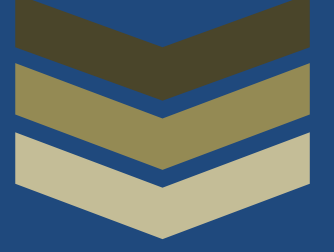

ORTA SEVİYESİ

3

İÇİNDEKİLER

RİSALE-İ NUR	1
LEMALAR	2
Birinci Lem'a	2
İkinci Lem'a	5
Üçüncü Lem'a	11
Dördüncü Lem'a	15
Beşinci Lem'a	22
Altıncı Lem'a	22
Yedinci Lem'a	23
Sekizinci Lem'a	31
Dokuzuncu Lem'a	31
Onuncu Lem'a	32
Onbirinci Lem'a	40
Onikinci Lem'a	51
Ondördüncü Lem'a	78
Onbeşinci Lem'a	89
Onaltıncı Lem'a	89
Onyedinci Lem'a	99
Onsekizinci Lem'a	123
Ondokuzuncu Lem'a	123
Yirminci Lem'a	132
Yirmibirinci Lem'a	143
Yirmiikinci Lem'a	152
Yirmiüçüncü Lem'a	160
PIRLANTA	178
Prizma 1	179
Birinci Bölüm Perspektif	179
İLÂHÎ İNAYET VE DEVAMI	179
TEMEL DİNAMİKLERİ İLE AKSİYON	183
İMAN HİZMETİNDE TEVAZU VE MAHVİYET	186
HİZMETİN İSTİĞFAR BUUDU	189
İLÂHÎ LÜTUFLARIN DEVAMI YOLUNDA	191
HASMANE TAVIRLARA KARŞI ÜSLÛBUMUZ	194
TARİHÎ TEKERRÜRLER VE BİZ	197
İkinci Bölüm Düşünce Boyutu	200
GERÇEK DÜNYA DÜZENİ	200
DÜNYADA DİRİLİŞ SOLUKLARI	203
TARİHÎ TEKERRÜRLER DEVR-İ DAİMÎ	206
KÜLTÜR HAYATIMIZ ADINA BEKLENTİLER	210
SAHABE ŞUURU	215
GEÇMİŞE BAKIŞ AÇIMIZ	218
NEFİS VE VİCDAN MEKANİZMALARI	222
ELEŞTİRİDE ÜSLÛP	226
İSLÂM VE REAKSİYONER ÇIKIŞLAR	229
İSLÂM'IN EVRENSELLİĞİ	232
PEYGAMBERİMİZ'İN ARKADAŞLARINA DUYDUĞU ALÂKA	235
SOHBETLERDE İLK HAZIRLIK	239
BİLİM OLİMPİYATLARI VE TÜRKİYE	243
ESEF VERİCİ DURUMUMUZ VE KURTULUŞ YOLLARI	246
DİNLERİN TEVHİDİ(?)	250
Üçüncü Bölüm Din Ekseni Etrafında	255
CEVŞEN	255
RÜYA İLE AMEL	258
GÜNAHLARDAN ÇIKIŞ YOLLARI	261
PEYGAMBERİMİZ VE YABANCI MURAHHASLAR	265
KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ	268
MUS'AB B. UMEYR	272
BİR NEBZE DEŞEYTANDAN	275

FARKLI ZAVİYEDEN BİR HADİSİN İZAHI	285
RÜYA BİR TEŞRÎ KAYNAĞI MI?	288
İRÂDE VE İMTİHAN	292
MALÎ VE BEDENÎ İBADETLER	299
Dördüncü Bölüm Büyüteç.....	304
DİN, HİKMET VE KUVVET	304
KEREMİN KAZANDIRDIKLARI	308
BİLGİ TOPLUMU	314
KUDSÎLER VE SOHBET	318
CEBR-İ LÜTFÎ VE BUUDLARI	324
İMANIN GÜCÜ	327
ADANMIŞ RUH OLABİLMEK	329
Beşinci Bölüm Aktüel.....	332
MEZALİMDEN BİR KESİT	332
MUHTEMEL ABD-JAPON SAVAŞI	336
SON SEMAVÎ AFETLERİN ANLATTIĞI	340
TÜRKİYE'DEKİ CİNAYETLERİN PERDE ARKASI	344
Prizma - 2	348
Birinci Bölüm Perspektif.....	348
KALBİN ZÜMRÜT TEPELERİ'NE ULAŞMAK İÇİN	348
SEVİYELİ İNSANIN VASIFLARI	351
DÜNDEN BUGÜNE İBN ERKAM EVLERİ	354
HAKK'A ADANMIŞ RUHLAR VE EVLİLİK	361
MUHAMMEDÎ RUH VE MÂNÂ İÇİNDE DİYALOG	365
BİR KALKINMA MODELİ	370
İDEALLERİN REALİZE EDİLMESİ	373
MESVERETİN TABİİ BİR NETİCESİ: İTAAT	375
İkinci Bölüm Düşünce Boyutu.....	379
ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER ÇAĞINDA TİCARÎ ORTAKLIKLAR	379
İLİM AMEL MÜNASEBETİ	382
BİLGİNİN KAYNAKLARINA DAİR	385
ÇOCUK EBEVEYN MÜNASEBETİ	388
TAKVAYA DAİR BİRKAÇ HUSUS	391
TABİİ AFETLER BİZE NE SÖYLER?	394
İSLÂM'I TEBLİĞ VE KİTLE İLETİŞİM VASITLARI	397
DÜNDEN BUGÜNE BATININ İSLÂM'A YAKLAŞIMI	401
İSLÂM'DA "HAKLAR" MESELESİ	403
EFENDİMİZ'İN (sallallâhu aleyhi ve sellem) VE SAHABENİN BEŞER OLMA ÖZELLİKLERİ NASIL ANLAŞILMALIDIR?	406
BİR KERE DAHA TEBLİĞ USÛLÜ	408
Üçüncü Bölüm Din Ekseni Etrafında.....	413
İRÂDE İNSANI OLMADA AŞILMASI GEREKENLER	413
BÜYÜ VE BÜYÜDEN KURTULMA YOLLARI	420
KADERE DAİR YANLIŞ TELAKKİ VE DEĞERLENDİRMELER	423
DUA ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ VE DÜŞMAN ŞAMATASI	425
MELEKLERİN YARDIMA GELME VAK'ALARININ MAHİYETİ	426
DUANIN, DERMAN OLACAĞI DERTLE MÜNASEBETİ	430
AŞK VE İTAAT	436
DÜNYAMIZDA BEDDUANIN YERİ	440
KUTBU'L-İRŞAD	443
İNSAN MUHABBET İLİŞKİSİ	445
CİHADA DENK TUTULAN NASİHAT	447
Dördüncü Bölüm Büyüteç.....	450
DASİTÂNÎ BİR KARDEŞLİK İÇİN	450
SABIR VE SALÂT	453
PROBLEMLER VE İNSANLAR	458
TÜRKÇE'NİN DÜNYA DİLİ HÂLİNE GETİRİLMESİ	461
USÛL, FÜRÛ VE TESETTÜR	464
BİR ÂYETİN TEDÂİ ETTİRDİKLERİ	467
İNSANLIĞIN İFTİHAR TABLOSU	469

İSLÂM'DA CEMAAT GERÇEĞİ	474
Beşinci Bölüm Aktüel.....	477
HİZMET İÇİ MÜLÂHAZALAR	477
İNSANIN YANINDA YER ALMAK	482
ASYA'DA DİRİLMEK	484
NÜFUS PLANLAMASI VE BİZ	488
TEMİZ TOPLUMA DOĞRU	491
CİNLER VE MEDYUMLAR	496
TÜRLERE VE MELUNCANLARA DAİR	498
BİR KADERÎ TECELLİ KARŞISINDA TEESÜRLERİMİZ	500
KURAN EZBER.....	505
MEAL.....	512
FÂTİHA SÜRESİ.....	513
BAKARA SÜRESİ.....	523
FIKİH.....	590
BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ	591
SİYER-İ ENBİYA BÖLÜMÜ.....	591
Peygamberlere Ait Siyerin Anlamı, Yararları ve Kaynakları.....	591
Mübarek İsimleri Kur'an-ı Kerimde Anılan Peygamberler.....	592
Adem Aleyhisselâm.....	592
İdris Aleyhisselâm.....	593
Nuh Aleyhisselâm.....	593
Hud Aleyhisselâm.....	594
Salih Aleyhisselâm.....	594
İbrahim Aleyhisselâm.....	595
Lût Aleyhisselâm.....	596
İsmail Aleyhisselâm.....	596
İshak Aleyhisselâm.....	596
Yakub Aleyhisselâm.....	597
Yûsuf Aleyhisselâm.....	597
Eyyub Aleyhisselâm.....	598
Şuayb Aleyhisselâm.....	599
Musa Aleyhisselâm.....	599
Harun Aleyhisselâm.....	601
Davud Aleyhisselâm.....	601
Süleyman Aleyhisselâm.....	602
İlyas Aleyhisselâm.....	603
Elyasa' Aleyhisselâm.....	603
Zülkifl Aleyhisselâm.....	603
Yunus Aleyhisselâm.....	603
Zekeriyya Aleyhisselâm.....	604
Yahya Aleyhisselâm.....	604
İsa Aleyhisselâm.....	605
HADİS.....	609
RİYÂZUS-SÂLİHİN	610
BÖLÜM: 241.....	610
İLMİN ÜSTÜNLÜĞÜ.....	610
BÖLÜM: 242.....	614
ALLAH'A HAMD VE ŞÜKRETMEK.....	614
BÖLÜM: 243.....	616
PEYGAMBERİMİZE SALAT VE SELAM GETİRMEK.....	616
BÖLÜM: 244.....	619
DUA VE ZİKİRLER.....	619
BÖLÜM: 245.....	632
ALLAH'I HER ZAMAN VE HER YERDE DAİMA HATIRDAN ÇIKARMAMAK.....	632
BÖLÜM: 246.....	633
YATARKEN VE UYANIRKEN OKUNACAK DUA.....	633
BÖLÜM: 247.....	634
ALLAH ANILAN TOPLANTILARIN FAZİLETİ.....	634
BÖLÜM: 248.....	638

SABAH AKŞAM ALLAH'I HATIRLAMAK.....	638
BÖLÜM: 249.....	641
YATAĞA GİRİNCE OKUNACAK DUALAR.....	641
BÖLÜM: 250.....	644
RASÛLULLAH'IN HAYATINDAN DUALAR.....	644
BÖLÜM: 251.....	652
YANINDA OLMAYAN BİR KİMSEYE DUA ETMEK.....	652
BÖLÜM: 252.....	653
DUA İLE İLGİLİ BAZI MESELELER.....	653
BÖLÜM: 253.....	655
VELİLER VE KERAMETLERİ (ALLAH'IN GERÇEK MÜ'MİN KULLARINA.....	655
İKRAMLARINDAN ÖRNEKLER.).....	655
BÖLÜM: 254.....	664
SAKINILMASI GEREKEN ŞEYLER.....	664
BÖLÜM: 255.....	669
GIYBET DİNLEME YASAĞI, GEREKTİĞİNDE O TOPLANTIYI TERKETME GEREĞİ.....	669
BÖLÜM: 256.....	671
GIYBETİN MÜBAH OLABİLECEĞİ HALLER.....	671
BÖLÜM: 257.....	672
İNSANLAR ARASINDA SÖZ TAŞIMANIN YASAKLIĞI.....	672
BÖLÜM: 258.....	673
İDARECİLERE SÖZ TAŞIMA YASAĞI.....	673
BÖLÜM: 259.....	674
ÇOK YÜZLÜLÜĞÜN (MÜNAFIKLİK) KÖTÜLENMESİ.....	674
BÖLÜM: 260.....	675
YALAN SÖYLEMENİN HARAM OLUŞU.....	675
BÖLÜM: 261.....	681
YALAN SÖYLEMENİN CAİZ OLDUĞU YERLER.....	681
BÖLÜM: 262.....	681
SÖYLEYECEĞİ VE NAKLEDECEĞİ SÖZÜ SAĞLAM KAYNAĞA DAYANDIRMAYA TEŞVİK.....	681
BÖLÜM: 263.....	682
YALAN ŞAHİTLİĞİN ŞİDDETLE YASAK OLUŞU.....	682
BÖLÜM: 264.....	683
BELİRLİ BİR İNSANA VEYA HAYVANA LANET ETMENİN YASAKLIĞI.....	683
BÖLÜM: 265.....	685
İSİM BELİRTMEKSİZİN GÜNAHKARLARA LANET ETMENİN CAİZ OLUŞU.....	685
BÖLÜM: 266.....	685
MÜSLÜMANA HAKSIZ YERDE SÖVMENİN HARAM OLUŞU.....	685
BÖLÜM: 267.....	687
DİNİ BİR FAYDA OLMASIZIN ÖLÜLERE SÖVMENİN YASAK OLUŞU.....	687
HADİS EZBER.....	688
TESBİHAT VE EVRAD.....	692
VAAZ.....	694
Evrım Anaforu ve Gerçek.....	695
Fizik Ötesi.....	695
İnsanlığın İftihar Tablosu.....	695

RISALE-İ NUR

LEMALAR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ * إِذْ نَادَى رَبَّهُ أِنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ * فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ * حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ * لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ * يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي * يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي * لِلدَّيْنِ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءً

[Otuzbirinci Mektub'un birinci kısmı; her zaman, hususan mağrib ve işa' ortasında otuzüçer defa okunması çok faziletli bulunan mezkûr kelimat-1 mübarekenin herbirinin çok envârından birer nurunu gösterecek altı Lem'adır.]

Birinci Lem'a

Hazret-i Yunus İbn-i Metta Alâ Nebiyyina ve Aleyhissalâtü Vesselâm'ın münacatı, en azîm bir münacattır ve en mühim bir vesile-i icabe-i duadır. Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'ın kıssa-i meşhuresinin hülâsası: Denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş. Deniz fırtınalı ve gece dağdağalı ve karanlık ve her taraftan ümid kesik bir vaziyette

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

münacatı, ona sür'aten vasıta-i necat olmuştur. Şu münacatın sırr-ı azîmi şudur ki: O vaziyette esbab bilküllüye sukut etti. Çünkü o halde ona necat verecek öyle bir zât lâzım ki; hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem cevvi semaya geçebilsin. Çünkü onun aleyhinde "gece, deniz ve hut" ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine müsahhar eden bir zât onu sahil-i selâmete çıkarabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsa idiler, yine beş para faydeleri olmazdı. Demek esbabın tesiri yok. Müsebbib-ül Esbab'dan başka bir melce' olamadığını aynelyakîn gördüğünden, sırr-ı ehadiyet, nur-u tevhid içinde inkişaf ettiği için şu münacat birdenbire geceyi, denizi ve hutu müsahhar etmiştir. O nur-u tevhid ile hutun karnını bir taht-el bahr gemisi hükmüne getirip ve zelzeleli dağ-vari emvac dehşeti içinde; denizi, o nur-u tevhid ile emniyetli bir sahra, bir meydan-ı cevelan ve tenezzühgâhı olarak o nur ile sema yüzünü bulutlardan süpürüp, Kamer'i bir lâmba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu tehdid ve tazyik eden o mahlukat, her cihette ona dostluk

yüzünü gösterdiler. Tâ sahil-i selâmete çıktı, şecere-i yaktîn altında o lütf-u Rabbanîyi müşahede etti.

İşte Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müdhiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle onun gecesinde yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, şu sergerdan küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim heva-yı nefsimiz, hutumuzdur; hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor. Bu hut, onun hutundan bin derece daha muzırdır. Çünkü onun hutu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hutumuz ise, yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor. Madem hakikî vaziyetimiz budur; biz de Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'a iktidaen, umum esbattan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbib-ül Esbab olan Rabbimize iltica edip

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki; gaflet ve dalaletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve heva-yı nefsin zararlarını def'edecek yalnız o zât olabilir ki; istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlık-ı Semavat ve Arz'dan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hatırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbali, âhiretin icadıyla ışıklandıracak ve dünyanın yüzbin boğucu emvacından kurtaracak, hâşâ, Zât-ı Vâcib-ül Vücut'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette onun izni ve iradesi olmadan imdad edemez ve halaskâr olamaz. Madem hakikat-ı hal böyledir. Nasılki Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'a o münacatın neticesinde hutu ona bir merkûb, bir taht-el bahr ve denizi bir güzel sahra ve gece mehtablı bir latif suret aldı. Biz dahi o münacatın sırrıyla

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ demeliyiz. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

cümlesiyle istikbalimize, سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ fıkrasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celbetmeliyiz. Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'anın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılab etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar emvacı üstünde hadsiz cenazeler binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'an-ı Hakîm'in tezgâhında yapılan bir sefine-i maneviye hükmüne geçen hakikat-ı İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sahil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelandirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırsın. Hem o sırr-ı Kur'anla, o terbiye-i

Furkaniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkûbumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.

Elhasıl: Madem insan, mahiyetinin câmiyeti itibariyle sıtmadan müteallim olduğu gibi, arzın zelzele ve ihtizazatından ve kâinatın kıyamet hengâmında zelzele-i kübrasından müteallim oluyor. Ve nasılki hurdebînî bir mikrobdan korkar; ecrâm-ı ulviyeden zuhur eden kuyruklu yıldızdan dahi korkar. Hem nasılki hanesini sever, koca dünyayı da öyle sever. Hem nasılki küçük bahçesini sever, öyle de hadsiz ebedî Cennet'i dahi müştakane sever. Elbette böyle bir insanın Mabudu, Rabbi, melcei, halaskârı, maksudu öyle bir zât olabilir ki, umum kâinat onun kabza-i tasarrufunda, zerrat ve seyyarat dahi taht-ı emrindedir. Elbette öyle bir insan daima Yunusvari (A.S.) **لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ** **إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** demeye muhtaçtır.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

İkinci Lem'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذْ نَادَى رَبَّهُ أِنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Sabır kahramanı Hazret-i Eyyüb Aleyhisselâm'ın şu münacatı, hem mücerreb, hem tesirlidir. Fakat âyetten iktibas suretinde bizler münacatımızda

رَبِّ إِنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

demeliyiz. Hazret-i Eyyüb Aleyhisselâm'ın meşhur kıssasının hülâsası şudur ki:

Pek çok yara, bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azîm mükâfatını düşünerek kemal-i sabırla tahammül edip kalmış. Sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline iliştiği zaman, zikir ve marifet-i İlahiyenin mahalleri olan kalb ve lisanına iliştikleri için, o vazife-i ubudiyete hâle gelir düşüncesiyle kendi istirahatı için değil, belki ubudiyet-i İlahiye için demiş: "Ya Rab! Zarar bana dokundu, lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime hâle veriyor." diye münacat edip, Cenab-ı Hak o hâlis ve sâfi, garazsız, lillah için o münacatı gayet hârika bir surette kabul etmiş. Kemal-i âfiyetini ihsan edip enva'-ı merhametine mazhar eylemiş. İşte bu Lem'ada "Beş Nükte" var.

BİRİNCİ NÜKTE: Hazret-i Eyyüb Aleyhisselâm'ın zahirî yara hastalıklarının mukabili bizim bâtinî ve ruhî ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilssek, Hazret-i Eyyüb'den daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü işlediğimiz herbir günah, kafamıza giren herbir şübhe, kalb ve ruhumuza yaralar açar. Hazret-i Eyyüb Aleyhisselâm'ın yaraları, kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdid ediyordu. Bizim manevî yaralarımız, pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdid ediyor. O münacat-ı Eyyübiyeye, o Hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bahusus nasılki o Hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisanına ilişmişler; öyle de; bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şübheler (neûzü billah) mahall-i iman olan bâtin-ı kalbe ilişip imanı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanîsine ilişip zikirten nefretkârane uzaklaştırarak susturuyorlar. Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra tâ nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Herbir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevî yılan olarak kalbi ısırıyor. Meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılardan çok hicab ettiği zaman, melaike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır

geliyor. Küçük bir emare ile onları inkâr etmek arzu ediyor. Hem meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, Cehennem'in tehdidatını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper almazsa, bütün ruhuyla Cehennem'in ademini arzu ettiğinden, küçük bir emare ve bir şübhe, Cehennem'in inkârına cesaret veriyor. Hem meselâ: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir âmirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve manen diyor ki: "Keşki o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir manevî adavet-i İlahiyeyi işmam eden bir inkâr arzusu uyanır. Bir şübhe, vücud-u İlahiyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helâket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki: İnkâr vasıtasıyla, gayet cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukabil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdan daha müdhiş manevî sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp, yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkeza.. bu üç misale kıyas edilsin ki **بَلْ زَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ** sırrı anlaşılsın.

İKİNCİ NÜKTE: Yirmialtıncı Söz'de sırr-ı kadere dair beyan edildiği gibi, musibet ve hastalıklarda insanların şekvaya üç vecihle hakları yoktur.

Birinci Vecih: Cenab-ı Hak, insana giydirdiği vücud libasını san'atına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış, o vücud libasını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder; muhtelif esmasının cilvesini gösterir. Şâfi ismi hastalığı istediği gibi, Rezzak ismi de açlığı iktiza ediyor. Ve hâkeza...

مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ

İkinci Vecih: Hayat musibetlerle, hastalıklarla tasaffi eder, kemal bulur, kuvvet bulur, terakki eder, netice verir, tekemmül eder; vazife-i hayatiyeyi yapar. Yeknesak istirahat döşegindeki hayat, hayr-ı mahz olan vücuddan ziyade, şerr-i mahz olan ademe yakındır ve ona gider.

Üçüncü Vecih: Şu dâr-ı dünya, meydan-ı imtihandır ve dâr-ı hizmettir; lezzet ve ücret ve mükâfat yeri değildir. Madem dâr-ı hizmettir ve mahall-i ubudiyettir; hastalıklar ve musibetler, dinî olmamak ve sabretmek şartıyla o hizmete ve o ubudiyete çok muvafık oluyor ve kuvvet veriyor. Ve herbir saati, birgün ibadet hükmüne getirdiğinden şekva değil, şükretmek gerektir. Evet ibadet iki kısımdır: Bir kısmı müsbet, diğeri menfi. Müsbet kısmı malûmdur. Menfi kısmı ise, hastalıklar ve musibetlerle musibettede za'fını ve aczini hissedip Rabb-ı Rahîmine ilticakârane teveccüh edip, onu düşünüp, ona yalvarıp hâlis bir ubudiyet yapar. Bu ubudiyete riya giremez, hâlistir. Eğer sabretse,

musibetin mükâfatını düşünse, şükretse, o vakit herbir saati bir gün ibadet hükmüne geçer. Kısacık ömrü uzun bir ömür olur. Hattâ bir kısmı var ki, bir dakikası bir gün ibadet hükmüne geçer. Hattâ bir âhîret kardeşim, Muhacir Hâfız Ahmed isminde bir zâtın müdhiş bir hastalığına ziyade merak ettim. Kalbime ihtar edildi: "Onu tebrik et. Herbir dakikası birgün ibadet hükmüne geçiyor." Zâten o zât sabır içinde şükrediyordu.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Bir-iki Söz'de beyan ettiğimiz gibi: Her insan geçmiş hayatını düşünse, kalbine ve lisanına ya "ah" veya "oh" gelir. Yani ya teessüf eder, ya "Elhamdülillah" der. Teessüfü dedirten, eski zamanın lezaizinin zeval ve firakından neş'et eden manevî elemelerdir. Çünkü zeval-i lezzet elemeldir. Bazan muvakkat bir lezzet, daimî elem verir. Düşünmek ise o elemi deşiyor, teessüf akıtıyor. Eski hayatında geçirdiği muvakkat âlâmın zevalinden neş'et eden manevî ve daimî lezzet, "Elhamdülillah" dedirtir. Bu fitrî haletle beraber, musibetlerin neticesi olan sevab ve mükâfat-ı uhreviye ve kısa ömrü, musibet vasıtasıyla uzun bir ömür hükmüne geçmesini düşünse sabırdan ziyade, şükreder. "Elhamdülillahi alâküllihal sive-l küfri ve-d dalal" demesi iktiza eder. Meşhur bir söz var ki: "Musibet zamanı uzundur." Evet musibet zamanı uzundur. Fakat örf-ü nâsta zannedildiği gibi sıkıntılı olduğundan uzun değil, belki uzun bir ömür gibi hayatî neticeler verdiği için uzundur.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Yirmibirinci Söz'ün birinci makamında beyan edildiği gibi: Cenab-ı Hakk'ın insana verdiği sabır kuvvetini evham yolunda dağıtmazsa, her musibete karşı kâfi gelebilir. Fakat vehmin tahakkümüyle ve insanın gafletiyle ve fâni hayatı bâki tevehhüm etmesiyle sabır kuvvetini mazi ve müstakbele dağıtıp hâl-i hazırdaki musibete karşı sabrı kâfi gelmez, şekvaya başlar. Âdeta (hâşâ) Cenab-ı Hakk'ı insanlara şekva eder. Hem çok haksız bir surette ve divanecesine şekva edip sabırsızlık gösterir. Çünkü geçmiş herbir gün, musibet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevalindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevabı kalmış. Bundan şekva değil, belki mütelezzizane şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilakis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fâni ömrü, musibet vasıtasıyla bâki ve mes'ud bir nevi ömür hükmüne geçer. Onlardaki âlâmı vehim ile düşünüp bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak, divaneliktir. Amma gelecek günler ise madem daha gelmemişler; içlerinde çekeceği hastalık veya musibeti şimdiden düşünüp sabırsızlık göstermek, şekva etmek, ahmaklıktır. "Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım" diye bugün mütemadiyen su içmek, ekmek yemek, ne kadar ahmakçasına bir divaneliktir. Öyle de gelecek günlerdeki, şimdi adem olan musibet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan müteellim olmak, sabırsızlık göstermek, hiçbir mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir belâhettir ki, hakkında şefkat ve merhamet liyakatını selbediyor.

Elhasıl: Nasıl şükür, nimeti ziyadeleştiriyor; öyle de şekva, musibeti ziyadeleştirir hem merhamete liyakatı selbeder. Birinci Harb-i Umumî'nin birinci senesinde, Erzurum'da mübarek bir zât müdhiş bir hastalığa giriftar olmuştu. Yanına gittim, bana dedi: "Yüz gecedir ben başımı yastığa koyup yatamadım" diye acı bir şikayet etti. Ben çok acıdım. Birden hatırıma geldi ve dedim: Kardeşim, geçmiş sıkıntılı yüz günün şimdi sürurlu yüz gün hükmündedir. Onları düşünüp, şekva etme; onlara bakıp şükret. Gelecek günler ise, madem daha gelmemişler. Rabbin olan Rahmanurrahîm'in rahmetine itimad edip, dövülmeden ağlama, hiçten korkma, ademe vücut rengi verme. Bu saati düşün; sendeki sabır kuvveti bu saate kâfi gelir. Divane bir kumandan gibi yapma ki: Sol cenah düşman kuvveti onun sağ cenahına iltihak edip ona taze bir kuvvet olduğu halde, sol cenahındaki düşmanın sağ cenahı daha gelmediği vakitte, o tutar, merkez kuvvetini sağa sola dağıtıp merkezi zaîf bırakıp, düşman edna bir kuvvet ile merkezi harab eder." Dedim: "Kardeşim, sen bunun gibi yapma, bütün kuvvetini bu saate karşı tahşid et. Rahmet-i İlahiyeyi ve mükâfat-ı uhreviyeyi ve fâni ve kısa ömrünü, uzun ve bâki bir surete çevirdiğini düşün. Bu acı şekva yerinde ferahlı bir şükret." O da tamamıyla bir ferah alarak: "Elhamdülillah, dedi, hastalığım ondan bire indi."

BEŞİNCİ NÜKTE:Üç mes'eledir.

Birinci Mes'ele: Asıl musibet ve muzır musibet, dine gelen musibettir. Musibet-i diniyeden her vakit dergâh-ı İlahiyeye iltica edip feryad etmek gerektir. Fakat dinî olmayan musibetler, hakikat noktasında musibet değildirler. Bir kısmı ihtar-ı Rahmanîdir. Nasılki çoban, gayrın tarlasına tecavüz eden koyunlarına taş atıp, onlar o taştan hissederler ki: Zararlı işten kurtarmak için bir ihtardır, memnunane dönerler. Öyle de çok zahirî musibetler var ki; İlahî birer ihtar, birer ikazdır ve bir kısmı keffaret-üz zünubdur ve bir kısmı gafleti dağıtıp, beşerî olan aczini ve za'fını bildirerek bir nevi huzur vermektir. Musibetin hastalık olan nev'i, sâbıkan geçtiği gibi o kısım, musibet değil, belki bir iltifat-ı Rabbanîdir, bir tathirdir. Rivayette vardır ki: "Ermiş bir ağacı silkmekle nasıl meyveleri düşüyor, sıtmanın titremesinden günahlar öyle dökülüyor."

Hazret-i Eyyüb Aleyhisselâm münacatında istirahat-ı nefis için dua etmemiş, belki zikr-i lisanî ve tefekkür-ü kalbîye mani olduğu zaman ubudiyet için şifa taleb eylemiş. Biz, o münacat ile -birinci maksadımız- günahlardan gelen manevî ruhî yaralarımızın şifasını niyet etmeliyiz. Maddî hastalıklar için ubudiyete mani' olduğu zaman iltica edebiliriz. Fakat mu'terizane, müştekiyane bir surette değil, belki mütezellilane ve istimdadhârane iltica edilmeli. Madem onun rububiyetine razıyız, o rububiyeti noktasında verdiği şeye rıza lâzım. Kaza ve kaderine itirazı işmam eder bir tarzda "Ah! Of!" edip şekva etmek; bir nevi kaderi tenkidir, rahîmiyetini ittihamdır. Kaderi tenkid eden, başını örse vurur

kırar. Rahmeti ittiham eden, rahmetten mahrum kalır. Kırılmış el ile intikam almak için o eli istimal etmek, nasıl kırılmasını tezyid ediyor. Öyle de: Musibete giriftar olan adam, itirazkârane şekva ve merakla onu karşılamak, musibeti ikileştiriyor.

İkinci Mes'ele: Maddî musibetleri büyük gördükçe büyür, küçük gördükçe küçülür. Meselâ: Gecelerde insanın gözüne bir hayal ilişir. Ona ehemmiyet verdikçe şişer, ehemmiyet verilmezse kaybolur. Hücum eden arılara iliştikçe fazla tehacüm göstermeleri, lâkayd kaldıkça dağılmaları gibi; maddî musibetlere de büyük nazarıyla ehemmiyetle baktıkça büyür. Merak vasıtasıyla o musibet ceseden geçerek kalbde de kökleşir, bir manevî musibeti dahi netice verir; ona istinad eder, devam eder. Ne vakit o merakı, kazaya rıza ve tevekkül vasıtasıyla izale etse, bir ağacın kökü kesilmesi gibi maddî musibet hafifleşe hafifleşe kökü kesilmiş ağaç gibi kurur gider. Bu hakikatı ifade için bir vakit böyle demişim:

Bırak ey bîçare feryadı, beladan kıl tevekkül.

Zira feryad bela-ender, hata-ender beladır bil.

Eğer bela vereni buldunsa, safa-ender, atâ-ender beladır bil.

Eğer bulmazsan bütün dünya cefa-ender, fena ender beladır bil.

Cihan dolu bela başında varken, ne bağırırın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile bela yüzünde gül, tâ o da gülsün. O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

Nasılki mübarezede müdhiş bir hasma karşı gülmekle; adavet musalahaya, husumet şakaya döner, adavet küçülür mahvolur. Tevekkül ile musibete karşı çıkmak dahi öyledir.

Üçüncü Mes'ele: Her zamanın bir hükmü var. Şu gaflet zamanında musibet şeklini değiştirmiş. Bazı zamanda ve bazı eşhasta bela, bela değil, belki bir lütf-u İlahîdir. Ben şu zamandaki hastalıklı sair musibetzedeleri (fakat musibet, dine dokunmamak şartıyla) bahtiyar gördüğümünden, hastalık ve musibet aleyhtarı bulunmak hususunda bana bir fikir vermiyor. Ve bana, onlara acımak hissini îras etmiyor. Çünkü hangi bir genç hasta yanıma gelmiş ise, görüyorum; emsallerine nisbeten bir derece vazife-i diniyeye ve âhirete karşı merbutiyeti var. Ondandır anlıyorum ki: Öyleler hakkında o nevi hastalıklar musibet değil, bir nevi nimet-i İlahiyedir. Çünkü çendan o hastalık onun dünyevî, fânî, kısacık

hayatına bir zahmet îras ediyor. Fakat onun ebedî hayatına faidesi dokunuyor, bir nevi ibadet hükmüne geçiyor. Eğer sıhhat bulsa, gençlik sarhoşluğuyla ve zamanın sefahetiyle elbette hastalık haletini muhafaza edemeyecek, belki sefahete atılacak.

Hâtime

Cenab-ı Hak hadsiz kudret ve nihayetsiz rahmetini göstermek için insanda hadsiz bir acz, nihayetsiz bir fakr derceylemiştir. Hem hadsiz nukuş-u esmasını göstermek için insanı öyle bir surette halketmiş ki, hadsiz cihetlerle elemeler aldığı gibi, hadsiz cihetlerle de lezzetler alabilir bir makine hükmünde yaratmış. Ve o makine-i insaniyede yüzer âlet var. Herbirinin eleme ayrı, lezzeti ayrı, vazifesi ayrı, mükâfatı ayrıdır. Âdeta insan-ı ekber olan âlemde tecelli eden bütün esma-i İlahiye, bir âlem-i asgar olan insanda dahi o esmanın umumiyetle cilveleri var. Bunda sıhhat ve âfiyet ve lezaiz gibi nâfi' emirler, nasıl şükür dedirtir, o makineyi çok cihetlerle vazifelerine sevkeder. İnsan da bir şükür fabrikası gibi olur. Öyle de: Musibetlerle, hastalıklarla, âlâm ile, sair müheyyiç ve muharrik ârızalar ile o makinenin diğer çarklarını harekete getirir, tehyic eder. Mahiyet-i insaniyede münderic olan acz ve za'f ve fakr madenini işlettiriyor. Bir lisan ile değil, belki herbir âzânın lisanıyla bir iltica, bir istimdad vaziyeti verir. Güya insan o ârızalar ile, ayrı ayrı binler kalemi tazammun eden müteharrik bir kalem olur. Sahife-i hayatında veyahut Levh-i Misalî'de mukadderat-ı hayatını yazar, esma-i İlahiyeye bir ilânname yapar ve bir kaside-i manzume-i Sübhaniye hükmüne geçip, vazife-i fitratını îfa eder.

* * *

Üçüncü Lem'a

(Bu Lem'aya bir derece hiss ve zevk karışmış. Hiss ve zevkin coşkunculukları ise aklın düsturlarını, fikrin mizanlarını çok dinlemediklerinden ve müraat etmediklerinden bu Üçüncü Lem'a mantık mizanları ile tartılmamalı.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

âyetinin mealini ifade eden **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** * **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** iki cümlesi mühim iki hakikatı ifade ediyorlar. Ondandır ki: Nakşîlerin rüesasından bir kısım, bu iki cümle ile kendilerine bir hatme-i mahsus yapıp muhtasar bir hatme-i Nakşiye hükmünde tutuyorlar. Madem o azîm âyetin mealini bu iki cümle ifade ediyor. Biz bu iki cümlenin ifade ettiği iki hakikat-ı mühimmenin birkaç nüktesini beyan edeceğiz.

BİRİNCİ NÜKTE: Birinci defa **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** bir ameliyat-ı cerrahiye hükmünde kalbi masivadan tecrid ediyor, kesiyor. Şöyle ki: İnsan, mahiyet-i câmiyeti itibariyle mevcudatın hemen ekserîsiyle alâkadardır. Hem insanın mahiyet-i câmiyasında hadsiz bir istidad-ı muhabbet dercedilmiştir. Onun için insan da umum mevcudata karşı bir muhabbet besliyor. Koca dünyayı bir hanesi gibi seviyor. Ebedî Cennet'e bahçesi gibi muhabbet ediyor. Halbuki muhabbet ettiği mevcudat durmuyorlar, gidiyorlar. Firaktan daima azab çekiyor. Onun o hadsiz muhabbeti, hadsiz bir manevî azaba medar oluyor. O azabı çekmekte kabahat, kusur ona aittir. Çünkü kalbindeki hadsiz istidad-ı muhabbet, hadsiz bir cemal-i bâkiye mâlik bir zâta tevcih etmek için verilmiş. O insan sülû-i istimal ederek o muhabbeti fâni mevcudata sarfettiği cihetle kusur ediyor, kusurun cezasını, firakın azabıyla çekiyor.

İşte bu kusurdan teberri edip o fâni mahubattan kat-ı alâka etmek, o mahublar onu terketmeden evvel o onları terketmek cihetiyle Mahbub-u Bâki'ye hasr-ı muhabbeti ifade eden **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** olan birinci cümlesi: "Bâki-i Hakikî yalnız sensin. Masiva fânidir. Fâni olan elbette bâki bir muhabbete ve ezelî ve ebedî bir aşka ve ebed için yaratılan bir kalbin alâkasına medar olamaz." manasını ifade ediyor. "Madem o hadsiz mahubat fânidirler, beni bırakıp gidiyorlar; onlar beni bırakmadan evvel ben onları **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** demekle bırakıyorum. Yalnız sen bâkisin ve senin ibkan ile mevcudat beka bulabildiğini bilip itikad ederim. Öyle ise senin muhabbetinle onlar sevilir. Yoksa alâka-i kalbe lâyük değiller." demektir. İşte bu halette kalb, hadsiz mahubatından vazgeçiyor. Hüsün ve cemalleri üstünde fânîlik damgasını görür, alâka-i kalbi

keser. Eğer kesmezse, mahbubları adedince manevî cerihalar oluyor. İkinci cümle olan **يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي** o hadsiz cerihalara hem merhem, hem tiryak oluyor. Yani: **يَا بَاقِي** "Madem sen bâkisin, yeter; herşeye bedelsin. Madem sen varsın, herşey var." Evet mevcudatta sebab-i muhabbet olan hüsün ve ihsan ve kemal, umumiyetle Bâki-i Hakikî'nin hüsün ve ihsan ve kemalâtının işaret ve çok perdelerden geçmiş zaîf gölgeleridir; belki cilve-i esma-i hüsnanın gölgelerinin gölgeleridir.

İKİNCİ NÜKTE: İnsanın fitratında bekaya karşı gayet şedid bir aşk var. Hattâ her sevdiği şeyde kuvve-i vâhime cihetiyle bir nevi beka tevehhüm eder, sonra sever. Ne vakit zevalini düşünse veya görse, derinden derine feryad eder. Bütün firaklardan gelen feryadlar, aşk-ı bekadan gelen ağlamaların tercümanlarıdır. Eğer tevehhüm-ü beka olmazsa muhabbet edemez. Hattâ denilebilir ki: Âlem-i bekanın ve ebedî Cennet'in bir sebab-i vücudu, şu mahiyet-i insaniyedeki o şiddetli aşk-ı bekadan çıkan gayet kuvvetli arzu-yu beka ve beka için fitrî umumî duadır ki, Bâki-i Zülcelal o şedid sarsılmaz fitrî arzuyu, o tesirli kuvvetli umumî duayı kabul etmiştir ki, fâni insanlar için bâki bir âlemi halketmiş. Hem hiç mümkün müdür ki: Fâtır-ı Kerim, Hâlık-ı Rahîm, küçük midenin cüz'î arzusunu ve muvakkat bir beka için lisan-ı hal ile duasını hadsiz enva'-ı mat'umat-ı leziziyenin icadıyla kabul etsin de, umum nev-i beşerin pek büyük bir ihtiyac-ı fitrîden gelen pek şiddetli bir arzusunu ve küllî ve daimî ve haklı ve hakikatlı, kalli, halli, bekaya dair gayet kuvvetli duasını kabul etmesin? Hâşâ, yüzbin defa hâşâ. Kabul etmemek mümkün değildir. Hem hikmet ve adaletine ve rahmet ve kudretine hiçbir cihetle yakışmaz. Madem insan bekaya âşıktır, elbette bütün kemalâtı, lezzetleri, bekaya tabidir. Ve madem beka, Bâki-i Zülcelal'e mahsustur ve madem Bâki'nin esması bâkiyedir ve madem Bâki'nin âyineleri Bâki'nin rengini, hükmünü alır ve bir nevi bekaya mazhar olur. Elbette insana en lâzım iş, en mühim vazife; o Bâki'ye karşı alâka peyda etmektir ve esmasına yapışmaktır. Çünkü Bâki yoluna sarfolunan herşey, bir nevi bekaya mazhar olur. İşte o ikinci **يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي** cümlesi bu hakikatı ifade ediyor. İnsanın hadsiz manevî yaralarını tedavi etmekle beraber, fitratındaki gayet şiddetli arzu-yu bekayı onunla tatmin ediyor.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Şu dünyada zamanın, fena ve zeval-i eşyadaki tesirâtı gayet muhtelifdir. Ve mevcudat ise mütedâhil daireler gibi birbiri içinde iken, hükümleri zeval noktasında ayrı ayrı oluyor. Nasılki saatin saniyelerini sayan dairesi, dakikayı ve saati ve günleri sayan daireleri zahiren birbirine benzer, fakat sür'atte birbirine muhaliftir. Öyle de: İnsandaki cisim, nefis, kalb, ruh daireleri öyle mütefavittir. Meselâ: Cismin bekası, hayatı, vücudu; bulunduğu bir gün, belki bir saat olduğu ve mazi ve müstakbeli madum ve meyyit bulunduğu halde, kalbin hazır günden çok gün evvel, çok gün sonraki

zamana kadar daire-i vücudu ve hayatı genişdir. Ruhun hazır günden seneler evvel ve seneler sonraki bir daire-i azîme, daire-i hayatına ve vücuduna dâhildir.

İşte bu istidada binaen hayat-ı kalbî ve ruhîye medar olan marifet-i İlahiye ve muhabbet-i Rabbanîye ve ubudiyet-i Sübhaniye ve marziyat-ı Rahmaniye cihetiyle bu dünyadaki fâni ömür, bâki bir ömrü tazammun eder ve ebedî ve bâki bir ömrü intac eder ve bâki ve lâyemut bir ömür hükmüne geçer. Evet Bâki-i Hakikî'nin muhabbet, marifet, rızası yolunda bir saniye, bir senedir. Eğer onun yolunda olmazsa, bir sene bir saniyedir. Belki onun yolunda bir saniye, lâyemuttur, çok senelerdir. Ve dünya cihetinde ehl-i gafletin yüz senesi, bir saniye hükmüne geçer. Meşhur böyle bir söz var ki: **سِنَّةُ الْفِرَاقِ سِنَّةٌ وَ سِنَّةُ الْوَصَالِ سِنَّةٌ** yani: "Fırakın bir saniyesi, bir sene kadar uzundur ve visalin bir senesi, bir saniye kadar kısadır." Ben bu fıkranın bütün bütün aksine diyorum ki: Visal, yani Bâki-i Zülcelal'in rızası dairesinde livechillah bir saniye visal, değil yalnız böyle bir sene, belki daimî bir pencere-i visaldir. Gaflet ve dalalet fırakı içinde değil bir sene, belki bin sene, bir saniye hükmündedir. O sözden daha meşhur şu söz var:

أَرْضُ الْفَلَاتِ مَعَ الْأَعْدَاءِ فَتُجَانُّ سَمُّ الْحَيَاظِ مَعَ الْأَحْبَابِ مَيْدَانٌ

hükmümüzü teyid ediyor. Meşhur evvelki sözün sahih bir manası budur ki: Fâni mevcudatın visali madem fânidir, ne kadar uzun da olsa yine kısa hükmündedir. Senesi, bir saniye gibi geçer; hasretli bir hayal ve esefli bir rü'ya olur. Bekayı isteyen kalb-i insanî bir sene visalde, yalnız bir saniyecikte ancak zerre gibi bir zevkini alabilir. Fırak ise saniyesi bir sene değil, senelerdir. Çünkü fırakın meydanı geniştir. Bekayı isteyen bir kalbe, fırak çendan bir saniye de olsa, seneler kadar tahribat yapar. Çünkü hadsiz fırakları ihtar eder. Maddî ve süflî muhabbetler için bütün mazi ve müstakbel, fırakla doludur.

Şu mes'ele münasebetiyle deriz: Ey insanlar! Fâni, kısa, faidesiz ömrünüzü; bâki, uzun, faideli, meyvedar yapmak ister misiniz? Madem istemek insanîyetin iktizasıdır, Bâki-i Hakikî'nin yoluna sarfediniz. Çünkü Bâki'ye müteveccih olan şey, bekanın cilvesine mazhar olur. Madem her insan gayet şiddetli bir surette uzun bir ömür ister, bekaya âşıktır ve madem bu fâni ömrü, bâki ömre tebdil eden bir çare var ve manen çok uzun bir ömür hükmüne geçirmek mümkündür. Elbette insanîyeti sukut etmemiş bir insan, o çareyi arayacak ve o imkânı bilfiile çevirmeye çalışacak ve tevfik-i hareket edecek. İşte o çare budur: Allah için işleyiniz, Allah için görüşünüz, Allah için çalışınız. "Lillah, livechillah, lieclillah" rızası dairesinde hareket ediniz. O vakit sizin ömrünüzün dakikaları, seneler hükmüne geçer.

Bu hakikata işareten Leyle-i Kadir gibi bir tek gece, seksen küsur seneden ibaret olan bin ay hükmünde olduğunu Nass-ı Kur'an gösteriyor. Hem bu hakikata işaret eden ehl-i velayet ve hakikat beyninde bir düstur-u muhakkak olan "bast-ı zaman" sırrıyla çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı Mi'rac, bu hakikatın vücudunu isbat eder ve bilfiil vukuunu gösteriyor. Mi'racın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vüs'ati ve ihatası ve uzunluğu vardır. Çünkü o Mi'rac yoluyla, beka âlemine girdi. Beka âleminin birkaç dakikası, şu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir. Hem şu hakikata bina edilen beyn-el evliya kesretle vuku bulmuş olan "bast-ı zaman" hâdiseleridir. Bazı evliya bir dakikada, bir günlük işi görmüş. Bazıları bir saatte, bir sene vazifesini yapmış. Bazıları bir dakikada, bir hatme-i Kur'aniyeyi okumuş olduklarını rivayet edip ihbar ediyorlar. Böyle ehl-i hak ve sıdk, bilerek kizbe elbette tenezzül etmezler. Hem o derece hadsiz ve kesretli bir tevatürle "bast-ı zaman" (Haşiye) hakikatını aynen müşahede ettikleri medar-ı şübhe olamaz. Şu "bast-ı zaman" herkesçe musaddak bir nev'i, rü'yada görünüyor. Bazan bir dakikada insanın gördüğü rü'yayı, geçirdiği ahvali, konuştuğu sözleri, gördüğü lezzetleri veya çektiği elemeleri görmek için yakaza âleminde bir gün, belki günler lâzımdır.

Elhasıl: İnsan çendan fânidir. Fakat beka için halkedilmiş ve bâki bir zâtın âyinesi olarak yaratılmış ve bâki meyveleri verecek işleri görmeye tanzif edilmiş ve bâki bir zâtın, bâki esmasının cilvelerine ve nakışlarına medar olacak bir suret verilmiştir. Öyle ise böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saadeti: Bütün cihazatı ve bütün istidadatıyla o Bâki-i Sermedî'nin daire-i marziyatında esmasına yapışıp, ebed yolunda o Bâki'ye müteveccih olup gitmektir. Lisanı **بَا** dediği gibi; kalbi, ruhu, aklı, bütün letaifi "Hüve-l Bâki, Hüve-l Ezeliyy-ül Ebedî, Hüve-s Sermedî, Hüve-d Daim, Hüve-l Matlub, Hüve-l Mahbub, Hüve-l Maksud, Hüve-l Mabud" demeli.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

(Haşiye): **قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ** âyetiyle

وَلَبِئُوا فِي كُفُوبِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تَسْنَعًا âyeti "tayy-ı zaman"ı gösterdiği gibi,

وَأَنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ âyeti de "bast-ı zaman"ı gösterir.

Dördüncü Lem'a

"Minhac-üs Sünne" bu risaleye lâyük görülmüştür.

("Mes'ele-i İmamet" bir mes'ele-i fer'iye olduğu halde, ziyade ehemmiyet verildiğinden bir mesail-i imaniye sırasına girip, İlm-i Kelâm'da ve usûl-üd dinde medar-ı nazar olduğu cihetle, Kur'ana ve imana ait hizmet-i esasiyemize münasebeti bulunduğundan cüz'î bahsedildi.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ * فَإِنْ تَوَلَّوْا فُؤُلًا حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ * قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى

Şu âyet-i azîmenin çok hakaik-i azîmesinden bir iki hakikatına "İki Makam" ile işaret edeceğiz.

Birinci Makam

"Dört Nükte"dir.

BİRİNCİ NÜKTE: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın ümmetine karşı kemal-i şefkat ve merhametini ifade ediyor. Evet rivayet-i sahiha ile mahşerin dehşetinden herkes hattâ enbiya dahi "nefsî, nefsi" dedikleri zaman, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm "ümme'tî, ümmetî" diye re'fet ve şefkatini göstereceği gibi, yeni dünyaya geldiği zaman ehl-i keşfin tasdikiyle vâlidesi onun münacatından "ümme'tî, ümmetî" işitmiş. Hem bütün tarih-i hayatı ve neşrettiği şefkatkârane mekârim-i ahlâk, kemal-i şefkat ve re'fetini gösterdiği gibi; ümmetin hadsiz salavatına hadsiz ihtiyaç göstermekle, ümmetin bütün saadetleriyle kemal-i şefkatinden alâkadar olduğunu göstermekle hadsiz bir şefkatini göstermiş. İşte bu derece şefkatli ve merhametli bir rehberin sünnet-i seniyesine müraat etmemek, ne derece nankörlük ve vicdansızlık olduğunu kıyas eyle.

İKİNCİ NÜKTE: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, küllî ve umumî vazife-i nübüvvet içinde bazı hususî, cüz'î maddelere karşı azîm bir şefkat göstermiştir. Zahir hale göre o azîm şefkati, o hususî cüz'î maddelere sarfetmesi, vazife-i nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatta o cüz'î madde, küllî umumî bir vazife-i nübüvvetin medarı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş. Meselâ: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Hazret-i Hasan ve Hüseyin'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkalâde

şefkat ve ehemmiyet-i azîme, yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karabetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve veraset-i Nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir. Evet Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Hasan'ı (R.A.) kemal-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle; Hazret-i Hasan'dan (R.A.) teselsül eden nuranî nesl-i mübarekinden Gavs-ı A'zam olan Şah-ı Geylanî gibi çok mehdi-misal verese-i nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (A.S.M.) olan zâtların hesabına Hazret-i Hasan'ın (R.A.) başını öpmüş ve o zâtların istikbalde edecekleri hizmet-i kudsiyelerini nazar-ı nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazret-i Hasan'ın (R.A.) başını öpmüş. Hem Hazret-i Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin'in (R.A.) silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynelâbidîn, Cafer-i Sadık gibi eimme-i âlîşan ve hakikî verese-i Nebeviye gibi pek çok mehdi-misal zevat-ı nuraniyenin namına ve Din-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş, kemal-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir. Evet Zât-ı Ahmediyenin (A.S.M.) gayb-aşına kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafında olan meydan-ı haşri temaşa eden ve yerden Cennet'i gören ve zeminden gökteki melaikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdem'den beri mazi zulümatının perdeleri içinde gizlenmiş hâdisatı gören, hattâ Zât-ı Zülcelal'in rü'yetine mazhar olan nazar-ı nuranîsi, çeşm-i istikbal-bînîsi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktab ve eimme-i verese ve mehdileri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet Hazret-i Hasan'ın (R.A.) başını öpmesinden, Şah-ı Geylanî'nin hisse-i azîmesi var.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: **إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ** âyetinin bir kavle göre manası: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, vazife-i risaletin icrasına mukabil ücret istemez, yalnız Âl-i Beytine meveddeti istiyor." Eğer denilse: Bu manaya göre karabet-i nesliye cihetinden gelen bir faide gözetilmiş görünüyor. Halbuki, **إِنَّ** **أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ** sırrına binaen karabet-i nesliye değil, belki kurbiyet-i İlahiye noktasında vazife-i risalet cereyan ediyor?

Elcevab: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayb-aşına nazarıyla görmüş ki: Âl-i Beyti, Âlem-i İslâm içinde bir şecere-i nuraniye hükmüne geçecek. Âlem-i İslâmın bütün tabakatında kemalât-ı insaniye dersinde rehberlik ve mürşidlik vazifesini görecek zâtlar, ekseriyet-i mutlaka ile Âl-i Beytten çıkacak. Teşehhüddeki ümmetin "Âl" hakkındaki duası ki,

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ * كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

dir. Makbul olacağını keşfetmiş, yani nasilki millet-i İbrahimiye'de ekseriyet-i mutlaka ile nuranî rehberler Hazret-i İbrahim'in (A.S.) âlinden, neslinden olan enbiya olduğu gibi; ümmet-i Muhammediyede de (A.S.M.) vezaif-i azîme-i İslâmiyette ve ekser turuk ve mesalikinginde Enbiya-i Benî-İsrail gibi, Aktab-ı Âl-i Beyt-i Muhammediyeyi (A.S.M.) görmüş. Onun için **قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى** demesiyle emrolunarak, Âl-i Beyte karşı ümmetin meveddetini istemiş. Bu hakikatı teyid eden diğer rivayetlerde ferman etmiş: "Size iki şey bırakıyorum. Onlara temessük etseniz, necat bulursunuz. Biri: Kitabullah, biri: Âl-i Beytim." Çünkü Sünnet-i Seniyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyttir.

İşte bu sırra binaendir ki; Kitab ve Sünnete ittiba ünvanıyla bu hakikat-ı hadîsiye bildirilmiştir. Demek Âl-i Beytten, vazife-i risaletçe muradı: Sünnet-i Seniyesidir. Sünnet-i Seniyeye ittibaı terkeden, hakikî Âl-i Beytten olmadığı gibi, Âl-i Beyte hakikî dost da olamaz.

Hem ümmetini Âl-i Beytin etrafında toplamak arzusunun sırrı şudur ki: Zaman geçtikçe Âl-i Beyt çok tekessür edeceğini izn-i İlahî ile bilmiş ve İslâmiyet za'fa düşeceğini anlamış. O halde gayet kuvvetli ve kesretli bir cemaat-ı mütesanide lâzım ki, Âlem-i İslâmın terakkiyat-ı maneviyesinde medar ve merkez olabilsin. İzn-i İlahî ile düşünmüş ve ümmetini Âl-i Beyti etrafına toplamasını arzu etmiş. Evet Âl-i Beytin efradı ise, itikad ve iman hususunda sairlerden çok ileri olmasa da, yine teslim, iltizam ve tarafgirlikte çok ileridedirler. Çünkü İslâmiyete fitraten, neslen ve cibilliyeten taraftardır. Cibillî taraftarlık zaîf ve şansız, hattâ haksız da olsa bırakılmaz. Nerede kaldı ki, gayet kuvvetli, gayet hakikatlı, gayet şanlı, bütün silsile-i ecdadı bağlandığı ve şeref kazandığı ve canlarını feda ettikleri bir hakikata taraftarlık, ne kadar esaslı ve fitrî olduğunu bilbedahe hisseden bir zât, hiç taraftarlığı bırakır mı? Ehl-i Beyt, işte bu şiddet-i iltizam ve fitrî İslâmiyet cihetiyle Din-i İslâm lehinde edna bir emareyi, kuvvetli bir bürhan gibi kabul eder. Çünkü fitrî taraftardır. Başkası ise, kuvvetli bir bürhan ile sonra iltizam eder.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Üçüncü Nükte münasebetiyle Şîalarla Ehl-i Sünnet ve Cemaatin medar-ı nizamı, hattâ akaid-i imaniye kitablarına ve esasat-ı imaniye sırasına girecek derecede büyütülmüş bir mes'eleye kısaca bir işaret edeceğiz. Mes'ele şudur:

Ehl-i Sünnet Ve Cemaat der ki: "Hazret-i Ali (R.A.), Hulefa-i Erbaa'nın dördüncüsüdür. Hazret-i Sıddık (R.A.) daha efdaldır ve hilafete daha müstehak idi ki, en evvel o geçti." Şîalar derler ki: "Hak, Hazret-i Ali'nin (R.A.) idi. Ona haksızlık edildi. Umumundan en efdal Hazret-i Ali'dir. (R.A.)" Davalarına getirdikleri delillerin hülâsası: Derler ki: Hazret-i Ali (R.A.) hakkında vârid

ehadîs-i Nebeviye ve Hazret-i Ali'nin (R.A.) "Şah-ı Velayet" ünvanıyla ekseriyet-i mutlaka ile evliyanın ve tarîklerin mercii ve ilim ve şecaat ve ibadette hârikulâde sıfatları ve Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ona ve ondan teselsül eden Âl-i Beyte karşı şiddet-i alâkası gösteriyor ki; en efdal odur, daima hilafet onun hakkı idi, ondan gasbedildi.

Elcevab: Hazret-i Ali (R.A.) mükerreren kendi ikrarı ve yirmi seneden ziyade o hulefa-i selâseye ittiba ederek onların şeyhülislâmlığı makamında bulunması, Şîaların bu davalarını cerhediıyor. Hem hulefa-i selâsenin zaman-ı hilafetlerinde fütuhât-ı İslâmiye ve mücahede-i a'da hâdiseleri ve Hazret-i Ali'nin (R.A.) zamanındaki vakıalar, yine hilafet-i İslâmiye noktasında Şîaların davalarını cerhediıyor. Demek Ehl-i Sünnet Ve Cemaatın davası, haklıdır.

Eğer denilse: Şîa ikidir. Biri; şîa-i velayettir, diğeri; şîa-i hilafettir. Haydi bu ikinci kısım garaz ve siyaset karıştırmasıyla haksız olsun. Fakat birinci kısımda garaz ve siyaset yok. Halbuki şîa-i velayet, şîa-i hilafete iltihak etmiş, yani; ehl-i turuktaki evliyanın bir kısmı Hazret-i Ali'yi (R.A.) efdal görüyorlar. Siyaset cihetinde olan şîa-i hilafetin davalarını tasdik ediyorlar.

Elcevab: Hazret-i Ali'ye (R.A.) iki cihetle bakılmak gerektir. Bir ciheti; şahsî kemalât ve mertebesi noktasından. İkinci cihet: Âl-i Beytin şahs-ı manevîsini temsil ettiği noktasındandır. Âl-i Beytin şahs-ı manevîsi ise, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bir nevi mahiyetini gösteriyor. İşte birinci nokta itibariyle Hazret-i Ali (R.A.) başta olarak bütün ehl-i hakikat, Hazret-i Ebubekir ve Hazret-i Ömer'i (R.A.) takdim ediyorlar. Hizmet-i İslâmiyette ve kurbiyet-i İlahiyede makamlarını daha yüksek görmüşler. İkinci nokta cihetinde Hazret-i Ali (R.A.) şahs-ı manevî-i Âl-i Beytin mümessili ve şahs-ı manevî-i Âl-i Beyt, bir hakikat-ı Muhammediyeyi (A.S.M.) temsil ettiği cihetle, müvazeneye gelmez. İşte Hazret-i Ali (R.A.) hakkında fevkalâde senakârane ehadîs-i Nebeviye, bu ikinci noktaya bakıyorlar. Bu hakikatı teyid eden bir rivayet-i sahiha var ki; Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş: "Her Nebinin nesli kendindedir. Benim neslim, Ali'nin (R.A.) neslidir."

Hazret-i Ali'nin (R.A.) şahsı hakkında sair hulefadan ziyade senakârane ehadîsin kesretle intişarının sırrı şudur ki: Emevîler ile Haricîler, ona haksız hücum ve tenkis ettiklerine mukabil Ehl-i Sünnet Ve Cemaat olan ehl-i hak, onun hakkında rivayâtı çok neşrettiler. Sair Hulefa-i Raşidîn ise, öyle tenkid ve tenkise çok maruz kalmadıkları için, onlar hakkındaki ehadîsin intişarına ihtiyaç görülmedi. Hem istikbalde Hazret-i Ali (R.A.) elîm hâdisata ve dâhilî fitnelere maruz kalacağını nazar-ı nübüvvetle görmüş, Hazret-i Ali'yi (R.A.) me'yusiyetten ve ümmetini onun hakkında sû-i zandan kurtarmak için **مَنْ كُنْتُ** **مَوْلَاهُ فَعَلَيْهِ مَوْلَاهُ** gibi mühim hadîslerle Ali'yi (R.A.) teselli ve ümmeti irşad etmiştir.

Hazret-i Ali'ye (R.A.) karşı şîa-i velayetin ifratkârane muhabbetleri ve tarîkat cihetinden gelen tafdilleri, kendilerini şîa-i hilafet derecesinde mes'ul etmez. Çünkü ehl-i velayet meslek itibariyle, muhabbet ile müridlerine bakarlar. Muhabbetin şe'ni ifrattır. Mahbubunu makamından fazla görmek arzu ediyor ve öyle de görüyor. Muhabbetin taşkınlıklarında ehl-i hal mazur olabilirler. Fakat onların muhabbetten gelen tafdili, Hulefa-i Raşidîn'in zemmine ve adavetine gitmemek şartıyla ve usûl-i İslâmiyenin haricine çıkmamak kaydıyla mazur olabilirler. Şîa-i hilafet ise; ağraz-ı siyaset, içine girdiği için, garazdan, tecavüzden kurtulamıyorlar, itizar hakkını kaybediyorlar. Hattâ لَا حِبِّ إِلَّا لِلَّهِ cümlesine mâsadak olarak Hazret-i Ömer'in (R.A.) eliyle İran milliyeti ceriha aldığı için, intikamlarını hubb-u Ali suretinde gösterdikleri gibi, Amr İbn-ül Âs'ın Hazret-i Ali'ye (R.A.) karşı hurucu ve Ömer İbn-i Sa'd'ın Hazret-i Hüseyin'e (R.A.) karşı feci muharebesi, Ömer ismine karşı şiddetli bir gayz ve adaveti Şîalara vermiş. Ehl-i Sünnet ve Cemaate karşı şîa-i velayetin hakkı yoktur ki, Ehl-i Sünneti tenkid etsin. Çünkü Ehl-i Sünnet, Hazret-i Ali'yi (R.A.) tenkis etmedikleri gibi ciddî severler. Fakat hadîsçe tehlikeli sayılan ifrat-ı muhabbetten çekiniyorlar. Hadîsçe Hazret-i Ali'nin (R.A.) şîası hakkındaki sena-yı Nebevî, Ehl-i Sünnete aittir. Çünkü istikametli muhabbetle Hazret-i Ali'nin (R.A.) şîaları, ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaattir. Hazret-i İsa Aleyhisselâm hakkındaki ifrat-ı muhabbet, Nasara için tehlikeli olduğu gibi; Hazret-i Ali (R.A.) hakkında da o tarzda ifrat-ı muhabbet, hadîs-i sahihte tehlikeli olduğu tasrih edilmiş.

Şîa-i velayet eğer dese ki: Hazret-i Ali'nin (R.A.) kemalât-ı fevkalâdesi kabul olunduktan sonra Hazret-i Sıddık'ı (R.A.) ona tercih etmek kabil olmuyor.

Elcevab: Hazret-i Sıddık-ı Ekber'in ve Faruk-u A'zam'ın (R.A.) şahsî kemalâtıyla ve veraset-i nübüvvet vazifesiyle zaman-ı hilafetteki kemalâtı ile beraber bir mizanın kefesine, Hazret-i Ali'nin (R.A.) şahsî kemalât-ı hârikasıyla, hilafet zamanındaki dâhilî bilmeceburiye girdiği elîm vakıtalardan gelen ve sû-i zanlara maruz olan hilafet mücahedeleri beraber mizanın diğer kefesine bırakılsa, elbette Hazret-i Sıddık'ın (R.A.) veyahut Faruk'un (R.A.) veyahut Zinnureyn'in (R.A.) kefesi ağır geldiğini Ehl-i Sünnet görmüş, tercih etmiş. Hem Onikinci ve Yirmidördüncü Sözlerde isbat edildiği gibi: Nübüvvet, velayete nisbeten derecesi o kadar yüksektir ki; nübüvvetin bir dirhem kadar cilvesi, bir batman kadar velayetin cilvesine müreccahtır. Bu nokta-i nazardan Hazret-i Sıddık-ı Ekber'in (R.A.) ve Faruk-u A'zam'ın (R.A.) veraset-i nübüvvet ve tesis-i ahkâm-ı risalet noktasında hisseleri taraf-ı İlahîden ziyade verildiğine, hilafetleri zamanlarındaki muvaffakiyetleri Ehl-i Sünnet ve Cemaatçe delil olmuş. Hazret-i Ali'nin (R.A.) kemalât-ı şahsiyesi, o veraset-i nübüvvetten gelen o ziyade hisseyi hükümden iskat edemediği için, Hazret-i Ali (R.A.) Şeyheyn-i

Mükerremeyn'in zaman-ı hilafetlerinde onlara şeyhülislâm olmuş ve onlara hürmet etmiş. Acaba Hazret-i Ali'yi (R.A.) seven ve hürmet eden ehl-i hak ve sünnet, Hazret-i Ali'nin (R.A.) sevdiği ve ciddî hürmet ettiği Şeyheyne nasıl sevmesin ve hürmet etmesin? Bu hakikatı bir misal ile izah edelim. Meselâ: Gayet zengin bir zâtın irsiyetinden evlâdlarının birine yirmi batman gümüş ile dört batman altun veriliyor. Diğerine beş batman gümüş ile beş batman altun veriliyor. Öbürüne de üç batman gümüş ile beş batman altun verilse; elbette âhirdeki ikisi çendan kemmiyeten az alıyorlar, fakat keyfiyeten ziyade alıyorlar. İşte bu misal gibi Şeyheyne veraset-i nübüvvet ve tesis-i ahkâm-ı risaletinden tecelli eden hakikat-ı akrebiyet-i İlahiye altunundan hisselerinin az bir fazlalığı, kemalât-ı şahsiye ve velayet cevherinden neş'et eden kurbiyet-i İlahiyenin ve kemalât-ı velayetin ve kurbiyetin çoğuna galib gelir. Müvazenede bu noktaları nazara almak gerektir. Yoksa şahsî şecaati ve ilmi ve velayeti noktasında birbiri ile müvazene edilse, hakikatın sureti değişir. Hem Hazret-i Ali'nin (R.A.) zâtında temessül eden şahs-ı manevî-i Âl-i Beyt ve o şahsiyet-i maneviyede veraset-i mutlaka cihetiyle tecelli eden hakikat-ı Muhammediye (A.S.M.) noktasında müvazene edilmez. Çünkü orada Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm'ın sırr-ı azîmi var.

Amma şîa-i hilafet ise, Ehl-i Sünnet ve Cemaate karşı mahcubiyetinden başka hiçbir hakları yoktur. Çünkü bunlar Hazret-i Ali'yi (R.A.) fevkalâde sevmek davasında oldukları halde tenkis ediyorlar ve sû'-i ahlâkta bulunduğunu onların mezhepleri iktiza ediyor. Çünkü diyorlar ki: "Hazret-i Sıddık ile Hazret-i Ömer (R.A.) haksız oldukları halde Hazret-i Ali (R.A.) onlara mümaşat etmiş, Şîa ıstılahınca takkiye etmiş; yani onlardan korkmuş, riyakârlık etmiş." Acaba böyle kahraman-ı İslâm ve "Esedullah" ünvanını kazanan ve sıddıkların kumandanı ve rehberi olan bir zâtı, riyakâr ve korkaklık ile ve sevmediği zâtlara tasannu'kârane muhabbet göstermekle ve yirmi seneden ziyade havf altında mümaşat etmekle haksızlara tebaiyeti kabul etmekle muttasıf görmek, ona muhabbet değildir. O çeşit muhabbetten Hazret-i Ali (R.A.) teberri eder. İşte ehl-i hakkın mezhebi hiçbir cihetle Hazret-i Ali'yi (R.A.) tenkis etmez, sû'-i ahlâk ile ittiham etmez. Öyle bir hârîka-i şecaate korkaklık isnad etmez ve derler ki: "Hazret-i Ali (R.A.), Hulefa-i Raşidîn'i hak görmeseydi, bir dakika tanımaz ve itaat etmezdi. Demek ki onları haklı ve racih gördüğü için, gayret ve şecaatini hakperestlik yoluna teslim etmiş."

Elhasıl: Herşeyin ifrat ve tefriti iyi değildir. İstikamet ise hadd-i vasattır ki, Ehl-i Sünnet Ve Cemaat onu ihtiyar etmiş. Fakat maatteessüf Ehl-i Sünnet Ve Cemaat perdesi altına Vehhabîlik ve Haricîlik fikri kısmen girdiği gibi, siyaset meftunları ve bir kısım mülhidler, Hazret-i Ali'yi (R.A.) tenkid ediyorlar. Hâşâ, siyaseti bilmediğinden hilafete tam liyakat göstermemiş, idare edememiş diyorlar. İşte bunların bu haksız ittihamlarından Alevîler, Ehl-i Sünnete karşı küsmek vaziyetini alıyorlar. Halbuki Ehl-i Sünnetin düsturları ve esas

mezhepleri, bu fikirleri iktiza etmiyor belki aksini isbat ediyorlar. Haricîlerin ve mülhidlerin tarafından gelen böyle fikirler ile Ehl-i Sünnet mahkûm olamaz. Belki Ehl-i Sünnet, Alevîlerden ziyade Hazret-i Ali'nin (R.A.) tarafdarıdır. Bütün hutbelerinde, dualarında Hazret-i Ali'yi (R.A.) lâıyk olduğu sena ile zikrediyorlar. Hususan ekseriyet-i mutlaka ile Ehl-i Sünnet Ve Cemaat mezhebinde olan evliya ve asfiya, onu mürşid ve şah-ı velayet biliyorlar. Alevîler, hem Alevîlerin hem Ehl-i Sünnetin adavetine istihkak kesbeden Haricîleri ve mülhidleri bırakıp, ehl-i hakka karşı cephe almamalıdır. Hattâ bir kısım Alevîler, Ehl-i Sünnetin inadına sünneti terk ediyorlar. Her ne ise bu mes'elede fazla söyledik. Çünkü ülemanın beyninde ziyade medar-ı bahsolmuştur.

Ey ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat! Ve ey Âl-i Beytin muhabbetini meslek ittihaz eden Alevîler! Çabuk bu manasız ve hakikatsız, haksız, zararlı olan nizaı aranızdan kaldırınız. Yoksa şimdiki kuvvetli bir surette hükmeyleyen zındıka cereyanı, birinizi diğeri aleyhinde âlet edip ezmesinde istimal edecek. Bunu mağlub ettikten sonra, o âleti de kıracak. Siz ehl-i tevhid olduğunuzdan uhuvveti ve ittihadı emreden yüzer esaslı rabıta-i kudsiye mabeyninizde varken, iftirakı iktiza eden cüz'î mes'eleleri bırakmak elzendir.

* * *

İkinci Makam

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلَّ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

âyetinin ikinci hakikatına dair olacak. [*]

* * *

-----

[*]: Bu İkinci Makam, Onbirinci Lem'a olarak te'lif edilmiştir.

Beşinci Lem'a

(1) **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** âyetinin gayet mühim bir hakikatını onbeş mertebe ile beyan edecek bir risale olacaktı. Fakat hakikat ve ilimden ziyade, zikir ve tefekkür ile münasebetdar olduğundan şimdilik te'hir edildi. Çendan Onbirinci Lem'a olan "Mirkat-üs Sünneti ve Tiryak-ı Maraz-ıl Bid'a" namındaki gayet mühim bir risale Beşinci Lem'a namıyla bidayeten yazılmıştı. Fakat o risale, onbir nükte-i mühimmeye inkısam ettiğinden Onbirinci Lem'aya girdi. Beşinci Lem'a açıkta kaldı.

* * *

Altıncı Lem'a

(2) **لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ** cümlesinin ifade ettiği çok âyâtın mühim hakikatını yine onbeş-yirmi mertebe-i fikriye ile beyan edecek bir risale olacaktı. Bu Lem'a da, Beşinci Lem'a gibi, nefsimde hissettiğim ve harekât-ı ruhiyemde zikir ve tefekkürle müşahede ettiğim mertebeler olduğundan, ilim ve hakikattan ziyade zevk ve hale medar olmak cihetiyle, hakikat lem'aları içinde değil, belki âhirlerinde yazılması münasib görüldü.

* * *

-----
(1): *Hazret-i Üstadımız Yirmidokuzuncu Arabî Lem'anın Altıncı Babının haşiyesinde bu iki cümle hakkında: "Bu iki mübarek kelâmın meratibi, ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredildi" diye beyanda bulunmaktadır.*

Bediüzzaman'ın Hizmetkârları

(2): *Hazret-i Üstadımız Yirmidokuzuncu Arabî Lem'anın Altıncı Babının haşiyesinde bu iki cümle hakkında: "Bu iki mübarek kelâmın meratibi, ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan, Arabî zikredildi" diye beyanda bulunmaktadır.*

Bediüzzaman'ın Hizmetkârları

Yedinci Lem'a

Sure-i Feth'in âhirindeki âyetin yedi nevi ihbar-ı gaybîsine dairdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّوءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَ مُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا * هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ كَفَى بِاللَّهِ
شَهِيدًا * مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانًا سِيمَاهُمْ
فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَ مَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ
يُعْجِبُ الرُّؤَاعَ لِيُعْطِيَهِمُ الْكُفَّارَ وَ عَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْرًا عَظِيمًا

Sure-i Feth'in bu üç âyetinin çok vücuh-u i'cazı vardır. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın on vücuh-u külliye-i i'caziyesinden ihbar-ı bilgayb vechi, şu üç âyette yedi-sekiz vecihle görünüyor.

BİRİNCİSİ: لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّوءْيَا ilâ âhir.. Feth-i Mekke'yi vukuundan evvel kat'iyetle haber veriyor. İki sene sonra haber verdiği tarzda vukubulmuştur.

İKİNCİSİ: مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ifade ediyor ki: Sulh-u Hudeybiye, çendan zahiri İslâm aleyhinde görülmüş ve Kureyşîler bir derece galib görünmüş olduğu halde manen Sulh-u Hudeybiye, manevî büyük bir fetih hükmünde olacak ve sair fütuhâtın da anahtarı olacak diye ihbar ediyor. Filhakika, Sulh-u Hudeybiye ile çendan maddî kılınç, kılıfına muvakkaten konuldu. Fakat Kur'an-ı Hakîm'in barika-âsa elmas kılıncı çıktı, kalbleri, akılları fethetti. Musalaha münasebetiyle birbiriyle ihtilat ettiler. Mehasin-i İslâmiyet, envâr-ı Kur'aniye, inad ve taassubat-ı kavmiye perdelerini yırtarak, hükmünü icra ettiler. Meselâ: Bir dâhiye-i harb olan Hâlid Bin Velid ve bir dâhiye-i siyaset olan Amr İbn-ül Âs gibi, mağlubiyeti kabul etmeyen zâtlar, Sulh-u Hudeybiye ile cilvesini gösteren seyf-i Kur'anî onları mağlub edip, Medine-i Münevvere'ye kemal-i inkıyad ile İslâmiyete gerdendâde-i teslim olduktan sonra Hazret-i Hâlid, bir "Seyfullah" şekline girdi ve fütuhât-ı İslâmiyenin bir kılıncı oldu.

MÜHİM BİR SUAL: Fahr-ül Âlemîn ve Habib-i Rabb-ül Âlemîn Hazret-i Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Sahabelerinin, müşrikîne karşı Uhud'un nihayetinde ve Huneyn'in bidayetinde mağlubiyetinin hikmeti nedir?

ELCEVAB: Müşrikler içinde, o zamanda saff-ı Sahabede bulunan ekâbir-i Sahabeye istikbalde mukabil gelecek Hazret-i Hâlid gibi çok zâtlar

bulduğundan, şanlı ve şerefli olan istikballeri nokta-i nazarında bütün bütün izzetlerini kırmamak için, hikmet-i İlahiye, hasenat-ı istikbaliyelerinin bir mükâfat-ı muaccesesi olarak mazide onlara vermiş, bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek mazideki Sahabeler, müstakbeldeki Sahabelere karşı mağlub olmuşlar. Tâ o müstakbel Sahabeler, berk-i süyuf korkusuyla değil, belki barika-i hakikat şevkiyle İslâmiyete girsin ve o şehamet-i fitriyeleri çok zillet çekmesin.

ÜÇÜNCÜSÜ: لَا تَخَافُونَ kaydıyla ihbar ediyor ki: "Sizler emniyet-i mutlaka içinde Kâ'beyi tavaf edeceksiniz." Halbuki Ceziret-ül Arab'daki bedevi akvam, çoğu düşman olmakla beraber, Mekke etrafı ve Kureyş kabilesi kısım-ı a'zamı düşman iken, yakın bir zamanda hiç havf hissedilmezken Kâ'beyi tavaf edeceksiniz ihbarıyla Ceziret-ül Arab'ı itaat altına ve bütün Kureyş'i İslâmiyet içine ve emniyet-i tâmmeye vaz'edilmesine, delalet ve ihbar eder. Aynen haber verdiği gibi vukua gelmiştir.

DÖRDÜNCÜSÜ: هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

Kemal-i kat'iyetle ihbar ediyor ki: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın getirdiği din, umum dinlere galebe çalacak." Halbuki o zamanda yüzer milyon tebaası bulunan Nasara ve Yahudi ve Mecusi dinleri ve Roma, Çin ve İran hükûmeti gibi yüzer milyon tebaası bulunan cihangir devletlerin edyan-ı resmîleri iken, kendi küçük kabilesine karşı tam galebe edemeyen bir vaziyette bulunan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm'ın getirdiği din, umum dinlere galib ve umum devletlere muzaffer olacağını ihbar ediyor. Hem gayet vuzuh ve kat'iyetle ihbar ediyor. İstikbal, o haber-i gaybîyi, Bahr-i Muhit-i Şarkî'den Bahr-i Muhit-i Garbî'ye kadar İslâm kılıncının uzamasıyla tasdik etmiştir.

BEŞİNCİSİ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ وَهَمَّاءُ بَيْنَهُمْ تَرْتِيبُهُمْ وَنَجْعًا سُجَّدًا

ilâ âhir... Şu âyetin başı, Sahabelerin Enbiyadan sonra nev-i beşer içinde en mümtaz olduklarına sebep olan secaya-yı âliye ve mezaya-yı galiyeyi haber vermekle, mana-yı sarhiyle; tabakat-ı Sahabenin istikbalde muttasıf oldukları ayrı ayrı mümtaz has sıfatlarını ifade etmekle beraber, mana-yı işarîsiyle; ehl-i tahkikçe vefat-ı Nebevîden sonra makamına geçecek Hulefa-yı Raşidîn'e hilafet tertibi ile işaret edip her birisinin en meşhur medar-ı imtiyazları olan sıfat-ı hâssayı dahi haber veriyor. Şöyle ki: وَالَّذِينَ مَعَهُ maiyet-i mahsusa ve sohbet-i hâssa ile ve en evvel vefat ederek yine maiyetine girmekle meşhur ve mümtaz olan Hazret-i Sıddık'ı gösterdiği gibi, أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ ile istikbalde Küre-i Arz'ın devletlerini fütuhatıyla titretecek ve adaletiyle zalimlere saika gibi şiddet

gösterecek olan Hazret-i Ömer'i gösterir. Ve رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ ile istikbalde en mühim bir fitnenin vukuu hazırlanırken kemal-i merhamet ve şefkatinden İslâmlar içinde kan dökülmemek için ruhunu feda edip teslim-i nefis ederek Kur'an okurken mazlumen şehid olmasını tercih eden Hazret-i Osman'ı da haber verdiği gibi, تَزِيهِمْ رِزْقًا سَجْدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانًا saltanat ve hilafete kemal-i liyakat ve kahramanlıkla girdiği halde ve kemal-i zühd ve ibadet ve fakr ve iktisadı ihtiyar eden ve rükû ve sücudda devamı ve kesreti herkesçe musaddak olan Hazret-i Ali'nin (R.A.) istikbaldeki vaziyetini ve o fitneler içindeki harbleriyle mes'ul olmadığını ve niyeti ve matlubu fazl-ı İlahî olduğunu haber veriyor.

ALTINCISI: ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ fıkrası, iki cihet ile ihbar-ı gaybîdir.

Birincisi: Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm gibi ümmi bir zâta nisbeten gayb hükmünde olan Tevrat'taki evsaf-ı Sahabeyi haber veriyor. Evet Tevrat'ta -Ondokuzuncu Mektub'da beyan edildiği gibi- âhîrzamanda gelecek Peygamber'in Sahabeleri hakkında Tevrat'ta bu fıkra var: "Kudsîlerin bayrakları beraberlerindedir." Yani Onun Sahabeleri ehl-i taat ve ibadet ve ehl-i salâhat ve velayettirler ki, o vasıfları "kudsîler" yani "mukaddes" tabiriyle ifade etmiştir. Tevrat'ın pek çok ayrı ayrı lisanlara tercüme edilmesi vasıtasıyla o kadar tahrifat olduğu halde, şu Sure-i Feth'in مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ hükmünü müteaddid âyâtıyla tasdik ediyor.

İkinci cihet ihbar-ı gaybî şudur ki: مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ fıkрасıyla ihbar ediyor ki: "Sahabeler ve Tâbiînler, ibadette öyle bir dereceye gelecekler ki, ruhlarındaki nuraniyet, yüzlerinde parlayacak ve cebhelerinde kesret-i sücuddan hasıl olan bir hâtem-i velayet nev'inde alınlarında sikkeler görünecek." Evet istikbal bunu vuzuh ile ve kat'iyet ile ve parlak bir surette isbat etmiştir. Evet o kadar acib fitneler ve dağdağa-i siyaset içinde, gece ve gündüzde Zeynelâbidîn gibi bin rek'at namaz kılan ve Taus-u Yemenî gibi, kırk sene yatsı abdestiyle sabah namazını eda eden çok mühim pek çok zâtlar, مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ sırrını göstermişlerdir.

YEDİNCİSİ:

و مَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرْعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

fıkrası, iki cihetle ihbar-ı gaybîdir.

Birincisi: Nebiyy-i Ümmi'ye nisbeten gayb hükmünde olan, İncil'in Sahabeler hakkındaki ihbarını ihbardır. Evet İncil'de, âhîrzamanda gelecek Peygamber'in (A.S.M.) vasfında مَعَهُ قَصَبٌ مِنْ حَدِيدٍ وَأَمْتُهُ كَذَلِكٍ gibi âyetler var. Yani:

Hazret-i İsa (A.S.) gibi kılınçsız değil, belki sahib-üs seyf bir peygamber gelecek, cihada memur olacak ve onun sahabeleri dahi, kılınçlı ve cihada memur olacaklardır. O kadîb-i hadîd sahibi, reis-i âlem olacak. Çünkü İncil'in bir yerinde der: "Ben gidiyorum, tâ âlemin reisi gelsin." Yani: Âlemin Reisi geliyor. Demek oluyor ki; İncil'in bu iki fıkrasından anlaşılıyor ki: Sahabeler, çendan mebdede az ve zaîf görünecekler. Fakat çekirdekler gibi neşvünema bularak yükselip kalınlaşıp kuvvetleşerek, küffarın gayzlarını onlara yutkundurup boğduracak vakitte, kılınçlarıyla nev'-i beşeri kendilerine müsahhar edip, reisleri olan Peygamber'in (A.S.M.) ise, âleme reis olduğunu isbat edecekler. Aynen şu Sure-i Feth'in âyetinin mealini ifade ediyor.

İkinci Vecih: Şu fıkra ihbar ediyor ki: Sahabeler çendan azlığından ve za'findan Sulh-u Hudeybiye'yi kabul etmişler; elbette, her halde az bir zamandan sonra sür'aten öyle bir inkişaf ve ihtişam ve kuvvet kesbedecekler ki, rûy-i zemin tarlasında dest-i kudretle ekilen nev'-i beşerin o zamanda gafletleri cihetiyle kısa, kuvvetsiz, nâkıs, bereketsiz sünbüllerine nisbeten gayet yüksek ve kuvvetli ve meyvedar ve bereketli bir surette çoğalacaklar ve kuvvet bulacaklar ve haşmetli hükûmetleri gıbtadan, hasedden ve kıskançlıktan gelen bir gayz içinde bırakacaklar. Evet istikbal, bu ihbar-ı gaybîyi çok parlak bir surette göstermiştir. Şu ihbarda hafî bir îma daha var ki: Sahabeyi tavsifat-ı mühimme ile sena ederken, en büyük bir mükâfatın va'di, makamca lâzım geldiği halde, **مَغْفِرَةً** kelimesiyle işaret ediyor ki: İstikbalde Sahabeler içinde fitneler vasıtasıyla mühim kusurlar olacak. Çünkü mağfîret, kusurun vukuuna delalet eder. Ve o zamanda Sahabeler nazarında en mühim matlub ve en yüksek ihsan, "mağfîret" olacak ve en büyük mükâfat ise; afv ile, mücazat etmemektir. **لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ** kelimesi, nasıl bu latif imayı gösteriyor. Öyle de Surenin başındaki **مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ** cümlesiyle münasebetdardır. Surenin başı, hakikî günahlardan mağfîret değil; çünkü ismet var, günah yok. Belki makam-ı nübüvvete lâayık bir mana ile Peygamber'e müjde-i mağfîret ve âhirinde Sahabelere mağfîret ile müjde etmekle, o îmaya bir letafet daha katar.

İşte âhir-i Feth'in mezkûr üç âyeti, on vücuh-u i'cazından yalnız ihbar-ı gaybî vechinin çok vücuhundan yalnız yedi vechini bahsettik. Cüz'-i ihtiyarî ve kadere dair Yirmialtıncı Söz'ün âhirinde, şu âhirki âyetin hurufatının vaziyetindeki mühim bir lem'a-i i'caza işaret edilmiştir. Bu âhirki âyet, cümleleriyle Sahabeye baktığı gibi, kayıdlarıyla dahi yine sahabenin ahvaline bakıyor. Ve elfazıyla, Sahabenin evsafını ifade ettikleri gibi, hurufatıyla ve o âyetteki hurufatın tekerrür-ü adediyle yine Ashab-ı Bedir, Uhud, Huneyn, Suffe, Rıdvan gibi tabakat-ı meşhure-i Sahabede bulunan zâtlara işaret ettikleri gibi, ilm-i cifrin bir nev'i ve bir anahtarı olan tevafuk cihetiyle ve ebced hesabıyla daha çok esrarı ifade ediyor.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Sure-i Feth'in âhirindeki âyetin mana-yı işarîsiyle verdiği ihbar-ı gaybî münasebetiyle; gelecek âyette aynı haber, aynı mana-yı işarî ile verdiği münasebetle bir nebze ondan bahsedilecek.

BİR TETİMME

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

Bu âyetin beyanında binler nüktelerinden "İki Nükte"ye işaret edeceğiz.

BİRİNCİ NÜKTE: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan mefahimiyle, mana-yı sarihiyle ifade-i hakaik ettiği gibi; üslûblarıyla, hey'atıyla çok maânî-i işariyeyi dahi ifade ediyor. Her bir âyetin çok tabaka-i manaları var. Kur'an, ilm-i muhitten geldiği için, bütün manaları murad olabilir. İnsanın cüz'î fikri ve şahsî iradesiyle olan kelâmlar gibi bir iki manaya inhisar etmez.

İşte bu sırra binaen âyât-ı Kur'aniyenin ehl-i tefsir tarafından hadsiz hakaikı beyan edilmiş. Müfessirînin beyan etmediği daha çok hakaikı var. Ve bilhassa hurufatında ve mana-yı sarihinden başka, işaretinde çok ulûm-u mühimme vardır.

İKİNCİ NÜKTE: İşte bu âyet-i kerime

مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

tabiriyle, sırat-ı müstakimin ehli ve hakikî niam-ı İlahiyeye mazhar nev-i beşerdeki taife-i Enbiya ve kabile-i Sıddıkîn ve cemaat-ı şüheda ve esnaf-ı sâlihîn ve enva'-ı tâbiînün bulduklarını ifade etmekle beraber, âlem-i İslâmiyette o beş kısmın en mükemmelini dahi ayrıca sarahaten gösterdikten sonra o beş kısmın imamları ve baştaki rüesalarını sıfât-ı meşhureleriyle zikretmekle onlara delalet edip ifade ettiği gibi, ihbar-ı gayb nev'inden bir lem'a-i i'caz ile o taifelerin istikbaldeki reislerinin vaziyetlerini bir vecihle tayin ediyor. Evet **مِنَ النَّبِيِّينَ** nasilki sarahatle Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'a bakıyor. **وَالصِّدِّيقِينَ** fıkrasıyla Ebu Bekir-is Sıddık'a bakıyor. Hem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'dan sonra ikinci olduğuna ve en evvel yerine geçeceğine ve "Sıddık" ismi, ümmetçe ona ünvan-ı mahsus ve sıddıkînlerin başında görüneceğine işaret ettiği gibi, **وَالشُّهَدَاءِ** kelimesiyle Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman, Hazret-i Ali Rıdvanullahi Aleyhim Ecmaîn'i üçünü

beraber ifade ediyor. Hem üçü Sıddık'tan sonra nübüvvetin hilafetine mazhar olacaklarını ve üçü de şehid olacaklarını, fazilet-i şehadetleri de sair fezaillerine ilâve edileceğini işaret ve gaybî bir surette ifade ediyor. **وَالصَّالِحِينَ** kelimesiyle Ashab-ı Suffe, Bedir, Rıdvan gibi mümtaz zevata işaret ederek **وَحَسَنٌ أَوْلِيكَ رَفِيقًا** cümlesiyle mana-yı sarihiyle onların ittibâna teşvik ve Tâbiînlerdeki tebaiyeti çok müşerref ve güzel göstermekle, mana-yı işarîsiyle hulefa-i erbaanın beşincisi olarak ve **إِنَّ الْخِلَافَةَ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً** hadîs-i şerifin hükmünü tasdik ettiren müddet-i hilafeti azlığıyla beraber kıymetini azîm göstermek için o mana-yı işarîsiyle Hazret-i Hasan Radıyallahü Anh'ı gösterir.

Elhasıl: Sure-i Feth'in âhirki âyeti, hulefa-i erbaaya baktığı gibi, bu âyet dahi teyiden, ihbar-ı gayb nev'inden onların istikbaldeki vaziyetlerine kısmen işaret suretiyle bakar. İşte Kur'anın enva'-ı i'cazından olan ihbar-ı gayb nev'inin lemaat-ı i'caziyesi âyât-ı Kur'aniyede o kadar çoktur ki, hasra gelmez. Ehl-i zahirin kırk elli âyete hasretmeleri, nazar-ı zahirî ilemdir. Hakikatta ise binden geçer. Bazan bir âyette dört beş vecihle ihbar-ı gaybî bulunur. **رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ**
أَخْطَأْنَا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

BU TETİMMEYE İKİNCİ BİR İZAH (*)

Şu âhir-i Feth'in işaret-i gaybiyesini teyid eden, hem Fatiha-i Şerife'deki sırat-ı müstakim ehli ve **صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** âyetindeki murad kimler olduğunu beyan eden, hem ebed-ül âbâdın pek uzun yolunda en nuranî, ünsiyetli, kesretli, cazibedar bir kafil-i rüfekayı gösteren ve ehl-i iman ve ashab-ı şuurı şiddetle o kafil-iye tebaiyet noktasında iltihak ve refakata mu'cizane sevkeden şu âyet

فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسَنٌ أَوْلِيكَ رَفِيقًا

yine âhir-i Feth'in âhirki âyeti gibi İlm-i Belâgat'ta "maariz-ul kelâm"

(*): *Kardeşlerim her ikisini faydalı bulmasından, iki izahı beraber kaydetmişler; yoksa biri kâfi idi.*

ve "müstedbeat-üt terakib" tabir edilen mana-yı maksuddan başka işarî ve remzî manalarla hulefa-i erbaa ve beşinci halife olan Hazret-i Hasan'a (R.A.) işaret ediyor. Gaybî umûrdan birkaç cihette haber veriyor. Şöyle ki:

Nasılki şu âyet, mana-yı sarihi ile nev'-i beşerde niam-ı âliye-i İlahiyeye mazhar olan ehl-i sırat-ı müstakim olan kabile-i enbiya ve taife-i siddikîn ve cemaat-ı şüheda ve enva'-ı sâlihîn ve sınıf-ı tâbiîn; "muhsinîn" olduğunu ifade ettiği gibi, âlem-i İslâm'da dahi o taifelerin en ekmele ve en efdali bulunduğunu ve Nebiy-yi Âhîr zaman'ın sırr-ı veraset-i nübüvvetten teselsül eden taife-i verese-i enbiya ve Sıddık-ı Ekber'in maden-i siddikiyetinden teselsül eden kabile-i Sıddikîn ve hulefa-yı selâsenin şehadet mertebesiyle merbut bulunan kabile-i şüheda, **فَلْ إِنْ** **وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ** sırrıyla bağlanan cemaat-ı sâlihîn ve **كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ** sırrını imtisal eden ve Sahabelerin ve Hulefa-yı Raşidîn'in refakatinde giden esnaf-ı tâbiîni ihbar-ı gaybî nev'inden gösterdiği gibi, **وَالصَّالِحِينَ** kelimesiyle mana-yı işarî cihetinde Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'dan sonra makamına geçecek ve halifesi olacak ve ümmetçe "Sıddık" ünvanıyla şöhret bulacak ve siddikîn kafilesinin reisi olacak Hazret-i Ebu Bekir-is Sıddık'ı ihbar ediyor. **وَالشُّهَدَاءِ** kelimesiyle Hulefa-yı Raşidîn'den üçünün şehadetini haber veriyor ve Sıddık'tan sonra üç şehid, halife olacaklar. Çünkü "şüheda" cem'dir. Cem'in ekalli üçtür. Demek Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman, Hazret-i Ali (Radıyallahü Anhüm) Sıddık'tan sonra riyaset-i İslâmiyete geçecekler ve şehid olacaklar. Aynı haber-i gaybî vukubulmuştur. Hem **وَالصَّالِحِينَ** kaydıyla Ehl-i Suffe gibi taat ve ibadette Tevrat'ın senasına mazhar olmuş ehl-i salâhat ve takva ve ibadet, istikbalde kesretle bulunacağını ihbar etmekle beraber, **وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا** cümlesi; Sahabeye, ilim ve amelde refakat ve tebaiyet eden Tâbiînlerin tebaiyetini tahsin etmekle, ebed yolunda o dört kafilenin refakatlarını hasen ve güzel göstermekle beraber; Hazret-i Hasan'ın (R.A.) birkaç ay gibi kısacık müddet-i hilafeti, çendan az idi. Fakat **إِنَّ الْخِلاَفَةَ بَعْدِي ثَلَاثُونَ سَنَةً** hükmüyle ve o ihbar-ı gaybiye-i Nebeviyenin tasdiki ile ve **إِنَّ ابْنِي حَسَنًا هَذَا سَيِّدٌ سَيُصْلِحُ** hadîsindeki mu'cizane ihbar-ı gaybi-yi Nebevîyi tasdik eden; ve iki büyük ordu, iki cemaat-ı azîme-i İslâmiyenin musalahasını temin eden ve nizaı ortalarından kaldıran Hazret-i Hasan'ın (R.A.) kısacık müddet-i hilafetini ehemmiyetli gösterip, hulefa-i erbaaya bir beşinci halife göstermek için, ihbar-ı gaybî nev'inden mana-yı işarîsiyle ve **وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا** kelimesinde beşinci halifenin ismine İlm-i Belâgat'ta "müstedbeat-üt terakib" tabir edilen bir sır ile işaret ediyor.

İşte mezkûr işarî ihbarlar gibi daha çok sırlar var. Sadedimize gelmediği için şimdilik kapı açılmadı. Kur'an-ı Hakîm'in çok âyâtı var ki, herbir âyet çok

vecihlerle ihbar-ı gaybî nev'indedir. Bu nevi ihbarat-ı gaybiye-i Kur'aniye binlerdir.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Hâtîme

Kur'an-ı Hakîm'in tevafuk cihetinden tezahür eden i'cazî nüktelerinden bir nüktesi şudur ki: Kur'an-ı Hakîm'de İsm-i Allah, Rahman, Rahîm, Rab ve İsm-i Celal yerindeki Hüve'nin mecmuu, dörtbin küsurdur. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (Hesab-ı Ebced'in ikinci nev'i ki, huruf-u heca tertibiyledir) o da dörtbin küsur eder. Büyük adedlerde küçük kesirler, tevafuku bozmadığından küçük kesirlerden kat-ı nazar edildi. Hem اَلَمْ tazammun ettiği iki vav-ı atıf ile beraber ikiyüz seksen küsur eder. Aynen Sure-i El-Bakara'nın ikiyüz seksen küsur İsm-i Celaline ve hem ikiyüz seksen küsur âyâtın adedine tevafuk etmekle beraber, Ebced'in hecaî tarzındaki ikinci hesabıyla, yine dörtbin küsur eder. O da yukarıda zikri geçmiş beş esma-i meşhurenin adedine tevafuk etmekle beraber بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ in kesirlerinden kat-ı nazar, adedine tevafuk ediyor. Demek bu sırr-ı tevafuka binaen اَلَمْ hem müsemmasını tazammun eden bir isimdir, hem El-Bakara'ya isim, hem Kur'ana isim, hem ikisine muhtasar bir fihrîste, hem ikisinin enmuzeci ve hülâsası ve çekirdeği, hem بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ in mücmelidir. Ebced'in meşhur hesabıyla بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ism-i Rab adedine müsavi olmakla beraber, الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ deki müşedded (ر) iki (ر) sayılsa; o vakit dokuzyüz doksan olup, pek çok esrar-ı mühimmeye medar olup, ondokuz harfiyle ondokuz bin âlemin miftahıdır.

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'da Lafza-i Celalin tevafukat-ı latifesindedir ki, bütün Kur'anda sahifenin âhirki satırın yukarı kısmında seksen Lafza-i Celal, birbirine tevafukla baktığı gibi, aşağıki kısımda da aynen seksen Lafza-i Celal, birbirine tevafukla bakar. Tam o âhirki satırın ortasında yine ellibeş Lafza-i Celal, birbiri üstüne düşüp ittihad ederek güya ellibeş Lafza-i Celalden tereküb etmiş birtek Lafza-i Celaldir. Âhirki satırın başında yalnız ve bazı üç harfli kısa bir kelime fasıla ile yirmibeş tam tevafukla tam ortadaki ellibeşin tam tevafukuna zammedilince seksen tevafuk olup, o satırın nısf-ı evvelindeki seksen tevafuka ve nısf-ı âhirdeki yine seksen tevafuka tevafuk ediyor. Acaba

böyle latif, zarif, muntazam, mevzun, i'cazlı bu tevafukat; nüktesiz, hikmetsiz olur mu? Hâşâ, olamaz. Belki o tevafukatın ucuyla mühim bir define açılabilir.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Sekizinci Lem'a

Keramet-i Gavsîye Risalesidir. Sikke-i Tasdik-i Gaybî mecmuasında ve teksir Lem'alar mecmuasında neşredilmiştir.

* * *

Dokuzuncu Lem'a

Teksir Lem'alar mecmuasında neşredilmiştir.

Onuncu Lem'a

Şefkat Tokatları Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَوْمَ نَجِدُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَنُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ
وَاللَّهُ زَوْءٌ بِالْعِبَادِ

âyetinin bir sırrını, hizmet-i Kur'aniyede arkadaşlarımın beşeriyet muktezası olarak sehiv ve hatalarının neticesinde yedikleri şefkat tokatlarını beyan etmekle tefsir ediyor. Hizmet-i Kur'aniyenin bir silsile-i kerameti ve o hizmet-i kudsiyenin etrafında izn-i İlahî ile nezaret eden ve himmet ve duasıyla yardım eden Gavs-ı A'zam'ın bir nevi kerameti beyan edilecek. Tâ ki, bu hizmet-i kudsiyede bulunanlar, ciddiyetlerinde, hizmetlerinde sebat etsinler.

Bu hizmet-i kudsiyenin kerameti üç nevidir:

Birinci nev'i: O hizmeti ihzar etmek ve hâdimlerini o hizmete sevk etmek cihetidir.

İkinci kısım: Manileri bertaraf etmek ve muzırların şerrini def'edip, onları tokatlamaktır.

Bu iki kısmın hâdiseleri çoktur, hem çok uzundur. (*) Başka vakte talikan, en hafif olan üçüncü bir kısımdan bahsedeceğiz.

(*): Meselâ: Halk Partisi, Nur talebelerine verdikleri azab ve sıkıntı ve ihanetlerden, kendileri dünyada daha ziyade cezasını çektiler, aynını gördüler.

Üçüncü kısım şudur ki: Hizmette hâlisen çalışanlara fütur geldiği vakit, şefkatli bir tokat yerler, intibaha gelerek yine o hizmete girerler. Bu kısmın hâdisatı, yüzden fazladır. Yalnız yirmi hâdiseden onüç ondördü şefkatli tokat yemişler, altı yedisi zecr tokatı görmüşler.

BİRİNCİSİ: Bu bîçare Said'dir. Her ne vakit hizmete fütur verir, "neme lâzım" deyip hususî nefsim'e ait işlerle meşgul olduğum zaman tokat yemişim. Hem de kanaatım geliyor ki; ihmalimden tokat yedim. Çünkü hangi maksadım

beni iğfale sevketmiş ise, onun aksi ile tokat yerdim. Sair hâlis arkadaşlarımın da yedikleri şefkat tokatları, dikkat ede ede, benim gibi hangi maksad için ihmal etmişse, onun aksiyle şefkat tokatlarını yediklerinden kanaatımız gelmiş ki: O hâdiseler, hizmet-i Kur'aniyenin kerametindedir.

Meselâ: Bu bîçare Said, Van'da ders-i hakaik-i Kur'aniye ile meşgul olduğum miktarca Şeyh Said hâdisatı zamanında vesveseli hükûmet, hiçbir cihette bana ilişmedi ve ilişmedi. Vakta ki "neme lâzım" dedim, kendi nefsimi düşündüm. Âhiretimi kurtarmak için Erek Dağı'nda harabe mağara gibi bir yere çekildim. O vakit sebepsiz beni aldılar nefyettiler. Burdur'a getirildim. Orada yine hizmet-i Kur'aniyede bulunduğum miktarca, -o vakit menfilere çok dikkat ediliyordu, her akşam isbat-ı vücud etmekle mükellef oldukları halde- ben ve hâlis talebelerim müstesna kaldık. Ben hiçbir vakit isbat-ı vücuda gitmedim, hükûmeti tanımadım. Oranın valisi, oraya gelen Fevzi Paşa'ya şikayet etmiş. Fevzi Paşa demiş: "Ona ilişmeyiniz, hürmet ediniz!" Bu sözü ona söylettiren, hizmet-i Kur'aniyenin kudsiyetidir. Ne vakit nefsimi kurtarmak, yalnız âhiretimi düşünmek fikri bana galebe etti. Hizmet-i Kur'aniyede muvakkat fütur geldi; aks-i maksadıyla tokat yedim. Yani, bir menfadan diğerine (Isparta'ya) gönderildim. Isparta'da yine hizmet başına geçtim. Yirmi gün geçtikten sonra bazı korkak insanların ihtarlarıyla: "Belki bu vaziyeti hükûmet hoş görmeyecek, bir parça teenni etsen, daha iyi olur." dediler. Bende tekrar yalnız kendimi düşünmek hatırası kuvvet buldu. "Aman halklar gelmesin" dedim. Yine o menfadan dahi üçüncü nefy olarak Barla'ya verildim. Barla'da ne vakit bana fütur gelmiş ise, yalnız kendimi düşünmek hatırası kuvvet bulmuş ise, bu ehl-i dünyanın yılanlarından, münafıklarından birisi bana musallat olmuş. Bu sekiz senede seksen hâdiseyi, kendi başımdan geçtiği için hikâyeye edebilirim. Usandırmamak için kısa kesiyorum.

Ey kardeşlerim! Başıma gelen şefkat tokatlarını söyledim. Sizlerin de başınıza gelen şefkat tokatlarını, izin verseniz ve helâl etseniz söyleyeceğim. Gücenmeyiniz. Gücenen olursa ismini tasrih etmeyeceğim.

İKİNCİSİ: Öz kardeşim ve en birinci ve yüksek ve fedakâr bir talebem olan Abdülmecid'in Van'da güzel bir evi vardı. İdaresi yerinde, hem muallim idi. Hizmet-i Kur'aniyenin daha revaçlı bir yeri olan hududa gitmekliğim için arzumun hilafına olarak teşebbüs edenlere, içtihadınca güya menfaatim için iştirak etmedi, re'y vermedi. Güya ben hududa gitseydim, hem hizmet-i Kur'aniye siyasetsiz, safi olmayacak, hem onu Van'dan çıkaracak idiler diye iştirak etmedi. Maksadının aksiyle şefkatli bir tokat yedi. Hem Van'dan, hem o güzel evinden, hem memleketinden ayrıldı; Ergani'ye gitmeye mecbur kaldı.

ÜÇÜNCÜSÜ: Hizmet-i Kur'aniyenin pek mühim bir âzâsı olan Hulusi Bey, Eğirdir'den memlekete gittiği vakit, saadet-i dünyeviyeyi tam zevkettirecek

ve temin edecek esbab bulunduğundan, bir derece sırf uhrevî olan hizmet-i Kur'aniyede fütura yüz göstermeğe dair esbab hazırlandı. Çünkü hem çoktan görmediği peder ve vâlidesine kavuştu, hem vatanını gördü, hem şerefli, rütbeli bir surette gittiği için dünya ona güldü, güzel göründü. Halbuki hizmet-i Kur'aniyede bulunana; ya dünya ona küsmeli veya o dünyaya küsmeli. Tâ ihlas ile, ciddiyet ile hizmet-i Kur'aniyede bulunsun.

İşte Hulusi'nin kalbi çendan lâ-yetezelzel idi. Fakat bu vaziyet onu fütura sevkettiğinden şefkatli tokat yedi. Tam bir-iki sene bazı münafıklar ona musallat oldular. Dünyanın lezzetini de kaçırdılar. Hem dünyayı ondan, hem onu dünyadan küstürdüler. O vakit vazife-i maneviyesindeki ciddiyete tam manasıyla sarıldı.

DÖRDÜNCÜSÜ: Muhacir Hâfız Ahmed'dir. O kendisi söylüyor: Evet ben itiraf ediyorum ki: Hizmet-i Kur'aniyede âhiretim nokta-i nazarında içtihadımda hata ettim. Hizmete fütur verecek bir arzuda bulundum. Şefkatli, fakat şiddetli ve keffaretli bir tokat yedim. Şöyle ki: Üstadım yeni icadlara (*) tarafdar olmadığı için -benim câmiim onun komşusudur; şuhur-u selâse geliyor, câmiimi terketsen hem ben çok sevab kaybediyorum, hem mahalle namazsızlığa alışacak. Yeni usûl yapmazsam menedileceğim. İşte bu içtihadı göre- ruhum kadar sevdiğim Üstadımın muvakkaten başka bir köye gitmesini arzu ettim. Bilmedim ki, o yerini değiştirse, başka bir memlekete gitse, hizmet-i Kur'aniyeye muvakkaten fütur gelir. Tam o sıralarda ben tokat yedim. Şefkatli, fakat öyle dehşetli bir tokat yedim ki, üç aydır daha aklım başıma gelmedi. Fakat lillahilhamd, Üstadımın kat'î ihbarıyla, ona ihtar edilmiş ki; o musibetin her dakikası, bir gün ibadet hükmünde olduğunu rahmet-i İlahiyeden ümidvar olabiliriz. Çünkü o hata, bir garaza binaen değildi. Sırf âhiretimi düşünmek noktasında o arzu geldi.

(*): Yani: Türkçe ezan gibi, şair-i İslâmiyeye muhalif bid'atlardır.

BEŞİNCİSİ: Hakkı Efendi'dir. Şimdi burada olmadığı için, Hulusi'ye vekalet ettiğim gibi, ona da vekaleten derim ki: Hakkı Efendi talebelik vazifesini hakkıyla îfa ederken, ahlâksız bir kaymakam geldi. Hem Üstadına, hem de kendine zarar gelmemek için, yazdıklarını sakladı. Muvakkaten hizmet-i Nuriyeyi terketti. Birden bir şefkat tokadı manasında bin lirayı vermeye mükellef olacak bir dava başına açıldı. Bir sene o tehdid altında kaldı. Tâ geldi, burada görüştük, avdetinde hizmet-i Kur'aniyeye talebelik vazifesine girdi. Şefkat tokadının hükmü kalktı, tebrie etti. Sonra Kur'anı yeni bir tarzda (Haşiye) yazmak hususunda talebelere bir vazife açıldı. Hakkı Efendi'ye de hisse verildi.

Elhak o, hissesine sahib çıktı. Bir cüz'ü güzel yazdı, fakat derd-i maişet zaruretiyle kendini mecbur bilip gizli dava vekaletine teşebbüs etti. Birden bir şefkat tokatı daha yedi. Klemi tutan parmağı, muvakkaten kırıldı. Bu parmakla hem dava vekaleti yapmak, hem Kur'anı yazmak olmayacak diye, lisan-ı mana ile ihtar edildi. Dava vekaletine teşebbüsünü bilmediğimiz için parmağına hayret ediyorduk. Sonra anlaşıldı ki: Kudsî, safî hizmet-i Kur'aniye, gayet temiz kendine mahsus parmakları başka işe karıştırmak istemiyor. Her ne ise... Hulusi Bey'i kendim gibi bildim, ona bedel konuştum. Hakkı Efendi de aynen onun gibidir. Eğer benim vekaletime razı olmazsa, kendi tokatını kendi yazsın.

ALTINCISI: Bekir Efendi'dir. Şimdi hazır olmadığı için; ben, kardeşim Abdülmecid'e vekalet ettiğim gibi, onun itimad ve sadakatına itimadım ve Şamlı Hâfız ve Süleyman Efendi gibi bütün has dostlarımın hükümlerine (bildiklerine) istinaden diyorum ki: Bekir Efendi, Onuncu Söz'ü tab'etti. İ'caz-ı Kur'ana dair Yirmibeşinci Söz'ü yeni huruf çıkmadan tab'etmek için ona gönderdik. Onuncu Söz'ün matbaa fiatını gönderdiğimiz gibi, onu da göndereceğiz diye yazdık. Bekir Efendi, benim fakr-ı halimi düşünüp matbaa fiatı dörtyüz banknot kadar olduğunu mülâhaza ederek ve kendi kesesinden vermek, belki Hoca razı olmaz diye onun nefsi onu aldattı. Tab'edilmedi. Hizmet-i Kur'aniyeye mühim bir zarar oldu. İki ay sonra dokuzyüz lira hırsızların eline geçti. Şefkatli ve şiddetli bir tokat yedi. İnşâallah ziyaa giden dokuzyüz lira, sadaka hükmüne geçti.

YEDİNCİSİ: Şamlı Hâfız Tevfik'tir. O kendisi diyor: Evet itiraf ediyorum ki: Ben bilmeyerek ve yanlış düşünerek, hizmet-i Kur'aniyede fütur verecek harekâtım sebebiyle iki şefkatli tokat yedim. Şübhem kalmadı ki, bu tokat o cihetten geldi.

(Haşiye): Tevafuk mu'cizesini gösterir bir surette demektir.

Birincisi: Lillahilhamd, benim hatt-ı arabiyem Kur'ana bir derece uygun bir tarzda ihsan edilmişti. Üstadım en evvel üç cüz' bana yazdırmakla sair arkadaşlarıma taksim etti. Kur'an yazmak iştiyakı, risalelerin tebyiz ve tesvidindeki hizmetime arzumu kırdı. Hem arabî hattı bulunmayan sair arkadaşlara tefevvuk edeceğim diye gururkârane bir tavırda bulundum. Hattâ Üstadım yazıya ait bir tedbir bana söylediği vakit, "Bu iş bana aittir" o vakit dedim; "Ben bunu biliyorum, ders almaya ihtiyacım yoktur" gibi mağrurane söyledim. İşte bu hatama göre fevkalâde hiç hatıra gelmeyen bir tokat yedim. En az arabî hattı olan bir kardeşime (Hüsrev'e) yetişemedim. Bizler bütün hayret ettik. Şimdi anladık ki; o bir tokattır.

İkincisi: Ben itiraf ediyorum ki: Hizmet-i Kur'aniyedeki kemal-i ihlas ve sırf livechillah için hizmeti, iki vaziyetim ihlâl ediyordu. Şiddetli bir tokat yedim. Çünkü ben bu memlekette garib hükmündeyim, garibim. Hem şekva olmasın, Üstadımın en mühim bir düsturu olan iktisada ve kanaata riayet etmediğimden fakr-ı hale maruzum. Hodbin, mağrur insanlarla ihtilata mecbur olduğumdan -Cenab-ı Hak afvetsin- mürüvvetkârane bir surette riyaya ve tabasbusa da mecbur oluyordum. Üstadım çok defa beni ikaz ve ihtar ve takdir ediyordu. Maatteessüf kendimi kurtaramıyordum. Halbuki Kur'an-ı Hakîm'in ruh-u hizmetine zıd olan bu vaziyetimden şeytan-ı cinnî ve insî istifade etmekle beraber hizmetimize de bir soğukluk, bir fütur veriyordu.

İşte ben bu kusuruma karşı şiddetli, fakat inşâallah şefkatli bir tokat yedim. Şübhemiz kalmadı ki; bu tokat, o kusura binaen gelmiş. O tokat da şudur: Sekiz senedir ben, Üstadımın hem muhatabı, hem müsevvidi, hem mübeyyizi olduğum halde, sekiz ay kadar nurlardan istifade edemedim. Bu hale hayret ettik. Ben de ve Üstadım da "Bu neden böyle oluyor?" diye esbab arıyorduk. Şimdi kat'î kanaatımız geldi ki: O hakaik-i Kur'aniye nurdur, ziyadır. Tasannu, temelluk, tezellül zulmetleriyle birleşemiyor. Onun için bu nurların hakikatlarının meali, benden uzaklaşıyor tarzında bulunarak, bana yabanî görünüyor, yabanî kalıyordu. Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum ki: Bundan sonra Cenab-ı Hak bana o hizmete lâayık ihlas ihsan etsin, ehl-i dünyaya tasannu' ve riyadan kurtarsın. Başta Üstadım olarak, kardeşlerimden dua rica ediyorum.

Pür-kusur

Şamlı Hâfız Tevfik

SEKİZİNCİSİ: Seyranî'dir. Bu zât, Hüsrev gibi Nur'a müştak ve dirayetli bir talebemdi. Esrar-ı Kur'aniyenin bir anahtarı ve ilm-i cifrin mühim bir miftahı olan tevafukata dair Isparta'daki talebelerin fikirlerini istimzaç ettim. Ondan başkaları, kemal-i şevk ile iştirak ettiler. O zât başka bir fikirde ve başka bir merakta bulunduğu için, iştirak etmemekle beraber, beni de kat'î bildiğim hakikattan vazgeçirmek istedi. Cidden bana dokunmuş bir mektub yazdı. Eyvah dedim, bu talebemi kaybettim! Çendan fikrini tenvir etmek istedim. Başka bir mana daha karıştı. Bir şefkat tokadını yedi. Bir seneye karib bir halvethanede (yani hapiste) bekledi.

DOKUZUNCUSU: Büyük Hâfız Zühdü'dür. Bu zât, Ağrus'taki Nur talebelerinin başında nâzırları hükmünde olduğu bir zaman, Sünnet-i Seniyeye ittiba ve bid'alardan içtinabı meslek ittihaz eden talebelerin manevî şerefini kâfi görmeyerek ve ehl-i dünyanın nazarında bir mevki kazanmak emeliyle mühim bir bid'anın muallimliğini deruhde etti. Tamamıyla mesleğimize zıd bir hata işledi. Pek müdhiş bir şefkat tokadını yedi. Hanedanının şerefini zîr ü zeber

edecek bir hâdiseye maruz kaldı. Fakat maatteessüf Küçük Hâfız Zühdü, hiç tokada istihkakı yokken, o elîm hâdiseye ona da temas etti. Belki inşaallah o hâdiseye, onun kalbini dünyadan kurtarıp tamamıyla Kur'ana vermek için bir ameliyat-ı cerrahiye-i nâfia hükmüne geçer.

ONUNCUSU: Hâfız Ahmed (R.H.) namında bir adamdır. Bu zât, risalelerin yazmasında iki üç sene teşvikkârane bir surette bulunuyordu ve istifade ediyordu. Sonra ehl-i dünya, zaîf bir damarından istifade etti. O şevk zedelendi. Ehl-i dünyaya temas etti. Belki o cihetle ehl-i dünyanın zararını görmesin, hem onlara sözünü geçirsin ve bir nevi mevki kazansın ve dar olan maişetine bir sühulet olsun. İşte hizmet-i Kur'aniyeye o suretle o yüzden gelen fütur ve zarara mukabil iki tokat yedi. Biri; dar maişetiyle beraber beş nüfus daha ilâve edildi, perişanlığı ehemmiyet kesbetti. İkinci tokat: Şeref ve haysiyet noktasında hassas ve hattâ birtek adamın tenkid ve itirazını çekemeyen o zât, bilmeyerek bazı dessay insanlar onu öyle bir surette kendilerine perde ettiler ki, şerefi zîr ü zeber oldu, yüzde doksanını kaybetti ve yüzde doksan adamı aleyhine çevirdi. Her ne ise... Allah affetsin, belki inşaallah bundan intibaha gelir, yine kısmen vazifesine döner.

ONBİRİNCİSİ: Belki rızası yok diye yazılmadı...

ONİKİNCİSİ: Muallim Galib'dir (R.H.). Evet bu zât, sadıkane ve takdirkârane, risalelerin tebyizinde çok hizmet etti ve hiçbir müşkilât karşısında za'f göstermedi. Ekser günlerde geliyordu, kemal-i şevk ile dinliyordu ve istinsah ediyordu. Sonra kendine, otuz lira ücret mukabilinde umum Sözlere ve Mektubat'ı yazdırdı. Onun maksadı, memleketinde neşretmek ve hem hemşehrilerini tenvir etmek idi. Sonra bazı düşünceler neticesinde risaleleri tasavvur ettiği gibi neşretmedi, sandığa bıraktı. Birden elîm bir hâdiseye yüzünden bir sene gam ve gussa çekti. Risalelerin neşri ile ona adavet edecek resmî birkaç düşmanlara bedel, zalim insafsız çok düşmanları buldu; bir kısım dostlarını kaybetti.

ONÜÇÜNCÜSÜ: Hâfız Hâlid'dir (R.H.). Kendisi der: "Evet itiraf ediyorum, Üstadımın hizmet-i Kur'aniyede neşrettiği âsârın tesvidinde hararetli bir surette bulunduğum zaman mahallemizde bir câmi imamlığı vardı. Eski kisve-i ilmiyemi, sarığı bağlamak niyetiyle muvakkaten o hizmete fütur verip, bilmeyerek çekildim. Maksadımın aksiyetle şefkatli bir tokat yedim. Sekiz-dokuz ay imamlık ettiğim halde, müftünün çok va'dlerine rağmen, fevkalâde bir surette sarığı saramadım. Şübhemiz kalmadı ki, o kusurdan bu şefkatli tokat geldi. Ben Üstadımın hem bir muhatabı, hem bir müsevvidi idim. Benim çekilmem ile tesvid hususunda sıkıntı çekmişti. Her ne ise... Yine şükür ki; kusurumuzu anladık ve bu hizmetin de ne kadar kudsi olduğunu bildik ve Şah-ı Geylanî gibi arkamızda melek-i sıyanet gibi bir Üstad bulunduğuna itimad ettik.

ONDÖRDÜNCÜSÜ: Üç Mustafa'nın küçük "üç tokat" yemeleridir.

Birincisi: Mustafa Çavuş (R.H.) sekiz senedir bizim hususî küçük câmie, hem sobasına, hem gazyağına, hem kibritine kadar hizmet ediyordu. Hattâ gazyağını ve kibritini sekiz senedir kendi kesesinden sarfettiğini sonra öğrendik. Cemaate, hususan Cuma gecelerinde gayet zarurî bir iş olmayınca geri kalmıyordu. Sonra ehl-i dünya onun safvet-i kalbinden istifade ederek dediler ki: "Sözler'in bir kâtibi olan Hâfız'ın sarığına ilişecekler. Hem gizli ezan, muvakkaten terkedilsin. Sen kâtibe söyle, cebir görmeden evvel sarığı çıkarsın." O biliyordu ki: Hizmet-i Kur'aniyede bulunan birisinin sarığını çıkarmağa dair sözü tebliğ etmek, Mustafa Çavuş gibi yüksek ruhlulara pek ağırdır. Onların sözlerini tebliğ etmiş. O gece rü'yada ben görüyordum ki: Mustafa Çavuş'un elleri kirli, kaymakam arkasında olarak odama geldi. İkinci gün ona dedim: Mustafa Çavuş, sen bugün kim ile görüştün? Seni elin mülevves bir surette kaymakamın arkasında gördüm. Dedi: "Eyvah! Bana böyle bir söz, muhtar söyledi, kâtibe söyle. Ben arkasında ne olduğunu bilmedim." Hem aynı günde bir okkaya yakın gazyağını câmiye getirmiş. Hiç vuku bulmayan, o gün kapı açık kalmış, bir keçi yavrusu içeriye girmiş, büyük bir adam gelmiş, keçi yavrusunun seccademe yakın bıraktığı müzahrefatı yıkamak için, ibrikteki gazyağını su zannedip bütün o gazyağını temizlik yapıyorum diye câminin her tarafına serpmiş. Acaibdir ki, kokusunu duymamış. Demek o meşid lisan-ı hal ile Mustafa Çavuş'a diyor: "Senin gazyağın bize lâzım değil. Ettiğin hata için gazyağını kabul etmedim." diye işaret vermek için o adama koku işittirilmedi. Hattâ o hafta içinde Cuma gecesinde ve birkaç mühim namazda, o kadar çalıştığı halde cemaate yetişemiyordu. Sonra ciddî bir nedamet, bir istiğfar ettikten sonra safvet-i asliyesini buldu.

İkinci Mustafalar: Kuleönündeki kıymetdar, çalışkan mühim bir talebem olan Mustafa ile, onun çok sadık ve fedakâr arkadaşı Hâfız Mustafa'dır. (R.H.) Ben bayramdan sonra, ehl-i dünya bize sıkıntı verip hizmet-i Kur'aniyeye fütur vermemek için şimdilik gelmesinler, diye haber göndermişim. Şayet gelecek olurlarsa birer birer gelsinler. Halbuki bunlar üç adam birden, bir gece geldiler. Fecirden evvel hava müsaid ise gitmek niyet edildi. Hiç vuku bulmadığı bir tarzda hem Mustafa Çavuş, hem Süleyman Efendi, hem ben, hem onlar, zahir bir tedbiri düşünemedik, bize unutturuldu. Herbirimiz ötekine bırakıp ihtiyatsızlık etti. Onlar fecirden evvel gittiler. Öyle bir fırtına onları iki saat mütemediyen tokatladı ki; bu fırtınadan kurtulmayacaklar, diye telaş ettim. Şimdiye kadar bu kışta ne öyle bir fırtına olmuş ve ne de bu kadar kimseye

acıymıştım. Sonra Süleyman'ı, ihtiyatsızlığının cezası olarak arkalarından gönderip sıhhat ve selâmetlerini anlamak için gönderecektim. Mustafa Çavuş dedi: O gitse, o da kalacak. Ben de onun arkasından gidip aramak lâzım. Benim arkamdan da Abdullah Çavuş gelmek lâzım." Bu hususta "Tevekkelna alellah" dedik, intizar ettik.

SUAL: Has dostlarınıza gelen musibetleri, tokat eseri deyip hizmet-i Kur'aniyede füturları cihetinde bir itab telakki ediyorsun. Halbuki size ve hizmet-i Kur'aniyeye hakikî düşmanlık edenler, selâmette kalıyorlar. Neden dosta tokat vuruluyor, düşmana ilişilmiyor?

ELCEVAB: **الظُّلْمَ لَا يَدُومُ وَالْكَفْرَ يَدُومُ** sırrınca: Dostların hataları, hizmetimizde bir nevi zulüm hükmüne geçtiği için, çabuk çarpılıyor. Şefkatli tokat yer, akli varsa intibaha gelir. Düşman ise, hizmet-i Kur'aniyeye zıddiyeti, mümanaati, dalalet hesabına geçer. Bilerek veya bilmeyerek hizmetimize tecavüzü, zındıka hesabına geçer. Küfür devam ettiği için, onlar ekseriyetle çabuk tokat yemiyorlar. Nasılki küçük kabahatleri işleyenlerin, nahiyelerde cezaları verilir. Büyük kabahatleri de büyük mahkemelere gönderilir. Öyle de: Ehl-i imanın ve has dostların hükmen küçük hataları, çabuk onları temizlemek için kısmen dünyada ve sür'aten verilir. Ehl-i dalaletin cinayetleri, o kadar büyüktür ki: Kısacık hayat-ı dünyeviyeye cezaları sığışmadığından, mukteza-yı adalet olarak âlem-i bekadaki mahkeme-i kübraya havale edildiği için, ekseriyetle burada cezaya çarpılmıyorlar.

İşte hadîs-i şerifte **الدُّنْيَا سَجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ** mezkûr hakikata dahi işaret ediyor. Yani: Dünyada şu mü'min, kısmen kusuratından cezasını gördüğü için dünya onun hakkında bir dâr-ı cezadır. Dünya, onların saadetli âhiretlerine nisbeten bir zindan ve cehennemdir. Ve kâfirler madem Cehennem'den çıkmayacaklar. Hasenatlarının mükâfatlarını kısmen dünyada gördükleri ve büyük seyyiatları te'hir edildiği cihetle, onların âhiretine nisbeten dünya, cennetleridir. Yoksa mü'min bu dünyada dahi kâfirden manen ve hakikat nokta-i nazarında çok ziyade mes'uddur. Âdeta mü'minin imanı, mü'minin ruhunda bir cennet-i maneviye hükmüne geçiyor; kâfirin küfrü, kâfirin mahiyetinde manevî bir cehennemi ateşlendiriyor.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Onbirinci Lem'a

Mirkat-üs Sünneti ve Tiryaku Maraz-ıl Bid'a

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ

(Şu âyetin Birinci Makamı, Minhac-üs Sünnet; İkinci Makamı, Mirkat-üs Sünnettir.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

(Bu iki âyet-i azîmenin yüzer nüktesinden onbir nüktesi icmalen beyan edilecek)

BİRİNCİ NÜKTE: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ

Yani: "Fesad-ı ümmetim zamanında kim benim sünnetime temessük etse, yüz şehidin ecrini, sevabını kazanabilir." Evet Sünnet-i Seniyeeye ittiba, mutlaka gayet kıymetdardır. Hususan bid'aların istilâsı zamanında sünnet-i seniyeeye ittiba etmek daha ziyade kıymetdardır. Hususan fesad-ı ümmet zamanında Sünnet-i Seniyenin küçük bir âdâbına müraat etmek, ehemmiyetli bir takvayı ve kuvvetli bir imanı ihsas ediyor. Doğrudan doğruya Sünnete ittiba etmek, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı hatıra getiriyor. O ihtardan o hatıra, bir huzur-u İlahî hatırasına inkılab eder. Hattâ en küçük bir muamelede, hattâ yemek, içmek ve yatmak âdâbında Sünnet-i Seniyeeyi müraat ettiği dakikada, o âdi muamele ve o fitrî amel, sevablı bir ibadet ve şer'î bir hareket oluyor. Çünkü o âdi hareketiyle Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a ittibânı düşünüyor ve şeriatın bir edebi olduğunu tasavvur eder ve şeriat sahibi o olduğu hatırına gelir. Ve ondan şâri-i hakikî olan Cenab-ı Hakk'a kalbi müteveccih olur, bir nevi huzur ve ibadet kazanır.

İşte bu sırra binaen Sünnet-i Seniyeeye ittibâı kendine âdet eden, âdâtını ibadete çevirir, bütün ömrünü semeredar ve sevabdar yapabilir.

İKİNCİ NÜKTE:İmam-ı Rabbanî Ahmed-i Farukî (R.A.) demiş ki: "Ben seyr-i ruhanîde kat'-ı meratib ederken, tabakat-ı evliya içinde en parlak, en haşmetli, en letafetli, en emniyetli; Sünnet-i Seniyyeye ittibaı, esas-ı tarikat ittihaz edenleri gördüm. Hattâ o tabakanın âmi evliyaları, sair tabakatın has velilerinden daha muhteşem görünüyordu." Evet müceddid-i elf-i sâni İmam-ı Rabbanî (R.A.) hak söylüyor. Sünnet-i Seniyyeyi esas tutan, Habibullah'ın zılli altında makam-ı mahbubiyete mazhardır.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Bu fakir Said, Eski Said'den çıkmaya çalıştığı bir zamanda, rehbersizlikten ve nefs-i emmarenin gururundan gayet müdhiş ve maneî bir fırtına içinde akıl ve kalbim hakaik içerisinde yuvarlandılar. Kâh süreyyadan seraya, kâh seradan süreyyaya kadar bir sukut ve suud içerisinde çalkanıyorlardı.

İşte o zaman müşahede ettim ki: Sünnet-i Seniyyenin mes'eleleri, hattâ küçük âdâbları, gemilerde hatt-ı hareketi gösteren kıblenameli birer pusula gibi, hadsiz zararlı, zulümatlı yollar içinde birer düğme hükmünde görüyordum. Hem o seyahat-ı ruhiyede çok tazyikat altında gayet ağır yükler yüklenmiş bir vaziyette kendimi gördüğüm zamanda, Sünnet-i Seniyyenin o vaziyete temas eden mes'elelerine ittiba ettikçe, benim bütün ağırlıklarımı alıyor gibi bir hiffet buluyordum. Bir teslimiyetle tereddülden ve vesveselerden, yani "Acaba böyle hareket hak mıdır, maslahat mıdır?" diye endişelerden kurtuluyordum. Ne vakit elimi çektiysem, bakıyordum: Tazyikat çok. Nereye gittikleri anlaşılmayan çok yollar var. Yük ağır, ben de gayet âcizim. Nazarım da kısa, yol da zulümatlı. Ne vakit Sünnete yapışsam; yol aydınlaşıyor, selâmetli yol görünüyor, yük hafifleşiyor, tazyikat kalkıyor gibi bir halet hissediyordum. İşte o zamanlarımda İmam-ı Rabbanî'nin hükmünü bilmüşahede tasdik ettim.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Bir zaman rabıta-i mevttin ve **المَوْتُ حَقٌّ** kaziyesindeki tasdikten ve âlemin zeval ve fenasından gelen bir halet-i ruhiyeden kendimi acib bir âlemde gördüm. Baktım ki: Ben bir cenazeyim, üç mühim büyük cenazenin başında duruyorum.

Birisi: Benim hayatımla alâkadar ve mazi kabrine giren zîhayat mahlukatın heyet-i mecmuasının cenaze-i maneviyesi başında bir mezar taşı hükmündeyim.

İkincisi: Küre-i Arz mezaristanında, nev-i beşerin hayatıyla alâkadar enva'-ı zîhayatın heyet-i mecmuasının mazi mezarına defnedilen azîm cenazenin başında bulunan, mezar taşı olan bu asrın yüzünde çabuk silinecek bir nokta ve çabuk ölecek bir karıncayım.

Üçüncüsü: Şu kâinatın kıyamet vaktinde ölmesi muhakkak-ul vuku' olduğu için, nazarımda vaki' hükmüne geçti. O azîm cenazenin sekeratından dehşet ve vefatından beht ü hayret içinde kendimi görmekte beraber, istikbalde de muhakkak-ul vuku' olan vefatım, o zaman vuku buluyor gibi göründü ve **فَإِنْ تَوَلَّوْا** ilââhir.. sırrıyla: Bütün mevcudat, bütün mahubbat, benim vefatımla bana arkalarını çevirip beni terkettiler, yalnız bıraktılar. Hadsiz bir deniz suretini alan ebed tarafındaki istikbale ruhum sevkediliyordu. O denize ister istemez atılmak lâzım geliyordu.

İşte o pek acib ve çok hazîn halette iken, iman ve Kur'andan gelen bir mededle

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

âyeti imdadıma yetişti ve gayet emniyetli ve selâmetli bir gemi hükmüne geçti. Ruh, kemal-i emniyetle ve sürurla o âyetin içine girdi. Evet anladım ki; âyetin mana-yı sarihinden başka bir mana-yı işaretisi, beni teselli etti ki, sükûnet buldum ve sekinet verdi. Evet nasilki mana-yı sarihi, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a der: "Eğer ehl-i dalalet arka verip senin şeriat ve sünnetinden i'raz edip Kur'anı dinlemeseler, merak etme! Ve de ki: Cenab-ı Hak bana kâfidir. Ona tevekkül ediyorum. Sizin yerlerinize ittiba edecekleri yetiştirir. Taht-ı saltanatı herşeyi muhittir. Ne âsiler, hududundan kaçabilirler ve ne de istimdad edenler mededsiz kalırlar!" Öyle de mana-yı işaretisiyle der ki: Ey insan ve ey insanın reisi ve mürşidi! Eğer bütün mevcudat seni bırakıp fena yolunda ademe giderse, eğer zîhayatlar senden müfarakat edip ölüm yolunda koşarsa, eğer insanlar seni terkedip mezaristana girerse, eğer ehl-i gaflet ve dalalet seni dinlemeyip zulûmata düşerse, merak etme! De ki: Cenab-ı Hak bana kâfidir. Madem o var, herşey var. Ve o halde, o gidenler ademe gitmediler. Onun başka memleketine gidiyorlar. Ve onların bedeline o Arş-ı Azîm sahibi, nihayetsiz cünud u askerinden başkalarını gönderir. Ve mezaristana girenler mahvolmadılar, başka âleme gidiyorlar. Onların bedeline başka vazifedarları gönderir. Ve dalalete düşenlere bedel, tarîk-ı hakkı takib edecek muti' kullarını gönderebilir. Madem öyledir, o herşeye bedeldir. Bütün eşya, birtek teveccühüne bedel olamaz! der.

İşte şu mana-yı işaretisi vasıtasıyla; bana dehşet veren üç müdhiş cenaze, başka şekil aldılar. Yani: Hem Hakîm, hem Rahîm, hem Âdil, hem Kadîr bir Zât-ı Zülcelal'in taht-ı tedbir ve rububiyetinde ve hikmet ve rahmeti içinde hikmet-nüma bir seyeran, ibret-nüma bir cevelan, vazifedarane bir seyahat suretinde bir seyr ü seferdir, bir terhis ve tavziftir ki, böylece kâinat çalkalanıyor, gidiyor, geliyor!..

BEŞİNCİ NÜKTE: **قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ** âyet-i azîmesi, ittiba-ı Sünnet ne kadar mühim ve lâzım olduğunu pek kat'î bir surette ilân ediyor. Evet şu âyet-i kerime, kıyasat-ı mantığıye içinde, kıyas-ı istisnaî kısmının en kuvvetli ve kat'î bir kıyasıdır. Şöyle ki: Nasıl mantıkça kıyas-ı istisnaî misali olarak deniliyor: "Eğer güneş çıksa, gündüz olacak." Müsbet netice için denilir: "Güneş çıktı, öyle ise netice veriyor ki: Şimdi gündüzdür." Menfi netice için deniliyor: "Gündüz yok, öyle ise netice veriyor ki: Güneş çıkmamış". Mantıkça, bu müsbet ve menfi iki netice kat'îdirler. Aynen böyle de: Şu âyet-i kerime der ki: "Eğer Allah'a muhabbetiniz varsa, Habibullah'a ittiba edilecek. İttiba edilmezse, netice veriyor ki: Allah'a muhabbetiniz yoktur." Muhabbetullah varsa, netice verir ki: Habibullah'ın Sünnet-i Seniyesine ittiba intac eder.

Evet Cenab-ı Hakk'a iman eden, elbette ona itaat edecek. Ve itaat yolları içinde en makbulü ve en müstakimi ve en kısası, bilâ-şübhe Habibullah'ın gösterdiği ve takib ettiği yoldur. Evet bu kâinatı bu derece in'amat ile dolduran Zât-ı Kerim-i Zülcemal, zîşuurlardan o nimetlere karşı şükür istemesi, zarurî ve bedihîdir. Hem bu kâinatı bu kadar mu'cizat-ı san'atla tezyin eden o Zât-ı Hakîm-i Zülcelal, elbette bilbedahe zîşuurlar içinde en mümtaz birisini kendine muhatab ve tercüman ve ibadına mübelliğ ve imam yapacaktır. Hem bu kâinatı hadd ü hesaba gelmez tecelliyat-ı cemal ve kemalâtına mazhar eden o Zât-ı Cemil-i Zülkemal, elbette bilbedahe sevdiği ve izharını istediği cemal ve kemal ve esma ve san'atının en câmi' ve en mükemmel mikyas ve medarı olan bir zâta, her halde en ekmel bir vaziyet-i ubudiyeti verecek ve onun vaziyetini sairlerine nümune-i imtisal edip herkesi onun ittibaina sevkedecek, tâ ki o güzel vaziyeti başkalarında da görünsün.

Elhasıl: Muhabbetullah, Sünnet-i Seniyenin ittibainı istilzam edip intac ediyor. Ne mutlu o kimseye ki, Sünnet-i Seniyeye ittibaından hissese ziyade ola. Veyl o kimseye ki, Sünnet-i Seniyeyi takdir etmeyip, bid'alara giriyor.

ALTINCI NÜKTE: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş:

الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ Yani **كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ**

sırrı ile: Kavaid-i Şeriat-ı Garra ve desatir-i Sünnet-i Seniye, tamam ve kemalini bulduktan sonra, yeni icadlarla o düsturları beğenmemek veyahut hâşâ ve kellâ, nâkıs görmek hissini veren bid'aları icad etmek, dalalettir, ateştir.

Sünnet-i Seniyenin meratibi var. Bir kısmı vâcibdir, terkedilmez. O kısım, Şeriat-ı Garra'da tafsilâtıyla beyan edilmiş. Onlar muhkemattır, hiçbir cihette tebeddül etmez. Bir kısmı da, nevafile nev'indedir. Nevafile kısım da, iki kısımdır. Bir kısım, ibadete tabi Sünnet-i Seniye kısımlarıdır. Onlar dahi şeriat

kitablarında beyan edilmiş. Onların tağyiri bid'attır. Diğer kısmı, "âdâb" tabir ediliyor ki, Siyer-i Seniye kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete, bid'a denilmez. Fakat âdâb-ı Nebevîye bir nevi muhalefettir ve onların nurundan ve o hakikî edebden istifade etmemektir. Bu kısım ise (örf ve âdât), muamelât-ı fitriyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın tevatürle malûm olan harekâtına ittiba etmektir. Meselâ: Söylemek âdâbını gösteren ve yemek ve içmek ve yatmak gibi hâlâtın âdâbının düsturlarını beyan eden ve muaşerete taalluk eden çok Sünnet-i Seniyeler var. Bu nevi Sünnetlere "âdâb" tabir edilir. Fakat o âdâba ittiba eden, âdâtını ibadete çevirir, o âdâbdan mühim bir feyz alır. En küçük bir âdâbın mûraatı, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı tahattur ettiriyor, kalbe bir nur veriyor. Sünnet-i Seniyenin içinde en mühimmi, İslâmiyet alâmetleri olan ve şeaire de taalluk eden Sünnetlerdir. Şeaire, âdeta hukuk-u umumiye nev'inden cem'iyyete ait bir ubudiyettir. Birisinin yapmasıyla o cem'iyyet umumen istifade ettiği gibi, onun terkiyle de umum cemaat mes'ul olur. Bu nevi şeaire riya giremez ve ilân edilir. Nafîle nev'inden de olsa, şahsî farzlardan daha ehemmiyetlidir.

YEDİNCİ NÜKTE:Sünnet-i Seniye, edebdir. Hiçbir mes'elesi yoktur ki, altında bir nur, bir edeb bulunmasın! Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ferman etmiş: **أَدَبِي رَبِّي فَأَحْسَنُ تَأَدِيبِي** Yani: "Rabbim bana edebi, güzel bir surette ihsan etmiş, edeblendirmiş." Evet siyer-i Nebeviyeye dikkat eden ve Sünnet-i Seniye'yi bilen, kat'iyyen anlar ki: Edebin enva'ını, Cenab-ı Hak habibinde cem'etmiştir. Onun Sünnet-i Seniyesini terkeden, edebi terkeder. **بِي آدَبٍ مَخْرُومٌ بَاشَدَ آز** **بِي أَطْفِ رَبِّ** kaidesine mâsadak olur, hasaretili bir edebsizliğe düşer.

Sual: Herşeyi bilen ve gören ve hiçbir şey ondan gizlenemeyen Allâm-ül Guyub'a karşı edeb nasıl olur? Sebeb-i hacalet olan haletler, ondan gizlenemez. Edebin bir nev'i tesettürdür, mûcib-i istikrah hâlâtı setretmektir. Allâm-ül Guyub'a karşı tesettür olamaz?

Elcevab: Evvelâ: Sâni'-i Zülcelal nasilki kemal-i ehemmiyetle san'atını güzel göstermek istiyor ve müstekreh şeyleri perdeler altına alıyor ve nimetlerine, o nimetleri süslendirmek cihetiyle nazar-ı dikkati celbediyor. Öyle de: Mahlukatını ve ibadını sair zîşuurlara güzel göstermek istiyor. Çirkin vaziyetlerde görünmeleri, Cemil ve Müzeyyin ve Latif ve Hakîm gibi isimlerine karşı bir nevi isyan ve hilaf-ı edeb oluyor.

İşte Sünnet-i Seniyedeki edeb, o Sâni'-i Zülcelal'in esmalarının hududları içinde bir mahz-ı edeb vaziyetini takınmaktır.

Sâniyen: Nasilki bir tabib, doktorluk noktasında bir nâmahrem'in en nâmahrem uzvuna bakar ve zaruret olduğu vakit ona gösterilir. Hilaf-ı edeb

denilmez. Belki edeb-i Tıb öyle iktiza eder, denilir. Fakat o tabib, recüliyet ünvanıyla yahut vaiz ismiyle yahut hoca sıfatıyla o nâmahremlere bakamaz. Ona gösterilmesini edeb fetva veremez. Ve o cihette ona göstermek, hayâsızlıktır. Öyle de Sâni'-i Zülcelal'in çok esması var. Herbir ismin ayrı bir cilvesi var. Meselâ: "Gaffar" ismi, günahların vücudunu ve "Settar" ismi, kusuratin bulunmasını iktiza ettikleri gibi; "Cemil" ismi de, çirkinliği görmek istemez. "Latif, Kerim, Hakîm, Rahîm" gibi esma-i cemaliye ve kemaliye, mevcudatın güzel bir surette ve mümkün vaziyetlerin en iyisinde bulunmalarını iktiza ederler. Ve o esma-i cemaliye ve kemaliye ise, melaike ve ruhanî ve cinn ve insin nazarında güzelliklerini, mevcudatın güzel vaziyetleriyle ve hüsn-ü edebleriyle göstermek isterler.

İşte Sünnet-i Seniyedeki âdâb, bu ulvî âdâbın işaretidir ve düsturlarıdır ve nümuneleridir.

SEKİZİNCİ NÜKTE: **لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ** dan evvelki olan **فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلْنَا حَسْبِيَ اللَّهُ** ilâ âhir.. âyeti, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın ümmetine karşı kemal-i şefkat ve nihayet re'fetini gösterdikten sonra, şu **فَإِنْ تَوَلَّوْا** âyetiyle der ki: "Ey insanlar! Ey müslümanlar! Böyle hadsiz bir şefkatiyle sizi irşad eden ve sizin menfaatiniz için bütün kuvvetini sarfeden ve manevî yaralarınız için kemal-i şefkatle getirdiği ahkâm ve sünnet-i seniyesiyle tedavi edip merhem vuran şefkatperver bir zâtın bedihî şefkatini inkâr etmek ve göz ile görünen re'fetini ittiham etmek derecesinde onun sünnetinden ve tebliğ ettiği ahkâmdan yüzlerinizi çevirmek, ne kadar vicdansızlık, ne kadar akılsızlık olduğunu biliniz! Ve ey şefkatli Resul ve ey re'fetli Nebi! Eğer senin bu azîm şefkatini ve büyük re'fetini tanımayıp akılsızlıklarından sana arka verip dinlemeseler, merak etme! Semavat ve Arz'ın cünudu taht-ı emrinde olan, arş-ı azîm-i muhitin tahtında saltanat-ı rububiyeti hükmeden Zât-ı Zülcelal sana kâfidir. Hakikî muti' taifeleri, senin etrafına toplattırır, seni onlara dinlettirir, senin ahkâmını onlara kabul ettirir!" Evet şeriat-ı Muhammediye ve Sünnet-i Ahmediyede hiçbir mes'ele yoktur ki, müteaddid hikmetleri bulunmasın. Bu fakir, bütün kusur ve acizimle beraber bunu iddia ediyorum ve bu davanın isbatına da hazırım. Hem şimdiye kadar yazılan yetmiş seksen Risale-i Nuriye, Sünnet-i Ahmediyenin ve Şeriat-ı Muhammediyenin (A.S.M.) mes'eleleri, ne kadar hikmetli ve hakikatlı olduğuna yetmiş seksen şahid-i sadık hükmüne geçmiştir. Eğer bu mevzua dair iktidar olsa yazılsa, yetmiş değil, belki yedi bin risale o hikmetleri bitiremeyecek. Hem ben şahsımda bilmüşahede ve zevken, belki bin tecrübâtım var ki; mesail-i şeriatla sünnet-i seniye düsturları, emraz-ı ruhaniyede ve akliyede ve kalbiyede, hususan emraz-ı içtimaiyede gayet nâfi' birer devadır bildiğimi ve onların yerine başka felsefî ve hikmetli mes'eleler tutamadığını, bilmüşahede kendim hissettiğimi ve başkalarına da bir derece risalelerde ihsas ettiğimi ilân ediyorum. Bu davamda tereddüd edenler, Risale-i Nur eczalarına müracaat edip baksınlar.

İşte böyle bir zâtın sünnet-i seniyesine elden geldiği kadar ittibaa çalışmak, ne kadar kârlı ve hayat-ı ebediye için ne kadar saadetli ve hayat-ı dünyeviye için ne kadar menfaatli olduğu kıyas edilsin.

DOKUZUNCU NÜKTE:Sünnet-i Seniyenin herbir nev'ine tamamen bilfiil ittiba etmek, ehass-ı havassa dahi ancak müyesser olur. Ona bilfiil olmasa da, binniyet, bilkasd tarafdarane ve iltizamkârane talib olmak, herkesin elinden gelir. Farz ve vâcib kısımlara zâten ittibaa mecburiyet var. Ve ubudiyetteki müstehab olan Sünnet-i Seniyenin terkinde günah olmasa dahi, büyük sevabın zayıyatı var. Tağyirinde ise, büyük hata vardır. Âdât ve muamelâtteki Sünnet-i Seniye ise, ittiba ettikçe, o âdât, ibadet olur. Etmese itab yok. Fakat Habibullah'ın âdâb-ı hayatiyesinin nurundan istifadesi azalır. Ahkâm-ı ubudiyette yeni icadlar bid'attır. Bid'atlar ise, **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** sırrına münafî olduğu için, merduddur. Fakat, tarîkatta evrad ve ezkâr ve meşrebler nev'inden olsa ve asılları Kitab ve Sünnetten ahzedilmek şartıyla ayrı ayrı tarzda, ayrı ayrı surette olmakla beraber, mükerrer olan usûl ve esasat-ı sünnet-i seniye muhalefet ve tağyir etmemek şartıyla, bid'a değildir. Lâkin bir kısım ehl-i ilim, bunlardan bir kısmını bid'aya dâhil edip, fakat "bid'a-i hasene" namını vermiş. İmam-ı Rabbanî Müceddid-i Elf-i Sâni (R.A.) diyor ki: "Ben seyr-ü sülûk-u ruhanîde görüyordum ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'dan mervî olan kelimat nurludur, sünnet-i seniye şuaı ile parlıyor. Ondan mervî olmayan parlak ve kuvvetli virdleri ve halleri gördüğüm vakit, üstünde o nur yoktu. Bu kısmın en parlağı, evvelkinin en azına mukabil gelmiyordu. Bundan anladım ki; sünnet-i seniyenin şuaı, bir iksirdir. Hem o sünnet, nur isteyenlere kâfidir, hariçte nur aramağa ihtiyaç yoktur."

İşte böyle hakikat ve şeriatın bir kahramanı olan bir zâtın bu hükmü gösteriyor ki: Sünnet-i Seniye, saadet-i dâreynin temel taşıdır ve kemalâtın madeni ve menbaıdır.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا اتِّبَاعَ السُّنَّةِ السَّيِّئَةِ

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

ONUNCU NÜKTE: **قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ** âyetinde i'cazlı bir îcaz vardır. Çünkü çok cümleler, bu üç cümlenin içinde dercedilmiştir. Şöyle ki: Şu âyet diyor ki: Allah'a (celle celalühü) imanınız varsa, elbette Allah'ı seveceksiniz. Madem Allah'ı seversiniz, Allah'ın sevdiği tarzı yapacaksınız. Ve o sevdiği tarz ise, Allah'ın sevdiği zâta benzemelisiniz. Ona benzemek ise, ona ittiba etmektir. Ne vakit ona ittiba etseniz, Allah da sizi sevecek. Zâten siz Allah'ı seversiniz, tâ ki Allah da sizi sevsin."

İşte bütün bu cümleler, şu âyetin yalnız mücmel ve kısa bir mealidir. Demek oluyor ki; insan için en mühim âlf maksad, Cenab-ı Hakk'ın muhabbetine mazhar olmasıdır. Bu âyetin nassıyla gösteriyor ki; o matlab-ı a'lânın yolu, Habibullah'a ittibadır ve Sünnet-i Seniyesine iktidadır. Bu makamda "Üç Nokta" isbat edilse, mezkûr hakikat tamamıyla tezahür eder.

Birinci Nokta: Beşer, fitraten şu kâinatın Hâlıkına karşı hadsiz bir muhabbet üzerine yaratılmıştır. Çünkü fitrat-ı beşeriyede cemal karşı bir muhabbet ve kemale karşı perestiş etmek ve ihsana karşı sevmek vardır. Cemal ve kemal ve ihsan derecatına göre, o muhabbet tezayüd eder. Aşkın en münteha derecesine kadar gider. Hem bu küçük insanın küçücük kalbinde, kâinat kadar bir aşk yerleşir. Evet kalbin mercimek kadar bir sandukçası olan kuvve-i hâfıza, bir kütüphane hükmünde binler kitab kadar yazı, içinde yazılması gösteriyor ki: Kalb-i insan, kâinatı içine alabilir ve o kadar muhabbet taşıyabilir. Madem fitrat-ı beşeriyede ihsan ve cemal ve kemale karşı böyle hadsiz bir istidad-ı muhabbet vardır. Ve madem bu kâinatın Hâlıkı, kâinatta tezahür eden âsârıyla, bilbedahe tahakkuku sabit olan hadsiz cemal-i mukaddesi; bu mevcudatta tezahür eden nukuş-u san'atıyla bizzarure sübutu tahakkuk eden hadsiz kemal-i kudsîsi; ve bütün zîhayatlarda tezahür eden hadsiz enva'-ı ihsan ve in'amatıyla bilyakîn ve belki bilmüşahede vücudu tahakkuk eden hadsiz ihsanatı vardır. Elbette zîşuurların en câmi ve en muhtacı ve en mütefekkeri ve en müştakı olan beşerden, hadsiz bir muhabbeti iktiza ediyor. Evet herbir insan, o Hâlık-ı Zülcelal'e karşı hadsiz bir muhabbete müstaid olduğu gibi, o Hâlık dahi herkesten ziyade cemal ve kemal ve ihsanına karşı hadsiz bir mahbubiyete müstehaktır. Hattâ insan-ı mü'minde hayatına ve bekasına ve vücuduna ve dünyasına ve nefesine ve mevcudata karşı türlü türlü muhabbetleri ve şedid alâkaları, o istidad-ı muhabbet-i İlahiyenin tereşşuhatıdır. Hattâ insanın mütenevvi hissiyat-ı şedidesi, o istidad-ı muhabbetin istihaleleridir ve başka şekillere girmiş reşhalarıdır. Malûmdur ki, insan kendi saadetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zâtların saadetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini beladan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever.

İşte bu halet-i ruhiyeye binaen; insan, eğer her insana ait enva'-ı ihsanat-ı İlahiyeden yalnız bunu düşünse ki: Benim Hâlıkım beni zulümat-ı ebediye olan ademden kurtarıp bu dünyada bir güzel dünyayı bana verdiği gibi, ecelim geldiği zaman beni i'dam-ı ebedî olan ademden ve mahvdan yine kurtarıp bâki bir âlemde ebedî ve çok şaşaalı bir âlemi bana ihsan ve o âlemin umum enva'-ı lezaiz ve mehasininden istifade edecek ve cevelan edip tenezzüh edecek zahirî ve bâtinî hassaları, duyguları bana in'am ettiği gibi, çok sevdiğim ve çok alâkadar olduğum bütün akarib ve ahbab ve ebna-yı cinsimi dahi öyle hadsiz ihsanlara mazhar ediyor ve o ihsanlar bir cihette bana ait oluyor. Zira onların saadetleriyle mes'ud ve mütelezziz oluyorum. Madem **عَيْدُ الْإِحْسَانِ** sırrıyla,

herkeste ihsana karşı perestîş var. Elbette böyle hadsiz ebedî ihsanata karşı; kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsana karşı muhabbetle dolmak iktiza eder ve doldurmak isterim. Ben bilfiil o muhabbeti etmezsem de bil'istidad, bil'iman, binniyye, bilkabul, bittakdir, bil'iştîyak, bil'iltizam, bil'irade suretinde ediyorum, diyecek ve hâkeza... Cemal ve kemale karşı insanın göstereceği muhabbet ise, icmalen işaret ettiğimiz ihsana karşı muhabbete kıyas edilsin. Kâfir ise, küfür cihetiyle hadsiz bir adavet eder. Hattâ kâinata ve mevcudata karşı zalimane ve tahkirkârane bir adavet taşıyor.

İkinci Nokta: Muhabbetullah, ittiba-ı Sünnet-i Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'ı istilzam eder. Çünkü Allah'ı sevmek, onun marziyatını yapmaktır. Marziyatı ise, en mükemmel bir surette Zât-ı Muhammediyede (A.S.M.) tezahür ediyor. Zât-ı Ahmediyeye (A.S.M.) harekât ve ef'alde benzemek, iki cihetledir:

Birisi: Cenab-ı Hakk'ı sevmek cihetinde emrine itaat ve marziyatı dairesinde hareket etmek, o ittibaı iktiza ediyor. Çünkü bu işde en mükemmel imam, Zât-ı Muhammediyedir (A.S.M.).

İkincisi: Madem Zât-ı Ahmediye (A.S.M.), insanlara olan hadsiz ihsanat-ı İlahiyenin en mühim bir vesilesidir. Elbette Cenab-ı Hak hesabına, hadsiz bir muhabbete lâyıktır. İnsan, sevdiği zâta eğer benzemek kabil ise, fitraten benzemek ister. İşte Habibullah'ı sevenlerin, sünnet-i seniyesine ittiba ile ona benzemeye çalışmaları, kat'iyyen iktiza eder.

Üçüncü Nokta: Cenab-ı Hakk'ın hadsiz merhameti olduğu gibi, hadsiz bir muhabbeti de vardır. Bütün kâinattaki masnuatın mehasini ile ve süslendirmesiyle kendini hadsiz bir surette sevdirdiği gibi; masnuatını, hususan sevdirmesine sevmek ile mukabele eden zîşuur mahlukatı sever. Cennet'in bütün letaif ve mehasini ve lezaizi ve niamatı, bir cilve-i rahmeti olan bir zâtın nazar-ı muhabbetini kendine celbe çalışmak, ne kadar mühim ve âlî bir maksad olduğu bilbedahe anlaşılır. Madem nass-ı kelâmıyla; onun muhabbetine, yalnız ittiba-ı Sünnet-i Ahmediye (A.S.M.) ile mazhar olunur. Elbette ittiba-ı Sünnet-i Ahmediye (A.S.M.), en büyük bir maksad-ı insanî ve en mühim bir vazife-i beşeriye olduğu tahakkuk eder.

ONBİRİNCİ NÜKTE:"Üç Mes'ele"dir.

Birinci Mes'ele: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Sünnet-i Seniyesinin menbaı üçtür: Akvali, ef'ali, ahvalidir. Bu üç kısım dahi, üç kısımıdır: Feraiz, nevafile, âdât-ı hasenesidir. Farz ve vâcib kısmında ittibaa mecburiyet var; terkinde, azab ve ikab vardır. Herkes ona ittibaa mükelleftir. Nevafil kısmında, emr-i istihbabî ile yine ehl-i iman mükelleftir. Fakat, terkinde

azab ve ikab yoktur. Fiilinde ve ittibaında azîm sevablar var ve tağyir ve tebdili bid'a ve dalalettir ve büyük hatadır. Âdât-ı seniyesi ve harekât-ı müstahsenesi ise hikmeten, maslahaten, hayat-ı şahsiye ve nev'iye ve içtimaiye itibariyle onu taklid ve ittiba etmek, gayet müstahsendir. Çünkü herbir hareket-i âdiyesinde, çok menfaat-ı hayatiye bulunduğu gibi, mutabaat etmekle o âdâb ve âdetler, ibadet hükmüne geçer. Evet madem dost ve düşmanın ittifakıyla, Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) mehasin-i ahlâkın en yüksek mertebelerine mazhardır. Ve madem bil'ittifak nev-i beşer içinde en meşhur ve mümtaz bir şahsiyettir. Ve madem binler mu'cizatın delaletiyle ve teşkil ettiği âlem-i İslâmiyetin ve kemalâtının şهادetiyle ve mübelliğ ve tercüman olduğu Kur'an-ı Hakîm'in hakaikının tasdikiyle, en mükemmel bir insan-ı kâmil ve bir mürşid-i ekmeldir. Ve madem semere-i ittibayla milyonlar ehl-i kemal, meratib-i kemalâtta terakki edip saadet-i dâreyne vâsıl olmuşlardır. Elbette o zâtın sünneti, harekâtı, iktida edilecek en güzel nûmunelerdir ve takib edilecek en sağlam rehberlerdir ve düstur ittihaz edilecek en muhkem kanunlardır. Bahtiyar odur ki, bu ittiba-ı Sünnete hissesi ziyade ola. Sünnete ittiba etmeyen, tenbellik eder ise, hasaret-i azîme; ehemmiyetsiz görür ise, cinayet-i azîme; tekzibini işmam eden tenkid ise, dalalet-i azîmedir.

İkinci Mes'ele: Cenab-ı Hak Kur'an-ı Hakîm'de: **وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقِي عَظِيمٍ** ferman eder. Rivayat-ı sahiha ile Hazret-i Âişe-i Sıddıka (R.A.) gibi sahabe-i güzün, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ı tarif ettikleri zaman "Hulukuhu-l Kur'an" diye tarif ediyorlardı. Yani: "Kur'anın beyan ettiği mehasin-i ahlâkın misali, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Ve o mehasini en ziyade imtisal eden ve fitraten o mehasin üstünde yaratılan odur."

İşte böyle bir zâtın ef'al, ahval, akval ve harekâtının herbirisi, nev-i beşere birer model hükmüne geçmeye lâıyk iken, ona iman eden ve ümmetinden olan gafillerin, (sünnetine ehemmiyet vermeyen veyahut tağyir etmek isteyen) ne kadar bedbaht olduğunu divaneler de anlar.

Üçüncü Mes'ele: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, hilkaten en mutedil bir vaziyette ve en mükemmel bir surette halkedildiğinden, harekât ve sekenatı, itidal ve istikamet üzerine gitmiştir. Siyer-i Seniyesi, kat'î bir surette gösterir ki: Her hareketinde istikamet ve itidal üzerine gitmiş, ifrat ve tefritten içtinab etmiştir. Evet Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, **فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ** emrini tamamıyla imtisal ettiği için, bütün ef'al ve akval ve ahvalinde istikamet, kat'î bir surette görünüyor. Meselâ: Kuvve-i akliyenin fesad ve zulmeti hükmündeki ifrat ve tefriti olan gabavet ve cerbezeden müberra olarak, hadd-i vasat ve medar-ı istikamet olan hikmet noktasında kuvve-i akliyesi daima hareket ettiği gibi; kuvve-i gazabiyenin fesadı ve ifrat ve tefriti olan korkaklık ve tehevürden münezzeh olarak, kuvve-i gazabiyenin medar-ı istikameti ve

hadd-i vasatı olan şecaat-ı kudsiye ile kuvve-i gazabiyesi hareket etmekle beraber; kuvve-i şehviyenin fesadı ve ifrat ve tefriti olan humud ve fücürdan musaffa olarak, o kuvvenin medar-ı istikameti olan iffette, kuvve-i şehviyesi daima iffeti, a'zamî masumiyet derecesinde rehber ittihaz etmiştir. Ve hâkeza... Bütün Sünen-i Seniyesinde, ahval-i fitriyesinde ve ahkâm-ı şer'iyesinde, hadd-i istikameti ihtiyar edip zulüm ve zulümat olan ifrat ve tefritten, israf ve tebzirden içtinab etmiştir. Hattâ tekellümünde ve ekl ü şürbünde, iktisadı rehber ve israftan kat'iyyen içtinab etmiştir. Bu hakikatın tafsilâtına dair binler cild kitab te'lif edilmiştir.

أَلْعَارِفُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ سِرِّينَا، bu denizden bu katre ile iktifa edip, kıssayı kısa keseriz.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى جَامِعِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَ مَظْهَرِ سِرِّ (وَ إِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ) الَّذِي قَالَ : مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي
فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ * وَ قَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبِّنَا بِالْحَقِّ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Onikinci Lem'a

(Re'fet Bey'in iki cüz'î suali münasebetiyle, iki nükte-i Kur'aniyenin beyanına dairedir.)

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ إِخْوَانِكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Aziz sıddık kardeşim Re'fet Bey! Senin bu müsaadesiz zamanımda suallerin, beni müşkil bir mevkiye bulduruyor. Bu defaki iki soru çendan cüz'îdir. Fakat iki nükte-i Kur'aniyeye münasebetdar olduklarından ve Küre-i Arz'a dair sorunuz, Coğrafya ve Kozmoğrafya'nın yedi kat zemin ve yedi tabaka semavata tenkidlerine temas ettiğinden, bana ehemmiyetli geldi. Onun için soru cüz'iyetine bakmayarak ilmî ve küllî bir surette, iki âyet-i kerimeye dair iki nükte icmalen beyan edilecek. Sen de cüz'î soru karşılığında ondan hisse alırsın.

BİRİNCİ NÜKTE:"İki Nokta"dır.

Birinci Nokta:

وَكَايِنَ مِنْ دَائِبَةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ * إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

âyetlerinin sırrınca: Rızık doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelal'in elindedir ve hazine-i rahmetinden çıkar. Herbir zîhayatın rızıkı, taahhüd-ü Rabbanîsi altında olduğundan, açlıktan ölmek, olmamak lâzım gelir. Halbuki zahiren açlıktan ve rıziksızlıktan ölenler çok görünüyor. Şu hakikatın ve şu sırrın halli şudur ki: Taahhüd-ü Rabbanî hakikattir. Rıziksızlık yüzünden ölenler yoktur. Çünkü o Hakîm-i Zülcelal, zîhayatın bedenine gönderdiği rızıkın bir kısmını ihtiyat için şahm ve içyağı suretinde iddihar eder. Hattâ bedeninin her hüceyesine gönderdiği rızıkın bir kısmını, yine o hüceyrenin bir köşesinde iddihar eder. İstikbalde hariçten rızık gelmediği zaman, sarfedilmek üzere bir ihtiyat zahîresi hükmünde bulundurur.

İşte bu iddihar edilmiş ihtiyat rızık bitmeden evvel ölüyorlar. Demek o ölmek, rıziksızlıktan değildir. Belki sû'-i ihtiyardan tevellüd eden bir âdet ve o sû'-i ihtiyardan ve âdetin terkinden neş'et eden bir marazla ölüyorlar. Evet zîhayatın bedeninde şahm suretinde iddihar edilen rızık-ı fitrî, hadd-i vasat olarak kırk gün mükemmelen devam eder. Hattâ bir marazın veya bir istiğrak-ı ruhanî neticesinde iki kırk geçmez. Hattâ bir adam, şedid bir inad yüzünden

Londra mahpushanesinde yetmiş gün sıhhat ve selâmetle, hiçbirşey yemeden hayatı devam ettiğini, onüç -şimdi otuzdokuz- sene evvel gazeteler yazmışlar. Madem kırk günden yetmiş seksen güne kadar rızk-ı fitrî devam ediyor ve madem Rezzak ismi, gayet geniş bir surette rûy-i zeminde cilvesi görünüyor ve madem hiç ümid edilmediği bir tarzda, memeden ve odundan rızıklar akıyor, baş gösteriyor. Eğer pür-şerr beşer, sû'-i ihtiyarıyla müdahale edip karışmazsa, her halde rızk-ı fitrî bitmeden evvel, o zîhayatın imdadına o isim yetişiyor, açlıkla ölüme yol vermiyor. Öyle ise: Açlıktan ölenler, eğer kırk günden evvel ölseler, kat'iyyen rıziksızlıktan değildir. Belki "Terk-ül âdât min-el mühlikât" sırrıyla, sû'-i ihtiyardan gelen bir âdet ve terk-i âdetten neş'et eden bir illetten, bir marazdan ileri gelmiştir. Öyle ise: Açlıktan ölmek olmaz, denilebilir. Evet bilmüşahede görünüyor ki: Rızık, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasibdir. Meselâ: Daha dünyaya gelmeden evvel bir yavru, rahm-ı maderde ihtiyar ve iktidardan bütün bütün mahrum olduğu bir zamanda, ağzını kımıldatacak kadar muhtaç olmayacak bir surette rızkı veriliyor. Sonra dünyaya geldiği vakit, iktidar ve ihtiyar yok, fakat bir derece istidadı ve bilkuvve bir hissi olduğundan, yalnız ağzını yapıştırmak kadar bir harekete ihtiyaç ile en mükemmel ve en mugaddi ve hazmı en kolay ve en latif bir surette ve en acib bir fitratta, memeler musluğundan ağzına veriliyor. Sonra iktidar ve ihtiyara bir derece alâka peyda ettikçe, o kolay ve güzel rızık, bir derece, çocuğa karşı nazlanmağa başlar. O memeler çeşmeleri kesilir, başka yerlerden rızkı gönderilir. Fakat iktidar ve ihtiyarı, rızkı takib etmeye müsaid olmadığı için, Rezzak-ı Kerim peder ve vâlidesinin şefkat ve merhametlerini, iktidar ve ihtiyarına yardımcı gönderiyor. Her ne vakit iktidar ve ihtiyar tekemmül eder, o vakit rızkı ona koşmaz ve koşturulmaz. Rızık yerinde durur. Der: "Gel beni ara ve bul ve al!" Demek rızık, iktidar ve ihtiyar ile makusen mütenasibdir. Hattâ çok risalelerde beyan etmişiz ki: En ihtiyarsız ve iktidarsız hayvanlar, daha iyi yaşıyorlar, daha iyi besleniyorlar.

İkinci Nokta: İmkânın enva'ı var. İmkân-ı aklî, imkân-ı örfî, imkân-ı âdi gibi kısımları vardır. Bir hâdise, eğer imkân-ı aklî dairesinde olmazsa, reddedilir; imkân-ı örfî dairesinde olmazsa dahi, mu'cize olur fakat kolayca keramet olamaz. Eğer örfen ve kaideten naziri bulunmazsa, şuhud derecesinde bir bürhan-ı kat'î ile ancak kabul edilir.

İşte bu sırta binaen kırk gün ekmek yemeyen Seyyid Ahmed-i Bedevi'nin hârikulâde halleri, imkân-ı örfî dairesindedir. Hem keramet olur, hem hârikulâde bir âdeti de olabilir. Evet Seyyid Ahmed-i Bedevi'nin (K.S.) acib ve istiğrakkârane hallerde bulunduğu, tevatür derecesinde naklediliyor. Kırk günde bir defa yemek yemesi, vaki' olmuştur. Fakat her vakit öyle değil. Keramet nevinden bazı defa olmuştur. Bir ihtimal var ki: Halet-i istiğrakıyesi, yemeye ihtiyaç görmediği için, ona nisbeten âdet hükmüne girmiştir. Seyyid Ahmed-i Bedevi (K.S.) nevinden çok evliyalarından bu tarz hârikalar mevsukan rivayet

edilmiş. Madem Birinci Nokta'da isbat ettiğimiz gibi; müddehar rızık, kırk günden fazla devam eder ve o mikdar yememek, âdeten mümkündür ve mevsukan hârika adamlardan o hal rivayet edilmiştir. Elbette inkâr edilmeyecektir.

İKİNCİ SUAL Münasebetiyle iki mes'ele-i mühimme beyan edilecek. Çünkü Coğrafya ve Kozmoğrafya fenlerinin kısacık kanunlarıyla ve daracık düsturlarıyla ve küçücük mizanlarıyla Kur'anın semavatına çıkamadıklarından ve âyâtın yıldızlarındaki yedi kat manaları keşfedemediklerinden âyeti tenkid, belki inkârına divanecesine çalışmışlar.

Birinci Mes'ele-i Mühimme: Semavat gibi arzın da yedi tabaka olmasına dairdir. Şu mes'ele, yeni zamanın feylesoflarına hakikatsız görünüyor. Onların arza ve semavata dair olan fenleri kabul etmiyor. Bunu vasıta ederek bazı hakaik-i Kur'aniyeye itiraz ediyorlar. Buna dair muhtasaran birkaç işaret yazacağız.

Birincisi: Evvelâ: Âyetin manası ayrıdır ve o manaların efradı ve mâsadaıkları ayrıdır. İşte o küllî mananın müteaddid efradından bir ferdi bulunmazsa, o mana inkâr edilmez. Semavatın yedi tabakasına ve arzın yedi katına dair mana-yı küllîsinin çok efradından yedi mâsadak zahiren görünüyor. Sâniyen: Âyetin sarahatında "yedi kat arz" dememiş.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ

ilââhir. Âyetin zahiri diyor ki: "Arzı da o seb'a semavat gibi halketmiş ve mahlukatına mesken ittihaz etmiş." Yedi tabaka olarak halkettim, demiyor. Misliyet ise mahlukiyet ve mahlukata meskeniyet cihetiyle bir teşbihtir.

İkincisi: Küre-i Arz her ne kadar semavata nisbeten çok küçüktür, fakat hadsiz masnuat-ı İlahiyenin meşheri, mazharı, mahşeri, merkezi hükmünde olduğundan; kalb, cesede mukabil geldiği gibi, Küre-i Arz dahi, koca hadsiz semavata karşı bir kalb ve manevî bir merkez hükmünde olarak mukabil gelir. Onun için zeminin küçük mikyasta eskiden beri yedi (*) iklimi; hem Avrupa, Afrika, Okyanusya, iki Asya, iki Amerika namlarıyla maruf yedi kıt'ası; hem denizle beraber şark, garb, şimal, cenub, bu yüzdeki ve Yeni Dünya yüzündeki malûm yedi kıt'ası; hem merkezinden tâ kışr-ı zahirîye kadar hikmeten, fennen sabit olan muttasıl ve mütenevvi yedi tabakası, hem zîhayat için medar-ı hayat olmuş yetmiş basit ve cüz'î unsurları tazammun edip ve "yedi kat" tabir edilen meşhur yedi nevi küllî unsuru; hem dört unsur denilen su, hava, nar, toprak (türab) ile beraber, "mevalid-i selâse" denilen maadin, nebatat ve hayvanatın yedi tabakaları ve yedi kat âlemleri; hem cinn ve ifrit ve sair muhtelif zîşuur ve zîhayat mahlukların âlemleri ve meskenleri olduğu, çok kesretli ehl-i keşf ve

ashab-ı şühudun şehadetiyle sabit yedi kat arzın âlemleri; hem Küre-i Arzımıza benzeyen yedi küre-i uhra dahi bulunmasına, zîhayata makarr ve mesken olmasına işareten yedi tabaka yani yedi küre-i arziye bulunmasına işareten Küre-i Arz dahi, yedi tabaka âyât-ı Kur'aniyeden fehmedilmiştir.

İşte yedi nevi ile yedi tarzda, arzın yedi tabakası mevcut olduğu tahakkuk ediyor. Sekizincisi olan âhirki mana, başka nokta-i nazarda ehemmiyetlidir; o yedide dâhil değildir.

Üçüncüsü: Madem Hakîm-i Mutlak israf etmiyor, abes şeyleri yaratmıyor. Ve madem mahlukatın vücudları, zîşuur içindir ve zîşuurla kemalini bulur ve zîşuurla şenlenir ve zîşuurla abesiyetten kurtulur. Ve madem bilmüşahede o Hakîm-i Mutlak, o Kadîr-i Zülcelal, hava unsurunu, su âlemini, toprak tabakasını hadsiz zîhayatlarla şenlendiriyor. Ve madem hava ve su, hayvanatın cevelanına mani olmadığı gibi; toprak, taş gibi kesif maddeler, elektrik ve röntgen gibi maddelerin seyrine mani olmuyorlar. Elbette o Hakîm-i Zülkemat, o Sâni'-i Bîzeval, Küre-i Arzımızın merkezinden tut, tâ meskenimiz ve merkezimiz olan bu kısr-ı zahiriye kadar birbirine muttasıl yedi küllî tabakayı ve geniş meydanlarını ve âlemlerini ve mağaralarını boş ve hâli bırakmaz. Elbette onları şenlendirmiş.

(*): *Seb'a ile beraber yedi kelimesi yedi kerre tevafuku pek güzel düşmüş.*

O âlemlerin şenlenmesine münasib ve muvafık zîşuur mahlukları halkedip orada iskân etmiştir. O zîşuur mahluklar, mademki melaike ecnasından ve ruhanî enva'larından olmak lâzım gelir. Elbette en kesif ve en sert tabaka, onlara nisbeten, balığa nisbeten deniz ve kuşa nisbeten hava gibidir. Hattâ zeminin merkezindeki müdhiş ateş dahi, o zîşuur mahluklara nisbeti, bizlere nisbeten Güneşin harareti gibi olmak iktiza eder. O zîşuur ruhanîler nurdan oldukları için, nâr onlara nur gibi olur.

Dördüncüsü: Onsekizinci Mektub'da tabakat-ı Arzın acaibine dair ehl-i keşfin tavr-ı akıl haricinde beyan ettikleri tasvirata dair bir temsil zikredilmiştir. Hülâsası şudur ki: Küre-i Arz, âlem-i şehadette bir çekirdektir; âlem-i misaliye ve berzahiyede bir büyük ağaç gibi, semavata omuz omuza vuracak bir azamettedir. Ehl-i keşfin Küre-i Arzda ifritlere mahsus tabakasını bin senelik bir mesafe görmeleri, âlem-i şehadete ait Küre-i Arzın çekirdeğinde değil, belki âlem-i misalîdeki dallarının ve tabakalarının tezahürüdür. Madem Küre-i Arzın zahiren ehemmiyetsiz bir tabakasının böyle başka âlemde azametli tezahüratı var; elbette yedi kat semavata mukabil yedi kat denilebilir ve mezkûr noktaları

ihzar için îcaz ile i'cazkârane bir tarzda âyât-ı Kur'aniye, semavatın yedi tabakasına karşı bu küçücük arzı mukabil göstermekle işaret ediyor.

İkinci Mes'ele-i Mühimme'dir:

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ İlâ âhir...

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Şu âyet-i kerime gibi müteaddid âyetler, semavatı yedi sema olarak beyan ediyor. İşarat-ül İ'caz tefsirinde eski Harb-i Umumî'nin birinci senesinde cephe-i harbde ihtisar mecburiyetiyle gayet mücmel beyan ettiğimiz o mes'elenin yalnız bir hülâsasını yazmak münasibdir. Şöyle ki:

Eski hikmet, semavatı dokuz tasavvur edip, lisan-ı şer'îde, Arş ve Kürsi yedi semavat ile beraber kabul edip acib bir suretle semavatı tasvir etmişler. O eski hikmetin dâhî hükemasının şaşaalı ifadeleri, nev-i beşeri çok asırlar müddetince tahakkümleri altında tutmuşlar. Hattâ çok ehl-i tefsir, âyâtın zahirlerini onların mezhebine göre tevfiik etmeye mecbur kalmışlar. O suretle Kur'an-ı Hakîm'in i'cazına bir derece perde çekilmişti. Ve hikmet-i cedide namı verilen yeni felsefe ise, eski felsefenin mürur u ubura ve hark u iltiyama kabil olmayan semavat hakkındaki ifratına mukabil tefrit edip, semavatın vücudunu âdeta inkâr ediyorlar. Evvelkiler ifrat, sonrakiler tefrit edip hakikatı tamamıyla gösterememişler. Kur'an-ı Hakîm'in hikmet-i kudsiyesi ise, o ifrat ve tefriti bırakıp hadd-i vasatı ihtiyar edip der ki: Sâni'-i Zülcelal, yedi kat semavatı halketmiştir. Hareket eden yıldızlar ise, balıklar gibi sema içinde gezerler ve tesbih ederler. Hadîste **السَّمَاءُ مَوْجٌ مَكْتُوفٌ** denilmiş. Yani: "Sema, emvacı karardade olmuş bir denizdir."

İşte bu hakikat-ı Kur'aniyeyi yedi kaide ve yedi vecih mana ile gayet muhtasar bir surette isbat edeceğiz.

Birinci Kaide: Fennen ve hikmeten sabittir ki: Bu haddi yok feza-yı âlem, nihayetsiz bir boşluk değil, belki "esîr" dedikleri madde ile doludur.

İkincisi: Fennen ve aklen, belki müşahedeten sabittir ki: Ecrâm-ı ulviyenin cazibe ve dafia gibi kanunlarının rabitası ve ziya ve hararet ve elektrik gibi maddelerdeki kuvvetlerin naşiri ve nâkili, o fezayı dolduran bir madde mevcuttur.

Üçüncüsü: Madde-i esîriye, esîr kalmakla beraber, sair maddeler gibi muhtelif teşekkülâta ve ayrı ayrı suretlerde bulunduğu tecrübeten sabittir. Evet nasılki buhar, su, buz gibi havaî, mâyi, camid üç nevi eşya, aynı maddeden oluyor. Öyle de: Madde-i esîriyeden dahi yedi nevi tabakat olmasına hiçbir mani-i aklî olmadığı gibi, hiçbir itiraza medar olmaz.

Dördüncüsü: Ecrâm-ı ulviyeye dikkat edilse görünüyor ki: O ulvî âlemlerin tabakatında muhalefet var. Meselâ: Nehr-üs Sema ve Kehkeşan namıyla maruf, Türkçe "Samanyolu" tabir olunan bulut şeklindeki daire-i azîmenin bulunduğu tabaka, elbette sevabit yıldızların tabakasına benzemiyor. Güya tabaka-i sevabit yıldızları, yaz meyveleri gibi yetişmiş, ermişler. Ve o Kehkeşan'daki bulut şeklinde görülen hadsiz yıldızlar ise, yeniden yeniye çıkıp ermeye başlıyorlar. Tabaka-i sevabit dahi, sadık bir hads ile Manzume-i Şemsiye'nin tabakasına muhalefeti görünüyor. Ve hâkeza yedi manzumat ve yedi tabaka, birbirine muhalif bulunması, hiss ve hads ile derkolunur.

Beşincisi: Hadsen ve hissen ve istikraen ve tecrübeten sabit olmuştur ki: Bir maddede tanzim ve teşkil düşse ve o maddeden başka masnuat yapılsa, elbette muhtelif tabaka ve şekillerde olur. Meselâ: Elmas madeninde teşkilât başladığı vakit, o maddeden hem remad yani hem kül, hem kömür, hem elmas neveleri tevellüd ediyor. Hem meselâ: Ateş, teşekküle başladığı vakit; hem alev, hem duman, hem kor tabakalarına ayrılıyor. Hem meselâ: Müvellid-ül mâ, müvellid-ül humuza ile mezcedildiği vakit, o mezceden hem su, hem buz, hem buhar gibi tabakalar teşekkül ediyor. Demek anlaşılıyor ki bir madde-i vâhidde teşkilât düşse, tabakata ayrılıyor. Öyle ise: Madde-i esîriyede Kudret-i Fâtıra teşkilâta başladığı için, elbette ayrı ayrı tabaka olarak **فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ** sırrıyla yedi nevi semavatı ondan halketmiştir.

Altıncısı: Şu mezkûr emareler, bizzarure semavatın hem vücuduna, hem taaddüdüne delalet ederler. Madem kat'iyen semavat müteaddiddir ve Muhbir-i Sadık, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın lisanıyla yedidir der; elbette yedidir.

Yedincisi: Yedi, yetmiş, yedi yüz gibi tabirat, üslûb-u Arabîde kesreti ifade ettiği için, o küllî yedi tabaka çok kesretli tabakaları havi olabilir.

ELHASIL: Kadîr-i Zülcelal, esîr maddesinden yedi kat semavatı halkedip tesviye ederek, gayet dakik ve acib bir nizam ile tanzim etmiş ve yıldızları içinde zer'edip ekmiştir. Madem Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, umum ins ü cinnin umum tabakalarına karşı konuşan bir hutbe-i ezeliyedir. Elbette nev-i beşerin her bir tabakası, herbir âyât-ı Kur'aniyeden hissesini alacak ve âyât-ı Kur'aniye, her tabakanın fehmini tatmin edecek surette ayrı ayrı ve müteaddid manaları zımnen ve işaretten bulunacaktır. Evet hitabat-ı Kur'aniyenin vüs'ati ve maânî ve işaretindeki genişliği ve en âmi bir avamdan en has bir havassa kadar derecat-ı

fehmlerini müraat ve mümaşat etmesi gösterir ki; herbir âyetin herbir tabakaya bir vechi var, bakıyor.

İşte bu sırra binaen, "yedi semavat" mana-yı küllîsinde yedi tabaka-i beşeriye, muhtelif yedi kat manayı fehmetmişler. Şöyle ki: **فَسَوِّهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ** âyetinde, kısa nazarlı ve dar fikirli bir tabaka-i insaniye, hava-yı nesimînin tabakatını fehmeder. Ve Kozmoğrafya ile sersemleşmiş diğer bir tabaka-i insaniye dahi, elsine-i enamda seb'a-i seyyare ile meşhur yıldızları ve medarlarını fehmeder. Daha bir kısım insanlar küremize benzer zevil-hayatın makarrı olmuş semavî yedi küre-i âheri fehmeder. Diğer bir taife-i beşeriye, Manzume-i Şemsiye'nin yedi tabakaya ayrılmasını, hem Manzume-i Şemsiye'mizle beraber yedi manzumat-ı şumusiye'yi fehmeder. Daha diğer bir taife-i beşeriye, madde-i esîriyenin teşekkülâtı yedi tabakaya ayrılmasını fehmeder. Daha geniş fikirli bir tabaka-i beşeriye, yıldızlarla yaldızlanıp, bütün görünen gökleri bir sema sayıp, onu bu dünyanın semasıdır diyerek, bundan başka altı tabaka-i semavat var olduğunu fehmeder. Ve nev-i beşerin yedinci tabakası ve en yüksek taifesi ise; semavat-ı seb'ayı, âlem-i şhadete münhasır görmüyor. Belki avalim-i uhreviye ve gaybiye ve dünyeviye ve misaliyenin birer muhit zarfı ve ihatalı birer sakfı olan yedi semavatın var olduğunu fehmeder.

Ve hâkeza bu âyetin külliyyetinde mezkûr yedi kat tabakanın yedi kat manaları gibi daha çok cüz'î manaları vardır. Herkes fehmine göre hissesini alır ve o maide-i semaviyeden herkes rızkını bulur.

Madem o âyetin böyle pek çok sadık mâsadağları var. Şimdiki akılsız feylesofların ve serseri Kozmoğrafyalarının, inkâr-ı semavat bahanesiyle böyle âyete taarruz etmesi, haylaz ahmak çocukların semavattaki yıldızlara bir yıldızı düşürmek niyetiyle taş atmasına benzer. Çünkü âyetin mana-yı küllîsinden bir tek mâsadağ sadıksa, o küllî mana sadık ve hak olur. Hattâ vaki'de bulunmayan, fakat umumun lisanında mütedavil bulunan bir ferdi, umumun efkârını müraat için o küllîde dâhil olabilir. Halbuki, hak ve hakikî çok efradını gördük. Ve şimdi bu insafsız ve haksız Coğrafyaya ve sersem ve sermest ve sarhoş Kozmoğrafyaya bak! Nasıl bu iki fen hata ederek, hak ve hakikat ve sadık olan küllî manadan gözlerini yumup ve çok sadık olan mâsadağları görmeyerek; hayalî bir acib ferdi, mana-yı âyet tevehhüm ederek âyete taş attılar; kendi başlarını kırdılar, imanlarını uçurdular!...

Elhasıl: Kıraat-ı seb'a, vücuh-u seb'a ve mu'cizat-ı seb'a ve hakaik-i seb'a ve erkân-ı seb'a üzerine nâzil olan Kur'an semasının o yedişer tabakalarına, cinn ve şeyatîn hükmündeki itikadsız maddî fikirler çıkamadıklarından âyâtın nücumunda ne var, ne yok bilmeyip yalan ve yanlış haber verirler. Ve onların başlarına o âyâtın nücumundan mezkûr tahkikat gibi şahablar inerler ve onları

yakarlar. Evet cinn fikirli feylesofların felsefesiyle o semavat-ı Kur'aniyeye çıkılmaz. Belki âyâtın yıldızlarına, hikmet-i hakikiyenin mi'racıyla ve iman ve İslâmiyetin kanatlarıyla çıkılabilir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى شَمْسِ سَمَاءِ الرِّسَالَةِ وَ قَمَرِ فَلَكِ النُّبُوَّةِ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ نُجُومِ الْهُدَى لِمَنْ اهْتَدَى * سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ * اللَّهُمَّ يَا رَبَّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ زَيِّنْ قُلُوبَ كَاتِبِ هَذِهِ الرِّسَالَةِ وَ رُفَقَائِهِ بِنُجُومِ حَقَائِقِ الْقُرْآنِ وَ الْإِيمَانِ آمِينَ

* * *

Onüçüncü Lem'a

" **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ** " sırrına dairdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ

(Şeytandan istiaze sırrına dairdir. "Onüç İşaret" yazılacak. O işaretlerin bir kısmı, müteferrik bir surette Yirmialtıncı Söz gibi bir kısım risalelerde beyan ve isbat edildiğinden burada yalnız icmalen bahsedilecek.)

BİRİNCİ İŞARET: Sual: Şeytanların kâinatta icad cihetinde hiçbir medhalleri olmadığı, hem Cenab-ı Hak rahmet ve inayetiyle ehl-i hakka tarafdar olduğu, hem hak ve hakikatın cazibedar güzellikleri ve mehasinleri ehl-i hakka müeyyid ve müşevvik bulunduğu, hem dalaletin müstekreh çirkinlikleri ehl-i dalaleti tenfir ettikleri halde, hizb-üş şeytanın çok defa galebe etmesinin hikmeti nedir? Ve ehl-i hak, her vakit şeytanın şerrinden Cenab-ı Hakk'a sığınmasının sırrı nedir?

Elcevab: Hikmeti ve sırrı şudur ki: Ekseriyet-i mutlaka ile dalalet ve şerr, menfidir ve tahridir ve ademîdir ve bozmaktır. Ve ekseriyet-i mutlaka ile hidayet ve hayır, müsbettir ve vücudîdir ve imar ve tamirdir. Herkesçe malûmdur ki: Yirmi adamın yirmi günde yaptığı bir binayı, bir adam, bir günde tahrib eder. Evet bütün âzâ-yı esasiyenin ve şerait-i hayatiyenin vücuduyla vücudu devam eden hayat-ı insan, Hâlık-ı Zülcelal'in kudretine mahsus olduğu halde; bir zalim, bir uzvu kesmesiyle, hayata nisbeten ademî olan mevte o insanı mazhar eder. Onun için "Et-tahribü eshel" durub-u emsal hükmüne geçmiş.

İşte bu sırdandır ki: Ehl-i dalalet, hakikaten zaîf bir kuvvet ile pek kuvvetli ehl-i hakka bazan galib oluyor. Fakat ehl-i hakkın öyle muhkem bir kal'ası var ki, onda tahassun ettikleri vakit, o müdhiş düşmanlar yanaşamazlar, bir halt edemezler. Eğer muvakkat bir zarar verseler, **وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ** sırrıyla ebedî bir sevab ve menfaatle o zarar telafi edilir. O kal'a-i metin, o hısn-ı hasin ise, şeriat-ı Muhammediye (A.S.M.) ve sünnet-i Ahmediyedir (A.S.M.).

İKİNCİ İŞARET: Sual: Şerr-i mahz olan şeytanların icadı ve ehl-i imana taslitleri ve onların yüzünden çok insanlar küfre girip Cehennem'e girmeleri, gayet müdhiş ve çirkin görünüyor. Acaba Cemil-i Alelîtlak ve Rahîm-i Mutlak ve Rahman-ı Bil-Hakk'ın rahmet ve cemali, bu hadsiz çirkinliğin ve dehşetli musibetin husulüne nasıl müsaade ediyor ve nasıl cevaz gösteriyor?

Şu mes'eleyi çoklar sormuşlar ve çokların hatırına geliyor.

Elcevab: Şeytanın vücudunda cüz'î şerler ile beraber bir çok makasid-i hayriye-i külliye ve kemalât-ı insaniye vardır. Evet bir çekirdekten koca bir ağaca kadar ne kadar mertebeler var; mahiyet-i insaniyedeki istidadda dahi ondan daha ziyade meratib var. Belki zerreden şemse kadar dereceleri var. Bu istidadatın inkişafatı, elbette bir hareket ister, bir muamele iktiza eder. Ve o muameledeki terakki zenbereğinin hareketi, mücahede ile olur. O mücahede ise, şeytanların ve muzır şeylerin vücuduyla olur. Yoksa, melaikeler gibi insanların da makamı sabit kalırdı. O halde insan nev'inde, binler enva' hükmünde sınıflar bulunmayacak. Bir şerr-i cüz'î gelmemek için bin hayrı terketmek, hikmet ve adalete münafidir. Çendan şeytan yüzünden ekser insanlar dalaletle giderler. Fakat ehemmiyet ve kıymet, ekseriyetle keyfiyete bakar, kemmiyete az bakar veya bakmaz. Nasılki bin ve on çekirdeği bulunan bir zât, o çekirdekleri toprak altında bir muamele-i kimyeviyeye mazhar etse; ondan on tanesi ağaç olmuş, bini bozulmuş. O on ağaç olmuş çekirdeklerin o adama verdiği menfaat, elbette bin bozulmuş çekirdeğin verdiği zararı hiçe indirir. Öyle de: Nefs ve şeytanlara karşı mücahede ile, yıldızlar gibi nev-i insanı şereflendiren ve tenvir eden on insan-ı kâmil yüzünden o nev'e gelen menfaat ve şeref ve kıymet, elbette haşerat nev'inden sayılacak derecede süfli ehl-i dalaletin küfre girmesiyle insan nev'ine vereceği zararı hiçe indirip göze göstermediği için, rahmet ve hikmet ve adalet-i İlahiye, şeytanın vücuduna müsaade edip tasallutlarına meydan vermiş.

Ey ehl-i iman! Bu müdhiş düşmanlarınıza karşı zırhınız: Kur'an tezgâhında yapılan takvadır. Ve siperiniz, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın Sünnet-i Seniyesidir. Ve silâhınız, istiaze ve istiğfar ve hıfz-ı İlahiyeye ilticadır.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: Sual: Kur'an-ı Hakîm'de ehl-i dalaletle karşı azîm şekvaları ve kesretli tahşidatı ve çok şiddetli tehdidatı, aklın zahirine göre adaletli ve münasebetli belâgatına ve üslûbundaki itidaline ve istikametine münasib düşmüyor. Âdeta âciz bir adama karşı, orduları tahşid ediyor. Ve onun cüz'î bir hareketi için, binler cinayet etmiş gibi tehdid ediyor. Ve müflis ve mülkte hiç hissesi olmadığı halde mütecaviz bir şerik gibi mevki verip ondan şekva ediyor. Bunun sırrı ve hikmeti nedir?

ELCEVAB: Onun sırr ve hikmeti şudur ki: Şeytanlar ve şeytanlara uyanlar, dalaletle sülûk ettikleri için, küçük bir hareketle çok tahribat yapabilirler. Ve çok mahlukatın hukukuna, az bir fiil ile çok hasaret veriyorlar. Nasılki bir sultanın büyük bir ticaret gemisinde bir adam az bir hareketle, belki küçük bir vazifeyi terketmekle, o gemi ile alâkadar bütün vazifedarların semere-i sa'ylerinin ve netice-i amellerinin mahvına ve iptaline sebebiyet verdiği için, o

geminin sahib-i zîşanı, o âsiden, o gemi ile alâkadar olan bütün raiyetinin hesabına azîm şikayetler edip dehşetli tehdid ediyor ve onun o cüz'î hareketini değil, belki o hareketin müdhiş neticelerini nazara alarak ve o sahib-i zîşanın zâtına değil, belki raiyetinin hukuku namına dehşetli bir cezaya çarpar. Öyle de: Sultan-ı Ezel ve Ebed dahi, Küre-i Arz gemisinde ehl-i hidayetle beraber bulunan ehl-i dalalet olan hizb-üş şeytanın zahiren cüz'î hatiatlarıyla ve isyanlarıyla pek çok mahlukatın hukukuna tecavüz ettikleri ve mevcudatın vezaif-i âliyelerinin neticelerinin ibtal etmesine sebebiyet verdikleri için, onlardan azîm şikayet ve dehşetli tehdidat ve tahribatlarına karşı mühim tahşidat etmek, ayn-ı belâgat içinde mahz-ı hikmettir ve gayet münasib ve muvafıktır. Ve mutabık-ı mukteza-yı haldir ki; belâgatın tarifidir ve esasıdır ve israf-ı kelâm olan mübalağadan münezzehtir. Malûmdur ki; böyle az bir hareketle çok tahribat yapan dehşetli düşmanlara karşı gayet metin bir kal'aya iltica etmeyen, çok perişan olur.

İşte ey ehl-i iman! O çelik ve semavî kal'a: Kur'andır. İçine gir, kurtul.

DÖRDÜNCÜ İŞARET: Adem şerr-i mahz ve vücud hayr-ı mahz olduğunu, ehl-i tahkik ve ashab-ı keşf ittifak etmişler. Evet ekseriyet-i mutlaka ile hayır ve mehasin ve kemalât, vücuda istinad eder ve ona raci' olur. Sureten menfî ve ademî de olsa, esası sübutîdir ve vücudîdir. Dalalet ve şerr ve musibetler ve masiyetler ve belalar gibi bütün çirkinliklerin esası, mayesi; ademdir, nefiydir. Onlardaki fenalık ve çirkinlik, ademden geliyor. Çendan suret-i zahîrde müsbet ve vücudî de görünseler, esası ademdir, nefiydir. Hem bilmüşahede sabittir ki: Bina gibi bir şeyin vücudu, bütün eczasının mevcudiyetiyle takarrur eder. Halbuki onun harabiyeti ve ademi ve in'idamı, bir rüknün ademiyle hasıl olur. Hem vücud, her halde mevcut bir illet ister. Muhakkak bir sebebe istinad eder. Adem ise, ademî şeylere istinad edebilir. Ademî birşey, madum birşeye illet olur.

İşte bu iki kaideye binaendir ki: Şeytan-ı ins ü cinnin kâinattaki müdhiş âsâr-ı tahribkâreleri ve enva'-ı küfür ve dalalet ve şerr ve mehaliki yaptıkları halde, zerre mikdar icada ve hilkate müdahaleleri olmadığı gibi, mülk-ü İlahîde bir hisse-i iştirakleri olamıyor. Ve bir iktidar ve bir kudretle o işleri yapmıyorlar, belki çok işlerinde iktidar ve fiil değil, belki terk ve atalettir. Hayrı yaptırmamakla, şerleri yapıyorlar. Yani, şerler oluyorlar. Çünkü mehalik ve şerr, tahribat nevinden olduğu için, illetleri, mevcut bir iktidar ve fâil bir icad olmak lâzım değildir. Belki bir emr-i ademî ile ve bir şartın bozulmasıyla koca bir tahribat olur.

İşte bu sır, Mecusilerde inkişaf etmediği içindir ki; kâinatta "Yezdan" namıyla bir hâlık-ı hayır, diğeri "Ehriman" namıyla bir hâlık-ı şerr itikad

etmişlerdir. Halbuki onların Ehriman dedikleri mevhum ilah-ı şerr, bir cüz'-i ihtiyarıyla ve icadsız bir kesble şerlere sebebiyet veren malûm şeytandır.

İşte ey ehl-i iman! Şeytanların bu müdhiş tahribatına karşı en mühim silâhınız ve cihazat-ı tamiriyeniz istiğfardır ve "Eûzü billah" demekle Cenab-ı Hakk'a ilticadır. Ve kal'anız Sünnet-i Seniye'dir.

BEŞİNCİ İŞARET: Cenab-ı Hak, Kütüb-ü Semaviyede beşere karşı şu Cennet gibi azîm mükâfat ve Cehennem gibi dehşetli mücazâtı göstermekle beraber çok irşad, ikaz, ihtar, tehdid ve teşvik ettiği halde; ehl-i iman, bu kadar esbab-ı hidayet ve istikamet varken hizb-üş şeytanın mükâfatsız çirkin zaîf desiselerine karşı mağlub olmaları, bir zaman beni çok düşündürüyordu. Acaba iman varken, Cenab-ı Hakk'ın o kadar şiddetli tehdidatına ehemmiyet vermemek nasıl oluyor? Nasıl iman gitmiyor? **إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا** sırrıyla şeytanın gayet zaîf desiselerine kapılıp Allah'a isyan ediyor. Hattâ benim arkadaşlarımdan bazıları, yüz hakikat dersini kalben tasdik ile beraber benden işittiği ve bana karşı da fazla hüsn-ü zannı ve irtibatı varken, kalbsiz ve bozuk bir adamın ehemmiyetsiz ve riyakârane iltifatına kapıldı, onun lehinde benim aleyhimde bir vaziyete geldi. Fesübhanallah dedim, insanda bu derece sukut olabilir mi? Ne kadar hakikatsız bir insan idi, diye o bîçareyi gıybet ettim, günaha girdim. Sonra sâbık işaretlerdeki hakikat inkişaf etti, karanlıklı çok noktaları aydınlattı. O nur ile lillahilhamd, hem Kur'an-ı Hakîm'in azîm tergibat ve teşvikatı tam yerinde olduğunu, hem ehl-i imanın desais-i şeytaniyeye kapılmaları, imansızlıktan ve imanın zaîfliğinden olmadığını, hem günah-ı kebairi işleyen küfre girmediğini, hem Mu'tezile mezhebi ve bir kısım Hariciye mezhebi "Günah-ı kebairi irtikâb eden kâfir olur veya iman ve küfür ortasında kalır." diye hükümlerinde hata ettiklerini, hem benim o bîçare arkadaşım da yüz ders-i hakikatı bir herifin iltifatına feda etmesi, düşündüğüm gibi çok sukut ve dehşetli alçaklık olmadığını anladım. Cenab-ı Hakk'a şükrettim, o vartadan kurtuldum. Çünkü sâbıkan dediğimiz gibi, şeytan cüz'î bir emr-i ademî ile insanı mühim tehlikelere atar. Hem insandaki nefis ise, şeytanı her vakit dinler. Kuvve-i şehviye ve gazabiye ise, şeytan desiselerine hem kâbile, hem nâkile iki cihaz hükmündedirler.

İşte bunun içindir ki, Cenab-ı Hakk'ın "Gafur", "Rahîm" gibi iki ismi, tecelli-i a'zamla ehl-i imana teveccüh ediyor. Ve Kur'an-ı Hakîm'de Peygamberlere en mühim ihsanı, mağfîret olduğunu gösteriyor ve onları, istiğfar etmeye davet ediyor. **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** kelime-i kudsiyesini her sure başında tekrar ile ve her mübarek işlerde zikrine emretmesiyle, kâinatı ihata eden rahmet-i vasiasını melce ve tahassüngâh gösteriyor ve **فَاسْتَعِذْ** emriyle "Eûzü billahi mineşşeytanirracîm" kelimesini siper yapıyor.

ALTINCI İŞARET:Şeytanın en tehlikeli bir desisesi şudur ki: Bazı hassas ve safi-kalb insanlara tahayyül-ü küfrîyi tasdik-i küfürle iltibas ettiriyor. Tasavvuru dalaleti, dalaletin tasdiki suretinde gösteriyor. Ve mukaddes zâtlar ve münezze şeyler hakkında gayet çirkin hatıraları hayaline gösteriyor. Ve imkân-ı zâtîyi, imkân-ı aklî şeklinde gösterip imandaki yakînine münafî bir şekk tarzını veriyor. Ve o vakit o bîçare hassas adam, kendini dalalet ve küfür içine düştüğünü tevehhüm edip imandaki yakîninin zâil olduğunu zanneder, ye'se düşer, o ye'sle şeytana maskara olur. Şeytan hem ye'sini, hem o zaîf damarını, hem o iltibasını çok işlettirir, ya divane olur yahud "herçi bad âbad" der, dalalete gider.

Şeytanın bu desisesinin mahiyeti ne kadar esassız olduğunu, bazı risalelerde beyan ettiğimiz gibi, burada icmalen bahsedeceğiz. Şöyle ki: Nasılki âyinede yılanın sureti ısırılmaz ve ateşin misali yandırmaz ve murdarın aksi, telvis etmez. Öyle de: Hayal veya fikir âyinesinde küfriyatın ve şirkin akisleri ve dalaletin gölgeleri ve şetimli çirkin sözlerin hayalleri, itikadı bozmaz, imanı tağyir etmez, hürmetli edebi kırmaz. Çünkü meşhur kaidedir ki: Tahayyül-ü şetm, şetm olmadığı gibi, tahayyül-ü küfür dahi, küfür değil ve tasavvuru dalalet de dalalet değil. İmandaki şekk mes'elesi ise, imkân-ı zâtîden gelen ihtimaller, o yakîne münafî değil ve o yakîni bozmaz. İlm-i usûl-i dinde kavaid-i mukarrerendir ki:

إِنَّ الْإِمْكَانَ الدَّائِيَّ لَا يُنَاقِي الْيَقِينَ الْأَلْمِيَّ

Meselâ: Barla Denizi su olarak yerinde bulunduğu yakînimize var. Halbuki zâtında mümkündür ki; o deniz, bu dakikada batmış olsun ve batması mümkünattandır. Bu imkân-ı zâtî, madem bir emareden neş'et etmiyor, zihnî bir imkân olamaz ki, şekk olsun. Çünkü yine ilm-i usûl-i dinde bir kaide-i mukarrerendir ki: **لَا عِبْرَةَ لِمَا لَمْ يَكُنْ مِنْ دُونِ الْيَقِينِ** Yani: "Bir emareden gelmeyen bir ihtimal-i zâtî ise, bir imkân-ı zihnî olmaz ki, şübhe verip, ehemmiyeti olsun." İşte bu desise-i şeytaniyeye maruz olan bîçare adam, hakaik-i imaniyeye yakînini, böyle zâtî imkânlar ile kaybediyor zanneder. Meselâ: Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm hakkında beşeriyet itibariyle çok imkân-ı zâtîye hatırına geliyor ki, imanın cezm ü yakînine zarar vermez. Fakat o, zarar verdi zanneder, zarara düşer.

Hem bazan şeytan, kalb üstündeki lümmesi cihetinde Cenab-ı Hak hakkında fena sözler söyler. O adam zanneder ki; onun kalbi bozulmuş ki, böyle söylüyor. Titriyor. Halbuki onun titremesi ve korkması ve adem-i rızası delildir ki: O sözler, kalbinden gelmiyor, belki lümme-i şeytaniyeden geliyor veya şeytan tarafından ihtar ve tahayyül ediliyor.

Hem insanın letaifi içinde teşhis edemediğim bir-iki latife var ki, ihtiyar ve iradeyi dinlemezler; belki de mes'uliyet altına da giremezler. Bazan o latifeler hükmediyorlar, hakkı dinlemiyorlar, yanlış şeylere giriyorlar. O vakit şeytan o adama telkin eder ki: "Senin istidadın hakka ve imana muvafık değil ki, böyle ihtiyarsız bâtil şeylere giriyorsun. Demek senin kaderin, seni şekavete mahkûm etmiştir." O biçare adam, ye'se düşüp, helâkete gider.

İşte şeytanın evvelki desiselerine karşı mü'minin tahassüngâhı: Muhakkikîn-i asfiyanın düsturlarıyla hududları taayyün eden hakaik-i imaniye ve muhkemat-ı Kur'aniyedir. Ve âhirdeki desiselerine karşı; istiaze ile, ehemmiyet vermemektir. Çünkü ehemmiyet verdikçe, nazar-ı dikkati celbettirip büyür, şişer. Mü'minin böyle manevî yaralarına tiryak ve merhem, Sünnet-i Seniye'dir.

YEDİNCİ İŞARET: Sual: Mu'tezile imamları, şerrin icadını şerr telakki ettikleri için, küfür ve dalaletin hilkatini Allah'a vermiyorlar. Güya onunla Allah'ı takdis ediyorlar. "Beşer kendi e'falinin hâlikıdır" diye dalalete gidiyorlar. Hem derler: "Bir günah-ı kebireyi işleyen bir mü'minin imanı gider. Çünkü Cenab-ı Hakk'a itikad ve Cehennem'i tasdik etmek, öyle günahı işlemekle kabil-i tevfiğ olamaz. Çünkü dünyada gayet cüz'î bir hapis korkusuyla kendini hilaf-ı kanun herşeyden muhafaza eden adam, ebedî bir azab-ı Cehennem'i ve Hâlik'ın gazabını nazar-ı ehemmiyete almayacak derecede büyük günahları işlerse, elbette imansızlığa delalet eder."

Elcevab: Birinci şıkkın cevabı şudur ki: Kader Risalesi'nde izah edildiği gibi: Halk-ı şerr, şerr değil; belki kesb-i şerr, şerdir. Çünkü halk ve icad; umum neticelere bakar. Bir şerrin vücudu, çok hayırlı neticelere mukaddeme olduğu için, o şerrin icadı, neticeler itibariyle hayır olur, hayır hükmüne geçer. Meselâ: Ateşin yüz hayırlı neticeleri var. Fakat bazı insanlar sû-i ihtiyarıyla ateşi kendilerine şerr yapmakla "Ateşin icadı şerdir" diyemezler. Öyle de: Şeytanların icadı, terakkiyat-ı insaniye gibi çok hikmetli neticeleri olmakla beraber, sû-i ihtiyarıyla ve yanlış kesbiyle şeytanlara mağlub olmakla, "Şeytanın hilkatı şerdir" diyemez. Belki o, kendi kesbiyle kendine şerr yaptı. Evet kesb ise, mübaşeret-i cüz'iyeye olduğu için, hususî bir netice-i şerriyenin mazharı olur; o kesb-i şerr, şerr olur. Fakat icad, umum neticelere baktığı için; icad-ı şerr, şerr değil, belki hayırdır.

İşte Mu'tezile bu sırrı anlamadıkları için, "Halk-ı şerr şerdir ve çirkinin icadı çirkindir" diye Cenab-ı Hakk'ı takdis için şerrin icadını ona vermemişler, dalalete düşmüşler. **وَ بِالْقَدَرِ حَيْرَةٌ وَ شَرٌّ** olan bir rûkn-ü imanîyi tevil etmişler.

İkinci şıkk ki: "Günah-ı kebireyi işleyen, nasıl mü'min kalabilir?" diye suallerine cevab ise; evvelâ sâbık işaretlerde onların hatası kat'î bir surette

anlaşılmıştır ki, tekrara hacet kalmamıştır. Sâniyen: Nefs-i insaniye, muaccel ve hazır bir dirhem lezzeti; müeccel, gaib bir batman lezzete tercih ettiği gibi, hazır bir tokat korkusundan, ileride bir sene azabdan daha ziyade çekinir. Hem insanda hissiyat galib olsa, aklın muhakemesini dinlemez. Heves ve vehmi hükmedip, en az ve ehemmiyetsiz bir lezzet-i hazırayı, ileride gayet büyük bir mükâfata tercih eder. Ve az bir hazır sıkıntıdan, ileride büyük bir azab-ı müecceleden ziyade çekinir. Çünkü tevehhüm ve heves ve hiss, ileriye görmüyor belki inkâr ediyorlar. Nefs dahi yardım etse, mahall-i iman olan kalb ve akıl susarlar, mağlub oluyorlar.

Şu halde kebairi işlemek, imansızlıktan gelmiyor, belki hiss ve hevesin ve vehmin galebesiyle akıl ve kalbin mağlubiyetinden ileri gelir.

Hem sâbık işaretlerde anlaşıldığı gibi; fenalık ve hevesat yolu, tahribat olduğu için gayet kolaydır. Şeytan-ı ins ü cinnî çabuk insanları o yola sevk ediyor. Gayet cây-ı hayret bir haldir ki: Âlem-i bekanın nass-ı hadîsle sinek kanadı kadar bir nuru, ebedî olduğu için, bir insanın müddet-i ömründe dünyadan aldığı lezzet ve nimete mukabil geldiği halde; bazı bîçare insanlar, bir sinek kanadı kadar bu fâni dünyanın lezzetini, o bâki âlemin, bu fâni dünyasına değer lezzetlerine tercih edip, şeytanın arkasında gider.

İşte bu sırlar içindir ki; Kur'an-ı Hakîm, mü'minleri pek çok tekrar ve ısrar ile, tehdid ve teşvik ile günahattan zecr ve hayra sevk ediyor.

Bir zaman Kur'an-ı Hakîm'in bu tekrar ile şiddetli irşadatı bana bu fikri verdi ki; bu kadar mütemadi ihtarlar ve ikazlar, mü'min insanları sebatsız ve hakikatsız gösteriyorlar. İnsanın şerefine yakışmayacak bir vaziyet veriyorlar. Çünkü bir memur, âmirinden aldığı bir tek emri itaatine kâfi iken, aynı emri on defa söylese, o memur cidden gücenecek. Beni ittiham ediyorsun, ben hain değilim, der. Halbuki en hâlis mü'minlere Kur'an-ı Hakîm musırrane mükerrer emrediyor. Bu fikir benim zihnimi kurcaladığı bir zamanda iki üç sadık arkadaşlarım vardı. Onları şeytan-ı insânin desiselerine kapılmamak için pek çok defa ihtar ve ikaz ediyordum. "Bizi ittiham ediyorsun" diye gücenmiyorlardı. Fakat ben kalben diyordum ki: "Bu mütemadiyen ihtarlarımla bunları gücendiriyorum, sadakatsızlıkla ve sebatsızlıkla ittiham ediyorum." Sonra birden sâbık işaretlerde izah ve isbat edilen hakikat inkişaf etti. O vakit o hakikatla hem Kur'an-ı Hakîm'in tam mutabık-ı mukteza-yı hal ve yerinde ve israfsız ve hikmetli ve ittihamsız bir surette ısrar ve tekrarını yaptığını ve ayn-ı hikmet ve mahz-ı belâgat olduğunu bildim. Ve o sadık arkadaşlarımın gücenmediklerinin sırrını anladım.

O hakikatın hülâsası şudur ki: Şeytanlar tahribat cihetinde sevk ettikleri için, az bir amel ile çok şerleri yaparlar. Onun için tarîk-ı hakta ve hidayette

gidenler, pek çok ihtiyat ve şiddetli sakınmaya ve mükerrer ihtarata ve kesretli muavenete muhtaç olduklarından ki, Cenab-ı Hak o tekrarat cihetinde binbir ismi ile ehl-i imana muavenetini takdim ediyor ve binler merhamet ellerini imdadına uzatıyor. Şerefini kırmıyor, belki vikaye ediyor. İnsanın kıymetini küçük düşürmüyor, belki şeytanın şerrini büyük gösteriyor.

İşte ey ehl-i hak ve ehl-i hidayet! Şeytan-ı ins ü cinnînin mezkûr desiselerinden kurtulmak çaresi: Ehl-i Sünnet ve Cemaat olan ehl-i hak mezhebini karargâh yap ve Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın muhkemat kal'asına gir ve Sünnet-i Seniye'yi rehber yap, selâmeti bul!..

SEKİZİNCİ İŞARET: Sual: Sâbık işaretlerde isbat ettiniz ki: Dalalet yolu, kolay ve tahrib ve tecavüz olduğu için, çoklar o yola sülûk ediyorlar. Halbuki sair risalelerde kat'î deliller ile isbat etmişsiniz ki: Küfür ve dalalet yolu o kadar müşkilâtlı ve suubetlidir ki, hiç kimse ona girmemek gerekti ve kabil-i sülûk değil. Ve iman ve hidayet yolu o kadar kolay ve zahirdir ki, herkes ona girmeli idi.

ELCEVAB: Küfür ve dalalet iki kısımdır. Bir kısmı amelî ve fer'î olmakla beraber, iman hükümlerini nefyetmek ve inkâr etmektir ki, bu tarz dalalet kolaydır. Hakkı kabul etmemektir, bir terktir, bir ademdir, bir adem-i kabuldür.

İşte bu kısımdır ki, risalelerde kolay gösterilmiş. İkinci kısım ise, amelî ve fer'î olmayıp, belki itikadî ve fikrî bir hükümdür. Yalnız imanın nefyini değil, belki imanın zıddına gidip bir yol açmaktır. Bu ise, bâtili kabuldür, hakkın aksini isbattır. Bu kısım, imanın yalnız nefyi ve nakîzi değil, imanın zıddıdır. Adem-i kabul değil ki kolay olsun, belki kabul-ü ademdir. Ve o ademi isbat etmekle kabul edilebilir. **لَا يُثْبِتُ الْعَدَمُ** kaidesiyle: Ademin isbatı elbette kolay değildir.

İşte sair risalelerde imtina derecesinde suubetli ve müşkilâtlı gösterilen küfür ve dalalet bu kısımdır ki, zerre mikdar şuuru bulunan, bu yola sâlik olmamak lâzımdır. Hem bu yol, risalelerde kat'î isbat edildiği gibi o kadar dehşetli elemeleri var ve boğucu karanlıkları var ki; zerre mikdar akli bulunan, o yola talib olmaz.

Eğer denilse: Bu kadar elîm ve karanlıklı, müşkilâtlı yola nasıl ekser insanlar gidiyorlar?

Elcevab: İçine düşmüş bulunuyorlar, çıkamıyorlar. Hem insandaki nebatî ve hayvanî kuvveleri, akibeti görmedikleri, düşünemedikleri ve o insandaki

letaif-i insaniyeye galebe ettikleri için, çıkmak istemiyorlar ve hazır ve muvakkat bir lezzetle müteselli oluyorlar.

Sual: Eğer denilse: Dalalette öyle dehşetli bir elem ve bir korku var ki; kâfir, değil hayattan lezzet alması, hiç yaşamaması lâzım geliyor. Belki o elemden ezilmeli ve o korkudan ödü patlamalı idi. Çünkü insaniyet itibariyle hadsiz eşyaya müştak ve hayata âşık olduğu halde, küfür vasıtasıyla mevtini bir i'dam-ı ebedî ve bir firak-ı lâyezalî ve zeval-i mevcudatı ve ahbabının vefatlarını ve bütün sevdiklerini i'dam ve müfarakat-ı ebediye suretinde gözü önünde daima küfür vasıtasıyla gören insan, nasıl yaşayabilir? Nasıl hayattan lezzet alabilir?

Elcevab: Acib bir mağlata-i şeytaniye ile kendini aldatır, yaşar. Surî bir lezzet alır zanneder. Meşhur bir temsil ile onun mahiyetine işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Deniliyor: Deve kuşuna demişler: "Kanatların var, uç!" O da kanatlarını kısıp, "ben deveyim" demiş, uçmamış. Fakat avcının tuzağına düşmüş. Avcı beni görmesin diye başını kuma sokmuş. Halbuki koca gövdesini dışarıda bırakmış, avcıya hedef etmiş. Sonra ona demişler: "Madem deveyim diyorsun, yük götür!" O zaman kanatlarını açivermiş, "Ben kuşum" demiş, yükün zahmetinden kurtulmuş. Fakat hâmisiz ve yemsiz olarak avcılarının hücumuna hedef olmuş. Aynen onun gibi; kâfir, Kur'anın semavî ilânatına karşı küfr-ü mutlakı bırakıp meşuk bir küfre inmiş. Ona denilse: "Madem mevt ve zevali, bir i'dam-ı ebedî biliyorsun; kendini asacak olan darağacı göz önünde... Ona her vakit bakan, nasıl yaşar? Nasıl lezzet alır?" O adam, Kur'anın umumî vech-i rahmet ve şümüllü nurundan aldığı bir hisse ile der: Mevt i'dam değil, ihtimal beka var. Veyahud deve kuşu gibi başını gaflet kumuna sokar, tâ ki ecel onu görmesin ve kabir ona bakmasın ve zeval-i eşya ona ok atmasın!

Elhasıl: O meşuk küfür vasıtasıyla deve kuşu gibi mevt ve zevali i'dam manasında gördüğü vakit Kur'an ve semavî kitabların iman-ı bil'âhirete dair kat'î ihbaratı ona bir ihtimal verir. O kâfir, o ihtimale yapışır, o dehşetli elemi üzerine almaz. O vakit ona denilse: "Madem bâki bir âleme gidilecek; o âlemde güzel yaşamak için tekâlif-i diniye meşakkatini çekmek gerektir." O adam şekk-i küfrî cihetiyle der: "Belki yoktur; yok için neden çalışayım?" Yani: Vakta ki o hükm-ü Kur'anın verdiği ihtimal-i beka cihetiyle i'dam-ı ebedî âlâmından kurtulur; ve meşuk küfrün verdiği ihtimal-i adem cihetiyle tekâlif-i diniye meşakkatini ona müteveccih olur, ona karşı küfür ihtimaline yapışır, o zahmetten kurtulur. Demek bu nokta-i nazarda, mü'minden ziyade bu hayatta lezzet alır zannediyor. Çünkü tekâlif-i diniyenin zahmetinden ihtimal-i küfrî ile kurtuluyor ve âlâm-ı ebediyeden ise ihtimal-i imanî cihetiyle kendi üzerine almaz. Halbuki bu mağlata-i şeytaniyenin hükmü, gayet sathî ve faidesiz ve muvakkattır.

İşte Kur'an-ı Hakîm'in küffarlar hakkında da bir nevi cihet-i rahmeti vardır ki; hayat-ı dünyeviyeyi onlara Cehennem olmaktan bir derece kurtarıp bir nevi şekk vererek, şekk ile yaşıyorlar. Yoksa âhiret cehennemini andıracak bu dünyada dahi manevî bir cehennem azabı çekeceklerdi ve intihara mecbur olacaktı.

İşte ey ehl-i iman! Sizi i'dam-ı ebedîden ve dünyevî ve uhrevî cehennemlerden kurtaran Kur'anın himayeti altına mü'minane ve mu'temidane giriniz ve Sünnet-i Seniyesinin dairesine teslimkârane ve müstahsinane dâhil olunuz, dünya şekavetinden ve âhirette azabdan kurtulunuz!

DOKUZUNCU İŞARET: Sual: Hizbullah olan ehl-i hidayet, başta Enbiya ve onların başında Fahr-i Âlem Aleyhissalâtü Vesselâm, o kadar inayet ve rahmet-i İlahiye ve imdad-ı Sübhaniyeye mazhar oldukları halde, neden çok defa hizb-üş şeytan olan ehl-i dalaletle mağlub olmuşlar? Hem Hâtem-ül Enbiya'nın güneş gibi parlak nübüvvet ve risaleti ve iksir-i a'zam gibi tesirli i'caz-ı Kur'anî vasıtasıyla irşadı ve cazibe-i umumiye-i kâinattan daha cazibedar hakaik-i Kur'aniyenin komşuluğunda ve yakınında olan Medine münafıklarının dalalette ısrarları ve hidayete girmemeleri ne içindir ve hikmeti nedir?

Elcevab: Bu iki şık müdhiş sualin halli için, derince bir esas beyan etmek lâzım gelir. Şöyle ki:

Şu kâinat Hâlık-ı Zülcelalinin hem cemalî, hem celalî iki kısım esması bulunduğu ve o cemalî ve celalî isimler, hükümlerini ayrı ayrı cilvelerle göstermek iktiza ettiklerinden, Hâlık-ı Zülcelal kâinatta ezdadı birbirine mezcedip birbirine mukabil getirip ve birbirine müteceviz ve müdafî' bir vaziyet verip, hikmetli ve menfaattar bir nevi mübareze suretine getirip, ondan zıdları birbirinin hududuna geçirip ihtilafat ve tegayyürat meydana getirmekle kâinatı kanun-u tegayyür ve tahavvül ve düstur-u terakki ve tekâmüle tâbi' kıldığı için; o şecere-i hilkatın câmi' bir semeresi olan insan nev'inde o kanun-u mübarezeyi daha acib bir şekilde getirip bütün terakkiyat-ı insaniyeye medar bir mücadele kapısını açıp, hizbullahı karşı meydana çıkabilmek için hizb-üş şeytana bazı cihazat vermiş.

İşte bu sırr-ı dakik içindir ki, enbiyalar çok defa ehl-i dalaletle karşı mağlub oluyor. Ve gayet za'f u aczde olan dalalet ehli, manen gayet kuvvetli olan ehl-i hakka muvakkaten galib oluyorlar ve mukavemet ediyorlar. Bu acib mukavemetin sırr-ı hikmeti şudur ki: Dalalette ve küfürde hem adem ve terk var ki, pek kolaydır, hareket istemez. Hem tahrib var ki, çok sehildir ve âsandır; az

bir hareket yeter. Hem tecavüz var ki, az bir amel ile çoklarına zarar verip, ihafe noktasında ve firavuniyet cihetinden onlara bir makam kazandırır. Hem akibeti görmeyen ve hazır zevke mübtela olan insandaki nebatî ve hayvanî kuvvelerin tatmini, telezzüzü, hürriyeti vardır ki, akıl ve kalb gibi letaif-i insaniyeyi insaniyetkârane ve akibet-endişane olan vazifelerinden vazgeçiriyorlar. Ehl-i hidayet ve başta ehl-i nübüvvet ve başta Habib-u Rabb-il Âlemîn olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın meslek-i kudsîsi, hem vücudî, hem sübutî, hem tamir, hem hareket, hem hududda istikamet, hem akibeti düşünmek, hem ubudiyet, hem nefis-i emmarenin firavuniyetini, serbestliğini kırmak gibi esasat-ı mühimme bulunduğuandır ki, Medine-i Münevvere'de bulunan o zamanın münafıkları, o parlak güneşe karşı yarasa kuşu gibi gözlerini yumup, o cazibe-i azîmeye karşı şeytanî bir kuvve-i dafiaya kapılıp, dalalette kalmışlar.

Eğer denilse: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm madem Habib-i Rabb-ül Âlemîn'dir. Hem elindeki hak ve lisanındaki hakikattır. Ve ordusundaki askerlerin bir kısmı melaikedir. Ve bir avuç su ile bir orduyu sular. Ve dört avuç buğday ve bir oğlağın etiyle bin adamı doyuracak bir ziyafet verir. Ve küffar ordusunun gözlerine bir avuç toprak atmakla o bir avuç topraktan her küffarın gözüne bir avuç toprak girmesiyle onları kaçıır. Ve daha bunun gibi bin mu'cizat sahibi olan bir Kumandan-ı Rabbanî, nasıl oluyor Uhud'un nihayetinde ve Huneyn'in bidayetinde mağlub oluyor?

Elcevab: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, nev-i beşere mukteda ve imam ve rehber olarak gönderilmiştir. Tâ ki, o nev'-i insanî, hayat-ı içtimaiye ve şahsiyedeki düsturları ondan öğrensin ve Hakîm-i Zülkemaal'in kavanin-i meşietine itaata alışsınlar ve desatir-i hikmetine tevfik-i hareket etsinler. Eğer Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, hayat-ı içtimaiye ve şahsiyesinde daima hârikulâdelere ve mu'cizelere istinad etseydi, o vakit imam-ı mutlak ve rehber-i ekber olamazdı.

İşte bu sır içindir ki, yalnız davasını tasdik ettirmek için araya indelhace, münkirlerin inkârını kırmak için mu'cizeler gösterirdi. Sair vakitlerde nasilki herkesten ziyade evamir-i İlahiyeye itaat etmiştir. Öyle de: Hikmet-i Rabbaniyeye ile ve meşiet-i Sübhaniye ile tesis edilen âdetullah kavaninine herkesten ziyade müraat ve itaat ederdi. Düşmana karşı zırh giyerdi, "Sipere giriniz!" emrederdi. Yara alırdı, zahmet çekerdi. Tâ tamamıyla hikmet-i İlahiye kanununa ve kâinattaki şeriat-ı fitriye-i kübraya müraat ve itaatı göstereyin.

ONUNCU İŞARET:İblis'in en mühim bir desisesi: Kendini, kendine tabi olanlara inkâr ettirmektir. Şu zamanda, hususan maddiyyunların felsefeleriyle zihni bulananlar, bu bedihî mes'elede tereddüd gösterdikleri için, şeytanın bu desisesine karşı bir-iki söz söyleyeceğiz. Şöyle ki:

İnsanlarda şeytan vazifesini gören cesedli ervah-ı habise bilmüşahede bulunduğu gibi, cinnîden cesedsiz ervah-ı habise dahi bulunduğu, o kat'iyettedir. Eğer onlar maddî cesed giyseydiler, bu şerir insanların aynı olacaktılar. Hem eğer bu insan suretindeki insî şeytanlar cesedlerini çıkarabilse idiler, o cinnî iblisler olacaktılar. Hattâ bu şiddetli münasebete binaendir ki, bir mezheb-i bâtil hükmetmiş ki: "İnsan suretindeki gayet şerir ervah-ı habise, öldükten sonra şeytan olur." Malûmdur ki: A'lâ bir şey bozulsa, edna bir şeyin bozulmasından daha ziyade bozuk olur. Meselâ: Nasılki süt ve yoğurt bozulsalar, yine yenilebilir. Yağ bozulsa, yenilmez, bazan zehir gibi olur. Öyle de: Mahlukatın en mükerremi, belki en a'lâsı olan insan, eğer bozulsa, bozuk hayvandan daha ziyade bozuk olur. Müteaffin maddelerin kokusuyla telezzüz eden haşerat gibi ve ısırma ile zehirlendirmekten lezzet alan yılanlar gibi, dalalet bataklığındaki şerler ve habis ahlâklar ile telezzüz ve iftihar eder ve zulmün zulûmatındaki zararlardan ve cinayetlerden lezzet alırlar; âdeta şeytanın mahiyetine girerler. Evet cinnî şeytanın vücuduna kat'î bir delili, insî şeytanın vücududur.

Sâniyen: Yirmidokuzuncu Söz'de yüzer delil-i kat'î ile ruhanî ve meleklerin vücudunu isbat eden umum o deliller, şeytanların dahi vücudunu isbat ederler. Bu ciheti o Söz'e havale ediyoruz.

Sâlisen: Kâinattaki umûr-u hayriyedeki kanunların mümessili, nâzırı hükmünde olan meleklerin vücudu, ittifak-ı edyan ile sabit olduğu gibi, umûr-u şerriyenin mümessilleri ve mübaşirleri ve o umûrdaki kavaninin medarları olan ervah-ı habise ve şeytaniye bulunması, hikmet ve hakikat noktasında kat'îdir; belki umûr-u şerriyede zîşuur bir perdenin bulunması daha ziyade lâzımdır. Çünkü Yirmiikinci Söz'ün başında denildiği gibi: Herkes, herşeyin hüsn-ü hakikîsini göremediği için, zahirî şerriyet ve noksanîyet cihetinde Hâlık-ı Zülcelal'e karşı itiraz etmemek ve rahmetini ittiham etmemek ve hikmetini tenkid etmemek ve haksız şekva etmemek için, zahirî bir vasıtayı perde ederek, tâ itiraz ve tenkid ve şekva, o perdelere gidip, Hâlık-ı Kerim ve Hakîm-i Mutlak'a teveccüh etmesin. Nasılki vefat eden ibadın küsmesinden Hazret-i Azrail'i kurtarmak için hastalıkları ecele perde etmiş. Öyle de: Hazret-i Azrail'i (A.S.) kabz-ı ervaha perde edip, tâ merhametsiz tevehhüm edilen o haletlerden gelen şekvalar, Cenab-ı Hakk'a teveccüh etmesin. Öyle de: Daha ziyade bir kat'iyetle şerlerden ve fenalıklardan gelen itiraz ve tenkid, Hâlık-ı Zülcelal'e teveccüh etmemek için, hikmet-i Rabbaniye, şeytanın vücudunu iktiza etmiştir.

Râbian: İnsan küçük bir âlem olduğu gibi, âlem dahi büyük bir insandır. Bu küçük insan, o büyük insanın bir fihristesi ve hülâsasıdır. İnsanda bulunan nûmunelerin büyük asılları, insan-ı ekberde bizzarure bulunacaktır. Meselâ: Nasılki insanda kuvve-i hâfızanın vücudu, âlemde Levh-i Mahfuz'un vücuduna kat'î delildir. Öyle de: İnsanda kalbin bir köşesinde lümme-i şeytaniye denilen

bir âlet-i vesvese ve kuvve-i vâhimenin telkinatıyla konuşan bir şeytanî lisan ve ifsad edilen kuvve-i vâhime, küçük bir şeytan hükmüne geçtiğini ve sahiblerinin ihtiyarına zıd ve arzusuna muhalif hareket ettiklerini hissen ve hadsen herkes nefsinde görmesi, âlemde büyük şeytanların vücuduna kat'î bir delildir.

Ve bu lümme-i şeytaniye ve şu kuvve-i vâhime, bir kulak ve bir dil olduklarından, ona üfleyen ve bunu konuşuran haricî bir şahs-ı şerirenin vücudunu ihsas ederler.

ONBİRİNCİ İŞARET: Ehl-i dalaletin şerrinden kâinatın kızdıklarını ve anasır-ı külliye'nin hiddet ettiklerini ve umum mevcudatın galeyana geldiklerini, Kur'an-ı Hakîm mu'cizane ifade ediyor. Yani: Kavm-i Nuh'un başına gelen tufan ile semavat ve arzın hücumunu ve Kavm-i Semud ve Âd'in inkârından hava unsurunun hiddetini ve Kavm-i Firavun'a karşı su unsurunun ve denizin galeyanını ve Karun'a karşı toprak unsurunun gayzını ve ehl-i küfre karşı âhirette **نَكَادُ نَمِيمٌ مِنَ الْعَيْظِ** sırrıyla Cehennem'in gayzını ve öfkesini ve sair mevcudatın ehl-i küfür ve dalalete karşı hiddetini gösterip ilân ederek gayet müdhiş bir tarzda ve i'cazkârane ehl-i dalalet ve isyanı zecrediyor.

Sual: Ne için böyle ehemmiyetsiz insanların ehemmiyetsiz amelleri ve şahsî günahları, kâinatın hiddetini celbediyor?

Elcevab: Bazı risalelerde ve sâbık işaretlerde isbat edildiği gibi: Küfür ve dalalet, müdhiş bir tecavüzdür ve umum mevcudatı alâkadar edecek bir cinayettir. Çünkü hilkat-i kâinatın bir netice-i a'zamı, ubudiyet-i insaniyedir ve rububiyet-i İlahiyeye karşı iman ve itaatla mukabeledir. Halbuki ehl-i küfür ve dalalet ise, küfürdeki inkârıyla, mevcudatın ille-i gayeleri ve sebep-i bekaları olan o netice-i a'zamı reddettikleri için, umum mahlukatın hukukuna bir nevi tecavüz olduğu gibi, umum masnuatın âyinelerinde cilveleri tezahür eden ve masnuatın kıymetlerini, âyinedarlık cihetinde âlî eden esma-i İlahiyenin cilvelerini inkâr ettikleri için, o esma-i kudsiyeye karşı bir tezyif olduğu gibi, umum masnuatın kıymetini tenzil ile o masnuata karşı bir tahkir-i azîmdir. Hem umum mevcudatın herbiri birer vazife-i âliye ile muvazzaf birer memur-u Rabbanî derecesinde iken, küfür vasıtasıyla sukut ettirip, camid, fâni, manasız bir mahluk menzilesinde gösterdiğinden, umum mahlukatın hukukuna karşı bir nevi tahkirdir.

İşte enva'-ı dalalet derecatına göre az çok kâinatın yaratılmasındaki hikmet-i Rabbaniyeye ve dünyanın bekasındaki makasıd-ı Sübhaniyeye zarar verdiği için, ehl-i isyana ve ehl-i dalalete karşı kâinat hiddete geliyor, mevcudat kızıyor, mahlukat öfkeleniyor.

Ey cirmi ve cismi küçük ve cürmü ve zulmü büyük ve ayb ve zenbi azîm bîçare insan! Kâinatın hiddetinden, mahlukatın nefretinden, mevcudatın öfkesinden kurtulmak istersen, işte kurtulmanın çaresi: Kur'an-ı Hakîm'in daire-i kudsiyesine girmektir ve Kur'anın mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın Sünnet-i Seniyesine ittibadır. Gir ve tabi ol!

ONİKİNCİ İŞARET:Dört sual ve cevabdır.

Birinci Sual: Mahdud bir hayatta, mahdud günahlara mukabil, hadsiz bir azab ve nihayetsiz bir Cehennem nasıl adalet olur?

Elcevab: Sâbık işaretlerde, hususan bundan evvelki Onbirinci İşaret'te kat'iyen anlaşıldı ki: Küfür ve dalalet cinayeti, nihayetsiz bir cinayettir ve hadsiz bir hukuka tecavüzdür.

İkinci Sual: Şeriatta denilmiştir ki: "Cehennem ceza-yı ameldir, fakat Cennet fazl-ı İlahî iledir." Bunun sırr-ı hikmeti nedir?

Elcevab: Sâbık işaretlerde tebeyyün etti ki: İnsan, icadsız bir cüz'-i ihtiyarî ile ve cüz'î bir kesb ile, bir emr-i ademî veya bir emr-i itibarî teşkil ile ve sübut vermekle müdhiş tahribata ve şerlere sebebiyet verdiği gibi, nefsi ve hevası daima şerlere ve zararlara meyyal olduğu için, o küçük kesbin neticesinden hasıl olan seyyiatın mes'uliyetini, o çeker. Çünkü onun nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyet verdi. Ve şerr ademî olduğu için, abd ona fâil oldu. Cenab-ı Hak da halketti. Elbette o hadsiz cinayetin mes'uliyetini, nihayetsiz bir azab ile çekmeye müstehak olur. Amma hasenat ve hayrat ise, madem ki vücudîdirler; kesb-i insanî ve cüz'-i ihtiyarî onlara illet-i mûcide olamaz. İnsan, onda hakikî fâil olamaz. Ve nefsi emmaresi de hasenata taraftar değildir, belki rahmet-i İlahiye onları ister ve kudret-i Rabbaniye icad eder. Yalnız insan, iman ile, arzu ile, niyet ile sahib olabilir. Ve sahib olduktan sonra, o hasenat ise, ona evvelce verilmiş olan vücud ve iman nimetleri gibi sâbık hadsiz niam-ı İlahiye bir şükürdür, geçmiş nimetlere bakar. Va'd-i İlahî ile verilecek Cennet ise, fazl-ı Rahmanî ile verilir. Zahirde bir mükâfattır, hakikatta fazıldır. Demek seyyiatta sebep, nefistir; mücazata bizzât müstehaktır. Hasenatta ise sebep Hak'tandır, illet de Hak'tandır. Yalnız, insan iman ile tesahub eder. "Mükâfatını isterim" diyemez, "Fazlını beklerim" diyebilir.

Üçüncü Sual: Beyanat-ı sâbıkadan da anlaşılıyor ki; seyyiat, intişar ve tecavüz ile taaddüd ettiğiinden, bir seyyie bin yazılmalı, hasene ise vücudî olduğu için maddeten taaddüd etmediğinden ve abdin icadıyla ve nefsin arzusuyla olmadığından hiç yazılmamalı veya bir yazılmalı idi. Neden seyyie bir yazılır, hasene on ve bazan bin yazılır?

Elcevab: Cenab-ı Hak, kemal-i rahmet ve cemal-i rahîmiyetini o suretle gösteriyor.

Dördüncü Soru: Ehl-i dalaletin kazandıkları muvaffakiyet ve gösterdikleri kuvvet ve ehl-i hidayete galebeleri gösteriyor ki; onlar bir kuvvete ve bir hakikata istinad ediyorlar. Demek ya ehl-i hidayette za'f var, ya onlarda bir hakikat var?

Elcevab: Hâşâ... Ne onlarda hakikat var, ne ehl-i hakta za'f vardır. Fakat maatteessüf kasîr-ün nazar muhakemesiz bir kısım avam tereddüde düşüp vesvese ediyorlar, akidelerine hâle geliyor. Çünkü diyorlar: "Eğer ehl-i hakta tam hak ve hakikat olsaydı, bu derece mağlubiyet ve zillet olmamak gerekti. Çünkü hakikat kuvvetlidir. **الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ** olan kaide-i esasiye ile, kuvvet haktır. Eğer o ehl-i hakka mukabil galibane gelen ehl-i dalaletin hakikî bir kuvveti ve bir nokta-i istinadı olmasaydı bu derece galibiyet ve muvaffakiyet olmamak lâzım gelecekti?"

Elcevab: Ehl-i hakkın mağlubiyeti kuvvetsizlikten, hakikatsızlıktan gelmediği, sâbık işaretlerle kat'î isbat edildiği gibi; ehl-i dalaletin galebesi kuvvetlerinden ve iktidarlarından ve nokta-i istinad bulmalarından gelmediği, yine o işaretlerle kat'î isbat edildiğinden; bu sorunun cevabı, sâbık işaretlerin heyet-i mecmuasıdır. Yalnız burada desiselerinden ve istimal ettikleri bir kısım silâhlarına işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ben kendim mükerreren müşahede etmişim ki: Yüzde on ehl-i fesad yüzde doksan ehl-i salâhı mağlub ediyordu. Hayretle merak ettim, tedkik ederek kat'iyyen anladım ki: O galebe kuvvetten, kudretten gelmiyor, belki fesaddan ve alçaklıktan ve tahribden ve ehl-i hakkın ihtilafından istifade etmesinden ve içlerine ihtilaf atmaktan ve za'if damarları tutmaktan ve aşulamaktan ve hissiyat-ı nefsanîyi ve ağraz-ı şahsiyyeyi tahrik etmekten ve insanın mahiyetinde muzır madenler hükmünde bulunan fena istidadları işletmektен ve şân ü şeref namıyla riyakârane nefsin firavuniyetini okşamaktan ve vicdansızca tahribatlarından herkes korkmasından geliyor. Ve o misillü şeytanî desiseler vasıtasıyla muvakkaten ehl-i hakka galebe ederler. Fakat **وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ** sırrıyla, **الْحَقُّ يَغْلُو وَلَا يُغْلَى عَلَيْهِ** düsturuyla: Onların o muvakkat galebeleri, menfaat cihetinden onlar için ehemmiyetsiz olmakla beraber, Cehennem'i kendilerine ve Cennet'i ehl-i hakka kazandırmalarına sebeptir.

İşte dalalette, iktidarsızlar muktedir görünmeleri ve ehemmiyetsizler şöhret kazanmaları içindir ki, hodefuruş, şöhretperest, riyakâr insanlar ve az bir şeyle iktidarlarını göstermek ve ihafe ve ızzar cihetinden bir mevki kazanmak için ehl-i hakka muhalefet vaziyetine girerler. Tâ görünsün ve nazar-ı dikkat ona

celbolunsun. Ve iktidar ve kudretle değil, belki terk ve ataletle sebebiyet verdiği tahribat ona isnad edilip, ondan bahsedilsin. Nasılki böyle şöhret divanelerinden birisi, namazgâhı telvis etmiş, tâ herkes ondan bahsetsin. Hattâ ondan lanetle de bahsedilmiş de, şöhretperestlik damarı kendisine bu lanetli şöhreti hoş göstermiş diye darb-ı mesel olmuş.

Ey âlem-i beka için yaratılan ve fâni âleme mübtela olan bîçare insan!

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ âyetinin sırrına dikkat et, kulak ver! Bak ne diyor! Mefhum-u sarihiyle ferman ediyor ki: "Ehl-i dalaletin ölmesiyle insan ile alâkadar olan semavat ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlamıyorlar, yani onların ölmesiyle memnun oluyorlar." Ve mefhum-u işarîsiyle ifade ediyor ki: "Ehl-i hidayetin ölmesiyle semavat ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlıyorlar, fîraklarını istemiyorlar" Çünkü ehl-i iman ile bütün kâinat alâkadardır, ondan memnundur. Zira iman ile Hâlık-ı Kâinat'ı bildikleri için, kâinatın kıymetini takdir edip hürmet ve muhabbet ederler. Ehl-i dalalet gibi tahkir ve zımnî adavet etmezler.

Ey insan, düşün! Sen alâküllihal öleceksin. Eğer nefis ve şeytana tabi isen, senin komşuların, belki akrabaların senin şerrinden kurtulmak için mesrur olacaklar. Eğer Eûzü billahi mineşşeytanirracîm deyip, Kur'ana ve Habib-i Rahman'a tabi isen; o vakit semavat ve arz ve mevcudat, herkesin derecesine nisbeten, senin derecene göre senin fîrakından müteessir olup manen ağlarlar. Ulvî bir matem ile ve haşmetli bir teşyi' ile, kabir kapısıyla girdiğin beka âleminde senin derecene nisbeten senin için bir hüsn-ü istikbal var olduğuna işaret ederler.

ONÜÇÜNCÜ İŞARET:"Üç Nokta"dır.

Birinci Nokta:Şeytanın en büyük bir desisesi: Hakaik-i imaniyenin azameti cihetinde dar kalbli ve kısa akıllı ve kasır fikirli insanları aldatır, der ki: "Bir tek zât, umum zerrat ve seyyarat ve nücumu ve sair mevcudatı bütün ahvaliyle tedbir-i rububiyetinde çeviriyor, idare ediyor deniliyor. Böyle hadsiz acib büyük mes'eleye nasıl inanılabilir? Nasıl kalbe yerleşir? Nasıl fikir kabul edebilir?" der. Acz-i insanî noktasında bir hiss-i inkârî uyandırıyor.

Elcevab: Şeytanın bu desisesini susturan sır: "Allahü Ekber"dir. Ve cevab-ı hakikîsi de "Allahü Ekber"dir. Evet "Allahü Ekber"nin ziyade kesretle şair-i İslâmiyede tekrarı, bu desiseyi mahvetmek içindir. Çünkü insanın âciz kuvveti ve zaîf kudreti ve dar fikri, böyle hadsiz büyük hakikatları "Allahü Ekber" nuruyla görüp tasdik ediyor ve "Allahü Ekber" kuvvetiyle o hakikatları taşıyor ve "Allahü Ekber" dairesinde yerleştiriyor ve vesveseye düşen kalbine

diyor ki: Bu kâinatın gayet muntazamca tedbir ve tedviri bilmüşahede görünüyor. Bunda iki yol var:

Birinci yol: Mümkündür, fakat gayet azîmdir ve hârikadır. Zâten böyle hârika bir eser, bir hârika san'at ile, çok acib bir yol ile olur. O yol ise: Mevcudat belki zerrat adedince vücudunun şahidleri bulunan bir Zât-ı Ehad ve Samed'in rububiyetiyle ve irade ve kudretiyle olmasıdır.

İkinci yol: Hiçbir cihet-i imkânı olmayan ve imtina' derecesinde müşkilâtlı ve hiçbir cihette makul olmayan şirk ve küfür yoludur. Çünkü Yirminci Mektub ve Yirmiikinci Söz gibi çok risalelerde gayet kat'î isbat edildiği üzere: O vakit kâinatın herbir mevcudunda ve hattâ herbir zerresinde bir uluhiyet-i mutlaka ve bir ilm-i muhit ve hadsiz bir kudret bulunmak lâzım geliyor. Tâ ki, mevcudatta bilmüşahede görünen nihayet derecede nizam ve intizam ve gayet hassas mizan ve imtiyaz ile mükemmel ve müzeyyen olan nukuş-u san'at vücud bulabilsin.

Elhasıl: Eğer tam lâyıık ve tam yerinde olan azametli ve kibriyalı rububiyet olmazsa, o vakit her cihetçe gayr-ı makul ve mümteni bir yol takib etmek lâzım gelecek. Lâyık ve lâzım olan azametten kaçmakla, muhal ve imtinaa girmeyi, şeytan dahi teklif edemez.

İkinci Nokta:Şeytanın mühim bir desisesi: İnsana kusurunu itiraf ettirmemektir. Tâ ki, istiğfar ve istiaze yolunu kapasın. Hem nefis-i insaniyenin enaniyetini tahrik edip, tâ ki nefis kendini avukat gibi müdafaa etsin; âdeta taksirattan takdis etsin. Evet şeytanı dinleyen bir nefis, kusurunu görmek istemez; görse de, yüz tevil ile tevil ettirir.

وَعَيْنُ الرِّضَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ sırrıyla: Nefsine nazar-ı rıza ile baktığı için ayıbını görmez. Ayıbını görmediği için itiraf etmez, istiğfar etmez, istiaze etmez; şeytana maskara olur. Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi bir Peygamber-i Âlişan,

وَمَا أُبْرِيءُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَجِمَ رَبِّي

dediği halde, nasıl nefse itimad edilebilir? Nefsini ittiham eden, kusurunu görür. Kusurunu itiraf eden, istiğfar eder. İstiğfar eden, istiaze eder. İstiaze eden, şeytanın şerrinden kurtulur. Kusurunu görmemek o kusurdan daha büyük bir kusurdur. Ve kusurunu itiraf etmemek, büyük bir noksanlıktır. Ve kusurunu görse, o kusur kusurluktan çıkar; itiraf etse, afva müstehak olur.

Üçüncü Nokta: İnsanın hayat-ı içtimaiyesini ifsad eden bir desise-i şeytaniye şudur ki: Bir mü'minin bir tek seyyiesiyle, bütün hasenatını örter. Şeytanın bu desisesini dinleyen insafsızlar, mü'mine adavet ederler. Halbuki Cenab-ı Hak haşirde adalet-i mutlaka ile mizan-ı ekberinde a'mal-i mükellefini tarttığı zaman, hasenatı seyyiata galibiyeti, mağlubiyeti noktasında hükmeyleyler. Hem seyyiatın esbabı çok ve vücudları kolay olduğundan, bazan bir tek hasene ile çok seyyiatını örter. Demek bu dünyada, o adalet-i İlahiye noktasında muamele gerektir. Eğer bir adamın iyilikleri fenalıklarına kemmiyeten veya keyfiyeten ziyade gelse, o adam muhabbete ve hürmete müstehaktır. Belki kıymetdar bir tek hasene ile, çok seyyiatına nazar-ı afv ile bakmak lâzımdır. Halbuki insan, fitratındaki zulüm damarıyla, şeytanın telkiniyle, bir zâtın yüz hasenatını bir tek seyyie yüzünden unuttur, mü'min kardeşine adavet eder, günahlara girer. Nasıl bir sinek kanadı göz üstüne bırakılsa; bir dağ setreder, göstermez. Öyle de insan garaz damarıyla, sinek kanadı kadar bir seyyie ile dağ gibi hasenatı örter, unuttur; mü'min kardeşine adavet eder, insanların hayat-ı içtimaiyesinde bir fesad âleti olur.

Şeytanın bu desisesine benzer diğer bir desise ile, insanın selâmet-i fikrini ifsad ediyor, hakaik-i imaniyeye karşı sıhhat-ı muhakemeyi bozuyor ve istikamet-i fikriyeyi ihlâl ediyor. Şöyle ki:

Bir hakikat-ı imaniyeye dair yüzer delail-i isbatienin hükmünü, nefyine delalet eden bir emare ile kırmak ister. Halbuki kaide-i mukarreredir ki: "Bir isbat edici, çok nefyedicilere tereccuh ediyor." Bir davaya müsbit bir şahidin hükmü, yüz nâfilere racih olur. Bu hakikata bu temsil ile bak. Şöyle ki:

Bir saray, yüzer kapalı kapıları var. Bir tek kapı açılmasıyla, o saraya girilebilir, öteki kapılar da açılır. Eğer bütün kapılar açık olsa, bir iki tanesi kapansa, o saraya girilemeyeceği söylenemez.

İşte hakaik-i imaniye o saraydır. Herbir delil, bir anahtardır, isbat ediyor, kapıyı açıyor. Bir tek kapının kapalı kalmasıyla o hakaik-i imaniyeden vazgeçilmez ve inkâr edilemez. Şeytan ise, bazı esbaba binaen, ya gaflet veya cehalet vasıtasıyla kapalı kalmış olan bir kapıyı gösterir; isbat edici bütün delilleri nazardan iskat ediyor. "İşte, bu saraya girilmez, belki saray değildir, içinde birşey yoktur." der kandırır.

İşte ey şeytanın desiselerine mübtela olan bîçare insan! Hayat-ı diniye, hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiyenin selâmetini dilersen ve sıhhat-ı fikir ve istikamet-i nazar ve selâmet-i kalb istersen; muhkemat-ı Kur'anienin mizanlarıyla ve Sünnet-i Seniyenin terazileriyle a'mal ve hatıratını tart ve Kur'anı ve Sünnet-i Seniye daima rehber yap ve "اعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" de, Cenab-ı Hakk'a ilticada bulun.

İşte bu onüç işaret, onüç anahtardır. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın en âhirki suresi ve " **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ** "in mufassalı ve madeni olan

أَسْتَعِيذُ بِاللَّهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * مَلِكِ النَّاسِ * إِلَهِ النَّاسِ * مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ * الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ * مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

Suresinin hısn-ı hasîni ve kal'a-i metninin kapısını o onüç anahtarla aç, gir, selâmeti bul!

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ * وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ

* * *

Ondördüncü Lem'a

(İki Makamdır. **Birinci Makam**iki سوالin cevabıdır.)

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Aziz sıddık kardeşim Re'fet Bey!

Sevr ve Hut'a dair sorduğın سوالin bazı risalelerde cevabı vardır. O nevi suallere göre cevab Yirmidördüncü Söz'ün Üçüncü Dalı'nda Oniki Asıl namıyla oniki kaide-i mühimme beyan edilmiştir. O kaideler ehadîs-i Nebeviyeye dair muhtelif tevilata dair birer mehenktirler ve ehadîse gelen evhamı defedecek mühim esaslardır. Maatteessüf şimdilik sünühattan başka ilmî mesail ile iştigalime mani bazı haller var. Onun için سوالinize göre cevab veremiyorum. Eğer sünühat-ı kalbiye olsa, bilmeceburiye meşgul oluyorum. Bazan suallere, sünühat tevafuk ettiği için cevab verilir, gücenmeyiniz. Onun için herbir سوالinize lâyıkınca cevab veremiyorum. Haydi bu defaki سوالinize kısa bir cevab vereyim.

Bu defaki سوالinizde diyorsunuz ki: "Hocalar diyorlar: Arz, öküz ve balık üstünde duruyor. Halbuki Arz, muallakta bir yıldız gibi gezdiğini Coğrafya görüyor. Ne öküz var ve ne de balık?"

Elcevab: İbn-i Abbas (R.A.) gibi zâtlara isnad edilen sahih bir rivayet var ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'dan sormuşlar: "Dünya ne üstündedir?" Ferman etmiş: **عَلَى الثَّوْرِ وَالْحَوْتِ** Bir rivayette bir defa **عَلَى الثَّوْرِ** demiş, diğer defada **عَلَى الْحَوْتِ** demiştir. Muhaddislerin bir kısmı, İsrailiyattan alınma ve eskiden beri nakledilen hurafevari hikâyelere bu hadîsi tatbik etmişler. Hususan Benî İsrail âlimlerinin müslüman olanlarından bir kısmı, kütüb-ü sâbıkada "Sevr ve Hut" hakkında gördükleri hikâyeleri, hadîse tatbik edip, hadîsin manasını acib bir tarza çevirmişler. Şimdilik bu سوالinize dair gayet mücmel üç esas ve üç vecih söylenecek.

Birinci Esas: Benî İsrail ülemasının bir kısmı müslüman olduktan sonra, eski malûmatları dahi onlarla beraber müslüman olmuş, İslâmiyete malolmuş. Halbuki o eski malûmatlarında yanlışlar var. O yanlışlar, elbette onlara aittir, İslâmiyete ait değildir.

İkinci Esas: Teşbih ve temsiller, havastan avama geçtikçe, yani ilmin elinden cehlin eline düştükçe, mürur-u zamanla hakikat telakki edilir. Meselâ: Küçüklüğümde Kamer tutuldu. Ben vâlideme dedim: "Neden ay böyle oldu?" Dedi: "Yılan yutmuş." Dedim: "Daha görünüyor?" Dedi: "Yukarıda yılanlar cam gibi olup, içlerinde bulunan şeyi gösterirler." Bu çocukluk hatırasını çok zaman tahattur ediyordum. Ve der idim ki: "Bu kadar hakikatsız bir hurafe, vâlidem gibi ciddî zâtların lisanında nasıl geziyor?" diye düşünürdüm. Tâ, felekiyat fennini mütalaa ettiğim vakit gördüm ki: Vâlidem gibi öyle diyenler, bir teşbihi hakikat telakki etmişler. Çünkü derecat-ı Şemsiyenin medarı olan "mıntikat-ül büruc" tabir ettikleri daire-i azîme, menazil-i Kameriyenin medarı bulunan mail-i Kamer dairesi birbiri üstüne geçmekle, o iki daire herbiri iki kavis şeklini vermiş; o iki kavise felekiyyun üleması latif bir teşbih ile büyük iki yılan namı olan "tinnineyn" namını vermişler.

İşte o iki dairenin tekatu' noktasına, baş manasına "re's", diğerine kuyruk manasına "zeneb" demişler. Kamer re'se ve Şems zenebe geldiği vakit felekiyyun ıstılahınca "haylulet-i Arz" vuku bulur. Yani Küre-i Arz tam ikisinin ortasına düşer, o vakit Kamer hasfolur. Sâbık teşbih ile "Kamer, tinninin ağzına girdi" denilir.

İşte bu ulvî ve ilmî teşbih, avamın lisanına girdikçe, mürur-u zamanla, Kamer'i yutacak koca bir yılan şeklini almış.

İşte Sevr ve Hut namıyla iki büyük melek, bir teşbih-i latif-i kudsî ile ve manidar bir işaretle Sevr ve Hut namıyla tesmiye edilmişler. Kudsî, ulvî lisan-ı nübüvvetten umumun lisanına girdikçe, o teşbih hakikata inkılab etmiş, âdetâ gayet büyük bir öküz ve dehşetli bir balık suretini almışlar.

Üçüncü Esas: Nasilki Kur'anın müteşabihatı var; gayet derin mes'eleleri temsilât ile ve teşbihatla avama ders veriyor. Öyle de: Hadîsin müteşabihatı var; gayet derin hakikatları me'nus teşbihatla ifade eder. Meselâ: Bir iki risalede beyan ettiğimiz gibi: Bir vakit huzur-u Nebevîde gayet derin bir gürültü işitildi. Ferman etti ki: "Yetmiş senedir yuvarlanıp, bu dakikada Cehennem'in dibine düşen bir taşın gürültüsüdür." Birkaç dakika sonra birisi geldi, dedi: "Yetmiş yaşındaki meşhur münafık öldü." Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın gayet belig temsilinin hakikatını ilân etti.

Senin sualin cevabına şimdilik "üç vecih" söylenecek.

Birincisi: Hamele-i Arş ve Semavat denilen melaikenin birinin ismi "Nesir" ve diğerinin ismi "Sevr" olarak dört melaikeyi, Cenab-ı Hak arş ve semavata saltanat-ı rububiyetine nezaret etmek için tayin ettiği gibi, semavatın

bir küçük kardeşi ve seyyarelerin bir arkadaşı olan Küre-i Arz'a dahi iki melek, nâzır ve hamele olarak tayin etmiştir. O meleklerin birinin ismi "Sevr" ve diğèrinin ismi "Hut"tur. Ve o namı vermesinin sırrı şudur ki: Arz iki kısımdır: Biri, su; biri toprak. Su kısmını şenlendiren balıktır. Toprak kısmını şenlendiren, insanların medar-ı hayatı olan ziraat, öküz ile dir ve öküzün omuzundadır. Küre-i Arz'a müekkel iki melek, hem kumandan, hem nâzır olduklarından, elbette balık taifesine ve öküz nev'ine bir cihet-i münasebetleri bulunmak lâzımdır. Belki, **وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ** o iki meleğin âlem-i melekût ve âlem-i misalde sevr ve hut suretinde temessülleri var. (Haşiyè) İşte bu münasebete ve o nezarete işareten ve Küre-i Arz'ın o iki mühim nevi mahlukatına imaen lisan-ı mu'ciz-ül beyan-ı Nebvî, **الْأَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiş, gayet derin ve geniş bir sahife kadar mes'eleleri havi olan bir hakikatı, gayet güzel ve kısa birtek cümle ile ifade etmiş.

İkinci Vecih: Meselâ nasılki denilse: "Bu devlet ve saltanat hangi şey üzerinde duruyor?" Cevabında: **عَلَى السَّيْفِ وَالْقَلَمِ** denilir. Yani "Asker kılıncının şecaatine, kuvvetine ve memur kaleminin dirayetine ve adaletine istinad eder." Öyle de: Küre-i Arz madem zîhayatın meskenidir ve zîhayatın kumandanları da insandır ve insanın ehl-i sevhil kısmının kısm-ı a'zamının medar-ı taayyüşleri balıktır ve ehl-i sevhil olmayan kısmının medar-ı taayyüşleri, ziraatle öküzün omuzundadır ve

-----
(Haşiyè): *Evet Küre-i Arz, bahr-i muhit-i havaîde bir sefine-i Rabbaniye ve nass-ı hadîsle âhiretin bir mezraası, yani fidanlık tarlası olduğundan, o camid ve şuursuz büyük gemiyi o denizde emr-i İlahî ile, intizam ile, hikmet ile yüzdüren, kaptanlık eden melaikeye "Hut" namı ve o tarlaya izn-i İlahî ile nezaret eden melaikeye "Sevr" ismi ne kadar yakıştığı zâhirdir.*

mühim bir medar-ı ticareti de balıktır. Elbette devlet, seyf ve kalem üstünde durduğu gibi; Küre-i Arz da, öküz ve balık üstünde duruyor denilir. Zira ne vakit öküz çalışmazsa ve balık milyon yumurtayı birden doğurmazsa, o vakit insan yaşayamaz, hayat sukut eder, Hâlık-ı Hakîm de Arz'ı harab eder.

İşte Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gayet mu'cizane ve gayet ulvî ve gayet hikmetli bir cevap ile: **الْأَرْضُ عَلَى الثَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiş. Nev-i insanînin hayatı, ne kadar cins-i hayvanînin hayatıyla alâkadar olduğuna dair geniş bir hakikatı, iki kelime ile ders vermiş.

Üçüncü Vecih: Eski Kozmoğrafya nazarında Güneş gezer. Güneş'in her otuz derecesini, bir burç tabir etmişler. O burçlardaki yıldızların aralarında

birbirine rabtedecek farazî hatlar çekilse, birtek vaziyet hasıl olduğu vakit, bazı esed (yani arslan) suretini, bazı terazi manasına olarak mizan suretini, bazı öküz manasına sevr suretini, bazı balık manasına hut suretini göstermişler. O münasebete binaen o burçlara o isimler verilmiş. Şu asrın Kozmoğrafyası nazarında ise, Güneş gezmüyor. O burçlar boş ve muattal ve işsiz kalmışlar. Güneş'in bedeline Küre-i Arz geziyor. Öyle ise o boş, işsiz burçlar ve yukarıdaki muattal daireler yerine, yerde Arz'ın medar-ı senevîsinde küçük mikyasta o daireleri teşkil etmek gerektir. Şu halde buruc-u semaviye, Arzın medar-ı senevîsinden temessül edecek. Ve o halde Küre-i Arz her ayda buruc-u semaviyenin birinin gölgesinde ve misalindedir. Güya Arz'ın medar-ı senevîsi bir âyine hükmünde olarak semavî burçlar, onda temessül ediyor.

İşte bu veçhile Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, sâbıkan zikrettiğimiz gibi bir defa **عَلَى الثَّوْرِ**, bir defa **عَلَى الْحَوْتِ** demiş. Evet mu'ciz-ül beyan olan lisan-ı nübüvvete yakışır bir tarzda gayet derin ve çok asır sonra anlaşılacak bir hakikata işareten bir defa **عَلَى الثَّوْرِ** demiş. Çünkü Küre-i Arz, o sualin zamanında Sevr Burcu'nun misalinde idi. Bir ay sonra yine sorulmuş, **عَلَى الْحَوْتِ** demiş. Çünkü o vakit Küre-i Arz, Hut Burcu'nun gölgesinde imiş.

İşte istikbalde anlaşılacak bu ulvî hakikata işareten ve Küre-i Arz'ın vazifesindeki hareketine ve seyahatına imaen ve semavî burçlar, Güneş itibariyle muattal ve misafirsiz olduklarına ve hakikî işleyen burçlar ise, Küre-i Arz'ın medar-ı senevîsinde bulunduğu ve o burçlarda vazife gören ve seyahat eden Küre-i Arz olduğuna remzen **عَلَى الثَّوْرِ وَالْحَوْتِ** demiştir.

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

Bazı kütüb-ü İslâmiyede sevr ve huta dair acib ve haric-i akıl hikâyeler, ya İsrailiyattır veya temsilâttır veya bazı muhaddislerin tevilâtıdır ki, bazı dikkatsizler tarafından hadîs zannedilerek Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a isnad edilmiş.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

İKİNCİ SUAL: Âl-i Abâ hakkındadır.

Kardeşim; Âl-i Abâ hakkındaki cevabsız kalan sualinizin çok hikmetlerinden yalnız bir tek hikmeti söylenecek. Şöyle ki: Resul-i Ekrem

Aleyhissalâtü Vesselâm, giydiği mübarek abâsını, Hazret-i Ali (R.A.) ve Hazret-i Fatıma (R.A.) ve Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in (R.A.) üstlerine örtmesi ve onlara bu suretle **لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا** âyetiyle dua etmesinin esrarı ve hikmetleri var. Sırlarından bahsetmeyeceğiz. Yalnız vazife-i risalete taalluk eden bir hikmeti şudur ki: Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, gaybaşına ve istikbal-bîn nazar-ı nübüvvetle otuz kırk sene sonra Sahabeler ve Tâbiînler içinde mühim fitneler olup kan döküleceğini görmüş. İçinde en mümtaz şahsiyetler, abâsı altında olan o üç şahsiyet olduğunu müşahede etmiş. Hazret-i Ali'yi (R.A.) ümmet nazarında tahir ve tebrie etmek ve Hazret-i Hüseyin'i (R.A.) ta'ziye ve teselli etmek ve Hazret-i Hasan'ı (R.A.) tebrik etmek ve musalaha ile mühim bir fitneyi kaldırmakla şerefini ve ümmete azîm faidesini ilân etmek ve Hazret-i Fatıma'nın zürriyetinin tahir ve müşerref olacağını ve Ehl-i Beyt ünvan-ı âlîsine lâyük olacaklarını ilân etmek için o dört şahsa kendisiyle beraber "Hamse-i Âl-i Abâ" ünvanını bahşeden o abâyı örtmüştür. Evet çendan Hazret-i Ali (R.A.) halife-i bilhak idi. Fakat dökülen kanlar çok ehemmiyetli olduğundan ümmet nazarında tebriyesi ve beraeti, vazife-i risalet hasebiyle ehemmiyetli olduğundan, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o suretle onu tebrie ediyor. Onu tenkid ve tahtie ve tatlil eden Haricîleri ve Emevîlerin müteceviz tarafdarlarını sükûta davet ediyor. Evet Haricîler ve Emevîlerin müfrit tarafdarları Hazret-i Ali (R.A.) hakkındaki tefritleri ve tatlilleri ve Hazret-i Hüseyin'in (R.A.) gayet feci ciğer-sûz hâdisesiyle Şîaların ifratları ve bid'aları ve Şeyheyn'den teberrieleri, ehl-i İslâma çok zararlı düşmüştür.

İşte bu abâ ve dua ile Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Hazret-i Ali (R.A.) ve Hazret-i Hüseyin'i (R.A.) mes'uliyetten ve ittihamdan ve ümmetini onlar hakkında sû'-i zandan kurtardığı gibi, Hazret-i Hasan'ı (R.A.) yaptığı musalaha ile ümmete ettiği iyiliğini vazife-i risalet noktasında tebrik ediyor ve Hazret-i Fatıma'nın (R.A.) zürriyetinin nesl-i mübareki, âlem-i İslâmda Ehl-i Beyt ünvanını alarak âlî bir şeref kazanacaklarını ve Hazret-i Fatıma (R.A.) **وَإِنِّي** **أُعِيدُهَا بِكَ وَدُرَيْتُهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ** diyen Hazret-i Meryem'in vâlidesi gibi zürriyetçe çok müşerref olacağını ilân ediyor.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْأَبْرَارِ وَعَلَى أَصْحَابِهِ الْمُجَاهِدِينَ الْمُكْرَمِينَ الْأَخْيَارِ آمِينَ

İkinci Makam

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ in binler esrarından altı sırrına dairdir.

İhtar : Bismelenin rahmet noktasında parlak bir nuru, sönük aklıma uzaktan göründü. Onu, kendi nefsim için nota suretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi-otuz kadar sırlar ile, o nurun etrafında bir daire çevirmek ile avlamak ve zabt etmek arzu ettim. Fakat maatteessüf şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım. Yirmi-otuzdan, beş-altıya indi.

"Ey insan!" dediğim vakit, nefsimi murad ediyorum. Bu ders kendi nefsimde has iken, ruhen benimle münasebetdar ve nefsi nefsimden daha hüşyar zâtlara belki medar-ı istifade olur niyetiyle, "Ondördüncü Lem'anın İkinci Makamı" olarak müdakkik kardeşlerimin tasviblerine havale ediyorum. Bu ders akıldan ziyade kalbe bakar, delilden ziyade zevke nâzırdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْفِيَ إِلَى كِتَابٍ كَرِيمٍ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şu makamda birkaç sır zikredilecektir.

Birinci Sır: "Bismillahirrahmanirrahîm" in bir cilvesini şöyle gördüm ki: Kâinat sîmasında, arz sîmasında ve insan sîmasında birbiri içinde birbirinin nümunesini gösteren üç sikke-i rububiyet var. Biri: Kâinatın heyet-i mecmuasındaki teavün, tesanüd, teanuk, tecavübden tezahür eden sikke-i kübra-i uluhiyettir ki, "Bismillah" ona bakıyor. İkincisi: Küre-i Arz sîmasında nebatat ve hayvanatın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşabüh, tenasüb, intizam, insicam, lütuf ve merhametten tezahür eden sikke-i kübra-i Rahmaniyettir ki, "Bismillahirrahman" ona bakıyor. Sonra insanın mahiyet-i câmiyasının sîmasındaki letaif-i re'fet ve dekaik-ı şefkat ve şuaat-ı merhamet-i İlahiyeden tezahür eden sikke-i ulya-i Rahîmiyettir ki, "Bismillahirrahmanirrahîm" deki "Errahîm" ona bakıyor. Demek "Bismillahirrahmanirrahîm" sahife-i âlemde bir satır-ı nuranî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî ünvanıdır ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yani "Bismillahirrahmanirrahîm" yukarıdan nüzul ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-i musaggarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi Arş'a bağlar. İnsanî arşa çıkmaya bir yol olur.

İkinci Sır: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, hadsiz kesret-i mahlukatta tezahür eden vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak için, daima o vâhidiyet içinde ehadiyet cilvesini gösteriyor. Yani, meselâ nasilki Güneş, zıyasıyla hadsiz eşyayı ihata ediyor. Mecmu-u zıyasındaki Güneş'in zâtını mülâhaza etmek için gayet geniş bir tasavvur ve ihatalı bir nazar lâzım olduğundan; Güneş'in zâtını unutturmamak için, herbir parlak şeyde Güneş'in zâtını aksi vasıtasıyla

gösteriyor ve her parlak şey, kendi kabiliyetince Güneş'in cilve-i zâtîsiyle beraber ziyası, harareti gibi hassalarını gösteriyor ve her parlak şey Güneş'i bütün sıfâtıyla kabiliyetine göre gösterdiği gibi; Güneş'in ziya ve hararet ve ziyadaki elvan-ı seb'a gibi keyfiyatlarının her birisi dahi, umum mukabilindeki şeyleri ihata ediyor. Öyle de: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** -temsilde hata olmasın- ehadiyet ve samediyet-i İlahiye, herbir şeyde, hususan zîhayatta, hususan insanın mahiyet âyinesinde bütün esmasıyla bir cilvesi olduğu gibi.. vahdet ve vâhidiyet cihetiyle dahi, mevcudat ile alâkadar herbir ismi bütün mevcudatı ihata ediyor. İşte vâhidiyet içinde ukûlü boğmamak ve kalbler Zât-ı Akdes'i unutmamak için, daima vâhidiyetteki sikke-i ehadiyeti nazara veriyor ki, o sikkenin üç mühim ukdesini irae eden "Bismillahirrahmanirrahîm"dir.

Üçüncü Sır: Şu hadsiz kâinatı şenlendiren, bilmüşahede rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcudatı ışıktandıran, bilbedahe yine rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyacat içinde yuvarlanan mahlukatı terbiye eden, bilbedahe yine rahmettir. Ve bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün kâinatı insana müteveccih eden ve her tarafta ona baktıran ve muavenetine koşturan bilbedahe rahmettir. Ve bu hadsiz fezayı ve boş ve hâlî âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşahede rahmettir. Ve bu fâni insanı ebede namzed eden ve ezeli ve ebedî bir zâta muhatab ve dost yapan, bilbedahe rahmettir.

Ey insan, madem rahmet böyle kuvvetli ve cazibedar ve sevimli ve mededkâr bir hakikat-ı mahbubedir. "Bismillahirrahmanirrahîm" de. O hakikata yapış ve vahşet-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyacatın elemlerinden kurtul ve o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in tahtına yanaş ve o rahmetin şefkatiyle ve şefaatiyle ve şuaatıyla o Sultan'a muhatab ve halil ve dost ol! Evet kâinatın enva'ını hikmet dairesinde insanın etrafında toplayıp bütün hacatına kemal-i intizam ve inayet ile koşturmak, bilbedahe iki haletten birisidir: Ya kâinatın herbir nev'i kendi kendine insanı tanıyor, ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor. Bu ise yüz derece akıldan uzak olduğu gibi, çok muhalâtı intac ediyor. İnsan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir Sultan-ı Mutlak'ın kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyahut bu kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın ilmi ile bu muavenet oluyor. Demek kâinatın enva'ı, insanı tanıyor değil, belki insanı bilen ve tanıyan, merhamet eden bir zâtın tanınmasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün enva'-ı mahlukatı sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hacetlerine "Lebbeyk! dedirten Zât-ı Zülcelal seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir. Ve kat'iyyen anla ki: Senin gibi zaîf-i mutlak, âciz-i mutlak, fakir-i mutlak, fâni, küçük bir mahluka bu koca kâinatı müsahhar etmek ve onun imdadına göndermek; elbette hikmet ve inayet ve ilim ve kudreti tazammun

eden hakikat-ı rahmettir. Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve safî bir hürmet ister. İşte o hâlis şükrün ve o safî hürmetin tercümanı ve ünvanı olan "Bismillahirrahmanirrahîm"i de. O rahmetin vusulüne vesile ve o Rahman'ın dergâhında şefaathı yap. Evet rahmetin vücudu ve tahakkuku, Güneş kadar zahirdir. Çünkü nasıl merkezî bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizamından ve vaziyetlerinden hasıl oluyor. Öyle de: Bu kâinatın daire-i kübrasında binbir ism-i İlahînin cilvesinden uzanan nuranî atkılar, kâinat sîmasında öyle bir sikke-i rahmet içinde bir hâtem-i rahîmiyeti ve bir nakş-ı şefkati dokuyor ve öyle bir hâtem-i inayeti nescediyor ki, Güneş'ten daha parlak kendini akıllara gösteriyor. Evet Şems ve Kamer'i, anasır ve maadini, nebatat ve hayvanatı bir nakş-ı a'zamın atkı ipleri gibi o binbir isimlerin şualarıyla tanzim eden ve hayata hâdim eden ve nebatî ve hayvanî olan umum vâlidelerin gayet şirin ve fedakârane şefkatleriyle şefkatini gösteren ve zevilhayatı hayat-ı insaniyeye müsahhar eden ve ondan rububiyet-i İlahiyenin gayet güzel ve şirin bir nakş-ı a'zamını ve insanın ehemmiyetini gösteren ve en parlak rahmetini izhar eden o Rahman-ı Zülcemal, elbette kendi istiğna-i mutlakına karşı, rahmetini ihtiyac-ı mutlak içindeki zîhayata ve insana makbul bir şefaathı yapmış. Ey insan, eğer insan isen "Bismillahirrahmanirrahîm" de. O şefaathı bul!

Evet rûy-i zeminde dörtyüz bin muhtelif ayrı ayrı nebatatın ve hayvanatın taifelerini, hiçbirini unutmuyarak, şaşırılmayarak, vakti vaktine kemal-i intizam ile hikmet ve inayet ile terbiye ve idare eden ve küre-i arzın sîmasında hâtem-i ehadiyeti vaz'eden; bilbedahe belki bilmüşahede, rahmettir ve o rahmetin vücudu, bu küre-i arzın sîmasındaki mevcudatın vücudları kadar kat'î olduğu gibi, o mevcudat adedince tahakkukunun delilleri var. Evet zeminin yüzünde öyle bir hâtem-i rahmet ve sikke-i ehadiyet bulunduğu gibi, insanın mahiyet-i maneviyesinin sîmasında dahi öyle bir sikke-i rahmet vardır ki, küre-i arz sîmasındaki sikke-i merhamet ve kâinat sîmasındaki sikke-i uzma-yı rahmetten daha aşağı değil. Âdeta binbir ismin cilvesinin bir nokta-i mihrakiyesi hükmünde bir câmiyeti var.

Ey insan, hiç mümkün müdür ki: Sana bu sîmayı veren ve o sîmada böyle bir sikke-i rahmeti ve bir hâtem-i ehadiyeti vaz'eden zât seni başıboş bıraksın, sana ehemmiyet vermesin, senin harekâtına dikkat etmesin, sana müteveccih olan bütün kâinatı abes yapsın, hilkat şeceresini meyvesi çürük, bozuk, ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın? Hem hiç bir cihetle şübhe kabul etmeyen ve hiç bir vechile noksaniyeti olmayan, güneş gibi zahir olan rahmetini ve ziya gibi görünen hikmetini inkâr ettirsin? Hâşâ!..

Ey insan! Bil ki: O rahmetin arşına yetişmek için bir mi'rac var. O mi'rac ise "Bismillahirrahmanirrahîm"dir. Ve bu mi'rac ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın yüzondört surelerinin

başlarına ve hem bütün mübarek kitabların ibtidalarına ve umum mübarek işlerin mebde'lerine bak. Ve Bismelenin azamet-i kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki: İmam-ı Şafîî (R.A.) gibi çok büyük müçtehidler demişler: "Besmele tek bir âyet olduğu halde Kur'anda yüzondört defa nâzil olmuştur."

Dördüncü Sır: Hadsiz kesret içinde vâhidiyet tecellisi, hitab-1 **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** demekle herkese kâfi gelmiyor. Fikir dağılıyor. Mecmuundaki vahdet arkasında Zât-1 Ehadiyet'i mülâhaza edip **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** demeğe küre-i arz vüs'atinde bir kalb bulunmak lâzım geliyor. Ve bu sırra binaen cüz'iyatta zahir bir surette sikke-i ehadiyeti gösterdiği gibi, herbir nevide sikke-i ehadiyeti göstermek ve Zât-1 Ehad'i mülâhaza ettirmek için hâtem-i rahmaniyet içinde bir sikke-i ehadiyeti gösteriyor; tâ külfetsiz herkes her mertebede **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deyip doğrudan doğruya Zât-1 Akdes'e hitab ederek müteveccih olsun. İşte Kur'an-ı Hakîm bu sırr-ı azîmi ifade içindir ki, kâinatın daire-i a'zamından meselâ semavat ve arzın hilkatinden bahsettiği vakit birden en küçük bir daireden ve en dakik bir cüz'îden bahseder; tâ ki, zahir bir surette hâtem-i ehadiyeti gösterebilir. Meselâ: Hilkat-1 semavat ve arzdan bahsi içinde hilkat-1 insandan ve insanın sesinden ve sîmasındaki dekaik-1 nimet ve hikmetten bahis açar. Tâ ki, fikir dağılmasın, kalb boğulmasın, ruh Mabudunu doğrudan doğruya bulsun. Meselâ:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْخِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّوَانِكُمْ

âyeti mezkûr hakikatı mu'cizane bir surette gösteriyor.

Evet hadsiz mahlukatta ve nihayetsiz bir kesrette vahdet sikkeleri, mütedâhil daireler gibi en büyüğünden, en küçük sikkeye kadar enva'ı ve mertebeleri vardır. Fakat o vahdet ne kadar olsa yine kesret içinde bir vahdettir. Hakikî hitabı tam temin edemiyor. Onun için, vahdet arkasında ehadiyet sikkesi bulunmak lâzımdır. Tâ ki, kesreti hatıra getirmesin. Doğrudan doğruya Zât-1 Akdes'e karşı kalbe yol açsın. Hem sikke-i ehadiyete nazarları çevirmek ve kalbleri celbetmek için o sikke-i ehadiyet üstünde gayet cazibedar bir nakış ve gayet parlak bir nur ve gayet şirin bir halâvet ve gayet sevimli bir cemal ve gayet kuvvetli bir hakikat olan rahmet sikkelerini ve rahîmiyet hâtemini koymuştur. Evet o rahmetin kuvvetidir ki, zîşuurun nazarlarını celbeder, kendine çeker ve ehadiyet sikkesine îsal eder. Ve Zât-1 Ehadiye'yi mülâhaza ettirir ve ondan **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deki hakikî hitaba mazhar eder. İşte "Bismillahirrahmanirrahîm" Fatiha'nın fihristesi ve Kur'anın mücmel bir hülâsası olduğu cihetle, bu mezkûr sırr-ı azîmin ünvanı ve tercümanı olmuş. Bu ünvanı eline alan, rahmetin tabakatında gezebilir. Ve bu tercümanı konuşuran, esrar-ı rahmeti öğrenir ve envâr-ı rahîmiyeti ve şefkati görür.

Beşinci Sır: Bir hadîs-i şerifte vârid olmuş ki:

إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ -ev kema kal- Bu hadîsi, bir kısım ehl-i tarîkat, akaid-i imaniyeye münasib düşmeyen acib bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım ehl-i aşk, insanın sîma-yı manevîsine bir suret-i Rahman nazarıyla bakmışlar. Ehl-i tarîkatın bir kısım-ı ekserinde sekr ve ehl-i aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, hakikata muhalif telakkilerinde belki mazurdurlar. Fakat, aklı başında olanlar, fikren onların esas-ı akaide münafî olan manalarını kabul edemez. Etse hata eder. Evet bütün kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerratı muntazam memurlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlahî'nin şeriki, naziri, zıddı, niddi olmadığı gibi,

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ sırrıyla sureti, misli, misali, şebihî dahi olamaz. Fakat,

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ sırrıyla, mesel ve temsil ile, şuunatına ve sıfât ve esmasına bakılır. Demek mesel ve temsil, şuunat nokta-i nazarında vardır. Şu mezkûr hadîs-i şerifin çok makasından birisi şudur ki: İnsan, ism-i Rahman'ı tamamıyla gösterir bir surettedir. Evet sâbıkan beyan ettiğimiz gibi, kâinatın sîmasında binbir ismin şualarından tezahür eden ism-i Rahman görüldüğü gibi, zemin yüzünün sîmasında rububiyet-i mutlaka-i İlahiyenin hadsiz cilveleriyle tezahür eden ism-i Rahman gösterildiği gibi, insanın suret-i câmiasında küçük bir mikyasta zeminin sîması ve kâinatın sîması gibi yine o ism-i Rahman'ın cilve-i etemmini gösterir demektir. Hem işaretir ki: Zât-ı Rahmanurrahîm'in delilleri ve âyineleri olan zîhayat ve insan gibi mazharlar, o kadar o Zât-ı Vâcib-ül Vücut'a delaletleri kat'î ve vâzih ve zahirdir ki, Güneş'in timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delaletinin vuzuhuna işareten "O âyine Güneş'tir" denildiği gibi, "İnsanda suret-i Rahman var" vuzuh-u delaletine ve kemal-i münasebetine işareten denilmiş ve denilir. Ve ehl-i Vahdet-ül Vücut'un mutedil kısmı "Lâ Mevcude illâ Hu" bu sırra binaen, bu delaletin vuzuhuna ve bu münasebetin kemaline bir ünvan olarak demişler.

اللَّهُمَّ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ بِحَقِّ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِزْحَمْنَا كَمَا يَلِيقُ بِرَحِيمِيَّتِكَ وَفَهَمْنَا أَسْرَارَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَانِيَّتِكَ أَمِينَ

Altıncı Sır: Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan bîçare insan! Rahmet ne kadar kıymetdar bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaatçı olduğunu bununla anla ki: O rahmet, öyle bir Sultan-ı Zülcelal'e vesiledir ki, yıldızlarla zerrat beraber olarak kemal-i intizam ve itaatla -beraber- ordusunda hizmet ediyorlar. Ve o Zât-ı Zülcelal'in ve o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in istiğna-i zâtîsi var ve istiğna-i mutlak içindedir. Hiçbir cihetle kâinata ve mevcudata

ihtiyacı olmayan bir Ganiyy-i Alel-ıtlaktır. Ve bütün kâinat taht-ı emir ve idaresinde ve heybet ve azameti altında nihayet itaatte, celaline karşı tezellüldedir. İşte rahmet seni ey insan! O Müstağni-i Alel-ıtlak'ın ve Sultan-ı Sermedî'nin huzuruna çıkarır ve ona dost yapar ve ona muhatab eder ve sevgili bir abd vaziyetini verir. Fakat nasıl sen Güneş'e yetişemiyorsun, çok uzaksın; hiçbir cihetle yanaşamıyorsun. Fakat Güneşin ziyası Güneş'in aksini, cilvesini, senin âyinen vasıtasıyla senin eline verir. Öyle de: O Zât-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız. Fakat onun ziya-i rahmeti, onu bize yakın ediyor.

İşte ey insan! Bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir hazine-i nur buluyor. O hazineyi bulmasının çaresi: Rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en belig bir lisanı ve dellâlı olan ve Rahmeten lil-âlemîn ünvanıyla Kur'anda tesmiye edilen Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnetidir ve tebaiyetidir. Ve bu Rahmeten lil-âlemîn olan rahmet-i mücessemeye vesile ise, salavattır. Evet salavatın manası, rahmettir. Ve o zîhayat mücessem rahmete rahmet duası olan salavat ise, o Rahmeten lil-âlemîn'in vusulüne vesiledir. Öyle ise sen salavatı kendine, o Rahmeten lil-âlemîn'e ulaşmak için vesile yap ve o zâtı da rahmet-i Rahman'a vesile ittihaz et. Umum ümmetin Rahmeten lil-âlemîn olan Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında hadsiz bir kesretle rahmet manasıyla salavat getirmeleri, rahmet ne kadar kıymetdar bir hediye-i İlahiye ve ne kadar geniş bir dairesi olduğunu parlak bir surette isbat eder.

Elhasıl: Hazine-i rahmetin en kıymetdar pırlantası ve kapıcısı Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm olduğu gibi, en birinci anahtarı dahi: "Bismillahirrahmanirrahîm"dir. Ve en kolay bir anahtarı da salavattır.

اللَّهُمَّ بِحَقِّ اسْرَارِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيَّ مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَ بِحُرْمَتِهِ وَ عَلَيَّ آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ وَ ارْحَمْنَا رَحْمَةً تُغْنِينَا بِهَا عَنْ رَحْمَةٍ مِنْ سِوَاكَ مِنْ خَلْقِكَ آمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Onbeşinci Lem'a

Risale-i Nur Külliyyatının Sözler, Mektubat ve Ondördüncü Lem'aya kadar olan kısmının fihristesidir. Her kısmın fihristesi, yani Sözler kısmının fihristesi, Sözler Mecmuasında bulunduğundan, Mektubat ve Lem'aların da kendilerine ait fihristeleri o mecmuaların âhirlerine ilhak edildiğinden burada yazılmadı.

* * *

Onaltıncı Lem'a

بِسْمِهِ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Aziz sıddık kardeşlerim Hoca Sabri, Hâfız Ali, Mes'ud, Mustafalar, Hüsrev, Re'fet, Bekir Bey, Rüşdü, Lütfüler, Hâfız Ahmed, Şeyh Mustafa vesaire... Sizlere meraklı ve medar-ı sual olmuş "Dört Küçük Mes'ele"yi malûmat kabilinden muhtasar bir surette beyan etmeğe kalbimde bir hatıra hissettim.

BİRİNCİSİ: Kardeşlerimizden Çaprazzade Abdullah Efendi gibi bazı adamlar, ehl-i keşiften rivayeten bu geçen Ramazanda Ehl-i Sünnet ve Cemaat için bir ferec, bir fütihat olacağını haber verdikleri halde zuhur etmedi. Böyle ehl-i velayet ve keşif, neden hilaf-ı vaki' haber veriyorlar? Benden sordular. Ben de birden sünuhat kabilinden olarak verdiğim cevabın muhtasarı şudur:

Hadîs-i şerifte vârid olmuştur ki: "Bazan bela nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir." Şu hadîsin sırrı gösteriyor ki: Mukadderat, bazı şeraitle vukua gelirken geri kalır. Demek ehl-i keşfin muttali olduğu mukadderat mutlak olmadığını, belki bazı şeraitle mukayyed bulunduğunu ve o şeraitin vuku bulmamasıyla o hâdise de vukua gelmiyor. Fakat o hâdise, ecel-i muallak gibi Levh-i Ezelî'nin bir nevi defteri hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbat'ta mukadder olarak yazılmıştır. Gayet nadir olarak Levh-i Ezelî'ye kadar keşif çıkar. Ekseri oraya çıkamıyor. İşte bu sırra binaen, geçen Ramazan-ı Şerifte ve Kurban Bayramında ve daha başka vakitlerde istihraca binaen veya keşfiyat nev'inden verilen haberler, muallak oldukları şeraiti bulamadıkları için vukua gelmemişler ve haber verenleri tekzib etmiyorlar. Çünkü mukadder imiş, fakat şartı gelmeden o da vukua gelmemiş. Evet Ramazan-ı Şerifte bid'aların ref'ine Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ekseriyetle hâlis duası bir şart ve bir sebeb-i

mühim idi. Maalesef câmilere Ramazan-ı Şerifte bid'alar girdiğinden, duaların kabulüne sed çekip ferec gelmedi. Nasılki sâbık hadîsin sırrıyla: Sadaka, belayı ref eder. Ekseriyetin hâlis duası dahi, ferec-i umumîyi cezbeder. Kuvve-i cazibe vücuda gelmediğinden, fütuhât da verilmedi.

İKİNCİ MERAKLI SUAL: Bu iki ay zarfında heyecanlı bir vaziyet-i siyasiye karşısında bana, hem alâkadar olduğum çok kardeşlerime kavî bir ihtimal ile ferah verecek bir teşebbüs etmek lâzımken, o vaziyete hiç ehemmiyet vermeyerek bilakis beni tazyik eden ehl-i dünyanın lehinde olarak bir fikirde bulundum. Bazı zâtlar hayret içinde hayrette kaldılar. Dediler ki: "Sana işkence eden bu mübtedi' ve kısmen münafık baştaki insanların takib ettikleri siyaseti nasıl görüyorsun ki ilişmiyorsun?" Verdiğim cevabın muhtasarı şudur ki: Bu zamanda ehl-i İslâmın en mühim tehlikesi, fen ve felsefeden gelen bir dalaletle kalblerin bozulması ve imanın zedelenmesidir. Bunun çare-i yegânesi: Nurdur, nur göstermektir ki, kalbler ıslah olsun, imanlar kurtulsun. Eğer siyaset topuzuyla hareket edilse, galebe çalınsa, o kâfirler münafık derecesine iner. Münafık, kâfirden daha fenadır. Demek, topuz böyle bir zamanda kalbi ıslah etmez. O vakit küfür kalbe girer, saklanır; nifaka inkılab eder. Hem nur, hem topuz.. ikisini, bu zamanda benim gibi bir âciz yapamaz. Onun için bütün kuvvetimle nura sarılmağa mecbur olduğumdan, siyaset topuzu ne şekilde olursa olsun bakmamak lâzım geliyor. Amma maddî cihadın muktezası ise; o vazife şimdilik bizde değildir. Evet ehline göre kâfirin veya mürtedin tecavüzatına sed çekmek için topuz lâzımdır. Fakat iki elimiz var. Eğer yüz elimiz de olsa, ancak nura kâfi gelir. Topuzu tutacak elimiz yok!..

ÜÇÜNCÜ MERAKLI SUAL: Bu yakında İngiliz ve İtalya gibi ecnebilerin bu hükûmete ilişmesiyle, eskiden beri bu vatandaki hükûmetin hakikî nokta-i istinadı ve kuvve-i maneviyesinin menbaı olan hamiyet-i İslâmiyeyi tehyic etmekle şair-i İslâmiyenin bir derece ihyasına ve bid'aların bir derece def'ine medar olacağı halde, neden şiddetle harb aleyhinde çıktın ve bu mes'elenin asayişle halledilmesini dua ettin ve şiddetli bir surette mübtedilerin hükûmetleri lehinde taraftar çıktın? Bu ise, dolayısıyla bid'alara tarafgirliktir?

Elcevab: Biz, ferec ve ferah ve sürur ve fütuhât isteriz. Fakat kâfirlerin kılıncı ile değil. Kâfirlerin kılınçları başlarını yesin; kılınçlarından gelen faide bize lâzım değil. Zâten o mütemerrid ecnebilerdir ki, münafıkları ehl-i imana musallat ettiler ve zındıkları yetiştirdiler. Hem harb belası ise hizmet-i Kur'anियemize mühim bir zarardır. Bizim en fedakâr ve en kıymetdar kardeşlerimizin ekserisi kırkbeşten aşağı olduğundan, harb vasıtasıyla vazife-i kudsiye-i Kur'aniyeyi bırakıp askere gitmeye mecbur olacaktılar. Benim param olsa, hüsn-ü rızam ile, böyle kıymetdar kardeşlerimin herbirisini askerlikten kurtarmak için, bedel-i nakdiye bin lira kadar da olsa, verirdim. Böyle yüzer

kıymetdar kardeşlerimizin hizmet-i Kur'aniye-i Nuriyeyi bırakıp maddî cihad topuzuna el atmakta, yüzbin lira kendi zararımızı hissediyordum. Hattâ Zekâi'nin bu iki sene askerliği, belki bin lira kadar manevî faidesini kaybettirdi. Her ne ise... Kadîr-i Küll-i Şey, bir dakikada bulutlarla dolmuş cevvi-i havayı süpürüp temizleyerek, semanın berrak yüzünde ziyadar güneşi gösterdiği gibi, bu zulümatlı ve rahmetsiz bulutları da izale edip hakaik-i şeriatı güneş gibi gösterir ve ucuz ve dağdağsız verebilir. Onun rahmetinden bekleriz ki, bize pahalı satmasın. Baştakilerin başlarına akıl ve kalblerine iman versin, yeter. O vakit kendi kendine iş düzelir.

DÖRDÜNCÜ MERAKLI SUAL: Diyorlar ki: Madem sizin elinizdeki nurdur, topuz değildir; nura karşı muaraza edilmez ve nurdan kaçılmaz ve nurun izharından zarar gelmez. Neden arkadaşlarınıza ihtiyatı tavsiye ediyorsunuz? Çok nurlu risaleleri halklara gösterilmesini men'ediyorsunuz?

Bu suale karşı cevabın muhtasar meali şudur ki: Başlardaki başların çoğu sarhoş, okumaz. Okusa da anlamaz. Yanlış mana verip ilişir. İlişmemesi için, akli başına gelinceye kadar göstermemek lâzım geliyor. Hem çok vicdansız insanlar var ki, garaz veya tama' veyahud havf cihetiyle nuru inkâr eder veya gözünü kapar. Onun için kardeşlerime de tavsiye ediyorum ki: İhtiyat etsinler, nâ-ehillerin eline hakikatları vermesinler. Hem ehl-i dünyanın evhamını tahrik edecek işlerde bulunmasınlar. (Haşiye)

(Haşiye): *Ciddî bir mes'eleye vesile olabilecek bir latife: Dünkü gün sabahleyin bir dostumun damadı Mehmed yanıma geldi. Mesrurane, beşaretkârane dedi ki: "Senin bir kitabını Isparta'da tab'etmişler, çoklar okuyorlar." Ben dedim: "O, yasak olan tab' değil belki müstensihle bazı nüshalar alınmış ki hükûmet ona birşey demez." Hem dedim: "Sakın bunu senin dostun olan iki münafığa söyleme. Onlar böyle birşey arıyorlar ki, bahane etsinler." İşte kardeşlerim, bu adam çendan bir dostumun damadıdır; o münasebetle benim de ahbabım sayılır. Fakat berberlik münasebetiyle vicdansız muallim ve münafık müdürün dostudur. Orada kardeşlerimizden birisi bilmeyerek öyle söylemiş. İyi oldu ki, en evvel geldi, bana haber verdi. Ben de tenbih ettim, fenalığın önü alındı. Ve teksir makinası binler nüshaları bu perde altında neşretti.*

Hâtîme

Bugün Re'fet Bey'in bir mektubunu aldım. Lihye-i Şerife hakkındaki suali münasebetiyle diyorum ki: Hadîsçe sabittir ki, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Lihye-i Saadetinden düşen saçların taneleri mahduddur. Otuz kırk tane veya elli altmış tane gibi az bir mikdarda iken, binler yerde Lihye-i Saadetin saçları bulunması, beni bir zaman çok düşündürdü. O vakit hatırıma gelmiş ki: Lihye-i Saadet, yalnız Lihye-i Şerifin saçlarından ibaret değil, belki re's-i mübarekinin traş oldukça hiçbir şeyini kaybetmeyen Sahabeler, o nurlu ve mübarek ve daimî yaşayacak saçları muhafaza etmişler. Onlar binlerdir. Şimdiki mevcuda müsavi gelebilirler. Yine o vakit hatırıma geldi ki: Acaba her câmide bulunan, sened-i sahih ile bu saç Hazret-i Risalet'in saç olduğu sabit midir ki, ona karşı ziyaret makul olabilsin? Birden hatıra geldi ki: O saçların ziyareti, vesiledir. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a karşı salavat getirmeye sebep ve bir hürmet ve muhabbete medardır. Vesilelik ciheti o şeyin zâtına bakmaz, vesilelik cihetine bakar. Onun için eğer bir saç hakikî olarak Lihye-i Saadet'ten olmazsa, madem zahir hale göre öyle telakki edilmiş ve o vesilelik vazifesini yapıyor ve hürmete ve teveccühe ve salavata vesile oluyor; kat'î sened ile o saçın zâtını teşhis ve tayin lâzım değildir. Yalnız, aksine kat'î delil olmasın, yeter. Çünkü telakkiyat-ı âmme ve kabul-ü ümmet, bir nevi' hüccet hükmüne geçer. Bazı ehl-i takva böyle işlerde, ya takva veya ihtiyat veya azimet noktasında ilişmeler de, hususî ilişirler. Bid'a da deseler, bid'a-i hasene nev'inde dâhildir. Çünkü vesile-i salavattır. Re'fet Bey mektubunda diyor: "Bu mes'ele ihvanlar beyninde medar-ı münakaşa olmuş." Kardeşlerime tavsiye ediyorum ki: İnşikaka ve iftiraka sebebiyet veren münakaşa etmesinler. Yalnız müdavele-i efkâr suretinde niza'sız mübahaseye alışsınlar.

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

Aziz sıddık Senirkent'li kardeşlerim İbrahim, Şükrü, Hâfız Bekir, Hâfız Hüseyin, Hâfız Receb Efendiler!

Hâfız Tevfik ile gönderdiğiniz üç mes'eleye mülhidler eskiden beri ilişiyorlar.

Birincisi: حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ göre: Güneşin, hararetli ve çamurlu bir çeşme suyunda gurub ettiğini görmüş, diyor.

İkincisi: Sedd-i Zülkarneyn nerededir?

Üçüncüsü: Âhîrzamanda Hazret-i İsa'nın (A.S.) geleceğine ve Deccal'ı öldüreceğine dairdir.

Bu suallerin cevapları uzundur. Yalnız muhtasar bir işaretle deriz ki: Âyât-ı Kur'aniye, üslûb-u Arabiye üzerine ve zahir nazara göre umumun anlayacağı bir tarzda ifade ettiği için, çok defa teşbih ve temsil suretinde beyan ediyor.

İşte **تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ** yani Güneş'in, hararetili ve çamurlu bir çeşme gibi görünen Bahr-i Muhit-i Garbî'nin sahilinde veya volkanlı, alevli, dumanlı dağın gözünde gurub ettiğini Zülkarneyn görmüş. Yani: Zahir nazarda Bahr-i Muhit-i Garbî'nin sevahilinde, yazın şiddet-i hararetiyle etrafındaki bataklık hararetlenmiş, tebahhur ettiği bir zamanda o buhar arkasında büyük bir çeşme havzası suretinde uzaktan Zülkarneyn'e görünen Bahr-i Muhit'in bir kısmında Güneş'in zahîrî gurubunu görmüş. Veya volkanlı, taş ve toprak ve maden sularını karıştırarak fişkırarak bir dağın başında yeni açılmış ateşli gözünde, semavatın gözü olan Güneş'in gizlendiğini görmüş.

Evet Kur'an-ı Hakîm'in mu'cizane belâgat-ı ifadesi bu cümle ile çok mesaili ders veriyor. Evvelâ: Zülkarneyn'in mağrib tarafına seyahatı, şiddet-i hararet zamanında ve bataklık tarafına ve Güneş'in gurub avanına ve volkanlı bir dağın fişkırması vaktine tesadüf ettiğini beyan etmekle, Afrika'nın tamam istilâsı gibi çok ibretli mes'elelere işaret eder. Malûmdur ki: Görünen hareket-i Şems, zahîrîdir ve Küre-i Arz'ın mahfi hareketine delildir; onu haber veriyor. Hakikat-ı gurub murad değildir. Hem çeşme, teşbihtir. Uzaktan büyük bir deniz, küçük bir havuz gibi görünür. Harareten çıkan sis ve buharlar ve bataklıklar arkasında görünen bir denizi, çamur içinde bir çeşmeye teşbihi ve Arabça hem çeşme, hem Güneş, hem göz manasında olan **عَيْنٍ** kelimesi, esrar-ı belâgatça gayet manidar ve münasibdir. (Haşiye) Zülkarneyn'in nazarında uzaklık cihetiyle öyle görüldüğü gibi, Arş-ı A'zam'dan gelen ve ecrâm-ı semaviyeye kumanda eden semavî hitab-ı Kur'anî, bir misafirhane-i Rahmaniyyede sirac vazifesini gören müsahhar Güneş'i Bahr-i Muhit-i Garbî gibi bir çeşme-i Rabbanîde gizleniyor demesi, azametine ve ulviyetine yakışıyor ve mu'cizane üslûbu ile, denizi hararetili bir çeşme ve dumanlı bir göz gösterir. Ve semavî gözlere öyle görünür.

Elhasıl: Bahr-i Muhit-i Garbî'ye çamurlu bir çeşme tabiri, Zülkarneyn'e nisbeten uzaklık noktasında o büyük denizi bir çeşme gibi görmüş. Kur'anın nazarı ise herşeye yakın olduğu cihetle, Zülkarneyn'in galat-ı his nevindeki nazarına göre bakamaz, belki Kur'an semavata bakarak geldiğinden Küre-i Arz'ı kâh bir meydan, kâh bir saray bazan bir beşik, bazan bir sahife gibi

gördüğünden; sisli, buharlı koca Bahr-i Muhit-i Atlas-ı Garbî'yi bir çeşme tabir etmesi, azamet-i ulviyetini gösteriyor.

İkinci Sualiniz: Sedd-i Zülkarneyn nerededir? Ye'cüc, Me'cüc kimlerdir?

Elcevab: Eskiden bu mes'eleye dair bir risale yazmıştım. O vaktin mülhidleri onunla mülzem olmuşlardı. Şimdilik hem o risale yanımda yoktur, hem kuvve-i hâfızam ta'til-i eşgal etmiş, yardım etmiyor. Hem Yirmidördüncü Söz'ün Üçüncü Dalı'nda bir nebze bu mes'eleden bahsedilmiş. Onun için bu mes'elenin yalnız iki üç nüktesine gayet muhtasar bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ehl-i tahkikin beyanına göre, hem Zülkarneyn ünvanının işaretiyle, Yemen padişahlarından Zülyezen gibi "zü" kelimesiyle başlayan isimleri bulunduğundan bu Zülkarneyn, İskender-i Rumî değildir. Belki Yemen padişahlarından birisidir ki, Hazret-i İbrahim'in zamanında bulunmuş ve Hazret-i Hızır'dan ders almış. İskender-i Rumî ise, milattan takriben üçyüz sene evvel gelmiş, Aristo'dan ders almış. Tarih-i beşerî, muntazam surette üçbin seneye kadar gidiyor. Bu nâkıs ve kısa tarih nazarı,

-----

(Haşiye): *في عَيْنِ حَمَّةٍ* deki *عَيْنِ* tabiri, *esrar-ı belâgatça* latif bir manayı remzen ihtar ediyor. Şöyle ki: "Sema ve yüzü, Güneş gözüyle zeminin yüzündeki cemel-i rahmeti seyirden sonra, zemin dahi deniz gözüyle yukarıdaki azamet-i İlahiyeyi temaşayı müteakib; o iki göz birbiri içine kapanırken, rûy-i zemindeki gözleri kapıyor." diye mu'cizane bir kelime ile hatırlatıyor ve gözler vazifesine paydos işaretine işaret ediyor.

Hazret-i İbrahim zamanından evvel doğru olarak hükmedemiyor. Ya hurafevari, ya münkirane, ya gayet muhtasar gidiyor. Bu Yemenî Zülkarneyn, tefsirlerde eskiden beri İskender namıyla iştiharının sebebi, ya o Zülkarneyn'in bir ismi İskender'dir ki, İskender-i Kebir ve Eski İskender'dir. Veyahut âyât-ı Kur'aniyenin zikrettiği hâdisat-ı cüz'iyeler; küllî hâdisatın uçları olduğu cihetle:

Zülkarneyn olan İskender-i Kebir'in nübüvvetkârane irşadıyla akvam-ı zalime ile milel-i mazlume ortasında hail ve gaddarların garetlerine mani olacak meşhur sedd-i Çin'in binasını kurduğu gibi; İskender-i Rumî misillü müteaddid cihangirler ve kuvvetli padişahlar, maddî cihetinde ve manevî âlem-i insanîyetin padişahları olan bir kısım enbiya ve bazı aktab dahi manevî ve irşadî cihetinde o Zülkarneyn'in arkasında gidip iktida edip, mazlumları zalimlerden kurtaracak çarelerin mühimlerinden olan dağlar ortalarında sedleri (Haşiye) , sonra dağlar başlarında kal'aları kurmuşlar. Ya bizzât maddî kuvvetleriyle veyahud irşad ve tedbirleriyle tesis etmişler. Sonra şehirlerin etrafında surları ve ortalarında

kal'aları, tâ son çare olan kırkikilik topları ve kal'a-i seyyar gibi diritnavtları yapmışlar. Hattâ rûy-i zeminin en meşhur seddi ve kaç günlük uzak bir mesafe tutan Sedd-i Çini Kur'an lisanıyla Ye'cüc ve Me'cücün ve tabir-i diğerle tarih lisanında Mançur ve Moğol denilen ve âlem-i beşeriyeti kaç defa zîr ü zeber eden ve Himalaya Dağları'nın arkasından çıkan ve şarktan garba kadar harab eden akvam-ı vahşiye ve garetkâr milletlerin Hind ve Çin'deki akvam-ı mazlumeye tecavüzlerini durdurmak için o Himalaya silsilelerine yakın iki dağ ortasında uzun bir sed yaptığı ve o akvam-ı vahşiyenin kesretle hücumlarına çok zaman mani olduğu gibi, Kafkas dağlarında Derbent cihetinde yine çapulcu garetgir akvam-ı Tatariyenin hücumunu durdurmak için Zülkarneyn-misal eski İran padişahlarının himmetiyle sedler yapılmıştır. Bu neviden çok sedler var. Kur'an-ı Hakîm umum nev-i beşer ile konuştuğu için, zahiren bir hâdis-i cüz'iyeyi zikredip, umum o hâdiseye benzer hâdisatı ihtar ederek konuşuyor.

İşte bu nokta-i nazardandır ki, Sedd'e ve Ye'cüc ve Me'cüc dair rivayetler ve akval-i müfessirîn, ayrı ayrı gidiyor.

Hem Kur'an-ı Hakîm, münasebat-ı kelâmiye cihetinde bir hâdiseden uzak bir hâdiseye intikal eder. Bu münasebatı düşünmeyen zanneder ki, iki hâdisenin zamanları birbirine yakındır. İşte Sedd'in harabiyetinden kıyametin kopmasını Kur'anın haber vermesi, kurbiyet-i zaman cihetiyle

-----
(Haşiye): Rûy-i zeminde mürrur-u zamanla dağ şeklini almış, tanınmayacak bir surete gelmiş çok sun'î sedler vardır.

değil, belki münasebat-ı kelâmiye cihetinde iki nükte içindir: Yani bu sed nasıl harab olacak, öyle de dünya harab olacaktır. Hem nasılki fitrî ve İlahî sedler olan dağlar metindir, ancak kıyametin kopmasıyla harab olurlar; öyle de bu sed dahi dağ gibi metindir, ancak dünyanın harab olmasıyla hâk ile yeksan olabilir. İnkılabat-ı zaman tahribat yapsa da, çoğu sağlam kalır demektir. Evet Sedd-i Zülkarneyn'in külliyetinden bir ferdi olan Sedd-i Çinî binler sene yaşadığı halde daha meydanda duruyor. İnsanın eliyle zemin sahifesinde yazılan, mücessem, mütehaccir, manidar tarih-i kadîmden uzun bir satır olarak okunuyor.

Üçüncü Sualiniz: Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın Deccal'ı öldürmesi, hem Birinci Mektub'da ve hem Onbeşinci Mektub'da gayet muhtasar ve size kâfi bir cevap vardır.

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Aziz, fedakâr, sıddık, vefadar kardeşlerim Hoca Sabri (R.H.) ve Hâfız Ali (R.H.); "**Mugayyebat-ı Hamse**"ye dair Sure-i Lokman'ın âhirindeki âyetin hakkında mühim sualinize gayet mühim bir cevap isterken, maatteessüf şimdiki halet-i ruhiyem ve ahval-i maddiyem o cevaba müsaid değildir. Yalnız sualinizin temas ettiği bir iki noktaya gayet mücmel işaret edeceğiz. Şu sualinizin meali gösteriyor ki, ehl-i ilhad tarafından tenkid suretinde mugayyebat-ı hamseden yağmurun gelmek vaktine ve rahm-ı maderdeki ceninin keyfiyetine itiraz edilmiş. Demişler ki: "Rasadhanelerde bir âletle yağmurun vakt-i nüzülü keşfediliyor. Onu da, Allah'tan başkası da biliyor. Hem röntgen şuaıyla rahm-ı maderdeki ceninin müzekker, müennes olduğu anlaşılıyor. Demek mugayyebat-ı hamseye ittıla kabildir?"

Elcevab: Yağmurun vakt-i nüzülü bir kaideye merbut olmadığı için, doğrudan doğruya meşiet-i hâssa-i İlahiye ile bağlı ve hazine-i rahmetten hususî iradeye tâbi' olduğunun bir sırr-ı hikmeti şudur ki: Kâinatta en mühim hakikat ve en kıymetdar mahiyet; nur, vücud ve hayat ve rahmettir ki, bu dört şey perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya kudret-i İlahiye ve meşiet-i hâssa-i İlahiyeye bakar. Sair masnuatta zahirî esbab, kudretin tasarrufuna perde oluyorlar. Ve muttarid kanunlar ve kaideler, bir derece irade ve meşiete hicab oluyor. Fakat vücud, hayat ve nur ve rahmette o perdeler konulmamış. Çünkü perdelerin sırr-ı hikmeti o işde cereyan etmiyor. Madem vücudda en mühim hakikat, rahmet ve hayattır; yağmur, hayata menşe ve medar-ı rahmet, belki ayn-ı rahmettir. Elbette vesait perde olmayacak. Kaide ve yeknesaklık dahi, meşiet-i hâssa-i İlahiyeyi setretmeyecek; tâ ki her vakit, herkes, herşeyde şükür ve ubudiyete ve sual ve duaya mecbur olsun. Eğer bir kaide dâhilinde olsaydı, o kaideye güvenip şükür ve rica kapısı kapanırdı. Güneş'in tulûunda ne kadar menfaatler olduğu malûmdur. Halbuki muttarid bir kaideye tâbi' olduğundan, Güneş'in çıkması için dua edilmiyor ve çıkmasına dair şükür yapılmıyor. Ve ilm-i beşerî o kaidenin yoluyla yarın Güneş'in çıkacağını bildiği için, gaibden sayılmıyor. Fakat yağmurun cüz'iyatı bir kaideye tâbi' olmadığı için, her vakit insanlar rica ve dua ile dergâh-ı İlahiyeye ilticaya mecbur oluyorlar. Ve ilm-i beşerî, vakt-i nüzulünü tayin edemediği için, sırf hazine-i rahmetten bir nimet-i hâssa telakki edip hakikî şükrediyorlar.

İşte bu âyet, bu nokta-i nazardan yağmurun vakt-i nüzulünü, mugayyebat-ı hamseye idhal ediyor. Rasadhanelerdeki âletle, bir yağmurun mukaddematını hissedip vaktini tayin etmek, gaibi bilmek değil, belki gaibden çıkıp âlem-i şhadete takarrübü vaktinde bazı mukaddematına ittıla suretinde bilmektir. Nasıl, en hafî umûr-u gaybiye vukua geldikte veyahud vukua yakın olduktan sonra hiss-i kabl-el vuku'un bir nev'iyle bilinir. O, gaybı bilmek değil; belki o, mevcudu veya mukarreb-ül vücudu bilmektir. Hattâ ben kendi asabımda bir

hassasiyet cihetiyle yirmidört saat evvel, gelecek yağmuru bazan hissediyorum. Demek yağmurun mukaddematı, mebadileri var. O mebadiler, rutubet nev'inden kendini gösteriyor, arkasından yağmurun geldiğini bildiriyor. Bu hal, aynen kaide gibi, ilm-i beşerin gaibden çıkıp daha şehadete girmeyen umûra vusule bir vesile olur. Fakat daha âlem-i şehadete ayak basmayan ve meşiet-i hassa ile rahmet-i hassadan çıkmayan yağmurun vakt-i nüzulünü bilmek, ilm-i Allâm-ül Guyub'a mahsustur.

Kaldı ikinci mes'ele: Röntgen şuaıyla rahm-ı maderdeki çocuğun erkek ve dişisini bilmek ile **وَ يَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ** âyetinin meal-i gaybîsine münafî olamaz. Çünkü âyet yalnız zükûret ve ünûset keyfiyetine değil, belki o çocuğun acib istidad-ı hususîsi ve istikbalde kesbedeceği vaziyetine medar olan mukadderat-ı hayatiyesinin mebadileri, hattâ sîmasındaki gayet acib olan sikke-i Samediyet muraddır ki, çocuğun o tarzda bilinmesi, ilm-i Allâm-ül Guyub'a mahsustur. Yüzbin röntgen-misal fikr-i beşerî birleşse, yine o çocuğun umum efrad-ı beşeriyeye karşı birer alâmet-i farikası bulunan yalnız hakikî sîma-yı vechiyesini keşfedemez. Nerede kaldı ki sîma-yı vechîsinden yüz defa daha hârîka olan istidadındaki sîma-yı manevîyi keşfedebilsin. Başta dedik ki: Vücut ve hayat ve rahmet, bu kâinatta en mühim hakikatlardır ve en mühim makam onlarıdır. İşte onun için o câmi' hakikat-ı hayatiye, bütün incelikleriyle ve dekaikiyle irade-i hâssaya ve rahmet-i hâssaya ve meşiet-i hâssaya bakmalarının bir sırrı şudur ki: Hayat, bütün cihazatıyla ve cihatıyla şükür ve ubudiyet ve tesbihin menşe ve medarı olduğundandır ki, irade-i hâssaya hicab olan yeknesaklık ve kaidelik ve rahmet-i hâssaya perde olan vesait-i zahiriye konulmamıştır. Cenab-ı Hakk'ın rahm-ı maderdeki çocukların sîma-yı maddî ve manevîlerinde iki cilvesi var:

Birisi: Vahdetini ve Ehadiyetini ve Samediyetini gösterir ki, o çocuk âza-yı esasîde ve cihazat-ı insaniyenin enva'ında sair insanlarla muvafık ve mutabık olduğu cihetle, Hâlık ve Sâniinin vahdetine şehadet ediyor. O cenin bu lisan ile bağırıyor ki: "Bana bu sîma ve âzayı veren kim ise, bütün esasat-ı âzada bana benzeyen bütün insanların sâniî dahi O'dur. Ve hem bütün zîhayatın sâniî O'dur."

İşte rahm-ı maderdeki ceninin bu lisanı, gaybî değil, kaideye ve ıttırada ve nev'ine tabi olduğu için malûmdur, bilinebilir. Âlem-i şehadetten âlem-i gayba girmiş bir daldır ve bir dildir.

İkinci cihet: Sîma-yı istidadiye-i hususiyesi ve sîma-yı vechiye-i şahsiyesi lisanıyla Sâniinin ihtiyarını, iradesini ve meşietini ve rahmet-i hassasını ve hiçbir kayd altında olmadığını, bağırıp gösteriyor. Fakat bu lisan, gayb-ül gaybdan geliyor. İlm-i ezelden başkası, kabl-el vücut bunu göremiyor ve ihata

edemiyor. Rahm-ı maderde iken bu sîmanın binde bir cihazatı görünmekle, bilinmiyor!

Elhasıl: Ceninin sîma-yı istidadîsinde ve sîma-yı vechiyesinde hem delil-i vahdaniyet var, hem ihtiyar ve irade-i İlahiyenin hücceti vardır. Eğer Cenab-ı Hak muvaffak etse, mugayyebat-ı hamseye dair bazı nükteler yazılacaktır. Şimdilik bundan fazla vaktim ve halim müsaade etmedi, hâtime veriyorum.

الْباقى هُوَ الْباقى

Said Nursî

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Onyedinci Lem'a

(Zühre'den gelmiş "Onbeş Nota"dan ibarettir.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Mukaddime

Oniki sene evvel (*) inayet-i Rabbaniye ile, marifet-i İlahiyede bir hareket-i fikriye ve bir seyahat-ı kalbiye ve bir inkişafat-ı ruhiyede tezahür eden bazı lemaat-ı tevhidiyeyi Arabî olarak Notalar suretinde Zühre, Şu'le, Habbe, Şemme, Zerre, Katre gibi risalelerde kaydetmiştim. Uzun bir hakikatın yalnız bir ucunu göstermek ve parlak bir nurun yalnız bir şuaını irae etmek tarzında yazıldığından, yalnız kendi kendime birer hatıra ve birer ihtar şeklinde olduğundan, başkalarının istifadesi mahdud kalmıştı. Hususan en mümtaz ve en has kardeşlerimin kısm-ı a'zamı Arabî okumamışlar. Bunların ısrarı ve ilhahıyla o Notaların, o Lem'aların kısmen izahlı ve kısmen kısa bir mealini Türkçe olarak yazmağa mecbur oldum. Şu Notalar ve Arabî risaleler, Yeni Said'in en evvel hakikat ilminden bir derece şuhud suretinde gördüğü için tağyir edilmeden mealleri yazıldı. Onun için bazı cümleler sair Sözlere de zikredilmekle beraber burada da zikrediliyor; ve bir kısmı gayet mücmel olmakla beraber izah edilmiyor, tâ letafet-i asliyesini kaybetmesin.

BİRİNCİ NOTA: Kendi nefsim hitaben demiştim: Ey gafıl Said! Bil ki: Şu âlemin fenasından sonra sana refakat etmeyen ve dünyanın harabıyla senden müfarakat eden bir şeye kalbini bağlamak sana lâayık değildir. Hususan senin asrının inkırazıyla seni terkedip arka çeviren ve bahusus berzah seferinde arkadaşlık etmeyen ve hususan seni kabir

-----

(*): Oniki sene evvel denilen tarih; Hicri 1340, Miladi 1921 seneleridir.

kapısına kadar teşyi' etmeyen, hususan bir iki sene zarfında ebedî bir firak ile senden ayrılıp günahını senin boynuna takan, hususan senin rağmına olarak husulü anında seni terkederek fâni şeylerle kalbini bağlamak, kâr-ı akıl değildir. Eğer aklın varsa; uhrevî inkılabatında, berzahî etvarında ve dünyevî inkılabatının müsadematı altında ezilen, bozulan ve ebedî seferde sana arkadaşlığa muktedir olmayan işleri bırak, ehemmiyet verme, onların zevalinden kederlenme. Sen kendi mahiyetine bak ki: Senin latifelerin içinde öyle bir latife var ki, ebedden ve ebedî zâttan başkasına razı olamaz. Ondan

başkasına teveccüh edemiyor, masivasına tenezzül etmez. Bütün dünyayı ona versen, o fitrî ihtiyacı tatmin edemez. O şey ise, senin duygularının ve latifelerinin sultanıdır. Fâtır-ı Hakîm'in emrine muti' olan o sultanına itaat et, kurtul!..

İKİNCİ NOTA: Hakikatdar bir rü'yada gördüm ki, insanlara diyordum: "Ey insan! Kur'anın desatirindedir ki, Cenab-ı Hakk'ın masivasından hiçbir şeyi ona taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme. Hem sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlukat, mabudiyetten uzaklık noktasında müsavi oldukları gibi, mahlukiyet nisbetinde de birdirler."

ÜÇÜNCÜ NOTA: Ey gafil Said! Bil ki: Galat-ı his nev'inden gayet muvakkat dünyayı lâyemut ve daimî görüyorsun. Etrafına ve dünyaya baktığın zaman bir derece sabit ve müstemir gördüğünden, fânî nefsinin de o nazar ile sabit telakki ettiğinden, yalnız kıyametin kopacağından dehşet alıyorsun. Güya kıyametin kopmasına kadar yaşayacaksın gibi, yalnız ondan korkuyorsun. Aklını başına al. Sen ve hususî dünya, daimî zeval ve fena darbesine maruzsunuz. Senin bu galat-ı hissin ve mağlatan şu misale benzer ki:

Bir adam elinde olan âyinesini bir hane veya bir şehre veya bir bahçeye karşı tutsa; misalî bir hane, bir şehir, bir bahçe o âyinede görünür. Edna bir hareket ve küçük bir tegayyür âyinenin başına gelse, o misalî hane ve şehir ve bahçede herc ü merc ve karışıklık düşer. Hariçteki hakikî hane, şehir ve bahçenin devam ve bekası sana faide vermez. Çünkü senin elindeki âyinedeki hane ve sana ait şehir ve bahçe, yalnız âyinenin sana verdiği mikyas ve mizan iledir. Senin hayatın ve ömrün, âyinedir. Senin dünyanın direği ve âyinesi ve merkezi, senin ömrün ve hayatındır. Her dakikada o hane ve şehir ve bahçenin ölmesi mümkün ve harab olması muhtemel olduğundan, her dakika senin başına yıkılacak ve senin kıyametin kopacak bir vaziyettedir. Madem öyledir; sen, bu hayatına ve dünyana, çekemedikleri ve kaldıramadıkları yükleri yükletme!..

DÖRDÜNCÜ NOTA: Bil ki: Ekseriyetle Fâtır-ı Hakîm'in âdetidir, ehemmiyetli ve kıymetdar şeyleri aynıyla iade ediyor. Yani, ekser eşyanın misliyle tazelenmesi, mevsimlerin tebeddülünde, asırların değişmesinde o kıymetdar ehemmiyetli şeyleri aynıyla iade ediyor. Yevmî ve senevî ve asrî haşirlerin umumunda, şu kaide-i âdetullah ekseriyetle muttarid görünüyor. İşte bu sabit kaideye binaen deriz: Madem fününun ittifakıyla ve ulûmun şهادetiyle, hilkat şeceresinin en mükemmel meyvesi insandır. Ve mahlukat içinde en ehemmiyetli insandır. Ve mevcudat içinde en kıymetdar insandır. Ve insanın bir ferdi, sair hayvanatın bir nev'i hükmündedir. Elbette kat'î bir hads ile hükmedilir ki, haşir ve neşr-i ekberde beşerin herbir ferdi aynıyla, cismiyle, ismiyle, resmiyle iade edilecektir.

BEŞİNCİ NOTA:Şu notada Avrupa fûnunu ve medeniyeti, Eski Said'in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa'nın fûnun ve medeniyeti, o seyahat-ı kalbiyede emraz-ı kalbiyeye inkılab ederek ziyade müşkilâta medar olduğundan, bilmeceburiye Yeni Said zihnini silkeleyip, müzahref felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi ruhunda Avrupa'nın lehinde şehadet eden hissiyat-ı nefsanıyeyi susturmak için, Avrupa'nın şahs-ı manevîsi ile bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhavereye mecbur olmuştur.

Yanlışı anlaşılmasın, Avrupa ikidir:

Birisi, İsevîlik din-i hakikîsinden aldığı feyz ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriye nâfi' san'atları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fûnunları takib eden bu birinci Avrupa'ya hitab etmiyorum. Belki felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiatını mehasin zannederek, beşeri sefahete ve dalalete sevkeden bozulmuş ikinci Avrupa'ya hitab ediyorum. Şöyle ki:

O zaman, o seyahat-ı ruhiyede, mehasin-i medeniyet ve fûnun-u nâfiadan başka olan malayani ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa'nın şahs-ı manevîsine karşı demiştim:

Bil ey ikinci Avrupa! Sen sağ elinle sakîm ve dalaletli bir felsefeyi ve sol elinle sefih ve muzır bir medeniyeti tutup dava edersin ki, beşerin saadeti bu ikisi iledir. Senin bu iki elin kırılсын ve şu iki pis hediyen senin başını yesin ve yiyecek.

Ey küfr ü küfranı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibet-zede olmuş ve azaba düşmüş bir adamın cismiyle, zahirî bir surette aldatıcı bir zînet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mes'ud denilebilir mi? Âyâ görmüyor musun ki, bir adamın cüz'î bir emirden me'yus olması ve vehmî bir emelden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten inkisar-ı hayale uğraması sebebiyle tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu tazib ediyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor. Halbuki senin şeametinle, kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalalet darbesini yiyen ve o dalalet cihetiyle bütün emelleri inkıtaa uğrayan ve bütün elemeleri ondan neş'et eden bir bîçare insana hangi saadeti temin ediyorsun? Acaba zâil, yalancı bir cennette cismi bulunan ve kalbi, ruhu cehennemde azab çeken bir insana mes'ud denilebilir mi? İşte sen bîçare beşeri böyle baştan çıkardın, yalancı bir cennet içinde cehennemî bir azab çektiriyorsun.

Ey beşerin nefsi emmaresi! Bu temsile bak, beşeri nereye sevkettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var. Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım başında bîçare âciz bir adam bulunur. Zalimler hücum edip malını, eşyasını gasbederek kulübeciğini harab ediyorlar, bazan da yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak haline sema ağlıyor. Nereye bakılsa hal bu minval üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler, zalimlerin gürültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan umumî bir matem, o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet cihetiyle gayrın elemiyle müteallim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Halbuki vicdan bu derece teallüme tahammül edemediğinden; o yolda giden, iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insaniyetten tecerrüd edip ve nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umumun helâketi onu müteessir etmesin veyahud kalb ve aklın muktezasını ibtal etsin.

Ey sefahet ve dalaletle bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi birtek gözü taşıyan kör dehan ile ruh-u beşere bu cehennemî haleti hediye ettin! Sonra anladın ki: Bu öyle ilâçsız bir illettir ki, insanı a'lâ-yı illiyyînden, esfel-i safilîne atar. Hayvanatın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilâç, muvakkaten ibtal-i his hizmeti gören cazibedar oyuncakların ve uyutucu hevesat ve fantaziyelerindir. Senin bu ilâcın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte beşere açtığın yol ve verdiğin saadet, bu misale benzer.

İkinci yol ki: Kur'an-ı Hakîm, hidayetiyle beşere hediye etmiştir. Şöyledir: Görüyoruz ki o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde bir Sultan-ı Âdil'in müstakim askerleri her tarafta bulunuyorlar, geziyorlar. Arasına o Sultan'ın emriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silâhlarını, atlarını ve mîrî levazimatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, çendan ünsiyet ettikleri at ve silâhların teslim alınmasından zahiren mahzun oluyorlar. Fakat hakikat noktasında terhisle müferrah olup, Sultan'ın ziyaretine ve padişahın payitahtına dönmesi ve padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar. Bazan terhis memurları acemî bir nefere rastgeliyorlar.

Nefer onları tanımıyor. "Silâhını teslim et!" diyorlar. Nefer diyor: "Ben padişahın askeriyim, onun hizmetindeyim; sonra onun yanına gideceğim. Siz neci oluyorsunuz? Eğer onun izin ve rızasıyla gelmiş iseniz, göz ve baş üstüne geldiniz, emrini gösteriniz; yoksa çekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binler dahi olsanız, yine sizinle dögüşeceğim. Kendi nefsim için değil, çünkü nefsim benim değil, benim sultanımdır. Belki bendeki nefsim ve silâhım, mâlikimin emanetidir. Emaneti muhafaza ve Sultanımın haysiyetini himaye ve izzetini vikaye için size baş eğmeyeceğim!

İşte o ikinci yoldaki medar-ı sürur ve saadet olan binler ahvalden bu hal bir nümunedir. Sair ahvali sen kıyas et. Bütün o ikinci yolun seferinde, tevellüdat namında sevinç ve şenlikle bir tahşidat ve sevkîyat-ı askeriye vardır ve vefiyat namında sürur ve muzıka ile terhisat-ı askeriye görünüyorlar. İşte Kur'an-ı Hakîm beşere bu yolu hediye etmiştir. Bu hediyeyi kim tam kabul etse, böyle iki cihanın saadetine giden bu ikinci yoldan gider. Ne geçmiş şeyden mahzun ve ne de gelecek şeyden havf eder.

Ey ikinci bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: "En büyük melekten en küçük semeğe kadar her bir zîhayat kendi nefesine mâliktir ve kendi zâtı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı, yaşamak ve bekasını temin etmektir." diyorsun. Ve Hâlık-ı Kerim'in kerem düsturlarından ve erkân-ı kâinata kemal-i itaatla imtisal edilen düstur-u teavünle, nebatat hayvanatın imdadına ve hayvanat insanların yardımına koşmasından tezahür eden o umumî kanunun rahîmane, kerimane cilvelerini cidal zannedip, "Hayat bir cidaldır" diye ahmakane hükmetmişsin. Acaba o düstur-u teavünün cilvesinden olan zerrat-ı taamiyenin, kemal-i şevk ile beden hüceyrelere gıdalandırılması için koşmaları nasıl cidaldır? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdad ve o koşmak, Kerim bir Rabb'in emriyle bir teavündür. Hem çürük bir esasın: "Herşey kendi nefesine mâliktir" diyorsun. Hiçbir şey kendi nefesine mâlik olmadığına kat'î bir delil şudur ki: Esbabın içinde en eşrefi ve ihtiyar noktasında en geniş iradelisi, insandır. Halbuki bu insanın düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zahir ef'al-i ihtiyariyesinden yüz cüz'ünden onun dest-i ihtiyarına verilen ve daire-i iktidarına giren yalnız meşuk tek bir cüz'dür. Böyle en zahir fiilin yüz cüz'ünden bir cüz'üne mâlik olmayan, nasıl kendine mâliktir denilir? Böyle en eşref ve ihtiyar en geniş, bu derece hakikî tasarruftan ve temellükten eli bağlanmış bulunsa; "Sair hayvanat ve cemadat kendi kendine mâliktir" diyen, hayvandan daha ziyade hayvan ve cemadattan daha ziyade camid ve şuursuz olduğunu isbat eder.

Seni bu hataya atıp bu vartaya düşüren, bir gözlü dehandır. Yani hârîka, menhus zekândır. O kör dehan ile, herşeyin Hâlıkı olan Rabbini unuttun, mevhum bir tabiata isnad ettin, âsârını esbaba verdin, o Hâlıkın malını bâtil mabud olan tagutlara taksim ettin. Şu noktada ve o dehan nazarında her zîhayat, herbir insan, tek başıyla hadsiz a'daya karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz hacatın tahsiline çabalamak lâzım geliyor. Ve zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyar, zâil lem'a gibi bir şuur, çabuk söner şu'le gibi bir hayat, çabuk geçer dakika gibi bir ömür ile, o hadsiz a'daya ve hacata karşı dayanmaya mecbur oluyor. Halbuki o bîçare zîhayatın sermayesi, binler matlublarından birisine kâfi gelmiyor. Musibete giriftar olduğu zaman; sağır, kör esbabdan başka derdine derman beklemiyor, **وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ** sırrına mazhar oluyor.

Senin karanlıklı dehan, nev-i beşerin gündüzünü geceye kalbetmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için; yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürur ile beşerin yüzüne tebessüm etmiyorlar. Belki beşerin ağlanacak acı hallerindeki eblehane gülmesine, o ışıklar müstehziyane gülüp eğleniyor. Herbir zîhayat senin şakirdlerin nazarında zalimlerin hücumuna maruz, miskin birer musibetzededirler. Dünya bir matemhane-i umumiye'dir. Dünyadaki sadâlar ölümlerden, elemelerden gelen vaveylâlardır. Senden tam ders alan şakirdin, bir firavun olur. Fakat en hasis şeye ibadet eden ve menfaat gördüğü her şeyi, kendine rab telakki eden bir firavun-u zelildir. Hem senin şakirdin mütemerriddir. Fakat bir lezzeti için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Hasis bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir. Hem cebbardır fakat kalbinde bir nokta-i istinad bulamadığı için, zâtında gayet âciz bir cebbar-ı hodfüruştur. O şakirdin gaye-i himmeti, hevesat-ı nefsanîyeyi tatmin ve hamiyet ve fedakârlık perdesi altında kendi menfaat-ı nefsinî arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir dessastır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor. Herşeyi nefsinde feda ediyor. Amma Kur'anın hâlis ve tam şakirdi ise, bir abddir. Fakat a'zam-ı mahlukata karşı da ubudiyete tenezzül etmez ve Cennet gibi en büyük ve a'zam bir menfaati gaye-i ubudiyet yapmaz bir abd-i azizdir. Hem halim selimdir. Fakat Fâtır-ı Zülcelalinden başkasına, izni ve emri olmadan tezellüle tenezzül etmez bir halim-i âlîhimmettir. Hem fakirdir fakat onun Mâlik-i Kerim'i ona ileride iddihar ettiği mükâfat ile bir fakir-i müstağnidir. Hem zaîftir fakat kudreti nihayetsiz olan Seyyidin'in kuvvetine istinad eden bir zaîf-i kavîdir ki, Kur'an hakikî bir şakirdine cennet-i ebediyeyi dahi gaye-i maksad yaptırmadığı halde; bu zâil fânî dünyayı ona gaye-i maksad hiç yapar mı? İşte iki şakirdin himmetlerinin ne derece birbirinden farklı olduğunu anla!

Hem felsefe-i sakîmenin şakirdleriyle Kur'an-ı Hakîm'in tilmizlerinin hamiyetkârlık ve fedakârlıklarını bununla müvazene edebilirsiniz. Şöyle ki:

Felsefenin şakirdi, kendi nefsi için kardeşinden kaçır, onun aleyhinde dava açar. Kur'anın şakirdi ise, semavat ve arzdaki umum sâlih ibadî kendine kardeş telakki ederek, gayet samimî bir surette onlara dua eder ve saadetleriyle mes'ud oluyor ve ruhunda şedid bir alâkayı onlara karşı hisseder. Hem en büyük şey olan Arş ve Şems'i, müsahhar birer memur ve kendi gibi bir abd, bir mahluk telakki eder.

Hem iki şakirdin ulviyet ve inbisat-ı ruhlarını bundan kıyas et ki: Kur'an, kendi şakirdlerinin ruhuna öyle bir inbisat ve ulviyet verir ki; doksan dokuz taneli tesbihe bedel, doksan dokuz Esmâ-i İlahiyenin cilvelerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerratını, birer tesbih taneleri olarak şakirdlerinin ellerine verir. "Evradlarınızı bununla okuyunuz." der. İşte Kur'anın tilmizlerinden Şah-ı

Geylanî, Rufaî, Şazelî (R.A.) gibi şakirdleri, virdlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde silsile-i zerratı, katarat adedlerini, mahlukatın aded-i enfasını tutmuşlar, onunla evradlarını okuyorlar. Cenab-ı Hakk'ı zikir ve tesbih ediyorlar. İşte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın mu'cizane terbiyesine bak ki: Nasıl edna bir kederle ve küçük bir gam ile başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlub olan bu küçük insan, terbiye-i Kur'an ile ne kadar teâlî ediyor. Ve ne derece letaifi inbisat eder ki: Koca dünya mevcudatını, virdine tesbih olmakta kısa görüyor. Ve Cennet'i zikir ve virdine gaye olmakta az gördüğü halde, kendi nefsinin Cenab-ı Hakk'ın edna bir mahlukunun üstünde büyük tutmuyor. Nihayet izzet içinde, nihayet tevazuu cem'ediyor. Felsefe şakirdlerinin buna nisbeten ne derece pest ve aşağı olduğunu kıyas edebilirsin.

İşte felsefe-i sakîme-i Avrupaiyeden yek-çeşm olan dehasının yanlış gördüğü hakikatları; iki cihana bakan, gayb-aşına parlak iki gözü ile iki âleme nazar eden, beşer için iki saadete iki eliyle işaret eden hüda-yı Kur'anî der ki: "Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin mâliki, herşeye kadîr, herşeyi bilir bir Rahîm-i Kerim'dir. O senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor. Tâ senin için muhafaza etsin, zayı' olmasın. İleride mühim bir fiat sana verecek. Sen muvazzaf ve memur bir askersin. Onun namıyla çalış ve hesabıyla amel et. Odur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin tâkatın yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi; o Mâlik'in esmasına ve şuunatına bir mazhariyettir. Sana bir musibet geldiği vakit, de: **إِنَّا لِلَّهِ** **وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** Yani: Ben mâlikimin hizmetindeyim. Ey musibet! Eğer onun izin ve rızasıyla geldin ise, merhaba, safa geldin! Çünkü elbette bir vakit ona döneceğiz ve onun huzuruna gideceğiz ve ona müştakız. Madem herhalde bir zaman bizi hayatın tekâlifinden âzad edecektir. Haydi ey musibet! O terhis ve o âzad etmek, senin elinle olsun, razıyım. Eğer benim emanet muhafazasında ve vazifeperverliğimi tecrübe suretinde sana emir ve irade etmiş, fakat sana teslim olmaklığıma izin ve rızası olmazsa; benim tâkatım yettikçe, emin olmayana Mâlikimin emanetini teslim etmem!" der.

İşte binden bir nümune olarak, deha-yı felsefinin ve hüda-yı Kur'anînin verdikleri derslerin derecelerine bak. Evet iki tarafın hakikat-ı hali sâbıkan beyan edilen tarz ile gidiyor. Fakat hidayet ve dalalette insanların dereceleri mütefavittir. Gafletin mertebeleri muhteliftir. Herkes her mertebede bu hakikatı tamamıyla hissedemez. Çünkü gaflet, hissi ibtal ediyor. Ve bu zamanda öyle bir derecede ibtal-i his etmiş ki, bu elîm elemin acısını ehl-i medeniyet hissetmiyorlar. Fakat hassasiyet-i ilmiyenin tezayüdüyle ve her günde otuzbin cenazeyi gösteren mevtin ikazatıyla o gaflet perdesi parçalanıyor. Ecnebilerin tagutlarıyla ve fûnun-u tabiiyeleriyle dalalete gidenlere ve onları körükörüne taklid edip ittiba edenlere binler nefrin ve teessüfler!

Ey bu vatan gençleri! Firenkleri taklide çalışmayınız! Âyâ, Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adavetten sonra, hangi akıl ile onların sefahet ve bâtıl efkârlarına ittiba edip emniyet ediyorsunuz? Yok! Yok! Sefihane taklid edenler, ittiba değil, belki şuursuz olarak onların safına iltihak edip kendi kendinizi ve kardeşlerinizi i'dam ediyorsunuz. Âgâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittiba ettikçe, hamiyet davasında yalancılık ediyorsunuz!.. Çünkü şu surette ittibanız, milliyetinize karşı bir istihfaftır ve millete bir istihzadır!..

هَدَيْنَا اللَّهَ وَ إِيَّاكُمْ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ

ALTINCI NOTA: Ey kâfirlerin çokluklarından ve onların bazı hakaik-i imaniyenin inkârındaki ittifaklarından telaşa düşen ve itikadını bozan bîçare insan! Bil ki: Kıymet ve ehemmiyet, kemmiyette ve aded çokluğunda değil. Çünkü insan eğer insan olmazsa, şeytan bir hayvana inkılab eder. İnsan, bazı firenkler ve firenk-meşrebler gibi ihtirasat-ı hayvaniyede terakki ettikçe, daha şiddetli bir hayvaniyet mertebesini alır. Sen görüyorsun ki; hayvanatın kemmiyet ve aded itibariyle hadsiz bir çokluğu varken, ona nisbeten insan gayet az iken, umum enva'-ı hayvanat üstünde sultan ve halife ve hâkim olmuştur. İşte muzır kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefihler, Cenab-ı Hakk'ın hayvanatından bir nevi habislerdir ki, Fâtır-ı Hakîm onları dünyanın imareti için halketmiştir. Mü'min ibadına ettiği nimetlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vâhid-i kıyasî yapıp, akibetinde müstehak oldukları Cehennem'e teslim eder.

İşte küffarın ve ehl-i dalaletin bir hakikat-ı imaniyeyi inkâr ve nefyemelerinde kuvvet yoktur. Çünkü nefiy sırrıyla ittifakları kuvvetsizdir. Bin nefyedeciler, birtek hükmündedir. Meselâ: Bütün İstanbul ahali, Ramazanın başında ay'ı görmediğinden nefyetse, iki şahidin isbatıyla o cemm-i gafîrin nefiy ve ittifakı sukut eder. Madem küfrün ve dalaletin mahiyeti nefiydir ve inkârdır, cehildir ve ademdir, küffarın kesret ile ittifakı ehemmiyetsizdir. Ehl-i hakkın, hak ve sabit ve sübutu isbat olunan mesail-i imaniyede şuhuda istinad eden iki mü'minin hükmü, hadsiz o ehl-i dalaletin ittifakına racih olur, galebe eder. Bu hakikatın sırrı şudur ki: Nefyedenlerin davaları sureten bir iken, müteaddiddir; birbiriyle ittihad edemez ki kuvvetlensin. İsbat edicilerin davaları ittihad ediyor, birbirinden kuvvet alır. Çünkü gökteki hilâl-i Ramazanı görmeyen der ki: "Benim nazarımda ay yoktur; benim yanımda görünmüyor." Başkası da, "Nazarımda yoktur" der. Daha başkası da öyle der. Herbiri kendi nazarında "yoktur" der. Herbirinin nazarları ayrı ayrı ve nazara perde olan esbab dahi ayrı ayrı olabildiği için, davaları da ayrı ayrı olur; birbirine kuvvet veremez. Fakat isbat edenler demiyor ki: "Benim nazarımda ve gözümde hilâl var." Belki "Nefs-ül emirde, göğün yüzünde hilâl vardır, görünür" der. Görenler bütün aynı davayı ve "nefs-ül emirde vardır" der. Demek bütün davalar birdir. Nefyedenlerin nazarları ayrı ayrı olduğundan, davaları da ayrı ayrı olur. Nefs-ül

emre hükmedemiyorlar. Çünkü nefis-ül emirde nefiy isbat edilmez. Çünkü ihata lâzımdır.

وَالْعَدَمُ الْمَطْلُوقُ لَا يُثْبِتُ إِلَّا بِمُشْكِلَاتٍ عَظِيمَةٍ bir kaide-i usûldür. Evet birşeyi dünyada var desen, yalnız o şeyi göstermek kâfi gelir. Eğer yok deyip nefyetsen, bütün dünyayı eleyip göstermek lâzım gelir ki, tâ o nefiy isbat edilsin.

İşte bu sırra binaen; ehl-i küfrün bir hakikatı nefyetmesi ise, bir mes'eleyi halletmek veyahud dar bir delikten geçmek veyahud bir hendekten atlamak misalindedir ki; bin de, bir de, birdir. Çünkü birbirine yardımcı olamaz. Fakat isbat edenler nefis-ül emirde hakikat-ı hale baktıkları için, müddeaları ittihad ediyor. Kuvvetleri birbirine yardım eder. Büyük bir taşın kaldırmasına benzer ki, ne kadar eller yapışsa daha ziyade kaldırması kolay olur ve birbirinden kuvvet alır.

YEDİNCİ NOTA: Ey müslümanları dünyaya şiddetle teşvik eden ve san'at ve terakkiyat-ı ecnebiyeye cebr ile sevkeden bedbaht hamiyet-füruş! Dikkat et, bu milletin bazılarının din ile bağlandıkları rabitaları kopmasın! Eğer böyle ahmakane körükörüne topuzların altında bazılarının dinden rabitaları kopsa, o vakit hayat-ı içtimaiyede bir semm-i katil hükmünde o dinsizler zarar verecekler. Çünkü mürtedin vicdanı tamam bozulduğundan, hayat-ı içtimaiyeye zehir olur. Ondandır ki, ilm-i usûlde "Mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Kâfir eğer zimmî olsa veya musalaha etse, hakk-ı hayatı var" diye usûl-i Şeriatın bir düsturudur. Hem mezheb-i Hanefiyede, ehl-i zimmeden olan bir kâfirin şهادeti makbuldür. Fakat fâsık merdud-üş şهادettir, çünkü haındir.

Ey bedbaht fâsık adam! Fâsıkların kesretine bakıp aldanma ve "Ekseriyetin efkârı benimle beraberdir" deme! Çünkü fâsık adam, fısık isteyerek ve bizzât taleb edip girmemiş; belki içine düşmüş çıkamıyor. Hiçbir fâsık yoktur ki, sâlih olmasını temenni etmesin ve âmirini ve reisini mütedeyyin görmek istemesin. İllâ ki, el'iyazü billah irtidad ile vicdanı tefessüh edip, yılan gibi zehirlemekten lezzet alsın.

Ey divane baş ve bozuk kalb! Zanneder misin ki, "Müslümanlar dünyayı sevmiyorlar veyahud düşünmüyorlar ki, fakr-ı hale düşmüşler ve ikaza muhtaçtırlar; tâ ki dünyadan hissesini unutmasınlar." Zannın yanlıştır, tahminin hatadır. Belki hırs şiddetlenmiş, onun için fakr-ı hale düşüyorlar. Çünkü mü'minde hırs, sebab-i hasarettir ve sefalettir. الْحَرِيصُ حَائِبٌ حَاسِرٌ durub-u emsal hükmüne geçmiştir. Evet insanı dünyaya çağırان ve sevkeden esbab çoktur. Başta nefis ve hevası ve ihtiyaç ve havassı ve duyguları ve şeytanı ve dünyanın surî tatlılığı ve senin gibi kötü arkadaşları gibi çok dâileri var. Halbuki bâki olan

âhirete ve uzun hayat-ı ebediyeye davet eden azdır. Eğer sende zerre miktar bu bîçare millete karşı hamiyet varsa ve ulüvv-ü himmetten dem vurduğun yalan olmazsa, hayat-ı bâkiyeye yardım eden azlara imdad etmek lâzım gelir. Yoksa o az dâîleri susturup, çoklara yardım etsen şeytana arkadaş olursun.

Âyâ zanneder misin; bu milletin fakr-ı hali, dinden gelen bir zühd ve terk-i dünyadan gelen bir tenbellikten neş'et ediyor. Bu zanda hata ediyorsun. Acaba görmüyor musun ki, Çin ve Hind'deki Mecusi ve Berahime ve Afrika'daki zenciler gibi, Avrupa'nın tasallutu altına giren milletler bizden daha fakirdirler. Hem görmüyor musun ki, zarurî kuttan ziyade müslümanların elinde bırakılmıyor. Ya Avrupa kâfir zalimleri veya Asya münafıkları, desiseleriyle ya çalar veya gasbediyor. Sizin cebren böyle ehl-i imanı mimsiz medeniyete sevkteki maksadınız, eğer memlekette asayiş ve emniyet ve kolayca idare etmek ise, kat'iyyen biliniz ki; hata ediyorsunuz, yanlış yola sevk ediyorsunuz. Çünkü itikadı sarsılmış, ahlâkı bozulmuş yüz fâsıkın idaresi ve onlar içinde asayiş temini, binler ehl-i salahatın idaresinden daha müşkildir. İşte bu esaslara binaen ehl-i İslâm, dünyaya ve hırsa sevk etmeye ve teşvik etmeye muhtaç değildirler. Terakkiyat ve asayişler, bununla temin edilmez. Belki mesaîlerinin tanzimine ve mabeynlerindeki emniyetin tesisine ve teavün düsturunun teshiline muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç da, dinin evamir-i kudsiyesiyle ve takva ve salabet-i diniye ile olur.

SEKİZİNCİ NOTA: Ey sa'y ve ameldeki lezzet ve saadeti bilmeyen tenbel insan! Bil ki:

Cenab-ı Hak, kemal-i kereminden, hizmetin mükâfatını, hizmet içinde dercetmiştir. Amelin ücretini, nefs-i amel içine koymuştur. İşte bu sır içindir ki, mevcudat hattâ bir nokta-i nazarda camidat dahi, evamir-i tekviniye tabir edilen hususî vazifelerinde, kemal-i şevk ile ve bir çeşit lezzet ile evamir-i Rabbaniyeyi imtisal ederler. Arıdan, sinekten, tavuktan tut; tâ Şems ve Kamer'e kadar her şey kemal-i lezzetle vazifesine çalışıyorlar. Demek hizmetlerinde bir lezzet var ki, akılları olmadığından akibeti ve neticeleri düşünmeden, mükemmel vazifelerini îfa ediyorlar.

Eğer desen: Zihayatta lezzet kabildir, cemadatta nasıl şevk ve lezzet olabilir?

Elcevab: Cemadat kendi hesaplarına değil, onlarda tecelli eden esma-i İlahiye hesabına bir şeref, bir makam, bir kemal, bir güzellik, bir intizam isterler, arıyorlar. O vazife-i fitriyelerinin imtisalinde, Nur-ul Envâr'ın isimlerine birer ma'kes, birer âyine hükmüne geçtiğinden tenevvür eder, terakki eder. Meselâ: Nasılki bir katre su, bir zerrecik cam parçası zâtında ziyasız, ehemmiyetsiz iken, sâfi kalbiyle Güneş'e yüzünü çevirse, o vakit o

ehemmiyetsiz, ziyasız katre ve cam parçası, Güneş'in bir nevi arşı olup senin yüzüne de tebessüm eder. İşte bu misal gibi, zerrat ve mevcudat, cemal-i mutlak ve kemal-i mutlak sahibi olan Zât-ı Zülcelal'in isimlerine vazifeperverlik cihetinde âyine olmalarıyla, o katre ve zerrecik şişe gibi gayet aşağı bir dereceden gayet yüksek bir derece-i zuhura ve tenevvüre çıkıyorlar. Madem vazife cihetinde gayet nuranî ve yüksek bir makam alıyorlar; lezzet mümkün ve kabil ise, yani hayat-ı âmmeden hissedar iseler, gayet lezzet ile o vazifeleri görüyorlar, denilebilir.

Vazifede lezzet bulunduğu en zahir bir delil, sen kendi âza ve duygularının hizmetlerine bak. Herbiri beka-i şahsî ve beka-i nev'î için ettikleri hizmetlerinde ayrı ayrı lezzetleri var. Nefs-i hizmet, onlara bir telezzüz hükmüne geçiyor. Hattâ hizmeti terketmek, o uzvun bir nevi azabıdır.

Hem en zahir bir delil dahi, horoz veya yavrulu tavuk gibi hayvanatın vazifelerinde gösterdikleri fedakârane ve merdane vaziyetleridir ki, horoz aç olduğu halde tavukları nefesine tercih edip bulduğu rızka onları çağırır; yemez, onlara yedirir. Ve bir şevk ve iftihar ve telezzüz ile o vazifeyi gördüğü, görünür. Demek o hizmette, yemekten fazla bir lezzet alır.

Hem küçük yavrularına çobanlık eden tavuk dahi, yavrularının hatırı için ruhunu feda eder, ite atılır. Kendini aç bırakıp onları doyurur. Demek o hizmette öyle bir lezzet alır ki; açlık acısına ve ölmek elemine tereccuh eder, ziyade gelir. Hayvanî vâlideler yavrularını, küçük iken vazifeleri bulunduğuandan lezzetle himayeye çalışır. Büyük olduktan sonra vazife kalkar, lezzet de gider. Yavrusunu döver, elinden taneyi alır. Yalnız, insan nev'indeki vâlidelerin vazifeleri bir derece devam eder. Çünkü insanlarda za'f u acz itibariyle daima bir nevi çocukluk var, her vakit de şefkate muhtaçtır. İşte umum hayvanatın horoz gibi çobanlık eden erkeklerine ve tavuk gibi vâlidelerine bak, anla ki; bunlar kendi hesabına ve kendileri namına, kendi kemalleri için o vazifeyi görmüyorlar. Çünkü hayatını, vazifede lâzım gelse feda ediyorlar. Belki vazifeleri, onları o vazife ile tavzif eden ve o vazife içinde rahmetiyle bir lezzet derceden Mün'im-i Kerim'in hesabına ve Fâtır-ı Zülcelal'in namına görüyorlar.

Hem nefs-i hizmette ücret bulunduğu bir delil de şudur ki: Nebatat ve eşcar, bir şevk u lezzeti ihsas eden bir tavır ile Fâtır-ı Zülcelal'in emirlerini imtisal ediyorlar. Çünkü dağıttığı güzel kokular ve müşterilerin nazarını celbedecek zînetlerle süslenmeleri ve sümbülleri ve meyveleri için çürüyünceye kadar kendilerini feda etmeleri, ehl-i dikkate gösterir ki: Onların, emr-i İlahînin imtisalinden öyle bir lezzetleri var ki; nefsinin mahvedip çürütüyor.

Bak, başında çok süt konserveleri taşıyan Hindistan cevizi ve incir gibi meyvedar ağaçlar, rahmet hazinesinden lisan-ı hal ile süt gibi en güzel bir gıdayı

ister, alır, meyvelerine yedirir; kendi bir çamur yer. Nar ağacı sâfi bir şarabı, hazine-i rahmetten alıp meyvesine yedirir; kendisi çamurlu ve bulanık bir suya kanaat eder.

Hattâ hububatta dahi sünbüllemek vazifesinde zahir bir iştiyak görünür. Nasılki dar bir yerde hapsedilen bir zât, bir bostana, geniş bir yere çıkmayı müştakane ister. Öyle de: Hububatta, sünbüllemek vazifesinde öyle sürurlu bir vaziyet, bir iştiyak görünüyor. İşte "Sünnetullah" tabir edilen, kâinatta cereyan eden bu sırlı uzun düsturdandır ki: İşsiz, tenbel, istirahatla yaşayan ve rahat döşeğinde uzananlar, ekseriyetle sa'yeden, çalışanlardan daha ziyade zahmet ve sıkıntı çeker. Çünkü daima işsizler ömründen şikayet eder; eğlence ile çabuk geçmesini ister. Sa'yeden ve çalışan ise; şâkirdir, hamdeder, ömrün geçmesini istemez. **كُلُّ الْمُسْتَرْبِيعِ الْعَاطِلِ شَاكٍ مِنْ عُمْرِهِ وَ السَّاعِي الْعَامِلِ شَاكِرٌ** küllî düsturdur. Hem o sır iledir ki: "Rahat, zahmette; zahmet, rahattadır" cümlesi darb-ı mesel olmuştur. Evet cemadata dikkatle nazar edilse: Bilkuvve yalnız istidad ve kabiliyet cihetinde nâkıs kalıp inkişaf etmeyenlerin, gayet bir içtihad ve sa'y ile inbisat edip bilkuvveden bilfiil suretine geçmesinde, mezkûr sünnet-i İlahiye düsturuyla bir tavır görünüyor. Ve o tavır işaret eder ki: O vazife-i fitriyede bir şevk ve o mes'eledede bir lezzet vardır. Eğer o camidin umumî hayattan hissesi varsa, şevk kendisinin olur; yoksa, o camidi temsil eden, nezaret eden şeye aittir. Hattâ bu sırra binaen denilebilir: Latif, nazik su incimad emrini aldığı vakit, öyle şiddetli bir şevk ile o emre imtisal eder ki, demiri şakk eder, parçalar. Demek bürudet ve taht-es sıfır soğuğun lisaniyla ağzı kapalı demir kaptaki suya "Genişlen!" emr-i Rabbanîsini tebliğinde, şiddet-i şevk ile kabını parçalar, demiri bozar, kendisi buz olur. Ve hâkeza.. herşeyi buna kıyas et ki, güneşlerin deveranından ve seyr ü seyahatlarından tut, tâ zerrelere mevlevî gibi devretmelerine ve dönmelerine ve ihtizazlarına kadar kâinattaki bütün sa'y ü hareket, kanun-u kader-i İlahî üzerine cereyan ediyor. Ve dest-i kudret-i İlahîden sudûr eden ve irade ve emir ve ilmi tazammun eden emr-i tekvinî ile zuhur eder. Hattâ herbir zerre, herbir mevcut, herbir zîhayat, bir nefer askere benzer ki; orduda muhtelif dairelerde, o neferin ayrı ayrı nisbetleri, vazifeleri olduğu gibi; herbir zerre, herbir zîhayatın dahi öyledir. Meselâ: Senin gözünde bir zerre, gözün hüceyresinde ve gözde ve asab-ı vechiyede ve bedenin şerayın tabir edilen damarlarında, birer nisbeti ve o nisbete göre birer vazifesi ve o vazifeye göre birer faidesi vardır. Ve hâkeza herşeyi ona kıyas et. Buna binaen herbir şey, bir Kadîr-i Ezelî'nin vücub-u vücuduna iki cihetle şehadet eder:

Biri: Tâkatının binler derece fevkinde vazifeleri görmekteki acz-i mutlak lisaniyla o Kadîr'in vücuduna şehadet eder.

İkincisi: Herbir şey, nizam-ı âlemi teşkil eden düsturlara ve müvazene-i mevcudatı idame eden kanunlara tatbik-i hareket etmekle, o Alîm-i Kadîr'e şehadet eder.

Çünkü zerre gibi bir camid, arı gibi küçük bir hayvan, Kitab-ı Mübin'in mühim ve ince mes'eleleri olan nizam ve mizanı bilmez. Camid bir zerre, arı gibi küçük bir hayvan nerede? Semavat tabakalarını bir defter sahifesi gibi açıp, kapayıp toplayan Zât-ı Zülcelal'in elindeki Kitab-ı Mübin'in mühim ince mes'elelerini okumak nerede? Eğer sen divanelik edip; zerrede, o kitabın ince hurufatını okuyacak kadar bir göz bulunduğunu tevehhüm etsen; o vakit o zerrenin şahadetini redde çalışabilirsin. Evet Fâtır-ı Hakîm, Kitab-ı Mübin'in düsturlarını gayet güzel bir surette ve muhtasar bir tarzda ve has bir lezzette ve mahsus bir ihtiyaçta icmal edip derceder. Herşey öyle has bir lezzet ve mahsus bir ihtiyaç ile amel etse, o Kitab-ı Mübin'in düsturlarını bilmeyerek imtisal eder. Meselâ: Hortumlu sivrisinek dünyaya geldiği dakikada hanesinden çıkar; durmayarak insanın yüzüne hücum eder, uzun asâsıyla vurur, âb-ı hayat fişkirtir, içer. Hücumdan kaçmakta, erkân-ı harb gibi meharek gösterir. Acaba bu küçük, tecrübesiz, yeni dünyaya gelen mahluka bu san'atı ve bu fenn-i harbi ve su çıkarmak san'atını kim öğretmiş ve nerede öğrenmiş? Ben, yani bu bîçare Said itiraf ediyorum ki: Eğer ben o hortumlu sineğin yerinde olsaydım; bu san'atı, bu kerr u ferr harbini ve su çıkarmak hizmetini çok uzun dersler ve çok müteaddid tecrübelerle ancak öğrenebilirdim.

İşte ilhama mazhar olan arı, örümcek ve yuvasını çorap gibi yapan bülbül gibi hayvanatı bu sineğe kıyas et. Hattâ nebatatı da aynen hayvanata kıyas edebilirsin. Evet Cevvad-ı Mutlak (Celle Celaluhu), her ferd-i zîhayatın eline lezzet midadıyla ve ihtiyaç mürekkebiyle yazılmış bir tezkereyi vermiş. Onunla evamir-i tekvinienin programını ve hizmetlerinin fihristesini tevdi' etmiştir. Bak o Hakîm-i Zülcelal'e; nasıl Kitab-ı Mübin'in düsturlarından arı vazifesine ait mikdarını bir tezkerede yazmış, arının başındaki sandukçaya koymuştur. O sandukçanın anahtarı da, vazifeperver arıya has bir lezzettir. Onunla sandukçayı açar, programını okur, emri anlar, hareket eder. **وَ أَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ** âyetinin sırrını izhar eder. İşte eğer bu Sekizinci Nota'yı tamam işittin ve tam anladınsa, bir hads-i imanî ile **وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ** nin bir sırrını,

وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ nin bir hakikatını,

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ nun bir düsturunu,

فَسُبْحَانَ الَّذِي يَدِيرُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ nun bir nüktelerini anlarsın.

DOKUZUNCU NOTA: Bil ki: Nev'-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemalâtın fezlekese ve esasıdır. Din-i Hak, saadetin fihristesidir. İman, bir hüsn-ü münezzeh ve mücerredir. Madem şu âlemde parlak bir hüsn, geniş ve yüksek bir feyiz, zahir bir hak, faik bir kemal görünüyor. Bilbedahe hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve Nebiler elindedir. Dalalet, şerr ve hasaret; onun muhalifindedir.

Mehasin-i ubudiyetin binlerinden yalnız buna bak ki: Nebi Aleyhisselâm, ubudiyet cihetiyle muvahhidînin kalblerini îd ve cuma ve cemaat namazlarında ittihad ettiriyor ve dillerini bir kelimedede cem' ediyor. Öyle bir surette ki: Şu insan, Mabud-u Ezeli'nin azamet-i hitabına, hadsiz kalblerden ve dillerden çıkan sesler, dualar, zikirler ile mukabele ediyor. O sesler, dualar, zikirler birbirine tesanüd ederek ve birbirine yardım edip ittifak ederek öyle geniş bir surette Mabud-u Ezeli'nin uluhiyetine karşı bir ubudiyet gösteriyor ki; güya Küre-i Arz kendisi o zikri söylüyor, o duayı ediyor ve aktarıyla namaz kılıyor ve etrafıyla semavatın fevkinde izzet ve azametle nâzil olan **أَقِيمُوا الصَّلَاةَ** emrini, Küre-i Arz imtisal ediyor. Bu sırr-ı ittihad ile, kâinat içinde bir zerre gibi zaîf, küçük bir mahluk olan şu insan, ubudiyetin azameti cihetiyle Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın mahub bir abdi ve Arz'ın halifesi, sultanı ve hayvanatın reisi ve hilkat-ı kâinatın neticesi ve gayesi oluyor. Evet eğer namazların arkasında hususan bayram namazlarında bir anda Allahü Ekber diyen yüzer milyon insanların sesleri, âlem-i gaybda ittihad ettikleri gibi, âlem-i şhadette dahi birbiriyle ittihad edip içtima etse, Küre-i Arz tamamıyla büyük bir insan olup, azametine nisbeten büyük bir sadâ ile söylediği Allahü Ekber'e müsavi geldiğinden, o muvahhidînin ittihadı ile bir anda Allahü Ekber demeleri, Küre-i Arz'ın büyük bir Allahü Ekber'i hükmüne geçiyor. Âdeta bayram namazlarında âlem-i İslâmın zikr ü tesbihiyle zemin zelzele-i kübraya mazhar olup, aktar u etrafıyla Allahü Ekber deyip, kıblesi olan Kâ'be-i Mükerrreme'nin samimî kalbiyle niyet edip, Mekke ağzıyla, Cebel-i Arefe diliyle Allahü Ekber diyerek, o tek kelime etraf-ı Arz'daki umum mü'minlerin mağara-misal ağızlarındaki havada temessül ediyor. Birtek Allahü Ekber kelimesinin aks-i sadâsıyla hadsiz Allahü Ekber vuku bulduğu gibi, o makbul zikir ve tekbir, semavatı dahi çınlatıp berzah âlemlerine de temevvüc ederek sadâ veriyor. İşte bu Arz'ı böyle kendine sâcid ve âbid ve ibadına mescid ve mahluklarına beşik ve kendine müsebbih ve mükebbir eden Zât-ı Zülcelal'e, yerin zerrati adedince hamd ve tesbih ve tekbir edip ve mevcudatı adedince hamd ediyoruz ki; bize bu nevi ubudiyeti ders veren Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ına ümmet eylemiş.

ONUNCU NOTA: Bil ey gafil, müşevveş Said! Cenab-ı Hakk'ın nur-u marifetine yetişmek ve bakmak ve âyât ve şahidlerin âyinelerinde cilvelerini görmek ve berahin ve deliller mesamatıyla temaşa etmek iktiza ediyor ki; senin üstünden geçen, kalbine gelen ve aklına görünen herbir nuru tenkid parmaklarıyla yoklama ve tereddüd eliyle tenkid etme! Sana ışıklanan bir nuru

tutmak için elini uzatma; belki gaflet esbabından tecerrüd et, onlara müteveccih ol, dur. Çünkü ben müşahede ettim ki: Marifetullahın şahidleri, bürhanları üç çeşittir.

Bir kısmı: Su gibidir; görünür, hissedilir, lâkin parmaklarla tutulmaz. Bu kısımda hayalâtan tecerrüd etmek, külliyetle ona dalmak gerektir. Tenkid parmaklarıyla teccessüs edilmez; edilse akar, kaçar. O âb-ı hayat, parmağı mekân ittihaz etmez.

İkinci kısım: Hava gibidir; hissedilir, fakat ne görünür, ne de tutulur. Ona karşı sen yüzün, ağzın, ruhunla o rahmet nesimine karşı teveccüh et, kendini mukabil tut, tenkid elini uzatma, tutamazsın. Ruhunla teneffüs et. Tereddüd eliyle baksan, tenkid ile el atsan, o yürür gider; senin elini mesken ittihaz etmez, ona razı olmaz.

Üçüncü kısım ise: Nur gibidir; görünür, fakat ne hissedilir, ne de tutulur. Öyle ise kalbinin gözüyle, ruhunun nazarıyla kendini ona mukabil tut ve gözünü ona tevcih et, bekle; belki kendi kendine gelir. Çünkü nur; el ile tutulmaz, parmaklar ile avlanmaz, belki o nur ancak basiret nuruyla avlanır. Eğer harîs ve maddî elini uzatsan ve maddî mizanlarla tartsan, sönmese de gizlenir. Çünkü öyle nur, maddîde hapse razı olmadığı gibi, kayda da giremez, kesifi kendine mâlik ve seyyid kabul etmez.

ONBİRİNCİ NOTA: Bil ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın ifadesinde çok şefkat ve merhamet var. Çünkü muhatabların ekserisi, cumhur-u avamdır. Onların zihinleri basittir. Nazarları dahi dakik şeyleri görmediğinden, onların besatet-i efkârını okşamak için tekrar ile, semavat ve arzın yüzlerine yazılan âyetleri tekrar ediyor. O büyük harfleri kolaylıkla okutturuyor. Meselâ: Semavat ve arzın hilkatı ve semadan yağmurun yağdırılması ve arzın dirilmesi gibi bilbedahe okunan ve görünen âyetleri ders veriyor. O huruf-u kebire içinde küçük harflerle yazılan ince âyâta nazarı nâdiren çevirir, tâ zahmet çekmesinler. Hem üslûb-u Kur'anîde öyle bir cezalet ve selaset ve fitrîlik var ki: Güya Kur'an bir hâfızdır; kudret kalemiyle kâinat sahifelerinde yazılan âyâtı okuyor. Güya Kur'an, kâinat kitabının kıraatıdır ve nizamâtının tilavetidir ve Nakkaş-ı Ezelîsinin şunununu okuyor ve fiillerini yazıyor. Bu cezalet-i beyaniyeyi görmek istersen, hüşyar ve müdakkik bir kalb ile, Sure-i Amme ve **قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ** âyetleri gibi fermanları dinle!..

ONİKİNCİ NOTA: Ey bu Notaları dinleyen dostlarım! Biliniz ki; ben hilaf-ı âdet olarak, gizlemesi lâzım gelen Rabbime karşı kalbimin tazarru' ve niyaz ve münacatını bazan yazdığımın sebebi; ölüm, dilimi susturduğu zamanlarda, dilime bedel kitabımın söylemesinin kabulünü rahmet-i İlahiyeden rica etmektir. Evet kısa bir ömürde, hadsiz günahlarıma keffaret olacak, muvakkat

lisanımın tövbe ve nedametleri kâfi gelmiyor. Sabit ve bir derece daim olan kitabın lisanı daha ziyade o işe yarar. İşte onüç sene (Haşiye) evvel, dağdağalı bir fırtına-i ruhiye neticesinde, Eski Said'in gülmeleri, Yeni Said'in ağlamalarına inkılab edeceği hengâmda; gençliğin gaflet uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım bir anda, şu münacat ve niyaz Arabî yazılmıştır. Bir kısmının Türkçe mealî şudur ki:

Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerimim! Benim sû'-i ihtiyarımla ömrüm ve gençliğim zayi' olup gitti. Ve o ömür ve gençliğin meyvelerinden elimde kalan, elem verici günahlar, zillet verici elemeler, dalalet verici vesveseler kalmıştır. Ve bu ağır yük ve hastalıklı kalb ve hacaletli yüzümle kabre yakınlaşıyorum. Bilmüşahede göre göre gayet sür'atle, sağa ve sola inhiraf etmeyerek, ihtiyarsız bir tarzda, vefat eden ahbab ve akran ve akaribim gibi kabir kapısına yanaşıyorum. O kabir, bu dâr-ı fâniden firak-ı ebedî ile ebed-ül âbâd yolunda kurulmuş, açılmış evvelki menzil ve birinci kapıdır. Ve bu bağlandığım ve meftun olduğum şu dâr-ı dünya da, kat'î bir yakîn ile anladım ki; hêliktir gider ve fânidir ölür. Ve bilmüşahede içindeki mevcudat dahi, birbiri arkasından kabile kabile göçüp gider, kaybolur. Hususan benim gibi nefs-i emmareyi taşıyanlara şu dünya çok gaddardır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar çektirir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.

Ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerimim! **كُلُّ آتٍ قَرِيبٌ** sırrıyla ben şimdiden görüyorum ki: Yakın bir zamanda ben kefenimi giydim, tabutuma bindim, dostlarımla veda eyledim. Kabrime teveccüh edip giderken, senin dergâh-ı rahmetinde, cenazemin lisan-ı haliyle, ruhumun lisan-ı kaliyle bağıarak derim: El-Aman el-Aman! Yâ Hannan! Yâ Mennan! Beni günahlarımın hacaletinden kurtar! İşte kabrimin başına ulaştım, boynuma kefenimi takıp kabrimin başında uzanan cismimin

-----
(Haşiye): Bu risalenin te'lifinden onüç sene evvel.

üzerine durdum. Başımı dergâh-ı rahmetine kaldırıp bütün kuvvetimle feryad edip nida ediyorum: El-Aman el-Aman! Yâ Hannan! Yâ Mennan! Beni günahlarımın ağır yüklerinden halas eyle! İşte kabrime girdim, kefenime sarıldım. Teşyi'ciler beni bırakıp gittiler. Senin afv ü rahmetini intizar ediyorum. Ve bilmüşahede gördüm ki: Senden başka melce' ve mence' yok. Günahların çirkin yüzünden ve masiyetin vahşi şeklinden ve o mekânın darlığından bütün kuvvetimle nida edip diyorum: El-Aman, el-Aman! Yâ Rahman! Yâ Hannan! Yâ Mennan! Yâ Deyyan! Beni çirkin günahlarımın arkadaşlıklarından kurtar, yerimi genişlettir. İlahî! Senin rahmetin melceimdir ve Rahmeten lil-Âlemîn olan Habib'in senin rahmetine yetişmek için vesilemdir. Senden şekva değil,

belki nefsimi ve halimi sana şekva ediyorum. Ey Hâlık-ı Kerimim ve ey Rabb-ı Rahîmim! Senin Said ismindeki mahlukun ve masnuun ve abdin hem âsi, hem âciz, hem gafil, hem cahil, hem alîl, hem zelil, hem müsi', hem müsinn, hem şakî, hem seyyidinden kaçmış bir köle olduğu halde, kırk sene sonra nedamet edip senin dergâhına avdet etmek istiyor. Senin rahmetine iltica ediyor. Hadsiz günah ve hatiatlarını itiraf ediyor. Evham ve türlü türlü illetlerle mübtela olmuş. Sana tazarru' ve niyaz eder. Eğer kemal-i rahmetinle onu kabul etsen, mağfiret edip rahmet etsen; zâten o senin şânındır. Çünkü Erhamürrâhimînsin. Eğer kabul etmezsen, senin kapından başka hangi kapıya gideyim? Hangi kapı var? Senden başka Rab yok ki, dergâhına gidilsin. Senden başka hak Mabud yoktur ki, ona iltica edilsin!.."

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ أَجْرُ الْكَلَامِ فِي الدُّنْيَا وَ أَوَّلُ الْكَلَامِ فِي الْآخِرَةِ وَ فِي الْقَبْرِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ

ONÜÇÜNCÜ NOTA: Medar-ı iltibas olmuş olan beş mes'eledir.

Birincisi: Tarîk-ı hakta çalışan ve mücahede edenler, yalnız kendi vazifelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenab-ı Hakk'a ait vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler. Edeb-üd Din Ve-d Dünya Risalesi'nde vardır ki: Bir zaman şeytan, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'a itiraz edip demiş ki: "Madem ecel ve herşey kader-i İlahî ilemdir; sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin." Hazret-i İsa Aleyhisselâm demiş ki: **إِنَّ اللَّهَ أَنْ يَخْتَارَ عَبْدَهُ وَ كَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَارَ رَبَّهُ**

Yani: "Cenab-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: Sen böyle yapsan sana böyle yaparım, göreyim seni yapabilir misin? diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenab-ı Hakk'ı tecrübe etsin ve desin: Ben böyle işlesem, sen böyle işler misin? diye tecrübevari bir surette Cenab-ı Hakk'ın rububiyetine karşı imtihan tarzı sû'-i edebdir, ubudiyete münafîdir."

Madem hakikat budur, insan kendi vazifesini yapıp Cenab-ı Hakk'ın vazifesine karışmamalı.

Meşhurdur ki: Bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz'in ordusunu müteaddid defa mağlub eden Celaledin-i Harzemşah harbe giderken, vüzerası ve etbaı ona demişler: "Sen muzaffer olacaksın, Cenab-ı Hak seni galib edecek." O demiş: "Ben Allah'ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedarım, Cenab-ı Hakk'ın vazifesine karışmam; muzaffer etmek veya mağlub etmek onun vazifesidir." İşte o zât bu sırr-ı teslimiyeti anlamasıyla, hârika bir surette çok defa muzaffer olmuştur.

Evet insanın elindeki cüz'-i ihtiyarî ile işledikleri efallerinde, Cenab-ı Hakk'a ait netaici düşünmemek gerekir. Meselâ: Kardeşlerimizden bir kısım zâtlar, halkların Risale-i Nur'a iltihakları şevklerini ziyadeleştiriyor, gayrete getiriyor. Dinlemedikleri vakit zaîflerin kuvve-i maneviyeleri kırılıyor, şevkleri bir derece sönüyor. Halbuki Üstad-ı Mutlak, Mukteda-yı Küll, Rehber-i Ekmel olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm,

وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ olan ferman-ı İlahîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyade sa'y ü gayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ sırrıyla anlamış ki: İnsanlara dinlettirmek ve hidayet vermek, Cenab-ı Hakk'ın vazifesidir. Cenab-ı Hakk'ın vazifesine karışmazdı.

Öyle ise; işte ey kardeşlerim! Siz de, size ait olmayan vazifeye harekâtınızı bina etmekle karışmayınız ve Hâlîkınıza karşı tecrübe vaziyetini almayınız!

İkinci Mes'ele: Ubudiyet, emr-i İlahîye ve rıza-yı İlahîye bakar. Ubudiyetin dâîsi emr-i İlahî ve neticesi rıza-yı Hak'tır. Semeratı ve fevaidi, uhreviyedir. Fakat ille-i gaiye olmamak, hem kasden istenilmemek şartıyla, dünyaya ait faideler ve kendi kendine terettüb eden ve istenilmeyerek verilen semereler, ubudiyete münafî olmaz. Belki zaîfler için müşevvik ve müreccih hükmüne geçerler. Eğer o dünyaya ait faideler ve menfaatlar; o ubudiyete, o virde veya o zikre illet veya illetin bir cüz'ü olsa; o ubudiyeti kısmen ibtal eder. Belki o hasiyetli virde akîm bırakır, netice vermez. İşte bu sırrı anlamayanlar, meselâ yüz hasiyeti ve faidesi bulunan Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendî'yi veya bin hasiyeti bulunan Cevşen-ül Kebir'i, o faidelerin bazılarını maksud-u bizzât niyet ederek okuyorlar. O faideleri göremiyorlar ve göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur. Çünkü o faideler, o evradların illeti olamaz ve ondan, onlar kasden ve bizzât istenilmeyecek. Çünkü onlar fazlî bir surette, o hâlis virde talebsiz terettüb eder. Onları niyet etse, ihlası bir derece bozulur. Belki ubudiyetten çıkar ve kıymetten düşer. Yalnız bu kadar var ki; böyle hasiyetli evradı okumak için zaîf insanlar bir müşevvik ve müreccihe muhtaçtırlar. O faideleri düşünüp, şevke gelip; evradı sırf rıza-yı İlahî için, âhiret için okusa zarar vermez. Hem de makbuldür. Bu hikmet anlaşılmadığından; çoklar, aktabdan ve selef-i sâlihînden mervî olan faideleri görmediklerinden şübheye düşer, hattâ inkâr da eder.

Üçüncü Mes'ele: **طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَوَمَ يَتَجَاوَزُ طَوْرَهُ** Yani: "Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez." Nasıl bir zerre camdan, bir katre sudan, bir havuzdan, denizden, kamerden seyyarelere kadar güneşin cilveleri var. Herbirisi kabiliyetine göre güneşin aksini, misalini tutuyor ve haddini biliyor. Bir katre su, kendi kabiliyetine göre "Güneş'in bir aksı bende vardır" der. Fakat "Ben de deniz gibi bir âyineyim" diyemez. Öyle de: Esmâ-i İlahiyenin cilvesinin tenevvüüne göre, makamât-ı evliyada öyle meratib var. Esmâ-i İlahiyenin herbirisinin bir güneş gibi kalbden Arş'a kadar cilveleri var. Kalb de bir Arş'tır, fakat "Ben de Arş gibiyim" diyemez. İşte ubudiyetin esası olan, acz ve fakr ve kusur ve naksını bilmek ve niyaz ile dergâh-ı uluhiyete karşı secde etmeye bedel, naz ve fahr suretinde gidenler; zerrecik kalbini Arş'a müsavi tutar. Katre gibi makamını, deniz gibi evliyanın makamâtıyla iltibas eder. Kendini o büyük makamata yakıştırmak ve o makamda kendini muhafaza etmek için tasannuata, tekellüfata, manasız hodfüruşluğa ve birçok müşkilâta düşer.

Elhasıl: Hadîste vardır ki:

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْمُحْلِصُونَ وَالْمُحْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ

Yani: Medar-ı necat ve halas, yalnız ihlastır. İhlası kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlaslı amel, batmanlarla hâlis olmayana müreccahtır. İhlası kazandıran harekâtındaki sebebi, sırf bir emr-i İlahî ve neticesi rıza-yı İlahî olduğunu düşünmeli ve vazife-i İlahiyeye karışmamalı. Herşeyde bir ihlas var. Hattâ muhabbetin de ihlas ile bir zerresi, batmanlarla resmî ve ücretli muhabbete tereccuh eder. İşte bir zât bu ihlaslı muhabbeti böyle tabir etmiş:

وَمَا أَنَا بِالْبَاطِلِ عَلَى الْحُبِّ رِشْوَةٌ ضَعِيفٌ هَوَى يُبْعَى عَلَيْهِ ثَوَابٌ

Yani: "Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukabele, bir mükâfat istemiyorum. Çünkü mukabilinde bir mükâfat, bir sevab istenilen muhabbet zaîftir, devamsızdır." Hattâ hâlis muhabbet, fitrat-ı insaniyede ve umum vâlidelerde dercedilmiştir. İşte bu hâlis muhabbete tam manasıyla vâlidelerin şefkatleri mazhardır. Vâlideler o sırr-ı şefkat ile, evlâdlarına karşı muhabbetlerine bir mükâfat, bir rüşvet istemediklerine ve talep etmediklerine delil; ruhunu, belki saadet-i uhreviyesini de onlar için feda etmeleridir. Tavuğun bütün sermayesi kendi hayatı iken, yavrusunu itin ağzından kurtarmak için - Hüsrev'in müşahedesıyla- kafasını ite kaptırır.

Dördüncü Mes'ele: Esbab-ı zahiriye eliyle gelen nimetleri, o esbab hesabına almamak gerektir. Eğer o sebep ihtiyar sahibi değilse -meselâ hayvan ve ağaç gibi- doğrudan doğruya Cenab-ı Hak hesabına verir. Madem o, lisan-ı hal ile Bismillah der, sana verir. Sen de Allah hesabına olarak Bismillah de, al.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise; o Bismillah demeli, sonra ondan al, yoksa alma. Çünkü **وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ** âyetinin mana-yı sarihinden başka bir mana-yı işârîsi şudur ki: "Mün'im-i Hakikî'yi hatıra getirmeyen ve onun namıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz!" demektir. O halde hem veren Bismillah demeli, hem alan Bismillah demeli. Eğer o Bismillah demiyor fakat sen de almaya muhtaç isen; sen Bismillah de, onun başı üstünde rahmet-i İlahiyenin elini gör, şükür ile öp, ondan al. Yani nimetten in'ama bak, in'amdan Mün'im-i Hakikî'yi düşün. Bu düşünmek bir şükürdür. Sonra o zahirî vasıtaya istersen dua et. Çünkü o nimet onun eliyle size gönderildi.

Esbab-ı zahiriyeği perestiş edenleri aldatan; iki şeyin beraber gelmesi veya bulunmasıdır ki, "iktiran" tabir edilir, birbirine illet zannetmeleridir. Hem bir şeyin ademi, bir nimetin madum olmasına illet olduğundan, tevehhüm eder ki: O şeyin vücudu dahi, o nimetin vücuduna illettir. Şükürünü, minnetdarlığını o şeye verir, hataya düşer. Çünkü bir nimetin vücudu, o nimetin umum mukaddematına ve şeraitine terettüb eder. Halbuki o nimetin ademi, birtek şartın ademiyle oluyor. Meselâ: Bir bahçeyi sulayan cetvelin deliğini açmayan adam, o bahçenin kurummasına ve o nimetlerin ademine sebep ve illet oluyor. Fakat o bahçenin nimetlerinin vücudu, o adamın hizmetinden başka, yüzer şeraitin vücuduna tevakkufla beraber, illet-i hakikî olan kudret ve irade-i Rabbanîye ile vücuda gelir. İşte bu mağlatanın ne kadar hatası zahir olduğunu anla ve esbab-perestlerin ne kadar hata ettiklerini bil!

Evet iktiran ayrıdır, illet ayrıdır. Bir nimet sana geliyor; fakat bir insanın sana karşı ihsan niyeti, o nimete mukarin olmuş; fakat illet olmamış. İlet, rahmet-i İlahiyedir. Evet o adam ihsan etmeyi niyet etmeseydi, o nimet sana gelmezdi. Nimetin ademine illet olurdu. Fakat mezkûr kaideye binaen; o meyl-i ihsan, o nimete illet olamaz. Ancak yüzer şeraitin bir şartı olabilir. Meselâ: Risale-i Nur'un şakirdleri içinde Cenab-ı Hakk'ın nimetlerine mazhar bazı zâtlar (Hüsrev, Re'fet gibi), iktiranı illetle iltibas etmişler; Üstadına fazla minnetdarlık gösteriyorlardı. Halbuki Cenab-ı Hak onlara ders-i Kur'anîde verdiği nimet-i istifade ile, Üstadlarına ihsan ettiği nimet-i ifadeyi beraber kılmış, mukarenet vermiş. Onlar derler ki: "Eğer Üstadımız buraya gelmeseydi, biz bu dersi alamazdık. Öyle ise onun ifadesi, istifademize illettir." Ben de derim: "Ey kardeşlerim! Cenab-ı Hakk'ın bana da sizlere de ettiği nimet beraber gelmiş, iki nimetin illeti de rahmet-i İlahiyedir. Ben de sizin gibi iktiranı illetle iltibas ederek, bir vakit Risale-i Nur'un sizler gibi elmas kalemli yüzer şakirdlerine çok minnetdarlık hissediyordum. Ve diyordum ki: Bunlar olmasaydı, benim gibi yarım ümmi bir bîçare nasıl hizmet edecekti? Sonra anladım ki, sizlere kalem vasıtasıyla olan kudsi nimetten sonra, bana da bu hizmete muvaffakiyet ihsan etmiş. Birbirine iktiran etmiş, birbirinin illeti olamaz. Ben size teşekkür değil, belki sizi tebrik ediyorum. Siz de bana minnetdarlığa bedel, dua ve tebrik ediniz."

Bu dördüncü mes'elede, gafletin ne kadar dereceleri bulunduğu anlaşılır.

Beşinci Mes'ele: Nasılki bir cemaatın malı bir adama verilse zulüm olur. Veya cemaata ait vakıfları bir adam zabtetsen zulmeder. Öyle de: Cemaatın sa'yleriyle hasıl olan bir neticeyi veya cemaatın haseneleriyle terettüb eden bir şerefi, bir fazileti, o cemaatın reisine veya üstadına vermek; hem cemaata, hem de o üstad veya reise zulümdür. Çünkü enaniyeti okşar, gurura sevkeder. Kendini kapıcı iken, padişah zannettirir. Hem kendi nefesine de zulmeder. Belki bir nevi şirk-i hafîye yol açar. Evet bir kal'ayı fetheden bir taburun ganîmetini ve muzafferiyet ve şerefini, binbaşısı alamaz. Evet üstad ve mürşid, masdar ve menba telakki edilmemek gerektir. Belki mazhar ve ma'kes olduklarını bilmek lâzımdır. Meselâ: Hararet ve ziya, sana bir âyine vasıtasıyla gelir. Senden Güneş'e karşı minnetdar olmaya bedel, âyineyi masdar telakki edip, Güneş'i unutup, ona minnetdar olmak, divaneliktir. Evet âyine muhafaza edilmeli, çünkü mazhardır. İşte mürşidin ruhu ve kalbi bir âyinedir. Cenab-ı Hak'tan gelen feyze ma'kes olur, müridine aksedilmesine de vesile olur. Vesilelikten fazla feyiz noktasında makam verilmemek lâzımdır. Hattâ bazı olur ki, masdar telakki edilen bir üstad, ne mazhardır, ne masdardır. Belki müridinin safvet-i ihlasıyla ve kuvvet-i irtibatıyla ve ona hasr-ı nazar ile o mürid başka yolda aldığı füyuzatı, üstadının mir'at-ı ruhundan gelmiş görüyor. Nasılki bazı adam, manyetizma vasıtasıyla bir cama dikkat ede ede âlem-i misale karşı hayalinde bir pencere açılır. O âyinede çok garaibi müşahade eder. Halbuki âyinede değil, belki âyineye olan dikkat-i nazar vasıtasıyla âyinenin haricinde hayaline bir pencere açılmış görüyor. Onun içindir ki, bazan nâkıs bir şeyhin hâlis müridi, şeyhinden daha ziyade kâmil olabilir ve döner şeyhini irşad eder ve şeyhinin şeyhi olur.

ONDÖRDÜNCÜ NOTA: Tevhide dair dört küçük remizdir.

Birinci Remiz: Ey esbabperest insan! Acaba garib cevherlerden yapılmış bir acib kasrı görsen ki, yapılıyor. Onun binasında sarfedilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin'de bulunuyor. Diğer kısmı Endülüs'te, bir kısmı Yemen'de, bir kısmı Sibiryadan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında aynı günde şark, şimal, garb, cenubdan o cevherli taşlar kolaylıkla celbolup yapıldığını görsen; hiç şübhen kalır mı ki; o kasrı yapan usta, bütün Küre-i Arz'a hükmeden bir hâkim-i mu'cizekârdır.

İşte herbir hayvan, öyle bir kasr-ı İlahîdir. Hususan insan, o kasırların en güzeli ve o sarayların en acibidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri; bir kısmı âlem-i ervahtan, bir kısmı âlem-i misalden ve Levh-i Mahfuz'dan ve diğer bir kısmı da hava âleminden, nur âleminden, anasır âleminden geldiği gibi; hacatı ebede uzanmış, emelleri semavat ve arzın aktarında intişar etmiş,

rabıtaları, alâkaları dünya ve âhîret edvarında dağılmış bir saray-ı acib ve bir kasr-ı garibdir.

İşte ey kendini insan zanneden insan! Madem mahiyetin böyledir; seni yapan ancak o zât olabilir ki: Dünya ve âhîret birer menzil, arz ve sema birer sahife, ezel ve ebed dün ve yarın hükmünde olarak tasarruf eden bir zât olabilir. Öyle ise insanın mabudu ve melcei ve halaskârı o olabilir ki; arz ve semaya hükmeder, dünya ve ukba dizginlerine mâliktir.

İkinci Remiz: Bazı eblehler var ki, güneşi tanımadıkları için, bir âyinede güneşi görse, âyineyi sevmeye başlar. Şedid bir his ile onun muhafazasına çalışır. Tâ ki içindeki güneşi kaybolmasın. Ne vakit o ebleh; güneş, âyinenin ölmesiyle ölmediğini ve kırılmasıyla fena bulmadığını derketse, bütün muhabbetini gökteki güneşe çevirir. O vakit anlar ki, âyinede görülen güneş; âyineye tâbi değil, bekası ona mütevakkıf değil.. belki güneştir ki, o âyineyi o tarzda tutuyor ve onun parlamasına ve nuruna meded veriyor. Güneşin bekası onunla değil; belki âyinenin hayatdar parlamasının bekası, güneşin cilvesine tâbidir.

Ey insan! Senin kalbin ve hüviyet ve mahiyetin, bir âyinedir. Senin fitratında ve kalbinde bulunan şedid bir muhabbet-i beka, o âyine için değil ve o kalbin ve mahiyetin için değil.. belki o âyinede istidada göre cilvesi bulunan Bâki-i Zülcelal'in cilvesine karşı muhabbetindir ki, belâhet yüzünden o muhabbetin yüzü başka yere dönmüş. Madem öyledir. "Ya Bâki Ente-l Bâki" de. Yani madem sen varsın ve bâkisin; fena ve adem ne isterse bize yapsın, ehemmiyeti yok!..

Üçüncü Remiz: Ey insan! Fâtır-ı Hakîm'in senin mahiyetine koyduğu en garib bir halet şudur ki: Bazan dünyaya yerleşemiyorsun. Zindanda boğazı sıkılmış adam gibi "of, of" deyip dünyadan daha geniş bir yer istediğin halde, bir zerrecik bir iş, bir hatıra, bir dakika içine girip yerleşiyorsun. Koca dünyaya yerleşemeyen kalb ve fikrin, o zerrecikte yerleşir. En şiddetli hissiyatınla o dakikacık, o hatıracıkta dolaşıyorsun.

Hem senin mahiyetine öyle manevî cihazat ve latifeler vermiş ki; bazıları dünyayı yutsa tok olmaz. Bazıları bir zerreyi kendinde yerleştiremiyor. Baş, bir batman taşı kaldırdığı halde; göz, bir saçı kaldıramadığı gibi; o latife, bir saç kadar bir sıkleti, yani gaflet ve dalaletten gelen küçük bir halete dayanamıyor. Hattâ bazan söner ve ölür. Madem öyledir; hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarete, bir öpmekte batma! Dünyayı yutan büyük letaiflerini onda batırma. Çünkü çok küçük şeyler var, çok büyükleri bir cihette yutar. Nasıl küçük bir cam parçasında; gök, yıldızlarıyla beraber içine girip garkoluyor. Hardal gibi küçük kuvve-i hâfızanda, senin

sahife-i a'malin ekseri ve sahaif-i ömrün ağlebi içine girdiği gibi; çok cüz'î küçük şeyler var, öyle büyük eşyayı bir cihette yutar, istiab eder.

Dördüncü Remiz: Ey dünyaperest insan! Çok geniş tasavvur ettiğin senin dünyan, dar bir kabir hükmündedir. Fakat, o dar kabir gibi menzilin duvarları şişeden olduğu için birbiri içinde in'ikas edip göz görünceye kadar genişliyor. Kabir gibi dar iken, bir şehir kadar geniş görünür. Çünkü o dünyanın sağ duvarı olan geçmiş zaman ve sol duvarı olan gelecek zaman, ikisi madum ve gayr-ı mevcut oldukları halde, birbiri içinde in'ikas edip gayet kısa ve dar olan hazır zamanın kanadlarını açarlar. Hakikat hayale karışır, madum bir dünyayı mevcut zannedersin. Nasıl bir hat, sür'at-i hareketle bir satıh gibi geniş görünürken, hakikat-ı vücudu ince bir hat olduğu gibi; senin de dünyan hakikatça dar, fakat senin gaflet ve vehm ü hayalinle duvarları çok genişlemiş. O dar dünyada, bir musibetin tahrikiyle kımıldansan, başını çok uzak zannettiğin duvara çarparsın. Başındaki hayali uçurur, uykunu kaçıır. O vakit görürsün ki: O geniş dünyan; kabirden daha dar, köprüden daha müsaadesiz. Senin zamanın ve ömrün, berkten daha çabuk geçer; hayatın, çaydan daha sür'atli akar.

Madem dünya hayatı ve cismanî yaşayış ve hayvanî hayat böyledir; hayvaniyetten çık, cismaniyeti bırak, kalb ve ruhun derece-i hayatına gir. Tevehhüm ettiğin geniş dünyadan daha geniş bir daire-i hayat, bir âlem-i nur bulursun. İşte o âlemin anahtarı, marifetullah ve vahdaniyet sırlarını ifade eden "Lâ İlahe İllallah" kelime-i kudsiyesiyle kalbi söylettirmek, ruhu işlettirmektir.

ONBEŞİNCİ NOTA:Üç mes'eledir.

Birinci Mes'ele: İsm-i Hafîz'in tecelli-i etemmine işaret eden

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

âyetidir. Kur'an-ı Hakîm'in bu hakikatına delil istersen, Kitab-ı Mübin'in mistarı üstünde yazılan şu kâinat kitabının sahifelerine baksan, ism-i Hafîz'in cilve-i a'zamını ve bu âyet-i kerimenin bir hakikat-ı kübrasının naziresini çok cihetlerle görebilirsin. Ezcümle: Ağaç, çiçek ve otların muhtelif tohumlarından bir kabza al. O muhtelif ve birbirine muhalif tohumların cinsleri birbirinden ayrı, nevileri birbirinden başka olan çiçek ve ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı karanlıkta ve karanlık ve basit ve camid bir toprak içinde defnet, serp. Sonra mizansız ve eşyayı farketmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit su ile sula. Sonra senevî haşrin meydanı olan bahar mevsiminde gel, bak! İsrâfil-vari melek-i ra'd; baharda nefh-i sur nev'inden yağmura bağırması, yer altında defnedilen çekirdeklere nefh-i ruhla müjdelemesi zamanına dikkat et ki, o nihayet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen o tohumcuklar, ism-i Hafîz'in tecellisi altında kemal-i imtisal ile hatasız olarak Fâtır-ı Hakîm'den

gelen evamir-i tekviniyeyi imtisal ediyorlar. Ve öyle tevfik-i hareket ediyorlar ki; onların o hareketlerinde bir şuur, bir basiret, bir kasd, bir irade, bir ilim, bir kemal, bir hikmet parladığı görünüyor. Çünkü görüyorsun ki; o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temayüz ediyor, ayrılıyor. Meselâ bu tohumcuk, bir incir ağacı oldu. Fâtır-ı Hakîm'in nimetlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleri ile bizlere uzatıyor. İşte bu, ona sureten benzeyen bu iki tohumcuk ise, gün âşıkı namındaki çiçek ile, hercaî menekşe gibi çiçekleri verdi. Bizler için süslendi. Yüzümüze gülüyorlar, kendilerini bizlere sevdireyorlar. Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel meyveleri verdi ve sümbül ve ağaç oldular. Güzel tad ve koku ve şekilleri ile iştihamızı açıp, kendi nefislerine bizim nefislerimizi davet ediyorlar ve kendilerini müşterilerine feda ediyorlar. Tâ nebatî hayat mertebesinde, hayvanî hayat mertebesine terakki etsinler. Ve hâkeza.. kıyas et. Öyle bir surette o tohumcuklar inkişaf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlarla ve mütenevvi çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir galat, kusur yok. **فَارْجِعِ الْبَصَرَ**

هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ sırrını gösterir. Herbir tohum, ism-i Hafîz'in cilvesiyle ve ihsanıyla ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti; iltibassız, noksansız muhafaza edip gösteriyor. İşte bu hadsiz hârîka muhafazayı yapan Zât-ı Hafîz, kıyamet ve haşirde hafîziyetin tecelli-i ekberini göstereceğine kat'î bir işarettir. Evet bu ehemmiyetsiz, zâil, fânî tavırlarda bu derece kusursuz, galatsız hafîziyet cilvesi bir hüccet-i katıadır ki; ebedî tesiri ve azîm ehemmiyeti bulunan emanet-i kübra hamelesi ve arzın halifesi olan insanların ef'al ve âsâr ve akvalleri ve hasenat ve seyyiatları, kemal-i dikkatle muhafaza edilir ve muhasebesi görülecek. Âyâ bu insan zanneder mi ki, başı boş kalacak? Hâşâ!.. Belki insan, ebede meb'ustur ve saadet-i ebediyeye ve şekavet-i daimeye namzeddir. Küçük-büyük, az-çok her amelinden muhasebe görecektir. Ya taltif veya tokat yiyecek. İşte hafîziyetin cilve-i kübrasına ve mezkûr âyetin hakikatına şahidler hadd ü hesaba gelmez. Bu mes'eledeki gösterdiğimiz şahid; denizden bir katre, dağdan bir zerredir.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Onsekizinci Lem'a

Teksir Lem'alar ve Sikke-i Tasdik-i Gaybî mecmuasında neşredilmiştir.

* * *

Ondokuzuncu Lem'a

İktisad Risalesi

(İktisad ve kanaate, israf ve tebzire dairdir.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا

Şu âyet-i kerime, iktisada kat'î emir ve israftan nehy-i sarîh suretinde gayet mühim bir ders-i hikmet veriyor. Şu mes'elede "Yedi Nükte" var.

BİRİNCİ NÜKTE: Hâlık-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nimetlerin mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise şükre zıddır, nimete karşı hasaretili bir istihfaftır. İktisad ise, nimete karşı ticaretli bir ihtiramdır. Evet iktisad hem bir şükür-ü manevî, hem nimetlerdeki rahmet-i İlahiyeye karşı bir hürmet, hem kat'î bir surette sebep-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medar-ı sıhhat, hem manevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebep-i izzet, hem nimet içindeki lezzeti hissetmesine ve zahiren lezzetsiz görünen nimetlerdeki lezzeti tatmasına kuvvetli bir sebebedir. İsrâf ise, mezkûr hikmetlere muhalif olduğundan, vahim neticeleri vardır.

İKİNCİ NÜKTE: Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zaikayı bir kapıcı, a'sab ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi (kuvve-i zaika ile, merkez-i vücuddaki mide ile bir medar-ı muhabereleleridir) ki; ağıza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mideye lüzumu yoksa "Yasaktır!" der, dışarı atar. Bazan da bedene menfaati olmamakla beraber zararlı ve acı ise; hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte madem ağızdaki kuvve-i zaika bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşiş nev'inden ancak beş derecesi muvafık olur, fazla olamaz. Tâ ki; kapıcı gururlanıp, baştan

çıkıp vazifeyi unutup, fazla bahşış veren ihtilâlcileri saray dâhiline sokmasın. İşte bu sırra binaen, şimdi iki lokma farzediyoruz. Bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddi maddeden kırk para; diğer lokma, en a'lâ baklavadan on kuruş olsa.. bu iki lokma, ağıza girmeden, beden itibariyle farkları yoktur, müsavidirler; boğazdan geçtikten sonra, cesed beslemesinde yine müsavidirler belki bazan kırk paralık peynir daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zaikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için kırk paradan on kuruşa çıkmak, ne kadar manasız ve zararlı bir israf olduğu kıyas edilsin. Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşış vermek, kapıcıyı baştan çıkarır, "Hâkim benim" der. Kim fazla bahşış ve lezzet verse onu içeriye sokacak, ihtilâl verecek, yangın çıkaracak, "Aman doktor gelsin, hararetimi teskin etsin, ateşimi söndürsün." dedirmeye mecbur edecek. İşte iktisad ve kanaat, hikmet-i İlahiyeye tevfiğ-i harekettir. Kuvve-i zaikayı kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşış verir. İsraf ise; o hikmete zıd hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi karıştırır, iştiha-yı hakikîyi kaybeder. Tenevvü-ü et'imededen gelen sun'î bir iştiha-yı kâzibe ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Sâbık ikinci nüktede, kuvve-i zaika kapıcıdır dedik. Evet ehl-i gaflet ve ruhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezzüzü hatırı için israfata ve bir dereceden on derece fiata çıkmamak gerektir. Fakat, hakikî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatın ve ehl-i kalbin kuvve-i zaikası -Altıncı Söz'deki müvazenede beyan edildiği gibi, kuvve-i zaikası- rahmet-i İlahiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zaikada taamlar adedince mizancılarla nimet-i İlahiyenin enva'nını tartmak ve tanımak; bir şükr-ü manevî suretinde cesede, mideye haber vermektir. İşte bu surette kuvve-i zaika, yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, ruha, akla dahi baktığı cihetle midenin fevkinde hükmü var, makamı var.

İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükranıyeyi yerine getirmek ve enva'-ı niam-ı İlahiyeyi hissedip tanımak kaydı ile ve meşru olmak ve zillet ve dilencilığe vesile olmamak şartıyla, lezzetini takib edebilir. Ve o kuvve-i zaikayı taşıyan lisanı, şükürde istimal etmek için leziz taamları tercih edebilir. Bu hakikata işaret eden bir hâdise ve bir keramet-i Gavsiye:

Bir zaman Hazret-i Gavs-ı A'zam Şeyh Geylanî'nin (K.S.) terbiyesinde, nazdar ve ihtiyare bir hanımın bir tek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyare, gitmiş oğlunun hücreesine; bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmeği yiyor. O riyazattan za'fiyetiyle vâlidesinin şefkatini celbetmiş. Ona acımış. Sonra Hazret-i Gavs'ın yanına şekva için gitmiş. Bakmış ki, Hazret-i Gavs kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş: "Ya Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor. Sen tavuk yersin!" Hazret-i Gavs tavuğa demiş: "Kum

biiznillah!" O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp, tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mutemed ve mevsuk çok zâtlardan Hazret-i Gavs gibi keramat-ı hârikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerameti olarak manevî tevatürle nakledilmiş. Hazret-i Gavs demiş: "Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yesin." İşte Hazret-i Gavs'ın bu emrinin manası şudur ki: Ne vakit senin oğlun da ruhu cesedine, kalbi nefsine, aklı midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit leziz şeyleri yiyebilir...

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: "İktisad eden, maişetçe aile belasını çekmez" mealinde **لَا يَتَعَوَّلُ مَنْ اِقْتَصَدَ** hadîs-i şerifi sırrıyla: İktisad eden, maişetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez. Evet iktisad, kat'î bir sebep-i bereket ve medar-ı hüsn-ü maişet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, hadd ü hesaba gelmez. Ezcümle: Ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zâtların şahadetleriyle diyorum ki: İktisad vasıtasıyla bazan bire on bereket gördüm ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene -şimdi otuz sene- evvel benimle beraber Burdur'a nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletе düşmemekliğim için, zekatlarını bana kabul ettirmeğe çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: "Gerçi param pek azdır; fakat iktisadım var, kanaata alışmışım. Ben sizden daha zenginim." Mükerrer ve musırrane tekliflerini reddettim. Câ-y-1 dikkattir ki: İki sene sonra, bana zekatlarını teklif edenlerin bir kısmı iktisadsızlık yüzünden borçlandılar. Lillahilhamd onlardan yedi sene sonra, o az para iktisad bereketiyle bana kâfi geldi; benim yüz suyumu döktürmedi, beni halklara arz-ı hacete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan "nâstan istiğna" mesleğimi bozmadı.

Evet iktisad etmeyen, zillete ve manen dilencilığe ve sefaletе düşmeğe namzeddir. Bu zamanda israfata medar olacak para, çok pahalıdır. Mukabilinde bazan haysiyet, namus rüşvet alınıyor. Bazan mukaddesat-ı diniye mukabil alınıyor, sonra menhus bir para veriliyor. Demek manevî yüz lira zarar ile, maddî yüz paralık bir mal alınır. Eğer iktisad edip hacat-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse **إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ** sırrıyla,

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

sarahatıyla; ummadığı tarzda yaşayacak kadar rızkını bulacak. Çünkü şu âyet taahhüd ediyor. Evet rızk ikidir:

Biri hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile o rızk, taahhüd-ü Rabbanî altındadır. Beşerin sû'-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızk her halde bulabilir. Ne dinini, ne namusunu, ne izzetini feda etmeğe mecbur olmaz.

İkincisi: Rızık-ı mecazîdir ki, sût-i istimalât ile hacat-ı gayr-ı zaruriye hacat-ı zaruriye hükmüne geçip, görenek belasıyla tiryaki olup, terkedemiyor. İşte bu rızık, taahhüd-ü Rabbanî altında olmadığı için; bu rızık tahsil etmek, hususan bu zamanda çok pahalıdır. Başta izzetini feda edip zilleti kabul etmek, bazan alçak insanların ayaklarını öpmek kadar manen bir dilencilik vaziyetine düşmek, bazan hayat-ı ebediyesinin nuru olan mukaddesat-ı diniyesini feda etmek suretiyle o bereketsiz menhus malı alır. Hem bu fakr u zaruret zamanında, aç ve muhtaç olanların elemelerinden ehl-i vicdana rikkat-i cinsiye vasıtasıyla gelen teellüm; o gayr-ı meşru bir surette kazandığı para ile aldığı lezzeti, vicdanı varsa acılaştırıyor. Böyle acib bir zamanda, şübheli mallarda, zaruret derecesinde iktifa etmek lâzımdır. Çünkü إِنَّ الصُّورَةَ تُقَدَّرُ بِقَدْرِهَا sırıyla: Haram maldan, mecburiyetle zaruret derecesini alabilir; fazlasını alamaz. Evet muztar adam, murdar etten tok oluncaya kadar yiyemez. Belki, ölmeyecek kadar yiyebilir. Hem yüz aç adamın huzurunda, kemal-i lezzet ile fazla yenilmez.

İktisad, sebep-i izzet ve kemal olduğuna delalet eden bir vakıa:

Bir zaman, dünyaca sehavetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmeye çıkıyor. Bakar ki: Bir ihtiyar fakir adam, bir yük dikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş; cesedine batıyor, kanatıyor. Hâtem ona dedi: Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk çalı yüküne bedel beş yüz kuruş alırsın." O muktesid ihtiyar demiş ki: "Ben, bu dikenli yükümü izzetimle çekerim, kaldırıyorum. Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam." Sonra, Hâtem-i Tâî'den sormuşlar: "Sen kendinden daha civanmerd, aziz, kimi bulmuşsun?" Demiş: "İşte o sahrada rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd gördüm."

BEŞİNCİ NÜKTE: Cenab-ı Hak kemal-i kereminden, en fakir adama en zengin adam gibi ve gedaya (yani fakire) padişah gibi, lezzet-i nimetini ihsas ettiriyor. Evet bir fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisad vasıtasıyla aldığı lezzet, bir padişahın ve bir zengininin israftan gelen usanç ve iştahsızlık ile yediği en a'lâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyade lezzetlidir. Cây-ı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisadçıları "hisset" ile ittiham ediyorlar. Hâşâ... İktisad, izzet ve cömertliktir. Hisset ve zillet, ehl-i israf ve tebzirin zahirî merdane keyfiyetlerinin iç yüzüdür. Bu hakikatı teyid eden, bu risalenin te'lifi senesinde Isparta'da hücremde cereyan eden bir vakıa var. Şöyle ki:

Kaideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir surette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kaidemi ileri sürdüm, kanmadı. Bilmeceburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şaban-ı Şerif ve Ramazanda o baldan iktisad ile otuz kırk gün üç adam yesin ve

getiren de sevab kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, "Alınız" dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakim ve iktisadî takdir edenlerdendi. Fakat her ne ise, birbirine ikram etmek ve herbiri ötekinin nefsinin okşamak ve kendi nefsinin tercih etmek olan bir cihette ulvî bir haslet ile iktisadî unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bitirdiler. Ben gülererek dedim: "Sizi, otuz kırk gün o bal ile tadlandıracaktım. Siz, otuz günü üçe indirdiniz. Âfiyet olsun." dedim. Fakat, ben kendi o bir okka balımı iktisad ile sarfettim. Bütün Şaban ve Ramazanda hem ben yedim, hem lillahilhamd o kardeşlerimin her birisine iftar vaktinde birer kaşık (Haşiye) verip, mühim sevaba medar oldu. Benim halimi görenler, o vaziyetimi belki hisset telakki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmerdlik telakki edebilirler. Fakat hakikat noktasında, o zahirî hisset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevab gizlendiğini gördük. Ve o civanmerdlik ve israf altında, eğer vazgeçilme idi, bir dilencilik ve gayrın eline tama'kârane ve muntazirane bakmak gibi, hissetten çok aşığı bir haleti netice verir idi.

ALTINCI NÜKTE: İktisad ve hissetin çok farkı var. Tevazu, nasılki ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden manen ayrı ve sureten benzer bir

-----

(Haşiye): Yani, büyükçe bir çay kaşığı iledir.

haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasılki kötü hasletlerden olan tekebbürden manen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de:

Ahlâk-ı âliye-i Peygamberiyeden olan ve belki kâinattaki nizam-ı hikmet-i İlahiyenin medarlarından olan iktisad ise, sefillik ve bahillik ve tama'kârlık ve hırsın bir halitası olan hisset ile hiç münasebeti yok. Yalnız, sureten bir benzeyiş var. Bu hakikatı teyid eden bir vakıa:

Sahabenin Abadile-i Seb'a-yı Meşhuresinden olan Abdullah İbn-i Ömer Hazretleri ki; halife-i Resulullah olan Faruk-u A'zam Hazret-i Ömer'in (R.A.) en mühim ve büyük mahdumu ve sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zât-ı mübarek çarşı içinde, alış-verişte, kırk paralık bir mes'eleden, iktisad için ve ticaretin medarı olan emniyet ve istikameti muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahabe ona bakmış. Rûy-i zeminin halife-i zîşanı olan Hazret-i Ömer'in mahdumunun kırk para için münakaşasını acib bir hisset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvalini anlamak ister. Baktı ki Hazret-i Abdullah hane-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Uzaktan bakan o sahabe merak etti. Gitti o fakirlere sordu: "İmam sizin yanınızda durdu,

ne yaptı?" Herbirisi dedi: "Bana bir altun verdi." O sahabe dedi: "Fesühbanallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde ikiyüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemal-i rıza-yı nefisle versin!" diye düşündü, gitti, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer'i gördü. Dedi: "Ya İmam! Bu müşkilimi hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın." Ona cevaben dedi ki: "Çarşıdaki vaziyet iktisaddan ve kemal-i akıldan ve alış-verişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadakatın muhafazasından gelmiş bir halettir; hisset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemalinden gelmiş bir halettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır."

İmam-ı A'zam, bu sırra işaret olarak **لَا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ** demiş. Yani: "Hayırda ve ihsanda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur."

YEDİNCİ NÜKTE: İsrâf, hırsı intac eder. Hırs, üç neticeyi verir.

Birincisi: Kanaatsızlıktır. Kanaatsızlık ise sa'ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yerine şekva ettirir, tenbelliğe atar. Ve meşru, helâl, az malı (Haşiye) terk edip; gayr-ı meşru, külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder.

Hırsın ikinci neticesi: Haybet ve hasarettir. Maksudunu kaçırmak ve istiskale maruz kalıp, teshilât ve muavenetten mahrum kalmaktır. Hattâ **الْخَيْرُ خَائِبٌ خَائِبٌ** yani "Hırs, hasaret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir." olan darb-ı mesele mâsadağ olur. Hırs ve kanaatın tesirâtı, zîhayat âleminde gayet geniş bir düstur ile cereyan ediyor. Ezcümle: Rızka muhtaç ağaçların fitrî kanaatları, onların rızkını onlara koşturduğu gibi; hayvanatın hırs ile meşakkat ve noksanîyet içinde rızka koşmaları, hırsın büyük zararını ve kanaatın azîm menfaatını gösterir. Hem zaîf umum yavruların lisan-ı halleriyle kanaatları, süt gibi latif bir gıdanın ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırs ile noksan ve mülevves rızıklarına saldırmaması; davamızı parlak bir surette isbat ediyor. Hem semiz balıkların vaziyet-i kanaatkâranesi, mükemmel rızıklarına medar olması; ve tilki ve maymun gibi zeki hayvanların hırs ile rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları, yine hırs ne derece sebep-i meşakkat ve kanaat ne derece medar-ı rahat olduğunu gösterir. Hem Yahudi Milleti hırs ile, riba ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefaletli, gayr-ı meşru ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahranişinlerin (yani bedevilerin) kanaatkârane vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızkı bulması; yine mezkûr davamızı kat'î isbat eder. Hem çok âlimlerin (Haşiye-1) ve ediblerin (Haşiye-2) zekâvetlerinin verdiği bir hırs sebebiyle fakr-ı hale düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fitrî kanaatkârane vaziyetleri ile zenginleşmeleri kat'î bir surette isbat eder ki: Rızk-ı

(Haşiyeye): İktisadsızlık yüzünden müstehlikler çoğalır, müstahsiller azalır. Herkes gözünü hükûmet kapısına diker. O vakit hayat-ı içtimaiyenin medarı olan "san'at, ticaret, ziraat" tenakus eder. O millet de tedenni edip sukut eder, fakir düşer.

(Haşiyeye-1): İran'ın âdil padişahlarından Nuşirevan-ı Âdil'in veziri, akılca meşhur âlim olan Büzürcümehr'den (Büzürg-Mihr) sormuşlar: "Neden ülema, ümera kapısında görünüyor da; ümera ülema kapısında görünmüyor. Halbuki ilim, emaretin fevkindedir?" Cevaben demiş ki: "Ülemanın ilminden, ümeranın cehlindedir." Yani; ümera, cehlinden ilmin kıymetini bilmiyorlar ki, ülemanın kapısına gidip ilmi arasınlar. Ülema ise; marifetlerinden mallarının kıymetini dahi bildikleri için ümera kapısında arıyorlar. İşte Büzürcümehr, ülemanın arasında fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarif bir surette tevil ederek nazikane cevab vermiştir.

Hüsrev

(Haşiyeye-2): Bunu teyid eden bir hâdise: Fransa'da ediblere, iyi dilencilik yaptıkları için dilencilik vesikası veriliyor.

Süleyman Rüşdü

helâl, acz ve iftikara göre gelir; iktidar ve ihtiyar ile değil. Belki o rızk-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenasibdir. Çünkü çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızk-ı azalır, uzaklaşır, sakilleşir. **الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى** hadîsinin sırrıyla; kanaat, bir define-i hüsn-ü maişet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise, bir maden-i hasaret ve sefalettir.

Üçüncü Netice: Hırs ihlası kırar, amel-i uhreviyeyi zedeler. Çünkü bir ehl-i takvanın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mûraat eden, ihlas-ı tâmmı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok cây-ı dikkattir.

Elhasıl: İsrâf, kanaatsızlığı intac eder. Kanaatsızlık ise çalışmanın şevkini kırar, tenbelliğe atar; hayatından şekva kapısını açar, mütemadiyen şekva ettirir. (Haşiyeye) Hem ihlası kırar, riya kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir. İktisad ise, kanaatı intac eder. **عَزَّ مَنْ قَنَعَ دَلَّ مَنْ طَمَعَ** hadîsinin sırrıyla; kanaat, izzeti intac eder. Hem sa'ye ve çalışmaya teşci' eder. Şevkini ziyadeleştirir, çalıştırır. Çünkü meselâ bir gün çalıştı. Akşamda aldığı cüz'î bir ücrete kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise; kanaat etmediği için,

ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır. Hem iktisaddan gelen kanaat; şükür kapısını açar, şekva kapısını kapatır. Hayatında daima şâkir olur. Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğna etmek cihetinde teveccühlerini aramaz. İhlas kapısı açılır, riya kapısı kapanır.

İktisadsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dairede müşahede ettim. Şöyle ki: Ben, dokuz sene evvel mübarek bir şehre geldim. Kış münasebetiyle o şehrin menabi-i servetini göremedim. -Allah rahmet etsin-oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: "Ahalimiz fakirdir." Bu söz benim rikkatime dokundu. Beş altı sene sonraya kadar daima o şehir ahalisine acıyordum. Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi. Fesübhanallah dedim, bu bağların mahsulâtı şehrin hacetinin pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok zengin olmak lâzımgelir. Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatların derkinde bir rehberim olan bir hatıra-i hakikatla anladım: İktisadsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menabi-i servetle beraber o merhum müftü "Ahalimiz fakirdir" diyordu.

(Haşiye): Evet, hangi müsrif ile görüşsen şekvalar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da, yine dili şekva edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir adamla görüşsen; şükür işiteceksin.

Evet zekat vermek ve iktisad etmek, malda bittecrübe sebab-i bereket olduğu gibi; israf etmek ile zekat vermemek, sebab-i ref'-i bereket olduğuna hadsiz vakıat vardır.

İslâm hükemasının Eflatunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhî-i meşhur Ebu Ali İbn-i Sina, yalnız tıp noktasında **كُلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لَا تُسْرِفُوا** âyetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطِّبَّ فِي الْبَيْتَيْنِ جَمْعًا وَ حَسُنُ الْقَوْلُ فِي قَصْرِ الْكَلَامِ فَقَلِيلٌ إِنْ أَكَلْتَ وَ بَعْدَ أَكْلِ جَنَّبَ وَ الشِّفَاءُ فِي الْإِهْتِصَامِ وَ لَيْسَ عَلَى النَّفْسِ أَشَدُّ حَالًا مِنْ إِدْحَالِ الطَّعَامِ عَلَى الطَّعَامِ

Yani: "İlm-i Tıbb'ı iki satırla topluyorum. Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört-beş saat kadar daha yeme. Şifa, hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir." (Haşiye)

Cây-ı hayret ve medar-ı ibret bir tevafuk: İktisad Risalesini, üçü acemî olarak beş-altı ayrı ayrı müstensih, ayrı ayrı yerde, ayrı ayrı nüshadan yazıp birbirinden uzak, hatları birbirinden ayrı, hiç elifleri düşünmeyerek yazdıkları her bir nüshanın elifleri; duasız ellibir, dua ile beraber elliüçte tevafuk etmekle beraber; İktisad Risalesi'nin tarih-i te'lif ve istinsahı olan Rumice ellibir ve Arabî elliüç tarihinde tevafuku ise, şübhesiz tesadüf olamaz. İktisaddaki bereketin keramet derecesine çıktığına bir işarettir. Ve bu seneye, "Sene-i İktisad" tesmiyesi lâyıktır.

Evet zaman iki sene sonra bu keramet-i iktisadiyeyi, İkinci Harb-i Umumiyede her taraftaki açlık ve tahribat ve israfatla ve nev-i beşer ve herkes iktisada mecbur olmasıyla isbat etti.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

(Haşiye): Yani vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek veyahut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır.

Yirminci Lem'a

İhlas hakkında

(Onyedinci Lem'anın Onyedinci Notasının yedi mes'elesinden, beş noktadan ibaret olan ikinci mes'elesinin birinci noktası iken, ehemmiyetine binaen Yirminci Lem'a oldu.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ * أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ

âyetiyle ve

هَلْكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ وَهَلْكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَهَلْكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى حَظِّ عَظِيمٍ

-ev kema kal- hadîs-i şerifi, ikisi de ihlas ne kadar İslâmiyette mühim bir esas olduğunu gösteriyorlar. Bu ihlas mes'elesinin hadsiz nüktelerinden yalnız "Beş Nokta"yı muhtasaran beyan ederiz.

Tenbih: Bu mübarek Isparta'nın medar-ı şükran bir hüsn-ü tâli'idir ki, ondaki ehl-i takva ve ehl-i tarîkat ve ehl-i ilmin -sair yerlere nisbeten-rekabetkârane ihtilafları görünmüyor. Gerçi lâzım olan hakikî muhabbet ve ittifak yoksa da, zararlı muhalefet ve rekabet de başka yerlere nisbeten yoktur.

BİRİNCİ NOKTA:

Mühim ve müdhiş bir sual: Neden ehl-i dünya, ehl-i gaflet, hattâ ehl-i dalalet ve ehl-i nifak rekabetsiz ittifak ettikleri halde; ehl-i hak ve ehl-i vifak olan ashab-ı diyanet ve ehl-i ilim ve ehl-i tarîkat, neden rekabetli ihtilaf ediyorlar? İttifak ehl-i vifakın hakkı iken ve hilaf ehl-i nifakın lâzımı iken, neden bu hak oraya geçti ve şu haksızlık şuraya geldi?

Elcevab: Bu elîm ve feci' ve ehl-i hamiyeti ağılattırarak hâdise-i müdhişenin pek çok esbabından, yedi sebebini beyan edeceğiz.

BİRİNCİSİ: Ehl-i hakkın ihtilafı hakikatsızlıktan gelmediği gibi, ehl-i gafletin ittifakı dahi hakikatdarlıktan değildir. Belki ehl-i dünyanın ve ehl-i siyasetin ve ehl-i mekteb gibi hayat-ı içtimaiyenin tabakatına dair birer muayyen vazife ile ve has bir hizmet ile meşgul taifelerin, cemaatlerin ve cem'iyetlerin vazifeleri taayyün edip ayrılmış. Ve o vezaif mukabilindeki alacakları maişet noktasındaki maddî ücret ve hubb-u câh ve şan ü şeref noktasında teveccüh-ü nâstan

alacakları (Haşiye) manevî ücret taayyün etmiş, ayrılmış. Müzahame ve münakaşayı ve rekabeti intac edecek derecede bir iştirak yok. Onun için, bunlar ne kadar fena bir meslekte de gitseler, birbiriyle ittifak edebilirler. Amma ehl-i din ve ashab-ı ilim ve erbab-ı tarîkat ise, bunların herbirisinin vazifesi umuma baktığı gibi, muaccel ücretleri de taayyün ve tahassus etmediği ve herbirinin makam-ı içtimaîde ve teveccüh-ü nâsta ve hüsn-ü kabuldeki hissesi tahassus etmiyor. Bir makama çoklar namzed olur. Maddî ve manevî herbir ücrete çok eller uzanabilir. O noktadan müzahame ve rekabet tevellüd edip; vifakı nifaka, ittifakı ihtilafa tebdil eder.

İşte bu müdhiş marazın merhemi, ilâcı ihlastır. Yani hakperestliği nefisperestliğe tercih etmekle ve hakkın hatırı, nefsin ve enaniyetin hatırına galib gelmekle **إِنَّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ** sırrına mazhar olup, nâstan

-----

(Haşiye): İhtar: Teveccüh-ü nâs istenilmez, belki verilir. Verilse de onunla hoşlanılmaz. Hoşlansa ihlası kaybeder, riyaya girer. Şan ü şeref arzusuyla teveccüh-ü nâs ise; ücret ve mükâfat değil, belki ihlalsızlık yüzünden gelen bir itib ve bir mücazattır. Evet amel-i sâlihînin hayatı olan ihlasın zararına teveccüh-ü nâs ve şan ü şeref, kabir kapısına kadar muvakkat olan bir lezzet-i cüz'iyeye mukabil, kabrin öbür tarafında azab-ı kabir gibi nâhoş bir şekil aldığından; teveccüh-ü nâsı arzu etmek değil, belki ondan ürkmek ve kaçmak lâzımdır. Şöhretperestlerin ve şan ü şeref peşinde koşanların kulakları çınlasın.

gelen maddî ve manevî ücretten istiğna etmekle (Haşiye) **وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ** sırrına mazhar olup.. hüsn-ü kabul ve hüsn-ü tesir ve teveccüh-ü nâsı kazanmak noktalarının Cenab-ı Hakk'ın vazifesi ve ihsanı olduğunu ve kendi vazifesi olan tebliğde dâhil olmadığını ve lâzım da olmadığını ve onunla mükellef olmadığını bilmekle ihlasa muvaffak olur. Yoksa ihlası kaçıır.

İKİNCİ SEBEB: Ehl-i dalaletin zilletindedir ittifakları, ehl-i hidayetinin izzetindedir ihtilafları. Yani ehl-i gaflet olan ehl-i dünya ve ehl-i dalalet, hak ve hakikata istinad etmedikleri için zaîf ve zelildirler. Tezellül için, kuvvet almaya muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçtan, başkasının muavenet ve ittifakına samimî yapışırlar. Hattâ meslekleri dalalet ise de, yine ittifakı muhafaza ederler. Âdetâ o haksızlıkta bir hakperestlik, o dalalette bir ihlas, o dinsizlikte dinsizdarane bir taassub ve o nifakta bir vifak yaparlar, muvaffak olurlar. Çünkü samimî bir

ihlas, şerde dahi olsa neticesiz kalmaz. Evet ihlas ile kim ne isterse Allah verir. (Haşiye-1)

Amma ehl-i hidayet ve diyanet; ve ehl-i ilim ve tarîkat, hak ve hakikata istinad ettikleri için ve herbiri bizzât tarîk-ı hakta yalnız Rabbisini düşünüp, tevfikine itimad ederek gittiklerinden, manen o meslekten gelen izzetleri var. Za'f hissettiği vakit; insanların yerine Rabbisine müracaat eder, meded ondan ister. Meşreblerin ihtilafıyla, zahir meşrebine muhalif olana karşı muavenet ihtiyacını tam hissetmiyor, ittifaka ihtiyacını göremiyor. Belki hodgâmlık ve enaniyet varsa, kendini haklı ve muhalifini haksız tevehhüm ederek; ittifak ve muhabbet yerine, ihtilaf ve rekabet ortaya girer. İhlası kaçıırır, vazifesi zîr ü zeber olur.

(Haşiye): Sahabelerin sena-i Kur'aniyeye mazhar olan "îsar" hasletini kendine rehber etmek. Yani: Hediye ve sadakanın kabulünde başkasını kendine tercih etmek ve hizmet-i diniyenin mukabilinde gelen menfaat-ı maddiyeyi istemeden ve kalben taleb etmeden, sırf bir ihsan-ı İlahî bilerek, nâstan minnet almayarak ve hizmet-i diniyenin mukabilinde de almamaktır. Çünkü hizmet-i diniyenin mukabilinde dünyada bir şey istenilmemeli ki, ihlas kaçmasın. Çendan hakları var ki, ümmet onların maişetlerini temin etsin. Hem zekata da müstehaktırlar. Fakat bu istenilmez, belki verilir. Verildiği vakitte, hizmetimin ücretidir denilmez. Mümkün olduğu kadar kanaatkârane başka ehil ve daha müstehak olanların nefsinin kendi nefsinin tercih etmek, *وَيُؤْتُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ* sırrına mazhariyetle, bu müdhiş tehlikeden kurtulup ihlası kazanabilir.

(Haşiye-1): Evet, *مَنْ طَلَبَ وَجَدَ وَجَدَ* bir düstur-u hakikattir. Külliyeti geniş ve genişliği mesleğimize de şamil olabilir.

İşte bu müdhiş sebebin verdiği vahim neticeleri görmemenin yegâne çaresi, "dokuz emirdir."

1 - Müsbet hareket etmektir ki; yani kendi mesleğinin muhabbetiyle hareket etmek. Başka mesleklerin adaveti ve başkalarının tenkisi, onun fikrine ve ilmüne müdahale etmesin; onlarla meşgul olmasın.

2 - Belki daire-i İslâmiyet içinde hangi meşrebde olursa olsun, medar-ı muhabbet ve uhuvvet ve ittifak olacak çok rabita-i vahdet bulunduğunu düşünüp ittifak ederek...

3 - Ve haklı her meslek sahibinin, başkasının mesleğine ilişmemek cihetinde hakkı ise: "Mesleğim haktır yahud daha güzeldir" diyebilir. Yoksa başkasının mesleğinin haksızlığını veya çirkinliğini ima eden, "Hak yalnız benim mesleğimdir" veyahut "Güzel benim meşrebimdir" diyemez olan insaf düsturunu rehber etmek.

4 - Ve ehl-i hakla ittifak, tevfik-i İlahînin bir sebebi ve diyanetteki izzetin bir medarı olduğunu düşünmekle...

5 - Hem ehl-i dalalet ve haksızlık -tesanüd sebebiyle- cemaat suretindeki kuvvetli bir şahs-ı manevînin dehasıyla hücumu zamanında; o şahs-ı manevîye karşı, en kuvvetli ferdi olan mukavemetin mağlub düştüğünü anlayıp ehl-i hak tarafındaki ittifak ile bir şahs-ı manevî çıkarıp o müdhiş şahs-ı manevî-i dalalete karşı, hakkaniyeti muhafaza ettirmek.

6 - Ve hakkı, bâtılın savletinden kurtarmak için...

7 - Nefsini ve enaniyetini

8 - Ve yanlış düşündüğü izzetini

9 - Ve ehemmiyetsiz rekabetkârane hissiyatını terketmekle ihlası kazanır, vazifesini hakkıyla îfa eder. (Haşiye)

ÜÇÜNCÜ SEBEB: Ehl-i hakkın ihtilafı, himmetsizlikten ve aşağılıktan ve ehl-i dalaletin ittifakı, ulüvv-ü himmetten değildir. Belki ehl-i hidayetin ihtilafı, ulüvv-ü himmetin sû'-i istimalinden ve ehl-i dalaletin ittifakı, himmetsizlikten gelen za'f ve aczdendir. Ehl-i hidayeti, ulüvv-ü himmetten sû'-i istimale ve dolayısıyla ihtilafa ve rekabete sevkeden, âhîret nokta-i nazarında bir haslet-i memduha sayılan hırs-ı sevab ve

-----

(Haşiye): *Hattâ hadîs-i sahîhle, âhîrzamanda İsevîlerin hakikî dindarları ehl-i Kur'an ile ittifak edip, müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi; şu zamanda dahi ehl-i diyanet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslekdaşı, kardeşi olanlarla samimî ittifak etmek, belki Hristiyanların hakikî dindar ruhanîleri ile dahi, medar-ı ihtilaf noktaları muvakkaten medar-ı münakaşa ve niza' etmeyerek müşterek düşmanları olan mütecaviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar.*

vazife-i uhreviyede kanaatsızlık cihetinden ileri geliyor. Yani: "Bu sevabı ben kazanayım, bu insanları ben irşad edeyim, benim sözümü dinlesinler." diye, karşısındaki hakikî kardeşi ve cidden muhabbet ve muavenetine ve uhuvvetine ve yardımına muhtaç bir zâta karşı rekabetkârane vaziyet alır. "Şakirdlerim ne için onun yanına gidiyorlar? Ne için onun kadar şakirdlerim bulunmuyor?" diye, enaniyeti oradan fırsat bulup, mezmum bir haslet olan hubb-u câha temayül ettirir, ihlası kaçıırır, riya kapısını açar.

İşte bu hatanın ve bu yaranın ve bu müdhiş maraz-ı ruhanînin ilâcı şudur ki: Cenab-ı Hakk'ın rızası ihlas ile kazanılır. Kesret-i etba' ile ve fazla muvaffakiyet ile değildir. Çünkü onlar vazife-i İlahiyeye ait olduğu için istenilmez; belki bazan verilir. Evet bazan bir tek kelime sebab-i necat ve medar-ı rıza olur. Kemmiyetin ehemmiyeti o kadar medar-ı nazar olmamalı. Çünkü bazan bir tek adamın irşadı, bin adamın irşadı kadar rıza-i İlahîye medar olur. Hem ihlas ve hakperestlik ise, Müslümanların nereden ve kimden olursa olsun istifadelerine tarafdar olmaktır. Yoksa, "Benden ders alıp sevab kazandırsınlar" düşüncesi, nefsin ve enaniyetin bir hilesidir.

Ey sevaba hırslı ve a'mal-i uhreviyeye kanaatsız insan! Bazı Peygamberler gelmişler ki, mahdud birkaç kişiden başka ittiba edenler olmadığı halde, yine o peygamberlik vazife-i kudsiyesinin hadsiz ücretini almışlar. Demek hüner, kesret-i etba' ile değildir. Belki hüner, rıza-yı İlahîyi kazanmaktır. Sen neci oluyorsun ki, böyle hırs ile "Herkes beni dinlesin" diye vazifeni unutup, vazife-i İlahiyeye karışyorsun? Kabul ettirmek, senin etrafına halkı toplamak Cenab-ı Hakk'ın vazifesidir. Vazifeni yap, Allah'ın vazifesine karışma. Hem hak ve hakikatı dinleyen ve söyleyene sevab kazandıranlar, yalnız insanlar değildir. Cenab-ı Hakk'ın zîşuur mahlukları ve ruhanîleri ve melaikeleri kâinatı doldurmuş, her tarafı şenlendirmişler. Madem çok sevab istersin, ihlası esas tut ve yalnız rıza-yı İlahîyi düşün. Tâ ki senin ağzından çıkan mübarek kelimelerin havadaki efradları; ihlas ile ve niyet-i sadıka ile hayatlansın, canlansın, hadsiz zîşuurun kulaklarına gidip onları nurlandırsın, sana da sevab kazandırsın. Çünkü meselâ sen "Elhamdülillah" dedin; bu kelâm, milyonlarla büyük küçük "Elhamdülillah" kelimeleri, havada izn-i İlahî ile yazılır. Nakkaş-ı Hakîm abes ve israf yapmadığı için, o kesretli mübarek kelimeleri dinleyecek kadar hadsiz kulakları halletmiş. Eğer ihlas ile, niyet-i sadıka ile o havadaki kelimeler hayatlansalar, lezzetli birer meyve gibi ruhanîlerin kulaklarına girer. Eğer rıza-yı İlahî ve ihlas o havadaki kelimelere hayat vermezse, dinlenilmez; sevab da yalnız ağızdaki kelimeye münhasır kalır. Seslerinin ziyade güzel olmadığından, dinleyenlerin azlığından sıkılan hâfızların kulakları çınlasın!..

DÖRDÜNCÜ SEBEB: Ehl-i hidayetın rekabetkârane ihtilafı, akibeti düşünmemekten ve kasr-ı nazardan olmadığı gibi; ehl-i dalaletin samimane ittifakları, akibet-endişlikten ve yüksek nazardan değildir. Belki ehl-i hidayet; hak ve hakikatın tesiriyle, nefsin kör hissiyatına kapılmayarak; kalbin ve aklın dür-endişane temayülâtına tabi olmakla beraber, istikameti ve ihlası muhafaza edemediklerinden, o yüksek makamı muhafaza edemeyip ihtilafa düşüyorlar. Ehl-i dalalet ise: Nefsin ve hevanın tesiriyle, kör ve akibeti görmeyen ve bir dirhem hazır lezzeti bir batman ilerideki lezzete tercih eden hissiyatın mukteziyatıyla, birbirine samimî olarak, muaccel bir menfaat ve hazır bir lezzet için şiddetli ittifak ediyorlar. Evet dünyevî ve hazır lezzet ve menfaat etrafında aşığı, kalbsiz nefisperestler samimî ittifak ve ittihad ediyorlar. Ehl-i hidayet, âhirete ait ve ileriye müteallik semerat-ı uhreviyyeye ve kemalâta, kalb ve aklın yüksek düsturlarıyla müteveccih oldukları için, esaslı bir istikamet ve tam bir ihlas ve gayet fedakârane bir ittihad ve ittifak olabilirken; enaniyetten tecerrüd edemedikleri için, ifrat ve tefrit yüzünden, ulvî bir menba-ı kuvvet olan ittifakı kaybedip, ihlas da kırılır ve vazife-i uhreviyye de zedelenir. Kolayca rıza-yı İlahî de elde edilmez.

Bu mühim marazın merhemi ve ilâcı: "El-hubbu fillah" sırrıyla, tarîk-ı hakta gidenlere refakatla iftihar etmek ve arkalarından gitmek ve imamlık şerefini onlara bırakmak ve o Hak yolunda kim olursa olsun kendinden daha iyi olduğunun ihtimaliyle enaniyetinden vazgeçip ihlası kazanmak ve ihlas ile bir dirhem amel, ihlassız batmanlar ile amellere racih olduğunu bilmekle ve tâbiiyeti dahi sebab-i mes'uliyet ve hatarlı olan metbuiyyete tercih etmekle o marazdan kurtulur ve ihlası kazanır, vazife-i uhreviyyesini hakkıyla yapabilir.

BEŞİNCİ SEBEB: Ehl-i hidayetın ihtilafı ve adem-i ittifakı za'flarından olmadığı gibi; ehl-i dalaletin kuvvetli ittifakı da kuvvetlerinden değildir. Belki ehl-i hidayetın ittifaksızlığı, iman-ı kâminden gelen nokta-i istinad ve nokta-i istinaddan neş'et eden kuvvetten ileri geldiği gibi; ehl-i gaflet ve ehl-i dalaletin ittifakları, kalben nokta-i istinad bulmadıkları itibariyle za'f ve aczlerinden ileri gelmiştir. Çünkü za'fler ittifaka muhtaç oldukları için, kuvvetli ittifak ederler. Kavîler ihtiyacı tam hissetmediklerinden, ittifakları za'ftir. Arslanlar, tilkiler gibi ittifaka muhtaç olmadıkları için ferdî yaşıyorlar. Yabanî keçiler, kurdlardan muhafaza için, bir sürü teşkil ederler. Demek za'flerin cem'iyeti ve şahs-ı manevîsi kavî olduğu gibi, (Haşiye) kavîlerin cem'iyeti ve şahs-ı manevîsi ise za'ftir.

(Haşiye): Avrupa komiteleri içinde en şiddetlisi ve en tesirlisi ve bir cihette en kuvvetlisi, cins-i latif ve za'if ve nazik olan kadınların Amerika'daki

Hukuk ve Hürriyet-i Nisvan Komitesi olduğu; hem milletler içinde az ve zaîf olan Ermenilerin komitesi, gösterdikleri kuvvetli fedakârane vaziyetle bu müddeamızı teyid ediyor.

Bu sırra bir işaret-i latife ve zarif bir nükte-i Kur'aniyedir ki ferman etmiş: **وَ قَالَ** Müenneslerin cemaatine, iki katlı müennes olduğu halde, müzekker fiili olan **نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ** buyurması; hem **قَالَتِ الْأَعْرَابُ** buyurmakla müzekkerlerin cemaatine, müennes fiili olan **قَالَتْ** tabiriyle, latifane işaret ediyor ki: Zaîf ve halim ve yumuşak kadınların cem'iyeti kuvvetleşir, sertlik ve şiddet kesbedip bir nevi reculiyet kazanır. Müzekker fiilini iktiza ettiğinden **وَ قَالَ نِسْوَةٌ** tabiriyle, gayet güzel düşmüş. Kavî erkekler ise, hususan bedevi a'rab olsa; kuvvetlerine güvendikleri için cem'iyetleri zaîf olup hem ihtiyatkârlık, hem yumuşaklık vaziyetini aldığından, bir nevi kadınlık hasiyeti takındıkları için, müennes fiilini iktiza ettiğinden **قَالَتِ الْأَعْرَابُ** müennes fiiliyle tabiri tam yerindedir. Evet ehl-i hak gayet kuvvetli bir nokta-i istinad olan iman-ı billahtan gelen tevekkül ve teslim ile, başkalara arz-ı ihtiyaç edip, muavenet ve yardımlarını istemez. İstese de gayet fedakârane yapışmaz. Ehl-i dünya, dünya işlerinde hakikî nokta-i istinadlarından gaflet ettiklerinden, za'f ve acze düşüp, şiddetli bir surette yardımcılarına ihtiyacını hisseder; samimane, belki fedakârane ittifak ederler.

İşte ehl-i hak, ittifaktaki hak kuvvetini düşünmediklerinden ve aramadıklarından, haksız ve muzır bir netice olan ihtilafa düşerler. Haksız ehl-i dalalet ise; ittifaktaki kuvveti, aczleri vasıtasıyla hissettiklerinden, gayet mühim bir vesile-i makasid olan ittifakı elde etmişler.

İşte ehl-i hakkın bu haksız ihtilaf marazınının merhemi ve ilâcı: **وَلَا تَنَازَعُوا** âyetindeki şiddetli nehy-i İlahî, **وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى** âyetinde hayat-ı içtimaiyece gayet hikmetli emr-i İlahîyi düstur-u hareket etmek ve ihtilafın İslâmiyete ne derece zararlı olduğunu ve ehl-i dalaletin ehl-i hakka galebesini ne derece teshil ettiğini düşünüp, kemal-i za'f ve acz ile, o ehl-i hakkın kafilesine fedakârane, samimane iltihak etmektir; şahsiyetini unutmakla riya ve tasannudan kurtulup, ihlası elde etmektir.

ALTINCI SEBEB: Ehl-i hakkın ihtilafı nâmerdliklerinden, himmetsizliklerinden, hamiyetsizliklerinden olmadığı gibi; gafletli ehl-i dünyanın ve ehl-i dalaletin, hayat-ı dünyeviyeye ait işlerde samimane ittifakları dahi merdlikten, hamiyetten, himmetten değildir. Belki, ehl-i hakkın ekseriyetle âhirete ait olan faideleri düşünmekle, o ehemmiyetli ve kesretli mes'elelere hamiyeti, himmeti, merdliği inkısam eder. Hakikî sermaye olan vaktini bir

mes'eleye sarfetmediği için, meslekdaşlarıyla ittifakı muhkemleşmiyor. Çünkü mes'eleler çok, daire dahi geniştir. Gafletli ehl-i dünya ise, yalnız hayat-ı dünyeviyeyi düşündüklerinden, bütün hissiyatıyla ve ruh u kalbiyle şiddetli bir surette hayat-ı dünyeviyeye ait mes'elelere sarılır. Ve o mes'eledede ona yardım edene kuvvetli yapışır. Ve hakikat nokta-i nazarında beş paraya değmeyen ve ehl-i hak ona on para kıymet vermeyen mes'elelere, divane olmuş elmasçı bir yahudinin beş paralık cam parçasına beş lira fiyat verdiği gibi, beşyüz lira kıymetindeki vaktini o mes'eleye hasreder. Elbette bu kadar fiyat verip ve şiddetli hissiyat ile sarılmak, bâtil yolunda dahi olsa samimî bir ihlas olduğundan, o mes'eledede muvaffak olur ve ehl-i hakka galebe eder. Bu galebe neticesinde ehl-i hak zillete ve mahkûmiyete ve tasannua ve riyaya düşüp, ihlası kaybeder. O nâmerd, himmetsiz, hamiyetsiz bir kısım ehl-i dünyaya dalkavukluk etmeğe mecbur olur.

Ey ehl-i hak! Ey hakperest ehl-i şeriat ve ehl-i hakikat ve ehl-i tarîkat! Bu müdhiş maraz-ı ihtilafa karşı birbirinizin kusurunu görmeyerek, yekdiğerinizin ayıbına karşı gözünüzü yumunuz! **وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا** edeb-i Furkanî ile edebleniniz! Ve haricî düşmanın hücumunda dâhilî münakaşatı terketmek ve ehl-i hakkı sukuttan ve zilletten kurtarmayı en birinci ve en mühim bir vazife-i uhreviye telakki edip, yüzer âyât ve ehadîs-i Nebeviyenin şiddetle emrettikleri uhuvvet, muhabbet ve teavünü yapıp; bütün hissiyatınızla ehl-i dünyadan daha şiddetli bir surette meslekdaşlarınızla ve dindaşlarınızla ittifak ediniz.. yani, ihtilafa düşmeyiniz. Böyle küçük mes'eleler için kıymetdar vaktimi sarfetmekten ise, o çok kıymetli vaktimi zikir ve fikir gibi kıymetdar şeylere sarfedeceğim deyip çekilerek, ittifakı zaifletirmeyiniz. Çünkü bu manevî cihadda küçük mes'ele zannettiğiniz, çok büyük olabilir. Bir neferin, bir saatte mühim ve hususî şerait dâhilindeki nöbeti bir sene ibadet hükmüne bazan geçmesi gibi; bu ehl-i hakkın mağlubiyeti zamanında, manevî mücadelede mesailinde, küçük bir mes'eleye sarfolunan senin kıymetdar bir günün, o neferin o saati gibi bin derece kıymet alabilir, bir günün bin gün olabilir. Madem livechillahtır; o işin küçüğüne büyüğüne, kıymetli ve kıymetsizliğine bakılmaz. İhlas ve rıza-yı İlahî yolunda zerre, yıldız gibi olur. Vesilenin mahiyetine bakılmaz, neticesine bakılır. Madem neticesi rıza-yı İlahîdir ve mayesi ihlastır; o küçük değildir, büyüktür.

YEDİNCİ SEBEB: Ehl-i hak ve hakikatın ihtilaf ve rekabetleri, kıskançlıktan ve hırs-ı dünyadan gelmediği gibi; ehl-i dünyanın ve ehl-i gafletin ittifakları dahi, civanmerdlikten ve uluvv-ü cenabdan değildir. Belki ehl-i hakikat, hakikattan gelen uluvv-ü cenab ve uluvv-ü himmet ve tarîk-ı hakta memduh olan müsabakayı tam muhafaza edemediklerinden ve nâhillerin girmesi yüzünden bir derece sût-i istimal ettiklerinden; rekabetkârane ihtilafa düşüp hem kendine, hem cemaat-ı İslâmiyeye ehemmiyetli zarar olmuş. Ehl-i gaflet ve ehl-i dalalet ise, meftun oldukları menfaatlerini kaçırmamak ve menfaat için perestiş

ettikleri reislerini ve arkadaşlarını küstürmemek için, zilletlerinden ve nâmerdliklerinden, hamiyetsizliklerinden; mutlak arkadaşlarıyla, hattâ denî ve hain ve muzır olsalar dahi, hâlisane ittihad.. hem menfaat etrafında toplanan ne şekilde olursa olsun şerikleriyle samimane ittifak ederler. Samimiyet neticesi olarak istifade ederler.

İşte ey musibetzedede ve ihtilafa düşmüş ehl-i hak ve ashab-ı hakikat! Bu musibet zamanında ihlası kaçırdığınızdan ve rıza-yı İlahîyi münhasıran gaye-i maksad yapmadığınızdan, ehl-i hakkın bu zillet ve mağlubiyetine sebebiyet verdiniz. Umûr-u diniye ve uhreviyede rekabet, gıpta, hased ve kıskançlık olmamalı ve hakikat nokta-i nazarında olamaz. Çünkü kıskançlık ve hasedin sebebi; bir tek şeye çok eller uzanmasından ve bir tek makama çok gözler dikilmesinden ve bir tek ekmeği çok mideler istemesinden müzahame, münakaşa, müsabaka sebebiyle gıptaya, sonra kıskançlığa düşerler. Dünyada bir şey-i vâhide çoklar talib olduğundan ve dünya dar ve muvakkat olması sebebiyle insanın hadsiz arzularını tatmin edemediği için, rekabete düşüyorlar. Fakat, âhirette tek bir adama beşyüz sene (Haşiye) mesafelik bir Cennet ihsan edilmesi

-----

(Haşiye): Mühim bir taraftan ehemmiyetli bir sual: Rivayette gelmiş ki; Cennet'te bir adama beşyüz senelik bir Cennet verilir. Bu hakikat akl-ı dünyevînin havsalasında nasıl yerleşir?

Elcevab: Nasılki bu dünyada herkesin dünya kadar hususî ve muvakkat bir dünyası var. Ve o dünyanın direği onun hayatıdır. Ve zâhirî ve bâtinî duygularıyla o dünyasından istifade eder. Güneş bir lâmbam, yıldızlar mumlarımdır der. Başka mahlukat ve zîruklar bulunmaları, o adamın mâlikiyetine mani olmadıkları gibi, bilakis onun hususî dünyasını şenlendiriyorlar, zînetlendiriyorlar. Aynen öyle de, fakat binler derece yüksek, herbir mü'min için binler kasır ve hurileri ihtiva eden has bahçesinden başka, umumî Cennet'ten beşyüz sene genişliğinde birer hususî Cennet'i vardır. Derecesi nisbetinde inkişaf eden hissiyatıyla, duygularıyla Cennet'e ve ebediyete lâayık bir surette istifade eder. Başkaların iştiraki onun mâlikiyetine ve istifadesine noksan vermedikleri gibi, kuvvet verirler. Ve hususî ve geniş Cennetini zînetlendiriyorlar. Evet, bu dünyada bir adam, bir saatlik bir bahçeden ve bir günlük bir seyrangâhtan ve bir aylık bir memleketten ve bir senelik bir mesiregâhta seyahatından; ağızıyla, kulağıyla, gözüyle, zevkiyle, zaikasıyla, sair duygularıyla istifade ettiği gibi; aynen öyle de, fakat bir saatlik bir bahçeden ancak istifade eden bu fâni memleketteki kuvve-i şâmme ve kuvve-i zaika, o bâki memlekette bir senelik bahçeden aynı istifadeyi eder. Ve burada bir senelik mesiregâhtan ancak istifade edebilen bir kuvve-i bâsıra ve kuvve-i

sâmia orada beşyüz senelik mesiregâhındaki seyahattan; o haşmetli, baştan başa zînetli memlekete lâyük bir tarzda istifade eder. Her mü'min derecesine ve dünyada kazandığı sevablar, haseneler nisbetinde inbisat ve inkişaf eden duygularıyla zevk alır, telezzüz eder, müstefid olur.

ve yetmiş bin kasır ve huriler verilmesi ve ehl-i Cennet'ten herkes kendi hissesinden kemal-i rıza ile memnun olması işaretiyle gösteriliyor ki, âhirette medar-ı rekabet birşey yoktur ve rekabet de olamaz. Öyle ise, âhirete ait olan a'mal-i sâlihada dahi rekabet olamaz; kıskançlık yeri değildir. Kıskançlık eden ya riyakârdır, a'mal-i sâliha suretiyle dünyevî neticeleri arıyor veyahud sadık cahildir ki, a'mal-i sâliha nereye baktığını bilmiyor ve a'mal-i sâlihanın ruhu, esası ihlas olduğunu derketmiyor. Rekabet suretiyle evliyaullahaya karşı bir nevi adavet taşımakla, vüs'at-ı rahmet-i İlahiyeyi ittiham ediyor. Bu hakikatı teyid eden bir vakıa:

Eski arkadaşlarımızdan bir adamın, bir adama karşı adaveti vardı. O adamın yanında senakârane onun düşmanı amel-i sâlihle, hattâ velayetle tavsif edildi. O adam kıskanmadı, sıkılmadı. Sonra birisi dedi: "Senin o düşmanın cesurdur, kuvvetlidir." Baktık ki o adamda şiddetli bir kıskançlık ve bir rekabet damarı uyandı. Ona dedik: "Velayet ve salahat hadsiz bir hayat-ı ebediyenin pırlantası gibi bir kuvvet ve bir yükseklidir. Sen buna bu cihette kıskanmadın. Dünyevî kuvvet öküzde ve cesaret canavarda dahi bulunmakla beraber, velayet ve salahata nisbeten; bir âdi cam parçasının elmasa nisbeti gibidir." O adam dedi ki: "Bir noktaya, bir makama ikimiz bu dünyada gözümüzü dikmişiz. Oraya çıkmak için basamaklarımız da kuvvet ve cesaret gibi şeylerdir. Onun için kıskandım. Âhîret makamı hadsizdir. O burada benim düşmanım iken, orada benim samimî ve sevgili kardeşim olabilir."

Ey ehl-i hakikat ve tarîkat! Hakka hizmet, büyük ve ağır bir defineyi taşımak ve muhafaza etmek gibidir. O defineyi omuzunda taşıyanlara ne kadar kuvvetli eller yardıma koşsalarda daha ziyade sevinir, memnun olurlar. Kıskanmak şöyle dursun, gayet samimî bir muhabbetle o gelenlerin kendilerinden daha ziyade olan kuvvetlerini ve daha ziyade tesirlerini ve yardımlarını müfthirane alkışlamak lâzım gelirken, nedendir ki rekabetkârane o hakikî kardeşlere ve fedakâr yardımcılara bakılıyor ve o hal ile ihlas kaçıyor. Vazifenizde müttehem olup, ehl-i dalaletin nazarında, sizden ve sizin mesleğinizden yüz derece aşağı olan, din ile dünyayı kazanmak ve ilm-i hakikatla maişeti temin etmek, tama' ve hırs yolunda rekabet etmek gibi müdhiş ittihamlara maruz kalıyorsunuz. Bu marazın çare-i yegânesi: Nefsini ittiham etmek ve nefesine değil, daima karşısındaki meslekdaşına tarafdâr olmak. Fenn-i Âdâb ve İlm-i Münazara'nın üleması mabeynindeki hakperestlik ve insaf düsturu olan şu: "Eğer bir mes'elenin münazarasında kendi sözünün haklı

çıkıtđına tarafdar olup ve kendi haklı çıkıtđına sevinse ve hasmının haksız ve yanlış olduğuna memnun olsa, insafsızdır." Hem zarar eder. Çünkü haklı çıkıtđı vakit o münazarada bilmediği bir şeyi öğrenmiyor, belki gurur ihtimaliyle zarar edebilir. Eğer hak hasmının elinde çıksa; zararsız, bilmediği bir mes'eleyi öğrenip, menfaatdar olur, nefsin gururundan kurtulur. Demek insafı hakperest, hakkın hatırı için nefsin hatırını kırıyor. Hasmının elinde hakkı görse, yine rıza ile kabul edip, tarafdar çıkar, memnun olur.

İşte bu düsturu ehl-i din, ehl-i hakikat, ehl-i tarikat, ehl-i ilim kendilerine rehber ittihaz etseler, ihlası kazanırlar. Ve vazife-i uhreviyelerinde muvaffak olurlar. Ve bu feci' sukut ve musibet-i hazırardan rahmet-i İlahiye ile kurtulurlar.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Yirmibirinci Lem'a

İhlas hakkında

(Onyedinci Lem'anın Onyedinci Nota'sının yedi mes'elesinden Dördüncü Mes'elesi iken, ihlas münasebetiyle Yirminci Lem'anın İkinci Nokta'sı oldu. Nuraniyetine binaen Yirmibirinci Lem'a olarak Lemaat'a girdi.)

Bu Lem'a lâakal her onbeş günde bir defa okunmalı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ * وَفُؤُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ * قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيَهَا * وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيَهَا * وَلَا تَشْتَرُوا
بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا

Ey âhîret kardeşlerim ve ey hizmet-i Kur'aniyede arkadaşlarım! Bilirsiniz ve biliniz: Bu dünyada, hususan uhrevî hizmetlerde en mühim bir esas, en büyük bir kuvvet, en makbul bir şefaathî, en metin bir nokta-i istinad, en kısa bir tarîk-ı hakikat, en makbul bir dua-yı manevî, en kerametli bir vesile-i makasîd, en yüksek bir haslet, en safî bir ubudiyet: İhlâstır. Madem ihlasta mezkûr hassalar gibi çok nurlar var ve çok kuvvetler var.. ve madem bu müdhiş zamanda ve dehşetli düşmanlar mukabilinde ve şiddetli tazyikat karşısında ve savletli bid'alar, dalaletler içerisinde bizler gayet az ve zaîf ve fakir ve kuvvetsiz olduğumuz halde, gayet ağır ve büyük ve umumî ve kudsî bir vazife-i imaniye ve hizmet-i Kur'aniye omuzumuza ihsan-ı İlahî tarafından konulmuş; elbette herkesten ziyade bütün kuvvetimizle ihlası kazanmaya mecbur ve mükellefiz ve ihlasın sırrını kendimizde yerleştirmek için gayet derecede muhtacız. Yoksa hem şimdiye kadar kazandığımız hizmet-i kudsiye kısmen zayi' olur, devam etmez; hem şiddetli mes'ul oluruz. وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا âyetindeki şiddetli tehdidkârane nehy-i İlahîye mazhar olup, saadet-i ebediye zararına manasız, lüzumsuz, zararlı kederli, hodefüruşane, sakil, riyakârane bazı hissiyat-ı süfliye ve menafi'-i cüz'iyenin hatırı için ihlası kırmakla; hem bu hizmetteki umum kardeşlerimizin hukukuna tecavüz, hem hizmet-i Kur'aniyenin hizmetine taarruz, hem hakaik-i imaniyenin kudsiyetine hürmetsizlik etmiş oluruz.

Ey kardeşlerim! Mühim ve büyük bir umûr-u hayriyenin çok muzır manileri olur. Şeytanlar o hizmetin hâdimleriyle çok uğraşır. Bu manilere ve bu şeytanlara karşı, ihlas kuvvetine dayanmak gerektir. İhlası kıracak esbabdan; yılandan, akrepten çekindiğiniz gibi çekininiz. Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm **إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي** demesiyle, nefs-i emmareye itimad edilmez. Enaniyet ve nefs-i emmare sizi aldatmasın. İhlası kazanmak ve muhafaza etmek ve manileri defetmek için, gelecek düsturlar rehberiniz olsun.

BİRİNCİ DÜSTURUNUZ: Amelinizde rıza-yı İlahî olmalı. Eğer o razı olsa, bütün dünya küsse ehemmiyeti yok. Eğer o kabul etse, bütün halk reddetse tesiri yok. O razı olduktan ve kabul ettikten sonra, isterse ve hikmeti iktiza ederse, sizler istemek talebinde olmadığınız halde, halklara da kabul ettirir, onları da razı eder. Onun için, bu hizmette doğrudan doğruya yalnız Cenab-ı Hakk'ın rızasını esas maksad yapmak gerektir.

İKİNCİ DÜSTURUNUZ: Bu hizmet-i Kur'aniyede bulunan kardeşlerinizi tenkid etmemek ve onların üstünde faziletfüruşluk nev'inden gıpta damarını tahrik etmemektir. Çünkü nasıl insanın bir eli diğer eline rekabet etmez, bir gözü bir gözünü tenkid etmez, dili kulağına itiraz etmez, kalb ruhun ayıbını görmez.. belki birbirinin noksanını ikmal eder, kusurunu örter, ihtiyacına yardım eder, vazifesine muavenet eder; yoksa o vücut-u insanın hayatı söner, ruhu kaçar, cismi de dağılır. Hem nasilki bir fabrikanın çarkları birbiriyle rekabetkârane uğraşmaz, birbirinin önüne tekaddüm edip tahakküm etmez, birbirinin kusurunu görerek tenkid edip sa'ye şevkini kırıp ataletе uğratmaz. Belki bütün istidadlarıyla, birbirinin hareketini umumî maksada tevcih etmek için yardım ederler, hakikî bir tesanüd bir ittifak ile gaye-i hilkatlerine yürürler. Eğer zerre mikdar bir taarruz, bir tahakküm karışsa; o fabrikayı karıştıracak, neticesiz akîm bırakacak. Fabrika sahibi de o fabrikayı bütün bütün kırıp dağıtacak.

İşte ey Risale-i Nur şakirdleri ve Kur'anın hizmetkârları! Sizler ve bizler öyle bir insan-ı kâmil ismine lâayık bir şahs-ı manevînin âzalarıyız.. ve hayat-ı ebediye içindeki saadet-i ebediyeyi netice veren bir fabrikanın çarkları hükmündeyiz.. ve sahil-i selâmet olan Dâr-üs Selâm'a ümmet-i Muhammediyeyi (A.S.M.) çıkaran bir sefine-i Rabbaniyede çalışan hademeleriz. Elbette dört ferdden bin yüz onbir kuvvet-i maneviyeyi temin eden sırr-ı ihlası kazanmak ile, tesanüd ve ittihad-ı hakikîye muhtacız ve mecburuz. Evet üç elif ittihad etmezse, üç kıymeti var. Sırr-ı adediyyet ile ittihad etse, yüz onbir kıymet alır. Dört kerre dört ayrı ayrı olsa, onaltı kıymeti var. Eğer sırr-ı uhuvvet ve ittihad-ı maksad ve ittifak-ı vazife ile tevafuk edip bir çizgi üstünde omuz omuza verseler, o vakit dörtbin dörtyüz kırkdört kuvvetinde ve kıymetinde olduğu gibi.. hakikî sırr-ı ihlas ile, onaltı fedakâr kardeşlerin kıymet ve kuvvet-i

maneviyesi dört binden geçtiğine, pek çok vukuat-ı tarihiye şahadet ediyor. Bu sırrın sırrı şudur ki: Hakikî, samimî bir ittifakta herbir ferd, sair kardeşlerin gözüyle de bakabilir ve kulaklarıyla da işitebilir. Güya on hakikî müttehid adamın herbiri yirmi gözle bakıyor, on akılla düşünüyor, yirmi kulakla işitiyor, yirmi elle çalışıyor bir tarzda manevî kıymeti ve kuvvetleri vardır. (Haşiye)

ÜÇÜNCÜ DÜSTURUNUZ: Bütün kuvvetinizi ihlasta ve hakta bilmelisiniz. Evet kuvvet haktır ve ihlastadır. Haksızlar dahi, haksızlıkları içinde gösterdikleri ihlas ve samimiyet yüzünden kuvvet kazanıyorlar. Evet kuvvet hakta ve ihlasta olduğuna bir delil, şu hizmetimizdir. Bu hizmetimizde bir parça ihlas, bu davayı isbat eder ve kendi kendine delil olur. Çünkü yirmi seneden fazla kendi memleketimde ve İstanbul'da ettiğimiz hizmet-i ilmiye ve diniyeye mukabil, burada sizinle yedi-sekiz senede yüz derece fazla edildi. Halbuki, kendi memleketimde ve İstanbul'da burada benimle çalışan kardeşlerimden yüz, belki bin derece

-----

(Haşiye): Evet sırr-ı ihlas ile samimî tesanüd ve ittihad, hadsiz menfaate medar olduğu gibi; korkulara hattâ ölüme karşı en mühim bir siper, bir nokta-i istinaddır. Çünkü ölüm gelse, bir ruhu alır. Sırr-ı uhuvvet-i hakikiye ile rıza-yı İlahî yolunda, âhirete müteallik işlerde, kardeşleri adedince ruhları olduğundan biri ölse, "Diğer ruhlarım sağlam kalsınlar; zira o ruhlar her vakit sevabları bana kazandırmakla manevî bir hayatı idame ettiklerinden ben ölmüyorum" diyerek, ölümü gülererek karşılar. "Ve o ruhlar vasıtasıyla sevab cihetinde yaşıyorum, yalnız günah cihetinde ölüyorum" der, rahatla yatar.

fazla yardımcılarım varken, burada ben yalnız, kimsesiz, garib, yarım ümmi, insafsız memurların tarassudat ve tazyikatları altında yedi-sekiz sene sizinle ettiğim hizmet; yüz derece eski hizmetten fazla muvaffakiyeti gösteren manevî kuvvet, sizlerdeki ihlastan geldiğine kat'iyen şübhem kalmadı. Hem itiraf ediyorum ki: Samimî ihlasınızla, şan ü şeref perdesi altında nefsimi okşayan riyadan beni bir derece kurtardınız. İnşâallah tam ihlasa muvaffak olursunuz, beni de tam ihlasa sokarsınız. Bilirsiniz ki, Hazret-i Ali (R.A.) o mu'cizevari kerametiyle ve Hazret-i Gavs-ı A'zam (K.S.), o hârika keramet-i gaybiyesiyle, sizlere bu sırr-ı ihlasa binaen iltifat ediyorlar ve himayetkârane teselli verip hizmetinizi manen alkışlıyorlar. Evet hiç şübhe etmeyiniz ki, bu teveccühleri, ihlasa binaen gelir. Eğer bilerek bu ihlası kırsanız, onların tokadını yersiniz. Onuncu Lem'adaki şefkat tokatlarını tahattur ediniz. Böyle manevî kahramanları arkanızda zahîr, başınızda üstad bulmak isterseniz **وَيُؤْتُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ** sırrıyla ihlas-ı tâmmı kazanınız. Kardeşlerinizin nefislerini nefsinize; şerefte, makamda, teveccühte, hattâ menfaat-ı maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde tercih ediniz. Hattâ en latif ve güzel bir hakikat-ı imaniyeyi muhtaç bir mü'mine

bildirmek ki; en masumane, zararsız bir menfaattir. Mümkün ise, nefsinize bir hodgâmlık gelmemek için, istemeyen bir arkadaş ile yaptırması hoşunuza gitsin. Eğer "Ben sevab kazanayım, bu güzel mes'eleyi ben söyleyeyim" arzunuz varsa, çendan onda bir günah ve zarar yoktur. Fakat mabeyninizdeki sırr-ı ihlâsa zarar gelebilir.

DÖRDÜNCÜ DÜSTURUNUZ: Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirane iftihar etmektir. Ehl-i tasavvufun mabeyninde "fena fi-ş şeyh, fena fi-r resul" ıstılahatı var. Ben sofî değilim. Fakat onların bu düsturu, bizim meslekte "fena fi-l ihvan" suretinde güzel bir düsturdur. Kardeşler arasında buna "tefani" denilir. Yani, birbirinde fâni olmaktır. Yani: Kendi hissiyat-ı nefsanîyesini unutup, kardeşlerinin meziyat ve hissiyatıyla fikren yaşamaktır. Zâten mesleğimizin esası uhuvvettir. Peder ile evlâd, şeyh ile mürid mabeynindeki vasıta değildir. Belki hakikî kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir üstadlık ortaya girer. Mesleğimiz "Haliliye" olduğu için, meşrebimiz "hılllet"tir. Hılllet ise, en yakın dost ve en fedakâr arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmerd kardeş olmak iktiza eder. Bu hıllletin üss-ül esası, samimî ihlastır. Samimî ihlası kıran adam, bu hıllletin gayet yüksek kulesinin başından sukut eder. Gayet derin bir çukura düşmek ihtimali var. Ortada tutunacak yer bulamaz.

Evet yol iki görünüyor. Cadde-i Kübra-yı Kur'aniye olan şu mesleğimizden şimdi ayrılanlar, bize düşman olan dinsizlik kuvvetine bilmeyerek yardım etmek ihtimali var. İnşâallah Risale-i Nur yoluyla Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın daire-i kudsiyesine girenler; daima nura, ihlâsa, imana kuvvet verecekler ve öyle çukurlara sukut etmeyeceklerdir.

Ey hizmet-i Kur'aniyede arkadaşlarım! İhlâsı kazanmanın ve muhafaza etmenin en müessir bir sebebi, rabıta-i mevttir. Evet ihlası zedeleyen ve riyaya ve dünyaya sevkeden, tul-i emel olduğu gibi; riyadan nefret veren ve ihlası kazandıran, rabıta-i mevttir. Yani: Ölümünü düşünüp, dünyanın fâni olduğunu mülâhaza edip, nefsin desiselerinden kurtulmaktır. Evet ehl-i tarîkat ve ehl-i hakikat, Kur'an-ı Hakîm'in **كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ * إِنَّكَ مَيِّتٌ وَأَهُمْ مَبِثُونَ** gibi âyetlerinden aldığı dersle, rabıta-i mevti sülûklarında esas tutmuşlar; tul-i emelin menşei olan tevehhüm-ü ebediyeti o rabıta ile izale etmişler. Onlar farazî ve hayalî bir surette kendilerini ölmüş tasavvur ve tahayyül edip ve yıkanıyor, kabre konuyor farz edip; düşününe düşününe nefsi emmare o tahayyül ve tasavvurdan müteessir olup uzun emellerinden bir derece vazgeçer. Bu rabıtanın fevaidi pek çoktur. Hadîste **أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَاتِ** -ev kema kal- yani "Lezzetleri tahrib edip acılaştırılan ölümü çok zikrediniz!" diye bu rabıtayı ders veriyor. Fakat mesleğimiz tarîkat olmadığı, belki hakikat olduğu için, bu rabıtayı ehl-i tarîkat gibi farazî ve hayalî

suretinde yapmağa mecbur değiliz. Hem meslek-i hakikata uygun gelmiyor. Belki akibeti düşünmek suretinde, müstakbeli zaman-ı hazırda getirmek değil, belki hakikat noktasında zaman-ı hazırda istikbale fikren gitmek, nazaran bakmaktır. Evet hiç hayale, faraza lüzum kalmadan bu kısa ömür ağacının başındaki tek meyvesi olan kendi cenazesine bakabilir. Onunla yalnız kendi şahsının mevtini gördüğü gibi, bir parça öbür tarafa gitse, asrının ölümünü de görür; daha bir parça öbür tarafa gitse, dünyanın ölümünü de müşahede eder, ihlas-ı etemme yol açar.

İkinci Sebeb: İman-ı tahkikînin kuvvetiyle ve marifet-i Sâniî netice veren masnuattaki tefekkür-ü imanîden gelen lemaat ile bir nevi huzur kazanıp, Hâlîk-ı Rahîm'in hazır nâzır olduğunu düşünüp, ondan başkasının teveccühünü aramayarak; huzurunda başkalarına bakmak, meded aramak o huzurun edebine muhalif olduğunu düşünmek ile o riyadan kurtulup ihlası kazanır. Her ne ise.. bunda çok derecat, meratib var. Herkes kendi hissesine göre ne kadar istifade edebilse, o kadar kârdır. Risale-i Nur'da riyadan kurtaracak, ihlası kazandıracak çok hakaik zikredildiğinden ona havale edip, burada kısa kesiyoruz.

İhlası kıran ve riyaya sevkeden pek çok esbabdan iki-üçünü muhtasaran beyan edeceğiz:

Birincisi: Menfaat-ı maddîye cihetinden gelen rekabet, yavaş yavaş ihlası kırar. Hem netice-i hizmeti de zedeler. Hem o maddî menfaati de kaçıır. Evet hakikat ve âhîret için çalışanlara karşı bu millet bir hürmet ve bir muavenet fikrini daima beslemiş. Ve bilfiil onların hakikat-ı ihlaslarına ve sadıkane olan hizmetlerine bir cihette iştirak etmek niyetiyle, onların hacat-ı maddiyelerinin tedarikiyle meşgul olup, vakitlerini zayi' etmemek için, sadaka ve hediye gibi maddî menfaatlerle yardım edip, hürmet etmişler. Fakat bu muavenet ve menfaat istenilmez, belki verilir. Hem kalben arzu edip muntazır kalmakla lisan-ı hal ile dahi istenilmez, belki ummadığı bir halde verilir. Yoksa ihlası zedelenir. Hem **وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا** âyetinin nehyine yanaşır, ameli kısmen yarar. İşte bu maddî menfaati arzu edip muntazır kalmak, sonra nefs-i emmare hodgâmlık cihetiyle, o menfaati başkasına kaptırmamak için, hakikî bir kardeşine ve o hususî hizmette arkadaşına karşı bir rekabet damarı uyandırır. İhlası zedelenir, hizmette kudsiyeti kaybeder. Ehl-i hakikat nazarında sakîl bir vaziyet alır. Ve maddî menfaati de kaybeder. Her ne ise.. bu hamur çok su götürür, kısa kesip yalnız hakikî kardeşlerimin içinde sırr-ı ihlası ve samimî ittifakı kuvvetleştirecek iki misal söyleyeceğim.

Birinci Misal: Ehl-i dünya, büyük bir servet ve şiddetli bir kuvvet elde etmek için, hattâ bir kısım ehl-i siyaset ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin mühim âmilleri ve komiteleri, iştirak-i emval düsturunu kendilerine rehber

etmişler. Bütün sù-i istimalat ve zararlarıyla beraber, hârika bir kuvvet, bir menfaat elde ediyorlar. Halbuki iştirak-i emvalin çok zararlarıyla beraber, iştirakle mahiyeti değişmez. Herbirisi umuma -gerçi bir cihette ve nezarete-mâlik hükmündedir, fakat istifade edemez. Her ne ise.. bu iştirak-i emval düsturu a'mal-i uhreviyeye girse; zararsız azîm menfaate medardır. Çünkü bütün emval, o iştirak eden herbir ferдин eline tamamen geçmesinin sırrını taşıyor. Çünkü nasılki dört beş adamdan iştirak niyetiyle biri gazyağı, biri fitil, biri lâmba, biri şişe, biri kibrit getirip lâmbayı yaktılar. Herbiri tam bir lâmbaya mâlik oluyor. O iştirak edenlerin herbirinin bir duvarda büyük bir âyinesi varsa, herbirinin noksansız, parçalanmadan birer lâmba oda ile beraber âyinesine girer. Aynen öyle de: Emval-i uhreviyede sırr-ı ihlas ile iştirak ve sırr-ı uhuvvet ile tesanüd ve sırr-ı ittihad ile teşrik-ül mesaî.. o iştirak-i a'malden hasıl olan umum yekûn ve umum nur herbirinin defter-i a'maline bitamamiha gireceği ehl-i hakikat mabeyninde meşhud ve vaki'dir ve vüs'at-ı rahmet ve kerem-i İlahînin muktezasıdır.

İşte ey kardeşlerim! Sizleri inşâallah menfaat-ı maddiye rekabete sevkemeyecek. Fakat menfaat-ı uhreviye noktasında bir kısım ehl-i tarîkat aldandıkları gibi, sizin de aldanmanız mümkündür. Fakat şahsî, cüz'î bir sevab nerede; mezkûr misal hükmündeki iştirak-i a'mal noktasında tezahür eden sevab ve nur nerede?

İkinci Misal: Ehl-i san'at, netice-i san'atı ziyade kazanmak için, iştirak-i san'at cihetinde mühim bir servet elde ediyorlar. Hattâ dikiş iğneleri yapan on adam, ayrı ayrı yapmağa çalışmışlar. O ferdî çalışmanın her günde yalnız üç iğne, o ferdî san'atın meyvesi olmuş. Sonra teşrik-ül mesaî düsturuyula on adam birleşmişler. Biri demir getirip, biri ocak yandırıp, biri delik açar, biri ocağa sokar, biri ucunu sivriltir ve hâkeza herbirisi iğne yapmak san'atında yalnız cüz'î bir işle meşgul olup, iştigal ettiği hizmet basit olduğundan vakit zayi' olmayıp, o hizmette meleke kazanarak, gayet sür'atle işini görmüş. Sonra, o teşrik-i mesaî ve taksim-i a'mal düsturuyula olan san'atın semeresini taksim etmişler. Herbirisine bir günde üç iğneye bedel üçyüz iğne düştüğünü görmüşler. Bu hâdise ehl-i dünyanın san'atkârları arasında, onları teşrik-i mesaîye sevkemek için dillerinde destan olmuştur.

İşte ey kardeşlerim! Madem umûr-u dünyeviyede, kesif maddelerde böyle ittihad, ittifak ile neticeler, böyle azîm yekûn faideler verir; acaba, uhrevî ve nuranî ve tecezzi ve inkısama muhtaç olmayarak ve fazl-ı İlahî ile herbirisinin âyinesine umum nur in'ikas etmek ve herbiri umumun kazandığı misil sevaba mâlik olmak, ne kadar büyük bir kâr olduğunu kıyas edebilirsiniz! Bu azîm kâr, rekabetle ve ihlassızlık ile kaçırılmaz.

İhlası kıran ikinci mani: Hubb-u câhtan gelen şöhretperestlik saikasıyla ve şan ü şeref perdesi altında teveccüh-ü âmmeyi kazanmak, nazar-ı dikkati kendine celbetmekle enaniyeti okşamak ve nefis-i emmareye bir makam vermektir ki, en mühim bir maraz-ı ruhî olduğu gibi "şirk-i hafî" tabir edilen riyakârlığa, hodfüruşluğa kapı açar, ihlası zedeler.

Ey kardeşlerim! Kur'an-ı Hakîm'in hizmetindeki mesleğimiz hakikat ve uhuvvet olduğu ve uhuvvetin sırrı; şahsiyetini kardeşler içinde fâni edip (Haşiye) , onların nefislerini kendi nefesine tercih etmek" olduğundan, mabeynimizde bu nevi hubb-u câhtan gelen rekabet tesir etmemek gerektir. Çünkü mesleğimize bütün bütün münafidir. Madem kardeşlerin şerefi umumiyetle her ferde ait olabilir; o büyük şeref-i manevîyi, şahsî, hodfüruşane, rekabetkârane, cüz'î bir şerefe ve şöhrete feda etmek; Risale-i Nur şakirdlerinden yüz derece uzak olduğu ümidindeyim. Evet Risale-i Nur şakirdlerinin kalbi, aklı, ruhu; böyle aşağı, zararlı, süflî şeylere tenezzül etmez. Fakat herkeste nefis-i emmare bulunur. Bazı da hissiyat-ı nefsiye damarlara ilişir. Bir derece hükmünü; kalb, akıl ve ruhun rağmına olarak icra eder. Sizlerin kalb ve ruh ve aklınızı ittiham etmem. Risale-i Nur'un verdiği tesire binaen itimad ediyorum. Fakat nefis ve heva ve hiss ve vehim bazan aldatıyorlar. Onun için, bazan şiddetli ikaz olunuyorsunuz. Bu şiddet, nefis ve heva ve hiss ve vehme bakıyor; ihtiyatlı davranınız. Evet eğer mesleğimiz şeyhlik olsa idi, makam bir olurdu veyahut mahdud makamlar bulunurdu. O makama müteaddid istidadlar namzed olurdu. Gıbtakârane bir hodgâmlık olabilirdi. Fakat mesleğimiz uhuvvettir. Kardeş kardeşe peder olamaz, mürşid vaziyetini takınamaz. Uhuvvetteki makam geniştir. Gıbtakârane müzahameye medar olamaz. Olsa olsa, kardeş kardeşe muavin ve zahîr olur; hizmetini tekmil eder. Pederane, mürşidane mesleklerdeki gıbtakârane hırs-ı sevab ve ulüvv-ü himmet cihetiyle çok zararlı ve hatarlı neticeler vücuda geldiğine delil: Ehl-i tarîkatın o kadar mühim ve azîm kemalâtları ve menfaatleri içindeki ihtilafatın ve rekabetin verdiği vahim neticelerdir ki; onların o azîm, kudsî kuvvetleri bid'a rüzgârlarına karşı dayanamıyor.

Üçüncü Mani: Korku ve tama'dır. Bu mani diğer bir kısım manilerle beraber Hücumat-ı Sitte'de tamamıyla izah edildiğinden ona havale edip, Cenab-ı Erhamürrâhimîn'den bütün esma-i hüsnasını şefaathı yapıp niyaz ediyoruz ki: "Bizleri ihlas-ı tâmme muvaffak eylesin... Âmîn..."

اللَّهُمَّ بِحَقِّ سُورَةِ الْإِحْلَاصِ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْمُخْلِصِينَ الْمُخْلِصِينَ آمِينَ آمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

(Haşiyeye): *Evet bahtiyar odur ki; kevser-i Kur'anîden süzülen tatlı, büyük bir havuzu kazanmak için, bir buz parçası nev'indeki şahsiyetini ve enaniyetini o havuz içine atıp eritendir.*

Bir kısım kardeşlerime hususî bir mektubdur

Yazıda usanan ve ibadet ayları olan şuhur-u selâsede sair evradı, beş cihetle ibadet sayılan (Haşiyeye) Risale-i Nur yazısına tercih eden kardeşlerime iki hadîs-i şerifin bir nüktesini söyleyeceğim.

Birincisi: **يُوزَنُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ بِدِمَاءِ الشُّهَدَاءِ** -ev kema kal- Yani: "Mahşerde ülema-i hakikatın sarfettikleri mürekkebe, şehidlerin kanıyla müvazene edilir; o kıymette olur."

İkincisi: **مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ** -ev kema kal- Yani: "Bid'aların ve dalaletlerin istilâsı zamanında Sünnet-i Seniyyeye ve hakikat-ı Kur'aniyyeye temessük edip hizmet eden, yüz şehid sevabını kazanabilir." Ey tenbellik damarıyla yazıdan usanan ve ey sofi-meşreb kardeşler! Bu iki hadîsin mecmuu gösterir ki: Böyle zamanda hakaik-i imaniyyeye ve esrar-ı şeriat ve Sünnet-i Seniyyeye hizmet eden mübarek hâlis kalemlerden akan siyah nur veya âb-ı hayat hükmünde olan mürekkeplerin bir dirhemi, şühedanın yüz dirhem kanı hükmünde yevm-i mahşerde size faide verebilir. Öyle ise, onu kazanmaya çalışınız.

Eğer deseniz: Hadîste "âlim" tabiri var, bir kısmımız yalnız kâtibiz.

Elcevab: Bir sene bu risaleleri ve bu dersleri anlayarak ve kabul ederek okuyan; bu zamanın mühim, hakikatlı bir âlimi olabilir. Eğer anlamasa da, madem Risale-i Nur şakirdlerinin bir şahs-ı manevîsi var, şübhesiz o şahs-ı manevî bu zamanın bir âlimidir. Sizin kalemlerinize ise, o şahs-ı manevînin parmaklarıdır. Kendi nokta-i nazarımda liyakatsız olduğum halde, haydi hüsn-ü zannınıza binaen bu fakire bir üstadlık ve tebaiyet noktasında bir âlim vaziyetini verdiğinizden bağlanmışsınız. Ben ümmi ve kalemsiz olduğum için, sizin kalemlerinize benim kalemim sayılır, hadîste gösterilen ecri alırsınız.

Said Nursî

(Haşiyeye): Bu kıymetli mektubda Üstadımızın işaret ettiği beş nevi ibadetin kendilerinden izahını talep ettik. Aldığımız izah aşağıya yazılmıştır.

1 - En mühim bir mücahede olan ehl-i dalalete karşı manen mücahede etmektir.

2 - Üstadına neşr-i hakikat cihetinde yardım suretiyle hizmet etmektir.

3 - Müslümanlara iman cihetinde hizmet etmektir.

4 - Kalemle ilmi tahsil etmektir.

5 - Bazan bir saati bir sene ibadet hükmüne geçen tefekkürî olan ibadeti yapmaktır.

Rüşdü, Hüsvrev, Re'fet

Yirmiikinci Lem'a

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ

Isparta'nın âdil valisine ve adliyesine ve zabıtasına.. en mahrem ve en has ve hâlis kardeşlerime mahsus olarak yirmiiki sene evvel Isparta'nın Barla nahiyesinde iken yazdığım gayet mahrem bu risaleciğimi Isparta milletiyle ve hükûmetiyle alâkadarlığını gösterdiği için takdim ediyorum. Eğer münasib görülse, ya yeni veya eski harfle daktilo ile birkaç nüsha yazılsın ki, yirmibeş otuz senedir esrarımı arayanlar ve tarassud edenler de anlasınlar ki; gizli hiçbir sırrımız yok. Ve en gizli bir sırrımız, işte bu risaledir; bilsinler!

Said Nursî

İşarat-ı Selâse

Onyedinci Lem'anın Onyedinci Notasının Üçüncü Mes'elesi iken suallerinin şiddet ve şumulüne ve cevablarının kuvvet ve parlaklığına binaen, Otuzbirinci Mektub'un Yirmiikinci Lem'ası olarak Lemaat'a karıştı. Lem'alar bu Lem'aya yer vermelidirler. Mahremdir; en has ve hâlis ve sadık kardeşlerimize mahsustur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا

Bu Mes'ele "Üç İşaret"tir.

BİRİNCİ İŞARET: Şahsıma ve Risale-i Nur'a ait mühim bir sual.

Çoklar tarafından deniliyor ki: Sen, ehl-i dünyanın dünyasına karışmadığın halde, nedendir ki, her fırsatta onlar senin âhiretine karışıyorlar. Halbuki hiçbir hükûmetin kanunu, târik-üd dünya ve münzevilere karışmıyor?

Elcevab: Yeni Said'in bu suale karşı cevabı sükûttur. Yeni Said: "Benim cevabımı kader-i İlahî versin" der. Bununla beraber mecburiyetle, emaneten istiare ettiği Eski Said'in kafası diyor ki: Bu suale cevab verecek, Isparta vilayetinin hükûmetidir ve şu vilayetin milletidir. Çünkü bu hükûmet ve şu millet, benden çok ziyade bu sualin altındaki mana ile alâkardardılar. Madem binler efradı bulunan bir hükûmet ve yüzbinler efradı bulunan bir millet benim bedelime düşünmeye ve müdafaa etmeye mecburdur. Ben neden lüzumsuz

olarak müddeilerle konuşup müdafaa edeyim. Çünkü dokuz senedir ben bu vilayetteyim; gittikçe daha ziyade dünyalarına arkamı çeviriyorum. Hiçbir halim de mestur kalmamış. En gizli, en mahrem risalelerim dahi hükûmetin ve bazı meb'usların ellerine geçmiş. Eğer ehl-i dünyayı telaşa ve endişeye düşürecek dünyevî bir karışmak halim ve karıştırmak teşebbüsüm ve fikrim olsaydı, bu vilayet ve kazalardaki hükûmet, dokuz sene dikkat ve tecessüs ettikleri halde ve ben de çekinmeyerek yanıma gelenlere esrarımı beyan ettiğim halde, hükûmet bana karşı sükût edip ilişmediler. Eğer milletin ve vatanın saadetine ve istikbaline zarar verecek bir kabahatim varsa, dokuz seneden beri valisinden tut, köy karakol kumandanına kadar kendilerini mes'ul eder. Onlar kendilerini mes'uliyetten kurtarmak için, hakkımda habbeyi kubbe yapanlara karşı, kubbeyi habbe yapıp beni müdafaa etmeye mecburdurlar. Öyle ise bu sualin cevabını onlara havale ediyorum.

Amma şu vilayetin milleti, umumiyetle benden ziyade beni müdafaa etmek mecburiyetleri şundandır ki; bu dokuz senedir hem kardeş, hem dost, hem mübarek olan bu milletin hayat-ı ebediyesine ve kuvvet-i imaniyesine ve saadet-i hayatiyesine bilfiil ve maddeten tesirini gösteren yüzer risalelerle çalıştığımızı ve hiçbir dağdağa ve zarar, hiç kimseye o risaleler yüzünden gelmediği ve hiçbir garazkârane tereşshat-ı siyasiye ve dünyeviye görülmediği ve "Lillahilhamd" şu Isparta vilayeti, eski zamanın Şam-ı Şerifinin mübarekiyeti ve âlem-i İslâmın medrese-i umumîsi olan Mısır'ın Câmi-ül Ezher'i mübarekiyeti nev'inden, kuvvet-i imaniye ve salabet-i diniye cihetinde bir mübarekiyet makamını Risale-i Nur vasıtasıyla kazanarak; bu vilayette, imanın kuvveti lâkaydığa ve ibadetin iştiyakı sefahete hâkim olmasını ve umum vilayetlerin fevkinde bir meziyet-i dindaraneyi Risale-i Nur bu vilayete kazandırdığından, elbette bu vilayetteki umum insanlar, hattâ faraza dinsizi de olsa, beni ve Risale-i Nur'u müdafaaya mecburdur. Onların çok ehemmiyetli müdafaa hakları içinde, benim gibi vazifesini bitirmiş ve "Lillahilhamd" binlerle şakirdler benim gibi bir âcizin yerinde çalışmış ve çalıştığı hengâmda, ehemmiyetsiz cüz'î hakkım beni müdafaaya sevketmiyor. Bu kadar binlerle dava vekilleri bulunan bir adam, kendi davasını kendi müdafaa etmez.

İKİNCİ İŞARET: Tenkidkârane bir suale cevabdır.

Ehl-i dünya tarafından deniliyor ki: Sen neden bizden küstün? Bir defa olsun hiç müracaat etmeyip sükût ettin? Bizden şiddetli şekva edip "Bana zulmediyorsunuz!" diyorsun. Halbuki bizim bir prensibimiz var, bu asrın muktezası olarak hususî düsturlarımız var. Bunların tatbikini sen kendine kabul etmiyorsun. Kanunu tatbik eden zalim olmaz, kabul etmeyen isyan eder. Ezcümle: Bu asr-ı hürriyette ve bu yeni başladığımız cumhuriyetler devrinde, müsavat esası üzerine tahakküm ve tagallübü kaldırmak düsturu, bizim bir kanun-u esasımız hükmüne geçtiği halde, sen kâh hocalık, kâh zâhidlik

suretinde teveccüh-ü âmmeyi kazanarak, nazar-ı dikkati kendine celbederek, hükûmetin nüfuzu haricinde bir kuvvet, bir makam-ı içtimaî elde etmeye çalıştığın, zahir halin ve eski zamandaki macera-yı hayatının delaletiyle anlaşılıyor. Bu hal ise, -şimdiki tabir ile- burjuvaların müstebidane tahakkümleri içinde hoş görünebilir. Fakat bizim tabaka-i avamın intibahıyla ve galebesiyle tezahür eden tam sosyalizm ve bolşevizm düsturları, bizim daha ziyade işimize yaradığı için; o sosyalizm düsturlarını kabul ettiğimiz halde, senin vaziyetin bize ağır geliyor, prensiplerimize muhalif düşüyor. Onun için sana verdiğimiz sıkıntıdan şekvaya ve küsmeye hakkın yoktur?

Elcevab: Hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede bir çığır açan, eğer kâinattaki kanun-u fitrata muvafık hareket etmezse; hayırlı işlerde ve terakkide muvaffak olamaz. Bütün hareketi şerr ve tahrib hesabına geçer. Madem kanun-u fitrata tatbik-i harekete mecburiyet var; elbette fitrat-ı beşeriyeyi değiştirmek ve nev-i beşerin hilkatindeki hikmet-i esasiyeyi kaldırmakla, mutlak müsavat kanunu tatbik edilebilir. Evet ben, neseben ve hayatça avam tabakasındayım. Ve meşreben ve fikren "müsavat-ı hukuk" mesleğini kabul edenlerdenim. Ve şefkaten ve İslâmiyetten gelen sırr-ı adalet ile, burjuva denilen tabaka-i havassın istibdad ve tahakkümlerine karşı eskiden beri muhalefetle çalışanlardayım. Onun için bütün kuvvetimle adalet-i tâmme lehinde, zulüm ve tagallübün ve tahakküm ve istibdadın aleyhindeyim.

Fakat nev-i beşerin fitratı ve sırr-ı hikmeti, müsavat-ı mutlaka kanununa zıddır. Çünkü Fâtır-ı Hakîm, kemal-i kudret ve hikmetini göstermek için, az bir şeyden çok mahsulât aldırır ve bir sahifede çok kitabları yazdırır ve birşey ile çok vazifeleri yaptırdığı gibi, beşer nev'i ile de binler nev'in vazifelerini gördürür.

İşte o sırr-ı azîmdendir ki: Cenab-ı Hak, insan nev'ini binler neveleri sünbül verecek ve hayvanatın sair binler neveleri kadar tabakat gösterecek bir fitratta yaratmıştır. Sair hayvanat gibi kuvalarına, latifelerine, duygularına hadd konulmamış; serbest bırakıp hadsiz makamatta gezecek istidad verdiğinden, bir nevi iken binler nevi hükmüne geçtiği içindir ki, arzın halifesi ve kâinatın neticesi ve zîhayatın sultanı hükmüne geçmiştir.

İşte nev-i insanın tenevvünün en mühim mayesi ve zenbereği; müsabaka ile, hakikî imanlı fazilettir. Fazileti kaldırmak, mahiyet-i beşeriyenin tebdiliyle, aklın söndürülmesiyle, kalbin öldürülmesiyle, ruhun mahvedilmesiyle olabilir. Evet şu hürriyet perdesi altında müdhiş bir istibdadı taşıyan şu asrın gaddar yüzüne çarpılmaya lâayık iken ve halbuki o tokada müstehak olmayan gayet mühim bir zâtın yanlış olarak yüzüne savrulan kâmilane şu sözün:

Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile, imha-yı hürriyet;
Çalış idraki kaldır, muktedirsən âdemiyetten.

Sözünün yerine, bu asrın yüzüne çarpmak için ben de derim:

Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile, imha-yı hakikat;
Çalış kalbi kaldır, muktedirsən âdemiyetten.

Veyahut:

Ne mümkün zulm ile, bîdâd ile, imha-yı fazilet;
Çalış vicdanı kaldır, muktedirsən âdemiyetten.

Evet imanlı fazilet, medar-ı tahakküm olmadığı gibi, sebab-i istibdad da olamaz. Tahakküm ve tagallüb etmek, faziletsizliktir. Ve bilhassa ehl-i faziletin en mühim meşrebi, acz ve fakr ve tevazu ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye karışmak tarzındadır. "Lillahilhamd" bu meşreb üstünde hayatımız gitmiş ve gidiyor. Ben kendimde fazilet var diye fahr suretinde dava etmiyorum. Fakat nimet-i İlahiyeyi tahdis suretinde, şükretmek niyetiyle diyorum ki: Cenab-ı Hak fazl u keremiyle, ulûm-u imaniye ve Kur'aniyeye çalışmak ve fehmetmek faziletini ihsan etmiştir. Bu ihsan-ı İlahîyi bütün hayatımda "Lillahilhamd" tevfiik-i İlahî ile şu millet-i İslâmiyenin menfaatine, saadetine sarfederek; hiçbir vakit vasıta-i tahakküm ve tagallüb olmadığı gibi; ekser ehl-i gafletçe matlub olan teveccüh-ü nâs ve hüsn-ü kabul-ü halk dahi, mühim bir sırta binaen benim menfurumdur; onlardan kaçıyorum. Yirmi sene eski hayatımı zayı' ettiği için onları kendime muzır görüyorum. Fakat Risale-i Nur'u beğenmelerine bir emare biliyorum, onları küstürmüyorum.

İşte ey ehl-i dünya! Dünyanıza hiç karışmadığım ve prensiplerinize hiçbir cihet-i temasım bulunmadığı ve dokuz sene esarettteki bu hayatımın şهادetiyle yeniden dünyaya karışmaya hiçbir niyet ve arzum yokken, bana eski bir mütegalib ve daima fırsatı bekleyen ve fikr-i istibdad ve tahakkümü taşıyan bir adam gibi yapılan bunca tarassud ve tazyikiniz, hangi kanun iledir? Hangi maslahat iledir? Dünyada hiçbir hükümet böyle fevk-al kanun ve hiçbir ferdin tasvibine mazhar olmayan bir muameleye müsaade etmediği halde, bana karşı yapılan bu kadar bed muamelelere, yalnız değil benim küsmem, belki eğer bilse nev-i beşer küser, belki kâinat küsüyor!..

ÜÇÜNCÜ İŞARET: Mağlatalı divanecesine bir sual.

Bir kısım ehl-i hüküm diyorlar ki: Madem sen bu memlekette duruyorsun; şu memleketin cumhurî kanunlarına inkıyad etmek lâzım gelirken sen neden inziva perdesi altında kendini o kanunlardan kurtarıyorsun? Ezcümle; şimdiki hükûmetin kanununda, vazife haricinde bir meziyeti, bir fazileti kendine takıp, onunla bir kısım millete tahakküm edip nüfuzunu icra etmek, müsavat esasına istinad eden cumhuriyetin bir düsturuna münafidir. Sen neden vazifesiz olduğun halde elini öptürüyorsun? Halk beni dinlesin diye hodfüruşane bir vaziyet takınıyorsun?

Elcevab: Kanunu tatbik edenler evvelâ kendilerine tatbik ettikten sonra başkasına tatbik edebilirler. Siz kendinize tatbik etmediğiniz bir düsturu başkasına tatbik etmekle, herkesten evvel siz düsturunuzu, kanununuzu kırılıyorsunuz ve karşı geliyorsunuz. Çünkü bu müsavat-ı mutlaka kanununun bana tatbikini istiyorsunuz. Ben de derim: Ne vakit bir nefer, bir müşirin makam-ı içtimaîsine çıkarsa ve milletin o müşire karşı gösterdikleri hürmet ve teveccühle iştirak ederse ve onun gibi o teveccüh ve hürmete mazhar olursa veyahut o müşir, o nefer gibi âdileşirse ve o neferin sönük vaziyetini alırsa ve o müşirin vazife haricinde hiçbir ehemmiyeti kalmazsa.. hem eğer, en zeki ve bir ordunun muzafferiyetine sebebiyet veren bir erkân-ı harb reisi, en aptal bir neferle teveccüh-ü âmmeye ve hürmet ve muhabbete müsavata girerse; o vakit sizin bu müsavat kanununuz hükmünce bana şöyle diyebilirsiniz: "Kendine hoca deme! Hürmeti kabul etme! Faziletini inkâr et! Hizmetçine hizmet et! Dilencilere arkadaş ol!"

Eğer deseniz: Bu hürmet ve makam ve teveccüh, vazife başında olduğu vakte mahsustur ve vazifedarlara hastır. Sen vazifesiz bir adamsın; vazifedarlar gibi milletin hürmetini kabul edemezsin!

Elcevab: Eğer insan yalnız bir ceseden ibaret olsa ve insan dünyada lâyemutane daimî kalsa ve kabir kapısı kapansa ve ölüm öldürülse, o vakit vazife yalnız askerlik ve idare memurlarına mahsus kalırsa; sözünüzde dahi bir mana olurdu. Fakat madem insan yalnız ceseden ibaret değil. Cesedi beslemek için; kalb, dil, akıl, dimağ koparılıp o cesede yedirilmez, onlar imha edilmez. Onlar da idare ister.

Ve madem kabir kapısı kapanmıyor ve madem kabrin öbür tarafındaki endişe-i istikbal her ferdin en mühim mes'elesidir. Elbette milletin itaat ve hürmetine istinad eden vazifeler, yalnız milletin hayat-ı dünyeviyesine ait içtimaî ve siyasî ve askerî vazifelere münhasır değildir.

Evet yolculara seyahat için vesika vermek bir vazife olduğu gibi, ebed tarafına giden yolculara da hem vesika, hem o zulümatlı yolda nur vermek öyle bir vazifedir ki, hiçbir vazife o vazife kadar ehemmiyetli değildir. Böyle bir

vazifenin inkârı, ölümün inkârıyla ve her gün **المَوْتُ حَقٌّ** davasını, cenazelerinin mührüyle imza edip tasdik eden otuzbin şahidin şهادetini tekzib ve inkâr etmekle olur. Madem manevî hacat-ı zaruriyeye istinad eden manevî vazifeler var. Ve o vazifelerin en mühimmi, ebed yolunda seyahat için pasaport varakası ve berzah zulûmatında kalbin cep feneri ve saadet-i ebediyenin anahtarı olan imandır ve imanın ders ve takviyesidir. Elbette o vazifeyi gören ehl-i marifet herhalde küfran-ı nimet suretinde kendine edilen nimet-i İlahiyeyi ve fazilet-i imaniyeyi hiçe sayıp, sefihler ve fâsıkların makamına sukut etmeyecektir. Kendini, aşağıların bid'alarıyla, sefahetleriyle bulaştırmayacaktır!.. İşte beğenmediğiniz ve müsavatsızlık zannettiğiniz inziva bunun içindir.

İşte bu hakikatla beraber, beni işkence ile taciz eden sizin gibi enaniyette ve bu kanun-u müsavâtı kırmakta firavunluk derecesinde ileri giden mütekebbirlere karşı demiyorum. Çünkü mütekebbirlere karşı tevazu, tezellül zannedildiğinden, tevazu etmemek gerektir. Belki ehl-i insaf ve mütevazi ve âdil kısmına derim ki: "Ben felillahilhamd kendi kusurumu, aczimi biliyorum. Değil müslümanlar üstünde mütekebbirane bir makam-ı ihtiram istemek, belki her vakit nihayetsiz kusurlarımı, hiçliğimi görüp, istiğfar ile teselli bulup, halklardan ihtiram değil, dua istiyorum. Hem zannederim benim bu mesleğimi, benim bütün arkadaşlarım biliyorlar. Yalnız bu kadar var ki: Kur'an-ı Hakîm'in hizmeti esnasında ve hakaik-i imaniyenin dersi vaktinde o hakaik hesabına ve Kur'an şerefine o makamın iktiza ettiği izzet ve vakar-ı ilmiyeyi ders vaktinde muhafaza edip, başımı ehl-i dalalete eğmemek için, o izzetli vaziyeti muvakkaten takınıyorum. Zannederim, ehl-i dünyanın kanunlarının haddi yoktur ki, bu noktalara karşı çıkabilsin!

Cây-ı hayret bir tarz-ı muamele: Malûmdur ki; her yerde ehl-i maarif, marifet ve ilim noktasında muhakeme eder. Nerede ve kimde marifet ve ilmi görse, meslek itibariyle ona karşı bir dostluk ve bir hürmet besler. Hattâ düşman bir hükûmetin bir profesörü bu memlekete gelse, ehl-i maarif, onun ilim ve marifetine hürmeten onu ziyaret ederler ve ona hürmet ederler. Halbuki İngiliz'in en yüksek meclis-i ilmiyesinin, Meşihat-ı İslâmiye'den sorduğu altı sualin cevabını, altıyüz kelime ile Meşihat-ı İslâmiye'den istedikleri zaman, bura maarifinin hürmetsizliğine uğrayan bir ehl-i marifet, o altı suale altı kelime ile mazhar-ı takdir olmuş bir cevap veren ve ecnebilerin en mühim ve hükemaların en esaslı düsturlarına hakikî ilim ve marifetle muaraza edip galebe çalan ve Kur'andan aldığı kuvvet-i marifet ve ilme istinaden Avrupa feylesoflarına meydan okuyan ve hürriyetten altı ay evvel İstanbul'da hem ülemayı ve hem de mekteblileri münazaraya davet edip kendisi hiç sual sormadan suallerine noksansız olarak doğru cevap veren (Haşiyeye) ve bütün hayatını bu milletin saadetine hasreden ve yüzer risale, o milletin Türkçe olan lisanıyla neşredip o milleti tenvir eden.. hem vatandaş, hem dindaş, hem dost, hem kardeş bir ehl-i marifete karşı en ziyade sıkıntı veren ve hakkında adavet

besleyen ve belki hürmetsizlik eden; bir kısım maarif dairesine mensub olanlarla az bir kısım resmî hocalardır. İşte gel bu hale ne diyeceksin? Medeniyet midir? Maarifperverlik midir? Vatanperverlik midir? Milliyetperverlik midir? Cumhuriyetperverlik midir? Hâşâ! Hâşâ! Hiç hiçbirşey değil. Belki bir kader-i İlahîdir ki, o kader-i İlahî, o ehl-i marifet adamın dostluk ümid ettiği yerden adavet gösterdi ki, hürmet yüzünden ilmi riyaya girmesin ve ihlası kazansın.

Hâtıme

Kendimce cây-ı hayret ve medar-ı şükran bir taarruz:

Bu fevkalâde enaniyetli ehl-i dünyanın enaniyet işinde o kadar hassasiyet var ki, eğer şuuren olsa idi, keramet derecesinde veyahud büyük

-----

(*Haşiye*): Yeni Said diyor ki: Şu makamda Eski Said'in iftiharkârane söylediği şu sözlere ben iştirak etmiyorum. Bu risalede sözü ona verdiğim için susturamıyorum. Enaniyetlilere karşı bir parça enaniyetini göstereceğini diye sükût ediyorum.

bir deha derecesinde bir muamele olurdu. O muamele de şudur: Kendi nefsim ve aklım bende hissetmedikleri bir parça riyakârane enaniyet vaziyetini, onlar enaniyetlerinin hassasiyet mizanıyla hissediyorlar gibi, şiddetli bir surette ben hissetmediğim enaniyetimin karşısına çıkıyorlar. Bu sekiz dokuz senede, sekiz dokuz defa tecrübem var ki, onların zalimane bana karşı muamelelerinin vukuundan sonra, kader-i İlahîyi düşünüp "Ne için bunları bana musallat etti" diye nefsimin desiselerini arıyordum. Her defada, ya nefsim şuursuz olarak enaniyete fitrî meyletmiş veyahud bilerek beni aldatmış, anlıyorum. O vakit kader-i İlahî, o zalimlerin zulmü içerisinde hakkımda adalet etmiş, derdim. Ezcümle: Bu yazın arkadaşlarım güzel bir ata beni bindirdiler. Bir seyrangâha gittim. Şuursuz olarak nefsimde hodfüruşane bir keyf arzusu uyanmakla ehl-i dünya öyle şiddetli o arzumun karşısına çıktılar ki, yalnız o gizli arzuyu değil, belki çok iştihalarımı kestiler. Hattâ ezcümle, bu defa Ramazandan sonra, eski zamanda gayet büyük, kudsî bir imamın bize karşı gaybî kerametiyle iltifatından sonra kardeşlerimin takva ve ihlasları ve ziyaretçilerin hürmet ve hüsn-ü zanları içinde -ben bilmeyerek- nefsim müftehirane, güya müteşekkirene perdesi altında riyakârane bir enaniyet vaziyetini almak istedi. Birden bu ehl-i dünyanın hadsiz hassasiyetle ve hattâ riyakârlığın zerrelere kadar de hissedebilir bir

tarzda, birden bana iliştiler. Ben Cenab-ı Hakk'a şükrediyorum ki, bunların zulmü bana bir vasıta-i ihlas oldu.

رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُونِ * اَللّٰهُمَّ يَا حَافِظُ يَا حَفِيْظُ يَا حَيِّرَ الْحَافِظِيْنَ اِحْفَظْ رُفَقَائِيْ مِنْ شَرِّ النَّفْسِ وَ الشَّيْطَانِ وَ مِنْ شَرِّ الْجِنَّ وَ الْاِنْسَانِ وَ مِنْ شَرِّ اَهْلِ الضَّلَالَةِ وَ اَهْلِ الطُّغْيَانِ اَمِيْنَ اَمِيْنَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ

Yirmiüçüncü Lem'a

Tabiat Risalesi

(Onyedinci Lem'anın Onaltıncı Notası iken, ehemmiyetine binaen Yirmiüçüncü Lem'a olmuştur. Tabiattan gelen fikr-i küfrîyi dirilmeyecek bir surette öldürüyor; küfrün temel taşını zîr ü zeber ediyor.)

İhtar

Şu notada, Tabiiyyunun münkir kısmının gittikleri yolun iç yüzü ne kadar akıldan uzak ve ne kadar çirkin ve ne derece hurafe olduğu, lâakal doksan muhali tazammun eden dokuz muhal ile beyan edilmiş. Sair risalelerde o muhaller kısmen izah edildiğinden; burada gayet muhtasar olmak haysiyetiyle, bazı basamaklar tayyedilmiştir. Onun için, birdenbire, bu kadar zahir ve aşikâre bir hurafeyi nasıl bu meşhur âkıl feylesoflar kabul etmişler, o yolda gidiyorlar, hatıra geliyor. Evet onlar, mesleklerinin iç yüzünü görememişler. Hem hakikat-ı meslekleri ve mesleklerinin lâzımı ve muktezası odur ki; yazılmış herbir muhalin ucunda beyan edilen o çirkin ve müstekreh ve gayr-ı makul (Haşiye) hülâsa-i mezhepleri, mesleklerinin lâzımı ve zarurî muktezası olduğunu gayet bedihî ve kat'î bürhanlarla şübhesi olanlara tafsilen beyan ve isbat etmeye hazırım.

(Haşiye): Bu risalenin sebab-i te'lifi; gayet mütecavizane ve gayet çirkin bir tarz ile hakaik-i imaniyeyi tezyif edip, bozulmuş akli yetişmediği şeye hurafe deyip, dinsizliği tabiata bağlayarak, Kur'ana hücum edilmesidir. O hücum ise, şiddetli bir hiddeti (kalbe) kaleme verdi ki, şiddetli ve galiz tokatları o mülhidlere ve haktan yüz çeviren bâtil mezheblilere yedirdi. Yoksa Risale-i Nur'un mesleği, nezihane ve nazikane ve kavî-i leyyindir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَالَتْ مُرْسَلُهُمْ آفَى اللَّهِ شَاكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

Şu âyet-i kerime, istifham-ı inkârî ile "Cenab-ı Hak hakkında şekk olmaz ve olmamalı" demekle; vücud ve vahdaniyet-i İlahiye, bedahet derecesinde olduğunu gösteriyor.

Şu sırrı izahtan evvel bir ihtar:

1338'de Ankara'ya gittim. İslâm ordusunun Yunan'a galebesinden neş'e alan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müdhiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessayane çalıştığını gördüm. Eyvah dedim, bu ejderha imanın erkânına işecek! O vakit, şu âyet-i kerime bedahet derecesinde vücud ve vahdaniyeti ifham ettiği cihetle ondan istimdad edip, o zındıkanın başını dağıtacak derecede Kur'an-ı Hakîm'den alınan kuvvetli bir bürhanı, Arabî risalesinde yazdım. Ankara'da, Yeni Gün Matbaası'nda tab'ettirmiştim. Fakat maatteessüf Arabî bilen az ve ehemmiyetle bakanlar da nadir olmakla beraber, gayet muhtasar ve mücmel bir surette o kuvvetli bürhan tesirini göstermedi. Maatteessüf, o dinsizlik fikri hem inkişaf etti, hem kuvvet buldu. Bilmecburiye, o bürhanı Türkçe olarak bir derece beyan edeceğim. O bürhanın bazı parçaları, bazı risalelerde tam izah edildiğinden; burada icmalen yazılacaktır. Sair risalelerde inkısam etmiş olan müteaddid bürhanlar, bu bürhanda kısmen ittihad ediyor; herbiri bunun bir cüz'ü hükmüne geçiyor.

Mukaddime

Ey insan! Bil ki, insanların ağzından çıkan ve dinsizliği işmam eden dehşetli kelimeler var. Ehl-i iman, bilmeyerek istimal ediyorlar. Mühimlerinden üç tanesini beyan edeceğiz:

Birincisi: "Evcedethü-l esbab" Yani, "esbab bu şey'i icad ediyor."

İkincisi: "Teşekkele binefsihi" Yani, "kendi kendine teşekkül ediyor, oluyor, bitiyor."

Üçüncüsü: "İktezathü-t tabiat" Yani, "tabiîdir, tabiat iktiza edip icad ediyor."

Evet madem mevcudat var ve inkâr edilmez. Hem her mevcud san'atlı ve hikmetli vücuda geliyor. Hem madem kadîm değil, yeniden oluyor. Herhalde ey mülhid! Bu mevcudu, meselâ bu hayvanı ya diyeceksin ki, esbab-ı âlem onu icad ediyor; yani esbabın içtimasında o mevcud vücud buluyor.. veyahud o kendi kendine teşekkül ediyor.. veyahud tabiat muktezası olarak, tabiatın tesiriyle vücuda geliyor.. veyahud bir Kadîr-i Zülcelal'in kudretiyle icad edilir. Madem aklen bu dört yoldan başka yol yoktur, evvelki üç yol muhal, battal, mümteni', gayr-ı kabil oldukları kat'î isbat edilse; bizzarure ve bilbedahe dördüncü yol olan tarîk-i vahdaniyet, şeksiz şübhesiz sabit olur.

AMMA BİRİNCİ YOL Kİ: Esbab-ı âlemin içtimasıyla teşkil-i eşya ve vücud-u mahlukattır. Pek çok muhalatından yalnız üç tanesini zikrediyoruz.

BİRİNCİSİ: Bir eczahanede, gayet muhtelif maddelerle dolu, yüzer kavanoz şişeler bulunuyor. O edviyelerden, zîhayat bir macun istenildi. Hem hayatdar hârika bir tiryak onlardan yapılmak îcab etti. Geldik, o eczahanede, o zîhayat macunun ve hayatdar tiryakın çoklukla efradını gördük. O macunlardan herbirisini tedkik ettik. Görüyoruz ki: O kavanoz şişelerden herbirisinden, bir mizan-ı mahsusla, bir iki dirhem bundan, üç dört dirhem ötekenden, altı yedi dirhem başkasından ve hakeza.. muhtelif mikdarlarda eczalar alınmış. Eğer birinden, bir dirhem ya noksan veya fazla alınsa o macun zîhayat olamaz, hasiyetini gösteremez. Hem o hayatdar tiryakı da tedkik ettik. Herbir kavanozdan bir mizan-ı mahsus ile bir madde alınmış ki, zerre mikdarı noksan veya ziyade olsa, tiryak hassasını kaybeder. O kavanozlar elliden ziyade iken, herbirisinden ayrı bir mizan ile alınmış gibi, ayrı ayrı mikdarda eczaları alınmış. Acaba hiçbir cihette imkân ve ihtimal var mı ki, o şişelerden alınan muhtelif mikdarlar, şişelerin garib bir tesadüf veya fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilmesinden, herbirisinden alınan mikdar kadar yalnız o mikdar aksın, beraber gitsinler ve toplanıp o macunu teşkil etsinler? Acaba bundan daha hurafe, muhal, bâtil birşey var mı? Eşek muzaaf bir eşekliğe girse, sonra insan olsa, "Bu fikri kabul etmem" diye kaçacaktır.

İşte bu misal gibi; herbir zîhayat, elbette zîhayat bir macundur ve herbir nebat, hayatdar bir tiryak gibidir ki; çok müteaddid eczalardan, çok muhtelif maddelerden, gayet hassas bir ölçü ile alınan maddelerden terkiib edilmiştir. Eğer esbaba, anasıra isnad edilse ve "esbab icad etti" denilse; aynen eczahanedeki macunun, şişelerin devrilmesinden vücud bulması gibi, yüz derece akıldan uzak, muhal ve bâtildir.

Elhasıl: Şu eczahane-i kübra-yı âlemde, Hakîm-i Ezelî'nin mizan-ı kaza ve kaderiyle alınan mevadd-ı hayatiye, hadsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilim ve herşeye şamil bir irade ile vücud bulabilir. "Kör, sağır, hududsuz, sel gibi akan küllî anasır ve tabayi' ve esbabın işidir" diyen bedbaht, "O tiryak-ı acib,

kendi kendine şişelerin devrilmesinden çıkıp olmuştur" diyen divane bir hezeyancı, sarhoş bulunan bir ahmaktan daha ziyade ahmaktır. Evet o küfür; ahmakane, sarhoşane, divanece bir hezeyandır.

İKİNCİ MUHAL: Eğer herşey, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse, belki esbaba isnad edilse lâzım gelir ki; âlemin pek çok anasır ve esbabı, herbir zîhayatın vücudunda müdahalesi bulunsun. Halbuki sinek gibi bir küçük mahlukun vücudunda, kemal-i intizam ile gayet hassas bir mizan ve tamam bir ittifak ile, muhtelif ve birbirine zıd, mübayin esbabın içtimaı, o kadar zahir bir muhaldir ki, sinek kanadı kadar şuuru bulunan, "Bu muhaldir, olamaz!" diyecektir. Evet bir sineğin küçücük cismi, kâinatın ekser anasır ve esbabı ile alâkardır; belki bir hülâsasıdır. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye verilmezse, o esbab-ı maddiye onun vücudu yanında bizzât hazır bulunmak lâzım; belki onun küçücük cisminde girmek gerektir. Belki cisminin küçük bir nümunesi olan gözündeki bir hüceyresine girmeleri îcab ediyor. Çünkü sebep maddî ise, müsebbebin yanında ve içinde bulunması lâzım geliyor. Şu halde, iki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen o hüceyrecikte erkân-ı âlem ve anasır ve tabayiin, maddeten içinde bulunup, usta gibi içinde çalıştıklarını kabul etmek lâzım geliyor.

İşte, Sofestâinin en eblehleri dahi, böyle bir meslekten utanıyorlar.

ÜÇÜNCÜ MUHAL: **لَا يَصْنَعُ إِلَّا عَنِ الْوَاحِدِ** kaide-i mukarreresiyle: "Bir mevcudun vahdeti varsa, elbette bir vâhidden, bir elden sudûr edebilir." Hususan o mevcud, gayet mükemmel bir intizam ve hassas bir mizan içinde ve câmi' bir hayata mazhar ise, bilbedahe sebep-i ihtilaf ve keşmekeş olan müteaddid ellerden çıkmadığını; belki gayet Kadîr, Hakîm olan bir tek elden çıktığını gösterdiği halde; hadsiz ve camid ve cahil, mütecaviz, şuursuz, karmakarışıklık içinde, kör, sağır esbab-ı tabiiyenin karmakarışık ellerine, hadsiz imkânât yolları içinde ve içtima ve ihtilat ile, o esbabın körlüğü, sağırlığı ziyadeleştiği halde; o muntazam ve mevzun ve vâhid bir mevcudu onlara isnad etmek, yüz muhali birden kabul etmek gibi akıldan uzaktır. Haydi bu muhalden kat'-ı nazar, esbab-ı maddiyenin elbette tesirleri, mübaşeretle ve temasla olur. Halbuki o esbab-ı tabiiyenin temasları, zîhayat mevcudların zahirleriyle. Halbuki görüyoruz ki; o esbab-ı maddiyenin elleri yetişmediği ve temas edemedikleri o zîhayatın bânını, on defa zahirinden daha muntazam, daha latif, san'atça daha mükemmeldir. Esbab-ı maddiyenin elleri ve âletleriyle hiçbir cihetle yerleşemedikleri, belki tam zahirine de temas edemedikleri küçücük zîhayat, küçücük hayvancıklar, en büyük mahluklardan daha ziyade san'atça acib, hilkatça bedi' bir surette oldukları halde, o camid, cahil, kaba, uzak, büyük ve birbirine zıd olan sağır, kör esbaba isnad etmek, yüz derece kör, bin derece sağır olmakla olur!..

AMMA İKİNCİ MES'ELE:"Teşekkele binefsihi"dir. Yani: Kendi kendine teşekkül ediyor. İşte bu cümlenin dahi çok muhalatı var. Çok cihetle bâtıldır, muhaldir. Nümune için muhalâtından üç tanesini beyan ederiz.

BİRİNCİSİ: Ey muannid münkir! Senin enaniyetin seni o kadar ahmaklaştırmış ki, yüz muhali birden kabul etmeyi, bir derece hükmediyorsun. Çünkü sen mevcudsun. Ve basit bir madde ve camid ve tegayyürsüz değilsin. Belki, daima teceddüde olarak, gayet muntazam bir makine ve hârika ve daima tahavvülde bir saray gibisin. Senin vücudunda her vakit zerreler çalışıyorlar. Senin vücudun kâinatla, hususan rızık münasebetiyle, hususan beka-i nev'i itibariyle alâkadar ve alış-verişi vardır. Senin vücudunda çalışan zerreler, o münasebatı bozmamak ve o alâkadarlığı kırmamak için dikkat ediyorlar. Öylece ihtiyatla ayaklarını atıyorlar. Güya bütün kâinata bakıyorlar. Senin münasebatını kâinata görüp öyle vaziyet alıyorlar. Sen zahirî ve bâtinî duygularınla, o zerrelerin, o hârika vaziyetine göre istifade edersin. Eğer sen vücudundaki zerreleri, Kadîr-i Ezelî'nin kanunuyla hareket eden küçücük memurları veya bir ordusu veya kalem-i kaderin uçları, herbir zerre bir kalem ucu veya kalem-i kudretin noktaları, herbir zerre bir nokta olduğunu kabul etmezsen; o vakit senin gözünde çalışan herbir zerreye öyle bir göz lâzım ki, senin mecmu-u cesedinin her tarafını görmekle beraber, münasebetdar olduğun bütün kâinatı dahi görecek bir gözü ve bütün senin mazi ve müstakbel ve nesil ve aslın ve anasının menbalarını ve rızkının madenlerini bilecek, tanıyacak yüz dâhî kadar bir akıl vermek lâzım geliyor. Senin gibi bu mes'elelerde zerre kadar akıllı olmayanın bir zerresine bin Eflatun kadar bir ilim ve şuur vermek, bin derece divanece bir hurafeciliktir!..

İKİNCİ MUHAL: Senin vücudun bin kubbeli hârika bir saraya benzer ki; her kubbesinde taşlar, direksiz birbirine başbaşa verip, muallakta durdurulmuş. Belki senin vücudun, bin defa bu saraydan daha acibdir. Çünkü o saray-ı vücudun, daima kemal-i intizamla tazelenmektedir. Gayet hârika olan ruh, kalb ve manevî letaiften kat-ı nazar, yalnız cesedindeki herbir âza, bir kubbeli menzil hükmündedir. Zerreler, o kubbedeki taşlar gibi birbirleriyle kemal-i müvazene ve intizam ile başbaşa verip, hârika bir bina, fevkalâde bir san'at, göz ve dil gibi acib birer mu'cize-i kudret gösteriyorlar. Eğer bu zerreler, şu âlemin ustasının emrine tâbi' birer memur olmasalar; o vakit herbir zerre, umum o ceseddeki zerrelere hem hâkim-i mutlak hem herbirisine mahkûm-u mutlak, hem her birisine misil hem hâkimiyet noktasında zıd, hem yalnız Vâcib-ül Vücud'a mahsus olan ekser sıfâtın masdarı, menbaı, hem gayet mukayyed hem gayet mutlak bir surette olmakla beraber, sırr-ı vahdetle yalnız bir Vâhid-i Ehad'in eseri olabilen gayet muntazam bir masnu-u vâhidi o hadsiz zerrata isnad etmek; zerre kadar şuur olan, bunun pek zahir bir muhal belki yüz muhal olduğunu derkeder.

ÜÇÜNCÜ MUHAL: Eğer senin vücudun, Vâhid-i Ehad olan Kadîr-i Ezelî'nin kalemiyle mektub olmazsa ve tabiata, esbaba mensub matbu' ise, o vakit senin vücudundaki bir hüceyre-i bedenden tut, birbiri içinde daireler misillü, binler mürekkebler adedince tabiat kalıplarının bulunması lâzım gelir. Çünkü meselâ bu elimizdeki kitab eğer mektub olsa, bir tek kalem, kâtibinin ilmine istinad edip, bütün onları yazar. Eğer o, mektub olmazsa ve onun kalemine verilmezse, kendi kendine olmuş denilse veya tabiata verilse, o vakit matbu' kitab gibi, herbir harfi için ayrı bir demir kalem lâzımdır ki tab'edilsin. Nasılki matbaada hurufat adedince demir harfler bulunur, sonra o harfler vücut bulur; o vakit bir tek kaleme bedel, o hurufat adedince kalemler bulunması lâzım gelir. Belki o hurufat içinde bazan olduğu gibi, küçük kalem ile bir büyük harfte bir sahife -ince hatla- yazılmış ise, binler kalem bir tek harf için lâzım geliyor. Belki birbirinin içine girip muntazam bir vaziyetle, senin cesedin gibi bir şekil alıyorsa, o vakit herbir dairede, herbir cüz' için, o mürekkebat adedince kalıplar lâzım geliyor. Haydi, yüz muhal içinde bulunan bu tarzı, mümkün desen dahi, bu muntazam san'atlı demir harfleri ve mükemmel kalıpları ve kalemleri yapmak için, yine bir tek kaleme verilmezse, o kalemler, o kalıplar, o demir harflerin yapılması için, onların adedince yine kalemler, kalıplar ve harfler lâzım. Çünkü onlar da yapılmışlar ve onlar da muntazam san'atlıdırlar. Ve hakeza müteselsilen gittikçe gidecek...

İşte sen de anla! Bu öyle bir fikirdir ki; senin zerratin adedince muhalat ve hurafeler, içinde bulunuyor. Ey muannid muattıl! Sen de utan, bu dalaletten vazgeç!

ÜÇÜNCÜ KELİME:"İktezathü-t tabiat" Yani; tabiat iktiza ediyor, tabiat yapıyor. İşte bu hükmün çok muhalatı var. Nümune için üçünü zikrediyoruz.

BİRİNCİSİ: Eğer mevcudatta, hususan zîhayatta görünen basîrane, hakîmane olan san'at ve icad, Şems-i Ezelî'nin kalem-i kader ve kudretine verilmezse, belki kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata ve kuvvete isnad edilse lâzım gelir ki; tabiat, icad için herşeyde hadsiz manevî makine ve matbaaları bulundursun; veyahud herşeyde, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet dercetsin. Çünkü nasıl şemsin cilveleri ve akisleri, zemin yüzündeki zerrecik cam parçalarında ve katrelerde görünüyor. Eğer o misalî ve aksî güneşçikler, semadaki tek güneşe isnad edilmese, lâzım gelir ki; bir kibrit başı yerleşmeyen bir zerrecik cam parçasında tabî, fitrî ve güneşin hasiyetlerine mâlik, zahiren küçük, manen çok derin bir güneşin haricî vücudunu kabul ederek, zerrat-ı zücaciye adedince tabî güneşleri kabul etmek lâzım geldiği gibi.. -aynen bu misal gibi- mevcudat ve zîhayat doğrudan doğruya Şems-i Ezelî'nin cilve-i esmasına verilmezse, herbir mevcudda, hususan herbir zîhayatta hadsiz bir kudret ve irade ve nihayetsiz bir ilim ve hikmet taşıyacak bir tabiatı, bir kuvveti, âdeta bir ilahı içinde kabul etmek lâzım gelir. Bu tarz-ı

fikir ise, kâinattaki muhalatın en bâtılı, en hurafesidir. Hâlık-ı Kâinat'ın san'atını, mevhum, ehemmiyetsiz, şuursuz bir tabiata veren insan, elbette yüz defa hayvandan daha hayvan, daha şuursuz olduğunu gösterir.

İKİNCİ MUHAL: Eğer gayet intizamlı, mizanlı, san'atlı, hikmetli şu mevcudat; nihayetsiz Kadîr, Hakîm bir zâta verilmezse, belki tabiata isnad edilse, lâzım gelir ki; tabiat, herbir parça toprakta, Avrupa'nın umum matbaaları ve fabrikaları adedince makineleri, matbaaları bulundursun.. tâ, o parça toprak, menşe' ve tezgâh olduğu hadsiz çiçekler ve meyvelerin yetişmelerine ve teşkillere medar olabilsin. Çünkü çiçekler için saksılık vazifesini gören bir kâse toprak içine tohumları nöbetle atılan umum çiçeklerin birbirinden çok ayrı olan şekil ve heyetlerini teşkil ve tasvir edebilir bir kabiliyeti, bilfiil görülüyor. Eğer Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse; o vakit, o kâsedeki toprakta, herbir çiçek için manevî, ayrı, tabî bir makinesi bulunmazsa, bu hal vücuda gelemes. Çünkü tohumlar ise nutfeler ve yumurtalar gibi, maddeleri birdir. Yani müvellid-ül ma, müvellid-ül humuza, karbon, azotun intizamsız, şekilsiz, hamur gibi halitasından ibaret olmakla beraber, hava, su, hararet, ziya dahi, herbiri basit ve şuursuz ve herşeye karşı sel gibi bir tarzda gittiğinden, o hadsiz çiçeklerin teşkilleri ayrı ayrı ve gayet muntazam ve san'atlı olarak o topraktan çıkması, bilbedahe ve bizzarure iktiza ediyor ki; o kâsedeki bulunan toprakta, manen Avrupa kadar, manevî ve küçük mikyasta matbaaları ve fabrikaları bulunsun. Tâ ki, bu kadar hayatdar kumaşları ve binler ayrı ayrı nakışlı mensucatları dokuyabilsin.

İşte tabiiyyunların fikr-i küfrîleri, ne derece daire-i akıldan hariç saptığını kıyas et. Ve tabiatı mûcid zanneden insan suretindeki ahmak sarhoşlar "mütefennin ve akıllıyız" diye dava ettikleri halde, akıl ve fenden ne kadar uzak düştüklerini ve mümteni' ve hiçbir cihetle mümkün olmayan bir hurafeyi kendilerine meslek ittihaz ettiklerini gör, gül ve tükür!

Eğer desen: Mevcudat, tabiata isnad edilse böyle acib muhaller olur, imtina' derecesinde müşkilât olur; acaba Zât-ı Ehad u Samed'e verildiği vakit, o müşkilât nasıl kalkıyor? Ve o suubetli imtina, o sühuletli vücuba nasıl inkılab eder?

Elcevab: Birinci muhalde nasilki güneşin cilve-i in'ikası, kemal-i sühuletle, külfetsiz en küçük zerrecik camidden tut, tâ en büyük bir denizin yüzüne kadar feyzini ve tesirini misalî güneşçiklerle gayet kolaylıkla gösterdikleri halde, eğer güneşten nisbeti kesilse; o vakit herbir zerrecikte, tabî ve bizzât bir güneşin haricî vücudu imtina derecesinde bir suubetle olabilmesi, kabul edilmek lâzım gelir. Öyle de; herbir mevcut, doğrudan doğruya Zât-ı Ehad u Samed'e verilse; vücub derecesinde bir sühulet, bir kolaylık ile ve bir intisab ve cilve ile, herbir mevcuda lâzım herbir şey, ona yetiştirilebilir. Eğer o

intisab kesilse ve o memuriyet başıbozukluğa dönse ve herbir mevcut kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtina' derecesinde yüzbin müşkilât ve suubetle sinek gibi bir zîhayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet hârika makine-i vücudunu icad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farzetmek lâzım gelir. Bu ise bir muhal değil, belki binler muhaldir.

Elhasıl: Nasılki Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un şerik ve naziri mümteni' ve muhaldir. Öyle de: rububiyetinde ve icad-ı eşyada başkalarının müdahalesi, şerik-i zâtî gibi mümteni' ve muhaldir.

Amma ikinci muhaldeki müşkilât ise müteaddid risalelerde isbat edildiği gibi, eğer bütün eşya Vâhid-i Ehad'e verilse; bütün eşya, bir tek şey gibi sühuletli ve kolay olur. Eğer esbaba ve tabiata verilse, bir tek şey, umum eşya kadar müşkilâtlı olduğu, müteaddid ve kat'î bürhanlarla isbat edilmiş. Bir bürhanın hülâsası şudur ki: Nasılki bir adam, bir padişaha askerlik veya memuriyet cihetiyle intisab etse, o memur ve o asker o intisab kuvvetiyle, yüzbin defa kuvvet-i şahsiyesinden fazla işlere medar olabilir. Ve padişahı namına bazan bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işlerin ve yaptığı eserlerin cihazatını ve kuvvetini kendi taşıyor ve taşımaya mecbur olmuyor. O intisab münasebetiyle, padişahın hazineleri ve arkasındaki nokta-i istinadı olan ordu; o kuvveti, o cihazatı taşıyor. Demek gördüğü işler, şahane olarak bir padişahın işi gibi; ve gösterdiği eserler, bir ordu eseri misillü hârika olabilir. Nasılki karınca, o memuriyet cihetiyle Firavun'un sarayını harab ediyor. Sinek o intisab ile, Nemrud'u gebertiyor. Ve o intisab ile, buğday tanesi gibi bir çam çekirdeği, koca çam ağacının bütün cihazatını yetiştiriyor. (Haşiye) Eğer o intisab kesilse, o memuriyetten terhis edilse, yapacağı işlerin cihazatını ve kuvvetini, belinde ve bileğinde taşımağa mecburdur. O vakit, o küçücük bileğindeki kuvvet mikdarınca ve belindeki cephanedince iş görebilir. Evvelki vaziyette gayet kolaylıkla gördüğü işleri bu vaziyette ondan istenilse, elbette bileğinde bir ordu kuvvetini ve belinde bir padişahın cihazat-ı harbiye fabrikasını yüklemek lâzım gelir ki; güldürmek için acib hurafeleri ve masalları hikâyeye eden maskaralar dahi bu hayalden utanıyorlar!..

Elhasıl: Vâcib-ül Vücud'a her mevcudu vermek, vücub derecesinde bir sühuleti var. Ve tabiata icad cihetinde vermek, imtina' derecesinde müşkil ve haric-i daire-i akliyedir.

ÜÇÜNCÜ MUHAL: Bu muhali izah edecek bazı risalelerde beyan edilen iki misal:

Birinci Misal: Bütün âsâr-ı medeniyetle tekmil ve tezyin edilmiş, hâlî bir sahrada kurulmuş, yapılmış bir saraya; gayet vahşi bir adam girmiş, içine

bakmış. Binlerle muntazam san'atlı eşyayı görmüş. Vahşetinden, ahmaklığından, hariçten kimse müdahale etmeyip, o saray içinde o eşyadan birisi, o sarayı müştemilatıyla beraber yapmıştır diye taharriye başlıyor. Hangi şeye bakıyor; o vahşetli aklı dahi kabil görmüyor ki, o şey bunları yapsın. Sonra o sarayın teşkilat programını ve mevcudat fihristesini ve idare kanunları içinde yazılı olan bir defteri görür. Çendan elsiz ve gözsüz ve çekişsiz olan o defter dahi, sair içindeki şeyler gibi, hiçbir kabiliyeti yoktur ki o sarayı teşkil ve tezyin etsin. Fakat muztar kalarak, bilmeceburiye, eşya-yı âhere nisbeten, kavanin-i ilmiyenin

-----

(Haşiye): Evet, eğer intisab olsa; o çekirdek, kader-i İlahîden bir emir alır, o hârika işlere mazhar olur. Eğer o intisab kesilse; o çekirdeğin hilkatî, koca çam ağacının hilkatinden daha ziyade cihazat ve iktidar ve san'atı iktiza eder. Çünkü dağdaki -kudret eseri olan- mücessem çam ağacının bütün âzaları ve cihazatıyla, o çekirdekteki kader eseri olan manevî ağaçta mevcud bulunması lâzım gelir. Çünkü o koca ağacın fabrikası, o çekirdektir. İçindeki kaderî ağaç, kudretle hariçte tezahür eder, cismanî çam ağacı olur.

bir ünvanı olmak cihetiyle, o sarayın mecmuuna bu defteri münasebetdar gördüğünden, "İşte bu defterdir ki, o sarayı teşkil, tanzim ve tezyin edip bu eşyayı yapmış, takmış, yerleştirmiş." diyerek vahşetini; ahmakların, sarhoşların hezeyanına çevirmiş.

İşte aynen bu misal gibi; hadsiz derecede misaldeki saraydan daha muntazam, daha mükemmel ve bütün etrafı mu'cizane hikmetle dolu şu saray-ı âlemin içine, inkâr-ı uluhiyete giden tabiiyyun fikrini taşıyan vahşi bir insan girer. Daire-i mümkinat haricinde olan Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un eser-i san'atı olduğunu düşünmeyerek ve ondan i'raz ederek, daire-i mümkinat içinde kader-i İlahînin yazar bozar bir levhası hükmünde ve kudret-i İlahiyenin kavanin-i icraatına tebeddül ve tegayyür eden bir defteri olabilen ve pek yanlış ve hata olarak "tabiat" namı verilen bir mecmua-i kavanin-i âdât-ı İlahiye ve bir fihriste-i san'at-ı Rabbaniyeyi görür. Ve der ki: "Madem bu eşya bir sebep ister, hiçbir şeyin bu defter gibi münasebeti görünmüyor. Çendan hiçbir cihetle akıl kabul etmez ki; gözsüz, şuursuz, kudretsiz bu defter, rububiyet-i mutlakanın işi olan ve hadsiz bir kudreti iktiza eden icadı yapamaz. Fakat madem Sâni'-i Kadîm'i kabul etmiyorum; öyle ise en münasibi, bu defter bunu yapmış ve yapar diyeceğim" der. Biz de deriz:

Ey ahmak-ul humakadan tahammuk etmiş sarhoş ahmak! Başını tabiat bataklığından çıkar, arkana bak; zerrattan, seyyarata kadar bütün mevcudat, ayrı ayrı lisanlarla şهادet ettikleri ve parmaklarıyla işaret ettikleri bir Sâni'-i

Zülcelal'i gör.. ve o sarayı yapan ve o defterde sarayın programını yazan Nakkaş-ı Ezelî'nin cilvesini gör, fermanına bak, Kur'anını dinle.. o hezeyanlardan kurtul!..

İkinci Misal: Gayet vahşi bir adam muhteşem bir kışla dairesine girer. Gayet muntazam bir ordunun umumî beraber talimlerini, muntazam hareketlerini görür. Bir neferin hareketiyle; bir tabur, bir alay, bir fırka kalkar, oturur, gider; bir ateş emriyle ateş ettiklerini müşahede eder. Onun kaba, vahşi aklı, bir kumandanın, devletin nizamatiyla ve kanun-u padişahî ile kumandasını anlamayıp, inkâr ettiğinden, o askerlerin iplerle birbiriyle bağlı olduklarını tahayyül eder. O hayalî ip, ne kadar hârikalı bir ip olduğunu düşünür; hayrette kalır. Sonra gider.. Ayasofya gibi gayet muazzam bir câmie, Cuma gününde dâhil olur. O cemaat-ı müslimînin, bir adamın sesiyle kalkar, eğilir, secde ederek oturduklarını müşahede eder. Manevî ve semavî kanunların mecmuundan ibaret olan şeriatı ve şeriat sahibinin emirlerinden gelen manevî düsturlarını anlamadığından, o cemaatın maddî iplerle bağlandığını ve o acib ipler onları esir edip oynattığını tahayyül ederek en vahşi insan suretindeki canavar hayvanları dahi güldürecek derecede maskaralı bir fikirle çıkar, gider.

İşte aynı bu misal gibi: Sultan-ı Ezel ve Ebed'in hadsiz cünudunun muhteşem bir kışlası olan şu âleme ve o Mabud-u Ezelî'nin muntazam bir mescidi olan şu kâinata; mahz-ı vahşet olan, inkârlı fikr-i tabiatı taşıyan bir münkir giriyor. O Sultan-ı Ezelî'nin hikmetinden gelen nizam-ı kâinatın manevî kanunlarını, birer maddî madde tasavvur ederek ve saltanat-ı rububiyetin kavanin-i itibariyesi ve o Mabud-u Ezelî'nin şeriat-ı fitriye-i kübrasının, manevî ve yalnız vücud-u ilmîsi bulunan ahkâmlarını ve düsturlarını birer mevcut-u haricî ve maddî birer madde tahayyül ederek, kudret-i İlahiyenin yerine, o ilim ve kelâmdan gelen ve yalnız vücud-u ilmîsi bulunan o kanunları ikame etmek ve ellerine icad vermek, sonra da onlara "tabiat" namını takmak ve yalnız bir cilve-i kudret-i Rabbaniyeye olan kuvveti, bir zîkudret ve müstakil bir kadîr telakki etmek; misaldeki vahşiden bin defa aşağı bir vahşettir!..

Elhasıl: Tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsız tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-ı hariciye sahibi ise; ancak bir san'at olabilir, Sâni' olamaz. Bir nakıştır, Nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fitriyedir, Şâri' olamaz. Mahluk bir perde-i izzettir, Hâlık olamaz. Münfail bir fitrattır, Fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir; kâdir olamaz. Mistardır, masdar olamaz.

Elhasıl: Madem mevcudat var. Madem Onaltıncı Nota'nın başında denildiği gibi; mevcudun vücuduna, taksim-i aklî ile dört yoldan başka yol tahayyül edilmez. O dört cihetten üçünün -herbirinin üç zahir muhaller ile butlanı, kat'î bir surette isbat edildi. Elbette bizzarure ve bilbedahe dördüncü yol olan vahdet yolu, kat'î bir surette isbat olunuyor. O dördüncü yol ise; baştaki **آی**

اللَّهُ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ âyeti, şeksiz ve şübhesiz bedahet derecesinde Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un uluhiyetini ve her şey doğrudan doğruya dest-i kudretinden çıktığını ve Semavat ve Arz kabza-i tasarrufunda bulunduğunu gösteriyor.

Ey esbabperest ve tabiata tapan biçare adam! Madem herşeyin tabiatı, herşey gibi mahluktur; çünkü san'atlıdır ve yeni oluyor. Hem her müsebbeb gibi, zahirî sebebi dahi masnu'dur. Ve madem herşeyin vücudu, pek çok cihazat ve âletlere muhtaçtır. O halde, o tabiatı icad eden ve o sebebi halkeden bir Kadîr-i Mutlak var. Ve o Kadîr-i Mutlak'ın ne ihtiyacı var ki âciz vesaiti, rububiyetine ve icadına teşrik etsin. Hâşâ! Belki doğrudan doğruya müsebbebi, sebep ile beraber halkederek, cilve-i esmasını ve hikmetini göstermek için, bir tertib ve tanzim ile zahirî bir sebebiyet, bir mukarenet vermekle, eşyadaki zahirî kusurlara, merhametsizliklere ve noksanîyetlere merci' olmak için, esbab ve tabiatı dest-i kudretine perde etmiş; izzetini o suretle muhafaza etmiş. Acaba bir saatçi, saatin çarklarını yapsın; sonra saati çarklarla tertib edip tanzim etsin, daha mı kolaydır? Yoksa hârika bir makineyi, o çarklar içinde yapsın; sonra saatin yapılmasını o makinenin camid ellerine versin, tâ saati yapsın, daha mı kolaydır? Acaba imkân haricinde değil midir? Haydi o insafsız aklınla sen söyle, sen hâkim ol! Veyahud bir kâtib; mürekkebi, kalem, kâğıdı getirdi. Onunla kendi bizzât o kitabı yazsa, daha mı kolaydır? Yoksa o kâğıd, mürekkebi, kalem içinde o kitaptan daha san'atlı, daha zahmetli, yalnız o tek kitaba mahsus olarak bir yazı makinesi icad etsin; sonra o şursuz makineye "Haydi sen yaz" desin de kendi karışsın, daha mı kolaydır? Acaba yüz defa yazıdan daha müşkil değil midir?

Eğer desen: Evet bir kitabı yazan makinenin icadı, o kitaptan yüz defa daha müşkildir. Fakat o makine, aynı kitabın bir çok nüshalarını yazmasına vasıta olmak cihetiyle, belki bir kolaylık var?

Elcevab: Nakkaş-ı Ezelî, hadsiz kudretiyle nihayetsiz cilve-i esmasını her vakit tazelandirmekle, ayrı ayrı şekilde göstermek için, eşyadaki teşahhusları ve hususî sîmaları öyle bir surette halketmiştir ki; hiçbir mektub-u Samedanî ve hiçbir kitab-ı Rabbanî, diğer kitabların aynı aynına olamıyor. Alâküllihal, ayrı manaları ifade etmek için, ayrı bir sîması bulunacak. Eğer gözün varsa, insanın sîmasına bak, gör ki; zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar, belki ebede kadar, bu küçük sîmada, âza-yı esasîde ittifak ile beraber, herbir sîma, umum sîmalara nisbeten, herbirisine karşı birer alâmet-i farikası var olduğu kat'iyen sabittir. Bunun için herbir sîma, ayrı bir kitaptır. Yalnız san'atın tanzimi için ayrı bir yazı takımı ve ayrı bir tertib ve te'lif ister. Ve maddelerini hem getirmek, hem yerleştirmek ve hem de vücuda lâzım olan herşeyi dercetmek için, bütün bütün başka bir tezgâh ister. Haydi, farz-ı muhal olarak tabiata bir matbaa nazarıyla baktık. Fakat bir matbaaya ait olan tanzim ve basmak, yani muayyen intizamını kalıba sokmaktan başka, o tanzimin icadından, icadları yüz derece daha müşkil

bir zîhayatın cismindeki maddeleri, aktar-ı âlemden mizan-ı mahsusla ve has bir intizamla icad etmek ve getirmek ve matbaa eline vermek için, yine o matbaayı icad eden Kadîr-i Mutlak'ın kudret ve iradesine muhtaçtır. Demek bu matbaalık ihtimali ve farzı, bütün bütün manasız bir hurafedir.

İşte bu saat ve kitab misalleri gibi; Sâni'-i Zülcelal, Kadîr-i Külli Şey', esbabı halketmiş; müsebbebatı da halkediyor. Hikmetiyle, müsebbebatı esbaba bağlıyor. Kâinatın harekâtının tanzimine dair kavanin-i âdetullahtan ibaret olan şeriat-ı fitriye-i kübra-yı İlahiyenin bir cilvesini ve eşyadaki o cilvesine, yalnız bir âyine ve bir ma'kes olan tabiat-ı eşyayı, iradesiyle tayin etmiştir. Ve o tabiatın vücud-u haricîye mazhar olan vechini, kudretiyle icad etmiş ve eşyayı o tabiat üzerinde halketmiş, birbirine mezcetmiş. Acaba gayet derecede makul ve hadsiz bürhanların neticesi olan bu hakikatın kabulü mü daha kolaydır.. -acaba vücub derecesinde lâzım değil midir?- Yoksa camid, şuursuz, mahluk, masnu, basit olan o sebep ve tabiat dediğiniz maddelere, herbir şey'in vücuduna lâzım hadsiz cihazat ve âlâtı verip hakîmane, basîrane olan işleri kendi kendilerine yaptırmak mı daha kolaydır? Acaba imtina' derecesinde, imkân haricinde değil midir? Senin, o insafsız aklının insafına havale ediyoruz.

Münkir ve tabiatperest diyor ki: Madem beni insafa davet ediyorsun. Ben de diyorum ki; şimdiye kadar yanlış gittiğimiz yol, hem yüz derece muhal, hem gayet zararlı ve nihayet derecede çirkin bir meslek olduğunu itiraf ediyorum. Sâbık tahkikatınızdan zerre mikdar şuuru bulunan anlayacak ki; esbaba, tabiata icad vermek mümteni'dir, muhaldir. Ve herşeyi doğrudan doğruya Vâcib-ül Vücud'a vermek vâcibdir, zarurîdir. Elhamdülillahi ale-l iman deyip iman ediyorum.

Yalnız bir şübhem var. Cenab-ı Hakk'ın Hâlık olduğunu kabul ediyorum; fakat bazı cüz'î esbabın ehemmiyetsiz şeylerde icada müdahaleleri ve bir parça medh ü sena kazanmaları, saltanat-ı rububiyetine ne zarar verir? Saltanatına noksanîyet gelir mi?"

Elcevab: Bazı risalelerde gayet kat'î isbat ettiğimiz gibi; hâkimiyetin şe'ni, müdahaleyi reddetmektir. Hattâ en edna bir hâkim, bir memur; daire-i hâkimiyetinde oğlunun müdahalesini kabul etmiyor. Hattâ hâkimiyetine müdahale tevehhümüyle, bazı dindar padişahlar -halife oldukları halde- masum evlâdlarını katletmeleri, bu "redd-i müdahale kanunu" nun hâkimiyette ne kadar esaslı hükmettiğini gösteriyor. Bir nahiyede iki müdürden tut, tâ bir memlekette iki padişaha kadar, hâkimiyetteki istiklalîyetin iktiza ettiği "men'-i iştirak kanunu" tarih-i beşerde çok acib herc ü merc ile kuvvetini göstermiş. Acaba âciz ve muavenete muhtaç insanlardaki âmiriyet ve hâkimiyetin bir gölgesi, bu derece müdahaleyi reddetmeyi ve başkasının müdahalesini men'etmeyi ve hâkimiyetinde iştirak kabul etmemeyi ve makamında istiklalîyetini nihayet

taassubla muhafazaya çalışmayı gör, sonra hâkimiyet-i mutlaka rububiyet derecesinde ve âmiriyet-i mutlaka uluhiyet derecesinde ve istiklaliyet-i mutlaka ehadiyet derecesinde ve istiğna-yı mutlak kadriyet-i mutlaka derecesinde bir Zât-ı Zülcelal'de, bu redd-i müdahale ve men'-i iştirak ve tard-ı şerik, ne derece o hâkimiyetin zarurî bir lâzımı ve vâcib bir muktezası olduğunu kıyas edebilirsen et.

Amma ikinci şık şübhen ki: Bazı esbab, bazı cüz'iyatın bazı ubudiyetlerine merci' olsa, o Mabud-u Mutlak olan Zât-ı Vâcib-ül Vücut'a müteveccih zerrattan seyyarata kadar mahlukatın ubudiyetlerinden ne noksan gelir?

Elcevab: Şu kâinatın Hâlık-ı Hakîm'i kâinatı bir ağaç hükmünde halkedip, en mükemmel meyvesini zîşuur ve zîşuurun içinde en câmi' meyvesini insan yapmıştır. Ve insanın en ehemmiyetli, belki insanın netice-i hilkatı ve gaye-i fitratı ve semere-i hayatı olan şükür ve ibadeti; o Hâkim-i Mutlak ve Âmir-i Müstakil, kendini sevdirmek ve tanıttırmak için kâinatı halkeden o Vâhid-i Ehad, bütün kâinatın meyvesi olan insanı ve insanın en yüksek meyvesi olan şükür ve ibadetini başka ellere verir mi? Bütün bütün hikmetine zıd olarak, netice-i hilkatı ve semere-i kâinatı abes eder mi? Hâşâ ve kellâ... Hem hikmetini ve rububiyetini inkâr ettirecek bir tarzda mahlukatın ibadetlerini başkalara vermeye rıza gösterir mi, hiç müsaade eder mi? Ve hem hadsiz bir derecede kendini sevdirmeyi ve tanıttırmayı e'aliyle gösterdiği halde, en mükemmel mahlukatının şükür ve minnetdarlıklarını, tahabbüb ve ubudiyetlerini başka esbaba vermekle kendini unutturup, kâinattaki makasıd-ı âliyesini inkâr ettirir mi? Ey tabiat-perestlikten vazgeçen arkadaş! Haydi sen söyle!

O diyor: Elhamdülillah, bu iki şübhem hallolmakla beraber, vahdaniyet-i İlahiyeye dair ve Mabud-u Bilhak o olduğuna ve ondan başkaları ibadete lâayık olmadığına o kadar parlak ve kuvvetli iki delil gösterdin ki, onları inkâr etmek, Güneş'i ve gündüzü inkâr etmek gibi bir mükâberedir.

Hâtime

Tabiat fikr-i küfrîsini terkedene ve imana gelen zât diyor ki: Elhamdülillah, benim şübhelerim kalmadı; yalnız merakımı mûcib olan birkaç sualım var.

Birinci Sual: Çok tenbellerden ve târik-üs salâtlardan işitiyoruz; diyorlar ki: Cenab-ı Hakk'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur'anda çok şiddet ve ısrar ile ibadeti terkedene zecredip Cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdid ediyor. İtidalli ve istikametli ve adaletli olan ifade-i Kur'anîyeye nasıl yaklaşıyor ki, ehemmiyetsiz bir cüz'î hataya karşı, nihayet şiddeti gösteriyor?

Elcevab: Evet Cenab-ı Hak senin ibadetine, belki hiçbir şeye muhtaç değil. Fakat sen ibadete muhtaçsın, manen hastasın. İbadet ise, manevî yaralarına tiryaklar hükmünde olduğunu çok risalelerde isbat etmişiz. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir hekimin ona nâfi' ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, hekime dese: "Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?" Ne kadar manasız olduğunu anlarsın.

Amma Kur'anın, terk-i ibadet hakkında şiddetli tehdidatı ve dehşetli cezaları ise; nasilki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için; âdi bir adamın, raiyetinin hukukuna zarar veren bir hatasına göre, şiddetli cezaya çarpar. Öyle de; ibadeti ve namazı terk eden adam, Sultan-ı Ezel ve Ebed'in raiyeti hükmünde olan mevcudatın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve manevî bir zulüm eder. Çünkü mevcudatın kemalleri, Sâni'a müteveccih yüzlerinde tesbih ve ibadet ile tezahür eder. İbadeti terkeden, mevcudatın ibadetini görmez ve göremez, belki de inkâr eder. O vakit ibadet ve tesbih noktasında yüksek makamda bulunan ve herbiri birer mektub-u Samedanî ve birer âyine-i esma-i Rabbaniye olan mevcudatı; âlî makamlarından tenzil ettiğinden ve ehemmiyetsiz, vazifesiz, camid, perişan bir vaziyette telakki ettiğinden, mevcudatı tahkir eder; kemalâtını inkâr ve tecavüz eder. Evet herkes, kâinatı kendi âyinesiyle görür. Cenab-ı Hak insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için, bu âlemden hususî bir âlem vermiş. O âlemin rengini, o insanın itikad-ı kalbîsine göre gösteriyor. Meselâ; gayet me'yus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudatı ağlar ve me'yus suretinde görür; gayet sürurlu ve neş'eli, müjdeli ve kemal-i neş'esinden gülen bir adam, kâinatı neş'eli, güler gördüğü gibi; mütefekkirane ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih eden adam, mevcudatın hakikaten mevcut ve muhakkak olan ibadet ve tesbihatlarını bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terkeden adam; mevcudatı, hakikat-ı kemalâtına tamamıyla zıd ve muhalif ve hata bir surette tevehhüm eder ve manen onların hukukuna tecavüz eder. Hem o târik-üs salât, kendi kendine mâlik olmadığı için, kendi mâlikinin bir abdi olan kendi nefesine zulmeder. Onun mâliki, o abdinin hakkını, onun nefsi-i emmaresinden almak için, dehşetli tehdid eder. Hem netice-i hilkatı ve gaye-i fitratı olan ibadeti terkettiğinden, hikmet-i İlahiye ve meşiet-i Rabbaniyeye karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için cezaya çarpılır.

Elhasıl: İbadeti terkeden, hem kendi nefesine zulmeder; -nefsi ise, Cenab-ı Hakk'ın abdi ve memluküdür- hem kâinatın hukuk-u kemalâtına karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet nasilki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; terk-i ibadet dahi, kâinatın kemalâtını bir inkârdır. Hem hikmet-i İlahiyeye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstehak olur.

İşte bu istihkakı ve mezkûr hakikatı ifade etmek için, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan mu'cizane bir surette o şiddetli tarz-ı ifadeyi ihtiyar ederek, tam tamına hakikat-ı belâgat olan mutabık-ı mukteza-yı hale mutabakat ediyor.

İkinci Sual: Tabiattan vazgeçen ve imana gelen zât diyor ki:

Her mevcud, her cihette, her işinde ve her şeyinde ve her şe'ninde meşiet-i İlahiyeye ve kudret-i Rabbaniyeye tâbi' olması, çok azîm bir hakikattır. Azameti cihetinde dar zihinlerimize sıkışmıyor. Halbuki gözümüzle gördüğümüz bu nihayet derecede mebzuliyet, hem hilkat ve icad-ı eşyadaki hadsiz sühulet, hem sâbık bürhanlarınızla tahakkuk eden vahdet yolundaki icad-ı eşyada nihayet derecede kolaylık ve sühulet, hem nass-ı Kur'an ile beyan edilen

مَا خَلَقْتُمْ وَلَا بَعَثْتُمْ إِلَّا نَفْسٍ وَاحِدَةً * وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمَحٍ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ

gibi âyetlerin sarahaten gösterdikleri nihayet derecede kolaylık, o hakikat-ı azîmeyi, en makbul ve en makul bir mes'ele olduğunu gösteriyorlar. Bu kolaylığın sırrı ve hikmeti nedir? Elcevab: Yirminci Mektub'un Onuncu Kelimesi olan **وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** beyanında, o sır gayet vâzih ve kat'î ve mukni' bir tarzda beyan edilmiş. Hususan o mektubun zeylinde daha ziyade vuzuh ile isbat edilmiş ki; bütün mevcudat, Sâni'-i Vâhid'e isnad edildiği vakit, bir tek mevcud hükmünde kolaylaşır. Eğer Vâhid-i Ehad'e verilmezse; bir tek mahlukun icadı, bütün mevcudat kadar müşkilleşir ve bir çekirdek, bir ağaç kadar suubetli olur. Eğer Sâni'-i Hakikîsine verilse, kâinat bir ağaç gibi ve ağaç bir çekirdek gibi ve Cennet bir bahar gibi ve bahar bir çiçek gibi kolaylaşır, sühulet peyda eder. Ve bilmüşahede görünen hadsiz mebzuliyet ve ucuzluğun ve her nev'in sühuletle kesret-i efradı bulunmasının ve kesret-i sühulet ve sür'atle muntazam, san'atlı, kıymetli mevcudatın kolayca vücuda gelmesinin sırlarına medar olan ve hikmetlerini gösteren yüzer delillerinden ve başka risalelerde tafsilen beyan edilen bir ikisine muhtasar bir işaret ederiz. Meselâ: Nasılki yüz nefer, bir zabitin idaresine verilse; bir neferin, yüz zabitin idarelerine verilmesinden yüz derece daha kolay olduğu gibi, bir ordunun teçhizat-ı askeriyesi; bir merkez, bir kanun, bir fabrika ve bir padişahın emrine verildiği vakit, âdeta kemmiyeten bir neferin teçhizatı kadar kolaylaştığı gibi.. bir neferin teçhizat-ı askeriyesi; müteaddid merkezlere, müteaddid fabrikalara, müteaddid kumandanlara havalesi de, âdeta bir ordunun teçhizatı kadar kemmiyeten müşkilâtlı oluyor. Çünkü bir tek neferin teçhizatı için, bütün orduya lâzım olan fabrikaların bulunması gerektir.

Hem bir ağacın sırr-ı vahdet cihetiyle, bir kökte, bir merkezde, bir kanun ile mevadd-ı hayatiyesi verildiğinden; binler meyve veren o ağaç, bir meyve

kadar sühuletli olduğu bilmüşahede görünür. Eğer vahdetten kesrete gidilse, herbir meyveye lâzım mevadd-ı hayatiye başka yerden verilse; herbir meyve, bir ağaç kadar müşkilât peyda eder. Belki ağacın bir enmuzeci ve fihristesi olan bir tek çekirdek dahi, o ağaç kadar subetli olur. Çünkü bir ağacın hayatına lâzım olan bütün mevadd-ı hayatiye, birtek çekirdek için de lâzım oluyor.

İşte bu misaller gibi, yüzler misaller var gösteriyorlar ki; vahdette, nihayet derecede sühuletle vücuda gelen binler mevcut, şirkte ve kesrette, bir tek mevcuddan daha ziyade kolay olur. Sair risalelerde bu hakikat iki kerre iki dört eder derecede isbat edildiğinden, onlara havale edip, burada yalnız bu sühulet ve kolaylığın ilim ve kader-i İlahî ve kudret-i Rabbaniye nokta-i nazarında gayet mühim bir sırrını beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Sen bir mevcudsun. Eğer Kadîr-i Ezelî'ye kendini versen; bir kibrit çakar gibi, hiçten, yoktan, bir emirle, hadsiz kudretiyle, seni bir anda halkeder. Eğer sen kendini ona vermezsen, belki esbab-ı maddiyeye ve tabiata isnad etsen; o vakit sen, kâinatın muntazam bir hülâsası, meyvesi ve küçük bir fihristesi ve listesi olduğundan; seni yapmak için, kâinatı ve anasını ince elek ile eleyip hassas ölçülerle aktar-ı âlemden senin vücudundaki maddeleri toplamak lâzım gelir. Çünkü esbab-ı maddiye yalnız terkeb eder, toplar. Kendilerinde bulunmayanı; hiçten, yoktan yapamadıkları, bütün ehl-i akıl yanında musaddaktır. Öyle ise, küçük bir zîhayatın cismini aktar-ı âlemden toplamaya mecbur olurlar.

İşte vahdette ve tevhidde ne kadar kolaylık ve şirkte ve dalalette ne kadar müşkilât var olduğunu anla!

İkincisi: İlim noktasında hadsiz bir sühulet vardır. Şöyle ki:

Kader, ilmin bir nevidir ki, herşeyin manevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir mikdar tayin eder. Ve o mikdar-ı kaderî, o şey'in vücuduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret icad ettiği vakit; gayet sühuletle o kaderî mikdar üstünde icad eder. Eğer o şey muhit ve hadsiz ve ezeli bir ilmin sahibi olan Kadîr-i Zülcelal'e verilmezse; -sâbıkan geçtiği gibi- binler müşkilât değil, belki yüz muhalat ortaya düşer. Çünkü o mikdar-ı kaderî ve mikdar-ı ilmî olmazsa; binler haricî ve maddî kalıplar, küçücük bir hayvanın cesedinde istimal edilmek lâzım gelir.

İşte vahdette nihayetsiz kolaylık ve dalalette ve şirkte hadsiz müşkilâtın bir sırrını anla; وَمَا أَمَرَ السَّاعَةَ الْأَكْلَمَحَ الْبَصَرَ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ âyeti, ne kadar hakikatlı ve doğru ve yüksek bir hakikatı ifade ettiğini bil!.

Üçüncü Sual: Eskiden düşman, şimdi dost olan mühtedi diyor ki: Şu zamanda çok ileri giden feylesoflar diyorlar ki: "Hiçten hiçbirşey icad edilmiyor ve hiçbirşey i'dam edilmiyor; yalnız bir terki bir tahlildir ki, kâinat fabrikasını işlettiriyor."

Elcevab: Nur-u Kur'an ile mevcudata bakmayan feylesofların en ileri gidenleri bakmışlar ki, tabiat ve esbab vasıtasıyla bu mevcudatın teşekkülât ve vücudlarını -sâbıkan isbat ettiğimiz tarzda- imtina' derecesinde müşkilâtlı gördüklerinden, iki kısma ayrıldılar.

Bir kısmı Sofestaî olup, insanın hassası olan akıldan istifa ederek, ahmak hayvanlardan daha aşağı düşerek, kâinatın vücudunu inkâr etmeyi; hattâ kendilerinin vücudlarını dahi inkâr etmesini; dalalet mesleğinde esbab ve tabiatın icad sahibi olmalarından daha ziyade kolay gördüklerinden hem kendilerini, hem kâinatı inkâr edip, cehl-i mutlaka düşmüşler.

İkinci grup bakmışlar ki; dalalette, esbab ve tabiat mücid olmak noktasında, bir sinek ve bir çekirdeğin icadı, hadsiz müşkilâtı var ve tavr-ı aklın haricinde bir iktidar iktiza ediyor. Onun için bilmeceburiye icadı inkâr ediyorlar, "yoktan var olmaz" diyorlar ve i'damı da muhal görüyorlar, "var yok olmaz" hükmediyorlar. Yalnız harekât-ı zerrat ile, tesadüf rüzgârlarıyla bir terki ve tahlil ve dağılmak ve toplanmak suretinde bir vaziyet-i itibariye tahayyül ediyorlar. İşte sen gel, ahmaklığın ve cehaletin en aşağı derecesinde, en yüksek akıllı kendini zanneden adamları, gör; ve dalalet, insanı ne kadar maskara ve süfli ve echel yaptığını bil; ibret al!

Acaba her senede, dört yüz bin enva'ı birden zemin yüzünde icad eden ve semavat ve arzı altı günde halkeden ve altı haftada, her baharda, kâinattan daha san'atlı, hikmetli zîhayat bir kâinatı inşa eden bir kudret-i ezeliye, bir ilm-i ezelinin dairesinde, plânları ve mikdarları taayyün eden mevcudat-ı ilmiyeyi göze göstermeyen bir ecza ile yazılan ve görünmeyen bir yazıyı göstermek için sürülen bir ecza misillü, gayet kolay o madumat-ı hariciye olan mevcudat-ı ilmiyeye vücud-u haricî vermeyi o kudret-i ezeliyeden uzak görmek ve icadı inkâr etmek; evvelki grup olan Sofestaîlerden daha ziyade ahmakane ve cahilanedir. Bu bedbahtlar, âciz-i mutlak ve yalnız bir cüz'-i ihtiyarîden başka ellerinde olmayan firavunlaşmış kendi nefisleri, hiçbir şeyi i'dam ve yok edemediklerinden ve hiçbir zerreyi, bir maddeyi, hiçten, yoktan icad edemediklerinden ve güvendikleri esbab ve tabiatın ellerinde hiçten icad gelmediği cihetle, ahmaklıklarından diyorlar: "Yoktan var olmaz, var da yok olmaz" deyip, bu bâtil ve hata düsturu, Kadîr-i Mutlak'a teşmil etmek istiyorlar.

Evet Kadîr-i Zülcelal'in iki tarzda icadı var. Biri; ihtira' ve ibda' iledir. Yani hiçten, yoktan vücud veriyor ve ona lâzım her şeyi de hiçten icad edip

eline veriyor. Diğeri; inşa ile, san'at ile. Yani kemal-i hikmetini ve çok esmasının cilvelerini göstermek gibi çok dakik hikmetler için, kâinatın anasırından bir kısım mevcudatı inşa ediyor. Her emrine tâbi' olan zerratları ve maddeleri, rezzakıyet kanunuyla onlara gönderir ve onlarda çalıştırır. Evet Kadir-i Mutlak'ın iki tarzda, hem ibda' hem inşa suretinde icadı var. Varı yok etmek ve yoğu var etmek; en kolay en sühuletli, belki daimî, umumî bir kanunudur. Bir baharda,  yüz bin enva'-ı zîhayat mahlukatın şekillerini, sıfatlarını, belki zerratlarından başka bütün keyfiyat ve ahvallerini hiçten var eden bir kudrete karşı, "yoğu var edemez!" diyen adam, yok olmalı!..

Tabiatı bırakan ve hakikata geçen zâat diyor ki: Cenab-ı Hakk'a zerrat adedince şükür ve hamd  sena ediyorum ki, kemal-i imanı kazandım, evham ve dalaletlerden kurtuldum; ve hiç bir şübhem de kalmadı.

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

PIRLANTA

Prizma 1

Birinci Bölüm Perspektif

İLÂHÎ İNAYET VE DEVAMI

Soru: Cenâb-ı Hak, inayetiyle içte ve dışta insanımıza pek çok hizmet imkânı bahşetti. Milletimize hizmette bu ilâhî inayet ve bereketin kesilmemesi için neler tavsiye edersiniz?

Evet, herhâlde hepimiz de farkındayızdır; dün şurada-burada dolaşıp dururken, Allah hepimizi aldı ve inayet ü keremiyle belli bir noktaya ulaştırdı. Her şeyden önce, bunun böyle kabullenilmesi ve inayet altında bulunduğumuzun idrak edilmesi gerekiyor. Belli bir dönemde bu işi samimiyetle, ihlâsla başlatan zatlar oldu. Şimdi bize düşen şey de, onlardan tevarüs ettiğimiz bu hamuleyi, yine aynı samimiyet ve hüsnüniyetle alıp devam ettirmek olmalıdır.

Bu gerçeği böylece tespit ettikten sonra, şimdi de üzerimize sağanak sağanak yağan ilâhî inayet ve bereketin kesilmemesi adına, bugüne kadar çok yerde söylenip yazıldığı üzere, kısaca şunları ifade etmekte yarar var:

1. Yapılan bu işlerde, şahsen en ufak bir dahlimizin olmadığına nefsimizi ikna etmeliyiz. Evet, hemen her şeyin Cenâb-ı Hakk'ın lütfu, bereketi ve inayetiyle olduğunu kabul etmeli ve böylece hem şirkten kurtulmalı hem de bencillik adına nefsimizin içimize pompalayacağı vehimlerden uzak kalmalıyız.

2. Bunun da ötesinde, “Bu işin içinde biz olmasaydık ihtimal bu iş, daha hâlis insanlarla temsil edilirdi ve bu sayede şimdiye kadar olanından çok daha büyük mesafeler alınmış olurdu.” diye düşünmeli ve “Cenâb-ı Hakk'ın inayeti, menbaından geldiği gibi hizmete aksetmiyor, bizim benliğimize, nefsanîliğimize ait birtakım kötülöklere çarpıp kırılıyor, dolayısıyla da, bugüne kadar varmamız gereken noktanın çok gerilerinde kalınıyor.” demeliyiz.

Eskiden bize şöyle anlatılırdı: Ömrünü hakikate adanmışlardan birinin yanına bir şahıs gelince, “Arkadaş, kaç insanın kâtilisin?”; yani, “Kaç insan sana takılıp kaldı da

hakikati bulamadı?” diye sorarlarmış. Günümüzün adanmış ruhları da bu endişeyi her zaman ruhlarında taşımaları ki, ilâhî inayet kesilmesin.

3. Yaptığımız işler ve elde edilen başarılar ölçüsünde mahviyet ve ibadetlerimiz artmalıdır ki, kendi kendimizin altında kalıp ezilmeyelim. İmam Rabbanî, bir yerde kendine köpek pâyesi bile vermez; hatta, eşek bile olmadığını söyler. Bu mülâhaza ruhlarımızda perçinlenmeli ve her zamanki hâlimiz olmalıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), sabah-akşam duaları arasında ve başını tevbe için secdeye koyduğu anlarda:

يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيْثُ أَصْلِحْ لِيْ شَأْنِيْ كُلَّهُ وَلَا تَكِلْنِيْ نَفْسِيْ طَرْفَةَ عَيْنٍ

“Yâ Hayyu yâ Kayyûm, Senin rahmetini dilerim. Bütün ahvâlimi islah eyle ve göz açıp kapayıncaya kadar olsun beni nefsimle başbaşa bırakma!” der ve dua dua yalvarırdı. Biz de bu duayı çok tekrar etmeli ve bir an için olsun nefsimizin insafsızlığıyla baş başa kalmamalıyız.

4. Yukarıda ifade edildiği gibi, her eksikliği kendimizden bilmeli, nefsimizi hizmetlerin önünde bir mânia olarak görmeli ve her muvaffakiyeti ekstra bir ilâhî ihsan kabul etmeli ve Allah’a vermeliyiz. Karun, üzerindeki nimetleri kendinden biliyor ve “Bunlar bana ilminden dolayı verildi.”¹ diyordu. Bütün Karunlar, Firavunlar da hep böyle demişlerdir. Ancak bütün peygamberler ve Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Ben, nefsim adına menfaat ve zararın en küçüğüne bile sahip değilim.”² inancı içinde olmuşlardır. Evet, “Bildim, yaptım, tuttum, çattım.” düşüncesi, firavunca bir düşüncedir.

Bakın! Bir insanın, sizin vasıtanızla hidayete ermesi, sizin için sahra dolusu kızıl develerden daha hayırlıdır; Efendimiz, böyle buyuruyor. Eğer, sizin elinizle, vasıtanızla bir milyon insan hidayete erse ve sonra da, siz bunu kendinizden bilerseniz, bir milyon insanın hidayeti sizin Cennet’e girmenize değil, ihtimal Cehennem’e gitmenize sebep olabilir. Kur’ân-ı Kerim’in bu husustaki beyanı açıktır: “O ki, sizi ve yaptıklarınızı yaratan Allah’tır.”³ buyurur. Öyleyse, nedir hayırlardan hissemize düşen şey? Hissemize düşen şey, ancak acimizdir, fakrımızdır; evet biz acimizle O’nun kudretine, fakrımızla gınâsına yol bulur ve şükürle gerilip şevkle hizmetimize devam edersek, bu mazhariyetler de sürer gider.

5. Hayatımızdaki her hayır ve muvaffakiyetin Allah'tan olduğunun şuur ve idraki, O'nu anlatma cehdimiz ve kıskançlığımızla kendini gösterir. Riyanın gizlileri de vardır; meselâ bazen, “Şuna da muvaffak kılındık; Allah acimizden bize bunu da yaptırdı.” der ve gizli gizli riya sergileriz. Zaman zaman yanıma gelenler oluyor ve “Şu kadar arkadaşla şunu okuduk; şu kadar entel insan sohbetimize devam ediyor.” gibi sözlerle, hep kendilerini anlatıyorlar. Hâlbuki biz, daima Allah'ı anlatmalıyız, anlatmalı ve bu hususta çok kıskanç olmalıyız.

Hani, afacan çocuklar çok sevilir. Bir yerde çocuklardan bahsedilirken, biz de hemen bir girizgâh bulup, çocuğumuzu anlatmak isteriz. Bazen, yazımızın, beyanımızın, talâkatimizin güzelliğini anlatmak için fırsat kollarız. Bunlar bizim için yakışsız şeylerdir. Hatta bazen münasebetsiz de sayılabilirler.

Oysaki biz, her fırsatı değerlendirip mutlaka Allah'ı anlatmalıyız. Bir yerde, vefadan ve vefalı arkadaşlardan mı bahsedildi; hemen söze girmeli ve “Allah'tan daha vefalı, daha sadık dost mu olur?” deyip, Allah'ı anlatmalıyız. Yine, hakka riayetden ve hakkın yerine getirilmesinden mi söz ediliyor; hemen, “Eğer, hakkı yerine getirilmesi gereken biri varsa, o da, bizi yokluktan varlığa çıkararak, varlıkta bırakmayıp canlı yapan, canlılıkta bırakmayıp insanî seviyeye i'la eden, sonra da mü'min kılma lütfuyla şereflendiren, bununla da kalmayıp, iman ve Kur'ân hizmetinin içine çeken Allah'tır.” demeli ve Allah (celle celâluhu) dururken, başkalarının anlatılması karşısında olabildiğince kıskançlık duymalıyız. Hele, biri kalkıp da, “Umumî programda konuştum, halk coştı ve şu şu tekliflerde bulundu.” derse, orada hasta olacak ölçüde rahatsızlık duymalı ve “Şuna bak, Rabbimden bahsedeceğine kendinden bahsediyor.” diye için için kıvrınmalıyız.

Evet, Allah'ın nezdindeki yerimizi öğrenmek istiyorsak, Allah'ın nezdimizdeki yerine bakmalıyız. O'na ne kadar alâka duyuyoruz, O'nunla nasıl bir irtibat içindeyiz, işte sürekli bunu kontrol etmeli ve hep tetikte olmalıyız.

İşin doğrusu eğer, O'nunla irtibatımız sağlamsa, her girizgâhı değerlendirip O'na ve O'nu anlatmaya bir yol bulacak ve dolayısıyla da sadece O'nu görecek, O'nu bilecek, O'nu düşünecek, O'nunla oturup kalkacak, gözlerimizi O'nun için açıp kapayacak ve O'ndan başka bütün mülâhazalara kapanacağız.

6. Tefvîk ve inayet-i ilâhînin en büyük bir vesilesi de vifak ve ittifaktır. Allah'ın

tevfikine ermek, bir sermaye ister ve bu sermaye de, kolektif Őuur içinde vifak ve ittifakın korunması, ayrılık ve gayrılıklara dūŐūlmemesidir. Bir ve beraber olduĐumuz zaman, gōzlerin gōrmediĐi, kulakların iŐitmediĐi, beŐerī tasavvurları aŐan lūtuflara mazhar olur ve KafdaĐı'ndan aĐır yūklere taŐıyabiliriz. Aksine, vifak ve ittifakımız bozulup, sadece etrafımızda toplanmıŐ uç-beŐ hempamızla kaldıĐımızda; evet, bōyle bir zamanda, ne denli gayret gōsterirsek gōsterelim, vifak ve ittifak içinde olmayınca, esas kuvvet kaynaĐımızı dinamitlemiŐ ve inayet-i ilāhīnin kesilmesine de sebebiyet vermiŐ oluruz. Bu bakımdan, būtūn cehd ve gayretimizi, bir demir, bir kurŐun gibi, 'būnyān-ı mersus' olma keyfiyetini koruma yolunda kullanmak mecburiyetindeyiz. Kur'ān: "*Allah'ın eli, onların elleri üzerindedir.*"⁴ ferman etmektedir. Bu açıdan da, cemaate gelen lūtufların, būtūn insanlıĐı irŐad etme istidadındaki kutup, gavs ve ferd-i feridlerin bile mazhar olamayacaĐı buudda olduĐunu zannediyorum.

İnsanlık zor; kulluk ondan da zor bir iŐtir. Ahir zamanda būyūk bir misyonu eda etme mecburiyeti ise, hepsinden daha zordur. Biz zora talibiz. DaĐların, gōklerin yūklenmekten kaçındıĐı bir zorluĐu, yani benlik ve iradeyi yūklenmiŐiz ve bu benlik ve irademizi de, bu zorları baŐarmakta kullanmak için Allah'ın havl ve kuvvetine sıĐınmak suretiyle gūlendirecek ve deĐerler ūstū deĐerlere ulaŐtıracaĐız.

- 1 Kasas sūresi, 28/78.
- 2 Bkz.: A'rāf sūresi, 7/188.
- 3 Sāffāt sūresi, 37/96.
- 4 Fetih sūresi, 48/10.

TEMEL DİNAMİKLERİ İLE AKSİYON

Soru: Dine hizmette günümüzün şartlarına uygun olarak daima hamle ve aksiyon insanı olabilmenin sırrı nedir? Bunu sürekli kılabilmenin çareleri nelerdir?

Aksiyon, Fransızca'dan dilimize geçmiş bir kelime. Bunun yerine bazılarının da mülâhazalarına dayanarak hamle ve hareket tabirini de kullanabiliriz. Dinimiz için yapılan hizmetlerde, aksiyon veya hamle derken, mevcut olanı yeterli görmeme; himmetini âlî tutma, dünyaları cennete çevirme mevzuunda hiç durmama, yılmama, usanmama veya bu işi sonuna kadar götürme mânâlarını da mülâhaza edebiliriz. Bu işin sonu ise: –ki soruda bahsedilen sırrın cevabı budur– “*Yakîn (ölüm) sana gelip çatıncaya kadar Rabbine ibadet et!*”⁵ âyetinin anlattığı ufuk noktayı yakalamaktır. Yani kulluğunu bütün samimiyet ve canlılığıyla yakîn gelip çatıncaya kadar götürebilmek. Evet, işte bunu o güne kadar götürme gerçek bir hamle ve aksiyondur. Gerek ferdî planda, gerekse içtimâî planda kul kendinden istenen vazife ve sorumlulukları can u gönülden düşünüyor ve eda etmeye de uğraşıyorsa, biraz önce ifade ettiğimiz gibi o, hamle ve aksiyonu doğru mânâda anlamış ve yaşamış demektir. Aksi hâlde, meseleyi tek buudu ile ele alıp ve yapageldikleri maddî hizmetlerle, Türkiye’yi dünyanın en mamur ülkesi hâline getirselere ve bir kısım istihraçlarda beyan edildiği gibi kılıçlarını Sultan Ahmed Camii’nin minarelerine assalar bile, iş yine kayıp gerisin geriye gidecektir. Hatta bir hamlede dünyayı kurtarsalar ve ardından da amellerine güvenmenin ağına düşseler, bunların yaptıklarının Hak nazarında hora geçmeyeceğini rahatlıkla söyleyebilirim.

Sorunun ikinci kısmında “Bu mânâ ve ruhu sürekli kılabilmenin yolları?” deniyor. Evvelâ, bu mânâ ve ruhu devam ettirebilmek şunlara bağlıdır:

1. *Ameliyat-ı fikriye.* Evet, herhâlde bizim en büyük kusurumuz, her türlü tefekkürden, tetkikten uzak ve gafilane yaşayışımız olmalıdır. Dahası kendi içimizde murâkabeden (otokontrol) mahrum gönül-kubûr hayat geçirmemizdir.

2. *Râbıta-i mevt.* Yani daima ölümü düşünüp, onunla senli benli olma; her gün ama her gün, Azrail ile randevuya hazırlanma mânâsında râbıta-i mevt. Bunun için hastahaneler ziyaret edilmeli.. çeşitli hastalıklardan dolayı orada bulunanlarla içli dışlı olunmalı. Mezarlara gidilerek ve kendimizi kurumuş kemikler hâlinde tasavvur ederek dünyanın fena ve zevali hatırlanmalıdır. Ayrıca “İnsan ölür gider, geriye eseri kalır.”

mülâhazasıyla, arkada, bir eser bırakmak için durmadan çalışıp çabalamalı ve bu hayat, dolu dolu yaşanmalıdır. Bakın, İnsanlığın İftihar Tablosu'na; Refik-i Âlâ'ya vuslatın yaklaştığı o hayat-ı seniyyelerinin sonunda bile, Bizans'a karşı bir ordu hazırlıyor, başına da, babası Mute'de şehit olan ve torunu gibi sevdiği Üsame'sini (Üsame b. Zeyd) getiriyor. Hastalığı ağırlaştığı o son anlarında, bayılıyor, ayılıyor ve her ayılışında da ordunun gidip gitmediğini soruyor. Rica ederim sekerât-ı mevte olan, ölüm heyecan ve helecanlarını yaşayan bir insanın meşgul olacağı şey midir bu? Bir dava adamı için ondan da ileridir. O sultana bedel işte bir de çırak! Bu milletin içinden çıkmış o nadide dimağ; Murad Hüdavendigâr. O da göbek bağıyla bağlandığı İnsanlığın İftihar Tablosu'nun çizgisinde hayatını noktılıyor. Daha savaş meydanında ruhunu Rabbine teslim etmeden, Gazi Mihallerin, Gazi Evranosların: “Sultanım, hünkârım bir emriniz var mıdır?” diye son isteğinin ne olduğunu öğrenmek istemelerine karşılık, koca hünkâr tarihe altın harflerle yazılacak şu sözleri söylüyor: “Attan inmeyesüz, kılıcınızı kınına koymayasuz!” O, “Beni Bursa'ya götürüp gömün ve hincımı, intikamımı alın...” vs. demiyor, aksine, söyledikleriyle uğrunda şehit olduğu dava adına aksiyon solukluyordu. İşte bu ufuk noktayı yakalama yollarından birisi de ölümü gülerek karşılama, düğüne, bayrama gidiyor gibi onu kabullenmedir.

3. *Kolektif şuurun getirdiği varidattan ayrı kalmama..* zira bazen iç âlemimiz itibarıyla yıkılmış olabiliriz. Bu tahribatı onların o bereketli iklimi içinde bulunmakla tamir etmeliyiz. Bazen, içinde bulunduğumuz menfî atmosferde kendi gözümüz, kendi kulağımız, kendi elimiz, kendi ayağımız bize kâfi gelmeyebilir. İşte o zaman arkadaşların eliyle tutma, gözüyle görme, kulağıyla duymayı gerçekleştirerek kendi güç ve kuvvetimizin üstünde bir forma ulaşabiliriz.

4. *Bizi her zaman metafizik gerilim içinde tutacak ve canlı kılacak kitaplar okumak.* Evet, ilklerin o şanlı hayat-ı seniyyelerinden tutun da, bu yolda bizlere örnek olan daha nicelerin düşünce ufuklarını ancak onların hayatlarını okuyarak, anlayarak elde edebilir ve ülfetlerin, ünsiyetlerin boğucu atmosferinden, dünyanın cazibedar güzelliklerinden kurtulabiliriz.

5. *Milletimize hizmet düşüncesinde canlı ve aktif kalabilmek için sorumluluk ruhuyla mutlaka bir vazife üstlenme.* Evet, bu sayede insan, milletine hizmet etme niyetinde olan fertlerle sık sık bir araya gelir; yapılan işlerin neticesi, yapılacak olanların da mütalâa ve müzakeresiyle meşgul olur ve bir hafta boyu onunla yatar, onunla

kalkar; bir lahza bile boş kalmadan hizmet soluklar. O böyle davranınca, Cenâb-ı Hak da onun aşkını, şevkini, diğer tabirle hamle ve aksiyonunu bereketlendirir. “*Bana bir zira yaklaşana, bir kulaç yaklaşırım.. yürüyerek gelene koşarak gelirim.*” hadis-i kudsîsi de bu hakikatin ifadesi olsa gerek.

Hâsılı; boyunduruğun yere konduğu bir zamanda; böylesi güzel bir işe omuz veren yiğitler, evvelâ tefekkür ile sahip oldukları değerlerin farkına varacak.. râbîta-i mevt ile, dünyanın zeval ve fenâsını aşacak.. hatta fenâ ve zeval içinde gerçekten var olmanın yollarını başkalarına gösterecek.. millete hizmet yolunda omuz omuza beraber oldukları arkadaşları içinde gerçekten var olmanın yollarını başkalarına gösterecek.. onlarla tasada, kederde, sevinçte her zaman ve her yerde beraber olacak.. ve bu sayede birleriyle binlere ulaşacaklardır. Gerçek vefanın temsilcileri olan bu fütüvvet kahramanları, örnek aldığı, rehber ve rehnüma kabul ettiği büyükleriyle buluşmaya gidiyor gibi şevk u tarab içinde hizmete koşacaklardır. Ve muştusu asırlar önce verilen dünyalarının gerçekleşmesi için, hamle hamle üstüne daha nice kahramanlıklar sergileyeceklerdir.

Rabbim, nesillerimizi ihsanıyla, keremiyle, inayetiyle serfiraz eylesin! Gücümüzü aşan ve takatimizin üstünde çıktığımız bu yolda ve bu büyük mücadelede Kendi kuvvetiyle, havliyle bizi desteklesin! Bu işi bizimle ve bizden sonra gelen nesillerle devam ettirsin! Rabbim, dinini pâyidar kılmak suretiyle yerin üstündekini de, altındakini de sevindirsin, güldürsün ve hoşnut eylesin!

5 Hicr sûresi, 15/99.

İMAN HİZMETİNDE TEVAZU VE MAHVİYET

Soru: Allah günümüzün adanmışlarına çok büyük hizmetler gördürüyor. Bu hizmetlerin büyüklüğü onları gurura sevk edebiliyor; bazen de beklentilere itiyor. Bu aşamada nasıl düşünmemiz ve davranmamız gerektiği hususunda neler tavsiye edersiniz?

Öncelikle, adanmış ruhlara bu hizmet çağrısını açan zatın: “Biz o kudsîlere zemin hazırlıyoruz.” ifadesiyle işaret buyurduğu hakikate, bu zaviyeden bakmak isabetli olur diye düşünüyorum. Bununla beraber burada başka bir hususun hatırlanması ve meseleye bu zaviyeden bakılması daha faydalı olacaktır. Bu ulvî davaya ve bu yüce mefkûreye düşümlenmek, onu bugünkü ve yarınki hâliyle nazar-ı itibara alıp en haşin, en sert, en mütemerrid, en müsamahasız, en imansız insanların ruhlarına girip, anlatma derdiyle iki büklüm olup sancı çekmek... Evet, işte bu sancıdır ki, bizi alıp müsamaha iklimine götürecektir, oradan mülayemete yükseltecek, oradan da afv u safha, derken merhamete ve başkalarına ebedî bir kurtuluşu kazandırma adına en feyizli, en bereketli irşad ufkuna ulaştıracaktır.

Geçmişe dönüp baktığımızda göreceğiz ki, şimdiye kadar örmeye çalıştığımız bu kudsî dantelada kullandığımız malzemenin hemen hepsi müsamaha, mülayemet, afv ve merhametmiş... Ne var ki, bu malzemeleri biz, daha önceden planlanmış bir mastır planın parçaları olarak kullanma şeklinde değil de, hâdiselerin akışına göre bir yol takip etmiş ve bu günlere gelip ulaştığımızız. Yani bütün hayatımızı çepeçevre kuşatan böyle bir hizmet düşüncesiyle, ihtimal farkına varmadan günümüz insanına ve gelecek nesillere mesajlar sunmuş ve onlara yürüdükleri yollarda ışık tutmuşuz.

Şimdi, binlerce ağızdan çıkan, insanımıza hizmete dair kudsî soluklar, mâneviyat adına atmosferimizi öylesine sarıyor ki, gelen zararlı dalgalar kırılıyor ve şihaplar bir bir eriyip parçalanıyor. Tabii bunlar, bir filizin âheste âheste büyüüp şekillenmesi gibi, fitratın kanunlarına uygun bir şekilde oluyor. Ve zaman gelecek birbiriyle münasebeti olan bu parçaların birbirine eklenmesiyle bütünlük elde edilecek ve işte o zaman hayallerdeki umranlar kurulacaktır.

Evet, dün kendilerine ait vazifeyi ifa eden ilk çilekeşler, bugün o emaneti size

devredip gittiler. Siz, bugünün mimarları ve fikir işçilerisiniz. İhtiyarınız olmaksızın, ruh yapılarınızın bir ölçüdeki evrenselliğiyle ve genel temayülleriniz neticesi ortaya çıkan aksiyonla, bir yandan bugünün umranını kurarken, bir yandan da geleceğe uzanan köprünün ayaklarını hazırlıyorsunuz. Sizin arkanızdan gelen nesiller de sizden bu emaneti alıp bir başka noktaya götüreceklerdir. Tabî götürürken de, o köprünün ayaklarının kurulmuş olduğunu göreceksiniz ve “Demek ki bunlar bu iş içinmiş” diyecekler. Tıpkı sahabeye, tâbiîne, tebe-i tâbiîne: “İçinizden Peygamberi gören var mı?” ve “Peygamberi göreni gören var mı?”, “Peygamber’i göreni göreni gören var mı?” denilip de kapıların açılması gibi, siz de belli bir noktada yerinizi alacaksınız ve size de o kapılar –Allah’ın inayetiyle– açılacaktır.

Burada soru ile alâkalı olarak şu hususu bilhassa vurgulamak istiyorum: Bilemeyiz belki bu neslin ömrü uzun olabilir ve siz o misyonu geleceğe ait bütün yönüyle temsil edebilirsiniz. Ancak bütün bunlar, sizin bu genel temayülünüze ve içinizin enginliğine Cenâb-ı Hakk’ın bir lütfu olarak gerçekleşecektir.

Bu konuda bizim bir beklentiye girmemiz ve hareket tarzımızı da ona bina etmemiz tam mânâsıyla “ihlâssızlık” olur. “Bunları ben yapıyorum, bunları ben ediyorum.” gibi düşüncelerin ve ufak dahi olsa birtakım beklentilerin aklımızın köşesinden geçmesi, ileriye matuf büyük misyonla alâkalı yapacağımız o binanın bir yanını yıkar. Hatta bu beklentilerin zamanla ruhumuzda yaralar açabileceği, bizi bencillığe, gurura sevk edebileceği de söz konusu olabilir. Vâkıa, bazılarının hakkımızda hüsnüzanda bulunup bize bazı makamlar vermesi beklenebilir ama, bence hiçbir şahıs, nefsi adına böyle bir düşünceye girmemeli, hatta bunu hayalinden bile geçirmemelidir. Hayalinden geçtiği an o yanlış bir adım atmış sayılır; dönüp tevbe etmezse, zamanla bu anlayış, istikrar kazanır ve onu da diğer yanlış adımlar takip eder ki, gün gelir, tam kazanma kuşağında baş aşağı gider ve bütün bütün kaybeder. Çağımızın önemli bir mütefekkeri ve aynı zamanda ihlâs kahramanı olan o zat, bu hususta fevkalâde hassas hareket etmiş ve: “Bilmeyerek bana kitap okutturuldu.. bilmeyerek kitapları terk yoluna itildim.. bilmeyerek Kur’ân’a yöneldim.. bilmeyerek dinime hizmet ettirildim...” gibi ifadelerle durumun nezaketine parmak basmıştır.

Evet, neferlik bizim için bulunmaz Bursa kumaşındır. En iyisi mi bir nefer, bir asker olarak hep Allah kapısında durmalı ve değişik beklentilere girmemeli. Vâkıa, bazen bir nefere müşirlik vazifesi de gördürebilir ki, bu, O’nun bileceği bir iştir ve bizi

kat'iyen alâkadar etmez. Zaten Bediüzzaman da öyle demiyor mu? “*Nefis cümleden ednâ, vazife cümleden âlâ*”; “*Sen kendini racül-i fâcir bilmelisin*”; “*Kendini bu iyiliklere, bu güzelliklere mazhar görme. Temessül etmediğinden, yani sen onları tam temsil edemediğinden dolayı mazhar değil memerr olabilirsin.*”

Suyun üzerindeki kabarcıklar güneşin aksini alıyorlar. Güneş olmasa neyi alacaklar? Öyleyse bütün güzellikler, o Güzeller Güzeli'ne mahsustur. Evet, bu mülâhazalar çok önemlidir. Allah (celle celâluhu) size, bize ne kadar büyük vazifeler gördürürse, bizim de o nisbette tevazumuz artmalı ve beklentilerden, iddialardan uzak bir hâl almalıyız. Zira dünyada ve ahirette selâmette kalabilme, ancak kalb selâmetine vâbestedir.

“Sanma ki ey hâce senden zer ü sim isterler.

Yevme lâ yenfau'da kalb-i selim isterler” bu hakikate işaret eden ne güzel bir sözdür!

Evet, bu hakikat ruhumuza işlemeli. Bunun dışında düz bir insan olarak ne şahsımız adına ne de topluluk adına boyumuzu aşkın beklentiler içine girmemeliyiz... son nefesimizi böylesi düşünceler içinde teslim etmeye kilitlenmeliyiz.

HİZMETİN İSTİĞFAR BUUDU

Soru: Dinimize hizmet adına yapılan işlerde, istiğfarın yeri neresidir?

Dine hizmet adına vazifeler yerine getirilirken bazen Allah'ın hoşlanmadığı şeyler de işlenebilir ve bunlar, çok defa o işin tıkanmasına sebebiyet verebilir. Bu sebeple Kur'ân, Fetihle istiğfarı birbiriyle irtibatlandırmış ve Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem): *“Allah'ın fethi geldiğinde, durmadan istiğfar et!”*⁶ buyurmuştur. Hz. Âişe Validemiz (radıyallâhu anhâ) diyor ki, *bu âyet nazil olduktan sonra O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) istiğfarı bir mecliste bazen yüz defa olabiliyordu.*

İşte bu ruh, bir peygamber ruhudur. Aksi ise, yani başarılar ve zaferlerle sevinme firavun ruhudur ve mü'mince davranışları firavun ruhu mutlaka tıkar. Misal verecek olursak, dine hizmet adına bir yere giderken bile olsa arabada veya uçakta kasılmak, şen şakrak bir hava ile ve ferah-feza tavırlarla bir yerlere gitmek, bir şeylerle meşgul olmak, kat'iyen Rahmânî değildir. Evet, istiğfarsız, murâkibesiz bu kabîl hizmetler, tıkanmaların başlıca sebebidir. Ve kat'iyen, inanıyorum ki, karşılaşılan tıkanmalar bu yüzden meydana gelmektedir.

Evet, öyle hassas günlerdeyiz ki, toplumun, hususiyle de adanmış ruhların duygu, düşünce, inanç ve amel bakımından yeniden bir kere daha kendini gözden geçirmesi lâzım. Bütün arızalı yerlerin tamiri, ruhî yapının yeniden ihya ve inşası için baştan ayağa gözden geçirilmelidir. Ancak böyle ciddî bir ameliyeden sonradır ki, insanlar, oruçlu bir ferdin su içme esnasında, suyun, içine akışını hissetmesi gibi, telaffuz ettiği her kelimeyle içi ürpercek ve çok defa huşû içinde kılınan bir namazdan dolayı bile “Estağfirullah” deme mertebesine yükseleceklerdir.

Evet, Allah'ın rızasının nerede olacağı bilinemez. Belki de O'nun rızası namazın böyle kılınmasında değil de, kaskatı, fakat rükünlere riayet edilerek kılınmasındadır. Zaten önemli olan, Allah huzurunda olma terbiyesini yaşamak, şeytanı ve şeytanî gafleti atarak ciddî bir iş yaptığının şuurunda olmaktır. Yani mesele, duyulacak şeyleri duymak değildir. Bununla “Hiçbir şey duymamak esastır.” demek istemiyorum. Demek istiyorum ki, şahsî kemalâtımız ve toplumun mükemmelleşmesi adına elde ettiğimiz her başarıda, istiğfar etme hissini kavrayıp geliştiremiyorsak bu bir gaflet sayılabilir ve Allah da gafilleri sevmez. Hatta “Allah bize ne güzel işler gördürdü.” ifadesi bile eğer istiğfarsız

kalıyorsa bu da ihtimal, kamouflajlı bir şirktir. Bütün bu tür tehlikeli düşünceleri de ancak istiğfarımızın derinliği ölçüsünde zararsız hâle getirebiliriz.

Meselenin bir başka yönü; karşımıza çıkan gaileleri göğüslerken, “Bunlar niye başımıza geldi, neyiz vardı?” gibi ifadeler kullanmak bir nankörlük ve Rabbe karşı bir terbiyesizliktir. Bundan dolayı içimize bu tür hisler gelince, hemen onu istiğfar ile boğmalıyız. Bütün bu olup bitenlerde suçu kendimizde arıyor muyuz? Nazarlarımızı projektörler gibi iç âlemimize çevirip durmadan orayı tarıyor muyuz? Kur’ân: ^{هٰۤؤٰٓءِیْ ۙ۝۱۱۵} “Siz kendinize bakın!”⁷ demiyor mu? Öyleyse niçin “Allah suretlerinize bakmaz, fakat kalblerinize bakar.” düsturuyla iç kontrolümüzü yapmıyoruz, gönüllerimize neler giriyor, neler çıkıyor, araştırmıyoruz.

Bunlar yapılmayınca, elde edilen başarılarda Allah’ın inayeti unutulur, nefsanîlik yaşanır ve insan aldanır.. aldanır zira bunlar şeytanın sağdan yanaşarak fısıldadığı vesveselerdir. Bakın Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kâbe’ye (fatih olarak) girerken, mübarek alını, binitinin eyerinin ka’şına degecek şekilde idi ve kendisi de iki büklümdü. O hâlde yaptığımız her şeyde O’nun (celle celâluhu) rızasını aramalıyız. Hâlbuki çoğunlukla bir iş yaparken gülerken ve şen şakrak hâlimizle mâl-i hülyalar içinde dolaşiyor ve çok defa yanlış şeyler yapıyoruz.

Evet, O’nun rızası yeter bize. Öyleyse her şeyimizde O esas olmalı, O hedef olmalı ve bütün davranışlarımız, düşüncelerimiz O’na endekslenmeli...

6 Bkz.: Nasr sûresi, 110/1-3.

7 Mâide sûresi, 5/105.

İLÂHÎ LÜTUFLARIN DEVAMI YOLUNDA

Soru: Tarihî seyir içinde cereyan eden hâdiselerle mukayese edildiğinde âdeta dengeler kuşağında yaşarcasına ilâhî lütuflara mazhar olduğumuz sık sık ifade buyrulmakta. Bu lütufların temadisi için fert ve toplum olarak bizlere düşen vazifeler nelerdir?

Allah'ın üzerimize sağanak sağanak yağdırdığı rahmetini “tahdis-i nimet” olarak sık sık zikrediyoruz.. zikretmeliyiz de. Nasıl zikretmeyelim ki, bizler bir damla yağmura hasret kaldığımız günlerin, mâneviyat adına kurumuş, çatlamış çorak yerlerin ve bir çorak dönemin insanlarıyız. O günlerden Rabbim, bizlere inayet ve lütufta bulunup bugünlere erİştirdi. Ne var ki, Allah'ın inayet kerem ve lütfunun bizi kuşatması ayrı bir mesele, bunların temadisi de ayrı bir meseledir.

Kanaat-i âcizanemce bu nimetlerin devam ve temadisi adına yapacağımız ilk iş, mevcut hâlin geriye tek adım bile atılmaksızın, istikamet üzere korunmasıdır. Bir misal verecek olursak; radyoda kanal ayarlaması yaparken evvelâ aradığımız kanalı bulur, sonra da bulduğumuz kanalda sabit kalıp artık diğer kanallar üzerinde ibreyi gezdirmeyiz. Belki, kanal üzerinde ibreyi hafif sağa-sola oynatıp en net dalgayı yakalamaya çalışırız. Aynen bunun gibi, sebepler planında bu nimetlerin bize gelmesine vesile olan ızdırap, dua, aksiyon gibi özellikleri, onları muhafazanın yanında daha da ileri götürmeliyiz ki, üzerimizdeki lütuf ve ihsanların devamı adına ilk adımı atmış olalım.

Bir diğer nokta da, yaptığımız işlerde en hâlisaneyi, en müttakiyaneyi, en zahidaneyi, en veliyyaneyi bulmaya çalışmamızdır. Hem de bir ömür boyu bunun arkasında olma kaydıyla. Aksi takdirde, aksiyon ruhunun dumûra uğradığı an, “Hücûmat-ı Sitte”deki gailelerin hemen çepeçevre bizi kuşatacağı kaçınılmaz olur. İşte o zaman birbiriyle çok irtibatlı ve biri diğeri hesabına işleyen fasit dairelere götürücü olan bu gailelerden birinin ağına düşüp helâk olabiliriz. Zira bu öldürücü virüsler arasında öyle enteresan bir haber ağı vardır ki, biri bünyeye girip vücudun mukavemetini kırınca, hemen diğer virüslere “Sen de gel!” sinyali gönderir. Böylece bu virüsler birbirlerine telgraf çeker gibi mânevî bir irtibat kurmak ve bir fasit daire teşekkül ettirmek suretiyle içine girdikleri bünyeyi yıkmaya başlarlar.

Biraz daha açacak olursak; ferdin bünyesine giren *korku* virüsü, *tenperverlik*

virüsünü çağırabilir. Vücudun mukavemeti biraz daha kırılınca, sinyali alan *şöhret* bir hamlede içeri dalabilir... En sonunda vücut bir daha da iflah olmaz bir hâle gelir ki, Allah'tan inayet ola..! Evet, şayet hususî bir lütuf, inayet olmazsa bu kereden sonra onun için ayağa kalkmak mümkün olmayacaktır.

O hâlde bir yandan Rabbimiz'in lütuflarına mazhariyetimizi muhafaza ederken, diğer yandan da "Daha yok mu?" dercesine, daha yüksek mertebelere tırmanma gayreti içinde olmalıyız ki, bu gaileler başımıza gelmesin.

Evet, her lütuf kendi cinsinden şükür ister. Şayet Rabbimiz bize imana uyanmayı ve aynı zamanda başkalarını da uyandırma şuurunu lütfetmişse, hatta bizi, hayatımızın gayesi bu olduğuna sık sık ihtarlarda bulunmuşsa, bu nimet de yine aynı cinsten bir şükür ister. İşte bu şükür ve şükrün devamıdır ki, lütfun devamına sebep olacaktır. Allah (celle celâluhu) "*Eğer şükrederseniz nimetimi artırırım. Ama nankörlük ederseniz azabım çok şiddetlidir.*"⁸ buyuruyor. Dikkat edecek olursanız burada "Nankörlük ederseniz, nankörlüğünüzü artırırım." demiyor. "*Nankörlük yaparsanız azabım çok şiddetlidir.*" buyurmak suretiyle, bir taraftan bizi müstakim bir çizgiye çağırıyor, diğer taraftan azaptan korunma ve lütfu mazhar olmanın yoluna işaret ediyor. İşte biz de, böyle bir imana uyanma nimetine karşı, başkalarının imana uyanmasına sebep olma şükrüyle mukabelede bulunuyor ve yeni yeni nimetlere mazhariyet bekliyoruz. İnşâallah bu sayede yakînimiz daha da ziyadeleşiyor ve Rabbimiz'i daha da yakından hissediyoruz... Üstadımız "*Kendilerine verdiğimiz şeylerden infak ederler.*"⁹ âyetinin tefsirini yaparken, umumîliğe gidiyor ve şu açıklamayı yapıyor; "*Malın zekâtı olduğu gibi beden, zekânın, hafızanın, muhakemenin, hatta nutkun da kendine göre zekâtı vardır.*" Her şeye hakkını vermek gerekir. O hâlde bize gelen bu lütufların temadisi için aynı cinsten şükürle mukabelede bulunmamız şarttır ve elzemdir.

Bu hususta takip edilmesi gereken bir başka metot da; birbirimize karşı açık kapı siyaseti izlemek suretiyle iç kontrolü temin etmektir. Tıpkı sahabe-i kiram gibi. Az Asr-ı Saadet'e gidecek olursak, orada ashab-ı kiram efendilerimizin birbirlerine karşı söyledikleri dobra dobra pek çok mertçe sözlere şahit oluruz. Bu sözleri bir numune olarak nazar-ı itibara alınca, biz de bunu kametimize göre kendi içimizde tatbik edebiliriz. Yani, "Arkadaş! Eğer bir meselede düştüğümü görürsen, elimden tutup kaldır. 'Neydi yahu o hâlin?' diyerek beni ikaz et. Bu hususta temerrüt etmeyeceğim." diye karşı tarafa bir hak ve selâhiyet tanıyarak, eğrildiğimizde belimizi doğrultacak bir

arkadaş seçebiliriz.

Yalnız burada önemli olan husus, Üstad'ın, “perdeyi yırtmamak” tabiriyle dile getirdiği ölçünün iyi ayarlanmasıdır. Evet, bence “*Allahum, beni göz açıp kapayıncaya kadar bile nefsimle baş başa bırakma!*” diye dua dua yalvaran şahsın bu kapıyı arkadaşlarına açması ve yapılan ikazları “emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker” olarak kabul etmesi gerekir. Selahaddin Eyyubî veya Nureddin Zengî bir şahsın, Yavuz Zenbilli'nin, Kanunî Ebussuud Efendi'nin ikazları karşısında dize gelmiş ve “Allah senden razı olsun, yoksa başımı almış gidiyordum.” demişlerdir. O hâlde biz kim oluyoruz da, böyle ikazlara karşı kapımızı kapatıyor, hatalarımızı gösteren insanlara karşı tavır alıyoruz?

Hâsılı, biz kendimizi değiştirmedikçe Rabbimiz bizi değiştirmeyecektir. Ama kendi kendimizi değiştirmemizin temini hususunda nef-i emmaremize karşı bize yardımcı olacak ve bizi kendi hâlimize terk etmeyecek vefakâr dostlara da çok ihtiyacımız var.

8 İbrahim sûresi, 14/7.

9 Bakara sûresi, 2/3.

HASMANE TAVIRLARA KARŞI ÜSLÛBUMUZ

Soru: Bize yönelik hasmane davranış ve hareketlere karşı sergilememiz gereken tavır nasıl olmalıdır?

Mü'minin tavrı çok önemlidir. Zira o, Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahle-i tedrisinde dersini almış insandır. Mü'minin edep, nezaket ve nezahetin dışına çıkması mümkün değildir. Zira onun, hâdiseler ve şahıslar karşısında sergilediği her davranış otomatik olarak İslâm'a mal edilmektedir. Öyleyse mü'min, İslâmî edep şekillenmiş tavrını, en imansız adamlar ve en amansız hâdiseler karşısında dahi değiştirmeden bir Müslüman'a yakışır şekilde sergilemek zorundadır. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatına baktığımızda, Ebû Cehil karşısında bile tavır değiştirmedeğini görürüz. Bu itibarla da, şayet bir şey karşısında öfkelenmişsek, o öfkeyi dışarı vururken dahi kullanacağımız üslûp yine İslâmî bir üslûp olmalıdır. Vâkıa, Kur'ân-ı Kerim bazı âyetlerde kâfirlere karşı sert bir üslûp kullanmıştır. Ama, onun o sert üslûbu, şahıslardan ziyade bir kısım çarpık fikirlere ve düşüncelerdir. Evet, aslında o, hiçbir kimseyi karşısına alıp hırpalamamıştır. Onun hırpaladığı, kâfir ve mühlidlerden ziyade, onların temsil ettikleri ve kıyamete kadar da devam edecek olan kâfirce düşünceler ve mühlidce anlayışlardır. Her zaman, Kur'ân'dan bu dersi alan bizlerin, farklı davranması düşünülemez ve düşünülmemeli.

Evet, bizler bu hakikati şahıslar bazında ele aldığımız gibi, devletler bazında da ele alabiliriz. Meselâ, “Amerika, İngiltere, Almanya” derken zaman zaman üslûbumuzu sertleştirdiğimiz bir vâkıa. Ancak şunu hiçbir zaman hatırdan çıkarmamalıyız ki, ileride gidip Amerikalılara, İngilizlere, Almanlara hak ve hakikatleri anlatmayı, onlara, ilâhî mesajları ulaştırıp ebedî bir azaptan kurtarmayı düşünüyorsak, daha bugünden sertliği bir yana bırakıp, onlara karşı kullanacağımız üslûbu iyi tespit etmek zorundayız. O hâlde her meselede olduğu gibi, bu meselede de Kur'ân ve Sünnet'in ruhundan süzölmüş ölçü ve kriterlere müracaat etmemiz lâzımdır.

İsterseniz, Kur'ân'dan bir örnekle konuyu daha da müşahhaslaştıralım. Allah (celle celâluhu), Hz. Musa'ya (aleyhisselâm) Firavun hakkında “*Ona yumuşak söz söyle, belki düşünür.*”¹⁰ diyor. Yani sana ve kavmine yıllarca kan kusturan Firavun bile olsa, yumuşak söz ve tatlı dille muamele edilmesi söz konusu. Burada dikkati çeken önemli bir

husus da, Kur'ân'ın düşünmeyi, Allah'tan korkmayı "kavl-i leyyin"e bağlamasıdır. Bunu mefhum-u muhalifiyle ele alacak olursak, "Sertlikle üzerine giderseniz ne düşünür ne de haşyet duyar." mânâsını çıkarabiliriz. O hâlde muhatap kim olursa olsun, bir şeyler anlatabilmek için mülâyemet ve müsamaha vazgeçilmez şartlardır.

Demek ki, Müslüman daima tavr-ı leyyin, hâl-i leyyin, kalb-i leyyin, vicdan-ı leyyin, kavl-i leyyin içinde bulunmak mecburiyetindedir ki, gerçek irşad insanı olabilsin. Aksi hâlde, yani yumuşamamış, erimemiş, Muhammedî ruh kalıbına dökülmemiş bir insanın her hâli ve tavrı sun'î ve yapmacıktır. Böyleleri belli bir süre tebessüm etseler de, kuyruğuna basıldığı zaman hemen dış gösterir ve mahiyet-i asliyelerini ortaya koyarlar. Zaten bir yıldız böceği rasat ehlini ne kadar zaman aldatabilir ki?

Bu ölçüler içinde Hz. Mesih'in ahir zamanda yeryüzüne inmesi ve ümmet-i Muhammed'den birine iktida etme meselesini, onun, Muhammedî ruhtaki mevcut adaleti, re'fet ve şefkatiyle ayrı bir buuda çekmesi şeklinde anlamak mümkündür. Yani Muhammedîlikteki itidalin üstünde hatta belki bazılarınca dengesizlik olarak görülecek şekilde ileriye götürerek "Dövene elsiz, sövene dilsiz ve gönül kıranlara da gönülsüz olması" şeklinde anlayabiliriz.

Bu konuda asrın çilekeşi Hz. Bediüzzaman, ne güzel örnektir. O hemen her zaman kendisine işkencelerin en acımasızını ve en insafsızını reva gören ehl-i dünyaya karşı bile bir girizgâh bulup imanî hakikatleri anlatmaya çalışmış ve kat'iyen darılmamıştır. Zaten Ashab-ı Uhdûd da öyle değil mi? Kendilerine hendekler kazıp, o hendeklerin içine itekleyenlere, ruhlarının ilhamlarını boşaltmak için çırpınıp durmuyorlar mıydı?

Evet, bağırıp, çağırma, şiddet ve hiddetle hiç kimseye bir şey anlatmak ve hele kabul ettirmek mümkün değildir. Belki belli bir dönemde şiddet kullanma bir metod ve bir yoldu ama, zaman onu neshetti. Artık "*Medenilere galebe ikna iledir.*" düsturu hükümfermâ. Günümüzün muhabbet erleri, çerçevesini çizmeye çalıştığımız seviyeyi yakalamalı ve bu konuda bol bol temrinat yapmalıdırlar.

Evet, yukarıda belirttiğimiz gibi Hz. Mesih, ahir zamanda, ahiretin en ücra köşesinde de olsa o önemli misyonu eda etmek için mutlaka nüzûl edecektir. Nüzûl edecektir ama, içinde şahs-ı mânevînin muhtevî bulunduğu mânâ ve ruha nüzûl edecektir. Evet, o, bu mânâyâ ve bu ruha kalıp olmak için inecektir. Eğer o ruh yoksa

ceset olarak gelmesinin bir mânâsı da olmaz zannediyorum. Hâsılı, netice olarak şunun bilinmesi gerekir ki, ahir zamandaki diriliş, hâl-i leyyin, tavr-ı leyyin, kalb-i leyyin ve kavî-i leyyini temsil edebilen sevgi kahramanlarının diriltici soluklarıyla gerçekleşecektir.

10 Tâhâ sûresi, 20/44.

TARİHÎ TEKERRÜRLER VE BİZ

Soru: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hicret etmesi, mağaraya sığınması vs. hâdiseler "tarihî hâdiselerin tekerrürü açısından" bakıldığında bizim için de bahis mevzuu mudur?

Öncelikle şunu tespit etmek lâzım; Allah (celle celâluhu) kıyamete kadar olacak her şeyi Asr-ı Saadet'te bir mikro planda görüntülemiş gibidir. Bu itibarla ümmet-i Muhammed, her zaman gelişen yeni hâdiseler, değişen şartlar ve hükmü belli olmayan meselelere çözüm yollarını o asra müracaat ile bulabilirler. Zaten selef-i salihînin yapmış olduğu içtihadlarla meydana gelen o dev eserler de bir mânâda, o devirdeki mikrofilmlerin teksir ve istinsahından ibarettir.

Şunu belirtmekte de yarar var: Tarihî hâdiseler aynıyla değil, misliyle cereyan eder. Bu itibarla da denebilir ki; geçmiş zamanda cereyan eden hâdiselerin, aynıyla tekrarını bekleyen tarihî maddeciler, ciddî bir aldanmışlık ve yanılğı içindedirler. İhtimal onları yanıltan şey, hâdiselerin bazen aynıyla tekerrür ediyor gibi gözükmesidir. Aslında bu, asıl ile zıllı (gölgeyi) birbirine karıştırmak demektir.

İşte hicret ve hicret yolculuğu esnasında meydana gelen hâdiseler, denebilir ki, bir başka dönemde de misliyle cereyan edebilir. Meselâ, günümüz itibarıyla, bizler öteden beri hep böyle bir kulvarda yol alıyoruz. Hadisin ifadesiyle "*Muhacir, Allah'ın haram kıldıklarından kaçmandır.*" fehvâsınca, şahsî hayatımızda haramlardan içtinab ederek hep hicret yaşıyoruz. Maddî cihad gibi hicreti de çoklarımız, gerek ferdî gerek ailevî olarak hizmetinin gereklerine göre yerine getiriyorlar. Bilhassa Orta Asya'da komünizm rejiminin çözülmesi bu hâdiseye daha bir hız kazandırmıştır. Avrupa, Amerika, Avustralya ve daha başka yerlerde milletimize ait değerleri yeryüzü insanına duyurma adına yapılan açılımlar ise meselenin ayrı bir buudunu teşkil etmektedir.

Yalnız burada bir hususa dikkatinizi çekmek istiyorum: Yapılan hicretin içine hiçbir iddia, beklenti karıştırmaksızın, sadece Allah için yapılması şarttır. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi ise, insanın iç dünyasının sıhhatine, kendi kendini keşfetmesine, Allah ile irtibatının kavi olmasına, her yerde O'nu görüp, O'nu duyup, O'nu hecelemesine bağlıdır. Evet, bence insanlar evini, barkını, memleketini, vatanını terk edeceklerse, bunu çok pahalıya satmalıdırlar. Çok yüce gayeler, yüce hedefler uğruna bu

fedakârlıklara katlanmalıdırlar. Kaldı ki, zaten Allah ve Resûlü de bizlere bu gayeyi ve bu hedefi göstermişlerdir. Hedef Allah'tır, O'nun Cennetidir, cemalidir, rızasıdır, Resûlullah'ın şefaattir.

Sahabe-i kiram içinde adını bilmediğimiz bir zat, bahsettiğimiz ölçüde kalb balansını iyi ayarlayamadığı ve niyetini hâlis tutamadığı için, diğerleri ile aynı meşakkate, zorluğa, sıkıntıya katlanmasına rağmen kazanma kuşağında kaybetmiştir. Bir kadın uğruna Mekke'den Medine'ye hicret eden işte bu sahabinin durumu, Allah Resûlü'ne anlatılınca, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Nikâhlanacağı bir kadın uğruna hicret edenin hicreti de onadır.*” buyurmuştur. Yani o, Allah'ın muhaciri, Resûlullah'ın muhaciri olma pâyesine erişememiştir. Bu itibarla da denebilir ki, kalb balansı, iç murâkabe ve muhasebe, niyetin hâlis kılınması hepsinden önemlidir.

Evet, sahabe-i kiramın hiçbirine; “Sizin o büyük fedakârlıklara katlanarak gerçekleştireceğiniz hicrete, şöyle şöyle şeyler terettüp edecek!” yani “Bir on yıl sonra cihanla hesaplaşacaksınız, şu kadar alana yayılacaksınız; vali, hâkim ve idareci olacaksınız...” gibi şeyler hiç mi hiç bahsedilmemiş; onlara sadece hedef gösterilmiş ve “Medine'ye hicret edin!” emri verilmiş. Onlar da, her şeye rağmen hicret etmişler. İşte bu düşüncenin kaynağı, o düşüncüyü hayata taşıyan insanın iç dizaynını iyi ayarlaması ve Allah ile irtibatının kavi olmasına bağlıdır. Böyle insanlar Yunusvari:

Gelse celâlınden cefa, yahut cemalinden vefa

İkisi de câna safa, lütfun da hoş, kahrın da hoş

derler. Hem de hiç iç ezikliği duymadan, tereddüte düşmeden, şüpheler içine girmeden.

Bugün de Allah bizlere yeni bir hicret yaşıyor. –Bize bunu nasip eden Rabbimiz'e nihayetsiz hamd ü senalar olsun.– Öyleyse bunu yaşayanlar, eğer amellerinin boşa gitmesini istemiyorlarsa, iç âlemlerini iyi ayarlamaya bakmalıdırlar.

Soruda mağaradan da bahsediliyordu. Evet, daha önce kaydettiğimiz gibi misliyle cereyan eden hicret hâdisesinde, aynen o zamanki mağara dönemini fert ve toplum bazında bugün de yaşıyoruz. Dün –bugün bu işin hızı kesilir gibi gözükse de– Müslümanlık düşünceleri ile açığa çıkan hiç kimseyi iflah etmiyorlardı. Ve gözünün yaşına bakmadan bir şakî gibi senelerce kovalayabiliyorlardı. Onlara milleti, ülkesi, dini

için düşündüklerini söyleme imkân ve fırsatı bile vermeden, ademe mahkûm ediyorlardı. İşte bunlar da, farklı bir buudda mağara dönemi yaşantısının tezahürleridir.

Şimdi de, hâdisenin farklı bir buuduna işaretle bu bahse son verelim. Her şeyden evvel bu millete, bu ülkeye, bu devlete hizmet vermek isteyenler çok uzun vadeli planlar yapmalılar ve gelecekte kendilerine terettüp edecek ağır mükellefiyet ve sorumlulukları göğüslemek için şimdiden hazırlıklı olmalılar. Bu ülkede, dinine hizmet eden kimselere düşmanlık yapan, düşmanlık yapmanın da ötesinde, onların hayatlarına hacir koyan ve onları tesirsiz hâle getirmek isteyen Allah ve Peygamber düşmanlarına, dine ait hakikatleri götürmek için sürekli proje üretmeliler. Belki bunlar bazılarının mülâhazasına göre pasif olarak değerlendirilebilir ama zannediyorum tam aksine, asıl bunlar milletimizin geleceği adına kalıcı ve istikbal vaad edici hizmetlerdir ve bu yönüyle de bu zatlara olabildiğince aktif sayılırlar.

Evet, dün gitti.. bugün de gitmek üzere.. yarının ise geleceği, yani ona erişip erişemeyeceğimiz belli değil. Öyleyse biz içinde bulunduğumuz anı gerçek ömrümüz bilmeli ve onu dolu dolu geçirerek değerlendirmeliyiz.

İkinci Bölüm Düşünce Boyutu

GERÇEK DÜNYA DÜZENİ

Soru: Gerçek dünya düzeni adına problemlere yaklaşım nasıl olmalıdır?¹¹

Bu meseleyi herkes biraz kendine göre ve farklı yaklaşımlarla ele alıp değerlendiriyor. Bu da gayet normal. Meselâ, ters bir beynelmilelcilikten (komünizm) ağzı yanmış insanlar şovenizmi bir kurtuluş vesilesi kabul edip ona yönelebilirler. Nitekim bütün Asya'da hemen her millet, kendi kadim tarihine yönelme mülâhazasıyla bir ölçüde, kendini hangi mânâda milliyetçi sayıyorsa o ölçüde kendi değerlerine yöneliyor. Hâlihazırdaki durum itibarıyla Ruslar'da, Özbekler'de, Azeriler'de, Kazaklar'da görülen değişimi böyle değerlendirmek mümkündür.

Bugün dünyanın başka yerlerinde de aynı mânâda bir kısım değişimler var. Bu değişim ve oluşumlar başkalarına zarar vermeyecek ölçüde kaldığı müddetçe normal görülebilir. Ancak, bunları daha yararlı hâle getirme yolu ve üslûbu bulunarak, daha sonraları insanlığın pişmanlıklar yaşamaması da sağlanabilir.

Bunlardan bazıları din eksenli bir vetire takip etmekte. Bu son kısım alâkalı dünyanın çeşitli yerlerinde, organize veya dağınık faaliyetlerden söz etmek mümkündür. Diğerlerinden farklı olarak bunlar, her meseleye “Din esastır.” prensibiyle yaklaşırlar. Ve tabîî olarak da, hâlihazırdaki bu yerinden oynamışlığı, kendi düşünce istikametlerinde değerlendirip insanları, dinin gerektirdiği konuma getirmek isterler. Ayrıca, dünyayı şimdiye kadar elli defa sömürmüş güçler de, bu yeniden yapılanma sürecini kendi hesaplarına değerlendirmek gibi bir gayret içinde olacaklardır.

Bu güçler, arasında tam bir mutabakat var mı? Elbette hayır. Ama olabildiği kadarıyla bir araya gelip anlaşmaya çalıştıkları da bir gerçek. Bilindiği gibi bu konuda İngiltere, Amerika'dan çok da ayrı düşünmez. Gerçi Saraybosna mevzuunda küçük bir mütalâa farkı ortaya koydular ama, şimdilerde onlar da Amerika'nın ağzının içine bakıyorlar. Fransa'nın bazen farklı mütalâaları oluyor gibi, ancak o da, görüş ihtilafından daha çok, bu yeniden yapılanma ve şekillenmede bekledikleri kadar “hakk-ı temettu” elde edemediklerinden kaynaklanıyor. Şimdilerde, mahrum edilenler arasında elbette başka rahatsız olanlar da var...

Bir de, rahat mı, rahatsız mı olduğu pek anlaşılmayan ülkeler bulunuyor. Bu ülkelerin durumunu anlamak oldukça zor. Belirtisi çok zor keşfedilen hastalıklar gibi.. aynı zamanda bunların umum ganimetten hisse istedikleri filan da yok. Hatta ne istedikleri belli bile değil. “Bütün dünyada sulh” temennisi içindeler... Keşke bütün dünya sulh içinde olabilseydi, ama realiteler bunun böyle olmadığını gösteriyor!.

Ayrıca burada, her toplumun kendi içinde beklediği değişimi de kaydetmek gerekir. Tabî ki böyle bir beklentinin tezahürü de her ülkeye göre değişiklik arz edecektir; edecektir ama, bunların hepsini ayrı ayrı ele alıp analiz etmemiz de imkânsızdır. İsterseniz, şimdilik kendi toplumumuzun beklentileri hakkında şu hususları kaydedip geçelim: Bizim toplumumuz hüşyardır, uyanıktır, önsezi ve vicdanının sesine uyarak bir gün mutlaka kendi özünde en uygun değişimi benimseyecek ve bunu gerçekleştirecektir. Böyle bir durumun sezilmesindedir ki, ülkemizde pek çok düşünce farklılıkları doğmuştur. – İnşâallah ben öyle zannediyorum– Ülke cephesine ait bütün bu farklı görüş ve düşünce sahiplerinin bütünü de, hem dediklerinde hem de yapmak istediklerinde samimîdirler. Bu kadar geniş yelpazede bazı çizgi ve motif farklılıklarını da gayet normal, hatta bir yönüyle de faydalı kabul etmek icap eder.

İsterseniz bu umumî mütalâadan sonra meselenin tekniğiyle ilgili olarak şu kısa mülâhazaya da bir göz atalım: Harb ü darple, kan dökerek ne istenen seviyede bir dünya kurulur ne de kurulacak böyle bir dünya hüsnükabul görür. Düne kadar açıktan yapılan saldırı ve işgal hareketlerinin, günümüzde belli kamuflejlarla farklı gösterilmesi de neticeyi değiştirmez. Nitekim dün tek başına saldıran “salip” bugün yanına hilâli de alıp yoluna öyle devam ediyor. Ama her kötüye olan tepki ve reaksiyondan bu riyakârca çirkin davranış da nasibini alacaktır. Onun için kesin ve net olarak şunu bir kere daha tekrar etmek istiyorum: Bundan böyle kaba kuvvet kullanarak kurulmak istenen her denge kısa bir zaman sonra yıkılacak.. ve yıkılan o enkazın altında da, öncelikle o belâyı başımıza musallat edenler kalacaktır.

Biz bir mânâda, Kore, Vietnam, Körfez ve Somali’de bunun en çarpıcı misallerini gördük. Geleceğin tepki örnekleri ise daha şiddetli olacaktır. Zaten İslâm âleminin tabanında mevcut olan, hasım dünyaya sempatiler de yavaş yavaş eriyerek yerlerini antipatiye bırakıyor. Karşı tarafın olumsuz tavrı değişmediği müddetçe de, bu antipati bütün şiddetiyle devam edecektir. Zaten, “karşı cephe” tabiriyle kasedtiğimiz ülkeler de bunun farkındalar. Onun için olacak ki, her şeye rağmen yer yer kendilerince taviz kabul

edilebilecek bazı görüntüler sergilemekte. Son İsrail ile ilgili tavrımızdan sonra açıkça ifade edelim ki, antipati adına biz de tam nasibimizi aldık. İslâm âleminin idarecilerinde olmasa bile, tabanında bize karşı duyulan itimat ve sevgi ciddî olarak sarsılmış sayılabilir. Bundan dolayı da durumumuzun iyice zorlaşacağı beklenebilir ki, bu da daha güçlü vakumlar hâsıl edeceğimiz ana kadar, bu küskün dünyayı yeniden yanımıza çekemeyeceğiz demektir.

Atalarımız, “Su testisi su yolunda kırılır.” demişler. Bir şeyi yıkarak bir yerlere gelenler, sonra yıkılarak o yerlerden giderler. Bugün dört bir yanımıza, tarihî tekerrürleri de hesaba katarak bir bakıversek, yarın bizi bekleyen şeyler daha bir net görülecektir.

Evet, dünya, yenilenme adına şimdilerde gösterildiği gibi olmasa bile, bir yapılanma sürecindedir.. mevsimi gelince de bu yapılanma mutlaka gerçekleşecektir. Ama bunu gerçekleştirecek olanlar, şu anda sahnenin önünde duranlar değil de, perde arkasında kalıp hâdiselerin olgunlaşma mevsimini bekleyenler olacaktır. İşte onlar ki, kinle, nefretle yoğrulmuş bir dünya yerine, sevgi, hoşgörü ve müsamaha ikliminde şekillenmiş bir dünya inşa edeceklerdir.. ve bu yeni yapılanmada da insanlık, onların tekliflerini severek, isteyerek kabullenecektir. Bu mânâda mâşerî vicdanın inşirah içinde açılıp kendilerini gönül tahtına oturttuğu o gayret ve çalışma sahipleridir ki, kalıcı izler bırakacak ve kendileri gitseler bile, izleri asırlar ve asırlar boyu devam edecektir. Ben, bugün için yapılması gerekenin, böyle bir hizmet olması gerektiğine bütün kalbimle inanıyor ve geleceğe ait bahar râyihalı rüyaların da ancak böyle çalışmalarla gerçekleşeceği kanaatini taşıyorum. Onun için de yakın dost ve arkadaşlarıma, geçici, mevsimlik ve gelecek vaatetmeyen gayretçikler yerine, kalıcı ve bütünüyle yararlı bu tür çalışmaları tavsiye ediyorum ki, ömrüm olduğu sürece de aynı tavsiyeleri tekrar etmekten geri kalmayacağım.

11. Burada kaydedilen bilgiler 1994 yılının Mart ayında yapılan bir sohbetten derlenmiştir.

DÜNYADA DİRİLİŞ SOLUKLARI

*Soru: Son gelişmeler ışığında ahlâk ve mânevî değerler doğrultusunda yaşanan diriliş hamlelerini nasıl değerlendiriyorsunuz? İzah eder misiniz?*¹²

Meselenin bir bize bakan yanı var, bir de bizi aşan yanı. Bize bakan yönü itibarıyla, bu iş, sırf emr-i ilâhî olduğu için yapılır. Uykumuzu kaçırın, rahatımızı delen, bizi yemeden-içmeden alıkoyan, zihnen ve bedenen yoran bütün bu işler, eğer Allah rızası ve O'nun dinini i'lâ etmek için yapılmıyorsa, beyhude kürek çekiyoruz demektir. Evet, hâlis niyet, bizim yaptığımız, yapacağımız işlerin ruhudur. Bu ruh olmazsa, yaptıklarımız da yapacaklarımız da müsbet hiçbir değer ifade etmez.

Kur'ân'da, “Ey iman edenler! Sizi, size hayat verecek şeye çağırdığı zaman Allah'a ve Resûl'e icabet edin!”¹³ buyrulmaktadır. Evet bu, bir ihyâ, yani dirilme ve diriltme meselesidir. Bu diriliş de, âyette açıkça beyan buyrulduğu üzere, din ile ve dinin hayata hayat yapılması ile mümkün görülmektedir.

Allah rızası için, yani en büyük mertebe olan “mertebe-i rıza”yı kazanmak için yaptığımız işlere, kendi düşünce ve arzularımız kat'iyen girmemelidir. Meselâ, dinsiz bir insanın Cehennem'e girmesi gerçeği, bazı hassas ruhlarda bir kısım burukluklar hâsıl edebilir; dolayısıyla da dengenin korunamamasına yol açabilir. Aynı şekilde, nefret ettiğimiz fuhşu kaldıralım diye, meşru sınırları zorlayabilir; hatta bazı meşru münasebetlere bile sınırlama düşünebiliriz ki, bütün bunlar da dengeyi bozabilir. Dolayısıyla biz, sadece emredilene emredildiği şekilde ve emredildiği çerçevede yerine getirmekle mükellefiz.

Bu işin bizi aşan yanı ise şudur: Mesajımızı insanlara kabul ettirme, bizim takat ve gücümüzün üstünde bir meseledir ve ayrıca bu husus bizim işimiz de değildir. Kabul ettirecek Allah olduğu gibi, kabul ettirmeme de O'na aittir. Evet, işin bu yanının, hiç mi hiç düşünülmemesinin yanında, sözlerimiz kabul gördüğünde de, bunu hiçbir zaman zekâmızdan, bilgimizden, kabiliyetimizden, kısaca kendimizden bilmemeli ve her şeyi tamamen Allah'ın lütfu saymalıyız. Aksine, hüsnekabul görmediğimizde de, kendimizi sigaya çekmeli, duygularımızı, niyetlerimizi, ibadetlerimizi yoklamalı; sürekli muhasebe ve murâkabe de bulunmalı; tabî asla ye'se de düşmemeliyiz. Nice dev kametler ve mantık-muhâkeme insanları gelmiştir ki, birkaç insandan başka takip edenleri olmamıştır. Yine, nice ilham ve vâridât insanları gelip geçmiştir ki, arkalarından bir iki kişi ya gitmiş

ya da gitmemiştir; zira iman, kulun kalbinde Allah'ın yaktığı bir ışıktır ve bunu yakmak da sadece ve sadece O'na aittir.. evet, onu ancak O yakar.

Ayrıca mebde itibarıyla bu hizmet, tamamen Allah Resûlü'ne aittir. Mânâ açısından ele alınca da, 20. asırda Efendimiz'in izdüşümü olarak, kuvve-i kudsiye sahibi bir zat zuhur etmiş ve bu misyonu o yüklenmiştir. “Kitap”, “Sünnet” diyen ve “hikmet”e râm olan bu zat, Hakikat-i Ahmediye’yi (sallallâhu aleyhi ve sellem) temsil yolunda hayatını aslına göre düzenlemiş, sonra da Allah'ın inayetiyle o yolda yürümüş ve neticede hiçbir şeyi de kendinden bilmemiştir. Hatta, nefsinin sürekli ırgalamış, “Allah, bu dini bir abd-i fâcirle de aziz eder; sen kendini işte bu fâcir kul bilmelisin!” şeklinde nefesine hitap etmiş.. ve “Sen mazhar da değil, ancak memerr olabilirsiniz!” diyerek, sürekli muhasebe ve murâkabe içinde yaşamıştır.

Daha sonraki nesiller ise, kendilerini bu güzel hizmetlerin içinde buldular ve “Acaba Cenâb-ı Allah bize de bir şey yaptırır mı?” diye intizara geçtiler. Derken bir kere daha Cenâb-ı Hak, kendi işi için kendi malzemesini kullandı ve O'nun inayetiyle bugün ulaşılan noktaya gelindi. Geline bu noktada, her zaman kutubların sa'yini, mukarrabînin cehdini, ebrârın mesaisini aşabilecek bir semerâtın var olduğu söylenebilir.

“Hak tecellî eyleyince her işi âsân eder;

Halk eder esbâbını bir lahzaada ihsan eder.”

Yer yer sıkıldığımız, kaçıp gidelim dediğimiz, sonra yine yolları perişan görüp geriye döndüğümüz şu iman yolunda bulunan ve bazıları birer mizaç hastası insanlarla bu işin yürümeyeceği bir gerçektir. Yapılan işlerden bir topluluğun ihlâs ve gayretine büyük şerefler ve pâyeler düşebilse de, her şeyi Allah'ın yaptığı bellidir. Kimse, başka türlü düşüncelerle, vehimlerle ve ileriye dönük beklentilerle bu işi bulandırmamalı ve su-i ihtiyariyle bunca neticeyi berbat etmemelidir. Olanlar bulandırılmaz ve berbat edilmezse, şu ana kadar sağanak sağanak üzerimize yağın lütuflar, onun uhrevî halâsı adına yeterli olabilir. Ne var ki, bizden sonraki nesillerin bile mânevî ve uhrevî ihtiyaçlarını karşılayabilecek bu yümün, bereket ve hayır kaynağı, şimdilerde bizim onu bulandırmamızla ne bugün ne de yarın kullanılmayacak hâle de gelebilir.

Bu noktada oturup murâkabe ve muhasebe yapmalı, kendimizi mutlaka kontrol etmeliyiz.. etmeliyiz ve sağanak sağanak üzerimize yağın lütuflar bizde daha fazla

ubûdiyet şuuru uyarmalı, ibadetlerimiz daha bir derinleşmeli, secdeler başlarımızı kaldırmayacağımız birer vuslat kapısına dönüşmeli ve her nimet şükürle mezîde ulaşmalı. Aksine, namazlarımızı verip veriştiriyor, shevânî hislerimizin azgınlıklarıyla sürüklenip gidiyor, yiyip içme ve zevklenme de, avam ifadesiyle hep tıklarında ise, biz her zaman – hafizanallah– bu işi bulandırıyoruz demektir.

12 1994 yılı Haziran ayında yapılan bir sohbetten derlenmiştir.

13 Enfâl sûresi, 8/24.

TARİHÎ TEKERRÜRLER DEVR-İ DAİMÎ

Soru: Tarihî hâdiselerin tekerrürü zaviyesinden dünyada cerayan eden olaylara yaklaştığımızda karşımıza nasıl bir tablo çıkıyor? Lütfeder misiniz?

Dünya yeniden bir mânevî buhran ağında.. evet, Allah, dünyayı bir kere daha sarsıyor. En müreffeh ve istikrarlı ülkeler kabul edilen Amerika ve Almanya bu sarsıntıdan hissedar olacakları gibi, sıralamada onları takip eden devletler de kendi durum ve konumlarına göre bu buhrandan nasiplerini alacaklardır. Hissesi ne olursa olsun, Türkiye'nin de bu sıralamada bir yeri olduğunu unutmamak gerek.

Dünyanın yeniden buhranlara sürüklenmesi bir neticedir ve bu neticeyi doğuran sebepler ise sayılamayacak kadar çoktur. Biz bunlardan birkaçına sadece işaret edip geçelim:

1. *Dünyayı idare edenlerin, liderlik yanlarının eksikliği.* Bizim “lider” ile ne kastedtiğimiz ve bu kelimeyi hangi mânâda kullandığımız bellidir. (Lider¹⁴ yazısında da işaret edildiği gibi, bir liderde bulunması gereken pek çok vasıf ve özellik vardır.) O yazıdaki kriterler nazara alındığında, bugün dünyanın lider bakımından nasıl yoksul ve fakir bir durumda olduğu görülecektir. Dünyanın içinde bulunduğu buhran ve sıkıntıda, sözünü ettiğimiz fakirlik ve yoksulluğun tesiri küçümsenemeyecek kadar yaygın ve ürperticidir.

2. *Dünyadaki ekonomik hayatın, ekonomi bilmeyenlerce yönlendirilmesi, insanlık için bir tali'sizliktir.* Ve bu tali'sizlikle bugün insanlık, maalesef kıvrım kıvrımdır. Ne gariptir ki, günümüzde herkesin bildiği bu yanlışlık, her şeye rağmen daha bir süre devam edecek gibi görünmektedir.

3. *Bana göre en önemli sebeplerden biri de israftır.* Evet, bugün bütün dünyaya israf hâkimdir. Tabî ki, israfın hâkim olduğu yerde kaybedilmesi muhakkak ve mukadder olan bazı önemli dinamikler de olacaktır.. ve işte o dinamikleri yitirmek de dünyayı buhrandan buhrana sürüklemektedir. Eskiden insanlar “Kût-u lâ yemût”la yaşarlardı.¹⁵ Eskilerin aldıkları gıdadan, giydikleri elbiselere, ondan da kullandıkları eşyaya kadar bu her şeyde bir ölçüydü. Onlar, daha ziyade “gaye-i hayal”leri açısından, duygu, düşünce ve kültürleriyle zengin olmayı tercih ederlerdi. Bugün ise mesele

tamamen tersine dönmüştür.

İsraf, Allah'ın nimetlerinin kadrini, kıymetini bilmeme, onları ulu orta saçıp savurma demektir. Zaten şimdilerde ona "savurganlık" diyorlar. Bir yerde israfın hayat bulması orada "kaht" denilen kıtlığın boy göstermesini de beraberinde getirir. Bu bazen bereketin kesilmesi şeklinde tezahür eder ki, Bediüzzaman Hazretleri bu meseleye temas ederken, aynı noktaya parmak basar ve "*İktisat sebeb-i bereket, israf ise bereketin kesilmesine vesiledir.*" der.

Dünyanın içinde bulunduğu buhranla ilgili sebepleri sıralayıp çoğaltmak mümkündür. Ancak, biz burada konuya başka bir zaviyeden yaklaşmayı düşündüğümüz için şimdilik bu sebepler üzerinde fazla durmayacağız.

Evet, dünya yeniden bir mânevî buhran arenasına itildi. Bu bir tarihî tekerrürdür. Ve zannediyorum meseleye tarihî tekerrürlerin mânâ ve mahiyetini kavrayarak yaklaşmak daha yararlı olacaktır.

Evet tarih, tekerrürlerle doludur. Ancak bu tekerrürler ayniyet içinde değil, misliyet (birbirine benzerlik) içinde cereyan eder. Aksi olsaydı aynı hâdiselerden ders alınır ve dolayısıyla da aynı yanlışlıklara girilmemiş olurdu. Hâlbuki tarihî tekerrürlerden ders değil ibret alınır. İsterseniz şimdi de, dünyanın içinde bulunduğu buhrana böyle bir anlayış perspektifinden bakmaya çalışalım.

Tarihî tekerrürler içinde nice defalar görülmüştür ki, Cenâb-ı Hakk'ın insanları sıkıdığı, sıkıştırdığı, preslediği dönemler, çok defa insanlık için yeni ufuklara açılmanın mebdei olmuştur. Esasen bu durum fert planında da böyledir, cemiyet planında da. Yani ferdî sıkıntıların doruk noktaya ulaşması, bir bakıma kurtuluş anının çok yaklaştığını gösterdiği gibi, içtimaî sıkıntıların azgınlaşması da her zaman toplumu bilemiş ve onu yeni ufuklara yönlendirmiştir. Bunları düşünürken hemen hatırımıza İmam Sühreverdî'nin, geceye hitaben söylediği şu sözleri gelmektedir: "*Karar karara bildiğin kadar. Çünkü kararmanın son noktası aydınlığa çıkmanın başlangıcıdır!*"

Ayrıca, normo âlemin sultan-ı mümtazı insanla makro âlem arasında her zaman ayniyete yakın bir misliyet söz konusudur. Onun için isterseniz, önce meseleye, bir mukayese imkânı vermesi bakımından fertten başlayalım. Fertlerin inşirah hâllerini bazen vicdanî ve ruhî kabzlar takip eder. Bazen de durum döner, bunun tam aksine olur. Kabz,

sıkıştırılma demektir. Kılıcın parmaklarla sıkıştırılan yerine de bu sebeple “kabza” denir. Evet kabz, bilinmeyen bir el tarafından kısıvrak yakalanmanın adıdır. Zaten bu kelime tasavvuf terminolojisine de daha ziyade bu mânâsıyla girmiştir.

Bazen kabz hâlleri, ferdin bir kısım günahlarından, gafletinden kaynaklanır. İnsan evvelâ kendini coşkun bir iklime salar.. biraz çakırkeyf yaşar; buna ceza olarak da hemen arkasından kabz hâline giriftar olur. Belki de böyle bir hâle girmeyi ruh istemektedir. Çünkü rahat ve rehabetin fazlası ruhta sıkıntı meydana getirir. Dolayısıyla ruh, çok defa maddeden kaynaklanan coşkunluklardan sıkılır. Zira o, daha ziyade öbür âlem adına metafizik gerilim içinde bulunmayı arzular.

İşte bu hâliyle kabz, insanın kendisini salıvermesine mukabil, yed-i Kudret tarafından ikaz edilmesini netice verir. Allah, insanı kendine yöneltmek için ona kabz hâli verir. Bu aynen, bir annenin yanlış yere gitmesin, yanlış şey yapmasın diye çocuğunu engellemek için önce hafif tokatlayıp sonra da onu bağrına basması gibidir.

Böyle bir durumda yollar daralır, geçit vermez hâle gelir.. sebepler yavaş yavaş sukût eder.. İşte o anda insan bütün sebepleri hafızasından siler ve sebepleri elinde tutan Zât’a yönelir. Zaten o Zât’ın (celle celâluhu) maksadı da budur: İnsanı kendine yöneltmek. Bu gibi ahvalde eğer insan, başına gelenlerin hakikî sebebini anlayıp Cenâb-ı Hakk’a rücu edebilirse, maksat hâsıl olmuş demektir. Bu noktaya ulaşabilmek ise, kâinatta hiçbir hâdisenin tesadüfî ve gelişigüzel olmadığını anlama ve kavrama gibi bir şuur, bir idrak ister. Sekizinci Söz’de kuyuya düşmüş iki insanın durumu anlatılırken bu hususa işaretle bulunulmuştur. Bu iki insandan biri vak’aların perde arkasını kurcalamaktan mahrumdur. Hâlbuki diğeri basiret ehlidir. Bu sayede de kendi kendine der ki:

“Bu işler pek tesadüfe benzemiyor. Sahrada koşarken arkama bir aslan takılıyor, kuyuya düşüyor ve bir ağaca tutunuyorum; ağacın kökünde beyaz ve siyah iki fare ağacı kemiriyorlar.. aşağıda bir ejderha ağzını açmış düşeceğim anı bekliyor.. yukarıda aslan dehşet verici hâliyle beni tehdit ediyor.. Omuz omuza vermiş bu hâdiseler asla rastlantı olamaz. Belli ki bütün bunlar beni bilen birisi tarafından daha önceden planlanmış ve benimle temsil ediliyorlar.”

İşte, kabz hâline giriftar olan her insan, aynen böyle düşünmeli ve demeli ki “Beni kısıvrak yakalayan bu hâdiseler beni aşan bir kudret tarafından kullanılıyor ve

ben bu oyunda sadece figüranlık yapıyorum.” Tabî bu kadarla da kalmamalı, derhâl hâdiseleri o yöne sevk eden ve bütün varlık âleminin zimamını elinde tutan Zât’a dehalet edilmelidir.

Bu durum fert için böyle olduğu gibi toplumlar için de böyledir. Fert gibi yer yer toplum da bir demir pençe ile tutulup sıkıştırılır ki, bu da o toplumun kabz hâlidir. Bu hâlin bize ait yönü aslında 19. asra girerken başlamıştır. İflaslar birbirini takip etmiş ve bilhassa Tanzimat’tan sonra hep kazanma kuşağında kaybetmelerle karşı karşıya kalmışızdır. Dönüp O’na yönelmeyi gerçekleştiremediğimiz için de, kabz hâli uzun süre devam etmiştir. Müracaat yanlış kapılara yapılmış, medet başka yerlerde aranmıştır. Meselâ, bir dönemde Fransız hayranlığı, bir başka dönemde İngiliz meftûniyeti; öyle ki Babîâli’de İngiliz devleti için “Devlet-i Fehimane” ifadesi bile kullanılmıştır. Bu, “Muhteşem, muazzam İngiliz devleti” demektir. Devletin ruhuna musallat bu kompleks, teker teker fertlere de sirayet etmiş.. her iki kesim de bundan nasibini almış ve sarsıntılar yaşamıştır.

İşte bu dönemde, hem millet hem de devlet kabz hâli yaşamaktadır. Ferdin, vicdanında ve düşüncesinde içine girdiği sıkıntılar gibi, aynı cendereye millet ve devlet olarak düşmüşüzdür. Şimdi de aynı şeylerin tekerrürlerini yaşıyoruz. Ama bu tekerrür sadece bizimle sınırlı da değil. Bizim yakın bir geçmişte yaşadığımız buhranları şimdi bütün bir dünya yaşıyor. Tabî ki, Türkiye de bu sıkıntıdan kendi payına düşeni alacaktır. Ancak yukarıda da tekrar ettiğimiz gibi, bu sıkıntılı dönemi de yine tarihî tekerrürler açısından ele almak gerekir. Yani nasıl ki, daha önceki sıkıntılar yeni inşirahlara birer başlangıç olmuştu; öyle inanıyorum ki, bugün içinde bulunduğumuz buhran ve sıkıntılar da aynı şekilde yeni inşirahlara köprü olacaktır. Zaten bizim vazifemiz de insanlığa bu yeni inşirah dönemini hazırlamak değil mi?

Tarihî tekerrürlerle alâkalı mülâhazamızı kendi ilim-irfan faaliyetlerimiz için de tatbik edebiliriz. Tatbik edebilsek, görürüz ki, bu işlerin hangi merhale ve kademesinde kabz hâline girilmişse, mutlaka ardından inşirahla çıkılmış ve kabz dönemi, yeni bir merhaleye sıçranılmasına vesile olmuştur. Bundan böyle de, misliyet ölçüsünde aynı şeylerin olacağını rahatlıkla söyleyebiliriz...

14 Bkz.: Zamanın Altın Dilimi, s. 210.

15 Kût-u lâ yemût, ölmeyecek kadar bir şeyle iktifa etmek, demektir.

KÜLTÜR HAYATIMIZ ADINA BEKLENTİLER

Soru: Günümüzde kültür hayatımızın bizden bekledikleri nelerdir?

Şu anda bizlere düşen en önemli vazife, bu milletin irfan hayatına hizmet etmektir. Şayet bu önemli işi aksatacak olursak her şeyi aksatmış oluruz. Bence en zararlı bir gericilik, yobazlık, mürtecilik varsa işte o da budur. Çünkü böyle bir duruma düşünce, ya çağın meselelerini hiç takip etmeme veya geriden takip etme söz konusudur. Oysaki Kur'ân'dan Sünnet'e, ondan da müçtehidlerin safiyane içtihadlarına ve günümüzde rehberlik adına ortaya konulan düsturlara kadar uzanan çizgide, asl'a sadakatla beraber, eğer inkılâpçı olamazsanız, gelişen hâdiselerle, Allah'ın lütfettiği ihsanları tanımada ve onlara motive olmada zorluk çeker, belki de hiç motive olamazsınız. İrşad edelim derken, bir kenara çekilir ve insanları karanlık dehlizlere davet ediyor gibi bir duruma düşer ve: "Gel hele, üç-beş arkadaş şurada menkıbe okuyalım!" der, onunla teselli olursunuz. Hâlbuki, şartlar değişmiş, çok şey başkalaşmıştır. Meselâ İslâm'a ait konular artık anfilerde, konferans salonlarında ele alınmaktadır. Ve yine şartların işaretçi okları size üniversiteleri, akademileri, araştırma merkezlerini göstermektedir.

Bugün, hem müsbet ilimler hem de dinî ilimler sahasında halledilmesi gereken dünya kadar mesele var. *Muhakemat* eseriyle çağa tenbihte bulunan ve istidatlı kafaları düşünmeye davet eden çağın düşünürü Bediüzzaman diyor ki: *Bana göre İslâm milleti sekiz asırdan beri durgunluk yaşamaktadır.* Demek ki, topyekün İslâm dünyasında, bu birkaç asırlık zaman zarfında çağın problemlerini kucaklayacak ilim adamı yetişmemiştir.

Biz, nisbetler perspektifinde bazı ilim adamlarımıza, haklı oldukları büyüklükleri vererek onları, başımıza taç yapsak da, bu büyüklük bize göredir. Onların bizim başımıza taç olmaları gerçek büyüklüğün ifadesi değildir. Gerçek büyüklük, birinci, ikinci, üçüncü ve hatta dördüncü asırda gerçek buudlarıyla gerçekleşmiştir; günümüzde de ona yakın tahakkuk edebilir. Evet, Hicrî 5. asırda bir düğümleme olmuştur. Ve bu düğümlemede Nizamiye âdeta hem bir baş hem de son gibidir. Bir açıdan denebilir ki, en son âlem-i İslâm'a vereceği her şeyi Nizamiye Medreseleri vermiştir. Bu son kaynak İmam Gazzâlî'den Fahreddin Râzî'ye uzanan çizgide pek çok kimseye feyiz kaynağı olmuş ise de, daha sonraları gayesinin çok gerisinde kalmış ve beklenen misyonu eda

edememiştir.

Yeniden günümüze dönüyorum.

İnsanımıza hizmet sunma noktasında bazı hususları anlamada gecikmeler olduğu gibi takılıp kalmalar da olmuştur.. ve ileride de olacaktır. Bu, bir talebe için uygun bir mekân hazırlamaktan tutun da pansiyon, yurt, okul açmalara kadar kültür hayatımız adına aşılması ve atlanması gereken hemen her merhalede pek çok insanın takılıp kaldığını, vak'ayı rapor mahiyetinde hatırlatmakta fayda görüyorum. Bu bize, değişik tekevvünlere girilirken alınması gereken tedbirler adına da uyarıcı olacaktır.

Evet, öyle olmuştur. Bir pansiyon açalım, dendiği zaman, “Bizde var mı?” diyerek meselenin münakaşası yapılmış ve kızıl kıyametler koparılmıştır. Mecburi istikametle okullar açılması teklif edildiğinde, “Benim bir türlü bu işleri aklım almıyor!” diyen insanlar çıkmış ve efkârı bulandırmışlardır. Gazete, mecmua, televizyon ve üniversite kurma gibi teşebbüslerde, o eski düşünce ve anlayışına takılıp kalanlar hep bu seviyeli hamleleri engellemek istemişlerdir.

Bu tür insanlar, öteden beri bilgi, düşünce ve fikir hayatlarıyla hep içinde buldukları çağları birkaç asır geriden takip edegelmişlerdir. Ve zannediyorum, ileride bu kabîl kimselerin sayısı daha da kabaracaktır. Zira çağın bilgisayar, kompüter ve ilim buudlu süratine pek çoklarının ayak uydurması zor olacaktır. Oysaki aydınlık gelecek adına temel esaslara sadakatin yanında inkılâpçı ruhlara ihtiyaç var. Böyle bir ruhtan mahrum olanlar, gelecekte ya dökülüp elenecek ya da başkalarını engelleyeceklerdir. Elbette ki, onların imanları, Cenâb-ı Hak'la olan irtibatları ve davaya bağlılıkları önemlidir ama, yine de söz konusu durumlarından dolayı onlara “gerici” demek en uygunudur.

Ehl-i dünyanın, şeytanın konuşurmasıyla hakkımızda söyledikleri bazı şeylerin kanaatimce bir mahmili olmalı. Evet, bizim içimizde biraz evvel arz ettiğim ölçüler çerçevesinde, Kitap'tan Sünnet'e, ondan müctehidîn-i izâmın safiyane içtihadlarına ve ondan da çağımızın rehberinin prensip ve düsturlarına uzanan çizgide sabit-kadem olma mahfuz, inkılâpçı olamayan ve bir kısım değişikliklere hazırlıklı bulunmayan bir hayli mürteci ruh var.

Ehl-i dünya, şeytanın iş'arıyla bunu hissediyor olmalı ki; durmadan, hakikî

Müslümanlar'a olmasa bile, bize "gerici" deyip duruyor. Ölçüyü yine Bediüzzaman'dan alalım, diyor ki: "*Ben, içimde çok az dahi olsa ihlâsa münafî bir şey hissedince, ehl-i dünya keşif ve keramet ölçüsünde bir duyarlılıkla beni ta'zir ediyorlar...*" Evet, ehl-i dünya kendi anladığı mânâda bize "gerici ve yobaz" derken, tepeden tırnağa haksızdır ve bize zulmetmektedir. Ancak, meseleye bir de kendi gerçek kriterlerimizle bakınca, onların o ifadelerinde, bir doğruluk payının olduğu da muhakkaktır.

Aslında böyle bir detayla şunu arz etmek istiyorum: Kendimize sormalıyız. Çağımızda Kur'ân'ı ona yakışır şekilde temsil edebiliyor muyuz? En azından hicrî bir, iki, üç ve dördüncü asırları günümüzün şartlarına uygun şekilde hayata geçirebiliyor muyuz? Eğer bunlara müsbet cevap veremiyorsak, bir kısım küfür yobazlarının bize yönelttikleri sözleri "intâk-ı bi'l-hak" kabul edip, bunları Allah konuşturuyor demek doğru olmaz mı? Bu hususu, "*İnsanların zulmettiği aynı şeyde kader adalet eder.*" ölçüsüyle de değerlendirebiliriz.

Düşünelim bir kere, bizde tercih planında bile değil, başkalarının tercih ettiği meseleleri bir araya getirerek yazılmış en son fıkıh kitabı, Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşamış ve Fatih Camii'nde imamlık yapmış merhum Üstad Halepli İbrahim Efendi'nin yazdığı *Mülteka'l-Ebhur* ve yine aynı döneme ait Molla Hüsrev Hazretleri'nin yazdığı "*Dürer ve Gurer*"dir. Aradan bunca asır geçmiş ve elbette çok şey değişmiştir. Hâlbuki heyetler teşkil edilebilir ve bu sahada ehil insanlar yetiştirilerek çağ kucaklanabilirdi. Ve böylece geçen dört-beş asır da, daha öncekiler gibi bizim asrımız olurdu. Ama işin doğrusu şu ki, biz yedi-sekiz asırdır belli şeylere kilitlenip kalmışızdır.

Bizim bu söylediklerimiz uzak ve yakın selef-i salihîni hayırla yâd etmeye mâni değildir. Allah zerrât-ı kâinat adedince onlardan razı olsun! Ancak selef-i salihîni hayırla yâd etmek, bir yönüyle de onlar gibi davranmakla mümkündür. Nasıl ki onlar buldukları dönemde, çağlarını kucaklamışlar, hatta aşmışlar; bizler de aynı şekilde davranmak ve onlara yetişmek mecburiyetindeyiz.

Sözün buraya kadar olan kısmını, bundan sonra söyleneceklere bir mukaddime, bir girizgâh kabul edebilirsiniz. Milletçe eğitim problemlerimizi çözmek ve topyekün insanlığın kültür hayatına kendi kültür zenginliğimiz ve medeniyet telakkimizle katkıda bulunma mecburiyetindeyiz. Bu arada üniversite ve ciddî araştırma merkezlerinin kurulması da çok önemlidir. Buralarda istihdam edilecek ilim adamları, ilim adına

bugüne kadar söylenen her şeyi yeniden sorgulayacak ve ilmi bir kere daha yorumlayacaklardır ki bu yapılamadığı takdirde, düalizmden kurtulmamız mümkün değildir.

Bu son cümleyle bilhassa şuna işaret etmek istiyorum: Günümüzde mevcut pozitif ilimler hemen bütün şubeleriyle, Batı materyalizmine dayanır. Batılıya göre madde esastır. İlk patlama ve termodinamik prensipleri, tartışılmaz doğrulardır. Tabii bu arada bizler, din adına bunları aşarak bir şeyler söylerken, meseleleri, tıpkı bir yamalı bohça gibi takdimden kendimizi kurtaramıyoruz. Sızıntı, Zafer, Sur gibi mecmualar bu mevzuda büyük hizmetler görmüşlerdir. –Allah sa’ylerini meşkûr ve arkalarındaki insanlara da sınırsız sevaplar lütfeyesin!–

Ne var ki şu realiteyi de görmezlikten gelmek doğru değildir. Yapılan değerlendirmeler Batılının ilim anlayışıyla senteze gidilerek yapılmakta ve bu da ister istemez sun’î olmaktadır. Oysaki beklenen gerçek değerlendirme bu değildir. Ve ne acıdır ki, henüz o seviyeye ulaşamamıştır. Çünkü bizim okuduğumuz fen ilimleri henüz bizim kriterlerimiz açısından sağlam bir blokaja oturtulamadı.

Günümüzde, bazı Müslüman ilim tarihi yazarları çeşitli hipotezler ileri sürerek bu mevzuda bir neticeye ulaşmaya çalışıyorlar. Ancak ilmi Batı’dan alıp ona İslâmî bir buud kazandırma düşüncesine dayalı bu hipotezlerle de sağlam bir neticeye ulaşılması mümkün değildir. Zannediyorum ilim, bugün oturduğu aynı zeminde oturmasına devam ettiği sürece, onu Müslümanlaştırmak mümkün olmayacaktır. Ancak, bir gün, Müslümanların, Batılılara ait mevcut kriterleri, bütünüyle gözden geçirip keşfedilen her şeyi tekrar laboratuvara alıp incelemeye tâbi tutabildikleri ölçüde müsbet neticeye ulaşmaları söz konusu olabilir. Şu anda ilmin oturtulduğu zemin yanlıştır. Yanlışla doğruya varmak ise imkânsızdır. Doğru bir maksadın vesileleri de doğru olmalıdır.

Bu önemli misyon için de yine inkılâpçı ruh gerekiyor. Onlar, şu anda mevcut her türlü düşünce ve anlayışı, İslâmî meseleler dahil, yeniden kurcalayacak, Kitap ve Sünnet’le tespit edilmiş nassların dışında her şeyi bu yeni anlayışla değerlendirmeye tâbi tutacaklardır. İşte böyle yapıldığı takdirde, biz de ilim adına düal yaşamaktan kurtulmuş olacağız. Buna nasıl hayır denilebilir ki? Şu kâinat Allah’ın kudret, irade, meşîet ve ilmiyle meydana gelmiş kitaptır. Kur’ân-ı Kerim de bu kâinat kitabı adına bir beyandır. Bu iki kitap arasında, esas itibarıyla herhangi bir zıtlık söz konusu değildir. Bizim de

yakalanmasını istediğimiz anlayış işte budur. Bu gerçekleştirildiğinde çağ aşılmış olacaktır.

Bugün artık, akademik çalışmalara girilmesi kaçınılmaz hâle gelmiştir. Bu çalışmaları sadece fen ve teknikle sınırlandırmak eksiklik olur. Hadis, fıkıh, tefsir, kelâm gibi İslâmî bütün ilim dalları da bu akademik çalışmalara dahil edilmelidir. Bunun içinde, tekniğin en ileri seviyedeki imkânlarından mutlaka yararlanılmalı ve meselâ, konu hadis ise, rical kitapları bir daha gözden geçirilmeli, metin, metin kriterlerine göre kontrol edilmelidir. Zira ihtimal bazı şeyler gözden kaçmış olabilir. Nitekim kendilerinden sonra bazı âlimler onların gözünden kaçan ricalle alâkalı pek çok hususu tespit edip kitaplarına almışlardır. Bu konuda Darekutnî, Hâkim ve İmam Beyhâkî gibi zatlar hatırlanabilir. Böyle yapılması ne İmam Buhârî'nin ne de İmam Müslim'in büyüklüğüne zarar vermez. Fakat bugün bilgisayar ve kompüterlerle yapılacak tespitler zannedirim geçmişteki tespitlerden daha sağlıklı olabilecektir.

Evet, mesele, sadece inananları Cennet'e yönlendirmek değildir. Cennet'e giderken dünyanın bütün kapılarını da Firdevslere açık hâle getirmektir ki, bence aslolan da budur. Bu da ilimle, irfanla ve arkada miras bırakılacak sağlam İslâmî anlayışla, hatta onu hayata hayat kılmakla ve onu herkesin hüsnükabul göstereceği bir imrendiricilik içinde takdim etmekle olacaktır. Bu ise ancak, bütün İslâmî meselelerin akademik seviyede ele alınmasıyla mümkündür. Avamca düşünce ve avamca görüşlerin bu vadede bir şey vaad edeceklerine ihtimal vermek ihtimallerin en zayıfıdır.

Kültürümüz, hakikî kültüre sahip insanlar tarafından diriltihip hayata geçirilecek ve yine onlar tarafından hayatıyeti devam ettirilecektir. Tabî böyle bir misyonu yüklenecekleri yetiştirmek de yine bizlere düşmektedir.

SAHABE ŞUURU

Soru: Sahabe şuurunu nasıl kazanır ve nasıl koruyabiliriz?

Sahabe şuurı, şuurda ufuk demektir. Daha sözün başında, Cenâb-ı Hak'tan dua ve niyazımız; bizi bu şuurla şuurlanmış olarak hakikate uyarsın.. ve İslâm'a hizmet şuurunu, ızdırabımızın hiçbir zaman bitmeyen kaynağı hâline getirsin! Evet, şuurla sinelerimize öyle ızdırıp tohumları saçsın ki, başkaları huzura kavuşacağı ana kadar bize, kendi huzurumuzu, sıcak yuvamızı ve çoluk çocuğumuzla hemdem olmayı unuttursun!

Şu anda eğer sahib-i selahiyet olsaydım, Rabbim'den ızdırıp tohumları ister, bununla bütün evleri dolaşır, yuvalarında mışıl mışıl uyuyan mü'minlerin sinelerine, İslâm'a ait dert ve ızdırabın tohumlarını saçar ve "Of" desin inlesinler, "Ah" desin inlesinler; ızdırapla beyinleri zonklamaya başladığında da, yataklarından fırlayıp evlerinin koridorlarında veya salonlarında deli gibi dolaşsınlar dilerdim. Evet, geleceği kuracak akıllılar da işte bu deliler olsa gerek.

Hatta diyebiliriz ki, dininden dolayı cinnet ve hafakanlara girmeyenlerin diyanetlerinin kemale ermesi söz konusu değildir. Evet, işte biz bu seviyede bir şuura talibiz. Gerçi zordur, sancı kaynaklıdır, rahatsız edicidir ama, "*Hoştur bize O'ndan gelen, ya taze gül, yahut diken. Lütfu da hoş kahrı da hoş.*" Tabii vereceği dava ızdırabı ve çilesi hepsinden de hoş...

Rahat ve rehabet, insanı çürüten faktörlerin en başında gelir. Nerede rahat ve rehabet rüzgârları esmeye başlamışsa, hemen orada, fertlerin samyeli yemiş gibi pörsüdüğü ve öldüğü görülmüştür. Bu tür insanlarla bir şey yapılamayacağı da bir gerçektir. Ülkemiz, ülkemiz ve milletimiz adına alevle, ateşle hatta lavlarla kapı komşu olmak bir esastır. Bilindiği gibi granit, magma tabakalarına yakın olan yerlerde teşekkül eder. Bir taraftan da magmaları tutar, hapseder. Bunun gibi, bağı çile ve ızdırıp magmalarına açık olmayan insanların milletimizin istikbali ve kaderi adına yapacağı fazla bir şey yoktur. İşte bizim aradığımız şuur budur. Peki bu şuur nasıl kazanılır?

Şimdi evvelâ, böyle bir şuurun kazanılmasının zorluğunu işaretleyelim. Ardından da mevzuyla ilgili mütalâamızı birkaç madde hâlinde takdim etmeye çalışalım:

1. Âyât-ı tekvîniyeyi tefekkür: Şu kâinat kitabını her gün didik didik incelemeli,

varlık ve hâdiseler yevmiye birkaç defa hallaç edilmeli ve yakın takibe alınmalıdır. Evet, tefekkür öyle bir rampadır ki, insanı alır bir hamlede varlığın dört bir yanında gezdirir.. ve insan tefekkürle, eşya ve hâdiseleri hallaç etme imkânına ulaşır. Tefekkür öyle bir limandır ki, insan onunla eşyayı aşar, esmâya ulaşır ve esmâ yoluyla da Müsemmâ-i Akdes'e vâsıl olur. Ardından sıfatlar dairesine girer ve hayrete erer. Bu duruma gelince de, insanın bütün duygu ve düşünceleri âdeta Cenâb-ı Hakk'ın emir ve rızasına düğümlenir. İsterseniz buna "fenâ fillah" mertebesine erme de diyebilirsiniz. Ve bu seviyeye ulaşan insan, Allah için işler, Allah için başlar, Allah için oturur, Allah için kalkar, Allah için yer, Allah için içer, lieclillah, livechillah rızası dairesinde hareket eder.

Tefekkür rampası insanı amûdî (dikey) olarak yükseltir. Bunun içindir ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir saat tefekkürü bir sene ibadete mukabil tutar. Çünkü ibadet insanı ufkî olarak Allah'a yaklaştırır. Hâlbuki yukarıda da söylediğimiz gibi tefekkürde Allah'a yaklaşmak dikey olarak gerçekleşmektedir. Bu sebeptendir ki tefekkürü bir limana, bir rampaya benzettim. Zira insan, tefekkürle, rampaya binen roketler gibi bir lahza kurb semasının derinliklerine ulaşır.. huzur soluklar ve itminana erer...

2. *Kendisiyle münasebetimiz ölçüsünde Nurların, feyiz ve bereket olup içimize akan eserleriyle irtibatı devam ettirmek ve her gün zamanımızın bir mübarek dilimini onlarla meşguliyete ayırarak bunu hayatın bir parçası hâline getirmek.* (Herkes objektif gelmeyecek bu meseleyi sadece işaretleyip geçiyorum).

3. *Sahabe-i kiramın hayatlarını konu alan eserleri sıkça okumak ve okunanları tatbikte kararlı olmak.* Bu husus, bizim metafizik gerilim içinde bulunmamızı temin edecek ve sahabe şuurunu kazanmamızda bizlere hep ışık tutacaktır. Çünkü onlar misaldir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), sahabeyi gökteki yıldızlara benzetmiş ve "Hangisinin atmosfer ve kudsî cazibesine girseniz bana ulaşırsınız." işaretinde bulunmuş ve onların birer hidayet meşalesi olduklarını söylemiştir. Sahabenin hasbîliği, feragati, diğergâmlığı, derdi, ızdırabı, çilesi ve bütün bunların yekûnunu çerçeveleyen şuur öğrenilmedikçe, onlar gibi olma, onlar gibi davranma elbette imkânsızdır.

İsterseniz, bir Abdullah b. Cahş ile, bir Sa'd İbn Rebi' ile, hayatına sadece bir buçuk sene Müslümanlığın girdiği İkrime b. Ebî Cehil'le veya amcası İbn Hişam'la hayalen münasebete geçip, onların insanî normları aşan iman ve aksiyonlarında arz etmeye çalıştığım hususların icmalini görebilirsiniz. Öyle zannediyorum ki, hemen içinizde

zincirleme “keşke”lerin uyandığını hissedecek ve “Keşke ben de bir Mus’ab, bir İbn Cahş, bir Hamza, bir İkrime, bir İbn Hişam... olsaydım” diyeceksiniz. Hele onlardan bazılarının Cehennem’in kenarında dolaşırken her nasılsa hayatının son faslında “Bismillah yâ Allah!” deyip birkaç dakikalığına Müslümanlık içine girip, bir solukta Cennet’in zirvelerine ulaştığını görünce kendinizden geçecek ve yine bir “keşke” ile inleyerek onlardan biri olmayı isteyeceksiniz. Öyle sanıyorum ki bütün bunlar, sizde sahabe şuurunu mayalayacak ve bu hisler sizleri hep coşturacaktır.

4. İnsanımıza hizmet eden ilim-irfan yuvalarını gezip ziyaret etmek de kazandığımız şuurun devamlılığı bakımından önemlidir. Hatta pek çok insanda, anlatılanlardan ziyade gidip görmeler daha müessir olmuştur. Bunun sayısız örnek ve misalleri vardır. Bu sebeple metafizik gerilimimizde bir gevşeme hissedince böyle bir çareye hemen müracaat edip şuurumuzda bir tazelenme meydana getirebiliriz.

GEÇMİŞE BAKIŞ AÇIMIZ

Soru: Hulefa-i Raşidîn döneminden sonra Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar'da “Din için devlet felsefesi, devlet için din şekline dönüşmüştür.” denilip; askerî, siyasî, içtimâî bütün kargaşalar buna bağlanmak istenmektedir. Böyle bir süreç acaba günümüzde de yaşanmakta mıdır?

Hulefa-i Raşidîn Efendilerimiz'in hepsi de kıymetler üstü kıymete, değerler üstü değere sahip ve haiz insanlardır. Ve bizim kriterlerimizle değerlendirmeye tâbi tutulmaktan muallâ ve müberradırlar. Günümüzde hadisi sorgulayanlar, sahabeyi hatta Raşid Halifeleri de kritiğe tâbi tutabilirler; ancak biz, böyle bir meselede “Düşünce ve lisanımızın ismeti” der, Allah'ın dilimize günah işletmemesini, O'ndan niyaz ederiz.

Ne var ki, böyle seviyeler üstü seviyeye mazhar olmalarına rağmen, Raşid Halife Efendilerimiz'in aynı seviyede olmadığı, hatta onlardan sonra gelen ashab-ı kiramın da –ki hepsi de efendilerimizdir ve hepsine ruhlarımız feda olsun– aynı kutbun kutup yıldızları olmadığı da bir gerçek. Seyyidina Ebû Bekir, Allah Resûlü'yle öyle bir maiyyet paylaşıyordu ki, o maiyyetin bir ucu gidip ta Allah'a dayanıyor; yani o beraberlik aynı zamanda Allah maiyyetine mazhariyet gibi bir mânâ ifade ediyordu...

Seyyidina Hz. Ömer, küfre karşı şiddetli olma, mü'minlere karşı tevazu kanatlarını yerlere kadar indirme, tevazu ve mahviyet mülâhazasıyla serfiraz.. tabî aynı zamanda, kılı kırk yararcasına adalet, hakkaniyet ve istikamet in de temsilcisi. Bir yönüyle Hz. Ebû Bekir, nisbeten mercuh olsa bile bu hususî faziletlerinde, “Mercuh racihe hususî faziletinde tereccüh edebilir.” esasına binaen az dahi olsa önde olabilir.. evet, bir daha altını çizerek ifade edeyim ki; umumî durumu itibarıyla bir insan üç kadem geri olduğu birisinden hususî bir meselede birkaç kadem ileride olabilir. Bunun gibi, başkalarının umumî faziletlerine rağmen iffetiyle, ismetiyle Seyyidina Hz. Osman'ın yarım kadem ileri olduğunu söylemek de mümkündür.

Seyyidina Hz. Ali'nin diğergamlığı, fedakârlığı, Şah-ı Merdân, Haydar-ı Kerrar, Damad-ı Nebi olmasının yanında, kıyamete kadar gelecek birçok velinin onun sulbünden gelip din-i mübîn-i İslâm'a hizmet etmeleri itibarıyla bütün bu büyük insanların hizmetlerinin avantaj ve avansını elde etmesi ve onunla hak ettiği büyüklüğün tahtına oturmasının O'na ait bir hususiyet olması da yine “mercuhun râcihe tereccüh”ü

cümlesindedir; başka mülâhazalara girmeye de gerek yoktur.

Her şeye rağmen biz, onları kendi aralarında hilâfet sıralamasına göre kabul ettiğimiz gibi, umum ümmet de, aynı sıralama ile herkesin önünde bulduklarını kabul etmektedir.

Suale gelince ben, soruda geçen “Raşid Halifeler’den sonra Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar’da “Din devlet içindir felsefesi hâkimdi” ifadesini mutlak mânâda doğru bulmuyorum. Yani ister Emevi idareciler, ister diğer devletleri idare edenler arasında, devlet felsefesini bu istikamette anlayanlar olmuş olabilir. Ancak, “Hepsi de böyleydi.” demek doğru değildir. Ve yine doğru olmayan bir diğer şey de, dini yüceltme gayesini sadece sahabe dönemine inhisar ettirmektir... Muaviye ve ötekilerin, bunlardan zalim bilinenlerin bile yaptıkları çok güzel şeyler vardır. Hele dikenlikte açan bir gül gibi o Emevi sülalesinin yüzünün akı ve iki buçuk sene gibi kısa bir zaman dilimine asırlık iş ve icraatı sıkıştıran Ömer b. Abdülaziz...

Diğer taraftan Harun Reşid de önemli bir şahsiyet.. Mehdi çok ileri seviyede bir simadır ki, o dönemde kendisine Mehdi nazarıyla bakılmıştır. Selçuklulardan Alpaslan, küçümsenmeyecek bir mücahid, Mehdi denebilecek çapta bir insandır. Keza Melikşah ulu bir devlet adamıdır. Ve yine bana göre Osmanlılar, Fatih cennetmekâna kadar sıra dağlar gibi hep zirve insanlarla devam edip gelmiştir. Hepsi de dâhî ve ileri seviyede insanlardır. Onlar hakkında Şecere-i Numaniye’de söylenenler elhak doğrudur. Sahabe-i kiram efendilerimizden sonra onlar, vazifelerini en iyi şekilde temsil etmiş kimselerdir. Fatih’ten sonra hafif iniş çıkışların olduğu doğrudur. Ancak, unutulmamalıdır ki, onların çukurları bile bizim başımızda kubbe gibi kalır.

Bu açıdan, ben şahsen devletin dine göre esas alınması ve devletin dinle irtibatlandırılması meselesini sadece Raşid Halife Efendilerimize bağlamayı doğru bulmam. Günümüzde Mevdudî gibi bazı kimseler, bu konuda, yani hilâfeti meliklikten ayırma mevzuunda biraz fazlaca hassasiyetleri, biraz Ehl-i Beyt’i aşırı iltizamları, biraz da Emeviler’e fazla yüklenmeleri sebebiyle zannediyorum –ben aslında bu gibi kimseleri de rahmetle yâd ediyorum. Çünkü Efendimiz: “*Ölülerinizin güzel yanlarını anlatın!*” buyuruyor. Ne var ki her sahada kalem oynatmış, dolayısıyla her sahada söz sahibi kabul edilmiş birinin daha dikkatli olması lâzımdır. Bir kere İslâmî ilimler çok engindir. Herkes her sahada bir mütehasıs gibi konuşmamalıdır– biraz ifratkâr davranıyorlar.. ve Ehl-i

Beyt'i yükseltelim derken, İbn Teymiye ve Vahhabilerin bir kısmının yaptığı gibi Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e bilmeden zarar vermiş oluyorlar.

Ben şahsen meseleye ve bu meselenin arkasındaki düşünceye öyle bakmıyorum ve gün be gün yevmü'l-beter (her gün bir öncekinden kötü) düşüncesine kat'iyen iştirak etmiyorum. Nitekim yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, "Şecere-i Numaniye"de Osmanlıların gelip devleti sahabe gibi idare edeceklerinden söz ediliyor. Bu, Osmanlıların henüz tarih sahnesine çıkmadan önce ve ta Selçuklular döneminde söylenmiş bir sözdür. Demek ki, gün be gün yevmü'l-beter değil; bazı dönemlerde çukurlardan zirvelere yürünmesi de söz konusu olabiliyor.. ve inişleri çıkışlar takip edebiliyor. Zaten Kur'ân-ı Kerim'in, "tarihî tekerrürler devr-i daimi" adına söylediği söz de bunu teyit etmektedir:

وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوَهُمَا بَيْنَ النَّاسِ "O günler... onları Biz insanlar arasında çevirir dururuz."¹⁶

Meseleyi daha değişik bir yaklaşımla ele alacak olursak, hâdiseler bir doğru çizgi üzerinde cereyan etmez; her şey dairevî döner durur. Bugün birilerine bayram ise, yarın da başkalarına bayram olacaktır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu الْحَرْبُ السَّيِّئَاتِ sözüyle anlatır ki bu, *cephelerin ileri geri hareketi* demektir. Tıpkı yer kabuğunda olduğu gibi, zirveler çökerek çukurlaşacak denizler meydana gelecek.. ve tabîî aynı anda başka bir yerde de zirveleşmeler oluşacaktır. Aslında içtimaî hâdiseler de hep böyle devam edegelmiştir.

Biz on sekizinci asırdan başlayıp her gün biraz daha hız ve tempo artırarak on dokuzuncu asra kadar sürekli başaşağı gelmiş ve yirminci asırda yerle bir olmuşuzdur. Şimdi, yirmi birinci asrın, bizim tekrar doğrulup zirveye tırmanış asrımız olacağı ümidini besliyoruz. Belki önümüzdeki asrın ilk çeyreğinden sonra, öyle parlak günler gelecektir ki, Osmanlı döneminde bile o ihtişama ulaşılmamıştır! Dediklerimiz ve diyeceklerimizi değişik bir ifade ile toparlayacak olursak:

İslâm devletinin kuruluşundan günümüze kadar, yer yer kesintilerle birlikte sık sık zamanın altın dilimi kuşağına girilmiş, din, hilâfet veya imamet (devlet idaresi mânâsında) esas alınmış ve devlet ona tâbi kılınmıştır. Bu dönemlerde, devlet bütün gücünü dinden almış ve onun rehberliğine sığınmıştır. Din devletin geçeceği yolları aydınlatan bir ışık kaynağı olmuş ve devleti yanılığara düşmekten, çıkmazlara girmekten korumuştur.

Hatta değişik dönemlerde yer yer imamet ve hilâfet âdeta saltanat hâlini almıştır ama, pek azı müstesna, bu mükemmel temsilciler, imameti saltanat seviyesinde temsil edenler, kat’iyen kalblerini, kafalarını saltanata kaptırmamışlardır. Tarık’dan Kanuni’ye uzanan çizgide bu hep böyle olmuştur. Tarık, Toleyola’da, kralın hazinelerine ayağını basarak kendi kendine: “*Evvelki gün bir köleydin, dün bir kumandan, bugün de bir fatihsin; unutma yarın toprağın altına gireceksin!*” deyip yüzünü yere koyarken ve Kanuni, Viyana’dan döndüğünde, kemal-i samimiyetle: “*İçime az gurur geldi, bugün yatağımı dehlize serin!*” derken hep bu ruhu terennüm ediyorlardı.

Böylesine hazm-i nefis eden bu insanların en büyük oldukları zamanlarda bile tevazu kanatlarını yerlere kadar indirmeleri gösteriyor ki, bizde sıkça bu semavî büyüklükler yaşanmış.. ve gerçekten her şey dinin ruhuna uygun cereyan etmiş ve bütünüyle hayat bu duyguya tâbi kılınmıştır. Ama bazen, Emevilerin de Abbasilerin de Karahanlıların da İlhanlıların da Harzemlilerin de Selçukluların da Osmanlıların da içlerinde melikliği ve saltanat sürmeyi Allah’ın rızasının önüne geçiren idareciler zuhur etmiştir. Allah bizim de onların da taksiratını affetsin!

Ne var ki, bu istisnalarla o altın devletleri karalamak insafsızlıktır. Ve zaten böyle bir şey yapmamız bizim için caiz de değildir. Çünkü Kur’ân bize geçmişlerimizi hayır dua ile yâd etmemizi öğütlemektedir.

Hem o dönemlerde yaşanan saltanat, tam bir meliklik de değildir. Sadece i’lâ-yı kelimetullah uğruna bir sancak açmak, kibir ve gururla burnunu diken düşmanlara karşı sadaka cinsinden gururlu ve kibirli davranmak idi ki, din böyle bir davranışı istihsan eder.

Günümüzde ise bu meselelerin berzahı yaşanmaktadır. Dolayısıyla bugün bize düşen, herkesle diyalog kurabilme yolunda müşterek noktalar tespit edip, bütün dünya ile entegre olabilecek hâle gelmektir.

16 Âl-i İmrân sûresi, 3/140.

NEFİS VE VİCDAN MEKANİZMALARI

Soru: İnsanın terakki ve tedennisinde rol oynayan vicdan ve nefsin mahiyetlerini kavrama adına neler söyleyebiliriz?

İnsanın bir mülk, bir de melekût yanı vardır. Onun bu yanlarını, başka tabirler kullanarak ifade etmek de mümkündür. Nitekim bazıları buna, melekî ve şeytanî; bazıları, maddî ve mânevî; bazıları cesedî ve ruhanî; diğer bazıları da nefsî ve vicdanî demiş ve aynı hakikati başka başka ifadelerle anlatmaya çalışmışlardır.

Bize göre, insanın mânevî cephesini de maddî cephesini de ayrı birer mekanizma şeklinde ele almak ve öyle değerlendirmek daha uygundur. İsterseniz bunlardan, mânevî olana vicdan mekanizması, diğerine de nefis mekanizması diyebiliriz.

Kalb, ruh, sır, hafî, ahfâ âlem-i emre ait Rabbanî latîfeler, irade, idrak, şuur, his ve duygular vicdan mekanizmasını meydana getirirken; her türlü şehvî arzu, istek ve kaprisler, kin, nefret, öfke, inat gibi belli hikmet ve gayeler için insana verilen duygular da, nefis mekanizmasını meydana getirirler... Bu iki mekanizma âdeta hep birbirinin aleyhine işler. Şu kadar var ki, vicdan mekanizmasının galebesi halinde, nefis mekanizması da müsbete dönüşür ve insanın yücelip yükselmesine hizmet eden bir mekanizma hâline gelir.

Evet, tasavvufçuların tasnifiyle, nefis mekanizması, emmârelikten kurtularak levvâme, mülheme, mutmainne, râdiye, mardiyeye ve sâfiye gibi mertebelere sıçrayarak insana yararlı hâle gelebilir. Onun içindir ki, insanı sadece mânâ yönüyle ele alıp terbiye etmek veya sadece vicdan mekanizmasından ibaret kabul etmek eksiktir, yarımır. Hakikî vilâyet, sahabe vilâyetidir. Sahabe, nefis mekanizmasını “Sıbgatullah” denen ilâhî boya ile boyamış ve insana verilen negatif duygulara dahi birer vilâyet mührü basmıştır.

Meselâ şehveti ele alalım. Bu duygu sadece kendine bakan yönüyle işlettirilecek olursa, tamamen bir kötülük menbaı hâline gelir. Ne var ki, sahabe mesleğinde, bu duyguya bile vilâyetin bir buudu olma keyfiyeti kazandırılmıştır. Şöyle ki, şehvet helâl dairede kullanıldığında, insanın hanımıyla olan münasebetleri dahi ona sevap kazandırır.

Bir gün Allah Resûlü, bunun böyle olduğunu söyleyince, sahabe, nasıl olur mânâsında hayretle bakakalmış, Efendimiz de onlara şu mantıkî ve mantıkî olduğu kadar

da fitrat buudlu cevabı vermişti: *Eğer bir insan, helâl dairede kalarak o işi yapmasaydı harama girecekti. Demek ki o, helâl daire ile iktifa etmekle haramı terk etmiş oldu.* (Haramı terk etmek ise insana bir vacip işleme sevabı kazandırır). Demek oluyor ki, insan nefis mekanizmasına ait bu duyguyla dahi Cennet kazanabiliyor.

Diğer taraftan nefis mekanizmasına ait bütün duyguları Cennet'in televvünlerine vesile olarak kabul edebiliriz. Yani insan, nasıl ki vicdan mekanizmasına ait his ve duygularla Cennet'e ait bazı buudları seyredip yaşayabilir, disiplin altına alınmış nefis mekanizmasına ait bazı duygularla da yine Cennet'e ait bazı televvünleri duyup idrak edecektir. Zaten Cennet'in ruh ile beraber cesede hitap edecek olmasının hikmet ve sırlarından biri de bu olsa gerektir. (Hz. Âdem'in topraktan yaratılışını anlatan, balçık, kurumuş çamur vs. gibi ifadeleri, insanoğlunun mahiyetini ele veren bazı malzemeler şeklinde anlamak muvafık olsa gerek. Yoksa onu, bildiğimiz dünyaya ait balçık ve çamur şeklinde yorumlamak eksik bir anlayıştır...)

İnsanda bir de öfke var. Eğer bu öfke hissi, olduğu gibi kalsa, insanı kokuşturur ve düşünceleri kanlı, duyguları kanlı, gözü kanlı ve eli kanlı bir canı, bir Firavun hâline getirebilir. Fakat aynı öfkeyle insan ırz, namus ve vatan uğruna kavgaya girip, öldürürse gazi, ölürse de şehit olur. İşte böyle bir öfke, en az “hilim” kadar Allah nezdinde makbuldür. Şimdi, eğer insanın türabî (toprağa ait) yanları dahi iyi işletilince onu bu dereceye yükseltiyorsa, siz vicdan mekanizmasının iyi işletildiğinde neler olacağını düşünün..!

Evet, insan, türabî yönüyle dahi her zaman melekler seviyesine ulaşabilir. Bir de vicdan mekanizması devreye girince, o, meleklerden daha üstün hâle gelir. Zira meleklerde zorlanma yoktur. Onların iradesi, önündeki marziyyat güzelliklerini seçme şeklinde tecellî eder. Hâlbuki insan iradesi, iyiyle kötü arasında mutlaka tercih yapmakla mükelleftir. “Mağnem de mağrem (mükâfat da meşakkat) nisbetinde” olacağına göre, insanın önündeki bu handikapların aşılması, insanın meleklerden üstün hâle gelmesine vesile ve vasıta sayılacaktır.

Vicdan, kelime olarak “bulmak” mânâsına gelir. İnsan onunla hem kendini hem de Rabbini bulur. Onun içindir ki, İmam Rabbanî, İmam Gazzâlî, Mevlâna ve Bediüzzaman gibi İslâm büyüklerinden alın da birçok Batılı düşünürlere kadar yüzlerce insan, keşif ve sezileriyle vicdanı ele almış ve onun bu hususiyeti üzerinde ısrarla

durmuşlardır. Burada “keşif ve sezîş” ifadesini bilhassa kullanıyorum. Veliler, vicdana ait hususiyetleri keşfen; mütefekkir ve filozoflar ise sezîşleriyle bilirler. Vicdanın yalan söylemeyeceği hususunda ise her iki grup ittifak hâindedir.

Bediüzzaman Hazretleri ilk eserlerinde, Cenâb-ı Hakk’ın varlığına delil olan ana ve temel burhanlar arasında vicdanı da sayar. Fakat daha sonra vicdanı, herkesin anlayacağı ölçüde objektif bir delil görmediği için, Sözlere’de bu tür delilleri üçe indirir: Kur’ân, Efendimiz ve bir de kâinat kitabı...

Evet, herkes vicdanın hafî dilini anlayamaz. Onun için objektif bir delil olması söz konusu değildir. Ama onun dilinden anlayanlar için o, delillerin en büyüğü ve en keskinidir. Hiçbir malumat, hiçbir müktesebât, insana vicdanının duyurduğunu duyuramaz.

Vicdanda bir nokta-i istinat ve bir de nokta-i istimdat vardır. İnsan bunlarla acziyetini, hiçliğini idrak eder ve bu idrakle, Cenâb-ı Hakk’a dayanır; dayanır ve ne isteyecekse O’ndan ister. Mademki insanda bir “medet isteme” hissi vardır. Öyleyse ona medet edecek bir Zât da vardır. Böyle olmasaydı bu hissin insana verilmesi abes olurdu. Hâlbuki kâinatta abes hiçbir şey yoktur. Bizdeki her duygunun mutlaka bir karşılığı vardır. Öyleyse vicdandaki, istinat ve istimdat noktalarının da hiç şüphesiz birer karşılığı olacaktır. Ne var ki, hayatında bir kere olsun vicdanını dinlememiş bir insanın, bunu duyup sezmesi mümkün değildir. Gerçi şuur da vicdan mekanizmasına ait bir bölümdür ama, zatî değerinin yanında, o da tek başına bir kıymet demek değildir. İrade, his ve kalble inzıam edince, o da âdeta tek başına bir vicdan olur.

Hak varlığının hiçbir zaman susmayan bütün şahitleri gibi, vicdan da tek başına hakkı ve hakikati haykıran ilâhî ve semavî bir sadâdır. Ama bu, vicdanın bizim tarifimize giren vicdan olması itibarıyla. Yoksa, nefis mekanizmasının altında kalıp ezilmiş bir vicdandan aynı neticeleri beklemek elbette ki mümkün değildir.

Evet, bir insan düşünün ki, bütünüyle bir şehvet, kin, öfke, makam mansıp sevdalısı hâline gelmiştir. Yaptığı her işinde ruhunu sarmış bu negatif duyguların tesirindedir. Böyle bir vicdanın eli kolu bağlı ve dolayısıyla da tesirsizdir. Biz, böyle bir insana kelimenin tam mânâsıyla “vicdansız” deriz. Böyle insanların vicdan mekanizması adına bilgileri olmadığı gibi, vicdanın ifade ettiği mânâyı ve onun gayeler üstü gayesini de sezmeleri mümkün değildir.

Burada önemli olan bir başka husus da şudur:

Kant, *Saf Aklın Kritiği*'nde, Allah'ın nazarî akılla değil, amelî akılla bilineceğini söyler. Demek ki, güzel davranışlar, güzel ameller bir süre sonra insanın tabiatı hâline gelerek insanı, mücerred bilgiyle ulaşılmayan noktaya ulaştırıyor. Evet, mücerred bilgi ve malumat insanı hiçbir zaman bu seviyeye yükseltmez. Temrinden yoksun, amelden mahrum insanlar yükler dolusu kitap devirseler de, vicdanlarında duyulması gerekenleri kat'iyen duyamazlar.

Tatbik görmesi gereken ameller ise, bizim için bellidir: O, dinin güzel gördüğü ve “salih amel” diye vasıflandırdığı amellerdir. Vicdan mekanizmasının işlettilmesi ve ondan semere alınması “salih amel” kavramının hayata geçirilmesiyle çok yakından irtibatlıdır.

ELEŞTİRİDE ÜSLÛP

Soru: Günümüzde idarî, siyasî ve politik meselelere yaklaşıırken daha ziyade tenkit ve eleştiri yegâne kriter olarak ele alınıyor. Böyle bir yaklaşım doğru mudur? Değilse neler tavsiye edersiniz?

التَّخْرِيبُ أَسْهَلُ sözü Araplar arasında deyim hâline gelmiş bir sözdür. Mânâ olarak kısaca, “Tahrip kolaydır” diyebiliriz. Evet, tahrip, tenkit ve yıkma çok kolaydır. Ne var ki, aynı ölçüler içinde “yapma”ya gelince, o kolay değil aksine çok zordur. Onun için “yıkma” adına ortaya çıkanlar öncelikle “yapma”nın yollarını araştırmalı, tesbit etmeli sonra “yıkma”ya başlamalıdır. Aksi hâlde meydana gelecek boşluklar kat’iyen doldurulamaz.

Evet, bazı meseleler vardır ki, alternatiflerini ortaya koymadan onların tahribe, tenkide ve yıkılmaya tahammülleri yoktur. Zannediyorum peygamberlerin ve hususiyile İnsanlığın İftihar Tablosu’nun en önemli vazifelerinden biri de, işte bu hususla alâkalı dengeyi gerçekleştirmektir. Evet O, toplum içinde yer etmiş bütün yanlışlıkları ortaya koyuyor ve milletin gözünün içine baka baka, mertçe, ikna edici bir üslûpla “Bu yanlıştır!” diye haykırıyordu ama, ardından alternatif doğrular vaz’ederek, kaos içine düşülmesine ve boşlukta yaşanmasına meydan vermiyordu. Yani her şeyi dengeliyor, müsbet ve menfî yönleri ile ele alıyor, fikrî ve hissî boşluklara meydan vermiyordu. Bu davranış tarzının bize anlattığı çok şey var: Bir kere sağlam bir zemine, sağlam bir blokaja oturmayan “yapma” plan ve projeleri olmadan, ulu orta “yıkma” ve “tahrip” teşebbüsleri cinayettir.

Nitekim bu düşünce hayata geçirilmediğinden dolayı, yapılan hataların büyüklüğü ve çapı nisbetinde bazen fert, bazen aile, bazen de devlet ciddî boşluklar yaşamış ve kaosa sürüklenmiştir. Bu meselenin örneklerini devlet ve millet çapında ele aldığımızda ilk defa Osmanlı aklımıza gelir. Bazen padişahlara tavır alınmış, alaşağı edilmiş, yerine daha iyisini bulunuz denmiştir ama, bulunamayınca, daha olumsuz durumlara girilmiş ve eski de eskiler de mumla aranır hâle gelmiştir.

Meselâ, Cennetmekân Sultan Abdülhamid Han’ın, hal’ edilmesinde öncü rol oynayan, ardından alkış tutan Talat, Cemal, Enver Paşalar, Rıza Tevfik, Tevfik Fikret, –bir

ölçüde– Mehmet Âkif ve ona “Kızıl Sultan” diyen daha niceleri, sonradan onun hakkında ne takdîr-kâr sözler söylemişlerdir ama, iş işten geçmiştir. Cemal, Talat, Enver Paşalar “Neden neye kaldık ey gazi hünkâr!” demiş inlemiş; Rıza Tevfik, Yunanlılar, İzmir’i işgal edince, cami şadırvanında hıçkırma hıçkırma ağlamış ve onun ruhaniyatından istimdat şiiri yazmıştır.. evet böyle demişler ama, “ba’de harabi’l-Basra”. Devlet-i Âliye yıkılmış, Musul, Kerkük, Süleymaniye, Mısır, Balkanlar gitmiş ve bu altın kuşakta huzur yoklara karışmış; ondan sonra akılları başlarına gelmiş. Dünya şimdilerde bunun bedelini hem de çok pahalı olarak ödemekte. Zira Devlet-i Âliye, Orta Doğusu, Kafkasları, Balkanları ile bir muvazene unsuruydu. Heyhât, böyle bir misyonu ancak yıkıldıktan sonra anlayabildik...

Ne acıdır ki, bu tarihî hatalar şimdilerde de işlenebiliyor. Alternatif doğru plan ve projeler ikame edilmeden, devlet veya hükümetler tahrip ediliyor. Şöyle ki; “Şu kararlara iştirak etmiyorum” veya “Dış politika, iç politika böyle yapılmaz... vs.” gibi sadece tenkit ağırlıklı sloganvari sözlerle muhalefet yapılıyor. Böylesine, nasıl olması gerektiğini söyleyin, yazın, çizin dendiğinde de, “O engin bir malumat, çok ciddî bir tecrübe ister, bu da bizde yok” diyorlar. Rica ederim, devletin veya hükümetlerin yanlışları olabilir. Ama bu kat’iyen: “Hele önce bir yıkalım, sonra nasıl yapacağımızı düşünürüz.” felsefesi ile yapılmamalı. Böyle bir düşünce, devleti zaafa uğratar ve içte-dışta itibar kaybına yol açar.. hatta bütün bütün kredilerini kaybetmesine yol açar. Meselâ, coğrafi konumu sebebiyle, stratejik bir yere sahip olan ülkemiz, çevremizde yaşanan siyasî çalkantılar içinde şayet bugün biraz daha güçlü olsaydı, bütün bir Orta Asya’yı arkasına alabilir ve “ilelmerkez” bir güç ve bir vakumla onları yanına çekebilirdi. Hatta İslâm ülkelerini etrafında toplayabilirdi.

Zaten şanlı mazimizde de böyle olmamış mı? Alpaslan, Fatih, Yavuz o güçlü kabulün verdiği güven ile ortaya çıkmış ve milletin içinde ümit olup çınlanmamış mı? Ve bu çınlamaya da çokları müspet cevap vermemiş mi?

Evet, yanlış hesaplar peşinde olanlarla alâkamız yok. Bizler var olduğumuz günden bu yana bazen ağlayarak, bazen de gülerek ama hep dudağımızda ümitten tebessüm, bu milletin kaderi etrafında destanlar koşup durduk. Bu ülke ve bu milletin yeni bir sarsıntı yaşamaması için, kalbimizin korunmasına gösterdiğimiz ihtimamı gösterdik. Maruz kalınan tehlikeler karşısında her zaman yapmamız gerekenleri aradık, araştırdık.. ve senelerce köy köy, kasaba kasaba bizi takip eden, her türlü kötülüğü yapanlara “Herkes

karakterine göre amel eder."¹⁷ deyip geçtik. Devlet kademelerini işgal eden zatların bu davranışları karşısında, devletimize, milletimize küsmedik, darılmadık.

Evet, bu hususta, denge çok önemlidir. Ve kanaatimizce, bugün bu alanda çok yanlışlıklar yapılmaktadır. Hâlbuki başta da örnekler vererek arz ettiğimiz gibi, bu türlü davranışlar öyle komplikasyonlara ve beklenmedik arızalara sebebiyet verir ki, onlardan bir tekini bile tamire gücümüz yetmeyebilir.

Bu yaklaşım tarzı, bir kısım radikal görünümlü kimseleri rahatsız edebilir. Ancak bu konu bana göre oldukça nazik. Aslında ben, hiçbir zaman Müslümanca düşüncenin rencide olmasını istemem ve hiçbir Müslümanın kırılmasını arzu etmem. Fakat karşımızda çok farklı İslâmî anlayışlar var. "Müslümanım" diyor, elinde bomba, belinde silah adam vurmak için sokakta. Bunu anlamak ve İslâmî düşünce ile telif etmek oldukça zor. Tabî herkesi memnun etmek de mümkün değil. O bakımdan şahsen, suiistimale uğrayacak, yanlış yorumlanacak düşünce ve beyanlardan çok endişe duyuyorum. Buna rağmen hak ve hakikati anlatmak da vazifemiz.

Hâsılı, her şey kendi tâbi olduğu kurallar içinde yapılmalı. Yapalım derken de hepten yıkmamaya âzamî özen gösterilmeli. Maziden, tarihî hâdiselerden ders alınarak, mantikî boşluklar içine düşülmemeli; millet ve devlet bir maceraya kurban edilmemelidir.

17 Bkz.: İsrâ suresi, 17/84.

İSLÂM VE REAKSİYONER ÇIKIŞLAR

Soru: Bütün dünyada İslâm adına mevcut sistemlere reaksiyoner çıkışlar oluyor. Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?

Reaksiyoner hareketlerin tarih boyunca bir işe yaradığını ve böyle hareket edenlerin düşüncelerini nihayete ulaştırdıklarını hatırlamıyorum. İsim tasrih etmeyeceğim, dünyanın değişik yerlerindeki İslâmî-gayr-i İslâmî reaksiyoner hareketler, neticede gelmiş bir yerde tıkanmıştır. Bizde de ilk demokratik hareketler reaksiyonerdir. Ama onlar da uzun ömürlü olmamış ve yıkılıp gitmişlerdir. Şimdi;

1. Bize göre; esas yapılması gerekli olan şey, İslâmî düşünceyi anlatmak ve inandırma yollarını araştırmaktır. Meselâ, bizde ilk reaksiyoner hareketlerinin olduğu devrede, millî, mukaddes değerlerimize düşmanlıkta bulunanların nefretiyle oturup kalkma, onlara karşı buğz ve kinle hareket etme yerine, insan yetiştirmeye, eğitime yönelik samimî, ihlâslı ve uzun vadeli çalışmalar olsaydı, şimdilerde herhâlde zeminimiz çoktan lâlezâr hâle gelmiş olurdu.

Dikkat edin, 50’li yıllardan bu yana tam 40-45 yıl geçmiştir. O dönemde 10 yaşında olanlar, şayet mevsimi geldiğinde üniversite okusalardı, şimdi zirvelerde ya da zirveleri zorlayan konumlarda bulunacaklardı. 20 yaşında bulunanlar, bugün 60-65 yaşında olacaklardı ki, bu da onların başbakanlar, reisicumhurlar seviyesinde en olgun dönemlerini yaşıyor olmaları demektir. Ne var ki, hep gayr-i memnun tavrı içinde bulunuldu.. ve gayr-i memnunlar hareketi diyebileceğimiz bu çıkışlar, zamanla eriyip, gitti ve yerini hasret ve hicrana bıraktı. Ancak biz, yine de o dönemde işin başında ve içinde bulunanları, birçok insanın yetişmesine zemin hazırladıkları için rahmetle anıyoruz.

2. Bu milletin bugünü ve yarını adına ne yapılırsa yapılsın, tahrip hesabına olmamalıdır ve ne olursa olsun, bu ülkenin birlik ve dirliğine zarar vermemelidir. Yani “yapalım” derken, nesiller boyu tamir edilemeyecek “yıkma”ların içine girilmemelidir. Aksi takdirde, hem maksadımızın aksiyle tokat yer hem gelecek nesillerin lanet ve nefretine uğrar hem de ukbâ adına çok şeyleri kaybedebiliriz.

3. İnanan insanlar, kendi inanç dünyalarının enginliğinde bir hayat sürmeyi isteyebilirler. Fakat unutulmamalıdır ki, böyle bir duygu asla maksad-ı aslî veya gaye-i

hayal olamaz. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke döneminde mesajlarını halka sunarken, bu konu etrafında bir tek kelime söylememiştir. Tam aksine, iman ve imanî hakikatler çevresinde âyet-i kerimeler inmiş ve hadis-i şerifler de hep bu mevzu etrafında vârid olmuştur. Ayrıca 5-10 yıl sonra Müslümanlığı cihana duyuracak olan o alperenler, herhangi bir beklenti içinde olmamışlardır. Onlar, çok ağır şartlar altında mücadelelerini gerçekleştirirken, niyetlerini bulandıracak mülâhazalar içine hiç mi hiç girmemişlerdir.

O hâlde, her şeylerinde onları örnek alma azim ve niyetinde bulunan günümüz karasevdalıları, bu türlü kendilerini ilgilendirmeyen gereksiz mülâhazalarla, kendi düşünce safvetlerini bulandırmamalı, imana ve Kur'ân'a hizmet etrafında himmetlerini yoğunlaştırmalı, her şeylerini Allah'ın rızasını kazanma etrafında bir dantela gibi işlemelidirler. Kaldı ki, zaten aksi düşünce, –hâşâ– Allah ile pazarlık mânâsına gelmektedir. Yani “Ben bu şekilde çalışırsam, yaşayacağım hayat da böyle böyle olur ve olmalı...” gibi, kulluk anlayışına olabildiğince ters, yakışsız şeyler içine girilir. Ve tabî ki, bir kere böyle bir fasit daireye giren insanın da artık ondan kurtulması çok zordur.

Öyle zannediyorum ki, yaptıkları hizmetlerde maddî ve dünyevî şeyleri hedefleyenler ve onları gaye-i maksat hâline getirenler, Allah'ın teyidini kaybediyorlar. Hatta bu uğurda, hayatlarını, mal varlıklarını vs. ölesiye feda etseler de yine kaybediyorlar ve kaybedecekler. Zira gaye-i hayal sadece ve sadece Allah olmalıdır. Hedefte, sadece O ve O'nun rızası bulunmalıdır. Böyle olunca Allah, onları hedeflerine ulaştırır, hizlan ve hüsrana da mahkûm etmez.

4. *Dünyaya ait şeylerin pek çok talibi bulunur.* Böyle çok talibi bulunan meselelerde, gücü kuvveti elinde bulunduranlar, onu elde etmek veya ellerinde ise kaçırmamak için baskı metodunu uygulayarak sık sık kuvvete başvururlar. Onların kendi hesaplarına böyle davranması da gayet normaldir. Zira ehl-i dünyanın ahireti yoktur. Sadece dünyası vardır. Dolayısıyla da ne kendileri ne çocukları ve ne de torunları adına dünyalarını, dünyalıklarını kaybetmek isterler.

Görüldüğü gibi bir noktada tûl-i emelin buudlarından biri olarak sayabileceğimiz bu hususta, iki taraf da aynı hedefe göz dikince, kuvvetli olanlar galip geliyor. Cezayir hâdiseleri bu açıdan değerlendirilebilir. Arkadaşlarımız şahittir, “Cezayir’de Müslümanlar demokratik yollarla iktidara yürüyor, birinci basamak seçimleri kazandılar vs.”

dediklerinde, ben “Hayır, yanılıyorsunuz, ihtilal yaparak bu işi engellerler.” dedim. Hatta Amerika’da bulunurken Cezayir hâdiseleri münasebetiyle, bizde zirveleri tutan birisine orada soruldu: “Türkiye’de aynı şeyler cereyan etseydi ne olurdu?” Cevaben: “Oradakinden bin beter olurdu.” dedi.¹⁸

Netice itibarıyla, reaksiyoner çıkışlar yerine, Allah’ın rızası hedef alınarak tebliğ ve irşad yapılmalı, yaşanan şeyler anlatılmalıdır.

18 1992 yılında.

İSLÂM'IN EVRENSELLİĞİ

Soru: İslâm'ın evrensel olma hüviyetini nasıl anlamalıyız?

Evet, İslâm evrensel bir dindir. O, mesajlarını kavim, kabile, millet farkı gözetmeksizin, şimdiki zaman, gelecek zaman demeden, Asya, Avrupa, Amerika, Arabistan vs. nazara almadan açıkça herkese sunar. Dolayısıyla da onun muhatabı, bütün insanlıktır. Bunu, peygamberlerin, Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelinceye kadar “*Ey kavmim, ey kavmim...*”¹⁹ sözlerinin, zaman ve mekânın Efendisi'nde “*Ey insanlar...*”²⁰ hâline gelmesinde de görmek mümkündür. Ayrıca bunu destekleyen bir hayli âyet ve hadis de gösterilebilir: “*Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik.*”²¹ âyeti; “*Her peygamber kendi kavmine gönderildi. Ben ise bütün insanlığa gönderildim.*” hadisi o deryadan sadece bir katredir.

Yalnız, İslâm evrensel olduğunu ortaya koyarken “Ben evrensel bir sistemim...” gibi bir iddia ile ortaya çıkmamıştır. Belki o böyle bir iddiadan daha çok ortaya koyduğu maddîmânevî dinamikleri itibarıyla evrenselliğini ispat etmiştir. Yani İslâm fert, aile ve toplum hayatımız adına öyle dinamikler ve mesajlar sunmuştur ki, tabiat-ı beşer ile örtüşen, keşişen bu mesajlar, onun evrensel olduğunun delili olmuştur.

İslâm bu gayeyi hedeflerken, önce insanı bütün müsbet ve menfî yönleriyle bir bütün olarak ele almıştır. Hisleri, arzuları, şehveti, kini, nefreti, öfkesi ve muhabbeti gibi... bütün yönleri ile. Ve tabîî onun getirdiği mesajlar, kabul edilen bu fitrat değerleri ile hiçbir zaman çakışmamıştır. Bu itibarla da, insan meşru dairede aradığı her şeyi, herhangi bir terslikle karşılaşmadan İslâm'da bulabilir. Meselâ, fert kâmil insan mı olmak istiyor; Brahmanizm, Mistisizm, Budizm'den bir şey beklemeden İslâm'a müracaat etmesi kâfi. Onun aile düzeni, çoluk çocuk terbiyesi, akrabaları ile münasebeti adına bir problemi mi var; İslâm'ın kaidelerine uyması yeterli. İktisadî hayatı bir açmaz ile mi karşı karşıya; Kur'ân, Sünnet ve onu çok iyi yorumlayan selef-i salihîn'in içtihadları, her derde olduğu gibi bu derde de deva...

Evet, İslâm her derde devadır; lâhûtî hakikatler, tevhid-i rubûbiyet, tevhid-i ulûhiyet, tevhid-i ubûdiyetten tut da, ailevî münasebetlerimiz, içtimaî ilişkilerimize varıncaya kadar hemen hepsine devadır, hem de başka bir şeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde.

Zaten İslâm'ın çok kısa bir zaman içinde, Arabistan'da zuhuruna rağmen Buhârâ'ya, Sindabâd'a, Çin'e, Herkül Burcu'na, Hindistan'a, Afrika'ya, Bizans önlerine kadar uzanması, uzayıp her tarafta hüsnükabul görmesi de ancak onun mesajlarının evrensel olmasıyla izah edilebilir. Düşünün ki, inanç adına yüzlerce teorinin kol gezdiği bu yerlere İslâm, kılıç zoruyla değil, müridlerinin sesi ve soluğuyla giriyor. Uranyum atomu gibi cevval ve hareketli, tarihteki misyonuyla insanlığın kaderine hükmetmiş Türkler İslâm'la teskin olurken, Nirvana'ya kilitlenmiş ve ölmeden ölüp kabuğuna çekilmeye namzet milletler de yine İslâm ile gerçek varoluşu duymuşlardır.

Demek ki birbirinden olabildiğince farklı bu iki fitrat, İslâm ortak paydasında birleşebilmişlerse, bunu İslâm'ın evrensel kaideleri içinde aramak lâzım.

Onun bu özelliğini keşfeden Batı dünyası bir inat uğruna bu gelişmeyi önlemek için asırlardan beri var gücüyle çalışmaktadır, şimdilerde çalıştığı gibi... Aslında Avrupa bir zamanlar Orta Çağ karanlıklarını yaşarken, İslâm Asya'da Rönesansını yaşıyordu. Ve bir mütefekkirimizin belirttiği gibi, eğer kilise taassup gösterip de İslâm karşısında Antik Çağa sığınmasaydı ve bir şartlanmışlık içinde ona bakmasaydı dünya bugünkü karanlıkları yaşamayacaktı. Ama o gitti putperestlik dönemi anlayışlarına sığındı ve hâlâ da o bağınazlıkları devam ettirmekte.

Evet, İslâm'ın evrenselliğini onun insanlığa getirdiği kaide ve kurallarda aramak lâzım. O, kadına, erkeğe, çocuğa ne vaatetmiş? İktisadî ve içtimaî çalkantılara karşı nasıl bir sistem getirmiş? Beşerî problemlere nasıl bir çözüm bulmuş? Toplumda kol gezen ahlâksızlıklar karşısında neler söylemiş? Devletler muvazenesi için ne öneriler getirmiş? ve hakeza.. Evet, siz bütün bunları incelediğiniz zaman onun sistemler üstü, âlemşümul bir hüviyete sahip olduğunu göreceksiniz, herkesin her derdine derman olmasını müşâhede edecek ve diyeceksiniz “İslâm, elhak evrensel bir dindir.”

Yeri gelmişken belirtmeden geçemeyeceğim bir husus daha var; İslâm'ın evrenselliğini sadece Kur'ân'ı esas alarak söylemek yanlış olur. Bence onun evrenselliğini, Kur'ân âyetlerinin yanında, Sünnet-i Sahiha, Hulefa-i Raşidîn'in içtihatları ve selef-i salihînin görüşleri içinde aramak ve birlikte ele almak icap eder.

Hâsılı, biz var olduğumuz günden bu yana hep İslâm'ın yeterliliğine inanmışızdır. Evet, Kur'ân ve Sünnet'in yeterliliğinde, karşımızda birçok “izm”lerle ifade edilen görüşlerin varlığına rağmen hiç endişe duymamışızdır. Aksine bunların İslâm'a mukabele

edemeyeceği inancını taşımışızdır. Hatta yıllar boyu, komünizmin paletleri altında ezilen insanların bile bir gün bu hakikate uyanacaklarına olan inancımız tamdır. Yeter ki bize din-i mübîn-i İslâm'ı tebliğ ve temsil etmek imkânı verilsin.

Hiçbir şeyden endişemiz yok. Zira biz, İslâm'ın, ferdî, iktisadî, içtimaî, sınaî, ailevî, askerî, düvelî... hâsılı hayatımızı ilgilendiren her sahada getirdiği dinamikler, sunduğu mesajlarla evrensel olduğunu biliyor, kabul ediyor ve inanıyoruz. Kaldı ki 14 asırdan beri düşmanlarının cefası, dostlarının da vefasızlığına rağmen İslâm'ın terütaze esaslarıyla ayakta kalması bunun bir delili değil midir?

19 Misal için Bkz.: Bakara sûresi, 2/54; En'âm sûresi, 6/78; A'râf sûresi, 7/59, 65, 73, 79, 85, 93.

20 Misal için Bkz.: Bakara sûresi, 2/104, 108; Hac sûresi, 22/1, 5, 49, 73.

21 Enbiyâ sûresi, 21/107.

PEYGAMBERİMİZ'İN ARKADAŞLARINA DUYDUĞU ALÂKA

Soru: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashab-ı kirama sevgisi ve bu sevginin sebepleri adına neler söyleyebiliriz?

Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) önceki peygamberler de bir ölçüde, kendilerine arka çıkan, dava ve hizmetlerinde onları destekleyen ümmetlerine karşı alâka duymuş ve onları sevmişlerdir. Nasıl sevmeyecek, nasıl muhabbet beslemeyecekler ki, bu kimseler, en zor anlarda bile onları yalnız bırakmamışlardı. Ancak Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) diğerleri arasında şöyle bir fark vardı. Hâtemü'l-Enbiyâ'dan (sallallâhu aleyhi ve sellem) önce bir peygamber vefat edince ekseriyetle başka bir peygamber gelir ve işe vaziyet ederdi. İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra ise, bu misyonu başta sahabe olmak üzere ümmetin evliyâsı yüklenmiştir.

İşte böyle önemli bir hizmetten dolayı O da ümmetini çok severdi.. ve yeri geldiğinde de bu sevgiye esas teşkil eden hususları tasrih eder ve onları uyarırdı. Meselâ: *“Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarılırsanız, dalâlete düşmezsiniz; onlar Kur'ân-ı Kerim ve Sünnetim'dir.”* der, bazen de Kur'ân-ı Kerim ile Ehl-i Beyt'ini nazara verir ve onlar etrafında derlenip toparlanmayı tavsiye buyururdu. Bu sebeple idi ki, o devirde ve daha sonraki dönemlerde, cibillî olarak Kitab'a ve Sünnet'e taraftar olan Ehl-i Beyt'e sahip çıkmak, dine sahip çıkmak gibi anlaşılmış ve uygulanmıştı. Zaten bizim anlayışımıza göre, Ehl-i Beyt'in, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) verâseti, bir mânada her türlü verâsetin üstündedir.

Tabîî bir de, O'nun ümmeti arasında, dava-yı nübüvveti temsil edenler vardı ki, bunlar da O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkadaşlık yapmış, gönülden O'na inanıp teslim olmuş ve bir an olsun O'nu, hiç mi hiç davasında, düşüncesinde yalnız bırakmamışlardı. Bunların hepsi nur-u nübüvveti görerek, O'nun pırıl pırıl atmosferi içinde yetişmişlerdi. Bu açıdan onlar bizden çok farklı idiler. Bizatihi O'nu gören, her hâlini müşâhede eden, gökten yağıyor gibi O'na vahiy yağdığını temâşâ eden kimselerin durumu elbette bizden çok farklı olacaktı. Bu farklılıktan ötürü de, tabîî ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), onlara çok ihtimam gösterecek ve *“Ashabıma söven benden değildir.”* diyerek, onları aziz tutacak ve bunu yaparken de kıyamete kadar gelecek insanlara, hizmet ve mücadele veren herkese, arkadaşlarını birinci planda tutma yolunu gösterecekti.

Evet, O, bir vefa insanıydı. Kendi açtığı çığırda hırz-ı can edenlere karşı, son nefesine kadar hep vefa solukladı. O, onlarla öylesine bütünleşmişti ki, Rabbine kavuşacağını düşündüğünde bile, –ki bu onun muradıydı– onlardan ayrılacağı hususu O’nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) hıçkırık hıçkırık ağlatmış ve “*Yakında beni sizden soracaklar.*” demekle iktifa etmişti. Zaten biz de vefa adına ne biliyorsak O’ndan öğrenmedik mi?

O (sallallâhu aleyhi ve sellem), sadece insanlara karşı değil, taşta toprağa karşı bile vefayla dopdoluydu. Mekke’yi arzular, Uhud’a uğrar ve sık sık ilk konağı olan Kuba’yı ziyaret ederdi. Çünkü orası Mekke’den ayrıldıktan sonra sinesini açıp, “Bende kalabilirsin.” diyen yerd. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, “Sen beni misafir ettin, ağırladın.” dercesine her cumartesi mutlaka Kuba’ya uğramaya çalışırdı. O, Uhud’u da ziyaret ederdi. Hani, “*Biz onu severiz, o da bizi sever.*” dediği yeri. Yani Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisinden nasibini alan o mübarek yeri. Keza O, Medine’nin mezarlığı Baki’e giderdi. Hayır –estağfirullah– mezarlık değil. Ashab-ı kiramın ahiret hesabına ârâm eyledikleri yere... Ve vefa insanından daha yüzlerce misal...

İşte onun için bu konuyla alâkalı araştırma yapan dostdüşman herkes diyor ki: Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) cemaati kadar O’na bağlı bir cemaat ve cemaatine O’nun kadar bağlı ikinci bir lider ne gelmiştir ve ne de gelecektir. Evet, ısmarlama bir liderin cemaatinin ısmarlama olması kadar tabî ne olabilir ki?

Evet, sahabe-i kiram ubûdiyetleri, mücadele azim ve gayretleriyle belli bir devreden sonra kendilerine lütuf ve ihsanda bulunmuş kimselerdir. İftihar Tablomuz’a (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelince, O, daha dünyaya adımını atarken peygamber olarak atmıştır. O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocukluk dönemi dahil, peygamberlik öncesi bütün hayatı, daha sonraki durumunu destekleyici mahiyettedir. Meselâ, şerefın, haysiyetin, izzetin, iffetin bini bir para olduğu cahiliye döneminde O, bir iffet insanıydı, hemen her mahfilde “Namuslu adam” dendiğinde O akla geliyordu. O, haysiyetine ve izzetine asla toz kondurmamıştı; kondurmamıştı ve serâpâ hayâ idi. Emanete o kadar dikkat etmişti ki cahiliye döneminde “Emîn” lakabıyla anılıyordu. Yalan, O’nun semtine hiç uğramamıştı.. ve hiçbir kimseyi aldatmamıştı.

Bütün bu özellikleri O’nun peygamberliğinin kaideleri, temelleri olmuştu. Çünkü daha sonra peygamberlik de bu esaslar üzerine bina edilecekti. Bakın, Mekkeli müşrikler

O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu yüce vazifesini inkâr sadedinde mecnûn demiş, şair demiş, kâhin demişlerdi ama, –hâşâ– O'na iffetsiz ve yalancı diyememişlerdi. Hele “Emanete hainlik ederdi, verdiği sözde durmazdı.” hiç diyememişlerdi. Diyememişlerdi de hakkında söylenmesi mümkün olmayan, söylense de yedi dünyanın kabul edemeyeceği “sâhir” gibi, “şair” gibi, “kâhin” gibi yakıştırmalarda bulunmuşlardı. Tabîî bu yakıştırmalara kendileri de inanmamışlardı. Evet, O, tertemiz gelmiş, tertemiz yaşamış ve gönüllerimizde hep tertemiz olarak kalmıştı.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi nasıl varlığıyla varlığımızı bulduğumuz O Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) ısmarlama bir insandır; O'nun etrafında toplanan insanlar da, O'na ümmet olma, yardımcı olma, arkadaş olma seviyesinde yine hususî yaratılmışlardır. Tabîî bu aynı zamanda şu mânâyâ da gelir: Siz artık bundan sonra bir Ebû Bekir (radıyallâhu anh) arasanız da bulamazsınız. Bir Ömer, bir Osman, bir Ali (radıyallâhu anhum) ile buluşamazsınız. Ama, temsil ettikleri misyon itibarıyla onların arkasında yer alacak Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler kıyamete kadar devam edecektir.

Sadece küçük bir örnek: Halid b. Velid (radıyallâhu anh), Mute'ye gittiğinde daha yeni Müslümandı. İki ay evvel Müslüman olmuş, iki ay sonra Mute'ye gidilirken, kumandanlık hususunda adı bile geçmemişti. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Zeyd'den, Hz. Cafer'den, Hz. Abdullah b. Revâha'dan (radıyallâhu anhüm) bahsetmiş, “*Bunların başına bir iş gelirse Allah kılıçlarından bir kılıç işe vaziyet etsin!*” demişti. Tarihçilerin verdiği rakamlara göre Müslümanlar 3.000 kişi, Bizans ordusu 100.000 kişi kadardı ki, her ferde otuz küsur insan düşüyordu. Altı gün savaşıldı ve altıncı gün, kaderin cilvesi, üç kumandan da peşi peşine şehit oldu. Savaşın en şiddetli anında, yere düşmek üzere olan sancağı zayıf, nahif bir sahabi aldı ve arkada da Hz. Halid'i görünce “Tam sahibini buldum, al sancağı!” dedi. Belki Halid almak istemedi ama, zorla kabul ettirdi. Artık o gece Halid gecesi idi.

O, değişik stratejilerle düşmanın aklını-mantığını karmakarışık edecekti. Ordunun sağ cenahını sola, sol cenahını sağa yerleştirecek, merkezde değişiklikler yapacak ve bir yandan da davul dümbelek vurdurarak, sanki Medine'den yardım geliyormuş gibi değişik stratejiler uygulayarak Rum ordusunun içine bir korku ve velvele salacaktı. Nitekim bunları gerçekleştirdi de. Öyle ki gece sabaha kadar, uzaktan tozu dumana katarak gürültülerle, tarrakalarla yardım geliyormuş gibi bir hava estirdi... Şafak sökerken de bir sürü sancak, bir sürü bayrakla, cûş u hurûş içinde koşan koşana bir manzara ile düşmanın

karşısına dikildi. Artık düşman, kat'iyen Medine'den yardım geldiği zehabına kapılmış ve ciddî bir panik içindeydi. Ve hele gün ağarınca birkaç günden beri, savaştıkları insanlardan başkalarını karşılarında görünce, bütün bütün şaşırıldılar. Ve işte bu esnada kuvve-i mânevîyeleri iyice sarsılmış düşmanın merkezine hücum hücum üstüne baskınlar yapıldı ki, bu bir hezimetin zafere dönüşmesinin ilk belirtileriydi.

Allah aşkına, Hz. Halid, iki ay içinde bu seviyeye nasıl gelmişti? Hâlbuki bir insan, iki ayda Kur'ân-ı Kerim okumayı bile tam olarak öğrenemez, ama bütün bunlar olmuş ve Halid (radıyallâhu anh) orduyu, burnu bile kanamadan, Medine'ye getirmişti. Bizanslılar ise Müslümanları takip edecek cesareti bulamadıklarından onların peşlerine düşmemişlerdi.

Şimdi cevabı siz verin, ısmarlama Nebi'nin arkadaşları ısmarlama değil miymiş? Evet, onlar yürekten, gönülden, sadakatla bu işe dilbeste olmuş ve dolayısıyla da O'nun şefaatine, O'nun muhabbetine layık hâle gelmişlerdi. İnşâallah bizim neslimiz de, kendilerine has verasetle Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) davasıyla alâkalı vazifelerini bihakkın ve yılgınlık göstermeden, bıkmadan, usanmadan, inkisara düşmeden, “Yol budur, bu yolun erkânı budur.” diyerek –az sıkıntıya maruz kalsalar da– bu mukaddes emaneti gerekli olan noktaya götürmek için gayret gösterir ve böylece tıpkı ahab-ı kiram gibi Nebiler Serveri'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhabbetine layık olurlar. Rabbim, bu kudsî yolda bizleri muvaffak kılsın ve ihlâstan bir an olsun dûr eylesin! Âmin...

SOHBETLERDE İLK HAZIRLIK

Soru: Büyüklerin sohbet meclislerinden âzamî derecede istifade edebilmek için ne tür kalbî ve ruhî hazırlıklar gerekir?

Bu meseleyi birkaç açıdan ele alabiliriz:

1. Soruda bahsi geçen kutlu zatların sohbetlerinden istifade edebilmek için önce o şahsa güven ve itimadın tam olması gerekir. Aksi hâlde büyüklük psikozlarıyla, kibir, gurur ve çalım içinde ve herkese, her şeye tepeden bakarak sohbe katılmakla insan hiçbir şey elde edemez. Hatta “Vakit kaybı olacak ama ne yapayım, falanı kıramadım...” şeklindeki düşüncelerle iştirak edilen bir sohbetten insanın istifade etmesi mümkün değildir.

Evet, Kur’ân bu küllî hakikati anlatırken diyor ki: “*Yeryüzünde haksız yere böbürleneni âyetlerimden uzaklaştıracağım.*”²² Evet, yeryüzüne sağanak sağanak, Allah’ın varlığıyla, birliğiyle alâkalı âyetler akıverse, kibirlenen, böbürleneni bunlardan istifade etmesine imkân yoktur. Bir yerde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, “*Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse Cennet’e giremez.*” buyurarak bu hakikate parmak basar. Evet, kibir ve gururla âlûde bir insanın, yani Allah’a ait “izar” ve “ridayı” kendine aitmiş gibi kullanan bir kişinin imana uyanması, imanî hakikatlerden istifade edebilmesi imkânsızdır. Zira Allah’a ait azamet ve kibriya gerçeği, asliyetinin gereği olarak, zılliyet küstahlığını cezalandırır. Allah’ın cezalandırdığı birisi ise, imandan tam nasibini alamaz ve imanlıların yurdu Cennet’e giremez.

2. *Haddi tecavüz etme de sohbetten istifadeye mâni hususlardandır.* Ne var ki, haddi tecavüz, insanlara zulüm şeklinde olabileceği gibi, kendini has veliler şeklinde görme suretiyle de olabilir. Hatta bir adım daha ileri giderek kendisinde keşf ü keramet olmadığı veya ezvak ve mevâcidi bilmediği için, o velileri kendi seviyesine indirme şeklinde de tezahür edebilir. Yani “Onlar da benim gibi insanlardır. Onların sık sık bahsettikleri keşif, keramet, zevk... vs. şöyle şöyle de yorumlanabilecek türden şeylerdir.” diyerek bunların inkârına gitme de mahrumiyet sebebidir. Aslında böyle bir anlayış günümüzde, AIDS ölçüsünde tehlikeli bir hastalıktır. İmam Âzam’ı, Şah-ı Geylanî’yi, İmam Rabbanî’yi kendi seviyesine indiren bir insanın, onların füyûzât, yümün ve bereketlerinden istifade etmesi mümkün değildir.

Ayrıca bu düşünce, insanın yol almasına ve belli bir seviyeye ulaşmasına da mânidir. Zira böyle birinin önünde seviyeli örnek alınacak kutlu zatlar yoktur ki, onları yakalamak, onlara ulaşmak için gayret gösterebilirsin. Daha açık bir ifadeyle “İmam Âzam da kim? Bu dönemde olsaydı ben onu ikna ederdim.” veya “İmam Rabbanî, Şah-ı Geylanî de kim oluyor ki?” zihniyetinde olan insanlarda gaye-i hayal olmadığı için, bunlarda zihinler benlik kesilir ve her şey enaniyet (ego) etrafında döner. Her şeyini kendi benliği etrafında örgüleyen bu tür insanlar, kendilerini aşamaz ve kendilerinden başka hiçbir şey göremezler. Artık isterseniz siz böyle bir insana, nefsinin altında kalıp ezilmiş “nefiszedede”, enaniyetinin öldürücü yumrukları altında kalmış “enaniyetzedede” diyebilirsiniz.

Bu tür insanların, bırakın şunun bunun sohbetinden istifade etmesini, Sultanlar Sultanı, İnsanlığın İftihar Tablosu Hz. Muhammed Mustafa’dan (sallallâhu aleyhi ve sellem) istifade etmesi bile düşünülemez. Hatta böylelerine, Cenâb-ı Hakk’ın envar-ı kudsiyesi bile açılmaz, muhالفarz açılrsa da, o bundan istifade edemez, hatta feyz-i akdeseye giden yol onun kalbine bağlansa dahi bir adım mesafe alamaz.

Evet, “*Herkesin istidadına vâbestedir âsâr-ı feyzi*”; altın değerinde anonim bir sözdür bu. Herkesin âsâr-ı feyzen istifadesi, istidat ve kabiliyetine göredir.

3. *İnhiraf da bu tür sohbetlerden istifadeyi engeller.* İnhiraf, kenardan, köşeden bakma, çevreyi miyop görme, bir şeye takılıp kalma, köhneleşmiş zihniyetinin ya da şartlı bakışının tesirinden kurtulamama demektir. Bediüzzaman’ın Mesnevi’sinde dediği gibi, tavus kuşu yumurtadan çıkıp, o elvan elvan göz kamaştırıcı hâliyle salınıp durmasına rağmen, miyop bakışlılar, bu güzelliği görmez de, bu kuş şu yumurtadan çıktı derler. Yani yumurtaya takılıp kalırlar.

Evet bu, çok ciddî bir inhiraf ve yanılmadır. İşte, İnsanlığın İftihar Tablosu’ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) gerek Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi muasırlarımın, gerekse daha sonra gelenlerin istifade edememesinin en önemli sebebi bu olsa gerektir. O, bütün insanlığı nura boğacak bir mesajla gelmiş, bataklıkta çırpınan insanlığı hakikî mânâ ve mahiyetine uyarmış, varlığın yüzüne bir nur çalmış ve o nurla bize onun gerçek yaratılış sebebini öğretmiş, geleceğin –inançsızların dediği gibi– karanlıklar içinde olmadığını anlatmış... ve daha yüzlerce, binlerce hakikati gönüllerimize duyurmuş; ama gel gör ki, onlar bu küllî hakikatleri hiçbir zaman görmemiş, görememişler; görememişler de, “Niye

Velid b. Muğire, niye Urve b. Mesud değil de Ebû Talib'in yetimi?" demişler. "Niye çok kadınla evlendi?" vs.'ye takılıp kalmışlardır. Hâlbuki "*Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar. Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında Biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.*"²³ âyetince peygamberlik taksimini yapan ve bunu Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) lütfeden Hz. Allah'tır (celle celâluhu).

Bediüzzaman da bu inhirafli bakışlardan nasibini almış zatlardandır. Ne var ki bunun zararı, Hz. Bediüzzaman'a değil, ona bakan ve bu gözle değerlendiren kişilere dokunmuştur. O bir okka balı arkadaşları ile aralarında eşit olarak paylaşan ve ardından "*Onlar kendi hisselerine düşen balı civanmertlik duygusu ile, iki-üç günde yiyip bitirdiler. Ben ise hissemeye düşeni bütün Ramazan-ı Şerif'te, birer kaşık da onlara vermek suretiyle kullandım. Hem ben hem onlar balsız kalmadı.*" diyen insan. O "*Şu sakoyu (palto) eski olarak 300 kuruşa aldım ve 10 yıldır giyiyorum.*" diyen insan. O, içinde üç-beş şehriyenin bulunduğu sözde şehriye çorbasının suyunu içerek karnını doyuran ve tanelerini aç karıncalara veren insan. Evet, "*İktisatta bereket vardır. İsrâf ise bereketin kesilmesine sebeptir.*" diyerek bunu hayat düsturu olarak kabul eden insandır o.

O, böyle biri ama, bir gün miyop bakışlı bir gazete onun hakkında şunları yazıyor: "Bediüzzaman'ın evine yapılan baskın neticesinde, bir torbanın içinde birçok yumurta kabukları çıktı." Eğer haber doğruysa, Bediüzzaman'ın tarz-ı telakkisine göre gayet normaldir bu. Kendisine yumurta veren tavuğa ve verdiği yumurtaya saygısı sebebiyle yapmıştır bunu. Rica ederim o öyle bir insan ki; "*Bana her gün yumurta veren tavuğun 5-6 aylık bir yavrusu vardı. Annesi yumurtadan kesilince, o yumurtlamaya başladı. Kış gününde beni yumurtasız bırakmadı. Öyle mübarek hayvanlardır bunlar...*" der, tavuğa bile böyle bakar.

Ben hayatımda gerçekten mübarek olarak yaratılan insanların en mübareğine bile böyle yaklaşan az insan tanıdım. Ama, ona bakın ki, tavuklarını mübarek olarak nitelendiriyor.

Ve yine o, "*Tavuğumun tüylerinden birini koparmaya gelseler, bana bir ay hapis cezası verin, fakat tavuğumun tüylerine dokunmayın!*" diyecek kadar incelerden ince bir

zattır.

İşte böylesi vasıflarla serfiraz bu insan, ihtimal o yumurta kabuklarını bir yere gömmek için küçük bir torbanın içinde saklıyordu. Ama gelin görün ki, miyop bakış, çarpık düşünce meseleyi şöyle değerlendiriyor: “Bu zâhiren yemiyor gibi gözüküyor ama, bir okka balı olduğuna göre veya birçok yumurta kabuğu evinde çıktığına göre, demek ki bizi aldatıyor...” Ve işte bu kabûl bir inhiraf ve küçük şeylere takılıp kalma, onların Bediüzzaman’dan ve eserlerinden istifade etmelerine mâni olmuştur.

Evet, bir kırık plak gibi duygu ve düşüncesi ile inhirafa açılmış insanların, İnsanlığın İftihar Tablosu’ndan (sallallâhu aleyhi ve sellem) istifade edemediği gibi, İmam Gazzâlî, İmam Rabbanî, Şah-ı Geylanî, Mevlâna Halid, Bediüzzaman... ve emsali şahsiyetlerden istifade etmeleri de imkânsızdır. Öyleyse bir insanın büyüklerden istifade edebilmesi ve anlatılanların onun kalb ve kafasında mâkes bulması için eğri büğrü duygulardan sıyrılması, şartlanmışlığı, kibiri, kendini beğenmişliği ve tecavüzün her çeşidini bırakması lâzımdır.

Bakınız Asr-ı Saadet’e, Ebû Cehil en azından Halid b. Velid kadar akıllı bir insandı. İki de Benî Mahzum oymağından ve amca torunları. Fakat biri kibrine, gururuna, inhirafına takılıp kalıyor ve bu surette kapının öbür tarafında kalarak esfel-i safilîne sukut ediyor. Diğer ise tevazu ve mahviyetinin kanatlarında “evc-i kemal-i insaniyet”e çıkıyor, Raşid Halifeler arkasında yer alıyor ve a’lâ-yı illiyyîne yükseliyor.

Netice itibarıyla büyüklerin sohbetlerinden kâmil mânâda istifade, önce inanma, her türlü tecavüzden sakınma ve inhirafın her çeşidinden tecerrüt etmekle mümkündür.

22 A’râf sûresi, 7/146.

23 Zuhruf sûresi, 43/32.

BİLİM OLİMPİYATLARI VE TÜRKİYE

Soru: Orta öğretim seviyesindeki birtakım okulların son yıllarda yurt içi ve yurt dışında düzenlenen proje ve bilim olimpiyat yarışmalarına katılmaları, başarılar elde etmeleri hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Lütfeder misiniz?

Bu milletin bağrından kopmuş ve yine bu milletin hamuru ile yoğrulmuş inançları, düşünceleri temsil eden okulların, gerek yurt içi, gerekse yurt dışında tertiplenen bilim olimpiyat yarışmalarına veya proje yarışmalarına katılmaları çok önemlidir. Geleceğe açık ve geleceği bütünüyle kucaklama azmiyle yollara düşmüş insanların bu gerçeği bir an olsun hatırdan dür etmemeleri gerekir. Hele bu meselenin devlet politikası olarak ele alınmadığı günümüzde, devletini, milletini seven ve onu geleceğe taşımak isteyen fertlerin ve grupların bunu hiç ihmal etmemeleri önemli bir vecibe hâline gelmiştir. Şayet, ricalarımın bir şey ifade ettiğine inansaydım, bu mesele ile alâkalı devlet kademelerindeki zatlara, “Ne olur bunu bir devlet politikası olarak ele alın!” ricasında bulunurdum. Bilmem ki, böyle bir yaklaşım meselenin ehemmiyeti adına sizlere bir fikir veriyor mu?

Bir diğer açıdan; meseleyi dinle irtibatlandırmak mümkündür. Şöyle ki, gerek Asr-ı Saadet'te bazı münferid vak'alarla, gerekse fıkın bir mektep olarak ele alınıp ekoller hâlinde geliştiği dönemlerde –tabii o devirdeki şartlara göre– bu türlü ilmî faaliyetler hep teşvik görmüştür. O günlerden Osmanlı'ya uzanan çizgide, ilmin hemen her dalına ait bu gelişmeler, başta padişah veya halifeler olmak üzere herkes tarafından ilgiyle takip edilmiş, başarılı olanlara mükâfatlar verilmiştir. Zaten bizi asırlarca dünya idaresinde söz sahibi yapan da bu anlayış ve bu anlayışın ürünleri değil mi?

Ayrıca; aşağılık komplekslerine girmeden özünü koruyup kendi olarak kalabilen, millî ruh ve millî düşünce ekseninde milletimizle aynı şeyleri duyup hisseden, hissedip yaşayan gençlerimizin bilim olimpiyatlarına katılması, oralarda başarılar elde etmesi, hatta sadece yurt içinde değil, Türkiye'yi temsilen gittikleri yabancı ülkelerde başarılar elde etmesi, başta milletimiz olmak üzere bütün dünyaca çok büyük önem arz etmektedir. Zira asırlar var ki, “Müslümanlardan ilim adamı çıkmaz.” düşüncesi, etrafta kol gezmekte ve âdeta bizi felç etmekteydi. Hatta bu düşünce bir inanç hâlinde kromozomlarımıza öyle işlemiş idi ki; yıllardan beri ümit konuşan, ümit anlatan bir insan olarak buna neredeyse

ben bile inanmıştım. Onun için “Başta biz olmak üzere” tabirini kullandım. Evet, Allah’ın lütfuyla elde edilen bu başarılar gerek içte, gerek dışta, gerek dost çevrede, gerekse düşman çevrede Müslümanlardan ilim adamı çıkmaz imajını yıkmış ve paramparça etmiştir.

Aslında, asırlardan beri güç ve kuvveti ile bizi ezen Batı, bu türlü düşüncelerle bizi psikolojik olarak da eziyor, biz de bunun karşısında hep aşağılık kompleksi içinde bulunuyorduk.. bulunuyorduk, zira ufkumuzda buna mâni olacak yalancı bir şafak emaresi bile gözükmüyordu. Ama şimdiden sonra, aynı şeyleri söylemek doğru değildir. Öyle zannediyorum ki, kendi içimizdeki bu ezikliği atmanın verdiği rahatlıkla, önümüzdeki yıllarda –Allah’ın inayetiyle– daha büyük projelere daha büyük başarılarla imza atmak mümkün olacaktır.

Bu başarıların içe dönük bir diğer faydası da; bazıları yıllardan beri bu okullara “Kur’ân Kursu” diyorlardı. –Kur’ân kurslarına canlarımız feda– Ama bu okullarla birlikte kâinat kitabını hallaç etme, Kur’ân’ın kâinatı, kâinatın Kur’an’ı okumasından hareketle, fizikî dünyada cereyan eden hâdiselere vâkıf olma, eşyayı derinlemesine inceleme.. ve Kur’ân’ın, Peygamber vasıtasıyla gösterdiği ufku yakalayarak insanlığın hizmetine sunma gibi, ülkemiz ve ülkümüz için çok yararlı bir düşünce milletimizin istifadesine sunulmuştur. İşte bu gayeye ulaşma, hatta onun zirvesine çıkma, yani Türkiye’yi dünya çapında organizelerde temsil ederek başarılar elde etme; içeride de bu okullara karşı bakış açısını değiştirmiş, tabandan tavana ilgi odağı hâline getirmiştir. Bu nimetleri bizlere ihsan eden Rabbimiz’e binlerce hamd ü senâ olsun!..

Ayrıca bu başarılar, okulları gönülden destekleyen insanları alabildiğine rahatlatmıştır. Artık bu insanlar, çarşıdapazarda gezerken, esnaf arkadaşları ile konuşurken, oldukça rahat ve bu okullara mensubiyetle iftihar eder hâle gelmişlerdir. Böylece bir taraftan bugüne kadar devam edegelen gönülden desteklerini katlayarak sürdürürken, öte taraftan da, başka destek bulmada çok önemli bir vesile elde etmiş ve bunu her mahfilde kullanmaya başlamışlardır.

Bütün bunlar yapılırken şu da bilinmeli ki, elde edilen bu başarılar, gelinen bu seviye hedef değildir veya son nokta değildir. Himmeti dûn tutmayı günah sayanlardanız. Bu sebeple şimdilerde amatörce yapılan bu işlerle, gelecekte yapılacak – inşaallah– daha profesyonelce şeylere zemin, altyapı, blokaj hazırlandığını düşünüyoruz.

İnşâallah, yakın bir gelecekte bütün dünyanın gıpta edeceği ABD'nin NASA'larına bedel TÜRKSA'ların kurulacağı ve ilim adına hemen hemen her şeyin patentinin Müslüman ilim adamlarına ait olacağı günler yakındır ve mutlaka gelecektir.

Unutulmaması gereken bir husus da şudur: A'dan Z'ye her safhada, başlangıçtan bitişe, kalb balansının iyi ayarlanması, niyetin hâlis tutulması şart, hatta farzdır. A'dan Z'ye dedik, yani bu yarışmalarda derece alan talebesinden, onu yetiştiren öğretmenine, maddî-mânevî desteklerini esirgemeyen insanlardan, hiçbir rolü olmayıp sadece başarılar karşısında sevinen kadın-erkek bütün taraftar gönüllere kadar.. evet, bütün bu insanlar kalb balanslarını iyi ayarlamalı ve daima “şükr-ü mutlak” içinde bulunmalıdırlar. “Şükrederseniz nimetimi artırırım, nankörlükte bulunursanız azabım çok şiddetlidir.”²⁴ ulvî beyanından hem fer alarak hem de ürpererek, her zaman olduğu gibi, elde edilen başarılarından sonra, herkes Rabbi'sine şükretmeli, kendini secdeye atıp tevhid hakikatini bütün benliğinde duyma neşvesiyle, yana yakıla O'na yönelmelidir. Zira, kat'iyen biliyor ve inanıyoruz ki mazhar olduğumuz her şey O'ndan.

Bir hedef göstererek bu bahsi kapatalım. Keşke çalışmalardan bazıları da kanser ve AIDS ile alâkalı olsaydı! Evet, bu amansız ve imansız hastalıkların devasının bulunabilmesi insanlığa çok büyük hizmet olacaktır. Hatta diyebiliriz ki yüz okul, talebeleri, hocaları ve maddî imkânlarıyla birleşerek, kansere deva bulup bir insanın kurtuluşuna vesile olsalar, bu inanmış insanların hepsi Cennet'e girebilir. Rica ederim, bu hasta siz olsanız ve ötede Cennet'in kapısı size açılrsa, burada o kanserden veya AIDS'den kurtulmanıza vesile olanları, “Bunları almadan gitmem Allahım!” demez misiniz?

Bir süre önce, bir TV programında temiz olmayan enjektörden AIDS virüsünü kapmış bir kadını seyrettim. Aradan 2-3 ay geçmiş olmasına rağmen, o manzara hâlâ gözümün önüne gelince, bir türlü hislerime hâkim olamıyor ve gözyaşlarımı salıveriyorum. Kadın ağlıyordu. Zira iffetli biriydi. Ve toplum içinde bilinen şekliyle de o hastalık fuhuş yoluyla bulaşıyor. İşte kadın ihtimal bunun ezikliğini yaşıyor ve ağlıyordu.

Evet, “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.” fehvâsınca, eğitim gönüllüleri çalışmalarını bu düşünce ve inanç etrafında örgülemelidirler.

24 İbrahim sûresi, 14/7.

ESEF VERİCİ DURUMUMUZ VE KURTULUŞ YOLLARI

Soru: İki-üç asırdır içinde bulunduğumuz perişan hâlden kurtulmanın yolları adına neler söyleyebilirsiniz?

Türk milleti olarak yaklaşık üç asırdan beri 40-50 yıllık fasılalarla büyük musibetlere maruz kalmışızdır. Evet, 17. asrın başından bu yana başımıza sağanak sağanak belâlar yağarken sanki Allah (celle celâluhu), hâdiselerin dili ile “Dikkat edin, kendinize gelin, aslî hüviyetinize dönün!” demesine ve bizi tedip etmesine rağmen bizler bundan gerekli dersi bir türlü anlamamışız ve alamıyoruz. Dolayısıyla böylesi belâ ve musibetlerin üzerimize gelmesine sebep olan yanlışlıkları yapmaya da devam ediyoruz. Hâlbuki bu, bir anlamda yeni musibetler adına Allah’a bir davetiye çıkarmak demektir.

Evet, fasıl ber fasıl musibetler dedik. Meselâ, bir 93 Harbi’nde evler yıkılmış, hanumanlar harap olmuş, yurtlar yuvalar talan edilmiş; Rus askerleri ağaçların her birine bir Mehmetçik asmış ve millet inkisar içinde iki büklüm olmuş.. ardından Balkan Harbi patlak vermiş.. derken 1. Cihan Harbi ve Mehmetçik dört bir yanda Avrupa’nın kâfir ve zalimleri ile göğüs göğüse mücadele etmek zorunda kalmış.. kalmış ve çokları değişik cephelere gitmiş, bir daha geriye dönmemiş. Öyle ki, bütün bunlar şiirlere, ağıtlara, mersiyele ve türkülere konu olmuş.

Meselâ;

“Burası Yemen’dir

Yolu çemendir

Giden gelmiyor

Acep nedendir?” bunlardan sadece biri.

Aslında bu çiğersûz hâdiseler, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Allah’ın bizi özümüzle bütünleşmemiz adına lütfettiği, uyanabilenler için lütuf buudlu musibetlerdir. Ama bizler bunlardan gerekli dersi almaz ve o fasit daire içinde döner durursak, elbette musibetler gelmeye, hem de katlamalı olarak gelmeye devam edecektir; devam edecek, bizler de bu atmosfer içinde, daha bir süre içteki münafıkların yanında, dışarıdaki tecavüzkâr düşmanların gaileleri arasında sıkışıp kalacağız demektir. Ancak bu musibetlerle kendimize gelir, ruhumuzla, özümüzle bütünleşir ve kendimiz olabilirsek, o zaman da her şeye kâdir olan Allah bizlere saadete giden yolları gösterir, biz de yürür gideriz.

Bu tür belâlara muhatap olan ülke sadece biz miyiz? Elbette hayır. Bakınız bir Suriye’ye, Mısır’a, Cezayir’e ve sair İslâm ülkelerine, aynı manzara ile karşılaşacaksınız. Dolayısıyla denebilir ki bu dert, aslında âlem-i İslâm’ın ortak derdidir. Bugün devletler muvazenesinde Müslüman devletlerin ağırlığı olmadığı gibi, yeri de yoktur. Evet bugün, âlem-i İslâm bütünlüğünü kaybetmiş ve kolay yutulur lokmalar hâline gelmiş ve getirilmiştir. Bugün, bir Azerbaycan, Çeçenistan, Bosna-Hersek, Keşmir vs. birçok ülke böyle akıl almaz zulümlere sahne olmaktadır. Oysaki, dün biz böyle değildik.. hem o kadar değildik ki, Batılının “*Kızıl Sultan*” dediği cennetmekân Abdülhamid Han Hazretleri, Volter’in Hz. Peygamber Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakaretlerle dolu piyesini sahneye koymak isteyen Fransızlara bir ültimatom gönderince, biletleri satılan piyes sahneden çekiliyordu. Ardından, İngilizler aynı oyunu oynatmak istiyor, ama aynı ültimatom onlara da gidince, onlar da piyesi sahneden çekmek mecburiyetinde kalıyordu. Tabî bütün bunlar Osmanlı’nın Batılının deyimi ile “Hasta Adam” olduğu döneme rastlıyordu ki, gayet mânidardır!

Şimdi acaba bütün bunlardan kurtulmanın yolu ve çaresi nedir? Bizler yeniden

dünya siyaset ve idaresinde nasıl söz sahibi olacak, nasıl sözü geçen bir millet olma konumuna yükseleceğiz denecek olursa; konuyla alâkalı bir âyetin mealinden hareketle, bir-iki hususu arz edebilirim. Allah (celle celâluhu), Enfâl sûresinde, Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hitaben buyuruyorlar ki: *“Sen onların içinde bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir ve onlar istiğfar ederken de Allah onlara azap edecek değildir.”*²⁵

Burada dikkati çeken ve azaba mâni olan iki ayrı nokta nazara verilmekte:

Birincisi, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) maddî-mânevî mevcudiyeti. Nitekim Allah Resûlü'nün bedeni ve cismaniyeti ile aralarında bulunduğu sahabe-i kiram zamanında Allah bu vaadini gerçekleştirmişti. Yani Hz. Nuh, Lut, Salih ve diğer peygamberlerin cemaatlerinin başlarına gelen semavî ve arzî belâlar, Devr-i Saadet'te ümmet-i Muhammed'in başına gelmemiştir.

Şimdi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) maddî hüviyetiyle aramızda yok. O da bedeni itibarıyla her fâni gibi ebedî âlemde bulunuyor. Ancak bizler, O'nu kalblerimizde, gönüllerimizde daima canlı ve taze tutarak, bu boşluğu kapatabilme mazhariyetine haiz bulunuyoruz. Dolayısıyla O'nun aramızda mânevî mevcudiyeti ile, âyetin ifade ettiği azap edilmeme hükmünden istifade edebiliriz.

İkincisi, istiğfar ve ona devam.. evet, başta Nebiler Serveri olmak üzere, 14 asırdan bu yana gelen, sözleri, tavır ve davranışları ile bizlere rehber olan büyüklerimiz –belki de hiç günahları olmamasına rağmen– hep istiğfara devam etmişlerdir.

Meselâ, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), farklı rivayetlere göre günde 70 veya 100 defa istiğfar buyurmuşlardır. O'nu örnek alan ashab-ı kiram da işledikleri veya işledik zannettikleri bir günahdan dolayı hemen Allah'a istiğfar ile teveccüh ediyor ve günahı telafi yollarını araştırıyorlardı. Ve tabîi arkadan gelenler de...

Görüldüğü gibi, Allah'ın, azap etmemeye sebep gösterdiği istiğfar, bütün canlılığı ile bizden öncekilerin hayatlarında yaşanıyor ve ona tahassun ediliyordu.

Şimdi düşünüyorum, bizler âlem-i İslâm olarak, başta söylediğim gibi 17. yüzyılın başından bu yana, belli bir ölçüde İslâmî hayattan tedricen uzaklaştık.. uzaklaştık ve günahlar içine girdik.. öyleki hep dünyevî hayata özendik, Kur'ân'dan, Resûlullah'tan,

onların emirlerinden kopuk bir hayat yaşadık... Bununla beraber, bütün bu yaptıklarımızın günah olduğunun da farkına varamadık ve istiğfar edemedik. Bu itibarla da Âdil olan Cenâb-ı Hak, bizlerin başına türlü türlü belâ ve musibetleri hem de sağanak sağanak gönderiverdi.

Şimdi bu çerçevede, bu musibetlerden sıyrılma düşünülüyor ise, yapılacak şey, istiğfarı bütün yönleriyle hayatımıza hâkim kılmak.. Allah Resûlü'nün sevgisini gönüllerimize nakşetmek.. hataları çarçabuk idrak edip, onlardan kurtuluş çareleri aramak ve o çarelere başvurmak.. evet işte böyle davranınca –inşâallah– bu millet yeniden madde ve mânâ planında dirilecek ve eski muhteşem dönemlerini tekrar ihraz edecektir..!

25 Enfâl sûresi, 8/33.

DİNLERİN TEVHİDİ(!)

Soru: Batı’da dinlerin ortak noktalarından hareketle “Bütün dinlerin kaynağı birdir, öyleyse bütün dinleri bir araya getirelim.” gibi düşünceler var. Bu fikirlere nasıl yaklaşmak lâzım?

Öncelikle, bunun bizim problemimiz olmadığını belirtmek isterim. Evet, böyle bir mesele dinleri birbirinden ayrı görenlerin problemidir. Biz ne Hıristiyanlığı ne Yahudiliği ne de İslâmiyeti menşei itibarıyla birbirinden ayrı görmüyor; aksine, âyet ve hadislerin ışığında onlara Ehl-i Kitap adı vererek, davranışlarımızı o çizgide ayarlamaya çalışıyoruz. Meselâ, biz bir ateist ile evlenmezken, bir Hıristiyanla evlenebiliyor ve bir Yahudinin kestiğini yiyebiliyoruz... Buna verilebilecek bir diğer örnek Hz. Ömer’dir. O, Mecusîlerin bazı temel inançları itibarıyla Müslüman akidesine yakın olmalarından ötürü, onları Ehl-i Kitap statüsünde kabul etmiştir. Hatta günümüzde Muhammed Hamidullah gibi değerli ilim adamları Brahmanizm hakkında da aynı düşünceyi paylaşırlar. Ayrıca Budizm’i de bu kategoride değerlendirenler var.

Buda, üzerindeki araştırmacıların söyledikleri şayet doğru ise, Martin Luther gibi bir reformcu ve bu itibarla da Budizm, Brahmanizm içinde bir mezhep olabilir. Yine onların tespitlerine göre, Budizm, Brahmanizm’in teolojik yönlerini değil de, ahlâka ait yönlerini almış ve bir sistem geliştirmiş. Eğer Budizm denen şey bu ise, –bu mânâdaki bir sisteme din denir veya denmez o ayrı bir mevzu, zira bizim “din” kavramından anladığımıza göre din, “İnsanları kendi iradeleriyle âheste âheste mutlak hayra sevk eden bir ilâhî kanunlar mecmuasıdır.” – ona şer’î mânâsıyla din denmese de, lügat mânâsı itibarıyla yol, sistem, ekol mânâsına “din” denebilir. Bununla beraber bizim için mülâhaza dairesi açıktır. Kim bilir belki de, Budizm sistemi de, ilâhî dinlerin dayandığı gibi bir asla dayanıyordur ve Brahmanizm’den farklı ayrı bir dindir.

Söz buraya gelmişken, mevzu ile direkt irtibatı olmasa da bir hususa daha dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Benim kanaatime göre Kur’ân-ı Kerim, saf Hıristiyan akidesini ve Hz. İsa’yı anlatmasaydı, bugünkü tahrif olmuş şekliyle, Hıristiyanlığı anlamada bizler de çok zorluk çekerdik.. çekerdik de “bir üç, üç bir” diye özetlenen “teslis” veya “ekânîm-i selâse” anlayışını izah edemezdik. Veya Kur’ân-ı Kerim, Hz. Musa, Hz. Yuşa, Hz. Harun, Hz. Süleyman ve Hz. Davud (aleyhimüsselâm) hakkında

tavzih edici, aydınlatıcı beyanlarda bulunmasaydı, bu yüce peygamberleri tevhid akidesi içinde bir yere oturtmamız mümkün olmayacaktı. Meselâ, Yahudi kaynaklarına göre kimisi filozof, kimisi –hâşâ– sarhoş, kimisi de kendi kızlarıyla zina eden zinakâr... Şimdi, dünyadaki en bayağı, en adi insanların bile yapmayacağı şeyleri peygamberlere isnad eden bu anlayışa din demek mümkün değildir. Bu açıdan Budizm’in de böyle bir tahrif tali’sizliğine uğramış olabileceği söylenebilir.

Sadece Budizm mi? Elbette hayır. Meselâ, Sokrates. Biz onun düşüncelerini kendi kaleminden öğrenme imkânına sahip değiliz. Çünkü onun hakkındaki her şeyi talebeleri aktarıyor. Eflatun’un Sokrates’e talebeliği ne kadar sürmüş, hocasını ne kadar anlayabilmiş ve öğrendiklerini bizlere ne kadar aktarabilmiş? Bunlar bütünüyle bizim meçhulümüzdür. Ama genel düşüncelerine bakılınca onda bir Allah inancı olduğunu da görmek mümkündür.

Evet, düşüncelerin elden ele, nesilden nesile intikal ede ede, zamanla ilk söylenişteki saf ve yalın hâlini kaybettiği çoktur. Hatta bu kadarla da kalsa yine iyi. İfadedeki saf hâli kaybetmenin yanı sıra, anlam değişikliğine uğraması da söz konusudur ki, işte bu da tahrifin –suiniyetle yapılmasa bile– ayrı bir buududur.

Bu cümleden olarak, Hz. Mesih’in bütünüyle ruh olan düşüncesi, Roma putperestliğine çarpınca ne hâl aldığı tahmin etmek çok zordur. Çevrenizdeki herhangi bir kiliseye girdiğinizde bu acı gerçeği bütün çıplaklığı ile müşâhede etmeniz mümkündür. Bir diğer taraftan, Hıristiyanlığın ulûhiyet anlayışına göre ilâh pasiftir. Onun aktif hâle gelebilmesi için Hz. Meryem’e girip çıkması lâzımdır. O, Meryem’e girip çıkınca aktif ulûhiyete inkılâp eder ve Mesih olur ki, esasen gerçek misyonu da Mesih yerine getirir. O, insanlık için elinden gelen her şeyi yapar ve yapacağı bir şey kalmayıp da sıra kurban olmaya gelince kendini kurban eder(!)

Yahudilerin de, Hz. Üzeyir için buna benzer şeyler söylediklerini biliyoruz. Demek ki kayıt tam olmayınca, böyle elmas, pırlanta gibi hakikatler bile gelecek nesillere yanlış intikal edebiliyor. Bu bağlamda, âyeti ve hadisleriyle her şeyin en güzel kaydedildiği ve Kur’ân’a bakan yönüyle hıfz-ı ilâhî disketine alınan İslâmiyet’te bile bu türlü inanç ve akide kaymaları söz konusudur. Meselâ, ulûhiyet konusunda neredeyse yukarıda arza çalıştığımız Hıristiyan inancı ile tam bir benzerlik içinde bulunan Hz. Ali’nin ulûhiyetle irtibatlandırılması buna örnek verilebilir. Buna göre aktif ulûhiyeti

temsil eden Hz. Ali'dir. Efendimiz'in peygamber olarak gönderilişi, Kur'an'ın nüzulü vs. hepsi Hz. Ali'ye zemin hazırlama gayesine yöneliktir. Hz. Ali makam-ı cem'in sahibi olarak her şeyi bünyesinde toplamış ve onu temsil etmiştir.. onun ardından bu güç, Hz. Ali'nin neslinden olan 12 imama dağıtılacaktır; gide gide nihaî olarak da hatemü'l-evliyâ olması itibarıyla imam-ı muntazarda toplanacaktır.. İmam-ı muntazar da Kur'an'ın o eksik kalan 300-400 âyetini açığa çıkartacak ve gerçek bir kere daha tam olarak zuhur ve tecellî edecektir(!)

Şimdi bütün bu anlayışları İslâm'ın öğretileri ile telif etmemiz mümkün değildir. Ama gözü kör olası taassup, cehalet bizi de bu hâle getirmiştir. Bu konuda bizler de 14 asırdan beri ümmetin gayreti, ittifak ve icması olmasaydı Hz. Ali'yi anlamakta zorluk çekecektik.

Şimdi tekrar soruya dönelim; tahrif ve tebdilin ağına düşmüş dahi olsa, Hıristiyanlık, Yahudilik, Brahmanizm, Budizm, Mecusilik ve diğerlerinin üzerinde ittifak ettikleri bir kısım müşterek esasların bulunduğu da bir gerçektir. Meselâ, tevhid, nübüvvet, haşır, adalet, ubûdiyet gibi. Veya ölüleri gömme, tesettür vb. meseleler gibi. Zira hemen bütün dinlerde ölüler gömülüyor –Ara ara “Cesedimi yakın!” diyerek toplumun asırlardan beri süregelen tarz-ı telakkisine muvafık hareket etmeyen birtakım insanlar hariç– her yerde ölüler gömülmekte.. ve tesettür her dine mensup insanlar tarafından kabullenilip yaşanmakta. Hatta yakın tarihe kadar dünyanın değişik yerlerindeki Yahudiler dahi başlarını kapatmaktaydı ki, bu da, dinlerin üzerinde ittifak ettikleri bir kısım ortak değerlerin var olduğunu göstermektedir. Tabî bu arada, neshe maruz kalmış veya tahrife uğramış –Müslümanlıkta olmasa bile– birçok hükümleri de var.

Bu çerçevede teferruata veya asla ait hükümlerde esas itibarıyla Allah'tan geleni, Allah'tan gelen şekliyle bulmak ve onları tevhid etmek çok zordur. Zaten, Allah (celle celâluhu) da, razı olduğu esasları, bir sonraki peygamberin mesajı içinde belirtmiş, değiştireceği hükümleri de değiştirmiştir. En son olarak da Hz. Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) göndermiştir ki, o da Kur'an ve Sünnet'le, musahhihlik, müceddidlik veya müessislik görevini yerine getirmiştir.

Evet O, bir anlamda *musahhihtir*. Çünkü kendinden önceki şeriatlerde tahrife uğrayan noktaları tashih etmiş.. *müceddittir*, şartların değişmesine paralel olarak nice hükümleri değiştirmiştir.. ve *müessistir*, A'dan Z'ye büyük ölçüde yeni bir dinin kurucusu

olmuştur. Dolayısıyla da yeniden dinleri birleştirme gibi bir arayışın içine girmeye hiç gerek yoktur. İslâm, düşünülen böyle bir işin, Allah tarafından gerçekleştirildiği dinin adıdır. “Bugün sizin dininizi tamamladım, nimetimi itmam ettim ve din olarak İslâm’dan razı oldum.”²⁶ ve “Kim, İslâm’dan başka bir din arayışı içine girerse, bu, ondan kabul edilmeyecektir.”²⁷ veya “Allah katında hakikî din, İslâm’dır.”²⁸ âyetleri de aslında bu hakikati bildirmektedir.

Ayrıca “Bizden önceki şeriatlar, nesh edilmediği müddetçe bizim de şeriatımızdır.” kaidesi zaten böyle bir düzenlemeye gerek olmadığını ayrı bir göstergesidir.

Ne var ki, bu kabîl düşünce ve çalışmalar, din adına değil de kültür adına yapılacaksa, ona bir şey diyemeyiz. Zira din başkadır, kültür başkadır. Kültürün dinden kaynaklanan, hatta dinden beslenen yanları olsa bile, kültürü din ile özdeşleştirme mümkün değildir. Bu açıdan bu türlü düşünceler ilim, kültür ve medeniyet araştırmaları açısından her ne kadar yararlı olsa da, böyle Sanskritçe gibi bir din anlayışı bence abesle iştigaldir.

Son olarak bir şey daha ilave etmek istiyorum: Bu düşünceler, içinde yaşadığımız asra has değildir. Bundan önce de dinlerin tevhidi için çalışmalar yapılmıştır.. ama bunların hiçbiri muvaffak olamamıştır. Meselâ, Ekber Şah hüsnüniyetli de olabilir ama Hinduların tesirinde kalarak, “Her dinden bir şeyler alıp, tek din meydana getirelim.” diyen ve bu uğurda İmam Rabbanî gibi bir kâmet-i bâlânın hapse atılmasına sepep olan insandır.

Şimdilerde de Garaudy (veya İspanya’da bir başkası) aynı düşüncelerle ortaya çıkmış olabilir. Hâlbuki hayatının büyük bir bölümünü İslâm’a olabildiğince ters bir sistemin akıl hocalığını yaparak geçirmiş, sonra Müslüman olmuş görünen bu insanların İslâm’ı işleye işleye tabiatlarına mâl etmeden, onları fitratlarının ayrılmaz bir parçası hâline getirmeden, bünyelerindeki küfre ait artıkları temizleyip, bir kenara atmadan, yani yüzmesini öğrenmeden kendilerini derin deryalara salma nevinden yaptıkları şey, düpedüz kendilerini bilmeme demektir.

Evet, insan, tabiatında tahrife meyil taşıyan bir varlıktır. Meselâ, İbn Teymiye – İslâm dünyasına mâl olmuş bir şahsiyet olsa da– sert çıkışları ve ifratkâr düşünceleriyle bilinen bir insandır. Ancak onu ifratkâr yapan biraz da o dönemde mezarlara saygıda

aşırılığa giden ve türbelerde mum yakan insanlar olmuştur. Onun içindir ki, insanlar çok dikkatli olmalıdırlar. Fıtratına dercedilen bu muzır huyu işletmemeye ve hele bu konuda çevrenin tesirinde kalmamaya âzamî özen göstermeli, daima Kur'ân ve Sünnet'in kıstasları içinde hâdiseleri değerlendirme cihetine gitmelidirler. Ve unutmamalıdır ki, onlar inhiraf duygusuyla da imtihan olmaktadır.

Onun için, insan iradesini zorlamalı ve Allah'ın “Razı oldum” dediği din içinde, kemalât-ı insaniyeye giden yolları araştırmalı, bu yolda kendinden önce yolculuk yapan enbiyânın, asfiyânın, evliyânın bindiği vasıtalara –hangisine gücü yetiyorsa– binerek menzil-i maksuduna varmalıdır. Aksi hâlde orijinalite yapıyorum, yeni icatlarda bulunacağım... gibi düşünceler onu yolda bırakabilir ve işte böyleleri o zaman, kazanma kuşağında kaybedebilirler.

26 Mâide sûresi, 5/3.

27 Âl-i İmrân sûresi, 3/85.

28 Âl-i İmrân sûresi, 3/19.

Üçüncü Bölüm Din Ekseni Etrafında

CEVŞEN

Soru: Cevşen hakkında Müslümanlar arasında farklı görüşler var. Bazıları onu baş tacı yaparken, bazıları da ona karşı olabildiğine ilgisiz, hatta ondan habersiz. Bu sebeple, bizleri Cevşen hakkında aydınlatır mısınız?

Cevşen ile ilgili pek çok düşünce ve görüş ortaya atılmıştır. Daha çok Şîî kaynaklardan gelmiş olması, Ehl-i Sünnet'in Cevşen'e karşı soğuk davranmasına sebep olmuştur. Ancak bizim Cevşen ile ilgili mülâhazamız biraz hususiyet arz etmektedir. Onun için de başkalarına ait görüşlerin naklinden daha çok, biz burada kendi mülâhazalarımızı aktarmak istiyoruz:

1. *Cevşen hâlisâne yapılmış bir duadır.* Onun hangi cümle ve kelimesi ele alınırsa alınsın, damla damla ihlâs ve samimiyet yüklü dua takattur eder. Durum böyle olunca, Cevşen kime izafe edilirse edilsin, özdeki bu hususiyete tesir etmemeli. Burada, "Bir sözün Efendimiz'e izafesiyle bir başkasına izafesi arasında fark yoktur." demek istemiyoruz elbette. Demek istediğimiz şudur: Cevşen'in asgarî vasfı onun bir dua olmasıdır. Başka hiçbir özelliği bulunmasa, sadece onun bu özelliği bile, Cevşen'e bir değer ve kıymet atfetmek için yeterli bir sebeptir. Hâlbuki onun daha nice özellikleri vardır ki, diğer maddelerde bazılarını işaret edilecektir. Öyleyse, sadece senedine ait şaibeden dolayı Cevşen'i tenkit pek haklı bir davranış olmasa gerek.

2. *Efendimiz'e ait sözlerin bütün beşer sözlerine bir rüçhaniyet ve üstünlüğü vardır.* O'na ait beyan ve sözleri seçip tanımada maharet kazanmışlara gizli kalmayacak bir gerçektir ki, Cevşen baştan sona peygamberane ifadelerle bezeli bir edaya sahiptir. Bu sebeple de duada O'na ait malzemeleri kullanmak hem önemli hem de kabule daha yakındır. Fakat yine de bu bir tercih meselesidir. Yoksa insan namazın dışındaki duaları hangi dille yaparsa yapsın bu durum duanın aslına tesir etmez; zira Cenâb-ı Hak bütün dilleri bilir ve duaya icabette sadece duanın samimî ve gönülden olmasını esas alır. Zaten dillerin ve renklerin ayrı ayrı oluşu O'nun kudretine işaret eden âyetlerden değil mi?

3. *Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Sünnî kaynaklar Cevşen'e yer vermezler.*

Sadece Hâkim'in Müstedrek'inde Cevşen'den birkaç fıkrayı görebiliriz. Onun dışındaki eserlerde ben şimdiye kadar, Cevşen'e ait ibare ve ifadelerin birkaçının bile nakledildiğini görmedim. Ancak bu, tamamen senede ait bir hususiyete dayanılarak alınmış müşterek tavrın tezahüründen başka bir şey değildir ve Cevşen'in değerine menfi yönde etki edecek bir ağırlığı da yoktur. Nitekim Buhârî ve Müslim'in rivayet ettiği pek çok hadis var ki, aynı hadisler çok küçük farklarla, hatta bazen aynı şekliyle Küleynî'nin el-Kâfi'sinde yer almaktadır. Ne var ki Ehl-i Sünnet âlimleri Küleynî'den tek bir nakilde dahi bulunmamışlardır. Hâlbuki onda yer alan hadisler, Buhârî ve Müslim'de de yer aldıklarına göre hem senet hem de lafız itibarıyla cerhi söz konusu olmayan hadislerdir. Ancak, el-Kâfi'de yer alan hadisleri daha çok Şîî imamlar nakletmişler ve bu sebeple de Sünnîlerce, o hadisler daha işin başında endişeyle karşılanmışlardır.

Cevşen için de aynı durum söz konusu olmuştur. Eğer Cevşen Şîî imamlar yoluyla nakledilmemiş olsaydı, öyle zannediyorum ki, bütün Sünnîlerce kabul görecektir ve baş tacı edilecekti. Fakat Cevşen, senet yönüyle bir tali'sizliğe uğradığı için, bunca insan sırf bu yüzden onun nurlu, feyizli ve bereketli ikliminden mahrum kalmıştır. Şu anda böyle bir tali'sizliği önleyecek güçte de değiliz. Asırların birikimiyle vücut bulmuş böyle bir kanaati bertaraf etmek imkânsız olmasa bile çok zordur.

4. *Bazen hadis kriterleri ölçü olmayabilir.* Ehlullahın Efendimiz'den keşfen hadis alması hiç de az vâki olmuş hâdiselerden değildir. İmam Rabbanî mealen der ki: “Ben, İbn Mesud'dan, Muavvizeteyn'in Kur'ân'dan olmadığına dair rivayetini görünce, bu sûreleri farz namazlarımda da okumamaya başladım. Ne zaman ki, Efendimiz'den onların Kur'ân'dan olduğuna dair ihtar aldım, ancak o zaman bu sûreleri farz namazlarımda da okumaya başladım.”

Bazılarının bizim Kunut duası olarak okuduklarımızı, Kur'ân'dan kabul etmesi de, yukarıda işaret etmek istediğimiz hususa ayrı bir delil kabul edilebilir. Ve yine İmam Rabbanî'den bir misal.. diyor ki: “Ben bazı hususlarda İmam Şafî'yi taklit ediyordum. Ancak bana İmam Ebû Hanîfe'nin peygamberlik mesleğini temsil ettiği ihsas edildi. Ben de Ebû Hanîfe'ye iktida ettim...”

Bu durum da elbet belli kriter ve ölçü gerektirir. Yoksa önüne gelen herkes keşfen bir şeyler aldığını söyler ve ortalık bir sürü uydurma keşiflerle dolar. Ama bazı büyük zatları bu kategoriye dahil etmek çok büyük yanlış olur. Onlar “Keşfen aldık!”

dediklerini mutlaka öyle almışlardır ve dedikleri de kat'iyen doğrudur. Ne var ki, bunları belli hadis kriterleri içinde tahlil etmek imkânsızdır. Onun için de hadisçiler bu türlü ifadelere iltifat etmemişlerdir. Ama onların iltifat etmemesi bu ifadelerin doğru olmadığı mânâsına da gelmez.

Bütün bu söylediklerimiz Cevşen için de aynen geçerlidir. Onun için biz kesinlikle diyoruz ki, Cevşen mânâsı itibarıyla Efendimiz'e ilham veya vahiy yoluyla gelmiştir. Daha sonra da ehlullahtan birisi bu Cevşen'i keşif yoluyla Efendimiz'den almış ve Cevşen bize kadar öyle ulaşmıştır.

Bu hususlara şunu da ilave etmek faydalı olur kanaatindeyim. İmam Gazzâlî gibi bir allâme, Gümüşhanevî gibi bir büyük veli ve Bediüzzaman gibi bir sahibkırân, Cevşen'i kabullenip onu vird edinmişlerdir. Hatta İmam Gazzâlî ona bir şerh yazmıştır. Cevşen'in me'hazindeki kuvvet ve kudsiyete ait başka hiçbir delil ve burhan olmasa, sadece isimlerini verdiğimiz büyüklerin bu kabullenişleri ve yüzbinlerce insanın Cevşen'e gönülden bağlanıp değer atfetmeleri, Cevşen hakkında en azından ihtiyatlı konuşmaya yetecek güç ve kuvvette delillerdir. Sadece senedine ait bir boşluktan dolayı Cevşen'e dil uzatmak en ılımlı ifadeyle bir haksızlıktır.

RÜYA İLE AMEL

Soru: Rüya ile amel edilir mi?

Rüya, hadisin ifadesiyle “*mübeşşirat*”tandır. Yani o bir muştular kaynağıdır. Allah (celle celâluhu) rüyalarla bize müjdelere verir. Buna, kendi adımıza “şekerleme kabîlinden ihsanlar, lütuflar” diyebiliriz.

Elbette rüyanın da bir hakikati var. Ancak soruda, rüyadan ziyade, rüya ile amel edilip edilemeyeceği hususu sorulduğu için, biz de daha çok meselenin o yönüne temas etmek istiyoruz. Ayrıca, rüya ile beraber melekûta açılan diğer kapılara da yine bu çerçeve içinde işaret etmenin yararlı olacağına inanıyoruz.

İnsanın mükellefiyetlerini ifa edeceği saha “yakaza” dediğimiz uyanıklık hâlinin devam ettiği zaman ve mekânla kayıtlıdır. Yani uyku ve baygınlık hâli gibi durumlar, mükellefiyet dışı bırakılmışlardır. Bu itibarla da, bunların, ne emredici ne de emir alıcı olarak hükümlere esas sayılabilecek yanları yoktur. Bu cümleden olarak bir insan, rüyasında kelime-i küfür söylese dinden çıkmaz ve baygınlık hâlinde, dinin bütün mükellefiyetlerinden muaf tutulur.

Meseleye bu zaviyeden baktığımızda; ister müsbet, ister menfi mânâda rüyalarla gelen müjde veya ikazların objektif bir değer ifade ettikleri söylenemez. Bu yönüyle de onların bağlayıcı birer delil veya burhan kabul edilmeleri mümkün değildir.

Ancak, şer-i şerife muvafık ve mülayim olan meselelerde rüyaların o rüyayı görene özel bir mesaj ifade etmesi –tabîî Kitap ve Sünnet’le çatışmaması bir ön şarttır– söz konusu olabilir. Aksi hâldeki rüyaların, hiçbir kıymet-i zatiyeleri yoktur.

Diyelim ki, üzerine hac farz olan bir insan, bütün şartlar mevcut iken, sırf gördüğü bir rüyayı, hacca gitmemesi gerektiğine bir işaret şeklinde yorumlayarak, bu vecibeyi ifadan vazgeçmesi kesinlikle doğru değildir ve onun gördüğü bu rüya, onun için asla şer’î bir mesnet ve menat sayılmaz. Çünkü haccın farzıyeti Kitap ve Sünnet’le tespit edilmiştir.. ve durumu bu şartlara uygun herkes mutlaka hac farzasını yerine getirme mecburiyetindedir. Ayrıca bu konuda mazeret kabul edilebilecek hususlar da, yine Kur’ân ve Sünnet’in bir uzantısı sayılan fıkıh kitaplarında tespit edilmiştir. Bir insan bir değil yüz defa, bunun aksine rüya görse, yine fıkıh kitaplarında tespit edilen hükümler

doğrultusunda amel etmek mecburiyetindedir.

Hele rüyaları başkalarını ilzam etmede kullanmak çok büyük bir hata ve açıkça dinin nasslarıyla savaş demektir. Bununla beraber, rüyaların mubah meselelerde, rüyayı görene münhasır kalmak şartıyla, yönlendirici bir fonksiyonunun olduğu da her zaman kabul edilebilir. Yine de bunun, Kur'ân ve Sünnet'te içtihad edilerek çıkarılmış bir hüküm ölçüsünde ağırlığının olduğu söylenemez. Ben şahsen rüyalarla amel hususunda söylediğim bu kanaate, melekût âlemiyle irtibata geçirici diğer yolları da katmak isterim.

Meselâ; bir insan, temessülen Efendimiz'le görüşebilir. Farzımuhal, bu görüşme esnasında Efendimiz'den ona söylenenler eğer şer'î ölçülere muhalif ise, –bunu farzımuhal çerçevesinde dahi olsa ürpererek söylüyorum– o insan kesinlikle şer'î ölçülere ters düşen o ifadeleri tatbik edemez ve Efendimiz'le görüşmesini kendisi için delil ve hüccet sayamaz. Efendimiz misalini bilhassa arz ediyorum ki, diğerleri için de bir ölçü olabilsin. Yani insan temessül etmiş şekilleriyle nebileri de görse, velileri de görse hüküm değişmez. Söylenenler şer'î ölçülere tatbik edilir ve davranışlar ona göre ayarlanır.

Diğer taraftan, melekût âlemiyle irtibatını cinler vasıtasıyla da temin edenler vardır. Şunu kesin ve net bir dille ifade edeyim ki, bu yol, hiç mi hiç yol değildir. Zira cinler insanlara kıyasla, istidat ve kabiliyet bakımından çok daha düşük varlıklardır. Bunların söylediklerinin her zaman yüzde doksan dokuzunun yalan olma ihtimali söz konusudur. Bu sebeple de onlara dayandırılarak alınacak kararlar da yüzde doksan dokuz nisbetinde hep yanlış demektir.

Günümüzde medyumluk moda hâline gelmiş gibidir. Aslında medyumlar kendileri himmete muhtaç insanlardır. Onlardan fayda ummak, insanın kendi kendisini aldatmasından başka bir şey değildir.

Cinler çeşitli şekil ve kılıkta görünebilme kabiliyetine sahiptirler. Bu sebeple de, bazı insanları kandırmaları her zaman söz konusudur. Nitekim bu yolla onlar, pek çok insanı kandırıp iğfal etmişlerdir. Hatta bazılarını o denli kandırmışlardır ki; bu zavallılar kendilerini mehdi, hatta peygamber zannetmişlerdir...

Bu konuya, vilâyet yolundaki vartaları da ilave etmek mümkündür. Ancak bu mesele ayrıca tahlil gerektirdiği için şimdilik sadece bu küçük işaret ile iktifa ediyoruz.

Bütün bunlar ve bunlara benzer gerekçelerden dolayı, sorunun cevabını şöyle özetlemek mümkündür:

Gerek rüyalar, gerekse başka yollarla melekût âlemine açılmalar neticesi elde edilen bilgiler veya yorumlanan müşâhedeler, insanı ilzam edecek ve bağlayacak değerde hükümler değildirler. Hele şer'î ölçülerle çatışma durumu varsa, kesinlikle onlara itibar edilemez ve bir Müslüman için böyle bir tercih de asla söz konusu olmamalıdır.

GÜNAHLARDAN ÇIKIŞ YOLLARI

Soru: Günah ve bu günahlara karşı yaptığımız tevbelerde nelere dikkat etmeliyiz?

Günahlar karşısında en büyük tahassüngâhımız (sığınma yeri) olan tevbe mevzuunda, şu hususlara dikkat etmek kalbî ve ruhî hayatımız için çok ehemmiyetlidir:

1. Günah karşısındaki tepki

Bu, insanın o andaki ruhî durumu ile yakından alâkalıdır. Öyle an olur ki, işlediğiniz bir günah karşısında başınızı yere koyar, feryâd u figân eder, dua dua yalvarır, günahınızın affını dilersiniz. Öyle an da olur ki, ne ağlamalarınız ne âh u vâhlarınız sizi tatmin eder ne de feryatlarınız içinizdeki yangını söndürür. Ama ümit edilir ki, içinizde sizi sürekli rahatsız eden bu hüznün, tevbe adına, Allah katında daha makbul ve daha geçerli olur...

Çarşı-pazardan geçerken, istemeden gözünüz ağyâra kaydığında, şayet sizde şöyle düşünceler hâsıl oluyorsa: “Ah! Ben ne yaptım! Vücudumun bütün zerrelere adedince, her an Allah’a müteveccih olmam gerekirken, bakışlarım ağyâra kaydı ve günah işledim. Hâlbuki gözlerimi kapayabilirdim. Yolumun uzaması pahasına daha selâmetli ve emin bir yolu tercih edebilirdim vs.” ve hemen oralarda bir namazgâh bulup başınızı secdeye koyarak âh u vâh edip inleyebiliyorsanız veyahut içinizi kaplayan hüznle dünya size dar geliyorsa, hakikî tevbeyi yakalamışsınız demektir. Evet, tevbe, aslında, bir nedamet, pişmanlık ve bir iç yangınıdır.

Bu itibarla da, önemli olan, günahlarla beraber olmayı yılan ve çiyenlerle beraber olma kabul etmektir. Mü’minin günaha bakışı budur ve bu olmalıdır. Aksi takdirde günahın âkıbetinden ve neticesinden şüphesi var demektir.

Her günahın, bir iç nedametle kalbin ritimlerinin ve damarlardaki kanın cereyan ve cevelanının değişmesi şeklinde bir mukabele görmesi çok önemlidir.

2. Günahın kısa ömürlü olması

Bir yerde sürçüp günah işlediğiniz ve günah atmosferine kaydığınızda, hiç vakit kaybetmeden kalkıp tevbe ve istiğfar ile arınmalısınız. Arınmalı ve kesinlikle bunu tehir etmemelisiniz. Çünkü bir saat sonra sırtınızdaki bu Kafdağı’ndan daha ağır yükü,

Rabbimizin huzuruna gitmeyeceğinize dair elinizde bir senet yoktur. Nezih ruhlar, işledikleri günahlardan temizlenmedikten sonra, rahat edemez ve onların gözlerine uyku girmez...

Günaha bir saniye bile ömür bağışlamak, şahsın kendi aleyhindedir. Ve bundan daha önemlisi de, Allah'a karşı yapılan bir saygısızlığa karşı, saygılı olmak demektir. Hiçbir günahın bir saniye bile yaşamaya hakkı yoktur. Zira o, tevbe ile çabucak silinmezse, kalbi ısırın zehirli bir yılan hâline gelir. Ve bir defa lekelenince de kalb artık yeni lekeler açılır. Böylece insan fasit bir daire içine düşer. Her günah yeni bir günahı doğurur ve nihayet *بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ* "Hayır hayır, onların kalbi pas bağladı."²⁹ sırrı zuhur eder.

Bundan dolayıdır ki, insanlardaki duygu ve düşüncüyü daima bu zemine çekip, onlara bu hakikatleri anlatmak ve onları günahlar karşısında hüşyar ve uyanık hâle getirmeye çalışmak çok önemlidir. Hatta gücünüz yeterse veya bir kuvve-i kudsiye-i vilâyetiniz varsa, günahın çirkin yüzünü onlara göstermelisiniz, göstermeli ve onları o günahlardan vazgeçirmelisiniz.

Evet, kalbi hüşyar ve uyanık, ruhu duyarlı insanlar âdeti her günahın, beraberinde getirmiş olduğu bir iğrenç kokuyu duyar gibi olurlar.

3. Günahı kerih görmek

Günaha karşı yapacağımız tevbelerde, en önemli unsurlardan biri de günahı kerih görmektir. Kerih görülemeyen bir gûnahtan, yılandan çiyandan kaçır gibi kaçırma azmi görülemez. Kaçıramayınca da bir daha o günahı işlememe azmi ve cehdi ile tevbe etmek mümkün olmaz. Meselâ, nasıl ki, elinizde çok nadide bir kristal vazo bulunsa ve siz onu düşürüp kırsanız, ellerinizi dizlerinize vurur, âh u vâh eder ve teessür duyarsınız. Aynen öyle de; işlediğiniz her günahla, elinizdeki hayat fanusunuz kirleniyor, kırılıyor demektir. O hâlde en az maddî bir kristalin kırılması karşısında duyduğunuz teessür kadar, işlediğiniz günah karşısında da teessür duymanız iktiza eder. Aksi hâlde günahı hafife alıyor ve önemsemiyorsunuz demektir.

4. Günah-tevbe dengesi

Her günah, kendi derinliği, çirkefliği, iğrençliği nisbetinde bir tevbe ister. Zira her

günah zift dolu bir kuyuya düşmek gibidir. Böyle bir kuyuya düşmek çok kolaydır ama çıkmak büyük bir gayret ister.

5. Günahı günah olarak bilmek

İçimizden, günahın hükmüne itiraz adına geçen her düşünce, en az o günahı irtikâp etmek kadar günahdır. Meselâ, zina yapan bir insanın, zaman zaman içinden: “Allah bu zinayı niçin yasak etti? Ne güzel istifade ediyorduk!” diye geçirmesi veyahut haram-helâl demeden yemeye içmeye alışmış bir insanın, “Keşke kul hakkı diye bir şey olmasaydı ne güzel olurdu!” şeklinde düşünmesi günahı irtikâp etmekten daha büyük günahlardır.

O hâlde günahlara karşı tavır almalı ve kendimizi şöyle şartlandırmalıyız: “Ey günah, boşuna yorulma, kapılar sürmelidir; içeri giremezsin!”

Günah hususunda Bediüzzaman Hazretleri'nin şu teşbihi çok mânîdardır: “*Günahtan yilandan çiyandan kaçır gibi kaçınız.*” der. Burada yılan ve çiyân tabirinin yerine aslan veya kaplan tabirlerinin kullanılmaması dikkat çekicidir. Zira aslan ve kaplan yiğitçe ve mertçe saldırır. Daha gelmeden onu hisseder ve ona göre tedbirinizi alabilirsiniz. Fakat akrep, yılan ve çiyân öyle değildir. Onların ne zaman ve nereden saldıracakları belli olmaz. İşte günah da böyle akrep ve çiyân gibi kalleştir.

Hâsılı, günahlara karşı daima teyakkuzda bulunmak mü'minin şiarı olmalıdır. Unutmayalım: *Günahlara karşı teyakkuz, Allah'a karşı vefalı olmak demektir.*

Günahı günah olarak bilme meselesine *أَدْنَبَ عَبْدِي دُنْبًا* hadisi zaviyesinden de bakabiliriz. Yani kulun tekrar tekrar günah işleyip Allah'ın da her seferinde affetmesini ifade eden hadisi. Şöyle ki: Zenb ve zeneb ikisi de aynı kökten gelir. Zenb, günah; zeneb ise kuyruk demektir. Buna göre: “Günah işledim Rabbim.” diyen kul: “Ey Rabbim, ben yine bir kuyruk taktım. Şu hâlimle Sen bana ister kuyruklu bir tilki, ister insanları sokan bir akrep, istersen de kuyruğu kendinden bir yılan nazarıyla bak! İşte ben oyum.” Yani kul, günahını itirafla, kendisine bahşedilen insanî seviye, insanî makâmâtı âdeta tezyif ve tahkir edip bir kenara attığını, iradesiyle hayvanlığı benimsediğini ve o seviyeye düştüğünü itiraf ediyor.

Günah işlediği hâlde onu sezemeyene gelince, o zaten “*kel en'ami belhüm edall*”³⁰

tokatını yemiř ve hayvandan da ařađı bir dereceye dūřmūřtūr. Nitekim geçmiř yıllarda Avrupa'da gençler arasında yapılan bir anketin sonuçları, bu hūkme gūzel bir misal teřkil eder ki, o anketin neticesinde, Avrupa gençliđine ait tespit edilen ōzellikler, serseri bir sokak kōpeđinin ōzellikleriyle aynı çıkmıřtı. Zira hakikatten bařka her yol, hakikatten bařka neticelere gōtūrūr...

29 Mutaffifin sūresi, 83/14.

30 A'rāf sūresi, 7/179.

PEYGAMBERİMİZ VE YABANCI MURAHHASLAR

Soru: Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bilhassa Mekke fethinden sonra civar devlet ve kabilelerden gelen heyetleri karşılama, ciddî bir hassasiyet gösteriyor ve bu davranışının örnek alınarak kendisinden sonra da devam ettirilmesini istiyordu. Ömrünün son anlarında bu isteğini, vasiyetleri arasında da tekrar etmişti. Hikmeti nedir? Aynı hâdiseyi günümüze yorumlarsak ne gibi dersler alabiliriz?

Efendimiz'in bu hassasiyeti bizim de en çok hassas olmamız gereken önemli bir konudur. Bu sebeple de mutlaka üzerinde durulmalıdır.

Allah Resûlü, sadece kendisine gelen heyetlere karşı değil, dini kabul etmek için gelen fertlere karşı da her zaman ilgi ve alâkasını en üst seviyede sürdürmüştür. Meselâ, Halid b. Velid, Amr b. Âs ve Osman b. Talha gibi Mekke'nin seçkinleri Medine'ye geldiklerinde, her biri Allah Resûlü'nden öyle iltifatlar görmüşlerdir ki, o gün için Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer (radiyallâhu anhüm) öylesini bulamamışlardı.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hz. Halid'e: *“Ben de, Halid bu kadar akıllıyla nasıl oluyor da küfür içinde kalıyor diye hayret ediyordum!”* der... Kısa bir müddet sonra da onu *“Allah'ın Kılıcı”* unvanıyla taltif eder...

Amr b. Âs, Müslümanlara çok kötülüğü dokunmuş bir insandı. Öyle ki bu zat, o güne kadar dehâsını hep İslâm aleyhinde kullanmıştı. Ama Müslüman olup Medine'ye gelince, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ona maziye ait en küçük bir meseleyi dahi hatırlatmayacak kadar sıcak davranmıştı. Onun dua talebi üzerine *“Bilmiyor musun İslâm, onu kabul etmeden önce işlenen bütün gühanları siler, temizler.”* buyurmuştu...

Abdullah b. Cerir el-Becelî huzura girince, Efendimiz gözleriyle herkese yol gösteriyor gibi cemaat içinden birinin kalkıp da ona yer vermesini arzuluyordu... Cemaat bunu anlayamayınca da, hemen harekete geçiyor ve cübbesini çıkararak Abdullah b. Cerir'in (radiyallâhu anh) altına seriveriyor. Daha sonra da ashabına; bir kavmin kerimine karşı ikramda bulunulması gerektiği hususundaki o ölümsüz nasihatini sunuyordu. Ebû Cehil'in oğlu İkrime'ye iltifat dolu sözlerle mukabelesi ise, bu konuda apayrı bir ibret levhasıdır.

Evet, bu davranışlar Efendimiz'de değişmeyen prensipler cümlesindendi... İşte O,

gelen fert ve heyetlere de bu prensipler çerçevesinde muamelede bulunuyordu ki, bütün bunlarda bir sürü hikmet dolu gayeler vardı:

Evvêlâ: Henüz yeni gelmiş ve bütünüyle İslâm'a ısınmamış bu insanlar yer değiştirmenin rahatsızlığını, tedirginliğini yaşarken, eğer kendilerini tedirginlikten kurtaracak emniyet dolu bu sıcak atmosferi bulamasalardı, tercihlerini başka türlü de kullanabilirlerdi ki, bu da onlar için büyük bir kayıp olurdu. İşte Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine, imanın en küçücük bir şemmesiyle gelenlere dahi fevkalâde alâka ve ilgi göstermesi, onları böyle bir yanlış karardan kurtarıyordu ki, bu da, bugün ve yarın üzerinde önemle durulması gerekli konulardan olsa gerek.

İkincisi: Gelen heyet fertleri arasında, kavmi ve kabilesi içinde daima saygı ve hürmet görmüş insanlar da oluyordu. Bunlar, kendi toplumlarında bu gibi ilgi ve alâkaya alışmış insanlardı. Dolayısıyla onlara aynı oranda bir ilgi ve alâka gösterilmeliydi ki, geldikleri yeni toplumu yadırgamasınlar.. yani bu ilgi ve alâka onlara ünsiyet aşılmalı ve yabancılığın verdiği rahatsızlığı ortadan kaldırmış olmalıydı...

Üçüncüsü: Bu heyetlerden pek çoğu resmî idi. İslâm bir devlet nizamı olarak ilan edilince, çevredeki kabile ve devletler kendilerince bir durum değerlendirmesi yapmak üzere, Medine'ye heyetler gönderiyorlardı. Bu heyetlerdeki insanlar da sıradan insanlar değillerdi; az çok hemen hepsinin kendine göre bir dünya görüşü ve değer yargıları vardı. Ve bu insanlar geldikleri yerlere döndüklerinde intibalarıyla geriye döneceklerdi.. ve onların bu kanaati de, mensubu oldukları devlet veya kabileyeye mutlaka tesirli olacaktı. Öyle ise, bu insanların müspet kanaatlerle techiz edilmesi şarttı. Bu da onlara gösterilecek ilgi ve sıcak bir istikbal ile yakından alâkalıydı.

Dördüncüsü: Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâk ve şemâili Ehl-i Kitap tarafından biliniyordu. Zira bu şemâil onların kitaplarında da mevcuttu. Gelen heyetlerden bir kısmı da bu işin hakikatini araştırmak için geliyordu. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, kendinden emindi. O, Tevrat ve İncil'de geleceği müjdelenen peygamberdi. Muhatabın, bunu yakından görmesi için ona yakın olmasını, mesajının kabulüne vesile sayıyordu.

Evet, Allah Resûlü, onları yakınına alıyor ve âdeta, nübüvvetine ait alâmet ve işaretleri görmelerine yardımcı oluyordu ki, bu sayede, şüphe ve tereddütler, O'nun her şeyi paramparça eden o mübarek hâl ve tavrına çarpıyor ve delik deşik oluyordu. Gelenler

ekseriyetle önceki kanaatlerini değiştiriyor ve döndükleri yerlerde tebliğ misyonunu edaya hazır hâle geliyorlardı.

Meselenin günümüze ait yorumu:

Evvelâ itiraf etmeliyiz ki, hiç kimse Allah Resûlü'nün sergilediği bu tavrı aynıyla gerçekleştiremez. Zira hiçbir insanın, buna takat ve gücü yetmez. Düşünün ki O, Kur'ân'ın ifadesiyle, dağları tuz buz edecek azamet ve ağırlıktaki Kur'ân'ı omuzlayan bir insandı. Her iki ayağını da yere öyle sağlam basmıştı ki, hiçbir hâdise O'nu sarsamıyor ve hiçbir aksi davranış O'nu prensiplerinden vazgeçiremiyordu. Bizlerde, bıkkınlıklar, yılgınlıklar olabilir. Ama O'nun için, böyle zaafı düşünmek bile mümkün değildir.

Bu itibarla diyorum ki, ister heyetleri kabulünde gösterdiği sıcak alâka ve ilgiyi, isterse bazı kimselerin mazideki kusurlarını tamamen unutarak onları kabullenini, bizim aynıyla tatbik ve temsil etmemiz imkânsızdır. Ama yine de aynı şeyleri, gücümüz nisbetinde yapmak mecburiyetindeyiz. Yoksa âlemşümûl bir hizmeti seviyesiz göstermiş, dolayısıyla da bu yüce mefkûreye ihanet etmiş oluruz.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), heyetlerin kabul şeklini ve bu hususta gösterilmesi gereken hassasiyeti, son vasiyetine konu edinmekle de, bu işin önemine ve bu meselenin istikbalde alacağı buud ve derinliklerine işaret ediyorlardı ki, bu da yakın-uzak gelecek açısından çok önemliydi.

Zira kendi döneminde henüz Ceziretü'l-Arap dışına çıkılmamıştı. Bazı devlet reislerinden gelen mektup ve hediyeler ise, fert planında gösterilen ilgi ve alâka çerçevesinde idi. Hâlbuki ileride "İslâm Site Devleti", cihanın dört bir yanına yayılan engin hâliyle yüzlerce, binlerce heyetleri ağırlayıp misafir etme zorunda kalacaktı. Tamamen devlet protokolüne ait bu meselenin keyfiyeti, temeli de, yine bizzat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından atılıyordu. Zaten 23 senelik nübüvvet döneminde, mikro planda O'nun halletmediği hiçbir problem yoktu... O'nun heyetleri kabulü de, halledilen problemlerden sadece biriydi...

KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ

Soru: Son yıllarda kadın-erkek eşitliği hakkında çok şeyler söyleniyor. İslâmî açıdan meseleye yaklaştığımızda neler söyleyebiliriz?

Erkek-kadın eşitliği mevzuuna girmeden önce “eşit” ve “eşitlik”in kelime mânâlarını görelim.

“Eşit”, hiçbir fark göstermeyen, tabiatı, niteliği, değeri ve boyutları bir olan demektir. “Eşitlik” ise hakları bakımından insanlar arasında hiçbir ayırım bulunmaması anlamınadır.

Bu “eşit” ve “eşitlik” tarifleri çerçevesinde acaba kadının, erkek karşısında durumu nedir?

a. Fıtratta Farklılık

Kâinatta Allah (celle celâluhu) her şeyi çift yaratmıştır. Bu çiftlerden her birinin diğerine, bütün yönleriyle eşit olduğunu söylemek mümkün değildir.

“Her şeyi çift (erkek ve dişi) yarattık ki düşünüp ibret alasınız.”³¹

Zerrelerden bitkilere, ondan hayvanlar ve insanlar arasındaki erkeklik-dişiliğe kadar her şey çifttir ve birbirine muhtaçtır. Pozitif negatife, elektron protona, gece gündüze, yaz kışa, yeryüzü gökyüzüne, erkek kadına, kadın erkeğe muhtaçtır. Bunlarla birlikte şu anda bilemediğimiz fakat ilim ve teknolojinin gelişmesiyle öğrenebileceğimiz daha nice çiftler vardır.

İşte Allah (celle celâluhu) kadını yaratırken, elektrona nisbeten protonu, pozitif nisbeten negatifi, erkek tohuma nisbeten dişi tohumu yarattığı gibi yaratmış ve bu çiftlerden bir vahdet meydana getirmiştir. Fakat elektron protona, pozitif negatife eşit olmadığı gibi, kadın da erkeğe eşit olamaz. Bu, fıtratın değişmeyen kanunlarından. Zira tek olan Allah’tan başka her şey eksik olduğu gibi, varlığını sürdürebilmek için de, hiçbir şey kendi kendine yeterli değildir. Bu itibarla, eksik olan erkek ve kadın bir araya gelerek birbirlerini tamamlayacak ve bir vahdet teşkil edeceklerdir ki, bütünde asıl olan da budur.

Dolayısıyla kadın ve erkek birbirinin eşiti değil, aksine birbirinin

tamamlayıcısıdır. Allah Resûlü bir hadislerinde bu gerçeği şöyle ifade ederler: *إِذَا الْبَسَاءُ*

شَقَائِقُ الرِّجَالِ “Kadınlar erkeklerin yarısıdır.”

Hadiste geçen “şakîk” kelimesi, tam ortadan ikiye bölünen bir bütünün parçası mânâsındadır. Yani bir bütünü meydana getiren iki parçadan herbiri, diğerinin “şakîki”dir. Buna göre, insan olma yönüyle kadın ve erkek eşit yarımlardır. Ama hiçbir zaman biri diğerinin aynı değildir. Yani bunların fitratları, ruhî ve psikolojik yapıları tamamen farklıdır. Hiçbir zaman kadın fizik ve ruh bakımından erkeğe eşit olamayacağı gibi, erkek de ona eşit olamaz. Ne erkek kadının biyolojik olarak daha gelişmiş bir şekli ne de kadın erkeğin az gelişmiş bir tipidir. Cinsiyet farklılığına beşerin müdahalesi olamayacağına göre, inanan veya inanmayan herkesin, eşitlik hayallerinden vazgeçip erkeği ve kadını olduğu gibi kabullenmesi şarttır.

Kaldı ki sadece farklı cinsler arasında değil, aynı cinsler arasında bile, tam bir eşitliğin olduğunu söylemek mümkün değildir. Böyle bir ümniyenin gerçekleşmesi için uğraşmak, fitrat kanunlarını değiştirmeye uğraşmaktır ki, bu tür gayretler bütünüyle boşa giden emek sayılır. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, kadınlarda bu yaratılış farklılığı onların hor ve hakir görülmelerini gerektirmez. Bilakis Cenâb-ı Hak, “*Her şeye takdir ettiği şekli verip, sonra da doğru yolu gösterendir.*”³²

Kadını, erkeği “*En güzel yaratılış üzerine yaratan.*” ve ona yücelmenin, yükselmenin yollarını öğretendir. Onları birbirinin tamamlayıcısı, örtüsü ve koruyucusu yapandır.

b. Vazifede Farklılık

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi, fitratta kadın erkeğe eşit olamayacağı gibi, vazifede de eşit olamaz. Erkeğe ait vazifeler kadından istendiği zaman ona zulmedilmiş olur. Zira kadının fizyolojik, biyolojik ve ruh yapısı itibarıyla, erkekten çok farklı olduğu inkâr edilemeyecek kadar açıktır.

Böyle bir yaratılış farklılığından kaynaklanan bazı hak ve vazife farklılıkları da gayet tabiidir. Meselâ; erkek kadına nispetle daha güçlü ve daha kuvvetlidir. Kadının bu noktada, erkeğin yapabileceği vazifeyi yapması oldukça zordur. Bu durum, kadın için asla bir eksiklik değildir. Buna karşılık kadın da erkeğe nazaran daha şefkatli, daha

merhametli, daha zarif ve daha duygusaldır. Bu noktada da erkek kadınla boy ölçüşemez. Her iki cins de göreceği vazifelerin gerektirdiği kabiliyetlerle donatılmıştır ki, gerçek hak ve adalet de işte budur. Dolayısıyla, erkekkadın eşitliği değil, kadın ve erkeği ayrı ayrı, kendi fitratları içerisinde ele alıp değerlendirme en isabetli yoldur.

Evet, kadının yaratılışına ve istidatlarına göre belli vazife ve hakları vardır ve kadın bu istikamette istihdam edildiğinde daha iyi neticeler elde edilebilir.

Nesiller kadın tarafından dünyaya getirilir ve onun tarafından terbiye edilir. Beşeriyete, iyi fertler, onun feyizli ve bereketli eli ile kazandırılır. Hele neslin yetişmesi hususunda kadının şefkatle donatılması kadına ayrı bir lütuftur. Bu yönüyle kadın, bütün aile fertleri içinde, saygı duyulacak bir ihtiram âbidesidir. O, evin mürebbiyesi, muallimesi, kayyimesi ve huzur kaynağıdır. Erkek onda itminana kavuşur. Çocuk onun şefkatli sinesinde neş'et eder, büyür; hisli, duygulu, şefkatli ve sağlam fikirli yetişir. Eğer o, iffetli yaşayabilmiş ise, onun sayesinde çocuk yozlaşmaktan ve bu gibi çocukların teşkil edecekleri cemiyet de bodurlaşmaktan kurtulur.

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın, ona bahşettiği eltâf-ı sübhaniyesinin yanında, bazı insanların eşitlik adı altında ona vereceği her şey çok sönük kalır. Ve eşitlik iddialarıyla ona tanınacak haklar, yapılacak iyilikler, baştan aşağı altın madalyalarla donatılmış bir kişinin yakasına, bir bakır madalya iliştiirmek gibi gülünç olur ve hafif kaçır.

Evet, Allah (celle celâluhu), kadına öyle müzeyyen bir elbise giydirmiştir ki, artık bundan sonra onun üstüne giydirilecek her şey sırtına bir çul geçirme, bir semer yükleme mânâsına gelir.

Allah (celle celâluhu), her hak sahibine hakkını vermiştir. Verirken de onu ne hoyrat hâle getirmiş ne de gülünç duruma düşürmüştür. Bundan öte ona verilecek her hak bir haksızlık ve zulümdür.

Kadın bir iş yapacaksa, bu mutlaka onun, fizyolojik, psikolojik ve ruhî yapısına uygun olmalıdır. Ona altından kalkamayacağı ağır işler teklif etmenin ve kadını fitratının dışına taşan işlerde çalıştırmanın ne eşitlikle ne de insanî yaklaşımla alâkası vardır. Aksine böyle bir davranış kadının elinden birçok hakkını gasbetme mânâsına gelir.

Efendimiz'e ait şu hadis, söz konusu hususu ne güzel ve ne çarpıcı ifade eder:

“Bir ineği boyunduruğa koşmuşlardı. Döndü ve sahibine şöyle dedi: Ben bu işler için yaratılmadım.” Yani bu iş için öküzler yaratıldı.

Hulâsa, her şeyin bir yaratılış gayesi vardır. Her varlık yaratılış gayesine ve kabiliyetlerine göre istihdam edilmelidir ki, gerçek adalet teessüs etsin.

31 Zâriyât sûresi, 51/49.

32 A’lâ sûresi, 87/3.

MUS'AB B. UMEYR

Soru: Mus'ab b. Umeyr'i Mus'ab b. Umeyr yapan özellikler nelerdir?

Mus'ab b. Umeyr ashab-ı kiramın en büyüğü değildi. Ancak hayat-ı seniyyeleri itibarıyla en büyük sahabilere denk bir misyon eda ettiğinde de şüphe yok. Bu konuda, öncelikle bir kere daha şu tespiti hatırlamada yarar var: Allah belirli dönemler itibarıyla, İslâm'a öyle insanlar lütfetmiştir ki, bunların çoğunun eşi menendi yoktur. Eğer onlar, bugün veya bir başka dönemde yaşasaydılar, eda ettikleri misyonları aynı enginlikle eda edemezlerdi. İşte Mus'ab b. Umeyr, bu ölçü içinde tarihî misyonu olan, Hz. Hamza, Hz. Abdullah b. Cahş... gibilerinden hiç de geri olmayan çok büyük bir sahabiydi..

Evet o, Hz. Hamza, Abdullah b. Cahş gibi sahabilerin yanında, âbideleşen, kahramanlık misali olan insan-üstü insanlardandı. Sadece onlar mı? Elbette hayır. O, kıyamete kadar arkasından gelecek olan dava erlerinin âbideleşeceği temelleri de belirlemiş ve bu yönüyle de duygu, düşünce ve sinelerimizde sonsuzluğa ermiş babayiğitlerdendir. Onun için böylelerini değerlendirirken, onların tarihî misyonlarını hiç ama hiç unutmamak lâzım.

Mus'ab b. Umeyr, gözlerinin içine günah girmemiş, cahiliye çarpıklıklarını tanımamış birisidir. Yani haramın Mekke sokaklarında ve Harem'in etrafında, metafin içinde kol gezdiği bir dönemde bile o, hiç harama bulaşmadan, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun "cazibe-i kudsiyesi"ne kapılmış ve bir pervane gibi o ateşin etrafında dönmeye başlamıştı. Bununla beraber onu bekleyen birçok meşakkat, sıkıntı, ızdırap ve çile vardı.

Evet o, bir taraftan Mekke'nin en çileli, sıkıntılı dönemlerini yaşarken, öte taraftan annesinin tehditlerine hiç mi hiç kulak asmıyor ve hep Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakınlığını korumaya çalışıyordu. İşte bu yakınlık onu "ahlâk-ı âliye" ile ahlâklanmaya yükseltti ve zirve insan yaptı. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onu her şey olabilecek bir balmumu seviyesinde iken ele almış, kendi kalıbına koyarak istediği gibi şekillendirmişti.

Mus'ab b. Umeyr, "*Medenîlere galebe ikna iledir...*" düsturunu kullanarak Kur'ân'ın elmas düsturunu anlatma işinin tam eriydi. Evet, hikmet ve kuvvet

muvazenesinin bulunmadığı, kaba kuvvetin hükümferma olduğu, ifade hürriyetinin yok sayıldığı bir yerde, teknik davranarak, tebliğ ve irşad işini tam anlamıyla yerine getirebilecek bir er. Tabir caizse o, âdetâ bu işe göre programlanmıştı. Birdenbire tansiyonu yükselen, hissiyatına mağlup düşen, bağırıp çağırmaya başlayan, iş sarpa sarınca “Ben artık yokum!” diyerek çekip giden asabî bir tip değildi. Tam aksine, yüzüne tükürük atıldığı yerde bile tavrını değiştirmeden en öfkeli insanların tansiyonlarını aşağı çekmesini bilen, sağlam iradeli biriydi. Yani tam bir denge, düşünce ve irade insanıydı.

Bir dönemde Mekke’de ailesinin güzide bir çocuğu olarak depdebe içinde yaşama imkânına rağmen, o bunların hepsini bir çırpıda terk etmiş ve Nebiler Serveri’nin çileli yolunu hem de iradî olarak seçmişti. Demek ki onun en önemli vasfı, böyle bir iradeye sahip oluşuydu. Ağzına içki koymayan, kadınlara karşı zaaf göstermeyen, annesinin tüm menfi tavırlarına rağmen onu kırmadan, rencide etmeden idare etmesini bilen ve hep Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile münasebetini kavi, sıcak ve canlı tutan biri.

Görüldüğü gibi bunların hepsi irade isteyen davranışlar olmasına karşılık, o bunları başarmıştı. İşte Kâinatın Fahri (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara yükleyeceği misyonları itibarıyla çok iyi seçme ve değerlendirmesi yönüyle –ki Allah Resûlü’nün bu özelliği bize “Muhammedün Resûlullah” dedirtir– tebliğ ve irşad vazifesiyle başkasını değil, onu seçip Medine’ye göndermişti. Hz. Ebû Bekir’e, Hz. Ömer’e, Hz. Ali’ye rağmen Mus’ab b. Umeyr.. ve o, Medine’de hiç mi hiç panik yaşamadan, sergilediği ciddî tavırla gönüllere itminan salmış, Üseyd b. Hudayr, Sa’d b. Muaz, Sa’d b. Ubade gibi devâsâ kametlerin İslâm’la şereflemelerine vesile olmuştu.

Evet, o, eşyanın perde arkasına gözlerini açmış, ölümü gülerek karşılamaya hazır tam bir dava eriydi. Zaten hayatını da hep bu çizgide sürdürdü, bu çizgide noktalandı. O Uhud’da şehit olunca bedenini örtecek kefen bulunamamıştı.. bulunamamıştı da avret mahalli, üzerindeki peştemalle örtülmüş, sair yerlerine “izhır otu” kapatılarak gömülmüştü.

İşte bu ruh hâleti içinde yaşayan Mus’ab b. Umeyr, Allah Resûlü’nün önünde savaşırken bir kolu koparılınca, öbür kolunu, o da budanınca hiç diriğ etmeden kinle, nefretle kalkan kılıçlara boynunu uzatmıştı. Görüldüğü gibi o hep irade yörüngeli, meşîet-i ilâhiyeye râm olan bir hayat yaşamıştı. “Allah bana bu iradeyi verdiyse, ben de hayatım

boyunca onun kavgasını vermeliyim.” Şuuru içinde dolu dolu yaşanan bir hayat.

Hâsılı, Mus’ab, etin olma, zor olma ve aŐılamayan tepe mânâsına gelen ismiyle, önüne çıkan her engeli Allah’ın inayetiyle aşmış ve rahmet-i Rahmân’a kavuşmuş, oklarının her zaman hayal hanesini dolduran Şehadet ile hayatını noktalamıŐtı.

BİR NEBZE DE ŞEYTANDAN

Soru: Şeytanın mahiyeti, fonksiyonu, yaratılışının hikmetleri, insanı saptırma yolları, bunlardan korunma çareleri adına bizleri aydınlatır mısınız?

1. “Şeytan” kelimesi hangi kökten gelir?

Şeytan, Allah’ın rahmetinden uzaklaşmış bir varlıktır. Şeytan kelimesi, iştikâk itibarıyla, Allah’tan, Allah’ın rahmetinden uzak oldu mânâsına شَطْنٌ den, bir de; yandı, işi bitti, helâk oldu mânâsına شَاطَّ يَشِيطُ olmak üzere iki kökten gelir. Her ikisi de şeytan için doğrudur. Zira o, Allah’ın rahmetinden kovulmuş ve yanmaya hak kazanmış bir varlıktır.

2. “Şeytan” kelimesi başkaları için de kullanılabilir mi?

“Şeytan” kelimesi taşıdığı mânâdan hareketle dinde her azgın ve taşkın şeye kullanılabilir. Nitekim Allah (celle celâluhu) “*Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar) aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar.*”³³ âyetinde şeytan tabirini, yaldızlı sözlerle insanları baştan çıkartan cinler ve insanlar için kullanıyor.

Seyyidina Hz. Ömer (radiyallâhu anh) serkeş bir ata bindirildiğinde “*Beni bir şeytana bindirdiniz!*” buyurarak serkeşlik yapan ata şeytan tabirini kullanmıştır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bir yerde köpeğe, bir yerde de serkeşlik yapan deveye şeytan demiştir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, ins, cin veya hayvan serkeşlik yapan, başkaldıran, isyan eden her şeye bir mânâda “şeytan” denebiliyor. Ama burada bahis konusu olan şeytan, insanların baş belâsı, Seyyidina Hz. Âdem’e (aleyhisselâm) secde etmeyip, Allah’a karşı başkaldırmakla küfür yoluna girmiş, insanoğlunun ebedî hasmı olan şeytandır.

3. Şeytan, niçin Allah’ın rahmetinden kovulmuştur?

Şeytan, mahiyetinde mündemiç olan duyguları kötü yolda kullanması sebebiyle

Allah'ın rahmetinden kovulmuştur. Evet, Allah insanı, maddî-mânevî mücehhez bulunduğu şeyler itibarıyla ahsen-i takvîme mazhar olarak yaratmış ve “*Biz insanı en güzel biçimde yarattık.*”³⁴ buyurarak bu hakikati ifade etmiştir. Bu açıdan insanın mahiyeti tıpkı bir takvim gibi bütün varlığa ait hakaiki câmi ve her şeyin özünü hâvidir. İnsan, kâinatı gösterebilecek bir takvim, seneler ve asırlar içinde geçen her şeyi ifade edebilecek bir fihrist mükemmeliyetindedir. Ayrıca böyle bir dışa paralel olarak iç mükemmeliyeti ifade eden kalb, sır, hafî, ahfâ gibi çeşitli duygularla da mahiyeti zenginleştirilmiştir.

Şimdi Allah herkesi böyle yaratmıştır ama, kimileri Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi kabiliyetlerini geliştirerek Cibril'i geride bırakmış, kimileri de Ebû Cehil gibi bütün istidatlarını menfî yönde kullanarak şeytanı utandıracak bir derekeye düşmüştür.

İşte şeytan da, bazı insanlarda olduğu gibi, mahiyetindeki nüveleri kötüye kullanarak Allah'ın rahmetinden kovulmuş ve uzaklaştırılmıştır. İfadeye dikkat edelim. Uzak yaratılmamış ama, kabiliyetlerini kötüye kullanarak uzaklaştırılmıştır.

4. Şeytan insana hangi yollardan yaklaşır?

Önce şeytanın insana niçin düşman olduğuna bir cümle ile temas edip sonra da insanı saptırmak için hangi yollara başvurduğuna âyetin belirttiği çerçevede ve şeytanın sözlerini esas alarak izaha çalışalım.

Şeytan, “*Çık buradan, sen artık kovulmuş ve uzaklaştırılmışsın!*”³⁵ âyeti ile ifade edilen tokadı yedikten sonra, insanoğluna gayz, kin ve nefretle, Allah'a karşı da küskünlükle, ikinci bir fitrat kazanmıştır. Evet, şeytanın Hz. Âdem'e (aleyhisselâm) secde etmemesi, onun Rahmet-i İlahî'den kovulmasına; Allah'ın kovması da, onun Allah'a karşı düşmanlık göstermesine zâhirî birer sebeptirler.

Evet, Hz. Âdem (aleyhisselâm) ile imtihan olma ve bu imtihanı kaybetmesi şeytana çok dokunmuş ve kasele “*Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onları (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım. Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesna.*”³⁶ demiştir. Demek ki, şeytan, bu hâdiseler nedeniyle, Âdem'in (aleyhisselâm) şahsında bütün insanoğluna karşı kinle dolmuştur. Kinle dolu bir gönülde muvazenenin olmayacağı âşikârdır. Keza şeytan, Kur'an'ın A'râf sûresinde belirttiğine göre kin ve gayzını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Öyleyse beni azdırmama karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için Senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra mutlaka onlara önlerinden-arkalarından, sağlarından-sollarından sokulacağım ve sen onların çoğunu şükredenlerden bulmayacaksın.”³⁷

Yani *önden gelecek*, ileriye karanlık ve inkârla dopdolu gösterecek, “Öldükten sonra dirilme, Cennet, Cehennem yok...” dedirtecek, ümitlerini kırıp geçeyeceğim. “*Gün be gün yevmülbeter.*” diyecek, kıyamete kadar kâfirlerin esiri olacaklarına inandırarak, onların önlerine de karanlıklar püskürtüp duracağım.

Arkalarından gelecek, mazi ile alâkalarını kopararak, mukaddes olarak bel bağladıkları geçmişlerini büyük bir mezar şeklinde gösterip bütün ümitlerine bir balyoz indirerek onları ye’se atacağım.

Sağ taraflarından gelecek, “Siz ehl-i hak ve hakikatsınız, ne diye başkalarının dine hizmet etmesine imkân veriyorsunuz? Bu hizmeti siz yapsanız ya!” diyerek gıpta damarlarını tahrik edip hizmetlerini engelleyeceğim. İbadetlerini zâhiren yerine getirseler de yaptıkları şeyleri anlattırıp riyaya boğacağım.

Ve soldan gelecek, sol düşünceli, çarpık, çeşitli doktrinlerle zihinlerini bulandırıp, onların ruhlarına hep yanlış şeyler üfleyeceğim. Dolayısıyla sen onların çoğunu sana karşı nankör ve şükretmeyen insanlar olarak bulacaksın.

Evet, şeytanın bu kin ve nefretle, Cenâb-ı Hakk’a karşı olan bu küstahça tavrını Kur’ân değişik yerlerde sık sık hatırlatır.

5. Şeytan niçin hidayete gelmemektedir?

Şimdi de şeytanın hidayete gelememiş sebebini bir-iki misalle izah etmeye çalışalım. Bir insan düşünün ki, çeşitli sebeplerle kendini kine ve nefrete kaptırmıştır. Bu insan, o anki hâlinin muktezası olarak, sağa sola saldırır, eline geçeni atar ve karşısındakinin hakkından gelmek için elinden gelen her şeyi yapar. Zira bu insanda artık muvazene, muhasebe, salim düşünce yoktur. Yani dengesizlik bu kişinin saatlerini, dakikalarını, saniye ve saliselerini kaplamış, hatta ruhunu bile sarmıştır. İşte böyle bir ruh hâleti içinde olan o insan, artık kazandığı ikinci fitratın gereğini yapacaktır. Yani bu türlü davranışlar onun, o andaki fitratının gereğidir.

Bir başka misale geçecek olursak; yine bir insan düşünün ki, bu insanın içini bazen bütün bütün küfür esintileri sarmıştır. İradî olmayan şüphe ve tereddütler, aniden kopup gelen rüzgârlar gibi onu sarsmaktadır. Meselâ, Allah (celle celâluhu) veya Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında yersiz ve uygunsuz şüpheler onun düşünce dünyasını zorlamaya başlamış ve onu hep şüphe ve tereddüt vadilerinde dolaştırmaktadır.

İşte, o anda bu insan eğer Allah'a sığınır ve o şüpheleri izale edecek bir yola girerse Allah'ın inayeti ile o hâlden kurtulur. Aksi hâlde, bu durum devam edecek olursa, intiharı bile düşünecek hâle gelir ve başını taştan taşa vurur. Aslında kâfirin hâli işte budur. Yani onda küfür devamlı olduğu için, hiçbir zaman bu tür sıkıntılar ve ızdıraplar onun yakasını bırakmazlar.

Şimdi bu iki misalden hareketle, şeytanın hidayete gelemeyişine bakalım: Şeytan birinci misaldeki insan gibi, mahiyetindeki iyiliğe, güzelliğe açık tüm istidatlarını, iradesiyle öldürmüş ve kötülüğe ait bütün istidatlarını da inkişaf ettirmiştir. Bu suretle, içini küfürle, öyle bir doldurmuştur ki, artık onun mahiyetinde inanmaya yer kalmamıştır. O öfkeli adam gibi, kin ve nefretini değişik şeylerle kusan kişi gibi, hayatının bütününü saniye ve saliselere varıncaya kadar hep kötülük sarmıştır.

İşte şeytan budur ve böylesine bir kin ve nefretle Allah'a inananlara düşman olan şeytana bir şey anlatmak ya da kabul ettirmek ve dolayısıyla hidayete gelmesini beklemek boşunadır. Zira küfür, onda fitrat hâline gelmiş ve tabiatının bir buudu olmuştur.

Şeytan, şayet o ikinci misaldeki insan gibi, Allah'a sığınsa ve girdiği o çıkmaz yoldan çıkma eğiliminde bulunsaydı, Allah'ın inayeti ile kurtulur ve hidayete mazhar olabilirdi...

6. Şeytanın yaratılmasının hikmeti nedir?

Bu konuda müstakil olarak yazılmış kitaplara müracaatla daha teferruatlı malumat elde edilebilir. Hassaten Hz. Bediüzzaman'ın bu konuyu ele aldığı risale dikkatlice okunmaya değer.³⁸ Bununla beraber bir iki cümle ile bu hususa da işaret edelim.

Allah (celle celâluhu), abes iş işlemekten münezzeh ve müberradır. Hakîm olan ve her şeyinde bin bir hikmet gizli bulunan –insanlar anlamasa da– Allah hakkında böyle bir şey düşünme, Allah'ı bilememenin, O'nu tanıyamamanın bir ifadesi olsa gerek.

İnancımıza ait bu temel kaideyi pekiştirdikten sonra diyebiliriz ki, şeytanın yaratılarak Müslümanlara musallat edilmesi, onları teyakkuza sevk eder.. sevk etmiştir, ediyordur ve edecektir de. Böylece insan ondan korunma mekanizmasını harekete geçirecektir. Demek ki şeytanın tasallutu, insanda mevcut bulunan korunma mekanizmasının rantabl çalışmasına vesile olacaktır. Yani nasıl tarlada akreplerin ve zehirli yılanların olması tarlada çalışanları dikkat ve teyakkuza zorlar.. ve dikkat etmeye ait istidatları inkişaf ettirir.. veya Bediüzzaman Hazretleri'nin misali içinde; atmacanın serçe kuşuna musallat olması, serçenin kabiliyetlerini geliştirir; aynen öyle de, şeytanın insanlara tasallutu, şeytandan kaçma, kurtulma, onun tuzaklarını boşa çıkarma adına onların kabiliyetlerini geliştirir. Dahası, insanların Allah'a dehaletine, Sünnet-i Seniyye kalesine sığınmasına vesile olur. Zaten Kur'ân da çeşitli âyetleriyle bu hususa işaret eder. Meselâ, “Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse, hemen Allah'a sığın. Çünkü O işitendir, bilendir.”³⁹ Bir başka âyette Allah'a sığınmayı salıklar ve “De ki; şeytanların kışkırtmalarından Sana sığınırım. Onların yanımda bulunmalarından da Sana sığınırım, Rabbim!”⁴⁰

7. Şeytanın bizimle uğraşmasına nasıl engel olacağız?

a. Allah'a Sığınma

Biraz önce âyet-i kerimelerle ifade ettiğimiz gibi Allah'a sığınma, O'na iltica etme, şeytanın azdırması ve saptırmasına karşı en önemli bir sığınak ve dinamiktir. Bu dinamiğin behemehâl kullanılması şarttır. Rabbim, bizlere, “Kulun Allah'a en yakın olduğu hâl, secde hâlidir.” sırrını temsille, başımızı yere koyup, “Allahım, Senden Sana sığınır, yani Celâl ve Ceberutiyetinden, Rahmet ve Rahmâniyetine sığınırım, şeytandan da Sana sığınırım.” dedirsin ve bizi muhafaza buyursun.

b. Tembelliği Terk Etme

Şeytan daha ziyade âtil ve tembel insanlara hücum eder. Hiçbir iş yapmayan, miskin miskin oturan ve hele din adına hiç de aktif olmayan kimselerle meşgul olur. Öyleyse biz de, bu noktadan hareketle, şeytandan korunma hususunda atalet mevzuu veya aktif olma mevzuu üzerinde durmak istiyoruz. Yani madem şeytan daha ziyade ataletimizden istifade ediyor. Boş durduğumuz zamanlarda içimize uygun olmayan kuruntular atıyor, fena şeyleri düşündürüyor, fena şeyleri okutturuyor, fena şeyleri yapmaya zorluyor. O zaman biz de, ister düşünceyle, ister fiille, onun parmak sokacağı ve

kurcalayacağı noktaları doldurmak, duygu ve düşüncemiz itibarıyla Rabbimiz'e ait şeylerle dolup taşmalıyız.. dahası âyât-ı tekvîniyeyi sık sık mütalâa edip râbita-i mevtle iki büklüm olmaya çalışmalı ve Rabbimiz'in dinini çevremize anlatmak suretiyle her zaman dopdolu olmalıyız ki, şeytan içimize girip imanımızı sarsmasın ve vesvese veremesin.

Kaldı ki, biz evrâd u ezkârla münasebet içinde bulunur veya O'nun dinine hizmetle ömrümüzü dolu dolu geçirirsek, bunların hürmetine Rabbim de bizi, şeytanlara terk etmeyecek ve bu kudsî meşgaleler sayesinde –inşâallah– sahil-i selâmete çıkaracaktır.

c. Ahde Vefa

Ahde vefa da en azından diğerleri kadar bizi şeytanın iğvâsından koruyacak hususlardandır. Evet, siz vefa gösterip Allah'ın dinine omuz verirsiniz, Allah da sizi şeytanla baş başa bırakıp çürümeye terk etmez. Zaten O da “*Ahdinize vefalı davranın, Ben de ahdimi yerine getireyim.*”⁴¹ demiyor mu?

Evet, siz bu düşünce ve inanç içinde bulunup, onu hayata taşıdığınız müddetçe, şeytanın tasallutu karşısında Allah, bir âyetini hatırlatacak, bir burhanını gösterecek, gözünüzden perdeyi kaldıracak ve mutlaka sizi koruyacaktır. Sahabede, asfiyâda, evliyâda bunun yüzlerce misali vardır ve bu misaller göstermektedir ki, onların başları döndüğü, bakışları bulandığı anlarda, Rablerinin burhanı karşılına çıkmış ve onları hemen istikamete yönlendirmiştir. Kim bilir, belki de sizler, bizler ve hepimiz iradelerimizi kötüye kullanmada ısrar etmediğimiz sürece hep Rabbimiz'in bu türlü nimetlerine mazhar olarak düşmekten, sürçmekten kurtulmuşuzdur.

“*Siz, Allah'ın dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder.*”⁴² âyetinin mucibince, O'na vefa ve sadakat içinde olanlar, O'ndan vefa ve inayet görmüş.. sınırlı iradelerini O'nun yolunda kullananlar, O'nun sınırsız nimetleriyle serfiraz olmuşlardır. O hâlde bu kutlu davanın kutlu neferleri olarak bizler, neticede bizi Cennet'e, Cemalullah'a götürecektir bu yolda ahde vefadan bir an bile dâr olmadan sürekli çalışmalıyız. Allah'ın her yerde ve her zaman hâzır ve nâzır olduğu hakikatine inanarak o Rakîb ve Müheymin'in müşâhede altında olduğumuzu bir an olsun hatırdan çıkarmamalı, davranışlarımıza ona göre çeki düzen vermeli ve iç âlemimizi her zaman zapturapt altına almalıyız.

d. Yalnız Kalmama

Yalnız kalmama, şeytanın idlâl ve ifsadına karşı çok önemli bir silahtır ve bu silahın behemehâl her zaman kullanılmaya hazır olması gerekir. Bu ise Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurduğu gibi, en az üç kişilik bir arkadaş grubuyla gerçekleşebilir. Yani çarşıda, pazarda, evde, bizim gibi duyan, hisseden ve inanan arkadaşlarla bir arada bulunma ve bu suretle şeytana mel'abe (oyuncak) olmaktan kurtulma...

Evet, her kötü düşünce içimize atılmış bir tohum gibidir. Bu tohum zamanla mevcudiyetini hissettirir ve rüşeym hâlinde kendini gösterir. Eğer bu kötü düşünce henüz filiz iken kesilip atılırsa ne güzel! Aksi takdirde o, boy atar, gelişir; gelişir ve geliştiği bünyeye rağmen onu yer bitirir. İşte bunun için şeytanın küçük tohumlar hâlinde ruhumuza saçtığı şeylerin daha baştan kökünün kazınması şarttır. Yoksa zamanla bunlar, altından kalkılamayacak, muvazene, muhakememizi hatta hayal hanemizi bile istiab edecek hâle gelebilir. Böyle bir duruma geldikten sonra kurtulmak ise çok zordur.

Onun için bu tür kötü düşüncelerin bünyemizde kök salmaması, sonra da dönüp bizi teslim almaması için sair hususların yanında, yalnız kalmama meselesinin de iyi işletilmesi gerekmektedir. Evet, şu içtimaî dağdağalar içinde ötelere alâkası zayıf, Allah ile irtibatı istenen seviyede olmayan bizlerin çok kere iradesi ve kalbî hayatı, ruhî canlılığı bizi korumaya yetmeyebilir.

Bu arada etrafımızda çehresi hakikat gamzeden, iradesinde Allah iradesi çağlayan öyle arkadaşlarımız vardır ki, onların yanına gittiğimiz ve onlarla aynı atmosferi paylaştığımız zaman, tıpkı bir veli ile diz dize gelmiş gibi kuvvet kazanabiliriz. Onların sözleri, sohbetleri, âdeta içimizde buz bağlamaya başlamış kötü duygu ve düşünceleri eritebilir. Bazen de biz bu konumda bulunur, onlar gelip bizden, yukarıda arz ettiğim ölçülerle istifade edebilirler.

Evet, Allah (celle celâluhu), insanı topluluk içinde yaşayabilecek şekilde yaratmıştır. İnsan, maddî-mânevî bütün ihtiyaçlarıyla hayatini ancak hemcinslerinden müteşekkil böyle bir toplum içinde görerek sürdürebilir. Öyleyse bize düşen de böyle bir topluluktan ve o topluluk içerisinde iyi, güzel ve hayırhah arkadaşlardan uzak düşmemektir.

e. Vaaz u Nasihat Dinlemek

İnsan, yüreği hoplamaya, gözü yaşarmaya, iç âleminde kendini her gün birkaç defa yenilemeye muhtaç bir varlıktır. Kur'ân, Rabbisiyle münasebete geçip ağlamaktan kendini yerlere atanları tebci ve takdirlerle anlatır. İşte vaaz u nasihatler bazı ahvalde bizi bu ufka ulaştırabilir. Fakat ne yazık ki, umumî planda bizler bu türlü vaiz, nâsih ve hayırhahları dinlemekten mahrum tali'siz bir cemaatiz. Keşke yüreklerimizi hoplatacak, bizi aşk u şevke getirecek yüzlerce, binlerce vaizlerimiz olsaydı!..

Evet, keşke Fahreddin Râzî gibi kürsüye çıktığında ağlamaktan sözleri boğazında düğümlezip kalan ve ne dediği anlaşılmayan yüzlerce, binlerce vaizimiz olsaydı!.. Olsaydı da hiçbir şey anlamasak bile sadece onları seyretmekle gerekli dersleri alsaydık. Keşke sahabe, tâbiûn, tebe-i tâbiîn hazerâtının hayatlarını gerçek veçheleriyle bizlere anlatan ve kitap sayfaları arasında kalan o malumatları, ruhundan ruh katarak intikal ettirecek yüzlerce, binlerce nâsihimiz olsaydı da, bizler de onları dinleyip, “Yahu onlar da insan, biz de!” deyip insanlığımızdan hicap duyar hâle gelseydik.. hayatımızı, yaşayışımızı sorgulamak ihtiyacını hissetseydik.. ve kendimize çeki düzen verseydik.

İhtimal o zaman kalblerimiz yumuşayacak, içimizi yer yer karartan paslar izale olacak ve ruhumuza akseden ilâhî tecelliler bütün aydınlığıyla bizi saracak, biz de bu sayede şeytanın her türlü vesvese ve desiselerinden uzak kalacaktık.

O hâlde ne olur, lütfen “Ben bunu biliyordum bir daha okumayacağım, ben bunu dinlemişim, bir daha dinlememe gerek yok!” demeyin! Yeme içme ihtiyaçlarımızın olması ve bunların tekerrür etmesi gibi, mânevî hayatımız, kalb, ruh, vicdan vesair duygularımızın da ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyaçların da tekerrür ettiği hakikatine binaen kendinizi mutlaka bir üstadın kucağına atın ve ona sığının! Onun, bütün fenalıkları eriten, şeytanın içimize girmesine izin vermeyen o Hak dostunun atmosferine girin ve daima kendinizi yenileyin!

8. Şeytanın şerrinden korunmak için hangi dualar okunmalı?

Bir fasıl önce Allah'a sığınmakla başlayıp, yalnız kalmama ve vaaz ü nasihat dinlemekle bitirdiğimiz hususları, bu konuda yapılacak fiilî dualar olarak nitelendirecek olursak, bunların yanında bir de kavlf dualar vardır ki, bu ikisi bir vahidin iki yüzü gibidir. Birini yapıp diğerini ihmal veya terk etmek, neticeye ulaşılmasını engelleyebilir.

Onun için kavli dualar da her zaman ve zeminde yapılmalı ve ihmal edilmemelidir.

Kavli dua denince tabii olarak Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu konuda söylediği dualar akla gelmektedir. Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem), şeytandan Allah'a sığınma adına, çeşitli vesilelerle şeref-sudûr olmuş birçok dua vardır, yemekte, tuvalete girerken, ailesiyle münasebet esnasında vs. Bunların hepsini teker teker ele alıp anlatma bu sohbetin çerçevesini aşar. Onun için Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) şeytandan korkulduğunda söylenmesi için talim buyurduğu duayı örnek olarak zikredip sair şeyler için bu konuda yazılmış duaların derlendiği dua mecmualarına veya müstakil kitaplara müracaat etmenizi tavsiye ederim.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şeytandan korkulduğunda şu duayı talim ederek bize tahassun yolunu göstermektedir:

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلَا فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَبَرًّا وَدَرًّا وَمِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمِنْ شَرِّ مَا يَعْرُجُ فِيهَا وَمِنْ شَرِّ مَا دَرَأَ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمِنْ شَرِّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ

“Yâ Rahmân! Allah'ın yarattığı, zürriyet hâlinde her tarafa saçtığı ve kusursuz meydana getirdiği şeylerin şerrinden, gökten inen ve oraya yükselen şeylerin şerrinden, Allah'ın yerde yarattığı ve yerden çıkan şeylerin şerrinden, gece ve gündüzün fitnelerinden, –hayırla gelenler müstesna– meydana gelen hâdiselerin şerrinden, ne bir iyinin ne de bir kötünün kendilerini aşamayacağı, Allah'ın tastamam kelimelerine ve vech-i kerîmine sığınırım.”

Can evinden vurulan, mescidinin, minberinin, mihrabının yolunu unutan, küfür ve dalâlet vadilerinde bocalayıp duran ve bocaladıkça batan 20. asrın perişan, derbeder ve bir o kadar da ellerinden tutulmaya muhtaç nesillerine Rabbim inayet buyursun! Onları insî, cinnî şeytanların ve onların avenelerinin şerrinden muhafaza buyursun!.. Âmin...

33 Enfâl sûresi, 6/112.

34 Tîn sûresi, 95/4.

35 Hicr sûresi, 15/34.

36 Hicr sûresi, 15/39-40.

37 A'râf sûresi, 7/16-17.

38 Mektubat, On İkinci Mektub, İkinci Sual; Lem'alar, On Üçüncü Lem'a.

39 A'râf sûresi, 7/200.

40 Mü'minûn sûresi, 23/97-98.

41 Bakara sûresi, 2/40.

42 Muhammed sûresi, 47/7.

FARKLI ZAVİYEDEN BİR HADİSİN İZAHI

Soru: “Sizden biriniz bir münker gördüğünüzde eliyle, gücü yetmezse diliyle, ona da muktedir olamazsa kalbiyle tavrını belli etsin. Bu sonuncusu imanın en zayıf mertebesidir.” hadis-i şerifini nasıl anlamalıyız?

Bu hadis, Buhârî, Müslim ve daha başka kitaplarda da var. Yani herhangi biriniz, dinin çirkin saydığı bir münkeri gördüğü zaman, onu eliyle defediversin. Şayet eliyle bu işi yapmaya muktedir değilse, yani fiilen müdahale edemiyorsa, kavli-i leyyin, cidâl-i hasene, mücahede-i hasene ve vaaz u nasihatle, yani diliyle defediversin... Diliyle defetmeye de imkân ve vasat müsait değilse, kalbiyle buğzetsin ki, imanın en zayıf mertebesi de budur.

Düşünün ki, içtimaî hayatımızı kemiren bir mikrop var.. cemiyeti kemire kemire dize getirecek bir mikrop. Zina, uyuşturucu, tefecilik, ihtikâr gibi bir şey... Millet düşmanları, şer şebekeleri bu hastalıkları ihtimamla yaşıyorlar; ve siz de, cemiyetin sarsılıp dize geleceğini yakînen görüyor ve biliyorsunuz. O zaman, fert olarak elle müdahale söz konusu olamayacağından, sorumluluk şuuruna sahip bir şahsın üzerine düşen vazife, bunları diliyle defetmektir, yani mev’ize-i hasene ile, tefeciliğin içtimâî hayatı kemiren bir mikrop olduğunu, zinanın bir kanser, bir kangren olduğunu anlatma ve onlardan fertleri tiksindirme, nefret ettirme, ürkütme ve vazgeçirmektir.

Tabîî tatlılıkla, kavli-i leyyinle, Kur’ân’ın ruhuna uygun tebliğ metoduyla....

Evet, Müslümanlığın hâkim olduğu bir dönemde, idareciler bu durumlarda müdahale eder, asker ve emniyet devreye girer ve o münkerin içtimaî hayatımızda gelişmesine meydan vermeyebilirlerdi. Bütün bunlar, elle müdahale ve elle menetmenin şekilleridir. Günümüzde münkerâta bu seviyede müdahale edilemediği gibi, iyi ve güzel de gerektiği ölçüde teşvik görmemektedir. Bugün, çarşıda içki içen birisine elle müdahale edip “Yapma!” deseler, o da mukabelede bulunacak ve sana bir tokat aşkedecektir. Demek ki, elle müdahalenin bir dönemi, bir devresi var.

Bir de bu işin, dille yapılması şekli var. Sen elinle müdahale edemiyorsun. Devlet de bu işi, bir mükellefiyet ve vazife olarak üzerine almamış.. yani, devlet “emr-i bi’l-mâruf ve nehy-i ani’l-münker” yapmıyor, Allah’ın emrini emretmiyor, Allah’ın yasak

ettiği şeylerin de önüne geçmiyor, üstelik içtimaî hayatı kemiren hastalıkların hepsine bir bakıma vize veriyorsa.. meselâ, bir kanun ve bir sistem altında zina icra ediliyor, içki içiliyor, hatta tefecilik yapılıyor.. ve sen de, bu münkerât yapılırken, elinle müdahale edemiyorsan, o zaman sana düşen vazife, bunları dilinle defetmektir.

Çok şükür, Türkiye’de bu mevzuda bir sıkıntı yok denebilir. Bugün bunları rahatlıkla konuşup anlatabiliyoruz. Fakat bunların dahi anlatılmadığı dönemler ve memleketler olabilir. Bu, İslâm âleminde de, onun dışında da olabilir. O zaman yapılacak şey, o kötülüğü irtikâp eden kimselerle, irşad ve tebliğ gibi hususların dışında münasebet kurmama ve vazife olarak da en azından kalbde onlara karşı bir burukluğun hissedilmesidir. Bu da yapılması gerekli olan şeylerin en aşağı derecesidir. Aksine, münkeratı irtikâp eden bir insanın yanında bulunulur ve –Allah muhafaza buyursun!– onun seyyiatı hoş görülürse, bu bir sukût sayılır. Meselâ, birisi zinadan kendini alamıyor ve o bu menhiyatı irtikâp edip dururken onun yaptıkları hoş görülüyorsa, bu bir sukûttur ve bu durum azab-ı ilâhînin umumî olarak gelmesine de vesile olabilir.

Burada, bir hususa daha dikkatinizi istirham edeceğim. Bir cemiyet büyük günah işleyebilir, o cemiyette büyük ahlâksızlıklar irtikâp edilebilir; ama o cemiyet içinde o ahlâksızlıkları def ve ref edecek, faal, cevval, dinamik bir kolektif şuur var ise bir paratoner sayılan bu düşünce ve aksiyon sayesinde, gelen musibetler savulmuş ve dolayısıyla da, o cemiyet kurtulmuş olur. Topyekün bir cemiyette fenalıklara karşı dinamik böyle bir kolektif şuur yoksa ve ahlâksızlığın önünü alma mevzuunda, yangına karşı itfaiyeci gibi savaşacak tulumbacılar bulunmuyorsa, belâ ve musibetler herhangi bir yere takılmadan gelebilirler.

Onun içindir ki, bir mü’min, münkerâtın açıktan açığa işlendiği bir topluluk içinde, bu işi yapanlarla, şahıslardan ötürü münasebet kurup anlaşılamaz. Vâkıa, mü’min olarak, herkesle belli seviyede münasebet kurabilir.. hatta ahlâksızlık yapan kişi ile de, İslâm’ın güzelliklerini kendisine intikal ettirme niyetiyle alâkalanıp, onu, içinde bulunduğu çirkeften kurtarmaya çalışabilir, ama bunlar sırf Allah için olmalıdır. İşte böyle bir niyete bağlı kalarak, bizim o kötü kimse ile temasımız dahi ibadet olur.

Binaenaleyh, imanın en zayıfı, menhiyatı irtikâp eden insanlara karşı kalben buğz duymaktır. Evet, Allah’ı sevmeyenlere, Allah’ın kâinattaki nizamını tahkir edenlere karşı buğz edeceğiz; fakat bu buğz, İslâm adına karşı tarafa sunulacak teklif ve mesajların

hüsnükabul görmesi esasına göre ayarlanmalıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyorlar ki: “*Ben farzları yapmakla emrolduğum gibi insanları idare etmekle de emrolundum.*” Yani, Allah bana farzları emrettiği gibi, insanları idare etmek, evirip çevirip siyaset-i meşrûa ve idare-i meşrûa içinde, biçimine koymakla da emrolundum.

Evet, huşûnetle değil, işmi’zâzla değil, tatlılık göstererek ona bir şeyler verilmelidir. İçi nur dolu enjektörü, onun vücuduna zerk edebilmek için, iyilik yaparak, kendisini salmasını temin ederek ona yaklaşılmalıdır ki, teklif ve düşüncelerimiz reaksiyon görmesin. Onun için Cenâb-ı Hak, Hz. Musa ve Hz. Harun’a (aleyhisselâm): “*Firavun’a tatlı, içini okşayıcı sözleri gidin söyleyin!*”⁴³ diye ferman ediyordu. Firavunla münasebet kuracak ve yüzünü ekşitmeden hakkı ve hakikati ona anlatacaksın.. anlatacaksın ki, anlatmanın bir mânâsı olsun ve bu uğurda gösterilen gayretler de boşa gitmesin...

Hâsılı, görüşüklerinle Allah için görüşecek, Allah için konuşacak; Allah’ı ve O’nun emirlerini anlatma yolunda her şeye katlanacak, her şeyi göğüsleyeceksin; ama yine sırf O’nun için yerinde buğzetmesini de bileceksin...

43 Tâhâ sûresi, 20/44.

RÜYA BİR TEŞRÎ KAYNAĞI MI?

Soru: Hadiste “Rüya, nübüvvetin kırk altı cüz’ünden bir cüz’dür” diyor. Ama rüyanın ilim sebeplerinden biri olmadığını da biliyoruz. Bize rüya-hakikat dengesini nasıl kurmamız gerektiği hususunda bilgi verir misiniz?

Evet, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), sahih bir hadis-i şeriflerinde: “Rüya, nübüvvetin kırk altı cüz’ünden bir cüz’dür.” buyuruyor. Bu, muhteva ve mânâ açısından peygamberliğin, kırk altı derinliğinden, kırk altı parçasından, ifade ettiği kırk altı mânâsından ve içindeki kırk altı esastan biri mânâlarına gelebilir. Muhakkikîn bu hadise şöyle bir açıklama getirmişlerdir:

Efendimiz, kendisine peygamberlik gelmeden evvel, nübüvvetle alâkalı meseleleri, altı ay kadar rüyalarında görüp tanımıştı. Buhârî’nin tespitiyle, Âişe Validemiz, Allah Resûlü’nün rüyalarını sabah aydınlığı içinde gördüğünü ve ertesi gün de, gördüğü rüyanın aynıyla çıktığını naklediyor. Evet, işte bu rüya faslı tam altı ay sürmüştü.. bu ise bir senenin yarısı demektir.. peygamberlik de yirmi üç sene sürdüğüne göre, bu altı ay, vahyin nazil olma süresinin kırk altı parçasından biri sayılabilir. O, bu dönemde, Gâr-ı Hira’da ve Haticetü’l-Kübrâ Validemiz’in yanında daha ziyade rüya temrinatıyla peygamberliğe alışıyor ve sonra da, o rüyalar faslının sona ermesiyle vahiy gelmeye başlıyor...

Rüyanın bir diğer yanını Efendimiz şöyle anlatır: “*Ahir zamanda en sadık olan şeyler rüyalarlardır.*” Neden? Zira rüyaların arkasındaki gerçek, yani peygamberlik artık yok, hatta bir yönüyle vilâyet-i kübrâ da yok, doğrudan doğruya Efendimiz’le zaman üstü bir noktada görüşme ve emir alma da yok. Meselâ bir İmam Rabbanî, İmam Şazilî, Şah-ı Geylânî, Ahmet Rifâî, Bediüzzaman yok. Bizler hepimiz ümmî insanlarız. Bu açıdan hakikat âleminde, “mişkât-ı nübüvvet”ten alınacak şeyleri doğrudan doğruya elimizi uzatıp alamıyor, zaman üstü olamıyor, peygamberlerle belli kuşakta buluşamıyoruz. Hâlbuki Cüneyd-i Bağdadî “Ben doğrudan doğruya görüştüm, bana rüyamda şunları söyledi veya açıktan açığa bana şu emri verdi.” diyor.

İşte bizler bütün bunlardan mahrumuz. Durum böyle olunca, bunca günah, bunca karışıklık içinde Allah bize olan lütuflarını rüyalar yoluyla lütfediyor veya bazı saf gönüller sayesinde “yakazalar” vasıtasıyla içimize akıtıyor, başta Efendimiz olmak üzere birçok

sahabe, evliyâ ve mukarrabînle görüştürüp buluşturuyor. Onun için Hz. Sahib-i Şeriat buyuruyor ki, “*Ahir zamanda en doğru çıkan şeylerden biri de rüyalardır.*”

Allah Resûlü, bu rüyalara *mübeşşirat* diyor? Mübeşşirat; muştu, bişaret ve müjde ifade eden şeylere denir. Meselâ, siz bir gün rüyada görüyorsunuz ki Efendimiz geliyor ve sizin kakül-ü gülberlerinizden tutarak, alnınızdan öpüyor.. öpüyor ve: “Ohh, sizler Cennet kokuyorsunuz!” diyor. Siz “Neden yâ Resûlallah?” diyorsunuz, O da, “Tam gönlüme göre hizmet ediyorsunuz!” buyuruyor.

Şimdi böyle bir şeye ihtiyacınız var mı, yok mu? Bunca handikap karşısında, sokakların lağım kanalı gibi aktığı, evlerimize değişik kanallar adı altında eracif döküldüğü bir dönemde, eraciften sıyrılma, doğruyu bulma ve doğrunun zorluğuna rağmen onu yaşama... evet, bütün bunlar çok zor şeyler. İşte bu çok zor şeyler karşısında Allah (celle celâluhu) mübeşşirat ile sizi teşvik ve takdir ediyor olabilir. Bir başka misal; nasıl ana babalar çocuklarının istemediği, veya zorla kabul ettikleri bir işi onlara yaptırmak istediklerinde şekerleme, çikolata vs. ile onları teşvik ederler; yani onlara avans vererek dediklerini yaptırırlar; aynen öyle de, küfrün bütün üniteleri ile hayata hâkim olduğu bir dönemde dine hizmet edenlere Cenâb-ı Hak, şekerleme nevinden mübeşşirat ile onları teşvik edebilir.

Böyle bir dönemde, yani sokakların çirkefliğinden dolayı çoklarının damarlarındaki kanın, shevât-ı nefsanîye adına galeyâna geldiği bir dönemde inananların böyle teşvik almaları, rahmetin bir tezahürü olsa gerek.. işin doğrusu, aksi hâlde bu çetin yollarda uzun boylu yürümek çok zordur.

Fakat bütün bunlara rağmen, biz rüya insanı değiliz. Çünkü çocuğa her zaman şekerleme verilmez, zira şeker dişleri çürütür. Hâlbuki insanın sıhhatli, dengeli ve temkinli beslenmesi şarttır. Aksi hâlde şekerde güç vardır, “Beynimiz glikozla besleniyor...” vs. der yemeye devam ederseniz, ömür boyu sürecektir hastalıklarla karşı karşıya kalabilirsiniz.

İşte aynen bunun gibi, sizler de her şeyi rüyalara bağlar ve rüyalardan dışarıya çıkamazsanız, bir rüya adamı olarak kalır gidirsiniz. “Yakaza” dediğimiz husus da aynen bunun gibidir. Meselâ, ben yakazaya inanan biriyim. Bir gün, bir yerde, bir zatla –gençlik dönemlerinde, hem de teşvike çok ihtiyacım olduğu bir anda– beraberken o zat birden heyecanlandı ve donuklaştı ve bana “Üstad’la falan ve filan şu anda buraya geldi!” dedi.

Ne dediklerini sorunca, onların mesajını söyledi. Belki ben buna inandım veya inanmadım ama işin doğrusu böyle bir müjde irademe fer verdi.

Ancak bunlar Kitap ve Sünnet gibi teşriin gerçek kaynakları yanında hüccet ve delil sayılabilecek kriter ve kurallar değildir. Meselâ, –farzımuhal– yakazaten Efendimiz burada bana gelse dese ki: “Sana bir tavsiyem var!” Ben de: “Emrin başım gözüm üstüne, nedir yâ Resûlallah!” derim. “Bak, dün konuştun, bugün de konuştun ama yarın konuşma, bu işte hayır yok!” dese, ben biraz düşünürüm. Hem de O’ndan aldığım kriterleri kullanarak bu mevzuda yakazeten verilen emri dinlemek lâzım mı, değil mi? İşte bunu düşünürüm.

Şimdi benim burada konuşmam mubah bir şeydir. Konuşsam da olur, konuşmasam da. Fakat Allah Resûlü din-i mübîn-i İslâm’ı tebliğ etmeyi bir mükellefiyet olarak, bilen insanların sırtına yüklemiyor mu? Yine O, uyulması ve hüccet alınması gereken sözlerin kendi sözleri olduğunu söylemiyor mu? Öyleyse burada ben, yakazada söyleyen Allah Resûlü’nü değil de dün hayatta iken, peygamber olarak konuşan Resûlullah’ı dinler, tebliğ ve irşad faaliyetine devam ederim.

Evet, Nebiler Serveri’ne tazimde bulunma, saygı gösterme başka bir mesele, O’nu hüccet ve delil olarak kabul etme, hayatı ve paygamberliği itibarıyla O’na uymak başka bir meseledir. Yoksa, gerek rüya ve yakazalar, gerekse cinleri, şeytanları kullanma yolu ile –hafizanallah– bazı ahvalde inananlar doğru yoldan sapabilir; sapabilir ve kazanma kuşağında kaybedebilirler. Meselâ, Gulam Ahmed, böyle bir handikapın içine düşmüş ve kaybetmiştir. O, Yogizmde ve Hinduizmde, ruha kendi gücünü kazandırma konusunda ileri seviyede biri olduğundan, Müslümanlığın üstünlüğünü bu yolla ortaya koyma yolunu tutmuş ve dilini gırtlığına sokup altı ay bir şey yemeden durmaya çalışmıştır. Güya o, bununla Brahmanlara, Budistlere karşı İslâm’ın üstünlüğünü ortaya koymaya çalışmıştır.. çalışmış ve böyle bir yola girmiştir.

Rica ederim İslâm’ı anlatmanın yolu bu mudur? Ve neticede Gulam Ahmed sırasıyla “Mehdiyim, imam-ı muntazarım, peygamberim!” demiş ve en son hulûl ve ittihadı inanarak “Ben Allahım!” demiştir.

İşte, cinleri, şeytanları kullanma insanı doğru yoldan çıkartacak böyle bir inhiraftır. Evet, bu tür meseleleri yani rüyalarla amel etme, yakazalara güvenme, cinleri kullanma.. hep böyle çok masumane, Müslümanlık duygu ve düşünceleri içinde başlar..

başlar ama bir de bakarsınız ki şirazeden çıkmışsınız. Şimdi konuyu, çoklarının dilbeste olduğu bir misal ile biraz daha açayım:

Bize düşen şey, Kitab'a ve Sünnet'e uymaktır. Meselâ siz göklerde gezip dolaşsanız, zaman-üstülük içinde Efendimiz'le buluşsanız, Cenâb-ı Hakk'ın değişik şekilde tecellîleri ile baş başa kalsanız.. işte bütün bunlar, Sünnet'i yaşamamanın yanında ceviz kabuğu kadar yer doldurmaz.

O hâlde saf Müslüman olarak kalalım, zeminde yürüyelim. “Rütbeli olmak değil, nefer olmak daha iyidir” diyelim ve insanlardan bir insan olalım. Hz. Ömer Efendimiz kendisine: “*Sen Peygamberi memnun ettin, Ebû Bekir'i memnun ettin. Cennet'e gireceksin ve firdevsler senin otağın olacak!*” diyenlere acı tebessümle bakar, “*Şu dünyaya girdiğim gibi çıksam çok memnun olacağım!*” der. Ben de, şahsen bunu bulsam çok memnun olurum.

Sizler tertemiz duygularla yaşar, kılı kırk yararcasına “Kitap ve Sünnet” dersiniz, “Şeriat-ı Garrâ”nın elmas düsturlarını, ak yolun prensiplerini hayat düsturu yapar yaşarsanız, Allah da sizi boş bırakmaz, velilere lütfettiğini lütfeder.

Sizin bundan sonra din adına söylenen şeylerin dışında artık alacağınız fazla bir şey kalmamıştır. Gördüğünüz rüya ve yakazalar, şevkinize medar olabilecek şekilde sizi şahlandırıyorsa onunla iktifa etmelisiniz...

İRÂDE VE İMTİHAN

Soru: “İrade ile imtihan olma” meselesini nasıl anlamalıyız?

İnsanın fizyonomisi, anatomisi, biyolojisi gibi onun maddî, cismanî varlığına yönelik hususları *âlem-i halk*; irade, latîfe-i rabbaniye, şuur, his gibi mânevî yönleri de *âlem-i emir* içinde mütalâa edilir. Ayrıca bu dört temel rükün yanında latîfe-i rabbaniyenin önemli birer buudu olan sır, hafî ve ahfâ da yine âlem-i emir içinde değerlendirilir.

Âlem-i emri teşekkül ettiren bütün bu unsurlar, doğrudan doğruya ruhla irtibatlıdır. Bunların “seyr ü sülûk”ta, bizim dünyevî hayatımız adına da, uhrevî hayatımız adına da vaadettiği şeyler vardır.. ve tabî ki, bunların insana ihsan edilmesiyle birlikte, onlarla hedeflenen bir nihaî gaye, bir finalite de söz konusudur ki, insan dünya hayatında hep bu gayeye erişebilme peşinde koşar.

Yalnız şu husus da kat’iyen unutulmamalıdır ki, insanın bu gayeye erişebilmesi, insan-ı kâmil olmasıyla yakından alâkalıdır. Şayet gaye, cismanî arzuların tatmini veya Cennet nimetlerinden istifade, Cemalullah’ı müşâhede ise, insanın bu sonucu elde edebilmesi, kendine lütfedilen bu duyguları, bu potansiyel istidat ve kabiliyetleri kullanmasına bağlıdır. Bu da ancak, amel etmek ve çok temrinatla olur. Onun için insan, daima Abdülkerim Cîlî’nin kitabında anlattığı ve kitabına ismini verdiği “*İnsan-ı Kâmil*” olmakla, duyup hazzedebilecek ve vâridâtına erebilecektir.

Evet, “*Fitratın gayesi, hilkatın neticesi iman-ı billahtır.*”; onun ardından *muhabbetullah*, peşi sıra *zevk-i ruhanî*, onun bir devamı olarak da *aşk*, aşkın insan ruhunda hâsıl ettiği *şevk*; hatta bu mevzuda hayrete dalma, kendinden geçme makamı sayılan *vecd*, vecde girmek için bazen *tevâcüd*, vecdin katlanmış şekli olan *mevâcüd*.. ve bunlardan bir girizgâhla ayrılıp farklı bir varyantta cereyan eden *cezb*.. iradenin söz konusu olmadığı *incizab*.. ve incizabın son sınırı “*Yakîn gelip çatıncaya kadar ibadet şuur.*” Evet, işte bütün bunlarla, bir bakıma fitratın gayesi, hilkatın neticesi olan *insan-ı kâmil* seviyesi yakalanabilir.

İradeye gelince; başta da belirttiğimiz gibi, o, âlem-i emir içinde, vicdan mekanizmasının dört temel unsurundan birisidir. İrade, Bediüzzaman Hazretleri’nin sehl-i

mümteni diye nitelendirebileceğimiz o enfes üslûbuyla ifade ettiği gibi “*Bir meyelan (eğilim) veya meyelandaki tasarruftur.*” Evet, Üstad’ın, çok veciz ve kısa bir şekilde dile getirdiği bu hakikati, Seyyid Şerif Cürcanî, Teftâzânî gibi kelâm ilminin dâhi imamları, kitaplarında birçok sayfa ayırarak ancak izah edebilmişlerdir.

Evet, irade, bir eğilim veya eğilimde tasarruftur. Yani iki şeyden birini seçme durumunda bulunan bir insanın, o iki şeyden herhangi birini seçme cehd ve gayretini ortaya koymasıdır. Aslında bu, bir şart-ı âdîdir. Ve tabîî bu şart-ı âdîde, sebeple müsebbep arasında tenasüb-i illiyet prensibine göre bir münasebet de aranmaz. Yani cihanları aydınlatan bir elektrik şebekesinin düğmesine dokunma ile aydınlanma veya koskoca sistemlerin yıkılması veya teessüs edilmesinin, sizin bir üfürüğünüze bağlanması ve sırf sizin üfürüğünüzle o sistemin yıkılması veya kurulması gibi.

Misallerde de görüldüğü üzere, burada sebep ile netice arasında münasebet, kat’iyen söz konusu değildir. Aslında ve normal şartlar altında o sebebin, bu neticeyi meydana getirmesi imkânsızdır. İşte Bediüzzaman Hazretleri bu çerçevedeki iradeye, sair kelâmcılar gibi “nisbî, kisbî irade” adını veriyor.

Şimdi bu kısa ve öz açıklamalardan sonra, irade ile imtihan olma meselesini incelemeye çalışalım:

1. *Öncelikle biz irademizle imtihan oluyoruz.* Bu kadar küçük bir şeyle (eğilim veya eğilimde tasarruf) nasıl böyle büyük neticeler elde edilebiliyor? Hâlbuki, sebeple müsebbep arasındaki münasebetin, aklî ve mantıkî buudlarda olmaması, bize O’nun büyüklüğünü ve o mutlak büyüklüğün çok önemli bir buudunu gösteriyor. –Yalnız bu buud tabiri kemmiyet ve keyfiyet ifade ettiğinden, bunun Allah’a isnadı hata olabilir. Eğer hata ise Rabbim affetsin– Evet, Bediüzzaman Hazretleri’nin ısrarla üzerinde durduğu gibi bir çekirdekten koca bir çam ağacının meydana gelmesi, bir yumurtadan veya daha doğru bir ifadeyle yumurtanın içindeki küçücük bir “ukde-i hayatiye”den civcivin meydana gelmesi... hepsi Allah’ın kudretinin, kuvvetinin birer tecellîsidir.

İşte bizim iradelerimiz de bu ölçüde bir şeydir. Yani o çekirdeğin veya o ukde-i hayatiyenin bir ağaç ve bir civcivdeki rolü ne ise, bizim iradelerimizin de yapageldiğimiz işler ve o işlerin neticelerindeki –ne kadar büyük olursa olsun– rolü odur. Aslında bütün bunlar “Allahu Ekber” gerçeğinin birer göstergeleridir. Onun içindir ki günde beş defa ezan vesilesiyle minarelerde 30 defa Allahu Ekber diyor veya dinliyoruz. Hatta “Daha

yok mu?” ufkunda dolaşan mü’minler, bunu kâfi görmüyorlar da namazların sonunda 33 defa “Allahu Ekber” diyerek bu hakikati bir kere daha ilan ediyorlar.

2. *İradenin mahiyeti ne olursa olsun, mademki Allah bazı şeyleri onun üzerine bina etmiştir; öyleyse ona itibar etmek lâzımdır.* Zira Allah, geleceğimizi, bizim iradelerimiz üzerine kurmuştur, yani geleceğimiz adına irade, bir bakıma plan ve proje gibidir. Onun için Ehl-i Sünnet olarak biz, ne Mutezilîler gibi ifrata ne de Cebriîler gibi tefrite düşmeden, iradeye gerçek değerini vererek dengeyi korumuş oluyoruz. Evet, bazıları “Doğduğumdan bu yana hep O’nun dediği oluyor.” deyip iradenin hiçbir kıymeti olmadığını iddia ederek, bazıları da iradeyi her şey görüp, hatta “O’nun haricî vücudu bile vardır.” diyerek imtihanı kaybediyorlar. Ehl-i Sünnet’e gelince onlar, “İrade itibarî bir varlıktır. Madem Allah (celle celâluhu), irade üzerine çok şeyleri bina etmiştir. Öyleyse iradenin küçüklüğüne veya yaratmanın, yaratılanın büyüklüğüne bakıp aldanmamalı.” diyor ve böyle bir düşünce ile veya düşüncede istikameti yakalamakla imtihanı kazanıyorlar.

İşte biz, bu çerçevede iradeye gerçek değerini verip Ehl-i Sünnet çizgisini yakalıyor, geleceğimize, hususiyile de işleyeceğimiz günahlara, hep bu açıdan bakıyoruz.

3. *İradenin Allah’ın gösterdiği istikamette ve makul sınırlar içinde kullanılması da çok önemlidir.* Meselâ sizler, savunageldiğiniz dava adına ölesiye koşturur ama iradenizin hakkını tam vermez, onu dengeli bir biçimde kullanmaz, kullanamaz veya iradenizi kuvvetlendirecek sair unsurlar ile onu besleyemezseniz, birtakım önü alınmaz yanlışlıklar içine düşmeniz her zaman söz konusu olabilir. Yani Asr-ı Saadet şablonunu, içinde yaşanan şartları, insan ve irade faktörünü hesaba katmadan, “Hizmet için sokağa dökülecek, silahlı mücadele yapacak, siyasî yolları deneyecek, âlemle yaka paça olacak ve hedefe bu yolla yürüyeceğiz.” der ayak diretirseniz, irade mevzuunda imtihanı kaybetmiş sayılırsınız. Hâlbuki irade, mantıkî ve hissî boşluklara çarpmamalı, çeşitli destekleyici unsurlarla daima beslenmelidir. Hatta bu bağlamda irade mutlaka şuur ile birleştirilmelidir. Böylece o, daha bir derinliğe ulaşacak ve mehbit-i vahy-i ilâhî veya ilham-ı ilâhî olan latîfe-i rabbaniye, irade hesabına harekete geçebilecektir.

İşte o zaman vahyin veya ilhamın aydınlatıcı tayfları altında irade, ister ubûdiyet isterse hizmet alanında çok farklı buudlara ulaşacaktır ki, Allah da yapılan ibadet ve hizmetlerin birini binlere yükseltecektir. Mantıkî ve hissî boşluklar içine düşülmeden

yapılan böyle iradî hizmetler neticesi imtihan da kazanılmış olabilir.

4. *İrade-ımtihan münasebeti açısından meselenin bir diğer buudu da şudur:* Bizim kendimize ait vazifeleri yapıp kat'iyen şe'n-i rubûbiyetin gereğine karışmamamız gerekir. Evet, bu da yine bir irade meselesidir. Zira bizim, Allah'ın yapacağı şeylere talip olmamız, irademizi aşan bir mevzudur. Kaldı ki gücümüzü, takatimizi aşan şeylere talep, neticede bizim ye'se düşmemize ve imtihanı kaybetmemize de sebep olabilir. Onun için buna da, yine Üstad'ın eserlerinde verdiği ölçüler içinde bakmalıyız. Bediüzzaman'ın ifadeleri içinde; harbe giderken vezirleri Celâleddin Harzemşah'a demişler: “Sen muzaffer olacaksın!”; o da onlara: “Ben Allah'ın emriyle cihad etmekle mükellefim. Galip veya mağlup etmek Allah'ın vazifesidir.” diye cevap vermiş. Aslında buna “vazife” demeli mi, dememeli mi çok bilemiyorum? Ama başta Üstad olmak üzere, bu kelimeyi, Allah hakkında birçok kelâm ulemâsı kullanmıştır. Belki mukabelenin bahis mevzuu edildiği bir yerde “Allah'ın vazifesi” demekte şer'î bir mahzur olmayabilir. Ancak ben yine de, Cenâb-ı Hakk'a ait noktada, “şe'n-i Rubûbiyet” demeyi tercih ediyorum. O büyük Üstad ve diğerleri beni affetsinler!

Evet, bu ülkede yakın geçmiş itibarıyla Mehmed Âkif, Süleyman Nazif gibi insanlar hep ümitsizliğe düşmüşlerdir. Necip Fazıl'ın tabiri ile “milletin künde künde üstüne” yediği o dönemde, bu devâsâ kametleri ümitsizliğe iten herhâlde bahsini ettiğimiz meseleyi bütünüyle kavrayamamaları olsa gerek...

Netice itibarıyla bize kulluk yapmak düşer. Allah'a karşı: “Ben böyle yaparsam, Sen böyle yapar mısın?..” türünden gizli de olsa, pazarlık yapıyor gibi tavırlar takınmak çok yakışsız şeylerdir ve kat'iyen kulluk sınırları içinde mütalâa edilemez. O hâlde biz, bize düşeni yapıp şe'n-i Rubûbiyet'in gereğine karışmadığımız takdirde, irade ile alâkalı imtihanı kazanmamız söz konusu olduğu hâlde, aksine, bir şey söylememiz mümkün değildir.

Burada şöyle bir soru da akla gelebilir: “İrade ile imtihan yine irade ile kazanılmayacak mıdır?” Evet, irade ile imtihan, yine irade ile kazanılacaktır. Onun için iradenin devamlı olarak güçlendirilmesi gerekir. Bunun için dua ve istiğfar, çok ama çok önemli iki faktördür. Üstad Hazretleri: “*İstiğfar meyelân-ı şerrin kökünü keser, dua meyelân-ı hayra kuvvet verir.*” diyerek bu hakikate parmak basar.

İnsan, Hz. Sâdık-ı Masduk'un hadislerinde ifade buyurduğu ve Cehennem'in

kendisi ile çevrili bulunduğu şehevâtla, yani yeme içme, yatma kalkma ve bütün bu bedenî arzuları gıcıklayıcı duygularla, düşüncelerle ihata edilmiş ve çepeçevre sarılmıştır. Öyle ki, insanın bu istikamette bir adım atması, onun gidip şehevâtın içine gömülmesine vesile olabilecek mahiyettedir. Aslında, hadiste ifade edilen şehevâtı, bazılarının anladığı gibi sadece insanın karşı cinse beslediği arzu mânâsına yorumlamak doğru değildir. Burada şehevât, daha umumî ve küllî mânâdadır. Böyle bir yaklaşıma göre, kumar oynama, içki içme, zina etme şehevâtın bir buudu olduğu gibi, tûl-i emel, yeme içme, gereksiz gezme dolaşma da şehevâtın ayrı bir buudunu teşkil eder. İnsan bunlardan herhangi birisine takıldığı takdirde, nefs-i emmaresine avlanır gider.. ve gün gelir tamamen onun esiri ve zebûnu olur. İşte bütün bunlara karşı istiğfar, her türlü şerrin ve şerre meyelânın kökünü kesen bir tılsım hâline gelir.

Bu anlamdaki istiğfarı biraz daha açacak olursak; meyelân-ı şerrin kökünü kesen istiğfar, geçmiş günahlara nedamet etmek, hâlihazırdaki istikameti korumak ve gelecek adına günahlara karşı tavır belirleyerek, bunda kararlı olmak.. ve dahası sürekli bunu vurgulamak, bir diğer ifadeyle Allah'a yöneldiğini vicdanında tam duymak demektir.

Meyelân-ı hayra kuvvet veren duaya gelince; Allah (celle celâluhu) Kur'ân-ı Kerim'de değişik yerlerde, bizleri duaya teşvik ederken: “*Dua edin, duanızı icabet edeyim.*”⁴⁴ “*Eğer kullarım Benden sorarlarsa, Ben onlara çok yakınım...*”⁴⁵ buyurmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kullarım sakın ye'se düşmesinler zira, bir kere Ben onlara şah damarlarından daha yakınım.. onlar şayet fiilen dua edemiyorlarsa kavlen dua etsinler.. onu da yapamıyorlarsa gönülleriyle bana yönelsinler, yani eğer dilleriyle söyledikleri şeyler onları tatmin etmiyorsa, vicdanlarındaki mülâhaza enginliğine kendilerini salıvererek şöyle diyebilirler:

“Allahım, ben şu meselede 30-40 cümle ile senden bir şeyler istedim. Hâlbuki enbiyâ, asfiyâ, evliyâ, mukarrabîn ve ebrârın istediği veya istenmesi gerekli olan nice şeyler vardır ki istememişimdir; ben onları bilememiş, idrak edememiş, istememiş olabilirim. Şimdi bu mülâhazaların hepsini birden nazara alıyor, bütün ruhumla Sana bir kere daha teveccüh ediyor ve rahmet kapının tokmağına dokunup inliyorum.”

Evet, himmetimizi âlî tutup, mülâhazalarımızın derinliği ile Rabbimiz'in kapısına âciz, iktidarsız bir varlığa gider gibi değil de, bizlere her gün bin Cennet verse, hazinelerinde zerre kadar eksiklik olmayacak Ganiy-yi ale'l-ıtlâk'a müracaat ediyor gibi

gitmeli.

Ayrıca “*Duanız olmasa Rabbim sizi ne yapsın (ne ehemmiyetiniz var!)*”⁴⁶ âyetinin ifade ettiği hakikate göre, insanın çok önemli bir yanı, onun dua ile Allah’a teveccühüdür. Çünkü sair ibadetler dua kadar hâlis olmayabilir. Zira diğer ibadetlerin bazıları riyaya, süm’aya açıktır, bazıları da zâhirî sebepler çerçevesi içinde zoraki yapılabilir. Hâlbuki dua, esbabın bi’l-küllüye sukûtu noktasında, insanın başvurduğu bir silah gibidir. Duada sebeplere müracaat edilmez. O, bir nispette riyaya ve süm’aya da kapalıdır. İnsan dua sayesinde, hiç kimsenin olmadığı bir mekânda bütün gönlüyle Rabbisine teveccüh eder, ellerini açar, kendini secdeye atar, gözyaşları ile seccadesini ıslata ıslata ve yana yakıla yalvarır durur.

İşte bu çizgi üzerinde yapılan dua, meyelân-ı hayra kuvvet verir, yani hayır yapma açısından insan iradesine güç ve kuvvet kazandırır. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), farklı rivayetlere göre günde 70 veya 100 defa istiğfar ediyor. Hayatının hemen her safhasında horoz ötmesinden, yeni elbise giymeye varıncaya kadar, değişik durumlarda hep dua ediyor. Aynen bunun gibi bizler de başlangıçta biraz zorlama ile olsa bile, yapa yapa zamanla hem duanın hem de istiğfarın çocuğu hâline gelebiliriz. İşte bütün bunlar irade ile ilgili ubûdiyet buudlu imtihanlardır.

Bu uzun faslı Yunus Emre’nin irade ile alâkalı mısralarıyla bitirelim:

Âciz kaldım zalim nefsin elinden

Şol dünyanın lezzetinden doyamaz.

Aynını (gözünü) almıştır gaflet gömleğin

Ömrünün gelip geçtiğini bilemez.

İlâhî gaflet gömleğin giyene,

“Müslüman” der misin nefse uyana?

Kazanıp kazanıp verir ziyana

Hak yoluna bir pulunu kıyamaz.

İlâhî, gafletten uyar gözümü,

Dergâhında kara etme yüzümü

Yunus eder, gelin tutun sözümü

Dünya seven, ahireti bulamaz.

44 Mü'min sûresi, 40/60.

45 Bakara sûresi, 2/186.

46 Furkân sûresi, 25/77.

MALÎ VE BEDENÎ İBADETLER

Soru: Malî ve bedenî ibadetler hakkında bilgi verir misiniz? Günümüzde malî ibadet adına imkânı olan mü'minler için bir ölçü söyleyebilir misiniz?

Dinimizde ibadetler, esas itibarıyla iki bölümde mütalâa edilir: 1. Malî ibadetler. 2. Bedenî ibadetler. Yalnız bu taksimi, birbirinden kesin hatlarla ayrılmış, birinin diğeri ile uzaktan yakından ilgi ve alâkası olmayan bir ayırım şeklinde düşünmek doğru değildir. Belki bu ikisi birbiri ile iç içe ve omuz omuzadırlar.

Meselâ namaz bedenî bir ibadettir ama, namazı bütün bütün maddeden tecrid etmeniz mümkün değildir. Namazda zaman-mekân unsurları tamamen madde ile izahı yapılabilecek hususlardandır ki, namazın içindeki ve dışındaki şartları tetkik edildiğinde bunlar apaçık görülecektir.

Hem meselâ zekât malî bir ibadettir ama, kişinin zekât verebilecek seviyeye gelinceye kadar çarşıda pazarda çalışması çabalaması da onun bedenle olan ilgisini gösterir.

Bir de hac vazifesi vardır ki, bu da, bir yönüyle malî, bir yönüyle bedenî bir ibadettir. Hac farızasını ifada harcanacak paraları temin, işin malî cihetini teşkil ederken, uzun hac yolculuğu, tavaf, vakfe, şeytan taşlama, sa'y vs. gibi menâsik de işin bedenî cihetini teşkil eder. Oruç da bu çerçevede içinde değerlendirilebilir.

Görüldüğü gibi, İslâm'ın şartları içinde yer alan dört ana unsurun mânâ ile olduğu gibi madde ile de çok ciddî bir alâkası vardır. Dolayısıyla Allah'a karşı yapılan ubûdiyetlerin âdeta maddeden tecerrüdü imkânsız gibidir.

Bu kısa açıklamadan sonra, soruya esas teşkil eden mevzua geçebiliriz: Günümüzde, iman ve Kur'ân'a sahip çıkmada ve onu neşretme vazifesini üzerine alma konusunda çok defa madde ön plana çıkmaktadır. Meselâ, malıyla Allah yolunda mücadele etme, yani onu hak yolunda, zekât ve zekâtın ötesi hibe, vakıf, sadaka vs. şeylerle destekleme... gibi.

Yalnız burada yanlış anlamalara sebebiyet verebilecek ince ve dakik bir noktaya işaret etmek istiyorum. Allah'ın kendilerine mal mülk ihsan ettiği insanlar, zekâtlarını

versinler, hatta zekâtın ötesinde ve onun çok çok üstünde infaklarda bulunsunlar, ama bedenen hizmet yolunda koşmasalar da olur demek doğru değildir. Bu konudaki mütalâalarımı farklı yerlerde ve defaatle arz etmişimdir. Yeri geldiği için kısaca tekrar etmek istiyorum:

Meselâ, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), İnsanlığın İftihar Tablosu'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanıdığında, Mekke'nin ileri gelen zenginleri arasındaydı. Vefat ettiğinde ise geride bıraktıkları hepimizin mâlumunu!. Evet O, Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanıdıktan sonra, bütün mal varlığını İslâm yolunda harcamış ve bitirmişti. Ama beri taraftan da, başta hicret olmak üzere Bedir, Uhud, Hendek, Hayber, Tebük vs. bütün muharebelere, bütün mücahedelere bedenen de iştirak etmişti.

Görüldüğü gibi malın hepsini Allah yoluna infak etmek, bedenen yapılan mücadelelere katılmaya engel değil. Farzımuhal, Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh), bunlardan birisine katılmasaydı, belki de Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Tebük hareketi dönüşü, Ka'b b. Malik'e dediği şeyleri ona da diyecek, Ka'b b. Malik ve arkadaşlarına uyguladığı boykotu ona da uygulayacak ve hakkında semavî af fermanı gelinceye kadar onunla konuşmayacak, kimseyi de konuşurmuyacaktı. Nereden biliyorsunuz?

Evet, başa dönecek olursak, İslâm ve Kur'ân'a hizmette bazen madde ön plana çıkar.. çıkar ama, bu mutlak bir hakikat değildir. Zamana, mekâna ve kişilerin durumuna göre değişkenlik arz eder şekilde çıkar.

Bunu böylece tespit ettikten sonra, meseleyi iki ayrı açıdan değerlendirebiliriz:

1. İnsanların az veya çok sahip oldukları maddî imkânları Allah yolunda harcamaları ve infak etmeleri.

2. Bu mevzuda yapılabilecek fedakârlığın, İslâm'ın getirmiş olduğu sınırlar içinde ele alınması.

Evet, günümüzde, mü'minler arasında çok çarpık ve çarpık olduğu kadar da yanlış bir anlayış var. Diyorlar ki: "Benim maddî imkânlarım geniş değil, servetim yok, dolayısıyla malî ibadetler, yani zekât, hibe, vakıf, sadaka vs. benim işim değil." Hayır. Bu düşünce kat'iyen doğru değil. Herkes, Allah'ın kendisine bahşettiği imkânlarla, O'nun

yolunda kullukta bulunmakla mükelleftir. Öyleyse, on milyona sahip olan da, yüz milyara sahip olan da, elinde bulundurduğu meblağ içinde, Allah'ın hakkını araştırarak, halkın hakkını araştırarak infakta bulunup Rabbisinin rızasını kazanmaya çalışacaktır. Hususiyle günümüzde, Allah'ın yüce dininin yüceltilmesi ve yükseltilmesi uğrunda, bu yüce davaya inanan herkesin ama herkesin, sahip bulunduğu imkânlarla bu kervana katılması şarttır. Dolayısıyla “Şu anda fakirim, zengin olayım da, ondan sonra infak ederim.” anlayışı, mü'min anlayışı değildir ve olamaz da.

Evet, Allah kendi katında amelleri değerlendirirken, onun azlığına ve çokluğuna göre değil, o işin ihlâslıca yapılıp yapılmadığına bakar. Onun için Bediüzzaman'ın ifadeleriyle “Bazen bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla hâlis olmayana racih gelebilir.”

Netice itibarıyla, herkes sahip bulunduğu imkânlarla Allah yolunda seferber olmakla mükelleftir. Birinin atı vardır; o atını alıp gider ve kervana katılır; bir diğersinin atı da yoktur arabası da, o da o hâliyle orduya katılır; bir başkasının atı hatta atları yanında, birçok askerî teçhizatı vardır, o da onları alır askere gider ve hep birlikte Allah yolunda mücadele ederler. İşte bütün bunlar belki de Cenâb-ı Hak indinde atbaşı sayılabilir ve hepsi de aynı sevabı alır. Çünkü bunların hepsi sahip oldukları bütün imkânlarıyla seferber olmuşlardır.

Burada bir ayrı hususa bilhassa temas etmekte fayda mülâhaza ediyorum: Bir insanın hem çok vermesi hem de ihlâsını koruması, olabildiğine zordur.. zordur ama “meşakkat miktarınca sevap” kaidesinde böyle bir davranışın sevabı da çok fazladır. Evet, maddî imkânların bir yandan refah, ferah vaadettiği, bir yandan da riya ve süm'aya kapılar açtığı bir dönemde, insanın ihlâsını, samimiyetini ve Rabbisi ile irtibatını koruması, elbette onun ecir ve sevabının da çok olmasını netice verecektir.

Meselenin diğers yanı, İslâm'ın fedakârlıklar adına getirmiş olduğu ölçü ile alâkalı idi. Şahsen ben bu mevzu üzerinde sabit bir ölçü bilmiyorum ve hatırlamıyorum. Gerçi zekât ve öşür adına âyet ve hadislerle tespiti yapılan sabit miktarlar vardır.. ve bu miktarlar insanı mesuliyetten kurtaracak minimum sınırları bildirirler. Meselâ; altın, gümüş ve ticarî emtiada nisap 20 miskal altın, tarladan elde edilen ürünlerde onda bir vb. gibi. Yalnız bu miktarlar, işin minimum yanıdır ve bu, zekât veya öşür verilirken bu ilâhî kıstasların altına düşülmemesi demektir. Tıpkı namazlarda olduğu gibi...

Yani biz nasıl 5 vakit namazı 4'e, 3'e indiremiyor 6'ya, 7'ye çıkartamıyoruz;

vakitlerde veya rekât adetlerinde değişiklik yapamıyoruz; aynen öyle de zekât veya öşürde de aynı şekilde anlamak mecburiyetindeyiz. İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadise göre, sahibi bulunduğumuz mallar üzerinde zekâtın haricinde hak vardır ki, hadis şarihlerinin ifadelerine göre, devlet reisi ihtiyaç anında bunu teb'asından talep edebilir. Nitekim devlet ve millet bütünlüğünün tehlikeye düştüğü dönemlerde, sadece mallar değil, canlar da istenmiş ve millet seve seve bunu vermiştir. İşte bu duruma düşmemek için, malların infakı zekât miktarının çok çok üstünde olsa bile gerekiyorsa, bu mutlaka yapılmalıdır.

Bu perspektifle günümüze bakacak olursak; günümüzde din-i mübîn-i İslâm pâyimâldir... Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yâd-ı cemili unutturulmak istenmektedir.. yeryüzünde İslâm âlemi adına muvazene unsuru olabilecek şerefli, haysiyetli, ağırlıklı bir toplum yoktur. Dolayısıyla zalim güçlere, kaba kuvvetin temsilcilerine karşı Müslümanın hak ve hukukunu koruyabilecek ve onu müdafaa edebilecek seviyede güçlü bir toplumdan bahsedilemez.

İşte bütün bunlar, Müslümanın, değil malının yarısını veya hepsini, hatta canını dahi bir kesenin içine koyup mücadele ve mücahedeye atılması için yeterli sebeptir. Evet, bu gayret, Müslümanın mâkus tali'inin değişmesi, cereyan eden her şeyin Müslümanların lehine cereyan edebilmesi için yapılacak zarurî faaliyetlerdendir ve bunlar kırkta bir ölçüsünde verilecek zekât ile olacak şeyler de değildir. Onun için dava şuuruna sahip her fert, ukbâ-dünya muvazenesini çok çok iyi değerlendirip, inancı ve imanı ölçüsünde minimum zekât miktarının üstünde yapacağı infaklarla mutlaka bu kervana katılmalıdır. Hatta katılmak zorundadır. Bana öyle geliyor ki, bugün Allah adına ne verilirse verilsin, Hak katında çok hora geçecek ve bire binler sevap verilecektir.

Evet, herkes inandığı ölçüde Allah yolunda –nefsiyle, malıyla– hizmet etmekle mükelleftir. Bunun ölçüsü de bir mânâda yoktur veya bunun ölçüsü izafîdir. Yani kim ne kadar Allah'a ve O'nun yüce adının ufkumuzda şehbal açmasının lüzumuna, Resûlullah nâm-ı cemilinin sinelerimizin dermanı olduğuna inanıyorsa, değil sadece malını, o, canını dahi verecektir.. verecek ve “Ah keşke, kırk canım olsaydı onu da verseydim!” diyecektir. Tıpkı Abdullah İbn Hüzafe'tü's-Sehmî gibi.

Hani, Bizanslılar onu esir edip işkencenin akla-hayale gelmeyenini tatbik ettikten sonra idamına karar kıldıklarında o ağlamaya başlar. Ona: “Niçin ağlıyorsun?” diye sorarlar. O dakikaya kadar defalarca kafasını kaynar suya sokmuşlar, atların arkasına

bağlayıp sürüklemişler ve Abdullah'ın dayanıklılığı karşısında hayran olup "Keşke Hıristiyan olsa!" düşüncesine kapılmışlar.. onu çok iyi tanıyorlar, tanıyorlar ve bütün bunlara katlanan birinin ağlamasını görünce de hayrete düşüyorlar.. düşüyor da "Korkuyor musun?" diye soruyorlar. Abdullah ise:

"Hayır! Böyle bir tek canla gideceğim için üzülüyorum. Arzu ederdim ki, başımdaki saçlarım adedince canlarım olsun da, onları sevdiğim Allah ve Resûlü'nün uğrunda feda edeyim. Ama şu anda buna sahip değilim ve ben burada çok basitçe, sadece bir insan olarak ölüyorum..." mealinde sözler sarf ediyor.

Bizler de, o şanlı sahabi gibi varımızı yoğumuzu Allah yolunda infak etsek, ikame etmeyi düşündüğümüz hakikatin ikame edilmesi karşısında yine de onu az görmemiz, "Keşke başımızdaki saçlarımız adedince başlarımız olsaydı da, hepsini feda etseydik!" düşüncesine iştirak etmemiz gerekir.

Dördüncü Bölüm Büyüteç

DİN, HİKMET VE KUVVET

Soru: “Milletleri yaşatan üç önemli unsur vardır: Din, hikmet ve kuvvet.” buyuruyorsunuz. Bunu izah eder misiniz?

Evvelâ, dini tarif edecek olursak, din, insanları kendi ihtiyarlarıyla hayra sevk eden ilâhî sistem demektir. Bu icmalî tarif, kelimesi kelimesine Kitap ve Sünnet’te yok ise de, Kitap ve Sünnet’in ruhuna uygun bir tariftir. Din, ilâhî bir sistem veya sistemler mecmuasıdır. Onu, beşerî sistemlerden ayıran en önemli esas, onun vaz’-ı ilâhî olmasıdır. Bu itibarla da berikilere “vaz’-ı beşerî” veya “kavânîn-i vaz’iye” yani beşerin koyduğu kanunlar denmiştir. Din vasıtasıyla hayra sevk, tamamen Allah’a aittir ama, bu sevkte insan iradesinin nefyi de söz konusu değildir. İnsanlar, cüz’î de olsa, irade sahibi bulduklarından, herhangi bir noktadan herhangi bir noktaya, cemâdât gibi sevk edilmezler. Netice olarak din; Kitap, Sünnet ve ayrıca selef-i salihînin Kitap ve Sünnet’e dayanan sâfî içtihadlarından müteşekkil ilâhî ve küllî bir sistemdir.

Hikmete gelince onun şimdiye kadar çeşitli tarifleri yapılmıştır. Kur’ân-ı Kerim, Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kitab’ın yanı sıra hikmetin de verildiğinden bahseder ve orada hikmet Kitab’a atfedilir.⁴⁷ Bu yüzden de, pek çok yorumcu, hikmet Kitab’ın aynısı değildir demişlerdir. Bir diğer âyette: “*Kime hikmet verilmişse, ona bol hayır verilmiştir.*”⁴⁸ buyrulmaktadır. Sünnet, her yönüyle Kur’ân’ın icmalini tafsil, umûmunu tahsis, husûsunu ta’mîm, mutlakını takyid ve mukayyedini de ıtlak ettiğinden, biri bin yapan, sistemi enginleştiren büyük ve bol bir hayır kaynağıdır. Bu sebeple muhaddisler, hikmetten maksat, Sünnet olduğu şeklinde kanaat izhar etmişlerdir. Ayrıca namazın, zekâtın, haccın, orucun tafsili de Sünnet’le sabittir. Dolayısıyla Sünnet, bir hayr-ı kesîrdir ve bu hayr-ı kesîrden ilk ve en büyük hisse alan da Efendimiz’dır (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Hikmet aynı zamanda, Üstad’ın da işaret buyurduğu gibi, bize bir hak ve gerçek olarak talim edilen İslâmî meselelerin, daha sonra, keşf ve müşâhede yoluyla görünmesi ve eşyanın perde arkasının kavranması mânâsına da hamledilmiştir. Biz, çevremizde sadece kapı, pencere ve dört duvar görüyoruz ama, Hz. Sâdık-ı Masdûk (sallallâhu aleyhi

ve sellem), “Sizin görmediğinizi görüyor, duymadığınızı duyuyorum. Sema bir tınlayışla tınladı ki, eğer gördüğümü görseydiniz ve bildiğimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız.” buyurur.

Bu mânâda, eşyanın perde arkasına ittıla da hikmet mefhumu içinde mütalâa edilmiştir. Bu ittıla, keşif ve müşâhedeyle olduğu gibi, sezginin inkişafıyla da, hayalin vüs’atıyla de olur... Ehlullah, bizim akılla istidlâl edip, ilmelyakînle bildiklerimizi, vicdanlarında yeniden bir defa daha keşfeder, duyar ve hatta onu hissetmenin de ötesinde yaşarlar ki, bu da bir hayr-ı kesîrdir.

Bazıları hikmeti felsefe mânâsında kullanmıştır. İslâm muhakkikleri, büyük çoğunluğu itibarıyla ötedenberi felsefeye cephe almışlardır. Bu cephe alışı bazı dönemlerde gevşeklikten, bir kısım felsefî düşüncelerin içeri sızması söz konusu olsa da, kelâm yoluyla, bu sızmalara karşı, tıpkı antibiyotik nev’inden bazı ilaç ve mualeceler sayesinde, o mikrop ve virüslerin yok edildiği de bir gerçektir. Meselâ, felsefeciler teselsülden bahsetmişlerse, kelâm ulemâsı teselsülün butlanıyla buna karşı koymuş ve felsefecilerin delil diye ileri sürdükleri aynı şeyleri, çok rahat onlara karşı kullanmasını bilmişlerdir.

Felsefî çarpıklıklara karşı, İmam Gazzâlî gibi muhakkik âlimlerin mücadelesi dillere destandır. Evet, felsefecilerin tehâfütlerini göstermek, yani onların tutarsızlıklarını, sukûtlarını gözler önüne sermek için İmam Gazzâlî önemli bir simadır. İşte, eski-yeni bir kısım akılcı ve pozitivistlere karşı İmam Gazzâlî ve Bediüzzaman gibi üstün dimağların keşfiyât ve mânevî müşâhede dışı yol ve usûllerle, bizim “akliyât” ve “mantikiyât” diyebileceğimiz değişik ilimlerle alâkalı meseleleri o ilmin uzmanları gibi değerlendirmeleri de şayet felsefe kabul edilecekse, bu bize göre felsefedir ve aynı zamanda, hikmet mefhumu içinde mütalâa edilmesi mümkündür.

İmam Gazzâlî, gerçi filozofları tekfire kadar gitmiştir ama filozofların da nassları olduğu gibi kabul etmeyi aptallık sayma, ilm-i ilâhîyi sınırlama, filozofları peygamberlerden üstün tutma, haşr-i cismanîyi kabul etmeme gibi küfre götürücü inanç ve düşünceleri taşıdıkları da bir gerçektir. Şu kadar var ki, onların bu tavırları bir cihetten de Zâhirlere reaksiyondan ileri gelmiştir. Evet, olabildiğince temkin, hüsnüzan ve selefi hayırla yâd etme anlayışı içinde bile olsa, “Ehl-i Sünnet’in donmuş kafaları ve eblehleri” diyebileceğimiz, insan düşüncesini bütün bütün donduran, hatta öyle ki birbirine zıt

rivayet ve nasslar arasında bile tercih yapamadan, hepsine “Doğrudur, amel edilmeli.” dogmasıyla yaklaşan, bu buzdan kafaların ifratları, felsefecileri tefrite götürmüştür.

Şimdi bu “dalâlet-âlûd” felsefeye hikmet gözüyle bakamasak bile, yukarıda arz ettiğimiz gibi, bunlar karşısında, zamanımıza ait meseleleri, aklî bir çerçeve içinde ele almaya, yani fûnûn-u müsbete ve içtimaî ilimlerin prensiplerine göre düşünüp, Kur’ân ve Sünnet çizgisinde bir “akliyât” ve “mantikiyât” sistemini de hikmet sayabiliriz.

Ayrıca kâinat kanunlarının, insan hayatının kanun ve prensipleriyle mutabakatının araştırılması, Kur’ân-ı Kerim’le kâinat arasındaki uyumun sezilip ortaya çıkarılması da hikmet mefhumunun içinde mütalâa edilmiştir. Evet, eğer, Kur’ân-ı Kerim ile kâinat arasında fikrî zıtlıklar yaşanıyor ve biri hep diğerine zıt görülüyor ve gösteriliyorsa, böyle bir anlayış içinde olanlar ehl-i Cennet olsalar dahi, dünya hayatı adına herhangi bir muvaffakiyet elde edebilmeleri mümkün değildir.

Kur’ân ile kâinat arasındaki tetâbukun kavranması ve bunun insan hayatına ve bu hayatın kanunlarına tatbik edilmesi, dinî hayatın da, dünya ve ahirete ait muvaffakiyetlerin de en önemli bir rûknüdür. İslâm’daki tefakkuh ve bu ameliyenin önemli bir ürünü sayılan “fıkıh” bu buluşma ve vahdetin ehemmiyetli bir tezahürü kabul edilebilir. Düşünün ki, en çok kıyas ve içtihad Hanefî fikhında yapılmıştır. Hatta Hanefîler bu mevzuda bir hayli tenkide de uğramışlardır. Ancak bu ekol, din-insan-kâinat münasebetini en iyi ortaya koyan, Selçuklu, Osmanlı, hatta Abbasî gibi büyük devletlerin idaresinin dinîhukukî temellerini teşkil eden bir fıkıh ekolüdür ve gelişmeye, açılmaya da fevkalâde müsaittir.

Ben şahsen İmam Malik’i çok ama pek çok severim. Ne var ki, Muvatta ile bugün Erzurum’u bile idare etmenin mümkün olamayacağına inanırım. Hanefî fikhının genişliği ve umumî hakikatlar çerçevesindeki esnekliğidir ki, kıtalara hükmeden Müslüman devletler hep onu esas almış ve onun üzerinde yürümüştür. Osmanlı döneminde bile kanun adına ortaya konan şeyler hicrî altıncı asırda yapılan tedvinatın bir adaptasyonundan başka bir şey değildir. İşte bu da, hikmetin bir diğer yönüdür.

Din ve hikmetten sonra kuvvet gelir. Hikmetin kanunları, dinin ve devletin düsturları kuvvetle techiz edilmezse, her şey kağıt üzerinde kalır ve insanlar üzerinde beklenen tesiri icra edemez. Ayrıca, hikmetin hayata tatbiki de kolay kolay mümkün olamaz. Kuvvet olmazsa, kütüphanelerdeki yığın yığın kitap/kitaplar ve zihinlerdeki,

ruhlardaki dantela dantela hikmet hayata nasıl geçirilir? Nitekim tarihte ve günümüz dünyasında geçirilemediğini görüyoruz. Zira ilme, hakikate sırtını dönmüş, her şeyi pazu gücüyle halledebileceğini düşünen kaba kuvvetin temsilcileri buna müsaade etmemişlerdir, etmezler de. Bu sebeple, eğer bir millet hikmet kadar kuvvete de önem vermezse, o milletin kendi millî, dinî değerleri adına yapacağı birçok şey de havada kalacak demektir.

Ayrıca, din, hikmet ve kuvvet üçü bir arada ve ittifak içinde olmalı. Aksi hâlde, dinsiz ve hikmetsiz kuvvet sırf bir zulüm ve baskı aracı; dinsiz hikmet fııldak çarkı, kuvvetsiz din de sırf bir “vicdan işi” hâline gelir; dolayısıyla da yaratılma ve insanlara ulaştırılma maksadı da tam olarak yerine getirilmemiş olur.

47 Bkz.: Bakara sûresi, 2/129, 151, 231; Âl-i İmrân sûresi, 3/164; Nisâ sûresi, 4/113; Cuma sûresi, 62/2.

48 Bakara sûresi, 2/269.

KEREMİN KAZANDIRDIKLARI

Soru: “Allah Resûlü keremini öyle bir fetanetle kullanmıştı ki, yaptığı cömertliğin zerresi dahi boşa gitmemiş ve İslâm gücü olarak geriye dönmüştü.” sözünü izah eder misiniz?

Kerem, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun çok önemli bir derinliği ve bir enginliğidir. Aslında, O'nun hangi vasfını ele alırsak alalım, O, bunları çok iyi kullandığından dolayı, O'nun her cehdi, katlanarak O'na geri dönmüştür. Kereme, bir yaklaşıma göre civanmertlik, cömertlik, sehâvet de diyebilirsiniz. Bunlar, bir kısım küçük nüanslarla birbirinden ayrılrsa da, hep aynı noktaya işaret ederler. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cenâb-ı Hakk'ın ahlâkıyla ahlâklanmış ve bu ilâhî ahlâkı çok iyi kullanmış, hem öyle bir kullanmış ki, zerresini dahi israf etmemiştir. Sonra da Cenâb-ı Hak, ilâhî ahlâkla ahlâklanmanın neticelerini katlayarak O'na iade etmiştir.

Evet, İnsanlığın İftihar Tablosu, iftihar tablosu olmanın gereği, tezahürü, tecellîsi olarak herkesin, hatta meleklerin önünde olabilecek şekilde bu işi değerlendirmiştir. Aslında bu konu, herkes için de bahis mevzuudur. Yani herkesin, Allah yolunda verdiği şey, katlanmış olarak yeniden ona dönecektir. Kur'ân-ı Kerim'in pek çok sarîh âyeti bunu açıkça ifade eder: *مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا* “Kim bir iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır...”⁴⁹ Evet, bir insan sadece bir iyilikte bulunursa, Cenâb-ı Hak o iyiliği ona katlar ve yeniden o şahsa iade eder. İlâhî lütfun en azı bu. Allah yüze de katlar, bine de.. bu biraz da şahsın ihlâs derinliğine göredir. Hatta bazı zamanlarda o zatın, ibadet ü taata kazandırdığı derinliğe göre binlere de katlayabilir. Bazı hususî günler itibarıyla veya o şahsın diğergamlık, hasbîlik, Allah'la irtibatta çok sağlam olmasına göre, Cenâb-ı Hak, ona bir milyon da verebilir.

Hulâsa, böyle bir durum herkes için söz konusudur. Ama böyle bir potansiyel gücü değerlendirme, son kertesine kadar kullanma meselesi, sadece ve sadece Efendimiz'e müyesser olmuştur. Hatta enbiyâ-ı izâm dahil, evliyâ-i kirâm, asfiya-i fihâm efendilerimiz –büyüklükleri müsellemler– hiçbiri o seviyede, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine bahşettiği imkânları değerlendirememiş, dolayısıyla da Cenâb-ı Hak'tan, o ölçüde karşılık elde edememişlerdir.

Kerem, keramet, ikram kelimeleri aynı kökten gelir. Kerem, bir insanın iyilikseverliğe kilitlenmesi, düğümlenmesi veya onun tabiatını, başkalarına iyilik yapma duygusunun sarması demektir ki, bu his, küllî-cüz'î her insanda belli ölçüde vardır. Ama kimileri bu duyguyu bütün bütün köreltir, kimileri de hayat boyu onu işleye işleye hep geliştirir; geliştirir de, sonra kerem yolu onlar için bir şehrah hâline gelir. Ve böylece onlar, hiç sapıtmadan, sağa sola inhiraf etmeden, hep birer civanmert olarak, etraflarına sürekli keremden inciler saçarak yaşarlar.

İnsanlığın İftihar Tablosu'na, vazifesi gereği ve misyonu icabı, Cenâb-ı Hakk'ın bu mevzudaki ilk atâsı, yani mebdedeki mevhibesi çok büyük olmuştur. Zaten biz O'na ısmarlama şahıs diyoruz. Misyonunun büyüklüğüne göre, mahiyeti, bu ağır vazife ve sorumluluğu taşıyabilecek nüvelerle donatılmıştır. Ne var ki, daha sonra O, Cenâb-ı Hakk'ın, mahiyetine yerleştirdiği bu nüveleri inkişaf ettirmiştir ve beklenen sınırların üstüne çıkarmıştır.

Allah'a, yaptığı işlerden dolayı soru sorulmaz.. evet, O'na niçin “Şunu şöyle yaptın?” denilmez ama, yine de bu konuda genel bir düşüncemiz var; o da şu: Cenâb-ı Hak, istikbalde o zatın iradesinin tam hakkını vereceğini, o muhit ilmiyle nazar-ı itibara alarak, herkesi ve her şeyi aşan bir büyüklüğü, ta baştan ona ihsan buyurmuştur. İnsanlığın İftihar Tablosu da, ister kendi şahsî hayatı adına, isterse ümmetinin İslâmî hayatları adına, Cenâb-ı Hakk'ın bütün bu lütuf ve ihsanlarından istifade etmiştir.

İşte kerem de bu duygulardan biridir. Bu, her şeyden evvel O'nda, iyilikseverlik hissi veya ihsanda bulunma duygusu, aynı zamanda keramete açık olma kabiliyeti ve istidadı demektir. Öyle ki O verdikçe Allah da O'na verir. Ama peygamberlik platformunda cereyan eden bu harikulâde şeyler, dava-yı nübüvvetin tasdikiyle alâkalı olduğundan dolayı, biz, bir mânâda onlara da mucize deriz. Mucize, kendi tarifi içinde, peygamberin eliyle O'nun peygamberliğini isbata matuf, Allah tarafından yaratılan harikulâde şey demektir ki, mahiyet-i Ahmediye (sallallâhu aleyhi ve sellem) aynı zamanda ona da açıktır.

Kerem, zatında sevilen bir haslettir. Hatta biz, kereminden dolayı insanları da severiz. Hadis olmadığı hâlde hadis diye rivayet edilen hoş bir söz vardır: “İnsan iyiliğin kölesidir.” Yani iyilik öyle bir dinamiktir ki onunla çok önemli vazifeler yerine getirilebilir ve çok zorluklar aşılabılır.

Kerem, Araplarda daha önceleri de belli bir ölçüde vardı. Cahiliye şiiri en erken dönemlerde dahi, hep iki önemli motif, iki önemli tema üzerinde dönüp durmuştur. Bunlardan biri kerem, diğeri de şecaattir. Evet, İmru'ül-Kays'tan Tarafa'ya kadar hemen herkes bu iki husus üzerinde (eğer onlara izafe edilen bu şiirler onların ise) durmuştu. Bu mesele Bediüzzaman'ın yaklaşımı içinde ele alınacak olursa, Hz. İbrahim'in bakiye-i dini, o günlerde de bu şekilde temsil ediliyordu, denebilir. Üstürevî mahiyette Hz. İbrahim'in cömertliği hakkında şu menkıbe anlatılır:

Üstüresi çok bu kaynaklarda, Hz. İbrahim'in sürülerinden bahsedilir. Onun o kadar çobanları –bağışlayın–, o kadar koyunları ve o sürülerini koruyan o kadar köpekleri vardır ki, o, bu imkânlarıyla devrinin zenginlerinden sayılır. Bu imkânları peygamberlik mansıbıyla telifte zorlanan -doğru isemelâike-i kiramdan bazıları, Hz. Âdem'in hilkatinde, istizah mahiyetinde soru yönelttikleri gibi, Hz. İbrahim için de: “Acaba peygamberlik mansıbıyla bunca servet nasıl telif edilir?” diye düşünürler. Cenâb-ı Hak da onlara, “Gidin bir deneyin!” teklifinde bulunur. Ve melekler gidip Hz. İbrahim'e (aleyhisselâm), onun duyacağı şekilde قُدُوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ diyerek mârifetlerini ifade ederler.

Bu kelimelerin her biri, Cenâb-ı Hakk'ı takdis, tesbih adına çok iyi seçilmiş kelimelerdir. Nasıl ki şiirde kullanılan kelimeleri “erbab-ı beyan”, “ashab-ı belâgat” anlar ve “Ne şiirimsi kelime! Tam şiirin mûsikîsine uymuş.” derler. Öyle de Zât-ı Ulûhiyet adına söylenen sözlerdeki incelikleri de, Zât-ı Ulûhiyet mârifetine ulaşmış, kalbi bu işe açık Hz. İbrahim gibi müstesna ruhlar anlarlar. O, meleklerden böyle bir tesbihi duyunca âdeta bayılır ve arkasından da: “Aman ne güzel!” der ve ilave eder; “*Bu önümdeki sürülerin dörtte biri sizin olsun, dediklerinizi bir kere daha söyleyin!*” Bir daha söylediklerinde ise, “*Yarısı sizin olsun!*” der. Diğeri bir kere daha söylediklerinde ise, “*Çobanlarımla beraber size köle oldum!*” karşılığını verir. Servet bu hislerle sınıksız irtibatlı ise, peygamberlik davasına zıt olmak şöyle dursun çok önemli bir paydadır.

Bir dönemde, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de Hatice Validemiz'le böyle bir servete ulaşmıştı. Fakat peygamberliğinin daha ikinci veya üçüncü senesi evlerinde neredeyse yiyecek bir şey kalmamıştı. O koca servet, âdeta peygamberlik davası yolunda eriyip gitmişti. Ziyafetlerde harcanmış veya falanın gönlünü almak, filanın kalbini yumuşatmak için sarf edilmişti ya da tansiyonu aşağıya çekmek için kullanılmış ve derken

o büyük servet tüketilmişti.. hem öyle bir tüketilmişti ki, beş-altı sene sonra İnsanlığın İftihar Tablosu, çok defa açlığını duymamak için karnına taş bağlamaya başlayacaktı.

Aslında biz, tahliline yöneldiğimiz bu bölümde şunu arz etmek istiyoruz: İşte böyle Hz. İbrahim'den kalma bu cömertlik ve kerem, Mekkelilerin de yabancısı değildi.. ve herkes durumuna göre bu keremden bir pay almıştı. Fakat yine de hiç kimse, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), peygamberliğinden önce de olsa, O'nun keremiyle yarışacak durumda değildi. Zira Allah Resûlü, Hz. İbrahim'in şeceresinin en son ve en cami' meyvesiydi. O, Hz. İbrahim'deki keremi sanki bütünüyle tevarüs etmişti. Hele peygamberliğinden sonra bu kerem öyle artmıştı ki, Allah Resûlü âdeta şekillenmiş bir kerem ve cömertlik olmuştu. Bilhassa Ramazan aylarında, Hz. Âişe Validemiz'in de ifadesiyle, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahmetle esen rüzgârlara benzerdi; elindeavucunda ne varsa hepsini çevresine dağıtırdı.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) için, Allah'ın kendisine yüklediği o yüce misyonu yerine getirmek, yüce bir ideal, hatta bir tutku hâline gelmişti. Öyleki onu eda edemediği zaman kendisini ölecek gibi hissediyordu. Hatta Allah (celle celâluhu) bu konuda O'nu tadil ederek *فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ* "Nerdeyse canına kıyacak ve intihar edeceksin."⁵⁰ diyor, tadil ve tesellide bulunuyordu.

Bu açıdan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cenâb-ı Hak kendisine ne vermişse, hepsini hak davası istikametinde sarfetmişti. Yani Allah'ın verdiği her şeyi, yine Allah'ın dinini ihyâyâ kullanmıştı. Meselâ, Cenâb-ı Hak kendisine üstün bir cesaret vermişti. O da bu cesaretle kırılması gerekli olan bütün savletleri kırmıştı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cenâb-ı Hakk'ın Cevvad isminden de âzamî derecede istifade etmişti. Ancak O, imkânlarını ulu orta şuraya-buraya saçarak kullanmamış; aksine, hak yolunda ve fevkalâde bir temkinle değerlendirmişti. İnfak ettiği şeyleri âdeta toprağın bağrına saçılan tohumlar gibi saçmış ve attığı her daneyi, yediveren başak hâline getirmişti.

Evet, Cenâb-ı Hakk'ın, mahiyet-i Muhammediye'ye dercettiği bütün hakikatleri, İnsanlığın İftihar Tablosu hep böyle değerlendirmişti. Meselâ O, henüz yirmi beş yaşlarındayken, Cenâb-ı Hak O'na imkân verdi ve O da ticarete atıldı. Hz. Hatice ile ortaklık kurdu. Ve kısa zaman içinde de önemli bir servete sahip oldu. Ancak bi'seti müteakip, henüz birkaç sene geçmemişti ki, O, servetinin bütününe infak etmiş ve

bitirmişti. Ne var ki bu harcamaları öylesine yerinde ve isabetli yapıyordu ki, neticede pek çok insanın gönlünü İslâm'a ısındırıyor ve “İnsan ihsanın kölesidir.” sırrını bütün çarpıcılığıyla ortaya koyuyordu.

Öyle bir koyuyordu ki, O'nun faziletini, büyüklüğünü anlamayanlar, emanette nasıl emin olduğunu göremeyenler, vefasına karşı gözleri kapalı kalanlar, mutlaka, O'nun cömertliği karşısında dize geliyorlardı... Allah Resûlü, hayatının sonuna kadar da bu hâlini devam ettirdi. (Nitekim Efendimiz'in bu özelliğini, “İnsanlığın İftihar Tablosu Sonsuz Nur” adlı kitabımızda tafsilatıyla ele alıp yayınlamıştık.) Resûlullah'taki bu durum, o günkü insanlarda şu kanaati hâsıl etmişti: Bir insan ancak Allah'a itimatla bu kadar cömert olabilir. Öyle ise, bu zat peygamberdir.

Evet, böylece Efendimiz, o güne kadar sadâkatıyla, vefasıyla, güveniyle, emniyetiyle alamadığını, fevkalâde civanmertliğiyle bir bir gönüllere giriyor ve alıyordu. Evet, herkes değişik yanlarıyla büyüklüğün bir tarafından O'nu yakalıyor, azametinin o yönünün altında kalıyor ve O'nu kabulleniyordu. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), cömertliğini öyle rantabl kullanmış ve öyle değerlendirmişti ki, âdeta servetinin her danesi, yediveren değil yetmiş veren, hatta yetmişbin veren başaklar gibi sümbül vermişti. Yani O, plan, proje âleminde her meseleyi böyle hesaplamış ve servetini böylesine tohumlar gibi saçmıştı. Sonra da Allah'ın inayet ve keremiyle, belli bir devre sonra başaklar vermiş, sümbüller ser çekmiş, çiçekler açmış ve her taraf bir nevbahar olmuştu.

Günümüzün, yaşatma ideali doğrultusunda hayatını örgüleyen fedakâr, kahraman insanları için de aynı durum söz konusudur. Çünkü günümüzün insanları da “dava-yı nübüvvetin vârisleri” sözüyle ifade edeceğimiz önemli bir misyona sahiptirler. Yani, yeryüzünün günümüzdeki mirasçıları da, peygamberlik davasının vârisleri sayılırlar.

Nasıl ki, Efendimiz cömertlik duygusunu kendi döneminde ihyâ etmiş ve en ulvî noktaya yükselmişti, öyle de, günümüzün dava-yı nübüvvet temsilcileri de aynı şeyi yapmak zorundadırlar.

Yani İnsanlığın İftihar Tablosu gibi, Allah'ın (celle celâluhu) bize bahşettiği bütün imkânları hem de zırnığını dahi zayi etmeden, her şeyiyle talim ve terbiye yolunda kullanarak, tıpkı O'nun, yüce davası ve düşüncesi adına yararlandığı gibi yararlanabilir.. ve dinimiz adına elde edilen müsbet gelişmeleri daha da hızlandırabiliriz. Evet, cömertliğimizin verdiği ve vereceği neticeler bütün fedakârlıklara degecek ölçüde kıymetli

ve bu milletin geleceği adına da çok 6nemlidir.

49 En'âm sũresi, 6/160.

50 Kehf sũresi, 18/6.

BİLGİ TOPLUMU

Soru: “Geleceği kucaklama bilgi toplumu olmaktan geçer.” ifadesindeki “bilgi toplumu olmak”tan kastedilen nedir?

İlmin önemi eskiden beri üzerinde durulan bir gerçek. Zaten insanı diğer varlıklardan ayıran ve onların önüne geçiren de ilim değil mi? Aslında, meleklerin Hz. Âdem’e ister inkıyat, isterse büyüklüğünü kabullenme mânâsında secde etmeleri de bu hikmete mebnidir. Allah (celle celâluhu) “Esmâ”yı talim ile Hz. Âdem’i tafdil etmişti. Esmâ, müsemmadan ayrı düşünülmemeyeceğine göre, demek ki, Hz. Âdem’e öğretilen eşyanın hakikatiydi. Bir mânâda aynı mazhariyet, Efendimiz’e de verilmişti. Aradaki fark ise, Hz. Âdem’e icmalen verilenler, Allah Resûlü’ne tafsilen verilmiş olmasındaydı. Hz. Âdem kendi devrinde rehberlik yaptığı insanların seviyesine göre “Esmâ”yı biliyor ve bildikleriyle o günün insanına yetecek ölçüde terkipler yapıyor ve onlara sunuyordu.

Evet, Cenâb-ı Hak, Hz. Âdem’e esmâyı da, müsemmayı da talim etmiş ve ona eşyanın perde arkasını öğretmiş; sonra da eşya ve hâdiselere müdahale imkânını vermişti. Şimdi isterseniz ona bahşedilen hilâfete, bu zaviyeden de bakabilir ve “Hilâfet, varlığın sahibi olan Allah’a niyabeten, varlığa müdahale etme yetkisidir.” diyebilirsiniz. Ne var ki, böyle bir mazhariyet de ancak bilgi sayesinde gerçekleşebilir.

Günümüzde de eşyaya müdahale vardır. Fakat bu müdahale ehil ellerce yapılmadığından, bir kısım komplikasyonlar da söz konusudur. Hem de önu alınmayacak şekilde komplikasyonlar. Evet, bu yüzdendir ki, nice tersliklerle karşı karşıya bulunuyoruz. Hâlbuki peygamberâne yaklaşımlarda bu tersliklerin hiçbiri söz konusu değildir.

Evet, tâlim-i esmâ ünvanı altında Hz. Âdem’e öğretilen esasen bilgidir. Buna isterseniz günümüzdeki ayrımı nazara alarak “bilim” dersiniz, isterseniz bilime esas teşkil eden; araştırmalar, tespitler ve mebdeden müntehadan, müntehadan mebdeye gelip gitmelerle elde edilen en doğru, en gerçek anlamıyla bilgiler mânâsına “ilim” dersiniz, netice değişmez. Hz. Âdem’in meleklerle rüchaniyetinin arkasında işte bu bilgi veya ilim vardır. Bu bilgi Hz. Nuh’ta daha bir gelişmiş; Hz. İbrahim’de daha bir hızlanmış; Hz. Hud, Hz. Salih’te daha bir katlanmış; İnsanlığın İftihar Tablosu’nda ise zirveye ulaşmış ve – Bediüzzaman’ın ifadesiyle– tam tafsil edilmiştir. Zira O’ndan sonra artık peygamber gelmeyecektir. Öyleyse O’nun anlattıkları, ister Kur’ân, isterse Sünnet-i Sahiha olsun,

daha sonra elde edilecek yeni keşif ve tespitlerle asla zıtlaşmamalıdır.

Değişik bir ifadeyle şöyle de denilebilir: Allah (celle celâluhu) kudret, irade ve meşîetiyle yazdığı kâinat kitabı koridorlarında, insanlığın rahat hareket edebilmesi için, kelâm sıfatından gelen “şeriat-ı garra” rehberliğini lütfedip insanlığın eline vermiş ve böylece insanlık o koridorlarda rahatça yürüyebilmektedir.

Evet, Kur’ân insanla varlık arasında köprüler kurmuş, bu sayede insan, varlığa karşı yabancı nazarla bakmaktan kurtulmuş ve insanoğlu varlığı kendisine âdetâ “enîs-i celîs” gibi görür olmuştur. Bu açıdan da denebilir ki, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), varlık adına söylenecek her şeyi söylemiştir. Kıyamete kadar ilimler ne kadar gelişirse gelişsin, 14 asır evvel haklarında beyan buyurulan şeylere zıt ve farklı şeyler söylemeyeceklerdir. Bu, aynı zamanda, bazılarının zannettiği gibi, fizik, kimya matematik, biyoloji, anatomi adına keşfedilen şeyleri, Efendimiz daha önce söylemiştir şeklinde de anlaşılmamalıdır. Bizim demek istediğimiz: İnsanlığın İftihar Tablosu’nun beyanı bu türlü meselelere zıt düşmediği, hatta bütünlük içinde olduğu şeklindedir. Bu açıdan ilim çok önemlidir, çok önemli olduğundan dolayı da, “Netice itibarıyla her şey ilme bağlıdır.” diyebiliriz.

Evet, geleceğin kaderini bir ölçüde tayin edecek ilimdir. İlimsiz hiçbir yere varılmaz. Hususiyile de dünyadaki küreselleşme, ilmin önemini daha da artırmaktadır. Durum böyle olunca, nasıl ki, bir dönemde Batılı sanayi inkılâbı yaparken biz o meselenin gerisinde kalmanın faturasını çok pahalı ödedik ve ceremesini asırlar ve asırlar boyu çektik, hâlâ da çekiyoruz. Teknoloji inkılâbı karşısında geri kalmışlığın şokundan henüz kurtulmuş sayılmayız. Öyle de, şu anda dünyanın içinde bulunduğu seviyeye ulaşamaz ve bir kere daha gemiyi kaçırarak olursak, ihtimal, düşmanlarımız belimizi doğrultmamıza fırsat vermeyeceklerdir.

Bu açıdan bizler, bir taraftan Allah’a çok iyi inanmalı, Efendimiz’e çok saygılı olmalı ve din-i mübîn-i İslâm’ın bütün inceliklerini kavramanın yanında, diğer taraftan da hayatı bütünüyle kucaklamalı yani en iyi araştırma merkezlerine sahip olunmalı; “NASA” gibi dünya çapında ünlü kuruluşlarımız olmalı ve fezadaki kent kurmalar bizimle gerçekleşmelidir. Yoksa dünya muvazenesinde bir dahlimiz olamaz ve dünyadaki hâdiseler hep aleyhimize gelişir durur.

Şayet birileri “Ün görmüşüm, gün görmüşüm, hemen şu olsun” aceleciliğine

kapılırsa, âheste yürünmesi ve sistemli olunması gereken böyle bir meselede zarar vermiş olurlar. Oysaki henüz hiçbir sahada yeterli elemanın yetiştiği söylenemez.

Burada istidradî olarak bilhassa şu hususu da belirtmekte fayda var: Günümüzde İslâm Fıkhı'nın, yani İslâm hukuk sisteminin tekrar gözden geçirilerek, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tertip, tensik ve tanzim edilmesi şarttır.

Fakat üzümlere söylüyorum ki, henüz hem sayı hem de vasıf olarak bu işin üstesinden gelebilecek seviyede elemanın var olduğundan söz etmek mümkün değildir. Bu elemanların yetişmesi elbette belli bir vakit ister. Ayrıca mevcut fikhî bilgilerin mutlaka kompüterlere yüklenmesi gerekir. Sadece bu işin bile çok uzun zaman isteyeceğinde şüphe yok. Hâlbuki iş, mevcut bilgilerin kompüterlere yüklenmesiyle de sınırlı değildir. Bu bilgilerden istifade ile yeni terkiplere ulaşılması da lâzımdır. Ama yukarıdaki üzüntümü tekrar ederek söylemek zorundayım; şu anda bütün bunları istenen seviyede yapabilecek kadroya sahip olduğumuz söylenemez. Yani, nasıl ki NASA'yı ve NASA gibi çok büyük araştırma merkezlerini idare edecek yeterli derecede elemanımız yok ve bunu rahatlıkla itiraf edebiliyoruz, aynı şekilde İslâmî ilimlerdeki durum da bundan farklı değildir. Söylediklerimde kat'iyen mübalağa etmiyor ve mevcudu da hafife almıyorum. Sadece gerçeğe tercüman olmaya çalışıyor ve vak'ayı rapor ediyorum...

Dolayısıyla çok önemli meselelere talip ama yetersiz insanlar, Müslümanlık adına, bu topluma üst üste fiyaskolar yaşatabilirler. Ve böyle bir falso da bizde, önü alınamayacak bozgunlara sebep olur ki, böyle bir durumda da elden kaçırdığımız fırsatları bir daha elde etmemiz oldukça zordur. Böyle mühimlerden mühim bir meseleye, toyca yaklaşımlarla bir yere varılmaz. Fıkıhta Ebû Hanifeleri, İmam Ebû Yusuf'ları; hadiste Buhârîleri, Tirmizîleri, Müslimleri; kelâmda Seyyid Şerif Cürcanîleri, Teftâzânîleri; ahlâkta ve tasavvufta İmam Gazzâlîleri, İmam Rabbanîleri, Hz. Bediüzzaman gibi insanları hazırlayıp yetiştireceğimiz ana kadar topluma her mualece yanlıştır, komplikasyon doğurur ve bir daha da bu yanlışıkların sebebiyet verdiği tersliklerin altından kalkamayız.

Bütün bu söylediklerimin hesabını Allah'a vermeye âmâde ve hazır olduğumu da burada bir parantez cümlesiyle ifade etmek isterim. "Niye kuvve-i mâneviyeyi kırırıyorsun?" denilebilir bana. Ne var ki vicdanım çok rahat, hesap vermeye de hazırım; zira bu meselenin, kat'iyen şakaya, gayr-i ciddî insanlarla temsile tahammülü yoktur.

Evet, mevzuu özetleyecek olursak: Soruda da denildiği gibi, geleceği kucaklama, bilgi toplumu olmaktan geçer. Öyledir; zira bilgi, eşya ve hâdiselerin bize anlattığı, tekvînî emirlerin ve bu tekvînî emirlerin önümüze açıp döktüğü nesnelere hissedilmesi, kavranması ve Yaradan'ın yüce maksatlarının sezilmesi demektir. Eşyaya hükmetme mevkiinde yaratılan insan, görececek, okuyacak, sezecek ve öğrenecektir. Öğrendikten sonra da hâdiselere sözünü geçirme ve onları teshir etme yolunu araştıracaktır. İşte bu nokta, Yüce Yaratıcı'nın emriyle, eşyanın insana, insanın da kendi Yaradan'ına teslim ve mahkûm olduğu noktadır.

Bazı kimseler, dünyayı ilme göre idare etmenin, insanın makinalaşması ve bir karınca topluluğu hâline gelmesi gibi, felâketler getireceğine inanırlar. Bu, kat'iyen doğru değildir. İlimsiz bir geçmiş olmadığı gibi, ilimsiz bir gelecek de tasavvur edilemez. Her şey netice itibarıyla ilme bağlıdır.. ve ilim olmadan dünyanın insana vereceği hiçbir şey yoktur.

Vâkıa, pek çok şehirlerimizde, insanın makinalaştığı, insancıl duyguların yok edildiği; düşünce ile beraber sıhhatin, sıhhatle beraber insanî faziletlerin silinip gittiği bir gerçektir. Ancak bunu ilme ve tekniğe yüklemek de bir haksızlıktır. Belki bunda asıl kabahati, gerçek ilim adamının, sorumluluk yüklenmekten kaçınması keyfiyetinde aramalıyız. İctimaî sorumluluk şuuruna varmış ilim adamları, kendilerinden beklenen eda etselerdi, belki de endişe verici bu hususların pek çoğu şimdi olmayacaktı..!

KUDSÎLER VE SOHBET

Soru: “Kudsîlerin hizmetlerinde ve hayatlarında sohbetlerin önemli bir yeri vardır.” sözünü izah eder misiniz?

Evvelâ, Allah’ın bizleri kudsîlerden kılmasını, sonra yaptığımız şeylerin kudsîlerin yaptığı şeylerden olmasını dileriz. Bunlar, O’nun ayrı ayrı lütfedeceği hususlardır. Evet, aczimizi, fakrımızı şefaathçi yapıp bunları O’nun engin rahmetinden talep etmeliyiz. Yani, hizmetin neticesini bekleyeceksek, ilim ve iktidarımızla değil, ihtiyacımızla bekleyeceğiz. Rabbimiz acimize, zaafımıza merhamet buyurup bizi, göz açıp kapayıncaya kadar nefsimizle baş başa bırakmasın!.

Bilindiği gibi Seyyidina Hz. Mesih, Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve cemaatini “kudsîler” sözüyle müjdelemiştir. Kudsîler; mukaddesler, yani dünyanın isine pasına, kirine kudûretine girmemiş ve eteklerine “belva-i âmm” nev’inden dahi olsa pislik bulaşmamış ve tabîî dünya karşısında hiçbir zaman yenik düşmemiş insanlar demektir.

Bu, onların hata ve günah işlemeyecekleri şeklinde anlaşılmalıdır. Hata ve günah Seyyidina Hz. Âdem’le beraber doğmuş ve âdeta onunla tev’em (ikiz) gibidir. İşte insanoğlu da, atasıyla beraber doğan bu hatayı tevarüs etmiş, o günbugün de bu beraberliği sürdürmektedir. Daha doğrusu bu, Allah’ın bir kanunudur ve onu aşmamız da mümkün değildir. Bundan dolayıdır ki Allah Resûlü: *كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ* der ve bu meseleyi hatırlatır. Evet, *herkes hata işler*; ama önemli olan, hatanın nasıl giderilip, nasıl aşılacağı hususudur. Buna da O *وَحَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ* sözüyle işaret buyurur. Yani “*Hata edenlerin en hayırlısı, hata ettikten sonra hemen tevbe ile onu silmeye çalışandır.*”

Bu açıdan biz “mukaddes”, “pak”, “nezih” sözleriyle hiç günah işlememiş kastedmiyoruz; bu sözlerle biz, hayatlarını Cenâb-ı Hakk’ın rızasını tahsile vakfetmiş, adanmış; düştüğünde doğrulmasını bilen, uzaklaştığında yakınlaşma yollarını araştıran ve gözlerini açıp kapayıp rıza-i ilâhîyi arzulayanları.. ve i’lâyı kelimetullah adına, yani Allah’ın yüce adının dört bir yanda bayrak gibi dalgalanması uğruna lâzım gelen her şeyi yapanları ve bu yolda her fedakârlığa hazır olanları kastediyoruz.

Zaman zaman bunlar da düşebilir, bunlar da kendi çizgilerinden uzaklaşabilir, ama onları diğerlerinden ayıran özellik, istemeyerek içine düştükleri durumun içinde uzun süre kalmamalarıdır. Düşer düşmez hemen kalkıp Seyyidina Hz. Âdem gibi: رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا
“Rabbimiz, kendimize zulmettik.”⁵¹ veya Seyyidina Hz. Yunus b. Metta gibi: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ
“Senden başka ilâh yoktur, Sen münezzehsin, şüphesiz ben
haksızlık edenlerden oldum.”⁵² deyip, nefsin zulmünden Cenâb-ı Hakk’a sığınmalarıdır..
evet, kudsîler, her zaman Allah’ı takdis ve tenzih eder, her şeyi netice itibarıyla O’na
bağlarlar. Ve böylece her hâllerinden Cenâb-ı Hakk’ın nazar-ı merhametini kendilerine
celb ve cezbetmesini bilirler. Tabir-i diğerle, acz, fakr, zaaf ve ihtiyaçlarını ortaya koyarak,
bazı velilerin, “Ben senden hiçbir şey istemiyorum, hâlime bak, neye muhtaç isem onu
lütfeyle!” dedikleri gibi لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ derler.

Kudsî, aynı zamanda, paklığa hırslı; günahattan kaçan ve günahattan kurtulduktan
sonra da, yeniden ona dönmektense, ateşe girmeyi yeğleyen insan demektir. Şirki izâle
ve yerine tevhidi ikame etme böyle birinin en yüce mefkûresi, en büyük gaye-i hayalidir.
Onun için Seyyidina Hz. Mesih, yeryüzünü şirkten, şirkin levsiyatından temizleyecek
olan ve ahir zamanın en güçlü cemaati bulunan Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve
sellem) cemaatine “kudsîler” demiştir.

Kudsîlerin iki dönemi vardır. Biri, Efendimiz’le (sallallâhu aleyhi ve sellem)
başlayan ve o döneme ait ani’l-merkez güçle değişik dönemlerde zirveleşen, devletler
hâline gelen ve devletlerin mülk ve saltanatında âdeta hilâfetin şehbalı şeklinde kendini
gösteren aslî tecellî ve küllî zuhuru; *diğeri de, ahir zamanda yine Hz. Sâdık-u Masduk’un*
bişareti ve müjdesine binaen, son bir kere daha Müslümanların, olmaları gerektiği ölçüde
var olmalarıdır.

Bu açıdan, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetinin, “kudsîler”
sözcüğüyle yâd edilmesinden, ahir zamanda bu ikinci dirilişi temsil edenler de nasiplerini
almaktadırlar. Birinci durum itibarıyla kudsîler, تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ حَلَّتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ “Onlar bir
ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları onlara...”⁵³ âyetinin ifadesiyle gelmiş, vazifesini
eda etmiş ve gitmişlerdir. Şimdi onlarla bizim münasebetimiz, onları hayırla yâd etmek,

bizlere bıraktıkları eserleri geliştirip değerlendirmeye çalışmaktır. Bu konuda bizi daha çok alâkadar eden hususa gelince, o, bu ikinci kudsîliğin çok iyi değerlendirilmesi mevzuu olsa gerek.

Kudsîler denince akla, ahir zamanda imana ve insanlığa hizmet gibi ulvî bir mefkûreyi yeniden omuza alan ve gezdiği her yere, tıpkı Hızır'ın gezdiği yerler gibi canlılık götüren bir umumî ihya hareketinin mümessilleri gelmelidir. Şimdiye kadar çokları bu tabirleri kullandı. Meselâ, merhum Mevdudî “İslâm'da İhya Hareketleri” kitabıyla bu umumî “ba'sü ba'de'l-mevt”i anlattı, hatta Hz. Mehdi'nin hareketini de, bu ihya hareketinin önemli bir buudu olarak ifade etti.

Tabî en büyük ihya hareketleri nebilerle temsil edilmiştir. Şu âyet meali, bu hususu tasdik ve teyit eder mahiyettedir: “Allah sizi hayata mazhar etmesi, diriltmesi, (yani bir ba'sü ba'de'l-mevte mazhar kılması) için O ve Peygamberi sizi çağırdığı zaman, o çağrıya icabet edin!”⁵⁴ Evet çağrıya icabet edin ki, ruhta, mânâda, gönülde, vicdanda, histe, duyguda, düşüncede, mantıkta, muhakemede... hâsılı her hususta dirilesiniz. Bu açıdan denebilir ki, en çaplı ihya hareketleri peygamberlerle temsil edilmiştir ve onlardan sonra bu hareketi temsil edenler de kudsîlerdir.

Kudsîlerin hayatında en önemli hususa gelince, o da bir yerde oturarak, kalkarak, düşünerek, konuşarak, mev'ize ve sohbetlerde bulunarak bu arkadaşlığı derinleştirmektir.

Geçmiş kitaplarda Hz. Mesih'in etrafındakilere “Onun çırakları” denir. Seyyidina Hz. Musa'nın etrafındakilere de “Onun talebeleri, çırakları” ifadesi kullanılır. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim, Allah Resûlü'nün cemaatini ele alırken, “Ashab” sözünü, yani sohbetten gelen bir kelimeyi kullanmıştır. Zaten Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara “Ashabım” demiştir.

Meseleye bu zaviyeden yaklaşılacak olursa “sohbet” çok şümüllü bir kelimedir, hatta her türlü nasihat ve irşad da bu sohbet mânâsına dahildir. Diğer taraftan kudsîlerin sohbeti, yüce bir gaye ve ideal etrafında örgülenmektedir. Yani onların bir araya gelişi, sıradan bir araya geliş değildir; gayeli ve hedefli bir beraberliktir. Bu sebeple, insanların bir kahvede, bir sinemada, bir tiyatrodada veya turistik bir gaye ile çıkılan yolculuklarda bir araya gelmeleri, beraber yiyip içmeleri, konuşup görüşmeleri ile, yukarıda çerçevesini belirlemeye çalıştığımız kudsîlere ait sohbet ve arkadaşlığın birbirine karıştırılmaması icap eder. Onun için de, kudsîlerin “sohbet”ini daha özel mânâda ele alıp öyle

değerlendirmek gerekmektedir.

Sohbet, duygu ve düşüncelerini karşılıklı müzakere ederek bu duygu ve düşüncelerde derinleşmeyi hedef alan insanların kurdukları arkadaşlıktır. Zaten hadiste de “tezâkür” ifadesi kullanılır ki, o da bu mânâyı teyit etmektedir. Bu arkadaşlıkta her zaman bir ülkü ve ideal birliği söz konusudur ve yürekler aynı duygu ve heyecanla, hep aynı meseleler etrafında çarpmaktadır. Böyle bir beraberlikte tam bir vahdet-i ruhiye söz konusudur. Aralarında aynı heyecan yaşanmakta; başkalarının lezzetleriyle mütelezziz ve elemeleriyle müteellim olunmaktadır. Durum böyle olunca, tehlike anında ayrılıp giden, zoru görünce bulunduğu yeri terk eden insanların bir araya gelişi, kesinlikle bizim tarif ettiğimiz şekilde bir arkadaşlık değildir. Ona dense dense “yığın” denir...

Bu itibarla, uzun zaman isteyen ve uzun zaman istemesi itibarıyla da ciddî bir sabrı gerektiren, peygamberâne azimle ancak aşılabilecek büyük meselelerde, her sene elli defa planı, sistemi, düzeni bozulsa “yeni baştan” deyip, ülke ve ülküsü adına beraberliğini sürdürmeyenler gerçek arkadaşlık ufkunu yakalayamazlar. Zaten her türlü mücahedede, mücadelede, kendini bulmada, özüyle bütünleşmede, ahirette ebedî saadete liyakat kazanmada, Allah’ın rızasını yakalamada ve Cennet’te bir başak hâlinde çıkabilmek için, burada sağlam bir tohum hâlinde toprağın bağrına düşüp rüşeyme yatmakta beraberlik söz konusu değilse, bu arkadaşlık ötede devam etmez ki, burada da bir kıymeti haiz bulunsun.

Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle bir husus anlatılır: Yeni bir ölüm hâdisesi vuku bulduğunda, daha önce vefat eden dost ve akrabaları onun başına toplanır ve dünyadaki dostları, yakınları hakkında ona sorular sorarlar. “Falan nasıl, filan nasıl?” diye uzayıp giden bu sorular karşısında, berzahın yeni misafiri, bazen: “O daha önce vefat etti. Size uğramadı mı?” der. Bunun üzerine diğerleri işi anlar ve üzüntülerini dile getirirken: “Bize uğramadığına göre, demek ki onu uğursuz bir yere götürdüler!..” derler.

Evet, orada, dostluğun devamı, buradaki beraberliğe bağlıdır. Pek çok âyet ve hadis bize bunun böyle olduğunu ve olacağını hatırlatmaktadır. Ezcümle: “*Kişi sevdiğiyle beraberdir.*” mealindeki hadis-i şerif, gayet kısa, veciz ve câmi bir ifadeyle, bu hususu teyit ettiği gibi, mealini vereceğimiz şu âyet de aynı hususa parmak basmaktadır:

“Kim Allah’a ve Resûlü’ne itaat ederse, işte onlar, Allah’ın nimetlendirdiği peygamberler, siddikler, şehitler ve salihlerle beraberdir. Onlar da ne güzel

arkadaşlıklar!”⁵⁵

Bu açıdan bizim arkadaşlığımız enginliklere açık, zengin ve çok derinlikleri olan bir arkadaşlıktır. O aynı duygu, aynı düşünce, aynı davayı kucaklayan ve aynı şeyleri paylaşan insanların bir araya gelmeleriyle gerçekleşen, Zât-ı Ulûhiyet’i müzakere, İnsanlığın İftihar Tablosu’nu yâd etme, tevhid, tehlil, tesbih, tahmidle derinleştiren bir sohbet arkadaşlığıdır. Nasihat da bu sohbetin hayatî ve çok önemli yanlarından biridir. Ukbâ buudlu bu beraberlik öyle bir arkadaşlıktır ki, kabir bu arkadaşlığı engelleyemez, ölüm bu arkadaşlığın arasına giremez. Evet, “Birimiz şarkta, birimiz garpta, birimiz cenubta, birimiz şimâlde, birimiz dünyada, birimiz ukbâda olsak yine beraberiz.” mülâhazası etrafında gerçekleştirilen bir arkadaşlığa dünyada hiçbir şey mâni olamaz.

Böyle bir arkadaşlığın engin ve zengin buudlarından biri de, uyarma ameliyesidir. Yani, arkadaşının yanlış yaptığını gördüğünde onu ikaz etmesidir. Buzda gezen adama, “Aman dikkat et! Buzda geziyorsun, kayıp düşebilirsin!” derler. Aynen öyle de, başı dönen, bakışı bulanık, kaymak üzere olan bir arkadaşına; “Aman buradaki kaymalar öteki kaymaları netice verebilir!” deyip kardeşlik ve vefanın icabını yerine getirerek, onu tutup düşmesine meydan vermeme bizim anladığımız böyle bir arkadaşlığın gereğidir. Allah Resûlü böyle bir arkadaşlığı kâmil mânâda gerçekleştirdiği için, O’nun cemaatine, “Cemaat” değil “Ashab” denmiştir. Yani o sohbet halkasına giren, O’nun sohbetindeki enginlikleri yaşayan, meselenin nasihat ve mev’ize yanından da yararlanan, zikir ve fikirle Allah’a yaklaşma yolunu bulan, arkadaşlığın ebedîlik vetiresi felsefesini, yani burada girilen bu yolun ötede de devam edeceği gerçeğini kavrayan kimselerle O’nun arasındaki münasebet bir arkadaşlık münasebetidir.

Bir de geçmiş kitaplarda bazı işaretler var. Ahir zamandaki dirilişin önemli bir yanını mev’izeler teşkil edecek diye.. evet, ahir zamanda ümmet-i Muhammed’e diriliş üfleyecek zevatın önemli unvanlarından biri de “Nâsih” unvanıdır. Bu yönüyle de nasihat buudlu, mev’ize derinlikli sohbetler çok önemlidir.

Gerçi geçmiş kitaplardaki şeyleri aynıyle kabul edemeyiz ama, mesele bizim Kitab’ımıza muhalif değilse, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhayyer bırakmasına dayanılarak mülâhaza dairesi açık bırakılabilir.

51 A’râf sûresi, 7/23.

52 Enbiyâ sûresi, 21/87.

53 Bakara sûresi, 2/134, 141.

54 Enfâl sûresi, 8/24.

55 Nisâ sûresi, 4/69.

CEBR-İ LÜTFÎ VE BUUDLARI

Soru: Sık sık “cebr-i lütfî” tabirini kullanıyorsunuz. Cebr-i lütfî ne demektir ve cebr-i lütfînin buudları nelerdir?

Cebr-i lütfî, insan irade ve ihtiyarı söz konusu olmadan Rabbisinin ona ihsan buyurduğu lütuflar adına kullanılan bir tabirdir. Bu bağlamda insanın sahip olduğu her şey, cebr-i lütfî platformunda değerlendirilebilir ve değerlendirilmelidir de. Ademden vücud sahasına çıkmak, hayvan, bitki vs. olmayıp insan olmak, Müslüman bir ülkede dünyaya gelmek, sağlam bir fizikî yapıda yaratılmak... Yani A'dan Z'ye saymakla bitmeyecek bu nimetlerin hepsine cebr-i lütfî denebilir.

Cebr-i lütfînin buudlarına gelince, önce iman üzerinde durmak icap eder. Evet, iman insanlara Allah'ın bir lütfudur. Bu açıdan biz imana cebr-i lütfî nazarıyla bakıyor ve ona göre değerlendiriyoruz. Zira bazen kilisenin gölgesinde “Lâ ilâhe illallah” diyenleri gördüğümüz gibi, caminin gölgesinde “70 yaşına kadar ateist olarak yaşadım, bundan sonra iman ettim diyemem” veya “İleri yaşlarda bunayıp iman adına bir şeyler söylersem, sakın ona itibar etmeyin” diyenlere de rastlıyoruz. Bu ise bize, imanın bir cebr-i lütfî ve apaçık bir ilâhî inayet olduğunu göstermektedir.

Aslında bizler, umumî mânâda, cebr-i lütfîyi Müslümanlık adına, başta iman olmak üzere hemen her sahada yaşamaktayız. Bakınız etrafınıza, sokaklarda avare gezen nice akıllı insanlar var. Ama dünkü inhirafı, meseleye yanlış bakış ve değerlendirmeleri, onları çok şeylerden mahrum ettiği gibi, bugün de onlar, yılların vebali o yanlışlıkların meydana getirdiği kamburdan dolayı bir türlü doğrulup, doğruyu göremiyorlar.. görmeleri kolay da değil.

Evet, yıllarca yanlış düşüncelerin, yanlış zihniyetlerin arkasında dolaşmış, Marks, Lenin, Engels, Mao deyip durmuş kişilerin birdenbire Müslümanlığı kabul etmeleri elbette kolay değil. Hele bu insanlar lider konumunda kimseler ise bunların, bunca zikzaktan sonra arkalarındaki kitlelere; “Bunca zamandır hayatımızı hep yanlış içinde geçirmiş ve sizleri yanlış şeylere yönlendirmişiz!” demeleri oldukça zordur. İşte bizden çok daha akıllı olan insanların iman noktasında doğru yolu bulamayıp şaşkınlık ve dalgınlık içinde sağda solda dolaşmalarına mukabil, bizim imanla tanışmamız; tanışıp onunla bütünleşmemiz, elbette ki cebr-i lütfî içinde mütalâa edilmelidir. Bizi bu ulvî

tepelerde dolaştıran Rabbimiz'e canlar kurban!

Cebr-i lütfinin bir başka buudu, Allah'ın adını gönüllere duyurma gibi ulvî ve yüksek bir mefkûreyi çağımızın önemli bir mütefekkirinin görüşlerinden istifade ederek birleştirici, uzlaştırıcı bir çizgi ve çerçevede yapmamızdır. Evet, o, düşünce dünyamıza teklif ettiği esaslarla "...cılık, ...culuk" denerek yapılan ayrımları gündemimizden kaldırmış.. hizmet eden kim olursa olsun ve hangi seviyede bulunursa bulunsun, hepsini kabul etmemiz, ayakta alkışlamamız ve kat'iyen tenkit etmememiz hususunda bizleri uyarmış ve sık sık tahşidatta bulunmuştur. Süleyman Efendi, Sami Efendi, Es'ad Efendi, Mehmed Efendi, Mahmud Raşid Efendi, Hacı Hulusi ve daha niceleri... evet, dünyanın değişik yerlerinde Müslümanlık hesabına, İslâmî duygu ve İslâmî düşünceyi örgüleyen bu büyük insanların ortaya koydukları güzellikler ve başarılar karşısında sevinip onları alkışlamamız gerektiğini defaatle hatırlatmış ve defaatle vurgulamıştır.

Evet, İslâm herkese bağırını açan ilâhî bir sistemdir. Herkesi meşrebi, mezakı, mezhebi, his, duygu vs. özellikleri ile kabullenen bir sistem. Onu, sertleştiren, sert gösteren bizleriz. Dar bir çerçeve içine sıkıştırılan, büzen, küçülten ve başkalarına hayat hakkı tanımayan bir din olarak algılanmasına sebep olan bizleriz. İşte bu katı anlayış ve bu dar düşünceden kaynaklanan davranışlarımız, öteden beri İslâm'ın bütün enginliği ile anlaşılmasına engel teşkil etmiş ve başkalarını çeşitli endişelere sevk etmiştir.

Yakın tarihimiz bunun farklı örnekleriyle doludur. Ve bize karşı duyulan endişelerin büyük bir bölümü de bu düşünceden kaynaklanmaktadır. Bu itibarla da, bir bardak suda fırtınaların koparıldığı, dahilî ve haricî düşmanların birleşip inananları yokluğa, hiçliğe mahkûm etmek istedikleri bir dönemde yeniden böyle bir şeye sebebiyet vermeye hiç mi hiç hakkımız yok. Onun için Bediüzzaman'ın bu düşüncesinin pratiğe aktarılmasına her zamankinden daha çok muhtacız.

Aynı çerçeve içinde mütalâa edilebilecek *cebr-i lütfinin bir diğer buudu ise, Hasanî ruh ve düşüncenin temsilidir*. Evet, yakın bir gelecekte bir kısım çıkar ve menfaatlerin paylaşılması aşamasında, Hasanî ruh ve anlayışı temsil eden hasbî, diğergam ve fedakâr bir kısım ruhların müstağni davranmasıyla pek çok fitne önlenebilecektir. Başkalarının kapışmak için mücadeleye gireceği öyle bir ortamda onlar, bunların hepsini ellerinin tersiyle itecek ve "Bize lâzım değil!" diyerek ömürlerinin geri kalanını bir mağarada geçirmesini bileceklerdir.

İşte bu inanç, bu düşünce, toplumumuz adına ilâhî bir lütuf, bir meziyettir. Evet, kavga çıkartmak isteyenler, ellerini havaya kaldırdıklarında muhatap bulamayacaklardır. Zira adanmış ruhların kesin kararı şudur ki, Müslümanlarla sebebi ne olursa olsun kavga edilmez, onlar her zaman “Zamanımızda haklı dahi olsa kavga çıkaran haksızdır.” düsturu içinde hareket ederler.

Cebr-i lütfinin en önemli buuduna gelince, Rabbimiz’in ihsan ettiği bunca lütuf ve ihsanlarda irademizin bahis mevzuu olmaması gerçeğidir. Aslında en önemli meselelerde bile irade, şart-ı âdidir. Fakat bu lütuflarda, irademizin var olduğunu söylemek bir hayli zordur.

Bir kere, kâinat içindeki mahlukatın en üstünü sayılan insan olarak yaratılmışız. Bununla kalmayıp insan-ı kâmil mertebesine çıkabilecek bir zeminde meydana getirilmişiz. Mazhar olduğumuz ilâhî lütuflar itibarıyla, İmam Rabbanî, Abdülkadir-i Geylânî, Şah-ı Nakşibend olmaya namzet bir yerdeyiz. Yani bizi bu ufuklara taşıyacak altyapı, temel dinamiklerin hepsi hazır.. ve bunların hepsi, irademiz haricinde bizlere yapılan birer ihsan ve birer lütuf olduğunda şüphe yok.

Öyleyse insan, bunları rastgele yolda bulmuş gibi değil de, biri tarafından verilmiş kıymetli birer emanetmiş gibi kabul etmeli; sonra da bu lütufların devam ve temadisi için elden gelen her şeyi yapmalı. Her mazhar fert, kendi idrak ve şuuru ile bunların etrafını çevirmeli, karantinaya almalı ve kat’iyen bu nimetleri elden kaçırmamaya bakmalıdır. Vilâyete giden yolun ilk basamağı bile olsa, bu size gösterilmişse; İslâmî ilimlere açılan kapı size aralanmışsa; eğitim ve öğretim adına birilerine bir şeyler anlatma imkânı size verilmişse.. evet, bunların hepsinin kadr ü kıymeti bilinmeli, Allah’ın bunca nimetine karşı şükürle mukabelede bulunulmalıdır.

İMANIN GÜCÜ

Soru: Kastamonu Lahikası'nda "Avrupa'nın dörtte biri kadar bile olmayan bir devlet, Avrupa'ya, Asya'ya, Amerika'ya karşı mücahidâne ve galibâne harp edecek..." deniliyor. Bunu açıklar mısınız?

Öncelikle içinde bulunduğumuz şartlar itibarıyla mücadele ve muharebeyi bizler farklı yorumluyor ve bu konuda hep Bediüzzaman'ın yaklaşımını esas alıyoruz. Evet, o diyor ki; *"Medenilere galebe ikna iledir. Söz anlamayan vahşilere yapıldığı gibi icbar ile değil."* Öyleyse bizler, içinde yaşadığımız demokratik zemini, demokratik hak ve hürriyetleri değerlendirmek suretiyle, insanların, Halid'in, Amr İbn Âs'ın, Osman İbn Talha'nın Müslümanlığı seçmesi gibi, kendi iradeleriyle Müslümanlığa girmelerini bekliyor ve bu yolun daha eslem, daha kalıcı bir yol olduğuna inanıyoruz.

Bu düşüncemiz, ana hatlarıyla böylece bilindikten sonra, soruya cevap sadedinde de şunları söyleyebiliriz: Osmanlı topraklarının en geniş olduğu dönemde, topraklarımız 20 milyon kilometrekaredir. Bu alan içinde 250 milyon insan yaşamaktadır. Buna karşılık, safkan Türk milleti ise on-on bir milyondur. Böyle bir dengesizliğe rağmen Osmanlılar, hem kendilerinden 20 kat daha fazla bir toplumu idare etmiş hem de dünya ile yaka paça olmuşlardır. Şimdi bir zamanlar böyle küçük bir çekirdekle, koskocaman ağaçlara hâl anlatan, söz dinleten Allah (celle celâluhu), başka bir dönemde yine aynı çekirdeği konuşturur.. aynı nüvede kocaman çınarlar meydana getirebilir.. böyle küçük bir ses ve solukla dünyanın dört bir yanına kudsî davasını gürül gürül yayar ve isterse bununla devlerin ödünü de koparabilir.. Onun gücünün her şeye yettiğini, günde beş defa namazlardan sonra "Ve hüve alâ külli şey'in kadîr"le ilan eden bizlerin, bu konuda zerre kadar şüphe ve tereddüdü yok ki; tereddüdümüz olmayan böyle bir mesele adına israf-ı kelâm edelim.

Evet, biz hep Muhyiddin İbn Arabî felsefesi içinde olduk; ona "Allah'ı anmak lâzımdır" demişler. O ise onlara, "Ne zaman unuttum ki?" şeklinde cevap vermiş. Bunun gibi, soruda tevcih edilen meselenin böyle olduğunu ve olacağını baştan bu yana biz zaten kabullenmişiz.

Evet, düşünce ufkumuz farklı: *"Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yok."* Kılıçtan, kamadan, gerilmiş yaydan, atılmış oktan, yaralanmış insandan, öldürülmüş

kâfirden bahsetmiyoruz. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ “Ey iman edenler, hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Resûlü’ne uyun!”⁵⁶ âyetinin fehvâsınca dirilişten bahsediyor, insanları Allah’a ve Resûlullah’a çağırıyor ve diyoruz ki: Değil sadece cismaniyetle ölmek, ruhî planda ölü olanlar dahi bu davete icabet ettikleri zaman ebedî olarak dirileceklerdir. Zaten, dirilişi temsil edenler ölümden, harpten bahsetmezler ki...

56 Enfâl sûresi, 8/24.

ADANMIŞ RUH OLABİLMEK

Soru: “Ben ne şanlı geçmişten ne de muhteşem gelecekte biri olmayı değil de günümüzdeki adanmış ruhlardan biri olmayı isterim.” sözünü izah eder misiniz?

Şanlı geçmişimizi arzulamamak, hatta onun küçük bir neferi olmayı temenni etmemek mümkün mü? O muhteşem geçmiş dile getirildiğinde, hepimizin zihni bir yönüyle gayr-i ihtiyarî olarak oraya kayar. Onun için felaket günlerimizin felâketzede şairi Merhum Âkif –ki kadimden bu yana gelmiş geçmiş şairlerimiz arasında, acısıyla tatlısıyla yaşadığı dönemi o ölçüde içten terennüm eden bir-iki şair varsa bunlardan biri, belki de birincisidir o– diyor ki:

Viranelerin yascısı baykuşlara döndüm.

Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.

Gül devrini bilseydim onun, bülbül olurum.

Yâ Rabb beni evvel getireydin ne olurdu!

Evet, hangimiz Kanuni dönemini paylaşmayı düşünmeyiz? Hangimiz Yavuz Selim’in yanında, onunla beraber yeniçeri türküsünü mırıldanmayı istemeyiz? Hangimiz, Mercidabık’ta, Ridaniye’de veya Çaldıran’da o hünkâr-ı âzâmın sağında veya solunda, demirden bir kalkan gibi, göğsümüzü siper edip ona kalkan olmayı düşünmeyiz? Evet, bu muhteşem tarih, her zaman bizim içimizde gayr-i iradî bir alâka odağıdır.

Bir diğer taraftan, nebinin vaadinde, velinin yâdında, güvercinin kanadında, ümit dolu bir intizarla beklediğimiz mutlu geleceği düşünürken içinde bulunduğumuz bir kısım karamsar şeylerden sıyrılarak hep geleceğe de akmak isteriz.

Bu tarz bir düşünceye “nostaljik yaklaşım” denebileceği gibi, içinde bulunduğumuz dar ve sıkıcı zaman diliminin yetmezliğine isyan ederek, tabir-i diğerle, bir sanatkâr, bir ressam, bir şair gibi sübjelere, objelere başkaldırarak, ya maziye ya da gelecek zamana sığınma da diyebiliriz.

Evet, hepimizin bazen bu türlü mülâhazaların içine girdiği olur. Vazife ve sorumluluğumuzun içinde olmasa da, hatta Allah’la pazarlık yapma mânâsına gelse de,

bu tür şeyler aklımıza gelebilir. Ama sonra, ihlâsımızla, samimiyetimizle bu yanlış anlayışımızı tadil eder, “Estağfirullah yâ Rabbi, bu bizi alâkadar etmez.. bize ne! Biz vazifemizi yapar, şe’n-i Rubûbiyetin gereğine karışmayız.” deriz ama, ne kadar istikamet üzere olsak ve ayağımızı sağlam bassak da hayal ve düşünce dünyamız yer yer bizi bu eğri büğrü düşüncelere götürüp kalbimizi kaydırabilir. Hemen arz edeyim ki, bu, iman adına kalbin kayması gibi affedilmeyen bir günah değil, belki masum bir seyyiedir.

Aslında, bizim için de başkaları için de o şanlı geçmişimiz, arzu edilmeyecek gibi değildir. Geleceğimiz de inşaallah o şanlı kökün sürgünleriyle geçmişe denk muhteşem olacaktır.

Ancak kıtmirce bir yaklaşım ile ben, ne geçmişin o şanlı Yavuzları, Kanunileri olmayı ne de geleceğin çok üst seviyede bu işi temsil edecek kudsîleri olmayı arzu ederim. Buna bedel günümüzde hizmet eden, sade ve basit bir nefer olmayı tercih ederim. Neden?

Çünkü:

1. Gelecekteki başarılar, muvaffakiyetler beraberinde gıybeti, hasedi, nefreti de getirecek. Paylaşılması zarurî görünen ganimetler olacak. Makam ve mevki sevdası insanların ruhunu saracak. Hırslar, kinler, nefretler kabarmak. Nerden mi biliyorsun? Biliyorum, zira bunlar insanın tabiatında var... Beşer tarihi şahittir ki, hemen her zaman, çile ve ızdırabı takip eden refah ve saadet dönemlerinde, insanlar eski safvetlerini, samimiyetlerini koruyamamışlardır. Dün aynı saflarda beraber mücadele edenler, böyle bir dönemde menfaat veya makam uğrunda birbirleri ile kıyasıya vuruşmuş ve sıkıntıda kazandıkları her şeyi rahat ve rehavete erince har vurup harman savurmuşlardır. İşin doğrusu ben, hizmet döneminden sonra, böyle dağdağa, yıkım ve döküntü devresini yaşamak istemem vesselâm..!

Allah bize hizmet ettirsin; parsayı da kim paylaşırsa paylaşsın; hiç önemli değil. İnsanımız mutlu olsun, huzur soluklasın da, bizi ister alsın bostancı yapsınlar, ister tutup sürgün etsinler; hiç fark etmez. Gider dağ başlarına çekilir ve hayatımızı zâhidane sürdürmeye çalışırız. İşte işe, bu açıdan bakınca, “Ben ne mazide ne de gelecekte değil de, günümüzde hizmet eden sade, tekdüze bir nefer olmayı her şeye tercih ederim.” demiştim.

2. Bizler günümüzün çocuklarıyız. Ne geçmişe hulûl ne de geleceğe nüfuz etmemiz mümkün değildir. Belki içimizden bazıları geleceğe kavuşacaktır ama, esas dolu dolu yaşanması gerekli olan hâlihazır ve şimdiki zamandır. Yani geçmişe masal demeyeceğiz, geleceği de hülya görmeyeceğiz. Bir başka ifadeyle, geçmiş bir “mezar-ı ekber”, gelecek de gulyabaniler ülkesi değildir; değildir ama, o şanlı geçmişimize denk bir geleceğin hazırlanması da ancak şimdiki zamanı iyi değerlendirmeye bağlıdır. Onun için bu mülâhazalarla, günümüzde sadece hizmet düşüncesiyle oturup kalkan, gözlerini onunla açıp onunla kapayan ve başka hiçbir şey düşünmeyen nefer, başka dönemlerin şahırlarından, meliklerinden, hatta veli, kutub ve gavslarından daha hayırlıdır denilebilir.

3. Belli bir dönemde hizmet etmiş ve şart-ı âdî ölçüsünde bu işe iştirakta bulunmuş insanlar –hafızanallah– bunun gururunu ruhlarında taşıyabilirler. Bu ise, onların mükâfat adına bütün varını yoğunu alır götürür. Onun için, Müslümanların başarısından bir gün evvel, ikinci sonrası göçüp gitme gibi, bu dünyadan ayrılmak en güzeldir. Evet, işte o zaman, “Allahım, emanetini al!” demenin tam zamanıdır.

İşte bu mülâhazalarla “Ne mazi ne müstakbel.. belki günümüzün adanmış bir ruhu olmayı isterim.” demiştim, bugün de diyorum. Ama yine de hakikat-i hâli tam bilemiyoruz.. bilemiyor ve bu düşüncenin şeytanî mi, Rahmânî mi olduğuna karar veremiyorum. Zira nefis çok mekkârdır ve şeytan insana bazen sağdan gelir; böyle bir düşünce, şeytanın insana sağdan yaklaşmasının ürünü de olabilir. Allah doğruyu en iyi bilendir.

Beşinci Bölüm Aktüel

MEZALİMDEN BİR KESİT

Soru: Bosna-Hersek'te, Karabağ'da ve dünyanın daha birçok yerinde Müslümanlar katlediliyor. Biz buna karşı hiçbir şey yapamıyoruz. Âdeta ellerimiz bağlanmış duruyoruz. Bu bizi ümitsizliğe düşürüyor. Acaba tavrımız nasıl olmalıdır?⁵⁷

“Beşer, beşeri öldürmekten, ona zulmetmekten ne zaman vazgeçti ki!” sözünü hatırlayın. Gerçi bunu, Celal Nuri, Beşir Fuat, Tevfik Fikret gibi kimseler değişik bir zaviyeden ifade etmişlerdi ama, zulmün, haksızlığın devamı bakımından geçerliliğini koruduğu bugün de doğrudur. Evet, dünyanın yüzü hiç gülmedi, kan seylapları hiç durmadı. Milletler birbirlerini öldürmekten hiç vazgeçmedi.

Düşünün ki, İkinci Dünya Harbi'nde kırk milyon insan öldürüldü. Öyle ki, bütün insanlık hatta –hâşâ– Allah'ı inkâr eden mülhidler, ateistler bile bu kızıl kıyametin saldıdığı dehşetle çıkıp kiliseye koştu. Hiroşima'da atom bombasının patlatılması ile ilk etapta seksen bin insan öldüğü söylenir. Atom bombası, hidrojen bombası icat edildi ama bunlar, çağın vahşilerinin eline geçince, yeryüzünde hakikî vahşileri bile utandıracak cürümler işlendi.

Bir de, Müslümanlar açısından meseleye bakacak olursak, sadece Balkan Harbi'nde kendi öz be öz evlâtlarımızdan, şimdi Bosna-Hersek'te öldürülen insanlardan daha fazla Müslüman öldürüldü. Ve kim bilir daha hangi cephelerde nice gül yüzlü canlar ve nice sultan oğlu sultanların canına kıyıldı.

Bir mânâda bu katliamlar bize, medeniyet ve hümanizm sloganları ile insanlığa sunulan sistemlerin, ideolojilerin gerçek yüzünü gösterdi. Evet, Batı, çifte standarttan hiçbir zaman vazgeçmedi ve Müslümanlara ayrı, Hıristiyanlara ve Yahudilere ayrı muamelede bulundu.

Günümüzde, yeryüzündeki hâkim bazı güçlerin büyük yalanlarını bir defa daha bütün dünya ile beraber müşâhede ettik. Bosna-Hersek'e hiçbir yardım yapılmazken, Hırvatistan sınırları on dört bin Birleşmiş Milletler askeri ile koruma altında. Bosna-Hersek'te öldürülen Müslümanlar hakkında sadre şifa bir beyanat yok ama, onların öksüz-

yetim kalan çocuklarını alıp kaçıрма ve Hıristiyanlaştırma için yoğun faaliyetlere diyecek yok..!

Dilerim bu hâdiseler, Müslümanların hamiyet-i milliye ve hamiyet-i diniyelerini tahrik edip onları harekete geçirir... Evet, belki de etrafımızda cereyan eden bu tegallübler, tahakkümler, esaretler, zulümler vicdanlarda ürperti hâsıl eder de, “sâir fi'l-menam”⁵⁸ olan Müslümanlara “Yeter be!” dedirtir. Eğer bu tür hâdiseler böyle bir neticeyi doğurup mâşerî vicdanın uyanmasını sağlayacaksa, olup biten bu şeyler, zâhiri çirkin görünse de netice itibarıyla yararlı oldukları söylenebilir. Zira din ve diyanetleri uğruna ölenler zaten şehit oluyorlar. Öldürenler ise layık oldukları, azaba çarptırılacaklardır ve bunda zerre kadar şüphemiz yok. O hâlde, mazlum, mağdur olarak öldürülenler şehitlik mertebesini, Cennet’i kazanıyorlar. Bununla beraber, arkalarında yıllardan beri Batı düşüncesi ile mahmur kitlenin uyanmasına vesile oluyorlar. Bu açıdan da şimdilik bir kaybetsek de gelecekte –inşâallah– on kazanacağız demektir.

Evet, sistemin sağlıklı yürümesinin yolu, insan ve kültürden geçer. Bunu da makam ve mansıp sevdasına kapılmamış, milletine ait kültürü ile bütünleşmiş, “Bize vazife yapmak düşer, Allah’ın işine karışmayız.” terbiye ve edebi içinde Allah’a karşı saygılı, vazife şuuru ile dopdolu nesiller başaracaktır.

Ümitsizliğe düşmemeliyiz. Zira biz millet olarak artık ellilerin nesilleri değiliz. Biz bugün, dirilmenin de ötesinde, bütün dünya ülkelerinde bir ışık kaynağıyız. Bu durum bazılarının akıllarına geldikçe, hafakanları kabarıyor. Sorarım size, o ülkeler sizi düşününce niye böyle hezeyana giriyor ve çıldırıyorlar? Çünkü Türkiye yeni bir tekevvünün içine girdi de ondan. Evet, artık o, büyük devlet olma yolunda.

İşte bunun içindir ki Batı, Müslüman dünyası üzerine gaile üstüne gaile açıyor. Bosna-Hersek, PKK, Kıbrıs, su, Ermeni, Filistin, Keşmir vs. Evet, bütün bunları onlar planlıyor; planlıyor ve: “Bunların bir tanesinden kurtulsalar, diğerine yakalanırlar, ondan da kurtulsalar, diğerine” deyip başımıza gaile üstüne gaile açıyorlar. Öyleyse biz ne diye ümitsizliğe düşeceğiz. Bırakın onlar ümitsizlik uçurumlarına yuvarlansınlar.

Bir de biz, hiçbir zaman işlerimizi, davranışlarımızı neticeye bağlama ve o neticeyi elde etme uğruna mücadele etme durumunda değiliz; zira netice bizi alâkadar etmez. Çünkü böyle bir düşünce beraberinde bazı sakat şeyler de getirir. Ayrıca, böyle bir düşüncede, Allah ile pazarlık etme gibi bir saygısızlık da söz konusudur. Hâlbuki biz,

bundan fersah fersah uzağız...

Hâsılı, etrafımızda cereyan eden ve mutlak planda bizi üzen hâdiseler karşısında ümitsizliğe düşme yerine, canla başla davamızın i'lâsı istikametinde koşma, birinci hedefimiz olmalıdır.

MUHTEMEL ABD-JAPON SAVAŞI

*Soru: Günümüzde bazı sosyologlar Amerika-Japonya savaşının kaçınılmaz olduğundan bahsediyorlar. Aralarındaki ekonomik yarışı da buna gerekçe gösteriyorlar. Bu husustaki düşünceleriniz nelerdir?*⁵⁹

Böyle bir savaş bana, çok uzak görünüyor. Buna bütün bütün imkânsız diyemiyorum, zira meşîet-i ilâhiyenin tecellîsinin nasıl olacağını bilmemiz mümkün değildir. O açıdan, bilhassa istikbale ait mevzularda konuşurken, dengeli konuşmak icap eder. Hatta yüzde yüz emin olduğunuz bir meselede dahi, mülâhaza dairesini açık tutmakta fayda vardır.

Gelelim, Amerika-Japonya savaşı meselesine... Bir kere böyle bir savaş, ne Amerika ne de Japonya açısından makuldür. Yine de yukarıda söylediğim gibi mülâhaza dairesini açık bırakıyor ve böyle bir şeyin şimdilik söz konusu olmadığını, olmayacağını aşağıdaki hususlara dayanarak arz edip geçmek istiyorum. Şöyle ki:

1. Japonlar, 1941 yılında ilk defa Pearl Harbour deniz üssüne saldırdıklarında Amerikan donanmasına büyük zayıat verdirdiler. Esasen Japonları, böyle bir saldırıya cesaretlendiren, daha önceki savaşlarda elde ettikleri başarılarıydı. Evet, Japonlar, Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin yanında yer almış ve bu politika da onlara bazı yerler kazandırmıştır. Şöyle ki, Ruslarla yapılan deniz savaşını Japonlar kazanmıştı. Üst üste gelen bu başarılar, Japonlar'ın kendilerine olan güvenlerini –olması gerekenden– çok fazla artırmıştı. Böyle bir güven ise, onları henüz o günlerde ciddî bir varlık göstermeyen Amerika'ya dış göstermeye sevk etmişti.

Gerçi zaman ayarlaması bakımından Japonlar'ın bu çıkışları gayet yerinde ve akıllıcaydı. Zira belli bir noktaya sıçramak isteyen devletler için, o anda ortam gayet müsaitti. Dünya 1939'da patlak veren İkinci Dünya Harbi'yle kaynıyordu. Güçlü devletlerin, hemen hepsinin başı dertteydi. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya kendi başlarındaki gaileden başkasını görecektir durumda değillerdi. Dünya kana bulanmış ve her devlet bu dertten en az zararla çıkmanın çaresini arıyordu. Japonya ise, kısmen güçlüydü.. ve ortamı da müsait bulunca böyle bir tarihî hâdiseye girmiştir.

Bu nokta, olup olmama çizgisidir. Japonlar başarılı olsalardı, bugünkü konumları

da bütünüyle değişik olacaktı. Ama 1945’de Amerikan uçakları, Hiroşima ve Nagazaki’ye atom bombası atınca Japonlar kayıtsız şartsız teslim oldular. Zaten üç dört senelik kavga, onları belli bir güç kaybına uğratmıştı. Son darbe ile iki şehrin birden yerle bir olması ve yüz bine yakın insanın bir anda ölmesi bu teslimiyeti çabuklaştırmıştı. Japonlar, galibiyet düşüncesi üzerinde oturttukları plan adına zamanlama açısından isabetli vakit seçmişlerdi ama, evdeki pazarlık çarşıya uymamıştı. Galibiyet beklenen yerden kayıtsız şartsız teslim olmak gibi ağır bir mağlubiyet gelmişti.

Japonya’nın, o güne kadar Amerika ile böyle sıcak teması olmadığı için, o günlerde henüz bugünkü şekliyle güçlü olmayan Amerika’yı mağlup edeceğini düşünmüştü. Tabîî maksadının aksi zuhur etti. Şimdi asrın yarısındaki böyle bir tecrübe, elbette bundan sonraki dönemde Japonlar’ı daha dikkatli ve tedbirli davranmaya sevk edecektir.

Bu itibarla, Japonlar’ın taarruza geçmeleri, askerce düşünülecek olursa hatalıdır. Zira taarruz eden taraf, her yönüyle taarruz edeceği taraftan en az beş, altı (hatta on) kat üstün olmalıdır. Hâlbuki Japonlar için, o gün olmadığı gibi bugün de böyle bir üstünlük söz konusu değildir. Nitekim o gün Japon Genelkurmayı, böyle bir taarruzun hata olacağını söylüyor ve savaşa istekli görünmüyordu. Hatta Japon Genelkurmayı, Amerika’yı inindeki aslana benzetmiş ve “Uyuyan aslanı uyandırdınız ve üzerinize saldırttınız!” demişti. Bir asker gözüyle hâdiselerin değerlendirilip söylenmesi elbette mühimdi. Ama o günün Japon devlet adamları, bunu ancak belli bir tecrübeden sonra anlayabilmişlerdi.

2. Amerika ile Japonya, şu anda müşterek bazı çalışmalar içindeler. Feza çalışmalarında Japonya, Amerika’nın yanında yer almakta ve Amerika, Japonlar’ın imkânlarından, teknik elemanlarından ve teknolojiye değişik buudlar kazandırma becerilerinden âzamî ölçüde istifade etme peşinde. Bu tür müşterek çalışmaların sürdüğü müddetçe, çok ciddî bir sebep olmazsa, Amerika-Japonya lüzumsuz bir gerginliğe girmek istemez. Evet, menfaat beraberliği, devletlerarası platformda çok önemli bir sulh faktörüdür. Bu itibarla da, ne Amerika ne de Japonya bunu göz ardı etmeyecektir.

3. Japonlar, bazı sahalarda teknik bakımdan çok ilerlemiş olsalar da, harp sanayiinde Amerika’dan geridirler. Ayrıca, Amerikan askerlerinin deneyimi de Japon askerlerinde yoktur. Hâlbuki harp, bizzat harp yaparak öğrenilir. Tatbikatla harp öğrenilmez. Osmanlı,

harp yapmayı bizzat harp yapa yapa öğrenmişti. Önce mini mini tekfurlarla yaka paça olmuş, sonra da yavaş yavaş işi büyüterek Bizans'ın karşısına dikilmişti; daha sonra da Avrupa içlerine kadar yürüyüp gitmişti. Evet, Osmanlı'nın bu başarısında askerliği bizzat cephede öğrenmenin büyük tesiri vardı.

Amerikan askeri de böyledir. Onlar da askerliği bizzat savaşa savaşa öğrenmektedirler. Elbette ki bu, yapılanları tasvip mânâsına gelmez. Ama bir vak'anın raporu olarak söylemek gerekirse, Amerika şu anda dünyanın en tecrübeli ordusuna sahiptir. Zira nice zamandan beri bu ordu hep savaş içindedir. Vietnam, Kore, Küba, Güney Amerika, Irak derken şimdi de Somali... Evet, bütün bunlar Amerika için birer tatbik sahası olmuştur. Amerikan Genelkurmayı durmadan harp stratejisi üretiyor. Bu da sıcak savaşta olmanın zorunlu bir neticesi.

Elbette bu kadar yoğun çalışma, Amerika lehine bir avantajdır ve hiç kimse – Japonlar da dahil– onun bu avantajını göz ardı etmemelidir. Bu bakımdan Japonlar, bazı sahalarda ne kadar ileri olurlarsa olsunlar, hem teçhizat olarak hem de insan unsuru olarak Amerika ile boy ölçüşecek durumda olmadıkları açıktır. Harbi göze alan, şayet Japonlar olacaksa –ki ben buna ihtimal vermiyorum– umumî durumunu mutlaka değerlendirmeleri gerekecektir. Zaten Japon askerî uzmanlarının Amerika'yla savaşmak gibi bir maceraya izin vereceklerini de zannetmiyorum.

4. Amerika, çıkarları açısından Japonları karşısına almaktansa, yanına çekip kendisine ait bir karakol gibi kullanmak ister. Hem Çin'e karşı hem de Pasifik ülkelerinin kendisine olan antipatilerine karşı bunda zaruret vardır. Gerçi şu anda Amerika Çin'e girmiştir. Gidip gelen arkadaşların beyanına dayanarak söylüyorum, şu anda Pekin'de yüzlerce, binlerce Amerikalı sanayici ve işadamı harıl harıl çalışmakta. Zaten yakın bir gelecekte Çin de komünizm gömleğini tamamen çıkarıp atacak ve orada da çok büyük bir değişim yaşanacaktır. Bu değişiklikle komplikasyonlar, terslikler olabilir. Amerika böyle durumlarda alternatifli çalışmayı yeğler. Çin'e bütünüyle güvenemez ve Japonya'yı el altında bulundurur. Zamanı geldiğinde de onu belli yerlerde kullanır. Bu durum, Amerika'ya karakolluk yapan İsrail, Küba, Mısır, Suriye hatta Türkiye gibi ülkeler için de aynıdır. Dolayısıyla Amerika'nın, Pasifik'te kendine karakol olmaya namzet gördüğü Japonya'yı karşısına alması düşünülemez.

5. Son bir değerlendirme olarak şu hususu arz etmekte de yarar var:

Eğer Japonya, Çin veya başka bir Pasifik ülkesiyle anlaşarak, harp sanayii bakımından güçlenir ve borsalarda Amerikan ekonomisini darbelirse, ihtimal, Amerika da bir bahane bulup Japonya'nın tepesine binmek isteyebilir. Ama böyle bir teşebbüsün gerekçeleri çok kuvvetli ve inandırıcı olmalıdır. Aksi hâlde zaten durmadan itibar kaybeden Amerika için, inandırıcı gerekçeye dayanmayan herhangi bir saldırı onun bütün itibarının tükenmesine sebep olur ki kanaatimce Amerika, kat'iyen bütün dünya ülkelerini karşısına almak istemez. Zira bu, onun sonu olur.

Netice olarak şöyle bağlayabiliriz: Çok ciddî ve hayatî bir sebep olmadan, hem Amerika hem de Japonya için böyle bir harp sadece macera olur. Ne getireceği meçhul böyle bir maceraya da, akli başında hiçbir devlet atılmak istemez. Onun için ben şahsen, Amerika ile Japonya'nın sıcak savaşa girmelerine, imkânsıza yakın uzak bir ihtimal nazarıyla bakıyorum. Yine de her şeyin doğrusunu Allah bilir. O neyin olmasını dilerse o olur, neyin de olmamasını dilerse o da olmaz.

59 1993 yılı Ekim ayında yapılan bir sohbetten derlenmiştir.

SON SEMAVÎ AFETLERİN ANLATTIĞI

Soru: Son zamanlarda meydana gelen semavî ve arzî felaketler –Allah korusun– daha büyük felaketlerin bir öncüsü müdür, yoksa onlara karşı bir paratoner midir? İzah eder misiniz?

Bu soruya cevap vermeye geçmeden önce musibet nedir, kime ne ifade eder ve nasıl değerlendirilmelidir... gibi hususlar üzerinde durmak gerekir.

Doğrusu, musibet ister yangın, ister sel, ister deprem ve isterse heyelan olsun, onun bir mânâ ifade etmesi, sadece ve sadece inanmış insanlar için söz konusudur. İnkâr, dalâlet, küfran ve gaflet içinde yuvarlanıp giden, Kur’ân’ın ifadesiyle *صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ* “Kör, sağır ve dilsizler”⁶⁰ ufkunda yaşayanlar için musibetler uyarıcı bir mânâ ifade etmezler. Onun içindir ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Mü’minin durumu şayan-ı takdirdir. Niye olmasın ki; onun her işi hayırdır ve bu da mü’minden başkası için müyesser değildir. O, neşe ve sevinç ifade eden bir duruma mazhar olunca şükreder; bu onun için bir hayır olur; herhangi bir sıkıntıya maruz kaldığında da sabreder, bu da yine onun için hayır olur.” hadisleriyle bu önemli hususa işaret buyurmaktadır.

O hâlde zelzele, yangın, sel veya Güneydoğu bölgemizdeki terör vs. hepsi inanan insanlar için pek çok mânâ ifade etse de, kör, sağır ve dilsizler için anlamsız sayılırlar.

Bu hakikati böylece tespit ettikten sonra, geçelim suale cevap teşkil edecek hususlara:

1. Başımıza gelen semavî ve arzî musibetlerin niçin ve nedenlerini kavrayabilmek bir ölçüde “te’vil-i ehâdîs”i bilmeye bağlıdır. Yusuf sûresinde geçen bu tabiri her ne kadar bazıları, sırf rüyaların yorumu şeklinde ele alsalar da, rüya tabirlerinin yanında onun bir diğer anlamının da eşya ve hâdiselerin akışından çıkarılan mânâlar olduğunda şüphe yok. Yani “te’vil-i ehâdîs”, Cenâb-ı Hakk’ın varlığı ve birliği adına eşya ve hâdiseleri sürekli tetkik ederek, değişik istinbatlarda bulunma, *هَلْ مِنْ مَزِيدٍ* “Daha yok mu?” ufkunda dolaşarak onları didik didik etme, böylece Allah’a olan imanını sürekli artırma.. muhabbetullaha, zevk-i ruhanîye ulaşma.. tasavvufi yaklaşımla “seyr ilallah”da bulunma anlamlarına da gelir.

İşte bu çerçevede, son günlerde cereyan eden felaketlerde ilâhî ikazın sezilmesi çok önemlidir ki, bunu böyle anlamak da te'vil-i ehâdîsin bir yanı olsa gerek... Dolayısıyla yangın, sel, heyelan, patlama ve diğer bütün musibetleri, bu ülke insanına Cenâb-ı Hakk'ın bir ikazı, bir tembihi olarak değerlendirmek, eşya ve hâdiselere mü'mince bir bakışın sonucu olsa gerek. Tabî, musibet televvünlü bu ikazlar, bizler için hep rahmet buudunda cereyan etmektedir. Yani dış görünüş itibarıyla bunlar her ne kadar şer gözükse de, varlığın perde arkası ve neticesi itibarıyla hayırdır. Ne var ki, bunları herkesin sezmesi ve kavraması da âdetâ imkânsızdır.

Meselâ, Rihter ölçeğine göre 3 derecelik bir deprem olur. Bununla önce birçok insan, Rabbiyle olan münasebetleri açısından teyakkuza geçer. Sebeplerin bütünüyle sukût ettiği o hengâmda ve onu takip eden günlerde, müsebbübü'l-esbab olan Allah'a öyle bir yönelir ki, o yönelişte "sırr-ı tevhid" içinde "nur-u ehadiyet" tecellî eder. Ve sanki bu yönelişle herkes, Allah ile direkt telefonla görüşüyor, konuşuyor gibi olur.

İşte böyle bir münasebet, bir "ân-ı seyyâle" bile sürse, insan onunla veli olabilir. Hatta o bir ân-ı seyyale, insana Cennet hayatını bile kazandırabilir.

Veya yine bu deprem vesilesiyle, günümüzün büyük problemlerinden biri olan çarpık şehirleşme, gecekondu, binaların statik hesaplamalarının iyi yapılmaması vs. gibi dünyevî hayatımızı ilgilendiren noktalarda gerek halk, gerekse idarî erkân çeşitli düzenlemeler içine girebilirler.

Bu itibarla denebilir ki; Rihter ölçeğine göre 3 derecelik bir deprem olduğunda, bazı binalar çatlamış, camlar kırılmış, eşya harap olmuş, hatta bazıları ölmüş olabilir; ölmüş olabilir ama yukarıda arz etmeye çalıştığımız sonuçlarıyla deprem yine de bizim için "mahz-ı hayır" sayılır. Bir diğer ifadeyle "şerr-i kalîl"e maruz kalınmış olur ama hayr-ı kesîre de birçok kapılar açılmış demektir.

Veya bir yerde sel felaketi olmuştur. Orada cezaya istihkakı bulunanlar cezasını bulmuş, istihkakı olmayanlar ise ölmüşseler şehit olmuş, zayi olan mal mülk de sadaka hükmüne geçmiş sayılır. Öte yandan bu vesile ile birçok insan da, ciddî bir teyakkuza Rabbilerine yönelerek kurbet (Allah'a yakınlık) kazanmışlardır ki, zannediyorum bununla elde edilen yakınlık günde bin rekât namaz kılmakla bile elde edilemez.

Ayrıca bu vesile ile heyelanların önlenmesi adına mühendisler tarafından arazinin

tetkiki, uzmanların, akademisyenlerin bu mevzuda teyakkuza geçmesi, gönüllü kuruluşların ve devlet erkânının bu işe sahip çıkması gibi güzel neticeler de elde edilir ki, bunlar bütünüyle mahz-ı hayırdır.

2. İlâhî ikaz olan bu hâdiselerde, kat'iyen teşe'üme (şerre yorma) gitmemelidir. Zira yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bunlar musibet de olsa, sonuçları veya melekût cihetleri itibarıyla rahmet buudunda tezahür eden ilâhî ikaz ve tecellîlerdir. Meselâ, Allah, bazen sizin ayağınıza bir diken batırır ve o dikenle sizi teyakkuza sevkeder ki, daha büyük, daha çok diken ayağınıza batmasın.

Kaldı ki kâinatta hiçbir hâdise tesadüf eseri değildir. Her şeyin zimamı ve her şeyin anahtarı O'nun elindedir. Her şey O'nun kader pergeline göre planlanmıştır ve mevsimi gelince de planlanan o şeyler yine O'nun meşîet ve kudretiyle sahneye konulmaktadır. Bütün bu olan biten şeylerde bizim irademiz sırf bir şart-ı âdi planında devrededir. Bu açıdan da, her zaman insan, iradesini hayra yönlendirmeli ve onu hayır cihetinde kullanmalıdır.

Netice olarak, başa gelen musibetleri değerlendirirken teşe'üm etmemeli, onların arkasındaki hayır perdelerini aralamalı ve sürekli iradelerimizi hayır istikametinde kullanarak Rabbimizle olan münasebetimize devam etmeliyiz.

3. Objektif olmadığı için, mânevî irtibatını tam ayarlamamış olan insanların, belki de anlayamayacakları, hatta itiraz edecekleri sübjektif bir değerlendirmedir bu. Bahsi geçen semavî, arzî belâ ve musibetlerle, neticede masum, bîgünah kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar ölüyor veya öldürülüyorlar ise, demeli ki, bunlar, tıpkı bir paratoner gibi belâları üzerlerine çekiyor ve umumî musibetlerin gelmesine engel oluyorlar...

Yalnız böyle bir yaklaşım, ledünnî ve ehlullahın keşfen görebileceği bir husustur. Evet, bu insanlar ⁶¹ *فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهٖ لِلْجَبِينِ* ruhunun temsilcileridir. Onlar İbrahim ve İsmail gibi, âdeta kurbanlık koyun misali boyunlarını Hakk'a uzatır, "Çal bıçağı!" derler. Veya:

"Bir biçare âşığıım ey yâr senden dönmezem

Hançer ile yüreğimi yar senden dönmezem

Ger Zekeriyya tek beni baştan ayağa yarsalar, derler.

Başıma erre koy neccar senden dönmezem.

Ger beni yandırsalar, küliim ottan kavursalar

Toprağımı savursalar Settar senden dönmezem.”

(Nesîmî)

İşte bu itibarla denebilir ki, PKK ile vuruşmada ölen insan bizim insanımız. Bizi orada birbirimize vurduran Ermeni ve Nusayrî güçleridir. Ve tabî ki onların arkasında süper güçler (!) var. Ama arada olan bize oluyor. Çoluk çocuk, kadın erkek ölenleriyle, yetim ve dul kalanlarıyla, yıkılan evleriyle, harabe elleriyle, kimsesiz çölleriyle olan bize oluyor. Her şey hasret oluyor ve sinelerimizi dağlıyor, biz de her gün ağlıyoruz. Ama zannediyorum bunlar da daha büyük gailelere karşı yine paratoner vazifesi görüyorlar. Evet, bana öyle geliyor ki, belki de bu PKK musibeti, bizim daima sıcak tutulan Yunanistan ve Suriye ile olan savaş ihtimaline bir paratoner gibidir.

Hâsılı, küçük musibet, büyük musibete karşı bir sed veya küçük kaymalar, büyük kaymalara karşı ikaz edici birer mânâ ifade etmektedir.

60 Bakara sûresi, 2/18, 171.

61“İkisi de Hakk’a inkıyat edip teslim olunca O, kurban etmek üzere oğlunu yere serdi.” (Sâffât sûresi, 37/103)

TÜRKİYE'DEKİ CİNAYETLERİN PERDE ARKASI

Soru: İsim yapmış, medyatik kimliğe sahip bazı önemli şahısları zaman zaman öldürmek suretiyle ülkemizde hep hâdiseler çıkartılıyor. Tabû ardından bu cinayetler Müslümanlara mâl ediliyor. Bu konudaki düşüncelerinizi alabilir miyiz?

Sual hâlinde bana tevcih edilen bu düşüncelere benim de bütünüyle katıldığımı belirterek sözlerime başlamak istiyorum. Evet, Bahriye Üçok, Turan Dursun, Uğur Mumcu gibi basın yayının önemli ve önde gelen insanları, faili meçhul cinayetlere kurban gittiler.. gitti ve sahip oldukları kimliklerden dolayı da cinayetler Müslümanlara mâledildi. Medya da olayı tahkik ve tetkik etmeden, niçin ve neden sorularına cevap verecek sır perdelerini aralamasını beklemeden aceleden hüküm verince Müslümanlar, bu menfur olayların kâtili oldu çıktı. Hâlbuki devletin yetkili organları biliyor ki, bu cinayetleri Müslümanlar işlemedi.

Bu insanlar –isim tasrih etmeyeceğim– dünya çapındaki istihbarat örgütlerinde eğitim görmüş profesyoneller tarafından öldürüldü. Bu insanlar devletin dahi üzerine gitmeye cesaret edemeyeceği devletler, kuruluşlar vasıtasıyla desteklendiği veya bizatihi onlar tarafından planlanıp uygulandığı için, bu hâdiselerin kâtilleri adına tarihe de bir not düşülemedi.

Pekâlâ bu faili meçhul cinayetler neden Müslümanların üzerine kalıyor denecek olursa:

1. Bu ülkede Müslümanlara karşı son yıllarda daha da belirginleşen güven ve itimadı sarsmak için İslâmî terör havasının estirmek istenmesi önemli bir âmildir. Bazıları bununla, gerek halk, gerekse elit tabakada oluşan, İslâm'a yönelişin önünü kesmeyi planlamaktadır.

2. Bu olaylar vesilesiyle askeriye darbe adına davetiye çıkartıldığı da diğer bir sâik. Türkiye'nin yakın geçmişine baktığımızda 60, 71 ve 80 ihtilalleri öncesi hep bu türlü sun'î kargaşaların çıkartıldığını görürüz ve bunları, ülkemizin büyüüp gelişmesini istemeyenler planlamaktadır.

Hâlbuki, askerî ihtilallerde –her ne kadar askerî erkân ülke yararına birçok faydalı işler yapsa da– demokrasi düşüncesi inkitaya uğramaktadır.. uğramakta ve onun Batı

devletlerinde olduğu ölçüde bütün kurumlarıyla ülke geneline mâledilmesi çabaları maalesef akîm kalmaktadır.

Ayrıca devlet tecrübesi çok farklı bir faktördür. Askerî ihtilal döneminde, bu tecrübeye sahip olmayan ve konumları itibarıyla olmaları da beklenilmeyen komutanlar işin başına geçince, birtakım olumsuzlukların, geriye gitmelerin olması kaçınılmazdır. Onun için ihtilaller sonrası yapılan tespitlerde her bir darbe ile Türkiye'nin sadece ekonomik kalkınma alanında en az 10 yıl geriye gittiği, artık herkesin üzerinde ittifak ettiği bir gerçek.

Askerî darbelerin menfi neticeleri adına arz etmeye çalıştığımız bu iki düşünceden çok daha önemli olan ayrı bir nokta daha var ki, o da, darbeleri savunan-savunmayan, kabullenen-kabullenmeyen diye ülke insanının ayrı ayrı kamplara ayrılmasıdır. Genelde aydın takımı arasında olan bu cepheleşme, medya vasıtasıyla maalesef toplumun tüm katmanlarını da tesir altına almaktadır. Böyle bir kamplaşma, aradan yıllar geçse de, hepimizi üzecek olaylara sebebiyet vermektedir. Hâlbuki her iki kesimin temsilcileri de bizim insanımızdır. Hele dış dünyanın bütün müesseseleriyle üzerimize çullandığı günümüzde, kendi aramızda kardeşliğe, diyaloga her zamankinden çok daha fazla ihtiyacımız olduğu da bir gerçek. Dolayısıyla faili meçhul cinayetleri planlayan ve gerçekleştirenlerin, bunların arkasında olduklarını düşünmemek elden gelmiyor.

3. Faili meçhul bu cinayetlerin Müslümanlar tarafından işlenmediğini ispat etmek çok zor, hatta imkânsızdır. Zira hukuk mantığına göre “Nefy isbat edilemez.” Onun için Müslümanlar olarak bizler, daima devletimizin ve milletimizin yanında olduğumuzu vurgulamak ve bu düşüncemizi her zemin ve fırsatta sürekli anlatmak zorundayız. Bunun karşısında gerek bizim gibi düşünmeyen bu ülke insanları, gerekse askerî ve idarî erkân, belki bir 10 yıl, kim bilir belki de 20 yıl nabzımızı tutacak, davranışlarımızı yakın takibe alacak ve bu uzun takip sonunda vatan, millet aleyhine herhangi bir beyan veya davranış görmeyince, bizi tasdik etmek ve bağrılarına basmak zorunda kalacaklardır. Şahsen ben bu konuda ümitvârim. Şimdilerde Müslümanlar potansiyel suçlu gibi gösterilse de, inşaallah başta devlet yetkilileri, sonra aydın kitle ve halk bu problemleri bağrında eritecek ve arkasında güçlü devletlerin, istihbarat örgütlerinin bulunduğu böylesi oyunlar da akim kalacak, onlar da kat'iyen emellerine nail olamayacaklardır.

4. Bence soruya esas cevap teşkil eden noktaya şimdi geliyoruz. Esas itibarıyla

Müslümanlıkta terör yoktur. “Terörist Müslüman olamaz, Müslüman da terörist olamaz.” Evet, Müslümanın yeryüzünde bir tek gayesi vardır. Evet, o, dünya hayatında bütün düşüncelerini, amellerini o gaye etrafında örgüler. Plan ve projelerini ona ulaşabilmek için yazar çizer. Nedir o gaye? Sadece ve sadece Allah’ın rızası.

Evet, Müslüman eğer gerçekten Müslümanlığı anladı, anlayabildi ise, Allah’ın rızasından başka bir şey düşünmemelidir. Düşünmek bir yana onun dışındaki her şeye kapalı kalmalıdır. Hatta bir ölçüde Cennet’e ve Cennet nimetlerine bile.

Zira Cüneyd-i Bağdadî’nin o enfes tespiti içinde, Cennet ve uhrevî meyveler için ibadet edenler “abdü’l-lezze” yani lezzetin kulları ve Cennet’in kullarıdır. Onun için gerçek mü’min, Yunus’un felsefesiyle;

“Cennet cennet dedikleri

Birkaç köşkle, birkaç huri,

İsteyene sen ver onu

Bana Seni gerek Seni”

der ve farklı bir buudda yaşar.

Şimdi, Müslüman böyle mübarek ve yüce bir hedefe yürürken, vesilelerinin de meşru olmasına dikkat etmek mecburiyetindedir. Zira böyle yüce bir gaye, ancak meşru vesilelerle elde edilebilir. Sokaklarda bağırıp çağırmakla, kim olursa olsun insan öldürmekle bu gayeye ulaşılamaz. Bu çerçevede terör, cinayet, gasp, adam kaçırmaya vb. olayların Müslümanlıkla telifi mümkün değildir. Yani adam öldüre öldüre bu yolda ilerlenemez. Onun için ta başta, “Terörist Müslüman olamaz, Müslüman da terörist olamaz.” dedik.

Evet, İbn Abbas’a göre insan öldürme, şirk ile eşdeğerdedir. Tâbiîn’in bazı imamlarına göre haksız yere insan öldüren ebediyen Cehennem’de kalacaktır. Demek ki onun tevbesi asla kabul edilmeyecektir. Oysaki şimdilerde, başımızın belâsı terör olaylarında sürekli masum insanlar öldürülüyor. Evler, hanlar yıkılıyor, geride kadınlar dul, çocuklar da yetim ve öksüz kalıyor. Bütün bunları İslâmî inanç çizgisinde izah etmek imkânsızdır. Üstad Hazretleri, İslâm’daki adalet esasını anlattığı yerde mealen,

“Bir yerde ölümü hak etmiş on canı ile bir masum bulunsa, o canilerin öldürülmesinde o masuma da zarar verme söz konusu olsa, bu bir cinayet sayılır.”⁶² der. Evet, mutlak adalet anlayışı bunun böyle olmasını gerektirir.

Ayrıca burada “Hayr-ı kesîr için, şerr-i kalîl irtikâb edilir.” düsturunu, İslâm adına hakikaten İslâmiyet’e düşmanlığı müsellemler insanların vücudunu ortadan kaldırmada mesnet olarak da kullanamayız. Savaş alanında, ülkenin çıkarları adına şahsın kendi rızasıyla kendini feda etmesi ayrı bir husustur. Esasen İslâm, intihara kat’iyen cevaz vermediğinden, bahsini ettiğimiz husus istisnaî olarak ele alınmıştır.

Netice itibarıyla, terörizmi, İslâmiyet ile telif etmek imkânsızdır. Allah’ın rızasını gaye edinmiş bir Müslüman, kim olursa olsun adam öldüremez. Hatta bu Müslüman, İslâm’ı devlet çapında temsil etme, böylece bütün dünya ülkelerine örnek olma, devletlerarası muvazenede belli bir yeri alarak, Müslümanların hak ve hukukunu gözetme vs. gibi dolambaçlı yollardan Rabbin rızasına doğru yürüse bile yine adam öldüremez, zira bu neticeye adam öldüre öldüre varılmaz ve varılamaz.

Hâsılı, Müslüman terörist olamaz, terörist de Müslüman.

62 Bkz.: 22. Mektub, 1. Mebhas, 1. Vecih.

Prizma - 2

Birinci Bölüm Perspektif

KALBİN ZÜMRÜT TEPELERİ'NE ULAŞMAK İÇİN

Soru: “Kalbin Zümrüt Tepeleri”ni tam olarak anlayamıyor, onu iç dünyamıza aksettirip istifade edemiyoruz. Ondan a’zamî derecede istifade edebilmemiz adına neler tavsiye edersiniz?

Her şeyden önce insan, Kalbin Zümrüt Tepeleri’ni bir ufuk, bir hedef olarak kabul etmelidir. Kapı aralığından dahi olsa, yıldızların yanıp söndüğü, ay ve güneşin doğup battığı, o kudsî mekânları belli bir ölçüde de olsa görmeye çalışmalıdır. Risale-i Nur’larda olduğu gibi, onların gölgesi sayılan Kalbin Zümrüt Tepeleri’nde de hedef göstermenin yanı başında, o hedeflere ulaşmak için temel esaslar verilmeye çalışılmıştır. Meselâ, evrâd ü ezkâr bu yolda en önemli vesilelerden biridir. Süleyman Çelebi’nin ifadesiyle “bî kem ü keyf” Rabbi duyacak ölçüde, farklı sücud, farklı rükûlarla kılınacak namaz da, bu vesilelerden bir diğeridir. İnsana, *مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ* dedirtecek ölçüde, tasavvurları aşkın bir biçimde gerçekleştirilecek olan tefekkürler de bir diğer vesiledir.

Bazen insan, o ufka, aradaki mesafe kısa olduğu için çabuk ulaşabilir. Bazen de, kalbin katılığı, mânâyâ kapalı olması ve şekilcilik gibi mânilerin araya girmesiyle sâlike 40 yıl bile yetmeyebilir. Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri, bu maksimum süreye kendi iç müşâhedeleriyle 60-70 sene demiştir. İmam Gazzâlî’nin bu konudaki ölçüsü biraz farklıdır. O, bu vâridâtların inkişafı ile ilgili hatıralarında; “Bana birinci ‘erbaîn’de bazı şeyler inkişaf etti. İkinci ‘erbaîn’de, birincide müşâhede ettiğim şeylerin yanlış olduğunu gördüm ve daha engin şeylere muttali oldum. Üçüncü defasında ‘erbaîn’le, yakalanabilecek gerçek ufku yakalayabildim.” demektedir. İstenilen kıvama gelmek için; onun tespitiyle üç erbaîn; yani 120 gün gerekir.

Evet, lâhut âleminin esrarına muttali olmak için çıkılan yolculukta bilet ve vesika, en azından yapılacak olan ‘erbaîn’lerle, şer eğilimlerin kökünü kurutup, hayır meyelanlarını coşturma şeklinde bir irade takviyesidir. İşte bundan sonra belki mânâ

âlemine açılacak kapı aralanabilir ve başka âlemlere intikal mesajı alınabilir.

Burada bilhassa, insanın yıllarını alsa da sebat etmesi gerektiğinin önemini vurgulamak isterim. Mevlâna Celâleddin Harzemşah'la ilgili bir kıssa anlatılır: Her gün bir köpek çöplüğe gelir ve orayı eşeledikten sonra çekip gider. Bunun farkına varan ve günlerce bunu takip eden Celâleddin Harzemşah bir gün ona: “Hiçbir şey bulamadığın hâlde, her gün burada gelip ısrarla bir şeyler aramanın sırrı nedir?” diye sorar. Köpek de: “Ben, bir gün burada bir kemik bulmuştum!” cevabını verir. O köpekçe bir şey oladursun, ilahî ufku yakalayabilmek için, O'nun kapısının tokmağına dokunup, cevap alıncaya kadar ayrılmamak gerekir...

Ayrıca bu yolda, o yolun erkânına uygun olarak yürümek icap eder. Aksi hâlde yollarda takılıp kalmak söz konusudur. Meselâ; sebepler planında -halk tabiriyle- verip-veriştirilerek kılınan namazlarla bir yere varılamaz. Gerçi Allah'ın lütfu engindir; O dilerse, bazen köpeklerin boynuna altın tasma da takabilir.. ve bizim O'na söyleyecek bir sözümüz olamaz. Fakat her şeyin bir yolu-yordamı olduğu da unutulmamalıdır. Bu açıdan da, verilen ölçüler içinde hareket etmeyip, “Hiçbir şey bana inkişaf etmedi, ben bir şey duymadım...” diyen insanlara, önce hedefe ulaştırılacak metodlar anlatılmalıdır.

Ancak söylediğimiz sözler, beklediği harikulâdeliklere sahip olamayan ve ötelere açık olmanın verdiği hazzı derinlemesine duyup yaşamayan insanların, “hiçbir şey olmadıkları” mânâsına da hamledilmemelidir. Allah'ın (celle celâluhu) rahmeti her şeyden daha geniş ve engindir. Belki O, sadece namazını kılıp orucunu tutan insanları bile o engin rahmetiyle tasavvurlarımızı aşan zirvelere ulaştırabilir.

İstidradî olarak şunu da arz edeyim; günümüzde -alâküllihâl- hemen herkes, kaba bir maddeciliğintesiri altındadır. Esrar-ı İlâhî'ye şahit olmayan bu insanlar, melekleri, cinleri... “enerji, yoğun enerji” gibi tabirlerle ifade etmektedirler. Bununla kalmayıp Zât-ı Ulûhiyet için de -hâşâ- aynı tabiri kullanmaktadırlar. Bu insanlar, şayet hakikat kendilerine azıcık inkişaf etse, söyledikleri bu şeylerden çok utanıp; “Meğer ne kadar hata etmişiz, mesele ne kadar da farklıymış!..” diyeceklerdir.

Özetleyecek olursak, Kalbin Zümrüt Tepeleri, ulaşılması gerekli olan bir hedeftir. Bunun için, öncelikle oraya ulaşılması gerektiğine inanılmalı ve ardından da o yolda usûlüne uygun tarzda acele etmeden, taviz vermeden, bıkmadan-usanmadan yürünmelidir. Evet, Hazreti Bediüzzaman'ın ifadeleri içinde, hayvaniyetten çıkıp cismaniyeti terk

etmenin, kalb ve ruhun derece-i hayatına çıkmanın yolları gösterilir hep Kalbin Zümrüt Tepeleri'nde.

SEVİYELİ İNSANIN VASIFLARI

Soru: Güzel vasıfları fitratımıza mâl etme hususunda nasıl bir yol izlemeliyiz?

İster ahlâk-ı âliye, ister ibadet hayatımıza ait hususlarda ciddiyet ve vakar, temkin ve itminan insanı olmamız ve bu vasıfları fitratımızın bir buudu hâline getirerek benliğimizle bütünleştirmemiz şarttır. Ne var ki, bunu elde edebilmek ve bu seviyeye çıkabilmek, çıktıktan sonra da onu koruyabilmek oldukça zordur.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu vasıfları fitratımızın bir buudu hâline getirmek için bizlere yol gösterme istikametinde buyuruyorlar ki: *“Bu Kur’ân hüzünlü inmiştir. Onu okurken ağlayın. Şayet ağlayamıyor iseniz, kendinizi ağlamaya zorlayın.”* Yani Kur’ân’ı huzur-u kalb ile ve itminan-ı nefisle okuyun. Bu tespitten hareketle, yukarıda bahis mevzuu edilen vasıfları kazanmada önce sun’î adımlar atabilirsiniz. Yalnız bu meselenin derinliğine vâkıf olmayan insanlar tarafından tenkit edilebilir. Ancak sizler O’na ulaşmak için çıktığımız bu yolda, böylesi şeylere takılıp kalmamalısınız.

Ahlâk-ı âliye adına zikredegeldiğimiz düşünceler içinde bazı misaller vererek mevzuu biraz daha açmaya çalışalım. Az konuşma, güzel ahlâka ait prensiplerin -zannediyorum- başında gelir. Efendimiz’in beyanına göre çok konuşanın çok sakatatı olur. İşte bu çok sakatat da hiç farkına varılmadık şekilde insanı Cehennem’e götürür. Onun için Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisine soru sorulmadan ya da bir maslahat gözetmeden asla konuşmazdı. O’ndan bu dersi alan sahabe-i izâm hazerâtı da hep aynı şekilde hareket ederdi.

Meselâ, sadakat kahramanı Hz. Ebû Bekir -sahih kaynaklarda şimdiye kadar rastlamadığım ama doğru olmasa bile, hiç yadırgamadığım ve yadırgamayacağım bir menkıbeye göre- ulu orta konuşmamak için ağzına küçük bir taş koyarmış; konuşması gerektiği zaman onu çıkartır, konuşur, sonra tekrar koyarmış. Evet, onun gibi bir temkin insanı, kendini zapturapt altına almak için böyle bir şey yapmış olabilir. Bu menkıbeye, sahih kaynaklara dayanarak hicretten sonra, Hz. Ebû Bekir’in Nebiler Serveri Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında birkaç yüz kelimeyi geçmeyen konuşmaları mesnet olarak gösterilebilir.

İnsan kalbî, ruhî ve fikrî hayatı adına bir şeyler anlatıyor, anlattığı şeylerle

muhataplarının ufkunu açıyorsa, onun konuşmasında yarar vardır. Aksi hâlde, bütün konuşmaları israf-ı kelâm cümlesi içinde mütalâa edilebilir. Rica ederim, akan bir derenin kenarında abdest alırken suyu israf etmemeyi emreden bir dinin, insan için sudan çok daha önemli cevher gibi kelimelerini israf etmesi nasıl caiz olabilir! Öyleyse hiçbir gereği yokken bir mânâ ifade etmeyen boş ve abes yere konuşmalara çok rahatlıkla sakıncalı nazarıyla bakabiliriz. Meselâ; “Buradan taksiye bindik; Akhisar’a, oradan Balıkesir’e gittik. Balıkesir’in içinde iken bir tır yanımızdan geçti... vs.” Böyle Dudu nineler gibi durmadan, hiçbir şey vaad etmeyen ve muhteva derinliği olmayan sözlerle laf ebeliği yapmak elbette mahzurludur. O hâlde yeme, içme, giyim ve kuşamda olduğu gibi, konuşmada da iktisadî olacak, şu tema, şu anafikir kaç kelime ile anlatılabilir, hesap edilecek ve öyle konuşulacaktır. Öyle konuşulacaktır ki, kat’iyen israf-ı kelâm ve bu suretle israf-ı zaman olmasın.

Zaten ehlullah “killet-i kelâm”, “killet-i taam”, “killet-i menâm” diyerek insanın dünya ve ukbâ hayatı adına bu çok önemli üç meseleyi, kendilerine düstur-u hayat edinmişlerdir.

İşte böyle sözü tartarak, süzerek, ağızdan çıkacak her kelimeyi düşünceye vize ettirerek konuşma bir ahlâk işidir. İnsanın bu ahlâkı kazanabilmesi ve fitratının bir parçası hâline getirebilmesi de bir hayli zaman ve bir hayli çaba ister.

Bunun gibi, dünyevî hazları terk edip, cismanî meyillere karşı koyma mânâlarına gelen “zühd” de bir ahlâk olarak çok önemlidir. Tasavvufta çok ciddî bir yere sahip olan zühdün genel çerçevesi, tasavvuf düşüncesinin bir ekol, bir mektep olarak ele alınmasından çok daha önceleri, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından bir ruh ve mânâ olarak belirlenmiştir. Üstad’ın konuya yaklaşımını da işin içine katacak olursak, “dünyayı kesben değil, kalben terk etme”, dünya ve mâfihâyâ iltifat etmeme, dünyevî herhangi bir beklenti içine girmeden ve geride hiçbir şey bırakmadan ahirete intikal edebilme anlamında bir zühd, her mü’minin hele hele günümüzde hak ve hakikate adanmış ruhların vazgeçilmez bir vasfı olmalıdır.

Başlangıçta mal-menal, makam-mansıp, şöhret vs. bütün yönleriyle dünyaya karşı böyle bir tavır belirleme çok zor olabilir. Ama bu düşünce, küçük şeylerden başlayıp büyük şeylere doğru işletile işletile bir gün gelir ki, insanın lâzım-ı gayr-i mufârikı olur. Yani insan, “Bugün bir elbisem var, ikinci bir elbisem olmasına gerek yok. Aksi hâlde yarın

üçüncüsünü, dördüncüsünü ister ve bu Karun ahlâkı bir gün bütün hayatımı sarar.” diye düşünmeli ve bu mânâda peygamber ahlâkı olan zühdü işlete işlete onu hayatına mâl etmelidir.

Güzel ahlâka ait bu iki örneğin yanı sıra ciddî olma, gözünü haramdan sakınma, kibre girmeme gibi daha nice vasıflar sayılabilir.

İbadete gelince; meselâ namaz. Namazı öncelikle vaktinde eda etmekten başlayıp, onu duya duya, âdeta yudumlaya yudumlaya kılma da, aynı şekilde bir temrinat meselesidir. Yani insanın namazını sırtından bir yük atıyorcasına kerhen kılması değil de, Allah’ın icabet kapılarını kendisine açabilecek bir seviyede aşk ve şevkle, duya duya kılması elbette birden ulaşılabilecek bir zirve değildir. Fakat insan, onu da işlete işlete fitratına mâl edebilir; daha doğrusu etmek zorundadır.

Netice itibarıyla; insan, hayatının bütününü nefsinin serazat arzu ve isteklerine rağmen, iradesinin hakkını vererek yaşamalıdır. Bunun için de insanı insan yapan vasıfları, Kur’ân’ın ve Sünnet’in rehberliğinde, fitratının bir parçası hâline getirmeli ve onları hayatına hayat kılmalıdır.

DÜNDEN BUGÜNE İBN ERKAM EVLERİ

Soru: “Işık Evler”, çok sık kullandığınız bir kavram. Bununla ne kastediyorsunuz? Işık evlerin mahiyeti ve misyonu adına neler söyleyebilirsiniz? Beklentileriniz nelerdir?

Şimdiye kadar en çok konuştuğum, düşüncelerimi gayet net bir şekilde ifade etmeye çalıştığım konulardan biridir ışık evler. Onları bütünüyle hatırlamam ve sistematik bir hâlde tekrar etmem mümkün değil. Ama mademki tekrar soruldu, hiçbir tertibe tâbi tutmadan, tabîî bir akış içinde düşüncelerimi arz edeyim.

Bugün aydın nesiller yetiştiren bütün müesseseler; bir dönemde yokluğun bağrına atılan bir küçük çekirdekten meydana gelmiş devasa bir ağaca benzetilebilir. Evet, karanlıkların birbirini takip ettiği bu dönemde yakılan bir mum misali, iki-üç insanın ancak sığıdığı kulübecikler, ardından Ahmet Yesevi ruhu taşıyan ışık evler ve daha büyük kompleksler tıpkı Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) nurunun bir sperm mahiyetinde ilk sebep olarak bütün arz ve semanın esasını teşkil ettiği gibi, o nur-u a’zamın vesayetinde aynı şeyi yapmışlardır.

İlk dönem itibarıyla, İslâmî tebliğ ve irşad hareketinin başlangıcına baktığımızda, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu işe, bu tür evlerle başlamıştır. Evet, bir evle başlamıştır Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem).. ve derken “Yeryüzü bir mescit, Mekke bir mihrap, Medine de bir minber” hâline gelmiştir. Dünyada yediden-yetmiş kadın-erkek bütün insanlar, bu mescidin cemaati ve bu irşad ve tebliğ mektebinin de istidatlı birer talebesi olmuşlardır.

Hatta sonraki dönemlerde de hep aynı metod takip edilmiştir. Meselâ, bozulmaya yüz tutmuş Emeviler’de, Ömer b. Abdülaziz, etrafına aldığı üç-beş insanla ve mini bir hücreyle işe başlamıştır.. başlamış ve iki buçuk sene gibi kısa bir süre içinde, yüz yıllara sığdırılmayacak kadar icraatını, böyle küçük bir mekân ve birkaç fert üzerine bina etmiştir.

İmam Gazzâlî de aynı yolu takip etmiştir.. evet o da halkasına çağırdığı birkaç insana hizmet felsefesini anlatıp, dinî ilimlerin “ihyâ” yolunu göstermiş ve bu gayeye matuf olarak da bir taraftan “*el-Münkızu mine’d-dalâl*”i kaleme alırken, diğer taraftan da “*İhyâu ulûmiddin*” kitabıyla mü’minlerin gönüllerinde İslâmî hayatın diriliş meşalelerini yakmıştır.

Aslında ilk ışık çağından İmam Rabbanî'ye, ondan da günümüzün büyük çilekeşi Bediüzzaman Hazretlerine kadar, belli dönemlerde ümmet-i Muhammed'e mürşitlik yapan bütün üstün kametler hep aynı yolu takip etmişlerdir.

Evet, şu kocaman varlık âlemi; galaksileri, sistemleriyle küçük küçük atomlardan meydana geldiği gibi, bir milletin kendini tarih sahnesinde yeniden ifade etmesi de hep bir kulübecikle başlamış ve bu ba'sü ba'de'l-mevt düşüncesinin gönüllere aksettirilmesi ölçüsünde de, her şey mânâlı bir kitap veya çok mânâlı ve muhtevalı meşherler hâlini almıştır.

Bize gelince; Nur sûresindeki bu nur; *“Allah'ın, içlerinde şan ve şerefının yükselmesine ve isminin zikredilmesine izin verdiği evlerdir; onların içinde sabah akşam O'nu tesbih ederler...”*¹ âyetiyle irtibatlı, daha doğrusu bu âyetle yakın bir münasebeti olduğunu zannettiğim bu İbn Erkam hanesinin temsilcileri, Müslümanlığın yeniden bir kez daha gönüllere duyurulmasında âdeta minare şerefeleri gibi bir vazife görmüşlerdir. Zaten Bediüzzaman da kendi durumunu anlatırken “13. asrın minaresinin başında durmuş, sûreten medenî, sîreten geri insanları camiye davet ediyorum.” demiyor mu? Aslında o, herhangi bir minarenin başına çıkarak ellerini kulaklarına koyup bağırması değildi. Ama o, Barla'daki minaresi ve o minarede bir şerefe rolünü üstlenen -bugün de hâlâ bütün heybetiyle ayakta duran çınar ağacının yanındakimübarek âramgâhından sesini insanlığa duyurmaya çalışmıştı. Bu, -bana göre- İbnü'l-Erkam'ın evi, Allah Resûlü'nün saadethanesi ve Gazzâlî'lerden, İmam Rabbanî'lerden geriye kalan, her yanıyla nuraniyet ifade eden bir minare şerefesiydi.

Bu münevver evlerin kendine has özellikleri vardır. Buralar öncelikle insanların, insanlık yanlarından ötürü meydana gelebilecek boşlukların kapatıldığı yerlerdir. Plan ve projelerin üretilip, metafizik gerilimin sürekliliğinin sağlandığı ve neticede Üstad'ın “Hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir.” dediği türden yüreği pek, imanî çelik insanların yetiştiği kudsî mekânlardır.

Zaten bugün, dünya fethinin, eskiden olduğu gibi at üstünde; elde kılıç, belde pala, sırtta sadakla değil, aksine bir elde Kur'ân, diğerinde mantıkla insanların gönlüne girmekle olacağı bedfihîdir. İşte bu içi-dışı nur komplekslerde yetişen ruh ve mânâ insanları, ruhta, mânâda gönüllerin fethine giden bu yolda Allah'ın, vâridât adına kendilerine vermiş olduğu ışıkları, bomboş dimağlara boşaltarak onları mamur

edeceklerdir. Öyleyse bu evler; yolsuz-yöntemsiz, değişik cazibe merkezlerine göre kendini şekillendiren şabloncu nesillerin mamur edilip kendi ruh ve mânâ köklerine dönmelerini sağlayan birer tezgâh veya birer mekteptirler.

Hususiyle artık vazife göremez hâle gelmiş tekye ve zaviyelerin kapatılıp kapılarına kilit vurulduğu bir dönemde, o evlerden beklenen de böyle bir misyonun eda edilmesiydi. Bu evler, içinde barındırdığı insanlara fûnun-u medeniye ile beraber ulûm-u diniyeyi de öğreterek, onların gönüllerini ihya etmenin yanında akıllarını besleme vazifesini de üstlenmiş olacaktı. Aslında âyet bunların hepsine işaret etmektedir: Bir de **كِبُوتٌ** kelimesinin nekre olarak kullanılması, kelimenin mescit dışında başka bir mânâ için kullanıldığını göstermektedir. Yani bunlar minareleri olup ezan okunan herkesin bildiği mescitler, camiler değil; daha bir belirsiz yerlerdir.

Ama belli olan bir şey var ki, o da; yaşanan tali'siz bir döneme rağmen, içindeki sakinleri sayesinde aydınlanan bu evlerin, o döneme, yeniden tali' ve şeref kazandırmasıdır. Bunlar itimat edilmeyip, bakılıp geçilecek basitlikte mukassî görünümlü, muallâ işlere gebe ve minarelerde ezanın susturulup, mâbede giden yolların kapatıldığı bir zaman diliminde Allah'ın (celle celâluhu), “*Şimdilik benim adım bu evlerde yükselsin ve anılsın!*” izniyle serfirâz, içinde kitapların okunduğu, hakkın müzakere edildiği müstesna mekânlardır. Artık geçmişte camide yapılan dinin ruhunun müzakereleri bu nezih mekânlarda bir araya gelinerek yapılacaktır. Bu itibarla da bu evler, “hakâyık-ı âliye'nin mahall-i tercümanı” mübarek yerlerdir.

Belli bir dönem itibarıyla, bu evlerin durumunu, Hz. Ebû Bekir'in (radiyallâhu anh) şu sözüyle irtibatlandırmak her zaman mümkündür: “Evlerimizden içeriye girerken, dışarıya çıkacağımızdan emin değildik, dışarıya çıkarken de içeriye gireceğimizden...” Evet o dönemde, içeride ders okuyanların, her an derdest edilmeleri, dışarıya çıkanların da meçhul bir araba tarafından bir meçhuliyete götürülmeleri muhtemeldir.

İşte bundan dolayı da sabah-akşam yüreklerini çatlatırcasına “Senin eşin, menendin, şerikin yoktur.. bütünüyle varlığın zimamı Senin elindedir. Sen şer dokunduramazsan, şerler dokunamaz. Sen korursan, kimse kimseye ilişemez...” deyip O'na sığınmak ve her şeyi O'nun teminatına havale etmek bu evlerin sakinlerinin şiarı olmuştur. Bütün şeriklerden kurtulup, sadece Allah'a tevekkül etmek ve bir mânâda hep O'nunla oturup, O'nunla

kalkmak, bu ev sahiplerinin tabîi hâlleridir.

Ayrıca bu âyet-i kerimede ilk dönem itibarıyla Allah'ın rızasını kazanma yolunu bir şehrah hâline getirme davasına çok az kadının gönül vermesi açısından veya Arapça'daki tağlib mülâhazasıyla, “*O evlerde oturan öyle erkek oğlu erkekler, öyle yiğitler vardır ki, ne alışveriş, ne çarşı-pazar.. onları, yapmak istedikleri şeylerden alıkoyamaz.*”² denilerek sadece erkeklerin ismi zikredilmiştir. Fakat yukarıda işaret ettiğimiz gibi, burada tağlib tarikiyle kadınlara da işaret vardır. Öyleyse **رجال** yayını zamanda “erkek oğlu erkek kadınlar” demektir. Yani âlemin, makam-mansıp deyip şöhrete kilitlendiği, tenperverliğe gömülüp bakışlarının bulandığı, çoluk-çocuk deyip evlere takılıp kaldığı bir döneme rağmen bu duygu, bu düşünce ile şahlanmış, iradesi erkeklerinki kadar güçlü erkek oğlu erkek kadınlar da var denmektedir.

Evet, ilk dönem itibarıyla, Sıddık Süleyman, Hulûsi Efendi, Hüsrev Efendi gibi kahraman erkeklerle beraber, az da olsa bizim bile tanıdığımız bazı kadınlar vardır ki, Bedir'de, Uhud'da.. kahramanca savaşa iştirak eden Nesibe Hatun ve Sümeyra Hanım'ın gölgeleri gibiydiler. İşte bunlar, kadınlıklarına rağmen, bu yüce davaya sahip çıkıp erkeklerden geri kalmamışlardı. Bugün de ışık evler yine bu kahramanlara dâyelik yapmalıdır.

Zannediyorum İbn Erkam hanesinin ruhu korunduğu müddetçe, bu evlerde, bir dönemde tek ve zaviyelerle ulaşılamayan gönül enginliğine ulaşılacak ve aynı zamanda medrese insanını aratmayan aydın insanlar buralarda yetişecektir. Abdülkadir Geylânîlerle beraber Gelenbevîler, Ali Kuşçularla beraber Molla Hüsrevler, Molla Gürânîler ve Ebussuudlarla beraber İbrahim Hakkılar yetişecektir. Aksi hâlde buraların -hafizanallah- bir miskinler yuvası hâline dönüşmesi de melhuzdur. Zannediyorum benimle beraber aynı duygu ve düşünceyi paylaşanların pek çoğu, böyle bir hâlde şahit olmaktansa, ölmeyi tercih edeceklerdir.

Asr-ı Saadet'te başlayıp çeşitli dönemlerde aynı gayeye matuf olarak devam edegelen İbn Erkam evi mânâsındaki evler, bugün de kalb ve kafa kanatlarıyla insanlık semasına yükselecek aydın insanlar yetiştirmeye devam etmelidir. Bu bereketli mekânlar, milletimizin yeni bir dirilişe yelken açtığı şu günlerde, kendini vatana ve millete adanmışların techiz ve donanım yerleri olmalıdır inşaallah...

Bir dönemde çok önemli vâridât kaynakları sayılan tekve ve zaviyeler, başlarındaki ışık şahsiyetlerle Anadolu'yu ihya etmiş ve belli ölçüde fonksiyonlarını yerine getirerek bizim için bereket kaynağı olmuşlardı. Şimdilerde sadece Anadolu değil; bütün dünyanın ihyasına açılan bugünün ruh ve mânâ kahramanlarının da, evlerini, tıpkı bir medrese, tekve ve zaviye gibi değerlendirmeleri çok önemlidir. Bu evlerdeki ricalullahın, fünün-u müsbetenin bütün kısımlarını; hadis, tefsir, fıkıh.. başta olmak üzere, İslâmî ilimlerin her dalını öğrenmekle beraber, İslâm'ın ruhî hayatını bütün enginliği ile yaşayarak, o eski, fakat eskimeyen ruh ve mânâyı temsil etmeleri elzemdir. Aksi hâlde eve de, ev sahibine de, evin arkasındaki Erkam'a da ve evin sahibine o mânâyı kazandıran Hazreti Muhammed Mustafa'ya (sallallâhu aleyhi ve sellem) da ihanet edilmiş olacaktır.

Bu ruhu temsilin sırf bir derinliği olarak başımızı yere koyduğumuzda, "Allahım, keşke kaldırmayı müyesser kılmasan da, bu secdem Sana kavuşmakla noktalansa!" diyecek kadar, engince namaz kılma.. gözünü başka şeylere kaydırmayacak ölçüde Allah'ın huzurunda samimiyetle durup mâlâyanî şeylere kapalı kalma ve âdetâ Cennet'te Cenâb-ı Hakk'ın cemalini müşâhede ediyor gibi bir konsantrasyona girip ellerini dizlerine bitiştirerek, ene'den, nahnu'den sıyrılarak Hüve'ye bakan bir göz olma.. evet bu ölçüde O'na yönelme..

Evet ya, "Ezan okundu, birkaç defa yatıp kalkmam gerekiyor, o hâlde şu namazı çabucak aradan çıkarayım." düşüncesiyle; veya miraca yürümek için âdetâ bir rampaya yürüyüp kendinden geçmek ve fenâ fillaha, bekâ billaha ulaşip, kendini düşünemeyecek kadar maiyyet atmosferini duyarak namaz kılma... Yani Zübeyr Gündüzalplerin, Hüsrev Efendilerin yürekleri çatlarçasına yöneldikleri gibi Rabbe yönelme.. ve evrâd ü ezkâr, tesbih ü takdisle, Kur'ân'ın aydınlık vesayeti altında Allah'a ulaşmak için bu ışık evleri, alternatif kabul etmeyen birer rıhtım, birer liman hâline getirme.. evet, böyle olunabildiği takdirde ufkî Allah'a ulaşılır; vilâyet ve -maddî-mânevî vâridâta mazhar olma adına- devletler üstü devlet olmaya erilir.

Bugün, dünyanın yedi bucağına hak ve hakikati götürmeyi düşleyenler, feyz-i akdesin memeleri hükmünde olan bu evlerin füyûzatından beslenmek zorundadırlar. Onca zaman bu kudsî mekânlarda kalıp da Allah'a uyanamamış, O'nun aşkına, şevkine erememiş olanlar, bir ölçüde bedbaht ve tali'sizlerdir. Bu hâlleriyle onlar, anne kucağında meme tutmayan bahtsız çocuklara benzerler. Esasında böylelerinin, ne kendilerine ne de insanlığa kazandıracakları bir şey de yoktur.

Yeri gelmişken burada bir hissimi ifade etmek istiyorum. Namazda iken gözlerini sağa-sola gezdiren insanların -tabir caizse- sanki Rabbimin izzetine dokunmuş olduklarını hissediyor gibi oluyor ve “Keşke bana hakaretlerin en büyüğünü yapsalardı da böylesine münasebetsiz davranmasalardı.” diyorum.

O münasebetsiz yatıp-kalkmalar yanında bu söylediğim ağır sözün, hafif kalacağı kanaatindeyim. Evet, Rabbin huzurunda durmuş olmanın şuurundan mahrum insanların bu hareketini şahsen ben, O’na karşı yapılan bir hakaret kabul ediyorum. Hem öyle bir hakaret ki, eğer bu insanlar, o esnada bir hançer çıkarıp sineme saplasalardı, belki kâtil olacaktı ama ben, elimi açıp “Allahım, bu insanları affetmeden -elimde ise- Senin huzuruna gelmek istemem.” diye yalvaracaktım: Görüldüğü gibi, ben şahsen namazında herhangi bir insanın gösterdiği laubalilikten fevkalâde müteessir oluyorum.

Namazsız niyazsız veya namazı ruhuyla eda etmeksizin mü’min olmak mümkün değildir. Allah (celle celâluhu), “*Kurtulan mü’minler, yürekleri çatlarcasına namazı eda edenlerdir.*”³ buyurmaktadır. Bu kudsî evlerde kalanların da namazları, namazsız cihanları fethetmelerinden çok daha mühimdir. Zaten onların, namazlarını hayatlarının en önemli meselesi hâline getirmedikçe muvaffak olmaları da düşünülemez.

Hâsılı, ben bu hususta hep dertliyim. Büyük bir tarihî ihmali telafi edebilecek olan nurlu evlerin, ne kadar bu gayeye uygun değerlendirildiğini bilemeyeceğim ama, “İbn Erkam’ın halefleri o evlerin hakkını veriyorlardır.” diyerek hüsnüzan etmek istiyorum. Unutmayın dünyanın enkazı altında kalan ve kalacak olan bütün milletler, umumî bir ihya adına, öyle aydın yuvalarda yetişen Hakk’a adanmış insanları beklemektedir. Ve öyle anlaşılıyor ki bağrında o adanmışların yetiştiği kutlu evlerin fonksiyonu hiçbir zaman bitmeyecektir.

O hâlde gelin -Allah aşkına hakkıyla namaz kılalım.. oruç turalım... Hem öyle kılalım, öyle turalım ki, yaratıldığı günden beri rükûdan başını kaldırmayan melekler “Vay be, böylesi de varmış!” desinler. Öyle bir zikir ve fikirle bütünleşelim ki, bizi gören Mele-i A’lâ’nın sakinleri, “Ancak bu insanlar dünyayı ihya edebilir.” desinler. Tali’li insanlar ya da birer Hak dostu olarak bin bir türlü feyizlerle muhat o evleri, o meme musluklarını çok iyi değerlendirelim. Ahmak insanların yaptığı gibi kahkahalarla, dünya-ukbâ adına hiçbir mânâsı olmayan laf ü güzaflarla vaktimizi heder etmeyelim. Ve evlerimizi bütün dünyayı ışıklandıracak birer ışık kaynağı hâline getirelim. Rabbim, yâr ve yardımcımız olsun!

DİPNOTLAR

- 1 Nur sûresi, 24/36.
- 2 Nur sûresi, 24/37.
- 3 Mü'minun sûresi, 23/1-2.

HAKK'A ADANMIŞ RUHLAR VE EVLİLİK

Soru: Allah rızasını kazanma yolunu bir şehrah hâline getirme düşüncesi içinde evliliğin yeri neresidir. Bu konuda nasıl düşünülmesi ve nasıl hareket edilmelidir?

Ben şahsen adanmış bir insana “Dünyaya ait meseleleri geriye al, ukbâya ait meseleleri de biraz öne çıkar.” demeyi, kendi adıma saygısızlık sayarım. Haddizatında böyle bir yaklaşım hakka-hakikate, sağlam düşünce ve muhkem mantığa da terstir.

Evet, eğer, yeme içme, çalışıp kazanma, çoluk çocuk sahibi olma gibi meseleler fitratın gereği olmasaydı, bu konuda bile “Yüce bir hakikate gönül vermiş insanları bekleyen bunca vazife varken, bu türlü şeyleri aklının köşesinden geçiren kimseler, kendi mantıklarına ihanet ediyorlar.” derdim. Ne var ki Cenâb-ı Hak, bizi yaratıp hayatımızı planlarken, bir yanını da bunlar gibi şeylerle örgüleyip irtibatlandırmıştır.

Bu gibi tabî ve beşerî zaruretler, ibadet ü taat içinde sayılmayıp aksine, ibadet ü taate koşacak mü'minlerin, his ve mantık âlemine istikamet kazandırmak için tâlî meseleler cümlesindedir. Tıpkı sizi bir yerden başka bir yere taşıyacak olan arabanın içindeki estetik buudlu aksesuar gibi. Bu yönüyle de böyle bir meseleye, sadece tatmin olma ve ruhî hazza erme meselesidir denilebilir.

Diğer taraftan nesillerin devamı ve müstakîm bir düşünceyle hizmet etmek için hem kadın hem erkek adına bir hayat arkadaşına ihtiyaç olduğu bedîhîdir. İnsanın akşama kadar koşturup yorulduktan sonra oturup dertleşecek, kendi aralarında bir şeyler paylaşacak ve neticede birbirine destek olacak birilerine ihtiyacı vardır. Bu açıdan yeri geldiğinde bir lisede-

ki talebe bile evlendirilmeli; ancak, ifade ettiğimiz gibi bunlar kat'iyen hayatın gayesi yapılmamalıdır. Hayatın gerçek gayesi, Cenâb-ı Hak'tır ve bunu “*Cin ve insi, Bana kulluk etsinler diye yarattım.*”⁴ âyetinde ifade etmiştir. Bu âyetin farklı şekilde yorumlandığına şahit olmadım. Hz. Sahipkıran'ın yaklaşımıyla “Hilkatin gayesi, fitratın neticesi, iman-ı billahtır.” Evet, bu işin finalitesi Allah'ı bilmek ve O'na iman etmektir. Mârifetle donanıp, muhabbetle coşmak ve vecd ü cezble Allah'a ulaşmaktır. Boyunduruğun yere konduğu, ırzın çiğnenip, namusun pâyimâl olduğu, küfrün, ilhadın kol gezdiği bir dönemde “Hele biraz keyfimize bakalım!” demek, bilmem ki neyin

ifadesidir? Kur'ân bu mevzuda: *“Allah’ın size verdiği her şeyi Allah yolunda harcayın. (Onları bu yolda harcamamak suretiyle) kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın!”*⁵ buyurmaktadır. Evet, mealini verdiğimiz âyeti Allah Resûlü bu mânâda yorumluyor, Hz. Ebû Bekir meseleye böyle yaklaşıyor ve Ebû Eyyub el-Ensârî, İstanbul surları önüne kadar o yaşlı hâliyle gelip cihat vazifesini yerine getirirken bir münasebetle âyeti böyle tefsir ediyorsa bizim oturup kendi durumumuzu tekrar gözden geçirmemiz gerektiği kanaatindeyim.

Onun için İslâm âlimleri böyle bir meseleyi, ibadet-itikat bahisleri içinde değil de; çarşı-pazarda alışveriş gibi “muamelat” kategorisine dahil etmişlerdir.

Diğer taraftan evlenme dinin bir emri olması hasebiyle yerinde farz, yerinde sünnet, yerinde mekruh olabilir. Evet, eğer ilâhî cevaz olmasa, insan aynen def-i hâcette duyduğu hacaleti bu mevzuda da duyması gerekir; yani “Rabbim, bağışla beni. Utanıyorum bunu yapmaktan dolayı ama, müstakîm düşünebilmem, beşerî garizalar karşısında buhrana girmemem için, hayatımın bir parçası hâline getirdiğin ve bu yüzden ihtiyaç duyduğum bu işi yapıyorum. Sen biliyorsun ki, Sana hizmet etmek için ben bu yolu seçiyorum.” demelidir.

Ne acıdır ki, bazı kimseler, daha liseye intisap eder etmez “Benim dünyaya karışmama altı sene kaldı. Üniversite sıralarına geldiğimde bu işi yaparım.” deyip, üniversiteyi bitirirken de “İyi, üniversite de bitti, sıra bu işe geldi.” mülâhazalarına kapılırlar. Bu türlü düşünceleri ben şahsen, benim İslâm’a, imana ve Kur’ân’a hizmet felsefemle telif edemiyorum.

Şimdilerde bir de hissî görmeye takılıp giden ve neticede boşanmaya sebebiyet veren bir evlenme furyası başladı ki, bütün bunlar karşısında içim parçalanıyor ve iki büklüm oluyorum. Hayat boyu bizim için ya bir nimet, ya da nikmet olabilecek böyle bir mesele; akla, mantığa havale edilmesi gerekirken hislere bina edilmekte ve neticede de başa belâ olmaktadır. Hâlbuki hiç olmazsa böyle durumlarda akıl ve mantıkla hareket edilmeli ve komplikasyonlara sebebiyet verilmemelidir. Böyle önemli bir mesele, zevk ve keyif için yapılacak bir şey değildir, yapılmışsa, zehir zemberek dahi olsa karşılıklı katlanılması gereken bir iştir. İç çamaşırını mahremiyetinde korunması gerekli olan o evlilik hayatı, ciddî badirelere maruz kalsa da dışarıya bir şey sızdırmamak icap eder. Evet, belki bazı durumlar itibarıyla eşler, âh u ızdırapla hep “Ah!” edebilirler ama, âlem o “Ah!”dan

haberdar olmamalıdır.

Zannediyorum hizmet duygu ve düşüncesinin birinci planda tutulmaması, Allah'ın vermiş olduğu kabiliyetlerin yerli yerince kullanılıp hizmet düşüncesine kilitlenilememesi sebebiyle ufku dar, gaye-i hayal nedir bilmeyen, yüksek mefkûrelere dilbeste olamamışların sayısını artırıyor. Bu insanların “Bedenim, cismim...” deyip onu düşünmelerinden ve hayatlarını ağız-dil-dudak, yemek borusu ve tatmin uzuvları arasında örgülemelerinden daha tabî ne olabilir ki! Oysaki insanın yaratılmasında çok büyük hikmetler var. 23. Söz’de beyan edildiği gibi, insana bin altın değerinde bir şey verilmiş; diğer canlılara ise bir altın.. o hâlde insan diğer canlılar gibi yaşayamaz.. yaşarsa, onun hesabını mutlaka sorarlar.

Dünyayı düşünen arkadaşlar, -Pir-i Muğan’ın yaklaşımıyla- askerliği bırakıp, çarşıda-pazarda kendilerini ticarete salan insanlar gibi geliyor bana. Böyleleri ihtimal, gerektiği gibi askerlik eğitimi ölçüsünde disipline alıştırmamışlar; eğer alıştırsalardı, 40 yaşında bile bunlara böyle bir şey teklif edildiğinde “Allah, Allah! Benim boş zamanımı mı gördüler ki, yeni bir meşgale teklif ediyorlar. Ben bütün gücümle yüklendiğim bu işin altından kalkamıyorken bu yeni durumu nasıl yükleneceğim ki! Yoksa bunlar beni âvâre, sergerdan biri mi zannediyorlar?” diyeceklerdi. Şu anda bile tanıdığım 50 yaşlarında bir iki insan var ki, “Ben yapmam icap eden şeylere bile bu hâlimle yetişemiyorum. O iki şeyi birden götürmem mümkün değil.” düşüncesiyle yaşamaktalar.

Bediüzzaman Hazretleri, “Benim hakikî talebelerimden bir tanesi bir yere girmişse, ben o yeri o talebem sayesinde kendi hesabıma fethedilmiş bilirim.” diyor. Buna göre, bir okula gelip-giden hak ve hakikate dilbeste olmuş bir gönül var da, o okulda hâlâ başka düşüncede olan insanlara Allah anlatılmıyorsa, o insan Hakk’a adanmışlığını bir kere daha gözden geçirmelidir.

Bu mevzuda imana ve Kur’ân’a gönül vermiş olmakla birlikte, “vakt-i merhunu” gelmeden böylesi şeylere yönelen insanlar, geçici olarak zevk ve lezzet duysalar bile, -Rabb-i Kerimime itimat ederek söylüyorum- dokuz defa elem çekecek, on defa iki büklüm olup, burada da, ötede de inleyeceklerdir. Ettiklerine âh u efgân edecekler ama, iş işten geçmiş olacaktır. Yaptıkları, yıktıkları şeylerden, deldikleri şahs-ı mânevîden -Allah çektirmesin ama- çok çekeceklerdir.

Yâ Rab! Hava karanlık, yollar karmakarışık. Sâlikler baygın ve dalgın. Vazife

mukaddes, sorumluluklar ağır! İnsanlar ise, bu sorumluluklar karşısında olabildiğine duyarsız! Düşman kavî, tali' zebun! Alınacak yollar uzun, Senin rızanı tahsil ise oldukça zor! Ve bizler ne kadar tutarsız ve yetersiziz.!

Yâ Rabbî! Sana bir şey anlatmaya ne gerek!.. Hâlime bakıp görüyorsun. Kırık kalbimle beraber telleri paslanmış bir udum ve elimde parçalanmış bir mızrabım. Senelerden beri bunlardan birini diğerine dokundurmak suretiyle bir ses çıkarayım dedim. Heyhât! Öyle basık bir zemin ki, ne çıt çıktı ne de bir ses getirdi... Bu sözlerimden de hicap duyuyorum; ihtimal şimdi de nankörlük yapıyor olabilirim.

Yâ Rabbî! Senin inayetin olmadan üç adım dahi atamayız. Sen bizleri istikametten ayırmadan, rızana ulaşınca kadar teyidat-ı sübhaniyen ile teyit eyle! Âmin!

DİPNOTLAR

4. Zâriyât sûresi, 51/56.

5. Bakara sûresi, 2/195.

MUHAMMEDÎ RUH VE MÂNÂ İÇİNDE DİYALOG

Soru: Türkiye’de farklı kesimlerdeki insanlara karşı Müslümanlık adına yapacağımız diyaloglarda tavrımız nasıl olmalıdır?

Aslında bu soruya bir tek cümleyle cevap vermem istenseydi “Kendi esnekliği içinde Muhammedî ruh ve mânâya sahip olmalıyız.” derdim. Yine de öyle demiş olalım; sonra anlatılan şeyler de onun tafsili sayılsın.

Kur’ân ve Sünnet’e bu zaviyeden bakınca, konuyla alâkalı birçok âyet ve hadis bulmak mümkündür. Bir insan kendini az zorlayarak, biraz dikkatlice Kur’ân âyetlerine göz gezdirse, bu mevzua esas teşkil edebilecek onlarca âyet bulabilir. Şahsen ben iddiayı sevmem.. yarım yamalak da bir hafızlığım var.. buna rağmen müsamaha, af, diyalog ve herkese bağrını açma ile alâkalı onlarca âyeti peşi peşine okuyabilirim. İşte bu husus İslâm dininin âlemşümül özelliğini yani evrenselliğini göstermektedir.

Kaldı ki; “İslâm” ismi, kökeni itibarıyla silmi, teslimi, emniyeti, güveni ifade etmiyor mu? Öyle ise bunları tebliğ ve temsil etmeden hakikî Müslüman olmamız mümkün değildir. Evet, İslâm isminin mânâları altında herkesi kucaklama, herkese ve her şeye sevgi esası ile yaklaşma vardır. Ama onu bu espri ile ele almaz ve öylece yaklaşmazsak, o zaman ne İslâm’ı anlamış ne de onun tebliğ ve temsilini yapabilmiş sayılırız.

Gerçi Kur’ân-ı Kerim’de, başkaldıran insanlara karşı takınılması gereken tavırlar, had, kısas gibi cezaî müeyyideler vardır. Bu müeyyidelerden hareketle Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali Efendilerimiz, Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yapılagelen birçok tarihî uygulamadan bahsetmek mümkündür. Fakat biz o uygulamaları bağlı olduğu tarihî çizgiden kopararak değerlendirmeye kalkacak olursak yanlış kanaatlere varırız. O hâlde siyak-sibak münasebeti içinde o hâdiselere bakmak ve her şeyi öylece değerlendirmek şarttır. Evet, diyebiliriz ki, İslâm’da sulh, sevgi, af, müsamaha esastır; sair şeyler ise arızîdir.

Öte yandan; eskilerin “evvelen ve bizzat” dediği, mükellefler için evveliyet bahis mevzuu olan konuları öne çıkarmak lâzımdır. Meselâ, Cenâb-ı Hak, sevgiye önem vermiş, Kendisini seveni sevdiğini bildirmiş, en çok sevdiği insana Allah’ı seven mânâsına “Habibullah” ismini vermiştir. Öyleyse bizim de bunu esas almamız ve ona

öncelik hakkı tanımamız gerekir. Münafıklara karşı cihad, kâfirlere karşı sert davranma.. gibi hükümler yine eskilerin ifadesiyle “saniyen ve bi'l-arez”dir. Kaldı ki onlara sert davranma, mücadele etme ve gerektiği yerde öldürme, çeşitli sebeplere talik edilmiştir. Şayet o sebepler söz konusu olmazsa, hükümler de tatbik edilmeyecek demektir. Zahid-i Kevserî'nin uzun uzadıya anlattığı bir misalle konuyu az açalım; Kur'ân-ı Kerim'de zekâtın sarf mahalleri anlatılırken, kalbleri İslâm'a ısındırılacak olanlar (müellefe-i kulûb) da zikredilir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyeleri boyunca bu hükmü hep tatbik etmiştir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat edinceye kadar da bu hükmün neshine dair herhangi bir belge söz konusu değildir. Ne var ki, Hz. Ömer, hilafeti döneminde, te'lîf-i kulûb için yanına gelen insanlara verilen şeyleri onaylamaz; onaylamak bir yana, ellerindeki fermanı yırtar atar. Ardından da “Eskiden İslâm zayıftı, bugün ise Müslümanlar kuvvetli ve güçlüdür. Böyle bir şeye ihtiyaç yoktur.” der ve onları uzaklaştırır. Şimdi Hz. Ömer'in, Efendimiz'in uyguladığı bir hükme böyle tavır almasını aklınıza sığdıramayabilirsiniz. Fakat İslâmî ilimler açısından meseleye yaklaşacak olursanız, Hz. Ömer (radiyallâhu anh) Kur'ân'daki bu hükmün illetini kavramış ve ona göre hüküm vermiştir. Kur'ân ise bu yardımı kalblerin telifine bağlamıştır.

İşte Kur'ân-ı Kerim'deki öldürme, sürme, harp etme gibi hükümler böyle çeşitli sebeplere talik edilmiştir. O sebepler mevcut değilse o zaman yapılacak şey “va'z u nasihattir”, “emr-i bi'l mâruftur”, “kavl-i leyyindir” ve tavr-ı leyyin ile İslâm'ın güzelliklerini anlatmaktır. Bu sebepleri nazar-ı dikkate almadan, Kur'ân'ı Zâhirîlerin anladığı şekliyle anlayıp, vurma, kırma, dövme diyen insanlar maalesef ne hükmü, ne hükmün menâtını ve ne de İslâm'ı anlayabilmişlerdir.

Fakat sebepler tahakkuk ettiğinde, elbette o hükümlerle, hükmün menâtı çerçevesi içinde amel edilecektir. Meselâ siz i'lâ-yı kelimetullah yaparken, sizi öldürmeye kalkıştılar veya çeşitli vesilelerle vatanınıza saldırdılar. Şimdi siz onlara harp ilan etmeyecek misiniz? Çanakkale'de yaptıkları gibi “Kimi Hindu, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ” toplanıp üzerinize gelseler, siz bir köşede sus pus oturup “Ne iyi ettiniz de geldiniz!” mi diyacaksınız?.. Yoksa, evet yoksa canınızı dışınıza takıp mücadele mi edeceksiniz?

Bakın içinde bulunduğumuz dünyanın hâline!.. Geçenlerde bir gazetenin verdiği bir habere göre, dünyanın 56 yerinde sıcak harp devam ediyormuş. Şu son çeyrek asır içinde, dünyaya demokrasi ihraç eden ve hümanizmi bayraklaştıran ABD, Vietnam'da, Körfez'de hep savaştı. Sudan'ı, Libya'yı terörist ilan etti. Üstelik bunları hep demokrasi adına

yaptığını söyledi. Sadece ABD mi? Elbette hayır. Ruslardan Sırlara, Fransızlardan İngilizlere uzanan çizgide hâlen harpler devam ediyor. O hâlde harbe karşı çıkmak beşerî realitelere karşı çıkmak demektir. Onun içindir ki, demokratik hak ve hürriyetlerimize dokundukları an elbette kendimizi müdafaa edecek ve gerektiğinde savaşaacağız. Fakat başta da ifade ettiğim gibi bütün bunlar arızî şeylerdir. İslâm'da esas olan sulhtür, barıştır, insanlığı sevgi ile kucaklamadır.

Sorunuzla alâkalı meselenin bir diğer yanı; diyalog içinde bulunduğumuz insanlarla, “fasl-ı müşterek”leri artırmak ve onlar üzerinde konuşmak gerekir. Hatta konuştuğunuz, görüştüğünüz bu insanlar, Yahudi ve Hıristiyanlar bile olsa, yine bu düşünce ile hareket edilmeli ve muvakkaten bizi birbirimizden ayıracak hususlar bahis mevzuu edilmemelidir. Meselâ, siz onlarla Allah, ahiret konularında anlaşamadı iseniz, onlara Efendimiz’i anlatmanın bir mânâsı yoktur. Efendimiz bizim canımızdır.. O’nsuz bir hayat yerin dibine batsın! Ne var ki, O’nu anlatmada zamanlamanın çok iyi yapılması lâzımdır.

Bakın Kur’ân-ı Kerim Kitap Ehli’ne çağrıda bulunurken diyor ki: *“Ey Kitap Ehli! Aramızda müşterek olan kelimeye gelin.”* Nedir o kelime? *“Allah’tan başkasına ibadet yapmayalım.”*⁶ Zira gerçek hürriyet başkalarına kulluk yapmaktan kurtulmakla gerçekleşir. Allah’a kul olan başkalarına kul olmaktan kurtulur. İşte gelin bu mevzu üzerinde birleşelim, bütünleşelim. Ve yine *“Allah’ı bırakıp da bazılarımız bazılarımızı Rab edinmesin.”*⁷ diyor Kur’ân. Dikkat edin! Bu mesajda “Muhammedün Resûlullah” yok. Ve bir başka âyet; *“İman edenlere söyle; (ey Habibim) Allah’ın günleri(nin gelip çatacağını) ümit etmeyenleri bağışlasınlar.”*⁸ Yani ahirete ve öldükten sonra dirilmeye inanmayanları bağışlasınlar. Çünkü *“Allah herhangi bir kavme ancak kazanmakta olduklarıyla mukabele eder.”*⁹ Yani cezalandıracaksa, onları Allah cezalandırır ve bu mesele bizi alâkadar etmez.

Bu mevzuda bir diğer misal; Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud Savaşı sonunda Mekkeli müşriklere bedduada bulunmuş, başka bir rivayette de bazen sabah namazında sesli olarak ve bazı Arap kabilelerinin isimlerini sayarak onları Allah’a havale etmiş.. zayıf rivayete göre de ‘Bi’r-i Maûne’ hâdisesinde ashabını şehit eden kabilelere 30-40 gün süreyle bedduada bulunmuştur. Ardından *“Kullarımın işinden hiçbir şey sana müessir değildir. Allah ya onların tevbesini kabul eder, yahut onları, (kendileri zalim kimseler oldukları için) azaplandırır.”*¹⁰ âyeti nazil olmuştur ki, anlayana göre burada tatlı bir itap da var.. evet, rakik peygamberin rakik kalbini incitmeden yapılan bir serzeniş. Yani

“Sen seni alâkadar etmeyen mevzulara ne diye giriyorsun. Hâlbuki bunlar seni ilgilendirmeyen şeyler.”

Buraya kadar arz ettiğimiz misallerde de görüldüğü gibi, diyalog arayışları içinde en önemli mesele, fasl-ı müşterekler üzerinde durma ve konuşmadır.

Söz buraya gelmişken yıllar önce dinlediğim bir hatırayı sizlere anlatmak ve bununla mevzua biraz daha açıklık getirmek istiyorum. Mevlâna Halid-i Bağdadî Hazretleri, halifelerini dünyanın dört bir yanına gönderir. Bunlardan -Şeyh İsmet Efendi olabilir- bir müridi de Isparta’ya geliyor. O, cemaate nasihat ederken, hahamlar ve papazlar da gelir dinlerler. Bir gün o cemaatte ilmî hakikatlerin diliyle Allah’ın varlığını izah eder. Meselâ der ki, “Bir hücrede 40 bin atom vardır. İhtimal hesaplarına göre bunların böyle olabilmesi için 10 üzeri şu kadar sıfır rakamı ki, bunu okumamız mümkün değildir.” veya “Güneşte saniyede şu kadar hidrojen atomu helyuma dönüşüyor. Bu ise ...” vb. Misallerin bitiminde “Bu bize Allah’ın varlığını göstermez mi hahambaşı?” der. Hahambaşı da onu tasdik eder. Bir başka sefer aynı şeyi papaza sorar. Papaz da “Haklısınız Hocaefendi.” cevabını verir. Nihayet bir seferinde Hz. Muhammed’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) bahsedince haham da, papaz da “Hocaefendi, itikadımızı bozma!” diye hemen itirazda bulunurlar. Evet, Efendimiz bizim canımızdır, ruhumuzdur. O’nsuz hayat batsın ve yerin dibine girsin! Ama O’nun hatırına bir şey yapıyorsak, yine O’nun hatırına zamanlamayı iyi yapmamız, neyi, nerede ve ne zaman söyleyeceğimizi çok iyi hesap etmemiz gerekir. Hâsılı; fasl-ı müşterekler etrafında dönüp durma, diyalog adına dikkat etmemiz gereken en önemli noktalardan birisidir.

Ve son bir husus; münasebette bulunacağımız kimselerle konuşacağımız şeyleri önceden çok iyi belirlememiz gerekmektedir. Meselâ bir ateiste Allah’ın varlığı mevzuunu, onun anlayabileceği bir dil ve üslûpla.. kader hakkında şüphe ve tereddütleri olan veya İnsanlığın İftihar Tablosu’nun “hâtem-i divan-ı nübüvvet” olduğu konusunda şüphesi bulunanla da o konuları çok iyi bilerek ve zamanlayarak konuşmak icap eder. Yani herkesin nabzını tutma ve nabza göre şerbet verme esas olmalıdır.

Ancak ben, içinde yaşadığımız zaman dilimi itibarıyla, akideye müteallik meseleleri müzakere etme gibi bir problemin olmadığı kanaatindeyim. Zaten genelde bütün dünyada dine doğru bir yöneliş var. Bu açıdan şimdilerde temsilin çok daha önemli olduğunu düşünüyorum. Evet, bugün, iffetli, temkinli, tedbirli, samimî, ihlâslı, çalmayan-

çırpmayan, kendini fazlaca düşünmeyen, hasbî, yaşatma zevkiyle yaşamadan vazgeçmiş, dünyevî beklentileri bulunmayan Hak dostlarına ihtiyaç var. Eğer toplum bu vasıflarla bezenmiş insanları bulabilirse, temiz vicdanlar onlara doğru yönelecek ve dine sarılacaklardır. Son dönemler itibarıyla hizmet insanlarına gösterilen teveccühün arkasında bunun olduğunu zannediyorum. Rabbim, sırat-ı müstakîmden ayırmasın! Âmin!

DİPNOTLAR

6 Âl-i İmrân sûresi, 3/64.

7 Âl-i İmrân sûresi, 3/64

8 Câsiye sûresi, 45/14.

9 Câsiye sûresi, 45/14.

10 Âl-i İmrân sûresi, 3/128.

BİR KALKINMA MODELİ

Soru: Müslümanların iktisadî, içtimaî siyasî vb. alanlarda mahkûm konumdan kurtulabilmesi mümkün müdür? Bu hususta ne gibi esaslara riayet edilmesi gerekir?

İslâm, kendisine tâbi olanların hem dünya hem de ahiret saadetlerini garanti eden bir dindir. Niyet esas olmak üzere, İslâm için hizmete gönül vermiş her fert; ferdî, ailevî, içtimaî hayatının her ânını ibadet hâline getirebileceği gibi, iş hayatını hizmet yörüngesine göre tanzim ettiği takdirde, ömrünü de bütünüyle ibadet hâline getirebilir.

Müslümanlar, dünyanın her yerinde ve her zaman hem zengin hem de hâkim güç olmalıdırlar. Çünkü günümüzde Müslümanların iktisadî ve ilmî açıdan bir üstünlük sağlamadan cihanla hesaplaşmaları mümkün değildir.

Allah (celle celâluhu), Kur'ân-ı Kerim'de: “Mü'minlere karşı kâfirlere asla yol vermeyeceğini”¹¹ ifade buyurur. Yani kâfirlerin mü'minler üzerinde hâkimiyet kurmalarına razı olmadığını, hem de kudsî bir üslûpla hatırlatır. Buradan hareketle mü'minin; ister fert ister cemaat olarak, kâfirlerin muvazenelerine tâbi olmalarının bir vebal olduğu söylenebilir.

Meselâ, dünyadaki iktisadî hayatı hep başkaları belirliyor ve biz yerimizde sayıyorsak.. ve bu fakirlik ve mezelletten kurtulma cehdi, gayreti yoksa, sürekli günah işliyoruz demektir. Çünkü tefsircilere göre, Allah (celle celâluhu), burada, zâhiren tarihî bir gerçeği haber vermektedir. Ne var ki tarihte pek çok defa mü'minlerin, kâfirlerin sultası altına girerek esaret hayatı yaşadıkları da bir gerçek. Öyle ise, onların bu hâli Kur'ân'ın haber verdiği gerçeğe çelişki içinde demektir. Hâlbuki Kur'ân, her zaman doğru söyler ve doğruyu haber verir. Bu itibarla da âyetteki ifade, bir vâkıayı haber verme cümlesi değil, bir hedef gösterme, bir gaye belirleme yani bir inşâ cümlesidir. Bu açıdan mü'minin; her alanda kendisini üstünlüğe taşıyabilecek dinamikleri kullanması ve üstünlüğe sıçraması şarttır. Üstad Bediüzzaman'ın tespitleriyle, dünyada her şey ilme bağlıdır. Geçenlerde bunu fütürist Toffler de söylemişti. Bu açıdan, cehalete karşı ilim dinamiğini elde edemeyen bir toplum, içinde yaşadığı çağa ve teknik gelişmelere nakavt olacağı gibi, vifak ve ittifakı yanına alıp tefrikaya karşı savaşmayan bir toplum da muasırlarına yenik düşecektir. Evet, bu dünya, Batı Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği gibi birlikleri tesis ederken; kendi içindeki çekişme ve sürtüşmeleri yenemez ise, kendine karşı gerçekleştirilen birlikler karşısında fazla dayanamayacak ve yenilgiyi kabul etmek zorunda kalacaktır.

Bir diğerk taraftan, fakirlik ve zarurete karşı zenginlik yollarını arařtırmayan bir millet, er geç bařkalarının sultası altına dūřmeye mahkūmdur. Bōyle bir mahkūmiyete dūřmūř Mūslūman bir millet, kāfirlerin sultası altına girdiğinden dolayı Allah indinde de mesul ve gūnahkār sayılır. Onun için her zaman Mūslūmanlara dūřen vazife, din-i mūbin-i İslām'ın prensiplerine inkıyat ile beraber řeriat-ı fitriyenin kanunlarına da riayet etmektir. Zira řeriat-ı fitriyeye riayet etmek, sedd-i zerāi açısından -ki fıkhıa ait bir disiplindir- vacip hūkmūndedir.

Bu temel dūřünceden hareketle her mū'min, -meřru dairede olmak řartıyla- mutlaka bir yolunu bulmalı ve mutlaka zengin olmalıdır. Gerektiğinde sermayeler birleřtirilmeli, yurt dıřında, yurt içinde, yatırımın geçerli ve rekabete açık olan tūrlerinde mutlaka yatırıma gidilmelidir. Mūspet ve dinī ilimlerle yetiřmiř insanlar vasıtasıyla gelecek asırları kucaklamak ve zamanı her yōnūyle bizim lehimize çevirmek için ekonominin bu mevzudaki mūessiriyeti unutulmamalı ve řimdilerde iktisadī gū ona sahip olan ellerden mutlaka istirdat edilmelidir. Allah (celle celāluhu), Kur'ān-ı Kerim'de yeryūzūnūn salih insanlara miras kılındıđını haber vermektedir.¹²

O hāilde mū'minler, kendi bilgisizlikleri ve koordineli çalıřmamaları sebebiyle bařkalarına kaptırdıkları muvazenedeki yerlerini geri almak mecburiyetindedirler. Bu açıdan mū'minlerin yurt içinde ve yurt dıřındaki servet yollarını keřfedip, zengin olmaları řarttır. Zira her řeyleriyle milletimizin devletler muvazenesinde layık olduđu yeri almasına kilitlenmiř bu insanların ticarete çalıřmaları, parayı koruma korkuları -niyetlerine binaen- dūřman karřısında nōbet tutmadaki korku gibi birer sevap vesilesi olabilir. ūnkū hayır yolunda, bazen kōtū gibi gōrūlen iřler bile hayır olabilir.

Meselā mū'minin içindeki řeyleri itrah edip namazını huzurla kılmak için def-i haceti.. dıřarıya çıkınca da "Sūbhanek" veya "Gufrānek" demesi.. abdestini sıhhatli almak için istibra yapması ve ezanı dikkatle dinleyip namaza konsantre olması.. evet, bunların hepsi birer ibadettir. ūnkū fukahāya gōre, hayır yolunda ve o hayra vesile olacak hemen her meřru sebep bir ibadettir. Őyleyse bu ūlkenin ekonomi ve eđitim açısından kalkındırılması, birlik ve beraberliđimizin temin edilmesi, Mūslūmanların devletler muvazenesinde o ōnemli yerlerini ihraz etmeleri mūlāhazasıyla yapılan sınaī, iktisadī her teřebbūs bir ibadet hūkmūndedir.

Burada hatırlatılması gereken bir diğerk mesele de meslekī kuruluşların ciddī

organizasyon ile birbirleri arasında dayanışmalarıdır. Evet, her bir meslek erbabı, kendi aralarında birleşmeli, organizeli çalışmaya gitmeli ve -Allah'ın izniyle- aşılamayacak bir güç hâline gelmelidirler. Gerçi bizim hiç kimseyle rekabet etme gibi bir niyetimiz yoktur. Fakat birbirini seven ve kendi kazandığı kadar kardeşinin de kazanmasını arzu eden, aynı düşünceye sahip insanların bir araya gelmesi çok önemlidir.. ve tabî böyle bir beraberlik başka türlü ve başka niyetlerle bir araya gelmelerden de çok farklıdır. Böyle bir farklılığın ortaya konulabilmesi için de bu türlü teşebbüslere ihtiyaç vardır. Meselâ Japonya'da olduğu gibi ülkemizde de genç, olgun ve ihtiyar işadamları bir araya gelebilir, kamplar ve seminerler tertip edip işleriyle alâkalı meseleleri derinlemesine müzakere edebilirler. Yapılacak bu müzakereler neticesinde, içte ve dışta gerçekleştirecekleri bütün ekonomik hamlelerde birbirlerine destek olabilir ve ferdî teşebbüslerin yerine kolektif şuuru hâkim kılarak onun rehberliğinde zirvelere yürüyebilirler.

DİPNOTLAR

11 Nisâ sûresi, 4/141.

12 Enbiyâ sûresi, 21/105.

İDEALLERİN REALİZE EDİLMESİ

Soru: Her türlü çarpıklığın ve değerler savaşının yaşandığı bir toplumda hizmet edenler ideal ile realite dengesini nasıl tutturacak? Bu dengeyi tutturabilen insanların vasıfları nelerdir?

İçinde bulunduğumuz toplumda değişik çarpıklıkların yaşandığı ve değerlerin altüst olduğu bir gerçektir. Böyle bir kaostan nizamın ortaya çıkması ise oldukça zordur. Çünkü her kaos yeni bir kaos doğurur. Genelde ilmî telakkiler de bunun böyle olmasını gerektiriyor. Burada içtimaî yapıda da bir determinizmadan bahsedilebilir. Ama bu şartlı bir determinizmadır. Çünkü kendi akidemiz açısından, içinde bulunduğumuz dünyadaki düzenler, nizamlar, âhenkler, itibarî bir hattan ibaret olsa bile, bunlar hep insan iradesinin etrafında örgüleneğelmektedir. Şayet insanı, tabiattaki hâdiselerin cereyanı ve belli bir noktaya varması şeklinde ifade edebileceğimiz, fiziğin-astrofiziğin esasları içinde mütalâa edecek olursak, o zaman onu câmidler derekesine indirmiş oluruz. Oysaki Allah'ın insana en hususî, en önemli lütuflarından biri de iradedir. İnsan iradesiyle, iradesiz bütün varlıklardan ayrılır. Meselenin içinde irade bulunduğundan dolayı, insanlarla alâkalı yapılanmalar ve yenilenmeler öncesi kaos olabilir. Böyle bir dönemde insan entropiler (dönüşümler, değişiklikler ve çöküşler) fasit dairesini kırarak, bunun yerine -Allah'ın inayetiyle- salih bir daire, yani kısır döngüye mukabil velûd bir döngü ikame edilebilir. Bir kere bu, beşer tarihi açısından, “tarihî tekerrürler devr-i daimi” içinde kendisini çokça hissettiren bir hâdisedir. Meselâ İsrailoğulları gibi kırk sene Tih çölünde gayesiz, hedefsiz fakat içte belli bir gayeyi gerçekleştirmeye matuf dolaşan insanlar, bir gün, gelmiş o bölgenin kaderine hâkim olmuşlardır. Netice itibarıyla belli bir dönemde tamamen maddeye aborde olmuş İsrailoğulları, Seyyidina Hz. Mesih'in üst üste şok tesirinde vermiş olduğu mesajlarla, derlenmiş, toparlanmış ve metafiziğe açık bir cemaat hâline gelmişlerdir.

Bunun tarihte birçok örneği vardır. Yine meselâ, bütün ahlâkî kuralların tefessüh ettiği cahiliye döneminde fuhuş teşvik görmüş ve aile yapısı da zir ü zeber olmuştu. Üstad'ın yaklaşımıyla, Allah (celle celâluhu) böylesine ahlâkî değerlerin hemen bütününün dejenere olduğu bir toplum içinden bile, insanlığa medeniyet muallimi insanlar çıkarmıştır. Bütün bunlar gösteriyor ki, his, şuur, irade dediğimiz faktörler kulak ardı edilecek şeyler değildir. Evet, bunlar insanı kâinatta eşi, enîs ü celîsi, hemcinsi varlıklardan ayırdığı gibi diğer

taraftan da emrine musahhar varlıklardan da ayırmaktadır.

Geçmişte, cahiliye toplumu gibi, olabildiğine vahşi bir toplumdan Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar ve Alilerden... müteşekkil örnek bir toplum çıkarıldığına göre, tarihî perspektifler açısından günümüzdeki toplumdan da -Allah'ın inayetiyle- ümitlerimize inşirah salabilecek yeni nesillerin çıkarılması mukadderdir. Yeter ki biz, onlara iman aşkını aşılatabilelim. Çünkü aşkı, şevki besleyen de, ümidi besleyen de odur. Evet, ümit, ancak imanla beslenir, imanı olmayanın ümidi de olamaz. Hz. Sahipkıran'ın ifadesiyle, "İman hem nurdur, hem de kuvvettir. Hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir.. ve imanının kuvvetine göre her şeye karşı koyabilir." Bundan dolaydır ki yeni nesillere iman nurunu aşılایp sinelerinde kök salmasını sağlamak çok önemli bir husustur.

İmandan sonra ikinci esas ilimdir. Her ne kadar günümüzde iman ile ilim birbirine zıt gibi gösterilse de, esasen bunlar, bir vâhidin iki yüzü gibi birbirine bağlıdır. Çünkü insan, hakikat aşkına imanla kapı aralamıştır. Hakikat aşkı ise, insanda bir araştırma aşkı; araştırma aşkı da ilim aşkı meydana getirir. Bu yüzden ilim, aşk derecesinde sevilmelidir. Bunu yaparken de hakikat aşkı gözden ırak tutulmamalıdır. Çünkü hakikat aşkı insanlığa hizmet demektir. Bana göre maddîmânevî hemen her problem, bu iki hususla irtibatlandırılarak çok rahatlıkla çözülebilir.

Diğer taraftan bu esaslara bir de sorumluluk aşkını eklemek mümkündür. Maddîmânevî herhangi bir çıkar mülâhazasına girmeksizin sadece vazife ve sorumluluk hissi ile vatan, millet ve din uğrunda bir kısım yüklerin altına girmek ve gençliğe böyle bir mesuliyet duygusu kazandırmak, hakikaten bu çarpıklığın sona erdirilmesi adına önemli bir unsurdur. Bizler böyle bir sorumluluk ruhuyla hareket ettiğimiz zaman, idbarımız ikbale dönecektir.

Netice olarak, Allah rızasına giden yolu bir şehrah hâline getirme gayretindeki fikir işçileri, kat'iyen ikbal ve istikbal sevdasına kapılmamalıdır ki, milletçe özlediğimiz yarınlara yürüyebilelim... Evet, yok olalım ki, yoklukta varlık tecellîlerine mazhar olabilelim. İşte bu, soruda bahsedilen, değerler hercümerç olmuş bir toplumda, ideallerini realize eden insanların varlığının en büyük göstergesidir.

MEŞVERETİN TABÎ BİR NETİCESİ: İTAAT

Soru: İtaat edilmesi gereken bir noktada bazen aklımız ve mantığımız ters düşen hususlar olabiliyor. Bu noktada itaati nasıl anlamalıyız?

Bizim anladığımız mânâda itaat ve inkiyat, askeriye ve emniyet gibi resmî müesseselerde amirlerin, sivil toplum hareketlerinde de o işin sevk ve idaresini yapan, umumun kabul ettiği bir şahsın ya da insanların her türlü konuyu orada istişare edebilecekleri değişik kimselerden meydana gelmiş bir meşveret meclisinin, içtihat, tespit ve kararlarını yerine getirmekten ibarettir. Ne var ki, sivil inisiyatiflerde ne itaat ve inkiyat edilen şahıs, ne de meşveret meclisinin kendilerine itaat ve inkiyat edilmeyi beklemek gibi hak ve istihkakları yoktur.

Fakat, zaman, milletimizin devletler muvazenesinde hak ettiği yeri alması için herkesin katılması gereken bir seferberlik zamanı gibi olduğuna göre, meseleler, her zaman belli bir heyetin meşveretinden çıkmalıdır ve alınan kararlara da, mutlak mânâda itaat edilmelidir. Zira meşveret ve itaat bir vâhidin değişik yüzleri gibidir.. ve bunlar, İslâm içtimaî hayatının önemli unsurlarıdır.

Soruda bahsedildiği gibi, meşverette çoğunluk tarafından benimsenen hususlar bazen herkesin aklına yatmayabilir ve herkes tarafından kabul edilmeyebilir. Meşveret meclisinde bulunanlar da, Allah katında kendilerini sorumluluktan kurtarmak için, içtihat farklılıklarını dile getirebilir, her meseleye ulu orta “Evet” demeyebilir ve alınan kararlara muhalefet şerhi düşebilirler. Aslında, meşveretin gerçek anlamı da işte budur. Ancak bazılarının muhalefetlerine rağmen, eğer ilgili mevzuda bir karar alınmışsa, artık o muhalif kişilerin bu karar aleyhinde tek bir kelime bile konuşmamaları ve karara uymaları gerekir. Zira bu tür konuşmalar kendilerini Allah’ı anlatmaya adanmış bir topluluğu gıybet etmek demektir. Gıybet ise, Hakk’a hizmet eden bir topluluğun hukukunu ihlâl olduğundan, onların her biriyle onlar hakkında söylediklerini de zikredip ferden ferda helâlleşmedikçe o şahsın kurtulması ve Cennet’e girmesi mümkün olmayabilir.

Evet, istişarede alınan kararlara mutlaka uyulması lâzımdır. Meselâ, meşveret meclisinde bir yere gidilmek üzere ekseriyetle karar alındı ve yola çıkıldı. Yolda -Allah muhafaza- kaza oldu. Kaza sonucu karara karşı çıkanların “Biz dememiş miydik?.. Gitmeseydik kaza olmayacaktı.. gittik başımıza bu iş geldi!” gibi ifadeleri, kaderi tenkidin

yanında, diğer arkadaşları gıybet sayılır.

Bu hususta Allah Resûlü'nün şu kararlılığı çok dikkat çekicidir: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Uhud Savaşı öncesi ashabı ile meşveret eder; kendi görüşü, Medine'de kalıp müdafaa harbi yapma istikametindedir. Ancak, yapılan istişare sonucu, Medine'nin dışına çıkılarak taarruz harbi yapılmasına karar verilir. Bu karar gereği Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'a gider. Bu noktada Seyyid Kutub'un şu enfes yorumu çok yerindedir: "Allah Resûlü Uhud'a çıkarken orada 70 kişinin şehit verilmesi değil; Medine'de taş taşın üstünde kalmayacağını bilseydi, meşveretin hakkını vermek için yine çıkacaktı."

Evet, meşveretin İslâm'da ve Müslümanların hayatında böyle önemli bir yeri vardır. Yıkılan Medine tekrar yapılabilir ama teşri döneminde İslâm'ın bir rüknü yıkılırsa onu yeniden inşâ etmek imkânsızdır. Öyleyse, meşveret heyetinde bulunan herkes sahip oldukları güzel fikirleri heyete sunmalı ve o güzel düşüncelerin herkese mâl olmasını sağlamalı.. ve tabî aksi karara da mutlak mânâda uymalıdır.

Buraya kadar arz etmeye çalıştığımız esaslar, itaat etme ile ilgiliydi. Bu meselenin bir diğer yönü -ki o da itaat etme kadar önemlidir- kararlara itaat ettirme adına resmî müesseselerde amirlere, sivil toplum hareketlerinde de o işin sevk ve idaresini yapan, umumun kabul ettiği şahsa düşen sorumluluklardır. Hemen ifade edelim ki, bunun bütün misallerini Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyeleri içinde görmek ve göstermek mümkündür. Nebiler Serveri'nin hayatını bu perspektiften inceleyerek, ondan her zaman itaat ettirmeye yönelik genel prensipler çıkartabiliriz.

Şimdi isterseniz, bu çizgide cereyan eden bazı tarihî vak'alara kuşbakışı bir göz atalım:

Cahiliye dönemi Arapları, oldukça ferdî hareket eden insanlardı. Hemen en küçük bir mesele bile, onları aile aile, oymak oymak, kabile kabile birbirine düşürebilirdi. Böyle bir toplumun fertlerinin birbirine düşmemesi, bazılarının bazılarına itaat etmesi âdetâ imkânsızdı. O dönemde Mekke ve Medine'de kendi içlerinde birçok parçaya ayrılmış pek çok kabile vardı. Bunlar, dışta kavga edecek insan bulamayınca, kılıçlarını çekerler ve birbirleriyle savaşırlardı.

İşte böyle bir toplum içinde itaat düşüncesini geliştirip bir baş etrafında bunları

toplamak, Allah Resûlü'nün peygamberliğine delil teşkil edecek ölçüde büyük bir hâdisedir. Bana göre bu husus, felsefî siyer yazarlarının dikkatinden kaçmıştır. Evet, Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), olabildiğine bedevî ve birbirini yiyen bir cemaatten; medenî ve birbirini dinleyen, itaat eden bir cemaat çıkarmıştır.

Yine o dönem anlayışı içinde, Araplar bir köleye hiçbir zaman -hele bu bir de siyahî ise- insan nazarı ile bakmazlardı. Sanki onlara göre, Allah'ın iki kulu vardı da bunlardan birine “Şeytan ol!” dedi; o da gidip siyah oldu. -Bugün pek çok siyahlar bunun aksini düşünürler- Onun için Bilal-i Habeşî (radıyallâhu anh), Ümeyye b. Halef'in yemek yediği odaya girme hakkına bile sahip değildi. Yani köle, insan mı değil mi, şayet bu köle siyah ise, hayvan mı insan mı meselesinin münakaşası yapılırdı. İslâm geldi ve köleleri öyle bir mevkie yükseltti ki, meselâ, saçları siyah ve kıvrıkcık, dudakları iki parmak kalınlığında “Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah” derken “şin” harfini çıkaramadığından dolayı “Eshedü” diyen Bilal-i Habeşî (radıyallâhu anh), Bedir'de eşrâf içinde hâdiselere müdahale edebiliyor ve görüşlerini ortaya koyabiliyor.. ve Hane-i Risaletpenâhî'ye İbn Mesud'la aynı hakka sahip bir şekilde girip çıkabiliyordu.

Bunlardan bir diğeri Efendimiz'in azatlı kölesi Zeyd b. Hârise'dir. O da Bilal-i Habeşî gibi siyahî bir insandı. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Zeyd b. Hârise'yi içinde Cafer b. Ebî Talib, Abdullah b. Revâha, Halid b. Velid.. (radıyallâhu anhüm) gibi soylu harp dâhileri ve savaş kahramanları bulunan ordunun başına kumandan tayin etti ve önemli bir harbe gönderdi. Bunlar cahiliye dönemi anlayışlarını bir kenara iterek siyahî kumandan Hz. Zeyd'e (radıyallâhu anh) itaat ettiler.

Kaderin garip cilvesine bakın ki, aradan geçen onca yıldan sonra, yine Bizans üzerine gidecek bir orduya Nebiler Sultanı, Hz. Zeyd'in oğlu Üsame'yi kumandan tayin etti. Bu defa da ordunun içinde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (radıyallâhu anhüm) gibi devasa şahsiyetler vardı.

Asr-ı Saadet'te bu istikamette cereyan eden bir başka olayı da, Abdullah İbn Hüzafe'tü's-Sehmî anlatır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu büyük insanın emrine bir müfreze vererek bir yere gönderir. Orada emrindekilerden birinin itaat düşüncesinde kusur ettiğini anlayan Hz. Abdullah bir ateş yaktırır ve “Kendinizi bu ateşe atın!” emrini verir. Bu emir karşısında bazıları doludizgin kendilerini ateşe atmak ister. Bazıları ise “Biz ateşten kaçıp Allah Resûlü'ne iman ettik, şimdi kendimizi ateşe mi

atacağız?” deyip geri dururlar.

Sefer dönüşü meseleyi Allah Resûlü’ne anlatırlar. Efendimiz, “*Eğer o ateşe girseydiniz ebediyen çıkmazdınız!*” karşılığını verir. Çünkü bu bir intihardır. İntihar ise Allah’ın yasak ettiği bir ameldir. “*Hâlık’a isyanın bahis mevzuu olduğu bir yerde mahluka itaat yoktur.*” Haram olduğu kat’î olan meselelerde hiç kimseye itaat edilmez.

İşte bu ve benzeri misallerden hareketle, sahabeyi o cahiliye Arap anlayışından uzaklaştırıp, itaat duygu ve düşüncesi ile dolduran sırrı keşfetmek ve onu hayata geçirmek, resmî müesseselerde idarecilerin, sivil toplum hareketlerinde de umumun kabul ettiği şahısların görevleri olmalıdır. Meselâ, bu çerçevede Üstad Bediüzzaman’ın “Kardeş kardeşe peder olamaz, mürşit vaziyetini takınamaz.” ölçüsüne uygun hareket etmek çok önemlidir. Bu, insanları köle gibi kullanmama, bulunduğu makamı baskı unsuru gibi görmeme, mütekabiliyet çizgisi içinde iş yapma ve yaptırma şeklinde anlaşılabilir.

Evet, eğer bunlar hayata geçirilebilirse, soruda bahis mevzuu edilen olumsuzlukların hiçbiri söz konusu olmaz. Burada Übey b. Ka’b ile İbn Abbas (radıyallâhu anhümâ) arasında geçen hâdise, bizim düşünce ufuklarımızı aşacak boyuttadır. Bir gün Hz. Übeyy (radıyallâhu anh) ata binerken İbn Abbas atın üzengisinden tutar. Übeyy b. Ka’b onun bu davranışı karşısında: “Sen ne yapıyorsun, sen ki peygamberin amcasının oğlusun.” deyince; İbn Abbas: “Biz büyüklerimize hürmet göstermekle emrolunduk.” der. Bu defa Hz. Übeyy, İbn Abbas’ın elini tutup öper; “Biz de, Ehl-i Beyt’e karşı böyle davranmakla emrolunduk.” karşılığını verir.

Zannediyorum, bu mütekabiliyet duygusu geliştirilebilse, ne aşağıdakiler “Biz itaat ediyoruz.” diyerek üsttekilere karşı istiskalde bulunacak; ne de üsttekiler kendilerini dinlemeyen insanlar karşısında bazı şeyleri yaptırma zorlanacaktır.

Hâsılı, istişare, nebevî; münferit hareket ise şeytanî bir davranıştır. İtaat ise meşveretin tabî bir neticesidir. Cihan tarihinde peygamberler, vahiyle müeyyet oldukları hâlde istişare ederek hareket etmişlerdir. Bunun aksine, Ramses’ten Amnofis’e, Sezar’dan Napolyon’a; Cemil Meriç’in ifadesi ile ondan da deli teke Hitler’e, Stalin’e, Lenin’e kadar ne kadar firavun varsa bunların hepsi de müstebit, tek başlarına karar veren ve infaz eden insan görünümlü şeytanların çiraklarıdır.

İkinci Bölüm Düşünce Boyutu

ÇOK ULUSLU ŞİRKETLER ÇAĞINDA TİCARÎ ORTAKLIKLAR

Soru: Türkiye’de kurulmuş bulunan ticarî ortaklıkların, yabancılar seviyesinde başarılı olamamalarının sebebi nedir? Bu konuda başarılı olmak için neler yapılabilir?

Dünya, ticarî, siyasî, kültürel vb. alanlarda, süratle işlerin büyük ölçekli olmanın geçerli olduğu bir döneme doğru kaymaktadır. Böyle bir dönemin arifesinde, gelecekte ticarî ve iktisadî hayatta bir “natürel seleksiyon” yaşanacağını, küçüklerin dökülüp biteceğini, büyük ölçekli olanların hayatlarını devam ettireceğini; dolayısıyla da sermayeler ve gayretler bir araya getirilerek büyük iş merkezlerinin tesis edilmesinin gerektiğini defaatle dile getirdiğimi hatırlıyorum. Ne var ki, bugüne kadar istenildiği ve arzu edildiği seviyede bunun gerçekleştiğini de söyleyemeyeceğim.

Evet, günümüzde ticarî hayatla iştigal eden her müteşebbisin, küçük küçük, köşe başlarında yer alan bakkal dükkânlarıyla, yarınlara yürünemeyeceğini bilmesi gerekir. Öyle ise, güvenilir ve piyasayı bilen, kabiliyetli, kapasiteli insanların önderliğinde büyük ortaklıkların tesis edilmesi mutlaka gereklidir.

Gümrük Birliği’ne girme, Orta Asya ülkelerine açılma.. gibi yeni gelişmelerle Türkiye’nin ufku açılmakta ve ticarî hayatta yeni bir dönem başlamaktadır. Bu gelişmelerin ülke ve insanımız adına geniş imkânlar sağlayacağı kanaatindeyim.

Bütün bu fırsatların yerinde ve zamanında değerlendirilmesi için de, büyük sermaye ortaklıklarının kurulması, yerinde bazı banka veya finans kurumlarının garantörlüğünde dış dünyaya açılmanın vaktinin gelip-geçtiği düşüncesindeyim.

İkinci olarak; yapılacak işler, mutlaka uzman bir kadro ile yürütülmelidir. Sermaye ortakları bu işin ehli değillerse, iş behemehal ehline tevdi edilmelidir.

Bazı müteşebbislerin her ne kadar daha önceden küçük çapta ticarî tecrübeleri olsa da, idareye müdahalesi önlenmeli ve iş, tamamen salahiyetli bir kadro tarafından yönetilmelidir. Yoksa “İştirakim kadar, müdahalem olmalıdır.” düşüncesiyle hareket edilirse, neticenin fiyasko olacağı kaçınılmazdır.

Üçüncü önemli bir husus da; bana göre bir ortaklık esnasında, şahsın bütün mal varlığını ortaya koymamasıdır. Evet, Shakespeare'in ifadesiyle "Ya olma ya da olmama" deyip, balıklamasına işin içine girilmemesi gerekir. Herkes kendi malından, maişetine esas teşkil edecek bir miktarını geride bırakmalı ve geri kalanını sermaye olarak vermelidir. Bunun, o teşebbüsün geleceği adına birtakım yararları olacaktır. Çünkü böylesi büyük yatırımlar, hele bir de dışa açılma söz konusu ise, belki 5-10 sene gibi uzun bir dönem kâr etmeyecek, etse bile sermayedârlara dağıtılamayacaktır. Bu kadar zaman içinde belli bir gelir olmadan geçinilemeyeceğine göre, bir kısım sıkıntılara maruz kalınacak ve bir beklenti içine girilecektir. Öyle ise, yapılan ortaklık, âdetâ bir ek iş konumunda olmalıdır.

Diğer taraftan başta ne karar alınmışsa, mutlak o uygulanmalı ve vaz'edilen kurallara sadık kalınmalıdır. Meselâ, işe başlarken "Şirketimiz rekabete hâvi hâle gelinceye kadar, kâr dağıtılmayacak." denmişse, müessese bulunduğu yer itibarıyla rekabete hazır hâle gelinceye, pazar ve piyasalarda yer tutuncaya kadar kâr dağıtılmamalıdır. O iş, nasıl bir seyir gerektiriyorsa, her şey o usûl içinde takip edilmeli; icabında belli bir sisteme oturması için 20-25 sene beklenmelidir. Mü'min, hırsla zenginleşme ve birden çok kazanma anlayışından uzak durmalıdır. Aksine böyle bir düşünceden mutlaka zarar görebileceği akıldan uzak tutulmamalıdır.

Dördüncü bir husus ise; dünyevî işler, sırf dünyevî avantajlar nazar-ı itibara alınarak tesis edilmelidir. Ticaret hayatı, ibadet kuralları içinde ele alınmamalıdır. Ticaret etrafında vaz'edilen kuralların birçoğu ne Kur'ân, ne de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından söylenmiştir. Onlar, genel itibarıyla fukahanın koymuş olduğu kurallardır. Bu, kat'iyen ticaretle işğal ederken, İslâm'ın yasak ettiği şeyler içine girilebilir mânâsında anlaşılmalıdır. Eğer birileri şu ya da bu yolla zengin olmuşlarsa, o yollar alınıp kullanılmalı; ancak, bunların Kitap ve Sünnet'in ruhuna aykırı olmamasına dikkat edilmelidir.

Bu kapsamda dışarıdan bazı firmaların bayilikleri alınabilir. Buna tevessül ederken de, satılacak malda toplumların yapı farklılıkları gözardı edilmemelidir.

Ayrıca Japonya, Amerika.. gibi ülkelerde insanların ürettiği malların, devlet kanalıyla dış piyasaya sürülmesi nedeniyle, pazar problemi yoktur. Tabî ki, bu onlar için, emin bir şekilde kepçeyle kazandıklarını kaşıkla yeme demektir. Dolayısıyla bu husus, ticarete bir aşk u şevk olup, onda devamlılığı sağlayacaktır. Bizim insanlarımız ise,

hem üreticilik, hem de ürettiği malın pazarlamacılığını yapmaktadır ki, bu da yukarıda arz ettiğim şeyin tam tersidir ve kaşıkla kazanılan şeyin kepçeyle tüketilmesi demektir.

Servet, günümüzde Kur'ân'ın ifadesiyle “*Yalnız zenginler arasında dolaşan bir güç*”¹³ olmakta ve hayır hasenat adına da bundan bir kuruş harcanmamaktadır. Her ülkenin belli bir kapasite ve servet limiti vardır. Onu birileri, sadece kendi ellerinde tutmakta ve çeşitli engellemelerle başkalarının ondan istifade etmelerine imkân tanımamaktadırlar. Belli güçler tarafından oluşturulan bu zincirin de, yine teşkil ettirilecek bu tür ortaklıklarla kırılabileceği ümidini taşıyorum.

DİPNOTLAR

13 Haşır sûresi, 59/7.

İLİM AMEL MÜNASEBETİ

Soru: İnsan-ı kâmil mertebesine ulaşmada ilim ve amel münasebeti inkâr edilemez. Kur'ân perspektifinden bu meseleye nasıl bakabiliriz?

Tarih boyunca hakkında birçok kitabın yazıldığı bir meseleyi, bir sohbet çerçevesi içinde detaylı olarak anlatmak mümkün değildir. Fakat aklıma gelen iki âyetin sınırları dahilinde sorunuza cevaplamaya çalışayım: Kur'ân; “Kendilerine Tevrat yüklenip de sonra onu taşımayan (onun buyruklarını tutmayan)ların durumu, kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah’ın âyetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür. Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”¹⁴ ve “... Onun durumu, tıpkı şu köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, onu bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu budur. Bu kıssayı anlat, belki düşünür (öğüt alır)lar!”¹⁵ buyurmaktadır.

Dikkatlice mütalâa edildiği takdirde görüleceği gibi, Kur'ân-ı Kerim, ilk âyet-i kerimede, elde ettiği bilgileri hayatına yansıtmayan kişileri bir teşbih ile ele alıp nazarlarımıza sunmaktadır. Onları “yük taşıyan eşeğe” benzetmesi ise, bu tür şahısların durumlarının belki de ancak böyle ifade edilebileceğinden dolayıdır. Çünkü insan bildiği şeyleri, pratiğe döküp ferdî ve içtimaî hayatta kullanmadığı zaman, o bilgi, sahibi için taşınmaz bir yük hâline gelir.

Kur'ân-ı Kerim, diğer âyette ise hakka-hakikate açık olarak yaratıldığı hâlde onlara karşı gözü kapalı olan insanı köpeğe benzetir. Bahis mevzuu edilen şahsın köpeğe teşbihi konusu üzerinde durmak ve buna intizarî bir teşbih nazarıyla bakmak gerekir. Köpek, yorulduğunda dilini dışarıya sarkıtır ve hararetini atmaya çalışır. Öfkelenildiği zaman öfkesini ifade için dişlerini gösterir... Demek ki hakka-hakikate kapalı insanların durumu da böyledir. Aslında bu ve benzeri misallerle insan, insan-ı kâmil olmaya çağrılır. Meselâ, namzdaki hâl ve hareketlerde insan hayvanî davranışlardan içtinapla insanî davranışa yönlendirilir. Kendisine kıyamın keyfiyetinden rükûa, ondan secdeye kadar bütün konularda ikazda bulunulur. Yüzün eşek suretine dönme ihtimalinden dolayı başın imamdan önce rükûa ve secdeye gitmemesi; secdede köpek gibi kolların yere serilmemesi, secde aralarında horozun yem gagalaması gibi acele edilmemesi, otururken köpek gibi oturulmaması gibi hususlar, mevzuumuza misal teşkil edebilecek hususlardandır. Çünkü

ekrem ve eşref olarak yaratılan insan, hareketleriyle bile olsa hayvana benzememeli; o, hep ötelere müteveccih olarak yaşamalıdır.

Vâkıa burada, âyetleri ezberleyip kafalarında tuttıkları hâlde onları hayatlarına tatbik etmeyen Tevrat cemaati anlatılır. Fakat vâkıa böyle olsa bile kendimizi bu durumdan tecrit edip sadece âyeti Tevrat ehline mahsus olarak düşünemeyiz. Kur'ân'a muhatap olup Allah'ın emirlerine mazhar olmuş, fakat hayatını bu emirlerin aydınlatıcı tayflarıyla tabloştıramamış, sadece Kur'ân'ın hamallığını yapan insanların durumu da Kur'ân cemaati olsa bile, bu âyetin anlattığı hakikat içerisinde mütalâa edilmesi gerekir. Zira Kur'ân'ı öğrenip başkalarına anlattığı hâlde, kendi içinde onunla ayrı bir derinliğe ulaşamamış bir insanın hâlini bundan daha güzel anlatmak mümkün değildir.

İnanıyorum ki; bu âyetin ifade ettiği kategoriye giren insanlar ahlâk kriterleriyle değerlendirildiğinde; bazılarında eşek ahlâkı, bazılarında köpek ahlâkı tespit edilecektir. Meselâ, birisi, bilgili olmasına rağmen kendisinde mârifet ve muhabbet adına bir şey yoksa, onun genel davranışlarından ortaya karakteristik bir eşek tipi çıkabilir. Yine bilgiyi başkalarına karşı tahakkümde kullanıp, diğer insanlara tepeden bakan bir insanın davranışları, bütün yönleriyle test edildiğinde köpeğin davranışlarıyla aynı olduğu ortaya çıkacaktır.

Hâlbuki önemli olan, insan olmaktır. Allah (celle celâluhu), bizi insan olarak yaratmış ve bize verdiği bu pâyeyi davranış ve ahlâkımızla korumak mecburiyetini yüklemiştir. Zira burada insaniyeti muhafaza, ötelere insan olarak kalma adına tek ve önemli bir teminattır.

İnsan, bir günde dört defa değişebilecek kadar değişken bir varlıktır. Her yeni gün, insana yeni bir ufuk açar ve insan, yer yer kendisinin ve çevresindekilerin mahiyetini görebilir. Meselâ çevresindeki insanları düşman olarak gören bir insan, kendisini yılanlar içinde kalmış sanabilir. Hâlbuki bu, kendi mahiyetinin yılanlaşmasıdır ve o kişi nefsinin saldırısına maruz kalmış demektir. Fakat o, bu durumu kendi nefesine vermeye razı olmadığından dolayı genelde yılanı, köpeği, akrebi çevresindeki insanlarda arar.. arar ama asıl yılan kendi nefsi olduğu için de bir türlü bulamaz. Aslında “*Senin en büyük düşmanın, içinde taşıdığın nefsendir.*” fehvâsınca o, yılanı kendi içinde aramalıdır.

اللهم أنت ربّي لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك “Ey Allahım! Sensin benim Rabbim,

Senden başka ilâh yoktur, beni Sen yarattın ve ben Senin kulunum.” hakikatinin çerçevesinde, meydana gelen terslikleri herkes kendi nefsinden bilmeli, başkalarının ayıp ve kusurlarını örtmeye çalışmalıdır. Herkes, çözülmeyen gibi görünen problemlere çözüm getirmek için hata ve kusurları üzerine almalı, kendisini kötülüklerin merkezi, başkalarını da iyiliklerin merkezi olarak görmelidir.

Bütün problemlerin çözüm yolu işte bu anlayıştır ve genel terbiye de bunu gerektirir.

DİPNOTLAR

14 Cuma sûresi, 62/5.

15 A'raf sûresi, 7/176.

BİLGİNİN KAYNAKLARINA DAİR

Soru: Batı dünyasında bilginin kaynakları kabul edilen pozitivizm, rasyonalizm gibi düşünce akımları hakkında genel tavrımız ve düşüncemiz ne olmalıdır? Bu akımlar ne kadar gerçeği ifade etmektedirler?

İslâm'a göre ilmin sebepleri üçtür: Bunlardan ilki, havass-ı selime dediğimiz, eskilerin ifadesiyle mubsırât, mesmûât... gibi duyu organları ve onların ilgi alanı içine giren şeylerdir. Bunu bilginin tek kaynağı kabul eden anlayışa göre; duyu organlarımızla almamayacak hiçbir şey bilgi ve tecrübe konusu olamaz. Batı'da pozitivizm diye adlandırılan bu ekol, her şeyi duyu organları ve tecrübe üzerine bina ettiğinden, yer yer sarsıntıya maruz kalmıştır. En basit bir örnekle bunlar, güneş şuaları altında suya sokulan bir çubuğun, eğik ya da kırık şekilde görülmesini hakikat kabul edip, buna muhalif olan her düşünceyi yerden yere vurmuşlardır.

İlmin sebeplerinden bir diğeri ise, selim akıldır. İslâm'da akılcılık denilen ve günümüzde rasyonalizm diye tarif edilen şeydir bu. Rasyonalizm, kadimden beri devam edegelen ve bilginin yegâne kaynağı olarak insan aklını, zihnini kabul ve müdafaa eden bir anlayıştır. Burada “selim” vasfı, herhangi bir şeye karşı şartlandırılmamış, eşyayı saf ve yalın hâliyle algılayıp değerlendirebilen akıl demektir. Ne var ki, rasyonalizm de gerçek ilme ulaşmada tek başına yeterli bir kriter değildir.

O hâlde her iki ilim sebebinden kaynaklanan yanılgıları, tashih edecek başka bir kaynağa ihtiyaç vardır ki, o da haber-i mütevatir yani vahiydir.

Haber-i mütevatir, İslâm'a göre ilmin sebeplerinden üçüncüsüdür. Bu, iki ayrı kategori içinde mütalâa edilebilir: Birincisi; yalan üzerinde ittifakı imkânsız denecek ölçüde insanların verdiği haber. Meselâ, Amerika'ya gidip görmediğimiz, oranın keşfinde bulunmadığımız hâlde varlığından şüphe etmemekteyiz. Çünkü biz orayla ilgili haberleri bu tür bir kaynaktan almakta ve öyle değerlendirmekteyiz. İkincisi; semavî vahiy, yani Kur'ân'dır.

Evet, insanlar bazen akıllarının altında kalıp ezilebilirler, pozitivizm karşısında nakavt olabilirler. Fakat meseleleri bir de vahy-i semavînin tayfları altında değerlendirdiklerinde, daha sağlam ve yanılmaz bir bilgiye ulaşacaklardır. İlim dünyası bu

şekilde örgülenip işlendiğinde, ilimden beklenen şey ancak o zaman hâsıl olacaktır. Öyleyse gerçek bilgiye ulaşmak için, bu üç esasın birden ele alınması ve kriter olarak kabul edilmesi gerekir.

Aksi hâlde ikinci asırda Ömer Hayyamla başlayan ve sonraları “İslâm Rasyonalizmi” adı altında devam edip giden her şeyin temeline akıl ve mantığı oturtan anlayış esas alınacak olursa, Kur’ân’ın bir kısım âyetlerinin reddedilmesi ya da yanlış teviller içine girilmesi kaçınılmazdır. Veya sadece histecrübe esas alınırsa “Gördüğümden, duyduğumdan.. başka bir şeye inanmam.” denilmek zorunda kalınacaktır. Bu ise, aklın ortaya koyacağı her şeye başkaldırmak anlamını taşır. Aslında her iki durum bir cihetle Cenâb-ı Hakk’ın yaratmış olduğu kâinatta insanların, kendi akıl, mantık ve his hendeselerine uygunluk arayışı içine girmeleri demektir. Buna göre akıl-mantık-his kriterlerine uyan şeyler doğru, uymayanlar da yanlıştır. Oysaki Allah (celle celâluhu), “Göklerin ve yerin yaratılışına insanları şahit tutmadık.”¹⁶ demekle, semavî vahyin hesaba katılmadığı her iddianın zan ve tahminden ibaret olacağına işaret etmektedir.

İşte bu kriterlerin bir bütün olarak ele alınmaması sonucu reddedilen nice Kur’ân âyeti ve hadis vardır ki, ilmin gelişmesine paralel, onların gerçek olduğu yine ilmî verilerle teyit edilmiştir. Meselâ, Kur’ân-ı Kerim’de, ceninin anne rahminde geçirmiş olduğu embriyolojik safhaların anlatılması. Mutezilî mânâda rasyonalist olan Ömer Hayyam’a bu mesele sorulduğunda, bu âyetlerde asıl anlatılmak istenen şey bu değil deyip, Kur’ânî gerçeklere karşı çıkmıştır. Veya bir kısım ulema, Bediüzzaman’ın yaklaşımıyla, haşre, kıştan sonra baharın gelmesi kat’iyetinde inanılması mümkünken, “Akıl mikyası ile ölçülecek bir şey değil, sadece inanılır.” demişlerdir. Zira bunlar, bahsi geçen olaylarda akli ve müşâhedeyi esas almış, temel esasları bile tevil yönüne gitmişlerdir. Farabî, İbn Rüşd gibi dâhi kişiler bile, birtakım Batılı felsefe cereyanlarının etkisi altında kalıp, peygamberlik ve vahyi anlatırken –hâşâ- bunlara bir kurgu olarak bakmakta ve sonra da bunun dışarı aksettirildiği iddiasında bulunmaktadırlar.

Bazıları da feylesofların, akıllarını kullanarak ihraz etmiş oldukları makam itibarıyla, peygamberlerden daha üstün olduklarını kabul etmişlerdir. Onlar Allah’ın; peygamberlerin dünyada vazife yaparken şakaklarını zonklatırcasına, göbeğini çatlatırcasına bir performans sergileyeceklerini bildiği için peygamberliği bir avans olarak onlara verdiğini düşünememiş, bu espriyi kavrayamamışlardır. Bu yönüyle feylesoflar, Aristo’nun birer nakilcisi ve çırakları kabul edilebilir.

Fakat İslâm dünyası bir bütün hâlinde mütalâa edilecek olduğunda, bu tür vartalar içine düşmeyen insanların da var olduğu görülecektir. Meselâ, Zehravî, Ali Kuşçu, Celâleddin Devvanî, Gelenbevî... gibi İslâm âlimleri olabildiğine mütedeyyin olmakla beraber, hayatlarında bu türlü sakim anlayışlara girmemiş ve kendi zamanlarında ağırlıklarını hissettirmişlerdir. Molla Hüsrev, Harizmî... gibi insanlar pozitivist mânâda ilimlere hâkim oldukları gibi, kullandıkları alet ve eserlerle de asırlarca Batı ülkelerinde ilimde öncülük yapmışlardır ve bunlar yüzde 95 itibarıyla istikametlerini koruyup mütedeyyin yaşamışlardır.

Netice olarak; ilmin sebeplerini bir bütün hâlinde alıp neticeye gitmek gerektir. Bu sebepleri birbirinden bağımsız olarak ele almak, ilmî verileri yegâne kaynak kabul etmek, insanlığı yanılığın içine düşürmüştür. Bu böyle devam ettiği müddetçe de düşürmeye devam edecektir. İnsanoğlu dün yanlış dediğine, bugün doğru demek zorunda kalacaktır. Hâlbuki bilginin temeline vahyin konulması, havass-ı selime ve akıl ile çerçeve altına alınması bu konuda yegâne ve yanılmaz bir yoldur.

DİPNOTLAR

16 Kehf sûresi, 18/51.

ÇOCUK EBEVEYN MÜNASEBETİ

Soru: Çocukların ana-baba için bir imtihan vesilesi olduğu öteden bu yana söylenen bir şeydir. Bununla kastedilen nedir? İmtihan vesilesi kavramını biraz açar mısınız?

Dünya hayatı, acı-tatlı birçok yönüyle, bizim ebedî âleme geçişimizi sağlayan bir hayattır. Aynı zamanda bu hayat, birçok fitne ve imtihanlarla doludur. İmtihan unsurlarından birisi olan çocukların ise, hayatımızda ayrı bir yeri vardır. İnsan için tamamen farklı bir nimet ve aynı zamanda tamamen farklı bir imtihandır çocuklar.

Anne için imtihan, haml döneminin ilk günlerinden itibaren başlar. Hemen her anne, kendi ruh dünyasında çocuğun aldığı havada bile kendi hissesinin olduğu kanaatini taşır. Çünkü yediği bir lokma, içtiği bir yudum su karnında bölünür ve ikisinin de gıdası olur. Sonraki dönemlerde onu, bazen sırtında bazen kucağında yine anne taşır. Uykularını böler onun için. Her an, çocuk merdivenden düşer, balkondan kayar, elektrik duyuna bir şey sokar, sıcak suyu başına döker veya sobaya tutunur yanar diye bin bir türlü hafakan ve endişe içinde yaşar.

Çocuk, Allah'ın insana vermiş olduğu bir emanettir ve vakti geldiğinde de geri alacaktır. Şayet ona iyi bakılır, terbiyesi iyi yapılır ve başkalarına faydalı olacak bir insan olarak yetiştirilirse, imtihan kazanılmış demektir. Fakat insan, sadece nefsanîyeti adına, kendisinden bir parça mülâhazasıyla ona bakar ve bundan zevk duyar; Allah'a olması gereken sevgiyi tamamen çocuğa sevk ederse; "Bir kalbte iki sultan olmaz." düsturunca, imtihanı kaybetmiş demektir.

Bir âyet-i kerimede dünya malı da çocuklarla birlikte imtihan vesilesi olarak zikredilmiştir. "*Mallarınız ve çocuklarınız bir fitne (imtihan)dir, Allah, onlarla sizi imtihan etmektedir. Allah ise, işte büyük ödül O'nun yanındadır. Kim Allah sevgisini mal ve evlât sevgisinden üstün tutarsa o, Allah'ın yanındaki mükâfata erişir.*"¹⁷

Bu âyetin ifade ettiği hakikate göre her şeyde Allah'ın rızasını aramak ve O'na yönelmek; diğer şeyleri de tâlî olarak kabul etmek çok önemlidir. Zaten hayatını bu çizgide sürdürenler, imtihanı kazanırken diğerleri kaybetmektedirler. Yalnız bu, dünyayı ve evlâd ü ıyâli tamamen terk etme demek değildir. Bilakis bütün bunların Sahibi adına, onlara tam anlamıyla sahip çıkma demektir. Bu açıdan insan, kendisini bir emanetçi gibi görmelidir.

Allah'ın kendisine emanet olarak verdiği diğer nimetlerle birlikte evlâd u iyâle de sahip çıkmalı ve kendisine verilen bu emanete hıyanet etmemelidir.

İslâm dini, çocuklar hakkında anne-babaya, güzel bir isim koyma, iyi bir eğitim verme ve vakti geldiğinde onu evlendirme gibi üç önemli vazife yükler. Bu vazifelerin çok iyi idrak edilmesi gerekir. Çünkü bu vazifeler, bütün bir hayatı kuşatır. Onun için hekimlerin beşikteki çocuğa gıda takvimi uyguladıkları gibi, ana-baba da çocuklarının yaş ve idrak seviyelerine göre hayat boyu eğitimlerine dikkat etmelidirler. Hele onu evlendirirken İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanıyla servete, güzelliğe ve soya takılıp kalmamalı ve dinî hayatı, tercihte birinci unsur kabul etmelidirler.

Çocuğu terbiye mevzuunda da onunla aradaki mesafeyi koruma önemli esaslardan birisidir. Bir taraftan vakar ve ciddiyet muhafaza edilirken diğer taraftan onun dertlerini ve sevincini paylaşma çok önemlidir. Ana-baba olarak vakar ve ciddiyet korunmadan, onunla sadece çocuksu şeyler paylaşılır, oyun oynanır, güreş tutulursa; mesafe korunamayacak ve sair hususlarda çocuğa müessir olunamayacaktır. Böyle bir atmosferde yetişen çocuk, şımarıp çeşitli davranış bozuklukları gösterebilir ve hatta küstahlaşabilir. Bu açıdan gerek kendi çocuklarımız olsun, gerekse terbiye edilmek üzere bize teslim edilmiş çocuklar olsun, onların sağlıklı bir terbiyeden geçmelerini istiyorsak; onlarla aramızdaki bu mesafe daima korunmalıdır.

Ayrıca çocuk, daima kendisine ideal bir model edinme ihtiyacını hisseder. İşte ana-baba, çocuğun model olarak seçtiği insanlardır. Zaten ileri yaşlarda kendi ailesinde aradığı ideal modeli bulamayan çocuk, dışa yönelir ki bu da ruh dünyasında çatışmalara sebep olur. Aradığı ideal modeli ailesinde bulan çocuk ise mutlu ve huzurlu bir hayat yaşar.

Bu faslı bir âyet meali ile bitirelim: *“Ey inananlar! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan bazıları size düşmandır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoşgörür, bağışlarsanız muhakkak ki Allah da Gafûr ve Rahîm'dir (O da sizi bağışlar).”*¹⁸

Demek ki mal ve evlât bir yönüyle potansiyel düşman, diğer yönüyle dosttur. Bunlar Allah yolunda değerlendirilebilirse, insan onlar vasıtasıyla hem dünyasını hem de ahiretini mamur edebilir.

DİPNOTLAR

17 Teġġabun sâresi, 64/15.

18 Teġġabun sâresi, 64/14.

TAKVAYA DAİR BİRKAÇ HUSUS

Soru: Takva kavramı üzerinde çok farklı şeyler söyleniyor. Takva ne demektir ve takvaya ulaşabilmek için nelere dikkat etmek gerekir?

Allah'tan hakkıyla korkmaya “takva”, takvayı hayat felsefesi olarak benimsemiş, duygu, düşünce ve amellerini buna göre ayarlayan insana da “müttakî” denilir. İstikamet ise, hayatı Allah Resûlü'nün verdiği ölçülerde yaşayıp, ifrat ve tefritler içine düşmemeye denir. Müslüman, her davranışında olduğu gibi takvada da istikamet üzere olmalıdır. Takva adına Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) belirlediği çerçevenin ötesinde bir kısım zorlayıcı unsurlar ortaya koymak ve pratikte de onları uygulamaya çalışmak şer'î sınırların dışına taşmak demektir.

Bu cümleden olarak, insanlar beş vakit farzın dışında nafileler için zorlanmamalıdır.. zorlanmamalı ve sadece düşünce olarak tahşidat yapıp meselenin ehemmiyeti üzerinde durulmalıdır. Meselâ, bu çerçevede teheccüdün âlem-i berzaha açık bir menfez olduğu, insanın iç yapısını aydınlatması gerektiği, bunun için gecenin karanlığında, hiç kimsenin olmadığı anlarda, bütün semavatın ve arzın Hâlik'ı olan Allah'a yönelmenin şart olduğu anlatılabilir. Evrâd ü ezkâr mevzuunda da aynı hassasiyet gösterilerek, bunca nimetleri lütfeden, -liyakatimiz olmasa bile- gücümüzün fevkinde olan bunca işe imza atmayı bize nasip eden Allah'a karşı çok dua etmemiz gerektiği ifade edilmelidir.

Bediüzzaman Hazretleri'nin bazen talebelerini teheccüde kaldırdığı bir gerçektir. Yalnız onun talebeleri zaten kendi irade ve ihtiyarları ile her gece teheccüt kılan insanlardır. Onun için bunu bir zorlama olarak kabul etmek imkânsızdır. O hâlde bu noktada Hz. Üstad'ın yaptığı şey, sadece onları uyandırmaktan ibarettir.

Aslında Cenâb-ı Hakk'ın bunca lütuf ve ihsanlarının temadisi, o ölçüde kavli, fiilî ve hâlî şükürü gerektirir. Çünkü bu nimetler görmezlikten gelinerek Allah'a şükredilmezse; *“Andolsun, şükrederseniz elbette size daha fazla veririm ve eğer nankörlük ederseniz azabım pek çetindir.”*¹⁹ âyetinin hükmünce Allah'ın azabına uğrama ihtimali vardır. Onun için nafilâ ibadetlerin üzerinde ısrarla durmak ve onları telkin etmek herkesin aslî vazifeleri arasında mütalâa edilmelidir.

Ayrıca müessiriyet açısından bu tür meselelerin yaşayan insanlar tarafından dile getirilmesi, onların kabulünde daha etkin olacağı izahtan vârestedir. Öyleyse bırakın farz namazları; nafileleri şu ya da bu sebeple kaçırın ve bu yüzden yemekten iştahı kesilen insanlar, tebliğ ve irşad faaliyetinde öncü rol oynamalıdırlar ki, anlatılan şeyler tesir icra edebilsin.

Takva mevzuunda dikkat edilmesi gereken esaslardan birisi de, helâl-haram meselesidir. Zira büyük-küçük haramlara karşı tavır almayan ve bu mevzuda dikkatsiz yaşayan kişilerin, gerçek takvayı yakalayabileceklerine ihtimal vermiyorum. Böylesi Kur'ân'ı okusalar da, o âyetlerin insan ruhunda uyardığı taraveti duyamazlar. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, muttakîleri hidayete eriştiren bir kitaptır. Müttakînin temel özelliği ise, haramlardan olabildiğine kaçınması ve farzları hakkıyla yerine getirmesidir.

Gerçek takva mertebesine ulaşabilmede, dünyaya bakış açısının da önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Evet, dünyanın, insanları hem hayra hem de şerre sevk eden iki yönü vardır. Hadisteki ifadesiyle dünya, “*Mü'minin zıندان ve kâfirin cenneti*”dir. Bir diğer ifadeyle ahiretin tarlasıdır... Evet, insan bu dünyaya bir defa gelir ve ahirette burada ettiklerini biçer. Onun için burada bize ihsan edilen gençlik, sıhhat, zenginlik, hayat ve vakit... gibi nimetlerin kıymeti bilinmeli ve bu nimetler fevtedilmeden en iyi şekilde değerlendirilmelidir. Çünkü bunlar bizim için dünyaları elde etmeye yetecek kredi kartları gibidirler. Ne var ki, bütün bu nimetlere sahip oldukları hâlde, deryada yaşayıp da onun kıymetini idrak edemeyen mâhiler gibi, bu nimetlerin şuurunda olmayan zavallılar da yok değildir. Evet, insan her şeye rağmen daima ukbâ buudlu yaşmalıdır.

Takvayı elde edebilme veya onda yeni yeni buudları yakalayabilmede bir diğer önemli mevzu da, senenin belirli parçalarında gündelik işlerden sıyrılıp metafizik gerilimi sağlayabilecek şeylerle meşgul olmaktır. İnsan böyle dönemlerde dağarcığını doldurmalı, yeni mesaî döneminde, burada kazandığı aşk u şevkle rantabl olarak çalışmalıdır. Evet, bu gayeye yönelik ayrılan zaman, hazırlanan zemin ve yapılan faaliyetler dünya ve ukbâ hayatı için vazgeçilmez ve yeri de başka bir şeyle doldurulamaz olan dinamiklerdir.

Bu bahsi kapatırken, Kur'ân'ın beyanına dayanarak takvaya ulaşmış insanların bir özelliğine daha temas edelim:

“Onlar ayakta iken, oturarak veya yanları üzerine yatarken, daima Allah'ı anarlar. Kendilerini O'nun varlık ve birliğine götürecek âfâkî ve enfüsî delilleri tefekkür

eder ve Rabbilerine şöyle yalvarıp yakarurlar:

Rabbimiz, bunu boş yere yaratmadın, Sen yücesin, bizi ateş azabından koru!. Rabbimiz, Sen birini ateşe soktun mu, onu perişan etmişindir, zalimlerin yardımcıları yoktur. Rabbimiz, biz, 'Rabbimize inanın!' diye imana çağırın bir davetçi işittik, hemen inandık. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabbimiz, bize, elçilerine vaad ettiğini ver, kıyamet günü bizi rezil, perişan etme. Zira Sen, verdiğin sözden caymazsın."²⁰

DİPNOTLAR

19 İbrahim sûresi, 14/7.

20 Âl-i İmrân sûresi, 3/191-194.

TABIÎ AFETLER BİZE NE SÖYLER?

Soru: Son zamanlarda Türkiye ve bazı ülkelerin başlarına gelen tabii afetlerin diliyle anlatılmak istenen nedir? Ne gibi dersler almalyız?

Allah insanı kâinatla, kâinatı da insanla alâkalı olarak yaratmıştır. Fakat O, icraatını hep sebepler perdesi arkasında gerçekleştirmektedir. Tıpkı insanın davranışlarında olduğu gibi. Üstad bu hakikate şu veciz ifadeyle işaret buyururlar:

“İzzet ve azamet ister ki, esbap, perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında; tevhid ve celâl ister ki, esbap, ellerini çeksinler tesir-i hakikîden...” Demek ki kâinatta cereyan eden hemen her şey bir sebeple meydana gelmektedir. Evet, insanı sürekli sebepler yönlendirir.. yönlendirir ama, perde gerisinde her şeyi kudretiyle yaratan, hikmetiyle evirip çeviren Allah (celle celâluhu) vardır.

Bu kısa girişten sonra, soruda kastedilen hususa geçelim: Bunun bir gerçek olduğu hepimizin malumudur. Hem de yalnız Türkiye’de değil, dünyanın dört bir bucağında; meselâ, Meksika’da, Bangladeş’te, Filipinler’de, Japonya’da deprem, sel, kasırga, fırtına gibi tabii afetler devam edip gidiyor. Bunların bazıları için ilim adamları çeşitli sebeplerden bahsediyor. Meselâ son depremler hakkında fay kayması ya da Fransa’nın nükleer denemeleri sonucu meydana gelmiştir diyebiliyorlar.

Başta da söylediğim gibi bunlar doğru olabilir. Beşerin kendi eliyle tabiatı tahrip edip, ekolojik dengeyi bozması sonucu da olmuş olabilir. Ancak bunlar birer sebeptir. Cenâb-ı Hak isterse bu sebeplere tesir gücü vermeyebilir. Yani Rihter ölçeğine göre dokuz şiddetinde uzun bir müddet deprem olur da can ve mal zayıyatı olmayabilir. Allah’ın her şeye gücü yeter. Nitekim bir hadis-i şerifte Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) “İnsanlar Allah’a tam kul olduklarında, Allah geceleri yağmur yağdırır, gündüzleri de güneş doğar.” buyurur. Yani bir taraftan yağmurla gelecek olan bereket, yümün, öte taraftan onun insanı rahatsız ve günlük hayatını altüst eden birtakım olumsuz yönlerinden insanlar etkilenmez. Demek ki, yağmurun hayat veren yanları, Allah’a hakikî kul olanlara ulaşıyor ve şer gibi gözüken yanlarını da O duyurmuyor. Hadiste belirtilen bu hakikat, niçin depremde veya sair tabii afetlerde olmasın ki! Olmaması için hiç bir sebep yok. Yeter ki biz O’na hakikî kul olabilelim.

Öte yandan; Allah bir âyet-i kerimede şöyle ferman buyuruyor: “Allah bir beldeyi, o belde ahalisi ıslahçı oldukları müddetçe helâk edecek değildir.”²¹ Madem Cenâb-ı Hak böyle vaad ediyor, öyleyse biz kendimize düşeni yapalım, gerisine karışmayalım. Şimdi acaba bizler, Kur’ân’ın istediği performansı gösterebiliyor muyuz? Yani gerçek anlamda belâların def’i için şemsiye vazifesi görebiliyor muyuz?

Kur’ân bu vazifeleri yapan insanları “muslihûn” sözcüğü ile anlatır. “Muslihûn” isim cümlesidir. İsim cümlesi Arapça’da devam ve sebat ifade eder. Öyleyse “muslihûn”, aralıksız; yani yatarken-kalkarken, yerken-içerken, “İfsat içinde boğulan şu insanlığın hâli ne olacak?” diye düşünen, insanlığın insanlık zirvelerine çıkmasını planlayan, bu hususta projeler üreten, onları tatbikata koyan ve âdeta bunun haricinde hiçbir derdi, davası olmayan insanlar demektir.

İşte böylesi insanlar olduğu müddetçe, Allah o ülkeyi helâk etmeyecektir. O hâlde bu âyetten aldığımız güçle, çok rahatlıkla şöyle diyebiliriz: “Kur’ân’ı dert edinmiş, insanlığın salâhını düşünen, bunu hayatının gayesi bilip, kadın-erkek bu uğurda mücadele eden bir zümre varsa, Allah o ülkeye semavî ve arzî belâlar vermeyecektir.”

Bediüzzaman Hazretleri’nin İzmir ve Erzincan depremleriyle alâkalı olarak şöyle dediği anlatılır; “Ya oralarda hiç hizmet eden yoktu veya onlar yenik durumda idiler ki, bu belâ başlarına geldi.” Demek ki üç-beş insanın düşüncesi, çabası belâların def’i için yeterli olmayabiliyor.

Ayrı bir husus; böyle afetlere maruz kalmış insanlar, Allah’a tazarru edecekleri yerde, dönüp kaymakama, valiye, hükümete, devlete hakaret eder ve: “Devlet bu belâyı hazırladı, altyapı hazır değildi, inşaat ruhsatı verilmemeliydi vs.” diyorlar. Hâlbuki İslâm inancına göre maziye ve musibetlere kader açısından bakılır. Artık bu safhada bize, Allah’a tevekkül etmek düşer. Yoksa böyle bir bakış açısı, musibeti -Üstad’ın ifadesiyle- ikileştirir.

Kaldı ki bu millet vefalıdır. Tekrar oraları ihya edebilir. Yardım kampanyaları açar, yardım elini uzatır. O, bugüne kadar bu yolla nice yerleri ihya etmiştir. İşte Erzincan! Bu açıdan, olumsuz düşünme, olumsuz davranma musibeti ikileştirir. Hem mal, hem can gider, hem de şuna-buna atf-1 cürümde bulunulursa din-iman gider. Kelimenin tam anlamıyla ²² *حَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ* *dünyada da ahirette de kaybeden* insanlar arasında yerini

alır...

Hâsılı, Allah tarafından gelen belâ ve musibetlerin bizim düşüncelerimiz ve davranışlarımızla çok ilgisi vardır. O hâlde sadece ülkemizde değil, bütün dünyada sarsıntıların, sellerin, fırtınaların durmasını istiyorsak, topyekün yeryüzünü ihya, imar ve ıslah gayreti göstermeli, gösterip Kur'ân'ı temsil etmeliyiz ki, bu belâlara karşı şemsiye vazifesi görebilelim.

Son olarak, babamdan dinlediğim, mevsuk kitaplarda ise görmediğim bir hususu arz etmek istiyorum:

Allah bir beldenin altını üstüne getirmeyi kader planında yazmış; derken kaza vakti gelmiş. Tam o esnada bir çocuk, annesi hamur yoğururken bir ihtiyacından dolayı çığlık çığlığa bağırmağa, ağlamaya başlamış. Annesi ellerini temizleyip onun yanına gidinceye kadar biraz vakit geçmiş. Bu arada anne çocuğuna karşı şöyle sesleniyormuş: “A be evladım, ne öyle çılginca bağırıyorsun? Allah bile bir ülkeyi helâk ederken bu kadar acele etmez.”

İşte bu söz üzerine, Cenâb-ı Hak atâsı ile kaderi bozmuş ve o ülkeyi helâk etmemiş. Görüldüğü gibi Allah'a bir yöneliş, bir teveccüh, bir güzel hâl ve tavır, böylesi ilâhî atâların meydana gelmesine vesile olabiliyor. Ancak insanlar, O'na karşı firavunlardan daha mütemerrit davranıyorlarsa... Evet bu şart cümlesinin cevabı yok.

Yâ Rab! Sen merhametlilerin en merhametlisisin. Merhametini üzerimizden eksik etme. Hususiyle merhametini, bizleri mükemmel insanlığa yönlendirmesi şeklinde tecellî ettir. Âmin!

DİPNOTLAR

21 Hud sûresi, 11/117.

22 Bkz.: Hac sûresi, 22/11.

İSLÂM'I TEBLİĞ VE KİTLE İLETİŞİM VASİTALARI

Soru: Bugünkü gelişmelere rağmen hâlâ İslâm'ın ulaşamadığı veya yanlış takdim edildiği yerler var. Buradaki insanlara İslâm mesajını ulaştırma adına kitle iletişim araçlarının önemi hakkında bizleri aydınlatır mısınız?

İslâm'ın evrensel mesajının "âfâk-ı âleme" intikal ettirilmesini, kitle iletişim araçlarına bağlamak -zannımca- doğru değildir. Çünkü yaklaşık bir asırlık mazisi olan bu araçlardan önce de İslâm vardı ve İslâm'ın mesajları, o günkü Müslümanlar tarafından dünyanın dört bir yanına götürülüyordu. Hususiyle, kendileriyle her zaman iftihar ettiğimiz bizim altın cedlerimiz, onu arızasız olarak her tarafa ulaştırabiliyordu.

Yalnız tv, radyo, gazete ve mecmualar yani yazılı ve görsel bütün unsurlarıyla medya, İslâm'ı tebliğ işine sürat kazandırabilir. Evet, Efendimiz'in mucizevî beyanıyla ifade ettiği "tekârüb-ü zaman ve tekârüb-ü mekân"ın yaşanmasına ve böylece dünyanın küçük bir köy hâline gelmesine vesile olabilir bu araçlar. Nitekim olmuştur da. Günümüzde bir taraftan dünya küçülürken diğer yandan da zamanın hızı aşılmaya çalışılmaktadır. Evet, insanlar duygu ve düşüncelerini bu vasıtalarla çok daha rahat ve kolay bir biçimde intikal ettirebilmektedirler. İnşâallah, mükellefiyet olarak Rabbimiz'in üzerimize yüklediği İslâm'ı tebliğ vazifesini bu araçlardan istifade ile bizler de yerine getirebilir ve bu sürat çağına bizler de bir şeyler fısıldayabiliriz.

Ancak burada ayrı bir hususa temasta yarar görüyorum. Gerçi bu husus soruda doğrudan doğruya ifade edilmiş olmasa da, dolaylı yoldan soruyla irtibatı olduğu için, bence önemlidir ve üzerinde ne kadar konuşulsa israf-ı kelâm edilmemiş olur.

Evet, bu araçlar, İslâm'ı tebliğ işini kolaylaştırma ve hızlandırmanın yanında, onu temsil işinde yeterli sayılmazlar. Zira İslâmî mesajın, duyguların, düşüncelerin ifade edilmesinde temsil, daima tebliğin önünde olagelmıştır. İslâm tarihi boyunca bu, hep öyle olduğu gibi bundan sonra da öyle olmaya devam edecektir. Evet, 14 asırlık İslâm tarihinin kritiğini yapanlar ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatına siyer felsefesi açısından yaklaşanlar, İslâm'ı temsil üzerinde çok durmuş, hatta İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan sonra İslâm'ın o denli seviyeli olmayışını da hep temsil eksikliğinde görmüşlerdir.

İsterseniz soruda olmamasına rağmen işaret ettiğimiz bu hususu biraz daha açalım: Allah Resûlü'nün temsil hüviyeti dikkatle incelenmeye değer bir husustur. O, bir Batılının da ifade ettiği gibi, başladığı perdede işi bitirmiştir. 23 senelik peygamberlik hayatında şartların olabildiğine değişmesi, O'nda her hangi bir değişiklik meydana getirmemiş, getirememiştir. Yaşamadığı şeyi söylememiş, aksine hep yaşadıklarını seslendirmiştir. Öyle ki, dost düşman O'nu yaşadığı hayatı ile tanımış ve yaşadığı hayatı ile kabul etmiştir. Ayrıca O'ndan hayatın, fitratın, kâinatın cârî kanunlarına ters bir şey sâdir olmamıştır.

O'nu takip eden dönemlerde de, Hulefa-i Raşidîn hariç, Osmanlılara kadar bu meseleyi iyi anlayan ve anladığını hayata tatbik eden bir başka millet çıkmamıştır. Onun için bu meselenin farkında olan niceleri Osmanlıları hep takdirle yâd eder. Meselâ Muhyiddin İbn Arabî, “Şecere-i Numaniye”sinde diyor ki, sahabe-i kiramdan sonra, Allah'ın muradını en iyi şekilde yerine getiren Osmanlılardır.”

Evet, Osmanlı bizim şimdilerde hecelemeye başladığımız müsamaha, tolerans, diyalog... vs'yi devlet çapında en mükemmel şekilde temsil ediyordu ve bu engin ufukla, Hıristiyan ve Yahudilere varıncaya kadar hemen herkese mesajını rahatlıkla sunabiliyordu. Bakın; Osmanlı'nın yıkılışının ardından onca yıl geçmiş; ama biz bütün dünya ile beraber hâlâ Osmanlı diyoruz. Sırpların zulmü ile ezilen Boşnaklar Osmanlı diyor.. ekonomik, siyasî, kültürel emperyalizme maruz kalan Kuzey Afrika ülkeleri Osmanlı diyor.. Orta Doğu bir türlü durma bilmeyen anarşik hâdiselerin diliyle Osmanlı diyor... hâsılı eski Osmanlı coğrafyasında bulunan hemen her ülke, şimdilerde hep onu telaffuz ediyor. Hatta bugün, “yeni dünya düzeni” deyip vizyona koydukları oyunun altında kalan ve bir türlü çıkış yolları bulamayan bütün Batı dünyası da Osmanlı demektedir. Demek ki Osmanlılar, emperyalist düşüncelere girmemiş, o ülke insanlarına karşı asimile faaliyetlerinde bulunmamış, soykırım yapmamış ve İslâm'ın ruhunu çok iyi kavrayarak, onu öyle mükemmel temsil etmişler ki, dünyanın değişik bölgelerinde hâlen aranan insanlar konumunda bulunuyorlar.

Evet, daha önce de çeşitli vesilelerle ifade etmeye çalıştığım gibi, biz geçmişte engin bir Müslümanlık yaşamışız. Yani İslâm'ın yoruma açık yönlerini fitratla uyum içinde öyle bir yorumlamışız ki, Asr-ı Saadet'ten bu yana bizim gibi başka bir millet çıkmamış. Hadiste, fıkhıta, tefsirde, kelâmda yetiştirdiğimiz dâhi imamlar sayesinde hep farklı olabilmiş ve hep farklı kalabilmişiz. Öyle ki, Buharîler, Müslimler, Tirmizîlerden tutun Ebû

Hanifelere varıncaya kadar, bütün insanlığı kucaklayan bir anlayışın alperenleri hep bizden çıkmış.

İnsan, bu hususun ehemmiyetini, yurt dışına çıkıp, teferruata ait kavgaların verildiğini görünce veya haşin, sert, katı, bağnaz bir kısım tipleri müşâhede edince daha iyi anlıyor. Onun için ben, bazı kesimlerce tenkit edileceği ihtimalini de nazara alarak Türklerin yorumladığı mânâda, o enginlikte bir anlayışa “Bizim Müslümanlığımız” demekte bir beis görmedim ve görmüyorum. Elbette ki, bu düşünceye, İslâm’ın evrenselliğine toz kondurabilir, gölge düşürebilir diye itiraz edenler çıkacaktır. Tekrar ediyorum; bana göre, “İslâm’ın yoruma açık yönlerini evrenselliğe en uygun olarak sadece milletimiz yorumlamıştır.” düşüncesi mübalâğa olmasa gerek.

Evet, bizde, Mısır’da, Hindistan’da, Suud’da yetişen âlimler ölçüsünde âlim yetişmemiş olabilir. Ama onun bayraktarlığını yapma bu millete nasip olmuştur. Tabî ki bu da baskıcı ve dayatmacı bir zihniyetle değil, müsamaha, af, tolerans ve diyalog yolları ile milletlerin gönlüne girmekle gerçekleşmiştir. Bu itibarla da, “Müslümanlık bu ise, hepimiz Müslümanız.” demiştir pek çokları.

Şimdi, günümüzün aydın nesilleri, ahir zaman kudsîleri bu davayı İnsanlığın İftihar Tablosu, O’nun Raşid Halifeleri ya da Osmanlılar ölçüsünde temsil ederek, bu uğurda kitle iletişim araçlarını da rantabl kullanabilirlerse, bütün insanlığa Müslümanlık adına söylenmesi gerekli olan şeyleri bir kere daha söyletmiş olacaklardır.

Şahsen ben, bu konuda fevkalâde ümitvârim. İslâm dünyasının büyük mütefekkeri Mâlik b. Nebî’nin “Eğer İslâm dünyasının batısında Türk toplumu olmasaydı, bugün İslâm dünyası yoktu.” diye tebcil ettiği o kutlu neslin torunlarının, bu işi yapacaklarına inancım tamdır. Daha şimdiden bu nesil, değişik kültürlerin birleşmesine ve bir kültür bulamacının meydana gelmesine vesile olacak adımları attı bile.. attı ve Küçük Asya ile Büyük Asya’nın birleşmesinin altyapılarını hazırladı.

Evet, iktisadî, sınaî, ticarî... hemen her alanda büyümemizin, sebepler planında garantisi olan faaliyetleri işi milletine hizmet olan bu adanmışlar gerçekleştirme yolundadır. Bunlar, ta Moğolistan’a varıncaya kadar bütün Orta Asya’da olduğu gibi, Avrupa’nın hemen her ülkesinde, Amerika’nın çeşitli eyaletlerinde, Afrika’nın bazı bölgelerinde okullar açmışlar ve hatta şimdilerde, Yeni Zelanda, Kuzey Kore, Güney Amerika ve Çin’de bile millî kültür ve birikimlerimizi o ülkelerin insanlarıyla da paylaşmaya

çalışmaktadırlar.

Evet, bu çağın kudsîleri dünyanın dört bir yanına dağılarak insanî normlar üstünde bir fevkalâdelikle vazifelerini yapıyorlar. Öyle ki, kendi duygu, kendi düşünce atıkları üzerinde, bütün insanlık tarafından kabul görececek bir dantelâ örüyorlar ve insanlığa yeni bir kültür anlayışı sunuyorlar. Bu arada, kitle iletişim araçları da -inşâallah- bu işe hız kazandıracaktır. Ama kat'iyen unutmayalım ki, evvel ve âhir bu iş, gücünü tebliğden ziyade temsilden, yani anlatılanların yaşanılmasından alacaktır.

DÜNDEN BUGÜNE BATININ İSLÂM'A YAKLAŞIMI

Soru: Ahir zamanda İslâm Batıdan doğacak deniyor. Şu anda görebildiğimiz kadariyle Batılı İslâm'a sempati ile bakmıyor. Nasıl değerlendiriyorsunuz?

Batı dünyası, kadimden bu yana İslâm'a hiçbir zaman sıcak bakmamış ve ona karşı hiç mi hiç alâka duymamıştır. İslâm'ın ilk zuhuru itibarıyla Batı, ona günümüzden daha çok muhtaç idi. Ne var ki, bu karanlık dönemde bütün Batılılar kör bir taassup uğruna, İslâm'a sığınacaklarına, antikiteyi İslâm'ın karşısına çıkarmış ve çok önemli bir fırsatı kaçırmışlardır. Evet, onlar, geçmişteki şanlı ve muhteşem tarihlerine sığınarak, onunla İslâm'a karşı koymuş ve böylece yeni bir düşmanlık süreci başlatmışlardır. Bu önemli yanılmayı ve hüsrana aşağıdaki sebeplerle hulâsa etmek mümkündür:

Her şeyden önce, bu dönemde Hıristiyanlık, maksadı aşan bir tavırla İslâm'a karşı olabildiğine mutaassıbâne davranmıştır. Dinler ve mezhepler arasında bir kısım farklılıkların olması ve bu farklılıkların bazı çekişmelere sebep olması tabîî karşılanabilir. Ancak Hıristiyanlık, İslâmiyet'e ve Müslümanlara karşı hiçbir zaman itidali koruyamamış ve çok sert tavırlar almıştır. Bu katı taassup sebebiyle de Müslümanlarla Yermük, Mute gibi yerlerde savaşmış.. ve daha sonra da, her fırsatta Müslümanların üzerine Haçlı seferi düzenlemiş ve ne kendi rahat eylemiş ne de başkalarına huzur vermiştir. Hâsılı, Batı insanı, kendisini İslâm'a karşı sürekli olumsuz bir gerilim içinde tutmuş ve neticede bu yüce dine karşı hep kinle, nefretle kapalı kalmıştır.

Bu arada, Müslümanların İslâmiyet'i hakkıyla temsil edememelerini zikredebiliriz. Evet, İslâmiyet ve onun zengin kültürünün insanlar üzerinde iz bırakabilmesi için, Müslümanlar tarafından çok iyi bir şekilde yaşanması ve temsil edilmesi gerekmektedir. İslâmiyet'i Müslümanların şahıslarında tanımaya çalışan Batılı için, bilhassa yakın tarih itibarıyla gördüğü manzara hiç de hoş değildir. Zira bu tali'siz dönemde Müslümanlar fakir, olabildiğine bilgisiz (Müslümana saygısızlık olmasın diye 'cahil' diyemiyorum), görgüsüz ve tefrika içinde, hatta gruplar hâlinde birbirini yiyen yığınlar görüntüsü arz etmektedir.

Böyle bir temsil, Batılıya "Müslümanlık, araştırılmaya ve üzerinde durulmaya değer bir din." mülâhazası veremezdi; vermedi de. Dolayısıyla İslâm'ı temsildeki bu seviyesizlik, Batılının İslâm'a karşı geçmişten tevarüs ettiği o kötü imajı biraz daha pekiştirdi. Bu itibarla da o, dün olduğu gibi, bugün de İslâm'a karşı asla sempati duymadı ve duyamadı.

Zaten Hıristiyan misyonerler böyle olmasını istedikleri ve şu anda dünya medyası da bunu böyle planladığı için, dünden bugüne devam edegelen olumsuz tavırlar, daha bir şiddet kazanarak sürüp gitti. Batının İslâm'a karşı sempati beslemesi ve ön yargısız olabilmesi, her şeyden önce salim bir mülâhazayla bu meseleye yaklaşmasını gerektirir. Oysa Batı, Müslümanlığa sıcak bakmayı her zaman kendisi için bir kayıp saymış ve sekiz-on asırdan beri devam edegelen düşmanlığandan hiçbir zaman taviz vermemiştir.

Devletler platformunda çok geniş bir coğrafyayı içine alacak şekilde İslâmiyet'e karşı bir sempatinin oluşması, hiç şüphesiz zaman isteyen bir mevzudur. Bazı âlimler, ahir zamanda güneşin batıdan doğacağını haber veren hadis-i şerifle İslâm'ın batıdan bir güneş gibi doğuşunu anlamışlardır. Türkiye'de Süleyman Efendi Hazretleri ve talebeleri bu yorumu yaptıkları gibi Bediüzzaman'ın talebelerinin de bu mânâda yorumları söz konusudur. Nitekim Bediüzzaman Hazretleri İstanbul'da bulunduğu sırada, Mısır Camii'l-Ezher Üniversitesi reislerinden meşhur Şeyh Bahât Efendi'nin Bediüzzaman'ı ilzam için, Ayasofya Camii'nden çıkıp bir çayhaneye oturduğunda, diğer âlimlerin de hazır olduğu bir anda ona sorduğu "Avrupa ve Osmanlılar hakkında ne diyorsunuz, fikriniz nedir?" şeklindeki sorusuna Üstad'ın; "Avrupa, bir İslâm devletine hamiledir, günün birinde onu doğuracak; Osmanlılar da Avrupa'ya hamiledir, o da (vakti geldiğinde) onu doğuracak." cevabını vermiştir. Cevap vermiş ve Şeyh Bahât'i hayrete düşürmüştür.

Tabî ki devletler arası bu türlü istihaleler uzun zaman ister. Bununla birlikte fırsat henüz kaçmış değildir. Bizim hesabımıza bu yüksek idealin gerçekleşebilmesi için henüz yeterli vakit fevt olmuş sayılmaz. Hatta şimdilerde, güneşin batıdan doğuşu, geçmişe nispeten daha güçlü bir ümitle beklenebilir. Zira bugün Batıda; "İsevîyim ama Hz. Muhammed'in de Hz. İsa gibi Allah'ın Resûlü olduğunu kabul ediyorum." diyenlerin sayısı hiç de az değildir. Ve yine bugün Batı dünyasında, İslâm'ı arayan pek çok aşına gönül ve salim düşünce sahibi mütefekkir ve geniş kitleler vardır.

İşte zikrettiğimiz bütün bu hususlar, zuhur edecek bir fecr-i sadıkın şafak emareleri sayılabilir. Böyle bir atmosferde bize düşen, büyük bir vazife şuuru içinde, kavli dualarımızın yanında fiilî dualarımızı da en güzel şekilde eda etmek ve bir yarım asır, belki de bir çeyrek asır daha ümit ve sabırla beklemektir. Bekleyelim ve görelim, "Gün doğmadan meşîme-i şeb'den neler doğar."

İSLÂM'DA “HAKLAR” MESELESİ

Soru: İslâm'da “insan hakları” mevzuunda bizlere neler söyleyebilirsiniz?

İslâm, evrensel bir dindir. Dolayısıyla İslâm'ın “haklar” meselesine verdiği ehemmiyet ve bakış açısı, bütün varlığı kuşatır mahiyettedir.. evet o, bütün “haklar”ı koruma altına almıştır. Öyleki onun “haklar” mevzuundaki bu geniş perspektifinden insanların yanı sıra hayvanların bile yararlanmaları söz konusudur.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinde, bu konuyla alâkalı pek çok örnek bulmak mümkündür:

Bir keresinde O, bir muharebeden dönüyordu. Dinlenme vaktinde, sahabeden bazıları bir kuş yuvası görmüş ve yuvadaki yavruları alıvermişlerdi. Tam o sırada anne kuş geldi ve yavrularını onların elinde görünce, onların başlarında pervaz etmeye başladı. Allah Resûlü bu duruma muttali olunca fevkalâde celâllendi ve hemen yavruların yuvaya konulmasını emir buyurdu. Sadece Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu misaldeki heyecanı bile, İslâm'ın -diğer konularda olduğu gibi-“hak” mevzuunda her şeyi kucaklayan bir sistem olduğunu ispata kâfidir ve bir başka sistemde bu seviyede engin bir “hak” düşüncesini bulmak da mümkün değildir.

Kur'ân-ı Kerim, bir insanı öldürme mevzuunu, bütün insanlara karşı işlenmiş bir cinayet şeklinde ele alır ve.. *“Kim, bir cana kıymamış ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir kimseyi öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu(n hayatını kurtarmak suretiyle) yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur.”*²³ buyurur.

“Hak” mevzuundaki bu hassasiyeti hiçbir dinde, hatta hiçbir modern hukuk sisteminde bulmak mümkün değildir. Evet, İslâm, bu meselede çok titiz davranmış ve bir insanın öldürülmesini, topyekün insanlığın öldürülmesine denk tutmuştur. Gerçi Kur'ân ve Sünnet'te isim tasrih edilmese de; Tevrat kaynakları itibarıyla Hz. Âdem'in çocukları olan Habil ve Kabil olduğunu anladığımız *“Nefsi, onu kardeşini öldürmeye çağırdı, (o da nefesine uyararak) onu öldürdü, ve kaybedenlerden oldu.”*²⁴ âyetiyle Kur'ân kardeşini öldüren ilk kâtilin kötü akıbetine dikkat çeker.

Kur'ân-ı Kerim başka bir sûrede haksız yere birini öldüren insanın ebedî

Cehennem’de kalacağını vurgular ve: “Her kim bir mü’mini kasten öldürürse -onun cezası-, içinde sürekli kalacağı Cehennem’dir. Allah ona gazap etmiş, lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”²⁵ der. Böyle bir mülâhaza ile beraber, burada âyetteki خَالِدًا kelimesinin altını bilhassa çizmek isterim. Zira burada, أَبَدًا lafzı eklenmeden sadece خَالِدًا ifadesi kullanılmıştır. Kur’ân-ı Kerim’in başka âyetlerinde “ebedî” mânâsına أَبَدًا kelimesi de kullanılmaktadır. Her şeye rağmen, âyette kullanılan خَالِدًا lafzından hareketle İbn Abbas ve ondan sonra gelen tâbiîn imamlarından bazılarının, Allah’ı inkâr edenler gibi, insanı öldüren bir kâtilin de ebedî azaba müstahak olacağı şeklinde yaklaşımları vardır ki, insan haklarının önemini ifade etme bakımından çok önemlidir.. ve İslâm’da “insan hakları sistemi” de bu esaslardan hareket edilerek geliştirilmiştir.

Nitekim Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sahih hadisleriyle beyan buyurdıkları gibi, bir insan, kendi canı, aklı, malı, nesli ve dini uğrunda ölürse şehit olur. Buna göre aynı zamanda bu hususlarda mücadele verme cihad sayılmıştır. Dünyadaki bütün hukuk sistemlerinde temelde bu beş esasın birer umde olarak kabul edildiği ve korunduğu da bir vâkıdır. Bu konu, bizim hukuka esas teşkil eden usûl kitaplarımızda da mevcuttur. En başta din gelir ve onun mutlaka korunması gerekir. Ondan sonra da diğer esaslar gelir ki her biri korumakla mükellef bulunduğumuz hayatî esaslardandır.

İşte İslâm, insan haklarına bu temel prensipler açısından yaklaşır ve her ferdi, onları muhafaza ve müdafaa etmekle mükellef kılar. Bu itibarla da böyle bir dinde kat’iyen insan haklarının ihmal edildiği söylenemez. Ayrıca, sadece İslâm dinindedir ki insan Allah’ın halifesi unvanıyla taltif edilmiş ve ona bahşedilen bu yüce pâye sayesinde onun eşyaya müdahale etmesine izin ve imkân verilmiştir. Ve yine İslâm’da insan; kendini ve neslini koruma, çalışma ve teşebbüs hürriyeti gibi hürriyetlerle serfiraz kılınmıştır. Öyle ki, ne bu konuyla alâkalı başka sistemlerin getirdiği prensiplerle İslâm’ın karşısına çıkmak ne de meselenin herhangi bir olumsuz yanını göstermek mümkün değildir.

Evet, insana gerçek hak ve değeri İslâm vermiş ve onun bütün haklarını muhafaza altına alarak ona sahip çıkmıştır.

DİPNOTLAR

23 Mâide sûresi, 5/32.

24 Mâide sûresi, 5/30.

25 Nisâ sûresi, 4/93.

EFENDİMİZ'İN (sallallâhu aleyhi ve sellem) VE SAHABENİN BEŞER OLMA ÖZELLİKLERİ NASIL ANLAŞILMALIDIR?

Soru: Efendimiz ve sahabenin hata yapması ile ilgili olarak günümüzde ortaya atılan sözde düşünceler hakkındaki mütalâalarınız nelerdir?

Son zamanlarda Efendimiz'in de bir beşer olduğundan yola çıkılarak, O'nun ve etrafındaki insanların da hata yapmış olabilecekleri vurgulanmaktadır.

Gerçi, bütün insanların hata yapabileceği bizzat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından haber verilmiştir. Meseleye bu yönden bakacak olursak, onların da bu kaidenin içine girmesi gayet tabiidir. Ancak, onların hatalarını, bizim gibi sıradan insanların hataları ile aynı seviyede değerlendirmek doğru değildir. Üstad'ın 27. Söz'de belirttiği gibi, sahabenin kendi aralarındaki çekişmeleri bile, içtihat hatalarından kaynaklanmaktadır.

Meselâ; Hz. Ali (radıyallâhu anh) ile Hz. Muaviye (radıyallâhu anh) döneminde cereyan eden hâdiselerde, bazı sahabiler Hz. Ali tarafını tutup o grupta savaşa katılırken, bazıları da evlerinde oturmayı tercih etmişlerdir. Hz. Ali'nin (radıyallâhu anh) yanında yer alanlara, neden o grupta yer aldıkları sorulduğunda: “*Efendimiz, bir yerde iki imam olursa birini öldürün!*” demiştir. Madem önce Hz. Ali'ye biat edildi, öyleyse ondan sonra çıkan kişi öldürülmelidir veya o insan gelip asıl imama biat etmelidir...” diyerek, kendilerinin Hz. Ali tarafını tutma sebeplerini açıklamışlardır.

Diğer taraftan, İbn Ömer gibi kendi evlerinde oturan sahabilere; neden Hz. Ali tarafını tutmayıp, kendi evlerinde oturdukları sorulduğunda da: Efendimiz, “*Fitneler bir gün deniz dalgaları gibi toplum içinde yürüyecek* (Başka bir hadiste, *Evlerinizin arasına fitnelerin yağdığını görüyorum.*’ şeklindedir), *o dönem geldiğinde kılıcınızı kırıp, evinizde oturunuz.*’ buyurmuştu. Bundan dolayı da kendi evimde oturmayı tercih ettim.” demişlerdir.

Görüldüğü gibi, her birinin davranışlarını temellendirdikleri bir kısım delilleri var. Evet, Efendimiz'in “*İçtihat edip hata eden insana bir, isabet edene de iki sevap vardır.*” fehvâsınca bütün ömürleri doğrunun yanında geçen, bu kudsî insanların davranışları, -velev ki yanlış da olsa- onlara hep sevap kazandırmıştır. Dolayısıyla onların bu hâllerini, bizim davranışlarımızla karşılaştırmanın ciddî bir iltibas olduğu kanaatindeyim.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hata etmesi meselesine gelince; tabiat-ı

beşer icabı, O da hata edebilir. Bu O'nun bir beşer olmasından dolayı da, tabiî karşılanmalıdır. Ancak O, daima teşrî makamında bulunduğu için, Cenâb-ı Hak, O'na hata etme fırsatını hiçbir zaman vermemiş veya O'nun yapmış olduğu hatayı, -onların hatalarını "hasenâtü'l-ebrâr seyyiâtü'l-mukarrabîn" çizgisinde değerlendirmek lâzımdır- hemen düzeltmiştir

Bu vesileyle günümüzde yer yer: "Allah Resûlü de beşerdi, O da hata yapmıştır..." türünden serdedilen düşüncelerin, masum görülmemesi gerektiği kanaatindeyim. Zira bu tür mülâhazaların mebdei, fukaha-i kiramı küçümsemekle; **هم رجال نحن رجال** "Onlar da insandı, biz de insanız." sözleriyle başlamıştı. Ebû Hanife, İmam Şafiî.. ne olacak dendiği dönemde ben, bu iş bir gün sahabenin ve Allah Resûlü'nün de sorgulanmasına gidip dayanacağı endişemi izhar etmiştim. Şimdi sadece onlar değil, maalesef bazı çevrelerce Kur'ân sorgulanmaktadır. Ve tabiî, bugün pek çok insanımız, bu kabîl virüslerle ruh hastasıdır. Bana göre o büyükleri küçümseyenler, değil Ebû Hanife, onun bir talebesi ile karşılaşa idiler, o küçük dillerini yutup tazimle onun ayaklarına kapanacaklardı.

Konuyla alâkalı olması bakımından bir olayı anlatmak istiyorum. Bir ara Tokat'ın Artova kazasında zayıf, çelimsiz bir yapıya sahip eski belediye başkanı Şerif Bey isminde birisiyle tanışmıştım. Ben eskiden, çocukluğumda tuttuğum güreşlerde hiç yenilmediğimden bahsettim. Bunun üzerine o da hayatı boyunca güreşte hiç yenilmediğini söyleyiverdi. Bunu duyunca etraftakiler şaşkınlığa gömülmüşlerdi. Bu kısa şaşkınlık döneminden sonra Şerif Bey: "Çünkü hayatımda hiç güreş tutmadım." deyiverdi. Tabiî hepimiz güldük. Evet, şu zamanda o büyük insanlara atıp tutmak kolay, ne var ki, günümüzün bu ucuz kahramanları kendi dönemlerinde zirve olan o imamlarla eğer karşılaşa idiler güçlü bir pehlivan karşısında cılız bir insanın güreşmesi gibi komik duruma düşeceklerdi.

Hâsılı, onların hatalarıyla kendi hatalarımızı aynı seviyede tutmanın yanlış olacağı ve bu tür düşüncelerin arkasında art niyetlerin yattığı; o bakımdan da bu mülâhazaların masum görülmemesi gerektiği kanaatindeyim.

BİR KERE DAHA TEBLİĞ USÛLÜ

Soru: Kur'ân-ı Kerim'de insanların, kendilerine gelen ilâhî mesajlar karşısında: "Biz bunları daha önceden duymamıştık, bunlar uydurmadan başka bir şey değildir." diyerek tepki gösterdiklerine ve şiddete başvurduklarına parmak basılıyor. Ruhunun ilhamlarını dünyanın dört bir tarafına ulaştırmak niyet ve azminde bulunan bizler de bu tür tepkilerle karşılaşma durumundayız. Bu mevzuda takip edilecek metod ve düsturlar nelerdir?

Kur'ân-ı Kerim'de, bazı saf ve muhakemesiz insanların; *"Daha önce atalarımız ve dedelerimizden böyle bir şey duymadık."*²⁶ dedikleri anlatılmaktadır ki, bütün firavunların, nemrutların ve diğer mütemerritlerin, müstebitlerin temerrüt ve diyalektik psikolojisiyle, aynı düşünce içinde hareket ettiklerini görmek mümkündür. Hırçın ve inatçı bir çocuğa herhangi bir mesele hakkında "Bu böyledir." dediği zaman kalkıp mantık dışı ve sırf inat olsun diye "Hiç de öyle değildir." demesi gibi, Allah Resûlü'nün: "Tevrat'ı indiren Allah'tır. İncil'i, Kur'ân'ı indiren de Allah'tır." diye önemli bir gerçeği beyan etmesi karşısında, o insanların baş kaldıracı bir edayla "Allah hiçbir şey indirmedir." demeleri tipik bir hasta ruh hâletinin ifadesinden başka bir şey değildir. Hz. Musa'nın (aleyhisselâm) halkı irşadı karşısında mağlubiyet psikolojisi içine giren firavunun, *"Bırakın beni, Musa'yı öldüreyim; (kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın! Çünkü ben onun dininizi değiştireceğinden veya içimizde fesat ve bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum."*²⁷ demesinde de yine aynı hâlet-i ruhiyeyi müşâhede etmek mümkündür.

Aslında, günümüzdeki birtakım insanların "Benim dedem de namaz kılardı, benim annem de başörtülüydü; ama ben sizin gibi aşırı gitmiyorum, benim gönlüm temizdir." vs. deyip bir de karşındakine "-cı,-cu" kuyruğunu takması aynı temerrüt ve psikolojisinin modernizasyonundan başka bir şey değildir. Bütün bunlar eski mantıkçıların çok da iltifat etmedikleri mugalata ve karşı tarafı aldatmaya matuf israf-ı kelâm türünden şeyler olsa gerek.

Evet, Kur'ân ve Sünnet'te, iman ile İslâm arasındaki bir kısım farklılıklardan bahsedilmiştir ama, "imancı", "İslâmcı" gibi "-cı'lı,-cı'sız" ayırımına rastlamak mümkün değildir.

Onlar "Geçmişte böyle bir şey yoktu." vs. dediğinde, biz de çevirip şöyle diyebiliriz:

“Biz, inkâr eden insanlar tarafından söylenen bu lafları o kadar çok duyduk ki, bugün duymamız kadar tabîî bir şey olamaz ve gelecekte de duymamız mukadderdir.”

Hasım dünyanın tarih boyunca sergilediği tavır, aynı üslûpla günümüzde de sergileniyor ve gelecekte de sergilenmesi mukadderse ve onlar bu tavırlarını şiddet kullanmaya kadar götüreceklerse, Kur’ân’ın hadimleri de maruz kalacakları sıkıntılara karşı, önceden sabır ve mülayemetle hazırlıklı olmak zorundadırlar. Gelecek hakkında teminat almış değiliz; her şey fevkalâde iyi de olabilir; çok şiddetli fırtınalar da esebilir. Ve şayet fırtınalar esecekse, işte o zaman sabr u sebatı kuvvetli olanlar, azmi, cehti, gayreti, ikdamı tam ve meseleyi bir imtihan sırrı şuuruyla ele alanlar o fırtınanın şiddet ve tazyikine göğüs gerebilecek ve yarınlara yürüyebileceklerdir. Kim bilir, belki de şartlar bu çığır ilk açan çilekeşlerin dönemindekinden daha ağır da olabilir; olabilir de, bu yola gönül verenler “Keşke ölseym de bu günleri görmeseydim!” diyebilirler. Yine, kim bilir, belki o gün yerin altı üstünden daha fazla arzu edilir hâle gelebilir; dolayısıyla da, şimdilerde böyle bir imtihan sırrını gözardı edenler elenip giderler.

O gün kimileri korkuyla elenecek, kimileri ikbal hırsına kendini kaptırdığından dolayı elenecek, kimileri şöret marazıyla elenip gidecek.. bencillikten dolayı elenenler olacak. Bu işe ilk başladığı dönemdeki ihlâs ve samimiyetini koruyamadığından dolayı elenenler çıkacak; çıkacak, zira şimdiye kadar ne enbiyâ-ı izâm, ne evliyâ-i fihâm, ne asfiyâ-i kiram, ne müctehidîn-i izâm, ne müceddidîn-i kiram hiçbirisi böyle tekdüze yürüyerek hedefe varamamıştır.. varamamış ve defaatle imtihana tâbi tutulmuş, kaç defa elenmiş ve neden sonra gidip hedefe ulaşmıştır. Tekrar arz edeyim ki bu iş, elli defa imtihan vermiş, elli defa Allah’a karşı vefa ve sadakatini ispat etmiş insanların işidir.

Bu baştan böyle kabul edilmeli ve sonradan “Ne oluyor?” denmemeli. Zira bu ifade, Allah’ın takdirini tenkide açık, kazaya razı olmayan insanların ve daha doğrusu kâfirce düşüncenin ifadesidir. Son asrın müceddidi, gelecek olan tazyik hususundaki endişesini ifade ederken “Dilerim Cenâb-ı Hak bize pahalıya satmasın.” der. Ne var ki, böyle bir şeye malik olmak için mal da verilir, menal de verilir. Bu iş her kişinin işi değil, er kişinin işidir. Bu iş, hiç başı, diş ağrımayan hazırcıların omuzlayacağı kadar hafif bir iş de değildir. Kim bilir belki gelecekte, yığın yığın sıkıntılar üstümüze tıpkı karabasan gibi çökecek ve defaatle sarsılacağız. Belki ilk etapta onun şokunu yaşayacak ve belli bir süre mânâsını anlayamama şaşkınlığı içinde kalacağız. Ancak daha sonra Cenâb-ı Hakk’ın icraatını esmâ veya sıfât dairesinden hayranlıkla temâşâ ediyor gibi seyredecek ve zevkten zevke ererek,

kendimizden geçeceğiz.

Bazı ahvalde fertlerin birbirlerine sıkıca kenetlenmeleri onların kayıp düşmelerini önlediği gibi, geleceğin mutlu dünyasını imar etmeye azmeden ve yüce bir mefkûreye gönül verenlerin de hak ve hakikat etrafında kenetlenip ihtilaflara girmemeleri kaydırıcı, düşürücü sebeplere karşı öyle bir teminattır. Bunun içindir ki, her fert hakperest ve salih kullarla irtibatını mutlaka devam ettirmeli ve kardeşleriyle, sırf hak ve hakikat düşüncesiyle bütünleşmelidir.

Evet, millet ve din yolunda hizmet, hak âşığı ve vatanperver bir insanın tabiatının ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Yalnız böyle bir noktaya gelinceye kadar çeşitli merhaleleri aşmak gerekir. Meselâ namaz mü'minin en ciddî işidir. Fakat namaza ilk başlayan bir insan onu ciddî olarak eda etme hususunda evvelâ kendini biraz zorlar. Böyle bir ciddiyeti yakalayabilmek için belki yıllarca temrinat yapar ve en sonunda huşû ile namaz kılmaya muvaffak olur. Hatta eskiler bir adamın Allah'la irtibatının derecesini anlamak için onun namazdaki yatıp kalkışına, temkinine, Allah karşısında samimiyetle duruşuna bakar ve ona göre hüküm verirlerdi.

Ancak kazanılan böyle bir son merhalenin, belki yıllar süren bir temrinat meyvesi olduğu unutulmamalıdır. İlk kez oruç tutan bir kimse, iftar vaktine kavuşuncaya kadar akla kararı seçer. Fakat daha sonra tuttuğu oruçlarda bu ilk günkü kadar zorlanmadığı da bir gerçektir. Zira o artık oruçla bütünleşmiştir. İlk kez zekât verdiğinde “Yüreğim çıktı, gitti; neredeyse öleyazacaktım!” diyen insanlar, daha sonraları öyle bir hâle gelirler ki, Allah yolunda infak fırsatları doğduğu hâlde yardıma çağırılmayacak olurlarsa “Beni neden nasipsiz bırakıyorsunuz, nedir bana kastınız?” demeye başlar ve bu defa zekât vermedikleri için öleyazacak hâle gelirler. Zira artık onlar da vermeye alışmışlardır. İşte bu son nokta zekâtla bütünleşmenin ifadesidir.

Evet, nasıl ki ibadetlerimizde geldiğimiz bu doruk noktalar, zamanla ve temrinatla elde ediliyor; salih amellerle bütünleşme, dine ve millete karşı mesuliyet düşüncesiyle dolma ve salih kimselerle beraber olma meselesi de aynı ciddiyet ve aynı dikkati ister. Bu açıdan ibadet ü taatimizi, ihlâsımızı, yakînimizi, takva anlayışımızı diğer mü'minlere dayanarak hassasiyetle sürdürdüğümüz gibi, geleceğe ait gaileleri ve devâhiyi aşma mevzuunda da, yine sadıklarla beraber olma, bizim için çok önemli bir kalkan vazifesi görecektir.

Evet, bir taraftan Allah rızasını tahsil adına piştikten, salih amelleri ve dine, millete karşı mesuliyet düşüncesini tabiat hâline getirdikten, diğer taraftan da arkadaşlarla beraber olduktan sonra -hafizanallah- muvakkaten Cehennem'e itecek de olsalar, birinin nazı geçeceği ve bu sayede diğerlerinin de necata ereceği hatırdan çıkarılmamalıdır.

Meselenin bir diğer yanı ise; Kur'ân ve iman yolunda yapacağımız hayırlı işlerle Allah'ın rızasını kazanmaya talip olan bizler, zannediyorum biraz işin özüyle alâkalı şeyleri ihmal eder gibi olduk. Bizim esas vazifemiz; müttakînden, zâhidînden, mukarrabînden, râdiînden, mardiyînden, mahbûbînden, muhibbînden, sâfiînden, ulemâdan, sulehâdan olmaktır. Evet, a'zamî takvayı, a'zamî ihlâsı, a'zamî vera'ı hedefleyip onlara ulaşmaktır.

Hâl böyle iken, şimdilerde bütün bunlar bizim kavî dualarımızda vird-i zebânımız değilse ve bunları fiilen yakalamaya çalışmıyorsak; hatta geceleri gündüzleri bu istikamette değerlendirmiyorsak, vücudumuzun mikropalara karşı mukavemeti yok demektir. Böyle olunca gün gelir korku bir virüs hâlinde vücudumuzda yuvalanmaya, Erzurumluların tabiriyle "cücüklemeye" başlar. Hele bir de şöhret, tenperverlik, çoluk-çocuk meftuniyeti önümüzü kestiği zaman bütün bütün yenik düşebiliriz. Hâlbuki böylesi tehlikelere karşı korunmanın en kestirme yolu ferdin zühd, takva ve ihlâs dairesi içinde yaşamasıdır.

Bakın asrın ruh ve beyin mimarına; o bir taraftan ümitsizken olmamak ve mübtedilerin kapıdan girmelerini sağlamak için "Takva; ferâizi yerine getirmek, kebâiri terk etmektir." derken, öte taraftan da "Her Nur talebesinin bir ölçüde a'zamî takvayı, a'zamî zühdü, a'zamî vilâyeti, a'zamî ihlâsı yakalama cehdi olmalıdır." der. Yani, ilki bu işin asgarîsidir, hedef ise a'zamîyi yakalamaktır... Evet işin başındaki o zat, şöhret yanı başına kadar geldiği zaman onu ayağın ucuyla itmiş, "Şöhret ayn-ı riyadır ve kalbi öldüren zehirli bir baldır. Eğer o belâyâ düşersen **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** de, kurtul!" demiş ve muvakkaten o işin rüyasını görmüş, rüyada onun ne büyük bir afet olduğuna şahit olmuş, sonra da hakikat âleminde ona karşı tavır alıp ihlâs ile, zühd ile, vera ile, o virüsü imha etme yolunu göstermiştir.

Evet, yılanların, çıyanların etrafını sarıp bir hayat boyu kendisini tehdit etmelerine mukabil korku onun ruhuna hiç misafir olmamıştır. Zira o, korkunun her çeşidine karşı savunma mekanizmasını çok iyi ayarlamıştır.

Sadece o mu? Elbette hayır. Bakın bu çizgide hayatını sürdüren Seyyid Kutub'a; hapishanede Nâsır'dan özür dilemesi istendiğinde "Bir mü'min, kâfirden özür dilemez." demiştir ve dilememiştir. Ne güzel ifade eder Alvar İmamı:

Gülistan hidayet bülbülünden dersin al ey dil!

Serindeki saadet sümbülünden dersin al ey dil!

Kamû âlemleri var eyleyen Allah'a teslim ol

O mihnetkeş Ali'nin düldülünden dersin al ey dil!

Hâsılı, sıkıştığımız zaman o mihnetkeşlerin hayat safahatını gözlerimizin önüne sermeli, duygu ve düşünce dünyamızı yeniden hallaç etmeli, onların bulunduğu âleme girip, onların seslerini soluklarını duymalıyız.

Hız. Üstad'a kadar gelen çilekeşler, o ve onun ilk saftaki has talebeleri kulağımıza "sebat" deyip fısıldayıp geçmeliler. Zübeyr Gündüzalp'in Afyon'da idamla yargılanacakları zaman yaptığı, dağları bile paramparça edecek müdafaası ne müthiştir ve bize metanet fısıldayan ne muhteşem bir hitabedir! Rabbim, çok kıymetli, çok pahalı, gerçek değerini sadece kendisinin bildiği ebediyetler değerindeki bu hazineyi bize gerçek değerleriyle değil, altından kalkabileceğimiz karşılığıyla lütfeyesin!

DİPNOTLAR

26 Kasas sûresi, 28/36.

27 Gâfir sûresi, 40/26.

Üçüncü Bölüm Din Ekseni Etrafında

İRÂDE İNSANI OLMADA AŞILMASI GEREKENLER

Soru: Allah Resûlü'nü ümmeti hakkında endişeye sevk eden “şişmanlık, çok uyku, tembellik ve yakîn azlığı”ndan kastedilen nedir ve bunlar arasında bir telâzumdan bahsedilebilir mi?

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde “*Ümmetim hakkında en çok korktuğum şeyler: Karın büyüklüğü (göbek bağlamak), çok uyku, tembellik ve yakîn (iman) azlığıdır.*” buyurmaktadır. Hadiste belirtilen ve Nebiler Serveri'ni korkutan hususlar üzerinde önce kısa kısa durup, sonra bunlar arasındaki irtibata geçelim.

Göbek bağlamak; hadisteki ifadesiyle كَبُرَ الْبَطْنُ kendini gaflete salıp çok yiyen, yeme ve içmeyi gaye-i hayat edinen ve tabir caizse yemek için yaşayan ve tabîî bunun neticesi olarak da olabildiğine şişman olan insan demektir ki bu, Allah Resûlü'nün dünya ve ukbâ hayatları adına endişe duyduğu insanların birinci özelliğidir.

Çok uyumak: Aslında bu tabir izafidir. Bugün bir insanın günde ne kadar uykuya ihtiyacı var diye hekimlere sorduğunuzda genellikle 5 saat cevabını alırsınız. Ve hekimler bunun ötesinde bir uykunun insan vücuduna zarar verebileceği üzerinde ısrarla dururlar. Kaldı ki bu meseleye hekimlerin yanı sıra İmam Gazzâlî'den Bediüzzaman Hazretleri'ne varıncaya kadar birçok ehl-i tahkik parmak basmış ve Allah ile irtibat adına çok uykunun sebebiyet verdiği tehlikeler üzerinde durmuştur. Aynı düşünceden hareketle medrese ve tekkelerde uyku meselesi disipline edilmeye çalışılmış ve uykunun oralarda 3 saate kadar indirildiği olmuştur. Nitekim fakir de bir dönemde bu hususta özen göstermiş ve uykumu 2 saate indirmiştım. Öyle ki bazen 2 saatten fazla uyursam akşama kadar esneyip duruyordum.

Bu açıdan “çok uyku” izafî bir kavramdır. Bazısına 8 saat uyku az, bazısına 3 saat çok gelebilir. Ama ne olursa olsun tıp ilminin verilerine göre günde 5 saat uykunun insan vücuduna yettiği gerçeğinden hareket ederek günlük uykumuzu a'zamî olarak 5 saate düşürmeli, ondan sonra bunu tedricen daha aşağılara çekmeye gayret göstermeliyiz.

Yalnız bu arada şu hususa dikkatlerinizi çekeyim; yeme ve içmesini disipline edemeyen, önüne her geleni abur cubur yiyen bir insanın uykusunu azaltması mümkün

değildir. Buna hadiste ifade edilen hususların birbiriyle irtibatını ele alırken tekrar döneceğiz.

Tembellik: Allah Resûlü'nün, dualarında Allah'a sığınmış olduğu hususlardan biridir tembellik. İslâm'ın temel felsefesi, varlık âleminin her bir parçasında canlılığın ve hareketin olmasıdır. Bu felsefeye zıt olan hemen her hususa İslâm müdahale etmiştir. Meselâ; âtil olarak bırakılan ve üzerine hiçbir şey ekilip biçilmeyen toprağa, ihyâ etmek şartıyla el koyma hakkı vermiştir. Ticarî hayata sirküle edilmeyip, bir kenarda âtil bırakılan paranın sahibine ciddî tehditte bulunmuş ve sair hikmetlerinin yanı sıra bu ataleti önleyebilecek bir tedbir olarak o parayı da zekâtı verilmesi gerekli olan mallar arasına almıştır.

Tembellik adına cansız eşyaya karşı tavrı bu olan İslâm dininin tembel tembel bir kenarda oturup, âdeta asalak hayatı yaşayan insana karşı da tavrı herhâlde bundan farklı olmayacak, aksine daha sert olacaktır. Nitekim Allah Resûlü'nün yukarıda ifade ettiğimiz duası veya üzerinde durmaya çalıştığımız hadiste onu, ümmeti hakkında korktuğu şeyler arasında sayması bu tavrın bir iki göstergesinden ibarettir.

Yakîn azlığı: Yakîn'in ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn gibi mertebeleri vardır. Buna göre bir insan inandığı hakikatleri ilme dayandırarak yorumlayamıyorsa, onun hiç yakîni yok demektir. Yani insan, Allah'a, peygamberlere, kitaplara, haşre ve imanın sair unsurlarına olan imanını ilimle besleyememiş, onu kâinattan alınıp süzülen âfâkî delillere dayayamamış veya enfüsî delillerle irtibatlandıramamış ise, bu insanın hiç ama hiç yakîni yoktur. Dikkatinizi çekerim, yakîn azlığı değil, yakîni yok! Çünkü yakînin başlangıcı ilimdir. İnsan için ondan daha aşağı bir mertebe bahis mevzuu değildir. Zira bunun aşağısı behâimin içinde yaşadığı bir hayattır.

Yakîn mertebelerinin başlangıcı ilimdir dedik. Meselâ; şu karşımızda âdeta meşher gibi serilen kâinat kitabını bir seyyah, bedî zevki olan bir sanatkâr veya ekoloji ilmine vâkıf, onun derinliklerine dalmış bir ilim adamı gibi tetkik etme ve bundan sonra Allah'ın kelâm sıfatından gelen Kur'ân'ı okuyarak Kur'ân ile kâinat arasında köprüler kurup Cenâb-ı Hakk'ı kabullenme, O'na aksine ihtimal vermeyecek ölçüde inanma, yakînin ilk mertebesidir ki buna ilme'l-yakîn denilebilir. Şayet insanın ister Allah hakkında, isterse Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkındaki ilmi, örneğini verdiğimiz bu seviyenin altına düşerse buna hayvanlık denir. Yanlış anlaşılmasın; o kadarcık iman olan

bir insan hayvan değildir. Zira onun da aşağısında iman ile hiç ilgisi olmayan ve Kur'ân'ın “*Onlar hayvan, hayır, hayvandan da aşağı.*”²⁸ dediği kâfirler vardır. Fakat bu durum hayvan sıfatlarından biridir. Onun için fitratın sınırları içinde yürüyen insanoğlu iradesinin hakkını vermek zorundadır. Böylece kendisi için Allah'ın tayin buyurduğu yolda yürürken, Âkif'in şairane konuştuğu bir yerde dediği gibi “hürr-ü mutlak” veya daha doğru bir tabirle “hürr-ü mukayyet” hâliyle insanlığı iradesiyle yakalayıp, insan için mukadder olan insanî duygu ve düşünceleri elde etmeli ve o makama yükselmelidir.

Hemen belirtelim ki ilme'l-yakîn'in de kendi içinde mertebeleri vardır. Meselâ; bir insan ağaçların yapraklarına bakar, onlardaki canlılığı, insana anlatmak istediği mânâyı özümsemeye çalışır, onların ifraz ettikleri karbondioksite bakar, gece-gündüz değişimlerine dikkat eder, bitkilerle insanlar arasındaki uyuma göz gezdirir, ihtimal hesaplarını nazara alarak bu hâdiselerin rastlantı olabilme durumlarını araştırır, sonra güneşten gelen değişik dalga boyundaki ışınların ağaçlar üzerindeki tesirlerini inceler, o ışınların meyvelerin meydana gelmesindeki katkısını ele alır... vs.

İşte insan bu ve buna benzer incelemeler sonucu almış olduğu özlerle mârifet peteğini örmeye çalışır. Üstad Hazretleri'nin yaklaşımıyla dışarıdan aldığı bu doneleri içeride bulunan “musaddık-tasdik edici” ile birlikte değerlendirmeye tâbi tutarak bir neticeye ulaşır.

Evet, bunca gayret sonucu ulaşılan seviye ilme'l-yakîn'in avamcasıdır. Bunun havassına gelince; buna ulaşmak yukarıda ağaç-yaprak diyerek âdetâ bir çoban anlayışıyla yaklaşım misalini vermeye çalıştığımız şeyleri bir laborant, bir ilim adamı hassasiyeti içinde ele almakla mümkün olur. O zaman ulaşılan netice riyazî kat'iyet içinde ayrı bir hüviyet kazanır. Dolayısıyla bu insanın imanı “iki kere iki dört eder” kat'iyetini çok aşar ki bu aynı zamanda ayne'l-yakîn'in başlangıcı sayılır.

Burada istidradî olarak bir hususa temas edeyim; Risale-i Nur iman adına ele almış olduğu meselelere bu zaviyeden yaklaşmıştır. Dava-yı nübüvveti temsil etmesi cihetiyle de mebdede ile müntehâyı bünyesinde cem etmiştir. Yani onun satırları arasında çobanlara anlatılan şeyler olduğu gibi, gözlerini her açıp kapayışlarında -hâşâ- Allah'a mekân tahsisinin dışında “Rabbim şuradasın!” diyecek ve kendisini O'nun kucağına atacak kadar ilerlemiş seviye insanların da alacakları mârifet dersleri vardır. Bu sebeple Risale-i Nur'dan herkes kendi seviyesine göre istifade eder. Kimisi onun sayfaları arasında yüzer-

gezer, kimisi de satır aralarından Allah'ın mârifetine giden bin bir yol bulur ve oralarda seyahat eder.

Fakat şunu da ifade edelim, mârifetullahın asgarî seviyesine ulaşmış bir insan a'zamî zühd, a'zamî takva, a'zamî ihlâs ve a'zamî vilâyeti hedef edinerek yoluna devam ettiği müddetçe gerçek mârifetin sağanak sağanak yağmur damlaları hâlinde yağması gibi bir lütfa mazhar olabilir. Tabîî iç âlemleri mârifetin sağanak yağmurlarına mazhar olanların imanları da, eşyayı duyuları da elbette farklı olacaktır.

Ayne'l-yakîn ise; eşyanın çehresinde Allah'ın tecellî edişinin görüldüğü bir mertebedir. Yani insanın “Vallahi ben şu ağaçta Allah'ı görüyorum.” dediği mertebe. Yalnız bu, şahsın hususî mütalâasına, sezmesine, hissetmesine bağlıdır ve bu yönüyle objektif değil, bütünüyle sübjektiftir. Bu mertebede insan, çiçeklerin açmasında, ağaçların semalara doğru ser çekmesinde, kuşların cıvıldamasında, suların şırıl şırıl akmasında... hâsılı her şeyde kemmiyetten, keyfiyetten, araz olmaktan münezzeh Cenâb-ı Hakk'ın arkasında, tıpkı Mecnun'un Leyla arkasında koşturduğu gibi devamlı koşturur durur ve sürekli O'nu arar. Şu iz, şu hülya, şu siluet galiba evet galiba O der. Üstad Hazretleri'nin dediği gibi “şiddet-i zuhurundan gizli” yani zıddı, niddi bulunmadığından dolayı gözlerin idrak edemediği ama her şeyden daha ayân olan Allah'ı görme çabasının sergilendiği bir mertebedir bu. Burada insan “Buraya kadar mülk, bundan öte melekût.” veya “Buraya kadar illet, bundan öte malul.” gibi net değerlendirmelerde bulunamaz.. bulunamaz, zira her varlığın arkasında vicdanıyla Rabbini müşâhede edecek kadar his dünyası inkişaf etmiştir. Tasavvufî ifadesiyle “seyr ilallah”a ulaşmıştır. Bu makamda her şeyi ayrı bir zevk, ayrı bir neşe hâlinde duyuyor ve yaşıyordur. Veya bir hayret makamı olan, elinde kâsesi etraf-ı âlemde baygın baygın, sarhoş sarhoş dolaştığı “seyr fillah”da bulunuyordur. Veya İmam Rabbanî'nin vesilesiyle literatürümüze giren ve ancak vilâyet-i kübrâya mazhar olanlara nasip olan “seyr billah”ta yürüyordur. Yani halk içinde Hak'la beraberdir. İrşad ve tebliğ vazifesiyle vazifelidir. İşte bunlar ilme'l-yakîni bütün mertebeleriyle yaşamaktan öte, bizim ancak sözünü ettiğimiz ayne'l-yakîni yaşarlar.

Ve hakka'l-yakîn; o bütün bütün Allah'ta fâni olma, O'nun bekâsıyla bekâ'ya erme demektir. Tasavvufî ifadesiyle fenâ fillah-bekâ billah makamıdır bu. Üstad'ın yaklaşımları içinde “heme ez ost.” Yani eşyanın ancak O'nun varlığıyla kâim olduğu hakikatinin bütün mertebeleriyle sezildiği makam.

Aslında bütün bu mertebeler birbirine kuvvet ve destek veren ve iç içe yaşanan mertebelerdir. Bana göre insanın, mutlaka bu mertebelerden hiç olmazsa birinde hissesi olması lâzımdır. Aksi hâlde insan, hadisin ifadesiyle Allah Resûlü'nün "Ümmetim hakkında en çok korktuğum" dediği tehlikeli bir daire içine girmiş demektir.

Hadiste ifade buyrulan hususların birbiriyle olan irtibatına gelince; bir insanın hayatında yeme ve içme gaye olmuşsa, onda yakînin olması mümkün değildir. Yakîn, hayretin dehşeti içinde yaşayan ve yemesini-içmesini ancak ayakta kalabilecek kadarla sınırlayan kimseler için söz konusudur. İhtimal Nebiler Serveri bu noktayı dikkat nazarlarımıza sunmak için "*Âdemoğlu, karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. Oysaki âdemoğlu için belini doğrultacak birkaç lokma yeterlidir. Şayet mutlaka yemesi gerekiyorsa, o zaman (midesinin) üçte birini yemek, üçte birini su, üçte birini de nefes için ayırsın.*" buyurmuştur.

O hâlde insan, midesinin altında kalıp ezilmemeli, yemesini-içmesini disipline eden/edebilen bir irade insanı olmalıdır. Yani mide insanı olmamalıdır. Aksi hâlde abur cubur kendini yemeğe salıveren birinin, az uyuması da, tembellikten kurtulması da, yakîne ulaşması da mümkün değildir.

Meseleye bir başka açıdan yaklaşacak olursak, bir insan çok yiyorsa onun şişmanlaması, tabir yerindeyse "kilo insanı" olması gayet normaldir. Böylelerinin kendini uykudan alıkoyması, tembellikten kurtarması imkânsızdır. Dolayısıyla çok yiyen bir insan, kendini uykuya salar, uyku onun şişmanlamasını sağlar ve böylece fasit bir daire teşekkül eder. İşte bu tip insanların yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi yakînden nasiplerinin olması söz konusu değildir. Veya başka bir ifadeyle çok yiyen, çok uyuyan insanların tembel tembel oturmaları ve âdeta bir ceset insanı olmaları gayet normaldir.

Bu hadis-i şerifte bahis konusu olmasa da Allah Resûlü'nün başka hadislerinde çokça ifade buyurduğu ve tasavvuf büyüklerinin "killet-i menâm, killet-i taam, killet-i kelâm, uzlet ani'l-enâm" diyerek formüle ettikleri hususlar içinde az konuşma ile ilgili birkaç şeyi buna ilave etmek istiyorum.

Bir yerde, mü'min kendi konumu içinde ele alınıp tarifi yapılırken "Sükûtu tefekkür, konuşması da hikmettir." denilen insandır. Dolayısıyla onun konuşması Rabb'in rızasına matuf bir şekilde Kur'ân veya Sünnet'in şerhidir. Bu sebeple hakikî mü'min İslâm'ın ruhuyla telifi imkânsız olan hoş vakit geçirelim düşüncesiyle hiçbir yerde

oturmaz, boş konuşmaz, ahbablık yapmaz; daha doğrusu yapamaz. O, konuşurken gözleri eşyanın perde arkasına kapalı olanların gözlerini açmak için konuşur. Etrafındakileri insanlığın zirve noktalarına çıkartmak için onlarla beraber olur. Aksi hâlde hem israf-ı kelâm hem de israf-ı zaman yapıyordur ki dinde bunun hükmü haramdır.

Fakat günümüzde bazı insanlara hak ve hakikati anlatabilmek için önce onlarla diyalog yollarının araştırılması, anlatılacak hususların hüsnü kabul görmesi için samimiyetin ilerletilmesi, arada emniyet ve güvenin sağlanması, tarafların birbirlerini daha iyi tanınmasının şart olması gibi düşüncelerle fuzuli gibi gözüken oturup-kalkmalar, sohbetler hatta yeme ve içmeler olabilir. Siz daha önce böyle bir zemini hazırlamadan onlarla tanışır tanışmaz kalkıp mârifetullahtan bahsederseniz onları kaçırsınız. Hadis ölçüsünde bir sözde “*İnsanlarla akılları, idrakleri, mantıkları, muhakemeleri ölçüsünde konuşun.*” denir. Onun için Allah’ı tanıtmaya gibi ulvî bir gayeye matuf yeme ve içmeler, oturup-kalkmalar mazur görülse de, bu gayenin gözetilmediği bir araya gelmelerin, konuşmaların, yemelerin en azından haram şüphesi taşıdığı muhakkaktır.

Netice itibarıyla, mü’min, Peygamberi’nin, endişe ederim dediği şişmanlık, çok uyku, tembellik ve yakîn azlığından ve bunlara sebebiyet verebilecek her şeyden yılandan çıyandan kaçır gibi kaçmak zorundadır. O, İbrahim Hakkı Hazretleri’nin

“Az ye, az uyu, hayrete var, fâni ol An’dan,

Bul bekâ, ol An’a mihman gecelerde.”

dediği gibi, az yemeli, az uyumalı, hayretin dehşeti içinde yaşamalı ve sonra Rabbinin misafiri olup O’nun enfâs-ı kudsiyesini daima içinde hissetmelidir. Ve gecelerde Râbiatü’l-Adeviyye’nin, herkes yatağına çekildikten sonra kalkıp dediği gibi “Dostlar dostuna kavuştu, işte ben de Sana geliyorum.” deyip Allah’a vuslat arzusu içinde coşmalı, aralanan perdelerden maiyyet-i ilâhiyeye ulaşmaya çalışmalı, O’nun kapısının tokmağına dokunmalı.. dokunmalı ki yakîn kendisine nasip olsun.

Hâsılı; bu hadisin unsurları arasında öyle bir telâzum ve irtibat var ki onları birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Ayrıca bu hadisin tıp dünyasını alâkadar eden ve mutlaka tıbbî açıdan incelenmesi gereken yönleri de var. Onu da bu sahanın müstesna simalarına havale ediyoruz.

DİPNOTLAR

28 A'raf sûresi, 7/179.

BÜYÜ VE BÜYÜDEN KURTULMA YOLLARI

Soru: Büyü nedir? Büyünün İslâm inancı içindeki yeri hakkında bilgi verir misiniz? Kendisine büyü yapıldığına inanan bir insanın neler yapması gerekir?

Ehl-i Sünnet inancına göre sihir (büyü) haktır. Buharî, Müslim gibi sahih hadis kitaplarında, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyü yapılmak istendiği anlatılır. Hatta büyücüler bir keresinde muvaffak da olurlar. Cenâb-ı Hakk'ın bir hikmete binaen izin verdiği bu hâdisenin, Efendimiz'in üzerinde az tesiri görülmüş ve sonra yine Allah'ın izniyle hemen çözülmüştür. Meseleye bu zaviyeden yaklaşacak olursak, büyü hâdisesinin var olduğu ortaya çıkar.

Bakara sûresinde de Harut ve Marut adlı iki varlığın çeşitli şartlar öne sürerek sihir öğrettikleri zikredilmektedir.²⁹

Bugün artık modern dünyada, fizik âlemine müessir olabilecek pek çok şeyden bahsediyorlar. Parapsikoloji, fizikî âleme tesir eden metafizik şeyleri konu edinen bir ilim dalıdır ve dünyada genel bir teveccühe mazhurdur. Tenasüb-ü illiyet prensibine göre, yani sebeplerle doğru orantılı izah edilemeyen şeyler hep bu çizgide mütalâa edilmektedir.

Medyumların son zamanlarda, sık sık çıkıp kamuoyuna anlattıkları -metafizik dünyanın elemanları olan- cinler, fizik âleminde çeşitli olaylarda kullanılıyor olabilir. İnsanın kendi ruhî gücünü rantabl kullanma yolları tam bilinemediğinden dolayı, bunu bilip kullananlarınki de büyü diye algılanabilir. Netice itibarıyla, neye hamledilirse edilsin ya da nasıl izah edilirse edilsin, büyü metafizik bir gerçektir.

Fakat son günlerde, bir kısım hissî, mantıkî, iradî boşluklardan kaynaklanan çok basit hâdiselere bile büyü adı verilmektedir. Karı koca geçimsizliğinden, iktidarsızlığa, bir futbol takımının üst üste mağlubiyet almasından, evli çiftin çocuğu olmamasına varıncaya kadar hemen her şeye büyü denmektedir. Hâlbuki vermiş olduğumuz bu örneklerin ilkinde iradî boşluklar, diğerlerinde de fizikî rahatsızlıklar bahis mevzuu olabilir. Bunlar da ancak yetkili otoritelere müracaatla çözümlenebilir. Meselâ, karı koca, kendi aralarında geçimsizliğe esas teşkil eden şeyleri karşılıklı oturup konuşsa, gerektiğinde araya hakemler girse veya çocuklarının olmamasında tıbbî olarak kusurun kimde olduğu tespit edilip tedavi olursa, bu problemler ortadan kalkabilir. Ne var ki, günümüzde bazı kişiler bu

yollara başvurmuyor ve “Bu, büyüdür.” diyerek büyücü hocalara (!) gidiyor.

Birincisi, böylesi problemler karşısında “Bu, büyüdür.” demek, insanın peşinen mağlubiyeti kabullenmesi demektir. Bu insan artık, kat’iyen kendi ruh gücünü kullanamaz. Zira kuvve-i mâneviyesi kırılmış ve yeis (ümitsizlik) bataklığı içine düşmüştür. Hâlbuki burada esas yapılacak şey, insanın Allah ile irtibata yönelmesidir.. yönelmesi ve kendi ruhuna gerçek gücünü kazandırabilecek, onunla bedenine hâkim olacak seviyeye gelmesidir.

Büyü haktır, doğrudur, gerçektir ama her şeyi de büyüden bilme doğru değildir. Bu düşüncenin şirke kapı açma ihtimali bile söz konusudur. Yukarıda sözü edilen arızaların arkasında gerçekten büyü olsa bile, yapılacak şey, büyücü hocalara (!) gitmek değildir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine yapılan büyü karşısında -ki sahabenin beyanına göre, bazı emareleriyle hissediliyordu- Muavvizeteyn dediğimiz Felak ve Nâs sûrelerini okuyarak Allah’a sığınmıştı. Onları her okuyuşunda sanki bir düğüm çözülüyordu ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahatlıyordu. Öyleyse biz de bu türlü durumlar karşısında Muavvizeteyn’in yanı sıra Fatıha sûresini, âyete’l-Kürsî’yi ve Efendimiz’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) rivayet edilen duaları okuyup Allah’a sığınmakla yetinmeliyiz.

Yalnız burada dua okuma kadar önemli olan bir husus var ki o da, büyüye maruz kalan şahsın, bunu Allah’ın izale edeceğine inanmasıdır. Şayet onda bu inanç zayıfsa, yani Allah’ın kendisine şifa ihsan edeceğine dair şüphesi varsa, bütün bu okumaların, yalvarmaların, duaların faydası olmayabilir. Biz, Allah’ın her şeye gücü yettiğine inanmıyor muyuz? O hâlde bu belâyı Rabbim savamayacak da büyücü hocalar ve medyumlar mı savacak?

Bir zamanlar Rabbime olan imanım ve itminanım neticesi demiştim ki, “Bir büyü ki - hâşâ ve kellâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ- Allah yok edemiyor da, büyücü hocalar yok ediyor, öyle 100 tane, 1000 tane büyü bana yapabilirsiniz.” Allah’ın def edemeyeceği hiçbir şey yoktur. Yeter ki O dilesin. Ve yeter ki kul, ibadet ü taati ve O’na olan hâlis kulluğu ile meşîet-i ilâhîyi kendi lehine çevirebilsin.

Ayrıca kapı kapı, şehir şehir büyücü peşinde koşmak, bu işin tacirliğini yapan hocaların (!) eline düşmek, en azından büyü yapılması kadar zararlıdır. Zira insan, şifa adına kuvve-i mâneviyesini kaybedince, artık bir daha kendini toparlaması mümkün değildir.

Öte yandan, gecesini gündüzünden, gündüzünü gecesinden aydınlık, ağzı dualı kimselere dua ettirme de, bu hususta şifa adına başvurulması gereken yollardan biri sayılabilir. Köyde, kentte, halk içinde Hakk'ın temsilciliğini yapan böylesi hak erlerine müracaat edilebilir ve onların duaları talep edilebilir.

DİPNOTLAR

29 Bkz.: Bakara sûresi, 2/102.

KADERE DAİR YANLIŞ TELAKKİ VE DEĞERLENDİRMELER

Soru: Kişi, sağlığına aykırı bir şey yapıyor, sonra da “Kaderim buymuş.” diyor. Bu durumun kaderle bir ilgisi var mı?

Bu soruya cevap verebilmek için önce kader anlayışının ve inancının çok iyi şekilde belirlenmesi gerekir. Yoksa yanlış telakkiler, yanlış değerlendirmeler içinde bocalar dururuz.

Kader, Cenâb-ı Hakk’ın ilminin bir unvanıdır. Kudretinin ya da iradesinin değil. Allah meşîyetiyle bir işin olmasını veya olmamasını diler, sonra kudretiyle de onu gerçekleştirir. Başka bir tabirle ezeli ilmiyle planladığı şeylere kudretiyle haricî vücud verir. İlme gelince o, bir şeyin hariçte vücudunu yani o şeyin olması veya olmamasını gerektirmez, mecburi kılmaz. Onun haricî vücudunu gerektiren husus, insanın dilemesi ve buna bağlı olarak da Allah’ın yaratmasıdır. Ayrıca ilim maluma tâbidir. Yani bir şey nasıl, ne şekilde ve ne zaman olacaksa, Allah onu o şekliyle bilmektedir. Yoksa Allah’ın ezeli ilmiyle onu bilmesinden dolayı oluyor demek değildir. Bu açıdan da başta “Kader, Cenâb-ı Hakk’ın ilminin bir unvanıdır.” demiştik.

Böyle bir yaklaşım, “İnsan iradesinin hesaba katılmadığı hiçbir takdir yoktur.” mânâsına da gelir. Aksi hâlde cebrîliğe girilmiş olurdu ki, o zaman, dünyanın yaratılması da, Cennet ve Cehennem’in var edilmesi de abesiyete inkılap eder. Cebrî kader, kâinatta iradesi olmayan varlıklar için geçerlidir. Güneş, ay, toprak, yıldız, taş vs.; iradesi olan cin ve insanlar için ise iradî kader hâkimdir.

Buna göre, Cenâb-ı Hak, bir insanın iradesini hangi yöne sarfedeceğini ezeli ilmiyle bildiği için, ona göre programlamakta, mevsimi gelince de kul iradesini öyle yönlendirdiğinden Allah da irade edilen şeyi yaratmaktadır. Bunlardan birincisine kader, ikincisine de kaza diyoruz. Eğer Cenâb-ı Hak “atâ-yı ilâhî”si ile kader planında takdir buyurduğu şeyi bozmaz ve değiştirmez ise, o şey aynıyla hayata geçer.. ve kul müspet şeylerle sevap, menfî hususlarla da günah kazanır.

Şimdi bu kısa ve öz bilgilerden sonra soruya dönecek olursak; diyelim ki bir insan iradesiyle, isteyerek sigara ya da içki içti. Bunun neticesi olarak da kansere yakalandı. Şimdi hata kaderde mi, yoksa neticesi tıp ilminin verdiği verilere göre yüzde 97-98

kanser olan zararlı bir mskiratı iradesiyle içen insanda mı? Elbette insanda. Bu açıdan, sağlığa zararlı yiyecek ve içecekleri kullanmaktan, dengeli beslenmeye, abur cubur her Şeyi yemekten, perhize dikkat etmeye varıncaya kadar herkes iradesini kullanarak sağlığına zarar verecek Şeylerden kaçınma mecburiyetindedir. Koruyucu hekimlik Şartlarına riayetsizliğin cezası olarak hastalanan insanın kadere taş atması, “Kaderim böyleymiŐ.” demesinin İslâmî nasslar açısından izah edilir bir yönü yoktur.

Ayrıca o insan, dünyada elem, ızdırap çekmesi, acılar içinde kıvrınması ve daha sonra sıhhatine kavuşma yolunda milyonlar, milyarlar harcayarak hastane hastane koŐmasının yanında, ahirette kevnî kanunlara riayet etmemenin hesabını Allah’a verebilir. Bu konuda dindar olanla olmayan, Allah’a imanını, itminanını tam olanla yarım olan arasında fark yoktur. Zira “Şeriat-ı fitriye” kuralları kim olursa olsun herkes için geçerlidir. Onun kurallarını anlayıp yaşayanlar iyiliklere, anlamayan ve yaŐamayanlar da ettiklerine maruz kalırlar.

Hâsılı, soruda bahsedildiği Şekliyle bir kader anlayışı İslâm’ın temel öğretilerine zıt bir anlayıştır...

DUA ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ VE DÜŞMAN ŞAMATASI

Soru: Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir duasında شَمَاتَةَ الأَعْدَاءِ diyerek, şemâteden Allah'a sığınyor. Buradaki şemâte, bizim Türkçe'deki kullandığımız "şamata" mıdır? Bu duayı nasıl anlamalıyız?

Soruya cevap teşkil edecek hususa intikal etmeden önce, umumî mânâda dua ile ilgili bir iki noktayı belirtmek istiyorum. Öncelikle; bir şeyin yapılmaması, başa gelmemesi ve olmaması için yapılacak dualar, Cenâb-ı Hak'tan o işin sebeplerini yaratmamasını istemektir. Bu durumda şayet Allah duanızı kabul buyurursa, kaderde yazılı olsa bile, atâsı ile onu kaza etmez. Nitekim mev'ize ve menkıbe kitaplarına bu gözle bakıldığında bunu teyit edecek birçok hâdise ile karşılaşılır. Hatta "Levh-i Mahv ve İsbat"a vukufumuz olsa veya biraz ötelere müşâhede edebilseniz, yerinden ayrılmış bize doğru gelen belâları görebiliriz. Bu itibarla da bazen Cenâb-ı Hakk'a sığınmakla onların durdurulması söz konusu olabilir.

Saniyen; insanın çaresi olan şeylerde çare araması, kendi iradesini güçlendirmesi ve kuvve-i mâneviyesini takviye etmesi ancak dua ile olur. Şimdi eğer bir insanın iradesi yaptığı dua ile güç ve kuvvet kazanıyorsa, bundan o insanın vücudundaki hücreler de, moleküller de nasibini alır. Zaten bana göre eğer insanın beden planında bazı şeyleri aşması ve onları yenmesi söz konusu ise, onların önce ruhta yenilmeleri şarttır. Şayet buna yenilenme denecekse, evvelâ insan bedeninde tahribe uğrayan hücrelerin rejenere edilmesi gerekir. Bu açıdan dualar bir yönüyle Cenâb-ı Hakk'ın "nâcâr kaldığımız yer"lerde "nâgâh bir perde açması" ve derdimize derman olması açısından yeri başka hiçbir dinamik ile doldurulamayacak öneme haizdirler. Bunun yanı sıra maddî bir kısım tedbirlere başvurmanın gerektiği de malum-u âlemdir.

Bu iki hususu tespit ettikten sonra, şimdi soruya geçelim: Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) o duada peşi peşine dört şeyden Allah'a sığınyor. شَمَاتَةَ الأَعْدَاءِ yani Cenâb-ı Hakk'ın hakkımızda takdir buyuracağı acı kazadan, جَهْدِ الْبَلَاءِ yani belâ cenderesine, belâ ağına dūcâr olmaktan, شَقَاءِ الشَّقَاءِ yani şekavetin gelip çatmasından ve son olarak da شَمَاتَةَ

الأَعْدَاءِ yani düşman şamatasından. Biz "şamata" kelimesini, bağırıp çağırma, etrafı

velveleye verme, gürültü etme mânâsına kullanırız. Fakat Araplar onu, eksik gedik gibi görülen şeyler veya falsolar karşısında düşmanın sevinç izhar etmesi, hoplayıp zıplaması, haykırıp höykürmesi mânâsında kullanırlar. Bu itibarla da biz bu sözcükle, eksik ve gediğimizi düşmanların sevinç vesilesi yapmamaları için Cenâb-ı Hakk'a sığınırız. Lâzım-ı mânâ ile konuya yaklaşacak olursak, davranışlarımızda falso ve fiyaskolar içine girerek, hasımlarımızı sevindirmekten O'na sığınırız.

Buna göre biz, davranışlarımızı İslâm'ın emir buyurduğu esaslar çerçevesinde ayarlarsak ve tabii ki liyakatimiz de varsa, Rabbim rahmetinin enginliği ile muamele eder ve düşmanlarımıza böyle bir fırsatı vermez. O hâlde bu dua, en yakınımızdan en uzağımıza varıncaya kadar bizi çepeçevre kuşatan ve bize karşı düşmanlıklara kilitlenmiş insanların böylesi şamatalarına imkân ve fırsat vermemeyi Allah'tan isteme demektir.

Bunu nasıl gerçekleştireceğiz? Başta iradî hatalar yapmamak suretiyle. Bu sayede ne biz fiyasko yaşar ve günaha gireriz, ne başkaları bizim yüzümüzden zarar görür, ne de uzakta bulunan dost ve taraftarlar suizan ederek günah işlemiş olurlar. Üstad Hazretleri bu konuda çok hassastır. O, Safvet Efendi ile birlikte kayıkla Haliç'ten geçerken, başını kaldırıp kadınlara bakmaz. Safvet Efendi sebebini sorunca, Üstad "Hocalığın izzetini koruyorum." diye cevap verir. Çünkü bir insan kendisine ait olmayan bir şeye bakmaz. Hele hele Üstad gibi birinin kendisine gönül bağlamış, itimat etmiş, hoca diye kabullenmiş insanların hüsnüzanlarını yıkmaya hakkı yoktur. Zira aksi bir durum, kendi cephesinde sarsıntı meydana getirirken, hasmane tavırlar içinde bulunanları da sevindirir ve güldürür.

Netice itibarıyla; dua öncesi maddî planda kevnî şartlar içerisinde üzerimize düşen her şeyi yapmalıyız. Ardından da dua dua Rabbimize yalvarmalıyız.. ve unutmamalıyız ki duanın kabul yönü çok önemlidir. Zira o, hâlis bir ubûdiyet ifade eder. Hele bazı dualar vardır ki, esbabın sukut ettiği yerlerde sadece o geçerlidir. Yunus b. Mettâ'nın ³⁰ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

دُعَايِ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ gibi...

DİPNOTLAR

30 Enbiyâ sûresi, 21/87.

MELEKLERİN YARDIMA GELME VAK'ALARININ MAHİYETİ

Soru: Bazı âyet-i kerimelerde anlatılan meleklerin yardıma gelmesini bazıları psikolojik bir faktör gibi algılayıp öyle yorumluyorlar. Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

Kur'ân-ı Kerim bu hususu Âl-i İmrân sûresinde peşi peşine iki âyet içinde zikreder, konuya girmeden önce bu âyet-i kerimelerin meallerini bilmekte yarar var: “O zaman (Bedir’de) mü’minlere şöyle demiştin: ‘Rabbimiz’in üç bin melek indirmekle yardımda bulunması yetişmez mi size?’ Evet, eğer siz sabreder ve Peygamber’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) itaatsizlikte bulunmazsanız, düşmanlar size saldırırsalar bile, Rabbiniz size nişanlı beş bin melek yardım edecektir.”³¹

Bunların ardından da Cenâb-ı Hak: “Allah bu yardımı sırf size bir müjde olsun ve kalbinize güven gelsin diye yaptı.”³² buyurmaktadır.

Bu son âyet-i kerimede Kur'ân, meleklerin inmesini **مُشْرَى** yani “müjde” diye ifade ediyor. Demek ki, orada hem bir savaş, hem de bir bayram yaşanacak ve meleklerin katılımıyla semavî bir şehrâyin gerçekleştirilecek... Evet, Allah onları indirmekle mü’minlerin kuvve-i mânevîyelerini takviye etmiş ve iradelerine fer vermiştir.

Âyetlerde meleklerin vasfı olarak zikredilen iki önemli husus göze çarpıyor: Biri; **مُنْزَلِينَ** indirilmiş olmaları, diğeri **مُسَوِّمِينَ** onların nişanlı ve işaretli bulunmalarıdır. Eğer Kur'ân-ı Kerim, sadece **مُنْزَلِينَ** deseydi, yukarıda bahsedildiği gibi, meleklerin inişi psikolojik bir faktör olarak yorumlanarak, sadece mü’minlerin morallerini takviye adına indirilmiş “sekine” gibi kabul edebilirdi. Onların bir bölümüne ayrıca **مُسَوِّمِينَ** denmesi, böyle bir yorumu boşa çıkartır. Çünkü onları hiç görmeyen insanlara, onların alâmetlerinden bahsetmenin, nişanlı, işaretli olduklarını söylemenin bir mânâsı yoktur.

Bizim sekine dediğimiz ve belki de çoklarımızın yaşadığı, gönüllerin, kalblerin kendisiyle itminana erdiği şeyle, melekleri ve onların inişini karıştırmamak gerekir. Asr-ı Saadet’ten bu yana, nice vak’alar vardır ki, melekler bazen insan suretinde, bazen kendilerine has keyfiyetle yeryüzüne inmişlerdir. Bazen ruhanîlerle melekler arasında bir iltibas yaşansa da fizikötesi bir kısım varlıkların yeryüzüne inişinde şüphe yoktur.

Ayrıca âyetlerde 3000 ve 5000 melekten bahsediliyor ki, ister Bedir’de ister başka yerde, bir avuç insanı zapturapt altına almak için bu kadar meleğe ihtiyaç yok; 5-10 melek bile onların hakkından gelebilir. Zira Elmalılı Hamdi Yazır’ın ifade ettiği gibi, **مَلَكٌ** kelimesi, Arapça’da **مَلَكَ**’den gelir. Bu ise güç ve kuvvet demektir. Onlardan değil 5-10 tanesi, bir tanesi bile -eğer Allah dilerse- Samanyolu’nu eline alır ve tesbih daneleri gibi çevirebilir.

Bu itibarla da, konuyu ele alırken, 3000-5000 meleğin inişini daha farklı anlamak icap eder. Melekler orada, yeryüzüne bir zafer şöleni için ve kendilerini gören mü’minlere moral takviyesi mülâhazasıyla inmiş olabilecekleri gibi, onlarla aynı şerefi paylaşmak için de inmiş olabilirler.

Meleklerin bizzat kâfirleri öldürmek için indikleri söylenemez. Gerçi bazı yerlerde, meleklerin cismanî açıdan tam temessül ettiğini, eline kılıç-kırbaç alıp savaştığı söylense de bu çok mevsuk değildir. Meselâ, Bedir’de Hz. Cibril’in (aleyhisselâm) Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip “*Siz silahlarınızı çıkarttınız mı? Biz daha çıkartmadık.*” demesi de, bu türden bir tebşir ve takviyedir. Bu türlü durumlarda onların da bizimle aynı şartları paylaşmalarından, başları-gözleri toz-duman olmuş olabilir.. sarıkları bozulabilir... vs. Ve bu türlü şeyler, İslâm’ın ilk dönemlerinde birer mucize olarak tecellî etmiş ve bununla Cenâb-ı Hak, “Bu ordu da bozguna uğrarsa, Senin nâm-ı celîlini zikredecek kimse kalmaz!” duasına, meleklerle cevap vermiş: “*Rabbin sana darılmadı ve terk etmedi.*”³³ beyanını bir kere daha bu mübarek yerlerde göstermiştir.

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahirete irtihalinden sonra da bu türlü şeylerin cereyan etmesi söz konusudur. Meselâ, Kadisiye’de, Yermük’te ve daha başka yerlerde hep o teyit görülmüştür. Hatta Çanakkale’de İngiliz orduları kumandanı Hamilton’un “Sizin ordularınız içinde beyaz atlı, sarıklı insanlar savaşıyordu.” dediği, çokları tarafından bilinen gerçeklerdendir. Murad Hüdavendigâr’ın ağabeyi Süleyman Şah, Gelibolu’dan Trakya’ya geçerken şehit olmuş ve daha sonraları Hıristiyanların ifadesine göre o, hep orduların önünde, atının üzerinde savaşırken görülmüştür. Hatta üstûre midir, değil midir bilemeyiz; Battal Gazi için de aynı şeyler söylenir.

Günümüzde de yalan söyleyeceklerine ihtimal vermeyeceğimiz sağlam, sika insanlar veya yalan üzerinde ittifak etmesi mümkün olmayan pek çok kimse defaatle gelip,

ruhanîleri veya Kanuni'yi, Yavuz'u, Fatih'i, buldukları mekânların koridorlarında gördüklerini söylemişlerdir. Bunlar, rüyalarda olduğu gibi yakazaten de görülen şeylerdir. Konuyla alâkalı dosyayı kurcalayacak olsak, yüzlerce, birbirini teyit eden müşâhede çıkacaktır ortaya. Demek ki, onlar mü'minlerin başarılarını alkışlamak, âyetin ifadesiyle **بُشْرَى** "müjde" vermek için gelip görünüyorlar.

Yalnız, görme meselesi herkes için geçerli değildir. Bedir'den Çanakkale'ye ve günümüze kadar devam eden süreçte, yeryüzüne inen bu ruhanîleri herkes görmemiş veya görememiştir. Nice nezih insanlar vardır ki hiçbir şey görmemiştir; ama bazıları da her zaman görebilmektedir ve bu, bir nasip meselesidir.

Konuyu bağlarken son bir hususa daha temas etmek istiyorum. Bu, çok su götürür bir mevzudur ve suiistimale de açıktır. Bu açıdan da konunun suiistimal edilmesine fırsat verilmemeli ve ona kapı da açılmamalıdır. Bu türlü durumlarda Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) emir ve direktiflerinin her şeyin önüne çıkarılması gerekir. Yoksa arzu, istek ve hevesler gemi azıya alabilir, dolayısıyla da, önü alınamaz inanç kaymalarına fırsat verilmiş olur.

Son bir nokta; meleklerin inmesini psikolojik bir faktör olarak yorumlama, mânevîyata inanmamanın bir göstergesi olsa gerek. Böyleleri her şeyi, cismaniyet çizgisi içinde çözmeye çalışırlar. Hâlbuki Üstad Hazretleri'nin yaklaşımı içinde "Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerine inmiştir. Göz ise mânâyâ karşı kördür."

DİPNOTLAR

31 Âl-i İmrân sûresi, 3/124-125.

32 Âl-i İmrân sûresi, 3/126.

33 Duhâ sûresi, 93/3.

DUANIN, DERMAN OLACAĞI DERTLE MÜNASEBETİ

Soru: Bir hadis-i şerifte, بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو

السميع العليم “Ne yerde, ne gökte adı(nın anılması)yla hiçbir şeyin zarar veremeyeceği

Allah’ın ismiyle ki, O Semî’ ve Alîm’dir.” diye mealini verebileceğimiz duayı sabah-akşam üç defa okuyan insana hiçbir şeyin zarar veremeyeceği buyruluyor. Bunun sırrı adına neler söylenebilir?

Bu meseleye birkaç açıdan bakabiliriz. Yalnız öncelikle, şu hususun bilinmesinde fayda mülâhaza ediyorum. Bu hadisin ravilerinden olan Eban b. Osman’ın felç olmasından kaynaklandığını zannettiğim vâkıya dayanarak, genelde “Bu duayı okuyan felç olmaz.” gibi yaygın bir kanaate saplanılmıştır. Bana göre, böyle bir yaklaşım bu hadisin bütün zararlara şamil olan mânâsını, felç hastalığına indirgemek ve daraltmak anlamını taşır. Ne var ki biz, bu hadisi izah ederken, yine de örnek olarak felç hastalığını esas almanın yanında muhtevanın umumî olduğunu vurgulamak istiyoruz.

Felç veya sair hastalıklar, maddî âlemde geçerli olan sebepler çerçevesinde herkese isabet edebilir. Yani kalb rahatsızlığınız vardır, damardaki bir iltihap gider beyninizde bir yeri tıkar ve siz artık vücudunuzun bir tarafını hareket ettiremezsiniz.. yani felç olursunuz. Hadis-i şerifteki *في الأرض* kaydı buna bakar. Bu türlü durumlarda sebepler dünyasında yaşayan insanlar, böylesi hastalıklara sebep olabilecek şeyleri anında, zamanında tespit ettirmeli ve mutlaka tedavi olma cihetine gitmelidirler. Aksine, sebepler dünyasında onlara riayet etmeme, cebrîlik anlamı taşır ki, biz cebrîlikten de i’tizâlî düşünceden de fersah fersah uzağız.

Fakat bazı gözü keskin ve kendisine eşyanın perde arkasına muttali olma imkânı bahşedilmiş insanlar olabilir ki; bunlar, bin bir perde ötesinden, sebepler dünyasında yapılacak olan mualecelerin fayda vermeyeceğini müşâhede ederek “Tedaviye gerek yok.” diyebilirler. Ne var ki, bizim gibi sıradan düz insanlar, sebepler dünyasında yaşadığı müddetçe onun kanunlarına riayet etmeye mecbur ve mükelleftir.

Bu türlü hastalıkların bir diğer sebebi de semavîdir ki, hadiste *في السماء* kaydı buna

bakar. Yani birdenbire, hiçbir sebep söz konusu olmadan meşîet-i ilâhînin gereği olarak insan felç hastalığına yakalanabilir.

İster öyle, ister böyle her iki durumda da insan, “Müsebbibü’l-Esbab” olan Allah’a sığınmak mecburiyetindedir. Çünkü yapılan tedavilere tesir gücü vermek ve şifayı ihsan etmek, sadece ve sadece Allah’ın elindedir. Hatta insan hissiyatı açısından meseleye baktığımızda, netice itibarıyla Allah’a sığınma daha makul ve daha mantıkîdir. Zira bir şeyin zâhirî sebepler açısından çaresi yoksa, yapılacak tek şey İbrahim

Hakkı’nın dediği gibi,

“Nâçar kaldığın yerde,

Nâgâh açar ol perde,

Derman olur her derde,

Mevlâ görelim neyler,

Neylerse güzel eyler.” deyip Allah’a sığınmaktır.

Soruda bir de bu dua sayesinde insana zarar isabet etmeyeceği hususu soruluyor. Allah Resûlü’nün bu ve buna benzer birçok duası vardır. Şimdi o duaların, derman olacakları dert ile ne gibi bir münasebetleri varsa, bu duanın da, hiçbir şeyin zarar vermemesi adına öyle bir münasebeti vardır. Meselâ; Umame b. Bâhilî, fakirlikten dolayı kendini mescide vermiş bir insandır. Yine bir gün orada boynunu bükmüş, mükedder, mahzun bir şekilde otururken Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona sabah namazının bitiminden sonra şu duayı üç defa oku diye talim eder:

اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن، و أعوذ بك من العجز والكسل و أعوذ بك من الجبن والبخل

غلبة الدين، وقهر الرجال.

Yani “Allahım, tasadan ve hüzünden Sana sığınırım; âcizlikten ve tembellikten de Sana sığınırım; korkaklıktan ve cimrilikten yine Sana sığınırım; borca mağlup olmaktan ve düşmanların kahrından da Sana sığınırım.”

Görüldüğü gibi, burada Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ikişer maddelik

dört esas zikretmektedir.

Veya genelde bizler yine Allah Resûlü'nden mervî olan اللهم إني أسألك العفو والعافية diye dua ediyoruz. Yani “Allahım, Senden af ve afiyet istiyoruz.” Mânevî hastalığımızın virüsleri sayılan günahlara karşı af, maddî hastalıklarımızın virüslerine karşı da afiyet. Bu dua cümlesinin, günahlar ve hastalıklarla ne münasebeti varsa veya yukarıdaki duanın Umame b. Bâhilî'nin fakirliği ile ne münasebeti varsa, mezkur duanın da zarar isabet etmemesiyle öyle bir münasebeti vardır.

Münasebet adına söylemeye çalıştığım bu umumî mütalâalardan sonra, bir iki hususa daha dikkatlerinizi rica edeceğim:

1. إن الله تعالى أنزل الداء والدواء وجعل لكل داء دواء فتداووا ولا تداووا بحرام

“Allah derdi de devayı da indirmiştir; her derdin bir devası vardır. Öyle ise, tedavi olun ve haramla tedavi olmayın.” hadisinin ifade ettiği hakikate göre, felç dahil her türlü hastalığın çaresi vardır. Bu çare, bazen zâhirî sebeplerin eliyle, yani tedavi yollarına başvurmak suretiyle gelir; bazen de doğrudan doğruya hiçbir sebebe müracaat etmeksizin Cenâb-ı Hakk'a yalvarmak ve O'ndan şifa dilemekle. Meselâ; Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavsiyelerine uyarak, ağrıyan yerinize elinizi kor ve üç defa “Bismillah” dedikten sonra, “أعوذ بعزة الله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر من وجعي هذا.” (Vücutumda duyduğum ağrının şerrinden ve sakındığım (korktuğum) şu acıdan, ağrıdan Allah'ın izzet ve kudretine sığınırım.” dersiniz, sizin samimî bir kalb ile Rabbinize yaptığımız bu teveccüh neticesi de, Rabbin size şifa ihsan edebilir.

Demek ki, hâlis bir ubûdiyet sayılan dua ile kul, Cenâb-ı Hakk'ın “dergâh-ı nezd-i ehadiyeti”nin kapısına dokununca, sebepler bütünüyle aşılmış olabilir ve o hasta, “nur-u tevhid içinde sırr-ı ehadiyetin zuhuru ile” Rabbin, hususî bir muamelesine mazhar olabilir.

2. Kanaat-ı âcizaneme göre, insan, nasıl, bir hastalığın pençesine düştüğü zaman, ruhu adına tam bir panik yaşar; aynen öyle de o şahsın bedeninin bütün hücreleri de biyolojik hayatîyetleri itibarıyla öyle bir panik yaşar. İşte insan, böyle bir durumda “Benim bu hastalığı aşmam mümkündür.” inancıyla toparlanabilirse, kanseri bile -Allah'ın izniyle- aşabilir. Yani o küllî ruhu -ki onun bedenine hükmeden zîşuur bir kanun-u emrîdir- yüksek

bir moral gücü ile bunu yenebilir. İşte buna göre vücuttaki hücreler de bu moralden nasibini alır.. alır ve insan vücudunda değişik rejenerasyonlar meydana gelebilir. Evet, o hücreler, aldıkları moralle âdeta doping ilacı almışçasına şahlanır ve en onulmaz dertler, hastalıklar karşısında bile, bünyede yapılması gerekli olan tamiratı yapabilirler.

Bir kere daha hatırlatmak yerinde olur: Böyle bir şeyin gerçekleşebilmesi için, insanın kendi kendini onarması, hücrelerine varıncaya kadar şahlanması, köpürmesi tabir-i diğerle âdeta vücudundaki rejenerasyon sistemini harekete geçirmesi şarttır.

İşte, Rabbe yapılacak olan hâlis dualar, samimî teveccühler bütün bunları sağlayabilir. Yani insan, bahis mevzuu ettiğimiz konu içinde **بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّهُ مَعِ اسْمُهُ**

بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّهُ مَعِ اسْمُهُ dediğinde, bizim anlayamayacağımız, sezemeyeceğimiz bir biçimde, iman, itminan ve moral depolaması olabilir.. ve derken bütün organizma harekete geçebilir.

Benim tahminime göre, yakın bir gelecekte, ilmin daha da ilerlemeler kaydetmesi sayesinde, bu tür duyguların vücutta meydana getirdiği tesir daha net bir biçimde görülebilir. Kim bilir bu tesiri belki de hepimiz televizyon ekranlarından seyredebiliriz. İşte o zaman, herhâlde aşkı, şevki, neşeyi, kederi, duayı biz daha iyi anlarız. Yeni bir bilim mecmuasının yazdığı makaleye göre, nasıl ağaçların yanında savaştan, bombadan bahsedildiğinde yapraklarında kasılmalar, buruşmalar oluyor; öyle de bir gün, mutlaka insan vücudunda duanın, aşkın, kederin meydana getirdiği tesiri tespit etmek mümkün olacaktır.

3. Zayıf bir hadis-i şerifte Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Bir insanı üç yüz küsur melek koruyor.*” buyurur. Buna binaen ben şahsen dualarımda “Cebrail, Mikâil, İsrâfil, Azrail, hamele-i Arş, mukarrabîn, kiramen kâtibîn, hafaza...” der, onları dualarımda hep yâd ederim. İşte bu koruyucu melekler, ihtimal, kişinin sebepleri yerine getirmesi şartıyla ve belki de bazıları itibarıyla bu şart da aranmaksızın, o şahsı korumak için hep tetikte bulunuyordur.

Bu yaklaşımdan hareketle, bir hususa işaret etmek istiyorum. Bunu sübjektif bir değerlendirme olarak da kabul edebilirsiniz.. ama, defaatle şahit olduğum ve bizzat yaşadığım hâdiselerdir. Ben bazen abdestsiz yattığım ya da geçmiş yıllarda -affedersiniz-

büyük abdeste sıkışık olduğum durumlarda hiç uyuyamamışımdır. Acaba bu vücuttaki elektrik dengelenmesinin gerçekleşmemesinden dolayı mıdır, yoksa başka bir sebep mi söz konusudur? Bunlar beni aşan ve kliniklerde vücut enerjisiyle ilgili araştırma yapanların cevaplayabileceği şeylerdir ama yine de öteden beri benim aklıma hep bunlar takılagelmiştir:

Acaba, o abdestsizlik durumları hafaza meleklerinin vazifelerini yerine getirmelerine engel mi teşkil ediyor ki, insan bu tazyiklere maruz kalıyor? Bu arada, halk arasında “Lohusalık dönemlerinde cinler, periler kadınlara zarar verir.” diye yaygın bir kanaatin de var olduğunu hatırlatıp geçelim. Evet, şayet bu kanaat doğruysa, daima abdestsizlik hâlinde bulunan o kadına şerir mahlukların nüfuzu daha kolay demektir. Evet, başkaları da siz de bunu herhangi bir klinikte teşhis ve tespit edemezsiniz. Zira bu olay, sizin fizik dünyanızın dışında bir olaydır. Bu sebeple buna ne X ışınları ile ne röntgenlerle ulaşmanız mümkün değildir. İşte bütün bunlar muvacehesinde bir ihtimal, hafaza meleklerinin insanları koruması belli şartlara bağlanmış ve o şartların yokluğunda onlar, görevlerini yapamıyor ve şer güçler daha rahat insana nüfuz etme imkânını bulabiliyorlar denilebilir.

Onun için, hemen her insanın, izahına çalıştığımız bu üçüncü şık açısından, her sabah ve akşam üçer defa mezkur duayı okuması, hafaza meleklerinin onu zarar verici şeylerin şerrinden koruması adına bir davetiye anlamını taşıyor olabilir. Nitekim bu hadisin ravilerinden olan Eban b. Osman felç hastalığına maruz kalıyor. Arkadaşlardan birisi onun bu felçli hâline dikkatlice bakınca, Eban ona: “Niye öyle bakıyorsun?” diye sorar. O da: “Senin rivayet ettiğin hadis...” der. Bunun üzerine Eban, “Ben o gün bu duayı okumamıştım ve kaderim böyle tecellî etti.” diye cevap verir...

Duanın fezlekesi وهو السميع العليم şeklinde. Alîm ismi Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi içine alan, ihata alanı en geniş bir isimdir. Buna göre Allah, kendi zâtı dahil mevcut olan ve olmayan her şeyi bilir. Zaten bizim “kader” dediğimiz şey de, böylesi muhît ilme sahip olan bir Zât'ın, mümkinâtın küllî, cüz'î her şeyi planlamasından ibarettir. Yani dünyayı ilgilendiren makro plandaki büyük değerlerden, bir şahsın damar tıkanıklığına varıncaya kadar küllî, cüz'î her şeyi...

“Semî”e gelince, o da yine bir mübalâğa sigası olarak, “her şeyi çok iyi işiten” anlamına gelir. Dolayısıyla, her şeyi işiten o Zât, bu mezkûr duayı da işitir. Öyleyse “Bu

duayı okuyana hiçbir şey zarar veremez.” kaydını, “O şahıs, fezlekedede zikredilen Semî’ ve Alîm isimlerinin garantisi altındadır.” şeklinde anlayabiliriz. Yani dualarımız her şeyi işiten ve bilen tarafından bilinmekte ve işitilmektedir.

Netice itibarıyla, Nebiler Serveri’nden bize intikal eden bu dua, mahiyetini biz anlasak da anlamasak da hükmünü icra etmektedir ve edecektir. Rabbim, bizleri bu ve benzeri hakikatlere gönülden inanan ve onu gerektiği şekilde hayatına mâl eden kullarından eylesin... Âmin.

AŞK VE İTAAT

Soru: Bir sohbet esnasında “Aşk şeytandan, itaati de Âdem’den” öğrenmek gerektiğini ifade ettiniz. Biraz açıklar mısınız?

Başta bu görüşün Hallac-ı Mansur’a ait bir düşünce olduğunu, dolayısıyla da vahdet-i vücudçu bir yaklaşım içerdiğini ifade etmek isterim.

Saniyen; buradaki aşkı iki mânâda anlayabiliriz. Bir; hakikati keşfetmek ve onu keşif adına önu alınmaz bir arzuya sahip olmak. İki; birine karşı inhisar-i fikir etme, teveccüh bekleme, kendine başka rakip kabul etmeyip “Ben varken başkaları da kim oluyor ki?!” vs. gibi düşüncelere saplanmak.

İşte bu ikinci şıkta bir bencillik ve egoizma sezilmektedir. Aslında şeytanın, kendi mahiyetinin müsait olduğu ölçüde, yani zaman ve mekân cihetiyle, kapsayıcılığı açısından bir faikiyeti söz konusu olabilir. Böyle bir hususiyeti ile o, insanın önünde görünebilir ki, bu yanıla şeytan, “Ben Âdem’i istemem, onu kendime tercih etmem...” düşüncesine girebilir... Eğer buna bir aşk denecekse şeytanınki böyle bir aşktır.

Fakat böyle malul, karşılık bekleyen ve yanlış bir gayrete iten aşktansa, insanı kemale götüren itaat düşüncesi -ki her şeyi Allah rızası için yapıp semerâtını burada beklememe, dünyevî garazlardan uzak kalma, Allah’la pazarlığa kapalı olma, daima inkıyat ve teslimiyet içinde hareket etme demektir- daha emniyetli ve zengin bir düşüncedir.

İşte bu şekilde değişik mülâhazalarla mukayyet bir düşünceyi ifade için Hallac: “Aşk şeytandan, itaati de Âdem’den öğrenmek gerek.” demiştir.

Bir de aşk, acz ve fakr kaynaklı olması itibarıyla kendi ruhunda, birtakım suiistimallere açık kapıları bulundurmaktadır. Evet, âşık, maşukundan kat-ı alâka edebilir; edebilir ama, onun bir kısım perdelere takılıp kalması da muhtemeldir. Bu zaviyeden baktığımızda şeytanın maruz kaldığı bu durumu, o perdelerden biri kabul edebiliriz.

Onun için de hem aşkta, hem şevkte, hem de şükürde sünnet-i seniyye yolunu takip etmek çok önemlidir. Bazen insan, bunlarda arayıp hayal ettiği şeyleri bulamayabilir; bulamayıp çeşitli beklentilere girebilir, hatta sebepler adına ortaya konan şeyleri mutlak değer olarak ele alıp “Bu sebepler, şu neticeleri doğurmalıydı.” diyebilir vs. Oysaki

Allah'ın (celle celâluhu) bizi cebirler içinde sürüklemesinde de ayrı bir rahmet ve adalet vardır. -Hâşâ- O'nun, bizim sebeplere tevessülümüzle neticeyi yaratma gibi bir mecburiyeti yoktur. İşte sünnet-i seniyye bize bu hakikati öğretmektedir. Aliyyü'l-Kârî bunu ifade ederken, "Hiçbir şey, "Müteâl" olan Allah üzerine vacib değildir. Allah'ın kul ile kendisi arasında tenezzülen yaptığı bazı mukavelelerde; 'Bu, senin hakkın, bu da Benim hakkım.' demesi, dilin bir hususiyeti olan mukabele esasına göredir. Yoksa ne haddimize ki, bütün malzemesi Kendisine ait olan irade dediğimiz şeyle, kalkıp o işin neticesine sahip çıkalım? Nasıl ki, neticeyi hâsıl etmek elimizden gelmez, öyle de hükümleri neticeye bina etmek de elimizde değildir." der.

Evet, esasen sebeplerle müsebbep arasında bir münasebet vardır ve âdet-i sübhaniye prensipleri içinde, o sebeplere riayet edilince, sonuç meydana gelmektedir. Ancak o sebepleri temsil eden insanların, müsebbebi düşünme ve "İlle de böyle olacak..." deme hakları yoktur. Çünkü sebep-müsebbep irtibatı olsa da, gerçekte neticeler sebeplere bina edilmemiştir. Meselâ, Cenâb-ı Hak, meşîetini ortaya koymak için insanlara:

"Siz Güneş Sistemine üflediğinizde Ben onu dağıtırım." dese ve biz de Güneş Sistemine üflesek; Allah (celle celâluhu), onu dağıtır ve buna da biz sebebiyet vermiş oluruz. Ama realite planında yani sebep-netice münasebeti açısından bizim üflememizle Güneş Sisteminin dağılmayacağı muhakkaktır.

Hâsılı, şeytan aşkı yerine, Hz. Âdem'in itaatini esas alarak kulluk yoluna sülûk etmemiz daha güzeldir. Zira aşk, bazen insanın ayağının doğru yoldan kaymasına sebebiyet verebilir. Fakat sünnet-i seniyye çizgisinde bir itaat, asla!..

Hallac-ı Mansur'un bu tespitine bir de aşk-itaat mukayesesi açısından bakalım. Aslında Hallac'a bu sözü söyleten, onun şeytan hakkındaki şu düşüncesidir. "Şeytan, Allah'a karşı gönlünü kilitlemiş, O'ndan başkasına gönül vermeyen birisi idi. Ne var ki o, Allah ile kendisi arasında insanı görünce; böyle görmenin de ötesinde, bir de Âdem'e secde ile emrolununca, -Hallac gibi düşünenlere göre- şeytanın aşkı; onun Allah'tan gayrisine secde etmesine mâni oldu. Bu sebeple "Ben, Senden başkasına secde etmem dedi."

Bu düşüncelere bütünüyle katılmak mümkün değil. Kaldı ki böyle bile olsa, Hallac'ın da şeytanın da atladığı bir şey var; o da emre itaatteki incelik. Hz. Âdem emre itaatteki inceliği anlamış ve sürçtükten sonra hemen doğrulup, "*Ey Rabbimiz! Biz (emrini*

dinlememek suretiyle) kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."³⁴ diyerek dua dua yalvarmıştı. Şeytana gelince o, Allah'ın Âdem'e (aleyhisselâm) secde emrindeki espriyi anlayamamıştı.

Aşk-itaat mukayesesi açısından demiştik yukarıda; aşk, itaat kaynaklı olursa bir mânâ ifade eder. Eğer aşkta itaat yoksa, ondan şatahatlar doğabileceği gibi, ümitsizlikler, inkisarlar, inkârlar da doğabilir. Hatta aşkın büyüklüğü nispetinde şatahatlar büyür, kurbiyet ufkunda bu'diyetler, yani Hakk'a yakınlaşma çizgisinde uzaklaşmalar meydana gelebilir ve kıymetli şeyler bir anda kıymetsizleşebilir.

Bu neticeler, aşkın ehemmiyetsiz bir şey olduğuna delâlet etmez. Aşk, "*Kalbin Zümriüt Tepeleri*"nde de ifade edildiği gibi çok önemlidir. Hatta bazıları onun mecazîsine bile çok büyük önem vermiş, cismanî ve bedenî aşk yüzünden ölen insanlara şehit nazarıyla bakmışlardır. Leyla ile Mecnun, Şirin ile Ferhat, Aslı ile Kerem vb. halk hikâyeleri hep bu türlü kara sevdaları destanlaştırmıştır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, aşka değer kazandıran kaide ve kurallara riayet edildiği müddetçe aşk bir mânâ ifade eder. Aksi hâlde aşktan beklenen şeyler bulunamayınca ve vuslat da bir türlü gerçekleşmeyince, ilgi ve alâka küskünlüğe inkılâp edebilir.

İşte -ihtimal- şeytan, Allah'tan bu mukabeleyi bulamadığı için hüsrana uğramış, yıkılmış ve bir daha da doğrulamamıştır.

İtaate gelince, onda bazı yanlarıyla da olsa, bu türlü hatalı şeyler hiç olmaz. İtaat, itaat edilmesi gerekli olan Zât'a, O'nun arzu ve isteklerine itaat edilmesi gerektiği için, O'nun rızası istikametinde yapılan kalbî ve fiilî bir ameldir.

Öte yandan aşk, insanın muvazenesine tesir eder. Bu ise dengesiz davranışlara kapı açar. Yani aşk, insanı bir açıdan mecnun/deli eder. Bu açıdan da bir yönüyle şeytan, temelden dengesiz bir varlıktır.

İtaatte vaz'edilen kurallara milimi milimine uymak şarttır. Bu ise denge demektir. Hz. Âdem'in itaati tercih etmesi, onun bir dengeli varlık olduğunu gösterir.

Son bir husus, ilk başta bir tek cümle ile işaret ettiğim gibi Hallac vahdet-i vücudçu bir adamdır. O ve bir ölçüde Muhyiddin İbn Arabî gibi zatlar çok defa Allah'ın rahmetinin enginliği açısından meseleleri değerlendirirler; değerlendirir ve şeytan ve firavunlar için

bile bir kurtuluş yolu ararlar. Bu açıdan da onların şeytan hakkında bu türlü yorumda bulunmaları, temel felsefelerinin gereğidir. Zira onlara göre “Heme ost - Her şey O’dur.” ve şeytan O’nun ayrı bir tezahürü, farklı bir tecellîsidir. Oysa bize göre “Heme ez ost Her şey O’ndandır.” Dolayısıyla Hallac’ın “Aşkî şeytandan, itaati Âdem’den öğrenmek lâzım.” demesini, benimsemiş olduğu vahdet-i vücudçu düşünce açısından normal kabul etmek gerekir.

DİPNOTLAR

34 A’râf sûresi, 7/23.

DÜNYAMIZDA BEDDUANIN YERİ

Soru: Şahsımıza ve dinimize râci olan kötülüklerde beddua edebilir miyiz? Bu konuda nasıl düşünmeli ve nasıl davranmalıyız?

İmanın zevk-i ruhanîsine ermiş bir mü'min, her hâlde “beddua” etmez ve yapılan bedduaya “âmin” demez. Ancak bazen bizim şahsımızda ya da duygu ve düşüncelerimizde dinimiz, diyanetimiz tahkir edilir. Bu kabîl hakaret ve edep dışı muamelelerde bizim canımız sıkılabilir ve hislerimiz bizi bedduaya zorlayabilir.

Meselâ, bir seferinde beni istintak ederlerken üzerimden küçük bir memur maaşı çıkmıştı da, istintak edenler, “Ulan hoca, sana bu para nereden geldi?” diye çıkmışlardı. Onlar, bana “ulan” sözleriyle hakaret ederken ben, bu hakaretleri nefsim yapılıyorlar kabul edip üslûp ve terbiyemi bozmadan “bey-beyefendi” tabirlerini kullanarak, onlara hep nezaket ve saygıyla hitap etmişim. Kim bilir belki de, onları bu hareketlere iten yegâne sebep, bizim engin dünyamıza ait hakikatleri kendi düşünce ve inanç dünyalarına ters bulmalarından idi. Bundan dolayı da onlar aşamayacakları bir kötülük duygusuna kapılmışlardı.

Şimdilerde, ferden ferda da olsa, mü'minlere kötülük düşünüp kötülük yapanların niyetleri bana göre, İslâmî duygu ve düşünceyi tahkire matuftur. Şayet yapılan bu tahkir ve tezyifler, şahsımıza yapılıyorsa, şahsî olduğundan dolayı elden geldiğince affedici olmak icap eder. Yok dine ait ise, Bediüzzaman edasıyla “O işin sahibi var.” deyip Allah’a havale edilmelidir. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke döneminde üzerine temizlenmemiş deve işkembesi koyanlara, isim tasrih etmeden; **اللهم عليك بكل متجاوز**

و خائن و ماكر و مُعَدِّ diyerek yaptığı bedduadan hareketle her yerde Müslümanlar aleyhine planlar yapıp projeler üretenleri niyet ederek; **اللهم عليك بهم** diyebiliriz. Evet, temel düşünce yapımız ve karakterimiz itibarıyla bizim dünyamızda telin ve bedduaya yer yoktur, ama bu kadar da olsa onları Allah’a havale etmemiz de dine olan saygımızın gereği kabul edilmelidir.

Bir diğer taraftan, burada zikredilmesinde fayda mülâhaza ettiğimiz bir husus da,

insanın iyiliğine yapılan duanın, kabul görmesi açısından bedduadan daha üstün olduğudur. Dolayısıyla insanlar hakkında iki türlü dua yapılabilir. Meselâ, bir kişiye avam ağzıyla: “Allah seni başaşağı getirsin.. bîmurad eylesin.. evine yangın salsın.. çoluk çocuğundan bul...” diye dua edilirse, o kişi kâfir bile olsa; eğer bazı iyilikleri varsa -meselâ bu kişi bir doktordur ve çok iyi insanları tedavi etmiş ve onların rahatsızlığının giderilmesinde vesile olmuştur- yaptığı bu iyilikler, onun hakkında yapılan beddua dalgalarını kırıp tesirsiz hâle getirebilir. Ama aynı insan için; “Sen bana ve dinime bunca kötülük yapmana rağmen Allah sana hidayet ihsan eylesin. Allah, içinde bulunduğun zulmeti yırsın ve seni aydınlığa erdirsin..!” diye dua da edilebilir. Böyle bir dua, hiçbir şeye takılmadan kabul de görebilir. Şahsen bana; “Şayet beddua edersen, sana kötülük yaptıklarından dolayı Allah bunların kökünü kazıyıp perişan edecek ve bütün düşmanların hazan yemiş yapraklar gibi solup gidecekler. Fakat affedersen Halid b. Velidler, Amr b. Âslar ve Osman b. Talhalar gibi Müslüman olacak ve din-i mübin-i İslâm’a ileride hizmet edecekler.” dense, seve seve ikinci şıkkı, yani bir gün onlarla el ele tutuşup sıratı geçmeyi ve -inşâallah- Cennet’e onlarla beraber girmeyi tercih ederim.

Bunun değişik misallerini her zaman Asr-ı Saadet’te görmemiz mümkündür. Meselâ, aynen babası gibi, oturup kalkarken, hep Efendimiz ve ashabı hakkında kötülük düşünen Ebû Cehil’in oğlu İkrime’ye Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), beddua etseydi ve sadece “Allah’tan bul!” deseydi, bu onun için fecî bir âkıbet olur ve İkrime, dalâlet ve küfür içinde ölür giderdi. Ne var ki bir şefkat ve hoşgörü âbidesi olan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o engin müsamaha dünyasında, ona da yer vermiş ve kat’iyen beddua etmemiş.. etmemiş, o da, Mekke fethini müteakip dönemde hidayete ermiş.. ardından da Yermük’te, Müslümanlığı bir şehbal gibi dalgalandıran kahramanlardan olmuştur.

Bütün bu ve benzeri misalleri incelediğimizde, tercih edilecek şıkkın çok iyi düşünülmesi ve karar verilirken de aklî ve mantıkî olanın seçilmesi gerekir. Zaten dinimizin temel esprisini de insanlığı kurtarma değil midir? Evet, dinin bu temel esprisini kavradığımız zaman, yolumuzu belirlemek fazla zor olmayacaktır. Bizim vazifemiz, insanlığa aydınlık yolu göstermek ve Muhammedî mesajı onlara sunmaktır.

Meselâ ben, bazı ateistlerle görüşmeyi çok arzu etmişimdir. Gerçi onlar, fikren zengin insanlar olduğu için, bu iş belki bizi aşardı ve onlara bir şey anlatamazdık. Ancak, şayet bu vazifeyi bir başkası yapmayacaksa, hayatı boyunca mukaddes bildiğimiz değerlere

sövmüş bile olsalar, onlarla görüşmeyi ve ölüp giderken de imanla gitmelerini ben çok arzu ederdim.

Hâsılı, şöyle böyle bizim dünyamızda bedduaya yer yoktur!

KUTBU'L-İRŞAD

Soru: Kutbu'l-irşad ne demektir. Bu hususta bilgi verir misiniz?

Kutbu'l-irşad, tasavvuf erbabınca kullanılan bir terimdir.. ve seyr u sülûk yoluyla ulaşılan belli bir mesafeden sonra, belli bir makamı ihraz eden insana verilen isimdir.

Bir benzetme ile meseleye daha da açıklık kazandırabiliriz: Kâbe, yeryüzünde Sidretü'l-Müntehâ'nın izdüşümüdür. Yani onun, asliyete göre zılliyyet, külliyyete göre cüz'iyet ölçüsünde bir uzantısıdır. Bu iki hakikat, aslında bir vâhidin iki yüzünden ibarettir. Şu kadar ki, birinin zâhirî, haricî varlığı bu âlemde; diğèrininki ise şehadet âlemi haricindedir. Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, -ki buna, "Hakikat-i Ahmediye" (sallallâhu aleyhi ve sellem) demek daha uygundur- hakikat-i Kâbe'nin yeryüzündeki eşi ve ikizidir. Bu ikisi -tabir caizseaynı dölyatağında birlikte bulunmuş ve tev'em (ikiz) yaratılmış varlıklardır.

Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) dâr-ı bekâya irtihal edince, onu bu dünyada temsil eden de Allah ile irtibatları kavi büyük insanlardır. Onlar, mazhariyetleri ve misyonlarıyla, bir bakıma yeryüzünde âdetâ Kâbe konumundadırlar. Ehl-i tahkikin beyanına göre, bazen onlar Kâbe'nin etrafında, bazen de Kâbe onların etrafında döner. İşte böylesi kişilere Allah'ın matmah-ı nazarı anlamında "Kutub" adı verilir. Bu kişiler buldukları mekânda, her zaman mevcudiyetlerini hissettiren, şeytanların uykularını kaçırın, bir kısım insanların vehimlerini izale eden, toprağın kuvve-i inbatiyesi gibi kudsî bir güce sahiptirler. Yine bunlar, hep tazarru ve naz u niyaz makamında bulunmaktadırlar. Allah böylelerinin bakışları ile kâinata bakar, merhamet veya gadap eder.

Kutub makamının bir adım ötesinde "gavsîyet" makamı yer alır. Bu makamı ihraz edenlerin en büyük özelliği, tasarruflarının öldükten sonra da devam etmesidir. Her gavs bir kutuptur, fakat her kutup bir gavs değildir. Öyleleri de vardır ki, bu her iki makamı bünyesinde cemetme bahtiyarlığına ermiştir. Zannediyorum "kutbu'l-irşad" işte bu iki makamı birden ihraz etmiş ve halkı irşada mezun insanlara verilen isim olsa gerek...

Bu açıdan kutbu'l-irşada; hakikat-i Ahmediyeyi tamamıyla temsil eden, dolayısıyla da hakikat-i Muhammediye'ye namzet olan insan nazarıyla da bakılabilir. O, bütün insanlığın iç âlemi itibarıyla, yani kalbi, ruhu, vicdanı, hissi ve letâif-i mâneviyesiyle

merci sayılan bir “menhel-i azbi’l-mevrûd Cennet kevserleri ölçüsünde tatlı su kaynağı”dır. Ve insanlığı sahil-i selâmete çıkaracak bir rahmet ve ışıktır. Bu yönüyle ona, yeryüzünde tevhid güneşi denir. Herkes kendi istidadı veya elindeki kovasının büyüklüğü/küçüklüğü ölçüsünde ondan istifade edebilir. Öyleyse kutbu’l-irşad, misyonu, konumu ve zatı itibarıyla diğer velilerden en az üç kademe daha ileridedir.

Başkalarının onları tanımalarına veya sair velilerden ayırt etmesine yardımcı olacak belirgin özellikleri yoktur. “İnsanlar arasında, insanlardan bir insan olarak bulunurlar.” Ne var ki, hassas ruhlar, liyakatli kişiler bunları hemen sezer ve âdeta bir mıknaatısa kapılmış gibi, onların cazibelerine kapılıverirler. Bu özellikleri itibarıyla da onlar, etraflarına sürekli nur neşrederler. Hakkı aramak için yollara dökülenler de bunların cazibe-i kudsiyesi içine girer ve o dairede bütün bütün erir giderler.

Bütün bu değerlendirmeler nazara alındığında; bu kudsî mehazlere sırt dönmekten daha öte bir tali’sizlik olamaz denilebilir. Bana göre, bu kaynaklara müracaat etmeden yollara dökülenler, niyetleri ne kadar da samimî olursa olsun, çöllerde tek başlarına, rehbersiz yolculuk yapan insanlar gibidirler. Hatta bu kişilerin şahsî ibadet ve taatleri ne kadar çok da olsa, bu feyiz kaynaklarından yararlanmadıkları için, ileride dünyevî başka cazibe noktalarının cazibelerinden kurtulamayıp, yollarda kalabilirler. Hatta ibadet ü taati bu denli çok olmayanlar, yüzleri bu ışık kaynaklarına dönük oldukları için, kayma ihtimalleri onlara göre daha azdır.

Ayrıca, bu tür insanların daire-i kudsiyeleri içinde bulunma, onlar gibi olma noktasında insana aşk, şevk ve ümit verir. Zira bunlar ideal insan olup, her Müslümanın hedefi olabilecek makamlarda bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle bunlar, bizim gibi sıradan insanlar için birer gaye-i hayaldirler. Zaten bu dünyada gaye-i hayali olmayan kişilerin, dört ayaklı behâimden farkı da yoktur. “İki günü müsavi olan, aldanmıştır.” beyan-ı Nebevisi, herhâlde bu hakikate işaret etmektedir.

Hâsılı, kutbu’l-irşad, kâinatın mânâ, mahiyet ve muhtevasını anlatan, yeryüzünde Cenâb-ı Hakk’ın matmah-ı nazarı, kutub ve gavs makamının sahibi bir hakikat eridir.

İNSAN MUHABBET İLİŞKİSİ

Soru: İslâm'da sevgi ve muhabbetin yeri ve ölçüsü nedir? Birine karşı duyulan aşırı muhabbet fitrî midir, yoksa zaafıtan mı ileri gelir?

Sevgi ve muhabbet, insan mahiyetinin önemli bir derinliğidir. Hatta ona, kâinatın mâyesi nazarıyla da bakılabilir; bakılabilir zira Cenâb-ı Hak, kâinatı, mevcudata olan muhabbetinden dolayı yaratmış ve onların düzenli bir hayat sürdürebilmeleri için de çeşitli kanunlar vaz'etmiştir. İnsanlığa olan hususî sevgisinden dolayı da cennetler-cehennemler kurup; biriyle mükâfatlar vaad ederken, diğeriyle insanları korkutup onların nazarlarının Zât'ına çevrilmesini hedeflemiştir. Bu gayeyi gerçekleştirmek için peygamberler göndermiş ve bu önemli icraatını devam ettirecek -değişen şartlar muvacehesinde- âdet-i sübhaniyesini yenilemiş, gönüllerdeki Kendisine ait duygu ve düşüncelerin her an taze kalmasını sağlamıştır. Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberler halkası tamamlanınca da, evliyâ ve asfiyâ ile bu süreci devam ettirmiştir. İşte bu yönüyle muhabbet, bir mânâda her şeydir.

Evet, Allah (celle celâluhu) insanın fitratına, sevmesi gereken şeyleri sevip alâka duyması için, bu umumî muhabbetin bir cüz'ünü dercetmiştir. İnsan fitratındaki bu sevgiyle, Allah ve Peygamber'i sevmenin yanında, mecazî olarak başka şeyleri de sevecektir. Yalnız o, bu sevgisinde, "mâsivâ"ya olan muhabbetin, Yunus Emre'nin, "Yaratığı severiz Yaratan'dan ötürü." anlayışı içinde olması gerektiğini de bilecektir. Bağını bahçesini, hayat arkadaşını, evini barkını.. severken, bütün bunların, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin birer cilvesinden ibaret, izafî varlıklar olduğu hakikatini de kat'iyen unutmayacaktır. Aksi hâlde onları, Üstad'ın ifadesiyle "mânâ-yı ismî"yle nazar-ı itibara alıp meftun olduğunda, bu sevgiyi suiistimal etmiş olacaktır.

Evet, insan fitrî olarak mahiyetine dercedilmiş ve kullanımını kendi iradesine verilmiş olan sevgiyi yanlış kullandığı takdirde, şahsî hayatı adına çok şey kaybedeceği gibi, Allah ve Resûlü'nden de uzak kalacaktır. Bunlar üzerine bir de dünya adına meftun olunan şeylerin birer birer kaybolup gittiği, dolayısıyla muhabbetin mukabelesiz ve faydasız olduğu eklenecek olursa, o şahsın ızdırapla iki büklüm olacağı izahtan vârestedir.

İbrahim Ethem Hazretleri'ne ait bir menkıbe anlatılır. O, Belh'de bir hükümdar iken tacını tahtını terk eden, makam ve mansıpta zirveyi yakalamışken her şeyi ayaklarının

altına alan ve velilik makamına yükselen bir şahıstır. Kendisinin Ebû Hanife ile muasır olduğu söylenir. Hadis imamları, İbrahim Ethem Hazretleri geldiğinde, Ebû Hanife'nin ayağa kalktığını naklederler. Bir gün: “Yâ imam, ne diye bu zata ayağa kalkıyorsunuz? Haddizatında o, sizin talebeniz bile olamaz!” dediklerinde, “Biz işin zâhiriyle meşgul olurken, onlar özüyle meşgul oluyorlar; bundan dolayı da ona sonsuz saygı duyuyorum.” demiştir.

İşte böyle bir insan bir gün her şeyini arkada bırakıp Mekke'ye gider. Aradan yıllar geçtikten sonra da, bir hac esnasında oğlu ile metafta karşılaşır.. karşılaşır ve bir baba şefkatiyle onu bağrına basıverir. Zatında bu hâl fitrîdir ve bir baba için de önüne geçilmez bir duygudur. Bu itibarla da insan, bundan dolayı kat'iyen muaheze edilmez. Ancak kalbini tamamen Cenâb-ı Hakk'ın tecellîlerine tahtgâh yapmış bir mukarrabîn için bu hâl, hem de Kâbe'nin yanında uygun düşmemektedir. İşte bu esnada İbrahim Ethem Hazretleri, “Yâ İbrahim! Bir kalbte iki sevgi olmaz.” diye hâtiften bir sesle ikaz edilir. Bunun üzerine Hazret: “Birini al yâ Rab!” der.. der ve çocuk dizlerinin dibine yığılıverir.

Bu bir menkıbedir ve o makamı ihraz etmiş insanlara mahsus bir televvündür. Bu yönüyle o makamda bulunmayan insanları bağlayıcı bir yönü de olamaz.

Ancak böyle bir noktada şu denilebilir, insanın, Allah'ı (celle celâluhu) düşünmeden bir şeye karşı duyduğu sevgi, sonunda kendi başına gaile olabilir. Bu, evlâd ü ıyâl, malmenal, arkadaş, hatta mürşit sevgisinde de böyledir. Mü'min, bir denge insanıdır. Her şeyde olduğu gibi sevgide de dengeyi gözetmesi gereklidir. Ne güzel der Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *“Sevdiğin kişiyi ölçülü sev. Gün gelir düşman olabilir. Buğzettiğin kişiye de ölçülü buğzet. Gün gelir o, dostun olabilir.”*

Hâsılı, Allah'ın fitratımıza dercetmiş olduğu sevgi melekesini önce bir noktada toplamalı ve O'na tevcih etmeliyiz. Sonra da O'ndan ötürü O'nun bütün mahlukatına.

CİHADA DENK TUTULAN NASİHAT

Soru: “Zayıflara, hastalara, (Allah yolunda) harcayacak bir şey bulamayanlara, Allah ve elçisi için nasihat ettikleri takdirde cihada çıkmamalarından ötürü bir günah yoktur.”³⁵ **buyruluyor. Burada cihada denk tutulan nasihatın keyfiyeti ve sınırları nelerdir?**

Cihad; Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de beyan ettikleri gibi dinimizde kendisine denk ikinci bir amel bulunmayan ve hususî önem arz eden bir ibadettir. Buna göre, “Allah ve elçisi için nasihat”i “cihad”a denk tutma meselesini, zannediyorum şu şekilde anlamak daha doğru olur: Nasıl ki, Hz. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceyi ihya edemeyip, teheccüde kalkmadığında onu ikiye katlayarak, gündüz eda eder ve bunun o gecenin ihyasına bedel olmasını beklerdi. Öyle de, herhangi bir mazeretinden dolayı cihada katılma imkânını bulamayanlar, yine Cenâb-ı Hakk’ın o engin rahmetine itimat edip nasihat ederek, bu nasihatın cihada bedel sayılmasını ümit edebilirler. Değilse, cihad kendisine farz ve buna hiçbir mâni yokken onu terk edip Allah ve Resûlü için insanlara nasihat etmekle o boşluk kapatılamaz!

Ancak, değişik devirlere göre cihadın şekli de farklı farklıdır. Bazen sırf bir nasihat, bazen birisine rehberlik yapmak, bazen de küfre karşı tavır belirlemek bir cihad olduğu gibi, çok defa hüsnü misal olma da bir cihad sayılabilir. Meselâ Asr-ı Saadet’te belli bir süre hicret, aynen cihad telakki edilmiştir. Öyleki, sahabe-i kiram efendilerimizin çoğuna, İslâm’a ilk girişlerinde hicret de şart koşulmuş, hatta içlerinde hicret etme fırsatını bulamayanlar hicret yapamamaktan hâsıl olan boşluğu acaba nasıl doldurabiliriz?” endişesiyle fevkalâde üzölmüşlerdir. Ebû Cehil’in anne bir kardeşi olan Ayyaş bu mahzun insanlardan biridir. Evet, o, Mekke fethine kadar 20 yıllık hayatını zincirler içinde geçiren ve Kur’ân-ı Kerim’in “mustad’afîn” tabiriyle anlattığı insanlardan biridir. Zaten bunun gibi mazareti olmayanlara Kur’ân: “Arz geniş değil miydi? Niçin hicret etmediniz?”³⁶ diyerek itapta bulunur. Demek ki o devrede hicret cihadın önemli bir buudu veya ta kendisi sayılıyor.

Başka misaller de var Asr-ı Saadet’te: Hastalık veya sakatlığından dolayı, ya da bakıma muhtaç anne babası olduğu için cihada gidemeyenler bunlardan bazıları. Cihada iştirak etmek için kaçıp gelen bir gence Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) “(Bakıma muhtaç) annen baban var mı?” der ve ondan “Evet” cevabını alınca “Dön, sahipsiz annen

baban için cihad et!” yani onların bakımını görümünü yap, buyurarak, onun cihadının ana-babasına bakmak olduğuna işaret buyurur.

İşte, bahsi geçen âyet-i kerime bu veya benzeri sebeplerle, her nasılsa cihada gidememiş olanlara, başkaları cephede cihad ederken veya emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker yaparken etrafındakilere nasihat ederek o boşluğu kapatabileceklerine bir işaret sayılabilir.

Sorunun sonunda da “cihada denk tutulan nasihatın keyfiyet ve sınırları” soruluyor ki, bu hususta da şunlar söylenebilir: Nasihatın Türkçemizdeki mânâsını, Farsça'dan bize geçen bir kelime ile ifade edecek olursak “hayırhâhlık” demek uygun olur zannediyorum. Birisi hakkında hayır düşünme, hayır isteme, onu sırat-ı müstakîme, tevhide ulaştırma, gönlünü ibadet ü taat şuuruyla donatma, hizmet etme şuuru istikametine yöneltme, evet bunların hemen hepsi derecesine göre birer hayırhâhlıktır.

Bir hadis-i şerifte belirtildiği üzere “*Din nasihattir.*” sözü çok şümüllü bir kavramdır. Yani meseleye Allah'ın anlatılması şeklinde yaklaşırsak, O'nun Zât-ı Ulûhiyetine yaraşır, yakışır şekilde anlatılması demektir. Ayrıca, O'nun anlatılıp sevdirmesi, bu da kendi buudları içinde ayrı bir nasihattir. Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlatılıp sevdirmesi nasihatın ayrı bir yanıdır.

Meseleye bu zaviyeden bakıldığında, bütün insanların hidayetini, rüşdünü, Cennet'e veya sırat-ı müstakîme yönlendirilmesini hedef alarak hayırhâhlık yapmak ise, büyük çapta bir nasihattir. Bundan başka, çok küçük bir bid'ati izale ederek bunun yerine bir sünneti ikame etme, dinin farzlarını, vaciplerini, hayata hâkim kılma.. hepsi birer nasihattir. İşte bütün bu nasihatlerin elzemliği ölçüsünde, Allah katındaki kıymeti ve derinliği de artar...

Günümüzde, tevhid anlayışının sarsıldığı bir dönemde, Risale-i Nur mesleği olan ve hedefi sayılan “Allah'a iman” hakikatini tespit etme, onu insanların ruhuna perçinleme ve herkese kabul ettirme gibi bir nasihati de bu kategoride bilhassa vurgulamak icap eder. Hatta böyle bir nasihat nasihatlerin zirveleşmiş şekli ve doruk noktasıdır.

Bunlardan alınacak sevaba gelince; bir sünneti ihya etmenin Allah katındaki önemi ne ise, bir sünnetin ihyasında, o kadar sevap alınır. Bir farzı ihya edip hayata geçirmenin Allah katındaki kıymeti ne kadarsa, o farz ihya edildiğinde de o kadar sevap elde edilir. Ancak, Allah'ı tanıttırma, kalbleri ve ruhları O'nun mârifet ve muhabbetiyle tezyin edip

itminana erdirme, gönüllerin zevk-i ruhanîye açılmasını sağlama.. bunlar öyle farzlar üstü farzdır ki, bunlara vesile olunduğu takdirde kazanılacak sevabın çapı ve rıza-yı ilâhîye uygunluğu da o ölçüde olacaktır. Risale-i Nur talebelerinin hizmeti üstadları gibi farzlar üstü farzlarla gelen vâridâttır ve onlar da işte o ölçüde, Cenâb-ı Hakk'ın lütuflarına, inayetlerine, takdirlerine ve tebcilerine mazhar olurlar. Arkadan gelenler de durumlarını bu ölçülere göre ayarlamalıdır.

DİPNOTLAR

35 Tevbe sûresi, 9/91.

36 Nisâ sûresi, 4/97.

Dördüncü Bölüm Büyüteç

DASİTÂNÎ BİR KARDEŞLİK İÇİN

Soru: Asr-ı Saadet'teki kardeşlik anlayış ve uygulamasını çok sık nazara veriyorsunuz. Bu anlayışı günümüze nasıl taşıyabiliriz?

Asr-ı Saadet'teki kardeşlik, tarihe her yönüyle “örnek bir kardeşlik” ve onu dasitânî bir şekilde gerçekleştirenler de “örnek bir nesil” olarak geçmiştir. Ve bu seviyede bir kardeşlik, daha sonra hemen hiçbir zaman diliminde -maalesef- o ölçüde temsil edilememiştir.

Gerçi, Hz. Osman ve Hz. Ali döneminde onların aralarında bir kısım ihtilaf ve iftiraklar görülmüştür ama, bunları çıkaranlar, o “saff-ı evvel”i teşkil eden “yıldızlar” değil; arkadan gelen çilesizlerdir. Ve biraz da, öndekilerden bazıları önünü alamayacakları bu ihtilaf ve iftirak fitneleri içinde değişik şekilde rol almışlardır. Ama yine de her şeye rağmen bunlar, hayatlarının sonuna kadar belli ölçüde dengeli yaşamışlardır. Şimdilerde -esefle arz edeyim- “İbn Sebe diye birisi veya Übey İbn Selûl fitnesi diye bir şey yoktur; aslında sahabe kendi arasında ihtilafa düşmüştür.” gibi sözlerle, bir yönüyle haricî düşmanların yaptıklarını hafife alma ve onları pâka çıkarma, hatta tezkiye etme gayretleri söz konusudur. Hâlbuki böyle bir düşünce, Kur’ân-ı Kerim’in ³⁷ *وَالسَّابِقُونَ الْأُولُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ* dediği insanları karalamak demektir. Tarihî bir gerçektir ki, o dönemdeki Yahudiler başta olmak üzere bütün şer güçler İslâm tarihi içindeki hemen bütün ihtilaf ve fitnelerde ellerinden geldiğince bir şeyler yapmış ve aktif rol oynamışlardır.

Evet, o “yıldız insanlar”ın (radıyallâhu anhüm) arasında ilk dönem itibarıyla hem hissî hem de mantıkî kardeşlik hâkimdi. Ancak bu kardeşliğe bir dünyevîlik tosladı ve aradaki vahdet muvakkaten kırıldı. Bu kırılmadan sonra da, o safvet bir daha temsil edilemedi.

Pekâlâ “Duygu ve düşüncede; elem ve lezâizde tam bir paylaşımın yaşandığı bu altın dönem seviyesinde bir kardeşlik yeniden ihraz edilebilir mi?” denilecek olursa; böyle bir uhuvvetin teşekkülü için her şeyden önce güçlü bir insibağa ihtiyaç vardır. Bu

mevzuda “hissî kardeşlik” önemli bir esastır; ancak yeterli değildir. Malum olduğu üzere aynı anne ve babadan meydana gelen kardeşler arasında “hissî kardeşlik” vardır, ama onlar, bazen çok basit bir miras meselesinde bile birbirleriyle kavga edebilir, hatta birbirlerini öldürebilirler. Öyleyse öz kardeşleri bile bir arada tutamayan “hissî kardeşlik”, sahabe ölçüsünde bir kardeşliğin tesisi için yeterli değildir. Kaldı ki, bu kadar geniş bir dairede herkesin menfaat ve çıkar noktaları, his ve anlayışları, mezak, meşrep ve mizaçları ayrı ayrı olunca bu kardeşliği tesiste işin mantıkî unsurlarını ilave etmek gerektir. O bakımdan Bediüzzaman Hazretleri, bize meselenin daima mantıkî yönlerini ve dinamiklerini göstermiştir. Meselâ; “Hâlikınız bir, Mâlikiniz bir, Mâbudunuz bir, Râzıkınız bir.. bir bir.. bine kadar bir bir. Hem Peygamberiniz bir, dininiz bir, kıbleniz bir.. bir bir.. yüze kadar bir bir. Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir.. ona kadar bir bir.” demiştir. Şimdilerde ilave edecek olursak; hasımlarınız bir, düşmanlarınız bir, sizi istemeyenler bir, büyümenizi engelleyenler bir.. bir...

Meseleye, daha farklı bir zaviyeden bakacak olursak; Cenâb-ı Hakk’ın tevfiği, bizim vifak ve ittifakımızla çok alâkalıdır. Çünkü vifak, tevfik-i ilâhînin çok önemli bir vesilesidir. Vifak, bir çizgi üzerinde birleşme; ittifak da geldiği “bâb” itibarıyla bu meselelerin mutavaatı yani insan ruhunda tabiat hâline gelmesi.. yani insanların, anlaşıp bütünleşerek onu, tabiatlarının ayrı bir derinliği ve ayrı bir buudu hâline getirmeleri demektir ki, kanaatimizce böyle bir ameliye, el açıp “Mecmuatü’l-Ahzâb”ı günde bir iki defa hatmetmekten daha çaplı bir şekilde Cenâb-ı Hakk’ın tevfiğini yâr etmesi adına Allah’a sunulmuş önemli bir dua ve bir münacâttır.

Evet, Allah’ın lütuflarına mazhariyet, insanın bir kısım evsafıyla muttasıf olmasına bağlıdır. Çünkü Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek beyanlarına göre Allah (celle celâluhu), insanların suret ve dış görünüşlerine değil; kalblerine, iç âlemlerine ve karakterlerine bakar. Bu açıdan önemli olan, insanların sıfatlarıdır. Yani kişinin mü’min görünmesi değil, mü’min olması; namaz kılması değil namaza düğülenmesi; Kâbe’yi tavaf etmesi değil, tavaf düşüncesine odaklanması; kısacası Allah’a ve Resûlü’ne kilitlenmesi önemlidir. Unutmayalım, Allah (celle celâluhu) sıfatlara bakarak hükmünü icra etmektedir.

Buna göre şayet bir kâfir, sistemli düşünür, eşya ve hâdiseleri hallaç eder, vaktinin kıymetini bilerek onu boşa harcamaz ve hep çalışır; bu sıfatlar birer mü’min sıfatı olduğu için Allah (celle celâluhu), o kâfir hakkında muvaffakiyet ve başarı hükmünü verir. Diğer

taraftan, bir başkası Kâbe’yi her gün elli defa tavaf etse bile; kalbi, iç dünyası, düşünce yapısı, sistem anlayışı bozuk ve kâfir sıfatı taşıyorsa mü’min hakkında mağlubiyet ve hezimet hükmünü verebilir. Çünkü mü’min olmanın mükâfatı, ekseriyet itibarıyla ahirette; şeriat-ı fitriyeyi bilmemenin ve ona riayet etmemenin cezası da ekseriyet itibarıyla dünyadadır. Bu iki kitabı dengeli yaşamak bizi gerçek takvaya ulaştıracak olan yegâne yoldur.

Sahabe-misal kardeşliğin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynayan bir diğer faktör de, bu zorunluluğun hissedilmesi, onun bir niyet hâlinde kalblerde ağırlığının duyulması, sonra da bu niyet istikametinde atılacak olan adımlardır. Meselâ, İslâm’a farklı metotlarla hizmet eden cemaatlerin, birbirlerini buldukları konumda kabullenmesi, birbirlerinin hizmetlerini alkışlamaları, hatta birbirlerine yardımcı olmalarını, bu konuda atılması gereken önemli bir adım olarak görebiliriz.

Evet, sahabenin mazhar olduğu lütuflara mazhar olabilmenin yegâne yolu, istenilen mevzuda en azından onlar ölçüsünde performans sergileyebilmek ve bu uğurda önümüze çıkan bütün fırsatları değerlendirebilmektir. Kim bilir, belki de bunlar hayata geçirilebilse, “Mercûh râcihe tereccuh edebilir.” fehvâsınca ilgili alanda o alana mahsus olmak üzere sahabenin hizasına ulaşılabilir.

Hâsılı, sahabe kardeşliğini tesis etmek için, hissin yanı sıra mantıkî unsurların dikkate alınması, vifak ve ittifak çizgisi üzerinde birleşilmesi ve bunun ağırlığının kalbte daima duyulması ve mutlaka müşahhas adımların atılması gerekir.

DİPNOTLAR

37 “*Muhacirlerden ve ensârdan o ilkler, o önde gidenler.*” (Tevbe sûresi, 9/100)

38 “*Allah onlardan razı, onlar da Allah’tan razıdırlar.*” (Tevbe sûresi, 9/100)

SABIR VE SALÂT

Soru: Yapılan hizmetlerde her şeyin ilâhî inayet endeksli olduğunu her fırsatta anlatıyor; ilâhî inayeti celbin vesilesi olarak da Kur'ân'ın, "sabır" ve "salât"ı (namaz) tavsiye ettiğini beyan ediyorsunuz. "Sabır" ve "salât" nasıl ve ne şekilde hayatımıza hâkim olmalı ki, Kur'ân'ın emrini yerine getirmiş olalım?

Konuyu izaha geçmeden önce, bir hususun altını çizmemiz lâzım; o da yapılan hizmetlerde ilâhî inayetin yanında insan cehd ve gayretinin göz ardı ve insan iradesinin inkâr edilmemesi gerektiğidir.

Ehl-i Sünnet, yapılan fiillerde insan iradesinin nefyedilmesini bir türlü "sapıklık" olarak değerlendirmiş ve böyle düşünenleri "fırak-ı dâlle"den saymışlardır. Çünkü iradeyi bütünüyle nefyedip inkârda bulunma "cebrîlik", yapılan işlerde Allah'ın iradesini yok sayıp, her şeyi insan iradesine verme ve "İnsan, kendi fiilinin hâlikıdır." demek de ayrı bir sapıklıktır. Tarihte bu düşüncenin temsilcilerine "Mutezile" denmiştir.

Şart-ı âdi planında çerçevesi ve hakikati mevzuunda ciddî bir şey söylemek mümkün olmamakla beraber; iyiliğe veya kötülüğe karşı bir meyelan veya o meyelandaki tasarruf; ya da eşit iki şeyden birini tercih etme şeklinde yorumlayabileceğimiz iradenin, insanın fiillerinde çok önemli bir yeri vardır.

Diğer bir yaklaşımla iradeyi; keyfiyeti ve sınırları belirsiz denebilecek kadar itibarî bir hat; böyle olmakla birlikte itibarî olmayan hakikî bir kısım hakikatleri tevlit edecek çok önemli bir esas ve bir faktör olarak da değerlendirebiliriz. Evet, irade o kadar önemli bir esas ve bir faktördür ki, Cennet'e kavuşma ve Cemalullah'ı müşâhede etme, ancak onu iyi kullanmakla gerçekleşebilir. İnsan, ebediyeti onun sayesinde kazanabileceği gibi, dünyevî ve uhrevî mutluluğu da yine ancak onun sayesinde elde edebilir...

Aslında iradenin sınırlarının belli olmaması ve sınırlarının belli olmamasından dolayı onu tam olarak bilemememiz, ona tam bir vukûfiyetten daha iyidir. Çünkü böyle bir vukûfiyet, bir yönüyle insanın o mevzudaki azim, cehd ve meylini veya o meyildeki tasarruf hissini kırar. İfadelerimizi biraz daha açacak olursak; insan, karşısına çıkan problemleri aşabilmesi için iradesinin sınırlarının belli olmaması, onun en olumsuz hâdiseler karşısında dahi, "Allah'ın inayetiyle aşarım." mülâhazasına kaynak teşkil eder.

Bundan dolayıdır ki, iradenin itibârî bir hattan ibaret olması ve haricî vücut nokta-i nazarında mahiyetinin tam olarak bilinmemesi, insan için önemli bir güç kaynağıdır. Evet, böyle bir irade, her insan için kendisini aşabilecek bir güç ve kuvvet kaynağıdır. Aksi takdirde, meselâ; iradesiyle yüz kilo eşyayı kaldıracak bir insan, karşısına yüz on kiloluk bir yük çıkınca “Ben bunu kaldıramam.” diyebilir. Oysaki hakikat hiç de öyle değildir. Mistiklerin ve yogilerin yaklaşımıyla insan, o ölçüde bir azim ve kararlılıkla -onların ifadesiyle arz etmek gerekirse- ruha kendi gücünü kazandırarak fizikötesi bir güçle onu harekete geçirebilir ve bırakın yüz on kiloluk yükü, böyle bir insan çok daha fazlasını kaldırabilir.

Hâsılı, sebepleri tamamen reddetmek bir sapıklık, her şeyi sebeplere vererek, “Sebepsiz bir şey olmaz.” iddiasıyla Müsebbibü’l-Esbab’ı görmezlikten gelmek de tevhid adına ayrı bir sapıklıktır. Bizim yolumuz ise, sebepler adına her şeyi yerine getirmekle birlikte, neticeyi Allah’tan bilme yoludur.

Biz, iradelerimizi itibârî bir hat, farazî bir nokta ve bir çizgi olarak kabul etmekteyiz. Evet, biz, Cenâb-ı Hakk’ın, hakkımızda vereceği hükümlerini, o farazî çizgiye göre vermekte ve yaptığımız işlerde ona göre şekillendirmekte olduğuna inanırız. Fiillerimizde Cenâb-ı Hakk’ın tesir ve dahli, bizimkiyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür. Üstad’ın ifadesiyle “ef’âl-i ihtiyariye” denilen yeme, içme, yatma, kalkma... gibi insanın kendi iradesiyle yapmış olduğu işlerde bile, insana ait olan hisse, işin ancak onda biri kadardır. İnsanın içinde, otamat kendi kendine çalışan, yerinde devreye giren, yerinde devreden çıkan, irade dışı sistemler ve hareketler, insanın iradî hareketlerinden daha çoktur.

Bu açıdan, meselâ; basit bir yemek yeme meselesini ele alacak olursak; insan, Allah’ın yarattığı zeminde, yine O’nun, bağına kuvve-i inbatiye yerleştirdiği toprakta, O’nun bitirip var ettiği bir şeyi, O’nun verdiği bir güçle, yine O’nun verdiği aklı, eli, parmağı, ağız kullanarak yemektedir. Bütün bunlar düşünülecek olursa, acaba bu işlerin içinde kaçta kaç insana aittir? Yine, lokmayı içine yerleştirip çiğneyeceğimiz ağız bize veren, mükemmel bir sistem içinde tükürük bezlerini hazırlayan kimdir? Lokmayı ağızımızda çiğneyip eritirken, mideye sinyaller gönderip onu harekete geçiren, hazım mekânizmalarını çalıştıran kimdir?..

Evet, insan bütün bu işlere ibret nazarıyla baktığında görecektir ki, kendisine böyle bir yemek meselesinin öşrü (onda biri) bile düşmemektedir. Oysaki, insan bu fiilleri dile getirirken “Ben yedim.”, “Ben oturdum.”, “Ben kalktım.”.. gibi hep; “Ben.. ben..” ifadelerini

kullanılmaktadır. Belki işin zâhirî yönü hâdiselere böyle yaklaşmayı gerektirdiğinden dolayı, Allah insanları mazur görmekte ve affetmektedir ama meselelerin teferruatına inildiğinde; “Ben yedim.”, “Ben içtim.”, “Ben yattım.”, “Ben kalktım.” sözlerinin düşünülmeden sarfedilmiş birer söz olduğu görülecektir.

Şimdi, yeniden soruya geçecek olursak; bizim bu türlü küçük meselelerde dahi meydana gelen hâdiselere, iradelerimize dayanarak sahip çıkmak ne kadar garip ve yanlış ise; “hizmet” gibi çok önemli bir meselede, davranışlarımıza terettüp eden neticelere sahip çıkmamız da, o ölçüde, hatta daha da fazla garip ve yanlıştır. Çünkü yeme-içme meselesinde sistem bellidir. Fakat insanların kalbine imanı koyma, hatta onların imanlarını şahlandırma ve coşturma gibi meseleler, fizik dünyanın ötesinde cereyan eden öyle enteresan, öyle gizli ve öyle büyümlü hâdiselerdir ki, insanın bunlarda dahlinin olduğunu iddia etmesi mümkün değildir.

Allah’la insanlar arasındaki engelleri kaldırma vazifesi, inayet eksenli fakat iman hedefli bir hizmettir. Bundan dolayı da Cenâb-ı Hak, sebeplerin çok fevkinde başarılar ihsan etmektedir. Bütün bu lütuf ve ihsanlara baktığımızda, görünen o dur ki, her mesele tam bir inayet üzerinde cereyan etmektedir.

Bizler yapılan hizmetlerde inayetin yanında “riayetin” yani görme ve gözetmenin de bulunduğunu, bizim dışımızda onları idare ve kontrol eden birinin var olduğunu anlıyoruz. Meselâ, bu yol, “kandan irinden deryaların, menzilin çok, geçidinin yok” olduğu bir yoldur. Peygamberler başta olmak üzere, bu yolun yolcuları, yollarında ilerlerken bin çeşit olumsuzluklarla karşılaşmışlardır. Ancak bize gelince, karşımıza çıkan bunca husumete rağmen gösterilen cehd ve gayretin neticesiz kalmadığı da bir gerçektir. Bu ise, apaçık bizim bir ilâhî inayet ve riayet altında bulunduğumuzu ve *حسبنا الله ونعم الوكيل، لا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم*,

Ancak, böyle bir inayet ve riayete mazhariyetin de, şart-ı âdi planında bir kısım sebeplerinin olması lâzımdır. Çünkü Zülkarneyn bile, harikulâdeler kuşağında fütuhât dantelasını örerken, sebepleri elden bırakmamıştır. ³⁹ *فَاتَّبَعَ سَبَبًا* ⁴⁰ *يَتَّبَعُ سَبَبًا* yani “Zülkarneyn, bir sebepten diğer bir sebebe sıçrayarak sebepler devr-i daimi veya sebeplerin doğurganlığını değerlendirmiştir.” ferman-ı sübhanisi, Zülkarneyn’in bu

anlayışını anlatmaktadır. Şimdi eğer bir nebi için sebepler söz konusu ise, bizlerin sebeplerden bağımsız hareket etmemiz herhâlde düşünülmemelidir.

Sebepler, maddî veya mânevî olabilir. Maddî sebepleri eksiksiz yerine getirdikten sonra, ilâhî inayet eksenli hizmetimizin devam ve temadisi için mânevî sebepler adına bu inayetleri bizlere lütfeden Allah’la münasebetimizi devam ettirmemiz ve O’na yönelmemiz gerekmektedir.

Evet, her şeyden evvel O’na yönelmek çok önemlidir. Zira büyük problemler ve yapılmaz gibi görülen büyük işler, ancak O’na teveccüh ile gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla büyük olarak addettiğimiz bütün ideallerimizi gerçekleştirebilmek için, Kudreti Sonsuz’a teveccüh etmemiz gerekmektedir. İşte bu teveccüh de, bir yönüyle sabır ve namazla olmaktadır. Esasen bu ikisi arasında bir telâzum vardır. Yani bunlar birbirinden ayrılmaz iki parça gibidir. Çünkü namaz, Allah’a imandan sonra kulluk adına yapılabilecek en büyük bir iştir. Evet, namaz; malî, bedenî bütün ibadetleri câmî bir ibadettir. Hac, oruç ve zekât gibi ibadetlerin nüvelerini de onda görmek mümkündür. Yalnız bu, kâmil mânâda eda edilen namaz için geçerlidir. Dolayısıyla her insan namazını kılarken kâmil mânâda eda etmeye çalışmalıdır. Namaz, her şeyiyle hâlis bir ibadet ve miraç için yegâne vesile, sonra da Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem), gökler ötesi seyahatinin en son noktasında tevdi edilen ilâhî bir armağandır.

Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), miraca “kâb-ı kavseyn” ruhuyla yönelmişti. O, sebepler üstü yaşadığı o noktada, namazla müşerref oldu ve onu hayatı boyunca da en kâmil mânâda eda etti. O noktada başka bir şey değil de beş vakit namazın hediye olarak verilmesi dikkate şayandır. Zira namaz tamamen Allah Resûlü’nün misyonu ile alâkalıdır. Evet, O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) misyonu; beşerin ulaşamadığı noktalara ulaşmak, kurbetin hazzını tadıp geriye gelmek; sonra da duyup tattığı hakikatleri başkalarına anlatmak ve o zümrüt tepelere onları da götürmektir. Öyleyse, miracın esas armağanı namazdır ve bu aynı zamanda her mü’minin miracı olarak, onları da miraca götürecektir nurdan bir helezondur. Bundan dolayı Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir milyon cennet bahşedilmiş olsaydı belki de başkalarının ayağının altına uzatılacak böyle nurdan bir helezonun verilmesi kadar onu sevindirmeyecekti.

Evet, namaz öylesine büyük bir armağandır ki, bu armağan içinde, herkese kılacağı namazı ölçüsünde bir miraç mukadderdir. Öyleyse, o inayet ve riayete mazhar

olmak için böylesine büyük bir ibadete talip olunmalıdır. Şayet hedefimizde mükemmel mânâda bir namaz olursa; gerçek mânâsıyla edasına niyetlendiğimiz namazı yakalayacağımız âna kadar kıldığımız namazlar da -inşâallah- hüsnü kabul görür. Zira mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır.

Allah'ın inayetine talip olmada ikincisi esas "sabır"dır. Esasen, böyle bir inayet yolunda, birinci esas olarak arz ettiğimiz namaz için de ve maddî sebepler dünyasında koşmak için de hep sabra ihtiyaç vardır. Şiddet-i vuzuhundan gizli olan bu sabır meselesini, şimdiye kadar defaatle ele aldığımız için sözü fazla uzatmak istemiyorum.

Evet, bu yol sabır ister. İbadet ü taate karşı sabır.. şartların bütün bütün ağırlığına rağmen kulluğun devam ettirilmesine sabır.. Allah'ın seni mükâfatlandıracağı günü beklerken zamanın çıldırtıcılığına karşı sabır...

İşte namaz ve sabır, bir yerde böylesine özdeşleşmektedir. Allah'ın inayetine talip olmanın yolu ve yöntemi, sabırla hizmetlerinin arkasını takip etmek; namazla sürekli konsantrasyon aramak; Mahbûb-u Hakikî olarak her lahza Allah'ı (celle celâluhu) düşünmek ve O'nu her şeye tercih etmektir.

DİPNOTLAR

39 Kehf sûresi, 18/85.

40 Kehf sûresi, 18/89, 92.

PROBLEMLER VE İNSANLAR

Soru: “Milletimizin kaderini alâkadar eden her mesele, bazı kimselerle direkt olarak alâkalıdır.” diyorsunuz. Başta siyasî ve ekonomik olmak üzere birçok sahadaki problemle karşı karşıya bulunan ülkemiz ve onun istikbalini nasıl görüyorsunuz?

Değişik vesilelerle, milletimizin, ülkemizin istikbalini nasıl gördüğümü arz etmeye çalışmışım. Bu konuda yıllardan beri çoklarının yeis ve ümitsizlik solumalarına karşılık, ben hep ümit konuştum ve ümit yazdım. Onları burada tekrar etmek yerine farklı bir hususu arz etmeyi düşünüyorum. Bence, her fert geleceği kendi hisleri, kendi anlayışı, kendi idraki, kendi şuuru içinde aramalı.. ve daha çok kendi düşüncelerindeki enginlik ve derinliğe bakmalıdır; bakmalı ve kat’iyen şunu unutmamalıdır: Bu ülkeyi geleceğe taşıyacak olan gene bu ülkenin insanıdır. El âlemin gelip bizi ihya edeceğini beklemek, aldanmaktan öte bir safdilliktir. Ne güzel der Mehmet Âkif:

Sus ey dîvâne! Durmaz kâinatın seyr-i mu’tâdı.

Ne sandın? Fıtratın ahkâmı hiç dinler mi feryadı?

Bugün, sen kendi kendinden ümid et ancak imdâdı;

Evet, sen kendi ikdamınla kaldır git de bîdâdı.

Cihan kanûn-i sa’yin, bak, nasıl bir hisle münkâdı!

Ne yaptın? “Leyse li’l-insani illâ mâ-seâ” vardı!..

Evet, eğer siz, kendi düşünce ve inanç dünyanız istikametinde bir hayat yaşamak ve onu insanlığa hediye etmek istiyorsanız, mutlaka çalışmak zorundasınız. Bu, bize ait bir vazife. Bu itibarla biz hele bunu bir yerine getirelim; Rabbimiz’in neler lütfedeceğini hep birlikte -ömrümüz varsa- göreceğiz.

Soruda daha önceleri söylediğim bir husus da hatırlatılıyor. “Milletimizin kaderini alâkadar eden her hâdisе, bazı kimseleri de alâkadar eder.” Evet, doğrudur. Ancak bu, sübjektif bir meseledir. Bunlar ömür boyu toplumu alâkadar eden her olumsuz hâdisede yataklara düşer ve kıvrım kıvrım kıvranırlar. Ruhun zaman üstü olması ile izah edilebilecek bu durum, sadece belli kimselere de has değildir. Bundan önce de değişik

inkılâpları kendi düşünce dünyası ile alâkalı gören hemen herkes, aynı ruh hâletini yaşamış ve o maddî hastalıklar şeklinde tezahür etmiştir. Meselâ; dizlerinden rahatsız olan birçok insanın, barometreler gibi yağmur yağacağını önceden hissedebilmesi misillü, Hazreti Bediüzzaman gibi “himmeti milleti” olan bir insan, şuuru taalluk etmeden, hizmetinin kaderiyle alâkalı çok şeyleri hissedebiliyor ve davranışlarını ona göre ayarlayabiliyordu. Ve, günümüzde de bazıları, bu çok ağır, çok büyük vazifenin, yani, bir milletin kendini yeniden tarih sahnesinde ifade etmesi davasının bugünkü kadrolarla daha ileriye götürülemeyeceği endişesinden dolayı ve gerekli performansın gösterilememesi açısından, hususiyle gelecekte zuhur edebilecek hâdiseleri şimdiden hissederek çok rahatsız olmaktadır. -Hissettiren ruhlarımız feda olsun!-

Gelelim siyasî ve ekonomik problemlere. Bu ve benzeri problemler, insanlık tarihi boyunca hiç eksik olmamıştır. Yeryüzü, problemi insanoğlu ile tanımıştır. İlk problemler peygamberlik çerçevesi içinde mütalâa edilebilecek ölçüdeki şeylerle yeryüzüne inmiştir. Ve bir mânâda problemi, yeryüzüne ilk defa Seyyidina Hz. Âdem getirmiştir. Aslında Hz. Âdem gelmeden önce, yeryüzünde yaşayan dinozorların, fillerin, gergedanların problemi yoktu.. otun ağaçla, ağacın ota bir derdi bahis mevzuu değildi. Ne zaman ki, Hz. Âdem yaratılmış, hemen arkasından birçok problem meydana gelmiştir. Yalnız tekrar ifade etmeliyim ki; bu problem peygamberlik çerçevesinin müsait olduğu ölçüde bir problemdi. Buna “hasenâtu’l-ibrâr seyyiâtu’l-mukarrabîn” nazarıyla da bakılabilir. Sonra Allah bu problemleri gidermek için yeryüzüne peygamberler gönderdi. Din ile, eğitim ve kültürle, insanın insanlık semasına çıkartılmak istenmesiyle, bu problemler çözülmeye ve aşılmaya çalışıldı.

Günümüzdeki çarpıklık, insanın zatı ile ilgili problemler çözüme kavuşturulmadan, ekonomik, siyasî, idarî, içtimaî problemler giderilmeye çalışılmasının altında yatmaktadır. Hâlbuki insan, Kur’ân’ın ölçüsünü verdiği seviyede insan olmadığı müddetçe bu problemlerin giderilmesi mümkün değildir. İnsan kendisi problem olduğu, AIDS mikrobu gibi mikroplar taşıdığı sürece, bu problemler yok edilemeyecek ve insan onu hemcinslerine bulaştırarak, her zaman onları da hasta edebilecektir.

Bana göre bütün problemlerin çözümü, ancak problemsiz insanların eliyle olacaktır. Kendi problemlerini halletmiş, onları aşmış, imtihan unsurlarının hepsini ekarte edebilmiş insanların eliyle, fikriyle ve gayretiyle. Zira fert, kendi problemlerini aşamamışsa, o zaten kendisi problemdir ve toplum içindeki iktisadî, siyasî, içtimaî problemler hep ondan

kaynaklanmaktadır.

Şahsen ben, Anadolu'nun bağrında yetişen ve Allah yolunda her türlü meşakkate katlanabilecek hak erlerinin bu misyonu temsil edeceğine inanıyorum. Daha doğrusu inanmak istiyorum. Şu anda o kerte de miyiz, bir şey söyleyemeyeceğim. Siz, arz edeceğim şu sahalarda bütün problemleri aştığınızı söyleyebilirsiniz, ben de problemlerin halliyle alâkalı müjdem verebilirim. Aile hayatınızı, çoluk ve çocuğunuzu aşabildiniz mi? Onlara sağlam bir terbiye verdikten sonra, mal, mülk bırakmasam da olur; millet var olsun, gider bir yerde hamallık yapar, çalışır, karınlarını doyururlar diyebiliyor musunuz? Veya ben helâl yolda olduktan sonra, kazancım az ya da çok olmuş, ne önemi var! Gider geceleri bir yerde simit satar, gazete satar, hem kazanır hem de onurumu korurum; o da bana yeter diyebiliyor musunuz? Misalleri çoğaltabilirsiniz.

İşte siz, bu ve bunun gibi mevzularda kendinizi aşmış; çalışıp Allah'a teslim olmuşsanız, hatta bu teslim sizde, tevekkül şeklinde zuhur etmişse, tevekkülünüz de tefvize dönüşmüşse, artık siz, cemiyetin bütün problemlerini de çözmeye namzetsiniz demektir. Böylesi fertlerden müteşekkil bir toplumun varlığı bütün insanlık adına bir tali'liliktir. Onun için ben böyle bir topluluğa rastlasam, onlara derim ki, *هَيَّا لِلَّهِ عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ* yani "Haydi Allah'ın bereketi ile bütün yeryüzüne dağılın ve uğradığınız her yeri Mesih-eda soluklarınızla ihya ediniz!"

Netice itibarıyla diyebiliriz ki, kendini insanlığa adanmış tali'lilerin asıl misyonu, yeryüzünün Hazreti Âdem'le tanıdığı problemleri çözmektir. İdarî, siyasî, içtimaî, iktisadî, harsî... hayatın bütün ünitelerine ait problemleri çözmek için planlar, projeler üretmek ve onları hayata geçirmektir.

Son bir söz daha; hadisin beyanına göre "*Nasıl iseniz öyle idare olunursunuz.*" Demek ki, iktisadî ve siyasî açıdan bizim istihkakımız bu imiş ki ilâhî kader hakkımızda böyle tecellî ediyor. O hâlde problemleri dışta aramayalım! Onlar, bizim içimizdedir. Biz içimizdeki problemleri çözdüğümüz, çözmeye muvaffak olduğumuz zaman, peşi peşine dıştaki bütün problemler de çözülecektir. Bundan kimsenin şüphesi olmasın.

TÜRKÇE’NİN DÜNYA DİLİ HÂLINE GETİRİLMESİ

Soru: “Türkçe’yi gelecekte dünya dili hâline getirmeye mecburuz.” şeklinde ifade ettiğiniz bir düşünceniz var. Bunu biraz açar mısınız?

Türkiye’nin yeni bir Türk dünyası ile tanışıp kaynaşması; Avrupa, Amerika, Avustralya’da yetişen Türk nesillerinin mevcudiyeti, Türkçe’nin bir dünya dili hâline geleceğinin emareleri sayılır. Ayrıca dilin, kültürle yakın münasebetlerinin olduğu, hatta onun bir buudunu teşkil ettiği düşünülecek olursa, Türkçe’nin dokuz asırdan beri bir arada yaşamış bir topluluğun ortak dili olduğu avantajı da söz konusu. Evet, Türkçe, Selçuklular’dan beri bu topraklar üzerindeki -her ne kadar o dönemde devletin resmî dili olmasa da- halk tarafından konuşulagelen bir dildir. Bu bakımdan bizim, Orta Asya’daki milletlerle aramızdaki ortak değerlerin gün yüzüne çıkartılıp, beklenen o engin kültür zenginliğinin sağlanması ve 70 yıl süren kopuk ilişkilerin aşılarak Türkçe’nin geliştirilmesi geleceğimiz adına çok önemlidir.

Diğer taraftan, Batı ile entegrasyonun sağlanması, meselâ teknolojinin gelişmesi ile elde edilen yeniliklerden haberdar olma, yani bilgi ve teknoloji transferi ile çağın bütün vâridâtının benimsenmesi de yine Türkçe’nin ortak dil olmasına bağlıdır.

Hz. Musa (aleyhisselâm), Eyke’de Şuayb (aleyhisselâm) gibi bir söz sultanı ile tanışınca, kendi kendine **يَفْقَهُوا قَوْلِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي** “Rabbim, benim göğsümü aç. Bana işimi kolaylaştır, dilimden düğümü çöz ki, sözümü anlasınlar.”⁴¹ demişti. Burada dikkatimizi çeken husus; kalbin inşiraha mazhar olması ve maksadın rahatlıkla ifade edilebilmesi için, dilin maksadı ifadede hiçbir şeye takılmaması gerektiğidir. Evet, bir peygamber olan Hz. Musa’nın, mesajını sunabilmesi için böyle bir istekte bulunması çok yerinde bir harekettir. Hz. Musa’da bir istek hâlinde ortaya çıkan bu hususun, Efendimiz’de, Allah’ın bir lütfu olarak; **أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ** “Biz senin kalbine inşirah vermedik mi?”⁴² âyetiyle, mevhibe ve minnet ufkunda tecellîsine şahit oluruz. Yani Hz. Musa’nın Rabbinden istediği şey, Efendimiz’e bir nimet olarak verilmiş ve O’nun şükran duyguları coşturulmuştur.

Yine Efendimiz, “Beyanda sihir vardır.” diyerek, gelecekte her şeyin gücünü,

beyandaki edadan alacağını haber vermiştir. Ayrıca, Hz. Âdem'e (aleyhisselâm) talim edilen esmâ, Efendimiz'de tafsil edilmiştir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahir zaman peygamberi olduğuna göre, bu da bir mânâda ahir zamanda ilmin öne çıkacağına işarettir. Evet, çağımızda her şey ilme bağlıdır ve artık bizler bir ilim çağı yaşıyoruz. Ancak, bunun insanlığa sunulması meselesine gelince, o, gücünü beyandaki edadan alacaktır.

Günümüzde, koskocaman bir Türk dünyası olarak bütün bu fonksiyonları eda edebilmek için, yarım yamalak bir Farsça, bir Arapça veya İngilizce ile bir şeyler yapma ve hedefe ulaşmamız oldukça zordur.

Bu itibarla, Türkçe'nin böylesi önem arz etmesi, başta edebiyatçılar olmak üzere, herkese ciddî sorumluluklar yüklemektedir. Bu açıdan sadece mevcudu öğrenip-öğretmekle kalmayıp; büyük istidatlar yetiştirerek onlara ciddî sorumluluklar yüklememiz ve dilimizin gelecekte çok ileri bir seviyede temsil edilmesini sağlamamız gerekmektedir. Bunun için de, bir taraftan dilin kendi kurallarına uygun kelime üretirken, diğer taraftan da asırlardan beri kullanıla kullanıla dilimize mâlolmuş kelimelerin muhafazasının zaruretine inanıyorum. Evet, millete mâlolmuş bu kelimeler artık bizimdir ve dil zenginliğimizin bir buududur. Meselâ, medreselerimizde okutulan eski kitaplara baktığımızda, o dönemde kullanılan dilin, maksadı ifadede -günümüzde olduğu gibi (!)- istidradî birtakım açıklamalara ihtiyaç duymayacak ölçüde bir derinliğe ve zenginliğe sahip olduğunu görürüz. O hâlde, günümüzün gençleri bu dili anlamıyor diye bu zenginliğin bir kenara atılması kat'iyen doğru olamaz.

Günümüzde, her zamankinden daha geniş imkânlarla sahip bulunuyoruz. Bugün, Türkçe'ye hâkim insanlar, konferans, seminer, panel ve sempozyumlarla meselenin önemini vurgulayabileceği gibi, gazete, tv, dergi gibi yazılı ve görsel medya, bu önemli neticeye ulaşmada vasıta olarak kullanılabilir. Milletimizin kendini bütün dünyaya anlatabilmesi, yeniden ispat-ı vücut edebilmesi, bir açıdan Türkçe'nin "dünya dili" hâline getirilmesine bağlıdır.

Son olarak sübjektif bir değerlendirmemi de arz etmek istiyorum: Benim eskiden beri Türkçe'ye karşı ayrı bir sevgim, hatta özlemim vardır. Meselâ bana Arapça -ki Kur'ân dilidir- ile Türkçe arasında, her iki dilde de aynı ölçüde yazı yazma kabiliyeti verilseydi, ben Türkçe'yi seçer ve Sultanü's-şuara Bâki'nin şâirâne ifadesini, Şeyh Galib'in mânâdaki derinliğini, Mehmet Âkif'in samimiyetini satırlarım arasında cem etmek isterdim, ama

heyhât!...

Hâsılı, geleceğe emin adımlarla yürüyen Türkiye ve Orta Asya dünyası, Türkçe'yi mutlaka dünya dili hâline getirme mecburiyetindedir.

DİPNOTLAR

41 Tâhâ sûresi, 20/25-28.

42 İnşirah sûresi, 94/1.

USÛL, FÜRÛ VE TESETTÛR

Soru: Farklı bir yaklaşım tarzı olarak tesettür meselesini İslâm dinindeki usûl, fürû kavramları çizgisinde değerlendirdiğinizi biliyoruz. Bunu biraz açar mısınız?

İslâm dininde, inanç ve amel adına mükelleflere teklif edilen hususlar “usûl” ve “fürû” diye iki ayrı bölümde mütalâa edilir. Bunlardan hayatî ehemmiyet arz eden esaslar, usûl kategorisine giren hususlardır.. fürûa gelince o, hep bu usûl üzerine bina edilir. Bu açıdan denilebilir ki, usûlün olmadığı yerde, sistemli fürûdan bahsetmek mümkün değildir.

Buna göre “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah” başta olmak üzere, sair iman esasları akidede usûldür. İman esasları, muhakkıkîn yaklaşımı ile dört asla irca edilebilir ki, bunlar; Allah’a, ahirete, peygamberlere iman; bir de ubûdiyet veya adalettir.

Namaz, oruç, hac, zekât veya diğer ibadetler, bu asıllar üzerine bina edilen ve asla göre fürûat sayılan amellerdir. Ancak fürûat demek, Türkçemizde anlaşıldığı şekliyle “olmasa da olur” gibi bir mefhumu akla getirmemelidir. Bunların fürûat olması, asıl ile olan münasebet ve mukayeseleri neticesi ve tamamen yukarıdaki taksim ve tasnif itibarıyla. Yoksa ibadetsiz imanın tam olmayacağı izahtan vârestedir.

Tesettür emrini, bu esaslar çerçevesi içinde incelediğimizde, önce onun, hicretin yedi veya sekizinci yılı; yani peygamberliğin yirminci senesinde farz olduğunu görürüz. Bu demektir ki, İslâm’ın ilk yirmi yılında kadınlar, cahiliye dönemindeki giysilerini devam ettiriyorlardı.

Burada, hikmet-i teşri açısından dikkati çeken en önemli husus, teşride meselelere ehemmiyet sırasına göre yer verilmesi ve öncelik tanınması ya da geriye bırakılmasıdır. Bu itibarla da, gönüllere “Lâ ilâhe illallah” hakikatinin yerleştirilmesi en önemli mesele olduğu için, öncelik ona tanınmıştır.

13 yıllık Mekke dönemindeki nazil olan hemen bütün âyetler ve Allah Resûlü’nün metlûv, gayri metlûv bütün tebligatı hep bu mevzu etrafında örgülenmiş gibidir.

Öyleyse bizim de, tebliğ ve irşadda daha çok bu önemli noktaya dikkatleri çekmemiz gerekmektedir. Allah’ın büyük gördüğü şeyleri büyük görmek, küçük gördüğü şeyleri de küçük kabul etmek kalbin takvasındandır. Aslında bu, din-i mübin-i İslâm’ın da

temel bir kuralıdır. Allah'ın vaz'ettiği şeyleri kendi ölçüleri içinde kabullenme ve hayata taşıma, Allah'a olan imanın, O'nunla olan irtibatın önemli bir göstergesidir.

Tesettür meselesi, farziyetinin gereği tartışılmaz olmasının yanında iman ve imanî hakikatlerin önüne geçirilmemelidir. Hele “Tesettür -örtünme keyfiyeti mahfuz- ille de şu şekilde olacak!” denilmemelidir. Zira tesettür başka, çâr ve çarşaf başka şeylerdir. Çarşafın, tesettür yollarından biri olduğu muhakkak. O, Osmanlı döneminde bazı yörelerde kullanılmaya başlanmış bir giysi çeşididir. Onun mazisi birkaç asır gibi yakın bir tarihe dayanır. Hatta çarşafın bazı yörelerde kullanıldığı o dönemlerde bile Bağdat ve Şam gibi merkezî şehirlere kullanılmadığı bilinen gerçeklerdendir. Hakikat böyle iken, bir tesettür türü üzerinde imanî meseleler ölçüsünde durmak ve ona her şeyin aslı nazarıyla bakmak, dinî emirlerdeki ilâhî tertibi altüst etme demektir. Bu, dinde aslî bir mesele olmadığı hâlde, daha sonraki dönemlerde ibadetmiş gibi ortaya çıkartılan bir husus olması itibarıyla dinin ruhundaki itidale de münafîdir.

Ayrıca objektif bir değerlendirme kabul edilmese de, tesettürün belli kostümlerle yorumlanması konusunda şahsî kanaatimi de beyan etmek istiyorum: Müslümanın yemesi, içmesi, oturup kalkması, evi, sokağı, çarşısı, pazarı; onun sanat telakkisini, ruh zarafetini, gönül inceliğini aksettirici bir mahiyette olmalıdır. Bu açıdan da, bazı kılık ve kıyafetlere avamca bir gözle bakıldığında dahi onda estetik zevkin olduğunu söylemek çok zordur.

O hâlde tesettür emrini hayatına tatbik etmekle mükellef olan bizler, kendi iradelerimizle herhangi bir giyim tarzını seçebiliriz. Manto, pardösü, çarşaf, çâr veya kırmızı, mavi, sarı, yeşil... vs. Bunda bir standardizeye gitme, dinin ruhundaki esnekliği ve dolayısıyla da evrenselliği öldürme demektir. Kaldı ki, tenevvüde de ayrı bir güzellik var... Bir zamanlar Çin'de Mao'ya kadar herkes, yakasız gömlek giyerdi.. ve onlar bu hâlleriyle çok çirkin bir görünüm arz ederlerdi. Aynı zamanda hayatı böyle standardize etmek ve bazı kalıplar içine sokmak, halka zorluk çıkarmak demektir. Bu ise kolaylık dini olan İslâmiyet'in ruhuna zıttır.

Öte yandan, yanlış bir anlayışın tesirinde kalan bazı kesimler -maalesef- bazı kılık ve kıyafetler karşısında, kelimelerle ifade edilemeyecek ölçülerde tahrik olmaktadır. Dini bilmeyen kimseleri tahrik etmeme, dinde çok önemli bir esastır. Aksi hâlde, gücü ve kuvveti elinde bulunduran bazı kimseler, bırakın fûrûatı, usûlü dahi yaşama ve yaşatma imkânını vermeyebilirler. Yakın Çağ itibarıyla tarihimiz bunun nice örnekleriyle doludur.

Netice itibarıyla; usûle ait meselelerin anlatılması ve hayatın her ünitesine girilip, imanla gönüllerin itminana kavuşturulmasına şiddetle ihtiyaç duyulduğu günümüzde, yukarıda arz ettiğimiz ölçüler içinde, usûl sayılmayan meselelerde takılıp kalmak, bırakın inanmayanları, inanan insanların bile cephe almasına vesile olabilir. Onun için günümüz şartlarını idrak edip realitelere sırtımızı dönmeden, İslâmî hakikatleri anlama, yaşama ve anlatma zorunda olduğumuzu bir kere daha hatırlama mecburiyetindeyiz.

BİR ÂYETİN TEDÂÎ ETTİRDİKLERİ

Soru: Bosna-Hersek faciasına “İçimizdeki beyinsizler yüzünden bizi helâk mı edersin Allahım!” âyetinden hareketle, farklı şekilde yaklaştığınızı biliyoruz. Bu düşüncenizi biraz açar mısınız?

Soruda bahsettiğiniz âyetin sebab-i nüzulünü izahla cevaba başlayayım. Hz. Musa kendisinden onlarca mucize gördüğü, firavunun zulmünden kurtulup, semavî sofralarla beslendiği hâlde, Tur’a Rabbisiyle mülâkata gittiğinde, buzağıyı ilâh edinen ve “Musa gitti, dönmedi, unuttu...” diyen kavmi karşısında Allah’a “İçimizdeki beyinsizler yüzünden bizi helâk mı edersin Allahım!” diye nida eder.⁴³ Fakat âyetin nüzul sebebinin bir olaya özgü olması ve bir vak’ayı bildirmesi, onun mânâsının umumiyet ifade etmesine mâni değildir. Bu itibarla da o günden bugüne, bugünden de kıyamete kadar gelecek insanların bu âyetten alacakları ders ve ibretler vardır. Zaten Kur’ân’ın evrensel olması da bunu gerektirir.

Buna göre; sadece Hz. Musa kavminde değil; Hz. Âdem’den Hz. Nuh’a, ondan Hz. İbrahim’e ve ondan da Hz. Muhammed’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) uzanan çizgide, hidayete götüren doğru yolu bırakıp dalâlete sapan pek çok kimse gelip geçmiştir. Onlar dalâletleriyle âdetâ semavî ve arzî belâlara davetiye çıkarmışlardır. Şahsen ben, son dönemlerde Orta Asya’da, Balkanlar’da “Müslümanım” diyen insanların bulunduğu ülkelerde cereyan eden hâdiselere biraz da bu gözle bakıyor ve o açıdan değerlendiriyorum. Hatta onlar adına Rabbime dua dua yalvarırken, bu mülâhaza her aklıma geldiğinde de ürperiyor ve; “Acaba ilâhî merhameti aşkın merhamet küstahlığında mı bulunuyorum; bulunuyor ve acaba gayretullaha dokunur mu bu dualarım?” diye endişelerle kıvraniyorum.

Evet, acaba orada pek çoğu itibarıyla dinlerinden dolayı öldürülen insanlar, namaz kılmıyor, oruç tutmuyor, haram-helâl bilmiyorlarsa, bu, ötede bana sorulur mu? Savaşların başlangıç yıllarındaki bu durum şimdilerde değişmiş olabilir. Böyle bir değişiklik mahfuz, o insanların, Müslümanlık ile, diyanetle yani dinî emir ve yasakları hayatlarına tatbik ile uzaktan yakından alâkaları yoksa, hatta her şeye rağmen bazıları itibarıyla bunlar ilâhî sıyanetten kaçıyor, ilâhî seraya sığınmıyor ve Rabbimin merhamet etmesine liyakat kazanmaya çalışmıyorlarsa, benim bu yana yakıla hâllerim Allah’a karşı

saygısızlık olmaz mı? Keşke biri çıkıp da bana: Hayır, saygısızlık olmaz deyiverseydi..! Dense de denmese de ben, şeklini biraz değiştirerek onlara dua etmeye devam edeceğim:

“Allahım! Bunların kalblerine hidayet lütfeyle!.. Onları makbûlîn, sâlihîn güruhuna ilhak buyur!. Onları Senin merhametini celb edebilecek ve ona layık olabilecek insanlar konumuna yükselt!” Evet, ilk defa o insanların merhamet-i ilâhiyeye liyakat kazanmaları çok önemli. Bakın hele onu bir kazansınlar, ardından “Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.”

Burada bir hususu daha açıklamakta fayda mülâhaza ediyorum. Bazıları bu düşünce karşısında “Biz tv’lerde seyrediyoruz. Dünyanın değişik yerlerindeki bu insanlar hep “Müslümanlık” diyorlar. Buna bir şey demek elimizden gelmez; ancak İslâm’da o görünümünden daha önemli hususlar vardır. Meselâ namaz.. evet, eğer bir insan namaz kılmıyorsa, teferruata ait meselelerin ifası onun yanında çok önemsiz kalır. Rica ederim nice fer’î meseleler var ki Hicretten sonra teşri kılınmıştır. Hâlbuki o döneme kadar da Müslümanlar hep namaz kılmışlar, oruç tutmuşlar, hatta bu önemli ibadeti kadınlar başları açık olarak yerine getirmişler. Neden sonra tesettürle alâkalı emirler gelmiştir. Faiz de öyle; faiz Veda Haccı esnasında kesinlikle haram kılınan mükellefiyetlerdendir. Ama namaza gelince, o, bazı rivayetlere göre -şekli şimdiki gibi olmayabilir- farz kılınmazdan önce de vardı. O günlerde Hz. İbrahim’in bakiye-i dini ile amel ediliyor ve ona göre namaz kılınıyordu. Çünkü namaz beşer tabiatında var olan Yüce Yaratıcı’ya karşı itaati, inkıyadı ifade etmektedir.

Aslında aynı hususlar bizler için de geçerlidir. İçimizdeki beyinsizler yüzünden, âyetin ifade buyurduğu tehdit, bize de bir şeyler ifade etmektedir. Daha doğrusu etmelidir. İslâmî hakikatlere daha önceden uyanmış insanlar, çevrelerindeki bu kabîl insanlara, daha musibet gelmeden önce, tebliğ ve irşad adına gitmeli ve onların da bu hakikatlere uyanmalarını sağlamalıdır. Unutmayalım ki, Kur’ân bir başka âyetinde şöyle der: “*Öyle bir fitneden korkun ki, geldiğinde içinizden sadece mücrimlere isabet etmez.*”⁴⁴ Yani hepinizi kırar geçirir.

DİPNOTLAR

43 A’râf sûresi, 7/155.

44 Enfâl sûresi, 8/25.

İNSANLIĞIN İFTİHAR TABLOSU

Soru: İnsanlığın İftihar Tablosu, “O, kendi olarak doğdu, kendi olarak yaşadı ve kendi olarak dünyadan göçtü.” buyuruyorsunuz. Bu ne demektir?

Yıllar önce söylediğim bu cümledeki mülâhazalarımı şimdi bütün netliği ile tekrar hatırlamam çok zor. Ama yine de ruh hâletimin müsaade ettiği ölçüde hiçbir tasnife tâbi tutmadan, aklıma geldiği şekliyle buna açıklık getirmeye çalışayım.

Necip Fazıl, O’nu ifade için “O ki, o yüzden varız.” derdi. Bu yaklaşım, hadis kriterleri açısından tenkit edilse de, mânâsı doğru olan “*Sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.*” hadis-i kudsîsinden mülhemdir. Evet, Allah, kâinatı O’nun için yaratmıştır. Kâinat, Allah’ı anlatan bir kitapsa -ki, öyledir- bu kitabın tercümanı Hz. Muhammed’dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). O olmasaydı, kâinat kitabı okunamayan, anlaşılamayan bir sır olarak kalacaktı. Dolayısıyla onun içinde yaşayacak ama, onunla Allah’ı tanıyamayacak ve O’na ulaşamayacaktık. Oysaki Allah, Kur’ân-ı Kerim’de beyan ettiği üzere, varlığı, Kendisine ibadet etsinler, İbn Abbas’ın tefsirine göre de, Kendisini tanısinler diye yaratmıştır. Bu itibarla denebilir ki, Hz. Muhammed olmasaydı, varlık bilinmeyecek ve dolayısıyla Allah da tanınmayacaktı. Öyle ise O’na varlığın ille-i gaiyesi, yani, yaratılış sebebi denebilir.

O’nu, kendinden önce gelen her peygamber, misyonu ölçüsünde ve çerçevesinde anlatmış ve haber vermiştir. Meselâ, Endülüslü büyük âlim Kadı İyaz’ın Şifa-i Şerif’inde geçtiği üzere, Hz. Âdem, kendisine yasaklanan meyveden yedikten sonra Cenâb-ı Allah’a O’nu şefaatchi ederek yalvarmış; “Muhammed hürmetine beni affet!” demiştir. Cenâb-ı Allah’ın, “Sen Muhammed’i nereden biliyorsun?” sorusuna karşılık da, “Ben, Cennet’in kapısında ‘Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah’ yazısını gördüm. İsmi, Senin İsm-i Şerifi’nin yanında anılan biri, Senin yanında en kıymetli olmalıdır.” şeklinde cevap vermiştir. En son Hz. İsa da O’ndan çok bahsetmiş, İncillerin eldeki nüshalarında “Size daha çok söyleyeceklerim var; fakat şimdi siz bunları kaldıramazsınız. Ben gideyim, ta ki, dünyanın Efendisi, gerçeğin ruhu, hakkı bâtıldan ayıran Zât gelsin ve size bütün hakikatleri anlatsın.” demiştir.

Hz. İsa, O’nu Ahmed olarak haber vermiştir. İlâhî bir tevafuktur ki, dedesi Abdülmuttalip, “Gökte ve yerdekiler O’nu övsün” diyerek, O’na Muhammed ismini

koymuştur. İmam Rabbanî gibi büyük zatlar, önemle hakikat-i Ahmediye ve hakikat-i Muhammediye üzerinde dururlar. O, yeryüzüne gelmeden önce “Hakikat-i Ahmediye”nin sahibiydi. Dolayısıyla Hz. İsa, O’nu Ahmed ismiyle müjdelemiştir. Dünyadaki misyonu itibarıyla da O “Hakikat-i Muhammediye”yi temsil etmiştir. Nebiler Serveri bu temsil sonunda Hakikat-i Ahmediye’ye bilfiil ulaşarak veya Hakikat-i Ahmediye’yi bilfiil gerçekleştirerek, yine “Hz. Ahmed” unvanıyla işaret buyrulan varlığın ruhu olma âlemine dönmüştür.

O’nun dünyaya gelişi de değişik olmuştur. Bir kere O dünyaya gelmeden önce ve geldiği esnada, siyer kitaplarında anlatıldığı üzere, pek çok harikulâdelikler meydana gelmiştir. İran’daki Sava gölü yere geçmiş, ateşgedelerin bin yıldır yanan ateşleri sönmüş, Kâbe’deki putlar yüzüstü devrilmiş ve İran Sâsâni hükümdarının sarayının şerefelerinden on dört tanesi yıkılmıştır.

O, çocukluğunu da, doğumundan itibaren yine hep kendi olarak yaşamıştır. Misyonuna paralel olarak hususî koruma altında bulunmuş. Meselâ, gençliğinde Kâbe’nin tamiri esnasında taş taşırken, taşlar omzunu incitmesin diye, amcası Hz. Abbas’ın tavsiyesi üzerine, elbisesinin eteğini omzuna alınca, örtülmesi gereken avret yerinin baldır kısmından bir miktar açılmış ve derhal sırt üstü yere düşmüştür. Sonra kalkmış ve bir daha bu vaziyette hiç görülmemiştir.

Cahiliye Arapları, pek çok fecayi ve fezaîyi irtikap eden insanlardı. Merhametsiz ve gaddardılar. Hatta fakirlik korkusuyla ve bir de kendi anlayışlarına göre, kız çocuğu sahibi olma utancıyla (!) kız çocuklarını diri diri toprağa gömdükleri de olurdu. Ancak bunun yanında çok güzel hasletleri de vardı. Meselâ, cömertlik ve cesaret onlarda çok önemli hususlardı. Bütün cahiliye şiirlerinde bu iki temanın işlendiğini görürüz. Dile de çok hâkimdiler. Bundandır ki, meselâ Hz. Ömer, “Bir mecliste İbn Ebî Salt’tan bin beyit okuyabilirim.” derdi. İbn Abbas, Kur’ân’da geçen hemen her kelimenin mânâsı için cahiliye şiirinden bir mısra veya beyit okuyabilirdi. Sonra, yine onlar arasında emniyet çok mühimdi, öyle ki, kendilerine gelinlik bir kız emanet edilseydi el sürmezlerdi.

İşte bütün bunların hepsinde O, herkesi geçmiş ve ciddî bir fark atmıştı. O kadar ki, O’na herkes Muhammedü’l-Emin diyordu. Ve tabî Allah’tan aldığı Kur’ân-ı Kerim de, söz ve belâgat açısından bütün sözleri geride bırakmış ve hepsinin önüne geçmişti. Öyle ki bütün edipler bir araya gelip el ele verselerdi, bir sûre, hatta bir âyete bile nazîre

yapamayacaklardı. Evet, O, bu derecede bir üslûp, bir belâgat ve bir edebiyat mucizesiydi.

O, en çok eza ve cefaya maruz bırakıldığı bir zamanda miraçla şereflendirilmişti. Bu, kâinat içinden kâinat ötesine yolculukla, kendisine rehberlik eden Cibril'i bile bir noktadan sonra geride bırakmış, yoluna devam etmişti de, kendisine “Top senin, çevkan senin bu gece.” denmişti. Mahzen-i Esrâr sahibi Nizamî'nin engin ve renkli ifadeleri içinde, “Yıldızlar, yolunda kaldırım taşları gibi dizilmiş, melekler kendisine teşrifatçılık yapmış, yarım ay atının ayakları altında bir nal gibi kalmış, güneş O'nun ışık kaynağına sığınmıştı.” O, Kur'ân'da ifade buyrulan ⁴⁵ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ 'nin mânâsına göre, imkânla vücub arası bir noktaya gelmişti. Bu şu demektir: Bir kere O da, bir insandı ve yerdi, içerdi, uyurdu, sokaklarda dolaşırdı.

Fakat Bûsîrî'nin ifadesiyle, “Bir beşerdi, ama herhangi bir beşer gibi değildi; taşlar arasında bir yakut gibiydi.” Bunu avâmî bir benzetmeyle şöyle izah edebiliriz:

Meselâ; Selimiye'nin önünden geçen herkes, kendince, bir şeyler hisseder: İyi ve zevk-i selim sahibi bir mimar, ondaki sanat karşısında zevkten zevke girer. Bir çoban da kendine göre onun karşısında bir şeyler hisseder. Bir diğer misal verecek olursak, meselâ; iyi gelişmiş damak zevki olanlar, yemekleri çok iyi ayırırlar ve onlar sıradan insanlardan farklıdır. Bunun gibi, O'nun her şeyi hissediş bir başka idi. Dış görünümü ve yapısıyla bizim gibi bir beşer görünümündeydi ama bambaşka buudlarda yaşıyordu. Namaza durunca bazen, O'nun önünde Cennet temessül eder, O'na doğru adım attığı olurdu. Bazen de, bir başka şeyin temessülü karşısında geri çekilirdi. İşte, miraçla beşeriyetin en son sınırına varmıştı ki; ondan sonra sonsuzluk başlıyordu. Hiçbir şekilde Allah olunamayacağına göre, şüphesiz O Allah değildi ve olamazdı da. Bu yüzden, O'nun ulaştığı makama “imkânla-vücub” arası mânâsına قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ dendi. O makamdaki, durumu itibarıyla kelâmcılar, hadisçiler başka türlü değerlendirmelerde bulunsalar da sûfler, O'nun miraçta zaman, mekân hususiyet ve kayıtlarından müberra olarak Allah'ı gördüğünü söylerler.

İşte bu makamda iken bile O, yeryüzüne aramıza geri dönmek istemiş ve dönmüştü. Büyük velilerden Abdülkuddüs:

“Eğer ben, o makama varıp, orada kalmak ile geriye dönmek arasında muhayyer

bırakılsa idim, vallahi dönmez, orada kalırdım.” der. Ama O, geri gelmiş ve kendilerinden eza, cefa gördüğü insanların arasına inerek, onları da, bizi de, kaybettiğimiz cennete taşımıştı. Hiç olmazsa hepimizi o duyguya uyarmıştı. Mevlâna'nın ifadesiyle, bir ayağı hakikatte, diğer ayağı da 72 milletin arasında, ömrünün bakiyesini, halkın içinde Hak'la beraber sürdürmüştü.

O, son derece mütevazi idi. Yerde oturup yemek yediğini gören bir kadın, “Köleler gibi oturmuş, yemek yiyor!” deyince, ona: “*Benden iyi köle mi olur? Ben, Allah'ın kölesiyim.*” deyivermiş.

Her şeyden önce O bir kuldu. Hz. Cebrail'in (aleyhisselâm) yanında olduğu bir sırada açlıktan söz edilmişti. O'na, Allah'tan, kul peygamber mi, melik peygamber mi olmayı tercih ettiği sorulunca da O, kul peygamber olmayı tercih etmişti.

O, misyonuna başladığı gün ne kadar mütevazi ise, Mekke'yi fethedip de, şehre merkûbunun üzerinde girerken ondan kat kat daha mütevazi idi. Alnı, nerdeyse merkûbunun semerine degecekti.. evet, O, Allah karşısında kulluk şuuruyla o kadar iki büklümdü. Bir Batılı bunu ifade ederken, “Peygamberlik bestesini başladığı tonda, fakat çok daha tiz olarak bitirdi.” der.

Karşısına çıkan problemleri çok kolay hallederdi. Bundandır ki, Bernard Shaw, “Problemlerin üst üste yığıldığı çağımızda, bütün problemleri kahve içme rahatlığı içinde çözen Hz. Muhammed'e muhtacız.” itirafında bulunmuştu.

Kısaca O, kendi olarak doğdu ve kendi olarak yaşadı. Artık dünyada daha fazla yükselmesine imkân kalmayınca, yine kendi olarak bu dünyadan ayrıldı. Rahatsızlığı esnasında Hz. Âişe'den dua talebinde bulunurdu. Bu derece mütevazi idi. Son hastalığında da yine Hz. Âişe, O'nun elini avucunun içine almış, o ele tevessülle dua etmeyi düşünmüştü. O elini şiddetle çekmiş, bakışlarını yukarılara çevirmiş ve اللهم الرفيق الأعلى demişti. Evet, O, dünyadaki seyr-i ruhanîsini tamamlamıştı. Sözlerimizi Âkif'imizin ifadesiyle noktalayalım:

Dünya neye sahipse, O'nun vergisidir hep;

Medyûn O'na cemiyeti, medyûn O'na ferdi.

Medyûndur o Masum 'a bütûn bir beşeriyet;

Yâ Rab, bizi Mahşer 'de bu ikrar ile haşret!

DİPNOTLAR

45 Necm sûresi, 53/9.

İSLÂM'DA CEMAAT GERÇEĞİ

Soru: “Cemaat veliliği” çok sık telaffuz ettiğiniz kavramlardan biri. Bununla neyi kastettiğinizi açıklar mısınız?

Cemaat belli bir duygu, düşünce, inanç ve doktrinin etrafında şuurluca toplanmış insanların meydana getirdiği bütündür. Cemiyet ise duygu, düşünce inanç ve doktrin birliği olsun olmasın, belli bir hedefe ulaşmak, belli bir gayeyi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kitle demektir. Cemiyeti meydana getiren insanlar, her ne kadar aynı hedef etrafında birleşmiş gözükseler de, her birinin amacı, düşüncesi farklı da olabilir.. ve o gayelere ulaşamadığı zaman da dağılmalar, ayrılmalar her zaman ihtimal dahilindedir.

Cemaate gelince orada farklı gaye, farklı beklenti bahis mevzuu olmadığı gibi - içtihat ayrılıkları müstesna- dağılma, ayrılma da söz konusu olmaz. Zira inanılan şeyler etrafında bütünleşme, hem bir vazife hem de ibadet olduğu için değerler üstü değerlere sahiptir. Meselâ, hac esnasında “Arafat’a çıkmam. Bayram günü namazı camide kılmam.” deyip topluluktan ayrılan Müslüman.. veya bu yerlere, Allah’ın rızası haricinde, farklı gayelerle gelen bir tek insan yoktur. Evet, bizi orada toplayan, Allah’ın emridir ve gayesi de bellidir. Bu emir yanında dünya ve dünya içinde bulunan şeylerin zerre kadar kıymeti yoktur. Yalnız, hemen ifade edelim ki, her küllî kaidenin mutlaka istisnası vardır. Dolayısıyla genelleme yaparak seslendirdiğimiz bu düşüncelerde de istisna kategorisine girebilecek şahısların olabileceği hatırdan çıkarılmamalıdır. Ancak bunlar, o “cemm-i gafîr/büyük çoğunluk” yanında bir kıymet ifade etmezler.

Cemaatin, cemaat olmanın yanında, cemaat prensipleri ile yürümesinin de insan ve topluma kazandırdığı pek çok şey vardır. Bunlar bilhassa globalleşen bir dünyada, bugün daha fazla ehemmiyet kazanmış durumdadır. Şöyle ki; fert, dâhi bile olsa ve dâhiyâne teşebbüsleriyle ortaya harikulâde işler dahi koysa, cemaat düşüncesi ve beraberliği ile ortaya konan şeyler, onu rahatlıkla çok gerilerde bırakır. Zira bir Arap atasözünde de ifade edildiği gibi “İki kafa bir kafadan hayırlıdır.” Kafa yani düşünen beyin sayısı, alınan kararları uygulamada omuz veren insan sayısı ne kadar çoğalır, ortaya konan performans doğrultusunda istenilen neticeye ulaşmak da o kadar kolay ve mükemmel olur. Bütün bunları, tek bir ferdin -dâhi de olsa- başarması, yapması düşünülemez.

Ayrıca cemaatte, müsademe-i efkâr, müdavele-i efkâr yani fikir tartışması, fikir

alış verişi sayesinde bârika-i hakikat ortaya çıkar. Bu sayede insan hayatına, kâinatın sırlarına ait nice gizli perdeler kaldırılır ve insanlar değişik duygulara uyanır. Bir fertte aynı şeyleri görmek oldukça zordur; hatta imkânsızdır. Bazen fert, bozuk bir plak gibi, bir şeye takılır kalır. Kendi doğru bildiği -ki aslında yanlıştır- saplantıların peşinde koşar. İşte, böyle bir saplantıdan kurtulmanın yolu, Müslümanlar içinde kendini eritmektir. Hele dünyamızın, ilerleyen bilim ve teknolojisi sayesinde küçük bir köy hâline geldiği günümüzde, yukarıda ifade ettiğimiz gibi fertler dâhi de olsalar, yetersiz kalmaya mahkûmdurlar.

Bu itibarla, bundan sonra ferdî dehalar, diğer insanların himmeti ve meşveret havuzuna sığınmakla, büyüklüklerini ortaya koyabilir, kendilerini gösterebilirler. Hatta benim kanaatime göre, karizmatik özelliklere sahip insanlar bile, hâlâ eski dönemlerde olduğu gibi müstakil hareket etmeye kalkarlarsa kat'iyen başarılı olamazlar. Onun için bir buz parçasının havuzla bütünleşmesi misillü, karizmatik şahsiyetler de, mutlaka kendilerini şahs-ı mânevî havuzu içine salmalı ve eritmelidirler. Böyle yaptıkları, yapabildikleri takdirde, o karizmanın ağırlığı daha da artar ve fikirleri, yüksek performansı ile toplumun içinde çoklarımızın idrak edemeyeceği ağırlığa ulaşır; ulaşır ve yine çoklarımızın hayal bile edemeyeceği toplum yararına yapılan işlerdeki başarılarına imzasını atar.

Bu noktada bir hakikatin perdesini azıcık aralamama lütfen müsaade edin: Bu tür düşüncelerle bir araya gelmiş, uhuvvet ve ittifak duygusuyla bütünleşmiş 5-10 fert, insanlığı asırlar boyu hep aydınlık iklimlerde dolaştıran Ebû Hanife, Muhammed Bahauddîn Nakşibend, Abdülkadir Geylânî, İmam Gazzâlî ve emsâli kimselere nasip olan mazhariyetlerin çok çok ötesinde, mazhariyetlere sahip olabilirler. Bu o büyük zatlara tezyif veya misyonlarını inkâr olarak anlaşılmalı; bu, Allah'ın (celle celâluhu) uhuvvet ve ittifaka hususî ihsanı şeklinde yorumlanmalıdır.

İsterseniz vilâyet açımdan bu meseleyi, biraz daha açmaya gayret edelim: Vilâyet bir ölçüde, insanın masumiyete kilitlenmesi, günahlara girmeden safvet-i asliyesi ile bütünleşmesi sayesinde gerçekleşir. İnsanın, bahsini ettiğimiz türden bir masumiyete kilitlenmesi veya düğümlemesinde en büyük rol, şahsın iradesine, sonra da aile ortamı başta olmak üzere çevreye aittir. Bazen de Cenâb-ı Hak, ileride büyük bir misyon yükleyeceği böylesi kişileri ilâhî serasına alabilir. İşte bana göre Kur'ân'a gönül vermiş insanların arasında olma böyle ilâhî bir seradır. O seraya giren insanlar, vilâyet mertebesine yükselmede temel şartlardan biri olan masumiyete kilitlenmiş demektir.

İkinci olarak vilâyette a'zamî zühd, a'zamî takva, a'zamî ihlâs çok önemli esaslardır. İster bunlar, isterse ahlâk-ı âliye-i Muhammediye'ye ait -diyelim ki yüz esas var- esasların hepsini bir şahsın kendine has tonları ile temsil etmesi çok zordur. Evet, bu mesele o kadar zordur ki, Hulefa-i Raşidîn bile bu esasları âdeta -usûlün dışında olanlar itibarıyla- kendi aralarında paylaşmışlar, her biri bir meselede daha ön plana çıkarak, birlikte cemaat oluşturmuşlardır.

İşte, böyle cemaat içinde yerini bulan kişiler, ahlâk-ı âliyeye ait bu esasları, teker teker ve ayrı ayrı temsil ederek, böyle bir havuzu oluşturabilirler. Meselâ; biri zühdde, biri ihlâsta, biri samimiyette zirve noktaya çıkabilir ve böylece, bir mânâda kutbiyet, gavsiyet, kutbül-irşadlık vb. şeylerin temsili cemaat tarafından gerçekleştirilmiş olur ki, siz isterseniz buna “cemaat veliliği” de diyebilirsiniz. Bu hâl günümüzde, ferdî velilikten çok daha öndedir. Öyle zannediyorum ki, bu mânâda veliliği temsil eden cemaatler, her zaman nazar-kadem bütünlüğüne ulaşabilirler. Şimdiye kadar nice ferd ü ferîdlerin yakalayamadığı bir ufku, belki bazı cemaatler yakalamış, hatta bir adım daha öteye geçmeye muvaffak olmuş olabilirler.

Ayrıca cemaat hâlinde veliliği temsil eden kişiler gurur, fahr ve ucb içine de girmez, hatta giremezler. Zira o gayeye ulaşmada ve o noktaya yükselmede kendisinin olduğu kadar cemaatin sair fertlerinin de payı vardır ve belki de onunkinden daha yüksektir. Burada görüldüğü gibi cemaat içinde bulunma, aynı zamanda ucb, gurur, fahr gibi ahlâk-ı seyyienin de önünü kesebiliyor.

Cemaat kavramını anlatmaya çalıştığımız bu fasılda, üzerinde mutlaka durulması gereken bir başka nokta da; Allah'ın inayetinin cemaat üzerinde tecellî etmesi gerçeğidir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buna “*Allah'ın inayet ve kudreti cemaatle beraberdir.*” hadisleri ile işaret buyurur. Bu ise nihayetsiz acz ü fakr içinde bulunan insanın nihayetsiz güç ve kudrete sahip olan Allah'ın desteği ile yürümesi, iş yapması demektir.

“*Ümmetim, dalâlet üzerine içtima etmez.*” hadisi zaviyesinden cemaat gerçeğine bakılacak olduğunda, yanılma oranının cemaatlerde daha az olacağı da unutulmamalıdır. Tabî ki bütün bu gerçeklerin farkına ancak “cemaat” kavramını İslâm'ın özünde bulunan, Kur'ân ve Sünnet'ten alınan dinî ve sosyolojik bir tabir olarak anlayanlar varabileceklerdir.

Beşinci Bölüm Aktüel

HİZMET İÇİ MÜLÂHAZALAR

Soru: Kalbinizden rahatsız olup anjiyografi olmanızın milletimiz ve insanlık için yapılan hizmetler ve bu hizmetlerin seyri ile irtibatı var mıdır? Lütfeder misiniz?

İnsanlığa hizmet gibi hakkında çok sağlam düşünmemiz gereken bir mevzuu, benim arızalı kalbimle irtibatlandırmak bu tür hizmetlere karşı saygısızlık olur diye düşünüyorum. Ama soruya, soru soran kişilere ve burada şu anda muhatabım bulunan insanlara hürmeten bir iki cümle ile de olsa bir şeyler söylemeye gayret edeyim.

Herkes bir yönüyle mahiyetinin ilâhî vâridâtlara açık olması, onlara karşı bir santral vazifesi görmesi sebebiyle, içinde bulunduğu maddî âlemden öte metafizik âlemle irtibatlıdır. Bir anlamda objektif delillerin sunulamayacağı böyle bir iddia, yakışsız da kaçabilir ama insanın ilâhî vâridâtlara bir santral olduğu çokları tarafından ifade edilmiştir. Veya Allah'ın matmah-ı nazarı, kâinatın fihristi olduğu, öteden beri söylenegelen ve “telakkî bi'l-ümme”e mazhar olmuş bilgilerdendir.

Şimdi; eğer insan maddî yapısı itibarıyla kâinatın bir fihristi ise -ki öyledir- onun maddî yapısından daha derin, daha engin olan ruhî yapısı da elbette kâinatla alâkalıdır. Dolayısıyla onun ruhî yapısı, hissî yapısı kâinattan koparılamaz. Hatta benim şahsî kanaatim, henüz bilmediği âlemlerle bile irtibatı vardır insanın. Yani Samanyolu dışındaki sistemlerle. Aksi hâlde rüyaları ne ile ve nasıl izah edeceksiniz. Bakın, İnsanlığın İftihar Tablosu bir anda bütün kevn ü mekânı Erzurumluların ifadesi ile “elefend” edip geri dönüyor. Demek ki insanın ruhî yapısının enginliği, derinliği bizim idrak ve ihata sınırlarımızı aşan bir hüviyettir. Onun tahayyüller üstü, tasavvurlar üstü çeşitli âlemlerle irtibatı vardır.

Şimdi, madem ki ruhî yapısı itibarıyla insan budur, bu insanın hizmet içinde temsil etmiş olduğu misyon itibarıyla kâinat ve kâinatta cereyan eden hâdiselerle elbette irtibatı daha farklıdır. Meselâ hadis-i şerifte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) semada ve arzda kendisine hüsnü kabul vaz'edilen insanlardan bahsediyor. Bu insanları sırasıyla Allah seviyor, Allah'ın emriyle Cebrail seviyor, melekler seviyor, ruhanîler seviyor ve yeryüzünde insanlar seviyor. Burada mevzuumuzla alâkalı olan nokta, bu insanların

seviliyor olmasıdır. Ayrıca bir de insanın sevildiğini hissetmesi vardır ki, bu da çok önemlidir. Yoksa tavşan dağa âşık olmuş veya küsmüş, dağın haberi yok. Bu bir mânâ ifade etmez. Dikkat edilirse, burada insan vicdanı çok geniş bir dairede cereyan eden alâkayı hissediyor. İşte bu hissetme, ruhun kâinatla olan irtibatı neticesi gerçekleşiyordur. Biz buna daha önceleri vicdan mekanizması adını vermiştik.

Evet, başta peygamberler olmak üzere, Hakk'ın nice mükerrem ibâdı, gökte ve yerde kendileriyle alâkadar olan hâdiseler karşısında duyarlı olmuşlardır. Gün gelmiş -hâdisenin cinsine göre- hastalanmışlar, gün gelmiş hapishanelere atılmışlardır. Meselâ; 6-7 Eylül hâdiseleri olduğu sırada Barla'da hiçbir şeyden habersiz, sürgün hayatı yaşayan Bediüzzaman Hazretleri heyecan ve helecan içinde içeri girip dışarı çıkıyor. Hâlbuki o hâdiselerde tam anlamıyla bir fecaî ve fezaî yaşanmıştı. Merhum Fatin Rüşdü Zorlu yanlış hatırlamıyorsam Kemal Zeytinoğlu'na "Orada azıcık Rumlara karşı bir baskı yaparsanız, burada bizim pazarlık gücümüz artabilir." der. Bizimkiler de vur deyince öldür anlar ve Rumların dükkânlarının vitrinlerini kırar, kumaşlar denize atılır, arabalar yakılır... vs. Bu hâdiseler kendi ayakları üzerine yeni yeni dikilmeye başlayan Türkiye'nin başına çok şeyler getirebilirdi. Meselâ, bir ABD ambargosu devreye girebilir, Yunanlılarla savaş olabilir, askeriye 60'larda yaptığı ihtilali o dönemde yapabilirdi. Ve Üstad bu hâdiseyi veya bunun sebebiyet verebileceği neticeleri vicdanında sezdiğinden dolayı heyecandan çatlayacak hâle geliyor.

Sizin "Estağfirullah" diyeceğinizi biliyorum ama gene de söyleyeceğim; ben insan yerine konamam ama 71 ihtilali öncesi bu türlü şeyleri ben de vicdanımda sezdim. O dönemde gençliğimin verdiği bir güç ile şok hâdiseleri bastırabilecek iradî bir gücüm olmasına rağmen, deliye döndüğümü, hafakanların beni benden aldığını bugün bile hatırlıyorum. Öyle ki, alınması gerekli olan hiçbir tedbir bana yeterli gelmiyor ve bir oraya, bir buraya koşuşturuyordum.

80 ihtilali öncesi de aynı. Küçük tansiyonum 11-12'lere fırlıyor, önce kalb, ardında disk kayması zuhur ediyordu.

Şimdi ruhumuzun kâinatta cereyan edecek olan hâdiseleri önceden sezmesi, aslında bizim büyüklüğümüzü değil, Allah'ın rahmetinin enginliğini gösterir. Alâkadar olduğunuz kudsî dairenin hatırına size önceden sinyal veriyor Rabbim. Bunu öyle değerlendirmek lâzım ve sadakat sadakası ile bunu karşılayıp şükranlarımızı Rabbimiz'e arz etmek lâzım.

Şahsen ben, benimle ilgili bu meseleleri bu şekilde yorumluyorum.

-Bu türlü seziler hep sıkıntı, ızdırap şeklinde mi tecellî eder?

Hayır, bazen müspet olaylar da olabilir ve onların sezisi de inşirah şeklinde kendini gösterir. Meselâ bir çocuk gibi, önümüze gelen her şeyi parçalamak-dağıtmak isteyebiliriz. Fakat Allah (celle celâluhu) laubaliliği sevmediğinden dolayı, bu türlü durumlarda, hemen kendimize gelmeli, Rabbimiz'in üzerimizdeki nimetlerini hatırlayarak temkine, teyakkuza geçmeliyiz. Çünkü Allah'ın nimetlerini yâd edip tahdis-i nimet mülâhazasıyla iki büküm olacağımız yerde, sanki bunlar bizden kaynaklanıyormuş gibi coşmak, şımarmak, ilk önce Rabbimiz'e karşı saygısızlıktır. Burada hemen yapılacak şey, Allah'a sığınmaktır. İstiğfar edip mâsiyetin önünü kesmek, tazarru ve niyazda bulunup meyelan-ı hayra güç ve kuvvet kazandırmaktır. Hâsılı biz, temkin, irade ve şuur insanıyız. Her hâlükârda bunları hayatımıza mâl etmeliyiz.

İnsan bu hâliyle beşerî normların üstünde midir?

Onu çok bilemeyeceğim. Zira insan, himmetinin ölçüsüne, büyüklüğüne-küçüklüğüne, derinliğine-sığlığına göre değerlendirilir. Meselâ, bir insan vardır ki sadece kendini düşünür. Nefsi adına meknî hiçbir şey kalmasın ister. Hatta Zât-ı Ulûhiyet'in bütün esrarı sadece kendine müncelî olsun arzu eder. Bu tek başına bir insandır. İbn Beşîş gibi. Fakat bir de insan vardır ki doğduğu andan itibaren toplumun hemen her kesimine, her ünitesine açıktır. İlahiyatçılarla ayrı, halkla ayrı, askeriye ile ayrı bir münasebet içindedir. Himmeti çok âlidir. Küllî bir ruha sahiptir ve bu yönüyle o, toplumun tüm katmanlarıyla münasebet yolları arar-araştırır ve bulur. Hani Üstad'ın verdiği misal içinde, bir köy, şehir, kasaba, belde, vilayet, ülke ölçüsünde düşünen insanlara nispeten, dünya çapında düşünen insan çok daha engindir. İşte Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sırasıyla diğerleri. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları bırakın, cinlerin, meleklerin, ruhanîlerin dahi ızdırabını çeker. İhtimal melekler niye birinci kat semada, ruhlar niye başka yerde değil de sema-i dünyada pervaz ediyor, bunları düşünür ve üzülür. Hz. İbrahim, Kur'ân'ın ifadesiyle tek başına bir ümmet ve himmeti o denli engin. Hz. Musa, Hz. İsa... ve diğerleri. Hz. Ebû Bekir, "Vücudumu o kadar büyüt ki, Cehennem'i sadece ben doldurayım."; Hz. Bediüzzaman "Milletimin imanını selâmette görürsem Cehennem'in alevleri içinde yanmaya razıyım."; Fuzûlî "Bir an belâ-yı dertten eyleme cüdâ beni." ve daha nice misaller.

Fakat bu bir duyma ve isteme meselesidir. İnsanın ilk yaratılışta potansiyel olarak konulmuş bulunan başta hemcinsine olmak üzere, bütün mahlukata karşı alâka duyma hissini işletilme, geliştirilme meselesidir. Ve bu, Allah'ın fazlıdır. Cenâb-ı Hak, bu fazlını dilediği insana lütfeder. Buna ulaşan insan, kilometrelerce ötede, Çin Seddi'nde İslâm'ın kaderini alâkadar eden bir hâdiseyi vicdanında duyabilir. Zaten temsil ettiği misyon onu duymayı gerektiriyordur. Allah da ona göre onu donatmıştır. Nasıl ki Allah Resûlü'nün kalbindeki lümme-i şeytaniye bir ameliyat-ı cerrahiye ile atılmıştır. Aslında bu, ileride eda edeceği vazifeye ait bir donanımdır. Kalb-i pâk-i Muhammedî'nin dünya ile olan alâkasının kesilip atılmasıdır. Ve Efendimiz bu mânevî ameliyattan sonra tamamıyla uhrevîleşmiştir. Meselâ bu çizgide İmam Rabbanî'nin “Nefsim itibarıyla kendime hiçbir zaman eşek nazarıyla bakmadım.” sözü veya Bediüzzaman'ın “Nefis cümleden ednâ, vazife cümleden a'lâ”, “Hem deme ki: ‘Ben mazharım. Güzele mazhar ise, güzelleşir.’ Zira temessül etmediğinden mazhar değil, memerr olursun” ve “Allah bu dini facir bir adamın eliyle dahi teyit eder, o hâlde sen kendini o racul-i facir bilmelisin.” sözleri misal olarak verilebilir.

Bu seviyede bulunan bir insan kazanmaya mı, kaybetmeye mi daha yakındır?

Böyle zirvelerde bulunmak hem kazanmaya, hem de kaybetmeye açıktır. Yani bu insanlar arkalarında ne kadar insana ışık tutmuş, ne kadar insana müdahil olmuş ve bu himmetlerini ne kadar iyi kullanmışlarsa, o derece kazanabilirler. Fakat bunlar aynı zamanda tehlikeli zeminlerde dolaşırlar.. ciddî tehlikelerle karşı karşıyadırlar ve kaybedebilirler de. Çünkü bana göre böylesi kişilere verilen kin, nefret, öfke, şehvet vs. gibi duygular beşerî normların çok çok üstündedir. Dolayısıyla bu kişiler, nefis terbiyesini iyi yapamaz, iyi ayarlayamazlarsa hezeyan ve çılgınlıklar içine düşebilir. Hatta iyi ve yerinde kullanılmayan bu duygular onları delirtebilir. Fakat yine bu insanlar samimî ve yürekten olur, ihlâslı davranırlarsa Cenâb-ı Hak onları ekstradan bir koruma altına alabilir. Kur'ân'ın Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için söylediği “Allah seni insanlardan koruyacaktır.”⁴⁶ âyeti bunun bir delilidir. Bu âyet-i kerimeyi sadece bedene gelebilecek bir kısım tehlikelerden Allah'ın muhafaza etmesi şeklinde anlamak ilâhî inayeti çok dar görme demektir. Onu insanın mahiyetine konulan duyguları, işin içine katarak, bütün yönleriyle korunması, hıfz-ı ilâhî içinde bulunması şeklinde yorumlamak herhâlde âyetin ruhuna daha muvafıktır.

Netice itibarıyla; başkalarının ayağına dikenin battığı yerde, sinelerine matkaplar

salınan bu insanlar, kaybetmeye de kazanmaya da çok yakındır.

DİPNOTLAR

46 Mâide sûresi, 5/67.

İNSANIN YANINDA YER ALMAK

Soru: İnsan hakları ihlallerini sorgulamak ve mağdurları korumak üzere gerçekleştirilen organize faaliyetler hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Günümüzde, insana ve insanî değerlere hizmet için birçok organizasyonların gerçekleştirildiği ve bu cümleden olarak vakıfların kurulduğu hepimizin bilgisi dahilinde olan şeylerdendir.. ve bunlar pek çoğu itibarıyla kuruluş gayeleri çizgisinde hizmet vermektedirler. Bir de dünya çapında insanlık hesabına kurulmuş gibi görünen kurum ve kuruluşlar var. Bunların gerek tüzüklerine, gerekse faaliyetlerine baktığımızda, hiç de kuruluş gayelerine uygun hizmetler vermedikleri görülecektir. Mehmet Âkif'in "Âcize hak yok." dediği türden buralarda ancak güçlülerin hakkı korunmaktadır. Yine Sadi'nin "Ne yapayım, karınca gibi ayaklar altındayım; Arı değilim ki, başlar üstünde uçayım." yaklaşımıyla, ayaklar altında ezilen âcizler güruhu karıncaları, başlar üzerinde "vız vız" edenler ise bu devleri temsil ediyor.

Türkiye ve dünyada kuvvete yenik düşen, haksızlığa terk edilen binlerce insan vardır. Meselâ; ömrü boyunca çalışıp başarılı olmuş, takdir üzerine takdir toplamış, semeresini alacağı zaman da alaşağı edilmiş nice insanlar biliyoruz. Fakat hakkın rağmına kuvvete yenik düşmüş bu insanların haklarının savunulması sırasında, bu gayeye yönelik kurulmuş vakıfları görmekte zorlanıyoruz. Zira baştan bu tür insanlara "Siz şikâyetlerinizi bize getiremezsiniz, sizin haklarınız burada savunulmaz." denilip, haksızlığa terk edilmişlerdir.

Cemil Meriç merhum, "Avrupa'da bir dönem haksızlıklar yaşanırken, Osmanlılar, 'insan hakları' diye bir kavram düşünmemişlerdi. Çünkü onlar bu hakikati yaşıyorlardı. Dünyanın dört bir yanında en küçük bir haksızlığın işlenmesine, hakkın-hukukun çiğnenmesine izin verilmeyecek şekilde, Devlet-i Âliye mekanize birlikleriyle hemen oraya yetişirdi." demişti. Zannediyorum bundan dolayı da Avrupa'da çoğu zaman Osmanlı idaresi tercih edilmiştir. Fransız ihtilalinde bile, Fransızlar gelip Osmanlı'ya dehalet etmişlerdir. Osmanlı ölümle karşı karşıya kaldığı dönemlerde bile, kendisine sığınanları korumayı ihmal etmemişti. Osmanlı bugünün dünya jandarmalığına soyunanların yaptığı gibi, çifte standartlara hiç girmemiş ve her hâlükârda haklının yanında yer almıştı.. evet, bu duygu, bu düşünce âdeta milletimizin ruhuna işlemiştir.

Bugün itibarıyla inanmış gönüllerin bir araya gelip kurmuş oldukları vakıflarda ise, temel felsefe itibarıyla bizim mânâ köklerimize bağlı ve çok farklıdır. İnsan hak ve hukukunun sonuna kadar müdafaa edildiği bu felsefe, geçmişi gibi istikbal vaad etmektedir. Nitekim bu felsefe uğruna her şey feda edilebilmekte ama düşünceye saygılı kalınmaktadır.

Şahsen ben bu seviyeye gelebilmeyi, onları oluşturan insanların düşünce ve inanç yapılarına bağlıyorum. Meselâ bu yapıyı oluşturanlar, kendilerine “*Sevdiğiniz mallarınızdan Allah yolunda harcamadıkça ‘fazilet’ mertebesine ulaşamazsınız. Bununla beraber her ne infak ederseniz, Allah mutlaka onu bilir.*”⁴⁷ mealindeki âyet hatırlatıldığında, neleri varsa ortaya dökerek kadar diğergâm ve hasbî insanlardır. Bunlar yaşamaktan çok, yaşatma zevkiyle doludurlar. Onlar, “Gözümle görüp, netice ve semeresini almadığım bir şeye yatırım yapmam.” felsefesiyle değil; bir yönüyle aysberg gibi, bir yüce davada görüneninden daha büyük görünmeyeni olan bir mefkûreye hizmet etmektedirler. Ve şimdiye kadar da bu inanmış gönüllerden; yaptıkları şeyin yerine ulaştırıldığından emin olmalarından dolayı, “Ne oluyor ki!” diyen çıkmamıştır. Diğer mü’minlerin de infak sevdalısı ve Allah korkusuyla dolu kimseler olduklarına inandıkları için, başkalarının itham ve iftiralarına hiç mi hiç aldırılmamışlardır. Her hâlde Hakk’a adanmışların oluşturduğu şahs-ı mânevî ile cemiyet arasındaki fark da bu olsa gerek.

Keşke her şeye rağmen hak ve hakikat düşüncesinin galip gelmesi milletin her ferdinin, her müessesenin ve her vakfın en birinci derdi olsaydı!

DİPNOTLAR

47 Âl-i İmrân sûresi, 3/92.

ASYA'DA DİRİLMEK

Soru: Bir zamanlar Orta Asya steplerinden Anadolu'ya gelip belli bir misyon eda eden alperenlerle bugün Anadolu'dan oralara gidenler arasındaki kaderî ilgiyi ve bu açıdan Anadolu'nun yüklendiği misyonu anlatır mısınız?

Soruda beyan edilen husus bir hakikati ifade etmektedir. Bu sebeple onu kabul etmenin bir mahzuru olmasa gerek. Evet, bugün Anadolu'dan Orta Asya steplerine akın akın giden binlerce insan bulunmaktadır. Öyleyse bu mukaddes göçün, soruda bahsedilen kaderî tecellîlerle elbette alâkası ve irtibatı vardır.

Soruya cevap olabilecek hususlar arasında öncelikle tarihî gelişim adına şu noktayı hatırlatmak isterim: Değişik zaman dilimleri içinde Anadolu, çocukları için bir “sefine-i Nuh” olmuştur. Meselâ, yakın tarihimiz itibarıyla, etrafımızdaki hemen bütün ülkelerin dinimize, dilimize, tarihimize, kültürümüze rağmen yabancı anlayış ve sistemlere angaje olmalarına karşılık, Anadolu bu badireyi Allah'ın izniyle ucuz atlatmıştır. Farklı İslâm ülkelerinin değişik emperyalist baskılara boyun eğdiği bir zamanda Anadolu bu kabîl şeylerden azade kalmış ve dolayısıyla da ona hep sefine-i Nuh nazarıyla bakılmıştır.

19. asrın son çeyreğinde başlayan ve insanlığı âdeta tufanlar gibi saran felâketli günlerde de Anadolu yine korunmuştur. İstiklal mücadelesi, misak-ı millî vs. bu korunmanın sebepler planındaki vesileleridir. Bazıları o devrin şartlarını nazara almadan dönemin devlet erkânına, ihtimal onların hak etmediği ölçülerde acımasızca eleştirilerde bulunuyorlar. Hâlbuki tarih kritiğinin yapılmasında temel ölçü, o devrin şartlarının nazara-1 itibara alınmasıdır.

Bu hususa dikkat edilmediği müddetçe yapılacak her türlü kritik, objektif olmayacak ve dolayısıyla da doğru neticeler ortaya konamayacaktır. Bana göre, dört bir yandan sıcak muharebeye maruz bırakıldığımız o devirlerde -Allah o günleri bu millete tekrar göstermesin- devrin idarecileri haricî baskılar karşısında taviz vermek, geri adım atmak zorunda kalmış ve “ehven-i şerreyn”i esas alarak birtakım kararlar vermişlerdir. Ve belki de “Hele bir ayaklarımızı sağlam yere basalım.. basıp özümüzü tekrar kazanarak istikrar bulalım. Ondan sonra Allah Kerim.” mülâhazalarıyla farklı uygulamalarda bulunmuşlardır. 70 yıl esaretin merkezinde yaşayıp da ancak ondan sonra istiklaliyete doğru yürüyebilen Orta Asya ülkelerine bir bakın! Esaretin ne demek olduğunu anlamak için onların bir dönem

yaşadıklarına bakmak yeter zannediyorum!

Öte yandan Anadolu, sadece yakın çağda değil, Emevi-Abbasi idaresi döneminde de Ehl-i Beyt için bir “sefine-i Nuh” olmuştur. Evet, o devirlerde Ehl-i Beyt, mevcut idarelerden görmüş oldukları tazyik, zulüm ve şiddet karşısında bizim Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgemize sığınmışlar, sığınmış ve oraları mesken edinmişler. Gerçi o sıralarda Anadolu Bizans hâkimiyeti altında idi ama onlar Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde bugün bile, hâlâ daha ulaşılamayan sarp yerlere gidip yerleşmişlerdir. Yani Anadolu, Ehl-i Beyt adına bir sefine-i Nuh olmuştur.

Evet, Anadolu öteden bu yana hep memerr-i akdâm olmuştur. Asya steplerinden kalkıp gelen insanlar önce Anadolu’ya uğramış, burada bir medeniyetin bânileri (kurucuları) olmuş, ardından Köstence’den geçerek ta Avrupa içlerine ve Roma’ya kadar uzanmışlardır. Sosyologların tespitine göre, Makedonya medeniyetinin oluşumunda Türk boylarının tesiri vardır. Hatta Ali Şeriatî’nin söylediğine bakılacak olursa, Yunan medeniyetinin bânileri bile Asya’dan gelen Eski Mezopotamyalılardır.

Fakat daha sonraları Asya, Rus işgaline maruz kalınca, bu defa da Küçük Asya dediğimiz Anadolu o misyonu üstlenmiştir. Hassaten Osmanlı döneminde bütün dünyaya açılarak onlara gerçek medeniyete giden yolları öğretmişlerdir.

Günümüze gelince; şimdilerde yeniden ata yurdumuza giderek, vefa ve kadirşinaslık hisleri içinde vazife yapma sırası bize gelmiştir. Hayatın her ünitesine ait temsilcileriyle oralara gidenlerin önemli bir misyon eda edeceklerine inanıyorum. Müteşebbislerimiz, sanayicilerimiz, Batı ile entegrasyon neticesi dış dünyayı bilen tüccarlarımız, hatta esnaflarımız ve işçilerimiz, imkânları ölçüsünde mutlaka Asya’ya gitmeli ve oradaki istihdam problemini de halletme yolunda, sınaî ve ziraî yatırımlarda bulunmalıdırlar.

Aslında içinde bulunduğumuz süreç itibarıyla ülke olarak böyle bir şeye de çok ciddi olarak ihtiyacımız var. İç piyasanın doyum noktasına ulaştığı günümüzde, bizim yeni yeni mahreçlere ve dünya ile rekabete girebileceğimiz dış pazarlara her zamankinden daha çok ihtiyacımız var. İşte tam bu aşamada Orta Asya bizim için bulunmaz bir fırsattır. Şayet yatırımcımız akıllı davranıp, aramızdaki din, dil, kültür, tarih birliği gibi dinamikleri değerlendirerek bu fırsatı kullanabilirse, içinde bulunduğumuz ekonomik çıkmazdan kurtulmamız ve dünyanın sayılı zengin devletleri arasına girmemiz işten bile değil...

Ben bu ve buna benzer hususları Rusya'nın çözülmeye başladığı 1989 yılında cami kürsülerinde anlatmaya başladım. Ne var ki, bu hususta muvaffak olduğumuzu söyleyemem. Aradan geçen 6 yıllık süre içinde, maalesef ya bizimkilerin iş bilmezliğinden, köşeyi aceleden dönme niyeti ile sınaî yatırım yerine, alım-satım yolunu, ticareti tercih etmelerinden, ya da Orta Asya ülkelerinin devlet ve devletlerarası kanunî düzenlemeleri yapamadıklarından, uygulamaları çok iyi bilemediklerinden kaynaklanan bir başarısızlık söz konusu oldu. Bu açıdan da, eğitim alanında katedilen yolun yarısı kadar dahi olsa, bu konuda yol alındığı söylenemez. Hâlbuki bu işin müjdesi çok önceden verilmiştir. “Asya'nın bahtının miftahı...” denmiş, “Ümitvâr olunuz. Şu istikbal inkılâbâtı içinde en yüksek ve gür sadâ, İslâm'ın sadâsı olacak.” denilmiş,

“Ümidim var ki semâvât-ü zemin âsiyâbâ

Hem olur teslim, yed-i beyza-i İslâm'a.”

Yani “Asya, İslâm'ın Hazreti Musa'nın eli gibi nurefşân, o ışık saçan bembeyaz eline gönül kapılarını açacak.” denilmiştir. Elbette ki bütün bunlar kendi kendine olmaz. Bu iş, bu müjdeleri hayata geçirecek, devletler muvazenesinde adaleti temsil edebilecek milletimiz gibi güçlü bir millet ister. Meselâ, Asya'nın yeniden fethedilmesi, yeniden dirilmesi söz konusu ise, oraya bir Hızır seccadesi sermek gerekir. Oraya İsrâfil'in gelmesi bahis mevzuu ise, daha önceden İsrâfil solukluların gelip geçmesi iktiza eder. Bütün bunlar, ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim-kültür faaliyetleri gerçekleştirerek her kesimiyle milletin bütününe açılmakla gerçekleşebilir. Ticarî, sınaî, ziraî yatırımlarda bulunarak, halk ile içli dışlı olmakla tahakkuk eder. Şahsen ben, bu altın kuşak insanının bunu gerçekleştireceğine inanıyorum. Hatta bunun temsildeki samimiyetin ölçüsüne göre hızlı bir şekilde olacağı kanaatindeyim. Evet, hiçbir şey kendi kendine olmaz. Âkif'in ifadesiyle:

“Sus ey dîvâne! Durmaz kâinatın seyr-i mu'tâdı,

Ne sandın? Fıtratın ahkâmı hiç dinler mi feryâdı?

Bugün, sen kendi kendinden ümid et ancak imdâdı;

Evet, sen kendi ikdâmınla kaldır git de bîdadı

Cihan kanûn-i sa'yin, bak, nasıl bir hisle münkâdı!

Ne yaptın? “Leyse li’l-insâni illâ mâ-seâ” vardı.

Netice itibarıyla; dün Orta Asya’dan Anadolu’ya, bugün Anadolu’dan Orta Asya’ya gelenler ve gidenler var. Aynı zamanda bunlar arasında kaderî bir ilgi ve irtibat da var. Şimdi Anadolu’da yaşayan insanlar, tarihî bir misyonu -farkında olmasalar bile- yüklenmiş bulunuyorlar. İnşâallah bu işin şuuruna çabucak ererler de, şimdilerde biraz naz niyaz ile yapılan her alandaki bu atılımları, gönülden ve candan yerine getirmeye çalışırlar.

NÜFUS PLANLAMASI VE BİZ

Soru: Nüfus planlaması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Son yılların en büyük problemlerinden biri de hiç şüphesiz, “nüfus planlaması” meselesidir. Batı dünyası, bunu bütün insanlığın en önemli problemi görmüş ve bu problemin çözümü için de pek çok teori geliştirmiştir. Sonra da bu teorilerin, pratik hayata geçirilmesi yolunda çeşitli organizasyonlar meydana getirmiştir.

Konuya girmeden burada birkaç hususa, bilhassa dikkatinizi çekmek istiyorum: Bunlardan birincisi; Batı'nın her konuda olduğu gibi bu hususta da dual davranmasıdır. Yani doğum kontrolü ve nüfus planlaması adına ortaya atılan plan ve programları kendi dünyalarında uygulamaya koymayıp, uygulamak şöyle dursun bizim dünyamızda alınan tedbirlerin tam aksine, büyük ölçüde doğumu teşvik etmekte ve çocuk sayısına göre ailelere prim vermekte, hatta çalışan anne adaylarına çok büyük kolaylıklar sağlamaktadırlar. Bütün bunlardan sonra da, doğum öncesi, doğum, doğum sonrası ve tahsil hayatıyla alâkalı düzenlemeleri, çıkarttıkları kanunlarla daha bir tahkim etmekte. Yani Batılı ülkeler bu meseleyi, bir devlet politikası şeklinde ele almaktalar. Böyle olunca da iktidarların değişmesiyle bu politikalar kat'iyen değişmemekte.

Bu itibarla denebilir ki, Batı dünyası, kendi içindeki nüfusun azalmasından daha çok, İslâm âlemindeki nüfusun çoğalmasından endişe duymaktadır. Onların düşüncelerine göre, İslâm dünyasında önlenemeyen bu nüfus artışı, gelecekte kendi başlarına gaile olacak keyfiyette olduğu gibi, kemmî buudları itibarıyla İslâm âlemi, dünyada yegâne güç hâline gelecektir.

İkinci bir husus; dinimiz, makul ölçüde çok çocuk sahibi olmaya müntesiplerini teşvik etmektedir. Allah Resûlü, doğurgan kadınlarla evlenmeyi tavsiye buyurmakta ve kıyamet gününde ümmetinin çokluğu ile iftihar edeceğini dikkat nazarlarımıza sunmaktadır. Yalnız bu meseleyi, sadece Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) “ümmetinin çokluğu ile iftihar etmesi” şeklinde ele alıp değerlendirmek yanlış ve bu hadisin ifade ettiği muhtevayı çok dar bir çerçeve içine yerleştirmek demektir. Ayrıca mesele sadece övünme meselesi olsa, bu da İslâmî esaslar içinde bir çelişkinin olduğu imajını verir; zira Efendimiz'in birçok hadislerinde óĒ ž “Övünme yok!” dediği çok iyi bilinen gerçeklerdendir.

Allah, kâfirlerin mü'minlerin üzerinde hâkimiyet kurmalarına asla razı değildir. Ne var ki, burada mü'minler üzerine düşen en önemli vazife, hâkimiyet altına girmemenin ilk şartı olan kemmiyet yani adet çokluğunu sağlamalarıdır. Hâkimiyet mevzuunda çok önemli bir yeri olan bu hususu, mü'minler iradeleri ile gerçekleştirmedikten sonra, alınacak sair tedbirlerin, başvurulacak diğer stratejilerin dünya karşısında çok fazla ses getirmeyeceği muhakkaktır. Bu açıdan, hadiste ifade buyrulan ümmetin çokluğunu değerlendirirken, arz etmeye çalıştığımız bu noktanın göz ardı edilmemesi gerektiği kanaatindeyim.

Üçüncü bir husus da; nüfus planlamasında sürekli sözü edilen ekonomik durumdur. Evet, bu mülâhaza ile meseleyi ele alacak olursak; bugün 60-65 milyona ulaşan ülkemizde, toplumun büyük bir çoğunluğu ekonomik sıkıntılar içinde bulunmaktadır. Ancak, Türkiye, bundan yıllar önce, yani nüfusu 40 veya 30, hatta 25 milyon iken de aynı sıkıntılar içindeydi. Almanya gibi, coğrafi alanı bizden daha dar, nüfusu itibarıyla ise daha çok olan bir devlet, bizden daha müreffeh yaşamaktadır, hayat standartları, bizimle mukayese edilemeyecek kadar yüksektir.

Demek ki mesele, sadece nüfus çokluğuyla alâkalı değil; sahip olunan yeraltı, yerüstü zenginliklerinin değerlendirilebilmesi, ziraatın modern usullerle yapılıp, bire bin ürün alınması, sanayi toplumuna has yatırımlarda bulunulması vb. gibi devlet politikasını ilgilendiren noktalarda düğümленmektedir. Almanya ya da Japonya gibi ülkeler, bu gerçeği çok önceden fark edip, tedbirlerini almış, bizim yaşadığımız sıkıntılara düşmemişlerdir. Bırakın sıkıntıyı, istihdam etmek için Türkiye, Fas, Yunanistan'dan işçi getirmiş ve bu üçüncü dünya insanlarına istihdam zemini hazırlamışlardır.

Şayet Türkiye, Menderes'in 50-54, Demirel'in 63-67 ve Özal'ın 83-87'deki altın dönemlerini devam ettirebilseydi, bugün çok daha farklı bir konumda olurdu. Ne var ki, her şey bitmiş değil... Eğer Türkiye, üzerinde bulunduğu altın kuşakta, dışa yönelik önüne çıkan fırsatları değerlendirir, içte de akılcı politikalarla kendi öz kaynaklarını verimli hâle getirebilirse, 120 milyon nüfusu bile besleyebilir.. besleyebilir ve hayat standartları itibarıyla Almanya'yı geride bırakabilir. Bu çerçevede, Orta Asya bizim için yeni bir zenginlik yoludur.. ve aynı zamanda dünyanın dört bir yanına açılmada, Türkiye için bir köprüdür. Bu konudaki düşüncelerimizi çeşitli vesilelerle anlattığımız için burada onları tekrar etmeyeceğiz...

Hâsılı; Mısır, Tunus, Cezayir, Sudan, Somali'den Pakistan'a; Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan'dan Avrupa ve Amerika'da yaşayan Müslümanlara kadar âlem-i İslâm, bence nüfus planlamasını düşünmemelidir. Onlar, bir taraftan "*Evlenin, çoğalın!*" hakikatine uyarak çoğalmalı, diğer taraftan Allah'ın ihsan ettiği potansiyel imkânları değerlendirmeli ve kat'iyen Batı dünyasının kendisini istismar etmesine imkân ve fırsat vermemelidir.

TEMİZ TOPLUMA DOĞRU

Son günlerde meydana gelen bazı hadiseler sebebiyle, “çete”, “mafya”, “gladio”, “kontrgerilla” vb. ifadeler, günlük hayatımızın her mahfilinde konuşulan kavramlar hâline geldi. Ve bunlar “temiz toplum” sloganıyla ifade edilmeye çalışılan düşüncelerin son bir kere daha gündeme getirilmesine de vesile oldu. Şimdi, ilgili-ilgisiz, yetkili-yetkisiz, taraflı-tarafsız hemen herkesin konuştuğu ve bu sebeple de ayağa düşen mevcut gelişmeler karşısında bazı noktaları maddeler hâlinde arz etmekte yarar görüyorum:

1) Artık gün yüzüne çıkmış çete, mafya, devlet ilişkilerini sarıp sarmalayıp bir kenara koymak ve ört bas etmek isteyenler var ki, bunların bu gayretleri kamuoyunun gözünden kaçmamaktadır. Oysaki bu konuda yapılması gerekli olan şey, hem de hazır tarihî bir fırsat yakalanmış iken toplum-devlet işbirliği içinde bu türlü problemlerden kurtulmak için gerekli olan müdahalenin yapılmasıdır. Şayet bu çarpık ilişkiler -iddia edildiği gibi- doğru ise, bunun ne devletimize ne de milletimize yakın veya uzak planda herhangi bir yarar getireceğini zannetmiyor; aksine itibar kaybetmemize vesile olabileceği kanaatini besliyorum.

2) Böyle bir yaraya neşter vururken, niyetin hâlis olması çok önemlidir. Ama bu hâlis niyeti hayata geçiren davranışlar bozuk ise, niyetin hâlis olması bir mânâ ifade etmeyecektir. “*Ameller niyetlere göredir.*” fehvâsınca, insanın dünya ve ukbâda bir şey kazanması, o niyeti amel, aksiyon, fiil hâlinde ortaya koymasına bağlıdır. Ne var ki, burada üslûbun iyi seçilmesi de en azından niyetin hulûsu kadar önemlidir.

Bu çok önemli içtimaî düstur zaviyesinden, mevcut gelişmelere baktığımızda, şahsen ben, bu şekilde olayların üzerine gitmenin, bu meseleye köklü çözüm getirme açısından fevkalâde yanlış olduğu kanaatindeyim.

Bir kere bu konuda öncelikle dikkate alınması gerekli olan şey, millî itibarımız ve onun korunmasıdır. Türkiye dünü, bugünü itibarıyla süper devlet olmaya namzet bir konumda bulunmaktadır. Gerek Orta Asya cumhuriyetleri, gerek birçok sair İslâm ülkesi, yürekten Türkiye’ye bel bağlamış kabul edilebilirler. Bizim, böyle istikrarsız, zayıf, devlet bünyesi içine kadar pisliklerin girmiş olduğu bir ülke imajı çizmemiz, bize bel bağlayan, güven ve emniyetle bakan ülkelerin güvenini kaybetmemize yol açar ki, kaybedilen bu güven ve itibarı tekrar kazanmamız çok uzun zaman alabilir. Hâlbuki Türkiye’nin böyle bir

zaman ve itibar kaybına asla tahammülü yoktur.

Ayrıca dış dünyanın güveninin sarsılması bir tarafa, böylesi bir üslûp, toplum tabanındaki saf yığınların güveninin sarsılmasına vesile oluyor ve onlara “Devleti - affedersiniz- Kırk Haramiler ele geçirmiş.” dedirtiyorsa, bu çok olumsuz ve tehlikeli bir neticedir.

Bence, bu kabîl olayların çözüme kavuşturulmasında takip edilen üslûp bir kere daha mutlaka gözden geçirilmelidir. Bu milletin tabanı çok sağlamdır ve blokaj olabildiğine kuvvetlidir. İdareci kesimde var olduğu iddia edilen bazı çürüklerden hareketle genelleme yapmak ve “İşte Türk toplumu ve Türkiye bu.” demek oldukça yanlıştır.

3) Bu tür olayları, siyasî bir malzeme olarak kullanmak, yani politize etmek de fevkalâde yanlış ve zararlı olsa gerek. Zaten bu konularda toplumun hassasiyeti, göstermiş olduğu tepkilerle ortaya çıktı. Bu tepkiler, bana göre bazı hastalıklar karşısında vücudun hararetinin yükselmesi ve bu şekilde hastalığa mukavemette bulunmasına benzetilebilir. Böylesi bir tavır veya gelişme elbette sevindiricidir. Yalnız, bu tepkileri politize etmek, siyasî malzeme olarak kullanmak ve bununla bir yerlere gelmeyi planlamak yanlıştır. Ortada bir problem vardır. İktidarı, muhalefeti, ordusu, polisi, sivil toplum örgütleri vb. devletin bütün müesseseleri ve toplumun bütün katmanları samimî, yürekten el ele vererek, mutlaka bu problemi çözmeye çalışmalıdırlar.

Ayrıca, bu zihniyetle, yani hırsıyla iktidar olma isteğiyle yapılan müdahalelerde, insanların dengeli davranabilmesi imkânsızdır. Hâlbuki Hakk’ın hatırı âlidir. Bu âli olan hatır, ne pahasına olursa olsun, hiçbir şeye feda edilmemelidir.

Bu arada ülkenin sürekli seçim havası içinde tutulması da çok tehlikelidir. Bu hava gerek ülke idaresinde bulunan siyasî ve bürokrat kesimi, gerek yurt içinde ve yurt dışında sınaî, ziraî, ticarî yatırım yapacak olan kesimi ve gerekse güvenleri zedelenen, istikrardan ümidini kesen halk kitlelerini menfî bir şekilde mutlaka etkileyecektir.

4) Problemleri çözüme aşamasında dikkat edilmesi gerekli olan bir başka nokta da devlet yapısı olsa gerek... Bu olayları bahane ederek, devlet yapısı üzerinde oyunlar oynama, hiç de arzu edilmeyen değişik düşüncelerin zuhuruna vesile olabilir. Ne olursa olsun devletin meşruiyetine zarar verilmemelidir. Yoksa demokrasinin kesintiye uğraması kaçınılmaz olabilir. Bu ise, kriz içinde bulunan Türkiyemiz için hiç de hayra alâmet

sayılmaz. Antidemokratik müdahaleler, geçmişte de görüldüğü gibi, hiçbir zaman ne içeride ne de dışarıda ülkemize herhangi bir fayda sağlamamıştır. Aksine -halk tabiriyle- “İki ayağımızı bir pabuca sokmuştur.” Bu konuda idarî sistem olarak demokrasinin bütünlüğüne inanılıyorsa, her sistemin suiistimale açık yanlarının olabileceği gerçeği de göz önünde bulundurularak, problemler sistem içinde çözülmeye çalışılmalı, sabredilmeli, katlanılmalı ve kat’iyen antidemokratik yollara başvurulmamalıdır.

5) Benim çok sık ifade etmeye çalıştığım ayrı bir gerçek daha var: İyilik iyilik doğurur, kötülük de kötülük. Âyet ve hadislerden muktebes, fasit ve salih daire diye adlandırdığımız çizgide bahsini ettiğimiz bu husus, evrensel bir gerçektir. Dolayısıyla müdahale ile yapılacak herhangi bir yanlışlık, başka yanlışlıkların doğmasına vesile olabilir. En köklü çözüm, içinde yanlışlık olmayan veya çok az olan çözümdür. Velez ki bu, uzun bir zaman alsa bile. Dolayısıyla acilen neticeye ulaşmak için yanlış olan kısa yollara hiç mi hiç müracaat edilmemelidir. Nitekim biz böyle bir hatayı PKK hâdisesinde yaptık ve ihtimâl, hâlâ bu hatamız üzerinde de sabit kadem bulunuyoruz. PKK terör örgütü ilk ortaya çıktığı yıllarda, onun önünü kesmek ve yok etmek için, alternatif bir örgüt ortaya atılmıştı. Sonra bu örgüt gemi azıya alıp, kontrol edilemez hâle gelince, bunun parçalanması cihetine gidilmişti. Ne var ki bundan da bir netice elde edilemedi. Görüldüğü gibi bir yanlışlık, bir başka yanlışlığı doğuruyor. Bu itibarla da baştan yanlışlıklar içine hiç girmeme, herhâlde sonuca ulaşmak için en doğru yol olsa gerek.

6) Bu tür olaylar karşısında haberleşme, yazılı ve görsel medyanın tavrı da çok önemlidir. Öncelikle ifade etmeliyim ki, bunlar Allah’ın bizlere ihsan ettiği bir lütuftur. Yalnız bunların yerinde ve her ne pahasına olursa olsun doğruyu bulmak istikametinde kullanılması da kat’iyen unutulmamalıdır.

Bunlar siyasî mülâhazalar, şahsî çıkarlar, ferdî münasebetler doğrultusunda kullanılır ve gerçekler çarpıtılırsa, hem yetkili merciler yanlış yönlendirilmiş olur, hem sonuç alma zamanı uzar, hem de kamuoyunun ümitleri bütün bütün sarsılır. Bu açıdan bana göre yapılabilecek en güzel şey, doğru, tarafsız ve ilkeli bir biçimde gerçekleri gün yüzüne çıkartmaktır.

Ayrıca, olaylar açıklanırken ve perde gerisi ilişkiler ele alınırken, yani vak’a rapor edilirken, alternatif düşünceler üretilerek, yetkili mercilere sunulması gerekir diye düşünüyorum. Evet, vak’aları rapor etmek ve bunları tenkit etmek, reyting mülâhazaları

ile çirkinlikleri sayfalarca veya saatlerce gazete ve ekranlara getirmek kolaydır. Zor olan, düşünce tembelliğinden sıyrılıp alternatif çözüm yolları üretebilmektir.

7) Dikkat edilirse, hâdiseler devletin en üst seviyesindeki insanlara kadar dayanıyor ve hemen her şey madde üzerinde dönüyor. İdarecilerimiz bu tespite iştirak ediyor ve temiz toplum düşüncelerinde samimî ve istekli iseler, olaylara adı karışanlar, İstiklal Mücadelesi'nde olduğu gibi bütün mal varlıklarını bu millete bağışlayarak, toplumun nazarında arıduru hâle gelmelidirler. Meselâ, bunlar, kayd-ı hayat şartıyla Mehmetçik Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı gibi vakıflara mallarını bağışlayabilirler. Ayrıca özel vakıf da kurabilirler. Böylece gerçekten toplum nazarında arınır ve baş tacı edilirler. Bu millet vefalıdır. İdareciler böyle bir şey yapsın, millet, onların verdiği on kat fazlasını onlara rahatlıkla iade edebilir. Tabî bu arada yitirilen itibar da istirdat edilmiş olur.

8) Bu tür hâdiselerin önlenmesinde yapılan bir yanlışlık da, lokal çözüm arayışı oluyor. Yani arıza nerede zuhur ediyorsa, orada onun üzerine gidiliyor. Hâlbuki çözümde, hastalığın kökenine ve temeline inmek şarttır. Meselâ, bacaklardaki ağrının menşei disk kayması ise, müdahale diske yapılır ve o ağrı-sızı ile hiç uğraşılmaz. İnsan vücudu için geçerli olan bu kaide, sosyal hayatta toplum için de geçerlidir. Bu itibarla da meselelere bu zaviyeden bakacak olursak; bu hâdiselerin temelinde kendimize ait öz değerlerimizden uzaklaşma, Allah'a ve ahirete inanç noktasında tam anlamıyla beslenememe, toplumun bu değerlerle bütünleşememesi vardır ki; Âkif'in ifadesiyle; "Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır." Bu korku olmadığı takdirde ne irfanın, ne vicdanın tesirini bulabilmek mümkün değildir. Öyleyse köklü çözüm, yeniden insanımızda bu hissin uyarılması ile mümkün olacaktır. Böyle bir şey gerçekleştirilebildiği takdirde, insanlar "insan-ı kâmil" veya murâkabe ve muhasebe insanı olma yoluna gireceklerdir ki; o zaman şimdilerde problem olan şeyler -inşâallah- bütünüyle ortadan kalkacaktır. Yalnız, bu çok uzun zaman isteyen bir yoldur. Bir, iki, belki üç nesil ister.

Evet, din, insan ve toplum hayatı adına, yeri başka hiçbir şeyle doldurulamayacak kadar önemli bir dinamiktir. Merhum Aksekili'nin ifadesiyle, "İnsan dine inanmıyorsa, onu inzibat kuvvetleri ile zapturapt altına almak mümkün değildir." Hele Türk milleti gibi zeki bir milleti, dünyevî cezaî müeyyidelerle bir yere bağlamak imkânsızdır. İnsanlarda ahiret endişesi olmadıktan sonra zekâlarını kullanarak mevcut kanunların yüzde 60-70'inin rahatlıkla açığı bulur, altından sıyrılabilirler. Öyleyse uzun bir zaman dahi olsa, nesillerin din ve dinî değerlere yönlendirilmesine ve toplumu, gerçekten temiz, pak bir

toplum hâline getirecek nesillerin yetiştirilmesine özen gösterilmelidir.

9) Son olarak; ne bugüne kadar olan gelişmelerden, ne de olacak olan şeylerden hiç kimse ümitsizliğe kapılmamalıdır. Zira bu ve benzeri olaylar, hemen her toplumda küçük ya da büyük çapta olagelmıştır. Ümitsizlik “her türlü kemale mânidir.” Türkiye’de inkâr edilemez bir gerçek vardır; o da -Necip Fazıl’ın “ba’sü ba’de’l-mevt” ya da Sezai Karakoç’un “diriliş” mülâhazası içerisinde- toplumun yeniden inşa edilmesidir. Bugün, yeise kapılmayan insanlar tarafından, uzun vadede netice alınacak ve kendi dinamikleri üzerinde duracak olan bir toplumun tohumları atılmış olmalıdır ki, şimdilerde rüşeym hâline gelen ve topraktan başını çıkaran bu tohumlar, çok yakın bir gelecekte semalara doğru ser çekebilsin. Onun için, herkes bu sürecin hızlanmasına katkıda bulunmaya gayret etmeli ve fikir mimarı, fikir işçisi, finansörü, amelesi... hangi kademedede olursa olsun, maddî ve mânevî özellikleri itibarıyla bu kervanda yerini almalıdır. Demokrasinin de cumhuriyetin de temsili, insanlarla olacaktır. Şayet temsil makamında bulunan bu insanlar, arızasız olur, dinî ve millî değerlere bağlı bulunur ve aynı zamanda, vicdan, muhasebe ve murâkabe insanı olurlarsa, o zaman bu türlü problemlerin hiçbiri bulunmayacaktır. Böylece de, milletimiz ve devletimiz ne içeride ne de dışarıda itibar kaybetmeyecektir. Şu son günlerde yaşanan olumsuzluklar, milletimiz adına bana çok ağır geldi; âdeta damarlarımdaki kanımın donduğunu hissederek gibi oldum. Öyle ki, bir kenarda ağlamak istediğim hâlde, Hz. Âişe Validemiz gibi ağlayamadım...

Hâsılı, ne olursa olsun, devlet ve millet olarak bu badireyi de aşacağımıza inanıyorum.

CİNLER VE MEDYUMLAR

Soru: Son yıllarda çok yaygın olan medyumluğun cinlerle irtibatı var mıdır?

Cinler, şua ve enerji gibi varlık olduklarından, vücudun her tarafına nüfuz edebilme kabiliyetini haizdirler. Aslı cin olan şeytan için, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*O, kanın damarlarda dolaştığı gibi, insan vücudunda dolaşır.*” buyurmaktadır. Bu hadisten anlaşıldığı gibi cinler, vücudun en iç organlarına kadar nüfuz edebilir ve orada bir kısım hastalıklara sebep ya da o hastalıklara engel olabilirler. Ancak onların, bu özelliklerinden istifade etme niyetiyle tedavi vb. hususlarda kullanılması, -o mevzudaki metod ve kıstasları kendi dünyalarına ait olacağından- çok defa tehlikeli olabilir.

Cinler, Kur’ân’da bildirildiği üzere, “Levh-i Mahv ve İsbat”ta olan şeylere muttali olmaya çalışır; oradan gözlerine ilişen bilgileri alır ve daha sonra da onları kendi hesaplarına değerlendirebilirler. Bazen, böyle hırsızlık sonucu elde ettikleri şeyleri, kendilerine açık insanların kulaklarına fısıldar; Efendimiz’in ifadesiyle “gır gır” eder ve çoklarını baştan çıkarırlar; zira bu bilgilerin yüzde 99’u kendi kattıkları yalanlarla doludur. Evet, belki bunlardan yüzde 1’i doğru çıkabilir; işte bu, diğer yalanlara referans olur... Kur’ân-ı Kerim’de cinlerin bu durumunu anlatan birçok âyet vardır. Şimdi onların birkaçının icmalî mealini zikrederim:

“Andolsun, Biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyredenler için onu süsledik. Onları, taşlanmış her şeytandan koruduk. Ancak kulak hırsızlığı eden müstesna. Onun da peşine açık bir alev sütunu düşmüştür.”⁴⁸

“Biz yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik. Ve itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. Onlar, artık Mele-i A’lâ’ya (yüce topluluğa) kulak veremezler. Her taraftan taşlanırlar. Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da her şeyi delip geçen bir parlak ışık takip eder.”⁴⁹

Bütün bu özellikleriyle cinler, insanları her zaman saptırmaya, aldatmaya... açtıkları. Nitekim tarihe baktığımızda, cinlerin getirdikleri haberleri bir şantaj olarak kullanıp insanların farklı yorumlara girmelerini sağlamaktan tutun da, bir virüs gibi, insanların en hassas organlarına kadar girip cinnetlerine sebep olmaya kadar birçok

vak'aya şahit oluruz. Evet, onlar her vesileyle insanları aldatmaya çalışmışlar; neticede de dinî duygu, dinî düşüncelerini altüst edip onları saptırmışlardır. Ondan öte, bu insanların kendilerini kendilerine farklı göstererek, yer yer müceddit, mehdi, mev'ud İsa... gibi iddialarda bulunmaya sevk etmiş; onlarla beraber pek çoklarını da baştan çıkarmışlardır. Bu bakımdan her hâlükârda onların bu aldatma ve saptırmalarından Allah'a sığınılmalı ve gaybdan verecekleri haberlere de asla itibar edilmemelidir.

Gaybdan haber verme şekli, bir de medyumlukla olabilir ki, o biraz daha farklı bir olaydır. Günümüzdeki görülen şekliyle medyumluk, yine cinlerle irtibattan ve onların verdiği haberleri aktarmaktan başka bir şey değildir. Aslında gerçek mânâda medyumluk, zaman ve mekân üstü bir hâl alma demektir ki, bu, dünü ve yarını bugünle beraber görmeyi netice verir. Bu mertebedeki bir medyum, bir kısım hâdiseleri önceden haber verebilir ya da geçmişteki hâdiseleri anlatabilir. Ama bunların verdikleri, verecekleri haberler iltibastan hâli olmadığı için bir kıymet-i harbiyesi yoktur.

Geçmiş ve geleceği aynı anda görme meselesi, bazılarında vilâyeti ihrazla, bazılarında da ruha kendi gücünü kazandırmakla hâsıl olur. Zannediyorum gerçek bir medyumluk varsa, onu bu ikinci kategori içindeki insanlar arasında aramalıyız.

DİPNOTLAR

48 Hicr sûresi, 15/16-18.

49 Sâffât sûresi, 37/6-10.

TÜRKLERE VE MELUNCANLARA DAİR

Soru: Meluncanların Türk olduğu şayiaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Yeryüzündeki Türk kavimleri, genelde yerinde duramayan mânâsına “huysuz” diyebileceğimiz türden insanlardır. Mehmed Âkif’in ifadesiyle, defaatle tarihi “herc ü merc etmişlerdir.” Evet, Batıdaki büyük oluşumlardan, Mezopotamya ve Roma’daki oluşumlara kadar hemen pek çok yerde, genelde doğudan gelen ve barbar telakki edilen kavimler hâkim olmuş ve hatta buralarda, doğudan gelen kavimlerin karışımıyla melez bir yapı meydana gelmiştir. Bir kısım sosyologlara göre, Yunan medeniyetinin arkasında da, yine Mezopotamya medeniyetinin bânileri sayılan Türkler ve Kürtler vardır. Bu açıdan, bu mevzuda kesin bir kısım deliller ortaya koymamız çok zor olmasına rağmen, Türk milleti, buralardaki temel unsurlardan biri sayılabilir.

Tarihe baktığımızda, Hindistan gibi bazı milletlerin, karakter itibarıyla hiç mi hiç yerinden kıpırdamayı düşünmediğini görürüz. Evet, Türklerin, birçok defa Köstence’den geçip Batı yamaçlarına yayılmalarına karşılık Hintliler, hep yerlerinde saymışlardır. Yine Hintliler gibi eski bir kültür ve medeniyete sahip Çin milletinin de, tarihin belli bir dönemi itibarıyla yeryüzüne yayıldıklarına dair bir şey söylememiz mümkün değildir. Cemil Meriç, Türk milletinin aktivitesini anlattığı bir yerde, Hint halkı için şöyle demişti: Hindistan, tarih boyunca değişik kavimler tarafından defaatle fethedilmiş, fakat onların yeryüzünde hiçbir zaman, hiçbir yeri fethettiğine dair bir şey yoktur.

İsmail Hami Danişment, -biraz abartılı olsa da- Türk milletinin, Allah ve sema ehli tarafından “at üstünde bir kavim” olarak bilindiğini anlatır. Demek ki bu millet, yerinde duramayan, her yönüyle aktif, öğrendiği şeyleri dünyanın değişik yerlerine götürmek için hep gerilim içinde bir millet. O, bu maksadını gerçekleştirmek ve kendi nev’i adına bayrağını her yere dikebilmek için defaatle edvar-ı âlemi hercümerc etmiştir.

Bu açıdan, bir kısım Amerika yerlilerinin de bu milletten olabileceklerini düşünebiliriz. Evet, onların medenî durumları, kültürleri derinlemesine araştırılınca, bu bölgede yaşayan insanlarla aralarında çok ciddî benzerliklerin olduğu görülecektir.. evet, atalarımızın, gündelik hayatlarının vazgeçilmez unsurları olan çardak, çadır, beygir vs. gibi unsurların hemen hepsini Kızılderililerde görmek de mümkündür. Hatta bundan da öte, aynı bölgeyi paylaştığımız Hint halkıyla bile bir göbek bağımız ve yakınlığımız olabilir.

Bir diğerk taraftan İslâmiyet, Anadolu'ya, bir Müslüman Türk devleti olan Selçuklular döneminde alperenler tarafından neşredilmiştir. Fakat bunlar, asıl kendilerinden sonra gelecek olan Osmanlılara bir köprü vazifesi görmüşlerdir. Çünkü Selçuklular, Haçlılarla mücadeleden başlarını kaldıramamış ve yüz küsur seneyi aşkın bir zaman, hep ömürlerini Haçlılarla boğuşmakla geçirmişlerdir. Osmanlılar ise, bir taraftan Anadolu'da, bir taraftan da Balkanlarda yumuşak bir anlayış ve aynı istikametteki uygulamalarıyla, İslâmiyet'i o bölgelerin büyük çoğunluğuna kabul ettirmişlerdir.

Meseleye farklı bir zaviyeden bakacak olursak; Türklerin o dönemde, bir kısım tüccarlar vasıtasıyla ta Avustralya'ya kadar girdiklerini söylemek mümkündür. Ve yine o dönemde Japonya'ya bile insan göndermişlerdir. Gerçi hicretin 40-50. seneleri arasında Haccac-ı Zalim döneminde Müslümanlar Hindistan'a kadar girmişlerdi; ama, asıl Hindistan'da Müslümanlığa fevc fevc dehalet ve ta Pasifiklere yayılması, yine Osmanlı tüccarları vasıtasıyla gerçekleşmiştir ki, bugün bile onların izlerini bulmak mümkündür.

Evet, atalarımız, oralara kadar ticaret için gitmişler ama bu arada Müslümanlığı da neşretmişlerdir. Daha sonra, buralar başkaları tarafından işgal edilmiş ve oraya gidenlerin bir kısmı öldürülmüş, ihtimal geride kalanlar da asimilasyona tâbi tutulmuşlar. Bununla beraber, hâlâ dünyanın değişik yerlerinde onların izlerine rastlamak mümkündür. Şili'den Arjantin'e, oradan da Peru'ya kadar geniş bir coğrafyada bu izlere rastlayabiliriz. Ancak, bu meselenin ispatı bizi aştığı için, söylediklerimizi ispatlamak biraz zor da olacaktır. Belki de bu mesele, insan ilminden anlayan antropologlar ve kültür araştırmacılarının akademik seviyede incelemeleri ile ispatlanabilir. Ayrıca, bugün, ABD'de bile bizden pek çok insan bulunmasına rağmen, bunlar maruz kaldıkları bunca şeyden sonra

“Türküm” demeye utanıyorlar. Bu bakımdan ciddî araştırmalarla konunun üzerine gidilmeli ve onların kimlik tespiti mevzuunda mutlaka her türlü fedakârlık gösterilmelidir. Zira Türk toplumunun yeniden dirilmesi, dünyanın değişik yerlerinde asimile olmuş, eriyip gitmiş bu insanların, yeniden kendi kimliklerini bularak tıpkı bir tohum gibi, soydaşlarının ve dindaşlarının bağrında yeniden dirilmesiyle mümkün olacaktır.

BİR KADERİ TECELLİ KARŞISINDA TEESSÜRLERİMİZ

Geçenlerde bir vesile ile, yaklaşık üç ayı bulan zaman dilimi içinde Türkiye gündeminin birinci maddesini teşkil eden malum hâdiseler (Susurluk ve devamı) hakkındaki değerlendirmelerimi arz etmiştim. Fakat o günden bu yana meydana gelen gelişmeler, beni bu konu ile ilgili birtakım düşüncelerimi daha arz etmeye âdetâ mecbur kıldı. Yine maddeler hâlinde ele alacak olursak;

1) Malum hâdiseleri, birtakım güç kaynakları olabildiğine büyüttü ve hâlâ büyötmeye devam ediyorlar. Şahsen ben bunun altında şunların olabileceğini hissediyorum:

Batılı devletler, -ister istemez- Osmanlı'nın vârisi olan veya öyle görölen Türkiye'yi iktisadî, siyasî, idarî ve kültürel alanlarda uyguladıkları stratejilerle yıllarca kendi kontrolleri altında tutmayı başarmış ve hemen her sahada istedikleri gibi onu yönlendirmişlerdi. Fakat dünya coğrafyasında meydana gelen yeni gelişmeler, özellikle Rusya'nın başını çektiği komünist blokun çökmesi, dünya dengesinde zaten önemli bir konumu olan Türkiye'yi daha da önemli hâle getirdi. Türkiye, kısmen de olsa bunun farkında olarak değişik açılım ve atılımlar içinde bulundu. Bu durum, herkesten çok Batılı devletleri ve âdetâ onların temsilcileri hüviyetinde iş yapan güç odaklarını rahatsız etti ve hâlen de etmektedir. Zira şimdi Türkiye, şartların zorlamasıyla uranyum atomu gibi yerinde duramıyor ve vâki dünya gerçekleri karşısında bizzat devlet eliyle veya sivil toplum örgütleri vasıtasıyla birtakım açılımlarda bulunuyor. Batılı devletler, bu gelişmeleri önlemek ve eskiden olduğu gibi Türkiye'yi yine abluka altına almak için, başta PKK olmak üzere, komşularımızla da bizi gaileden gaileye sürüklemeye çalışıyorlar. İşte tam bu ortamda meydana gelen malum hâdiseler ve peşi sıra sükün eden gelişmeler, iç ve dış güç odaklarının arayıp da bulamadığı bir fırsat oldu. Onun için -olayları örtbas etmek isteyen marjinal bir kesim hariç- Çankaya'nın, hükümetin, muhalefetin, ordunun, emniyetin ve halkın bir an önce olayların sonuçlanmasını istemesine rağmen, onların bunu, bahsini ettiğim gerekçeye binaen kasıtlı olarak büyüttüğü kanaatindeyim.

2) Hâdiselere adı karışan insanların isminin geçtiği listede, benim de adımın zikredilmesine gelince;

a) Liderler zirvesinde görüşölen raporda birçok insanın isminin geçtiği günlerce yazıldı ve söylendi. Bu yazılıp söylenenler, ilgili ve yetkili merciler tarafından hiçbir tekzip

almadı. Daha sonra ne olduysa oldu; bir el bu listeye adımlı da ilave etti. Bunu kim, hangi maksatla yapmışsa mutlaka açıklığı kavuşmalı ve bu haberin kaynağı bulunmalıdır.

b) Olayı bana ilk haber verdiklerinde, ben meseleyi ölüm listesinde yer aldığı şeklinde anlamış ve hiç umursamamıştım. Hatta haberi bana ulaştıran ve beni benden daha çok düşündüğüne inandığım arkadaşın heyecan içinde olmasını farklı bir şekilde yorumlamıştım. Ben, dünyadan daha çok ukbâ beklentisi içinde bulunan bir insanım. Bu açıdan ölüm, bana bahşedilmiş en büyük ihsan ve lütuftur. Bir suikast neticesi öldürölme ise, onu da telkin ede ede nefsimde kabullendirmiş durumdayım. Onun için ne ölümden, ne de öldürölmekten korkmuyorum. Seve seve, güle güle onu karşılamaya hazırım.

Fakat neden sonra işin gerçek mahiyetini öğrenince, işte o zaman sabahlara kadar uyuyamadım. Bunu yapanları Rabbime şikâyet etmemek için dişimi sıktım, dilimi ısırdım, sürekli “Lâ havle” çektim. “Kadere teslim olmuşum; onun her hükmüne razıyım; beni alâkadar eden bir şey yok, Sen bilirsin Allahım!” dedim. Ve öyle sarsıldım ki, tabir caizse ot gibi oldum, bütün duygularım dumura uğradı. Neden? Çünkü benim şerefim, onurum, haysiyetim artık Allah rızasına giden yolu bir şehrah hâline getirme mefkûresi ile bütünleşmiştir. Bundan böyle bana râci olan her şey, bu mefkûreye ve onun etrafında kümelenen insanlara râcidir.

Pekâlâ, böyle bir iftiraya neden tevessül edilmiş olabilir? Dost-düşman artık bütün dünya biliyor ki, bu eğitim faaliyetleri etrafında kenetlenmiş insanlar, dünyanın dört bir yanına dağılmış müesseseleri ile misyonlarını hemen herkesin takdirini kazanacak biçimde yerine getirmektedirler. Devlet, millet, ülke menfaati ve bütünlüğü çerçevesinde yerine getirilen bu gayretler uzun vadede, inşâallah bugünkünden çok daha parlak bir konuma oturacaktır. İşte, ister şimdiki mevcut durum, isterse bu faaliyetlerin gelecek adına vaad ettiklerini önlemek adına karanlık gayelerle harekete geçen bazı kişi, kurum, kuruluş veya güç odakları, Kur’ân’a gönül vermişlerin önünü alabilmek maksadıyla böyle çirkin bir iftiraya tevessül etmiş olabilirler diye düşünüyorum. Fakat bu millet, böyle bir şeye kat’iyen inanmayacaktır, nitekim inanmamıştır da. Onlar, kendi hesaplarına belki hedefi çok iyi tespit etmiş, zamanlamayı güzel yapmış ve hamlelerini gerçekleştirmişlerdir ama, netice umdukları gibi olmamıştır.

Şahsen ben bu noktada, milletine ve ülkesine hizmeti hayatına hedef yapmış bir kadronun her ferdine bundan böyle bu türlü komploların yapılabileceği endişesini

taşıyorum. Özellikle küçük ve büyük çapta vazife eda eden insanların, bu yüzden kendilerine çok dikkat etmeleri ve böylesi komplolara sebebiyet vermeme hususunda a'zamî gayret ve dikkat içinde bulunmaları gerektiğine inanıyorum. Avcımın insafı yok; imanı ise hiç yok. Uyuşturucudan tutun da kadına varıncaya kadar birçok vasıtayı, bu yola adanmışları karalamak, itibar kaybına uğratmak ve böylece ademe mahkûm etmek yolunda kullanabilir ve menfur maksatlarına ulaşmak için her türlü kötülüğü yapabilirler. O yüzden, "Aman dikkat!" diyorum.

Bu arada şunu da özellikle belirtmek isterim: Düşmanların saldırısından, dostların da gıpta ve haset damarlarını harekete geçirmekten her zaman uzak durmak, üzerinde hassas olunması gereken bir prensiptir. Bu sebeple, iyi bir mü'min, içte ve Rabbi ile münasebetinde olabildiğine derin, fakat dış görünüşü itibarıyla mukassî olmalıdır. Aksi hâl, nifak alâmetidir. Bu tür prensipleri, hayatî esasları pratiğe geçirmek zor olabilir. Dine ve millete hizmet, Allah'ın lütfu ve inayetiyle tasavvur ve tahayyül edilenin çok ötesinde cereyan ediyor. Düşünceler aksiyon içinde şekilleniyor ve her şey tabiatıyla açıkta cereyan ediyor. Gizlenecek bir şey yok. Ne var ki; bütün bu olup bitenler, düşmanca tavır içinde bulunan kişi, kurum, kuruluş ve güç odaklarının hasmâne düşüncelerini harekete geçiriyor.

Fakat ya dostlara ne demeli? Haberi tahkik etmeden, etme lüzumunu duymadan, sanki bir açık bekleniyormuş da bulunmuş gibi, hangi üslûpla olursa olsun, hiç kimsenin yapmadığı bir şekilde bunu manşetlere, spotlara taşıyan dostlara ne demeli? Bu davranışları ile, duygu ve düşünce açısından kendilerine hiç yakıştıramadığım münafıkça bir yaklaşım tarzı sergileyen bu arkadaşlara diyecek bir şey bulamıyorum..! Kur'ân, Hucurat sûresinin 6. âyetinde haberin tahkikini emrederken, bir telefon açma zahmetine dahi katlanmadan, bunu yayınlayan ve hasetleri imanlarının önüne geçmiş bu dostlara inanın bir şey diyemiyorum..!

3) Kur'ân, "*Bakarsınız, hayır zannettiğiniz şeyler hakkınızda şer, şer zannettiğiniz şeyler de hayır olabilir. Allah bilir, siz bilemezsiniz.*"⁵⁰ buyuruyor. Bu âyet zaviyesinden bu son olay, zâhirî yüzü itibarıyla gerçekten şer ama, neticesi itibarıyla hakikî dost olanla olmayanı tefrik etmemize vesile olması sebebiyle hayırdır. Hâdiseyi ilk duyduğumuz andan bu yana, sizin tasavvur edemeyeceğiniz boyutlarda üzüldüm ve âdetâ şok üstüne şok yaşadım. Bugüne kadar hep iffetli kalmaya a'zamî dikkat göstermiş, hele maddî konularda milletin parasını kendi parasına değdirmeyecek kadar hassas, ölüp gittiğimde cüzdanımda kefen parası dahi bulamasınlar düşüncesine kilitli, kardeşlerim için dedikodu

olmasın düşüncesiyle, kût-u lâ yemût’la, yani ölmeyecek kadar geçimlerine yetecek bir parayla yaşasınlar diye dua dua Rabbine yalvaran bir insan olarak hem şahsım, hem de eğitim gönüllüleri adına tarif edilmez boyutlarda sancı duydum. Fakat yukarıda ifade ettiğim gibi, en azından gerçek dost olanla, olmayanı tefrik etmeye vesile olduğu için, bu hâdiseye yüzde yüz hayır nazarıyla bakıyorum.

4) Bu hâdiseye münasebetiyle şükranla ifade edeceğim bir başka gelişme de, şimdiye kadar ancak birkaç defa görüşme imkân ve fırsatını bulabildiğim bazı siyasî parti liderlerinin tv ekranlarına çıkarak hakkımda müspet kanaatlerini izhar etmeleri oldu. Ömrüm boyunca unutmayacağım bu mertçe, erkekçe davranışları yüzünden onlara karşı medyun-u şükranım. Fakat ben, onlardan gördüğüm bu civanmertliği, daha başkalarından da beklerdim. Bu çizgide sözü uzatmam ve birtakım mukayeselere girmem gönül incitebilir.

5) Kim ne derse desin ve ne yaparsa yapsın, Allah’ın tevfiik ve inayetiyle, din ve ülkemiz adına hayatlarını ortaya koymuş er oğlu erlerin temsil ettiği bu gönüllüler hareketi, misyonunu hakkıyla yerine getirecektir. Ve gelecekte daha başka hizmet çizgilerinin hemen hepsi, uyum ve imtizaçları nispetinde onlarla bir ve beraber olacak, bu temiz su kaynağına kovanı salarak, kabiliyeti ölçüsünde istifade edecektir. Akli başında, sosyolojik gerçeklere vâkıf, mânâ ufku açık, hemen her insan bunu tahmin edebilir. Yalnız bu muhtemel gelişmelerin vukuat yerine konularak şimdiden düşmanca tavırlar takınılması ve birtakım komplolar üretilmesi ve uygulanması doğru değildir. Rızası istikametinde davranıldığı müddetçe, Rabbimin bizleri her türlü fitne, fesat ve şerden koruyacağına iman ve itminanım tamdır. Yalnız herkes dua etsin. Allah bizleri eşrarın şerrinden, füccarın keydinden, küffarın mekrinden, hussadın hasedinden muhafaza buyursun.

Bu ülkede bir zamanlar Bedüzzaman gibi bir dâhi ve aksiyon insanı, muasırları tarafından anlaşılammıştı... anlaşılammıştı da, sokaktaki sarhoşların dahi reddettiği “Bakkaldan rakı alıyor.” iftirasını ona yapmışlardı. Fakat tutmadı. Halkımız bu iftiralara kulak asmadı. İtibar kaybettirmek için yapılan şeyler, aksine onun itibarını artırdı. Bu son olayın da, İslâm adına aynı neticeleri doğurmasını Allah’tan niyaz ederim.

Bitirirken, bu iftira münasebetiyle, Hz. Âişe Validemiz’e yapılan zina iftirası olayının sık sık aklıma geldiğini itiraf edeyim. Malum o hâdiseye, Hz. Âişe’nin gözyaşı pınarlarını kurutmuş, o mübarek anamızı bildiği şeyleri dahi hatırlayamayacak bir hâle sokmuştu. Zira bir taraftan kendi iffeti, diğer taraftan babasının itibarı, annesinin şeref ve

haysiyeti, mensup olduğu kabilesinin durumu ve hepsinden öte Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namusu söz konusuydu. Dolayısıyla, o iftirayı şahsî bir olay olarak değerlendirmek doğru değildir. Onun için Hz. Âişe Validemiz, berâtı semadan Hz. Cebrail'in getirdiği vahiy ile tescil edilene kadar ağladı durdu. Bu arada cereyan eden gelişmelerde belki Allah Resûlü de dahil, birçoklarına karşı içinde bir burukluk hissetti. Çünkü Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: "Böyle bir şey yaptınsa istiğfar et, Allah Gafur ve Rahîm'dir." demişti. O da berât fermanı geldiğinde, anne ve babasının "Kızım kalk, Resûlullah'a teşekkür et!" teklifine: "Hayır, ben Allah'a teşekkür ederim!" cevabını vermişti. Hâlbuki o Hz. Âişe idi, karşısındaki de yeryüzünde vahyin temsilcisi. Demek ki o seviyedeki insanlar arasında bile bu türlü rencide olmalar olabiliyor.

Bununla mevhum liste olayı arasında ne türlü bir irtibat kurarsanız, onu da sizin irfan, iz'an ve idrakinize havale ediyorum.

DİPNOTLAR

50 Bakara sûresi, 2/216.

KURAN EZBER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّى ﴿١﴾ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى ﴿٣﴾ أَوْ
يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ﴿٤﴾ أَمَّا مَنْ اسْتَعْزَى ﴿٥﴾ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ﴿٦﴾
وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَى ﴿٩﴾
فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ﴿١٠﴾ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ﴿١٢﴾ فِي
صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ
بَرَّةٍ ﴿١٦﴾ قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ
نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾
ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ
إِلَى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾
فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعَيْنًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾
وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا
جَاءَتِ الصَّاحَّةُ ﴿٣٣﴾

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾
لِكُلِّ امْرِيٍّ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وَوَجْوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾
ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوَجْوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ
﴿٤١﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ﴿٤٢﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿1﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿2﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿3﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿4﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿5﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿6﴾
تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿7﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿8﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿9﴾
يَقُولُونَ ءَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿10﴾ ءَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿11﴾
قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿12﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿13﴾ فَإِذَا هُمْ
بِالسَّاهِرَةِ ﴿14﴾ هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ مُوسَى ﴿15﴾

إِذْ نَادِيَهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿16﴾ إِذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ
 ﴿17﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ ﴿18﴾ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ
 ﴿19﴾ فَارِيَهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿20﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿21﴾ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَىٰ
 ﴿22﴾ فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿23﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿24﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ
 نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿25﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَىٰ ﴿26﴾ ءَأَنْتُمْ
 أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنِيهَا ﴿27﴾ رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيَهَا ﴿28﴾ وَأَغْطَشَ
 لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَيْهَا ﴿29﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا ﴿30﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا
 مَاءَهَا وَمَرْعِيهَا ﴿31﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسِيهَا ﴿32﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ
 ﴿33﴾ فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ الْكُبْرَىٰ ﴿34﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ
 ﴿35﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَىٰ ﴿36﴾ فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿37﴾ وَآثَرَ
 الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿38﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿39﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ
 رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿40﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿41﴾
 يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا ﴿42﴾ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهَا ﴿43﴾ إِلَىٰ
 رَبِّكَ مُنْتَهِيهَا ﴿44﴾ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَنِ يَخْشِيهَا ﴿45﴾ كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا
 لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحِيهَا ﴿46﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾
 كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾
 وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾
 وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ
 سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ
 مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ
 يَوْمَ الْفُضْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾
 وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسِيرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا
 ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَابًا ﴿٢٢﴾ لَا يَشِينُ فِيهَا
 أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا
 ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وَفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا
 بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ
 إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿31﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿32﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿33﴾
وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿34﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا ﴿35﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ
عَطَاءً حِسَابًا ﴿36﴾ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنِ لَا
يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿37﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا
مَنْ أذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿38﴾ ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ
إِلَىٰ رَبِّهِ مَابًا ﴿39﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿40﴾

MEAL

ALLAH KELÂMI

KUR'ÂN-I KERÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ

(Ali Ünal)

FÂTIHA SÛRESİ

Daha kuvvetli rivayetlere göre Mekke'de, bazı görüş ve nakillere göre Medine'de, bazılarına göre ise de hem Mekke'de hem de Medine'de olmak üzere iki defa nâzil olmuştur. Umumî kabule göre, Kur'ân'dan ilk inen âyetler A'lâk Sûresi'nin ilk beş âyeti, bütün olarak ilk inen sûre ise Fâtiha Sûresi'dir ve 7 âyettir. Bir bakıma Besmele Fâtiha'nın, Fâtiha da Kur'ân-ı Kerim'in özü, hülâsası, çekirdeği hükmündedir. Bu sûreye, Kur'ân'ın ilk sûresi olması ve onu açması özelliğiyle Fâtiha dendiği gibi, namazlarda okunmasının farzıyeti (Hanefîlere göre vacip olması) ve sahip bulunduğu üstün şereften dolayı "es-Seb'u'l-Mesânî", sahip bulunduğu ana maksatlarıyla (Tevhid, Nübüvvet, Haşır, Adalet ve İbadet) bütün Kur'ân'ın aslı, kökü, çekirdeği olduğundan, Kitabın Anası manâsında "Ümmü'l-Kitab," okunarak şifa verdiği için "eş-Şâfiye" de denir. Fâtiha'nın 20'ye varan daha başka isimleri de vardır. Fâtiha'sız namaz olmaz.

¹Rahmân², Rahîm³ Allah'ın⁴ Adıy'la^{5/6}

1. Bütün hamd,⁷ Âlemlerin⁸ Rabbi⁹ Allah içindir;
2. Rahmân ve Rahîm;
3. Din (Hesap ve Hüküm) Günü'nün¹⁰ Mâliki.¹¹
4. (Allah'ım!)¹² Ancak Sana ibadet eder,¹³ ancak Sen'den yardım bekler ve dileniriz.¹⁴
5. Bizi Dosdoğru Yol'a¹⁵ hidayet et.¹⁶
6. Kendilerine nimet lûtfettiklerinin¹⁷ yoluna; üzerlerine gazap hak olmuş bulunanların¹⁸ ve dalâlette olanlarınkine¹⁹ değil. 1A

1. Bizzat Kur'ân-ı Kerim'de, "*Kur'ân okuyacağın zaman, (İlâhî Dergâh'tan, Allah'ın rahmet ve huzurundan) kovulmuş olan Şeytan'dan Allah'a sığın.*" (Nahl Sûresi/16: 98) emri vardır. Bu bakımdan, Kur'ân okumaya başlarken, Besmele'den önce *Eûzü bi'llâhi mine's-şeytani'r-racîm* denir. Bunun en kısa manâsı, "İlâhî Dergâh'tan, Allah'ın rahmet ve huzurundan kovulmuş olan Şeytan'dan, farkında olayım veya olmayayım, onun kalbime kurduğu santral vasıtasıyla içime sürekli vesvese üflemesinden Allah'a sığınıyor, O'na dayanıp, O'na tutunuyor, O'nun lûtfuna, yardımına ve ihsanına iltica ediyorum." şeklindedir.

2. *Rahmân*, Allah gibi, başka dile tam tercümesi mümkün olmayan bir isim sıfattır. Cenab-ı Hakk'ın bir sıfatı olmakla beraber, isim olma ciheti öne çıktığından, *Rahmân*

dediğimiz zaman hemen Allah akla gelir ve dolayısıyla Allah'ın dışındaki varlıklar için kullanılamaz. "Sonsuz ve sınırsız merhamet eden ve inanan-inanmayan, müslim-

gayrı müslim hiçbir ayırım yapmadan bütün varlığı, hayat, beka, rızık, kabiliyet, sistem, âhenk vb. sonsuz nimetlerle donatan” manâsına gelir. Rahmân, ezele bakar. Allah, Rahmân isminin rûhundaki merhamet ve o merhametin tecellisi ile kâinatı yaratmıştır. Bu bakımdan, kâinat Rahmân’ın eseridir ve Allah’ın, Rahmân ismiyle tecelli eden Rahmet’i her şeyi kuşatmıştır. Cenab-ı Hakk’ın kâinatla alâkalı iki türlü tecellisi vardır. Bunlardan biri, güneşin ışığıyla, ışığındaki renkler ve ısıyla yeryüzünün tamamında tecelli etmesi gibi, O’nun kâinatla alâkalı bütün isimleriyle birlikte umûmî tecellisidir ki, buna Vahidî tecelli denir ve bu tecellî, O’nun Celâl tecellisidir. İşte Rahmân, Allah’ın bütün isimleriyle bütün kâinattaki (Vahidî) tecellisinin kaynağıdır. Kâinata hakim olan muhteşem ve âhenktar sistem, tamamen Rahmân’ın tecellisinin neticesi olup, her şey, Rahmâniyet’in kanunları altında ister istemez Allah’a boyun eğmiş durumdadır. Bilhassa yeryüzü simasında bitkilerin ve hayvanların yaratılma, hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli sistem ve kabiliyetlerle donatılma, beslenip büyütülme ve idarelerindeki benzerlik, âhenk, düzen, lütuf ve merhamet, bütünyle Rahmâniyet’in şualarıdır.

3. Cenab-ı Hakk’ın (c.c.) ikinci tür tecellisi, güneşin her bir varlıkta tecellisi, hattâ şeffaf cisimlerde görünmesi gibi, her bir varlıkta belli isimleriyle, o varlığın kapasitesi ölçüsünde hususî tecellisidir ki, buna Ehadî tecelli denir ve Cemalî tecellidir. İşte *Rahîm*, Cenab-ı Allah’ın (c.c.) hususî rahmetini, yani, rahmetiyle her bir varlık için hususî (Ehadî-Cemalî) tecellisini ifade eder. Rahmân, küfür-iman, adalet-zulüm, hakkaniyet-haksızlık, güzellik-çirkinlik, iyi-kötü ayırımı yapmamasına mukabil, Rahîm, bilhassa yeryüzünde şuurlular âlemine bakar. Bu âlemde, dünyaya gelme, anne-baba, aile, ırk, renk, doğum ve ölüm yer ve tarihleri, fizikî yapı ve potansiyel kabiliyetlerin tayini ve vücudun çalışması gibi hususlar Rahmâniyet’in kâinatta tecelli eden cebrî kanunlarına tâbi olmakla birlikte, bu âlemin sakinleri olan insanları ve cinleri iradeyle donatma ve netice olarak iman-küfür, iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, doğru-eğri ayırımı Rahîmiyet’e ait bir tecellidir. Ayrıca, iradelerini doğru yönde kullanıp Allah’a iman ve teslimiyeti tercih edenlere dünyada hususî yardımda bulunma ve Âhîret’te de ayrıca mükâfatlandırma, yine Rahimiyet’in tecellisidir. Farz-ı muhal, Rahmânî tecelli olmasaydı, kâinattaki diğer varlıklar gibi, biz de yokluktan vücud sahasına çıkamazdık. Rahîmî tecelli olmasaydı, bu defa da irade sahibi olamaz, irademizi doğru yönde kullanamaz, Cenab-ı Hakk’ın sanat harikalarını idrak edemez, din-iman-İslâm-peygamber nedir bilemez, Cennet ve ebediyete eremezdik.

4. *Allah*, yaratılmaları, hayatları, hayatlarını devam ettirmeleri, rızıklanmaları, yetiştirip büyütülmeleri, ölüp sonra diriltilmeleri, yerlerine yenilerinin gelmesi... gibi her türlü hususiyetleriyle bütün varlıklarda, bütün kâinatta ve bütün zamanlarda tecelli eden isimlerin manâsını muhtevî, her türlü kemal sıfatlarına sahip, akla gelebilecek her türlü kusurdan, eksiklikten ve noksan sıfatlardan berî (mutlak uzak), beşer aklının asla idrak edemediği ve edemeyeceği, eşi, zıddı, benzeri olmayan Zât’ın has (özel) ismidir. Âlimlerin çoğunluğu, Allah isminin Kur’ân’ın diline başka bir dilden geçmediği, *lâh*, *lâhe* gibi başka kelimelerden türemediği ve mürekkep (iki isim

veya bir isim bir ekten meydana gelen bir kelime) olmadığı konusunda ittifak halindedir.

Allah (c.c.), Kendisi'ne ibadet edilmeye ve hayatın gayesi yapılmaya tek hak sahibidir (Ma'bud-u bi'l-hak, Maksud-u bi'l-istihkak). O, Zâtından dolayı sevilir. Her şey Allah'a bağlıdır ve Allah ile ayakta durmaktadır. Kâinatın yüzünün nûru ve ışığı Allah kelimesidir. Her hakikat Allah'a dayanır ve Allah kelimesinin olmadığı yerde ilimler evham, hayal ve seraptan ibaret kalır. O'nun varlığı o kadar açıktır ki, bir insan, kendisinin ve kâinatın varlığından şüpheye düşebilir, fakat O'nun varlığında asla şüphe söz konusu değildir. O, tecellilerinin şiddeti veya yoğunluğundan dolayı görülmez. O'nun nûru, O'na bakan gözler için bir perdedir. O, ma'bud olduğu için Allah değil, Allah olduğu için mâ'buddur. O, dertlilerin dermanı, yaralı gönüllerin şifasıdır. Kalbler, O'nu anmakla oturaklaşır. O'nu bulan her şeyi bulmuş, O'nu yitiren de her şeyi yitirmiştir demektir.

5. *İsim*, “yüksek oldu, yüce oldu” manâsına *Se-Mâ* fiilinden veya “alâmet oldu, işaret oldu” manâsına *VeSeMe* fiilinden türemiştir. Allah ism-i zâtıyla ilgili olarak, her iki manâ da nazara alınabilir ve dolayısıyla “Allah ismi”, Allah'ın zâtıyla ve isimleriyle yüce olduğunu, Allah dendiği zaman da insanın aklına yalnızca, önceki dipnotta kısaca ifade edilen hususiyetleriyle Allah'ın (c.c.) geldiğini ifade eder. Cenab-ı Allah (c.c.), Zâtıyla malûm değil, ma'ruftur. İlim, kuşatmayı gerektirir ve bilen, bilinenden büyüktür. Ma'rifet ise, en kısa, en öz manâsıyla tanıma demektir. Allah, Zâtıyla tanınır. O'nu tanımada eserleri fiillerine, fiilleri isimlerine, isimleri sıfatlarına, sıfatları şuûnuna, şuûnu da Zâtına birer menfez teşkil eder. Meselâ, güzel bir yazı (*eser*), aklımıza yazmak fiilini (*fiil*), yazmak fiili yazar ismini (*isim*), yazar ismi yazarlık sıfatını (*sıfat*), yazarlık sıfatı yazma fonksiyon, kabiliyet ve vazifesini (*şe'n*), bunlar da o yazının sahibini (*zât*) akla getirir. Bunun gibi, meselâ kâinat, baştan sona birbiriyle münasebet içinde sayısız eserlerin bütünüdür. Bütün bu eserler, yok iken var kılınmakta, yani yaratılmaktadır. Her yaratma fiilinden yaratıcı ismine, oradan yaratma sıfatına, yaratma sıfatından, O'nun münezzehiyetine muvafık şekilde böyle bir sığara ve “kabiliyet”e sahip olma hususiyetine, oradan da Yaratıcı Zât'a uzanırız. Bu seyahat, akıl ve tefekkürle zihnen olabileceği gibi, bilhassa Tasavvuf'ta sistemleştirildiği şekliyle kalb ayağıyla; gönlü günahlardan, Allah'ın dışında her şeyden (mâsivâ) temizleyerek, müşahede ve mükâşefe yoluyla da olur. Belki, en salim, özellikle ilimlerin çok fazla geliştiği, aklın ve ilmin öne çıktığı günümüzde çok daha önemli, her bakımdan daha câmî (kapsamlı) bir yol olarak, insanın mutlak Kudret karşısındaki mutlak aczini, mutlak Servet veya Zenginlik karşısındaki mutlak fakrını idrak ve dolayısıyla, parlak bir ayna veya şeffaf bir su damlacığı mesâbesindeki bu idrakte yansıyan mutlak Kudret ve Servet'e karşı mutlak şükür, bunların Sahibi'ne ulaşma, ayrıca başkalarını da ulaştırma adına mutlak şevk ve O'nun eserleri üzerinde tefekkür yoluyla da gerçekleşir.

6. Bu mübarek kelime (*Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm*: Rahmân, Rahîm Allah'ın ismiyle), İslâm'ın şiarıdır ve her hayırlı işe onunla başlanır. Bütün varlıklar, onunla hayata erer ve hayatlarını onunla devam ettirirler. Bu kelimenin manâsı,

“*Rahmân, Rahîm Allah’ın ismiyle*” olduğu gibi, ayrıca, “*Rahmân, Rahîm Allah’ın adına*”dır da. Yani, her varlık, yaptığı her hayırlı işi Allah adına ve O’nun ismiyle yapar. Küçükük tohumlar, O’nun Rahmâniyetinin kanunları altında Allah diyerek, Rahîmiyetini, yani hususî rahmetini dilenerek O’nun adına çimlenir, toprağın altında fenâ bulur (âdeta yok olur) ve sert toprağı, taşı, kayayı delip gün yüzüne çıkarlar. Öyleyse insan da, iradesiyle daima Allah demeli, her yaptığı hayır olmalı ve dolayısıyla O’nun adına, O’nun rızasını kazanma uğruna yapmalı; bu şekilde her işine Allah’ın ismini anarak, “*Bismi’llâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm*” diyerek başlamalıdır.

Besmele, bir takım âlimlere göre Kur’ân’ın her sûresinin ilk âyetidir ve dolayısıyla namazda da her sûrenin başında okunması farzdır. Hanefiler’e göre ise, her sûreden bir âyet değilse de, başlı başına bir âyettir ve Kur’ân’da sûrelerin başına konması, aralarını ayırmak ve teberrük içindir. Bununla birlikte, Fâtiha’nın başında ilk âyet olarak da kabûl edilir. Her ne şekilde olursa olsun, Besmele, Arş-ı A’zam’dan insanların kalbine uzanmış nurânî bir iptir; manâsındaki yüceliği kavrayıp feyiz ve bereketinden istifade eden herkes, ona tutunarak insanî arşa çıkabilir.

7. Önsöz’de, ayrıntılı meal vermeye çalışacağımız ifade edilmişse de, kavramları aynen tercüme etmek mümkün olmadığından, çalışma boyunca zaman zaman onları tercüme etmeden verecek ve dipnotlarla kısaca açıklamaya çalışacağız.

Hamd, övmek ve şükürden öte, ikisini de içine alan ve daha başka manâları da bulunan bir kelimedir. Övme, övülmeye lâyık bir sıfat veya başarı karşısında olur. Şükür, şuurlu varlıkların kendilerine ulaşan nimetler karşısında duyduğu teşekkür sözü ve tavrı olmasına mubakil, hamdde, kendisine hamedilen zâtın bütün sıfat ve fiilleriyle teşekkür, övgüye lâyık bulunması önemlidir. Hamd, Allah’tan bize bir iyilik veya nimet ulaşsa da ulaşmasa da, kulluğumuzu, aczimizi anlayıp, O’na minnet ve şükran duygularımızı ifade etme bakımından karşılıksız, beklentisiz ve samimî olarak O’na yönelmenin ifadesidir; dolayısıyla da, şükürden üstündür. Şükür, sadakat; hamd ise, ihlâs makamıdır. Hamd, ayrıca, nimete şükür değil, nimetlendirme fiilini ve nimet vereni idrak makamıdır da. Cenab-ı Allah (c.c.), bizatihî Allah oluşu, ayrıca Rahmâniyet ve Rahîmiyet’i, sonra bütün âlemlerin Rabbi olmasıyla bizatihî hamde lâyıktır. Diğer varlıklarda övgü ve teşekkür gerektiren ne kadar güzellik ve onlardan kaynaklanan ne kadar iyilik varsa, hepsi Allah’tan ve O’nun Rubûbiyeti’nin, ayrıca muvaffak kılmasının neticesi olduğu için, yaratılışın ilk gününden ebede kadar, her kim, kime, ne şekilde övgüde ve teşekkürde bulunursa, bunların hepsi öncelikle Allah’ a aittir. Bu bakımdan, *el-hamdü li’llâh* dendiğinde, kendisine dayanılan, şaşkınlığa düşüldüğünde kendisine sığınılan, ihtiyaç halinde kendisine el açılan ve sadece kendisine ibadet edilen bir ma’bud manâsı kastedildiği gibi, O’nun dışındakilere ma’budiyet vermeme manâsı da kastedilir. Ayrıca burada, Cenab-ı Hakk’ın sonsuz tasarrufu, sonsuz ve sınırsız Cemâl’i karşısında kendinden geçme ve kendini O’nun kapısında bir kul, bir köle görme manâsı da söz konusudur.

8. *Âlem*, “alâmet ve işaret olma” kökünden gelir. Bu açıdan, atomlardan, hattâ atomaltı parçacıklardan nebülozlara, galaksilere kadar her varlık kendi içinde bir bütün olarak Allah’ı gösterdiğinden, başlı başına bir âlemdir. Bunun yanısıra âlemler, temelde Gayb ve Şahadet Âlemi diye ikiye ayrılır. Lâhût Âlemi, Rahamût Âlemi, Ceberût Âlemi, Melekût Âlemi ve Misâl Âlemi, Gayb Âlemi’ne dahildir, Âlem-i

Şahadet, bütün gökleri ve yeriyle, içinde bulunduğumuz şu maddî âlemdir. Her bir âleme ayrı bir mekân aramaktansa, onu ayrı bir boyut gibi düşünmek daha yerinde olabilir. İçinde bulunduğumuz Şahadet Âlemi'nde bu âleme has biçimler alan hakikatler, her âlemde, yine o âleme has şekiller olarak tezahür eder. Meselâ, rüyada ruh, Âlem-i Misal'e girer ve hakikatlerin buradaki şekilleriyle karşılaşır. Âlemler, bir başka açıdan Ruhlar Âlemi, Şahadet Âlemi, Berzah Âlemi ve Âhret Âlemleri şeklinde de sınıflandırılır. Daha başka bir açıdan, fizikî ve astronomik âlemlerden de bahsedilebilir.

Âlem kelimesinin Allah'ın Rabb ismiyle birlikte kullanılması, bilhassa Rubûbiyet'in mutlak tasarrufu açısından önemlidir. Yani, canlı-cansız, basit-mürekkep (bileşik) her varlık, her sistem Allah'a bir işarettir. Bu işaret öylesine açıktır ki, âdeta cansız, katı maddeler ve bitkiler dahi şuurlu birer varlık şeklinde düşünülerek, âlem kelimesi, *âlemîn* şeklinde şuurlu ve akıllı varlıklar için kullanılan çoğul kalıbına dökülmüş, cansız ve şuursuz varlıklar, şuur ve akıl sahibi varlıklar gibi gösterilerek, Cenab-ı Allah'a işaret olma hususiyetleri vurgulanmıştır.

9. *Rabb*, ism-i fâil (özne) manâsında bir masdardır. “Terbiye eden, büyüten, yetiştiren, bakımını-görümünü yapan” demektir. İsm-i fâil olan “mürebbi” yerine, masdar olan rabb'in tercih edilmesi, Cenab-ı Allah'ın (c.c.) terbiyesinin kâmil terbiye ve dolayısıyla Rabb'in, mürebbinin ta kendisi olduğunu ifade içindir. Terbiye, cansızlardan bitkilere, oradan hayvanlara ve insanlara kadar her bir varlığın kendi sınırları içinde tekâmül etmesi, varlık gayesine, yani “kâb-ı kavseyn”ine, “kemalât arşı”na ulaştırılması demektir. Kâinatta geçerli bütün kanunlar, meselâ, gezegenlerin hareketi, genel çekme ve itme kanunları, canlılardaki neşv ü nemâ (doğma, gelişme, büyüme) ve üreme kanunları, kısaca bütün bu kanunlar, Rabb'in terbiyesinin birer ismi, birer unvanı olduğu gibi, insanların Din kaideleriyle terbiye edilip gerçek insanlığa yükseltilmeleri de, yine Rabb'in terbiyesiyledir. Bu sebeple, Tevhid-i Rubûbiyet, yani kelimenin tam manâsıyla, Allah'tan (c.c.) başka mutlak manâda bir terbiye edici varlık, kurum ya da disiplini tanımayıp, Rabb olarak yalnızca Allah'ı kabûl etmek, kâmil manâda Allah'a imanın esaslarındandır.

10. *Din*, “baş eğmek, itaat etmek, hakkını almak, borçlanmak, âdet edinmek, baş eğdirmek, hesaba çekmek, idare etmek, ceza veya mükâfat vermek, hizmet etmek, borç vermek” gibi manâlarıyla, *Dâ-Ne* fiilinin masdarıdır. Allah, insanı yokluk karanlığından varlık aydınlığına çıkarmış, fevkalâde mükemmel ve bütün kâinata model olarak yaratıp, yaratılmış varlıklar hiyerarşisinin zirvesine oturmuştur. Onun varlık hamuruna, ilk anda menfi gibi görünmekle birlikte, kendileriyle iradeye dayalı mücadele ve iyi yöne kanalize edilebildikleri takdirde büyük hayırlara vesile olacak unsurları da ilave etmiştir. İnsan, bu unsurlara mağlûp olmasın, özündeki güzellikleri de çürütmeden, hayırlarda kullansın diye peygamberler göndermiş ve nasıl davranması gerektiğinin kaidelerini ihtiva eden kitaplar indirmiştir. Bütün bunlar, Allah'ın insan üzerindeki emaneti, bir başka ifadeyle, insana verdiği borçtur. İstilahî (terim) manâsıyla Din, yukarıda sözünü ettiğimiz kaideler bütünü, insanları kendi iradeleriyle bizzat hayra sevk eden İlâhî kanunlar mecmuasıdır. İnsan, Allah'ın bu

nimeti karşısında O'na şükretmeli, Kitabındaki emir ve yasakları yerine getirmeli, yani O'na boyun eğip, itaat etmelidir. Allah, işte bu itaat ve itaatsizliğinden, şükür veya nankörlüğünden dolayı insanı bir başka diyarda (Âhîret) sorguya çekecek, ya onu mükâfatlandırarak veya cezalandıracaktır (tecziye). Dünya hayatı bir “gün” olduğu gibi, bu sorgulama ve tecziyenin (cezalendirme veya mükâfatlandırma) yapılacağı zaman dilimi de başlı başına bir “gün”dür. O gün, bütün iman, ibadet, muamelât ve ukûbât şubeleriyle Din'in manâ ve mahiyeti ortaya çıkacaktır. Bütün bu özelliklerinden dolayı bu güne, “Din Günü” denmiştir.

11. *Mâlik* kelimesi, melik şeklinde de okunur ki, bu itibarla, hem milk, hem de mülkün sahibi manâsına gelir. Allah (c.c.), Din Günü'nde yegâne meliktir. Dünyada, hikmeti ve onun iktiza ettiği imtihan gereği, bazıları belli ölçülerde hükümdarlık ve idarecilik hakkına sahip olabilir. Ne var ki, Din Günü'nde hüküm, sadece ve sadece Allah'a aittir. Yeryüzünde meliklik taslayanlar, orada kendi başlarının çaresine düşer ve çaresizlikle kıvrılır dururlar ve o gün sadece Hakîkî Mâlik konuşur: *Kimindir bugün mutlak mülk ve hakimiyet? Mutlak Bir ve bütün kâinat üzerinde Mutlak Hakim Allah'ındır* (Mü'min Sûresi/40: 16) Mâlik, ayrıca mülk sahibi demektir ki, Mahşer'i, Sırat'ı, Cennet ve Cehennemiyile Âhîret âlemlerinin mülkü ve sahipliği tamamen O'na aittir.

12. Bir hadis-i şerifte, Cenab-ı Allah'ın, “Fatihanın yarısı Benim, yarısı da kulumundur.” buyurduğu, onun bu âyete kadar Allah'a ait olup, bu âyetin, Allah ile kul arasında, bundan sonraki âyetlerin ise kula âit bulunduğu ifade edilir. (Müslim, “Salâh,” 38) İnsan, bu âyete kadar Cenab-ı Allah'a (c.c.) gâibde (3. şahıs gibi) hitap eder. Buraya kadarki âyetleri âdetâ O'na yükselmede merdiven gibi kullanır ve nihayet O'nun huzuruna çıkarak, bu âyetle, zikrettiği bütün sıfatlara sahip bulunan O Zât karşısındaki kulluk konumunu kavrama şuuruyla O'na doğrudan hitapla kulluğunu ifade etmeye çalışır.

13. *İbadet*, “bir işi azim ve hırsıyla yapma” manâsında *ABeDe* fiilinden türemiştir. Tam bir saygı, boyun eğmişlik, olabildiğine ürperti içinde ve belli bir sistem dahilinde, iç ve dış bütün duygular, fikrî melekeler, kalb, kafa, hisler ve vücudun tamamıyla Allah'ın istediği çerçevede yapılan kulluk demektir. Burada geçen *ibadet ederiz* ifadesi fiil olarak geldiğinden, aynı fiilden türeyen ve tevazu gösterme, yüz yere sürme anlamına gelen *ubûdet* ile, Mevlâ'ya karşı sistemli olarak kullukta bulunma anlamındaki *ubûdiyet*, *ibadet ederiz* sözünden anlaşılan manâya dahildirler. *Ancak Sana ibadet ederiz* demekle, Tevhid-i Ubûdiyet, yani, Allah'tan başka hiçbir güç ve hiçbir nesneye ibadet etmediğimizi/etmeyeceğimizi açıkça ilan ederiz.

Kelimenin fiil olarak kullanılması, ibadetin bir defaya mahsus olmayıp, bir sistem dahilinde tekrar-ber-tekrar yapılmasına; çoğul olarak gelmesi, cemaatle ibadetin daha güzel olduğuna ve (i) bütün organları, hücreleri ve zerrelereyle fert, (ii) herhangi bir yerde ibadet için bir araya gelmiş mü'minler, ve (iii) halka halka Kâbe'yi kible edinmiş bütün yeryüzündeki mü'minler olarak değişik cemaatlere işaret eder.

14. İslâm'daki Ma'bud-kul münasebeti bir başka dinde olmadığından, yanlış anlamalara yol açabilmektedir. Kadisiye savaşlarında İran orduları komutanının, “Mesajınız nedir? Ne için savaşıyorsunuz?” sorusuna, İslâm orduları komutanının elçisi Hz. Rebi' ibn Âmir'in (r.a.) verdiği cevap, İslâm'da kulluğun manâsını çok güzel ortaya koymaktadır: “Biz, insanları yerlerin basıklığından göklerin enginliğine, her türlü sahte ilâha ve güce tapınmadan bir Allah'a kulluğa ve sahte dinlerin karanlığından İslâm'ın aydınlığına çağırıyoruz.” (A. Cevdet Paşa, 1: 391)

Allah'a kulluk, başka her türlü kulluktan kurtulmayı gerektirdiğinden ve netice verdiği için, insan hürriyetinin yegâne vasıtası ve insan için yegâne şeref kaynağıdır. Allah'a kulluk dairesinde, peygamber dahil hiçbir insan diğerinden büyük değildir; yani ne kadar büyük olursa olsun, her insan kuldur ve asla ibadete lâıyk olamaz. Cemaatle namaz ve Hacc, bunun en açık olarak ilan ve müşahede edildiği ibadet tarzlarıdır. Bilhassa, güya insanın özgürlüğü adına Allah'a baş kaldırmış sistemlerin mensubu, Firavun misali biri de olsa, menfaati için en basit şeylere ibadet eden bir firavundur. İnatçı ve güçlü görünse de, bir lezzet için nihayet zilleti kabûl eder. Küçük bir menfaat ve lezzet uğruna, şeytan gibi şahısların ayağını öpebilir. Belki cebbar bir mağrurdur; fakat musibetler, kimsesizlikler, çaresizlikler karşısında kalbinde bir dayanak ve sığınak noktası bulamadığı için zâtında gayet âciz, acziyle beraber servet, güç ve iktidar sahiplerine sığınmış bir zelildir. Bütün gayesi, arzu ve heveslerini tatminden ibaret olduğundan, menfaatleri uğruna her yolu meşru gören hilekâr ve merhametsiz bir bencildir.

Buna karşılık, Kur'ân'ın talebesi olan mü'min, Allah'a kuldur ama maddî-manevî en büyük makam ve mevkî sahiplerinin bile önünde eğilme zilletine düşmeyen aziz bir kuldur. O, Cennet gibi en büyük bir menfaati dahi Allah'a kulluğuna gaye yapmayacak kadar samimi ve yürektendir. O, mütevazıdır, yumuşak huyludur, fakat kendisini Yaratıcısı'nın izni haricinde kimseye itaate mecbur bilmez. Zâtında fakirdir, zayıftır, ancak durumunun idraki içinde öyle bir Zât'ın kudret ve servetine dayanır ki, kimseye el açmaz, kimseden yardım dilenmez ve kalbindeki imanla dünyaya meydan okuyabilir.

15. “Dosdoğru Yol” olarak çevrilen *Sırât-ı Müstakîm* tamlamasındaki *sırat*, çoğulu olmayan bir kelimedir. İnişli-çıkışlı, bazen geniş bazen dar, geçilmesi zor yol demektir. Bir hadis-i şerifte, inişli-çıkışlı, kenarlarında surlar ve sınırlar, bir de dışarıya açılan kapı ve pencereler, kapılarının üzerinde örtüler bulunan bir yol veya köprü olarak tarif edilir. (Ahmed ibn Hanbel, 4: 182–183) Tarifte yer alan surlar ve sınırlar, (İslâm'ın temel ölçüleri) demek olan Şeriat'tır; kapılar, haramlardır. Surlar veya sınırlar aşılmamalı; baş, hiçbir zaman kapılardan dışarı çıkarılmamalıdır. Kur'ân, bilhassa belirlilik takısı “lâm-ı tarif”le birlikte kullandığında, tek bir sıradan bahseder. *Sırat*'a uzanan ve ona götüren yollar (*sebîl*) çoksa da, üzerinde yürümenin zor olması açısından hem geniş hem dar, inişli-çıkışlı olan *Sırat*, Allah'a götüren tek ve doğru yol olması açısından cadde-i kübra, yani büyük ve geniş bir şehrah (ana yol) demektir. *Sırat*'ın ‘müstakîm (dosdoğru)’ sıfatıyla anılmasının çok manâları vardır. Bu yol, her türlü aşırılıktan uzak, mûtedil, hiçbir eğriliği olmayan (Kehf Sûresi/18: 1) Kur'ân yolu ve İslâmiyet yoludur. Bu yol, ekonomi sahasında ne liberal ne devletçi,

idarî sahada ne mutlakîyetçi ne anarşiye açık, düşünce sahasında ne realist ne idealist, inanç sahasında ne maddeci ve dünyaya has ne de sadece uhrevîliği ve ruhbanlığı öngören bir yoldur. O, insan psikolojisini ve yaratılış gerçeklerini gözetken bir ‘orta yol’dur. O, ahlâkı ve insan terbiyesini de bu açıdan ele alır. Ondaki akıl melekesini (fakülte) *cerbeze* (demagoji) ve *hamakat* (ahmaklık) uçlarından *hikmet* merkezine; şehvet duygusunu *humûdet* (karşı cinse alâka duymama) ve *fücûr* (şehvî sapkınlık, hedonizm) uçlarından *iffet* merkezine ve gazap melekesini, *tehevvür* (aşırı ve yersiz öfke), zulüm ve korkaklık uçlarından *şecaat* (yerinde kullanılan cesaret) ve *adalet* merkezine çeker.

16. *Hidayet*, tatlılıkla elinden tutup götürme, birlikte gitme demektir ki, burada gerçek terbiye veya eğitimin de usûlü ortaya konmaktadır. Hidayet, Kur’ân’da kullanılan ıstılahî (terim) manâsıyla “iletme” demek değildir. “İletme” nötr bir kelimedir; halbuki hidayet, Kur’ân-ı Kerim’de bir-iki istisna dışında (*Sâffât Sûresi/37: 23*), müsbet manâda kullanılır ve kendisi bizatihî doğrudur. Nitekim zıddı *dalâlet* olup, doğru yoldan sapmayı ifade eder.

Hidayet kelimesi, âyette *He-Dâ* fiilinin emr-i hâzır (muhabata emir) kipinde (*ihdi*) kullanılmıştır. Bu kip, küçükten büyüğe dua ve rica ifade eder. *HeDâ* fiili, hem geçişli hem geçişsiz olarak kullanılır. Bu da, *hidayet*in hem vasıtalı hem vasitasız olabileceğine işaret eder. Cenab-ı Hakk (c.c.), imanı, insanların iradesi ve cehdi karşısında kalblerinde bir ışık olarak yakar. Fakat bu yakmada, insanların iradesi ve cehdi âdî bir şart olmakla birlikte, asla hidayet ve imanın asıl sebebi değildir. Bu gerçeği çok güzel anlatan bir sözde, “O, aramakla bulunmasa da, O’nu bulanlar, ancak arayanlardır.” denmiştir. Hidayette birinci vasıta, kitap ve peygamberlerdir. Peygamberlerin olmadığı zamanda ise onların çizgisini hiç sapmadan takip edenlerdir ki, bunlar, hemen bir sonraki âyette ifade edilecektir.

17. Ehl-i Sünnet’in Matüridiye koluna göre, akl-ı selim sahibi her insan kâinat ve hayat üzerinde tefekkürle Yaratıcı’nın varlığına ulaşabilirse de, kimse aklıyla *Sırat-ı Müstakîm*’i bulamaz. Meseleyi insanın sadece ferdî ve içtimaî (sosyal) hayatı açısından ele aldığımızda bile karşımıza çıkacak tablo şudur:

İnsan, varlıklar içinde müstesna bir yere sahiptir. En güzel şeylere meyleder ve en güzel şeyleri ister. Arzu ve isteklerinin tedarikinde çok sanatlara, çok mesleklere ihtiyaç duyar. İçtimaî bir varlık olarak, kendi emeğinin ürününü başkalarınınkiyle paylaşmak mevkiindedir. Bunun yanısıra, yukarıda arz edildiği üzere, sahip bulunduğu akıl, gazap, güç, şehvet gibi temel melekeler ve duyguları yaratılıştan sınırlandırılmamıştır. Bunların da terbiyesi gerekir. Dolayısıyla insan, gerek ferdî, gerek içtimaî hayatı açısından sırat-ı müstakîme, orta bir yola çekilmek mecburiyetindedir ki, bunun adı *adalet*dir. Bu adaletin temel prensiplerini bütün insanların aklı bir araya gelse yine de idrak ve tesbit edemez. Şu halde küllî bir akla ihtiyaç vardır. Bu küllî akıl Din şeklinde tecelli etmiş, Allah tarafından tayin ve tesbit buyrulup, peygamberler tarafından da tebliğ edilmiştir. Diğer insanlara düşen, tamamen ferdî sahaya ve içtihadı bırakılmayan temel hususlarda peygamberlere itaat ve onların çizgisini takip etmektir.

Allah'ın insanlara en büyük nimeti Din nimetidir. Bununla insanlar, dünyada ve Âhîret'te gerçek saadete ulaşır ve var olmanın hakikî gayesini gerçekleştirirler. Din, peygamberler tarafından tebliğ edilmiştir ve kâmil manâda onlar tarafından temsil edilmiştir. Peygamberlerin bulunmadığı zamanlarda ise, şu âyette anılan zatlar insanların Sırat-ı Müstakîm'e ulaşmasında ve bu yolda dosdoğru gidebilmelerinde rehberlik ederler: *Kim Allah'a ve (o şanı yüce) Rasûl'e gerektiği şekilde itaat ederse onlar, Allah'ın kendilerini (tam hidayet) nimetiyle serfiraz kıldığı şu seçkin insanlardan (en azından biriyle) beraberdirler (ve Cennet'te de onlarla beraber olacaklardır): nebîler; (bütün duygu, düşünce, inanç ve davranışlarında dosdoğru ve Allah'a karşı tam bir sadakat içinde bulunan) siddîklar; (başkalarının inandığı gaybî gerçekleri bizzat tecrübe eden ve onların doğruluğuna hayatlarıyla şahadet eden) şahitler ve (her söz ve hareketlerinde kusursuz ve ıslah gayesi güden) salihler.* (Nisâ Sûresi/4: 69) Her zaman siddîklar, şehidler ve (âyette geçen özel manâsıyla) sâlihlerden biri veya birkaçı mutlaka bulunur. Bunlar, bilhassa ilmî ve manevî sahada insanlara rehberlik yaparlar. Kur'ân, daha Fâtîha Sûresi'nde bizden Sırat-ı Müstakîm'e hidayet olunmamız için dua etmemizi istemekte ve herkes Sırat-ı Müstakîm'in ne olduğunu tam idrak edemeyeceği için de onu söz konusu şahısların yolu olarak tarif etmektedir.

Burada, İslâm'ın bazı kişileri öne çıkarıp, başkalarının bunlara sadece itaatı emrettiği gibi bir sonuca varılmamalıdır. Varlık âlemlerinde her topluluğun (ümme) mutlaka bir rehberi vardır. İradeyle serfiraz insanlık âleminde temel prensipler açısından yol gösteren bu rehberin etrafındaki topluluk, kamuyu ilgilendiren bütün meseleleri "istişare" ile halleder. Bu da, şüphesiz fikir, bilgi ve tecrübe sahibi olmayı gerektirir; hattâ buna teşvik manâsı taşır. Ayrıca Kur'ân, pek çok âyetiyle akıllı kullanmayı, tefekkürü, derin düşünmeyi, her meselenin künhüne vâkıf olmayı, ilmi ve ilmî araştırmayı emreder. Bundandır ki, belki de tarihte en geniş sistemli düşünce hürriyeti, 8-11. asırlarda İslâm dünyasında yaşanmıştır.

18. Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın nimetlendirdiği kişilerce temsil edilen Sırat-ı Müstakîm'in karşısında iki zümrenin yolundan da insanları sakındırmaktadır. Bu iki zümrenin, Sırat-ı Müstakîm'den sonra anılması, ilk anda onların bu yoldan sapan zümreler olduğunu akla getirmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de, Cenab-ı Allah'ın (c.c.) kasden bir mü'mini öldürenlere (4: 93), savaştan kaçanlara (8: 16), imandan sonra inkâr edenlere (16: 106), Din'e daveti kabûl ettikten sonra, hâlâ din hakkında ileri geri tartışıp, itirazlarda bulunanlara (42: 16), Allah hakkında kötü kötü zanlar besleyenlere (48: 6) gazap ettiğini okuyoruz. (Allah'ın gazap etmesi, bizim kızdığımız gibi bir kızma değildir. Böyle ifadelerden maksat, lâzım-ı manâ, yani o ifade ile neticede neyin kastedildiğidir. Dolayısıyla Allah'ın gazap etmesi, şiddetli cezalandırma ve mahkûm etme demektir.) Ayrıca, Allah'ı tanımayıp, haksız yere peygamberlerini öldürmeleri (2: 61), kıskançlık ve ırkçılık sebebiyle bile bile Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'a inanmayı reddetmeleri (2: 90), Hz. Musa (a.s.) zamanında Allah'ın Dini'ne girdikten sonra buzağıya tapmaları (7: 152, 20: 86) ve Sebt gününün haramlığını çiğnemeleri (5: 60, 7: 166) gibi sebeplerle Yahudilerin Allah'ın gazabına uğradıkları belirtilir. Temelde hemen hepsi Allah'ı tanımama ve O'na isyana dayalı bu davranış ve/veya sıfatların tamamı, en azından Efendimiz dönemi ve öncesi itibariyle, istisnaları dışında

Yahudilerde bulunduğu ve bu davranış ve sıfatlarıyla bu tür Yahudiler Allah'ın gazabına uğramanın tam temsilcileri oldukları için, Rasûl-ü Ekrem, “gazaba uğrayanlar” ifadesini bu kabil Yahudiler olarak tefsir buyurmuşlardır. (Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 2; İbn Hanbel, 4: 378) Yahudilerin burada sözü edilen davranışları ve defalarca Allah'ın gazabına uğradıkları Tevrat'ın pek çok yerinde de söz konusu edilmektedir. Meselâ: *Sayılar*, 16: 12–24, 31–35, 41–50, 21: 4–6; *Tesniye*, 4: 25–29; 9: 9–29. *Tesniye*, 9: 24'te Hz. Musa'nın, kavmine aynen şöyle söylediği anlatılır: “Sizi bildiğim günden beri Rabb'e karşı âsî oldunuz.”

Kur'ân-ı Kerim'de sözünü ettiğimiz Yahudiler için kullanılan ifadelerden çok daha sert İncillerde Hz. İsa'dan nakledilir. (Bk. *Matta*, 12: 34–35; 23: 2–7, 23–33.)

Bununla birlikte, sözkonusu davranış ve sıfatlar kimlerde bulunursa, onlar da *gazaba uğrayanlar* grubuna dahildirler.

19. Kur'ân-ı Kerim'de *dalâlet*, peygamber gibi en yüksek manevî makama sahip bir zâtın kendi seviyesinin az altında yaptığı bir işten Allah'a şirk koşmaya kadar dosdoğru yoldan her türlü sapmayı ifade eder. Genel ıstılahî manâsıyla, imandan sonra küfre düşüp, imanı küfürle değişme (2: 108), Allah'a şirk koşma (4: 116), Allah, melekler, bütün semavî kitaplar, iman noktasında aralarında ayırım yapmadan bütün rasûller ve Âhiret Günü'nden biri, birkaçı veya tamamına inanmama (4: 136) *dalâlet*in ta kendisidir. İşte, Hz. İsanın takipçileri, başlangıçta yolları doğru olduğu ve civanmertlikle Din'i kucaklayıp onun hakikatine sahip çıktıkları halde, daha sonra içlerinde yanlış yollara sapanlar *dalâlete düşenlerin* birinci derecede şümûlüne girdiği için, Peygamberimiz aleyhissalâtü vesselâm, bu ifadeyi onlar içindeki sapkınları kastederek, “Dalâlete düşenler, Hıristiyanlardır.” şeklinde tefsir buyurmuşlardır.

Allah Rasûlü aleyhissalâtü vesselâm, esasen belli karakterlere, sıfatlara ve davranış biçimlerine dikkat çekip, onları müşahhaslaştırdığı bu tefsiriyle gazaba uğramış ve sapıp gitmiş insanların, toplulukların ruh portresini çizmekte ve kimlerin hangi sıfat ve davranışlarla gazaba uğrayacağını, kimlerin de hangi davranış, inanç ve sıfatlarla dalâlete düşeceğini açıklamaktadır.

BAKARA SÛRESİ

Hicret'in hemen ardından Medine'de inmeğe başlamış ve yaklaşık 10 yıla yayılan bir süre içinde parça parça nâzil olmuştur. Takdim yazısında ifade olunduğu gibi, Kur'ân'dan ne zaman bir veya birkaç âyet inse ve bunlar hangi sûrenin hangi âyetleri ise, bizzat Peygamberimiz aleyhissalâtu vesselâm onları oraya kaydettirirdi. Bu sûre, 286 âyetiyle Kur'ân'ın en uzun sûresidir ve onun ayrıntılı bir özeti gibidir.

Rahmân, Rahîm Allah'ın Adı'yla.

1. Elif-Lâm-Mîm.¹

2. İşte (eşsiz, mucize) Kitap: Onun (Allah tarafından indirildiği ve baştan sona hakikatler mecmuası olduğu) hakkında hiçbir şüphe yoktur; o, müttakîler² (Allah'a gönülden saygı besleyip isyandan kaçınan, Din ve hayat kanunları olarak koyduğu bütün emir ve yasaklara hakkıyla riayet edenler) için baştan sona bir hidayet kaynağıdır.

3. O (müttakîler), sürekli yenilenir ve kuvvet kazanır bir imanla gaybe³ inanırlar; namazı bütün şartlarına riayet ederek, vaktinde ve aksatmadan kılarlar ve kendilerine rızık olarak (mal, güç, zekâ, bilgi...) ne lütfetmişsek, onun bir miktarını (Allah rızası için ve kimseyi minnet altında koymadan ihtiyaç sahiplerine) geçimlik olarak verirler.

4. Yine onlar, sana indirilen Kur'ân'a ve senden önce indirilen (Kitaplara ve Sahifelere) de inanırlar. Âhîret'e de şüphe götürmez bir kesinlikle iman ederler onlar.⁴

5. İşte o (kutlu) zatlar, (Kur'ân şeklinde tecelli eden hidayet kaynağına dayalı imanlarının neticesi olarak) Rabbilerinden gelen tam bir hidayet üzerinde (âdeta yükselebilecekleri son noktaya doğru seyahat ediyor gibi)dirler;⁵ ve onlardır gerçek mazhariyet sahipleri, gerçekten kurtuluşa ermiş olanlar.⁶ 1B

• Kelimeler ve dolayısıyla her kitap gibi kelimelerden oluşan Allah Kelâmı Kur'ân-ı Kerim, yazılı ve okunur şekliyle harflerden meydana gelir.

• Harflerin kendi başlarına manâsı yoktur; ancak onların oluşturduğu bir kelime bütün bir manâ ifade eder. Nasıl Fâtiha Kur'ân'ın, Besmele Fâtiha'nın çekirdeği kabul edilmiştir, bu harflerin her biri de bir hazinenin anahtarı konumundadır. Arapça'da – noktalar hesaba katılmazsa – bütün harfler el kaldırmadan yazılır ve her bir harf, *Elif* harfinin uzatılmış şekilleri gibidir. *Elif* de, noktanın uzatılmış halidir. Kâinat da Kur'ân gibi bir kitaptır ve kelimelerden oluşur. Müslüman ehl-i hikmet âlimler, kâinatı “Yaratılmış Kitap”, Kur'ân'ı “Vahyedilmiş Kâinat” olarak değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla mukattaa harflerinde, kâinattaki bütün varlıkların ve Kur'ân'daki bütün harf ve kelimelerin birbirleriyle içten münasebet halinde olup, hepsinin tek bir kaynağa dayandığına işaret vardır. Ayrıca, kâinata tek bir atomu ve Kur'ân'da tek bir kelimeyi, hattâ harfi yerli yerinde hâsıl etmek, bütün kâinatı ve bütün Kur'ân'ı meydana getirebilecek bir güç ve ilmin varlığını gerektirir ki, bu da, sadece Allah'a mahsustur.

• Harfler, kendilerinden çok, yazarına işaret eder. Bunun gibi, Kur'ân'daki her bir kelime ve kâinattaki her bir varlık, bir yönden kendini gösterse de, pek çok açıdan Yazarını/Yaratıcısını gösterir. Eşya ve hadiseleri, bu şekilde, ismî, yani kendilerine bakan değil, Yaratıcı'ya bakan

¹ . Kur'ân alfabesinde, *lâm-elif*'le birlikte 29 harf vardır. Kur'ân, bu harflerden 14 tanesini, “*Sâd, Kâf ve Nûn* (Kalem)” sûrelerinde olduğu gibi tek harf halinde, bazılarını da birkaçı bir arada (*Elif-Lâm-Mîm, Elif-Lâm-Râ, Hâ-Mîm* vb.) kullanır. Bu harflere *mukattaa harfleri* denir ve bunlar, Kur'ân alfabesindeki 29 harfe bedel 29 sûrenin başında gelir. Bu harflere ve bu şekilde kullanılmalarına pek çok manâ verilmiştir. Kısaca:

• Harfleri heceleme, yeni okumaya başlayanlara mahsustur. Bununla Kur'ân'ın ümmî bir topluluğa indiği vurgulanmıştır.

(harfi) manâlarıyla değerlendirmek gerekir. Böyle davranıldığı takdirde, eşya ve hadiseler gerçek ilmin kaynağı olur.

- *Elif* harfi hem Allah'ın, hem de hakikat-ı Ahmediye adına, (Hz.) Ahmed'in remzidir. Kâinatın çekirdeği Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nûru, mahiyeti, varlığın özüdür ki, bu, Hz. Ahmed'in hakikatıdır. *Elif* harfiyle remzedilen bu hakikat Muhammed olarak yeryüzünü şerefleştirmiş, O'nun risalet görevini yerine getirerek vefat etmesinden sonra yeniden Hz. Ahmed hakikatına bürünmüştür. Dolayısıyla, *Mim* harfi Hz. Muhammed'in remzidir, sembolüdür. *Lâm* harfi de, Hz. Cibril'i sembolize eder.
- Harflerin bu şekilde gelmesi, varlıklar arasında olduğu gibi, harfler arasında da içten münasebetlerin olduğunu gösterir.
- Bu harfler, İlâhî bir şifredir. İnsan düşüncesi onlara yetişemez. Bu şifrenin anahtarı, ancak Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'dadır.
- Bu harfler, Kur'ân'ın hiçbir modele dayanmadığını ve tamamen kendine has bir yolda yürüdüğünü gösterir.
- Kur'ân, nasıl inmişse, aynen korunmaktadır. Ne taklit gayesiyle dostları, ne de onunla mücadele adına düşmanları, onun tek bir sûresinin bile benzerini getirmeye muvaffak olamamışlardır ve olamayacaklardır da. Kur'ân'ın tek bir âyetini bile tamamıyla anlamak, Kur'ân'ın bütünü, harfleri, kelimeleri, cümleleri, âyetleri ve sûreleri arasındaki münasebetleriyle anlamaya bağlıdır.

2. *Müttakî*, "takva sahibi" demektir. *Takva*, korunma manâsındaki "vikaye" kökünden olup, korunma, kaçınma, Allah'ın korumasına girme anlamlarına gelir. Bu korunma, hem azaptan, hem de günahlardandır. Bunun da iki kanadı vardır. Birinci kanadı, Allah'ın insan hayatını düzenleyen ve bilhassa ulemâ arasında Şeriat-ı garrâ olarak da anılan Din şeklinde tecelli etmiş kanunlarına uymak, ikinci kanadı ise, Şeriat-ı tekvîniye olarak da adlandırılan ve (müsbet) ilimlerin konusu olan hayat ve kâinat kanunlarını keşfedip, onlara göre davranmak teşkil eder. Birincilere uyup uymamanın karşılığı daha çok Âhret'te, kısmen de dünyada, ikincilere uyup uymamanın karşılığı ise, daha çok dünyada, kısmen de Âhret'te görülür.

Kur'ân, takvayı elbiseye benzetir (7: 26) ve birinci, yani 'Din' kanadıyla üç dereceli bir takvadan söz eder (5: 93). Birinci derecesi, insanın avret mahallerini örten elbise gibidir ve iman dairesine girip, bilhassa farzları yerine getirmek ve büyük günahlardan kaçınmaktır. İkinci derecesi, imanda derinleşme, farzlarla birlikte sünnetleri, hattâ müstehapları da yerine getirme ve haramlarla birlikte mekruhlardan da kaçınma olup, vücudun tamamına giyilen elbise gibidir. Takvanın üçüncü derecesini ise, imanda daha bir derinleşme, marifet ufkuna ulaşma, Allah'ın razı olacağı büyük-küçük her türlü salih ameli mümkün olduğunca yerine getirmeye çalışma ve haram veya mekruh olabilir endişesiyle şüphelilerden de kaçınma oluşturur ki, kendisi güzel ve giyeni güzel gösteren elbise gibidir. Bu derecedeki takva, bir açıdan *ihsan* şuuruyla eş manâlıdır. İhsan şuuru ise, biz Allah'ı görmesek de, O'nun bizi gördüğünün şuuru içinde O'nu görüyormuşuz gibi ibadet etmek, her söz, davranış ve duygumuzda Allah'ın gözetimi altında olduğumuzu bilerek davranmaktır. Kur'ân, pek çok âyetinde gerçek kurtuluşa erenleri müttakîler ve muhsinler (ihsan sahipleri) olarak zikreder.

Takva, Allah katında insanî büyüklüğün tek ölçüsüdür: *Allah katında en şerefli, en değerli, takvada en ileri olanınızdır.* (49: 13)

3. *Gayb*, 'şahadet'in karşılığıdır. *Şahadet*, müşahede olunan, yani varlığı beş duyu ile algılanan demektir. O halde gayb, beş duyu ötesini ifade eder. Gayb, mutlak gayb ve izafi veya sınırlı gayb olarak ikiye ayrılır. Mutlak gayb, Allah'ın Zâtı, dünya hayatımız açısından Âhret hayatı ve uhrevî âlemlerdir. Melekler, ruhlar ve ruhanîler âlemleri de, normal insan duyuları açısından mutlak veya

yarı mutlak–yarı izafi/sınırlı gayba dahildir. Mutlak gaybın bilgisi, sadece Allah’a aittir. Şu kadar ki O, bu bilgiyi kullarından, bilhassa rasûllerinden dilediğine dilediği miktarda değişik yollarla açabilir. Sınırlı veya izafî gayb ise, şu anda bulunduğumuz yer ve zaman itibariyle beş duyumuzun dışında kalan saha demektir. Bu açıdan, geçmiş ve gelecek de sınırlı gayba dahildir ki, Kur’ân, geçmiş topluluklardan bahsederken *gaybın haberleri* tabirini kullanır. Bu tür gayb, araştırma, gerçek bilgi kaynaklarıyla kendilerine ulaşma ve zamanın ilerlemesi gibi yollarla kısmen gayb olmaktan çıkar.

Kur’ân’ın mü’minleri, her şeyden önce gaybe olan imanlarıyla tanıtması çok mühimdir. Çünkü varlık, şu görünür ve gözlemlenebilir maddî âlemle sınırlı değildir. Bu âlem, görünmeyen, gaybın tecellisinden ibarettir. Dolayısıyla, bu âlemin ve bu âlemdeki her varlığın, her hadisenin hakikatı, gayb âleminde yatar. Bu sebeple Kur’ân, ta baştan kalkış noktasını belirler ve mü’mine gerçek bakış açısını kazandırır. Bu âlem, gaybın bir tecellisi olarak, hakikatin ve bütün hakikatlerin kaynağı Cenab-ı Hakk’ın tanınması adına bir kitap gibidir. Dolayısıyla mü’min, bu kitabı okuyarak, onun Yazarını bulan ve O’na inanan insandır. Bu âleme de, ondaki her varlık ve hadiseye de işte bu iman açısından bakar ve bütün çalışmalarını bu temele oturtur. O zaman, bu âlemden derlenen bilgiler gerçek ilim haline gelir. İşte bu nokta, İslâmî epistemolojiyle (ilim anlayışı, bilgi felsefesi) modern epistemolojiyi birbirinden ayıran temel noktadır.

4. “Şüphesiz götürmez bir kesinlikle inanma” olarak tercüme ettiğimiz kavramın aslı *yakîndir*. *Yakîn*, nefsin her türlü şüpheden kurtularak sükûna ermesidir. İlme, bilmeğe dayanan *ilme’l-yakîn*, görmeğe veya müşahedeye dayanan *ayne’l-yakîn* ve bizzat tecrübeye ve yaşamaya dayanan ve Hak’la bâkî olma demek olan *hakka’l-yakîn* mertebeleri vardır. Meselâ, bir yerde tüten duman, ateşin varlığı için ilmî bir yakîn ifade eder. Ateşi görme, onun varlığı hakkında ayne’l-yakîn sahibi olma demektir. Ateşi, elimizi içine sokarak bizzat tecrübe etme ise, onu, en azından yakıcılık sıfatıyla hakka’l-yakîn tanıma mânâsına gelir. Âhiret hakkında yakîn sahibi olma, vahyin haber vermesiyle ilmî seviyede olabileceği gibi, kalbî müşahede ve mükâşefe yoluyla, vefat etmiş ruhlarla temas yoluyla, sadık rüyalar yoluyla, hattâ ilmî çalışmalarla da olabilir. Bunlar da, objektif planda ilme’l-yakîn dereceleridir.

5. Kur’ân, birkaç cümleyle mü’minleri tanıtarak, âdeta bütün ana esaslarıyla İslâm’ı da mucizevî bir şekilde takdim etmektedir. İslâm, kainattaki bütün gerçeklerin kaynağı olarak gaybe, yani Allah’a, vahye, dolayısıyla meleklere, peygamberliğe ve bunlar vasıtasıyla Allah’ın bildirdiği bütün gerçeklere iman esasına dayanır. Vakitli olarak dosdoğru kılınan namazlarla yükseltilir. Allah’ın rızık olarak verdiği her şeyden muhtaç olanları faydalandırmakla içtimaî hayatın köprülerini kurar. Bütün semavî kitaplara ve peygamberlere imanı emretmekle, ilk insandan bu yana bütün mü’minleri tek bir kardeşler cemaati halinde kuşattığı gibi, Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm’ın bütün peygamberlere halef, dolayısıyla seleflerinin vazifelerini tamamıyla üzerine alan, bütün önceki ümmetlere de rasûl en büyük peygamber, O’nun ümmetinin de bütün ümmetler üzerinde şahit olduğunu ortaya koyar. Âhiret’e yakîn derecesinde imanı da anarak, halkayı tamamlar ve varlığı başı ve sonuyla, daha doğrusu ebediyetle birleştirir.

6. “Gerçek mazhariyet sahipleri, gerçekten kurtuluşa ermiş olanlar” şeklinde tercüme edilen ifadenin aslı *müflihûndur* ve “felâh bulanlar” demektir. Kur’ân-ı Kerim, bu kelimeyi mutlak bırakmakla, yani neyden kurtulduğunu, felâha erildiğini anmamakla, herkese has bir mazhariyet şeklinde kapıyı açık bırakmaktadır. Bazısı için Cehennem’den kurtulmak, bazısı için Cennet’in üst katmanlarında yer almak, bazısı için Cennet’te Cenab-ı Allah’ı her türlü kemiyet (nicelik) ve

keyfiyet (nitelik)ten uzak olarak müşahede etmek, bazısı için, O'nun rızasını kazanmak felâh bulmadır ve mazhariyettir.

Kur'ân-ı Kerim, neticedeki derecelere işaret etmekle iman, ihlâs ve salih ameller işlemekteki derecelere de imada bulunmuş olmaktadır. *Müflihûn* kelimesinin mutlak bırakılmasındaki manâ çeşitliliğini ifade edebilmek için “mazhariyet sahipleri” ifadesini de kullanmayı tercih ettik.

6. (İman etmeleri için kendini helâk edecek derecede gösterdiğin hırs ve iştiyaka rağmen) şu küfürde diretenlere gelince: (âkıbetleri hususunda uyarmak vazifen olup, sen de bu vazifeni elbette yerine getirmektesin. Ne var ki,) onları ister uyardımışsın, ister uyardımamışsın, onlar için fark etmez, çünkü iman edecek değillerdir.

7. Allah, onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiş olup, gözleri üzerinde de bir perde vardır.⁷ Çok büyük ve dehşetli bir azaptır onların hakkı.⁸

8. ⁹İnsanlar içinde öyleleri de var ki, hiç de inanmış olmadıkları halde, (insaniyete yakışmayan bir tavır olarak dilleriyle) “Allah’a da, Âhîret Günü’ne de inandık!” deyip durmaktadırlar.

9. Allah’a ve iman etmiş bulunanlara kendilerince hile yapıp güya onları kandırmakla meşguller. Halbuki sadece kendilerini kandırıp durmalarına rağmen (neyin faydalarına, neyin zararlarına olduğunu anlayacak derecede bir hisse bile sahip bulunmadıklarından), ne yaptıklarının farkında değillerdir.

10. Kalblerinin tam merkezinde (manevî hayat kaynaklarını kurutan, idraklerini körelten, karakterlerini bozan) gizli bir hastalık vardır; (gayz ve hasetlerine bir şifa olsun diye kurmaya çalıştıkları düzenler sebebiyle de) Allah, hastalıklarını arttırmaktadır.¹⁰ Sürekli yalan söyleyip durdukları için sadece çok acı bir azaptır onların hakkı.

11. (Hasta kalbleri ve ardı arkası kesilmez yalanlarıyla çıkarmaya çalıştıkları fitneler dolayısıyla) ne zaman kendilerine (mü’minlere düşen bir vazife olarak) “Memlekette bozgunculuk çıkarıp (bütün bir topluma zarar vermeyin!)” dense, “Ne münasebet! Biz, sadece ıslah edici, sulh ü salâhı temin edici insanlarız.” mukabelesinde bulunurlar.

12. Asla! Hiç kuşkusuz onlar bozguncuların ta kendileridir ama, (gerçek idrakten yoksun buldukları için, neyin ıslah neyin bozgunculuk olduğunun) farkında değillerdir.

13. Yine onlara ne zaman “Şu halkın, insan olan insanların iman ettiği gibi siz de iman edin!” dense, (gurur ve enaniyetleri kabarır da, halk çoğunluğunu küçümser ve nasihate ihtiyaçları olmadığını gösterir bir edâ ile,) “Yani şu beyinsizlerin¹¹ iman ettiği gibi mi iman edelim?” derler. Oysa asıl beyinsizler kendileridir, fakat (hakkı bâtıldan, imanı nifaktan, doğruyu eğriden, ilmi cehaletten ayırt edecek bir bilgileri olmadığından) bunu da bilmezler.¹²

14. İman etmiş bulunanlarla karşılaştıklarında (riyakârane ve onlardan görünmek için) “İnandık!” derler. Fakat (nifakın kalblerinde hasıl ettiği korku ve kimsesizlik hissiyle, desteksiz kalmamak için hemen kendilerine koşup küfürlerini ve onlarla olan ahdlerini tazeleme ihtiyacı duydukları sureta insan) şeytanlarıyla gizli mahfillerde halvet olduklarında ise, “Emin olun, sizinle beraberiz, sizin maiyetinizdeyiz; diğerlerine yaptığımız sadece alaydan, yüzlerine gülmekten ibarettir.” diye teminat verirler.

15. (Bu davranışları, sadece kendileriyle âdeta alay edilmesini ve dalâleti istemekten başka bir şey olmadığı için) Allah da alaylarının karşılığını vermekte ve bir süre daha gayesiz, başıboş sürüklenip dursunlar diye azgınlıkları içinde onlara mühlet tanımaktadır.

16. Onlar, hidayete bedel sapkınlığı satın almış kimselerdir ki, ticaretlerinden bir fayda görmedikleri gibi, (içinde yüzdükleri sapkınlıktan) kurtulmaya yol bulmaları da mümkün değildir.

7. Küfrün en önemli üç sebebi kibir, düşünce ve davranış sapması ile bu sapmadan kaynaklanan veya ona yol açan yanlış ve şartlanmış bakış açısı, bir de zulümdür. Bir insan, bilhassa bu üç önemli faktörün tesirinde, esasen Allah'a ayna olarak yaratılmış bulunan kalbini karartır, onu asıl fonksiyonundan saptırır ve onu âdeta bir mezbeleye çevirir. Nasıl dünyada kanunlara ve yapılış gayesine aykırı olarak kullanılan binalara mühür vurulur, Allah da, inanma kabiliyetini ebediyen kaybetmiş böyle bir kalbi mühürler.

Kalb, günahlardan, şartlı ve yanlış bakış açısından, kibirden ve zulmün getirdiği merhametsizlikten uzak olursa, o kalbin dışarıyla bağlantısını kuran duyma ve görme merkezleri de çalışır haldedir. Ayrıca, böyle bir kalbde bir tasdik noktası bulunur ve kulaktan giren vahiy ve baştan sona İlâhî hakikatler tecellisi olan kâinattan gözün topladığı deliller, onda iman ışığının yanmasına bir sebep teşkil edebilir. Fakat kalb, yukarıda sayılan sebeplerle aslî hüviyetini kaybederse, onda bir tasdik noktası aramak boşunadır. Neticede, kulak da vahyi duymaz, duysa da kalbe geçit vermez olur. Gözün kâinat üzerinde yaptığı çalışmalar ise, kalbde bir tasdik edici olmadığı için, küfrü artırmaktan başka bir iş görmez. Günümüzde, çoğu bilim çevrelerinin ateizmde ısrarının sebebi bu olsa gerektir!

8. Küfür, sonsuz azabı hak eden sınırsız bir cinayettir, çünkü o:

- Sınırsız nimetlere karşı bir nankörlük, dolayısıyla nankörlüğün en büyüğüdür.
- Sınırsız ve sonsuz olan Allah'a ve sıfatlarına karşı işlenmiş en büyük suçtur.
- Kâinatta Allah'ı gösteren sonsuz delillere, O'na şahitlik eden âdeta sonsuz sayıdaki varlığa, meleklerle; içlerinde hayatlarında hiç yalan söylememiş yüz binden fazla peygamber, milyonlarca evliya bulunan milyarlarca inanmış insanın Allah'a imanına karşı işlenmiş, onları yalancılıkla itham eden sonsuz ve affi mümkün bulunmayan bir iftiradır.
- İnsanın vicdanı, sınırlı gibi görünse de, esasen ebede bakıp, ebediyeti istediği için sınırsız ve sonsuzdur. Küfür, o vicdanı ebediyen mahveden bir fiildir. Bu bakımdan, iman ebedî mutluluğu ve lezzetleri netice verdiği gibi, "kabûl-ü adem", yani, – haşa – Allah'ın olmadığına ve diğer iman esaslarının geçersizliğine hükmetme mahiyetindeki küfrün de ebedî ve büyük bir azabı netice vermesi, onun özelliğindedir.

9. Kur'ân, önce az söz ve çok manâ ile mü'minleri ve onların şahsında İslâm'ı anlattıktan sonra, iki âyetle küfrün ve kâfirin karakterini tanıtip, bu âyetten itibaren 13 âyetiyle münafıkları nazara vermektedir. Bunun sebepleri:

- Münafık, aldatıcı ve tam bilinmeyen bir iç düşmandır. Düşman, meçhul olduğu zaman daha tehlikeli, aldatıcı olursa daha habis ve fesadı daha şiddetli, içerden olursa zararı daha büyük olur. Nifakın bilhassa İslâm dünyasındaki cinayetleri çok daha şiddetli olmuştur ve bunun için Kur'ân, nifak tehlikesine bilhassa dikkat çekmektedir. Söz konusu âyetlerde kullanılan kelimelere az bir dikkat bile, nifakları pek açık bazılarının yanı sıra, bugün İslâm dünyasını 'ateşe veren' şer şebekelerini, yer-altı komitelerini, gizli mahfilleri rahatlıkla görmeye yeter.
- Münafık, sürekli mü'minlerin içinde bulunduğundan, nifakın kötülüğü hakkındaki sözleri işite işite nifakın kirliliğini idrak edip, dilindeki Kelime-i Tevhid kalbine yol bulabilir.
- Alay, hile, iki yüzlülük, riya, yalan gibi kötü huy ve sıfatlar, kâfir kadar, hattâ kâfirden çok münafıkta bulunur. Bu sebeple, onlar üzerinde çok durmak gerekmiş, mü'minler de bu tür sıfatlardan sakındırılmıştır.

10. Kur'ân-ı Kerim'de, bu âyette olduğu gibi, yer yer zikredilen, "Allah, hastalıklarını arttırdı; kalblerini ve kulaklarını mühürledi; başıboş sürüklenip dursunlar diye, azgınlıkları içinde onlara

mühlet tanımaktadır” gibi ifadeler, asla cebrî, yani insan iradesini kabul etmemeye götürücü manâ ve mahiyette olmayıp, Kader ve beşerî iradenin gerçek mahiyetini ortaya koymaktadır:

İnsan, ameli, düşüncesi, davranışları, yani bizzat kendi “kesb”iyle böyle bir sonucu hak etmiştir; Allah da, adaleti ve insanın irade sahibi olmasının gereği olarak o sonucu yaratmaktadır. Yani Kur’ân, bu tür ifadelerde sebep ile neticeyi, fiili işleyenle (insan) yaratanı (Allah) bir arada anmaktadır. Kur’ân’ın ortaya koyduğu İlâhî Kader ve beşer iradesi gerçeği bu olmakla birlikte, Cebriye ve Mu’tezile, sebep için ayrı, netice için ayrı bir kader arayışına girme ve insanın ameli (kesbi) ile Allah’ın yaratmasını birbirine karıştırma gibi iki önemli hataya düşmüş ve biri insan iradesini bütün bütün reddetme gibi bir ifrata, diğeri de, güya Allah’a “çirkin fiil” nisbet etmeme gayesiyle, yaratmayı da insana verme gibi tefrite gitmiştir.

11. Kur’ân-ı Kerim, bir başka yerde münafıklardan bahsederken, *Onları gördüğün zaman kalıp ve kıyafetleri hoşuna gider. (Öyle bir ton ve üslûpla konuşurlar ki,) konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Gerçekte ise onlar, duvara dayalı giydirilmiş kütükler gibidir* (63: 4) buyurur. Bilhassa kâfir ve münafıkların elebaşları, mesleklerine, makam ve mevkilerine, şekillerine, zenginliklerine ve birtakım bilgilerine mağruriyet içinde, bilhassa yoksul, zayıf mü’minleri hep küçümsemiş ve onları “beyinsiz, dikkate değer herhangi bir görüş ve düşünceden yoksun ayak takımı” (11: 27) olarak görmüşlerdir. Oysa gerçek, bunun tam tersinedir.

Bu âyetler ayrıca ifade etmektedir ki İslâm, fakirlerin, kimsesizlerin sığınağı olduğu gibi, hakkı koruyan, hakikati muhafaza eden, gururu yasaklayıp, kibri def eden yegâne dindir. Kemâl ve şerefın ölçüsü İslâmiyet’tir. İslâm, ehl-i dünyanın ve makam mevki sahiplerinin ellerinde baskı ve zorbalık aracı olamaz, yapılamaz. Buna karşılık, nifakı doğuran garaz, gurur, kibir ve bencilliktir.

12. Âyet gösteriyor ki, hakkı bâtıldan, iman yolunu nifak yolundan ayırt etmek, ilim ve sağlam bakış açısıyla mümkündür. Bunun dışında, Kur’ân’da çokça geçen “Akletmezler mi? Akıllarını kullanmazlar mı? Düşünüp, ders ve tedbir almazlar mı? Hatırlayıp, öğüt almazlar mı?” ve benzeri ihtarlar, İslâmiyet’in ilim, selim akıl, hikmet ve mantık üzere kurulu bulunduğuna, her akl-ı selimin İslâmiyet’i kabûl etmesi gerektiğine bir işarettir. Buna karşılık cehalet, küfür ve nifakın en önemli özelliklerindendir.

17. Onların hali, şu kimsenin haline benzer: (Çölde giderken konakladığı yerde hem yalnızlığını gidermek, hem eşyalarını korumak, hem de zararlı hayvanlardan korunmak için gecenin karanlığında) bir ateş yakar; ateş etrafı aydınlatıp da (onun aydınlığında bir araya geldiği yol arkadaşlarıyla birlikte tam rahatladık dedikleri anda, kıymetini bilmedikleri ve koruma altına almadıkları için, yaktıkları o ateş sönüp gider; böylece) Allah, ışıklarını alıverir de, onları karanlıklar içinde bırakır ve artık hiçbir şey görmez olurlar.

18. (Gecenin karanlığı içinde ne bir ses, ne bir sada duyulmadığı ve esasen kulakları da her türlü yardım ve hayır sesine kapalı olduğu için) sağır dırlar; (hiçbir şey duymadıkları için) dilsizdirler, konuşamazlar; (doğruyu, aydınlığı

görmelerine mani olacak şekilde gözlerine perde indiği ve karanlıklara gömülü buldukları için) kördürler; artık bu halden kurtulup, geriye (ışığa) dönmeleri de mümkün değildir.

19. Veya (onların hali), her tarafı kaplamış karanlıklarla birlikte gök gürültüleri ve şimşekler eşliğinde yağın fırtınalı bir yağmura tutulmuş kimsenin haline benzer. Yıldırımların verdiği dehşet içinde, (sanki seslerini duymamakla onlardan veya onların çarpmasıyla gelebilecek ölümden kurtulmak mümkünmüş gibi) ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarının içine kadar sokarlar. Allah, (kudretiyle) kâfirleri işte böyle kuşatmıştır.

20. Şimşek, neredeyse gözlerini kör ediverecek: ne zaman çevrelerini aydınlatsa,

(bir ümitle) onun ışığında birkaç adım atarlar; üzerlerine karanlık çöküverince de, donmuş gibi kalakalırlar. (Aleyhlerine ittifak etmiş gibi görünen hava unsurlarının dehşeti içinde ölmeleri veya kulaklarının ve gözlerinin olmaması bu ızdıraptan kurtulmaları için temenni edilse bile, Allah bunu dilemiyor;) eğer Allah dilemiş olsaydı,¹³ onların işitmesini de, görmelerini de alırdı. Şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla güç yetirendir.¹⁴

21. (İşte mü'min, kâfir ve münafıkların halleri budur. Öyleyse) ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan (ve insanî mahiyet ve hüviyet içinde terbiye edip büyüten) Rabbinize, (hem yaratılışınızdan gelen bir ihtiyacın ve isti'dadın gereği, hem de sizi insanî kemalâta taşıyacak bir vazife olarak) ibadet edin ki, takvaya ulaşıp (Allah'a tam bir saygı ve O'ndan korku içinde, küfür, nifak ve bunların sebep olacağı dünyevîuhrevî musibet ve azaptan) korunma ümidi taşıyabilesiniz.

22. O (Rabbiniz) ki, yeri sizin için döşek (rahatlığında dayalı-döşeli) bir taban kılıp, göğü de (üstünüzde bir tavan, bir kubbe gibi) bina etti. Ve gökten su indirdi de, onunla size rızık

olarak çeşitli ürünler bitirdi.¹⁵ Şu halde, (Allah'tan başka ma'bud, rab, yaratıcı, rızıklandırıcı, nimet veren olmadığını, olamayacağını) bile bile,¹⁶ (Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde) Allah'a denkler tutup (başka ma'bud, başka yaratıcı, başka rabler edinmeyiniz).¹⁷

23. Eğer kulumuz (Muhammed)'e indirdiğimiz Kur'ân'ın Allah katından olduğu hususunda şüphe (ve dolayısıyla onun kulumuzun eseri olduğu iddiası) içindeyseniz (size yol açık, haydi durmayın), o (Kur'ân'ın) benzeri tek bir sûre meydana getirin; eğer iddianızda samimi iseniz, (vicdanınız da gerçekten böyle diyor ve kendi kendinizi kandırmıyorsanız), Allah'ı bırakıp da işlerinizde kendilerine müracaat ettiğiniz bütün yardımcılarınızı, güvenip bağlandığınız kimseleri (şairlerinizi, putlarınızı da) yardım için çağırın.¹⁸

24. Buna muvaffak olamazsanız –ki, asla olamayacaksınız– öyleyse, yakıtı insanlar ve (put mahiyetinde yontup taptığınız) taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış Ateş'ten sakının, kendinizi ondan korumaya bakın.

13. İşitme ve görme güçlerinin alınmamış olmasının, Allah'ın bir sıfatı olan Meşîet'e (Ezelî Bilme ve Dileme) bağlanması, önemli bir gerçeğe işaret etmektedir. Meşîet, sebeple netice arasındaki bağ ve esasen Allah'ın İlmi'nin bir unvanıdır. Allah, beşerî iradenin ne yönde tecelli edeceğini ezelde bildiğinden, ona göre takdirde bulunur. Netice üzerindeki asıl tesir ve yaratmaya gelince, o, tamamen İlâhî Kudret'e aittir. Sebepler, hikmetini kavrayamadığı ve ilk anda güzel görmediği bazı eşya ve hadiselerle bakarak Allah hakkında yanlış düşünce ve zanlara kaymaması için insan aklıyla o eşya ve hadiselerdeki İlâhî icraat arasına Kudret'in koymuş olduğu birer perdedir. Meselâ, ölümdeki güzelliği göremeyen insan aklı ile ölüm arasına hastalıklar, kazalar, musibetler konmuştur. Bu perdeler, insanın Hz. Azrail (a.s.) ve Hz. Allah (c.c.) hakkında yanlış düşünce ve zanlara kapılmasına mani olur.

İnsanın hangi ameller karşılığında ne ile karşılaşacağını, yani hangi sebebe hangi neticenin terettüp edeceğini tayin buyuran, bütünüyle İlâhî Meşîet'tir. İlim ve iradenin önemli bir yere sahip bulunduğu şuurlular âleminde de hakim olan bu büyük ölçüdeki mutlak “determinizm”, sonsuz bir İlim ve İrade'yi göstermesi bakımından, Allah'ın varlık ve birliğine kesin bir delildir.

14. Kur'ân-ı Kerim, önemli üslup özelliklerinden biri olarak, mücerretle müşahhasa, maddî olanla manevî olana, yalın anlatımla sanatlı anlatıma sık sık bir arada yer verir ve bunlar arasında geçişler yapar. Meselâ, hac yolculuğu için azıktan bahsettiği yerde en hayırlı azık, insanlar için birer nimet olarak elbise ve süsten söz ettiği yerde en hayırlı elbise olarak hemen takvaya vurguda

bulunur (Bakara Sûresi/2: 197; A'râf Sûresi/7: 26). Böylece, dünya hayatının da bir yolculuk olduğuna, hac yolculuğunun bir bakıma dünyaya adım atmakla başlayıp peşpeşe Âhiret âlemlerine uzanan yolculuğu simgelediğine ve bu her iki yolculuğun da takva azığıyla yapılabileceğine, diğer taraftan, insanı her türlü ayıptan, zararlı dış etkilerden koruyan ve gerçekte güzelleştiren elbisenin takva elbisesi olduğuna dikkat çeker.

Bunun gibi, ölmüş bulunan yerin, rahmet rüzgârlarının esmeye başlayıp yine 'rahmet' yüklü bulutları yüklenip götürmesinin ardından gelen yağmurlarla nasıl diriltiği orada her türlü ürünün nasıl boy verdiğini anlatırken, hem bununla Âhiret Günü ölümlerinin diriltilmesi arasında açık bir paralellik kurar, hem de imana açık kalblerin bütünüyle rahmet olan vahiy (Kur'ân) yağmurlarıyla dirilip, her türlü fazilet bitkilerine zemin teşkil etmesine kapalı bir istiareyle işaretle bulunur (A'râf Sûresi/7: 57-58). Yine, vadilerdeki ırmak yataklarının yağmur sularıyla beslenip üzerlerinde köpükler hasil ederek akışını ve insanlar madenleri işlerken yine benzer bir köpüğün meydana geldiğini ifadeyle, hakkı köpüklerin altında akıp giden ve uğradığı yerlere hayat taşıyan, insanlara kalıcı faydalar sağlayan suya, aynı zamanda köpüğü atılmış ve som haline gelmiş elmas gibi madenlere, bâtılı ise üste çıkan, fakat üflemeyle bile kaybolabilecek köpüklere benzetir (Ra'd Sûresi/13: 17). O bu benzetmeyi açıkça yaparken, diğer taraftan okuyucu da, vahyin, Kur'ân âyetlerinin yağmura, insan zihni ve kalbinin yağmurlarla beslenen vadilerdeki ırmak yataklarına, insanın eğitime konu bir varlık olarak ayrıca ham madenlere, insan eğitiminin bu madenlerin işlenmesine benzetildiğini anlar.

Ele aldığımız buradaki âyetlerde yapılan iki benzetme de gerçekten oldukça dikkat çekicidir. 17 ve 18'inci âyetlerde münafıklar, çölde giderken geceleyin bir ara arkadaşlarından kopan ve hem ışık hem ısı edinmek maksadıyla ateş yakan, fakat onun ışığında buluştukları arkadaşlarıyla anlam ve faydasını bilip takdir etmedikleri için bu ateşi Allah'ın hemen söndürüverdiği, dolayısıyla perde perde karanlıklar içinde kalmış yolcuya benzetilmektedir. Münafıklar, manen, yani hakikate karşı sağır, dilsiz ve kör oldukları gibi, çöl karanlığındaki halleriyle de, etraftan hiçbir ses alamadıkları için sağır, etrafta kendilerini duyacak ve bu sebeple seslenecekleri kimse olmadığından dilsiz ve etraflarını göremediklerinden dolayı da kördürler. Bu kuşatılmışlık içinde buldukları yerden geriye, bir ışık kaynağına da dönemeyecek durumdadırlar. Kapalı bir istiare ile vahyi ışık veya rahmet (yağmur) sağanağına benzeten ve onları bir başka açıdan nazara veren 19 ve 20'nci âyetlere göre ise münafıklar, kendilerini ışık sağanağı altında ışsızlığa mahkûm etmiş, sağanak sağanak yağın rahmetten, vahiy sağanağından istifadeyi bırakıp, bu sağanağa eşlik eden şimşek ve gök gürültüleri, yani İslâm'ı tebliğin harekete geçirdiği hadiseler sebebiyle rahmetin yağışını kendileri için ölüm olarak algılayan ve güya ölümden kaçmaya çalışan tiplerdir. Ölümden kaçıyoruz diye aslında rahmetten, ışıktan kaçmaya çalışmalarına ceza olarak Cenab-ı Allah, onların işitme ve görme duyularını almamakta, böylece onları sürekli korku içinde bırakmaktadır.

15. Atmosfer, portakalın kabuğunun portakalı sarması gibi katman katman dünyayı çevrelemiştir. Bunun, yeryüzünün etrafındaki hemen ilk katmanında hava tabakaları bulunur. Bu tabakalar, kâinatın muhtelif yerlerinden gelen zararlı ışıklardan dünyayı korur. Sadece dünyadaki hayat için faydalı olan ışınları geçirmekle, bir açıdan tavan veya gölgelik fonksiyonu görürler. Bulut ve yağmur da, göğün bu tabakasında oluşur.

16. Bu âyet, küfrün ilme dayanmadığını gösterdiği gibi, bilmenin de küfre mani olamadığına işaret etmektedir. Yukarıda arz edildiği üzere küfür, daha çok gurur, kibir, zulüm, yanlış bakış açısı, düşünce ve davranış bozukluğu gibi faktörlerden kaynaklanır. Küfür, mutlaka cehalete dayanmasa da, cehaleti doğurur. Çünkü, kalbinde bir tasdik noktası, küçük de olsa imana açık kirlenmemiş bir nokta bulunmayan insan, bütün beşerî-tabîî bilimleri yutsa da, bunlar, ancak onun cehaletini artırır. İlimle bilginin farklı şeyler olduğu unutulmamalıdır. Bilgi, sadece yenilip-içilen maddeler gibi bir malzeme, ilim ise, "süt" gibi, faydalı, hazmedilmiş bir netice, 'vücuda gıda'dır. İnsanı küfre götüren

veya küfürden kurtaramayan gurur, kibir, şartlanmışlık, yanlış bakış açısı, zulüm ve düşüncede-davranışta sapma gibi unsurlar, Kur'ân'a göre gerçek ilimle bağdaşmaz; çünkü *kulları içinde Allah karşısında ancak âlimler saygıyla ürperir* (35: 28).

17. Bu son iki âyet, pek çok gerçekle birlikte, Tevhid-i Ulûhiyet, Tevhid-i Rubûbiyet ve Tevhid-i Ubûdiyet'i (Îlâh, Rab ve Ma'bud olarak sadece Allah'ı kabûl etmeyi) mucizevî bir üslûp ve belâgatla hem ispat etmekte, hem nazara vermektedir. Yaratıcı, ibadet edilmeğe yegâne lâıyk ve hak sahibi (Ma'bud-u bi'l-hak), nimetlendiren, rızıklandıran ve yaratmakla kalmayıp büyüten, her varlığı hayatı ve hayattaki vazifesi istikametinde terbiye eden, gerekli organ, sistem, cihaz ve melekelerle donatan Rab olarak sadece Allah'ın kabûl edilmesi, bu üç Tevhid'in zaruretlerinden olduğu gibi, bizim ve atalarımızın yaratılmasından, yerin bizim için bir döşek kılınıp, göğün kubbe şeklinde bir tavan gibi bina edilmesine, oradan gökten inen yağmur ve bu yağmurla yerden bize rızık olarak ekinler çıkarılmasına kadar bütün hadiseler, bu üç Tevhid gerçeğini ispat etmeğe yeterlidir. Çevremizde şahit olduğumuz, birbiriyle iç içe ve biri olmadan diğerleri düşünülemez bu vakıalar (fenomen), Bir Îlâh, Bir Rab ve dolayısıyla Bir Ma'bud gerçeğini apaçık ortaya koymaktadır.

18. Kur'ân, önceki iki âyette Tevhid adına sıraladığı kâinat gerçeklerinden sonra, bu defa hem yine Tevhid, hem kendisinin Allah Kelâmı olduğu, hem de dolayısıyla Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'ın risaleti gibi üç önemli iman hakikatı adına tam bir meydan okuma edası içinde yeni ve güneşler kuvvetinde bir delil daha sunmaktadır. Evet, Ulûhiyet Risalet'siz, Risalet Kitap'sız olamayacağı gibi, Kitap Risalet'e, Risalet de Ulûhiyet'e en büyük delildir. Kur'ân'ın Îlâhî Kelâm olduğu hususunda burada takdim buyrulan delil, beşeri onun bir sûresinin bile benzerini meydana getirmekten âciz bırakan mucizeliğidir.

Kur'ân'ın indiği dönemde Arabistan'da en revaçta olan sanat belâgat, yani güzel söz söyleme, hitabet ve şiirdi. Kur'ân, bu noktada, kendisinin Allah Kelâmı olduğunu ve dolayısıyla taşıdığı ana maksatları ispat için onlara meydan okudu: "Eğer Kur'ân'ın Allah Kelâmı olduğundan şüphemiz var ve onu –haşa– Muhammed gibi, 40 yıl aranızda kalmış ve bu süre içinde lisanından tek bir mısra bile sadır olmamış bir zat yazdı iddiasında iseniz, haydi Kur'ân'ın bir mislini getirin. Bunu yapamadınız, öyle ise, bütün yardımcılarınızı, söz üstatlarınızı, taptığınız putlarınızı –ki, taptığınıza göre, sizden büyük olmaları lâzım– yardıma çağırın ve hiç olmazsa 10 sûresinin benzerini getirin. Bunu da yapamadıysanız, hiç olmazsa kısacık bir sûresinin benzerini getirin!" Ne o zamanki Araplar ve daha başka milletler, ne daha sonrakiler, buna muvaffak olabildiler ve Kur'ân, meydan okumasına devam ediyor. O zamanki müşrik Araplar, gururlarını inciten, aksi halde onları ve putlarını Cehennem yakıtı olarak ilan eden bu meydan okuma karşısında dinlerini, gururlarını, hayatlarını kurtarmak için böyle bir yola tevessül edebilirlerdi. Fakat yapamayacaklarını bildiklerinden, bu defa zor olan yola, Kur'ân karşısında kılıçla mücadelede başvurular.

Kur'ân'ın, bütün bir organizma gibi, her bir âyeti ve hattâ her bir kelimesi diğerleriyle içten bir münasebet içindedir. Âyetler arasında hem bir küll-cüz' münasebeti vardır; yani pek çok âyet, Kur'ân'ın kendi başına bütün ve bağımsız bir parçasıdır ki, Kur'ân'ın neresine konya yadırgamaz. Hem de, küllî-cüz'î münasebeti vardır ki, âyetler içinde pek çoğu, Kur'ân'ın bütününe temsil eder. Bunun gibi, Kur'ân'ın taklit edilemeyecek daha onlarca mucize özelliği vardır. Bu yüzden de, onu taklit etmek ve bir sûresinin bile benzerini üretmek mümkün değildir, olmamıştır ve asla olmayacaktır.

25. ¹⁹İman edip, imanları istikametinde işlerde²⁰ bulunanları ise müjdele: Onlar için sağlam, doğru, yerinde ve ıslaha yönelik (salih) (ağaçlarının arasından ve köşkerinin) altından

ırmaklar akan cennetler vardır. Ne zaman orada kendilerine rızık olarak (koku, tat, renk, şekil ve lezzetçe birbirinden farklı ve her defasında tazelenip yenilenen) meyvelerden ikram edilse, “Bu, bize daha önce de ikram edilmişti!” derler. Çünkü meyveler onlara, (ne olduğunu bilmedikleri bir yiyecek ile iştahları gitmesin, lezzetleri azalmasın diye) şekilce dünyadakilere ve bir önceki sefer ikram edilenlere benzer olarak sunulur. (O cennetlerde tek başlarına, yalnız ve dostsuz olacak da değillerdir.) Onlar için, (dünyadaki bütün eza-cefa sebebi hallerden arındırılmış ve) ebediyen tertemiz hale getirilmiş eşler de vardır. (Bütün bu nimetler dünyadaki gibi bir sonla, ölümlle kesilir mi gibi endişeleri de olmayacak) ve onlar, o cennetlerde sonsuzca kalacaklardır.²¹

26. Allah, (Ateş’ten korunup va’dedilen cennetlere girmesinde insan için bir vesile olan iman hakikatlerini zihinlere ve kalblere yerleştirme adına) bir sivrisineği, hattâ (gerek misal teşkil etmede, gerekse yapı ve sanat olarak) ondan daha büyüğünü veya daha küçüğünü misal getirmekten çekinmez.²² Zaten iman etmiş bulunanlar, (hem imanlarının gereği, hem de bu tür misaller imanlarını arttırıp güçlendirdiğinden ve onlardaki maksat ve hikmeti çok iyi anladıklarından,) onun gerçekten Rabbilerinden gelen hak bir misal olduğunu bilirler. Küfür kalblerinde yerleşmiş bulunanlar ise, (küfürlerinden kaynaklanan bir cehalet ve inatla), “Allah böyle bir misal getirmekle ne demek ve ne yapmak istiyor ki!?” derler. Allah, onunla çoklarını dalâlete atmakta ve çoklarını da hidayete erdirmektedir. Ama

Allah, onunla (başkalarını değil,) sadece fasıkları dalâlete atmaktadır.²³

27. O (fasık)lar, söz verip bağlandıktan sonra sözlerinden dönüp, Allah’ın ahdini bozar (onunla vicdanî irtibatlarını çözüp dağıtırlar). Bununla kalmaz, Allah’ın (insanlar arasında) kurulmasını ve korunmasını emrettiği bağları da kesip koparırlar ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar.²⁴ Böyleleri, (dünyada da, Âhîret’te de) her bakımdan kaybetmiş olanların ta kendileridir.

28. Allah’ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz hepimiz ölümler idiniz (içinizde kimin cesedini oluşturacağı çok önceden belirlenmiş bulunan her birinize ait zerrelere hava, su ve toprakta cansız ve dağınık bir halde bulunuyordu.) Derken O, size hayat verdi.²⁵ (Her biriniz için takdir buyurduğu belli bir süre hayatta kaldıktan) sonra, bu defa size ölümü verir.²⁶ (Dün ya ile Âhîret arasında bir ara âlem olan Berzah’ta O’nun dilediği kadar kalırsınız ve çok büyük inkılâpların ardından) O, tekrar sizi diriltir. Sonra, (yine çok büyük inkılâplar sürecinden ve âlemler içinden geçip) O’na döndürülürsünüz.²⁷

29. O (Allah) ki, (size hayat verme-den önce yeryüzünü bu hayatınız için hazırladı ve) yerde ne varsa hepsini (neticede sizi, yani insan cinsini meydana getirmek ve) sizin (istifadeniz) için yarattı. Bu arada (ilim, irade, kudret ve inayetini) gök tarafına yöneltti de, (orada bulunan gaz bulutu halindeki unsurları) yedi gök halinde nizama koydu.²⁸ O, her şeyi tastamam ve hakkıyla bilendir.²⁹

19. Bir belâgat mucizesi olduğu kadar, hem ulûhiyet gerçekleri, hem de mutlak-izafî bütün kâinat gerçekleri arasındaki muvazeneyi korumada bir denge mucizesi olan Kur’ân-ı Kerim, insanın irşadı adına terğib-terhib (rağbet-şevk verme ve sakındırmakorkutma) ve onun mânevî terakkîsinin iki kanadını teşkil eden havf-recâ (korkuümit) dengesini de en küçük bir sapmaya meydan vermeden muhafaza eder. Her bir ferдин ümit ve beklentisine göre nihaî kurtuluşla müjdelediği mü’minlerden sonra kâfirleri ve münafıkları tanıtıp, küfürde ısrar edenleri Ateş’le korkutmasının hemen ardından, iman ve salih amelin neticesini en ferahlatıcı ifadelerle haber

vermekle hem sıkışan ve ürperen ruhları rahatlatmakta, hem de iman ve salih amele teşvik ve terğibde bulunmaktadır.

20. Kur'ân-ı Kerim, *salih* (sağlam, yerinde, arızasız ve yapmaya, tamire yönelik) *amel* veya *iş* tabirini mutlak bırakır; yani hangi amellerin salih amel kategorisine girdiğini tek tek açıklamaz. Salih amel, her şeyden önce, Kur'ân ve Sünnet temeline dayanan İslâm'ın salih gördüğü amellerdir ve bu arada namaz, oruç, zekât, Hac gibi ve daha başka –uygulamada salihliklerini sağlamak ve salihlik dereceleri kişiden kişiye ve her kişinin onları yerine getirmedeki samimiyet, kabiliyet ve gücüne göre değişiklik gösterse de– zâtında salihliği kesin ve tartışılmaz ameller vardır. Bununla birlikte, Kur'ân'ın *salih amel* tabirini mutlak bırakmasında önemli bir espri söz konusudur. Her şeyden önce yer, zaman ve şartların bazı amellerin salih olup olmamasında önemli tesiri vardır. Meselâ, bir idarecinin dairesindeki ciddiyeti vakar, yani salih, mahviyeti ise zillettir, salih değildir; fakat evinde, aile fertleri arasındaki ciddiyeti kibir, mahviyeti tevazu olur. Zayıfın kuvvetli karşısındaki izzet-i nefsi övülecek bir vasıf olmakla birlikte, güçlünün zayıfa karşı izzet-i nefsi gurur ve büyüklenmedir. Bir insanın fedakârlığı ve müsamahası, kendisi adına ve şahsına yapılan kötülüklerle karşı olursa salih bir amel, fakat toplum ve milleti adına olursa hıyanettir. Daha da çoğaltılabilecek bunlar ve benzeri misaller, amellerin salih olup olmamasındaki yer, zaman ve şartların önemini gösterdiğinden, Kur'ân-ı Kerim, bu kavramı mutlak bırakmıştır.

Bu âyet, iman ve amel-i salih bir arada ama ayrı ayrı anmakla, amelin imandan bir cüz, yani imanın şartı olmamakla birlikte, amelsiz imanın nihaî kurtuluş için kâfi sebep teşkil edemeyeceğini, ayrıca, imansız herhangi bir amelin de Âhret adına hiçbir değerinin olmadığını ortaya koymaktadır.

21. Âyet, her mü'min fert için Cennet içinde cennetler bulunduğunu ifade ile, bu cennetleri, barındırdıkları nimetlerle birlikte tasvir etmektedir. Cennet'te en büyük nimet, Cenab-ı Hakk'ın ebedî hoşnutluğu ve bazı âyetlerde imaen, bazı hadislerde açıkça ifade buyrulduğu üzere, O'nun Cemâlini kemiyet ve keyfiyet (nitelik ve nicelik) üstü müşahede etmedir. Bunlar gibi ve daha başka türde saf ruhî-manevî lezzetler, Cennet nimetleri içinde en büyük olmakla birlikte, onların anılması belli bir seviyeyi ilgilendirdiğinden, Kur'ân-ı Kerim, çok âyetlerinde Cennet nimetlerini daha çok cismanî nimetler gibi sunar. Mü'minin bedeni ve nefsi, hem dünyada ona hizmet ettiği, hem de birtakım dünya nimetlerinden belli ölçülerde mahrum bırakılma ve belli zorluklara koşulma gibi yollarla terbiyeden geçip Cennet'e ehil hale geldikleri için mü'min, Cennet'te onlara has zevk ve nimetlerle de mükâfatlandırılacaktır. Bununla birlikte bu zevkler, sadece cismanî zevkler gibi ele alınmamalıdır. Bunlardaki cismanîlik, pak ve arınmış bir cismanîlik olduğu gibi, manevî yanı ağır basan bir cismanîliktir de. Meselâ, kadın olsun erkek olsun, her insan bir eşe, dosta, arkadaşına ihtiyaç duyar. İnsanın ihtiyaçlarını en fazla tatmin eden kalbine karşı bir kalbin bulunmasıdır ki, sevgilerini, aşklarını, şevklerini paylaşsınlar. Kalblerin an lâtifi, en şefkatlisi kadın kalbi olduğu için, Kur'ân-ı Kerim, Cennet'te daha çok erkekler için kadınları bir nimet olarak zikreder. Yoksa, orada kadınlar eşsiz, arkadaşsız kalacak değildir. Yardımlaşma, dertleşme, sohbet, rahmetten kaynaklanan karşılıklı muhabbet, şefkat ve ünsiyetin dünyada verdiği ve Âhret'te vereceği lezzet, eşlerin birbirlerine verdiği cismanî lezzetin çok üstüdedir. Ancak cismaniyetin altında ezilmiş ve onun lezzetlerine mağlûp olanlardır ki, yeme, içme ve ailevî münasebet gibi sadece cismanî zannettikleri lezzet kaynaklarında saklı bulunan çok daha öte manevî lezzetleri bilemediklerinden, Cennet'i de yalnızca bir cismanî lezzetler harası görebilirler.

22. Kendinden önceki İlâhî kitaplar gibi Kur'ân-ı Kerim de, pek çok mücerret gerçekleri tasvir ve anlatımda misallere, temsillere başvurur. Çünkü insanların çoğu bilgi ve idrak bakımından yeterli seviyede olmadıklarından mücerret gerçekleri her zaman anlayamayabilirler. Ayrıca Kur'ân, ana maksatları istikametinde insanların irşadını esas aldığı için, onların ürkmeyeceği ve hislerine ters gelmeyecek bir üslûp kullanır. Nasıl biz çocuklarla konuşurken onların dilini kullanırız, Kur'ân-ı Kerim de, indiği günden Kıyamet'e kadar her dönemde hemen her seviyedeki insanı muhatap almak ve herkesi tatmin etmekle beraber, insanların çoğu avam olduğundan, onların seviyelerini de gözetir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerim için, "beşerin idrak seviyesine İlâhî tenezzül" tabiri kullanılır. Öte yandan, insanların küçük gördüğü mutlaka küçük, büyük gördüğü de büyük demek değildir. Belki bazen tam tersinedir. Cisim küçüldükçe ondaki sanat ve değer arttığı pek çok örnek vardır. Sanat bakımından sineğin gözü ve pirenin midesiyle güneş sistemi arasında çok fark olmasa gerek. Hattâ canlı olmaları itibariyle, belki de birinciler daha büyüktür.

23. Âyet, Kader-insan iradesi konusunda, yukarıda 10. dipnotta izahına çalışılan gerçeği bir defa daha teyit etmektedir. Allah'ın bir insan için dalâleti yaratmasının, o insanı dalâlete atmasının en önemli sebeplerinden biri, fısktır. Fısk, terim manâsıyla, haktan sapma, sınırı aşma, ebedî hayatı terk edip onun kazanılacağı sahadan çıkma demektir. Fıskın da kaynağı, insanın hamurundaki akıl, şehvet ve gazap gibi üç önemli melekeyi veya kuvveyi, yerinde bir ahlâkî-manevî eğitimle, Fâtiha sûresi 15. dipnotta açıklanan hikmet, iffet ve şecaat-adalet orta noktalarından kaydırıp, uç noktalarda kullanmaktır. Esasen, zikredilen üç orta nokta veya fazileti bir merkez olarak düşünenecek olursak, en uç noktalara varıncaya kadar merkezden her türlü ve her ölçüde sapma, o ölçüde ve türde fısktır. Burada bilhassa küfür dalâletine sebep olarak anılan fısk tür veya derecelerinin neler olduğu, bundan sonraki âyette gelecektir.

24. Kur'ân kelimelerinin karakterini ve manâ zenginliğini görmek bakımından, aslında bu âyetin en kısa meâli şudur:

O (fasık)lar, söz verip bağlandıktan sonra sözlerinden dönüp, Allah'ın (meşîet, hikmet, ilim ve inayet atkılarında örülen ve kâinattaki genel âhenk ve düzeni sağladığı gibi, insan hayatında da sulh, sükûn, huzur ve düzeni sağlayacak ışıktan bir halat olan) ahdini bozar (onunla vicdanî irtibatlarını çözüp dağıtırlar). Bununla kalmaz, Allah'ın, (insanlar arasında) kurulmasını ve korunmasını emrettiği (kan/akrabalık ve din bağlarıyla, fertleri bir binanın taşları, tuğlaları gibi birbirine tutkun bir toplum hayatının gerektirdiği münasebet ve ayrıca ilim, zekâ, kabiliyet, akıl, güç gibi İlâhî nimetleri yerinde kullanma ve bunlardan başkalarını faydalandırma) bağlarını da kesip koparırlar ve (bataklığa düşmüş ve onulmaz bir hastalığa yakalanmış bir insanın başkalarını da o bataklığa veya hastalığa çekmek istemesi gibi, kötülüklerini bütün topluma, hattâ bütün insanlığa yayma teşebbüsü içinde) yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar. (İnsanlıktan ve İlâhî rahmetten uzaklaşmış) bu tipler, (dünyada da, Âhiret'te de fert ve toplum olarak) her bakımdan kaybetmiş olanların ta kendileridir.

Bu mealde parantez içi verilen manâların birer yorum olduğu düşünülmemelidir. Onlar, âyetlerde geçen kelimelerin karakterinin, dizilişinin, gramer kurallarının ve üslûbun ortaya koyduğu anlamlardır. Meselâ, *Söz verip bağlandıktan sonra Allah'ın ahdini bozar (onunla vicdanî irtibatlarını çözüp dağıtırlar)* ifadesinde "çözüp dağıtma" karşılığı kullanılan fiil *NeKaDa* olup, örülmüş kalın bir ip veya halatı çözüp dağıtmak demektir. Bundan, Allah'ın ahdinin, insanları birbirine bağlayan, ayrıca Allah ile insanlar arasındaki münasebeti te'sis eden nurânî bir bağ olduğu anlaşılmaktadır.

“Bağlama” manâsındaki *misak* kelimesi de, aynı manâyı kuvvetlendirmektedir.

Evet, Cenab-ı Hakk’ın ahdi, meşîet, hikmet, ilim ve inayet ipleriyle örülmüş nurânî bir şerit, bir halattır ki, ezelden ebede kadar uzanmakta olup, kâinatta umumî nizam şeklinde tecelli ederek, silsilelerini kâinatın her yanına ve bütün varlık türleri arasına dağıtmış, en önemli silsilesini ise insan türüne uzatmıştır. Bu halat, insan ruhuna pek çok istidat ve kabiliyetlerin tohumlarını ekmiş, bunların terbiyesini insan iradesine, insan iradesini de Şeriat’ın eline vermiştir. Bu bakımdan, Cenab-ı Hakk’ın ahdini bozmamak, ancak o istidatları İslâm’ın gösterdiği istikamette terbiye edip, lâıyk ve münasip oldukları yerlerde kullanmakla olur. Ahdin *nakzı*, onu çözüp dağıtma, bozup parçalama demektir. Meselâ, peygamberlerin ve İlâhî kitapların bazısını tasdik edip bazısını inkâr etmek, İslâm’ın bazı hükümlerini kabûl edip bazılarını reddetmek, bazı âyetleri güzel bazılarını –haşa – çirkin görmek gibi. Böyle bir bozup parçalama ise, hem kâinattaki ve hem de ve bilhassa toplum hayatındaki düzen ve intizamı zîr ü zeber eder. Çevre kirlenmesi dahil, dünyanın bugünkü hali buna en güzel misaldir. Âyetin devamı da, aynı gerçeğin başka boyutlarını aynı üslûp içinde ortaya koymaktadır.

25. Kur’ân-ı Kerim, Cenab-ı Allah’ın (c.c.) varlık ve birliğini insan zihin ve kalbine yerleştirme adına, her şeyden önce O’nun yaratıcılığını ve bu arada insan hayatını nazara vermektedir. Hayat, Ezeli Kudret’in en büyük, en lâtif, en dikkat çekici bir mucizesi, ayrıca en büyük nimetlerden biridir. Başta Cenab-ı Hakk’ın ezeli-ebedi varlığı ve birliği olmak üzere, bütün iman esaslarına başlı başına bir delildir. Hayat derecelerinin en basiti bitkilerin hayatı olup, bu hayatın da başlangıcı, çekirdekte veya tohumda hayat düğümünün uyanıp açılmasıdır. Hayatın keyfiyeti (niteliği) o kadar ortada ve apaçık gibi görünmesine rağmen, insan akıl ve bilgisi için halâ meçhuldür ve meçhul kalmaya da aday görünmektedir. Hayatı olmayan bir cisim, en büyük bir dağ da olsa tektir, yetimdir; münasebeti, sadece kapladığı mekânlarıdır. Buna karşılık, bal arısı gibi hayata mazhar küçük bir cisim, bütün kâinatla münasebete geçer, her şeyle alışveriş yapar, hattâ, “Kâinat benim mülküm, benim bağımıdır.” diyebilir. İnsan hayatı seviyesine çıkan hayat ise, aklın nûru, kalbin ışığı, hayalin sürati ile bütün zaman ve mekânları, hattâ bütün âlemleri dolaşır ve daha da ötelere uzanır. İnsan hayatı, maddî hayat, manevî hayat, ruhî hayat, nebatî (bitkisel) hayat, hayvanî hayat, beşerî hayat gibi şubeleri olmakla, âdeta bütün hayat derecelerini ve türlerini kapsar. Hayatın iç yüzü gibi dış yüzü de şeffaf olduğu için, onunla İlâhî Kudret arasında sebepler perdesi olmayıp, o, Kudret’in mülk yönü de melekût yönü de nuranî bir eseridir.

26. Ölüm de, hayat gibi yaratılmıştır ve hayat gibi bir nimet, belki dünya hayatından daha büyük bir nimettir. Çünkü her bir hayat mertebesinin neticesi ölüm, her mertebede ölümün neticesi ise daha üst mertebe bir hayattır. Meselâ bitkiler, hayvan ve insan organizmasında ölüp gıda olmakla hayvanî ve insanî hayat mertebesine, yenilebilen hayvanlar insan organizmasında ölüp gıda olmakla insanî hayat mertebesine yükselir.

Toprakta kendini feda eden ve ölen bir tohum, kendisi gibi binlercesini verecek bir bitki veya bir ağaca dönüşür. Aynı şekilde, insan da ölmekle, yani dünya hayatına veda edip toprağa girmekle ebedî varlığa erecektir. Ölüm, sadece bu yönüyle bile güzel ve hayattan öte bir gerçek, bir nimettir.

27. Âyette ifade edilen hakikati daha iyi anlamak için, onun benzer âyetlerle irtibatlı olarak biraz daha genişçe mealini vermek yerinde olacaktır:

Allah’ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz hepiniz ölümler idiniz (içinizde kimin cesedini oluşturacağı çok önceden belirlenmiş bulunan her birinize ait zerreler, hava, su ve toprakta cansız ve dağınık bir halde idi. Sonra bu zerreler, birden belli bir nizam ve kanun altında

elementler dünyasına, oradan kafile kafile belli prensipler ve düzen çerçevesinde bitkiler ve hayvanlar dünyasına gönderildi. Buradan gıda halinde alınıp, babalarınızın ve annelerinizin sulbünde bir sıvı, annelerinizin yumurtalığında yumurtacık haline geldi. Derken, annelerinizin rahminde aşılarmış bir yumurta oldu; et giydi, kemik giydi, kas giydi ve ceninin bu şekilde Kaderî kanunlara bağı gelişiminin bir noktasında Allah, ruhunuzu üfleyip) size hayat verdi. (Her biriniz için takdir buyurduğu belli bir süre hayatta kaldıktan) sonra, bu defa size ölümü verir. (Berzah Âlemi denilen ve dünya ile Âhiret arasında bir ara âlem olan kabir âleminde O'nun dilediği süre kalırsınız ve çok büyük inkılâpların ardından) O, tekrar sizi diriltir. Sonra, (yine bu çok büyük inkılâplar sürecinden ve âlemler içinden geçip,) O'na döndürülürsünüz.

Bu âyet, bazılarınca kendisiyle birlikte güya tenasühe (reenkarnasyon) delilmiş gibi gösterilen, *Rabbimiz, bize iki defa ölüm verdin ve bizi iki defa dirilttin* (40: 11) âyetiyle birlikte ele alındığında görülecektir ki, her iki âyet de aslında tenasühü reddetmektedir. Çünkü tenasüh iki defaya mahsus olmadığı gibi, Kur'ân, Bakara Sûresi'nin bu 28'inci âyetinde iki defa ölüm vermekten değil, bir defa ölüm vermekten ve insanların hayata getirilmeden önce "tabiat"ta, zerrelere dünyasında ölü halde bulduklarından söz etmektedir. Dolayısıyla buradaki diriltme öldükten sonra diriltme değil, zerrelere âleminde toprakta, suda, havada bulunan cesetleri hayata mazhar kılmadır. *Rabbimiz, bize iki defa ölüm verdin ve bizi iki defa dirilttin* âyetinde kâfirlerin mü'minlerden farklı olarak tadacağı ikinci ölüm ise, söz konusu âyetin mealinde açıklanacağı üzere, Berzah âleminde iken Sûr'a üfürme esnasında tadılacak ruhî bir ölümdür. Kaldı ki, âyetleri birbirini tefsir eden Kur'ân, ölüm kendilerine geldiği zaman gerçeklerle perdesiz karşılaşan kâfirlerin, salih amel işleyip, azaptan kurtulma gayesiyle yeniden dünyaya döndürülme arzularına karşı kendilerine "asla!" denileceğini ifade ile (23: 99–100), ölümden sonra dünyaya ikinci bir dönüşün olamayacağını açıkça beyan buyurmaktadır.

Âyetin, hayattan önce "ölülerdiniz" demesi, burada kullanılan "*küntüm* (idiniz)" kelimesi, her bir insan ferdinin zerrelere âleminde de bir nevi varlığı ve taayyünü olduğunu gösterir. Yani hava, su, toprak unsurları ve elementler, bitkiler ve hayvanlar âlemlerinde hangi zerrelere hangi insanın cesedini teşkil edeceği İlâhî İlim'de bellidir, kararlaştırılmış ve onun Kader programına tevdi edilmiştir. Bunlarda ve zerrelere fert fert insanların vücudunu oluşturması hareketinde de asla tesadüfe yer yoktur. İkinci olarak, âyet bu kelime ile, hayatın değerini ve doğrudan Allah'ı (c.c.) göstermesini apaçık ortaya koyma adına, insan cesedini oluşturacak zerrelere hayatsız olduklarına işaret etmektedir. Ayrıca, ölümün ve hayatın tamamen Allah'ın kudretinde olduğuna dikkat çekerek, sanki, "Zerrelere dünyasındaki cansız haliniz, 'tabiî, kendiliğinden' bir hâl değil, Allah'ın bir icraatı idi ve bu icraatının neticesinde ölü halde bulunuyordunuz." demektedir.

28. Bu âyet ve Fussilet Sûresi/41: 9–12 ayetleri yerin, Nâziât Sûresi/79: 27–30 âyetleri göğün önce, Enbiyâ Sûresi/21: 30 âyeti ise gök ile yerin birlikte yaratıldıklarına işaret ediyor gibidir. Ne var ki, âyetler dikkatle incelendiğinde Nâziât Sûresi/79: 30'uncu âyette geçen *ba'de zâlîka* (ondan sonra) ifadesinin zaman bakımından sonralığı, bu (Bakara Sûresi/2: 29) ve Fussilet Sûresi/41: 11'nci âyetinde geçen ve bu âyette "bu arada" manâsı verdiğimiz *sümme* kelimesinin ise zaman bakımından değil de derece, rütbe bakımından sonralığı ifade ettiği görülecektir. Bu durumda, gök ile yerin yaratılması konusunda şu açıklamada bulunulabilir:

Başlangıçta gökler ve yer veya güneş sistemi ile yer, Enbiyâ Sûresi/21: 30 âyetinde buyrulduğu üzere, Kudret Eli'nin esir maddesinden yoğurduğu bir hamur şeklinde idi. *Arşî suyun üzerinde idi* (11: 7) âyetinin işaret ettiği üzere, su gibi yayılıp dağılması ve suyun yerde hayata kaynak olmasına mukabil başlangıçta Allah'ın ilk icat tecellilerine merkez teşkil etmesi bakımından su

hükümünde olan esir maddesinden Hz. Allah (c.c.) atom ve molekülleri yaratmış, bunlardan bir kısmını yoğunlaştırıp, yoğunlaştırdığı kısımdan yerküreyi yaratmıştır. Yani, gök ve yer, başlangıçta aynı esir maddesi içinde veya halinde bir arada iken Allah onları veya o maddeden gök ve yeri ayırmış, ardından, o anda bir gaz bulutu halinde bulunan semayı, hadisteki ifadesiyle “gerilmiş bir dalga” şeklinde tanzim edip, güneş, ay ve yıldızlarla donatmıştır. Yerin yoğunlaşım kabuk bağlaması ve hayata hazır hale gelmesi ise bundan sonradır.

Yedi gök ifadesi, müfessirlerin farklı yorumlarına sebep olmuştur. Bu konuda şimdilik şunlar söylenebilir:

- Bütün fezayı kaplamış olup, gök cisimlerinin hareketi ve birbirleriyle münasebetlerini tanzim adına konmuş kanunları birbirine bağlayan ve ayrıca ısı, ışık ve emsalini taşıyıp yayan bir madde vardır. Bu madde, bilimin halâ üzerinde çalıştığı ve bir zaman ispatlayamamakla birlikte varlığını kabul ettiği esir maddesidir. Nasıl aynı atomlardan birbirine dönüşebilen buhar, su ve buz meydana gelebiliyorsa, bunun gibi, esir maddesinin yaratılıştaki kaynak olarak kullanılması esnasında da, yine esir olarak kalmak kaydıyla ondan farklı oluşumların ve türlerin ortaya çıkmış olması pekâlâ mümkündür. İşte, temeli esir olan bu farklı oluşumların her birine sema (gök) denmektedir.
- Bugün gökte Samanyolu gibi daha başka sistemlerin varlığı açık gerçeklerdendir. Bunların sayıları ise meçhuldür. Bir madenden kül, kömür, elmas, ateşten alev ve duman meydana gelmesi gibi, teşkil, tanzim ve tesviyeye tâbi tutulan her bir maddeden farklı tabakalar, farklı katmanlar oluşabilir. Dolayısıyla 7, hattâ Arapça’da 7, 70 gibi sayılar çokluk ifade etmesi bakımından, daha fazla sayıda gök bulunabilir.
- Bu konuda bir diğer mülâhaza da şudur: Kur’ân, güneş, ay ve yıldızların bulunduğu göğe *dünya seması* adını verir (67: 5). Kalan 6 sema ise, Âhiret âlemlerinin semaları olabilir.

29. Kur’ân-ı Kerim’in yaratılış gibi, bilimin konusu olan meseleleri ele alışını hususunda şu noktalar bilhassa kaydedilmelidir:

- Kur’ân fizik, kimya, biyoloji, astronomi türünde bir bilim kitabı değildir.
- Kur’ân’ın ana maksatları, daha önce de arz edildiği üzere, iman esaslarını, ibadet ve adalet gerçeğini zihinlere ve kalblere yerleştirmek ve insanları bu hususta irşad etmektir.
- Kur’ân-ı Kerim, bilhassa bugün bilimlerin konusu olan meseleleri, yeri geldikçe, “parantez-içi” ve kendi ana maksatlarını zihin ve kalblere yerleştirmede sadece birer delil olarak kullanır. Bunları kullanırken, inmeye başladığı ilk günden Kıyamet’e kadar herkese, her seviyeye hitap ettiği için herkesin anlayabileceği, bununla birlikte herkesi de tatmin edebilecek bir üslubu tercih eder.
- Kur’ân-ı Kerim, bu türden tekvinî meseleleri bir delil olarak ele aldığından, delil tezden gizli ve anlaşılmaz olamayacağı için, insanların çoğu da avam olduğundan, avamın anlayışına, hislerine ve gözlemlerine hürmet gösterir ve onları zihin karışıklığına itmez.
- Her şeye rağmen, Kur’ân-ı Kerim’in bilime ait konularla ilgili bütün ifadeleri mutlak doğrudur. Fakat bu ifadelerdeki manâ ve maksatlar, her zaman olmasa da çok defa yoruma açık bir üsluptadır. Bu sebeple ilme, araştırma ve incelemeye kapı açar, hattâ bunu teşvik eder mahiyettedir.
- Bilim, teoriler yumağıdır. Ortaya attığı teori yanlışlanır, bu defa bir başka teori ortaya atar. Bu şekilde araştırmaya kapı açar. Dolayısıyla, insan gibi göz önünde bir varlığı bile bütünüyle çözmesi, idraki mümkün görünmeyen bilimin, sonsuzluğu konuşulan kâinat hakkındaki, hele hele asla doğrudan inceleme ve gözlem sahasına alamayacağı yaratılış ve hangi tür için olursa

olsun hayatın başlangıcı konusundaki teorilerinin hiçbiri doğruya tam ulaşamayacaktır. Bu bakımdan, bilimin birtakım bulgu ve verilerine dayanarak Kur'ân âyetlerine asla itiraz edilmemeli ve ortada bir çelişki görüldüğünde zamanın ortaya koyacağı gelişmeler beklenmeli, en azından, Kur'ân'ın o ifade veya ifadeleriyle Cenab-ı Allah'ın ne kastettiğine iman edilmelidir.

Çünkü Kur'ân'ın her bir ifadesinde üç hüküm vardır:

- Bu, Allah kelâmıdır.
- Bu sözle Allah'ın murad ettiği manâ doğrudur, haktır.
- Allah'ın bu sözdeki muradı şu olabilir:

Bu üç hükümden ilk ikisini tasdik imanın gereğidir, inkârları küfürdür. Yorum ve araştırmalar, üçüncü hükümde cereyan eder. Bu konuda, (i) "Arapça'nın, daha doğrusu Kur'ân Arapçasının gramer kurallarını çok iyi bilmek ve bunlara bağlı kalmak; (ii) Belâğat kaidelerini çok iyi bilmek ve bunları da her zaman dikkate almak; (iii) Din'in muhkemlerini, yani kesin doğrularını ve prensiplerini çok iyi bilmek; (iv) Konu hakkında yeterli bilgiye ve iyi niyete sahip olmak şartıyla, her müfessirin yorumuna doğru veya doğrunun bir yanı, bir boyutu nazarıyla bakılabilir.

30. Düşün ki Rabbin, meleklerle³⁰ “Ben, yeryüzünde bir halife var kılacağım.” buyurdu. Melekler, “Orada bozgunculuk çıkaracak ve haksız yere cana kıyıp kan dökecek birini mi var kılacaksınız? Oysa biz, Sen’i hamdinle tesbih ediyor (Sen’i bütün kemal sıfatlarıyla anıp övüyor, bütün hamdin Sana mahsus olduğunu ve her türlü kusurdan ve Sana yaraşmayan her sıfattan ve fiilden münezzehtir bulunduğunu daima ikrar ve ilan ediyor), ayrıca, mutlak kudsiyetini izharla, kalblerimizi Sen’den başka her şeyden çeviriyoruz.” dediler. (Allah), “(Eşya ve ahkâm sizin malûmatınızla sınırlı değildir.) Sizin bilmediğiniz o kadar çok şey vardır ki, Ben onların hepsini bilirim. (Yeryüzünde bir halife var kılma irademle ilgili elbette pek çok hikmetler söz konusudur ve dolayısıyla yeryüzünde bir halife var olacaktır).” buyurdu.³¹

31. (Allah, yeryüzünün halifesi ola-rak tayin buyurduğu) Âdem’e, (bu misyonu sebebiyle melekler dahil bütün yaratılmışlar üstündeki mevkiinin bir alâmeti, aynı zamanda söz konusu vazifesini yerine getirebilmesinin vasıtası olarak) bütün isimleri öğretti.³² Sonra, (isimleri Âdem’e öğretilen) bütün nesnelere, (insanın genel manâda meleklerle üstünlüğünü ve yaratılıp yeryüzüne halife kılınışındaki hikmeti bildirmek için) isimleriyle birlikte meleklerle takdim buyurdu da, “Haydi, (Bana Ulûhiyet, Rubûbiyet ve Ma’bûdiyetime tam yakışır ibadet, tesbih, takdis sözünüz ve yeryüzünde hilâfetin manâsını idrakiniz) tam yerinde ve gerektiği gibi ise, Bana bütün bu nesnelere isimleriyle bildirin!” diye emretti.

32. (Melekler, hakikati idrak, aczle-rini itiraf içinde,) “Sen’i bütün noksanlıklardan, manâsız ve gayesiz iş yapmaktan tenzih ederiz. Bize ne öğretmişsen, bizim onun dışında hiçbir ilmimiz yoktur. Hiç şüphesiz, Alîm (her şeyi hakkıyla ve tam olarak bilen), Hakîm (her hüküm ve icraatında mutlak hikmetler bulunan) Sen’sin Sen!” dediler.

33. (İnsanın genel manâda meleklerle olan üstünlüğünü daha bir tebarüz ettirmek için Allah,) “Ey Âdem! Şu nesnelere onlara

isimleriyle bildir!” diye emretti. (Âdem) onları isimleriyle bildirince de, (meleklerle hitaben,) “Ben size, gökler ve yer, (yaratılışları, yaratılışlarındaki hikmet, dünleri, bugünleri ve yarınları adına) ne saklıyor, (onlarda size ve başkalarına) gizli ne sırlar varsa Ben hepsini bilirim; siz neyi açığa vuruyor, neyi de içinizde gizli tutmakta iseniz onları da bilirim demedim mi?” buyurdu.³³

34. ³⁴Yine düşün ki meleklerle, (ilmini, üstünlüğünü, hilâfete liyakatini kabul ve ona hilâfet vazifesinde yardımcı olma manâsında) “Âdem’e secde edin!” buyurduk.³⁵ Hepsi secde etti, ama (kendisine de secde emredildiği halde, cinlerden olan) İblis etmedi. Dayattı, büyüklendi ve secde etmeyi kibrine yediremedi; (böylece, yapısındaki potansiyel küfür sıfatı öne çıkıp bütün benliğini kapladı da) kâfirlerden oldu.³⁶

35. “Ey Âdem! Eşinle birlikte cennete yerleş.³⁷ (Baştan sona nimetler ve istifade yurdu olan) oradan dilediğiniz şekilde bol bol yiyin, istifade edin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın,³⁸ aksi halde zalimlerden olursunuz!” buyurduk.³⁹

36. (Kibir ve gururuna yenik düşerek Allah’ın emrine isyanla küfrünü ortaya koyan ve hem İlâhî huzur ve rahmetten, hem de cennetten kovulup insana da düşman kesilen) şeytan,⁴⁰ (daha önce kendisine karşı uyardırmamıza rağmen Âdem’e ve eşine yasaklanmış ağaçtan tattırarak) ayaklarını kaydırıldı ve onları içinde buldukları halden ve yerden çıkardı. Biz de, “İnin, artık kiminiz kiminize düşmansınız (ve böyle bir hayat süreceksiniz. Zaten içindeki her şey sizin için yaratılmış bulunan ve orada hilâfetiniz takdirim olan) yeryüzünde belli bir süreye kadar mesken tutup kalacak ve oradan tam yararlanacaksınız.” dedik.⁴¹

37. (Sürçmesinin farkına varan) Âdem, (hatasına mazeret aramaya kalkmadı; birden kendine gelip toparlanarak,) Rabbisinden (vicdan azabı ve pişmanlığı sebebiyle) kendisine telkin buyrulduğunu idrak ettiği bazı kelimeler aldı⁴² ve onlarla tevbe-istiğfarda bulundu.

Rabbisi de ona rahmetiyle muamele edip (bilhassa Kendisine tevbe ile yönelen mü'min tevbesini kabul buyurdu. Şüphesiz O, Tevvâb (kullarının tevbesine sadece mağrifetle değil, kullarına karşı) hususî rahmet ve merhameti pek bol olandır. fazladan mükâfatla karşılık veren)dir; Rahîm

30. 1993 yılında, okyanus diplerindeki termal kaynaklarda çok yüksek sıcaklık ve zehirli gazlar şartlarında 300 türden fazla mikro-organizmanın yaşadığı tesbit edilir.

O ana kadar hayat için güneş enerjisinin şart olduğu düşünülürken, “20. asır biyolojisinin bu en heyecan verici keşfi,” başka şartlarda da hayatın var olabileceğine ışık tutar. Oysa bilim, Kur’ân-ı Kerim’e baksa ve hayat denince sadece dünya üzerindeki hayatı araştırmaya idi, kâinatın hemen her yerinde, göklerde, güneşte, yıldızlarda, her yerin şartlarına göre bir hayat türünün varlığını asırlarca önceden kabullenebilir, araştırmalarını ona göre yapardı. İşte melekler, nurdan yaratılmış ve sema burçlarını dolduran varlıklardır. Nefs-i emmareleri ve Allah’a isyan kabiliyetleri bulunmadığından, her bir türünün kendine has ibadeti olup, bilhassa yaratılış ve kâinatın işleyişiyle ilgili (kevnî) hadiseler meleksiz düşünülemez. Allah’ın kâinatı sürekli idaresinde istihdam buyurduğu, O’nun icraatını alkışlayan, her bir varlığa, her bir hadiseye, her bir gök cismine, hattâ yere, sulara, dağlara, bitkilere, hayvanlara müekkel, yani onlar üzerindeki İlâhî icraata nazır, ayrıca onların tesbihlerini temsil ve Allah’a takdim eden melekler olduğu gibi, insan hayatında, peygamberlere Hz. Cebrail gibi vahiy getiren, Hz. Azrail ve yardımcıları gibi, insan ruhunun kabzedilmesinde vesile olan, Hz. Mikâil gibi, yeryüzündeki hayata nezarete bulunan büyük meleklerin yanısıra, Hz. İsrail gibi her baharda dört bir yana hayat üfleyen ve Kıyamet için Sûr’a üfureceği günü bekleyen, ayrıca Arş’ın Taşyıcıları ve Kerrûbiyyûn denilen daha başka büyük melekler de vardır. Bunların dışında, Yazıcı Melekler (Kiramûn Kâtibûn) insanların amellerini kaydederken, Koruyucu Melekler de (Hafaza), insanların korunmasına memurdurlar. Kur’ân-ı Kerim, *birtakım güzel neticeler için birbiri peşisıra gönderilenler, gönderilip şiddetli fırtınalar misali hızlı ve güçlü hareket edenler, (vahyin yazılı bulunduğu çok şerefli sayfaların muhtevasını) yaydıkça yayanlar, yayıp (hak ile bâtılın) birbirinden bütünüyle ayrılmasına hizmet edenler (77: 1–4) ve (Allah’ın emirlerini alıp) uçup giden ve (onları yerine getirmeye) dalanlar, (aldıkları emirle) sevinç ve şevk içinde hareket edenler, (İlâhî emirleri yerine getirmek için feza okyanusunda) yüzercesine hareket edenler, böylece birbiriyle âdeta yarışan ve (kâinatın idaresi adına üzerlerine düşen) işleri yerine getirenler (79: 1–5)* gibi pek çok melek türlerinden de bahseder. Melekler, savaşlarda mü'minlere yardım eder; Allah deyip bir daha sapmadan istikamet üzere gidenlerin üzerlerine rahmetle inerler; Allah’ın adının anıldığı ve dinî sohbet ve derslerin yapıldığı meclisleri dolaşırlar. Melekler yemezler, içmezler; cinsiyetleri yoktur, evlenip çoğalmazlar. Günaha kabiliyetleri olmadığından, mânen terakkî etmezler ve makamları sabittir.

31. Kur’ân-ı Kerim, bu âyete kadar, âfâkî deliller olarak göklerin ve yerin yaratılışını ve göğün nizama konuluşunu, en açık enfüsî delil olarak da insanın nasıl cansızlar dünyasından alınıp, yerde ne varsa hepsinin kendisi için yaratılacağı değerinde bir varlık haline getirildiğini Allah’ın varlığı, birliği ve Rubûbiyeti adına nazara vermişti. Bu âyetiyle ise, böylesine değerli bir varlığın elbette bir yaratılış gayesi olacağını, emrine verilen yerdeki vazifesini, bu gaye ve vazifeyi nasıl yerine getireceğini ve hepsinden öte, insanın mahiyet ve kıymetini açıklamaya geçmektedir.

İnsanın yeryüzündeki fonksiyonu hilâfettir. Hilâfet, Allah adına eşyaya müdahale ile yeryüzünü imar etme, oradaki nimetlerden yararlanıp, şükür manâsında ibadet ve taatta bulunma demektir. Bu da, hem ilim sahibi olmayı, yani eşyayı tanımayı, hem de ibadet ve taatın manâsını ve nasıl yerine getirileceğini bilmeyi gerektirmektedir.

Allah'ın, yeryüzünde bir halife kılacağını meleklere açmasındaki hikmet, insana ve meleklere müşavere (danışma) yolunu öğretmek, ayrıca meleklere, tekvinî manâda yeryüzünü ve oradaki varlıkları idare sorumlulukları da bulunduğundan, insanın halife kılınmasındaki sırla birlikte insanın üstünlüğünü kavratmaktadır.

Melekler, irade sahibi oldukları gibi, şehvet ve gazap güçleri de bulunan cinlerin yeryüzünü insandan önce nasıl fesada verdiklerini bildikleri için, insanın da aynı karakterde olacağı düşüncesiyle Cenab-ı Allah'a, "*Orada, sürekli bozgunculuk yapacak ve haksız yere cana kıyıp kan dökcek birini mi var kılacaksınız?*" diye sormuşlardır. Bu soru bir itiraz değil, hüküm ve icraatın hikmetini öğrenme maksadına yöneliktir.

32. Âyette, âdeta meleklerin Allah'a olan tesbih ve takdislerine mukabil, insana onlar üzerinde üstünlük veren bir husus olarak isimlerin öğretilmesinden söz edilmektedir. İnsanın asıl fonksiyonu ve vazifesi, yeryüzünde hilâfettir. Halife, "sonradan gelip yerini alan" manâsına geldiği için, yeryüzünde insandan önce oranın imarıyla vazifeli başka varlıkların bulunduğu anlaşılmaktadır ki, bu varlıklar, en kuvvetli ihtimalle cinlerdi. Onlar, isyanlarıyla bu vazifeyi hakkıyla yerine getiremediklerinden, onların yerine insanoğlu getirildi.

İnsanın hilâfet fonksiyon ve vazifesinin en önemli vasıtası ve ona melekler üzerinde mevki kazandıran unsur, âdeta meleklerin tesbih ve takdislerine mukabil, hattâ ondan daha öte değerinde bir husus olarak, kendisine "isimler" in öğretilmiş olmasıdır. İsimlerin şuurulu varlıklar için kullanılan *hüm* zamiriyle izafet (tamlama) yapılması, bu isimlerin sadece eşyanın değil, Hz. Âdem'in zürriyetinin isimlerinin de olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim Allah (c.c.), melekler ve insan arasında Gayb Âlemi'nde geçen bu hadise ile, aynı âlemde cereyan eden, Rab'bin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini alıp, onlara Rubûbiyetini tasdik ettirmesi (7: 172) hadisesi arasında bir münasebet olsa gerektir. Herhalde melekler, hem sahip kılındığı eşyanın bilgisi sebebiyle, hem de Hz. Âdem'in neslinden gelip iman, ilim, ibadet ve ahlâklarıyla yeryüzünü cennetlere çevirecek peygamberler, saffiler, velîler, mücedditler kabilelerini, hepsinden öte, Hz. Muhammad aleyhissalâtu vesselâm'ı, Ehl-i Beyt, Ashab ve ümmetini görmüş, en azından icmalen tanımış olmaktan dolayı, insanın üstünlüğünü ve yaratılıp yeryüzüne halife kılınmasındaki İlâhî hikmeti kavramışlardır.

Hız. Âdem'e eşyanın bilgisi icmalî olarak, yani genel ansiklopedik bir bilgi olarak verilmiş, sonra bu umûmî bilgi her peygamberde o peygamberin misyonuna göre tafsil edilmiş, böylece peygamberler manevî olduğu kadar, maddî-ilmî terakki sahasında da insanlara rehberlik yapmışlardır. Bu bilgi, en son Hız. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'da ve Kur'ân'da en tafsilli şekilde yer almıştır. Peygamberler, bilhassa mucizeleriyle ilmî (bilimsel) gelişmelere ışık tutmuş ve bu gelişmelerin nihaî sınırlarını çizmişlerdir.

İsimden kasıt, ayrıca, potansiyel öğrenme kabiliyetidir de. Hayvanlar, yeryüzüne hayat şartları âdeta kendilerine öğretilmiş olarak gelir veya gönderilirler. Pek çoğu itibarıyla doğar-doğmaz ayağa kalkar ve çok kısa bir süre içinde, hayat şartlarını önceden biliyormuşçasına hayata uyum sağlarlar. İnsanın ayağa kalkması bile ortalama bir sene aldığı gibi, sadece hayat şartlarını, menfaat ve zararını öğrenmesi yıllar ister. Demek ki insan, eğitim ve öğretimle terakkî etme mevkiinde bir varlıktır. İlim, eğitim ve öğretim, onun manevî tekâmülünün de en önemli şartlarındandır.

Hilâfet, Allah adına ve O'nun tayin ve tesbit buyurduğu sınırlar çerçevesinde yeryüzünde tasarrufta bulunma, yine aynı çerçevede eşyaya müdahale ile, yeryüzünü imar etme vazife ve fonksiyonudur. İnsan, bu vazife ve fonksiyonu yerine getirirken, Allah'ın kendisine verdiği ilim, kabiliyet, güç ve daha başka nimetleri kendinden bilir ve şeytanî bir tekebbürle kendisini yeryüzünün asıl sahibi kabul ederek ona göre tasarrufta bulunmaya kalkarsa, işte bu nokta, yeryüzünde bozgunculunun ve kan dökülmesinin başladığı noktadır. Bu bakımdan, onun saadeti, şerefi, yeryüzünün gerçekten imarı, neye mâlikse hepsini Allah'tan bilip, Allah karşısındaki acz,

za'f, fakr ve cehaletini idrakle, O'nun sonsuz Kudret, Kuvvet, Servet ve İlmi'ni yansıtan bir ayna olabilmeye yatmaktadır. İşte, gerçek manâ ve muhtevasıyla hilâfet de bu olsa gerektir.

33. İnsan, denebilir ki, yeryüzünde var edildiği günden bu yana orada bozgunculuk çıkarmak ve kan dökmekten geri kalmamıştır. Hemen her zaman insanların çoğunluğunu, Allah'a inanmayan veya O'nu gerektiği gibi takdir etmeyip şirk koşarak inananlar oluşturmuştur. Bununla birlikte, meselâ 100 meyve çekirdeği, çekirdek olarak kaldığında sadece 100 çekirdek değeri taşır. Fakat toprak altına konup çimlenmeğe bırakıldığında, 80'i çürüyüp gitse bile 20'si ağaç olsa, bu 20'nin değeri 100 çekirdekten kat kat fazla olur. Veya, 100 tavus kuşu yumurtası, yumurta olarak kaldığında işte o kadar bir değeri haiz olacaktır. Fakat bir anne tavusun altına konduğunda, diyelim ki 80'i bozulup 20 tavus bile çıktı; işte bu 20 tavus, 100 yumurtadan çok daha değerlidir. Aynen bunun gibi, insanlığın iman, ahlâk, ilim ve faziletle donanmış kesimi %20 de olsa, bu %20, hem sadece tamamı mücerret 'çekirdek' insandan, hem de %80 bozulmuş insandan daha değerli olduğu için, insanın yaratılıp yeryüzünde test ve terbiyeye tâbi tutulması hayır yanı çok daha ağır basan bir hadisedir. İhtimal ki melekler başta bunu görememişlerdi; fakat insandaki potansiyel zenginlik kendilerine belli olunca onu tam bir gönül rahatlığıyla kabullendiler.

34. İnsanın melekler karşısındaki potansiyel üstünlüğü ortaya konduktan sonra, artık hem insan hem melekler, hem de meleklerin zıddı varlıklar için âdeta bir imtihan meydanı açılmıştır. Bir diğer açıdan, artık insanın yeryüzü hayatı başlamak üzeredir. Bu hayatın ana motorunu insan iradesi teşkil edecektir. İrade, genel manâda daima iki zıt alternatif arasında tercih yapmayı gerektirir. İnsanın ferdî ve içtimaî hayatı, bir başka açıdan insanlık tarihi, bu alternatifler arasındaki tercih çatışmalarının tarihi olacaktır.

Cenab-ı Allah'ın Vücûd, Beka, Kıdem, Vahdaniyyet, Muhalefetün li'l-Havadis (Sonradan Olanlara Benzememe) ve Kıyam bi-Nefsihî (Varlığı da, Bekası da Kendinden Olma) gibi Zâtî sıfatlarının yanısıra Hayat, İlim, İrade, Kudret, Sem' (İşitme), Basar (Görme), Kelâm, Tekvin gibi sübûtî sıfatları vardır. Bu sıfatlar, Yaratan, Bilen, Dileyen, Gücü Yeten, İşiten, Gören, Konuşan, Var eden... gibi ve daha pek çok isimlerin kaynağıdır. Bu şekilde temel sıfat ve isimlere sahip olmak demek, elbette bunların tecelli etmesi demektir. Yani var ve varlığı kendinden, hem de kusursuz ve kâmil olan bir şey muhakkak kendini gösterecektir. Dolayısıyla kâinat, İlâhî isim ve sıfatların tecelliler haritası veya mecmuası olduğu gibi, bütün bu tecelliler, en yoğun şekilde ve izafiyetin en mükemmel seviyesinde insanı meydana getirmiştir. Âdeta Cenab-ı Allah (c.c.), bütün sıfat ve isimlerinin önüne vehmî bir hat çekmiş ve insanı yaratmış, yani sıfat ve isimlerinin pek çoğunu insanda yansıtmıştır. İnsanın değeri bu kadar büyüktür ve yaratılması tamamıyla hayırdır. Bu bakımdan, "Allah, kâinatı ve insanı neden yarattı?" gibi bir soru, hem Allah'ı tanımama, hem mutlak hayra muhalefet etme manâsına geleceğinden, en abes sorulardan biridir.

35. Burada emredilen secde, üstünlüğü kabul ve itiraf, hizmetine girme, itaatını ilan etme demektir. Yoksa, terim manâsı ve uygulaması içinde secde sadece Allah'a mahsustur. Melekler, Âdem'e secde emrine itaat etmekle, esasen Allah'a itaat ve secdede bulunmuşlardır. Meleklerle insan arasında, bu secde ile işaret buyrulan çok önemli münasebetlere yukarıda 30. dipnotta bir ölçüde temas edilmişti.

36. Melekler, nurdan yaratılma, Allah'a sadece itaat ve ibadette, günah nedir bilmeyen varlıklardır. Bu bakımdan, günah faktörlerine karşı mücadele vermedikleri için terakkileri yoktur. Bunların karşı kutbunu şeytan ve o türden varlıklar (nesli) oluşturur. Şeytan'ın insana secde emrine muhalefetten önceki ismi İblis'ti, veya o hadise münasebetiyle İblis olarak anıldı. İblis, cinlerdendi (18: 50). Bu bakımdan, irade sahibi idi, fakat insana secde emrine kadar bir imtihana

tâbi tutulmamıştı. İnsanın topraktan, kendisinin ise “dumansız, gözeneklere işleyen ateş”ten yaratılmış olduğu bahanesiyle, yani kendinden olmayan, iradesine taallük etmeyen maddî temelinin içinde uyandırdığı gurur ve kibre mağlûp olarak Allah’ın emrine isyan etti. Âdem gibi, daha sonra hatasını itiraf cihetine gitmedi, gitmedi de, kibir, haset ve insana duyduğu düşmanlık kalbini iyice kapladı. Bu sebeple de, varlığındaki potansiyel küfür sıfatları bütün benliğini sardı ve kalbinde imana artık yer kalmamacasına kâfir olmasına yol açtı.

Şeytan, Âdem karşılarındaki bu ilk macerada bütün varlığı küfürden ibaret ümitsiz bir vaka olması hasebiyle *İblis*, bu maceradan sonra Hz. Âdem ve evlâtlarını saptırmaya çalışma gibi, Allah’tan icrasına müsaade aldığı işinin başlangıcından itibaren, “Allah’ın rahmetinden kovulmuş, haset ve hırsıyla yanıp tutuşan” manâsında artık bir şeytandır. Çoğalan bir varlık olduğu gibi, tamamen onun karakterine bürünen ve onun çizgisiyle bütünleşen görünüşte insanlar da, bir manâda şeytan cinsine dâhildir. Nitekim 14. âyette *münafıkların şeytanları* olarak anılanlar, bunlardandır.

37. Âyette sözü edilen cennetin dünyanın Cennet’e benzer bir köşesi mi, yoksa Âhiret’te mü’minlerin gireceği Cennet mi olduğu konusu ihtilâflıdır. Burada bir üçüncü şık olarak, gerek Allah (c.c.), melekler ve Âdem arasında geçen hadise, gerekse meleklerin ve İblis’in insanla denenmesi hadisesinde Âdem, bütün insanlığın temsilcisi, prototipi, İblis de şeytanlığın temsilcisi ve prototipi gibidir. Bu iki hadiseyle birlikte, Hz. Âdem’in eşiyle beraber cennete konma hadisesi de, Âdem oğullarının sulblerinden zürriyetlerinin alınıp Allah’ın Rubûbiyetine şahit tutulmaları (7: 172) gibi bir başka âlemde cereyan etmişse, bu takdirde sözü edilen cennet de, o âleme ait veya en azından çekirdek halinde var olması gereken uhrevî Cennet’in o âlemdeki yansıması olabilir. (Aşağıda 38. dipnota da bk.) Burada önemli olan, bu hadiselerin anlatmak istediği gerçeklerdir. Düşünce, o konu üzerinde yoğunlaşmalıdır. En azından bu cennet, yeryüzü hayatı öncesi insanın geçmesi gereken bir basamak, bir eğitim, yeryüzü hayatına hazırlanma ve kendini tanıma âlemidir.

38. Eşiyle birlikte Hz. Âdem’in yerleştirildiği cennet gibi, yaklaşımları yasaklanan ağaç konusunda da farklı mütalâalar vardır. Cenab-ı Allah bu ağacı Hz. Âdem’e yasaklarken, söz konusu yasağa uyma karşılığında onun acıkmayacağını, susamayacağını, çıplak ve güneşin sıcaklığına maruz kalmayacağını beyan buyurmuştur (20: 118–119). Şeytan da, insanı bu ağaca yaklaşıma ikna etmek için, onun ebediyet ağacı ve yok olmayacak bir mülk-hükümlerlik olduğunu (20: 120), Allah’ın bu ağacı ona melik olarak cennette ebedî kalmaması (7: 20) için yasakladığını ileri sürmüştür. Bütün bu hususlarla birlikte, ağaca yaklaştıktan sonra insanın düştüğü durumu (avret yerlerinin açılması ve utançla buraları örtmeye çalışması (7: 22) ve ağaç manâsı verilen *şecere* kelimesinin “soy” anlamına da geldiğini dikkate aldığımızda, yasaklanan ağacın insan fitratının en temel özelliklerinden olan ebediyet adına tenasül yoluna başvurma olabileceği akla gelebilir.

Acıkmama, susamama, sıcağa ve çıplaklığa maruz kalmama gibi hissiyatın hatırlatılması, eğer bir halin, ortaya çıkacak bir vakıanın tasviri değil de, böyle bir hatırlatma gerçekten yapılmışsa, bu takdirde, bunların ya Hz. Âdem’e önceden öğretilmiş olması veya Hz. Âdem’in bunları daha önce hissetmiş olması gerekir. Bu ikinci durumda, eşiyle birlikte Hz. Âdem’in konduğu cennet, insanın tam bir yeryüzü varlığı haline gelme sürecinde bir his, bir duyuş, bir idrak, bir hâl boyutu ve âlemi olabileceği gibi, yasaklanan ağaca da, onda potansiyel olarak bulunan bütün bu hisleri harekete geçirip, onu fizikî-biyolojik ergenliğe ulaştıracak bir faktör, bir sebep olarak da bakılabilir. Cennet tenasül yeri olmadığından, artık tenasüle açık bir varlık cennette kalmayacak veya cennet halini daha fazla koruyamayacaktır.

Cenab-ı Allah’ın (c.c.) Hz. Âdem’e ve eşi Hz. Havvaya koyduğu bir ağaca yaklaşıma yasağı, Din’e ait bir yasak değil, Şeriat-ı Tekvinî veya hayat kanunlarına ait bir yasaktı. Bu yasağı

işlemekle Hz. Âdem ve Hz. Havva dinî bir yasağı çiğnemiş ve günaha girmiş olmadılar. Çünkü, gelecek olan 38'inci âyette buyrulduğu üzere, insan için daha henüz Din gönderilmemişti. Ayrıca, yukarıda arz edildiği üzere, Cenab-ı Allah (c.c.), söz konusu yasağa uymamanın cezası olarak acıkma, susama, çıplaklığa ve sığağa, soğuga maruz kalma gibi dünyevî sıkıntıları beyan buyurmaktadır ki, bütün bunlar, ağaca yaklaşmama yasağının hayat kanunlarına ait bir yasak olduğunu anlamak için kâfidir. Bu kanunlara uymamanın karşılığı ise, eğer Din'le ve Âhiret'le alâkalı değiller ise, dünyada görülür. Böyle bir yasağa uymama, peygamberlerin ismet (günahsızlık) sıfatını ihlâl etmez. Ayrıca Hz. Âdem, eşiyle birlikte kendisine bu yasak konduğunda peygamber de değildi ve henüz ortada peygamberlik vazife ve misyonu yoktu.

39. Zulüm, ışığın zıddı ve varlık karşısında yokluğun sebep veya sembolüdür. Bu açıdan, insandaki bilhassa 7. âyette ifade buyrulan manâ ve keyfiyetleriyle kalb ile görme ve işitme melekelerini karartan, işlemez hâle getiren, yok eden ameller karşılığı kullanılır. Bu da, insan için çizilen sınırı aşma, bir şeyi kendine ait olan yerin dışına koyma ya da eksiklik, fazlalık, yer ve zaman itibariyle saptırma şeklinde olur. Dolayısıyla bunun da, basitçe herhangi bir nesneyi yerine koymamaktan Allah'a şirk koşmaya kadar dereceleri vardır. İnsanın, bu tür yanlış davranışlarıyla en büyük zararı kendisine olur. Bu bakımdan, Kur'ân-ı Kerim'de ve bilhassa istiğfarlarda insanın kendisine zulmünden, sınırı tecavüz etmesine imkân tanımakla öz nefesine zulmettiğinden söz edilir. İşte, burada ikaz buyrulan zalimlik, daha çok böyle bir zalimlikdir. Bu, bilhassa aşağıda 41. dipnotta geçeceği üzere, Hz. Âdem'in Rabbisinden aldığı kelimelerde açıkça görülecektir.

40. Kur'ân'da şeytan için Hz. Âdem'e secde emri, bu emre muhalefeti ve cennetten kovulma sürecinde İblis ismi kullanılırken, bu süreçten sonra şeytan ismi kullanılmaktadır. İblis, "ümidini bütünüyle yitirmiş", şeytan ise, "Kovulmuş, İlâhî rahmetten uzaklaştırılmış" manâsındadır.

Şeytan, mücessem şer bir yaratık ise de, yaratılması hayır ve güzeldir. Cenab-ı Allah'ın her fiili güzel olduğu gibi, şeytanı yaratması ve insana musallat kılması da güzeldir. Çünkü melekler şerre kabiliyetsiz, şeytan ve onun cinsi ise, hayra kabiliyetsiz varlıklar olmasına mukabil, insanın, hem hayra hem de şerre âdetâ sınırsız kabiliyeti vardır. O, hayra kabiliyetlerini işletmek, şerre kabiliyetleri karşısında ise iradesiyle mücadele edip, onları da hayır istikametine çevirmek, hiç olmazsa tahdit etmekle sorumludur. Meselâ, insanın varlık hamurunda bulunan inat, hırs, haset, düşmanlık gibi duygular hayır istikametine kanalize edilerek, hayırda sebat, hayırlara doymama, mânen bizden üstün olanlara hasetsiz gıpta edip onlar gibi olmaya çalışma ve nefse, şeytana ve bizzat düşmanlık duygusuna karşı düşman olma gibi hayırlara ve güzelliklere basamak yapılabilir. İnsan, bu şekilde, bir yandan müsbet davranışları, bir yandan da menfiliklere karşı mücadelesi ve onları hayır istikametine yöneltmesiyle sürekli terakkî eder ve bazı melekleri de geride bırakır. İşte şeytan, insanın sürekli menfî görünümlü yanları ve hususiyetleriyle birlikte şerre kabiliyetleri üzerinde çalışır. İnsana düşen, onun bu çalışması karşısında iradesini hayır istikametine kullanıp, şeytana muhalefet etmektir. Bu da, arz edildiği üzere, insanın terakkî ve tekâmülünün en önemli bir zembereğidir. Şeytan, insanın varlığındaki hikmeti tamamlayan bir unsurdur. Dolayısıyla, onun varlığına bile katıyen şer ve çirkin nazarıyla bakılamaz. Fakat o, bazılarının zan ve iddia ettiği gibi "fonksiyonel" bir varlık değildir. Şeytanlaşması ve mücessem şer haline gelmesi, tamamen iradesiyle olmuştur.

41. Cennette imtihana tâbi tutulan Hz. Âdem ve eşi olmakla birlikte, cennetten inme emrine muhatap olan, Kur'ân'ın burada çoğul zamiri kullanmasından hareketle, ikiden fazla varlıktır. Burada çoğulu meydana getiren unsur şeytan ve yerde birbirlerine düşmanlık yapacak insanla şeytan olabileceği gibi, Hz. Âdem'in (belindeki) zürriyeti de olabilir.

42. Hz. Âdem (a.s.), sürçmesi karşısında, şeytan gibi mazeret aramaya, kendini savunmaya gitmedi ve diretmedi. Büyük bir pişmanlık duydu ve bağışlanması adına kapıyı araladı. Bunun

karşılığında Cenab-ı Allah (c.c.), ona bazı kelimeler ilham etti. Burada “kelimeleri alma” manâsında geçen *telakka* sözcüğünde telkin manâsı vardır. Hz. Âdem, pişmanlık ve vicdanî ızdırabı içinde kendisine bazı kelimelerin ilham ve telkin edilmekte olduğunu anladı ve bunları alıp, Rabbisine derhal tevbe etti. Bu kelimeler, üzerinde müfessirlerin çoğunun ittifak ettiği üzere, A’râf Sûresi 23. âyette geçen, meâlen: “*Ey bizim Rabbimiz! Biz, kendi kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize hususî rahmetinle muamelede bulunmazsan, hiç şüphesiz biz ebedî kaybedenlerden oluruz!*” tevbe ve istiğfar sözleridir.

İhtimal, İsrailiyattan etkilenmeyle olacak, Hz. Âdem’in şeytanın iğvasına kapılmasında eşi Hz. Havva’nın önemli tesiri olduğunu ileri sürenler vardır. Hattâ Kitab-ı Mukaddes’te (*Tekvin*, 3: 1–6) hadise bütünüyle bu çerçevede anlatıldığı için, bilhassa Orta Çağlar Hıristiyanlığında kadın, tamamen günahkâr bir varlık olarak görülmüş ve aşağılanmıştır. Halbuki Kur’ân-ı Kerim, meseleyi öncelikle Âdem merkezli takdim buyurur ve bu âyetten de (No. 41), Rabbisinden kelimeleri alıp, birinci derecede tevbe ve istiğfar etmesi gerekenin O olduğu anlaşılmaktadır. Naklettiğimiz A’râf Sûresi 23. âyetinde ise birinci şahıs çoğul zamiri kullanıldığından, Âdem ve eşinin birlikte tevbe ve istiğfarda bulunduğunu anlıyoruz.

38. ⁴³“Hepiniz oradan inin!” buyurduk (ve bu hükmümüzü infaz eyledik.) Artık bundan böyle size Benim tarafımdan (bir rasûl vasıtasıyla Kitap gibi) sâfi bir hidayet kaynağı gelir de, kim Bana ait bulunan o hidayet kaynağına uyar (ve imanla, ibadetle Bana yönelirse, artık onlar yardımımı, desteğimi hep yanlarında bulacaklar ve dolayısıyla) kendileri için (özellikle Âhîret’te) herhangi bir korku söz konusu olmayacak ve onlar asla üzülmeyeceklerdir de.

39. Fakat küfredenlere ve (kendileri-ne gönderilecek Kitap’taki) âyetlerimizi, (kâinattaki ve öz varlıklarındaki) hidayet delillerimizi yalanlayanlara gelince, onlar, (yakıtı insanlar ve taştan yontup taptıkları putlar olan) Ateş’in yârân ve yoldaşlarıdır; orada sonsuzca kalacaklardır.⁴⁴

40. ⁴⁵Ey İsrail Oğulları!⁴⁶ Size lütuf buyurduğum nimetimi⁴⁷ hatırlayın ve ahdimi⁴⁸ yerine getirin ki, Ben de size olan va’dimi⁴⁹ yerine getireyim. Ve (kul olduğunuzun ve Benim kudretim şuurunda) yalnızca Ben’den korkun.

41. Size (aslî hali, halâ ihtiva etti-ği gerçekler ve İlâhî kaynağı itibarıyla) elinizdeki (Tevrat’ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur’ân’a) iman edin ve (Kitap nedir, rasûl nedir, iman nedir, vahiy nedir, bunların dayandığı esaslar ve taşıdıkları maksatları nelerdir, bütün bunları

bilen, en azından içinizde bunlardan tam haberdar âlimler –ahbâr– bulunan bir topluluk olarak), O’nu ilk inkâr edenler olmayın. Ve (siz, ey ahabâr! Mevkiinizi ve bu mevkiin getirdiği dünyalıkları kaybetme korkusuna kapılarak) âyetlerimi azıcık bir fiyata (pek kısa ve geçici dünya metâna, şân, şöhret ve mevkie) değişmeyin. Başka bir şeyden değil, sadece Ben’den korkup Bana sığının, (takva dairesine girin).

42. (Ellerinize Kitaba ilavelerde ve o Kitapta değiştirmelerde bulunup, sonra da bunları Allah’a mal etme, kelimeleri asıl manâlarından saptırma, gerçeği gizleme, bile bile yanlış ve yalan şahitlikte bulunup yanlış hüküm verme gibi yollarla⁵⁰) hakkı bâtilla karıştırmayın ve (yaptığınız işin ne manâya geldiğini, gizlediğinizin hak ve Hz. Muhammed’in rasûl, hem de son ve gelmesini beklediğiniz rasûl olduğunu) bile bile hakkı gizlemeyin.⁵¹

43. Şartlarına tam riayet ederek, vaktinde ve aksatmadan namazı kılın ve zekâtı tastamam verin. (Müslümanlardan kopuk, ayrı bir grup oluşturmayın ve böyle ayrı bir grup olarak değil,) rükû edenlerle (namazlarını tastamam yerine getiren Müslümanlar cemaatiyle birlikte) rükû edin.⁵²

44. Siz, (elinizdeki) Kitabı okur, (oradaki hükümleri, irşad ve ikazları görüp dururken),

insanlara gerçek fazilet ve iyiliği emreder, fakat kendinizi unuttur musunuz? Siz hiç düşünüp akletmeyecek, aklınızı başınıza almayacak mısınız?⁵³

45. (Kitabın emirlerine uyma, yasaklarından kaçınma, kötü hallerinizi ıslah etme, ihtiyaç ve darlığa düştüğünüzde katlanma, ihtiyaçlarınızı gidermede Allah'ın âyetlerini bir meta olarak kullanmama ve bütün bu hususlarda gerekli ruh ve irade gücüne ulaşma konusunda) sabırla,⁵⁴ (bu arada, çok yönlü sabır gerektiren oruçla) ve namazla yardım isteyiniz; (sabri ve namazı İlâhî Dergâh'a bir yardım dilekçesi gibi arz ediniz). Gerçi bu, ağır gelmesine ağır gelir ama, kalbleri Allah'a karşı saygı ve ürperti ile dolu olanlara değil:

46. Onlar, kendilerini her an Rabbi-lerinin huzurunda ve O'na kavuşmuş gibi hissederler;

zaten, Rabbilerine kavuşma ve O'na dönüş yolunda olduklarına dair bilgileri ve inançları tamdır.

47. 55Ey İsrail Oğulları! Size lütuf buyurduğum nimetimi ve bir zaman size bütün topluluklar üzerinde bir mevki verdiğimi hatırlayın.

48. Ve takva dairesine girerek öyle bir gündün korunmaya çalışın ki, o gün hiç kimse bir başkası adına ödemedede bulunamaz, (herkes kendi başının derdine düşüp, kimse başkasının suçunu-günahını yüklenemez); kimseden (öyle dünyada yaptığınız türde) bir şefaât, aracılık, iltimas ve kayırma kabul edilmez; kimseden (fidye türünde, azaptan kurtulma karşılığı) herhangi bir şey alınmaz ve o gün kimseye herhangi bir yerden yardım da gelmez.

43. Hz. Âdem ve Havva'nın tevbelerinin kabulü, Allah'ın haklarında verdiği yeryüzüne inmeleri hükmüne mani olmamıştır. Fakat, hatalarından arınmış olarak ve tertemiz yeryüzüne inmişlerdir. Dolayısıyla insan, yeryüzü hayatına bir "ilk günah"la başlamamıştır; hiçbir insanın da böyle bir günahla başlamadığı gibi.

44. Kur'ân-ı Kerim, yine insanda derin bir hayranlık uyandıran bir üslûp ve belâgat mucizesiyle, önce iman, imanın temeli, İslâm ve İslâm'ın ana umdeleri, hidayet, küfür ve küfrün sebepleri, nifak ve nifakın sebepleri, mü'minler, münafıklar, kâfirler hakkında temel bilgiler verdi. Ardından, Allah'ın varlık ve birliği, Kur'ân'ın Allah Kelâmı olduğu, Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'ın risaleti ve Âhîret gibi temel esaslar, sonra, Cennet ve Cehennem konusunda çok özlü âfâkî-enfûsî deliller ve tasvirler takdim buyurup, insan, insanın yaratılışı, mahiyeti ve varlık gayesi konusunda da izahlarda bulundu. Bu şekilde, ana maksatlarıyla âdeta Kur'ân'ın tamamını özetledikten sonra, insan ve insan toplumlarının yeryüzündeki hayat serüvenine geçmeden önce, bir bölüm sonu diyebileceğimiz 38 ve 39. âyetleri, sûrenin başı ve devamıyla birleştirmektedir. Bu iki âyette sözü edilen hidayet ile, sûrenin hemen başında bahsedilen hidâyet aynı olduğu gibi, bu hidayete tâbi olanlar için korku ve hüznün söz konusu olmayacağı ifadesiyle, 5. âyette mutlak bırakılan felâha-kurtuluşa erme de bir açıdan tefsir edilmektedir. Ayrıca, küfredenlerin ve Allah'ın âyetlerini yalanlayanların Ateş'e girecekleri belirtilmekle de, 24. âyetteki Ateş'e ve Kur'ân'ın Allah Kelâmı olduğunu inkâr edenlere atıfta bulunmaktadır.

45. İsrail Oğulları'nın tarihi, bir bakıma bütün ümmetlerin tarihi gibidir. Gerek bu sebeple, gerekse İslâm'dan sonra da insanlık tarihinde oynayacakları önemli roller sebebiyle Kur'ân-ı Kerim, onların geçmiş tarihlerini çok farklı açılardan nazara verir.

Bu sûrenin başında Kur'ân mü'minleri tanıtır ve sena ederken, *Sana indirilen (Kur'ân)'a ve Sen'den önce indirilen (Kitaplara ve Sahife)lere de iman ederler* diyerek, esasen geçmiş ümmetlerin tarihlerine bir kapı aralamıştı. Şimdi bu kapıdan girerek, hem insanlık tarihinde

oynadıkları ve oynayacakları rolün önemine dikkat çekmek, hem yeni oluşmaya başlayan İslâm Ümmeti'ni o günü ve geleceği açısından ikaz ve irşad buyurmak, hem de Medine'de sahip buldukları mevki bakımından İsrail Oğulları'na çağrıda bulunmaktadır.

46. İsrail, Hz. Yakub'un lâkabı olup, "Allah'ın tertemiz kulu" demektir. Kur'an'ın, Yahudileri Hz. Yakub'un oğlu veya – bazı araştırmacılara göre – Yahudi fıkıhçı Yahuda'ya izafetle Yahudiler ve Yahuda'nın oğulları olarak değil de, Allah'ın seçkin ve tertemiz bir kulunun evlâtları olduklarını telmihle İsrail Oğulları şeklinde anması, onları imana tahrik gayesi, yani böyle bir rasûlün evlâtlarına ancak iman, Allah'la olan ahdlerine sadakat yaraşır manâsı taşıdığı gibi, bize de bir irşad dersi vermekte, insanları hoşlanacakları en güzel isimlerle anmanın gereğine işaret buyurmaktadır.

47. Burada, Fâtiha Sûresi'nde geçen *nimete* atf vardır. Nimet, mutlak manâda, Din, Kitap, peygamber, hidayet ve istikamet nimetidir. Ayrıca İsrail Oğulları'yla ilgili olarak sözü edilen bu nimet, içlerinde peygamberler ve melikler var etmek, kendilerine Kitap vermek, hidayet bahşetmek, bir zaman bütün kavimlerin üzerinde bir mevki lütfetmek ve mübarek topraklarda onları iskân etmektir.

48. Bkn. Âl-i İmran Sûresi/3: 81; Bakara Sûresi/2: 89, 146. Bu ahid, nitekim bütün peygamberlerden alındığı gibi, İsrail Oğulları'na gönderilen peygamberlerden ve dolayısıyla onlardan da alınan, ne zaman kendilerine bir rasûl gelse ona, son olarak da, kendilerine verilen Kitap'ta geleceği müjdelenen, onların da çok iyi tanıdığı ve beklediği Allah Rasûlü Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'a destek olacakları sözüdür.

49. Bu va'd, (*İsyan ve tuğyanınız karşılığında başınıza gelen bunca musibetten sonra*) artık *Allah'ın sizi sürekli gördüğünün şuuru içinde davranıp iyilikte karar kılersanız, kendinize iyilik etmiş olursunuz* va'didir. Bkn. İsrâ Sûresi/17: 7.

50. Bkn. Bakara Sûresi/2: 71, 79, 140, 174, 179; Âl-i İmran Sûresi/3: 167; Nisâ Sûresi/4: 13, 46; Mâide Sûresi/5: 106.

51. Merhum Elmalılı Hamdi Yazır, bu âyetin tefsirinde, bilhassa hakkı bâtılla karıştırma konusunda şu çok önemli açıklamada bulunmaktadır (kısmen sadeleştirerek): Bu konuda Kur'an'da başka bir âyet olmayıp da yalnız bu âyet olsa idi, Kur'an'ın tefsiri ve tercümesi meselesinde ve daha başka ilmî hususlarda İslâm'ın hareket tarzını ve ilim vazifesinin şeklini tayin etmeğe kâfi gelirdi. Kur'an'ı Kur'an olarak aslıyla korumanın ne kadar önemli olduğu, Kur'an'ı Kur'an, tercümesini tercüme, tefsir ve te'vili de tefsir ve te'vil olarak bellemek ve belletmenin, yerine getirilmesi mutlaka gerekli bir farz bulunduğu unutulmamalıdır. Farsça Kur'an, Türkçe Kur'an gibi tabirlerden kaçınılmalıdır. Çünkü milyonla tercüme ve te'vil yazılır, onlar yine Kur'an olamaz. Cenab-ı Hakk, açıkça, "hakkı bâtılla karıştırmayın" buyurmaktadır. (Yazır, 1: 336)

52. Burada İsrail Oğulları'na, bir kısmını koruyup bir kısmını ihmal ederek, tarih içinde rükûsuz bıraktıkları kendi namaz şekilleri değil, Allah'ın Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm vasıtasıyla öğrettiği namaz emredilmekte ve özellikle rükûa dikkat çekilmektedir. Namazda her bir bölüme rükûa izafetle "rek'at" denmiş, rükû her bir rek'atın âdeti temsilcisi ve sembolü sayılmıştır. Bundan dolayı olsa gerektir ki, cemaatle kılınan namazda imama rükûda yetişen rek'ata yetişmiş sayılır ve âyet, bu fikhî kaideye kaynaklık etmektedir. Âyet, ayrıca namazı cemaatle kılmanın önemine de atıfta bulunduğu gibi, mezhebî-meşrebî görüş ayrılıklarıyla farklı cemaatler oluşturmaktan men etmekte ve o dönemde Yahudileri İslâm toplumuna katılmaya çağırmaktadır. Âyette cemaatle namazın İslâmî birliği sağlamada ve korumadaki önemine de işaret edilmektedir.

53. Başkalarına iyiliği emrederken aynısını yapmamak ve kendisini o iyilikten mahrum bırakmak, başkalarına yaptığı nasihatı bizzat tutmamak, insanın bile bile kendisini tehlikeye atıp âdeta azaba razı olması, kendi kendisini ve söylediklerini fiilen yalanlaması, ilmini, irfanını hiçe sayması demektir. Yapmadığını söylemek veya söylediğini yapmamanın kalplerde hiçbir tesir meydana getirmeyeceği açıktır. Öyleyse, başkalarına iyiliği emrederken onu bilfiil yerine getirmemek, tam manâsıyla akılsızlıktır.

Ahd-i Atik'in farklı yerlerinde olduğu gibi, İncillerde de Hz. İsa'nın kendi dönemindeki Yahudi ulemâsına, Kur'ân'ın ikaz buyurduğu aynı hususlarda çok daha ağır ifadelerle takdirde bulunduğunu okuyoruz:

Yazıcılar ve Ferisîler, Musa'nın kürsüsünde otururlar; bundan dolayı size söyledikleri bütün şeyleri yapın ve tutun; fakat onların işlerine göre yapmayın; çünkü söylerler ve yapmazlar... Bütün işlerini insanlara görünmek için yaparlar... Ziyafetlerde üst yeri ve havralarda baş yerleri ve çarşı meydanlarında selâmları ve insanlar tarafından "rabbi" diye çağrılmayı severler... Vay başınıza Yazıcılar ve Ferisîler, ikiyüzlüler! Nanenin, anasonun ve kimyonun öşrünü (*zekât*) veriyorsunuz ve Şeriat'ın daha ağır işlerini, adaleti, merhameti ve imanı bırakıyorsunuz. Onları yapmalı idiniz, bunları da bırakmamalı idiniz. Ey kör kılavuzlar, siz küçük sineği süzerek ayırırsınız, fakat deveyi yutarsınız... Siz badanalı kabirlere benzersiniz ki, dıştan güzel görünürler, fakat içten ölü kemikleri ve her türlü murdarlıkla doludur. (*Matta*, 23: 2-3, 6-7, 23-24, 27)

Kur'ân'ın söz konusu ikazları, tabî ki sadece herhangi bir dinin ulemâsına değildir. Aynı ikazlar, dolaylı olarak Müslümanlara da yapılmaktadır.

54. Sabır, diğer yarısı şükür olarak, İslâm'ın âdeta yarısıdır. Bilhassa musibetin ilk vurduğu anda gösterilen sabır, gerçek sabırdır. Sabrın, ibadetlerde sebat manâsına sabır, günahlardan kaçınmada sabır, musibetler karşısında sabır, İslâmî hizmetlerde zamana karşı sabır, Şeriat-ı Tekvîniye'nin hükmü gereğince, bir hedefe ulaşmak için gerekli bütün şartları hazırlama, sebepleri yerine getirme ve çıkılması gereken bütün basamakları tek tek çıkmada gösterilmesi gereken sabır olarak muhtelif şekil veya türleri vardır. Oruç, nefsi yeme-içme, şehvî arzular, yalan-gıybet-dedikodu gibi en çok meftun olduğu şeylerden men etmeyi gerektirdiği için, iradeyi de güçlendiren önemli bir unsur olarak âdeta sabrın özdeşi haline geldiğinden, âyetteki sabra oruç manâsı da verilmiş olmakla birlikte, kavramı tahsis etmemek daha yerinde olsa gerek.

55. İrşadı şefkat, ilim, delil, mantık, muhakeme, ikaz ve müşahhas örnekleme üzerine oturan Kur'ân, burada bir defa daha başa dönüp, konuyu sûrenin başıyla, dolayısıyla iman, namaz, infak/zekât, huşû, yakîn ve Âhîret'le bağladı. Şimdi, aynı irşad şualarını İsrail Oğulları'nın tarihi ve müşahhas nimet misalleri üzerinde gezdirerek, onların zihinlerine ve kalplerine tutmaya devam edecektir.

49. Hem hatırlayın ki, sizi Firavun oligarşisinden⁵⁶ kurtarmıştık; sizi (en ağır inşaat, taşımacılık ve tarla işlerinde çalıştırmak suretiyle⁵⁷) pek kötü işkencelere uğrattırıyor, erkek çocuklarınızı boğazlayıp, kadınlarınızı (kendi maksatları istikametinde kullanmak ve yerli Kıptilerle evlenme mecburiyetinde bırakarak nüfusunuzu azaltmak için) sağ

bırakıyorlardı. Bunda sizin için Rabbinizden (bir yanda Din'de ve Şeriat-ı fitriyede gösterdiğiniz ihmalle birlikte günah ve hatalarınızın neticesi olarak ceza, öte yanda, sonuçta önemli bir hayra kapı aralayabilecek) çok büyük bir belâ⁵⁸ (imtihan ve tecrübe) vardı.

50. (Mısır'da yıllarca süren mücadelelerin ardından emrimiz ve yol göstermemizle oradan

çıkma teşebbüsünde bulunduğunuz anda denizin kenarına gelmiş ve Firavun, ordusuyla tam arkanızdan yetişmişken) denizi sizin için yarıp sizi kurtarmış ve Firavun oligarşisini boğmuştuk; (Allah'ın, hiçbir katkınız bulunmayan tam bir inayeti olarak onlar boğulurken) siz sadece seyrediyordunuz.

51. (Ve bir dönem geldi. Hani o za-man) Musa ile (toplam) kırk gece⁵⁹ için sözleşmiştik. (O, bu sürenin ilk otuz gecesinde Tur-i Sina'da kalırken, içinde nur, hidayet, rahmet ve bütün meselelerin çözümü bulunan Tevrat'ı⁶⁰ levhalar halinde kendisine vermiştik.) Bu arada (pek çoğunuz itibariyle), onun ardından o buzağıyı ilâh edinmişsiniz; (bu şekilde şirke düşmekle) kendi kendinize zulmediyordunuz.

52. Bu yaptığınızdan sonra bile, artık (bunca inayet ve nimetimizi idrakle) şükreder, (Tevhid'e bağlanarak bir daha şirke girmez ve Tevhid'in gereklerini yerine getirir)siniz diye, (şirk koşma en büyük günahlardan biri olmasına rağmen tevbe ve kefaretlelerinizi kabul ederek) sizi bir defa daha affettik.

53. Yine hatırlayın ki, artık tam olarak yolunuzu bulur ve istikametinizi korursunuz diye⁶¹ Musa'ya, (buzağıyı ilâh edinmeniz üzerine elinden bıraktığı) Kitabı ve onu uygulama ilim, firaset, dirayet ve ölçülerini (Furkan) verdik.⁶²

54. ⁶³Hani bir zaman da Musa halkına demişti: “Ey halkım! Buzağıyı ilâh edinmekle kendi kendinize zulmettiniz. Ortaklar edinmekten mutlak manâda uzak Yaraticınız'a hemen tevbe edin ve Allah yolunda kendinizi öldürerek bu büyük zulüm ve günahattan arının.⁶⁴ Ortaklar edinmekten mutlak manâda uzak

Yaraticınız katında sizin için hayırlı olan budur.” (Öyle yaptınız,) O da tevbelerinizi kabul buyurdu. Hiç şüphesiz O, Tevvâb (kullarının tevbesine mağfiret ve fazladan mükâfatla karşılık veren)dir; Rahîm (inanmış ve Kendisi'ne yönelmiş kullarına hususî rahmet ve merhameti pek bol olan)dir.⁶⁵

55. Buna rağmen (ve bunca yıldır bizzat müşahede ve tecrübe ettiğiniz Rab'bin apaçık âyetlerine, alâmetlerine rağmen) yine bir zaman, “Ey Musa! (Bize getirdiğin hükümlerin doğru ve Allah'tan olup olmadığı konusunda) Allah'ı gözlerimizle açıktan açığa görmedikçe sana asla inanmayacağız!” dediniz. Bunun üzerine sizi yıldırım çarpmış gibi bir sarsıntı, bir şok tutmuştu da, yere yığılmış, öylece bakıp duruyordunuz.⁶⁶

56. Bu ölümden hiç farksız haliniz ve kalbî, manevî ölümünüzün ardından (Allah) sizi ikinci bir defa hayata mazhar kıldı ki, artık şükredesiniz (iman, ibadet ve hayat adına O'nun bütün hükümlerini tutup hayatınıza hayat kılasınız).

57. (Çölde, güneş altında evsiz-barksız, hattâ çadırsız yaşamanız mümkün değilken) üzerinizde bulutu gölge yaptık ve (yiyecek hiçbir şeyiniz yokken) lütf u nimet olarak size kudret helvası ve bildircin eti indirdik. “Size rızık olarak ne lütfetmişsek onların pak, hoş ve sağlığa zararsız olanlarından yiyin.” Buna rağmen (yine haddi aşıyor, zahmetsiz ayaklarına gelen bu yiyecekler konusunda bile hükümleri dinlemiyor ve böyle yapmakla da) Bize zulmetmiyor, kendi kendilerine zulmediyorlardı.⁶⁷

56. Hz. Yusuf (a.s.) Mısır'a geldiğinde, bu ülkede Suriye'den göçme ve Arap ırkından, İslâm tarihçilerinin Amalika dediği Hiksoslar hüküm sürüyordu. Hz. Yusuf'tan itibaren (M.Ö. 19. asrın ortaları) İsrail Oğulları'nın temsil ettiği İlahî Din Mısır'da hakim olmuş ve İsrail Oğulları da ülkede hakim konuma geçmişlerdi. (Mâide Sûresi/5: 20) Fakat, 1,5–2 asır sonra yerli Kıptîler idareyi yeniden ele geçirdiler. Onların krallarına Firavun denmekteydi. Kur'ân-ı Kerim'den de anlaşıldığı üzere, Firavun'un hakimiyeti, ülkenin resmî dininin en yüksek temsilcisine (Hâmân),

idareci aristokrasiye (mele') ve ordusuna dayanıyordu. Kur'ân, bunların hepsine birden "Âl-i Firavun" der. Yani Âl-i Firavun'dan maksat, bu yönetici oligarşidir.

57. *Kitab-ı Mukaddes*, "Çıkış", 1: 11-14.

58. İsrail Oğulları'nın maruz bırakıldığı bu işkenceli hayat için Kur'ân-ı Kerim *belâ* tabirini kullanmaktadır. Belâ, "deneme, imtihan, tecrübe" demektir. Bu deneme, hayırla da olur, şerle de. Başlangıcı itibariyle genellikle şer ve mihnet manâsını tazammun eder. Böyle bir mihnet ve şer acı ve zor da olsa, bilhassa mü'minler için neticesi itibariyle büyük hayırlar doğurur. Bu, fert seviyesinde de, toplum seviyesinde de aynıdır. Bu şer ve mihnetin içinde insanlar buna sebep olan yanlış düşünce, inanış ve davranışlardan kurtulur, gerçeğe ulaşır, pişer, olgunlaşır, acılara dayanıklı hale gelir ve genellikle dünyada da artık en sonunda bir kurtuluşa erer veya erdirilir. Neticesi itibariyle getireceği hayırdan dolayı, Kur'ân-ı Kerim, "*aleyküm* (sizin aleyhinize)" değil de, "*leküm* (sizin için)" tabirini, lehtelik ifade eden *lâm* harf-i cerini kullanmaktadır. Bundan, onların böyle bir musibeti bizzat kendi amelleri, yoldan çıkmaları sebebiyle hak ettikleri manâsı da çıkar. Fakat Allah, mü'minleri sürekli olarak böyle bir işkence altında tutmaz ve cezalarını çektikten sonra onları selâmete çıkaracak bir yola sevk eder.

59. Bilhassa bütün manevî yolculuklara gece çıkılır. Kur'ân-ı Kerim'de de Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm'a uzun uzun gece ibadeti emredilmekte, bunun hikmeti olarak da, gece ibadetinin (*zihin, kalb ve ruh üzerinde*) çok daha tesirli ve okuma, okunanı dinleme ve anlama bakımından çok daha verimli olduğu beyan buyrulmaktadır. (73: 2-6; 76: 26) Ayrıca, İsrâ ve Mirac hadisesi de gece gerçekleşmiştir.

Cenab-ı Allah'ın çağrısı üzerine Hz. Musa iki defa Tur'a çıkıp orada kalmıştır. İlkinde 30 gece (gün) kalmış ve bu süre içinde kendisine Levhalar (Tevrat) verilmiştir. İkinci defa, kavminin buzağıya tapması üzerine tevbe için çıkmış ve bu çıkışında da 10 gün kalmıştır.

60. Mâide Sûresi/5: 44; En'âm Sûresi/6: 91, 154; A'râf Sûresi/7: 145.

61. Önceki âyette şirkten sonra affın ve yeniden Tevhid'e yönelmenin beklenen neticesi olarak, çok kapsamlı bir kavram olan *şükür*den söz edilirken, bu âyette, Kitap ve Furkan verilmenin neticesi olarak *ihtidad*dan söz edilmektedir. Bu, son derece önemli bir gerçeğe parmak basmaktadır. Fert ve toplum olarak çizgiyi yakalayıp korumanın, Din'de sağa-sola sapmadan istikamet sahibi olmanın yegane yolu, Kitabın hükümlerine, yani Şeriat'a, İlâhî ölçüler, yani Furkan çerçevesinde uymaktır. Şeriat'ın hükümleri ve kıstasları, bütün kaideleriyle Din'in kalesidir. Manevî terakkinin de ölçüsü yine Şeriat'tır. Onun sınırlarını aşan herhangi bir manevî ve/veya batınî yolculuk, ancak bir dalâlet bataklığında biter. Tevrat'ın Şeriat manâsına gelmesi, bu manâyı daha da güçlendirmektedir.

62. Bu âyette, Hz. Musa'ya (a.s.) Kitap ve Furkan verildiği buyrulmaktadır. *Furkan*, "iki şeyin arasını, hakla bâtili, imanla küfrü, helâlla haramı, doğru ile yanlış ayıran" demektir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın (c.c.) takva dairesine girenlerin kalbinde bir furkan var edeceğini okuyoruz (8: 29). Bundan maksat, firaset, ilim, ilhamdan örülü bir iç duygu, iç kontrol mekanizması olsa gerektir. Hakkı bâtıldan, imanı küfürden, haramı helâlden, doğruyu yanlıştan ayıran manâsıyla Kur'ân-ı Kerim Furkan'dır ve Furkan, onun bir başka adı olarak bizzat kendisi tarafından anılır. Bir hadis-i şerifte, "Bana Kur'ân ve yanında onun benzeri verildi." buyrulmaktadır ki (Ebû Davud, "Sünnet": 5), "onun benzeri"nden maksat Sünnet'tir. Bediüzzaman hz., "Hadis, mülhim-i hakikattir." der. Kur'ân'ı ve bilhassa hükümlerini anlamada Sünnet'e her bakımdan mutlak

ihtiyaç vardır. Bu bakımdan, Kur'ân'la alâkalı olarak Furkan, Kur'ân ve Sünnet'i içine alabileceği gibi, Hz. Musa'ya Kitap'la beraber verilen Furkan da, O'nun Kitabı uygulama ölçüleri mahiyetinde Sünneti olabilir.

63. Kur'ân-ı Kerim, önceki birkaç âyetiyle, İsrail Oğulları tarihinde Mısır'da maruz bırakıldıkları işkenceli hayattan oradan çıkıp Tur'da Hz. Musa'ya Kitap ve Furkan verilmesine kadar geçen birkaç asırlık dönemi ana hatlarıyla özetlemiş, böylece Allah'ın kendilerine olan nimetlerini hatırlatarak, onları bizzat Ahd-i Atik'te Hz. Musa'ya (a.s.) benzediği beyan buyrulan Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'a (*Tesniye*, 18: 18) inanmaya ve dolayısıyla yeniden çizgilerini bulmaya çağırmıştı. Şimdi de bu geniş yelpaze içinde bazı ayrıntılara ve ferdi hadiseler girerek, kalbleri ve zihinleri daha bir tatmin etme çizgisinde irşadını sürdürmektedir. Bu hadiseleri takip ederken, nasıl her bir konunun, sûrenin başındaki Allah'a, Rasûlüllah'a ve Âhiret Günü'ne iman, salih amel, Allah'tan bir hidayet ve ona uymakla kurtuluşa erme temellerine dayandırıldığını da takip etmiş olacağız.

64. İsrail Oğulları, Kur'ân-ı Kerim'in ana hatlarıyla sunduğu onca yıllık hadiselerden sonra, nihayet İlâhî kanunlar temelinde (medenî) bir toplum oluşturma merhalesine gelmişlerdi. Ne var ki, tam bu merhalede Hz. Musa'nın Tevrat'ı almak için Tur'a çıkmasının hemen ardından ziynet eşyalarından yapılmış bir buzağıyı ilâh edindiler. Kanunların ve toplum düzeninin üzerine oturacağı Tevhid inancının temellerini sarsan bu ihtilâl sebebiyle Hz. Musa (a.s.), Tevrat'ı uygulamayı bırakarak önce bu ihtilâlin üzerine gitti. Âyette Hz. Musa'nın emri olarak geçen "Nefislerinizi öldürün!" ifadesi, manen öldürme olarak yorumlanmaya müsait bulunup, onu böyle yorumlayanlar da olmuştur. Fakat bunun, söz konusu ihtilâlin sebep olduğu bir iç vuruşma veya bizzat Tevhid'den sapanların öldürülmesi manâsında tekvinî bir emir, sosyolojik bir kanun olarak alınması daha doğru olsa gerektir. (Ayrıca bkn. not 70.) "Nefislerin öldürülmesi", bunun ayrıca bir boyutu ve bir neticesi olarak düşünülebilir. Kitab-ı Mukaddes metinlerinde, İsrail Oğulları tarihinde belli suçlar karşılığında kavimden atılma (sürgün?), veba ve öldürülme gibi yollarla sürekli toplum içi temizlik hadiselerinin yaşandığını bol bol görürüz. Buzağıyı ilâh edinme hadisesi üzerine de 3000 kişinin öldürüldüğünü okuyoruz (*Çıkış*, 32: 28).

Nitekim, A'raf Sûresi/7: 157'inci âyetten bir cezalandırmanın vuku bulduğu da anlaşılabilir.

65. Önceki âyetlerde Cenab-ı Allah Kendisi için kullandığı *Biz* zamiriyle sürekli doğrudan nimetlerini nazara verirken, burada Hz. Musa'nın kavmine olan buyrukları öne çıkmaktadır. Demek oluyor ki Hz. Musa (a.s.), Kitap ve Furkan'ı almasıyla birlikte kavmi üzerinde hüküm icrasına başlayacak bir 'emir sahibi' konumunu ihraz etmiş bulunmaktadır. Buzağıyı ilâh edinme şeklinde baş gösteren ihtilâli bastırmak için gelen tevbe ve nefisleri öldürme emirlerinin Hz. Musa'dan sâdir olması, en azından, Kur'ân-ı Kerim'in bu emirleri ona izafe ederek nakletmesi de bunu göstermekte veya bundan dolayı olsa gerektir.

66. Buzağıyı ilâh edinmeden dolayı kavmin helâkini önlemek maksadıyla Hz. Musa (a.s.), kavminden önde gelen 70 kişiyi temsilci olarak seçti ve Allah'ın bu konudaki emirlerine onların da şahit olup kavimlerini ikna etmeleri için onlarla birlikte Tur'a çıktı. (A'râf Sûresi/7: 155). Onlar, bizzat İlâhî kelâma, konuşmaya muhatap olmamışlarsa da, Hz. Musa'nın Cenab-ı Allah'la mülakatı esnasında çevrelerini sise benzer bir örtünün kaplaması ve Cenab-ı Allah'ın Hz. Musa'ya konuşmasını –anlamasalar da– işitmek gibi, emirlerin Allah'tan olduğuna tam kanaat getirecekleri ölçüde Tur'da olup-bitenlere şahit oldular. (Yazır, 4: 2292–2293.) Fakat buna rağmen ve kavmin büyükleri, önde gelenleri, temsilcileri olmalarına rağmen, Hz. Musa'nın aldığı

hükümlerin Allah tarafından olduğunu kabullenmek için Allah'ı açıktan açığa görme talebinde bulundular. Bunun üzerine kendilerini yıldırım (elektrik) çarpmışçasına bir sarsıntı yakalamıştı ve âdeta sinirleri felç olmuş halde öylece bakıp duruyorlardı.

Bu hadiseye 70 kişi, hattâ belki de içlerinde önde gelen bazıları sebep olmuş olmasına ve sarsıntı, yıldırım 70 kişiyi yakalamış bulunmasına rağmen Kur'ân'ın bunu bütün bir kavme teşmil etmesi, o 70 kişinin önde gelen ve temsilci konumundaki kişiler olması ve kavmin de benzer bir sapma haleti ruhiyesi içinde bulunmasından dolayıdır. Toplumda farz-ı kifaî olan meseleler ihmale uğrarsa, bunun cezası bütün topluma gelir. *Bir fitneden sakının ki, içinizde yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz* âyeti (8: 25), bu gerçeği ifade etmektedir. Bu bakımdan, her harekette önde gelenler, kendilerini çok daha fazla kontrol etmek mevkiindedirler.

67. İsrail Oğulları, çölde burada sözü edilen üç nimetle yıllarca nimetlendirildiler. Üzerlerinde sürekli bir bulut onları gölgeliyor, akşam buldukları mevkie âdeta bildircinlar yağıyor, sabah da ortalığı kendilerinin de *men* veya *man* dedikleri yumuşak, beyaz, içi ballı yufka gibi bir yiyecek kaplıyordu. Bunlardan ihtiyaçları kadar topluyorlardı. Buna rağmen, Sebt (haftanın yedinci) gününün yiyecekleri altıncı günün akşamında gelmesine ve o gün toplamamaları gerekmesine rağmen, o gün de toplamaya çıkanlar, akşamdan topladıklarını sabaha bırakmamaları gerekirken bırakıp, yiyeceği kokutanlar ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kendileri için tayin edilen miktardan fazla toplayanlar oluyordu. (*Kitab-ı Mukaddes*, “Çıkış”, 16: 4-31) Kur'ân-ı Kerim, böyle yapmakla onların bu hususta da haddi aştıklarını ve kendilerine zulmettiklerini vurgulamaktadır.

58. Hatırlayın, hani (çölde dolaşıp duruyordunuz da, nihayet sizi bir beldeye yönlendirmiş ve) şöyle buyurmuştuk: “Bu beldeye girin ve oradan dilediğiniz şekilde bol bol yiyin.⁶⁸ Kapısından âdeta secde halinde, mütevazı ve emirlerimize boyun eğmiş olarak girin ve dua edin, mağfaret dilenin, sadakat gösterin (katiyen aşırılık, taşkınlık ve bozgunculuğa düşmeyin ve şımarmayın),⁶⁹ Biz de, hatalarınızı, sürçmelerinizi bağışlayalım.” İyiliğe kilitlenmiş ve Bizi görmeseler de Bizim kendilerini gördüğümüzün şuuru içinde davrananlar için başka mükâfatlarımız da olacaktır.

59. Buna rağmen, emirlerimize itaatsizlikte ısrar ederek kendilerine zulmedenler, onlara söylenen (dua, tevazu, itaat ve sadakat) sözünü değiştirip bir başka şekle koydular (ve denilenin tersini yaptılar). Biz de o zulmedenlerin üzerine, çekinmeden ve ikazlara aldırmandan açıktan açığa yapıp durdukları bu taşkınlık ve haddi aşmalarından ötürü gökten murdar bir azap indirdik.⁷⁰

60. Hatırlayın, bir defasında da (çölde susuz kalmıştınız ve) Musa kavmi için su dileğinde bulunmuştu. Biz de, “Asânla o taş vur!” diye emretmiştik. (O da vurmuştu ve) taştan on iki pınar fışkırmıştı. On iki kabileden her biri, kendi pınarını bilmişti.⁷¹ Allah'ın rızkından yiyin için, fakat dolaştığınız, vardığınız, konup yerleştiğiniz yerlerde bozguncular halinde taşkınlık yapmayın, saldırgan olmayın.

61. Ve bir vakit de siz, “Ya Musa! Tek bir tür yemeğe mümkün değil katlanamayacağız. Rabbine dua et de, bize yerin bitirdiklerinden, bakliyatından, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın!” dediniz. (Musa da), “Daha üstün olanı ondan daha aşağısıyla değiştirmek mi istiyorsunuz? İnin mısıra,⁷² istedikleriniz orada var!” mukabelesinde bulunmuştu. Neticede üzerlerine zillet, miskinlik, hareketsizlik damgası basıldı ve Allah tarafından bir gazaba (şiddetli cezaya) uğradılar. Bu, onların (Kitap'taki) âyetlerimizi (ve hem

kâinatta, hem de kendi hayatlarında müşahede edip durdukları delillerimizi) sürekli inkâr edip durmalarından ve hiçbir hak hukuk gözetmeksizin peygamberleri öldürmelerinden dolayı idi; bu, sürekli isyan etmelerinden ve haddi aşır durmalarından dolayı idi.⁷³

68. Buradaki ifade ile, cennette Âdem'e buyrulan "*Ey Âdem! Eşinle birlikte cennete yerleş. (Baştan sona nimetler ve istifade yurdu olan) oradan dilediğiniz şekilde bol bol yiyin, istifade edin!*" (2: 35) ifadesi arasındaki münasebet açıktır.

69. Âyette sözü edilen beldenin neresi olduğu, ne Kur'ân-ı Kerim'de ne de Ahd-i Atik'te bellidir. Kur'ân-ı Kerim, tarihî hadiseleri anlatırken yer, tarih ve şahısları nazara vermekten çok, hadiseler ve onlardan alınması gereken ibretlere dikkati çeker. Bu bakımdan, burada emrolunan, bilhassa fetih neticesinde veya yerleşme gayesiyle herhangi bir beldeye girilirken, Peygamber Efendimiz'in Hicret'te Medine'ye girerken yaptıkları dua üzere (İsrâ Sûresi/17: 80), sıdk ve sadakat üzere girme ve çıkma, gerek giriş-çıkışta gerekse içeride otururken Allah'a ve O'nun kanunlarına sadakatten, bağlılıktan ayrılmama, bir de, yine Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm'ın fetihle Mekke'ye girerken yaptıkları gibi, en küçük bir şımarıklık gösterme şöyle dursun, bütün muvaffakiyeti Allah'a verip, O'na tehlil, tazim ve tesbihte bulunma ve mahviyet, tevazu kanatlarını daha bir indirme gereğidir. Âyette geçen "*Secde halinde girin ve hattatün deyin!*"'in manâsı bu olsa gerektir. Kitab-ı Mukaddes'te geçen, "bir beldeye girildiğinde Sebt'i tutma (7. Gün'ün haramlığına uyma) ve Rab'be kurban gibi takdimde bulunma" emirleri de (*Levililer*, 25, 26; *Sayılar*, 15: 1-41) aynı manâyı ifade ediyor olabilir. Bu, yapılması gerekenin asgarîsidir; bunun ötesinde ihsan şuuru içinde davranmak gelir ki, böyle davrananların (muhsinler) mükâfatı çok daha fazla olacağından, âyet, ihsan şuuruna ulaşmaya teşvikte bulunmaktadır.

70. Burada ifade buyrulan gökten indirilen murdar azap, İbn-i Cerir et-Taberî'nin rivayet ettiği ve Ahd-i Atik'te de geçen veba salgını olsa gerektir ki, bu salgında Ahd-i Atik'e göre 14.700 kişi ölmüştür (*Sayılar*, 16: 46-49). Gerek böyle bir salgının gökten inmiş bir azap, gerekse bir ihtilâli bastırmada başvurulmuş usulün İlâhî bir emir olarak takdim edilmesi, fert veya toplum olarak maruz kalınan musibetlere 'tabî' sebepleri değil de, davranışlarımıza, dinî-tekvinî hatalarımıza taallük eden gerçek sebepleri ve İlâhî hikmetleri açısından bakılması gerektiğini ihtar içindir. Allâme Hamdi Yazır'ın bu konudaki mütalâaları fevkalâdedir:

Allah tealâ, her zaman dağları yerinden oynatıp, insanların başına yıkmaya kâdir bir zülcelâldir. Eşya arasındaki cazibe (çekim) nisbeti bir lâhzada değişebilir. Akli olanlar, herhangi bir zelzelenin, bir volkan hadisesinin nasıl ceberut bir kudret ifade ettiğini unutmamalıdır. Birtakım kimseler, bunun beşerin günahlarıyla hiçbir alâkası yoktur diye telâkki ederler ki, ne kadar yanlıştır. Gerçi bunların hepsi beşerin günahlarının cezası değildir. Lâkin hepsinin de beşerin hayatı ve yaptıklarıyla alâkadar olduğunda şüphe yoktur. (Yazır, 4: 2322)

İnsanın yeryüzündeki vazife ve fonksiyonunun hilâfet olması, bu alâkayı gerekli ve kaçınılmaz kılmaktadır.

71. Hz. Musa'nın (a.s.) asâsı, O'nun pek çok mucizesine vesilelik yapmıştır. Taştan su fişkırması bu mucizelerden biri olup, bu taş halâ Sina'da durmakta ve çok turist çekmektedir. Üzerinde su yarıkları halâ görülebilmektedir. (Mevdûdî, 1, not 75)

Bu mucize ile Allah (c.c.), İsrail Oğulları'na ve bütün insanlara şu mesajı vermekte ve ilmi gelişmeler adına şu işaretle bulunmaktadır:

Basit aletlerle yer altında gizli olan rahmet hazinelerinden istifade edilebilir. Hattâ taş gibi sert bir yerden asâ gibi basit bir aletle âb-ı hayat fışkırtılabilir. Öyle ise ey insan! Madem Bana tam itimat eden bir kulunun eline öyle bir asâ veriyorum ki, her istediği yerde âb-ı hayatı onunla çekiyor. Sen de Benim rahmet kanunlarıma dayanırsan ona benzer bir âleti elde edebilirsin. Haydi elde et! (Sözler, “20. Söz, 2. Makam”)

Bu âyetin (2: 60) verdiği iki mesaj daha vardır: Bunlardan biri, her bir mucizede, imtihan gereği, çok küçük de olsa bir sebebin bulunmasıdır. İkincisi, Allâme Hamdi Yazır'ın tesbitleri üzere, duada, sadece sözlü dua ile yetinilmeyip, o dua ile izhar edilen arzunun yerine gelmesi için gücümüz dahilinde yapışılması gereken bir sebep varsa, o sebebin ihmal edilmemesi ve ardından Allah'a tam tevekküldür. Bu bakımdan Cenab-ı Allah (c.c.), Hz. Musa'nın duası karşısında gökten doğrudan su indirmek yerine, O'na yerine getirmesi gereken bir emirde bulunmuş, Hz. Musa, “taştan su çıkar mı” gibi bir duyguya kapılmadan, Allah'a tevekkülle duasının gereği olan bu emri yerine getirmiştir. (Yazır, 1: 366)

72. Âyette geçen *mısır*dan kasıt, çölde Filistin'e doğru seyahatlerine devam eden İsrail Oğulları'nın yolları üzerinde bir şehir olabileceği gibi, bizzat Mısır ülkesi de olabilir. İsrail Oğulları'nın talepleri Mısır'daki hayatlarına âdeta bir özlem ve sanki köleliğe dönüş arzusu manâsına geldiği için Hz. Musa'nın kendilerine, “Öyleyse Mısır'a, önceki hayatınızın seviyesine inin, orada istedikleriniz var!” şeklinde istihza yollu bir ikazda bulunduğu düşünülebilir.

73. İsrail Oğulları'nın burada dile getirdikleri talep, günah olan bir talep değildi. Fakat, “Rabbin” demekle, âdeta ve halâ bir inkâr sergiliyorlardı. İkinci olarak, yerleşip medenî bir hayata kavuşmanın hususiyetleri çok daha başka olduğu ve onların da bu hususiyetlere uygun taleplerde bulunmaları gerektiği halde, âdeta ve halâ Mısır'daki kölelik hayatlarına bir arzu izhar etmiş ve hürriyetin, bağımsız bir toplum olmanın kadrini idrakten daha çok uzakta bulduklarını ortaya koymuş oluyorlardı. Bu taleplerinin hemen arkasından, Kur'ân-ı Kerim'in onlar yerleşik bir toplum haline geldikten, hattâ kendileri için o zaman va'dedilmiş ülke olan Filistin'e yerleşip, Hz. Davud ve Hz. Süleyman (aleyhimesselem) zamanlarında çok büyük bir mülke ulaşmış bulduktan sonra bile zihnen, ruhen ve manen kölelik günlerine döndüklerini, neticede işledikleri cinayetleri, zulümleri nazara vermesi, kavmin özelliklerini anlamak ve bedevîlikle medenîliğin farklarını görme açısından çok önemlidir. Ayrıca âyet, Allah'ın gazabına uğradıklarını belirtmekle, Fâtiha Sûresi'ndeki *gazaba uğrayanlar* ifadesine telmihte bulunmakta, âdeta onu tefsir etmektedir.

Burada bir karşılaştırma yapma açısından, Hz. İsa'nın havarilerinin yine “Rabbin” tabirini kullanarak Hz. İsa'dan benzer bir talepte bulduklarına, fakat onların, arzın bitirdiklerinden değil de semavî bir sofraya istemelerine (Mâide Sûresi/5: 112) dikkat çekilebilir.

62. İster (Kur'ân'a ve Allah Rasûlü'ne) iman ikrarında bulunanlardan olsun, isterse Yahudi olanlar, Nasranîler (Hıristiyanlar), Sâbiîler (ve daha başka insanlardan) olsun, (mesele asla bir isim meselesi ve kuru bir iddiadan ibaret olmayıp,) her kim gerçekten Allah'a ve Âhiret Günü'ne iman eder ve imanının gerektirdiği istikamette sağlam, doğru, yerinde ve ıslaha yönelik işler yaparsa, Rabbileri katında derecesine göre

her birinin mükâfatı vardır. (Yardımlımı, desteğimi hep yanlarında bulacakları için) onlar hakkında (özellikle Âhiret'te) herhangi bir korku söz konusu olmayacak ve onlar asla üzülmeyeceklerdir de.⁷⁴

63. Hatırlayın ki, (Tevrat'ı gerektiği gibi uygulayacağınıza dair) sizden sağlam söz almış (ve hem bu maksatla hem de sözünüzde durmak gerektiğinin önemine dikkat çekmek ve sözünüzden dönmenin

başınıza neler getireceği hususunda sizi ikaz etmek için) Tur'u yerinden söküp kaldırmış ve üzerinize düşüverecek gibi o vaziyette tutmuştuk: "Size verdiğimiz (Kitaba) kuvvetle tutunun ve içindeki (kanun, irşad ve tavsiyeleri) iyi belleyin ki, bu yolla takvaya ulaşıp (dünyada da, Âhîret'te de başınıza gelebilecek azap ve cezalardan) Allah'ın koruması altına girebilesiniz."

64. Bunun ardından yine yüz çevirdiniz; (sözünüzde durmadınız; Kitaba sarılıp, hükümlerini yerine getirmediğiniz). Eğer Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasa, (Allah size hususî rahmetiyle muamele etmeyip, isyanlarınızdan geçivermese) idi, bütün bütün kaybedip gitmiştiniz.

65. İçinizden Sebt'in hürmetine riayet etmeyerek, o gün haddi aşanları mutlaka biliyorsunuz. Onlara "Aşağılık ve sefil bir şekilde oraya buraya sığınan, fakat sığındıkları her yerden kovulan maymunlar olun!" dedik.⁷⁵

66. Bunu, o anda yaşayanlara ve daha sonra geleceklere ağır bir ders-i ibret ve müttakîler için üzerinde düşünecekleri ve ikaz, irşad adına başkalarına da anlatacakları bir öğüt vesilesi kıldık.

67. Bir vakit de Musa, halkına, "Allah, size bir inek kesmenizi emrediyor!" demişti. "Bizimle alay mı ediyorsun?" diye mukabelede bulundular. (Musa), "(Öyle, insanlarla alay eden) cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım!" cevabını verdi.⁷⁶

68. Bu defa, "Bizim için Rabbine dua et de, nasıl bir inek, hususiyetleri nedir bize açıklasın!" dediler. Musa, "O buyuruyor ki, 'Ne pek yaşlı bir inek, ne de pek taze, boğa görmemiş bir düvedir; ikisi ortası, dinç bir ineştir;' haydi, size emredileni yapın!" dedi.

69. (İşi yine yokuşa sürerek,) "Bizim için Rabbine dua et de, onun rengi ruyor ki, 'Bakanların içini açan, parnasıldır, bize açıklasın!'" mukabele- lak sarı renkte bir ineştir.'" cevabını sinde bulundular. (Musa), "O buyu- verdi.

74. Bu âyet, ne yazık ki günümüzde bazıları tarafından siyak ve sibakından tecritle asıl manâsının dışına çıkarılmıştır. Bir defa, bu âyetle daha önce geçmiş bulunan (no: 38) *Artık bundan böyle size Benim tarafımdan (bir rasûl vasıtasıyla Kitap gibi) sâfi bir hidayet kaynağı gelir de, kim Bana ait bulunan o hidayet kaynağına uyar (ve imanla, ibadetle Bana yönelirse, artık onlar yardımımı, desteğimi hep yanlarında bulacaklar ve dolayısıyla) kendileri için (özellikle Âhîret'te) herhangi bir korku söz konusu olmayacak ve onlar asla üzülmeceklerdir de* âyeti ve onunla da sûrenin ilk âyetleri arasında çok açık bir münasebet vardır. Kur'ân-ı Kerim, burada bir defa daha başa, asıl konuya dönmekte ve gerçek kurtuluş için "İman ettik, Hz. Muhammed ümmetindeniz; Yahudiyiz, Hıristiyanız, Sâbiîyiz, şu veya bu dindeniz" demenin yeterli olamayacağını, bilakis, Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'a geldiği şekilde gaybe (öncelikle Allah'a, sonra vahye ve hem beşerî, hem melekî risalete), Âhîret Günü'ne, Hz. Muhammed'e indirilen Kur'ân'a ve önceki kitaplara kalben inanmanın ve şartlarına riayetle namaz kılıp, infakta bulunma, yani Allah için, O'nun verdiği her nimetten O'nun yolunda ve harcanmasını emrettiği yerlere harcama başta olmak üzere salih işler yapmanın şart olduğunu beyan buyurmaktadır. Bu âyette Kur'ân'a ve Rasûlüllah'a imanın açıkça ifade edilmemiş olmasından hareketle, kurtuluş için onlara imanmanın ve Kur'ân'a göre ibadet edip yaşamının şart olmadığını ileri sürmek, bundan önce geçen ve hemen yukarıda zikrettiğimiz âyetleri, ayrıca, yine önceden geçen ve İsrail Oğulları'na hitap eden, *Size (aslî hali,*

halâ ihtiva ettiği gerçekler ve İlâhî kaynağı itibariyle) elinizdeki (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'ân'a) iman edin ve (Kitap nedir, rasûl nedir, iman nedir, vahiy nedir, bunların dayandığı esaslar ve taşıdıkları maksatları nelerdir, bütün bunları bilen, en azından içinizde bunlardan tam haberdar âlimler –ahbâr– bulunan bir topluluk olarak), O'nu ilk inkâr edenler olmayın (no. 41) âyetini görmemek demek olur. Eğer böyle bir görmeme bilerek ve başka maksatlara binaen yapılırsa, o zaman böyle bir tutum veya davranış, hemen bu (41.) âyetin devamında ve onu takiben gelen, *Ve (siz, ey ahabâr! Mevkiinizi ve bu mevkiin getirdiği dünyalıkları kaybetme korkusuna kapılarak) âyetlerimi azıcık bir fiyata (pek kısa ve geçici dünya metaına, şan, şöhrat ve mevkie) değişmeyin. Başka bir şeyden değil, sadece Ben'den korkup Bana sığının, (takva dairesine girin). (Ellerinize Kitaba ilavelerde ve o Kitap'ta değiştirmelerde bulunup, sonra da bunları Allah'a mal etme, kelimeleri asıl manâlarından saptırma, gerçeği gizleme, bile bile yanlış ve yalan şahitlikte bulunup yanlış hüküm verme gibi yollarla) hakkı bâtılla karıştırmayın ve (yaptığınız işin ne manâya geldiğini, gizlediğinizin hak ve Hz. Muhammed'in rasûl, hem de son ve gelmesini beklediğiniz rasûl olduğunu) bile bile hakkı gizlemeyin İlâhî beyanlarının hüküm ve tehdidinin şümûlüne girer.*

Ayrıca bu âyet, “iman edenler, (Allah Rasûlü'ne) iman ikrarında bulunanlar” diyerek Müslümanları da içinde almaktadır ki, eğer kurtulmak için Allah'a ve Âhiret Günü'ne inanmak ve salih amelde bulunmak yetseydi, diğer iman esaslarına inanmak gerekmezdi. Oysa, *Ey iman edenler! Allah'a, Rasûlü (Muhammed)'e, Rasûlü'ne bölüm bölüm indirmekte olduğu Kitaba (Kur'ân'a) ve daha önce indirmiş bulunduğu kitaplara (hakkıyla ve gerçek manâda) iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, rasûllerini ve Âhiret Günü'nü tanımayıp inkâr ederse, hiç şüphesiz haktan büsbütün sapıp gitmiş demektir.* (Nisâ/4: 136) âyeti, zımnen Kader de dahil olmak üzere, kurtulmak için inanılması gereken iman esaslarını ortaya koymaktadır. Kısaca, bütün bunlara inanmadan, Rasûlüllah'a tâbi olmadan kurtulmak mümkün değildir.

Esasen, bütün bu açıklamalara gerek duyurmayacak biçimde A'raf Sûresi/7: 157158'inci âyetleri yeterince açıktır.

75. Bu âyette özetlenen hadise, A'râf Sûresi, 163–166'ncı âyetlerde biraz daha tafsilatıyla anlatılmaktadır.

Sebt, Cumartesi günüdür. İsrail Oğulları şeriatında o gün çalışmak yasaklanmış ve günün tamamen ibadete ayrılması hükmü konmuştur. Ahd-i Atik'te de bu konuda ayrıntılı bilgiler mevcuttur.

Âyette geçen *Aşağılık ve sefil bir şekilde oraya buraya sığınan, fakat sığındıkları her yerden kovulan maymunlar olun!* ifadesi, daha çok onların mânen meshi, yani karakterlerinin maymun karakteri haline getirilmesi şeklinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte, gerek bunun bir *nekâl*, yani hem o zamankilere hem sonrakilere ders-i ibret teşkil edecek ağır bir ceza olması, hem de İsrail Oğulları tarihinde Kur'ân-ı Kerim'de de anlatıldığı üzere bu türden hadiselerin, yani olağanüstülüklerin çok görülmesi, Sebt'in hürmetine riayet etmeyenlerin bizzat maymunlar haline getirildiği, insan dimağı taşımakla beraber, cismen, her vardıkları yerden kovulan ve aşağılanan maymunlar haline geldikleri fikrini de güçlendirmektedir. Dolayısıyla âyette her iki manâyı da bulmak mümkündür. İsrail Oğulları, tarih boyu başka milletlerin boyunduruğu altında kalmış, bir millettten diğerine sığınmış, sığındıkları yerlerden sürekli kovulmuşlardır.

Ahd-i Atik'te Sebt günüyle alâkalı çok bölümler vardır (*Çıkış*, 16: 21–30; 20: 8–11; 31: 12–17; *Tesniye*, 5: 12–15). *Tesniye* kitabındaki ifadelerden, Sebt yasağındaki en önemli hikmetin Mısır'daki kölelik ve zillet günlerini hatırlayıp, Allah'ın nimetlerini idrak etmek ve köle, cariye ve hayvanları dinlendirmek olduğu anlaşılmaktadır.

“Aşağılık ve sefil bir şekilde oraya buraya sığınan, fakat sığındıkları her yerden kovulan maymunlar olun!” dedik cümlesi, bir işe hükmettiği zaman Allah’ın emrinin ve icraatının “Ol!” demekten ibaret bulunduğunu da (Yâ-Sîn Sûresi/36: 82) ortaya koymaktadır. Allah bir şeye “Ol” demişe o, hemen olmuştur.

76. Hz. Musa’nın (a.s.) rasûl olarak gönderilmesinin üzerinden geçen onca seneye, onca hadiseye ve şahit oldukları onca olağanüstülüklerle ve Allah’ın onca âyetine rağmen, Hz. Musa Tevrat’ı almak için Tur’a çıktığında İsrail Oğulları içinde Hz. Harun’a (a.s.) rağmen baş gösteren buzağıdan ilâh edinme hadisesi, bu kavmin kalbinde, ineğe tapan Mısırlılardan etkilenmeyle nasıl bir sığır sevgisinin yerleştiğini ortaya koymaktadır. Hz. Musa’dan yiyecek olarak bakliyat, soğan, sarımsak, mercimek istemelerinin de gösterdiği üzere, Mısır’da daha çok çiftçilikle meşgul bulunmaları, kalblerinde kendisine ulûhiyet verecek ölçüde sığır sevgi ve saygısının yerleşmesinde ayrıca rol oynamış olabilir. Allah, kendilerine herhangi bir inek boğazlamayı emretmekle, sığıra tapınılamayacağını, sığırdan ilâh olamayacağını bizzat göstermek diliyordu. Fakat, bilhassa bâtil inanışları ve şartlanmışlığı terk etmekte zorlanan insan tabiatı, burada da kendini gösteriyordu. İkinci bir açıklamaya gerek duymadan hemen bir inek bulup kesselerdi mesele kapanacaktı. Fakat peşpeşe sordukları, hem de Hz. Musaya (a.s.), “Rabbimiz” veya “Allah” değil de, “Rabbin” diyerek ortaya koydukları istihzaî tavırları, hattâ halâ Allah’a (c.c.) tam inanamadıklarını gösteren değişik sorular sormaları onları muhtemel bir helâkin eşiğine getirmişse de, Allah’ın rahmeti, hilmi ve sabrı bir defa daha imdatlarına yetti de, emri yerine getirebildiler.

Bu çok önemli kıssada, Müslüman mürşid ve bütün eğitimcilerin çıkarabilecekleri önemli dersler vardır.

70. (Emri yine yerine getirmeyip,) “Bizim için Rabbine dua et de, o nasıl bir şeydir bize açıklasın. İnekler hep birbirine benzediğinden biz ayırım yapamıyoruz. (Eğer Rabbin onun nasıl bir şey olduğunu açıklarsa,) Allah dilediği takdirde elbette onu bulur ve keseriz!” dediler.

71. Musa, “O buyuruyor ki,” dedi: ‘Ne boyunduruğa koşulur arazi sürer, ne de ekin sular. Salma bir inek, hiç alacası da yok?’ “İşte şimdi gerçeği tam ifade ettin!” dediler ve (tarif edilen türde bir inek bulup) kestiler. Neredeyse (akılları sıra savsaklayıp) kesmeyeceklerdi.

72. Hani, birini öldürmüştünüz de suçu birbirinizin üstüne yıkmaya çalışıyordunuz. Halbuki Allah, sizin gizlediğinizi meydana çıkaracaktı.

73. Bu sebeple, “(Kestiğiniz ineğin) bir parçasıyla öldürülen kişiye vurun!” diye emrettik. (Vurulunca ölü dirildi ve kendisini kimin öldürdüğünü haber verdi.) Allah, o ölü insanı nasıl diriltmişse ölüleri de öyle diriltir ve size âyetlerini (kudretine, birliğine ve icraatına delil olan alâmet ve işaretleri) gösterir ki, gereğince akledip, (iman hakikatları konusunda hiç şüphe duymayasınız).⁷⁷

74. Bu hadiseden sonra aradan bi-raz zaman geçince kalbleriniz yine katılaştı, taş gibi oldu, hattâ daha da katı. Çünkü taşın öylesi vardır ki, içinden ırmaklar fişkirir; öylesi vardır, şak şak olur ve içinden su çıkar. Yine öylesi de vardır ki, Allah karşısındaki ürperti ve saygısından aşağılara yuvarlanır. (Ama sizin kalbiniz taştan da sert), fakat Allah yaptıklarınızdan asla habersiz ve onlara karşı kayıtsız değildir.⁷⁸

75. (Ey mü’minler topluluğu! Allah’ın onca nimetlerine rağmen O’na karşı hep vefasızlıkta bulunmuş böyle bir kavmin) size (sizin inanıp onlara da anlattığımız İslâm’a, Kitaba ve Peygamber’e) hemen inanıvereceklerini mi umuyorsunuz? Hele içlerinde bir grup vardı ki, Allah’ın Kelâmı’nı dinlerler, onun gerçekten Allah Kelâmı olduğuna akılları yatar, fakat sonra

bile bile onu tahrif ederler, kelimeleri başka manâlara çekip asıl manâlarından saptırırlar ve farklı farklı yorumlara tâbi tutarlardı.⁷⁹

76. Şimdi de, iman edenlerle karşılaştıklarında “(Sizin iman ettiğinize biz de) iman ettik!” derler. Kendi mahfillerinde gizli gizli bir araya gelip halvet olduklarında ise (birbirlerine çıkışır ve) “Allah’ın size açıp malûm ettiği hakikatleri Rabbinizin huzurunda size karşı delil olarak kullansınlar diye mi onlara söylüyorsunuz? Sizde hiç akıl yok mu?” derler.⁸⁰

77. Daha önce de değişik vesilelerle arz edildiği gibi, Âhiret inancını zihinlere ve kalblere yerleştirme, Kur'ân'ın temel dört maksadından biridir. Bu bakımdan Kur'ân, herhangi bir hadise veya olgudan bir başka münasebetle bahsederken bile, eğer oradan ana maksadını teşkil eden inanç esaslarına bir kapı aralanacak olsa, hemen bu kapıyı açar ve o esasları nazara verir. Burada, inek kesme emrindeki hikmet, yukarıda arz olunduğu gibi, İsrail Oğulları'nın kalblerinde yer eden aşırı sığır sevgi ve saygısını yıkmaktı. Fakat, o arada öldürülmüş ve faili meçhul kalmış (bırakılmış) bir şahsın failini de ortaya çıkarmak için Cenab-ı Allah, bir mucize yarattı. Kesilmiş ineğin bir parçasıyla maktulün cesedine vurulmasını emretti. Vurulunca maktul dirildi ve katilini haber verdi. Aslında, ölünün dirilmesinde çok uzak bir sebep görülen böyle bir hadiseyle bile Cenab-ı Allah ölülere diriltiyorsa, artık O ölülere diriltebilir mi, diriltemez mi veya nasıl diriltir gibi sorular sormak, apaçık abesle işigal demektir. Bu konudaki soru ve şüpheler, olsa olsa akıl kıtlığının birer göstergesi olabilir.

Her mucizede olduğu gibi, bu mucizede de ilimlere bir kapı açılmaktadır. İhtimal ileride, ya beynin ölümden sonra belli bir süre sağ kalan hücrelerinden veya DNA gibi vücudun belli kısımlarından, meselâ öldürülmüş bir kişinin kâtilini ortaya çıkarmak mümkün olabilecek, ölünün en azından dünyadaki bazı maceraları tesbit edilebilecektir.

78. Sert taş ve topraklar içinde incecik kökler, “Bismillâh” diyerek rahatça yayılır; toprak altında çimlenen tohumların iplik gibi fidancıkları, yine “Bismillâh” diyerek sert taş, toprak ve kayayı kolayca yarar ve gün yüzüne çıkarlar.

Zelzele gibi bazı yeryüzü hareketleri suretindeki ürpertici Celâlî tecelliler neticesinde taşlar yuvarlanır ve bir kısmı parçalanıp toprağı meydana getirir ve bitkilere yataklık eder. Bir kısmı taş kalarak, yuvarlanıp derelere, ovalara dağılır ve bina yapımı gibi pek çok işlerde kullanılarak, Kudret-i İlâhîye'ye secde ve Hikmet-i Sübhaniye'ye itaatlerini ortaya koyarlar. Taşlar, Cenab-ı Allah'ın tekvinî, yani kâinatın yaratılışı ve hayatıyla alâkalı emirlerine o kadar itaatkârdırlar ki, bütün ırmakların, suların kaynağı yer altındaki taşlardır, kayalardır; taşlık, kayalık dağlardır. Meselâ, bilhassa İslâm dünyasında çok meşhur olan Nil nehri, Somali'de Ay Dağı'ndan çıktığı gibi, Dicle'nin en önemli bir kolu, Van'ın Müküs nahiyesinde bir kaya mağarasından, Fırat'ın mühim bir kolu, Diyadin taraflarında bir dağın eteklerinden çıkar. Şu kadar ki, bu nehirlerin akıttıkları sularla kaynaklarındaki sular ve her yıl aldıkları yağış ölçülse görülecektir ki, aldıkları yağış ve kaynaklarındaki su, birkaç ay akmalarına kâfi gelmeyecek kadar azdır. Beşerin gözünden kaçan veya gözüne hiç girmeyen bu gerçek, bu nehirlerin asıl kaynağının İlâhî bereket ve lütuf olduğunu ortaya koymaktadır.

Allah, taşları birtakım tekvinî emirlerinin icrasında sebep olarak kullanmak ve onları sulara kaynak ve Kendi'ne saygının misalleri olarak takdim buyurmakla şu önemli dersi vermektedir:

Ey İsrail Oğulları ve ey bütün insanlar! Hz. Musa'nın asâsıyla gösterdiği bir tek mucizeye karşı koca taşlar yumuşayıp parçalanıyor ve sel gibi yağ akıtıyor. Hangi insafsızlıkla, Allah'ın Hz. Musa ve bütün peygamberleri eliyle yarattığı onca mucize karşısında gözleriniz kupkuru ve kalblerinizde hiçbir yumuşama olmuyor? Kalb katılığınızla öyle bir Zât'ın emirlerine karşı itaatsizlikte bulunuyorsunuz ki, O, Nil, Dicle, Fırat gibi büyük ve mübarek nehirleri kaskatı taşların, kayaların ağızlarından akıtıyor ve onlarla ekinlerinizi, hayvanlarınızı suluyor ve sizin su ihtiyacınızı gideriyor. Taşlar, O'nun emirleri karşısında böylesine yumuşar ve kesintisiz, hem de ırmaklar dolusu ağlarken, sizin kalbleriniz neden bu kadar katı, gözleriniz neden bu kadar kuru? O kaskatı kayalar, taş tabakaları, Allah'a olan

saygılarından, O'nun ismiyle hareket eden incecik bitki kök ve fidancıkları karşısında yarılıyor, onlara yol veriyor ve pek çoğu toprak olmak, binalar yapımında kullanılmak gibi yollarla İlâhî Hikmet'e hizmet için yerlere yuvarlanıyor. Buna karşılık, sizin kalbleriniz neden o kadar katı ki, O Zât'ın emirleri kalbinize yol bulmuyor ve yol bulup da, orada insanî donanımınızın gereği vermesi beklenen meyveleri veremiyor? (*Sözler*, "20. Söz"den, 325–330)

79. Kur'ân-ı Kerim'in İsrail Oğulları tarihine bu ölçüde inmesinin sebeplerinden biri de, bu kavmi bütün özellikleriyle, Medine'de yeni oluşan Müslüman topluma, hem de gelecek bütün Müslüman nesillere tanıtmaktır. Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm Medine'ye hicret buyurmadan önce, burada bulunan Yahudi oymakları, Arap Evs ve Hazreç kabilelerine nisbetle daha zengin, dünya işlerine daha çok akılları erer ve daha bilgili, en azından Kitap sahibi semavî bir dine mensup bir topluluk halindeydiler. Ne zaman Evs ve Hazreç kabileleriyle anlaşmazlığa düşseler, "Bir Peygamber gelecek ve o zaman sizi yenecek, kökünüzü kazıyacağız!" diyorlardı. Gerçekten, Âhir Zaman Nebî'sinin beklentisi içindeydiler. Efendimiz Medine'ye hicret buyurunca, kendi içlerinden çıkmadığı için O'na inanmadılar. O'nun Ensarı olma şerefine ermiş bulunan Medineli Müslümanlar ise, onları daha önceden tanıdıkları ve bir peygamber beklentisi içinde olduklarını bildikleri, hattâ kendilerine anlattıkları Peygamber'in bütün özelliklerini Efendimiz'de buldukları için onların inanacağı ümidi ve şevki içinde kendilerine tebliğde bulunuyorlardı. Buna karşılık Kur'ân-ı Kerim, onların karakterlerini ve önceki hallerini, ardından o andaki hâl, tutum ve davranışlarını nazara vererek, onların Hz. Muhammed'e inanmamalarının gerçek sebebini açıklamakta ve böylece Medineli Müslümanları kendi inançlarından asla şüpheye düşmemeleri konusunda uyarmaktadır.

80. Yahudi uleması içinde samimiyetlerini kısmen koruyanlar vardı. Ayrıca, içlerinden bazıları, gelmesini bekledikleri Peygamber'in özelliklerini daha önceden Evs ve Hazreç kabileleri mensuplarına anlatmışlar ve bu özellikler de Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm'da aynen çıkmıştı. Bu gibi sebeplerle, bir de içlerinde Abdullah ibn Selâm gibi en büyük bir âlim de iman ettiği için, en azından bazıları, kendilerini yalanlayamayarak, mü'minlerin yanında dilleriyle iman ikrarında bulunuyorlardı. Birbirleriyle halvet olduklarında ise, "Allah, Kitabınızda size Âhir Zaman Peygamberi'yle ilgili bazı sırları açıkladı. Şimdi siz bu sırları karşınızdaki insanlara anlatmakla, Rabbiniz katında aleyhinizde delil olsun mu istiyorsunuz?" diyerek, hem kendi kendilerini, hem de içlerinden bazılarını kritik ediyorlardı. Böyle yapmakla da, esasen Allah'ı gerektiği gibi tanımadıklarını, sanki O içlerinde gizlediklerini bilmiyormuş gibi bir inanç içinde bulduklarını, bir yandan "Allah size bazı sırları açıkladı" sözüyle, bütün semavî dinlerin kabul ettiği Bir Allah'ı nazara verirken, "Rabbiniz karşısında delil olsun mu istiyorsunuz?" demekle, sanki kendilerine has bir Rab anlayış ve inancı taşıdıklarını açığa vurmuş oluyorlardı.

Bu âyet ile, sûrenin başında münafıklardan bahseden 14'üncü âyet arasında çok yakın bir münasebet vardır. Burada çizilen bir kısım Yahudi ileri gelenleri karakteriyle 14'üncü âyette çizilen münafık karakteri birbirine tıpatıp uymaktadır. Kullanılan kelimeler hemen hemen aynıdır. Bu âyet, 14'üncü ayette sözü edilen münafıkların "şeytanları"ını ve münafıkların kimlerle "halvet" olduklarını ortaya koymaktadır.

77. Bilmezler mi ki Allah, onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da!?

78. İçlerinde bir de okuması-yazması olmayanlar vardır: Kitap nedir, (neden bahseder, içinde neler vardır) bilmezler. Bildikleri sadece kendilerine söylenen kulaktan duyma kuruntu ve uydurmalarından ibaret olup, ancak zanlarıyla hareket ederler.

79. Yazıklar olsun, (Allah'ın Kitabı'nda keyfi tasarrufta bulunan ve) bizzat elleriyle yazdıklarını Kitaba katıp, sonra da az bir kazanç elde etme uğruna “Bu, Allah katındandır!” diyenlere! Yazıklar olsun onlara elleriyle yazdıklarından dolayı; ve yazıklar olsun elde ettikleri kazanç ve yüklendikleri vebalden dolayı!⁸¹

80. Bir de, “Bize sayılı bir-kaç gün dışında asla Ateş dokunmayacak.” derler.⁸² De ki: “Allah'la anlaşma yapıp O'ndan söz mü aldınız? (Eğer öyle ise) Allah, sözünden asla dönmez. Yoksa Allah'a hakkında kesin bilginiz olmayan birtakım şeyler isnat ediyor olmayasınız?”

81. Evet, öyle yapıyorsunuz. Oysa gerçek şudur: Her kim, günah olduğu apaçık bir fenalığı iradesiyle işler ve bu şekilde (niyetiyle de, ameliyle de) kazandığı günahlar çepeçevre kendisini kuşatırsa, öyleleri Ateş'in yârânı ve yoldaşlarıdır;⁸³ orada sonsuzca kalacaklardır.

82. İman edip, imanlarının gerektirdiği istikamette sağlam, doğru, yerinde ve ıslaha yönelik işler yapanlar ise, onlar Cennet'in yârânı ve yoldaşlarıdır. Onlar da orada sonsuzca kalacaklardır.

83. Hatırlayın, yine bir zaman İsrail Oğulları'ndan “(İlâh, Rab ve Melik olarak) sadece Allah'a ibadet edecek ve anne-babaya saygı, güzel muamele ve iyilikte kusur etmeyeceksiniz; akrabaya, yetimlere ve yeterli geçimlikten gerçekten mahrum düşkünlere de!” diye söz almış, ayrıca şöyle emretmiştik: İnsanlara güzel söz söyleyin (incitici ve kırıcı olmayın), namazı bütün şartlarına riayet ederek, vaktinde ve aksatmadan kılın ve zekâtı eksiksiz verin! Fakat az bir zaman sonra pek azınız müstesna sözünüzden döndünüz; zaten siz, bağlandığınız ahidlerden, verdiğiniz sözlerden sürekli yüz çeviren bir topluluksunuz.⁸⁴

---

81. Yahudi uleması, dünya metaı uğruna Allah'ın Kelâmı'nı, Kitabı, diledikleri gibi yorumlamakla kalmıyor, onun içine kendi şahsî yorumlarını, tarihlerinde yaşanmış bazı hadiseleri, birtakım bâtil ve efsanevî inanç ve hikâyeler, felsefî doktrinler ve kendi içtihadlarından kaynaklanan hukuk kaide ve hükümlerini katıyorlar, sonra da bunları Allah'a mal ederek, sanki Kitabın aslındanmış veya Allah kendilerine bildirmiş gibi takdim ediyorlardı. Bu şekilde İlâhî olanla beşerî olan, asılla tefsir birbirine karışıyordu. Bunun da ötesinde, Kitabın içinde ne varsa hepsine inanılmasını bekliyor ve inanmamayı küfür sayıyorlardı. Halk ise son derece cahildi. Kendilerine ne anlatılırsa ona inanıyor; zan, taklit ve hayal peşinde sürüklenip gidiyordu.

Benzerlerinde olduğu gibi bu âyette de halk olsun, ulema olsun Müslümanlara da çok önemli ikazlar vardır. Bediüzzaman hazretlerinin tesbitiyle, yazılan kitaplar Kur'ân yerine geçmemeli, bilakis Kur'ân'a dürbün olmalı, yani onu göstermelidir. Bu âyet ve benzerleri, risaletinin ilk yıllarında Efendimiz'in hadislerin yazılmasına neden izin vermediğine de ışık tutmaktadır.

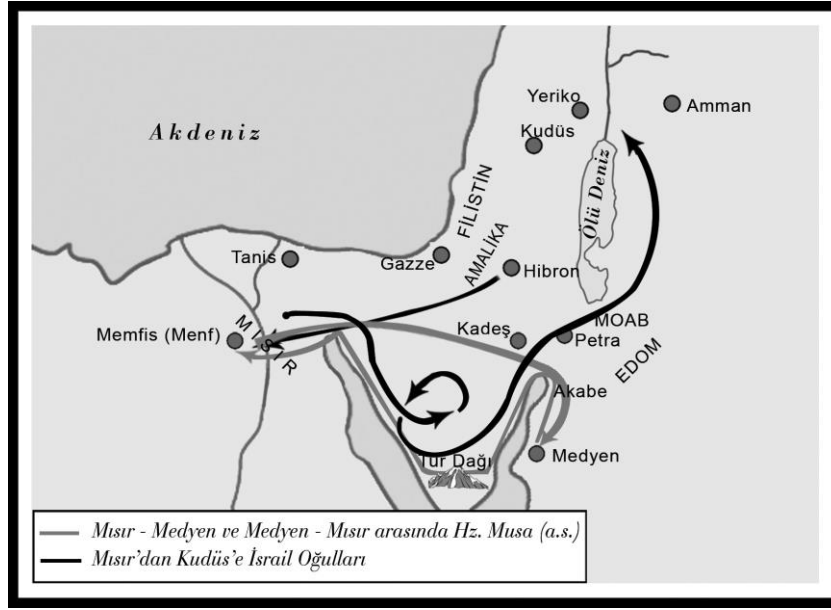
82. Kur'ân-ı Kerim'in tarihleriyle birlikte kalblerini de açığa vurması üzerine herhangi bir itiraza yol bulamayan bazı Yahudi uleması, “Bize ancak, meselâ buzağıya taptığımız günler sayısınca Ateş dokunacak.” türünden savunmaya geçme ihtiyacı hissetti. Sanki şarta ve zamana bağlı değilmiş gibi seçilmiş millet, yani Yahudi olmayı Ateş'ten kurtulmaya gerekçe sayıyorlar, hattâ “Biz, Allah'ın çocukları ve sevgilileriyiz!” diyorlardı (Mâide Sûresi/5: 18). Halbuki, insanlar hakkında Allah'ın

her zaman için geçerli ve değişmez ölçüsü tektir. Kurtuluşun yegâne yolu, daha önce geçen 62'nci âyette de açıklandığı üzere, hiçbir zaman ismen Yahudi, Hıristiyan, Müslüman veya bir başka din mensubu olmak değil, iman ve salih amelde yatmaktadır.

83. Bu âyet ve bundan sonraki âyetle, 28 ve 29'uncu âyetler arasında çok yakın münasebet vardır. Bu âyetle, ayrıca, Kur'ân'a inanmayanları tehdit eden 24'üncü ayet arasında da münasebet vardır. Bu âyette geçen *seyyie, kesb, hatîe, hatîenin kuşatması* gibi ifadeler, gerçek iman yokluğu ve serapa günahlar içinde tipik bir Cehennem ehlini tasvir etmektedir. Ayrıca bu âyet, o tür Yahudilerin, Ateş'in kendilerine sayılı günlerde (sadece) dokunacağı iddialarına mukabil, tarihlerinde işledikleri ve Medine'de de işlemekte oldukları cürümlerin onları çepeçevre kuşatan, bizzat bilerek ve iradeleriyle işlenmiş günahlar olduğunu ve dolayısıyla onları sonsuzluk yolunda Ateş'in tam içinde Ateş'in yoldaşları yapacağı ihtar ve ikazında bulunmaktadır.

84. Rasûl-ü Ekrem aleyhissalâtü vesselâm Medine'ye hicret buyurdıklarında, burada Kaynuka Oğulları, Nadir Oğulları ve Kureyza Oğulları adında üç Yahudi kabilesi yaşıyordu. Allah Rasûlü aleyhissalâtü vesselâm, Medine'de temelleri atılmaya başlanan devletin vatandaşları olarak bunlarla yazılı bir anlaşma yapmıştı. Fakat bu kabilelerin hiçbiri, geçen zaman içinde anlaşmalarına sadık kalmadılar. Sadakatsizliklerini, Rasûlüllah'ı öldürmek için tuzak kurmaya ve Hendek Savaşı'nda Medine'yi kuşatan müşrik ordularıyla anlaşıp Müslümanları arkadan vurma teşebbüsünde bulunmaya kadar götürdüler. İşte bu sûrede, İsrail Oğulları'yla ilgili olarak yukarıdan beri devam edegelen âyetler, topluca ve aynı anda değil, gelişen hadiseler üzerine 5-6 yılı kapsayan bir süre içinde inmiştir. Bir yandan bu âyetler, Medine'de yeni oluşan İslâm toplumunu, dinleri konusunda Yahudilerin ortaya atabilecekleri şüphelere ve bu toplumla birlikte, gelecek asırlardaki İslâm toplumlarını da muhtemel Yahudi fitnelere karşı uyarırken, öte yandan ve bunun çok daha ötesinde, Yahudiler için aslî çizgilerine dönme adına yeni ve kaçırılmaması gereken bir fırsatın doğduğunu ilan ederek, onları Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'a inanıp İslâm toplumuna katılmaya teşvik gayesi gütmektedir. Bunu yaparken de, Allah'ın asırlardan beri üzerlerindeki nimetlerini hatırlatma, buna karşılık ortaya koydukları vefasızlıklara dikkat çekme ve dolayısıyla başlarına gelen musibetleri nazara verme gibi yollarla, insan vicdanındaki iyiliğe iyilikle mukabelede bulunma, başa gelenlerden ders alma, yapılan hatalardan pişmanlık duyup, ıslah-ı hâl etme gibi mekanizmaları harekete geçirmektedir.

84. Öyle ya, yine bir vakit sizden bir söz daha almıştık: Birbirinizin kanını dökmeyecek; kendinizden olan insanları (memleketiniz halkını) memleketinizden çıkarmayacaktınız. Bu konuda kesin taahhütte bulunmuş, ikrar vermişsiniz, hem de birbirinize şahit olarak; nitekim bugün de aynı şahadette bulunursunuz.

85. Sonra ne yaptınız? Siz o kimselersiniz ki, birbirinizi (kendi memleketiniz halkını) öldürüyor, içinizden bir kısmını öz diyarlarından çıkarıyor, hem de insaf sınırlarını çok aşan ve günah olduğu apaçık bir fenalık ve düşmanlıkla aleyhlerinde birbirinize arka çıkıyorsunuz. Elinize esir düştüklerinde salıverilmeleri için kendilerinden fidye almaya kalkıyor, (düşman elinde) size esir olarak geldiklerinde ise, bu defa fidye ile onları kurtarıyorsunuz; halbuki onları öz diyarlarından çıkarmak size baştan haram kılınmıştı.⁸⁵ (Bu şekilde ne yaptığını bilmez bir topluluk olarak) Kitabın bir kısmına inanır, bir kısmını inkâr mı edersiniz? İçinizde böyle davrananların görecekları mukabele, dünya hayatında rüsvaylık, Kıyamet Günü de azabın en şiddetlisine itilmekten başka ne olabilir? Allah, yapıp ettiklerinizden asla habersiz ve onlara karşı kayıtsız değildir.

86. Öyleleri, Âhiret'i verip, karşılığında (insanî hayatın en alt derecesi ve sadece maddî, süflî arzu ve emelleri tatmine çalışma hayatı olarak) dünya hayatını satın almış kimselerdir. (Bu alışverişlerinin karşılığında) üzerlerinden

azap hafifletilmeyeceği gibi, kendilerine (azaptan kurtulma adına) herhangi bir yardımda da bulunulmayacaktır.

87. (Bu azap onların tam hakkıdır. Çünkü) şurası bir gerçek ki, Musa'ya o (hidayet kaynağı, kendisinde nur ve her meselenin çözümü bulunan) Kitabı verdik ve arkasından (Musa'nın izinde ve aynı Kitabı esas alıp uygulamakla birlikte, zamana ve şartlara göre içtihadlarda bulunan, ayrıca kendilerine dua ve münacat mahiyetinde sahifeler verilen) daha başka rasûller gönderdik (ve böylece onları ışısız, rehbersiz bırakmadık). Bilhassa en son olarak Meryem oğlu İsa'ya, (risaletini gün gibi gösteren ve hiçbir şüpheye yer bırakmayacak derecede ispat eden) o apaçık delilleri verdik ve onu Ruhü'l-Kudüs'le⁸⁶ destekledik. Hal böyle iken, ne zaman size nefislerinizin hoşlanmayacağı, heva ve hevesinize hizmet etmeyecek mesaj ve hükümlerle bir rasûl gelse, hep böyle büyüklük taslayıp kafa tutacak, kibrinize dokunuyor diye kimisini yalanlayıp kimisini öldürecek misiniz?

88. (Bu kadar nimet, af, mağfiret, şefkat, nasihat ve gerçek karşısında yine de inanmamakta diretiyor ve mazeret olarak da alayvarî, "Bunlara bizim ne ihtiyacımız var ki! Bunları bu kadar sayıp döktüğüne göre, demek) bizim kalblerimiz kılıflı, kabuk bağlamış, kaşarlanmış; (imana kabiliyetimiz kalmamış!)” diyorlar. Hayır, gerçeklerin üzerini bilerek

örtmeleri ve inanmamakta direnme leri sebebiyle Allah onları lânetledi (rahmetinden uzaklaştırdı; kalblerini ve kulaklarını mühürledi, gözlerine perde çekti). Bu bakımdan, imanla, iman hakikatleriyle münasebet ve alâkaları pek azdır.

89. Öyle ya, Allah katından kendilerine yanlarında bulunan (Tevrat'ı, aslî haliyle onun İlâhî bir kitap olduğunu ve içinde bulunan Âhir Zaman Nebîsinin sıfatlarını) tasdik eden bir

çocuklarını tanıdıkları gibi) tanıdıkları (Âhir Zaman Nebisi) gelince, bu defa da O'nu ret ve inkâr ettiler. Allah'ın lâneti boynuna olsun o kâfirlerin!

90. Ne kötü bir şey karşılığında kendilerini satıp feda ettiler: Allah'ın, kullarından dilediğine tamamen fazl ve kereminden Kitap indirip risalet vermesini (sırf o kul kendilerinden değil diye bencillik ve) kıskançlıkla hoş görmeyip haddi aşarak, Allah'ın indirdiği

85. Âyetlerin takip ettiği üslûp, gerçek bir tarihçiye tam anlamıyla yol gösterici mahiyettedir. Geçmişle hâl iç içe sunulmakta, böylece geçmiş hadiseler âdeta (şimdiki) hale getirilmekte ve hâl geçmişe girmekte, böylece tarih, manâsız bir hadiseler yığını olmaktan çıkıp, devam eden tesirleriyle halâ yaşanan ve ibret veren bir hayat olmaktadır. Ayrıca, burada anlatılan geçmiş hadiselerin kahramanları ile, âyetlerin indiği anda yaşanan hadiselerin kahramanları aynı karakterde birleşmekte ve dolayısıyla geçmişten hale bütün hadiseler aynı kişiler etrafında dönmektedir. Böylece hadiselerden çok şahıslar, niyetler, karakterler ve sıfatlar öne çıkmakta, hadiseler bu aslî unsurların tezahürleri olarak görünmektedir.

İslâm henüz Medine'ye girmeden önce Medine'deki Yahudi kabileleri, Arap olan Evs ve Hazreç kabileleriyle pakt imzalamıştı. Evs ve Hazreç kabileleri arasında herhangi bir çatışma patlak verdiğinde Yahudi kabilelerinden her biri müttefikleri yanında yer alıyor ve bu şekilde birbirlerinin kanına giriyorlardı. Halbuki bu, Tevrat'ta yasaklanmıştı. Savaş bitip de esirleri kurtarmaya sıra gelince, bu defa da karşı taraftaki kendi esirlerinin fidye karşılığı serbest bırakılmasını sağlıyorlar, bunu da Kitabın bir hükmü olarak yaptıklarını söylüyorlardı. Bu şekilde, bir yandan Kitabın hükmünü uygulama iddiasında bulunurken, buna sebep olan kardeş savaşından ve kardeş kanı dökmekten ise Kitaba rağmen geri durmuyorlardı.

86. Hz. İsa'ya destek olan, yaygın anılış şekliyle Ruhü'l-Kudüs, daha doğru bir tercüme ile Kudsiyet Ruhu konusunda farklı mülâhazalar ortaya atılmıştır. Kelime manâsı itibariyle fevkalâde temizlik, taharet ve nezahet yahut bereket ruhu veya mukaddes ruh demek olan Ruhü'l-Kudüs, bazılarına göre "ruhullah" gibi, Allah'tan bir ruh, bazılarına göre Allah'ın bir ism-i a'zamı, bazılarına göre İncil, bazılarına göre ise Hz. Cebrail'dir. Hz. Cebrail (a.s.), Kur'ân-ı Kerim'de *emîn* sıfatıyla da anılır (Tekvîr Sûresi/81: 21). Bununla birlikte, Hz. İsa'ya destek olan bu ruhun, Kur'ân-ı Kerim'de meleklerden başka Ruh'un da anıldığını nazara aldığımızda, Hz. İsa'ya destek veren bir kudsiyet ruhu olduğunu veya Ruh adlı varlığın (bkn: Meâric Sûresi/70, not 1; Kadr Sûresi/97, not 1) Hz. İsa ile olan münasebeti açısından kendisine Ruhü'l-Kudüs dendiğini söyleyebiliriz. Onun Hz. İsa için bilhassa bir destekçi olarak Kudüs kelimesine izafeten anılması, Hz. İsa'da ve misyonunda ruhaniyetin öne çıkmasından ve bu misyon için ifade ettiği önemden dolayı olsa gerektir.

Kitap geldi; daha önce de, o sıralar kâfir bulunan (Evs ve Hazreç gibi toplu luk) lara karşı, ("Âhir Zaman Nebîsi gelecek ve o zaman sizi mağlûp ve perişan edeceğiz!" diye) galibiyet ve fetih dileyip duruyorlardı. (Öz

Kitabın, o Kitap'taki gerçeklerin üzerini bile bile örtmeğe, onları bile bile inkâra gittiler. Böyle yaptılar ve gazap üzerine gazaba (şiddetli cezaya) uğradılar. (Küfür varlıklarını kaplayıp tabiatları haline gelmiş bütün kâfirler gibi o)

87. Hakperest olamayan her fert ve cemaat, aynı tavrı sergilemekten geri durmayacaktır. Böyleleri için iman, bir iddiadan ibarettir. İmanlarında bile kendilerini görmek isterler. Kendilerinden olmayan peygambere peygamber, âlime âlim demezler. Bir milleti tefrikaya atan, insanlığı şirk ve kavgaya çeken, hakka karşı kuvvet ile, safsata ile, türlü türlü hilelerle karşı çıkılmasına sebebiyet veren, hep bu nefsanîyet, bu kibir ve bu bencillik olduğu gibi, İblis'i Allah'ın rahmetinden ebediyen uzaklaştıran da yine bu tavır olmuştur.

88. Amel, imandan bir parça, aslî bir unsur değilse de, iman, kendini kendine has amelle ortaya koyar. Amel, imanın da, imansızlığın da aynasıdır.

kâfirler için de (dünyada benzerini görüp tanımadıkları) alçaltıcı bir azap vardır.

91. Kendilerine, “(Mü’minin şiarı, Allah’ın bütün indirdiklerine inanmaktır.) Allah her ne indirmişse ona, (dolayısıyla Kur’ân’a) iman edin!” denildiği zaman, “Hayır, biz ancak bize indirilene iman ederiz!” diye karşılık verirler ve hak olduğu, hem de ellerindeki Kitabı (aslî hali, halâ ihtiva ettiği gerçekler ve İlâhî kaynaklı olması itibariyle) tasdik ettiği halde, kendilerine indirilenden başkasını bile bile ret ve inkâr ederler.⁸⁷ Onlara de ki: “İddia ettiğiniz gibi gerçekten mü’minlerdiniz, Allah’ın size indirdiğine gerçekten inanıyordunuz da, neden daha önceden Allah’ın peygamberlerini öldürüyordunuz?”

92. (Celâlim hakkı için,) Musa size apaçık delillerle gelmişti. Böyle iken, (O kısa bir süreliğine aranızdan ayrılır ayrılmaz, pek çoğunuz itibariyle) tuttunuz, o buzağıyı ilâh edindiniz. Siz, böyle yanlış yapıp yanlış davranan, (Allah’ı bırakıp başka ma’budlara yönelme zulmünü işleyen ve böylece) kendi öz canlarına zulmeden kimselersiniz.

93. Yine bir zaman (ahdimize riayet edeceğiniz konusunda) sizden sağlam söz almış (ve hem bu maksatla, hem de sözünüzde durmak gerektiğinin önemine dikkat çekmek ve sözünüzden dönmenin başınıza neler getireceği hususunda sizi ikaz etmek için) Tur’u yerinden söküp kaldırmış ve üzerinize düşüverecek gibi o vaziyette tutmuştuk: “Size verdiğimiz (Kitaba) kuvvetle tutunun ve dinleyip itaat edin!”

“Dinledik, (ama hiç dinlememiş, duymamış gibi, denilenin tersini yaparak, sanki) isyan ettik!” dediler. Gerçek karşısında sürekli direnip (isyan etmeleri ve en son buzağıya tapınarak) küfre girmeleri sebebiyle buzağı (sevdası) kalblerine içirilmiş, (kalblerinde imana ve başka bir sevgiye artık hiç yer kalmamıştı). Onlara de ki: “İddia ettiğiniz gibi gerçekten mü’minseniz, size indirilene gerçekten inanmışsanız, bu imanınız size ne kötü şeyler emrediyor?”⁸⁸ De ki: “Eğer iddia ettiğiniz gibi (Allah’ın sevgilileri ve Sırat-ı Müstakîm’in tek yolcuları iseniz ve dolayısıyla) Âhiret yurdu (olan Cennet) Allah katında, O’nun hükmü ve iznince başka kimseye değil de yalnızca size âitse, bu iddianızda ve iman davasında sadık, samimî ve sözünüzün doğruluğuna kani iseniz, haydi ölümü cana minnet bilin ve hemen temennî edin.”

94. Ama işleyip durdukları ve bizzat kendi elleriyle Âhiret’e gönderdikleri (cinayetler, zulümler ve cürümler onlarda ölüp Allah’a kavuşma aşk ve arzusunu yok ettiği, her halükârda vicdanları da yaptıklarının kötülüğüne hükmedip cezasız kalmayacağını sezdiği için) ölümü asla, hem de ebediyen arzu etmezler. Allah, (şirk ve daha başka büyük günahlar içinde yüzmekle kendilerine zulmeden) o zalimleri çok iyi bilmektedir.

95. Hiç şüphesiz onları insanların yaşamaya en hırslısı bulursun; öyle ki, (Allah’ı tanımayan ve çeşit çeşit putları O’na) ortak koşanlardan daha da hırslı. Her biri arzu eder ki bin sene yaşasın.⁸⁹ Halbuki ne kadar çok yaşarsa

yaşasınlar, (böyle günahlar içinde yüzdükçe) bu ömür onları azaptan uzaklaştırarak, azapla aralarına girecek, Âhîret'in gelmesine mani olacak da değildir. Neler yapıyorlar, hangi işlerle meşguller, Allah, hepsini çok iyi görmektedir.

96. (Bir de, Kur'ân'ı kendi içlerinden birine değil de sana getiriyor diye Cebrail'e düşman olurlar. Onlara) de:

“(Âlemlerin Rabbi, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah şöyle buyuruyor:) ‘Kim Cebrail’e düşman ise bilsin ki Cebrail, o Kur'ân'ı (kendi karar ve tercihiyle değil,) tamamen Allah'ın emir ve izniyle senin kalbine, kendinden önceki bütün İlâhî kitapları (aslî halleri, halâ ihtiva ettikleri gerçekler ve İlâhî kaynakları itibariyle) tasdik edici ve mü'minler için hem baştan sona bir hidayet kaynağı, hem de (dünya ve Âhîret hayatları adına bir) müjde olarak indirmekte, (böylece o kalb, âdetâ mücessem vahiy haline

gelmekte)dir’.”⁹⁰

97. (Allah'ın emrettiğinden başkasını yapmayan Cebrail'e düşmanlık, Allah'ın takdirine ve dolayısıyla Allah'a düşmanlıktır. Bu sebeple,) kim Allah'a, meleklerine, rasûllerine ve (bu arada melekler içinde) Cebrail'e ve Mikâil'e düşmansa bilsin ki, hiç şüphesiz Allah kâfirlere düşmandır. (Onlara mühlet vermesi, onları ihmal ettiği için değildir; sadece haset, inat ve heva-heveslerine bağlılıklarından vazgeçip, gerçeğe yönelirler ve imanla mü'minler cemaatine dahil olurlar mı diyedir).

98. (Onların küfr ü inkârlarına üzülme!) Şurası bir gerçek ki sana, (senin risaletini, Kur'ân'ın Allah katından bir kitap olduğunu güneş gibi gösteren, güneş gibi kendi kendilerine delil olan) apaçık âyetler, parlak deliller indirdik. Bütün bu âyet ve delilleri, ancak (hâl, düşünce, bakış açısı ve yaşayışlarıyla) Sırat-ı Müstakîm'den sapmış ve apaçık günah işlemekten çekinmeyenler (fasıklar) görmezlikten, duymazlıktan gelir ve inkâr eder.

89. “Dünya sevgisi, bütün hataların, bütün yanlış ve günahların başıdır.” (Beyhakî, 7: 338)

90. Bu âyet ile sûrenin başında mü'minleri tavsif eden âyetler arasındaki münasebet açıktır. Her sûrenin başlangıç âyetleri, o sûrenin bir bakıma mihveridir.

Cebrail, (Kur'ân'daki şekliyle Cibrîl,) karşısında hiçbir maddî kuvvetin duramayacağı ve eserlerinde zaruret, kesinlik, bağlayıcılık sabit olan, hasılı her meleğin, her kuvvetin, her satvetin, her ruhun üstünde bir melek mefhumunu ifade etmektedir. Vahiy de bu şekilde bir kesinlik, mutlak ve zaruri bir ilim ihtiva edip, şek ve şüpheye, beşer iradesinin müdahalesine imkân bırakmadığından, vahye vasıtalık yapan meleğin Cibril ismiyle anılması, onun bir bakıma tarifi de olmaktadır. O'na, ayrıca ruh, ruhullah, ruhu'l-emin, ruhu'l-kudüs de denilmesi ve O'nun *kerim, çok şerefli bir elçi, son derece kuvvetli, Arş'ın Sahibi'nin katında mertebe ve itibarı çok yüksek, (yardımcılarının kendisine) itaat ettiği, ayrıca (Allah'ın emirlerini yerine getirmede) bütünüyle güvenilir ve akıbeti de emniyet altında* (Tevkîr Sûresi/81: 19–21) âyetleriyle tavsif olunması da, bu tarif ve manâyı kuvvetlendirmektedir. (Yazır, 1: 432)

99. (O fasıklar) ne zaman bir ahidde bulunsalar, her defasında mutlaka içlerinden bir grup onu bozup atıverecek öyle mi? (Evet, hep böyle yapıyorlar; hem küçük bir grup da değil,) onların çoğu, ahd tanır, iman eder değillerdir.

100. Hem, nihayet kendilerine Allah katından ellerinde bulunan (Tevrat'ı aslî hali, halâ ihtiva ettiği gerçekler ve İlâhî kaynağı itibariyle) tasdik eden bir rasûl gelince önceden kendilerine Kitap verilmiş olanların bir bölümü, sanki (onun Allah tarafından gönderilmiş hak bir Kitap ve onu getiren Rasûl'ün de bekledikleri son Peygamber olduğunu) bilmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitabı'nı omuzlarının arkasına, çok geriye attılar (ne Tevrat'ın O'nunla ilgili haberlerine

itibar ettiler, ne de Kur'ân'a gereken saygı ve alâkayı gösterdiler).

101. Tuttular, Süleyman'ın devlet ve idaresi aleyhinde şeytanların uydurup etrafa yaydıkları yalanların peşine düştüler (ve O'nun, şeytanları, cinleri, kuşları pek çok işlerde istihdam eden ve çeşitli harikalarla müeyyet idaresini büyüye verdiler). Halbuki (Allah'ın her zaman O'na göz yaşları içinde dua dua yalvaran has bir peygamberi olup, büyü yapmanın da, büyüye hakikî ve yaratıcı tesir vermenin de küfür olduğunu bilen) Süleyman, asla küfre düşmedi; (O'nun mülkü aleyhinde iftira yayan) şeytanlar küfre düştü: insanlara büyüü ve Babil'de Harut ve Marut adlı iki meleğe indirilen ilmi (çarpıtarak ve yanlış yolda kullanılacak tarzda) öğretiyorlardı. (İnsanlara büyü bozma ve büyüye karşı korunma gibi birtakım gizli ilimleri öğreten Harut ve Marut), "Biz, oldukça hassasiyet isteyen bir iş için gönderildik. Bize verilen bu bilgide de fitne ve imtihan vardır. Bu bakımdan, (onu iyi yolda kullanın; kötü yolda kullanarak) küfre düşmeyin!" diye uyardıkça, kimseye bir şey öğretmiyordu. Fakat şeytanların hile ve iftiralarının peşine düşenler, gerek büyüden, gerekse Harut ve Marut'a indirilen bilgidен sadece kişi ile eşinin arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. O öğrendikleriyle, Allah'ın izin ve dilemesi olmadıkça kimseye zarar verebilecek de değillerdi. Onlar, neticede zararı kendilerine dokunacak, ama asla fayda vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. Kasem ederim ki, (o büyüyle meşgul bulunanlar, Allah'ın Kitabı'nı bırakıp da yerine büyüü) satın alan her kim olursa olsun Âhîret'te hiçbir nasibinin, orada işine yarayacak hiçbir gelirinin olmayacağını muhakkak biliyorlardı. Ne

kötüdür karşılığında öz canlarını sattıkları bu iş! Keşke, (ömürlerini nasıl çirkin bir şeyle geçirdiklerini ve Âhîret'teki nasipsizliklerinin dehşetini idrak edip), gerçekten bilen ve anlayan insanlar gibi davransalardı!⁹¹ 103. Keşke gerektiği şekilde iman edip, Allah'a içten saygı ve hükümlerine ittiba ile takva dairesine girmiş olsalardı, (şimdi olsun böyle yapsalar!) Bu takdirde, elbette Allah katından kendilerine verilecek sevap ve mükâfat her bakımdan hayırlı olurdu. Keşke bunu idrakle, gerçekten bilen ve anlayan insanlar gibi davransalardı!⁹²

104. Ey iman edenler!⁹³ (Allah Rasûlü'yle olan muamele ve konuşmalarınızda, bir kısım Yahudilerin kasten "Bizi de gözet çobanımız!" manâsına gelecek şekilde kullandıkları) "râinâ!" sözünü söylemeyin; bunun yerine, "ünzurnâ (Lütfen bize nezaret buyurup, dikkatinizi lütfeder misiniz!)" deyin⁹⁴ ve (O size ne söylüyorsa) dinleyip belleyin (ve itaat edin). (Bilin ki, Allah Rasûlü'ne inanmayan, itaat etmeyen ve O'na karşı saygısızlık yapan) o kâfirler için çok acı bir azap vardır.

105. Ehl-i Kitap'tan, (Rasûllerden ve İlâhî kitaplardan birini veya birkaçını inkâr etmek, Allah'a değişik şekillerde şirk koşmak veya O'nun meleklerine düşmanlık beslemek gibi yollarla) kâfir olanlar, ayrıca (Mekke ve civar kabilelerdeki müşrikler gibi bütün) müşrikler, size Rabbinizden bir hayır indirilmesinden hiç hoşlanmazlar. Fakat (onlar nasıl karşılarsa karşılansın) Allah, dilediği kulunu rahmetiyle seçkin ve vazifeli kılar. Allah, çok büyük fazl sahibidir, karşılıksız lütf u ihsanda bulunmada pek cömerttir.

91. Hz. Süleyman, mazhar kılındığı pek çok harikanın yanısıra, şeytanları ve cinleri de emri altına almış, değişik işlerde kullanıyordu. Bunlar bir ara, O'na isyana yeltendiler, fakat muvaffak olamadılar. O'nun vefatından sonra ise, dostlarına, kendileri gibi şeytanlaşmış ve kendileriyle doğrudan temasa geçebilen insanlara (En'âm Sûresi/6: 121) Hz. Süleyman'ın o harika idaresinin esasen büyüye dayandığını telkin etmeye başladılar. Hz. Süleyman'ın daha vefatından önce içten parçalanmaya ve dağılmaya yüz tutan, git gide zayıflayan, çöken İsrail Oğulları devletinde halk, artık güç kaynağı olarak da büyüye ve şeytanlara yöneliyordu. Neticede büyü son derece yaygın bir

hâl aldı. Babil sürgününde, büyüün yol açtığı felâketleri önlemek, bunun için de birtakım gizli ilimleri kendilerine öğretmek için Cenab-ı Allah, İsrail Oğulları'na Harut ve Marut adlı iki melek gönderdi. Nasıl Hz. Lût'a (a.s.) gönderilen melekler delikanlı suretinde gelmişlerse, ihtimal bunlar da, iki insan suretinde gelmişlerdi. Bunlar, gizli ilimleri insanlara öğretirken, öğrettiklerinin kötüye kullanılması durumunda bir fitneye, hattâ neticede küfre varacak günahlara da yol açabileceği ikazında bulunuyorlardı. Buna rağmen, nasıl temelde faydalı her ilim, hattâ su ve ateş gibi en faydalı maddeler bile, birtakım şerli ellerde kötüye ve insanın zararına kullanılabiliriyorsa, Yahudiler de, bu iki meleğin öğrettiklerini ailelerde ve toplumda fesat çıkarıcı yolda kullandılar. Onu, özellikle eşlerin arasını açmada kullanmaları, ahlâken ne ölçüde tefessüh ettiklerini göstermektedir. Şeytanların bu konudaki iğvası ile İsrail Oğullarının yaptıklarını, “Şeytan, elemanlarını dünyanın her tarafına gönderir. Dönüşlerinde onlardan yaptıkları hakkında rapor alır. Ama, hiçbirinin anlattığından tatmin olmaz. Nihayet içlerinden bir tanesi bir hanımı kocasından ayırmaya muvaffak olduğunu söyleyince içi sevinçle dolar ve onu kucaklar.” (Buharî, “Talâk”, 25) hadisi ışığında değerlendirildiğimizde, konu daha bir aydınlığa kavuşacaktır. Yine, Kabala öğretisini, masonik öğreti ve ritüelleri gibi benzeri öğreti ve uygulamaları da bu âyetin ışığı altında ele alabiliriz.

92. Son iki âyet, en kısa ve kelime manâlarıyla, *Keşke bilselerdi!* şeklinde bitmektedir. Oysa 102. âyette, *Kasem ederim ki, (o büyüyle meşgul bulunanlar, Allah'ın Kitabı'nı bırakıp da yerine büyüyü) satın alan her kim olursa olsun Âhiret'te hiçbir nasibinin, orada işine yarayacak hiçbir gelirin olmayacağını muhakkak biliyorlardı* cümlesi yer almaktadır. Demek oluyor ki, insanı kendisi istikametinde davranmaya sevk etmeyen, insana faydası olmayan bilgiyi Kur'ân-ı Kerim ilim olarak kabul etmemektedir. Burada bir diğer önemli nokta da, Kur'ân-ı Kerim'in pek çok âyetinde ilimle Allah'tan gelen Kitap veya vahyin kastedildiğidir (3: 19). Dolayısıyla, bu ilme dayanmayanlar, başka her türlü bilgiyi yutmuş da olsalar cahildirler. *Kulları içinde Allah karşısında ancak âlimler saygıyla ürperir* (35: 28) âyeti, izahına çalıştığımız gerçeğin tamamını ifade etmektedir. İslâm öncesi çağın *Cahiliye çağı* olarak anılmasının sebebi de, o dönemde yaşayan halkın hiçbir şey bilmiyor olması değil, hayatlarını Allah'tan gelen ilmin yerine tamamen zan, heva ve heveslerinden kaynaklanan bilgilerine veya “bilgi veya fikir sureti giymiş heva ve hevesleri”ne göre tanzim etmiş olmalarıdır.

93. Kur'ân-ı Kerim'de, bu şekilde 88 yerde *Ey iman edenler!* hitabı vardır. Bu hitap, genellikle imanı dille ikrar etmiş ve mü'minlerin mescidine gelen, kestiklerini yiyen ve bilhassa ekin ve hayvanlar gibi, açıkta olup, başkalarının da gördüğü malların (emvâl-i zahire) zekâtını veren bütün insanlardır. Böyle bir hitapla gelen âyetlerde ortaya konan hükümler, iman etmiş olmanın bir gereği ve bir şiarıdır. Ancak bu hükümleri içten ve sadece Allah rızası için, dini O'na has kılarak, yani ihlâsla yerine getirmekle gerçek mü'min olunur.

94. Rasûl-ü Ekrem'le konuşurken Ashab-ı Kiram, zaman zaman “lütfen bizi bir gözetin, mühlet tanıyın, izin ver anlayalım!” manâsında *râ'inâ* diyordu. Fakat bazı Yahudiler bunu çarpıtır, bazen “bizim çobanımız” manâsında *râinâ*, bazen İbranice'de “Dinle, sağır olası!” manâsındaki bir başka yakın kelime şeklinde telaffuz eder, bazen bu sözün arkasından başka sözler de fısıldarlar, kısaca Rasûl-ü Ekrem'e hakarete bulunurlardı. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerim, mü'minlere, daha çok saygı ifade eden ve çarpıtılmaya müsait olmayan *ünzurnâ* kelimesini kullanmalarını emretmektedir. Âyette, Rasûlüllah'la münasebetin şekline ve O'na azamî hürmet göstermeye işaret ve aksi bir tavır için de büyük bir tehdit vardır.

106. (Bu bakımdan, onlar fûruatla alâkalı hükümlerde yaptığımız değişikliklere itiraz da etseler) Biz, (Din’i kemale erdirmek ve üzerinizdeki nimetimizi tamamlamak istikametinde şartlar açısından) daha uygununu veya benzerini getirmeden, (daha önce indirdiğimiz) bir âyetin hükmünü ya da kendisini kaldırmayız veya unutturmayız.⁹⁵ Elbette bilirsin ki Allah, her şeye hakkıyla güç yetirendir.

107. Elbette bilirsin ki Allah, gök-lerin, yerin (ve bu ikisinde bulunan bütün varlıkların) mutlak mülkiyet ve hakimiyeti O’na aittir. (O, Kendi mülkünde dilediğini dilediği şekilde yapar. Siz, O’nun O’na inanmış ve teslim olmuş kullarısınız.) Sizin için Allah’tan başka ne yakın bir dost, işlerinizi kendisine havale edeceğiniz bir emir ve hüküm sahibi, ne de (dertlerinize çare olacak) içten bir yardımcı vardır.

108. Yoksa (Ehl-i Kitap’tan bilhassa kâfir olanların işgularının tesirinde kalarak, Allah’ın bazı âyet ve hükümlerde yaptığı değişiklikleri anlayamayıp,) daha önce Musa’nın manâsız ve kasıtlı sorularla sorguya çekildiği, kendisinden (açıktan Allah’ı görme türünden) bazı isteklerde bulunduğu gibi, siz de size gönderilen Rasûl’ü aynı şekilde sorguya çekip, O’ndan benzer isteklerde bulunmak mı istiyorsunuz? İman ettikten sonra kim imanı küfürle değiştirir, imana tam ters işler yaparsa, (bilsin ki) düz yolun ortasında sapıp gitmiştir.

109. Ehl-i Kitap’tan pek çoğu arzu eder ki, ah keşke imanınızdan sonra sizi gerisin geriye döndürüp kâfir yapabilseler! Bu, kendilerine (Kur’ân’ın Allah Kelâmı, Muhammed’in Âhir Zaman’da gelmesi beklenen) hak (rasûl) olduğu apaçık belli olduktan sonra, sırf nefsanîyetten kaynaklanan haset sebebiyledir. Ne var ki, Allah onlar hakkındaki hükmünü verip icraya koyuncaya kadar affediverin onları, dediklerine bakmayın; heyecana kapılıp da onlarla çekişmeye girmeyin. Hiç şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla güç yetirendir (ve elbette onlar hakkındaki hükmünü uygulamaya da kadirdir).

110. Siz, namazı bütün şartlarına riayet ederek, vaktinde ve aksatmadan kılmaya ve zekâtı da tastamam vermeye bakın. Bizzat kendiniz için (bugünden yarına ve Âhîret’e) her ne hayır gönderirseniz, Allah katında onu eksiksiz bulursunuz. (Hayır, şer) her ne yapıyorsanız, her ne ile meşgulseniz, Allah mutlaka hepsini en iyi şekilde görmektedir.

111. (Durmuşlar, bir de) Yahudiler “Yahudi olanlardan”, Hıristiyanlar ise “Hıristiyan olanlardan başka kimse Cennet’e girmeyecek.” diyorlar. Bu, onların sadece kuruntularıdır. (Onlara) de ki: “Eğer bu iddianızda samimi iseniz ve iddianızın doğruluğuna inancınız tamsa, delilinizi getirin.

112. Hayır, hiç de öyle değil. Kim söz ve davranışlarında Allah’ı görüyormuşçasına, en azından Allah’ın kendisini sürekli gördüğünün tam şuurunda hep iyiliği şiar edinmiş biri olarak bütün varlığıyla Allah’a yönelip O’na teslim olursa, onun mükâfatı Rabbisi katındadır. (O’nun yardımını ve desteğini hep yanlarında bulacakları için) onlar hakkında (özellikle Âhîret’te) herhangi bir korku söz konusu olmayacak ve onlar asla üzülmeceklerdir de.⁹⁶

95. İslâm, hukuk açısından, önceki kitaplarda ve tatbik edildiği topluluk içinde aslî prensiplerine aykırı olmayan hükümleri yerinde tutan (*öncekilerin şeriatı*); bu her iki kaynağa zamanla karışmış yanlışları düzelten (*musahhah*); o kaynaklarda zaman ve şartlara bağlı, dolayısıyla artık geçerliliğın yitirmiş hükümleri ortadan kaldıran (*nâsîh*) ve yeni hükümler koyan (*müşerrî*) bir özellikte gelmiştir. Yeni hükümler koyarken, kendi aslî prensiplerine ters düşmeyen sosyal, siyasî ve iktisadî şartları ve bunlardaki değişkenliği nazara almış, dolayısıyla hayatın bu değişen şartlarıyla alâkalı olarak değişmeyen itikat, ibadet ve ahlâk prensipleri çerçevesinde değişmeye müsait hükümler koymuş aynı sürecin devamı için de *kıyas*, *içtihad*, *istihsan* (iyi, faydalı ve güzel olanı kabul etme), *istishab* (bi şeyin bulunduğu hâl üzere kalması), *mesalih-i mürsele* (faydalı olanı alıp, zararlı olanı bırakma) ve *sedd-i zeraî* (fesat ve harama götüren yolları kapama) gibi önemli hukukî prensipler getirmiştir. İşte Kur'ân vahyedilirken, bazı âyetlerin bizzat ve ifade ettiği hüküm açısından zamanla ortadan kaldırılıp yerlerine yenilerinin getirilmesi hadisesine *nesh*, nesh edilen âyete *mensuh* ve yeni gelen neshedic âyete ise *nâsîh* adı verilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de ne kadar mensûh âyetin olduğu konusunda âlimler arasında görüş ayrılıklar bulunmakla beraber, Kur'ân-ı Kerim, bütün hükümleriyle Kıyamet'e kadar baki bir kitap olması ve tarih boyunca Müslüman toplumların hayatlarında görülen ve görülebilecek değişmeler sebebiyle nesh vakiasının, bilhassa İslâm'ın zaman, şart ve kişilere göre tebliği açısından son derece önemli olduğu ve bu husus nazara alındığında, Kur'ân-ı Kerim'de, o da bütününü değil de, ifade ettiği hüküm itibarıyla neshedilmiş birkaç âyetin dışında mensuh âyet bulunmadığı sonucuna varabiliriz. Bu açıdan Kur'ân'ın bütün âyetleri, hattâ mensuh görünen hükümleri bile muhkemdir. Nesh, İslâm'ın her zaman ve şartta geçerliliğini koruma ve herkesi tatmin etme dinamiğinin çok önemli bir unsuru olarak bakılabilir.

96. Zaman zaman âyetler arasındaki münasebetleri ve sûrenin nasıl başındaki iman esaslar etrafında döndüğü gerçeğini dile getirme gereği duyuyoruz. Bu âyet ile, bilhassa 38 ve 62'nci âyetle arasındaki münasebet açıktır. Bu üç âyet, belli hadise ve gerçeklerin anlatılmasından sonra, o hadise ve gerçekleri sûrenin mihverine raptetme, ana fikir ve temayı bir defa daha nazara verip, dikkatler ana noktaya çekme fonksiyonu görmektedir.

113. Yahudiler, “Hıristiyanların dayandığı hiçbir temel, ellerinde hiçbir İlâhî dayanak yoktur.” dediler; Hıristiyanlar da, “Yahudilerin dayandığı hiçbir temel, ellerinde hiçbir İlâhî dayanak yoktur.” dediler; halbuki hepsi de Kitabı okuyup duruyorlar. (Allah'tan) hiçbir ilim sahibi olmayan (müşrikler de), aynı şekilde onların konuştukları gibi konuşmaktadırlar. (Gerçeği tam olarak bilen) Allah, ihtilâf edip durdukları bütün bu hususlarda Kıyamet Günü aralarındaki hükmünü verecektir. 114. Allah'ın mescitlerini ibadete kapatan, içlerinde O'nun adının anılmasını yasaklayan ve onların (cemaatsiz kalarak veya yıkılıp giderek) harap olması için uğraşandan daha zalim kim vardır?⁹⁷

O zalimlerin, (Din'e yabancılıkları sebebiyle ve harabına çalıştıkları için) mescitlere endişe içinde girmekten başka hakları yoktur (ve bir zaman gelecek, ancak korka korka girebileceklerdir). Onların hakkı, dünyada rüsvaylık olup, Âhîret'te de onlar için çok büyük ve dehşetli bir azap vardır.⁹⁸

115. (Müslümanların mescitlerinde Allah'ın adının anılmasını önlemek gayesiyle kible gibi bazı meseleleri bahane ederler. Oysa mekân olarak) doğu da batı da (ve doğusuyla, batısıyla bütün yeryüzü) Allah'ındır. (Nerede bulunursanız bulunun, namaz için O'na yönelebilirsiniz) ve her ne tarafa yönelerseniz yönelin, Allah'a yönelmiş olur, O'nu karşınızda

bulursunuz.⁹⁹ Allah, bütün yönlerin sahibi, (rahmeti ve lütfuyla her varlığı) kucaklayan ve merhametiyle kullarına genişlik gösterendir; (neyi niçin yaptığınızı da) çok iyi bilendir.

116. (Gerçek bu iken ve Allah her türlü kayıttan uzak, dolayısıyla sonsuz ve sonsuz olduğu için de eşinin, benzerinin bulunması ve sınırlı varlıklara benzemesi asla mümkün değilken, O'na evlât isnat ederek,) “Allah bir çocuk edindi!” dediler. Haşa, Allah (herhangi bir şeye ihtiyaç hissetme, sonradan olma, üreme ve fanilik gibi) yaratılmışlara ait bütün hususiyetlerden münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur, (O'nun yaratmasıdır ve O'nun idaresindedir.)¹⁰⁰ İstisnasız her şey, (O'nun yarattığı olarak temel hususiyeti gereği) O'nun emri altındadır ve O'na boyun eğmiş durumdadır.

117. O, göklerin ve yerin yoktan, önünde hiçbir örnek olmadan ve benzersiz yaratıcısıdır. (Zaman, mekân kaydından ve başkalarına benzeme gibi özelliklerden berî olduğu gibi, kudreti sonsuz, icraatı da eşsiz ve benzersizdir.) Bir işin olmasına hükmettiği zaman ona sadece “Ol!” der, o da hemen oluverir (olma yoluna giriverir).¹⁰¹

118. (Allah'ı tanımayan ve O'nun gönderdiği) ilimden nasibi olmayıp cahilce düşünen ve cahilce bir ömür sürenler, “Ne olur, Allah bizimle konuşsa veya (O'ndan) bize apaçık bir işaret, bir mucize gelse!” diyorlar. Onlardan öncekiler de aynen onların konuştuğu gibi konuşuyorlardı. Kalbleri ne kadar da birbirine benziyor. Oysa Biz, (kalbleri ve kulakları mühürlü, gözleri perdeli olmayan, dolayısıyla sürekli düşünüp araştırarak ve gereğince aklederek) gerçeği tam manâsıyla kavrayıp, ona şüphe duymadan inanacak bir topluluk için (Allah'ı tanıtan, Kur'ân'ın ve Rasûlüllah'ın hak olduğunu ortaya koyan) işaret ve delilleri, Kitabın âyetlerini apaçık ortaya koymuş bulunuyoruz.

119. (Ey Rasûlüm! Onların söyledikleri kalbini sıkıp seni üzmesin.) Şüphesiz Biz seni hak ve hakikat üzerinde ve hak (bir kitap)-la, (iman ve salih amelin karşılığında af, rahmet ve mükâfatımızla) müjdeleyici, (her türlü dalâlet yollarına ve bu yolların sonuçlarına karşı) uyarıcı bir rasûl olarak gönderdik. Sen (vazifeni hakkıyla yapıyorsun, dolayısıyla) o Kızgın, Alevli Ateş'in yârân ve yoldaşlarından mesul tutulacak değilsin.

---

97. Kur'ân-ı Kerim'de, mescitlerden yani Allah'ın adının anılıp, O'na ibadet edilen yerlerden men etme ve bu yerlerin harap olması için çalışma “daha ötesi olmayan bir zulüm”, bunu yapanlar da “en büyük zalimler” olarak takdim buyrulduğu gibi, meselâ, Allah'ın bildirdiği imanî bir gerçeği kasten gizleyenler (Bakara Sûresi/2: 140), Allah hakkında, sözgelimi, gönderdiği bir kitapta bildirdiği bir iman gerçeğini “bildirmedi” diye yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayanlar (En'âm Sûresi/6: 21, 93, 144...), kendilerine Allah'ın apaçık âyetleri, hükümleri hatırlatıldığı halde inkârla bunlardan yüz çevirenler de (Secde Sûresi/32: 22) aynı şekilde en büyük zalimler olarak tavsif edilmektedir. Yani, bütün bu suçlar, birbirine denk suçlardır ve en büyük günahlar arasındadır.

98. Bu âyette, İsrail Oğulları tarihinde Kudüs'teki Beytü'l-Makdis'in Asur hükümdarları, ardından meşhur Babil hükümdarı Buhtunnasır, bilâhare M.S. 70 yılında Roma hükümdarı Titus, daha sonra da Adriyanus gibi Hıristiyan Roma imparatorlarınca yıkılmasından, Kâbe'de Müslümanların ibadet etmesinin önlenmesine kadar mescitlere karşı girişilen hareketlerin şiddetle takbihi vardır. Âyet, bu hadiselerle atıfta bulunarak genel manâda bir hüküm ortaya koymakta ve Allah'a ibadetin men edilmesi, bu maksatla mescitlerin kapatılması, harap olmaya terk edilmesi ve cemaatsiz bırakılmasının ne büyük bir günah ve zulüm olduğunu vurgulayarak, geleceğe ait de bir ikaz ve âdeta ihbarda bulunmaktadır.

99. Önceki peygamberlerin şeriatlarında, meselâ, Hz. Musa şeriatında ibadet havrada, Hz. İsa'nın şeriatında kilisede yapılırken, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in şeriatı bu konuda bir genişlik getirmiş ve temiz olmak kaydıyla, yeryüzünün her parçasında Allah'a ibadet edilebileceği hükmünü koymuştur. (Buharî, "Teyemmüm": 1, "Salât": 56) Ayrıca bu âyet, kible için tek bir yönün söz konusu olmayıp, dünyanın her tarafından kibleye dönülmekle esasen kible için bütün yönlere dönülmüş olacağını da beyan buyurmaktadır. Kiblenin Kudüs'teki Beytü'l-Makdis'ten Mekke'deki Kâbe'ye çevrilmesindeki en önemli maksatlardan biri de, Kâbe'nin kendine has manâ ve ehemmiyetinin yanısıra, Müslümanları Hak Din'e inanan ve insanlar içinden onlara şahit olarak seçilmiş bir ümmet olarak tek bir hedefte toplamaktır.

100. Eski dönemlerde mutlakiyetçilik en yaygın idare şekli olduğundan, bir hükümdar veya kralın oğlunun da hükümdar veya kral olacağı insanların tabîi kabulüydü. Buradan hareketle, –haşa– Allah'a izafe edilen bir oğulun da Allah olacağı inanç ve anlayışı vardı. Âyet, Allah'ın yaratılmışlara ait her türlü özellikten katiyen uzak olduğunu, böyle bir şeyin Allah için asla düşünülemeyeceğini çok açık bir şekilde ifade ile, bazı Yahudi ve Hıristiyanlardaki oğul-ilah inancını kesin bir şekilde reddetmektedir. Buna, göklerde ve yerde ikinci bir hüküm ve hakimiyet sahibinin bulunamayacağı, çünkü buraların mülkiyet ve idaresinin mutlak manâda, onları önünde hiçbir örnek olmadan yoktan var eden Allah'a ait olduğu gerçeği, en kesin, en reddedilemez bir delildir.

101. Allah'ın bir nesneyi, bir hadiseyi yaratmak dilediğinde ona sadece "Ol!" deyivermesi şeklinde takdim buyrulan ânî-def'î (bir anda, bir defada) yaratılış gerçeğiyle, yaratılışın belli bir süreç içinde olması, birbirine zıt değildir. Varlığın ve hadiselerin bir mülk, yani haricî ve maddî sebeplerle münasebetdar boyutu vardır, bir de melekût, yani tamamen şeffaf, sebeplerin söz konusu olmadığı, düşünce ile hareketin adeta birbiriyle özdeş olup, aynı anda cereyan ettiği gayr-ı maddî boyutu vardır. İlâhî Kudret, hükmünü varlığın ve hadiselerin melekût, yani iç boyutunda icra eder. Burada zaman söz konusu değildir; tamamen Kudret hakimdir ve her şey bir anda olup biter. Bu iç boyuttaki icraatın maddî boyuta yansıyor, burada tezahür etmesi ise belli sebeplere bağlı olarak ve belli bir zaman sürecinde gerçekleşir. İkinci olarak, Allah ve İlâhî Kudret için zaman-mekân-sebepler kaydı söz konusu değildir. Varlığın maddî boyutu veya maddî âlemden başka, derece derece şeffaflaşan Melekût ve Ceberût Âlemi gibi başka âlemler ve bu arada Lâhût Âlemi dediğimiz *İlâhî âlem* vardır ki, burada bütün zaman ve mekân bir nokta gibidir ve İlâhî Kudret nazarında bütün zaman ve mekânların bir noktadan farkı yoktur. Bu noktada, maddî âlemde uzun bir süreç tutan yaratılış vakıası anlık bir yaratmadan ibaret olup, varlık, sürekli hudûs-zeval yaşamakta, yani âdeta bir zamansızlık içinde bu noktada kaybolmakta ve yeniden ortaya çıkmaktadır. Üçüncü olarak, maddî âlemde bile, bilhassa netice noktasında varlık ve hadiselerin birden ortaya çıkıverdiğine şahit oluruz. Bu âlemde bile sebepler ile neticeler, illele malûl arasındaki nisbetsizliğe, yani çok küçük sebeplere çok büyük neticelerin bağlanmasına baktığımızda da, icraat-ı İlâhî'nin bu âleme yansımalarının da âdeta ânî ve def'î olduğu sonucuna varabiliriz.

120. Ne Yahudiler ne de Hıristiyanlar, sen onların milletine¹⁰² tâbî olmadıkça (onlar gibi inanıp, onlar gibi düşünüp, onlar gibi yaşamadıkça) senden asla razı ve hoşnut olmazlar. De ki: "Allah'ın (Kur'an'la temsil

edilen) doğru yolu, işte takip edilecek yol ancak odur." Eğer (farz-ı muhal), sana ilim¹⁰³ geldikten sonra onların arzu ve heveslerine uyacak olursan, o takdirde seni Allah'a karşı

sahiplenip koruyacak ne bir dost bulunur, ne de bir yardımcı.

121. Kendilerine Kitap verdiklerimiz (içinde öyleleri de var ki onlar), Kitabı nasıl okumak, anlamak ve uygulamak gerekiyorsa öyle okuyor, anlıyor ve uyguluyorlar. O zatlar, ona gerçekten ve sürekli tazelenip derinleşen bir imanla inanmaktadırlar. O Kitabı kim de inkâr eder ve içindeki gerçekleri bile bile gizler, tahrif ederse, böyleleri (mutlak manâda) kaybetmiş olanlardır.

122. ¹⁰⁴Şimdi ey İsrail Oğulları! (İçinizden peygamberler ve melikler çıkarmak, Kitap vermek, Hak Din'e hidayet edip çok geniş topraklar üzerinde büyük bir devlet ve hakimiyet nasip etmek şeklinde) size lütuf buyurduğum nimetimi ve bir zaman size bütün toplulukların üzerinde bir mevki verdiğimi hatırlayın.

123. Ve takva dairesine girerek öyle bir günden korunmaya çalışın ki, o gün hiç kimse bir başkası adına ödemedede bulunamaz, (herkes kendi başının derdine düşüp, kimse başkasının suçunu-günahını yüklenemez); kimseden (fidye türünde, azaptan kurtulma karşılığı) herhangi bir şey kabûl edilmez; kimseye (öyle dünyada yaptığımız türde) bir şefaât, aracılık, iltimas ve kayırma fayda vermez ve o gün kimseye herhangi bir yerden yardım da gelmez.

124. (Şimdi, Peygamberlik sizde kalmadı, son Peygamber içinizden çıkmadı diye Muhammed'e inanıp tabi olmak istemiyorsunuz. Ama şüphesiz İbrahim'i kabul edersiniz. O halde¹⁰⁵) hatırlayın ki, İbrahim'i Rabbisi (ateşe atılma, yakını Lût'un kavminin helâki, oğlu

İsmail'i kurban etme emri gibi) birtakım ağır yükümlülükler altında çetin imtihanlardan geçirmiş ve İbrahim bunların hepsinde tam manâsıyla muvaffak olmuştu. Rabbisi, "Artık seni bütün insanlara imam yapacağım!" dedi. (İbrahim), "Soyumdan da!" diye dua ve münacatta bulundu. (Rabbisi,) "(Soyun içinde zalim olmayan ve liyakat ortaya koyanları yaparım.) Fakat va'dettiğim böyle bir nimetime zalimler nail olamaz." buyurdu.¹⁰⁶ 125. Hani o Evi, (Beytullah diye anılan Kâbe'yi) insanlar için doğruyu bulma, doğru yöne yönelme, sevaplı bir ziyaret ve bir emniyet sebep ve vasıtası kılmıştık. (Vaktiyle olduğu gibi,) şimdi siz de (ey iman edenler, orada bulunan) İbrahim Makamı'nda namaz kılın, dua edin. İbrahim ve İsmail'den de, "Tavaf edenler, ibadete kapananlar, devamlı rükû ve secdede bulunarak (namaz kılanlar) için Evimi tertemiz tutun!" diye söz almıştık.¹⁰⁷

126. Bir vakit de İbrahim, "Rabbim, burayı (bu ekin bitmez vadiyi) emniyet merkezi bir belde kıl ve ahalisini, içlerinden Allah'a ve Âhîret Günü'ne iman edenleri¹⁰⁸ (ticaret gibi yollardan) yerin bitirdikleriyle rızıklandır!" diye dua etmişti. (Rabbisi,) şöyle karşılık verdi: "(Rızık sadece iman edene değil, herkese veririm. Bununla birlikte) kim de (bahşedeceğim emniyet ve rızık karşılığında) nankörlükte bulunur ve gerektiği gibi iman etmezse, onu (dünya hayatında) kısa bir süre geçindirir, fakat sonra Ateş azabını ona mecburî istikamet yaparım. (Dünyadaki bu kısa süreli geçimliliğin ardından) ne fena bir âkıbet, ne kötü bir son durak!

102. "Söyleyip yazdırmak veya ezbere yazmak" manâsında *imlâl* masdarından türeyen ve "eğri veya doğru, tutulup gidilen yol" anlamına gelen *millet* kelimesinin İslâmî ve Kur'ânî terminolojideki karşılığı "din, şeriat"tır. Fakat bu kelime, daha çok dinin sosyolojik yanını, yani bir bakıma, onun günlük hayattaki tezahürünü, bir toplumun inanç, düşünce ve yaşayış şeklini, yani medeniyeti ifade eder. Bu bakımdan din, kaynak itibariyle Allah'a izafe edilirken, millet insanlara izafe edilir. Meselâ, "İbrahim Milleti" deriz. "İbrahim Milleti"nden maksat, ayrıca Hz. İbrahim'le başlayan Peygamberî-İslâmî çizgidir de.

103. Dipnot 92’de kısaca temas edildiği üzere, Kur’ân-ı Kerim’de *ilim*, öncelikle “Allah’tan gelen, yani vahye dayanan kesin bilgi” manâsında kullanılır. Zıddı, bu âyette olduğu gibi, daha çok insan heva, heves, arzu ve kuruntularının ürünü” ve daha başka âyetlerde olduğu gibi, “gerçekle alâkası olmayan zan ve hiçbir delilden kaynaklanmayan tahminler”dir (Âl-i İmran Sûresi/3: 4: 157; Yunus Sûresi /10: 36, 66; Necm Sûresi /53: 23, 28.) Bu bakımdan, İslâm’da ilmin birinci kaynağı, “haber-i mütevatir veya sadık haber” denilen ve vahye dayanan Kur’ân ve mütevatir Sunnet’tir. Diğer kaynaklar ise, akıl ve sağlam beş duyu, yani bir bakıma gözlem ve deneydir.

104. Kur’ân-ı Kerim, yine şefkat dolu ifadeleriyle, Allah’ın geçmişte kendilerine olan çok büyük nimetlerini hatırlatarak, İsrail Oğulları’na bir defa daha İslâm’a girme ve dolayısıyla aslî çizgilerini bulma çağrısı yapmaktadır.

105. Zaman zaman, gerek âyetler arasına, gerekse âyetlerdeki cümleler arasına koyduğumuz bu türden açıklayıcı ifadeler, yine bir ilâve olmayıp, bizzat âyetlerin manâlarında vardır. Kur’ân-ı Kerim, hadiseleri anlatırken, hadiseler arasındaki ayrıntıları çok defa akla havale eder. Meselâ, Yusuf Sûresi’nde, (*Zindanda Yusuf’a rüya soran*) iki kişiden kurtulmuş olanı, onca zaman sonra Yusuf’u hatırladı ve “Bu rüyanın manâsını ben size bildiririm; hele şimdi bana bir müsaade edin!” dedi ve ayrıldı. “Yusuf, ey özü-sözü doğru mübarek insan!” (12: 45–46) âyetlerinde, *dedi* ile biten 45. âyetle, *Yusuf!* diye başlayan 46. âyet arasında, “Müsaade aldı, oradan çıktı, doğru zindana vardı; zindan bekçisine durumu anlatıp içeri girdi ve Yusuf’u buldu” şeklinde pek çok takdirî cümle vardır ki, Kur’ân, bunları akla havale eder. İkinci olarak, *esbâb-ı nüzûl* denilen, âyetlerin iniş sebepleri de, araya koyduğumuz açıklamaları gerektirmektedir. Yani, âyetlerin indiği dönemdeki ilk muhatapları, onları bu açıklamalarla birlikte anlıyorlardı. Bu açıklamalar, ayrıca âyetler arasındaki bağları ortaya koymuş olmaktadır.

Burada, Kur’ân’ı anlamada *esbâb-ı nüzûl* ile ilgili bir hususu da arz etmeden geçemeyeceğiz. *Esbâb-ı nüzûl*, Kur’ân’ı anlama ve âyetler arasındaki münasebetleri kavramada çok önemlidir. Fakat bazı zihinlerde Kur’ân’ı iniş zamanına ve âyetlerin iniş sebeplerine hasretme gibi bir temayüle yol açabilmektedir. Oysa tarih, misliyle tekerrürler süreci olduğundan, *esbâb-ı nüzûl*, benzeri durumda, şartlarda ve benzeri kişilere karşı davranış tarzıyla, ilgili hükümleri anlamamız ve uygulamamız açısından Kur’ân’ı ve ahkâmını ebedileştiren di-namiklerdendir. Ayrıca, her zamanda yaşayan herkes, Kur’ân’a doğrudan kendisine iniyor gibi yaklaşmalı ve kendisini onun ilk muhatapı kabul etmelidir. Kaldı ki, sebebin hususîliğinin, yani âyetin inişindeki sebebin hükmün umumîliğine mani olmayacağı, yani o âyetin hükmünün kapsamına tesir etmeyeceği de bir başka kaidedir.

106. Âyet, Hz. İbrahim’e nübüvvet ve risaletten sonra mühim bir paye daha vermektedir ki, bu da, onun insanlar için *imam* kılınmış olmasıdır. *İmamet*, cemaate namaz kıldırıktan toplumda her seviyede rehberlik yapmaya ve oradan bütün Müslümanlara her sahada önder olmaya kadar derece derece rehberlik ifade eder. İmamet’in ana fonksiyonu, Allah’ın hükümleri istikametinde, O’nun yol göstermesiyle insanları doğruya ulaştırma, onların hidayetine vesile olmasıdır (Enbiya Sûresi/21: 73; Secde Sûresi/32: 24). İmamet, ciddî liyakat isteyen çok yüksek bir paye olup, bu âyette ifade buyrulduğu gibi, çetin imtihanlardan, deneme ve tecrübelerden ve Secde: 32’de ifade buyrulduğu üzere de, bütün bu denemeler karşısında sabırdan geçer ve ayrıca, aynı âyette vurgulandığı üzere, rehberlik yaptığı konuda yakîn, yani tam bir bilgi ve kesin inanç sahibi olmayı gerektirir. Bütün Müslümanlara imam olacak insan da, bu manâda her bakımdan tam bir âlim, eşya ve hadiselerin mülk ve melekûtuna vâkıf bir arif ve bütün imanî meselelerde mutlak yakîn sahibi velî olmalıdır. Bu payeye ulaşamayacakların “zalimler” olarak tavsifi manidardır. Çünkü, daha önce de açıklandığı gibi zulüm, en basit bir meselede inhiraftan Allah’a şirk koşmaya kadar çok geniş bir manâ

yelpazesine sahiptir. Kısaca manâsı, bir şeyi yapılması gereken yer ve zamanda ve yapılması gerektiği şekilde yapmamaktır. Dolayısıyla zalimlerden rehber olmaz ve zalimin imameti, hangi seviyede olursa olsun Müslümanlara rehberliği caiz değildir. İmam, mutlak manâda âdil olmalıdır. Bu bakımdan âyet, Hz. İshak ve Yakup vasıtasıyla Hz. İbrahim'in soyundan da gelmiş olsalar, Allah'a şirk koşmaya, hattâ O'na oğul isnadına varıncaya kadar her türlü zulmü işlemiş oldukları için, Peygamberlik ve imametin neden İsrail Oğulları'ndan alınıp da Hz. İsmail evlâdına verildiğine de bir cevaptır.

Şiîler, imamet tezlerine bu tür âyetleri delil getirmeye çalışırlar. O kadar ki, Hz. İbrahim'e (a.s.) imametin nübüvvet ve risaletten sonra verildiğini, dolayısıyla imametin nübüvvet ve risaletten üstün ve 12 İmam olarak kabûl ettikleri imamların da Rasûl-ü Ekrem aleyhissalâtü vesselâm dışındaki bütün peygamberlerden büyük olduğunu iddia ederler. Halbuki böyle bir istidlâl, bizzat iddialarını çürütmektedir. Eğer imamet Hz. İbrahim'e nübüvvet ve risaletten sonra verilmiş bir makam ise, bu takdirde bütün imamların aynı çizgiden geçmesi gerekir. Halbuki 12 İmam'ın hiçbiri nebî de değildir, rasûl de. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerim'de imamet, nübüvvet ve risalet gibi bir makam olarak değil, bir fonksiyon olarak geçer. Bu sebeple, bütün peygamberler, aynı zamanda imamdır. Nitekim, Enbiya Sûresi'nde Hz. İshak, Hz. Yakup ve Hz. Lût'un salihlerden olduğu ve imam kılındığı anlatılırken (21: 73), Secde Sûresi'nde İsrail Oğulları içinde bazılarının imamlar kılındığı ifade buyrulur (32: 24). Ayrıca, Kur'ân'da özel terim olarak nebî ve rasûl kelimeleri hiçbir zaman menfî manâda kullanılmazken, küfrün imamlarından (Tevbe Sûresi/9: 12) ve Ateş'e çağıran imamlardan (Kasas Sûresi/28: 41) söz edilir.

Hz. İbrahim'in, soyundan da imamlar kılınması şeklindeki duası kabul edilmiş ve Hz. İshak, Hz. Yakup gibi, soyundan gelen peygamberler imam kılınmışlardır.

107. Âyetler, Hz. İbrahim'den (a.s.) itibaren önceki asırlarda insanların ibadet kasdıyla Kâbe'ye geldikleri, onu tavaf edip, orada ibadet için kaldıkları, bilhassa Makam-ı İbrahim denilen ve rivayetlere göre, Hz. İbrahim'in, oğlu Hz. İsmail'le birlikte Kâbe'yi temelleri üzerinde yeniden yükseltirken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yerde namaz kıldıkları gerçeğini ifade ile, Allah'ın insanlar için seçip tayin buyurduğu Din'in asıl merkezinin Kâbe olduğunu ima etmekte, böylece kiblenin Kudüs'teki Mescid-i Aksa'dan Kâbe'ye çevrilmesi noktasında kalbleri ve zihinleri hazırlamakta, ayrıca İslâm'ın 5. şartı olarak Hac'ca da yavaş yavaş yolu açmaktadır.

Kâbe, daha çok kabûl gören görüşe göre yeryüzünde ilk yapılan bina veya ma'bettir. Dolayısıyla Hz. İbrahim ve İsmail (aleyhimesalâm), onun ilk kurucusu değil, temelleri üzerinde yeniden bina edicisidirler. Hz. İbrahim'in onu Hz. İshak'la değil de, Hz. İsmail'le birlikte yeniden inşa etmesi, onu kendine ve dinine merkez yapacak son peygamberin Hz. İshak değil, Hz. İsmail soyundan geleceğine önemli bir işarettir.

108. Din'in en önemli iki iman esası Allah'a ve Âhret Günü'ne iman etmektir. Bu, iman esaslarının sadece bu ikisinden ibaret bulunduğu manâsına gelmediği gibi, diğer iman esaslarına inanmadan, hele hele, meselâ Hz. Musa (a.s.) zamanında Hz. Musa'yı ve Tevrat'ı, Hz. İsa (a.s.) zamanında Hz. İsa'yı ve İncil'i, Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm geldikten sonra da O'nu ve Kur'ân'ı kabul etmeden kurtulunabilir gibi bir neticeyi asla doğurmaz. Çünkü her peygamber, öncekileri tasdik ederek gelir ve artık öncelikle ona inanmak, olmazsa olmaz bir iman esasıdır. Aksi halde, onun getirdiği bazı gerçeklere de inanmama ortaya çıkar ki, nitekim, büyük çoğunluğuyla Yahudiler Hz. İsa'yı ve İncil'i, yine büyük çoğunluğuyla Hıristiyanlar ve Yahudiler de Hz. Muhammed'i ve Kur'ân'ı kabullenmeyerek, mü'minler içine dahil olamamışlardır.

19'ncü asrın sonuna doğru Kâ'be. Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Sarayı'ndaki albümünde bulunan fotoğraftan R. Yezdani tarafından elle çoğaltılmış tablo.

127. Yine, hani İbrahim, İsmail'le birlikte Ev'i inşaaya koyulup temellerini yükseltirken şöyle dua etmişlerdi: “Rabbimiz, bizden bu yaptığımızı kabul buyur. Şüphesiz Sen, Semî' (her şey gibi, duaları da tam olarak işiten), Alîm (her şey gibi, bizim ne yaptığımızı da tam olarak bilen)sin Sen.

128. “Rabbimiz, bizi Sana tam manâ-sıyla teslim olmuş (Müslüman) kıl ve soyumuzdan da Sana tam teslim olmuş (Müslüman) bir ümmet var et. Sana nasıl kullukta bulunmamız gerekiyorsa onun yol ve yöntemini, bilhassa Hac'cın nasıl yapılacağını bize göster ve (Sana kullukta yapacağımız hata ve noksanlar karşılığında) tevbelerimizi kabul, hatalarımızı tashih, noksanlarımızı tekmil buyur. Şüphesiz Sen, Tevvâb (kullarının tevbesine mağfiret ve fazladan mükâfatla karşılık veren)sin, Rahîm (inanmış ve Kendisi'ne yönelmiş kullarına) hususî rahmet ve merhameti pek bol olansın Sen.

129. “Rabbimiz, o ümmet içinde biz-zat kendilerinden (onların dilini konuşup, hallerini anlayan) bir rasûl çıkar ki, onlara Sen'in (kendisine vahyedeceğin âyetlerini ve kâinatta Sen'i gösteren apaçık delilleri) okusun ve açıklasın; onlara (Sen'in kendisine göndereceğin) Kitabı ve hikmeti (o Kitabı anlama ve tatbik etme yoluyla, ondaki emir ve

yasakların manâ ve maksadını, ayrıca eşya ve hadiselerin anlamını) öğretsin ve (zihinlerini yanlış inanç ve kabullerden, kalblerini gûnahtan, hayatlarını her türlü kirden temizleyerek) onları arındırsın. Şüphesiz Sen, Azîz (mutlak izzet ve ululuk sahibi, her işte üstün ve mutlak galip), Hakîm (her hüküm ve işinde pek çok hikmetler bulunan)sin Sen.”

130. Şimdi, İbrahim'in milletinden (inanç, yol ve yaşayış tarzından) kendini beyinsizliğe, cehalet ve boş bir hayatın içine salmış olandan başka kim yüz çevirip de başka yollar aramaya kalkar? Andolsun, dünyada (insanlar içinde) Biz İbrahim'i seçtik ve O'nu tertemiz kıldık. Şüphesiz O, Âhîret'te de elbette (her söz ve işinde kusursuz, bozgunculuktan uzak ve tam istikamet sahibi) salihlerden (olarak muamele görecektir).

131. Rabbisi O'na, “Bütün varlığımla teslim ol!” buyurduğu zaman O, “Âlemlerin Rabbi'ne bütün varlığımla teslim oldum.” demiş (ve gerçekten tam teslim olmuştu.)¹⁰⁹

132. (Âlemlerin Rabbi'ne tam manâsıyla teslimiyeti) İbrahim, oğulları (İsmail ve İshak'la birlikte) Yakub'a da vasiyet buyurdu ve şöyle dedi: “Oğullarım, şüphesiz Allah, (farklı farklı yollar, inanç ve yaşayış sistemleri içinde) sizin için, (razı olduğu ve her türlü şirkten uzak olarak O'na tam teslimiyet esasına dayanan İslâm) Dini'ni¹¹⁰ seçti. Siz de, (başka hiçbir din

109. Bu çok kısa âyet, âdetâ Hz. İbrahim'in hayatının Kâbe'yi yaptığı döneme kadarki safhasın özetlemektedir. İlk başta ona "Teslim ol!" diyen, onun Rabbisidir. Yani, bu noktada Hz. İbrahim'ir (a.s.) Allah ile kendi kalbindeki Rabbi olarak, O'nun kalbindeki tecellisi derecesinde münasebet vardır. O, bu ilk teslimiyetinin ardından, eşya ve hadiselerin melekûtuna vukufiyet kazanmış Babil'de kavmini imana çağırılmış, ateşe atılmış, oradan Filistin ve Mısır diyarına hicret etmiş, daha sonra Hicaz'a gelmiş ve sürekli terakki ede ede nihayet Cenab-ı Allah ile Âlemlerin Rabbi sıfatıyla temas ve münasebet kurma mertebesine ulaşarak, âdetâ dünyadaki terakkisini tamamlamıştır. Bu nokta, velilerle peygamberlerin arasındaki ve ayrıca velilerle peygamberlerin kendi aralarındaki mertebe farklılıklarını anlamada çok önemlidir. Cenab-ı Allah ile Âlemlerin Rabbi olarak münasebetir zirvesini temsil eden Efendimiz Hz. Muhammed aleyhissalâtu vesselâm'ın risaleti, bütün varlıkları ve bütün kâinatı içine alır. Öyle ki bu risalet, aynı zamanda kozmik plandadır ve O, bütün âlemler için rahmettir.

110. Cenab-ı Allah'ın Hz. Âdem'den itibaren gönderdiği Hak Din'in adı İslâm'dır. Temeli, iradî olarak Allah'a teslimiyet esasına dayanan İslâm, iman, ibadet ve ahlâkla birlikte temel haram, helâl ve muamelat esaslarında hep aynı kalmış, fakat hayatın değişen ve gelişen yanlarını ilgilendirir konularda zaman ve şartlara göre ve ana prensipleri çerçevesinde tekâmül geçirmiştir.

İslâm, kozmik planda kâinattaki bütün varlıkların bağlı olduğu dindir. Şu manâda ki, inansız inanmasın, bütün insanların vücutları dahil bütün kâinat, Cenab-ı Allah'ın koyduğu kanunla çerçevesinde, yani Allah'a tam teslimiyet içinde faaliyette bulunduğu için "Müslüman"dır. İnsan ve cinler gibi irade sahibi varlıkların dışında kalan bütün kâinat Bir Allah'a böyle bir teslimiyet içinde olduğundandır ki, kâinatın tamamında bir âhenk, yardımlaşma, dayanışma ve sarsılmaz bir düzendir vardır. İnsanlara ve cinlere düşen, hayatlarını İslâm'a göre düzenleyerek, bu düzene iradeleriyle katılmalarıdır. Bunu yaptıkları takdirde hem ferdî hayatlarında, hem çevreleriyle olan münasebetlerinde, yani içtimaî hayatlarında, hem de "tabii" çevre ile olan münasebetlerinde bir bozulma (fesat) olmayacak, sulh, sükûn ve âhenk sürecektir. İşte İslâm, ayrıca bu manâda sulh esenlik, sükûn, âhenk ve mutluluk demektir.

aramadan) ancak Müslümanlar olarak can vermeye bakın.

133. (Oysa siz, ey İsrail Oğulları topluluğu, Yakub'un, hem de O'na bağlılık iddiası taşıyan nesli olarak, İslâm'a girmeyi kabul etmiyorsunuz.) Yoksa Yakub'a ölüm hali geldiği vakit oradaydınız da, (O'nun İbrahim'in vasiyetinden başka bir vasiyette bulunduğunu mu iddia ediyorsunuz? Oysa O,) oğullarına şöyle demişti:

"Benden sonra neye ibadet edeceksiniz?" Oğulları şu cevabı verdiler: "Senin İlâhın ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın İlâhı'na, o tek İlâh'a ibadet ederiz. Biz, O'na tam manâsıyla teslim olmuş (Müslüman)larız." **134.** Onlar, bir ümmetti, geldi geçti. Onlara kendi kazandıkları, size de kendi kazandığınız. Onların

işlediklerinden dolayı siz sorguya çekilecek değilsiniz.

135. Bir de, Yahudiler "Yahudi olun", Hıristiyanlar "Hıristiyan olun ki hidayeti bulasınız!" diyorlar. "Hayır, ancak küfür ve şirkten uzak, dupduru bir Tevhid inancı üzerinde İbrahim Milleti'ne tabi olmakla hidayeti bulabilirsiniz." de. İbrahim, asla müşriklerden değildi.

136. (Ey iman edenler, siz de) deyin: "Biz, (hiç şirk koşmadan) Allah'a, bize indirilen (Kur'ân'a) ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve O'nun soyundan gelip İsrail kabileleri içinde gönderilen peygamberlere indirilen (Sahifeler)'e, Musa'ya ve İsa'ya verilen (Tevrat ve İncil)e ve bütün nebîlere Rabbilerinden verilen (ilim, hikmet ve

peygamberliğe) iman ettik. (İman etmede) hiçbirini diğerinden ayırmaz, (hepsine aynı şekilde, aynı derecede iman ederiz). Biz, (ne indirmiş, ne vermişse hepsini kabul ederek) Allah'a tam manâsıyla teslim olmuş (Müslüman)larız.”

137. (Hidayet iddiasında bulunan o Yahudiler ve Hıristiyanlar) eğer sizin iman ettiğiniz (bu esaslara) aynen sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, o zaman hiç şüphesiz hidayeti bulmuş olurlar. Yok, yüz çeviriyorlarsa, bu takdirde, kuşkusuz (Din'in bir kısmına inanıp bir kısmına inanmama gibi) hem bir ayırıp parçalama, hem de nifak ve tefrika çıkarma içindedirler. Onların (bu her türlü tefrika çıkarma, inkâr ve desiselerine) karşı Allah sana yeter. O, Semî' (her şeyi hakkıyla şiten) ve Alîm (her şeyi hakkıyla bilen)'dir.

138. (Yine deyin ki: “Biz, din adına sonradan çalınmış boyalar gibi birtakım sunî boylarla değil,) Allah'ın (bütün varlığa vurduğu fitrî ve silinmez İslâm) boyası(yla boyanmışız ve ona tâlibiz.)¹¹² Allah'ın boyasından daha güzel boya, Allah'tan daha güzel boya vuran kim vardır? Biz, yalnızca O'na ibadet edenleriz.”

139. De ki: “(Sanki O, ancak Hıristiyan veya Yahudi olmakla hidayete ulaşılabilir ve

Cennet'e girilebilir demiş gibi) Allah hakkında bizimle münazara ve mücadele mi ediyorsunuz? Halbuki O, hem bizim Rabbimiz, hem de sizin Rabbinizdir; (bize Din adına hangi esasları indiriyorsa, size de aynı o esasları indirdi. Bununla beraber, eğer siz kendi iddianızda ısrarlı iseniz, bu takdirde) bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız ise size. Biz, bütün inanç ve davranışlarımızda O'nun buyruklarını gözeten ve O'nun rızası peşinde olan (muhlis)leriz.

140. Yoksa siz, (iddialarınıza dayanak olarak) İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve O'nun soyundan gelip İsrail kabileleri içinde gönderilen peygamberler Yahudi idi veya Hıristiyan'dı mı diyorsunuz? (Onlara) de ki: “Siz mi daha iyi biliyorsunuz yoksa Allah mı?” (Onlar da, bunun böyle olmadığını biliyor, fakat kasten gizliyorlar.) Yanında Allah'tan gelmiş bir gerçek var iken, bu gerçeğe apaçık şahitlik yapmayı bırakıp da onu gizleyenden daha zalim kim vardır? Allah, işleyip durduklarınızdan asla habersiz ve onlara karşı kayıtsız değildir.

141. Onlar bir ümmetti, geldi geçti. Onlara kendi kazandıkları, size de kendi kazandığınız. Onların işlediklerinden dolayı siz sorguya çekilecek değilsiniz.

111. Kur'ân-ı Kerim, Yahudi ve Hıristiyan tabirlerini kullanmamakta ve şu ana kadar âyetlerde apaçık geçtiği üzere, Yahudiler için *İsrail Oğulları* tabirini tercih etmektedir. Daha önce de kısaca temas edildiği üzere (not 46), Yahudi, Hz. Yakub'un oğlu Yahuda'nın soyundan gelenler veya Hz. İsa'dan sonra yaşamış bulunan Yahudi bilgini Yahuda'yı izleyenler demek olup, hem İsrail Oğulları için bir sınırlama, hem de başkaları nezdinde bir aşağılama ifade etmektedir. Kur'ân, ancak kendilerine Yahudi diyenler için, onlara ait bir ifade olarak “Yahudi” kelimesini kullanmaktadır. Aynı şekilde, Hıristiyan kelimesi de, Romalıların Hz. İsa'nın tâbileri için, “Şu Nasıralı İsa Mesih'e tapanlar” manâsında, aşağılama kastıyla uydurdukları bir tabirdir. Kur'ân, esasen bunu da tercih etmemekte, yine bunu ancak Hıristiyanların ağzından nakletmekte, Yahudi ve Hıristiyanlar için, hem bir şeref ifadesi, hem de onları tâbî oldukları Kitabın hükümlerine uymaya davete teşvik bakımından Ehl-i Kitap tabirini kullanmaktadır.

112. Arap Hıristiyanlar, vaftiz suyuna bir renk karıştırırlar ve vaftiz olan şahsın hayatta yeni bir 'renk' aldığına inanırlardı. Kur'ân-ı Kerim ise, Allah'ın bütün kâinata vurduğu ve insana da teklif buyurduğu aslî-İslâmî rengin kendisiyle boyanılması gereken gerçek 'renk' ve 'boya' olduğu ikazında bulunmaktadır.

142. Halkın içindeki o akli ermez, bilgisiz (münafık) güruhu, “Şunları şimdiye kadar yöneldikleri kiblede (Kudüs’teki Beyt-i Makdis’ten) döndüren nedir?” diye söylenecekler. (Ey Rasûlüm,) de ki: “Doğu da, batı da (ve doğusuyla, batısıyla bütün yeryüzü) Allah’ındır (ne tarafa dönmemizi isterse, biz o tarafa döneriz.) O, kimi dilerse onu doğru bir yola iletir, yönelmesi gereken yere yönlendirir.

143. (Ey Muhammed Ümmeti!) İşte, (herkes farklı farklı yönere yönelir, Sırat-ı Müstakîm’den sapıp değişik yollara girer, ifrat ve tefrit arasında bocalarken) sizi ortada, tam bir denge üzerinde mutedil bir ümmet yaptık ki, bütün insanlar için hem hakkı gösteren, hem de onların yaptıkları konusunda şahitler olasınız ve o (şanı çok yüce, risaletin zirve temsilcisi) Rasûl de sizin üzerinizde aynı şekilde şahit olsun.¹¹³ Daha önce size (Beyt-i Makdis’i) kible yapıp (şimdi de değiştirdik ki), kim gerçekten ve samimi olarak o Rasûl’e tâbidir, kim (işine gelmediği zaman) topukları üzerinde gerisin geriye dönüp gitmektedir ortaya çıkaralım (ve böylece gerçek mü’minlerle, zamanı ve hadiseleri kollayanlar, heva ve heveslerine hizmet edenler ayrışsın). Gerçi bu hâl, böyle bir imtihan ağır ve katlanılması zor bir şeydir, fakat (niyetinde samimi olup da) Allah’ın hidayete ulaştırarak imanda sebat nasip ettiklerine değil. Allah, imanınızı (baştan beri imanda gösterdiğiniz sebatınızı ve bu imanınızın en büyük alâmeti olarak, önceki kibleinize doğru da olsa kıldığımız namazlarınızın hiçbirini) mükâfatsız bırakacak değildir.¹¹⁴ Şüphesiz ki Allah, insanlara karşı çok şefkat sahibidir; (bilhassa mü’min kullarına karşı) hususî rahmet ve merhameti pek boldur. **144.** (Ey Rasûlüm!) Andolsun, (bir vahiy beklentisi içinde) yüzünü semaya doğru çevirip durduğunu görüyoruz. (Üzülme,) seni razı olacağın kibleye muhakkak yönelteceğiz. (Artık vakti geldiğine göre,) şimdi Mescid-i Haram tarafına yönel! (Ey iman edenler, siz de) nerede bulunursanız bulunun, (ibadetinizde) o tarafa yönelin. (Her ne kadar içlerindeki bilgisiz, akli ermez münafık güruhu

başka türlü söylene de,) önceden kendilerine Kitap verilmiş olanlar mutlaka bilirler ki, (hükümlerimizde cereyan eden bu türden nesihler ve bu arada, Hz. İbrahim’le birlikte sonraki pek çok peygamberin ve Âhir Zaman Peygamberi’nin Mescid-i Haram tarafını kible edinmesi kendilerinin verdiği bir karar olmayıp,) gerçekten (o Ehl-i Kitabın) Rabbilerinden¹¹⁵ gelmiş bir emirdir. Allah, onların işleyip durduklarından asla habersiz ve onlara karşı kayıtsız değildir.

145. Buna rağmen ve (ey Rasûlüm, karşıdaki o inatçı ve gerçeğe kayıtsız) Kitap verilenlere her türden âyet, her türden başka delil de getirsen, onlar yine de senin kiblene tâbi olmazlar. Elbette sen de onların kiblesine tâbi olacak değilsin. Onlar, (kendi içlerinde de müttefik olmadıklarından) birbirlerinin kiblesine de tâbi olmazlar. (Onların bu tavırları ilimden değil, tamamen heva ve heveslerinden kaynaklanan bir tavırdır. Dolayısıyla) artık bu konuda sana gelmiş bulunan kesin bilgiye rağmen onların hevalarına uyarsan, bu takdirde şüphesiz yanlış yapıp kendilerine zulmedenlerden olursun.

113. İslâm'ın ve dolayısıyla Ümmet-i Muhammed'in en önemli özelliği, her türlü aşırılıktan, ifrat ve tefritten uzak olup, daima orta noktayı temsil etmesidir. Meselâ günümüz akımları içinde İslâm, ne spiritüalizm (ruhçuluk) ne materyalizm, ne realizm ne idealizm, ne kapitalizm ne sosyalizm, ne ferdiyetçilik ne devletçilik, ne mutlakiyetçilik ne anarşizm, ne bu dünya veya hedonizm ne de sadece öbür dünya veya ruhbanlıktır. Bütün bunların ortasında bir orta yoldur İslâm. Ahlâk ve başlıca üç insan melekesi olan akı, şehvet ve arzuları, bir de savunma melekesi olan öfke veya gazabı terbiye etme işinde de o, hikmet, iffet ve şecaat orta noktalarını esas ve hedef alır.

İslâm'ın bağluları ise, insanlık içinde denge ve âhengin temsilcileridirler. Bu hususta, Yahudi iken Müslüman olmuş bulunan M. Esed'in değerlendirmesi nakletmeğe değer: "İslâm, bana mükemmel bir mimarî eser gibi görünüyor. Bütün parçaları, hiçbir şey eksik bırakılmaksızın bütünü içinde birbirini tamamlıyor ve birbirine destek veriyor; neticede de ortaya mutlak bir denge ve olabildiğince sağlam bir yapı çıkıyor. İslâm'ın öğretisi ve düsturlarında her şey, tam olması gereken yerde." (Ezzati, 5)

Ümmet-i Muhammed, bütün önceki dinlerin vârisi, bütün peygamberlere ve kitaplara inanan, onlar hakkında zamanın getirdiği yanlış inanç ve anlayışları tashih eden bir dinin mensupları olarak, Âhîret'te bütün diğer insanlar hakkında, onların peygamberi, kâinatın efendisi Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselâm da, onlar hakkında şahitlik yapacaktır.

114. Âyetteki *Allah, imanınızı (...) mükâfatsız bırakacak değildir* ifadesi, "Beyt-i Makdis'e karşı kıldığınız namazlarınızı kabul etmeyecek değildir" şeklinde yorumlanmışsa da, çok önemli bir kaç gerçeğe daha parmak basmaktadır.

- İmanın amelle, bilhassa namazla çok içten ve temelden münasebeti vardır. Kişinin davranışları, bilhassa kılınış niyet ve şekliyle namaz, imanın da, imansızlığın da, imanın derecesinin de göstergesidir. Sahabe-i Kiram da bunu böyle bilir ve ona göre davranırdı.
- Bilhassa Âhîret'te ancak iman temeline dayanan ibadet veya daha başka güzel ameller fayda verir. İman, sürdürdüğü ve imanla Âhîret'e göçüldüğü takdirde asla zayi olmaz.

115. Âyette Ehl-i Kitap için *Rabbileri* denmesi, Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm hakkında Mekke'de zuhur etmesinden kıblesinin Kâbe olmasına kadar O'nu tanıtacak her türlü hususiyetin Ehl-i Kitabın kitaplarında kayıtlı olduğunu ima içindir.

146. Önceden kendilerine Kitap verilmemiş olanlar, o Rasûl'ü (kıblesinin neresi olacağı dahil, bütün hususiyetleriyle) öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen içlerinden bir grup, bu hakikatı bile bile gizlemektedir.¹¹⁶

147. (Ey Rasûlüm, kible emri) Rabbinden gelen hak bir emirdir ve hak, ancak Rabbinden gelendir. Şu halde, (senden) şüpheye düşenlerden olman asla beklenmez.

148. Her topluluğun yöneldiği bir kıblesi, tuttuğu bir yol, takip ettiği bir hedef vardır. Siz, (kıbleniz, hedefiniz, yolunuz belli ve tam birlik

halinde bir ümmet olarak) hayırlarda yarışın ve öne geçmeğe çalışın. Her nerede bulunursanız bulunun Allah, hepinizi (aynı yolda, aynı kiblede birleştirdiği gibi, bir gün) bir araya getirecektir.¹¹⁷ Şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla güç yetirendir.

149. Yine, her nereden sefere çıkarsan çık, (ibadet ederken) Mescid-i Haram tarafına yönel. Böyle yapman (kıblenin Mescid-i Haram tarafı olması), Rabbinden gelen bir gerçek, bir hükümdür. (Ey iman edenler, siz de böyle yapın!) Allah, yapıp ettiklerinizden asla habersiz ve onlara karşı kayıtsız değildir.

150. Her nereden sefere çıkarsan çık, (ibadet ederken) Mescid-i Haram tarafına yönel. (Ey iman edenler,) siz de her nerede olursanız olunuz aynı tarafa yönelin ki, insanların aleyhinizde kullanabilecekleri bir delil bulunmasın; –Gerçi, içlerinde hakkı gizleyip, yanlışta ısrar ederek kendilerine zulmedenler, ne yaparsanız yapınız aleyhinizde bulunmaya devam edeceklerdir. Fakat siz, katiyen onlardan korkup endişe etmeyin, ancak Ben’den korkun ve Benim karşımda saygıyla ürperin.– ayrıca, üzerinizdeki (iman ve İslâm) nimetimi tamamlayayım ve böylece tam manâsıyla hidayete ermiş olasınız.

151. Nitekim (bu maksatla ve bir zaman İbrahim ve İsmail’in de dua ettikleri üzere,) size kendi içinizden çıkmış bir rasûl gönderdik: size (kendisine vahyettiğimiz) âyetlerimizi okuyor (ve bizzat kendinizi, dış dünyanızı, eşya ve hadiseleri apaçık delillerimiz olarak size anlatıyor; zihinlerinizi yanlış düşünce ve

kabullerden, kalblerinizi bâtil inanç ve günahlardan, hayatınızı her türlü kirden temizleyerek) sizi arındırıyor; size (kendisine indirmekte olduğumuz) Kitabı ve hikmeti (o Kitabı anlama ve tatbik etme yoluyla, ondaki emir ve yasakların manâ ve maksadını, ayrıca eşya ve hadiselerin anlamını) öğretiyor ve size bilmeyip de (öğrenmeniz gereken) ne varsa hepsini öğretiyor.

152. Öyleyse siz de Ben’i hiç, (özel-likle hizmet zamanında) hatırınızdan çıkarmayın ve lâyük olduğum şekilde anın ki, Ben de sizi unutmama- sabet, meşakket ve zorluklara, ayrıca yayım ve daima, (özellikle de ücret zamana ve yolun geçilmesi gereken zamanında) anayım; ayrıca Bana merhalelerine karşı) sabırla, (bu araşükredin ve katiyen nankörlükte da, çok yönlü sabır gerektiren oruçla) bulunmayın.¹¹⁸ Ve namazla yardım isteyiniz.

153. Ey iman edenler! (Her türlü mu- siz Allah, sabredenlerle beraberdir.¹¹⁹

116. Peygamber Efendimiz’in gelişiyle ilgili Kitab-ı Mukaddes’te yer alan müjdelerle ilgili olarak bkn. Ek 1.

117. *Her nerede bulunursanız bulunun, Allah, hepinizi (aynı yolda, aynı kiblede birleştirdiği gibi, bir gün) bir araya getirecektir* ifadesi, çok geniş bir manâ yelpazesine sahiptir. Kısaca:

- Müslümanlar, dünyanın dört bir tarafına dağılacak ve dört bir yandan kible olarak Kâbe’ye yöneleceklerdir.
- Müslümanların dünyanın dört bir yanına dağılmasıyla İslâm, bütün dünyaya yayılacaktır.
- İslâm’ın yeryüzü çapındaki hakimiyetiyle Müslümanlar, dünyanın dört bir yanından Kâbe’ye yönelen bir ümmet oluşturacaklardır.
- Allah, herkesi bir başka âlemde, Mahşer’de ve Mahkeme-i Kübra’da bir araya getirecek ve dünyada yaptıklarından dolayı onları yargılayacaktır.

118. Şükür imanın, nankörlük de küfrün kapısıdır. O kadar ki, Kur’ân-ı Kerim’de nankörlükle küfür için kullanılan kelime aynıdır. Bu bakımdan küfür, ateizm manâsında bir inkârı da içine almakla birlikte, gerçeğin üzerini bile bile örtme, Allah’ı Yaratan, Nimetlendiren, Yaşatan... gibi sıfatlarıyla tanımayı bile bile reddetme demektir. Bu şekilde Allah’ı tanımayan ve kabul etmeyen insan, sahip olduğu ve elde ettiği her şeyi kendinden bilecek ve kendine mal edecektir. Böyle bir tavır, nankörlükle eş manâda olup, elbette küfrün de ta kendisidir.

119. Âyetin fezlekesinde “Allah, namaz kılanlar ve sabredenlerle beraberdir” değil de, sadece *Allah, sabredenlerle beraberdir* denmesi, devamlı ve gerektiği şekilde namaz kılabilmek için de sabrın gereğine işaret etmektedir. Dipnot 53’de temas edildiği üzere, ibadetlere sabır, sabrın

önemli bir boyutudur. Fezleke, âyetin sibakı, yani gelecek âyetlerle de ilgili olup, bu âyetlerde ifade buyrulacak imtihan şekillerinde başarılı olabilmek için de daha baştan sabra davette bulunmaktadır.

154. Allah yolunda öldürülenler için de “ölüler” demeyin. Onlar diridirler,¹²⁰ fakat siz farkında değilsiniz.

155. Hiç şüphesiz sizi korku, açlık ve maldan, candan, hasılatan eksilme gibi unsurlarla bir şekilde imtihan ederiz.¹²¹ Müjdele o sabırlıları:

156. Ki onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, “Biz Allah’ınız (O’nun mahlûku, O’nun kulları, O’nun mülküyüz; O, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder) ve zaten O’na dönmekteyiz.” der (ve bu inançla, bu şuurla davranırlar).¹²²

157. Onlar öyle kimselerdir ki, Rab-bileri dualarını kabul buyurur, ihtiyaçlarını giderir, günahlarını bağışlar ve (dünyada da Âhîret’te de) kendilerine rahmetle muamelede bulunur. Ve onlar, kâmil manâda hidayete ve gerçek hedefe ulaştırılmış olanlardır.

158. ¹²³Safa ve Merve, Allah’ın şiarlarından (İslâm’ı ve İslâm toplumunu tanımaya a-lâmet ve Kendisi’ne ibadete vesile kıldığı eserlerden)dir. Her kim Allah’ın Evi (olan (Kâ’be’ye) haccetse veya umre yapsa, (farz olan tavaftan sonra bu iki tepe arasında) sa’y etmesinde mahzur yoktur (sa’y etmesi gerekir).¹²⁴ Kim de, gönlünden koparak (farz olandan başka tavaf, vacip olandan başka sa’y gibi ve daha başka hangi türden olursa olsun) bir hayır işlese, şüphesiz Allah her hayra mutlaka bol bol karşılık verendir, (her yapılanı) hakkıyla bilendir.

159. (Allah Rasûlü’nün peygamber-liği ve sıfatları gibi, Din’in hakikatleri adına da) indirmiş olduğumuz apaçık gerçekleri ve safi hidayet kaynağı âyet ve delilleri Biz insanlar için Kitap’ta ortaya koyduktan sonra gizleyenler var ya, muhakkak ki Allah onları lânetler (rahmetinden uzaklaştırır) ve onları lânetleyiciler de lânetler (onların

rahmetimizden uzak olmaları için dua etme makamında olanlar da, onlar rahmetimizden uzak kalsınlar diye dua ederler).

160. Ancak, yaptıklarından pişman olup tevbe edenler, tevbelerinde sebat ile hallerini düzeltenler ve bu gerçekleri, âyetleri ve delilleri açıklayanlar hariç: “Onların tevbelerini kabul buyurur ve kendilerini af ve rahmetime dahil ederim. Ben, Tevvâb (tevbeleri mağfîret ve fazladan mükâfatla kabul buyuran) ve Rahîm (bilhassa Bana içten inanıp yönelen kullarıma merhameti pek bol) olanım.”

Gerçekleri gizlemekte ısrar ederek küfürlerini ortaya koyan ve neticede kâfir olarak ölenlere gelince: işte onlardır Allah’ın lânetlediği (rahmetinden uzaklaştırıp Cehennem’e müstahak kıldığı) ve rahmetimizden uzak olmaları için meleklerin ve bütün insanların aleyhlerinde dua ettiği kimseler.¹²⁵

161. Orada (Cehennem’de) sonsuzca kalacaklardır onlar ve çektikleri azap asla hafifletilmeyeceği gibi, kendile- kendinize boşuna bir ma’bud, bir rine göz açtırılmayacak, asla yüzle- sığınak, bir yardım kaynağı aramarine bakılmayacaktır. yın. Çünkü,) hepinizin ilâhı tek bir

162. (Ey insanlar! O halde küfürden, İlâh’tır. O’ndan başka ilâh yoktur; gerçekleri gizlemekten vazgeçin ve Rahmân’dır, Rahîm’dır.¹²⁶

120. Hayat mertebeleri beştir:

- Bizim hayatımız ki, pek çok kayıtlarla ve ihtiyaçlarla sınırlıdır.
- Hz. Hızır ve Hz. İlyas (aleyhimesselem)ın hayatıdır ki, bir derece serbest olup, aynı anda pek çok yerde bulunabilirler. İstedikleri zaman bizim gibi yer içerler, fakat bu türden ve daha başka ihtiyaçlarla sınırlı değildirler.
- Hz. İdris ve Hz. İsa (aleyhimesselem)ın hayatıdır ki, dünya hayatının gereklerinden ve kayıtlarından sıyrılıp, melekî bir hayata girmiş ve nuranî bir şeffaflık kazanmışlardır. Âdetâ misâlîleşmiş (astral) bedenleriyle göklerde bulunurlar.
- Şehitlerin hayatıdır ki, onlar kendilerini ölmüş bilmezler; bunun yerine, daha iyi bir âleme gittikleri düşüncesinde olup, tam bir saadete lezzetlenir ve kabir hayatını bu saadetler içinde geçirirler.
- Kabir ehlinin hayatıdır ki, ruhları bakidir. Fakat öldüklerini bilirler ve derecelerine göre ölümün acısını tatmışlardır. (*Mektubat*)

121. Mü'minler, fert ve toplum olarak bu imtihan unsurlarından birine, bir kaçına veya hepsine şu veya bu şekilde maruz kalırlar. Bu, bilhassa bu âyetin inmesinden sonra gelen birtakım dînî emirlerle –harp, Ramazan orucu, zekât, harbin getireceği mal ve can eksikliği vb.– olacağı gibi, başka şekillerde de olabilir. İmtihandan takip edilen gayeler, mü'minleri fert ve toplum olarak pişirmek, olgunlaştırmak, temizlemek, toplum planında temizi kirliden, gerçek mü'mini münafıktan ayırmak, potansiyel kabiliyetleri gerçek kabiliyete dönüştürmek ve mü'minleri geleceğe hazırlamak, Cennet'e ehil hale getirmektir.

122. Bu tavır, başa bir musibet geldiği, önceki âyette ifade buyurulan imtihan unsurlarından biri veya bir kaçıyla karşılaşıldığında gösterilmesi gereken bir tavidir ki, bir bakıma, mü'min için en yüksek makam olan rıza makamının ifadesidir. Aşağıda gelecek âyet de, bu makama ulaşanlara önceki âyette kapısı açılan müjdeyi vermektedir.

123. Buraya kadar âyetler, bir yandan mucizane ifadeler ve üslûplarla sûrenin başındaki temel iman ve ibadet esasları çerçevesinde İsrail Oğulları'nı kâh terğib (sevdirme) kâh terhib (sakındırma) yoluyla İslâm'a, dolayısıyla aslî çizgilerini bulmaya çağırır ve bu arada İslâm toplumunu da hem o an, hem gelecek açısından bazı konularda ikaz buyururken, aynı anda, zihinleri ve kalpleri teşrî buyurulacak maddî cihad ve Hac'ca da hazırlayıcı bir çizgi izledi.

Kur'ân'ın bu şekilde meseleleri ele alış, tamamen kendine hastır ve harikadır.

Kur'ân Tevhid, Nübüvvet, Âhiret ve İbadet-Adalet'ten ibaret ana maksatları etrafında sürekli tahşidatta bulunmakta, Din'i ve hayatı bir bütün olarak ele alıp sürekli tasrif yapmakta, yani Din'i ve hayatı farklı cepheleriyle iç içe ve döne döne örgülemekte, böylece ortaya âdetâ organik bir bütünlük koymaktadır. Nasıl çevremize şöyle bir baktığımızda varlığın ve hayatın bütün unsurlarını aynı anda görebiliriz, Kur'ân da, aynı şekilde zihnimizi ve kalbimizi bütün bu unsurlar içinde gezdirmektedir. Zaten gerçek belâğat ve en belîğ üslûba ancak haricî varlığı, "tabiat"ı taklitle ulaşılabilir. Kur'ân, kâinat ve onun küçültülmüş nüshası olan insan kitaplarının bir açıdan kelimelerle ifadesi, tarifi ve "tercüme"sidir.

124. Âyette sözü edilen Safa ve Merve, o tarihte "ekin bitmez bir vadi" olan Mekke'de kundaktaki oğlu İsmail'le birlikte kalan Hz. Hacer'in su bulmak için aralarında koşuşturduğu iki tepenin adıdır. Hac'da ve Umre'de bu iki tepe arasında gidip gelmeye Sa'y denir. Safa'dan başlanan Sa'y, Merve'ye dört gitme ve Merve'den Safa'ya üç gelme ile tamamlanır. Safa ve Merve, Allah'ın şiarlarından. Şiar, İslâm'ın ve İslâm toplumunun alâmeti, ayrıca Allah'ın Kendisine ibadete vesile kıldığı eser demektir ki, ezan, cemaatle namaz, bilhassa Cuma ve Bayram namazları, Hac,

Hac'cın menasiki, camiler, kurban hep birer şiardır. Şiarn sünnet olanları bile, farz olan ferdi ibadetlerden daha mühimdir.

Sa'y etmesinde bir mahzur yoktur ifadesi, sa'y etmese de olur demek değildir. İslâm'dan önce müşrikler, Safa ve Merve tepelerine birer put koymuşlardı. Bu sebeple Müslümanlar, o iki put kaldırılmış bile olsa, onlar arasında sa'y etmenin mahzurlu olup olmayacağı konusunda şüpheye düştüler. Âyet, bu şüpheyi gidermektedir. Peygamber Efendimiz aleyhissalâtu vesselâm Sa'y'i emretmiş ve Hanefî Mezhebi'nde Sa'y vacip kabul edilmiştir.

125. Bir önceki, 159. âyette, *lânet duası yapabilecek konumdakiler (müstahakların rahmetten uzak olmaları için dua etme makamında olanlar)* deniyordu. Bu âyette sanki onlar açıklanmaktadır. Bunlar, öncelikle kendileri günahsız ve küfre, şirke, nifaka ve günaha büyük tepki duyan melekler olup, onların lâneti hem dünyada hem Âhîret'tedir. Lânet edecek, yani aynı duayı yapacak insanlar ise, *nâs* kelimesinin başındaki 'lâm-ı tarif'in (belirlilik takısı) ahd için olması mülâhazasıyla, her şeyin hakikatine açık kâmil insanlar olsa gerektir. Âhîret'te, kâfirler arasında dünyada var olan bütün kan, menfaat, idare eden-idare edilen, ortak dünya görüşü, yardımlaşma vs. bağlarının tamamı kopacak ve kâfirler bile birbirlerine lânet okuyacaklardır. Mealde açık olarak verildiği gibi, Allah'ın lâneti af, mağfiret ve bilhassa mü'minler için olan hususî rahmetinin şümulünden ihraç, dolayısıyla Âhîret'te azap etmek üzere Cehennem'e koyma; meleklerin lâneti ise, müstahakların af, mağfiret ve rahmetin şümulünden ihraç için aleyhlerinde duadır. Melekler, mü'minler için ise dünyada sürekli dua, Âhîret'te de onları tebçil, taziz ve tebrik ederler.

126. Bu âyet, buraya kadarki bütün âyetlerin âdeta bir neticesi gibi oldu ve buraya kadar ele alınan bütün konuları, önce İslâm'ın çekirdeği Besmele ile, sonra Ümmü'l-Kitap, yani Kitab'ın anası olan Fâtiha ile ve ayrıca bu sûrenin başındaki âyetlerle bağladı.

164. Göklerle yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün uzayıp kısalarak birbirini peşisıra gelmesinde, denizde insanların yararına olarak ve yine onlara fayda sağlayacak yüklerle akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de onunla ölümünden sonra yeri dirilttiği ve içinde her türden canlıyı geliştirip yaydığı suda, rüzgârları (tür, esiş yönü, esiş şekli gibi pek çok açıdan) değiştirip durmasında, evirip çevirmesinde ve gökle yer arasında emrine hazır duran bulutlarda akledip anlayan bir topluluk için elbette (O'nun tek bir ilâh, yegâne ma'bud ve sığınak, yegâne yardımcı olduğuna dair) çeşit çeşit deliller, alâmetler vardır.

165. Buna rağmen, insanlar içinde öylesi vardır ki, (yegâne ilâh ve ma'bud olan) Allah'tan başkasını Allah'a denkler tutar, tıpkı Allah'ı severcesine onları severler. İ-man edenlere gelince: onların Allah'a olan sevgileri çok daha kuvvetlidir. (Allah'a şirk koşma gibi en büyük) zulmü işleyenler, azabı gördükleri zaman (bilecekleri gerçeği) bir görseler ki, bütün kuvvet Allah'ındır ve Allah, azabı çok çetin olandır.¹²⁷ 166. İşte o zaman, (şirkin, küfrün dünyada iken Allah sever gibi sevilen ve) peşlerinden gidilen (önder)leri, peşlerinden gelenlerden (“Bunlarla alâkamız yoktu!” diyerek) uzaklaşmış, hepsi de azabı görmüş ve aralarındaki her türlü bağlar kesilmiştir.

167. Bu halde iken, (inkârcı liderlerin) peşlerinden gidenler, “Keşke bizim için dünyaya bir dönüş olsa da şunların şimdi bizden uzaklaştığı gibi biz de onlardan uzak dursak!” derler. İşte, dünyada iken yaptıklarını Allah kendilerine gösterir de, böyle pişmanlık üstüne pişmanlık duyarlar. Onlar, Ateş'ten asla çıkacak değillerdir.

168. Şu halde ey insanlar! (Allah ne emrediyorsa ona uyun. O, sizi yeryüzüne yerleştirdi. Madem öyle,) yerdeki yiyeceklerden helâl ve tabiaten pak ve sağlığa zararsız olmak şartıyla yiyin. (O liderleri de, onlara uyanları da iğfal eden) şeytanın adımları ardınca gitmeyin. Şüphesiz ki o, sizin için apaçık bir düşmandır.

169. O, ısrarla size hep kötülüğü, çirkin işleri ve yüz kızartıcı fiilleri, bir de Allah hakkında bilmediğiniz hususları konuşup yaymanızı emreder.¹²⁸

---

127. Âyetlerde İslâm'ın temeli olan Tevhid-i Ulûhiyet, yani yegâne ma'bud, sığınak, dayanak ve biricik yardım kaynağı olarak Allah'a iman önemle vurgulanmaktadır.

Peygamberler dahil hiç kimseye, hiçbir puta ulûhiyet ve ulûhiyet yetkisi verilemez.

Peygamberlerini, büyüklerini, reislerini Allah sever gibi sevenler, bağlılıkları ve onlarda vehmettikleri güç, kabiliyet ve kahramanlıkla onları âdeta ilâh yerine koyanlar, büyüklerinin, reislerinin Allah'ın hükümlerine aykırı emir ve yasaklarına gönüllü itaat edenler, Allah'a isyan etmiş, O'na şirk koşmuş ve böylece en büyük zulmü işlemiş olurlar. Bunlar, kâinatta ve insan hayatında Allah'ı ve O'nun mutlak birliğini gösteren apaçık işaretleri, delilleri göremeyen birtakım akli ermezlerdir ki, bütün kuvvetin Allah'a ait ve O'nun azabının çok çetin olduğunu, ancak o azabı gördükten sonra kavrayabileceklerdir. Bu âyette, (*Ey Rasûlüm,*) de: “Eğer Allah'ı seviyorsanız, o halde bana tâbi olun ki, Allah da sizi sevsin.” (Âl-i İmran Sûresi/3: 31) âyeti gereğince, Allah Rasûlü'ne tâbi olmanın ve dünyada önder olarak O'nu kabul etmenin mutlak gereğine de işaret vardır.

128. Dünyada hangi seviye, konum ve mevkide olursa olsun insanları şaşkırtıp sapmalarına sebep olan şeytandır. O, kötülüğü, çirkin şeyleri, günah ve fuhşiyatı, bir de Allah hakkında bilgisi olmayan konular hakkında konuşmayı insan kalbine sürekli ‘fısıldar’. Bu konuda o kadar ısrar eder ve insanı tesiri altına alır ki, Kur'ân-ı Kerim, bunu emretme olarak tavsif buyurmaktadır. ‘Emretme’ ifadesinde bir diğer önemli manâ da, şeytanın izinde gidenlerin onun memuru oldukları ve şeytanın da böylelerine âmirlik yaptığı gerçeğidir. Şeytan'ın Allah hakkında konuşulmasını emrettiği

hususlar, Allah'ın Zâtı ve Zâtı'nın hakikati gibi, insanın bilmesi mümkün bulunmayan konularla, bir de gerek itikad, gerekse haram-helâl noktasında Allah'a isnadı caiz olmayan meselelerdir.

170. (Şeytan'ın izinde giden) kimselere, “Allah'ın indirdiği (Kur'ân'a) tâbi olun!” dendiği zaman, “Hayır, bilakis biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz (âdet, görenek ve inançlarımıza) tâbi oluruz.” derler. Ataları, hiçbir şeye akli ermiyor ve hiçbir şekilde doğru yol üzerinde değildiyse de mi?!

171. (Allah'ın daveti karşısındaki tavırları itibariyle) küfredenlerin misali, kendilerini çağıran (çoban)la, kendilerine söyleneni bağırıp çağırma gibi duyup, ondan hiçbir şey anlamayan sürünün misali gibidir: Sağırdırlar, (hiçbir şey duymadıkları için) dilsizdirler–konuşamazlar, kördürler. Bu bakımdan, hiçbir şeye akılları ermez.¹²⁹

172. Ey iman edenler! (O küfreden-lerin yiyecek ve içecekler konusunda uydurdukları kaidelere, kendiliklerinden koydukları yasaklara aldırma; size rızık olarak her ne vermişsek onların temiz, hoş, sağlığa zararsız ve helâl-meşrû olanlarından yiyin ve karşılığında, eğer yalnızca O'na ibadet ediyor ve (O'ndan başka ma'bud tanımıyorsanız,) Allah'a şükredin.

173. Allah size ancak, (kesilmesi mümkün iken kesilmeden veya kesilme yerine geçmeyecek herhangi bir sebeple) ölen hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası için kesilen (hayvanın etini) haram kıldı. Bununla birlikte, kim yemediği takdirde ölecek derecede mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak kaydıyla bunlardan da yemesinde günah yoktur. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, hususî rahmet ve merhameti pek bol olandır.

174. Allah'ın indirdiği Kitap'taki gerçekleri ve hükümleri açıklamayıp gizleyenler ve onları (para, mal, şöhret, mevki gibi, Âhîret kazancına nazaran) pek az bir fiyata değişenler, hiç şüphesiz böyleleri, karınlarında ateşten başka bir şey yememektedirler. (Af ve merhamet dilenmek için Allah ile konuşmaya en çok muhtaç olacakları) Kıyamet Günü'nde Allah onlarla konuşmayacak, (günahlarını affetmeyerek) onları temizlemeyecek, temize çıkarmayacaktır ve çok acıklı bir azap vardır onlar için.

175. Öyleleri, hidayete bedel dalâleti, bağışlanmaya bedel azabı satın alanlardır. Ateşe karşı ne de sabırlılar!¹³⁰

176. Şundan ki, hiç şüphesiz Allah Kitabı gerçeğin ta kendisi olarak, inişi esnasında kendisine hiçbir bâtil yol bulamayacak tarzda ve hak bir gaye için indirdi. Böyle iken o Kitap hakkında (onun bir kısmına inanıp bir kısmına inanmama, İlâhî kitaplardan kimisini kabul edip kimisini kabul etmeme gibi yollarla) ihtilâfa düşenler, elbette haktan, hakikatten, sevaptan çok uzakta ve dolayısıyla parça parçadırlar.

---

129. Âyetteki temsilin iki manâsı vardır: Birincisi, gözleri ve kulakları gerçeğe kapalı veya manen kör ve sağır olan, akletmekten de uzak bulunan kâfirler, körü körüne önderlerini, başkanlarını, atalarını taklit ve onlara itaat ederler. İkinci manâya göre, küfredenler, kendilerine anlatılan gerçeğe öylesine kayıtsızdırlar ki, böyle bir çağrı nasıl hayvan için bir bağırıp çağırma ibaretse, onlar için de aynıdır; ondan hiçbir şey anlamazlar. Âyette *bağırıp çağırma* ifadesinin kullanılması, davetin çok gür olduğuna işaret eder.

130. İyilikte bulunma, hayır işleme, hak ve hakikate kulak verme ve haram olan geçici dünya zevklerinden kaçınma konusunda hiç sabredemeyen bu tipler, bir an bile sabredilmesi, dayanılması mümkün olmayan Cehennem ateşini hak etmede ne de sabırlıdır! O Ateş'te ebediyen yanmak için yapmadık kötülük bırakmıyorlar. Kâfirlerin yaptıklarını, insanın bir an bile tahammülü mümkün olmayan Ateş'e girmek için sabretme olarak tanımlayan Kur'ân-ı Kerim'in bu ifadeleri, Allah tarafından bir tehekkümdür, taaccüb ifade eden acı bir istihzadır.

FIKIH

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

SİYER-İ ENBIYA BÖLÜMÜ

Peygamberlere Ait Siyerin Anlamı, Yararları ve Kaynakları

1- Peygamberlerin siyeri, mübarek peygamberlerin yüksek hayatlarına ait bilgiler olup genel tarihin pek kıymetli bir bölümüdür. Bilindiği gibi, Yüce Allah, önce insanlara kendi içlerinden zaman zaman peygamberler göndermiştir. İnsanların bir kısmı bu mukaddes peygamberlere uymuşlar ve böylece hem dünya, hem de ahiret görevlerini yapmışlardır. Düzenli medeniyetler kurmuş ve faziletlere ermişlerdir. Diğer bir kısmı da, bu mübarek peygamberlere karşı çıkıp onlara aykırı harekette bulunmuşlardır. Bu tutumları ile gerçek insanlık vasfından yoksun kalmış ve küfrü imana, rezaleti ve fazilete tercih etmişlerdir. Bu yüzden de sonunda felâketlere düşüp sönüp gitmişlerdir. İşte "Siyer-i Enbiya (Peygamberler tarihçesi)" dediğimiz Peygamberlerin hayatları ile ilgili bilgiler, onların güzel hallerini bildirir, onların ümmetlerini ne şekilde dine çağırdıklarını gösterir, kavimleri ile olan bazı olayları ve savaşları kaydeder. Bunlar bizim için ibret alınacak ve yararlanacak birer büyük öğüt olur.

2- Peygamberler tarihinin birçok yararları vardır. Şöyle ki: İnsan, Peygamberler tarihini okuyunca, bazı peygamberlerin yüksek varlıklarını ve güzel ahlâklarını öğrenir. Onların hak yolunda ne kadar çalıştıklarını, insaniyete ve medeniyete ne kadar yükseklik kazandırdıklarını anlar. Böylece zihni açılır ve zekâsı artar, kendisinde bir uyanıklık olur. Kalbinde din duygusu kuvvetlenir. Din büyüklerine saygı çoğalır ve onların güzel ahlâkları ile ahlâklanmaya çalışır.

3- Peygamberler tarihinin kaynaklarına gelince: Bunların başlıcası Kur'ân-ı Kerîm ile hadis-i şerîf kitaplarıdır. Bunlar iki kutsal kaynaktır. En doğru bilgi, ancak bu iki gerçek kaynaktan alınır. Şu da bir gerçek ki, bir kısım peygamberlere ait Tevrat'da, İncil'de ve diğer önceki din kitaplarında olan bazı bilgiler değişikliğe uğramış olduğundan bunlara asla güvenilmez. Tarih kitaplarına gelince, bunların verdikleri bilgilerin çoğu da birer sağlam belgeye dayanmadığından olduğu gibi kabul edilemez. Zaten Peygamber Efendimizin zamanından önceki çağlara "İlk Çağlar" denir ki, bu çağlara ait tarih bilgileri pek noksandır. Bunun içindir ki, birçok peygamberlerin hayatları bizce bilinmemektedir.

4- Büyük peygamberler arasında bütün hayatı bilinen peygamber, ancak bizim peygamberimiz Hazret-i Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir. Peygamber Efendimiz bütün kutsal hayatı, olanca ayrıntılarına kadar tamamen kaydedilmiştir. Bu özellik ve şeref, dünyada başka hiç bir kimseye nasib olmamıştır.

5- Peygamberlerin yüksek hayatları üzerinde yazılmış birçok Siyer kitapları vardır. Fakat bunların en geniş ve en mükemmelleri, bizim peygamberimizin yüksek hayat hallerine dair olanlardır. Peygamberimizin hakkında olan ilk siyer kitabını, Tabiîn'den (ashabı görenlerden) "Urve" ile, talebelerinden "Zührî'dir. Diğer bir rivayete göre, Peygamber Efendimiz kutsal sîretlerini ilk yazan zat, hicretin (150) yılında Bağdad'da vefat eden Muhammed İbni İshak'dır.

6- Bugün elde bulunan Siyer kitaplarının en eskisi ve en güvenilir olanları şu üç eserdir: (207) tarihinde Bağdad'da vefat etmiş olan Vakıdî'nin Siyer Kitabı. (313) de vefat eden Basra'lı İbni Hişam'ın Siyer Kitabı. (315) yılında Bağdad'da vefat eden Muhammed Taberî'nin yazmış olduğu Siyer kitabıdır. İslam âlimleri, Peygamber Efendimiz hakkında daha birçok kitaplar yazmış oldukları gibi, Avrupalı şarkiyatçı tarihçiler de bu konuda pek çok kitaplar yazmışlardır.

Mübarek İsimleri Kur'an-ı Kerimde Anılan Peygamberler

Mübarek İsimleri Kur'an-ı Kerimde Anılan Peygamberler

7- Yüce Allah önceleri birçok peygamber göndermiştir. Fakat bunların yalnız yirmi beşinin mübarek adları Kur'an-ı Kerimde açıklanmıştır. Bizlere bir uyarı ve ders olmak üzere o kutsal peygamberlerin yüksek hallerinden haber vermiştir. Biz kendilerine iman etmekle yükümlü bulunduğumuz o büyük peygamberlerden kısaca bilgi vereceğiz:

Adem Aleyhisselâm

8- Bütün insanların ilk babası ve ilk Peygamberi Adem aleyhisselâm'dır. Şöyle ki: Yüce Allah, bu âlemi yoktan var etmiş, birçok devirler geçtikten sonra da yeryüzünde insan cinsinin ilk babası olmak üzere büyük kudret ile Hazret-i Âdem'in cesedini topraktan yaratmış ve onu ruhla, ilimle seçkin kılmış ve ona eş olmak için de Hazret-i Havva'yı yaratmıştır. Bütün melekler Hazret-i Allah'ın emri ile Âdem'e secde ettiler, yalnız meleklerin arasında yaşayan ve aslında cinlerden bulunan İblis (Şeytan), kendisinin ateşten yaratılmakla Âdem'den daha üstün olduğunu söyleyerek büyülenmiş ve secde etmekten kaçınmıştı. Bunun cezası olarak da melekler arasından kovulmuş ve lanete uğramıştır.

9- Yüce Allah özel bir ikram olarak Âdem ile Havva'yı Cennet'e koymuş ve hikmeti gereği olarak cennette bulunan bir ağacın meyvesinden yemelerini kendilerine yasaklamıştı. Oysa ki, Şeytan, bir yolunu bularak Cennet'e girmiş ve bunlara kuşku vermiş. Demiş ki: Bu meyveden yerseniz, devamlı olarak burada kalırsınız. Hem de onlara bunu yemin ederek söylemişti. Âdem ve Havva yasak durumu unutarak o meyveden yemişler. Bunun üzerine Cennet'den çıkırılarak tekrar yeryüzüne indirilmişlerdir. Rivayete göre Âdem aleyhisselâm Serendib adasına, Hazret-i Havva da Cidde'ye indirilmiş. Sonradan Mekke civarında "Müzdelife" denilen yerde buluşmuşlardır.

Hazret-i Âdem ve Hazret-i Havva hemen pişman oldular, tevbe edip istiğfarda bulundular. Yüce Allah tevbelerini kabul buyurmuş ve Adem'i kendi evlâd ve torunlarına Peygamber yapmıştır. Kendisine on sayfalık bir kitab vermiştir.

10- Rivayete göre Âdem aleyhisselâm bin sene veya dokuz yüz otuz sene yaşamıştır. Vefat edince, Serendip adasında veya Mekke-i Mükerrerem'de Ebû'l Kubeys dağında gömülmüştür. Nuh aleyhisselâm tarafından gemiye alınmış olan mübarek cesedlerinin sonradan Beyt-i Makdis'de gömülmüş olduğu da rivayet edilmiştir.

Hazret-i Âdem'den bir sene sonra da, Hazret-i Havva vefat edip Cidde'de veya Hazret-i Âdem'in yanında gömülmüştür.

11- Bilindiği gibi, Yüce Allah kudret ve hikmet sahibidir, dilediğini dilediği şekilde yaratır. Onun için Âdem aleyhisselâm'ı insanların ilk babası olmak üzere mükemmel bir halde yaratmıştır, yoksa başka bir yaratıktan tekâmül yolu ile meydana getirmiş değildir. Buna aykırı olan sözler, birer kuru görüşten ibarettir. İnsanların kadrini ve şanını bozduğu ve din bilgilerine aykırı bulunduğu için, bizce hiç bir önemi yoktur.

12- Âdem aleyhisselâm'dan, sonra peygamberlik, Allah tarafından Hazret-i Şît'e verilmiştir. Şît aleyhisselâm, Hazret-i Âdem'in en güzel ve en sevgili oğludur. Rivayete göre, Hazret-i Âdem'in yaratılışından yüz yirmi sene sonra doğmuş ve 912 yıl yaşamıştır. Ölünce Ebû Kubeys dağında Hazret-i Âdem'in yanına gömülmüştür. Hazret-i Şît'e peygamberlik, tevhid ve tesbih esaslarını kapsayan, elli sayfalık bir kitab verilmiş ve Hazret-i Âdem'in vasiyeti üzerine kadeşlerinin reisi bulunmuştur. Bir rivayete göre Kâbe-i Muazzama'yı Hazret-i Âdem, diğer bir rivayete göre de Hazret-i Şît ilk kez olarak taştan bina etmiştir. Şît'in anlamı "Hibetullah (Allah'ın başlığı)" dır. Hazret-i Âdem'e Kabil tarafından şehid edilen Habil'e bedel olarak Allah tarafından ihsan buyurulmuş demektir. Bu zata "Şiş" de denilmektedir.

İdris Aleyhisselâm

13- Hazret-i İdris büyük bir peygamberdir. Hazret-i Şît'den sonra peygamber olmuştur. Birçok ilimlere, hikmetlere, göklerin esrarına dair bilgisi vardı. Bir rivayete göre ilk yazı yazan ve ilk elbise giyen Hazret-i İdris'dir. Yeryüzünde üç yüz altmış sene yaşadığı rivayet edilir. Sonunda Hak Teâlâ tarafından yüksek bir makama kaldırılmıştır.

Nuh Aleyhisselâm

14- Hazret-i Âdem'den sonra insanlar çoğalmış, bir çok yerleri imar etmiş; fakat Allah'ın birliğine dayanan gerçek tevhid dinini bırakıp putlara tapınmaya başlamışlardı. Kendilerine kırk veya elli yaşında bulunan Hazret-i Nuh aleyhisselâm peygamber gönderildi. Bu muhterem peygamberin dokuz yüz elli sene süren öğütlerini dinlemediler. Sonunda Hazret-i Nuh, Yüce Allah'ın emri ile gemi yaptı. Bu gemi tamamlandıktan sonra gökten yağmurlar yağmaya, yerden sular fışkırmaya, denizler kaynayıp taşmaya başladı, sular bütün yeryüzünü kapladı. Dağların tepelerini bile aştı. Buna "Tufan" olayı denir ki, rivayete göre Hazret-i Âdem'in yaratılışından "2242" sene sonra olmuş, beş veya yedi ay devam etmiştir.

15- Nuh aleyhisselâm, Sam, Ham, Ham ve Yafes adındaki üç oğlu ile diğer mü'minleri ve uygun gördüğü hayvanlardan birer çifti gemiye almış, bunun dışında kalanlar suların içinde boğulup gitmişlerdir. Hazret-i Nuh'un Yam veya Ken'an adındaki oğlu da kendisine inanmayıp bu günahkâr kavim arasında boğulup gitmiştir. Daha sonra yağmurlar kesilmiş, sular çekilmeye başlamış, Hazret-i Nuh'un gemisi de, Musul civarında "Cudî" denilen dağın üzerine Muharrem'in onuna raslayan "Aşura" gününde oturmuştu. Rivayete göre kırkı erkek kırkı dişi olmak üzere seksen kişiden

ibaret bulunan gemi halkı karaya çıkmış, Yüce Allah'ın dinine bağlı kaldıkları için selâmete ermişlerdi.

16- Hazret-i Nuh'a ikinci Âdem denir. Çünkü yeryüzündeki insanlar Tufan'dan sonra bütün onun neslinden türeyip yeryüzüne dağılmış, aralarında başka başka diller meydana gelmiştir. Rivayete göre Hazret-i Nuh'un oğlu bulunan Sam, Arabların, Parsların, Rumların, Ham Sudan kavminin, Yafes de Türklerin ilk babasıdır. Hazret-i Nuh Tufan'dan sonra altmış sene veya üç yüz elli sene kadar daha yaşamıştır.

17- Nuh aleyhisselâm ve diğer kimselerin çok uzun seneler yaşamış oldukları çok görülemez. Yüce Allah ilk insanları, hikmeti gereği çok yaşatmıştır. Allah'ın kudretine göre güçlük yoktur. Zaten varlığımızın her anı onun kudreti ile ayaktadır. Yoksa bir an bile yaşamak mümkün değildir. Onun için Yüce Allah dilediğini uzun ömre kavuşturur. Artık bu seneleri ay ve mevsimlere çevirmeye gerek yoktur. Tufan olayına gelince, bu alimlerin çoğunluğuna göre genel olmuştur. Bütün yeryüzünü kapsamıştır. En yüksek dağların tepelerinde görülen deniz hayvanlarının fosilleri de bunu kuvvetlendiriyor. Bazı alimlere göre de, özel bir bölgede olmuştur. Yalnız Hazret-i Nuh'un bulunduğu Babil bölgesine ve etrafına aittir. Gerçeğini Allahü Teâlâ Hazretleri bilir.

Hud Aleyhisselâm

18- Hazret-i Hud, Yemen'de Hadremut civarında "Ahkaf denilen yerde yaşayan "Ad" kavmine peygamber gönderilmiştir. Şöyle ki: İnsanlar, Tufan felâketinden sonra yine azıtmışlar, yollarını sapıtmışlar, Allah'ın dinine aykırı işlere sarılmışlardı. Bunlardan bir kısmı da "Ad" kavmi idi. Bunlar, birçok nimetlere ve kuvvetlere kavuşmuş muhteşem binalar yapmış; fakat Yüce Allah'ın birliğini inkâr ederek putlara tapınmakta bulunmuşlardı. Kendilerine Hud aleyhisselâm gönderildi. Bu muhterem peygamber, birçok mucizeler gösterdi. Fakat inanmadılar. Nihayet yedi gün sekiz gün devam eden şiddetli bir rüzgâr ile helak oldular. Hazret-i Hud da, kendisine iman edenlerle beraber çıkıp başka tarafa gitti. Yüz elli sene yaşadığı ve Mekke-i Mükerrerme'de veya Hadremut'ta gömüldüğü rivayet edilmiştir.

Salih Aleyhisselâm

19- Hazret-i Salih, Şam ile Hicaz arasında "HİCR" denilen yerde yaşayan "Semud" kavmine peygamber gönderilmiştir. Bu kavim de dağları delmiş, taşları oymuş, kendilerine pek sağlam binalar yapmışlardı. Fakat, bunlar da doğru yoldan çıkmış bulunuyorlardı. Hazret-i Salih'in yirmi sene devam eden emirlerine ve öğütlerine muhalefet ettiler. "Bu deveye dokunmayınız" dediği ve bir mucize olarak taştan Allah'ın emri ile çıkardığı hayvanı boğazladılar. Nihayet şiddetli bir gürültü ile yerlere serilip helak oldular. Salih peygamber de, kendisine iman edenlerle beraber çıkıp önce Şam'a, Filistin'e, sonra da Mekke-i Mükerrerme'ye gitti. Seksen beş sene veya iki yüz sene yaşadığı ve Mekke-i Mükerrerme'de rükün ile makam arasında gömüldüğü rivayet edilir.

İbrahim Aleyhisselâm

20- Hazret-i İbrahim "Ulü'l-Azm (azm sahibleri)" denilen büyük peygamberlerden biridir. Bunlar, bizim Peygamberimiz Hazret-i Muhammed aleyhisselâm, Nuh aleyhisselâm, Musa aleyhisselâm ve İsa aleyhisselâm olmak üzere beş peygamberdir. Nuh peygamberin çocukları yeryüzüne dağıldıktan sonra Ham'ın soyundan "Nemrud" adında bir adam, birçok kabileleri başına toplayarak Babil'de, şimdiki Musul şehrinin bulunduğu yerlerde Babil hükümetini kurmuştu. Babil ülkesine "Geldanistan" denildiği gibi, hükümdarlarına da "Nemrud" denilir. Babil halkı arasında "Saibe" denilen sapık bir din türemişti. Bunlar, güneşe, aya, yıldızlara, putlara ve hükümdarlara tapmakta idiler. Yüce Allah, Nemrud İbni Ken'an zamanında Babil halkına İbrahim aleyhisselâm'ı peygamber olarak gönderdi. O'na on sayfalık kitabı verdi.

21- Hazret-i İbrahim, Babil halkına gerçek dini bildirmeye başladı, onları hak dine çağırıyordu. Doğup batan, sönüp giden şeylerin tapılmaya uygun bulunmadıklarını onlara söyledi. Fakat onlar aldırmadılar. Bir yortu günü insanlar şehir dışına çıkmışlardı. İbrahim aleyhisselâm şehirde kaldı. Putların bulunduğu yere giderek bir kısım putları kırdı. Elindeki baltayı da büyük bir putun boynuna astı. İnsanlar şehire dönüp bu durumu görünce, bunu Hazret-i İbrahim'in yaptığını anladılar. Hazret-i İbrahim de:

- "Eğer söyleyebilirse sorunuz; bunu bu büyük put yapmıştır!" dedi. Dediler ki:

- "Hiç cansız olan bir put böyle bir şey yapabilir mi?" Hazret-i İbrahim de:

-"Madem ki bunlar cansız, ellerinden bir şey gelmez şeylerdir; artık niçin bunlara tapıyorsunuz?" dedi.

İbrahim aleyhisselâm bu cahil kavme, ne kadar sapıklık ve anlayışlık içinde kaldıklarını bu hareketi ile anlatmak istemişti. Bunun üzerine hepsi de biraz sustular, cahilliklerini anlar gibi oldular. Ne yazık ki, cehalet gururları tekrar baş gösterdi. Sapıklıklarında ısrar ettiler. Hazret-i İbrahim'i, yaktıkları büyük bir ateş içine attılar. Fakat ateş, Yüce Allah'ın emri ile gül bahçesi kesildi, O'nu yakmadı. Bu Allah'ın büyük bir mucizesi idi. Bunu görenlerden bazıları iman ettiler. Hazret-i İbrahim de bu iman edenleri ve kendi aile halkını yanına alarak Şam memleketine hicret etti. Bir aralık kıtlık olunca Mısır'a gitti. Sonra da dönüp Ken'an ilinde (Beyt-i Makdis) çevresinde bulundu.

22- İbrahim aleyhisselâm rivayete göre, Âdem aleyhisselâm'ın yaratılışından üç bin üç yüz otuz yedi sene sonra Babil'de doğmuş ve yüz yetmiş beş veya iki yüz sene yaşamıştır. Kudüs'e bağlı "Halilürrahman" kasabasında bir mağara içinde zevcesi Sare ile beraber gömülmüştür. Hazret-i İbrahim'e "Halilullah" denir. Ona bütün milletler saygı gösterir. Son derece misafirseven idi. Minberde hutbe okumak, misvak kullanmak, sünnet olmak, tırnak kesmek işleri, Hazret-i İbrahim'in bazı sünnetlerindedir. Kâbe-i Muazzama'yı, oğlu İsmail aleyhisselâm ile ilk olarak veya yenileyerek inşa etmiştir.

Lût Aleyhisselâm

23- Hazret-i Lût, İbrahim aleyhisselâm'ın kardeşi Haran'ın oğludur. Onunla beraber Şam'a hicret etmişti. Sonra Sedum memleketine peygamber gönderildi. Buranın halkı dinden çıkmış ve o zamana kadar hiç bir kavmin yapmadığı fenalıklara atılmışlardı. Hazret-i Lut'un öğütlerini dinlemediler. Sonunda başlarına taşlar yağdı, gönderilen meleklerle yurdları altüst oldu. Lût aleyhisselâm da çıkıp İbrahim aleyhisselâm'ın yanına gitti. O da Halilürrahman kasabasında gömülüdür.

İsmail Aleyhisselâm

24- Hazret-i İsmail, İbrahim aleyhisselâm'ın oğludur. Hacer adındaki zevcesinden dünyaya gelmiştir. Bu muhterem Hacer bir cariye idi. Bunu Mısır Hükümdarı, İbrahim peygamberin zevcesi "Sare"ye bağışlamıştı. Sare de, bunu kocası, İbrahim aleyhisselâm'a vermişti. Sahih görülen bir rivayete göre, Hacer, Sare'den önce vefat etmiştir.

25- İbrahim aleyhisselâm, Allah'ın emri ile Hacer'i ve oğlu İsmail'i alıp Hicaz'da Kabe'nin bulunduğu yere kadar götürdü. Onları orada bıraktı. Yemen'den gelmekte olan "Cürhüm" kabileleri de bunlara arkadaşlık ettiler. O zamana kadar ıssız ve susuz bulunan Mekke vadisini bunlar imar ettiler. Bunların ayakları bereketiyle "Zemzem" denilen su meydana çıktı. Artık oralar şenlenmiştir.

26- Hazret-i İbrahim, bir aralık bir rüya gördü. Bu, Yüce Allah'ın bir vahyi idi. Ona, oğlu İsmail'i kurban etmesi emrolunmuştu. Bunun üzerine henüz on iki yaşında bulunan oğlu Hazret-i İsmail'i, Mekke'de Sebîr dağının eteğinde تنها bir yere götürdü. Onu, Allah rızası için kurban etmek istiyordu. Bu sevgili yavru da: "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap! İnşallah beni sabredenlerden bulursun," diyordu. Bu, Allah yolunda olan fedâkârlığın en yüksek bir nişanı idi. Fakat Yüce Allah lütfetti. Baba ile oğlun şu teslimiyetine mükâfat olarak Hazret-i İsmail yerine kurban edilecek bir koç ihsan etti. Böylece bu masum yavru, kurban edilmekten kurtuldu.

27- İsmail aleyhisselâm, büyüdü ye Cürhüm kabilesinden bir kızla evlendi. On iki çocuğu oldu. İbrahim aleyhisselâm ara sıra gelir, oğlunu görürdü. Sonra Hazret-i İsmail'in oğulları ve torunları çoğalıp etrafa hakim olmuşlardı. Hazret-i İsmail, babası Hazret-i İbrahim'in şeriatı (dini) ile amel etmek üzere Yemen kabilelerine ve "Amalika" denilen eski bir kavme peygamber gönderilmişti. Hazret-i İbrahim'den kırk sene sonra yüz otuz yedi yaşında vefat ettiği ve anası Hacer'in "Hicr"deki kabri civarına gömüldüğü rivayet edilir.

İshak Aleyhisselâm

28- Hazret-i İshak, İbrahim aleyhisselâm'ın ikinci oğludur. Sare'nin çocuğu olmuyordu. Hazret-i İsmail doğduğu zaman, buna üzülmüştü. Yüce Allah lütfederek Sare'ye de ihtiyarlığı zamanında Hazret-i İshak'ı verdi. İshak aleyhisselâm, daha Hazret-i İbrahim hayatta iken Şam halkına Allah tarafından peygamber gönderildi.

İbrahim aleyhisselâm'ın vefatından sonra onun yerine geçti. Soyundan birçok peygamberler gelip geçti.

29- Bazı rivayetlere göre, İbrahim aleyhisselâm, Hazret-i İsmail'i değil, Hazret-i İshak'ı kurban etmekle emredilmişti. İshak aleyhisselâm, rivayete göre altmış yaşında iken vefat etmiştir. Hazret-i İbrahim'in yattığı mağarada gömülmüştür. Annesi Sare de yüz yirmi yedi yaşında Şam'da vefat etmiştir.

Yakub Aleyhisselâm

30- Hazret-i Yakub, İshak aleyhisselâm'ın oğludur. Lâkabı "İsrail" olduğundan oğullarına ve torunlarına "Beni İsrail (İsrail Oğulları)" denmiştir. Hazret-i İshak'dan sonra, yerine peygamber olarak Kenan ilinde kalmıştı. Sonradan Mısır'a gitmiş ve orada vefat etmiştir. Oradan da vasiyeti üzerine, dedesi, Hazret-i İbrahim'in gömülü bulunduğu "Halilürrahman" kasabasındaki mağaraya taşınmıştır.

Yûsuf Aleyhisselâm

31- Hazret-i Yûsuf, Yakub aleyhisselâm'ın oğludur. Hazreti Yakub'un on iki oğlu vardı. Fakat hepsinden çok Hazret-i Yusuf'u severdi. Onda başka bir güzellik, başka bir zekâ ve kabiliyet belirtisi vardı. Daha on iki yaşında iken, bir gece rüyasında, on bir yıldız ile güneşin ve ayın kendisine secde ettiklerini görmüştü. Bu rüyasını babası Hazret-i Yakub'a söyledi. O da, kıskançlık doğurmasın diye:

- "Çocuğum! Bu rüyayı kardeşlerine söyleme," dedi. Hazret-i Yusuf'un kardeşleri, babalarının Yusuf hakkındaki sevgisini kıskanıyorlardı. Nihayet bir gün onu eğlence maksadı ile kıra götürüp kör bir kuyuya bıraktılar. Sonra gelip kuyudan çıkaran bir kafileye, kölemizdir diyerek sattılar. Eve döndükleri zaman da, babalarına: - "Yusuf'u kurt yedi" diye yalan söylediler. Kafile, henüz on yedi yaşında bulunan Hazret-i Yusuf'u alıp Mısır'a götürdü. Orada Mısır'ın Azizi'ne (Maliye bakanı Kıtfır'a) sattı.

32- Yusuf aleyhisselâm çok güzeldi. Yüzünden-gözünden nurlar akardı. Kendisine önce hikmet ilmi, sonra da peygamberlik verilmiştir. Aziz'in zevcesi Zeliha'nın kendisine olan meylini, son derece iffet ve temizliğinden dolayı kabul etmemişti. Bunun üzerine iftiraya uğrayarak yedi sene zindanda kaldı. Sonra suçsuzluğu anlaşılacak zindandan çıkarıldı. Mısır'a Maliye Bakanı oldu. İffet ve temizliğinin mükâfatına kavuştu.

33- Hazret-i Yusuf zindanda iken, Amalika kavminden olan Reyyan İbni Velid adındaki Firavun'un (Mısır hükümdarının) aşçısı ile şerbetçisi de zindana atılmışlardı. Bunlar gördükleri birer rüyayı Hazret-i Yusuf'a anlatarak yorumlamasını istediler. Hazret-i Yusuf da bunlara, önce biraz öğüt verdi. Sonra da rüyalarını yorumladı. Bunlar bir zaman sonra Hazret-i Yusuf'un yorumuna uygun olarak zindandan çıkarıldılar. Biri, Firavun'a yine şerbetçi oldu. Diğeri de asıldı. Hazret-i Yusuf bir müddet daha zindanda kaldı. Sonra Mısır Hükümdarı da bir rüya gördü. Bunu kimse yorumlayamadı. Şerbetçinin uyarması üzerine Hazret-i Yusuf'a başvuruldu. Bu rüyaya

göre, yeryüzünde yedi yıl bolluk, ondan sonra yedi yıl kıtlık olacak. Sonra da bir yıl halk pek ziyade varlık görecek. Hazret-i Yusuf'u zindandan çıkardılar. Mısır'ın Aziz'i vefat etmişti. Hazret-i Yusuf'u Mısır'a Maliye Bakanı tayin ettiler. Zeliha'yı da ona nikahladılar. Rivayete göre bu Hükümdar, Hazret-i Yusuf'a iman etmiştir.

34- Yusuf aleyhisselâm'ın emriyle bolluk senelerindeki fazla ekinler, başakları ile beraber ambarlarda biriktirildi. Sonra kıtlık yılları başladı. Artık insanlar bu ambarlara koşup duruyorlardı. Hazret-i Yusuf bu kıtlık günlerinde bazan aç kalırdı. Ona:

- "Elinin altında bu kadar yiyecek bulunduğu halde, neden aç kalıyorsun?" denildiği zaman şu cevabı veriyordu:

- "Aç kalanların hallerini anlayabilmek için!.." Yusuf aleyhisselâm'ın kardeşleri de zahire almak için bir iki kez Kenan ilinden çıkıp Mısır'a geldiler. Sonunda Hazret-i Yusuf kendisini kardeşlerine tanıttı ve onlara şöyle söyledi:

- "Yüce Allah, merhamet edenlerin en merhametlisidir, sizi bağışlar. Bana yapmış olduğunuz işden dolayı siz bugün kınanmayacaksınız." Böylece onlara büyük bir ikramda bulundu. Muhterem babası Yakub aleyhisselâm ile annesini ve bütün kardeşlerini Mısır'a davet etti.

35- Yakub aleyhisselâm'ın artık sevgili oğluna kavuşması zamanı gelmişti. Zevcesi ve oğulları ile beraber Mısır'a şeref verdiler. Hazret-i Yusuf'un sarayında hepsi şükür secdesine kapandılar. Yusuf aleyhisselâm'ın evvelce görmüş olduğu rüya da böylece gerçekleşmiş oldu. Bu tarihten başlayarak İsrail oğulları Mısır'da yerleşip kaldılar. Rivayete göre, Hazret-i Yakub Mısır'da on yedi sene kadar kalmıştır. Hazret-i Yusuf da, muhterem babasından sonra elli dört yıl daha yaşayıp yüz on yaşında vefat etmiştir. Daha sonra Hazret-i Musa, Mısır'dan çıkarken Hazret-i Yusuf'un mermer tabut içinde bulunan mübarek naşını da beraber çıkarıp götürmüştü. Kabri Hazret-i İbrahim'in gömülü bulunduğu mağaradadır.

Eyyub Aleyhisselâm

36- Hazret-i Eyyub, İshak aleyhisselâm'ın "İys" adındaki oğlunun soyundan olup Hazret-i Yusuf'la aynı asırda yaşamış büyük bir peygamberdir. Çok sayıda çocukları ve Şam çevresinde birçok malları vardı. Yüce Allah tarafından bir imtihan olarak bütün malları elinden çıkmış ve çocukları da ölmüştü. Kendisi de ağır bir hastalığa tutulmuştu. Zevcesi Rahme veya Liyya ona bakıyordu. Rivayete göre Rahme, Yakub aleyhisselâm'ın kızıdır. Liyya da, Yusuf aleyhisselâm'ın oğlu Efrayim'in kızıdır. Eyyub aleyhisselâm, bütün musibetlere sabretti. Sonunda Yüce Allah ona şifa verdi. Yeniden birçok mala ve evlâda kavuştu.

37- Hazret-i Eyyüb'ün doksan üç yaşında vefat ettiği ve kendisinden sonra "Bışr" adındaki oğlunun da Şam'da peygamber olduğu rivayet edilir. Bu peygambere "Zülkifl" denilmiştir. Eyyüb aleyhisselâm'ın hastalığı, insanların kendisinden kaçınacağı şekilde değildi. Bazı tarihçilerin bu konudaki sözleri gerçeğe aykırıdır. Bütün peygamberler, insanların kendilerinden kaçınmalarını gerektirecek hallerden korunmuşlardır. Taşındıkları peygamberlik görevi bunu gerekli kılar.

Şuayb Aleyhisselâm

38- Hazret-i Şuayb, İbrahim aleyhisselâm'ın torunlarından veya onunla beraber Şam diyarına hicret etmiş olan bir kabiledendir. Büyük annesi Lût aleyhisselâm'ın kızıdır. Kendisi Medyen ve Eyke şehirlerinin putlara tapan halkına peygamber gönderilmişti. Bunlara çok dokunaklı, çok güzel öğütler vermişti. Fakat dinsiz, ahlâksız, hırsız bulunan bu insanlar verilen öğütleri dinlemediler. Kötü davranışlarını bırakmadılar. Sonunda Eyke halkı, yedi gün süren şiddetli bir sıcak arkasından üzerlerine bir buluttan yağan ateş yağmuru ile yok oldular. Medyen halkı da bir azabın gürültüsü ile, bir yer sarsıntısı ile helak oldu. Şuayb aleyhisselâm Arabça konuşurdu. Fesahat ve belagat sahibi idi. Çok etkileyici olan hikmetli konuşmalar yapardı. Bundan dolayı Peygamberimiz ona "Hatibu'l-Enbiya" ünvanını vermiştir. Hazret-i Şuayb'ın Mekke'ye hicret ettiği ve üç yüz yaşında vefat ettiği, Rûkn ile Makam arasında (Kabe önünde) gömüldüğü rivayet edilmiştir.

Musa Aleyhisselâm

39- Hazret-i Musa, Beni İsrail'den (İsrâil Oğullarından) İmran adındaki bir şahsın oğludur, Mısır'da doğmuştur. İsrâil Oğulları Mısır'da çoğalarak on iki kabileye ayrılmışlardı. Bunlara "Beni İsrâil Esbatı (İsrâil oğullarının torunları)" denirdi. Bunların böyle çoğalmaları, Mısır'ın eski halkı olan Kıptî'lerin hoşuna gitmiyordu. Onun için bunlara eziyet ediyorlardı. Bir gün Mısır kâhinlerinden biri, Firavun'a (Kabus ibni Mus'ab adlı hükümdara) şöyle bir haber vermişti: "İsrâil Oğullarından gelecek bir çocuk, Mısır devletinin batmasına sebep olacak." Firavunda, İsrâil Oğullarının yeni doğan çocuklarını öldürmeye başlamıştı. İşte bu sırada Hazret-i Musa doğdu. Annesi, onu, Firavun tarafından öldürülmesin diye bir sandık içine koyarak Nil nehrine atmayı uygun buldu. Nil nehrinin kenara attığı bu sandığı Firavun'un zevcesi Asiye ele geçirip açtı. İçinden çıkan pek sevimli ve nurlu çocuğu çok sevdi ve onu kendisine evlâd edindi. Hazret-i Musa'nın annesi de, bir yolunu bularak, kendisini bu seçkin çocuğa süt anne tayin ettirdi.

40- Hazret-i Musa, kendisine düşman olacak Firavun'un sarayında besleniyordu. Bu, Yüce Allah'ın ibret alınacak pek büyük bir hikmeti idi. Hazret-i Musa büyüdü. Bir gün İsrâil Oğullarından biri ile sokakta kavga eden bir Kıptî'ye bir tokat attı. Kıptî yere düşüp can verdi. Hazret-i Musa yaptığına pişman oldu. Firavun'dan korkarak Medyen şehrine çıkıp gitti. Orada Şuayb aleyhisselâm'ın kızı "Safura" ile evlendi. Bir süre sonra Mısır'a dönüp gitmek üzere zevcesi ile beraber yola çıktı. Giderken Tûr dağına uğradı. Orada Yüce Allah'ın hitabına kavuştu, kendisine peygamberlik verildi. Büyük kardeşi Harun'la Firavun'u dine çağırmaya Allah tarafından görevli kılındılar.

41- Hazret-i Musa'nın eli ay gibi parladı. Elindeki asa da, dilediği vakit büyük bir ejderha oluverirdi. Bunlar birer mucize idi. O zaman Mısır çevresinde büyücülük çok ilerlemişti. Firavun bu mucizeleri birer sihir (büyü) sanmıştı. Büyücülerini topladı. Bunlar Hazret-i Musa'ya meydan okudular. Fakat Hazret-i Musa'nın asa mucizesini görünce, büyücülerin hepsi iman ettiler. Bunun bir büyü olmadığını hemen anladılar. Çünkü bu asa bir ejderha kesilerek büyücülerin ortaya atmış olduğu hünerlerin hepsini

yutmuştu. Eğer Hazret-i Musa'nın gösterdiği şey, bir gözbağcılık olsaydı, böyle yok etme üstünlüğü meydana gelemezdi.

42- Çekinmeden Rab olma davasında bulunan Firavun ile Mısır'ın eski halkı Kıptî'ler, Hazret-i Musa'nın bu mucizesini gördükleri halde, ne yazık ki, iman etmediler. Daha sonra bir gece, Musa aleyhisselâm İsrâil Oğullarını alıp Mısır'dan çıktı. Süveyş denizi bir mucize olarak yarıldı. On iki yola ayrıldı. İsrâil Oğullarının on iki kabilesi bu yollardan karşı yakaya geçtiler. Bunları izleyen Firavun ile onun ordusu suların tekrar kapanması üzerine boğulup gittiler. Yalnız Firavun'un cesedi, suların çarpması ile sahile atılmıştı. Kendi ölümlü varlığına güvenerek yaradanını unutmuş, Tanrılık davasında bulunmuştu. İşte böyle büyük bir gaflet içine düşen bir şahsın akıbeti büyük bir ibret levhası olmuştu.

43- Musa aleyhisselâm artık Firavun'dan kurtulmuş, İsrâil Oğulları ile beraber selâmetle denizi geçerek Tiyh sahrasına gelmişti. Onları burada bırakarak "Tur-i Sîna" denilen Tûr dağına gitti. Orada kırk gün kadar Yüce Allah'a ibadette ve yalvarışta bulundu. Mekândan ve zamandan münezze olan Yüce Allah'ın hitabına kavuştu. Kendisine Tevrat kitabı verildi.

44- Hazret-i Musa, Tur-i Sîna'dan Tiyh sahrasına dönünce, kavminin bir kısmını, Samirî adında birinin altından yapmış olduğu bir buzağıya tapar halde buldu. Buna çok üzülmüştü. Bunlar Harun peygamberin öğütlerini dinlemeyerek böyle bir sapıklık içine düşmüşlerdi. Sonra tevbe edip yaptıklarına pişman oldular.

45- Musa aleyhisselâm, Ken'an topraklarını, Arz-ı Mukaddes'i almak için Amalika ile savaşmak istiyordu. İsrail Oğulları ise savaştan kaçındılar. Böylece o mübarek peygamberin bedduasına uğrayarak kırk sene Tiyh sahrasında kaldılar. Aradan bir hayli zaman geçti. İsrail Oğulları arasında çölde büyümüş yiğitler yetişti. Hazret-i Musa bunları alıp Lût denizinin güney taraflarına götürdü. Daha ileriye giderek Amalika'dan Avc ibn Unk adındaki hükümdara savaş açtı. Şeria nehrinin doğu taraflarındaki beldeleri elde etti.

46- Hazret-i Musa, bir aralık gidip İbrahim aleyhisselâm'ın zamanından beri yaşayan veya Hazret-i İbrahim ile hicret eden kimselerin soyundan olan Hızır aleyhisselâm ile görüşmüş, ona verilen "Ledün ilmüne (Allah'ın verdiği özel ilme)" şahid olmuştu. Hızır aleyhisselâm'ın bir peygamber olduğunu ve kıyamete kadar yaşayacağını söyleyenler vardır. Zülkarneyn ile yolculukta bulunmuş, hayat kaynağına varıp ab-ı hayattan (ölmezlik suyundan) içmekle böyle uzun bir ömre kavuşmuş olduğu söylenmektedir. Bir kısım alimlere göre de, ölmüş bulunmaktadır. Zaten bu gibi büyük şahsiyetlerin ölümleri ile hayatları birdir. Onlar sonsuz ve yüksek bir hayata kavuşmuşlardır.

Musa aleyhisselâm rivayete göre, Kenan ili hududuna yakın bir yerde yüz yirmi yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Hazret-i Âdem devrinin üç bin sekiz yüz altmış sekizinci yılına ve Mısır'dan çıkışlarının kırkuncu yılına raslar. Hazret-i Musa'ya "Kelimullah" denir. (Yüce Allah, kendisi ile arada bir vasıta bulunmaksızın, niteliği bilinmeyen bir şekilde doğrudan doğruya konuştuğu için bu ismi almıştır.) Pek büyük bir peygamberdir. Dağınık bir halde yaşayan İsrail Oğullarını bir araya toplamış, onları esaret hayatından kurtarmış ve özgürlüğe kavuşturmuştu. Ne yazık ki,

İsrail oğulları daha sonra zaman zaman yoldan çıkmış, gerçek dinlerini yitirmiş, tekrar esaretten esarete düşmüşlerdir.

Harun Aleyhisselâm

48- Hazret-i Harun, Musa aleyhisselâm'ın ana-baba bir kardeşi ve peygamberlik görevlerinde yardımcı (veziri) idi. Çok güzel ve beyaz yüzü, konuşması açık-seçik, yumuşak huylu bir zat idi. Hazret-i Musa Tûr'a gittiği zaman Harun aleyhisselâm İsrail Oğullarının başında bulunmuş ve buzağıya tapanlara: "Siz bu yüzden fitneye düşmüş bulunuyorsunuz. Sizin Rabbiniz Rahman ve Rahîm olan Yüce Allah'dır. Bana uyunuz, benim sözümü dinleyiniz. Samirî gibi bir münafıkın sözüne bakmayınız," diyerek onlara etkili öğütler vermişse de, kabul etmediklerinden bir tarafa çekilerek Hazret-i Musa'nın dönüşünü beklemiştir. İsrail Oğulları bölünüp iki kısma ayrılmasınlar ve birbirleriyle mücadele etmesinler diye, Hazret-i Harun daha ileriye gitmemiştir.

Rivayete göre Harun aleyhisselâm, Hazret-i Musa'dan yedi ay önce veya üç sene önce, yüz yirmi üç yaşında olduğu halde Tiyh sahrasında ölmüştür. Tûr-i Sîna civarında "Müran" dağındaki bir mağaraya gömülmüştür. Kabri meşhurdur.

49- Her ikisine selâm olsun, Musa ile Harun'dan sonra, Hazret-i Musa'nın halifesi bulunan ve sonradan kendisine peygamberlik verilen Yuşa aleyhisselâm, İsrail Oğullarını alıp çölden çıkarmış ve Kenan ilini Kenanî'lerden almış, Şam diyarını fethetmiştir.

Yuşa aleyhisselâm yirmi sekiz sene kadar İsrail Oğullarına hakim olup yüz on yaşında vefat etmiştir. Kendisinden sonra, on altı kadar hakim daha gelip İsrail Oğullarına reislik yapmışlardır. Bunların sonuncusu "İşmuil" aleyhisselâmdır. Bu zatların idareleri (493) sene kadar sürmüştür. Bu zamana "Harimler devri" denilir. Sonra İsrail Oğulları, kendilerine "Talût" adındaki bir zatı hükümdar tayin ettiler. Bu tarihten sonra da, İsrail Oğulları arasında "Melikler Devri" başlamıştı.

Davud Aleyhisselâm

50- Hazret-i Davud, Yakub aleyhisselâm'ın oğlu Yehuda'nın soyundandır. İsmail aleyhisselâm'ın vefatından sonra, kendisine peygamberlik verilmiş ve kayınpederi Talut'un ölümünden sonra da İsrail Oğullarına hükümdar olmuştur. Hazret-i Davud'a verilen "Zebur" adlı kitab, hep öğütlerden, iman esaslarından ve dualardan ibarettir. Şeriata ait hükümleri kapsamıyordu. Kendisi de, Musa aleyhisselâm'ın şeriati ile amel etmiştir.

51- Davud aleyhisselâm'ın çok hoş bir sesi vardı. Zebur'u okudukça, dinleyenler pek ruhanî zevklere dalardı. Bir mucize olmak üzere, mübarek elleri ile demiri mum gibi yumuşatır ve demirden zırh yapardı. Kendi elinin emeği ile yiyeceğini kazanırdı. Devlet hazinesinden para almak istemezdi. İnsanlara daima öğütler verir, adaletle hüküm vermeye çalışır dururdu. Kudüs şehrini fethederek hükümet merkezi yapmıştı. Umman beldelerini, Halep'i, Nusaybin'i, Ermenistanı ele geçirmişti. Kırk sene hükümette bulunduktan sonra yetmiş yaşında vefat etmiştir.

Süleyman Aleyhisselâm

52- Hazret-i Süleyman, Davud aleyhisselâm'ın oğludur. Onun ölümünden sonra on üç yaşında olarak yerine geçmiştir. Sonra kendisine peygamberlik de verilmiştir. Bu bakımdan, babası gibi peygamberlikle hükümet etme görevlerini bir arada toplamıştır. Hazret-i Süleyman'a doğuda ve batıda olan hükümdarlar itaat ederek kıymetli hediyeler göndermişler. Yemen Melikesi, Belkıs dahi, kendisi ile görüşmeye gelmişti. Kızıl denizinde hazırlattığı donanmayı Okyanus sahillerine yollamıştı. Tetmür ve Balebek şehirlerini ve yedi senede de Mescid-i Aksa'yı yaptırıp tamamlamıştı.

53- Süleyman aleyhisselâm, bir mucize olmak üzere kuşların dillerini ve maksadlarını anlardı. Onun hükmü insanlara ve cinlere, hatta rüzgârlara geçerdi. Ahlâk ve hikmete dair yazıları vardır. Kırk yıl pek muhteşem bir hüküm sürdükten sonra elli üç veya altmış yaşında vefat etmiştir. Hazret-i Süleyman'dan sonra İsrail Oğulları iki devlete ayrıldı. Bunlardan biri "Yehuda" devletidir ki, hükümet merkezi Kudüs şehri idi. Bu devlet insanlar arasında daha çok itibar kazanmıştı. Diğeri de "İsrâil" devleti idi. İdare merkezi de Nablus ve daha sonra Samire şehri olmuştu. Bu devletler, sonradan doğru yoldan çıktılar. İsrail Devleti, Asûrî'ler tarafından yok edildi. Yehuda Devleti de, "Buhti Nassar'ın saldırısına uğradı. Yahudilerin birçoğu Babil esaretine düştü. Daha sonraları İsrail Oğulları, İranlıların, Yunanlıların ve Romalıların hakimiyetleri altına düşerek kendi hakimiyetlerini elden çıkardılar.

54- Buhti Nassar, Kudüs'ü ele geçirdiği zaman Beyt-i Makdis'i yıkmış, Tevrat nüshalarını yakmıştı. Üzeyr aleyhisselâm ile Daniyel aleyhisselâm'ı da diğer İsrail alimleri ile beraber Babil'e götürmüştü. Daha sonra İran'daki Kiyaniyan Hükümeti Babil'i ele geçirip Geldaniye hükümetini yok edince, İsrail Oğulları esaretten kurtularak vatanlarına dönmüşler ve Beyt-i Makdis'i yeniden inşa etmişlerdi. Hazret-i Uzeyir de, Tevrat'ı ezber okuyup yeniden yazdırmış ve böylece çoktan beri unutulmuş olan Musa peygamberin şeriatı yeniden meydana çıkmış oldu.

55- Kur'ân-ı Kerîm, Hazret-i Üzeyr'e dair bilgi vermektedir. Fakat peygamber olup olmadığını açıklamamaktadır. İslâm alimlerden bir kısmına göre, Hazret-i Uzeyir bir peygamber değildir, velilerden büyük bir zattır. Önceleri Yahudilerden bazıları Hazret-i Üzeyr için "Allah'ın oğludur" diyerek şirke sapanmışlardı.

56- Kur'ân-ı Kerîm'de isimleri anılan Zülkarneyn ile Lokman'ın peygamberliğinde de ihtilâf vardır. Zülkarneyn'in adı, bir rivayete göre "Mus'ab"dır. İbrahim aleyhisselâm'ın zamanında yaşadığı rivayet edilir. Dünyanın doğusuna ve batısına gitmiş, Ye'cüc ve Me'cüc denilen bir kabileye karşı bir sed (engel) yapmış, pek büyük başarılar elde etmiştir. Her halde Yunanlıların İskender'inden başkasıdır. Bunun hayatı bizce tamamen bilinmemektedir. Hazeret-i Lokman'a gelince, bu da rivayete göre Davut aleyhisselâm'ın zamanında yaşamış ve ona kavuşmuştur. Salih ve hikmet sahibi bir zattır. Yunus aleyhisselâm'ın zamanına kadar yaşamış olduğu rivayet edilir. Oğluna olan çok önemli öğütleri Kur'ân-ı Kerîm'de anılmıştır.

İlyas Aleyhisselâm

57- Hazret-i İlyas, İsrail Oğullarına gönderilmiş mübarek bir peygamberdir. İsrail Oğulları, Hazret-i Süleyman'dan sonra ayrılığa düşmüşler. İçlerinden bazıları, Belebek Hakiminin yaptırmış olduğu "Ba'l" adındaki puta tapmaya başlamışlardı. Kendilerine Allah tarafından bir lütuf olarak gönderilen peygamber Hazret-i İlyas'ın öğütlerini dinlemediler. Bu peygamberi beldelerinden çıkardılar. Fakat bunun üzerine pek fena bir kıtlığa tutuldular, yaptıklarına pişman oldular. İlyas aleyhisselâm'ı arayıp buldular. Bir süre onun öğütlerini dinledilerse de, sonra yine isyana başladılar. Hazret-i İlyas da onların arasından çekilerek bir yerde kutsal bir şekilde yalnızca yaşamayı tercih etti.

Elyasa' Aleyhisselâm

58- Hazret-i Elyasa, Beni İsrail peygamberlerindedir. İsrail Oğulları İlyas aleyhisselâm'dan sonra bu peygamberin de öğütlerini kabul etmediler. Hazret-i Musa'nın şeriatını bırakarak birbirleri ile uğraştılar. Sonunda üzerlerine Asuriye Devleti musallat oldu, hakimiyet kurdu. Hazret-i Elyasa, İsrail Oğullarının bu yolsuz hareketlerinden usanarak hilâfeti Zülkifl aleyhisselâma bıraktı ve arkasından vefat etti.

Zülkifl Aleyhisselâm

59- Hazret-i Zülkifl muhterem bir peygamberdir. Elyasa' hazretlerine halife olduktan sonra peygamberliğe kavuşmuştur. Kavmini tevhid dinine çağırmış, kendilerine birçok etkili öğütler vermiştir. Bitlis şehri yakınında gömülü bulunduğu rivayet edilir. Şam ve başka yerlerde makamları vardır.

Yunus Aleyhisselâm

60- Hazret-i Yunus, İsrail Oğullarından gelen mübarek bir peygamberdir. Annesine nisbetle "Yunus ibni Metta" diye anılır. Asuriye Devletinin hükümet merkezi olan bugünkü Musul şehrinin karşısında harabesi görülen "Ninova" halkına peygamber gönderilmiştir. Putlara tapmakta olan Ninova halkı, Hazret-i Yunus'un otuz üç sene devam eden öğütlerini dinlemediler. Hazreti Yunus da, Allah tarafından kendisine izin verilmeden Ninova'yı terk etti. Dicle kenarına gitti. Bir gemiye binerek bir tarafa gitmek istedi. Fakat gemi yürümedi, içinde bulunanlar: "Aramızda bir suçlu var," demeye ve suçluyu bulmak için kur'a atmaya başladılar. Hazret-i Yunus, "O suçlu kul benim. Rabbinden izin almadan kavmimi bıraktım," diyerek kendisini suya attı. Hemen büyük bir balık tarafından yutuldu. Bereket versin ki, hemen tevbe ve istiğfara başlamış oldu. "La ilahe illâ ente sübhaneke innî küntü minezzalimîn = Senden başka hiçbir İlâh yoktur. Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederim. Hiç şüphesiz ben, böyle yapmakla zalimlerden oldum," diyerek Allah'ı tesbihe devam etti. Bir süre sonra balık kendisini çıkarıp sahile attı.

61- Yunus aleyhisselâm'dan sonra Ninova şehrini korkunç bir kara duman sarmıştı. Oranın halkı hemen Allah Teâlâ'ya yalvararak tevbe ettiler. Yaptıklarına pişman oldular. O duman da üzerlerinden açılıp gitti. Başlarına gelecek belâlardan kurtulmuş

oldular.

Hazret-i Yunus tekrar Ninova'ya gelip bir süre daha kutsal görevine devam etmeye çalıştı. Sonra bu şehri bırakarak yalnızlık köşesine çekildi ve orada vefat etti.

62- Asurî Devleti sonradan yıkılmıştır. Şöyle ki: Medye hükümdarı ile Babil valisi, Ninova şehrini çembere alarak yakıp yıktılar. Asurîlerin son hükümdarı bu duruma çok üzüldü. Ailesi halkı ile beraber yaktırdığı büyük bir ateşin içine atılarak yanıp gittiler. Bu şekilde sona eren Asurî Devleti'nin yerinde "Medye ve Geldan Devletleri" kuruldu.

Zekeriyya Aleyhisselâm

63- Hazret-i Zekeriyya, Süleyman aleyhisselâm'ın soyundan pek büyük bir peygamberdir. Beytü'l-Makdis'de Reis idi. Kendisine peygamberlik ihsan edilmiştir. Hazret-i Zekeriyya'nın zevcesi "İşa'nın kız kardeşi olan Hanne, kocası İmran'dan Meryem adında bir kız doğurmuştu. Daha önce yapmış olduğu adağa dayanarak bu kızını Beyt-i Makdis'in hizmetine bağlamıştı. Zekeriyya teyzesinin yanında büyüdükten sonra, Beytü'l-Makdis'de kendisine özel olarak ayrılan bir odada ibadetle meşgul oluyordu. Bu pek temiz ve iffetli kız, koca yüzü görmediği halde, Yüce Allah'ın bir kudret ve hikmet eseri olarak gebe kaldı. Hazret-i İsa'yı doğurdu.

64- Hazret-i İsa'nın babasız olarak doğmasından dolayı, Yahudiler şüpheye düştüler. Babasız çocuk olmaz diyorlardı. Oysa ki Âdem aleyhisselâm'ın hem babasız, hem de anasız yaratılmış olduğuna inanmıyorlardı. Hazret-i İsa'nın da bir mucize çocuk olduğunu görüp duruyorlardı. Sonunda Zekeriyya aleyhisselâm gibi şanı pek yüksek bir peygambere iftira ederek yaşlı halinde onu şehid ettiler. Bir rivayete göre, Zekeriyya aleyhisselâm, oğlu Yahya aleyhisselâm'ın şehid edilışinden sonra şehid edilmiştir.

Yahya Aleyhisselâm

65- Hazret-i Yahya, Zekeriyya aleyhisselâm'ın oğludur. Babası yaşlı iken annesi İşa'dan doğmuştur. Yüce Allah'ın azabından son derece korkar, günleri ah ve inilti ile geçerdi. Daha genç yaşta kendisine peygamberlik ihsan edildi. Rivayete göre, Hazret-i İsa'dan üç sene veya altı ay önce doğmuştur. İlk önce Hazret-i Musa'nın şeriatı ile amel ederdi. Sonra İncil'in Hazret-i İsa'ya verilmesi üzerine, İsa aleyhisselâm'ın şeriatı ile amel etmekle görevlendirildi.

66- Yahya aleyhisselâm, Hazret-i İsa'nın şeriatı ile amele başladığı bir anda idi ki, İsrail Oğullarının Reisi "Hiredus". Musa peygamberin şeriatı üzere kendi kardeşinin kızını almak istedi. Fakat Hazret-i Yahya, İsa peygamberin şeriatına dayanarak, artık bu nikâhın caiz olamayacağını bildirdi. Bunun üzerine hırsa kapılan Reis, O masum peygamberi henüz otuz yaşlarında iken şehid etti. Bu şehid edilışı, rivayete göre, göğe yükseltilmesinden bir yıl önce meydana gelmiştir. Bu cinayeti işleyenler, bunun cezasını çekmiştir. Yurdları harab olmuş, nesilleri kesilip gitmiştir. Ahirette görecekleri azab ise, çok daha korkunçtur.

İsa Aleyhisselâm

67- İsa aleyhisselâm, Hazret-i Meryem'in oğludur. Onun doğuşu büyük bir mucize olmuştur. Yahudiler bunu anlayamadılar. Kötü zanna düşerek Hazret-i Meryem'i cezalandırmak istediler. Fakat Hazret-i İsa daha beşikte yatan bir çocuk iken, Yüce Allah'ın kudreti ile konuşmaya başladı: "Ben Allah'ın kuluyum, bana kitab verdi, bana peygamberlik verdi. Beni, her nerede bulunursam bulunayım mübarek kıldı," dedi. Bu mucizeyi gören Yahudiler, Hazret-i Meryem'i cezalandırmaktan el çektiler. Rivayete göre Hazret-i İsa, Beyt-i Makdis'e birkaç kilometre uzaklıkta bulunan "Beyt-i Lahm" köyünde aralık ayının yirmi dördüne raslayan çarşamba gecesini doğmuştur.

68- Hazret-i Meryem kocaya varmamış olan ve melekler kadar temiz ve iffetli bir halde bulunan bir hal içinde yaşarken, sadece Allah'ın kudreti ile İsa'ya gebe kalmıştı. Kur'ân-ı Kerîm bunu açıkça beyan buyurmaktadır. Bütün müslümanlar bu inancı taşımaktadır. Yüce Allah'ımızın büyük kudretini düşünenler, O'nun nice mucizeler gösterdiğini hatırlayanlar, Hazret-i Âdem'in anasız-babasız yaratıldığını düşünenler, artık Hazret-i İsa'nın bu yaratılışını uzak göremezler. Bunu hiç bir zaman inkâr edemezler. Hazret-i İsa'nın böyle bir mucize olarak yaratılışını inkâr etmek, Kur'ân-ı Kerîm'in şahidliğini yalanlamak demektir. Bunu ise, hiç bir mü'min yapamaz; çünkü imandan çıkmış olur. Hazret-i İsa'nın öyle babasız yaratılmış olduğunu inkâr etmek, Yüce Allah'ın kudretini hudutlandırmak, Kur'ân'ın açık ifadesini değiştirmek, milyonlarca müslümanın asırlardan beri devam eden gerçek inancını bozmak demektir ki, böyle yanlış bir düşünceden Yüce Allah'a sığınırız.

69- İsa aleyhisselâm otuz yaşına erince, mübarek İncil'e ve peygamberlik görevine kavuştu. Yahudileri doğru yola çağırıyor, kendilerine güzel öğütler verdi. Onlara büyük mucizeler gösterdi. Fakat kendisine pek az insan iman etmişti. Onlara "Havari'ler" denilir. Rivayete göre bunlar on iki kişiden ibaretti. Hazret-i İsa, bir süre annesi ile beraber Ürdün'e bağlı "Nasıra" köyünde oturdu. Bundan dolayı kendisine bağlı olanlara "Nasara" ve dinlerine de "Nasraniyet" denilmiştir. Böyle rivayet edilmektedir. Yahudiler nihayet Hazret-i İsa'yı öldürmeye karar verdiler. Ona benzettikleri bir adamı tutup Kudüs'de siyaset meydanında darağacına astılar. İsa aleyhisselâm ise, Allah'ın emri ve kudreti ile göğe yükseltildi. Orada melek şekline büründü. Kendisine "Ruhullah" denir. Babasız olarak bir kudret ilhamı ile meydana gelmiş olduğu için bu seçkin ünvana sahip olmuştur.

70- Nasara'nın inançlarına göre Hazret-i İsa, İskender'in Babil'e üstün gelmesinden üç yüz altmış sene sonra doğmuştur. Hazret-i İsa doğduğunda annesi Meryem henüz on üç on beş veya yirmi yaşında bulunuyordu. Hazret-i İsa otuz yaşında peygamber olmuş, doğduğundan otuz iki sene ve birkaç gün sonra göğe kaldırılmıştır. Hazret-i Meryem de, bundan sonra altı yıl daha yaşamıştır. Fakat İslâm âlimlerinden bir kısmına göre, İsa aleyhisselâm kırk yaşında iken peygamber olmuş, yüz yirmi yaşında iken de göğe yükselmiştir.

71- Hazret-i İsa'yı öldürmek isteyen Yahudiler, sonradan cezalarını çektiler. Şöyle ki: Roma'lılar Kudüs şehrini ele geçirerek Beyt-i Makdis'i yıktılar, kitapları yaktılar. Yahudilerin bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir ettiler. Bunun sonunda ne gerçek Musevilikten, ne de gerçek İsevilikten eser kalmadı. Gerçekten Hazret-i İsa dini gibi, Hazret-i İsa'nın dini de asıl halini yitirmiş, hiç de yeryüzüne yayılamamıştır.

Şu da bir gerçek ki, Hazret-i İsa'nın vasiyeti üzerine Havarilerden bazıları öteye beriye dağılıp Hazret-i İsa'nın dinini yaymaya çalışmak istediler. Fakat o zaman dünyanın her tarafı cehalet, küfür ve şirk içinde kalmış bulunuyordu. Yahudilerle putperest olan Romalılar da, Hazret-i İsa'ya bağlı olanların azılı düşmanları idiler. İsa dinini kabul edenler, dinlerini gizliyor, gizlice ibadet ediyorlardı. Bundan dolayı Nasraniyet üç yüz sene kadar genişleyemedi. Bu süre içinde de asıl özelliğini yitirmiş İlâhî bir din olmaktan çıkmıştı.

72- Yahudiler Hazret-i İsa'nın hayatına kasdettikleri gibi, tebliğ ettiği dine de pek çok saldırılarda bulunmuşlar. İçlerinden bazıları Hazret-i İsa dinini görünüşte kabul ederek dostluk kurmuş ve halkın bilgisizliğinden faydalanarak Hazret-i İsa'nın tebliğlerini değiştirmişlerdir. Hıristiyanlığı akıl ve hikmete aykırı bir hale sokmuşlardı. Romalılar ise, Hazret-i İsa dinine karşı açık bir düşman kesilmişlerdi. Fakat ne olursa olsun, din duygusu yaratılıştadır. Bundan kalbleri büsbütün yoksun bırakacak bir kuvvet yoktur. Romalılar görünüşte üstün bir durumda iken, Hazret-i İsa dinine manen yenildiler. Söndürmek istedikleri bir dini parlatmaya hizmet ettiler. Ancak gerçek bir din yerine, onun adını taşıyan, hıristiyanlık da denilen aslını yitirmiş ve değiştirilmiş bir din yerleşmiş oldu.

73- Roma imparatoru Konstantin, Hazret-i İsa'nın doğuşundan üç yüz on sene sonra, siyasî bir maksada dayanarak Hazret-i İsa'ya nisbet edilmiş olan muharref dini kabul etti. Bayraklarına hac işareti koydu. Yenilen ordusuna güç kazandırmak istedi. Hıristiyanlığın yayılması için de birçok gayretler gösterdi. Konstantin, eski Bizans kasabasının bulunduğu yerde Konstantiniye (İstanbul) şehrini kurdu. Hükümet merkezini de, Roma'dan buraya nakletmişti. Bu tarihe kadar Mukaddes İncil'in asıl nüshaları kaybolmuş, İncil adına Havarî'lerle onların talebeleri tarafından birçok risaleler ve tarih kitapları yazılmıştı. Bundan dolayı Hıristiyanlar arasında pek çok ayrılık vardı. Konstantin'in emri ile "İznik" şehrinde bir din meclisi toplandı. Bu meclisin binden fazla üyesi vardı. Birçoğu birbirinin dilini anlamıyordu. Yüzlerce risale ve kitablardan yalnız dördü, hem de üyelerin sadece bir kısmı tarafından seçilerek İncil adı sadece bunlara verildi.

74- Roma İmparatorluğu daha sonra, doğu ve batı imparatorluğu adıyla ikiye ayrılmıştır. Bu devletler birbirini kıskanıyordu. Nihayet mezheb bakımından da ikiye bölündüler. Roma'da "Rimpapa"ya bağlı kalanlara "Katolik" denildi. İstanbul patriğine bağlı kalanlara da "Ortodoks" denildi. Daha sonra, bir de "Protestanlık" meydana çıkmıştır. Buna göre, bugün Hazret-i İsa'ya bağlı olanların başlıca mezhepleri üçtür. Bunların da birtakım dalları vardır. Sonuç: İsa aleyhisselâm'ın bildirmiş olduğu "Tevhid inancına" dayanan bir din, sonradan aslını yitirmiş, şekilden şekile girmiştir. Bu dine bağlı olanlar, Hazret-i İsa'ya ve diğer yaratıklara ulûhiyet makamı vermişler, mabedlerini resim ve haçlarla doldurmuşlar, böylece müşriklerin mabedlerine benzer bir hale getirmişlerdir.

75- Milâttan itibaren altı asır geçmiş, cihanın her tarafı cehalet ve sapıklık içinde kalmıştı. Gerek Roma Hükümeti, gerek İran'daki "Sasaniyan" devleti ahlâk bozukluğu yüzünden çözülmeye yüz tutmuştu. Bütün milletler arasında dinsizlik ve ahlâksızlık başta geliyordu. Bu bir fetret (boşluk) devri idi. Artık dünyayı hak ve hakikata

çağırarak, dünyayı düzeltmek için, en büyük ve en son peygamberin gelmesine ihtiyaç vardı. Bunun üzerine Yüce Allah beşeriyete ihsanda bulunarak onlara en büyük peygamberi ve peygamberlerin sonuncusu Hazret-i Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizi gönderdi. Artık insanlık ufuklarını yeni bir hidayet nuru, o ana kadar görülmemiş bir azamet ve letafetle aydınlatmaya başlamış oldu. Hakkın en parlak nuru ortaya çıktı; Doğdu Kur'ân güneşi, karanlık gece bitti...

HADİS

RIYÂZUS-SÂLIHÎN

(İmam Nevevî)

BÖLÜM: 241

İLMİN ÜSTÜNLÜĞÜ

قال الله تعالى : ﴿ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴾

"...Ey Rabbim! ilmimi artır de." (20 Taha, 114)

قال الله تعالى : ﴿ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

"...Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" (39 Zümer, 9)

قال الله تعالى : ﴿ يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ﴾

"...Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltir..." (58 Mücadele, 11)

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴿

"...Kulları arasından yalnızca, anlama ve kavrama yeteneğine yani vahiy bilgisine sahip olan alimler Allah'tan gereği biçimde korkarlar." (35 Fatır, 28)

1377 - وَعَنْ مُعَاوِيَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي

الدِّينِ .

1377: Muaviye (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: "Allah kimin hakkında hayır isterse onu din hususunda bilgi ve anlayış sahibi kılar." (Buhari, İlim, 10; Müslim, İmara, 175)

1378 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ

آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكْتِهِ فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا، وَيُعَلِّمُهَا.

1378: Abdullah ibni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır:

"Yalnızca şu iki kimseye imrenilir, onlar gibi olmak istenebilir veya bu iki kimseye hased edilir ve bunlardaki bu nimetin yok olması istenir.

1. Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolunda harcıyıp tüketen kimse,

2. Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmedip onu başkalarına öğreten kimse." (Buhari, İlim, 15; Müslim, Müsafirin, 268)

1379 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ، فَأَنْبَتَتِ الْكَلَّاءَ، وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ، وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبٌ أَمَسَكَتِ الْمَاءَ، فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ؟ فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا، وَأَصَابَ طَائِفَةٌ مِنْهَا أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ قَيْعَانٌ، لَا تُمْسِكُ مَاءً، وَلَا تُنْبِتُ كَلًّا، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقَهُ فِي دِينِ اللَّهِ، وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ، فَعَلِمَ وَعَلَّمَ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ .

1379: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, bol yağın yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir kısmı verimli bir toprak olup, bol çayır ve ot bitirir, bir kısmı da suyu emmeyip üzerinde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır, hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o biriken su ile sularlar. Yine yağmurun yağdığı öyle bir yer daha vardır ki, orası düz ve kaypaktır. Ne suyu üzerinde tutar, ne de ot bitirir. İşte bunun gibidir ki, Allah'ın dininde anlayışlı olup(bilgili olup) Allah'ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem de öğreten kimse ile buna kulak asmayıp başını bile kaldırmayan Allah'ın benimle gönderdiği hidayeti kabul etmeyen kimsenin durumu bu kaypak kaya gibidir." (Buhari, İlim, 70; Müslim, Fezail, 15)

1380 - وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، قَالَ لِعَلِيٍّ، رضي الله عنه: فَوَاللَّهِ: لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ .

1380: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ali (Allah Ondan razı olsun)'a şöyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın senin aracılığıyla bir tek kişiyi hidayete erdirmesi, senin en kıymetli dünya malı olan kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır." (Buhari, Fezailu'l-Ashab, 9; Müslim, Fezailu's-Sahabe, 34)

1381 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ، ﷺ قَالَ: بَلَّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً، وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ.

1381: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Benim vasıtamla size ulaştırılan Kur'an'dan bir ayet bile olsa insanlara ulaştırınız. Sizden önce yaşayan toplumlardan olan İsrailoğullarının ibretli kıssalarından bahsetmeniz de bir sakınca yoktur. Kim bile bile bana yalan uydurarak hadis isnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın." (Buhari, Enbiya, 50)

1382 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ .

1382: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim Kur'an ve sünnet ilmini öğrenmek için bir yola girerse Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır." (Müslim, Zıkr, 39)

1383 - وَعَنْهُ، أَيْضًا، رضي الله عنه : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا .

1383: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hidayete Allah'ın dosdoğru yoluna çağıran kimseye kendisine uyanların sevabı kadar sevap verilir. Buna rağmen onların sevabından da hiçbir şey eksilmez." (Müslim, İlim, 16)

1384 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا مَاتَ ابْنُ آدَمَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ .

1384: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı sona erer. Yalnız şu üç şey bunun dışındadır:

1. Sadakayı cariye (istifadesi devam eden yol, su, köprü gibi yapılar)

2. İstifade edilen ilim (sözlü ve yazılı ilim kaynakları)

3. Kendisine dua eden hayırlı bir evlat bırakan kimse. Bu üç kişinin defterine istifade edildiği süre sevap kaydedilir.

1385 - وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ، مَلْعُونٌ مَا فِيهَا، إِلَّا ذَكَرَ اللَّهَ تَعَالَى، وَمَا وَالَاهُ، وَعَالِمًا، أَوْ مُتَعَلِّمًا .

1385: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Dünya ve içindekiler kınanmış, basit ve değersiz şeylerdir. Sadece Allah'ı hatırlayıp onun hükümlerine boyun eğmekle, ilim öğretene veya öğrenene üç sınıf bunun dışındadır." (Tirmizi, Zühd, 14)

1386 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ، كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ .

1386: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bize aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İlim öğrenmek için yolculuğa çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır." (Tirmizi, İlim, 2)

1387 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ، رضي الله عنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: لَنْ يَشْبَعَ مُؤْمِنٌ مِنْ خَيْرٍ حَتَّى يَكُونَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةَ .

1387: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Mü'min kimse sonu cennet oluncaya kadar, hiçbir hayırdan doyup geri kalmaz, hayır işlemeye devam eder." (Tirmizi, İlim, 19)

1388 - وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ، رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ وَأَهْلَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ حَتَّى النَّمْلَةَ فِي جُحْرِهَا وَحَتَّى الْحَوْتِ لِيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِي النَّاسِ الْخَيْرِ .

1388: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Alim bir kimsenin bilgisizce ibadet eden bir kimseye üstünlüğü, benim sizin en aşağı derecede olanınıza üstünlüğüm gibidir." Sonra sözüne şöyle devam etti:

"Şüphesiz ki Allah, melekleri, gök ve yer ehli hatta yuvasındaki karınca ve denizlerdeki balıklara varıncaya kadar her şey insanlara hayır ve iyilikleri öğretenlere dua ederler." (Tirmizi, İlim, 19)

1389 - وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، رضي الله عنه، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَبْتَغِي فِيهِ عِلْمًا لِسَهْلِ اللَّهِ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنِحَتَهَا لَطَالِبِ الْعِلْمِ رِضًى بِمَا يَصْنَعُ، وَإِنَّ الْعَالِمَ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْحَيَاتَانِ فِي الْمَاءِ، وَفَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ، وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَإِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِظِّ وَافِرٍ .

1389: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim:

"Her kim ilim tahsili için bir yola girse Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Şüphesiz melekler de ilim yoluna girenin yaptığından memnun oldukları için onun üzerine kanat gererler. Göklerde ve yerde bulunan varlıklar hatta suyun içindeki balıklar bile, ilim adamları için Allah'tan bağışlanmasını dilerler. Alim bir kimsenin bilgisizce ibadet eden bir kimseye üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Alimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü miras olarak bırakmazlar, onlar sadece ilmi miras bırakmışlardır. İşte o mirasa konan kimse de bol nasib ve kısmet almış olur." (Ebu Davud, İlim, 1; Tirmizi, İlim, 19)

1390 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، رضي الله عنه، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: نَضَرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا، فَبَلَغَهُ كَمَا سَمِعَهُ، فَرُبَّ مَبْلُغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ .

1390: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Benim sözümü işitip ezberledikten sonra aynen başkalarına ulaştırın kimsenin Allah yüzünü ağartsin. Kendisine bilgi ulaştırılan nice insan vardır ki, o bilgiyi bizzat işiten kimseden daha iyi anlayışlı ve kavrayışlı olabilirler." (Tirmizi, İlim, 7)

1391 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ، أُجِمَّ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ.

1391: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kimseye bildiği dini bir konu sorulduğunda cevap vermeyip gizlerse, kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulur." (Tirmizi, İlim, 3)

1392 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَعْنِي: رِيحَهَا.

1392: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allah'ın rızası aranan bir ilmi sadece dünyalık şeylere sahip olmak için öğrenirse o kimse kıyamet günü cennetin kokusunu bile duymaz." (Ebu Davud, İlim, 12)

1393 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ

يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمًا، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوسًا جُهَالًا، فَسُئِلُوا، فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا.

1393: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle derken işittim: "Allah ilmi, insanların hafızalarından silmek, kalplerinden söküp çıkarmak suretiyle almaz, ilim adamlarının ölümüyle almış olur. Böylelikle ortada alim kalmamış olur da, insanlar bazı cahilleri önder edinirler. Bu kimseler kendilerine sorulan sorulara bilmedikleri halde fetva verirler ve böylece hem kendilerini, hem de başkalarını saptırırlar." (Buhari, İlim, 34; Müslim, İlim, 13)

BÖLÜM: 242

ALLAH'A HAMD VE ŞÜKRETMEK

قال الله تعالى: ﴿ فَادْكُرُونِي أذكُرْكُمْ واشكروا لي ولا تكفرون ﴾

"Öyleyse siz, bütün zamanlarınızda beni anın, ben de sizi her an bağışlamak ve sevap vermekle anayım. Verdiğim nimetlere karşı bana şükredin, nankörlük etmeyin." (2 Bakara, 152)

قال الله تعالى : ﴿ لئن شكرتم لأزيدنكم ﴾

"...Bana şükrederseniz muhakkak ki; size kat kat fazla veririm..." (14 İbrahim, 7)

قال الله تعالى : ﴿ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ﴾

"De ki: Her türlü eksiksiz övgüler Allah'adır..." (17 İsra, 111)

قال الله تعالى : ﴿ وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

"...O, mü'minlerin cennetteki dualarının sonu , eksiksiz tüm övgüler Alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur" şeklindedir. (10 Yunus, 10)

1394 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ بِقَدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ، فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ. فَقَالَ جَبْرَيْلُ عليه السلام : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ .

1394: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e, Mirac gecesi birinde süt, diğerinde şarap bulunan iki bardak getirildi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o iki bardağa baktıktan sonra, süt dolu olan bardağı aldı. Bunun üzerine Cebrail şöyle dedi:

"Seni, insanın yaratılış gayesine uygun olana yönlendiren Allah'a hamdolsun. Şayet içki dolu bardağı alsaydın ümmetin sapıklığa düşer ve azardı." (Müslim, İman, 272)

1395 - وَعَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يُبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ لِلَّهِ فَهُوَ أَقْطَعُ .

1395: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Allah'a hamdederek başlanmayan her değerli işin feyzi ve bereketi olmaz, güdük olur." (Ebu Davud, Edeb, 18)

1396 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ قَالَ اللهُ تَعَالَى مَلَائِكَتِهِ: قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: قَبَضْتُمْ ثَمْرَةَ فُؤَادِهِ؟ فَيَقُولُونَ: نَعَمْ، فَيَقُولُ: مَاذَا قَالَ عَبْدِي؟ فَيَقُولُونَ: حَمْدَكَ وَاسْتَرْجَعَ فَيَقُولُ اللهُ تَعَالَى: ابْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ، وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ .

1396: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Allah meleklerine şöyle buyurur: Kulumun çocuğunu elinden aldınız öyle mi?" Onlar da: "Evet" diye cevap verirler. Bu sefer Allah: "Kulumun kalbinin meyvesini mi kopardınız?" diye sorar. Melekler, "Evet" diye cevap verirler. Allah tekrar, "O zaman kulum ne dedi?" diye sorar. Melekler de: "Sana hamdedip, "inna lillah ve inna ileyhi raciun = Biz zaten Allah için varız ve O'na döneceğiz" dedi diye cevap verirler. O zaman Allah şöyle buyurur: "Kulum için cennette bir köşk inşa ediniz ve ona Hamd evi adını veriniz." (Tirmizi, Cenaiz, 36)

1397 - وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ يَأْكُلُ الْأَكْلَةَ فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا، وَيَشْرَبُ الشَّرْبَةَ، فَيَحْمَدُهُ عَلَيْهَا .

1397: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Allah kulunun birşey yedikten sonra hamdetmesinden ve birşey içtikten sonra yine hamd ve şükretmesinden dolayı razı olur." (Müslim, Zikr, 89)

BÖLÜM: 243

PEYGAMBERİMİZE SALAT VE SELAM GETİRMEK

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamberi överler; ey inananlar! Siz de onu övün, ona salat ve selam getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin ." (33 Ahzab, 56)

1398 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً، صَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ بِهَا عَشْرًا.

1398: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle derken işittim:

"Kim bana bir defa salat-u selam getirirse Allah ona on defa rahmet eder." (Müslim, Salat, 70)

1399 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَوْلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً .

1399: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Kıyamet günü insanların bana en yakın olanları, bana en çok salevat getirenleridir." (Tirmizi, Vitir, 21)

1400 - وعن أوس بن أوس، رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة، فأكثروا علي من الصلاة فيه، فإن صلاتكم معروضة علي. فقالوا: يا رسول الله، وكيف تُعرضُ صلاتنا عليك وقد أرميت؟ قال: يقول: بليت، قال: إن الله عز وجل حرم علي الأرض أجساد الأنبياء.

1400: Evs ibni Evs (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Günlerin en faziletlisi Cuma günüdür. Bu sebeple o gün bana çokça salat ve selam getiriniz, çünkü salat ve selamlarınız bana sunulur." Bunun üzerine ashab-ı kiram:

"Ya Rasûlallah, salat ve selamlarımız size nasıl arz edilir, halbuki siz çürümüş olacaksınız" diye sorunca, Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi vesellem), "Allah Peygamberlerin cesedlerini çürütmeyi toprağa haram kılmıştır" buyurdular. (Ebu Davud, Salat, 201)

1401 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ.

1401: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Yanında adım anıldığı halde bana salat ve selam getirmeyen kimse sürüm sürüm sürünsün." (Tirmizi, Deavat, 101)

1402 - وعنه رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: لا تجعلوا قبري عيداً، وصلوا علي، فإن صلاتكم تبلغني حيث كنتم.

1402: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Kabrimi bayram yeri haline getirmeyiniz. Bana salat ve selam getiriniz. Zira siz nerede olursanız olun, salat ve selamınız bana ulaşır." (Ebu Davud, Menasık, 97)

1403 - وعنه: أن رسول الله ﷺ قال: ما من أحدٍ يسلم علي إلا ردد الله علي رُوحِي حتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلامَ .

1403: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kimse bana salat ve selam getirdiği zaman onun selamını almam için Allah, bana ruhumu geri verir." (Ebu Davud, Menasık, 96)

1404 - وعن علي رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: البَخِيلُ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ، فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ .

1404: Ali (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Cimri kimse yanında ismim anıldığı halde bana salevat getirmeyendir." (Tirmizi, Deavat, 101)

1405 - وَعَنْ فَضَالَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا يَدْعُو فِي صَلَاتِهِ لَمْ يُمَجِّدِ اللَّهَ تَعَالَى، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: عَجَلَ هَذَا ثُمَّ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ - أَوْ لغيره -: إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِتَحْمِيدِ رَبِّهِ سُبْحَانَهُ، وَالتَّنَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ، ﷺ ثُمَّ يَدْعُو بَعْدُ بِمَا شَاءَ .

1405: Fedale ibni Ubeyd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazında Allah'a hamdetmeden Rasulüne salevat getirmeden dua eden bir adamı işitti de bunun üzerine: "Bu adam acele etti" buyurdu. Sonra o adamı çağırdı, ona veya başka birisine hitab ederek şöyle buyurdu:

"Biriniz dua edeceği zaman önce Allah-u Teala'ya hamdetsin, sonra peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e salat-u selam getirsin, daha sonra da dilediği duayı yapsın." (Ebu Davud, Vitir, 23)

1406 - وَعَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ. اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ .

1406: Ebu Muhammed Ka'b ibni Ucre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza gelmişti, ona: "Ya Rasulallah, sana nasıl selam vereceğimizi öğrendik, fakat size nasıl salevat getireceğiz?" diye sorduk. O da "şöyle deyiniz" buyurdu:

"Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed kema salleyte ala âli İbrahim inneke hamidun mecid, Allahume barik ala Muammedin ve ala âli Muhammedin kema barakte alâ âli İbrahime inneke hamidün mecid = Ey Allahım, İbrahim'in soyundan gelenlere nasıl rahmet ettinse, Muhammed'e ve O'nun soyundan gelenlere de rahmet et. Şüphesiz sen övülmeye layık ve yücesin. Ey Allah'ım, İbrahim'in soyundan gelenleri mübarek kıldığın gibi, Muhammed'e ve onun soyundan gelenleride mübarek kıl. Şüphesiz sen övülmeye layık ve yücelerın yücesisin." (Buhari, Deavat, 32; Müslim, Salat, 66)

1407 - وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ، قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ، وَنَحْنُ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، ﷺ، فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ: أَمَرْنَا اللَّهَ تَعَالَى أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ، حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى

مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ .

1407: Ebu Mesud el-Bedri (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Sa'd ibni Ubade ile birlikte oturuyorken Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi. Beşir ibni Sa'd ona:

"Ya Rasûlallah, Allah bize senin üzerine salevat getirmemizi emretti. Size nasıl salevat getirelim?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir miktar sükut etti. Öyle ki, Bişr bu soruyu kendisine sormasaydı diye temenni ettik. Sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Allahumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kema salleyte alâ âli İbrahim ve barik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ bârekte alâ âli İbrahim inneke hamidün mecid = Ey Allahım, İbrahim'in soyundan gelenlere rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere de rahmet et. İbrahim'in soyundan gelenleri mübarek kıldığın gibi Muhammed'i ve onun soyundan gelenleri de mübarek kıl. Hiç şüphesiz sen övülmeye layık ve yücelerin yücesisin" deyiniz, selam ise bildiğiniz gibidir." (Müslim, Salat, 65)

1408 - وَعَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ، قَالَ: قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ ؟ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ .

1408: Ebu Humejd es-Saidi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e, "Sana nasıl salevat getireceğiz?" diye sordular. O da şöyle buyurdu:

"Allahumme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvacihi ve zürriyetihi, kema salleyte alâ İbrahim ve barik alâ Muhammedin ve alâ ezvacihi ve zürriyetihi kema barekte alâ İbrahim inneke hamidün mecid = Allahım, İbrahim'in soyundan gelenlere nasıl merhamet ettinse Muhammed'e, hanımlarına ve soyundan gelenlere de rahmet et. İbrahim ve soyundan gelenlere bereketler lütfedip mübarek kıldığın gibi Muhammed'e, hanımlarına ve soyundan gelenlere hayır ve bereketler lutfet. Şüphesiz sen övülmeye layık ve yücelerin yücesisin." deyiniz. (Buhari, Enbiya, 10; Deavat, 33)

BÖLÜM: 244

DUA VE ZİKİRLER

قال الله تعالى : ﴿ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴾

"...Allah'ı anmak ve devamlı gündemde tutmak şüphesiz en büyük ibadettir. Allah tüm yaptıklarınızı bilir." (29 Ankebut, 45)

قال الله تعالى : ﴿ فَادْكُرُونِي أَذْكَرُكُمْ ﴾

"Öyleyse siz, bütün zamanlarınızda beni anın, beni gündeminizden çıkarmayın ki, ben de sizi her an bağışlamak ve sevap vermekle anayım..." (2 Bakara, 152)

قال الله تعالى : ﴿ وَادْكُرِّيكَ فِي نَفْسِكَ تَضْرَعًا وَخَيْفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ ﴾

"Rabbini içinde alçak gönüllülükle, korku ve duyarlılık içinde sesini yükseltmeden, sabahın erken ve akşamın son vaktinde an ve sakın umursamaz kimselerden olma..." (7 Araf, 205)

قال الله تعالى : ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

"...Allah'ı namaz dışında da daima ve çokça hatırlayın ki mutluluğa ve kurtuluşa erişebilirsiniz." (62 Cuma, 10)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَّصِدِّقِينَ وَالْمُتَّصِدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾

" Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın Mü'minler, boyun eğen erkek ve kadınlar; doğru sözlü erkek ve kadınlar, sabırlı erkek ve kadınlar, gönülden bağlanan erkek ve kadınlar, sadaka veren erkek ve kadınlar, oruç tutan erkek ve kadınlar iffetlerini koruyan erkek ve kadınlar, Allah'ı çok anan erkek ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük ecir hazırlamıştır. " (33 Ahzab, 35)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴾

" Ey inananlar! Allah'ı çok anın. O'nu sabah akşam tesbih edin. Karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size rahmet ve istiğfar eden Allah ve melekleridir. İnananlara merhamet eden O'dur." (33 Ahzab, 41-43)

1409 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى

اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَيَحْمَدُهُ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ .

1409: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Dile kolay, mizana konduğunda ağır gelen ve Rahman olan Allah'ı hoşnud eden iki cümle vardır, bu; Sübhanallah ve bihamdihi Sübhanellahi'l-azim = Ben Allah'ı noksan

sıfatlardan uzak bilir ve onu hamdiyle överim. Ben yüce olan Allah'ı tekrar noksan sıfatlardan uzak sayarım." (Buhari, Deavat, 65; Müslim, Zikir, 31)

1410 - وَعَنْهُ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَأَنْ أَقُولَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ.

1410: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Sübhanellahi velhamdülillahi vela ilahe illallahü vallahu ekber = Allah'ı layık olmayan sıfatlardan uzak bilmek ve onu kemal sıfatlarıyla hamdederek övmekliğim Allah'tan başka gerçek ilah yoktur o en büyüktür demem, benim için üzerine güneş doğan herşeyden daha sevgilidir." (Müslim, Zikir, 32)

1411 - وَعَنْهُ: أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عِدْلُ عَشْرِ رِقَابٍ، وَكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلٍ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ وَقَالَ: مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، حُطَّتْ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ.

1411: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun), Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Bir kimse günde yüz defa la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve hüve ala külli şeyin kadir = Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yalnızca o vardır, onun ortağı yoktur. Tüm mülk ve saltanat Onundur, eksiksiz övgüler O'na mahsustur. O'nun herşeye gücü yeter mealindeki zikrini tekrar ederse on köleyi hürriyetine kavuşturmuş kadar sevap kazanır ve ona yüz iyilik sevabı yazılır ve yüz günahı bağışlanır. Bu zikir o gün akşama kadar o kimsenin şeytandan korunmasını sağlar ve bu duayı kendisinden daha çok tekrar edenden başka hiç kimse ondan daha değerli bir amel işlemiş olamaz. Rasûlullah sözüne şöyle devam etti: "Bir kimse günde yüz defa sübhanellahi ve bihamdihi = Ben Allah'ı noksan sıfatlardan uzak bilir ve onu hamdiyle överim derse onun günahları deniz köpükleri kadar çok bile olsa hepsi bağışlanır." (Buhari, Bedül halk, 11; Müslim , Zikir, 28)

1412 - وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، عَشْرَ مَرَّاتٍ، كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ أَرْبَعَةَ أَنْفُسٍ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ.

1412: Ebu Eyyub el-Ensari (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Bir kimse on defa la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdü ve hüve ala külli şey'in kadir = Allah'tan başka gerçek ilah yoktur, yalnızca O vardır. Onun ortağı da yoktur. Mülk ve saltanat Onundur. Eksiksiz övgüler sadece O'na mahsustur ve

O'nun herşeye gücü yeter derse İsmail (a.s.) soyundan dört kimseyi hürriyetine kavuşturmuş gibi sevap kazanır." (Buhari, Deavat, 64; Müslim, Zikr, 30)

1413 - وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ؟ إِنَّ أَحَبَّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ.

1413: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana, "Allah'ın en çok hoşlandığı sözü sana bildireyim mi? Allah'ın en çok hoşlandığı söz Sübhanallahı ve bi hamdihi = "Ben Allah'ı noksan sıfatlardan uzak bilir ve Onu hamdiyle överim" sözüdür buyurdular. (Müslim, Zikr, 85)

1414 - وَعَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُنِ - أَوْ تَمْلَأُ - مَا بَيْنَ السَّمَاءَاتِ وَالْأَرْضِ.

1414: Ebu Malik el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Arınmak yani küfür, şirk ve diğer tüm pisliklerden arınmak, imanın yarısıdır. Elhamdulillah duası mizanı doldurur. Sübhanellahi vel hamdülillahi zikri ise yerle gökler arasını(kendisine sevaplar) doldurur." (Müslim, taharet, 1)

1415 - وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ﷺ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: (عَلَّمَنِي كَلِمًا أَقُولُهُ). قَالَ: قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ قَالَ: فَهَذَا لِرَبِّي، فَمَا لِي؟ قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَاهْدِنِي، وَارْزُقْنِي.

1415: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir bedevi Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gelerek, "Bana söyleyeceğim bir dua öğret" dedi. O da şöyle buyurdu:

"La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh. Allahu ekber kebiran ve'l-hamdu lillahi kesira ve subhanellahi Rabbi'l-Alemin vela havle vela kuvvete illa billahi'l-azizil hakim = Alah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yalnızca O vardır. Onun ortağı da yoktur. Her yönüyle Allah en büyüktür, eksiksiz övgülerin hepsi O'na aittir. Tüm güç ve kuvvetlerin ancak herşeye gücü yeten ve yaptığı herşeyi yerli yerince yapan Allah tarafından verileceğini kabul ederim."

Bedevi, "Bunlar Rabbim içindir, kendim için ne söylemeliyim?" deyince Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Allahummağfir li verhamni vehdini verzukni = Allahım beni başıyla bana acı, beni dosdoğru yoluna kılavuzla ve bana hayırlı rızık ver de" buyurdular. (Müslim, Zikir, 33).

1416 - وَعَنْ ثَوْبَانَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلَاتِهِ اسْتَغْفَرَ ثَلَاثًا، وَقَالَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ قِيلَ لِأَوْزَاعِي، وَهُوَ أَحَدُ رِوَاةِ الْحَدِيثِ: كَيْفَ اسْتَغْفَرَهُ؟ قَالَ: تَقُولُ: اسْتَغْفِرُ اللَّهَ، اسْتَغْفِرُ اللَّهَ.

1416: Sevban (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazı bitirince üç defa istiğfar eder ve "Allahumme ente's-Selam ve minke's-Selam tebarekte ya ze'l-celali vel'l-İkram = "Ey Allahım selamet ve saadet sendendir. Ey celal ve ikram sahibi Allahım, sen hayır ve bereketi çok olansın." derdi.

Evzai'ye, "İstiğfar nasıl yapılır?" diye sorulunca, "Estağfirullah, Estağfirullah" denilir diye cevap verdi. (Müslim, Mesacid, 135)

1417 - وَعَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ رضي الله عنه: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَّ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ.

1417: Muğire ibni Şu'be (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) farz namazı bitirince şu duayı okurdu:

"La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, lehu'l-mülkü ve lehul hamdu ve hüve ala külli şey'in kadir. Allahumme la mania lima a'teyte ve la mu'tiye lima mena'te ve la yenfeu ze'l-ceddi minkel ceddu = Allah'tan başka gerçek ilah yoktur. Yalnızca o vardır, onun ortağı yoktur. Tüm mülk ve saltanat onundur. Eksiksiz övgüler ona mahsustur, onun herşeye gücü yeter. Allahım senin verdiğine engel olacak yoktur. Vermediğini de verecek bir kimse yoktur. Makam ve servet sahibi elindeki imkanlar senin yardımın olmadıkça ona fayda vermez." (Buhari, Ezan, 155; Müslim, Mesacid, 137)

1418 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ، حِينَ يُسَلِّمُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النُّعْمَةُ، وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ. قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يُهَلِّلُ بِهِنَّ دُبْرَ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ.

1418: Abdullah ibni'z-Zübeyr (Allah Onlardan razı olsun)'ın her namazın peşinde şu duaya devam ettiği bildirilmiştir:

"La ilahe illallahu vahdehu la şerike leh, lehul mülkü ve lehul hamdu ve hüve ala külli şey'in kadir, la havle ve la kuvvete illa billah, la ilahe illallahu ve la na'bude illa iyyahu lehun niğmetu ve lehulfadlu velehu's sena-ül hasen, la ilahe illallahu muhlisîne lehüddîne velev kerihel kafirün = Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnızca O vardır. O'nun ortağı da yoktur. Tüm mülk ve saltanat O'nundur. Eksiksiz övgüler Ona mahsustur. Onun herşeye gücü yeter. Tüm güç ve kuvvetlerimiz ancak Allah tarafından verilmektedir. Allah'tan başka ibadete layık başka bir ilah yoktur. Biz de yalnızca O'na ibadet ederiz. Sahib olduğumuz her

türlü nimet ve ikramlar O'nun tarafından verilmiştir. En güzel övgüler de sadece O'na yakışır. Kafirler hoşlanmasa bile hayat tarzımızı Allah'tan gelene göre ayarlar ve bütün samimiyetimizle Allah'tan başka ibadet edilecek ilah yoktur deriz.

Abdullah ibni'z-Zübeyr, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in her namazdan sonra bu sözleri söylediğini bize aktardı. (Müslim, Mesacid, 139)

1419 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه : أَنَّ فُقَرَاءَ الْمُهَاجِرِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالُوا: ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجَاتِ الْعُلَى، وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَلَهُمْ فَضْلٌ مِنْ أَمْوَالٍ يَحْجُونَ، وَيَعْتَمِرُونَ، وَيَجَاهِدُونَ، وَيَتَصَدَّقُونَ. فَقَالَ: أَلَا أَعْلَمُكُمْ شَيْئًا تَدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَكُمْ، وَتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ؟ وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: تُسَبِّحُونَ، وَتَحْمَدُونَ، وَتَكْبِرُونَ خَلْفَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ قَالَ أَبُو صَالِحٍ الرَّاوي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، لَمَّا سُئِلَ عَنْ كَيْفِيَّةِ ذِكْرِهِنَّ، قَالَ: يَقُولُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، حَتَّى يَكُونَ مِنْهُنَّ كُلَّهُنَّ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ.

وَزَادَ مُسْلِمٌ فِي رِوَايَتِهِ: فَرَجَعَ فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَقَالُوا: سَمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلَ الْأَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا، فَفَعَلُوا مِثْلَهُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ.

1419: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Mekke'den Medine'ye hicret eden müslümanların fakirleri Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gelerek şöyle dediler: "Mal mülk sahibi olanlar cennetin en yüksek derecelerini ve ebedi nimetleri kazanıp gittiler. Bizim gibi onlar da namaz kılıyorlar. Tuttuğumuz oruçları onlar da tutuyorlar. Fazladan malları olduğu için hac umre yapıp cihad yapabiliyor, sadakalar veriyorlar. Bizler ise veremiyoruz." Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"Size birşey öğreteyim mi? Bu durumda siz, sizi geçmiş olanlara yetişir, sizden sonrakileri de geçersiniz. Sizin yaptığınızı yapmadıkça hiçbir kimse sizden üstün olamaz" buyurdu.

"Evet, söyle ya Rasulallah" dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) da şöyle buyurdu:

"Her farz namazın ardından otuz üçer defa Sübhanallah, elhamdülillah, Allahu ekber dersiniz."

Hadisi Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bize aktaran Ebu Salih der ki:Sahabiler bu duaların nasıl okunacağını sorunca Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Her birinden otuz üçer defa olmak üzere Sübhanallah, Elhamdülillah ve Allahu ekber dersiniz." (Buhari, Ezan, 155; Müslim, Deavat, 18)

Müslim'in bir rivayetinde şu ilave vardır: "Fakir muhacirler bir müddet sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gelerek: "Zengin kardeşlerimiz bizim yaptığımızı duymuşlar, onlar da aynısını yapıyorlar" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Ne yapalım, artık bu zenginlik veya dualardan istifade etmek işi Allah'ın bir lütfudur, onu dilediğine verir." (Müslim, Mescaid, 142)

1420 - وَعَنْهُ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَحَمِدَ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَكَبَّرَ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَقَالَ تَمَامَ الْمِائَةِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، غُفِرَتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ.

1420: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Her kim namazların arkasında otuz üç defa Sübhanallah, otuz üç defa Elhamdülillah, otuz üç defa Allahu ekber der ve yüze tamamlamak için de, la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve ala külli şeyin kadir = Allah'tan başka ilah yoktur, yalnızca o vardır, onun ortağı yoktur. Tüm mülk ve saltanat Onundur. Eksiksiz övgüler O'na mahsustur. O'nun herşeye gücü yeter derse ,günahları denizin köpüğü kadar olsa bile afedilir." (Müslim, Mesacid, 146)

1421 - وَعَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مُعَقَّبَاتٌ لَا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ - أَوْ فَاعِلُهُنَّ - دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ: ثَلَاثٌ وَثَلَاثُونَ تَسْبِيحَةً، وَثَلَاثٌ وَثَلَاثُونَ تَحْمِيدَةً، وَأَرْبَعٌ وَثَلَاثُونَ تَكْبِيرَةً.

1421: Ka'b ibni Ucre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Farz namazların ardı sıra söylenecek güzel zikirler vardır ki onları her farz namazdan sonra söyleyen ve yapan kimse hiçbir vakit zarara uğramaz. Bunlar otuz üç defa Sübhanallah, otuz üç defa Elhamdülillah, otuz üç defa Allahu ekber"dir. (Müslim, Mesacid, 144)

1422 - وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ دُبُرَ الصَّلَاةِ بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْضِ الْعُمُرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ.

1422: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazlarının arkasında şu duayı okuyarak Allah'a sığındı:

"Allahumme inni eüzü bike minelcübni velbuhl ve eüzü bike min en uredde ila erzelil umri ve eüzü bike min fitneti'd-dünya ve euzu bike min fitneti'l-kabr= Allahım, korkaklıktan, cimrilikten sana sığınırım. İhtiyarlığın düşkünlüğü ve bunaklığından, dünya fitnelerinden ve kabir azabından da sana sığınırım." (Buhari, Cihad, 25)

1423 - وعن معاذٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ بِيَدِهِ وَقَالَ: يَا مُعَاذُ. وَاللَّهِ إِنِّي لِأَحِبُّكَ. فَقَالَ: أَوْصِيكَ يَا مُعَاذُ لَا تَدَعَنَّ فِي ذُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ تَقُولُ: اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ .

1423: Muaz (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muaz'ın elinden tuttu ve:

"Muaz! Vallahi ben seni severim" dedi ve sözüne şöyle devam etti: "Ey Muaz, her namazdan sonra terketmeden şu duayı okumanı tavsiye ediyorum. Allahumme e'inni alâ zikrike ve şükrike ve husni ibadetike = Allahım seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzelce ibadet etmek için bana yardım eyle." (Ebu Davud, Vitir, 26)

1424 - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ؟ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ.

1424: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Sizden biriniz namazda tahiyatı bitirdiği zaman dört şeyden Allah'a sığınsın ve şöyle desin: Allahumme inni euzu bike min azabi cehennem ve min azabi'l-kabr ve min fitneti'l-mahya velmemat ve min şerri fitneti'l-mesihid-deccal: Allahım cehennem azabından, kabir azabından, hayat ve ölümün fitnelerinden ve mesih deccalin fitnesine uğramaktan sana sığınırım." (Müslim, Mesacid, 128)

1425 - وَعَنْ عَلِيٍّ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يَكُونُ مِنْ آخِرِمَا يَقُولُ بَيْنَ التَّشَهُدِ وَالتَّسْلِيمِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَسْرَفْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ .

1425: Ali (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazda teşehhüd ile selam arasında yaptığı duayı şöyle bitirirdi: "Allahummağfirli ma kaddemtu vema ahhartu ve ma esartu vema a'lentü vema ente a'lemu bihi minni entel mukaddimu ve entel muahhir la ilahe illa ente = Allahım şimdiye kadar yaptığım bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum ölçüsüz bir şekilde işlediğim ve benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle, ilerleten de geri bırakan da sensin. Senden başka ibadet edilecek kimse yoktur." (Müslim, Müsafirin, 201)

1426 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي .

1426: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüku ve secdelerinde şu duayı çok okurdu: "Sübhaneke Allahumme Rabbena ve bi hamdik Allahummağfirli = Allahım seni sana yakışmayan sıfatlardan uzak tanır. Ey Rabbimiz seni

eksiksiz övgülerinle över, sana hamdederim. Allahım beni bağışla." (Buhari, Ezan, 123; Müslim, Salat, 217)

1427 - وَعَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ: سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ

المَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ.

1427: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) rüku ve secdelerinde "Subbûhun kuddûsun, ve Rabbu'l-melâiketi verrûh = Ey Allahım sen sana yakışmayan tüm sıfatlardan uzaksın. Kusur ve noksanlıklardan uzak ve eşsizsin. Bizim tüm meleklerin ve Ruhun(Cebrail a.s.) Rabbisin." derdi.

1428 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظَّمُوا

فِيهِ الرَّبَّ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهَدُوا فِي الدُّعَاءِ، فَقَمِنَ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ.

1428: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Rükuda Rabbinizi büyülemek suretiyle Subhane Rabbiyel azim deyin. Secdede ise dua etmeye çalışınız. Çünkü orada yapılan dualar kabul edilmeye daha layıktır." (Müslim, Salat, 207)

1429 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ

سَاجِدٌ، فَأَكْثَرُوا الدُّعَاءَ .

1429: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. Orada çok dua ediniz." (Müslim, Salat, 215)

1430 - وَعَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ: دِقَّةُ

وَجَلَّةُ، وَأَوَّلُهُ وَآخِرُهُ، وَعَلَانِيَتُهُ وَسِرِّهِ.

1430: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede şöyle dua ederdi:

"Allahummağfirli zenbî küllehû dikkahû ve cillehû ve evvelehû ve âhirehû ve alaniyetehû ve sirrehû = Allahım günahlarımın hepsini, küçüğünü büyüğünü, öncesini sonrasını yani eskisini, yenisini, açığını gizlisini affet, bağışla." (Müslim, Salat, 219)

1431 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: افْتَقَدْتُ النَّبِيَّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَتَحَسَّسْتُ، فإِذَا

هُوَ رَاكِعٌ - أَوْ سَاجِدٌ - يَقُولُ: سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ .

وَفِي رِوَايَةٍ: فَوَقَعَتْ يَدَيَّ عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ، وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ، وَهُمَا مَنْصُوبَتَانِ، وَهُوَ يَقُولُ:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمَعَاذِكَ مِنْ عِقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ، لَا أَحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِيكَ .

1431: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanımda olmadığını farkettim. Araştırdım, bir de baktım ki rüku veya secde halinde, "Subhaneke ve bihamdik la ilahe illa ente = Allahım seni sana yakışmayan sıfatlardan uzak tanır ve seni hamdinle eksiksiz bir şekilde överim. Senden başka ibadet ve itaat edilecek ilah yoktur, ancak sen varsın" diye dua ediyordu. (Müslim, Salat, 221)

Diğer bir rivayete göre şöyle demiştir:

Onu araştırırken elim ayağının tabanına rastladı. Secde vaziyetinde ayaklarını kible tarafına doğru dikmiş şöyle diyordu: "Allahumme inni euzu bi rızake min sehatike ve bi muafatike min ukubetike ve euzu bike minke la uhsi senaen aleyke ente kema esneyte ala nefsike = Allahım gazabından rızana, azabından affına sığınırım. Senden yine sana sığınırım. Seni layık olduğun şekilde övmem. Sen kendini nasıl övmüşsen öylesin." (Müslim, Salat, 222)

1432 - وعن سعد بن أبي وقاصٍ رضي الله عنه قال: كنا عند رسول الله ﷺ فقال: أيعجز أحدكم أن يكسب في كل يوم ألف حسنة! فسأله سائل من جلسائه: كيف يكسب ألف حسنة؟ قال: يسبح مائة تسبيحة، فيكتب له ألف حسنة، أو يحط عنه ألف خطيئة

1432: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında bulunuyorduk, bize:

"Sizden biriniz her gün bin sevap kazanmaktan aciz midir?" diye sordu. Yanında oturanlardan biri, "Ya Rasulallah bir kimse günde bin sevabı nasıl kazanabilir?" diye sordu.

"Yüz defa sübhanallah derse o kimseye bin iyilik yani sevap yazılır veya bin günahı bağışlanır." (Müslim, Zikr, 37)

1433 - وعن أبي ذرٍّ رضي الله عنه: أن رسول الله ﷺ قال: يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سَلَامِي مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ: فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ. وَيُجْزَى مِنْ ذَلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى .

1433: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasul-u Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her subhanallah demek bir sadakadır. Her Elhamdülillah demek bir sadakadır. Her la ilahe illallah demek de bir sadakadır. Her Allahu ekber demek de bir sadakadır. İyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülüklerden sakındırmak da sadakadır. Müslümanın kuşluk vakti kılacağı iki rekat kuşluk namazı da bunların yerini tutar." (Müslim, Müsafirin, 84)

1434 - وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكْرَةً حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ وَهِيَ فِي مَسْجِدِهَا، ثُمَّ رَجَعَ بَعْدَ أَنْ أَضْحَى وَهِيَ جَالِسَةٌ، فَقَالَ: مَا زِلْتِ عَلَى الْحَالِ الَّتِي فَارَقْتُكِ عَلَيْهَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ: فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَقَدْ قُلْتِ بَعْدَكَ أَرْبَعَ

كَلِمَاتٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، لَوْ وُزِنَتْ بِمَا قُلْتِ مِنْذُ الْيَوْمِ لَوَزَنَتْهُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ،
وَرَضَى نَفْسِهِ، وَزِنَةَ عَرْشِهِ، وَمِدَادَ كَلِمَاتِهِ.

وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ: سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَضَى نَفْسِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ،
سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ.

وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ: أَلَا أَعَلَّمُكُمْ كَلِمَاتٍ تَقُولِينَهَا ؟ سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ
عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ خَلْقِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَضَى نَفْسِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَضَى نَفْسِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ
رَضَى نَفْسِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ زِنَةَ عَرْشِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهِ، كُلُّهُنَّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

1434: Mü'minlerin anası Cüveyriyye binti'l-Haris (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birgün sabah namazını kıldıktan sonra mescidde tesbih ile meşgul olmakta olan Cüveyriye'nin yanından çıkıp tekrar kuşluk vakti onun yanına dönmüştü. Cüveyriye'yi namaz kılmakta olduğu yerde aynen oturur görünce: "Yanından ayrılalıdan beri hep burada oturup zikir ve tesbihe mi devam ediyorsun?" diye sordu. O da, "Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Senin yanından ayrıldıktan sonra üç defa söylediğim şu dört cümle, senin sabahtan beri söylediğin zikirlerle tartılacak olsa sevap bakımından onlara denk gelir. = Sübhanallahi ve bihamdihi adede halkihi ve rıza nefsihi ve zinete arşihî ve midade kelimatihî.= Yarattıkları sayısınca, kendisinin hoşnudluğu miktarınca, arşının ağırlığı kadar ve bitip tükenmeyen kelimeleri adedince Allah'ı kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak tanır ve O'nu eksiksiz övgülerle överek hamederim." (Müslim, Zikir, 79)

Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir:

Sübhanellahi adede halkihî

Sübhanellahi rıza nefsihî

Sübhanellahi zinete arşihî

Sübhanellahi midade kelimatihî. (Müslim, Zikr, 79)

Yarattıklarının sayısınca Subhanallah

Kendi razı olacağı kadar subhanallah

Arşının ağırlığı kadar subhanallah

Bitip tükenmeyen sonsuz kelimeleri kadar subhanallah

der, Allah'ı tesbih ederim.

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir:

Ey Cüveyriye sana okuyacağın bir zikri öğreteyim mi?

Sübhanellahi adede halkihi (üç sefer)

Sübhanellahi rıza nefsihi (üç sefer)

Sübhanellahi zinete arşihî (üç sefer)

Sübhanellahi midade kelimatihî (üç sefer) dersin.

Yarattıklarının sayısınca Subhanallah

Kendi razı olacağı kadar subhanallah

Arşının ağırlığı kadar subhanallah

Bitip tükenmeyen sonsuz kelimeleri kadar subhanallah (Tirmizi, Deavat, 104)

1435 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ، ﷺ، قَالَ: مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ

وَالَّذِي لَا يَذْكُرُهُ، مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ. وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ فَقَالَ: مَثَلُ الْبَيْتِ الَّذِي يُذَكِّرُ اللَّهَ فِيهِ،
وَالْبَيْتِ الَّذِي لَا يُذَكِّرُ اللَّهَ فِيهِ، مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ.

1435: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Rabbini zikredenle zikretmeyenin durumu, diriyle ölünün farkı gibidir." (Buhari, Deavat, 66)

Müslim'deki rivayet ise şöyledir: "İçerisinde Allah'ın anıldığı bir evle Allah'ın anılmadığı bir evin farkı diri ile ölünün farkı gibidir." (Müslim, Müsafirin, 211)

1436 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، ﷺ، قَالَ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ

عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي، فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ، ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَالٍ،
ذَكَرْتُهُ فِي مَالٍ خَيْرٌ مِنْهُمْ .

1436: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kudsi hadiste şöyle buyurmuşlardır:

"Allah-u Teala şöyle buyuruyor: Ben kulumun beni düşündüğü gibiyim. Beni hatırlayıp zikrettiğinde onunla beraberim. O beni kendi başına hatırlar ve anarsa ben de onu aynı şekilde anarım. Şayet beni bir topluluk içinde hatırlar ve anarsa ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım." (Buhari, Tevhid, 15)

1437 - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: سَبَقَ الْمُفْرِدُونَ قَالُوا: وَمَا الْمُفْرِدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

قَالَ: الدَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالدَّاكِرَاتُ .

1437: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Müferridler öne geçtiler" buyurdu. Bunun üzerine sahabiler, "Müferridler nasıl adamlardır?" diye sordular. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Allah'ı çok anan erkekler ve kadınlardır" buyurdu. (Müslim, Zikir, 4)

1438 - وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ .

1438: Cabir (Allah Ondan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim dedi: "Zikrin en faziletlisi la ilahe illallahtır." (Tirmizi, Deavat, 9)

1439 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ، فَأَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ أَتَشَبَّثُ بِهِ قَالَ: لَا يِرَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ.

1439: Abdullah ibni Bûsr (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a hitaben, "Ya Rasulallah, İslami hükümler çoğaldı, bana sıkıca sarılacağım birşey söyle" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Dilin hep Allah'ı zikretsin" buyurdu. (Tirmizi, Deavat, 4)

1440 - وَعَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، غُرِسَتْ لَهُ نَخْلَةٌ فِي الْجَنَّةِ .

1440: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir kimse bir sefer sübhanellahi ve bihamdihi = Ben Allah'ı kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak tanır ve onu eksiksiz övgüleriyle överek hamdederim derse, cennette onun için bir hurma ağacı dikilir." (Tirmizi, Deavat, 60)

1441 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَقْرَى أُمَّتِكَ مِنِّي السَّلَامُ، وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ الْجَنَّةَ طَيِّبَةُ التُّرْبَةِ، عَذْبَةُ الْمَاءِ، وَأَنَّهَا قِيَعَانٌ، وَأَنَّ غِرَاسَهَا: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ .

1441: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İsra gecesinde İbrahim (a.s.)'la karşılaştım. Bana şöyle söyledi: "Ya Muhammed, ümmetine benden selam söyle ve onlara şöyle haber ver: Cennetin toprağı çok güzeldir, suyu tatlıdır, arazisi geniş ve dümdüzdür. Oranın fidan ve ağaçları ise Sübhanellahi velhamdülillahi vela ilahe illallahu vallahu ekberdir = Ben Allah'ı kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak tanır, her türlü eksiksiz övgülerin ona ait olduğunu bilir ve ona hamdeder, ondan başka ibadete layık gerçek ilahın olmadığını, ancak O'nun olduğunu bilir ve en büyük O'dur derim." (Tirmizi, Deavât 61)

1442 - وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَلَا أُنبئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ، وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ، وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ، وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ. وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ. فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ، وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى، قَالَ: ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى .

1442: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Size amellerin en hayırlısı Allah katında sevap yönünden en çok ve en temiz olan derecelerinizi en fazla yükseltecek, sizin için altın ve gümüş infak etmekten daha kazançlı, düşmanla karşılaşip sizin onların boynuna vurmanızdan onların da sizi şehid etmelerinden daha çok sevap getirecek bir işin ne olduğunu haber vereyim mi?" diye sordu. Ashab da, "Evet, söyle" dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) da, "Allah'ı her zaman ve her mekanda hatırlar şekilde bir hayat yaşamaktır" buyurdular. (Tirmizi, Deavat, 6)

1443 - وعن سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رضي الله عنه ، أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى امْرَأَةٍ وَبَيَّنَّ يَدَيْهَا نَوَى - أَوْ حَصَى - تُسَبِّحُ بِهِ فَقَالَ: أَخْبِرْكَ بِمَا هُوَ أَيْسَرُ عَلَيْكَ مِنْ هَذَا - أَوْ أَفْضَلُ - فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي السَّمَاءِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ فِي الْأَرْضِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَائِقٌ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مِثْلَ ذَلِكَ .

1443: Sa'd ibni Ebu Vakkas (Allah Ondan razı olsun)'ın aktardığına göre kendisi bir gün Rasûlullah'la beraber önündeki hurma çekirdekleri veya çakıl taşlarıyla tesbih çeken bir kadının yanına girdiler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kadına, "Bundan daha kolayını veya daha faziletlisini sana haber vereyim mi?" diye sorduktan sonra şöyle buyurdu: "Subhanellahi adede ma haleka fi's-semay ve subhanellahi adede ma haleka filardi ve subhanellahi adede ma beyne zalike ve subhanellahi adede ma hüve halik = Allah'ı gökyüzündeki yarattıkları sayısınca kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak tanırım. Yine ben Allah'ı yeryüzündeki yarattıkları sayısınca kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak tanırım. Ve yine ben Allah'ı yerle gök arasındaki yarattıkları sayısınca kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak sayarım. Ve yine ben Allah'ı bundan sonra yaratacakları şeyler sayısınca kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak kabul ederim de, ayrıca Allahu ekber, Elhamdulillah, la ilahe illallah ve la havle vela kuvvete illa billah zikirlerini de yukardaki ilaveleri yaparak söylersin." (Tirmizi, Deavat, 113)

1444 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَثْرٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟ فَقُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

1444: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana hitaben: "Cennet hazinelerinden bir hazineyi sana kılavuzluk edeyim mi?" buyurdu. Ben de, "Evet ya Rasûlallah" dedim. Şöyle buyurdular:

"La havle vela kuvvete illa billah = Her türlü güç ve kuvvet sadece Allah'ın yardımı iledir ve hepsi Allah'a aittir." (Buhari, Megazi, 38; Müslim, Zikir, 44)

BÖLÜM: 245

ALLAH'I HER ZAMAN VE HER YERDE DAİMA HATIRDAN ÇIKARMAMAK

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴾

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini izlemesinde derin kavrayış ve akılselimi sahipleri için elbette alınacak dersler vardır. Onlar ki ayakta, oturarak ve yanları üzerinde(uyurken) iken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde inceden inceye çok derin düşünürler. Sonra derler ki; Rabbimiz! Sen yerleri ve gökleri boşuna yaratmadın. Seni tük yakışsız ve noksan sıfatlardan uzak tutarız. Bizi cehennem azabından korusun." (3 Al-i İmran, 190-191)

1445 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ تَعَالَى عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ.

1445: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her durumda yani abdestli abdestsiz, Allah'ı hiç hatrından çıkarmazdı. (Müslim, Hayz, 117)

1446 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَقَضَى بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ .

1446: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz, "Biriniz eşine cinsi temas için yaklaştığında Bismillah Allahümme Cennibne's-şeytane ve cennibi's-şeytane ma razaktena = Allahım şeytanı bizden uzaklaştır, bize vereceğin çocuktan da uzaklaştır derse ve bu beraberlikten çocukları olursa, şeytan ona asla zarar veremez" buyurdular. (Buhari, Vudu, 8; Bed'ul-Halk, 11)

BÖLÜM: 246

YATARKEN VE UYANIRKEN OKUNACAK DUA

1447 - عَنْ حُدَيْفَةَ، وَأَبِي ذَرِّرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَا: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتُ وَأَحْيَا وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ .

1447: Huzeyfe ve Ebu Zer (Allah Onlardan razı olsun)'ın şöyle dedikleri bize aktarılmıştır: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın yatağına yattığı zaman "Bismikellahümme ahy ve emut = Allahım senin ismini anarak ölür ve dirilirim. Yani uyur ve uyanırım," derdi. Uykudan uyanınca da, "Elhamdülillahillezi ahyana ba'de ma ematena ve ileyhi'n-nüşur = Bizi ölümümüzden sonra dirilten yani uykumuzdan sonra uyandıran Allah'a hamdolsun. Kıyamette de onun huzurunda toplanacağız derdi. "

BÖLÜM: 247

ALLAH ANILAN TOPLANTILARIN FAZİLETİ

قال الله تعالى : ﴿ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ
وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴾

"Ve Rabbinin hoşnutluğunu umarak, sabah akşam O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte, sen de sabret. Dünya hayatının cazibesine kapılarak gözlerini onlardan ayırma, iyi ve güzel olan ne varsa, hepsini terkedip bencil arzuları peşine düştüğü için, kalbini bizi hatırlamaya karşı duyarsız kıldığımız kimseye ve işi gücü aşırılık olın limseye de uyup boyun eğme." (18 Kehf, 28)

1448 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: إن لله تعالى ملائكة يطوفون في
الطُرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ، فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، تَنَادَوْا: هَلُمُّوا إِلَى
حَاجَتِكُمْ، فَيَحْفُضُونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ - وَهُوَ أَعْلَمُ - : مَا يَقُولُ
عِبَادِي ؟ قال: يقولون: يُسَبِّحُونَكَ، وَيُكَبِّرُونَكَ، وَيَحْمَدُونَكَ، وَيَمَجِّدُونَكَ، فيقول: هل رأوني
؟ فيقولون: لا، والله ما رأوك، فيقول: كيف لو رأوني ؟ قال: يقولون: لو رأوك كانوا أشدَّ
لك عبادةً، وأشدَّ لك تمجيداً، وأكثر لك تسبيحاً. فيقول: فماذا يسألون ؟ قال: يقولون:
يسألونك الجنة. قال: يقول: وهل رأوها ؟ قال: يقولون: لا، والله يا رب ما رأوها. قال: يقول:
فكيف لو رأوها ؟ قال: يقولون: لو أنهم رأوها كانوا أشدَّ عليها حرصاً، وأشدَّ لها طلباً، وأعظم
فيها رغبةً. قال: فمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ ؟ قال: يَتَعَوَّذُونَ مِنَ النَّارِ؟ قال: فيقول: وهل رأوها ؟ قال:
يقولون: لا والله ما رأوها. فيقول: كيف لو رأوها ؟ قال: يقولون: لو رأوها كانوا أشدَّ منها
فراراً، وأشدَّ لها مخافةً. قال: فيقول: فأشهدكم أنني قد غفرت لهم، قال: يقول ملك من
الملائكة: فيهم فلان ليس منهم، إنما جاء لحاجة، قال: هم الجلساء لا يشقى بهم جليسهم .

وفي رواية لمسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي ﷺ قال: إن لله ملائكة سيارة فضلاً
يَتَّبِعُونَ مَجَالِسَ الذِّكْرِ، فَإِذَا وَجَدُوا مَجْلِساً فِيهِ ذِكْرٌ قَعَدُوا مَعَهُمْ، وَحَفَّ بَعْضُهُمْ بَعْضاً
بِأَجْنِحَتِهِمْ حَتَّى يَمْلُؤُوا مَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَإِذَا تَفَرَّقُوا عَرَجُوا وَصَعِدُوا إِلَى السَّمَاءِ،
فَيَسْأَلُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - وَهُوَ أَعْلَمُ - : مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ ؟ فيقولون: جئنا من عند عبدٍ لك في
الأرض: يُسَبِّحُونَكَ، وَيُكَبِّرُونَكَ، وَيَهْلِلُونَكَ، وَيَحْمَدُونَكَ، وَيَسْأَلُونَكَ. قال: وماذا يسألوني ؟
قَالُوا: يَسْأَلُونَكَ جَنَّتِكَ. قال: وهل رأوا جنتي ؟ قالوا: لا، أي رب، قال: فكيف لو رأوا جنتي ؟ !

قَالُوا: وَيَسْتَجِيرُونَكَ. قَالَ: وَمِمَّ يَسْتَجِيرُونِي؟ قَالُوا: مِنْ نَارِكِ يَا رَبِّ. قَالَ: وَهَلْ رَأَوْا نَارِي؟ قَالُوا: لَا، قَالَ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا نَارِي؟ قَالُوا: وَيَسْتَعْفِرُونَكَ، فيقول: قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ، وَأَعْطَيْتُهُمْ مَا سَأَلُوا، وَأَجْرْتُهُمْ مِمَّا اسْتَجَارُوا. قَالَ: فيقولون: رَبِّ فِيهِمْ فُلَانٌ، عَبْدٌ خَطَّاءٌ، إِنَّمَا مَرَّ، فَجَلَسَ مَعَهُمْ، فيقول: وَلَهُ غَفَرْتُ، هُمُ الْقَوْمُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ.

1448: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın yollarda, çarşı ve pazarlarda dolaşarak Allah'ı hatırlayıp zikredenleri tesbit eden melekleri vardır. Bunlar Allah'ı zikreden bir topluluğu bulunca birbirlerine, "Geliniz, aradığınız burada" diye seslenirler ve bu zikreden kimseleri dünya semasına kadar kanatlarıyla kuşatırlar. Allah onların hallerini meleklerden daha iyi bildiği halde meleklerine:

"- Kullarım ne söylüyor?" diye sorar. Melekler de:

"- Subhanallah diyerek sana yakışmayan sıfatlardan seni uzak tanıyorlar. Allahu ekber diyerek en büyük senin olduğunu söylüyorlar. Elhamdülillah diyerek eksiksiz övgülerin sana ait olduğunu söylüyorlar ve seni her yönüyle övüp seni yüceltiyorlar, derler. Allah der ki:

"- Bu kullarım beni gördüler mi ki böylece beni anıyorlar?"

"- Hayır, vallahi seni görmediler."

"- Beni görselerdi ne yaparlardı?"

"- Eğer onlar seni görseler sana daha çok ibadet ederler, şanını daha çok övüp yüceltirler ve sana yakışmayan sıfatlardan seni daha fazla uzak tanır ve bilirlerdi."

"- Kullarım benden ne istiyorlar?"

"- Cennet istiyorlar."

"- Cenneti görmüşler mi?"

"- Hayır, vallahi cenneti görmemişler."

"- Ya cenneti görseler ne yaparlardı?"

"- Eğer cenneti görselerdi onu büyük bir istekle isterler ve elde etmek için daha fazla gayret ederlerdi."

"- Peki bu kullarım neden korunmayı istiyorlar?"

"- Cehennemden sığınyorlar."

"- Peki, cehennemi gördüler mi?"

"- Hayır, vallahi görmediler."

"- Ya görselerdi ne yaparlardı?"

"- Eğer cehennemi görselerdi ondan daha fazla kaçarlardı ve daha çok korkarlardı." Bunun üzerine Allah meleklerine, "Sizi şahit tutarak söylüyorum ki ben bu kullarımı bağışladım" buyurur. Meleklerden biri der ki: "Ya Rabbi, onlar arasında bulunan falan kişi

onlardan sayılmaz, o başka bir işi için gelip oraya oturmuştu." Bunun üzerine Allah da buyurur: "Orada oturanlar öyle iyi kimselerdir ki, onların arasında bulunan kötü kimselerden olmaz." (Buhari, Deavat, 66)

Müslim'in bir rivayeti şöyledir:

Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Rasul-ü Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın diğer meleklerinden ayrı olarak sadece Allah'ın adının anıldığı ve Allah'ın isteğine göre hareket edilen toplantılarını tespit etmek üzere seyyar dolaşan melekleri vardır, bir zikir toplantısı buldukları zaman onların aralarına otururlar ve cemaatın arasındaki boş yerleri dünya semasına kadar olan yerleri kanatlarıyla doldururlar. O insanlar oradan dağıldıklarında o melekler de semaya çıkarlar. Allah daha iyi bildiği halde meleklerle sorar:

"- Nereden geldiniz?" Melekler de,

"- Yeryüzündeki bazı kullarının yanından geldik. Onlar,

"SübhaneAllah" diyerek seni sana yakışmayan şeylerden uzak tanımaya çalışıyorlar. "Allahu ekber" diyerek büyüklüğün sadece sana has olduğunu söylüyorlar. "La ilahe illallah" diyerek senden başka ilah olmadığını kabul ediyorlar. "Elhamdülillah" diyerek seni eksiksiz övgülerle övüp sana hamdediyorlar ve senden istiyorlar" derler.

Allah: "Benden ne istiyorlar?" der.

Melekler: "Cenneti istiyorlar."

Allah: "Cennetimi gördüler mi?"

Melekler: "Hayır ya Rabbi, görmediler."

Allah: "Ya cenneti görseler ne yaparlardı?"

Melekler: "Senden kurtuluş ve güvence isterlerdi."

Allah: "Benden neden dolayı kurtuluş ve güvence isterlerdi?"

Melekler: "Cehennem ateşinden ya Rabbi."

Allah: "Benim ateşimi cehennemimi görmüşler mi?"

Melekler: "Hayır görmediler."

Allah: "Ya görseler ne yaparlardı?"

Melekler: "Senden bağışlanmalarını isterlerdi."

Bunun üzerine Allah şöyle buyurur:

"Ben onları affettim, onların her istediklerini verdim ve onları korktukları cehennemden de emniyette kıldım. Bunun üzerine melekler, "Ya Rabbi, bu grubun içerisindeki falan kul çok günahkardır, oradan geçerken başka bir maksatla oraya oturuvermiştir" derler. O zaman Allah (C.C.) şöyle buyurur: "Onu da bağışladım. Onlar öyle bir topluluktur ki, onların arasında bulunanlar kötü olmaz" (Müslim, Zikir, 25)

1449 - وعنه، وعن أبي سعيد رضي الله عنهما، قالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَقْعُدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ، وَغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ. وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ .

1449: Yine Ebu Hureyre ve Ebu Said el-Hudri (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bir topluluk Allah'ı zikretmek üzere bir araya gelseler, melekler onların etrafını kuşatır. Allah'ın rahmeti onları kaplar, onların üzerine huzur ve sükunet iner. Rahat ve huzura kavuşurlar. Allah da onları yanında bulunan meleklerle över." (Müslim, Zıkr, 39)

1450 - وعن أبي واقد الحارث بن عوفٍ ﷺ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، ﷺ، بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ، وَالنَّاسُ مَعَهُ، إِذْ أَقْبَلَ ثَلَاثَةٌ نَضَرُوا، فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ، ﷺ، وَذَهَبَ وَاحِدٌ، فَوَقَفَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فِي الْحَلْقَةِ، فَجَلَسَ فِيهَا. وَأَمَّا الْآخَرُ، فَجَلَسَ خَلْفَهُمْ، وَأَمَّا الثَّالِثُ فَادْبَرَ ذَاهِبًا. فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ، قَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفْرِ الثَّلَاثَةِ؟ أَمَّا أَحَدُهُمْ، فَأَوَى إِلَى اللَّهِ، فَأَوَاهُ اللَّهُ إِلَيْهِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ، وَأَمَّا الْآخَرُ، فَأَعْرَضَ، فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ .

1450: Ebu Vakıd Haris ibni Avf (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mescidde ashabı ile beraber otururken karşidan üç kişi çıkageldi. İkiisi Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a doğru yöneldi, diğeri de bırakıp gitti. Bunlardan biri cemaatın arasında bir boşluk görüp oraya oturdu. Öteki ise cemaatın arkasına gidip oturdu. Üçüncüsü de bırakıp gitmişti. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmasını bitirince, bunlar hakkında şöyle buyurdu: "Size şu üç kişinin durumunu haber vereyim mi? Onlardan biri Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı ve hayra ulaştırdı. Diğeri sıkıntı vermekten, insanları rahatsız etmekten utandı. Allah da onu edebinden dolayı mükafatlandırdı. Öteki ise Allah Rasulü'nün meclisinden yüz çevirdi, Allah da ondan yüzçevirdi." (Buhari, İlm, 8)

1451 - وعن أبي سعيد الخدريّ ﷺ قَالَ: خَرَجَ مَعَاوِيَةَ، ﷺ، عَلَى حَلْقَةٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ. قَالَ: اللَّهُ مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟ قَالُوا: مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ، قَالَ: أَمَّا إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تَهْمَةً لَكُمْ، وَمَا كَانَ أَحَدٌ بِمَنْزِلَتِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَقْلَ عَنْهُ حَدِيثًا مَنِي: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: مَا أَجْلَسَكُمْ؟ قَالُوا: جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّهَ، وَنَحْمَدُهُ عَلَى مَا هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ، وَمَنْ بِهِ عَلَيْنَا. قَالَ: اللَّهُ، مَا أَجْلَسَكُمْ إِلَّا ذَاكَ؟ قَالُوا: وَاللَّهِ مَا أَجْلَسْنَا إِلَّا ذَاكَ. قَالَ: أَمَّا إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تَهْمَةً لَكُمْ، وَلَكِنَّهُ أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ يُبَاهِي بِكُمْ الْمَلَائِكَةَ .

1451: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Muaviye (Allah Ondan razı olsun) bir gün mescidde halka halinde oturan bir topluluğun yanına geldi ve "Burada niçin toplandınız?" diye sordu.

"- Allah'ı zikretmek için toplandık" diye cevap verdiler. O:

"- Gerçekten Allah'ı zikir için mi toplandınız?" der. Onlar da:

"- Evet. Sadece bu maksatla toplandık" dediler. Bunun üzerine Muaviye, "Ben size inanmadığım için yemin teklif etmiş değilim. Fakat Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a benim kadar yakın olup da benden daha az hadis rivayet eden yoktur. Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz ashabından halka kurmuş bir gruba teşrif edip onlara "Burada niçin oturuyorsunuz?" diye sordu.

"- Bizi İslam dinine ulaştırıp lütufta bulunması sebebiyle Allah'ı zikretmek ve ona hamdetmek için oturuyoruz" diye cevap verdiler.

"- Gerçekten siz burada Allah'ı zikir ve ona hamdetmek için mi oturdunuz?" diye sordu. Onlar da:

"- Evet. Sırf Allah için oturduk" dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

"- Ben size inanmadığım için yemin vermiş değilim. Fakat bana Cebrail gelerek, Allah'ın meleklerle sizinle övündüğünü haber verdi de onun için öyle pekiştirerek sordum" buyurdu. (Müslim, Zikir, 40)

BÖLÜM: 248

SABAH AKŞAM ALLAH'I HATIRLAMAK

قال الله تعالى : ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ﴾

"Alçak gönüllülükle, korku ve duyarlılık içinde, sesini yükseltmeden sabah akşam Rabbini an ve sakın umursamaz kimselerden olma." (7 A'raf, 205)

قال الله تعالى : ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ﴾

"Güneşin doğmasından ve batmasından önce, Rabbinin sınırsız kudret ve yüceliğini, tüm eksiksiz övgüleriyle an." (20 Taha, 130)

قال الله تعالى : ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِبْكَارِ﴾

"Ve Rabbini tüm eksiksiz övgülerle sabah akşam yücelt." (40 Mü'min, 55)

قال الله تعالى : ﴿ فِي بُيُوتِ أَذْنِ اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴾

"(Bu ışık, bu nur o) evlerdedir ki, Allah oralarda adının yüceltilmesine ve anılmasına izin vermiştir. O evlerde, sabah akşam Allah'ın yüceliğini ve kudretini dile getiren öyle kimseler vardır ki, bunları ne ticaret, ne de kazanma hırsı, Allah'ı anmaktan ve namaza devamlı ve duyarlı olmaktan ve zekat vermekten alıkoyabilir. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar." (24 Nur, 36-37)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّا سَخَرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعِشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴾

"...Doğrusu biz sabah ve akşam onunla(Davut A.S.) beraber yüce Allahu tüm yakışıksız ve noksan sıfatlardan uzak tutan dağları onun(Davut A.S.) emri altına vermiştik." (38 Sa'd, 18)

1452 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِّي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ مِائَةَ مَرَّةٍ، لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَفْضَلِ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا أَحَدٌ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ .

1452: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

"Kim sabah akşam yüz defa sübhanellahi ve bihamdihi = Allah'ı kendisine yakışmayan sıfatlardan uzak tanır ve eksiksiz övgülerin ona aid olduğunu bilerek ona hamdedirim." derse onun söylediklerinin bir mislini veya daha fazlasını söyleyen kimse dışında, hiçbir kimse kıyamet gününde onun söylediğinden daha değerlisi ile gelemesin." (Müslim, Zikir, 26)

1453 - وعنه قال: جاء رجلٌ إلى النبي ﷺ، فقال: يا رسول الله، ما لقيتُ من عقربٍ لدغتنِي البارحة! قال: أما لو قلتَ حينَ أمسيتَ: أعوذُ بكلماتِ الله التَّامَّاتِ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ تَضُرِّكَ .

1453: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) anlatıyor: Bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gelerek, "Ya Rasûlallah, dün gece beni sokan bir akrep yüzünden neler çektim" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Eğer akşamleyin Euzu bi kelimatillahittammeti min şerri ma halak = Yarattılmışların şerrinden Allah'ın mükemmel kelimelerine sığınırım deseydin, o sana zarar vermezdi." Buyurdular. (Müslim, Zikir, 55)

1454 - وعنه عن النبي ﷺ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَصْبَحَ: اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ أَمْسَيْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ. وَإِذَا أَمْسَى قَالَ: اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ، وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ .

1454: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabahleyin şöyle dua ederdi:

"Allahumme bike asbahna ve bike emseyna ve bike nahya ve bike nemut ve ileyke'n-nüşur = Allahım senin yardımınla sabaha eriştik ve lütfunla akşama ulaştık, sen isteyince hayat bulur, yine sen isteyince ölürüz, yeniden diriltilip huzuruna toplayacak olan da sensin.

Akşamleyin de şöyle dua ederdi:

Allahumme bike emseyna ve bike nahya ve bike nemut ve ileyke'l-masir = Allahım senin sayende akşama ulaştık. Sen istersen hayat bulur, yine sen istersen ölürüz, huzuruna varılacak olan da sensin." (Ebu Davud, Edeb, 101)

1455 - وَعَنْهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ، رضي الله عنه، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِكَلِمَاتٍ أَقُولُهُنَّ إِذَا أَصْبَحْتُ وَإِذَا أَمْسَيْتُ، قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكَهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي، وَشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّكَهِ، قَالَ: قُلْهَا إِذَا أَصْبَحْتَ، وَإِذَا أَمْسَيْتَ، وَإِذَا أَخَذْتَ مَضْجَعَكَ .

1455: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den anlatıldığına göre Ebu Bekir es-Sıddık (Allah Ondan razı olsun) Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'e, "Ya Rasulallah, sabah akşam okuyacağım mübarek kelimeleri öğretseniz de okusam" dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Allahumme fatrassemavati ve'l-ardı alimel gaybi ve's-şehadeti rabbe külli şey'in ve melikehu. Eşhedü en la ilahe illa ente euzu bike min şerri nefsi ve şerriş-şeytani ve şirkihi = Gökleri ve yeryüzünü yaratan görünen ve görünmeyen şeyleri bilen Allahım. Herşeyin Rabbi ve idarecisi sensin. Senden başka ibadete layık kimse olmadığını kesinlikle söylerim. Nefsimin şerrinden şeytanın şerrinden ve şeytanın Allah'a şirk koşmaya çağırmasından da sana sığınırım." diye dua et ve bu duayı sabah akşam ve yatağa girdiğinde söyle" buyurdu. (Ebu Davud, Edeb, 101)

1456 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ، صلى الله عليه وسلم، إِذَا أَمْسَى قَالَ: أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. قَالَ الرَّأْوِيُّ: أَرَاهُ قَالَ فِيهِنَّ: لَهُ الْمَلِكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسُوءِ الْكِبَرِ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ فِي النَّارِ، وَعَذَابِ فِي الْقَبْرِ وَإِذَا أَصْبَحَ قَالَ ذَلِكَ أَيْضًا: أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ .

1456: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) akşamleyin şöyle dua ederdi: Emseyna ve emse'l-mülkü lillah, velhamdü lillah, lâ ilâhe illallahu vahdehu la şerike lehu lehul mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şeyin kadir. Rabbi es'elüke hayra ma fi hazihilleyleti ve hayra ma ba'deha, ve euzu bike min şerri ma fi hazihilleyleti ve şerri ma ba'deha. Rabbi euzu bike minel keseli ve suilkiberi euzu bike min azabinnar ve azabil kabr = Biz ve tüm evren geceye girdik. Eksiksiz övgüler ona mahsustur. Allah'tan başka ibadet edilecek yoktur. Sadece O vardır, onun ortağı yoktur.

Mülk, idare, saltanan O'nundur. Eksiksiz övgüler O'na mahsustur. O'nun gücü herşeye yeter. Ya Rabbi, senden bu gecenin ve bundan sonraki gecelerin hayrını dilerim. Bu gecenin ve bundan sonraki gecelerin şerrinden de sana sığınırım. Rabbim, tembellikten, bunaklık derecesindeki yaşlılıktan, cehennem ve kabir azabından sana sığınırım. Sabahleyin de; Asbahna ve Asbahal mülkü lillah... diye başlayarak aynı duayı okurdu. (Müslim, Zikir, 74)

1457 - وعن عبد الله بن حبيب - بضم الخاء المعجمة - قال: قال لي رسول الله، ﷺ: «قل هو الله أحد» والمعوذتين حين تمسي وحين تصبح، ثلاث مرات تكفيك من كل شيء .

1457: Abdullah ibni Hubeyb (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Akşam ve sabah kul huwallahu ehad ile Nas ve Felak surelerini üçer sefer oku. Bunlar her türlü fenalık ve sana gelebilecek zararlara karşı sana yeter." (Ebu Davud, Edeb, 101)

1458 - وعن عثمان بن عفان ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: ما من عبد يقول في صباح كل يوم ومساء كل ليلة: بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم، ثلاث مرات، إلا لم يضره شيء.

1458: Osman ibni Affan (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim her sabah ve akşam üç defa Bismillahillezi la yedurru mea'smihi şey'un filardi vela fi's-semâi ve hüve's-semiu'l-alîm = İsmiyle birlikteyken yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah'ın adıyla, O'dur öylesine işiten ve öylesine bilen" derse, ona hiçbir şey zarar veremez." (Ebu Davud, Edeb, 101)

BÖLÜM: 249

YATAĞA GİRİNCE OKUNACAK DUALAR

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini izlemesinde derin kavrayış ve akılselîm sahipleri için elbette alınacak dersler vardır. Onlar ki ayakta, oturarak ve yanları üzerinde(uyumakta) iken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde inceden inceye çok derin düşünürler. Ey Rabbimiz, sen bunların hiçbirini anlamsız ve amaçsız yaratmadın. Sen yücelikte sınırsızsın, bizi cehennem azabından koru." (3 Al-i İmran, 190-191)

1459 - وَعَنْ حُذَيْفَةَ وَأَبِي ذَرِّرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ.

1459: Huzeyfe ve Ebu Zer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatağına girdiğinde şöyle dua ederdi: "Bismikellahümme ahyâ ve emut = Allahım senin ismini anarak dirilir (uyanırım) ve ölürüm (uyurum)." (Buhari, Deavat, 7; Müslim, Zikir, 59)

1460 - وَعَنْ عَلِيٍّ ﷺ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهُ وَلِفَاطِمَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: إِذَا أَوَيْتُمَا إِلَى فِرَاشِكُمَا، أَوْ: إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا، فَكَبِّرَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَسَبِّحَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَأَحْمَدَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ،

وَفِي رِوَايَةٍ: (التَّسْبِيحُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ) وَفِي رِوَايَةٍ: (التَّكْبِيرُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ).

1460: Ali (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Ali ve Fatıma'ya şöyle demiştir:

"Yatağınıza girdiğiniz zaman, otuzüç defa Allahu ekber, otuz üç defa sübhanallah, otuz üç defa elhamdülillah deyiniz." (Buhari, Farzu'l-Humus, 6; Müslim, Zikir, 80)

Diğer bir rivayette: "Otuz dört defa sübhanallah deyiniz" buyurulmuştur. (Buhari, Deavat, 11)

Başka bir rivayette de: "Otuz dört defa Allahu ekber deyiniz" buyurulmuştur. (Buhari, Farzu'l-Humus, 6; Müslim, Zikir, 80)

1461 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ، فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلْفَهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتَ جَنَّبِي، وَيَكُ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكَتْ نَفْسِي فَارْحَمَهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ.

1461: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Biriniz yatağına girdiği zaman elbiselerinin bir ucuyla yatağını silkelesin, çünkü yatağından ayrılışından sonra oraya hangi zararlı hayvanın girdiğini bilemez. Sonra da şöyle desin, Bismike Rabbî vaza'tü cenbî ve bike erfauhû in emsekte nefsi ferhamha, ve in erselteha fahfazha bima tahfazu bihi ibadete's-Salihîn = Rabbim senin isminle yatağa uzandım ve yine senin isminle yatağımdan kalkarım. Eğer uykudayken canımı alacaksan bana merhamet et, beni bağışla. Şayet yaşamamı istiyorsan iyi kullarını koruduğun gibi beni de her türlü fenalıklardan koru!" (Buhari, Deavat, 13; Müslim, Zikir, 64)

1462 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، كَانَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ نَفَثَ فِي يَدَيْهِ، وَقَرَأَ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَمَسَحَ بِهِمَا جَسَدَهُ.

وَيُروِيهٖ لِهَمَا: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ، كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جَمَعَ كَفَّيْهِ، ثُمَّ نَفَثَ فِيهِمَا فِقْرًا فِيهِمَا: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ و﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾، و﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا مَا اسْتَطَاعَ مِنْ جَسَدِهِ، يَبْدَأُ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ وَوَجْهِهِ، وَمَا أَقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ، يَفْعَلُ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. 1462: Aişe (Allah Ondan razı olsun) anamız şöyle demiştir: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatağına yatacağı zaman, Nas, Felak ve İhlas surelerini okuyarak avuç içine üfler ve eliyle vücudunu sıvazlardı." (Buhari, Deavat, 12)

Buhari ve Müslim'in diğer bir rivayetinde, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her gece yatağına girdiği zaman avuçlarını birleştirerek İhlas, Felak ve Nas surelerini okuyup üfler, başından yüzünden ve vücudunun ön tarafından başlayarak ulaşabildiği yerlere kadar elleriyle sıvazlar ve bu işi üç sefer yapardı." (Buhari, Fedailu'l-Kur'an, 14)

1463 - وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، ﷺ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ، وَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَهُ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَهُ، فَإِنْ مِتُّ، مِتُّ عَلَى الْفِطْرَةِ، وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ.

1463: Bera ibni Azib (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Yatağına girdiğin zaman, namaz abdesti gibi abdest al, sonra sağ yanına yat ve şu duayı oku: Allahumme eslemtu nefsi ileyke ve veccehtu vechi ileyke ve fevvaztü emri ileyke ve elce'tu zahrî ileyke rağbeten ve rehbeten ileyke, la melcee ve la mencee minke illa ileyke, Amentu bi kitabikellezi enzelte ve binebiyyikellezi erselte = Allahım kendimi sana teslim ettim, , işlerimi sana emanet ettim, sırtımı sana dayadım, azabından korkar, sevabını umarım. Senden sığınacak bir yer varsa yine sensin. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin peygambere inandım de, şayet bu kelimeleri söyler de o gece ölürsen İslam dini üzere ölürsün. Uyumadan önce son sözün bu olsun." (Buhari, Vudu, 75; Müslim, Zikir, 56)

1464 - وَعَنْ أَنَسٍ، ﷺ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا، وَكَفَانَا وَأَوَانَا، فَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤْوِي .

1464: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatağına girdiğinde şöyle dua ederdi: "Elhamdülillahillezi et'amena ve sekânâ ve kefanâ ve avânâ, fe kem mimmen la kafiye lehu vela mu'viye = Bize yedirip içiren, ihtiyaçlarımızı karşılayan, bizi koruyup barındıran Allah'a hamdolsun. , Yeteri kadar yiyecek içecek ile barınabileceği bir yer bulamayan niceleri var." (Müslim, Zikir, 64)

1465 - وَعَنْ حُدَيْفَةَ، ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، ﷺ، كَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْقُدَ، وَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى تَحْتَ خَدِّهِ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ .

1465: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) uyumak için yatağa girdiğinde sağ elini sağ yanağının altına koyarak şöyle dua ederdi: "Allahumme knî azabeke yevme teb'asu ibadeke = Allahım kullarını yeniden dirilttiğin gün beni azabından koru!" (Tirmizi, Deavat, 18; Ebu Davud, Edeb, 98)

BÖLÜM: 250

RASÛLULLAH'IN HAYATINDAN DUALAR

قال الله تعالى : ﴿ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾

"Ama Rabbiniz buyuruyor ki, "Bana dua edin, duanızı kabul edeyim..." (40 Mü'min, 60)

قال الله تعالى : ﴿ ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴾

"Rabbinize alçak gönüllü olarak ve yüreğinizin ta derinliklerinden için için yalvarıp gizlice sessizce dua edin, doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez." (7 A'raf, 55)

قال الله تعالى : ﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾

"Eğer kullarım sana beni sorarlarsa, şüphesiz ki ben onlara çok yakıным. Dua edenin duasına her zaman karşılık veririm. Öyleyse kullarım da benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki, doğru yolu bulabilsinler!" (2 Bakara, 186)

قال الله تعالى : ﴿ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَلِلهَ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴾

"Peki kimdir, darda kalıp dua ettiğinde dua edenin duasına olumlu cevap veren, üzüntü ve sıkıntıyı gideren ve sizi yeryüzünde, öncekilerin yerine geçirip söz sahibi kılan? Allah'la beraber başka ilah öyle mi? Ne kıt düşünüyorsunuz?" (27 Neml, 62)

1466 - وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: الدُّعَاءُ هُوَ

الْعِبَادَةُ.

1466: Numan ibni Beşir (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dua bir ibadettir." (Ebu Davud, Vitir, 23; Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 3)

1467 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يَسْتَحِبُّ الْجَوَامِعَ مِنَ

الدُّعَاءِ، وَيَدْعُ مَا سِوَى ذَلِكَ.

1467: Hz. Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) özlü ve kapsamlı duaları sever, özlü ve kapsamlı olmayan duayı yapmazdı." (Ebu Davud, Vitir, 23)

1468 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ، صلى الله عليه وسلم: اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً،
وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ .

زَادَ مُسْلِمٌ قَالَ: وَكَانَ أَنَسٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ دَعَا بِهَا، وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَدْعُو بِدُعَاءٍ دَعَا
بِهَا فِيهِ .

1468: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çoğu zaman şöyle dua ederdi:

"Allahumme atina fiddunya hasene ve filahireti hasene ve kına azabennar = Allahum bize dünyada da ahirette de iyilik ve güzellik ver, bizi cehennem azabından koru!" (Buhari, Tefsir, 38; Deavat, 55; Müslim, Zikir, 23)

1469 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى،
وَالثَّقَى، وَالْعَفَافَ، وَالغِنَى .

1469: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi:

"Allahumme inni es'eluke'l-huda ve't-taka velafâfe velğina = Allahım senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği isterim." (Müslim, Zikir, 72)

1470 - وَعَنْ طَارِقِ بْنِ أَشِيمٍ، رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْلَمَ عَلَّمَهُ النَّبِيُّ، صلى الله عليه وسلم،
الصَّلَاةَ، ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَدْعُو بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَاهْدِنِي، وَعَافِنِي، وَارزُقْنِي .
وَفِي رِوَايَةٍ لَهُ عَنْ طَارِقٍ: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، وَأَنَّهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ أَقُولُ
حِينَ أَسْأَلُ رَبِّي؟ قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَمْنِي، وَعَافِنِي، وَارزُقْنِي، فَإِنَّ هَؤُلَاءِ تَجْمَعُ لَكَ
دُنْيَاكَ وَآخِرَتَكَ .

1470: Tarık ibni Eşyem (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Bir kimse müslüman olduğu vakit Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona namaz kılmayı öğretir sonra da şöyle dua etmesini tavsiye ederdi. Allahumağfirlî verhamnî vehdinî ve âfinî verzuknî = Allahum beni affet, bana merhamet et, acı bana, doğru yola ilet, bana afiyet ve hayırlı rızık ver. (Müslim, Zikir, 35)

Yine Müslim'in Tarık ibni Eşyem (Allah Ondan razı olsun)'den rivayetine göre Tarık (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i dinlerken bir adam gelerek:

"Ya Rasûlallah! Rabbımdan birşey isteyeceğim zaman nasıl dua edeyim?" diye sordu. Rasul-ü Ekrem de şöyle buyurdu:

Allahumağfirlî verhamnî ve âfinî verzuknî = Allahım beni bağışla, bana merhamet et, acı, bana afiyet ve hayırlı rızık ver de bu sözler senin hem dünya hem de ahiret için istenen gereken herşeyi içine alır. (Müslim, Zikir, 36)

1471 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: :
اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ .

1471: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi:

"Allahumme musarrifel kulûb, sarrif kulûbena alâ tâatike = Ey kalbleri çeviren yönlendiren Allahım, kalblerimizi sana itaate yönelt." (Müslim, Kader, 17)

1472 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ .

1472: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Dayanılmayacak dertten, insanı helake götürecek zorluklara uğramaktan, başa gelecek her türlü fenalıktan ve düşmanı sevindirecek felaketlerden Allah'a sığınırım." (Buhari, Deavat, 28; Müslim, Zikir, 53)

1473 - وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةٌ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي، وَاجْعَلِ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ .

1473: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "Allahummaslih lî dinî ellezî huve ismetu emrî, ve aslih lî dünyaye elletî fiha meâsî, ve aslih lî ahireti elletî fiha meadî, vecalilhayâte ziyâdeten lî fi külli hayrin, vec'alil mevte râhaten lî, min külli şerrin = Allahım bütün işlerimin başı olan dinim konusunda hataya düşmekten beni koru. Yaşadığım şu dünyadaki işlerimizin yolunda gitmesini sağla. Dönüp varacağım ahiretimi kazanmama yardım et. Hayatımda daha fazla hayırlar yapmama imkan tanı. Ölümümü her türlü sıkıntılardan kurtuluşa sebep kıl." (Müslim, Zikir, 71)

1474 - وَعَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قُلْ: اللَّهُمَّ اهْدِنِي، وَسَدِّدْنِي . وَفِي رِوَايَةٍ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى، وَالسَّدَادَ .

1474: Ali (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana:

"Allahummehdinî ve seddidnî = Allahım beni doğru yola ilet ve bütün işlerimde beni başarılı kıl, de", buyurdu. (Müslim, Zikir, 28)

Başka bir rivayete göre de şöyle buyurdu: Allahumme innî es'elukel huda vessedat = Allahım senden beni doğru yola iletmeni ve o yolda başarılı kılmanı niyaz ederim. (Müslim, Zikir, 78)

1475 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ، وَالْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ.

وَيَفِي رِوَايَةٍ: وَضَلَعَ الدِّينَ وَغَلَبَةَ الرِّجَالَ .

1475: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi:

Allahumme innî eûzu bike minel aczi velkeseli vel cübni velheremi vel buhli ve eûzu bike min azâbil kabri ve eûzu bike min fitnetil mahya ve'l memât = Allahım acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, bunaklık derecesinde ihtiyarlıktan, cimrilikten sana sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım. (Müslim, Zikir, 50)

Diğer bir rivayette ... ve dala'iddeyni ve galebeti'r-Ricâl. Borç altında ezilmekten ve zalimlerin başa geçip zulmetmelerinden de sana sığınırım. (Nesai, İstiaze, 8)

1476 - وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، رضي الله عنه، أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ، ﷺ، : عَلَّمَنِي دُعَاءَ أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي، قَالَ: قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ .

1476: Ebu Bekir es-Siddık (Allah Ondan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e, "Bana bir dua öğret de, namazımda okuyayım" dedi. O da şöyle buyurdu: "Allahumme innî zalemte nefsi zulmen kesîran, ve lâ yağfiruz zünûbe illâ ente fağfirlî mağfiraten min indike, verhamnî inneke entel ğafûrur Rahim = Allahım ben kendime çok zulmettim, günahları bağışlayacak olan yalnız sensin. Öyleyse sonsuz bağışlayan ile beni bağışla. Bana merhamet et, acı, çünkü affı sonsuz, merhameti sonsuz olan sadece sensin de." (Buhari, Ezan, 149; Müslim, Zikir, 48)

1477 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى، رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ، ﷺ، : أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي، وَخَطِيئِي وَعَمْدِي، وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمَقْدَمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخَّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

1477: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine öğretmek üzere şöyle dua ederdi: "Allahummağfirlî hetîetî ve cehlî, ve israfî fi emrî, ve ma ente a'lemu bihî minnî, Allahummağfirlî ciddî, ve hezli, ve hetai ve amdi, ve küllü zalike indi, Allahummağfirlî ma kaddemtu ve ma ahhartu, ve ma esrartu ve ma a'lentu, vema ente a'lemu bihî minnî, entel mukaddimu ve entel muahhir ve ente ala küllü şey'in kadir = Allahım, günahlarımı,

bilgisizlik yüzünden yaptıklarımı, haddi aşarak yaptığım tüm işleri, benden daha iyi bildiğin bütün sırlarımı bağışla. Allahım, ciddi ve şaka yollu yaptıklarımı, yanlışlıkla ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle, bu kusurların hepsi bende vardır. Allahım şimdiye kadar yaptığım bundan sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum, beni benden daha iyi bildiğin günahlarımı affeyle, ilerleten de geri bırakan da sensin. Senin her şeye gücün yeter.” (Buhari, Deavat, 60; Müslim, Zikir, 70)

1478 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ، ﷺ، كَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ إِنِّي

أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ أَعْمَلْ .

1478: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "Allahumme innî eûzu bike min şerri ma amiltu ve min şerri ma lem a'mel. Allahım şimdiye kadar işlediğim ve henüz işlemediğim günahların şerrinden sana sığınırım." (Müslim, Zikir, 65)

1479 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ، ﷺ، : اللَّهُمَّ إِنِّي

أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ، وَفَجَاءَةِ نِقْمَتِكَ؟ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ.

1479: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in dualarından biri de şöyle idi: "Allahumme innî eûzu bike min zevali niğmetike, ve tehavvuli afiyetike, ve fücaeti nikmetike, ve cemi'i sahatike. Allahım verdiği nimetin yok olmasından, verdiği afiyetin bozulmasından, ansızın gelebilecek felaket ve musibetlerden ve gazabına sebep olacak her türlü işlerden sana sığınırım. (Müslim, Zikir, 96)

1480 - وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، ﷺ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ

مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ. اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا، وَزَكَّاهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا .

1480: Zeyd ibni Erkam (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle dua ederdi: "Allahumme innî eûzu bike minel aczi, ve'l keseli, ve'l buhli, ve'l heremi ve azabil kabri. Allahumme âti nefsi takvâha, ve zekkiha ente hayrı men zekkaha, ente veliyyuhu ve mevlaha. Allahumme inni euzu bike min ilmin la yenfeu, ve min kalbin lâ yahşeu, ve min nefsin lâ teşbeu, ve min da'vetin lâ yüstecâbu leha = Allahım, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, bunaklık derecesinde ihtiyarlıktan, kabir azabından sana sığınırım. Allahım, nefsimi günahlardan korunma melekesi nasib eyle ve onu her türlü günahattan temizle, onu en iyi temizleyecek sensin. Onun koruyucusu ve efendisi de sensin. Allahım faydasız ilimden, ürpermeyen kalpten, doymak bilmeyen nefisten ve kabul olunmayacak duadan sana sığınırım. (Müslim, Zikir, 73)

1481 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ لَكَ أَسَلَمْتُ، وَبِكَ أَمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنْبَتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ. فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ، وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ الْمُؤَخَّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ .

زَادَ بَعْضُ الرُّوَاةِ: وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

1481: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetine öğretmek için şöyle dua ederdi: Allahumme leke eslemtu ve bike amentu, ve aleyke tevekkeltu, ve ileyke enebtu, ve bike hasamtu, ve ileyke hakemtu, fağfirli ma kaddemtu vema ahhartu, vema esartu ve ma a'lentu, ente'l mukaddimu ve ente'l müahhir, lâ ilâhe illâ ente = Allahım sana teslim oldum. Sana inandım, sana güvendim. Sana yöneldim, senin yardımınla düşmanlara karşı savaştım, her konuda sana başvururdum. Önceden yaptığım bundan sonra yapacağımı sandığım, gizlediğim ve açığa vurduğum tüm günahlarımı affeyle. İlerleten de gerileten de sensin. Senden başka ilah yoktur. (Buhari, Teheccüd, 1)

Ravilerden bazıları, "La havle vela kuvvete illa billah" = Her türlü güç ve kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir cümlesini de ilave etmişlerdir.

1482 - وَعَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ، ﷺ، كَانَ يَدْعُو بِهِؤَلَاءِ الْكَلِمَاتِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ، وَعَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ شَرِّ الْغِنَى وَالْفَقْرِ.

1482: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle de dua ederdi: "Allahumme innî eûzu bike min fitnetin nâri, ve azabinnâri, ve min şerril ğına ve'l fakr. = Allahım cehennem fitnesinden ve azabından zenginlik ve fakirliğin şerrinden sana sığınırım." (Ebu Davud, Vitir, 32)

1483 - وَعَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ عَمِّهِ، وَهُوَ قُطْبَةُ بْنُ مَالِكٍ، ﷺ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ، ﷺ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ، وَالْأَعْمَالِ، وَالْأَهْوَاءِ .

1483: Ziyad ibni İlaka (Allah Ondan razı olsun)'nın rivayetine göre amcası Kutbe ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle de dua ederdi: "Allahumme innî eûzu bike min münkerâtil ahlaki vel a'mali vel ehvai = Allahım, fena huylardan, fena işler yapmaktan ve nefsanî arzulara uymaktan sana sığınırım." (Tirmizi, Deavat, 126)

1484 - وَعَنْ شَكَلِ بْنِ حُمَيْدٍ، ﷺ، قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ: عَلَّمَنِي دُعَاءً. قَالَ: قُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي، وَمِنْ شَرِّ بَصَرِي، وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي، وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي، وَمِنْ شَرِّ مَنِيِّي .

1484: Şekel ibni Humeyd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah, bana bir dua öğret" dedim. Bunun üzerine bana: "Allahumme innî eûzu bike min şerri sem'i ve min şerri basarî ve min şerri lisanî ve min şerri kalbî ve min şerri meniyyi = Allahım kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden ve cinsel organımın şerrinden sana sığınırım de buyurdular. (Ebu Davud, Vitir, 32; Tirmizi, Deavat, 74)

1485 - وَعَنْ أَنَسٍ، رضي الله عنه، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، كَانَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ، وَالْجُنُونِ، وَالْجَذَامِ، وَسَيِّئِ الْأَسْقَامِ .

1485: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle de dua ederdi: "Allahumme innî euzu bike mine'l-barası ve'l-cünuni ve'l-cüzami ve seyyii'l-eskam = Allahım alaca hastalığınan, akli rahatsızlıktan, cüzzam hastalığınan ve kötü hastalıkların tümünden sana sığınırım. (Ebu Davud, Vitir, 132)

1486 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ، صلى الله عليه وسلم، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ، فَإِنَّهُ بئْسَ مِنَ الْجُوعِ، فَإِنَّهُ بئْسَ الضَّجِيعُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ، فَإِنَّهَا بئْسَتِ الْبِطَانَةُ.

1486: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle dua ettiğini bize bildirmiştir: "Allahumme innî eûzu bike mine'l cû'i feinnehu bi'sed daciai, ve eûzu bike minel hıyaneti feinnehu bi'seti-il bitaneti = Allahım açlıktan sana sığınırım. Çünkü o insanı kucaklayan ne kötü bir arkadaştır. Hainlikten de sana sığınırım. O sinede gizlenen ne kötü bir huydur." (Ebu Davud, Vitir, 32)

1487 - وَعَنْ عَلِيٍّ، رضي الله عنه، أَنَّ مَكَاتِبًا جَاءَهُ، فَقَالَ: إِنِّي عَجَزْتُ عَنْ كِتَابَتِي.

فَأَعِنِّي. قَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ عَلَّمْنِيهِنَّ رَسُولُ اللَّهِ، صلى الله عليه وسلم، لَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جَبَلٍ دِينًا أَدَاهُ اللَّهُ عَنْكَ؟ قُلْ: اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ.

1487: Ali (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre sözleşmeli bir köle kendisine başvurarak:

"Borcumu ödeyecek gücüm yok, bana yardım et" dedi. O da Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bana öğrettiği duayı ben de sana öğreteyim mi? Bunu okuduğun müddetçe üzerinde dağ gibi borç olsa bile Allah ödemeni kolaylaştırır. Allahummekfini bihalâlîke an haramike ve ağninî bifadlike ammen sivâke = Allahım, beni helal rızıklarla yetindirerek haramlardan koru. Beni lütfunla zengin kılarak başkalarına muhtaç etme. (Tirmizi, Deavat, 111)

1488 - وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحَصِينِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ النَّبِيَّ، صلى الله عليه وسلم، عَلَّمَ أَبَاهُ حُصَيْنًا كَلِمَتَيْنِ يَدْعُو بِهِمَا: اللَّهُمَّ أَلْهَمْنِي رُشْدِي، وَأَعِزَّنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي .

1488: İmran ibni Husayn (Allah Onlardan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) babam Husayn'a dua etmesi için şu iki cümleyi öğretti: Allahumme elhimnî rüşdî ve eizni min şerri nefsi = Allahım doğru yolda yürümeyi bana ilham eyle. Nefsimin şerrinden beni koru. (Tirmizi, Deavat, 70)

1489 - وَعَنْ أَبِي الْفَضْلِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، رضي الله عنه، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: عَلَّمْنِي شَيْئًا أَسْأَلُهُ اللَّهُ تَعَالَى، قَالَ: سَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَمَكَثْتُ أَيَّامًا، ثُمَّ جِئْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ:

عَلَّمَنِي شَيْئًا أَسْأَلُهُ اللَّهُ تَعَالَى، قَالَ لِي: يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّ رَسُولِ اللَّهِ، سَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

1489: Ebu'l-Fadl Abbas ibni Abdulmuttalib (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ya Rasûlallah! Bana Allah'tan isteyeceğim bir şey öğret" dedim. "Allah'tan afiyet dileyin" buyurdu, birkaç gün geçtikten sonra tekrar yanına geldim. Allah'tan dileyeyeceğim birşey öğret dedim. Ey Abbas! Ey Rasûlullah'ın amcası, Allah'tan dünya ve ahirette afiyet dileyin buyurdular. (Tirmizi, Diavat, 85)

1490 - وَعَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ. قُلْتُ لِأُمِّ سَلَمَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ مَا كَانَ أَكْثَرَ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ، ﷺ، إِذَا كَانَ عِنْدَكَ؟ قَالَتْ: كَانَ أَكْثَرَ دُعَائِهِ: يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

1490: Şehr ibni Havşeb (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun)'den, "Ey mü'minlerin anası, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanınızda bulduklarında en çok hangi duayı okurdu?" diye sordum. O da şöyle dedi: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) en çok, "Ya mukallibel kulûb! Sebbit kalbî alâ dînike = Ey kalpleri evirip çeviren Allah, benim kalbimi dininden ayırma." (Tirmizi, Kader, 7)

1491 - وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ دَاوُدَ، ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي، وَأَهْلِي، وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ .

1491: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Davut (a.s.) şöyle dua ederdi: Allahumme inni es'eluke hubbeke ve hubbe men yuhibbuke, ve'l-amelel lezi yubelliguni hubbeke. Allahumme'c'al hubbeke ehave ileyye min nefsi ve ehlî ve mine'l mail barid. Allahım senden seni sevmeyi, seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine ulaştıracak amelleri sevmeyi istiyorum. Allahım senin sevgini bana canımdan, ailemden ve soğuk sudan daha sevgili kıl. (Tirmizi, Deavat, 73)

1492 - وَعَنْ أَنَسٍ، ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ: أَلِظُوا بِيَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ.

1492: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Ya zel celali vel ikram = Ey büyüklük ve ikram sahibi Allahım, sözlerinizi dualarınızda çok sık söyleyiniz. (Tirmizi, Deavat, 92)

1493 - وَعَنْ أَبِي أَمَامَةَ، ﷺ، قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ، ﷺ، بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ، لَمْ نَحْفَظْ مِنْهُ شَيْئًا، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دَعَوْتَ بِدُعَاءٍ كَثِيرٍ لَمْ نَحْفَظْ مِنْهُ شَيْئًا، فَقَالَ: أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا يَجْمَعُ ذَلِكَ كُلَّهُ؟ تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلْتُكَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدًا، ﷺ،

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ﷺ، وَأَنْتَ الْمُسْتَعَانُ، وَعَلَيْكَ الْبَلَاغُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

1493: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) pek çok dua okudu, fakat biz ondan hiçbir şey ezberleyemedik. Bunun üzerine, "Ya Rasulallah birçok dua okudun, biz onları ezberleyemedik" deyince Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: O duaların hepsini kapsayan bir duayı size öğreteyim mi? Öyleyse şöyle söyleyiniz. Allahumme innî es'eluke min hayri ma seeleke minhu nebiyyuke Muhammedun (sallallahu aleyhi vesellem) ve eûzü bike min şerri mesteâzeke minhü nebiyyüke Muhammedun (sallallahu aleyhi vesellem) ve entel müsteân ve aylekel belâğ ve la havle ve la kuvvete illa billah.=Allahım peygamberin senden istediği hayırları ben de isterim. Peygamberin Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'in sana sığındığı şeylerden biz de sana sığınırız. Yardım ancak senden beklenir, insanı dünya ve ahirette istediğine kavuşturacak olan da sensin. Her türlü güç ve kuvvet ancak Allah'ın yardımıyla kazanılabilir. (Tirmizi, Deavat, 89)

1494 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، ﷺ، قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ، ﷺ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ، وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ، وَالْفُوزَ بِالْجَنَّةِ، وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ.

1494: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in dualarından biri de şöyleydi: Allahumme inni eseluke mucibati rahmetike ve azaima mağfiratike ve's-selamete min külli ismin, ve'l-ganimete min külli birrin, vel-fevze bilcenneti, ve'n-necate mine'n-nar = Allahım senin rahmetini kazandıracak, bağışlamayı sağlayacak işler yapmayı, her günahı uzak durmayı, her iyiliği işlemeyi, cenneti kazanıp cehennemden kurtulmayı dilerim. (Hakim, el-Müstedrek, 1/525; Tirmizi, Vitir, 17; İbni Mace, İkame, 189)

BÖLÜM: 251

YANINDA OLMAYAN BİR KİMSEYE DUA ETMEK

قال الله تعالى: ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ﴾

"Bunlardan sonra gelenler şöyle yalvarırlar: Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla..." (59 Haşr, 10)

قال الله تعالى: ﴿وَاسْتَغْفِرْ لِدُنْيِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾

"Hem kendi kusurlarından ve hem de mü'min erkek ve kadınların kusur ve günahlarından dolayı bağışlanma dile." (47 Muhammed 19)

قال الله تعالى : ﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴾

Allah, İbrahim (a.s.)'dan bahsederek şöyle dediğini bize duyurur: "Hesabın görüleceği gün beni, anamı, babamı ve bütün mü'minleri bağışla." (14 İbrahim, 41)

1495 - وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه : أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، يَقُولُ : مَا مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ

يَدْعُو لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ إِلَّا قَالَ الْمَلَكُ : وَلَكَ بِمِثْلٍ .

1495: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: "Müslüman bir kimse yanında bulunmayan bir müslüman kardeşi için dua ederse, mutlaka melek de ona aynı şeyler sana da verilsin" diye mukabelede bulunur. (Müslim, Zikir, 86)

1496 - وَعَنْهُ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ . دَعْوَةُ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ

مُسْتَجَابَةٌ ، عِنْدَ رَأْسِهِ مَلَكٌ مُوَكَّلٌ كُلَّمَا دَعَا لِأَخِيهِ بِخَيْرٍ قَالَ الْمَلَكُ الْمُوَكَّلُ بِهِ : آمِينَ ، وَلَكَ بِمِثْلٍ .

1496: Yine Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururdu: Bir müslümanın yanında bulunmayan din kardeşine yapacağı dua kabul olunur. O müslüman din kardeşi için hayır dua ettikçe yanında bulunan görevli bir melek ona duan kabul olsun, aynı şeyler sana da verilsin diye dua eder. (Müslim, Zikir, 77)

BÖLÜM: 252

DUA İLE İLGİLİ BAZI MESELELER

1497 - عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ

مَعْرُوفٌ ، فَقَالَ لِضَاعِلِهِ : جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا ، فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ .

1497: Üsame ibni Zeyd (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular: "Kendisine iyilik eden bir kimse o iyiliği yapana = cezakallahu hayran = Allah seni hayırla mükafatlandırsın derse ona en iyi şekilde teşekkür etmiş olur." (Tirmizi, Birr, 87)

1498 - وَعَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَدْعُوا عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ ، وَلَا تَدْعُوا عَلَيَّ

أَوْلَادِكُمْ ، وَلَا تَدْعُوا عَلَيَّ أَمْوَالِكُمْ ، لَا تُؤَافِقُوا مِنَ اللَّهِ سَاعَةً ، يُسْأَلُ فِيهَا عَطَاءٌ ، فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ .

1498: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kendinize beddua etmeyiniz. Çocuklarınıza beddua

etmeyiniz. Mallarınıza da beddua etmeyiniz ki duaların kabul olunacağı bir saate rastlarsınız da bedduanız kabul olunmuş olur." (Müslim, Zühd, 74)

1499 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ .

1499: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kulun Rabbine en yakın olduğu an secde halidir. İşte orada çok dua ediniz." (Müslim, Salat, 215)

1500 - وَعَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ رَبِّي، فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي .

وَيَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ، أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمٍ، مَا لَمْ يَسْتَعْجَلْ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْاسْتِعْجَالُ؟ قَالَ: يَقُولُ: قَدْ دَعَوْتُ، وَقَدْ دَعَوْتُ، فَلَمْ أَرِ يَسْتَجِيبْ لِي، فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ، وَيَدْعُ الدُّعَاءَ .

1500: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Sizden birinizin acele etmedikçe duası kabul edilir, insan acele ederek işte ben Rabbime dua ettim de duamı kabul etmedi" der. (Buhari, Deavat, 22; Müslim, Zikr, 90)

Müslim'in diğer bir rivayeti de şu şekildedir:

"Bir kul günah olan ve akrabasıyla darılmasına yol açan birşey istemedikçe, bir de acele etmedikçe, duası mutlaka kabul olunur. Ya Rasûlallah, acele etmek ne demektir? diye sorulunca da şöyle buyurdu:

"Çok dua ettim, gerçekten dua ettim de duamın kabul edildiğini görmedim der, dileğinin gecikmesinden dolayı usanır ve duayı terk eder, işte acele etmek budur." (Müslim, Zikir, 92)

1501 - وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ رضي الله عنه قَالَ: قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمَعُ؟ قَالَ: جَوْفَ اللَّيْلِ الْآخِرِ وَدُبْرَ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوباتِ .

1501: Ebu Umame (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e, "Hangi dua çok iştilir(kabul) edilir?" diye soruldu da, "Gecenin son saatlerinde ve farz namazların arkasında yapılan dua" buyurdu. (Tirmizi, Deavat, 79)

1502 - وَعَنْ عَبْدِ بَنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٍ يَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا، أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا. مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ، أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمٍ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: إِذَا نَكَّرُ قَالَ: اللَّهُ أَكْثَرُ .

1502: Ubade ibni's-Samit (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Yeryüzünde bir müslüman Allah'tan birşey dilerse; günah bir şeyi istemediği akrabasıyla ilgiyi kesmeyi arzu etmediği sürece Allah, onun isteğini mutlaka yerine getirir veya ona vereceği şey kadar kötü bir şeyi kendisinden giderir." Orada bulunanlardan biri, "Öyle ise biz Allah'tan çok şey isteriz" deyince, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Allah'ın lütfu isteyeceğiniz şeylerden daha çoktur" buyurdu. (Tirmizi, Deavat, 115)

1503 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَاوَاتِ، وَرَبُّ الْأَرْضِ، وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ .

1503: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir keder ve üzüntü hissettiği zaman şöyle dua ederdi:

"La ilahe illallahu azimulhalim, la ilahe illallahu rabbul arşil azim la, ilahe illallahu rabbussemâvâti ve Rabbul ardı ve Rabbul arşil kerim = Büyüklük ve hilim sahibi olan Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Büyük arşın sahibi olan Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Göklerin Rabbi yerin Rabbi ve kerim arşın Rabbinden başka ibadete layık hiç bir ilah yoktur. (Buhari, Deavat, 27; Müslim, Zikir, 83)

BÖLÜM: 253

VELİLER VE KERAMETLERİ (ALLAH'IN GERÇEK MÜ'MİN KULLARINA İKRAMLARINDAN ÖRNEKLER.)

قال الله تعالى : ﴿ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾

"Unutmayın ki, Allah'a dost ve yakın olanların korkmaları için bir sebep yoktur. Onlar acı ve üzüntü de çekmeyeceklerdir. Onlar iman edip ve Allahtan korkup sakınanlardır. Onlar için hem bu dünya hayatında, hem de sonraki hayatta müjdeler var. Allah'ın va'dinde asla değişme yoktur. O verdiği sözü mutlaka yerine getirir. İşte büyük kurtuluş ve mutluluk da budur." (10 Yunus, 62-64)

قال الله تعالى : ﴿ وَهَؤُلَاءِ إِلَيْكَ بِجِدْعِ النَّخْلَةِ تَسَاقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا فَكَلِّبِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴾

"Hurma ağacını kendine doğru silkele ki, üzerine olgun, taze hurmalar dökülsün ve sonra da ye iç, doğacak olan bu çocuktan dolayı da, gözün aydın olsun! Ve insanlardan

birini görürsen, ona de ki: "Ben, o sınırsız rahmet sahibi için, bir süre konuşmaktan kaçınmaya söz verdim. Bu yüzden bu gün insanlardan hiçbir kimseyle konuşmayacağım." (19 Meryem, 25-26)

قال الله تعالى : ﴿ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾

"...Zekeriyya ne zaman O'nu mabette ziyaret ettiyse, yanında yiyecekler görür ve sorardı: "Ey Meryem, bunlar sana nereden geliyor?" Meryem: "Bunlar Allah'tandır, Allah dilediğine hesapsız rızık başışlar" diye cevap verdi." (3 Al-i İmran, 37)

قال الله تعالى : ﴿ وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَن كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَن يُضِلِّ فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعِيهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴾

"Madem onlardan ayrıldınız ve Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, sığınım mağaraya da Rabbiniz, rahmetiyle bir genişlik versin ve işinizde de size kolaylık sebepleri hazırlasın. Ve yıllarca güneşin doğarken, onların mağarasını sağ taraftan yalayıp geçtiğini, batarken de onlara dokunmadan sol yandan geçip gittiğini ve onların mağaranın genişçe bir bölümünde bulduklarını görürdün. İşte bu Allah'ın ayetlerinden (kerametlerinden) biriydi." (18 Kehf, 16-17)

1504 - وَعَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا أَنَاسًا فَقَرَاءَ وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَرَّةً: مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامٌ اثْنَيْنِ، فَلْيَذْهَبْ بِثَالِثٍ، وَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامٌ أَرْبَعَةٍ، فَلْيَذْهَبْ بِخَامِسٍ بِسَادِسٍ. أَوْ كَمَا قَالَ، وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ ﷺ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ، وَأَنْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ بِعَشْرَةٍ، وَأَنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ لَبِثَ حَتَّى صَلَّى الْعِشَاءَ، ثُمَّ رَجَعَ، فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللَّهُ. قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ: مَا حَبَسَكَ عَنِ أَضْيَافِكَ؟ قَالَ: أَوْ مَا عَشَيْتَهُمْ؟ قَالَتْ: أَبَوَا حَتَّى تَجِيءَ وَقَدْ عَرَضُوا عَلَيْهِمْ قَالَ: فَذَهَبْتُ أَنَا، فَاخْتَبَأْتُ، فَقَالَ: يَا غَنُتْرُ، فَجَدَّعَ وَسَبَّ، وَقَالَ: كُلُوا لَا هَنِيئًا، وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا، قَالَ: وَأَيْمُ اللَّهِ مَا كُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ إِلَّا رِيًّا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرُ مِنْهَا حَتَّى شَبِعُوا، وَصَارَتْ أَكْثَرُ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذَلِكَ، فَنَظَرَ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ لَامْرَأَتِهِ: يَا أُخْتُ بَنِي فِرَاسٍ، مَا هَذَا؟ قَالَتْ: لَا، وَقُرَّةَ عَيْنِي لَهِيَ الْآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِثَلَاثِ مَرَّاتٍ! فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ: إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ، يَعْنِي يَمِينَهُ. ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً، ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَصْبَحَتْ

عِنْدَهُ. وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِ عَهْدٍ، فَمَضَى الْأَجَلَ، فَتَفَرَّقْنَا اثْنِي عَشَرَ رَجُلًا، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ
أُنَاسٌ، اللَّهُ أَعْلَمُ كَمَ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ، فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ.

وَفِي رِوَايَةٍ: فَحَلَفَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَطْعَمُهُ، فَحَلَفَتِ الْمَرْأَةُ لَا تَطْعَمُهُ، فَحَلَفَ الضَّيْفُ - أَوْ
الْأَضْيَافُ - أَنْ لَا يَطْعَمَهُ، أَوْ يَطْعَمُوهُ حَتَّى يَطْعَمَهُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَذِهِ مِنَ الشَّيْطَانِ! فَدَعَا
بِالطَّعَامِ، فَأَكَلَ وَآكَلُوا، فَجَعَلُوا لَا يَرْفَعُونَ لُقْمَةً إِلَّا رَبَّتْ مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرُ مِنْهَا، فَقَالَ: يَا
أُخْتَ بَنِي فِرَاسٍ، مَا هَذَا؟ فَقَالَتْ: وَقَرَّةٌ عَيْنِي، إِنَّهَا الْآنَ لِأَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ أَنْ نَأْكُلَ، فَأَكَلُوا،
وَبَعَثَتْ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ إِنَّهُ أَكَلَ مِنْهَا.

وَفِي رِوَايَةٍ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ: دُونَكَ أَضْيَافُكَ، فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ،
فَأَفْرُغْ مِنْ قِرَاهِمُ قَبْلَ أَنْ أَجِيءَ، فَاذْطَلِقْ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَأَتَاهُم بِمَا عِنْدَهُ، فَقَالَ: اطْعَمُوا، فَقَالُوا:
أَيْنَ رَبُّ مَنْزِلِنَا؟ قَالَ: اطْعَمُوا، قَالُوا: مَا نَحْنُ بِأَكْلِينَ حَتَّى يَجِيءَ رَبُّ مَنْزِلِنَا، قَالَ: اقْبَلُوا عَنَّا
قِرَاكُمُ، فَإِنَّهُ إِنْ جَاءَ وَلَمْ تَطْعَمُوا، لِنَلْقَيْنَ مِنْهُ، فَأَبَوْا، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ يَجِدُ عَلَيَّ، فَلَمَّا جَاءَ تَنَحَّيْتُ
عَنَّهُ، فَقَالَ: مَا صَنَعْتُمْ؟ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَسَكَتُ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ
فَسَكَتُ فَقَالَ: يَا غُنْثَرُ، أَقَسَمْتُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ تَسْمَعُ صَوْتِي لَمَّا جِئْتُ! فَخَرَجْتُ، فَقُلْتُ: سَلْ
أَضْيَافُكَ، فَقَالُوا: صَدَقَ، أَنَا نَا بِهِ. فَقَالَ: إِنَّمَا أَنْتَظَرْتُمُونِي، وَاللَّهِ، لَا أَطْعَمُهُ اللَّيْلَةَ، فَقَالَ
الْآخَرُونَ: وَاللَّهِ لَا نَطْعَمُهُ حَتَّى تَطْعَمَهُ، فَقَالَ: وَيَلَكُمْ مَا لَكُمْ لَا تَقْبَلُونَ عَنَّا قِرَاكُمُ؟ هَاتِ
طَعَامَكَ، فَجَاءَ بِهِ، فَوَضَعَ يَدَهُ، فَقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ. الْأُولَى مِنَ الشَّيْطَانِ، فَأَكَلَ وَآكَلُوا.

1504: Ebu Muhammed Abdurrahman ibni Ebu Bekir es-Siddik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir:

Medine Mescidinde barınan insanlar(suffe ehli) fakir kimselerdi. Bir seferinde Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"İki kişilik yemeği olan bu insanlardan bir üçüncüsünü, dört kişilik yemeği olan da bir beşincisini, hatta altıncı kimseyi yemeğe götürsün" buyurdu veya buna benzer bir söz söyledi. Ebubekr Sufe ehlinden üç kişiyi davet etti, Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem) on kişiyi alıp evine göyürdü. Ebubekr(misafirlerini evinde bırakarak) Resulullahın(evine gidip) yanında akşam yemeğini yedi. Sonra yatsı namazını kılınca kadar Resulullahın yanında kaldı. Yatsıyı kıldıktan sonra tekrar resulullahın evine gitti.. Gece hayli ilerledikten sonra eve geldi. Hanımı Ebubekre ; "Seni misafirlerin yanında bulunmaktan alı koyan neydi?" diye sordu. Ebubekr (Allah Ondan razı olsun): "Onlara akşam hâlâ yemeğini takdim etmedin mi?" diye çıkışıp hanımına sordu. . O da: Sen gelmedikce yemek yemiyeceklerini söylediler. Yemek çıkardık, kabul etmediler. dedi

_na: "Seni misâfirlerinin yanında bulunmaktan alıkoyan nedir?" diye sordu. (Abdü'r-Rahmân b. Ebî Bekr radiya'llâhu anhümâ) der ki: Ben savuþup saklandým: O bana:

"Behey nâkes herif." di(ye hitâbet)ti. Södüp saydý. Sonra hiddetle: "Ýçinize sinmez olsun, yeyiniz. Ben bu yemekten vallah yemiyeceđim." dedi.

Hadisi rivayet eden Hz. Ebubekir'in oğlu Abdurrahman diyor ki:

Ben ortalıktan savuşup saklandım, babam bana hiddet ve şiddetle: "Behey anlayışsız adam" diye sövüp saydı ve "İçinize sinmesin, yiyin. Vallahi ben bu yemekten yemiyeceğim" dedi.

Abdurrahman der ki, "Allah'a yemin ederim ki bizim her el uzattığımız lokmanın altından yemek daha da artıyordu. Nihayet misafirler doydular, yemek de ilk getirildiğinden daha fazla olarak ortada duruyordu.

Ebubekir yemeğe baktı, olduğu gibi duruyordu. Hanımına hitaben, "Ey Beni firasın kız kardeşi, bu ne hal?" dedi. Hanımı da, "Gözümün nuruna yemin ederim ki, yemek şimdi öncekinden üç misli fazladır" dedi. Bunun üzerine Ebubekir o yemekten yedi ve ettiği yemini kastederek, "O olan şey şeytandandı." O yemekten bir lokma aldıktan sonra geri kalanı peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'e gönderdi. Yemek orada sabaha kadar durdu. Bizimle bir topluluk arasında sözleşmemiz vardı, sözleşmenin süresi bittiği için o topluluk Medine'ye gelmişlerdi. İçlerinden sözcü olarak on iki kişi ayırdık. Herbiriyle beraber kaç kişinin bulunduğunu Allah bilir. İşte onların hepsi de o yemekten yediler.

Buhari'nin diğer bir rivayetinde de şöyle denilmiştir:

Misafirlerin kendisi gelmedikçe yemek yemek istemediklerini öğrenen Ebubekir de o yemekten yemeyeceğine yemin etti. Hanımı da o yemeyince yemeyeceğine yemin etti. Misafir ve misafirler de zaten sofraya oturmayacaklarına yemin etmişlerdi. Bunun üzerine Ebu Bekir: "Başlangıçta yaptığım yemin şeytandandır. Haydi buyurun yemeğe" dedi, kendisi de misafirler de yediler. Her el uzattıkları lokmanın altından yemek çoğalıyordu. Bunun üzerine Ebubekir hanımına,

"Ey benî Firas'ın kardeşi, bu ne hal?" dedi, o da: "Gözümün nuruna yemin ederim ki şu anda yemek ilk halinden daha fazladır" dedi. Oradakiler yediler, kalan yemeği Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a gönderdiler. Hadisi rivayet eden Abdurrahman, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in de bu yemekten yediğini haber verdi. (Buhari, Edeb, 87)

Buhari'nin değişik bir rivayetinde şöyle anlatılmaktadır:

Ebubekir oğlu Abdurrahman'a:

"Ben peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gideceğim, ben gelinceye kadar misafirlerin hizmetinde bulun ve yemeklerini yedirmiş ol" diye tenbihte bulundu. Abdurrahman misafirlere yemeği getirip, buyurunuz deyince, onlar, "Bu evin sahibi nerede?" dediler. Abdurrahman da: "Siz buyurun yiyin" dediler. Onlar da ev sahibi gelmeyinceye kadar biz yemeyiz" dediler. Abdurrahman yemeğinizi lütfen yiyiniz, eğer babam geldiğinde sizler yemek yememiş olursanız, bana darılır, kızabilir diye ısrar ettiyse de misafirleri yemek yemekten çekindiler.

Babam geldiğinde bana fena halde çıkışacağını bildiğim için o gelince hemen savuşup bir yere gizlendim. Babam gelir gelmez, "Misafirlere ne yaptınız?" diye sordu. Durumu haber verdiler. Bunun üzerine "Abdurrahman!" diye bana seslendi, cevap vermedim, sonra

tekrar "Abdurrahman" diye bağırdı, ben yine ses vermedim. Bu sefer, "Behey anlayışsız adam, sesimi duyuyorsan Allah aşkına gel" dedi, ben de yanına gelip, "Benim kusurum yok, istersen misafirlere sor" dedim. Misafirler de:

"Abdurrahman doğru söylüyor, bize yemek getirdi, ama biz yemedik" dediler. Bunun üzerine "Demek beni beklediniz, Vallahi ben de bu gece bu yemeği yemeyeceğim işte" dedi. Onlar da:

"Allah'a yemin ederiz ki, sen yemezsen biz de yemeyiz dediler." Ebubekir: "Allah iyiliğinizi versin size ne oluyor ki hazırlanan yemeği kabul edip yemiyorsunuz? Haydi buyurun yemeğe" dedi. Babam besmele çekerek yemeğe yöneldi. Kızgınlığından dolayı başta ettiğim yemin şeytandandır deyip yemeği yedi, misafirler de yediler. (Buhari, Edeb, 88)

1505 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَقَدْ كَانَ فِيمَا قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَّمِ

نَاسٌ مُّحَدِّثُونَ، فَإِنْ يَكُ فِي أُمَّتِي أَحَدٌ، فَإِنَّهُ عُمَرُ.

1505: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Sizden önce yaşamış ümmetler içinde kendilerine Allah tarafından ilham edilen kimseler vardı. Şayet ümmetimin içinde de onlardan biri varsa hiç şüphesiz o, Ömer ibni Hattab'tır." (Buhari, Fezailu'l-ashab, 6)

1506 - وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: شَكَأَ أَهْلُ الْكُوفَةِ سَعْدًا، يَعْنِي: ابْنَ

أَبِي وَقَّاصٍ، رضي الله عنه، إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، رضي الله عنه، فَعَزَلَهُ وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عَمَّارًا، فَشَكَوْا حَتَّى ذَكَرُوا أَنَّهُ لَا يُحْسِنُ يُصَلِّي، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ، إِنَّ هَؤُلَاءِ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ لَا تُحْسِنُ تُصَلِّي، فَقَالَ: أَمَّا أَنَا، وَاللَّهِ فَإِنِّي كُنْتُ أَصَلِّي بِهِمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ، ﷺ لَا أَخْرِمُ عَنْهَا، أَصَلِّي صَلَاةَ الْعِشَاءِ فَأَرْكُدُ فِي الْأُولِيِّينَ، وَأَخْفُ فِي الْأُخْرِيِّينَ، قَالَ: ذَلِكَ الظَّنُّ بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ، وَأَرْسَلَ مَعَهُ رَجُلًا، أَوْ رَجَالًا، إِلَى الْكُوفَةِ يَسْأَلُ عَنْهُ أَهْلَ الْكُوفَةِ، فَلَمْ يَدْعَ مَسْجِدًا إِلَّا سَأَلَ عَنْهُ، وَيُتَنُونَ مَعْرُوفًا، حَتَّى دَخَلَ مَسْجِدًا لِبَنِي عَبْسٍ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ، يُقَالُ لَهُ: أُسَامَةُ بْنُ قَتَادَةَ، يُكْنَى أَبَا سَعْدَةَ، فَقَالَ: أَمَّا إِذْ تَشَدَّدْنَا فَإِنَّ سَعْدًا كَانَ لَا يَسِيرُ بِالسَّرِيَّةِ. وَلَا يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ، وَلَا يَعْدِلُ فِي الْقَضِيَّةِ، قَالَ سَعْدٌ: أَمَّا وَاللَّهِ لَأَدْعُونَ بِثَلَاثٍ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ هَذَا كَاذِبًا، قَامَ رِيَاءً، وَسُمْعَةً، فَأَطِلْ عُمُرَهُ، وَأَطِلْ فَقْرَهُ، وَعَرِّضْهُ لِلْفِتَنِ. وَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ إِذَا سُئِلَ يَقُولُ: شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُونٌ، أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعْدٍ.

قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرِ الرَّأْوِي عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ: فَأَنَا رَأَيْتُهُ بَعْدَ قَدْ سَقَطَ حَاجِبَاهُ

عَلَى عَيْنَيْهِ مِنَ الْكِبَرِ، وَإِنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ لِلْجَوَارِي فِي الطَّرِيقِ فَيَعْمُرُهُنَّ.

1506: Cabir ibni Semurate (Allah Onlardan razı olsun) demiştir ki: Kufeliler Halife Hazreti Ömer'e Sa'd ibni Ebi Vakkas'ı şikayet ettiler de Ömer Sa'd'ı valilikten azledip Ammar ibn Yasir'i Kufe'ye vali tayin etti. Kufeliler Sa'd hakkındaki şikayetlerini o kadar ileri

götürüp namaz kılmasını bile bilmiyor demeye kadar ithamda bulunmuşlardı. Ömer adam gönderip Sa'd'ı Medine'ye getirtti ve:

"Ey Ebu İshak, bu adamlar senin namaz kıldırılmayı bile bilmediğini iddia ediyorlar" dedi. Bunun üzerine Sa'd ibni Ebî Vakkas:

"Allah'a yemin ederim ki ben onlara Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın namazı gibi namaz kıldırırım ve ondan hiçbir şeyi noksan yapmadım. Yatsı namazını kıldırırken ilk iki rekatta ayakta çok durur, son iki rekâtı da hafif tutarım" dedi.

Ömer: "Zaten senden beklediğimiz de bu idi" dedikten sonra meseleyi tahkik için birkaç kişiyle birlikte Sa'd'ı Kufe'ye gönderdi.

Görevli kişi veya kişiler Kufelilerden Sa'd'ın durumunu soruşturdu, bütün mescidlere gidip oraların cemaatlerinden Sa'd'ın halini sordu. Onlar da Sa'd hakkında hep övgü dolu sözler söylediler. En sonunda Absoğulları mescidine gitti ve herkesin Sa'd hakkında bildiklerini söylemeye davet etti. Onlar arasından Ebu Sa'de diye anılan Usame ibni Katade kalktı ve şöyle dedi:

"- Madem bize Allah adını verdin, söyleyelim. Sa'd askeri birliklerle birlikte harbe gitmez, mal taksiminde eşitlik gözetmez ve adaletle hükmetmez" dedi. Bunun üzerine Sa'd şöyle dedi: "Madem ki böyle söyledin, ben de senin hakkında üç dua edeceğim, dinle: "Allahım senin bu kulun bu söylediklerinde yalancı ise ve söylediklerini gösteriş ve şöhret için söylüyorsa, onun ömrünü uzat, fakirliğini artır ve fitnelere uğrat" dedi. Sonraları o adama halinden sorulduğunda, "Kocamış, fitneye uğramış, zavallı bir ihtiyarım ben. Sa'd'ın bedduasına uğradım" diye cevap verirdi.

Hadisi Cabir'den rivayet eden Abdulmelik ibni Umeyr der ki: "Daha sonraları o ihtiyarı ben de gördüm. Yaşlılıktan dolayı kaşları gözlerinin üzerine sarkmış olduğu halde yolda rast geldiği kızlara sataşır ve onları çimdiklerdi." (Buhari, Ezan, 95; Müslim, Salat, 158)

1507 - وَعَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نُفَيْلٍ، ﷺ، خَاصَمَتْهُ أُرْوَى بِنْتُ أَوْسٍ إِلَى مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ، وَادَّعَتْ أَنَّهُ أَخَذَ شَيْئًا مِنْ أَرْضِهَا، فَقَالَ سَعِيدٌ: أَنَا كُنْتُ أَخَذْتُ مِنْ أَرْضِهَا شَيْئًا بَعْدَ الَّذِي سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: مَاذَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا، طَوَّقَهُ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ. فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ: لَا أَسْأَلُكَ بَيِّنَةً بَعْدَ هَذَا، فَقَالَ سَعِيدٌ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ كَاذِبَةً، فَأَعْمِ بَصَرَهَا، وَاقْتُلْهَا فِي أَرْضِهَا، قَالَ: فَمَا مَاتَتْ حَتَّى دَهَبَ بَصَرُهَا، وَبَيْنَمَا هِيَ تَمْشِي فِي أَرْضِهَا إِذْ وَقَعَتْ فِي حُفْرَةٍ فَمَاتَتْ.

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بِمَعْنَاهُ، وَأَنَّهُ رَأَاهَا عَمِيَاءَ تَلْتَمِسُ الْجُدْرَ تَقُولُ: أَصَابَتْني دَعْوَةُ سَعِيدٍ، وَأَنَّهُا مَرَّتْ عَلَيَّ بِئْرِ فِي الدَّارِ الَّتِي خَاصَمْتُ فِيهَا، فَوَقَعْتُ فِيهَا، فَكَانَتْ قَبْرَهَا.

1507: Urve ibni'z-Zübeyr'den rivayet edildiğine göre Erva binti Evs kendi arazisinden bir parçayı gasbettiği iddiasıyla Said ibni Zeyd ibni Amir ibni Nufeyl (Allah Ondan razı

olsun)'ı Medine valisi Mervan ibni'l-Hakem'a şikayet etti. Bu şikayet üzerine Said, "Ben bu konuda Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in söylediklerini dinledikten sonra onun hakkını üzerime geçirir miyim hiç!" dedi. Mervan:

"- Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den ne duydun?" diye sorunca, o da:

"- Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın "Kim haksız olarak başka birinin toprağından bir karış zorla yani zülümle alırsa o yerin yedi katı o kişinin boynuna halka gibi geçirilir" buyurduğunu işittim. Bunun üzerine Mervan Said'e hitaben, "Artık senden bundan başka bir delil istemiyorum" dedi. İş bu noktaya gelince Said:

"- Allahım, eğer bu kadın yalancı ise sen onun gözünü kör et ve kendisini de o arsasında öldür" diye beddua etti. Hadisi rivayet eden Urve şöyle diyor: "O kadın ölmezden önce gözleri kör oldu ve bir gün o dava konusu arazide gezinirken bir çukura düşüp öldü." (Buhari, Bedu'l-Halk, 2; Müslim, Musakat, 139)

Müslimden Muhammed bin Zeyd bin Abdullah Bin Ömerden gelen bir rivayete şöyledir: . Hadisi rivayet eden Urve Kadının kör olduğunu ve duvarlara tutunarak; Saidin bana ettiği bedduası kabul oldu, dediğini Saidle çekişip dava konusu olan evin koyusunu uğrarken içine düşüp öldüğünü, ve o ev ona mezar olduğunu gördüğünü söyler.

1508 - وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ أَحَدٌ دَعَانِي أَبِي مِنَ اللَّيْلِ فَقَالَ: مَا أُرَانِي إِلَّا مَقْتُولًا فِي أَوَّلِ مَنْ يَقْتُلُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، وَإِنِّي لَا أَتْرُكُ بَعْدِي أَعَزَّ عَلَيَّ مِنْكَ غَيْرَ نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَإِنْ عَلَيَّ دَيْنًا فَاقْضِ، وَأَسْتَوْصِ بِأَخَوَاتِكَ خَيْرًا. فَأَصْبَحْنَا، فَكَانَ أَوَّلَ قَتِيلٍ، وَدَفَنْتُ مَعَهُ آخِرَ فِي قَبْرِهِ، ثُمَّ لَمْ تَطْبُ نَفْسِي أَنْ أَتْرُكَهُ مَعَ آخَرَ، فَاسْتَخْرَجْتُهُ بَعْدَ سِتَّةِ أَشْهُرٍ، فَإِذَا هُوَ كَيَوْمٍ وَضَعْتُهُ غَيْرَ أَذْنِهِ، فَجَعَلْتُهُ فِي قَبْرِ عَلِيٍّ حِدَةً.

1508: Cabir ibni Abdullah (Allah Onlardan razı olsun) şöyle dedi: Uhud savaşı hazırlığında geceleyin babam beni çağırdı ve "Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından şehid düşeceklerin ilki ben olacağımı zannediyorum. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hariç benim geride bırakacağım en değerli kimse sensin, borçlarım var. Onları öde. Kardeşlerine daima iyi davran" dedi. Sabahleyin babam ilk şehid düşen kimse oldu. Başka bir şehid ile birlikte onu bir kabre defnettim. Sonra bir başka şehidle onu aynı kabirde bırakmayı içime sindiremedim, onu altı ay sonra mezarından çıkartım kulağının bir kısmı hariç tüm vücudu kendisini kabre koyduğum günkü gibiydi. Onu yalnız başına bir kabre koydum." (Buhari, Cenaiz, 78)

1509 - وَعَنْ أَنَسٍ ﷺ: أَنَّ رَجُلَيْنِ مِنَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ وَمَعَهُمَا مِثْلُ الْمِصْبَاحَيْنِ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا، فَلَمَّا افْتَرَقَا، صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَاحِدٌ حَتَّى آتَى أَهْلَهُ.

رواه البخاري من طرق. وفي بعضها أن رجلين أسيد بن حضير. وعباد بن بشر رضي الله

عنهما.

1509: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından iki kişi karanlık bir gecede Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanından çıktılar. Önlerinde meşale gibi iki ışık meydana geldi. Birbirlerinden ayrılıp evlerine varıncaya kadar da bu ışık onların yollarını aydınlatıyordu. (Buhari, Salat, 79)

Başka bir rivayette bu iki sahabeden birisi, Useyd bin Hudeyr diğeri ise, Ubad bin Bişr (Allah Onlardan razı olsun) olduğudur.

1510 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رضي الله عنه، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ رَهْطٍ عَيْنًا سَرِيَّةً، وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَاصِمَ بْنَ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ، رضي الله عنه، فَاَنْطَلَقُوا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالْهَدَاةِ، بَيْنَ عُسْفَانَ وَمَكَّةَ، ذُكِرُوا لِحَيٍّ مِنْ هُدَيْلٍ يُقَالُ لَهُمْ: بَنُو لِحْيَانَ، فَتَفَرُّوا لَهُمْ بِقَرِيبٍ مِنْ مِائَةِ رَجُلٍ رَامٍ، فَاقْتَصُّوا آثَارَهُمْ، فَلَمَّا أَحَسَّ بِهِمْ عَاصِمٌ وَأَصْحَابُهُ، لَجَأُوا إِلَى مَوْضِعٍ، فَأَحَاطَ بِهِمُ الْقَوْمُ، فَقَالُوا: انْزَلُوا، فَأَعْطُوا بِأَيْدِيكُمْ، وَلَكُمْ الْعَهْدُ وَالْمِيثَاقُ أَنْ لَا نَقْتُلَ مِنْكُمْ أَحَدًا، فَقَالَ عَاصِمُ بْنُ ثَابِتٍ: أَيُّهَا الْقَوْمُ أَمَا أَنَا، فَلَا أَنْزِلُ عَلَى ذِمَّةِ كَافِرٍ: اللَّهُمَّ أَخْبِرْ عَنَّا نَبِيَّكَ، ﷺ، فَرَمَوْهُمْ بِالنَّبْلِ فَقَتَلُوا عَاصِمًا، وَنَزَلَ إِلَيْهِمْ ثَلَاثَةٌ نَفَرٍ عَلَى الْعَهْدِ وَالْمِيثَاقِ، مِنْهُمْ حُبَيْبٌ، وَزَيْدُ بْنُ الدَّثَنَةِ وَرَجُلٌ آخَرٌ. فَلَمَّا اسْتَمَكَّنُوا مِنْهُمْ أَطْلَقُوا أَوْتَارَ قَسِيهِمْ، فَرَبَطُوهُمْ بِهَا. قَالَ الرَّجُلُ الثَّالِثُ: هَذَا أَوَّلُ الْعَدْرِ وَاللَّهُ لَا أَصْحَبَكُمْ إِنَّ لِي بِهِمْ لَأَسْوَأَ، يَرِيدُ الْقَتْلَى، فَجَرَّوهُ وَعَالَجُوهُ، فَأَبَى أَنْ يَصْحَبَهُمْ، فَقَتَلُوهُ، وَأَنْطَلَقُوا بِحُبَيْبٍ، وَزَيْدِ بْنِ الدَّثَنَةِ، حَتَّى بَاعُوهُمَا بِمَكَّةَ بَعْدَ وَقْعَةِ بَدْرٍ، فَابْتَعَ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ عَامِرِ بْنِ نَوْفَلِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ حُبَيْبًا، وَكَانَ حُبَيْبٌ هُوَ قَتَلَ الْحَارِثَ يَوْمَ بَدْرٍ، فَلَبِثَ حُبَيْبٌ عِنْدَهُمْ أَسِيرًا حَتَّى أَجْمَعُوا عَلَى قَتْلِهِ، فَاسْتَعَارَ مِنْ بَعْضِ بَنَاتِ الْحَارِثِ مُوسَى يَسْتَحِدُّ بِهَا فَأَعَارَتْهُ، فَدَرَجَ بَنِيُّ لَهَا وَهِيَ غَافِلَةٌ حَتَّى أَتَاهُ، فَوَجَدَتْهُ مُجْلِسَهُ عَلَى فَخْدِهِ وَالْمُوسَى بِيَدِهِ، فَضَرَعَتْ فَرْعَةً عَرَفَهَا حُبَيْبٌ. فَقَالَ: أَتَخْشَيْنَ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ مَا كُنْتُ لِأَفْعَلَ ذَلِكَ! قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ أَسِيرًا خَيْرًا مِنْ حُبَيْبٍ، فَوَاللَّهِ لَقَدْ وَجَدْتُهُ يَوْمًا يَأْكُلُ قِطْفًا مِنْ عَنَبٍ فِي يَدِهِ وَأَنَّهُ لَمُوثِقٌ بِالْحَدِيدِ وَمَا بِمَكَّةَ مِنْ ثَمَرَةٍ، وَكَانَتْ تَقُولُ: إِنَّهُ لِرَزْقٍ رَزَقَهُ اللَّهُ حُبَيْبًا، فَلَمَّا خَرَجُوا بِهِ مِنَ الْحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ فِي الْحِلِّ، قَالَ لَهُمْ حُبَيْبٌ: دَعُونِي أَصْلِي رَكَعَتَيْنِ، فَتَرَكَوهُ، فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ لَوْلَا أَنْ تَحْسَبُوا أَنَّ مَا بِي جَزَعٌ لَزِدْتُ. اللَّهُمَّ أَحْصِهِمْ عَدَدًا، وَاقْتُلْهُمْ بِدَدًا، وَلَا تُبْقِ مِنْهُمْ أَحَدًا، وَقَالَ:

فَلَسْتُ أَبَالِي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِمًا   عَلَى أَيِّ جَنْبٍ كَانَ اللَّهُ مَصْرَعِي
وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأْ   يُبَارِكُ عَلَى أَوْصَالِ شِلْوٍ مُمَزَّعٍ

وَكَانَ حُبَيْبٌ هُوَ سَنٌّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ قُتِلَ صَبْرًا الصَّلَاةَ، وَأَخْبَرَ - يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ - أَصْحَابَهُ يَوْمَ أُصِيبُوا خَبَرَهُمْ، وَبَعَثَ نَاسًا مِنْ قُرَيْشٍ إِلَى عَاصِمِ بْنِ ثَابِتٍ حِينَ حَدَّثُوا أَنَّهُ قُتِلَ أَنْ

يُؤْتُوا بِشَيْءٍ مِنْهُ يُعْرَفُ، وَكَانَ قَتْلَ رَجُلًا مِنْ عِظَمَائِهِمْ، فَبَعَثَ اللَّهُ لِعَاصِمٍ مِثْلَ الظِّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ
فَحَمَّتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ، فَلَمْ يَقْدِرُوا أَنْ يَقْطَعُوا مِنْهُ شَيْئًا.

1510: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Uhud savaşından sonra Adal ve Kare kabileleri peygamberimize adamlar gönderip İslamı kabul ettiklerini ve İslam müşidlerine ihtiyaçları bulunduğunu bildirmeleri üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara on kişi gönderip başlarına da Asım ibni Sabit'i komutan tayin etti. Bunlar Usfan ile Mekke arasında bulunan Hudat denilen yere ulaştıklarında, bunların hareketi müşrikler tarafından Huzeyl kabilesinin bir kolu olan Lihyan oğulları kabilesine haber verilmişti. Lihyan oğulları yüze yakın okçudan oluşan bir grupla onları takibe aldılar. Asım ve on arkadaşı takibe alındıklarını farkedince, kendilerini savunabilecekleri yüksekçe bir yere sığındılar ama düşmanlar onları çepeçevre kuşatmışlardı ve:

" İnin aşağı, elinizdeki silahları bırakıp teslim olun, hiçbirinizi öldürmeyeceğiz, söz veriyoruz" dediler. Bunun üzerine Asım:

" Arkadaşlar ben bir kafirin sözüne güvenerek aşağı inmem" dedi. "Allah'ım durumumuzu peygambere bildir" diye dua etti. Bunun üzerine düşmanlar Asım'ı ve beraberindeki altı kişiyi oklarıyla şehid ettiler. Bunlardan Hubeyb, Zeyd ibni Desine ve Abdullah ibni Tarık verilen söze güvenerek teslim oldular. Müşrikler de bu üç kişiyi ellerine geçirince yay telleriyle ellerini bağlamaya kalkışınca Abdullah ibni Tarık, "Bu bize yapılan ilk kalleşiktir, size asla teslim olmayacağım. Bu şehidler buna güzel örnektir" diye direndi. Onu zorla sürükleyip götürmek istedilerse de şiddetle karşı koyduğu için onu da şehid ettiler. Hubeyb ve Zeyd ibni Desine'yi götürüp Bedir Savaşından sonra Mekke'de sattılar. Bedir savaşında Hubeyb tarafından babası öldürülmüş olan Haris ibni Amir ibni Nevfel ibni Abdimenaf'ın oğulları Hubeyb'i satın aldılar. Kendisini öldürmeye karar verdikleri güne kadar onların elinde esir olarak kaldı. Bu esirlik günlerinde Hubeyb kasık traşı olmak için Haris'in kızlarından birinden emanet bir ustura istedi. O da verdi. Bir ara annesinin gafletinden yararlanan küçük çocuk, Hubeyb'in yanına sokuldu. Hubeyb'in elinde ustura olduğu halde çocuğu dizine oturttuğunu görünce, kadın son derece telaşlanıp korkmuştu. Kadının telaş ve korkusunu sezen Hubeyb ona: "Çocuğunu öldüreceğimden mi endişeleniyorsun? Korkma ben bunu yapmam" dedi.

Kadın şöyle anlatıyor: "Allah'a andolsun ki hayatımda Hubeyb'ten daha iyi bir esir görmedim. Vallahi ben onu zincire bağlı olduğu ve Mekke'de hiçbir meyvenin bulunmadığı bir zamanda salkımla üzüm yerken gördüm. Bu Allah tarafından Hubeyb'e verilen bir rızıktı."

Haris'in oğulları onu öldürmek için Harem bölgesinin dışına Hill denilen (Ten'im)'e çıkardıklarında Hubeyb onlara, "Müsaade edin de iki rekat namaz kılayım" dedi. Bıraktılar. Hubeyb iki rekat namaz kıldı ve sonra, "Allah'a yemin ederim ki ölümden korktuğumu zannetmeyeceğinizi bilsem bu namazı daha da

uzatırdım" dedi ve: "Allah'ım! Bunların hepsini say (herbirini tek tek perişan et.) Canlarını al, hiçbirini sağ bırakma" diye dua edip şu beyitleri okudu:

Müslüman olarak öldürüldükten sonra

Nasıl ölürsem öleyim asla dert etmem

Bu ölüm O'nun zâtı(nın rızası) yolundadır, dilerse O

Parçalanmış vücudumun uzuvların eklemeleri üzerine bereket verir.

Böylece Hubeyb idam edilecek her müslüman için iki rekat namaz kılma adetini ilk başlatan kimse oldu.

Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) düşman tarafından kuşatıldıkları an bu on kişinin başına gelenleri vahyi ilahi ile ashabına haber vermişti. Asım ibni Sabit'in şehid olduğunu haber alan Kureyş'in ileri gelenleri Bedir savaşında kendilerinden Ukbe ibni Ebi Muayt'ı öldürmüş olması hasebiyle, vücudundan onu tanıtıcı bir parça kesip getirsinler diye adam göndermişlerdi. Bunun üzerine Allah, Asım'ı korumak için bir arı sürüsü gönderdi. Bu arılar gönderilen adamları cesede yaklaştırmadılar. Bu yüzden cesetten bir parça kesemediler. (Buhari, Cihad, 170)

1511 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَا سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ لَشَيْءٍ قَطُّ: إِنِّي لِأُظَنُّهُ كَذَا إِلَّا كَانَ كَمَا يَظُنُّ.

1511: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir:

Babam Ömer (Allah Ondan razı olsun) birşey hakkında "Ben şöyle düşünüyorum" dedi mi, o şey gerçekten onun düşündüğü gibi gerçekleşirdi. (Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 34)

BÖLÜM: 254

SAKINILMASI GEREKEN ŞEYLER

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴾

"Ey iman edenler! Birbiriniz hakkında yersiz zanda bulunmaktan kaçınınız, çünkü bazı zan ve şüphe vardır ki, günahtır. Birbirinizin gizli yönlerini araştırmayınız ve birbirinizi arkadan çekiştirmeyiniz. Biriniz ölü kardeşinin etini yemek ister mi? Hayır, siz ondan iğrenirsiniz. Öyleyse adam çekiştirmekten de öylece iğrenin ve yolunuzu Allah'ın kitabıyla bulmaya çalışınız. Şüphesiz Allah tevbeleri kabul eden ve acıyandır." (49 Hucurat, 12)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi tüm yaptıklarından sorumludurlar. Kıyamette sorguya çekilecektir." (17 İsrâ, 36)

قال الله تعالى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾

"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen, dediklerini zapteden bir melek hazır bulunmasın." (50 Kaf, 18)

1512 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، فَلْيَقُلْ خَيْرًا، أَوْ لِيَصْمُتْ.

1512: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse mutlaka hayır söylesin veya sussun." (Buhari, Edeb, 31; Müslim, İman, 74)

1513 - وَعَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْمُسْلِمِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ.

1513: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü, hangi müslüman daha değerlidir?" diye sordum. "Dilinden ve elinden müslümanların zarar görmediği kimsedir" cevabını verdi. (Buhari, İman, 4-5; Müslim, İman, 64)

1514 - وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لِحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ.

1514: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Kim bana iki çenesi arasındaki dili ile, iki bacağı arasındaki tenasül uzvunu kötülüklerden koruma sözü verirse ben de ona cennet hakkında garanti veririm." (Buhari, Rikak, 3)

1515 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَّبِعُنُ فِيهَا، يَزُلُّ بِهَا إِلَى النَّارِ أَوْ يَبْعُدُ مِمَّا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ.

1515: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'den şöyle işittiğini nakletmiştir: "Kul iyice düşünmeden söylediği bir söz yüzünden cehennemin doğu ile batı arasından daha uzak bir derinliğine kayıverir." (Buhari, Rikak, 23; Müslim, Zühd)

1516 - وَعَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى مَا يُلْقِي لَهَا بَلَاءً يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ، وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ تَعَالَى لَا يُلْقِي لَهَا بَلَاءً يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ.

1516: Yine Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır:

"Bir kulu önem vermeyerek söylediği Allah rızasına uygun bir söz yüzünden Allah derecesini yükseltir. Bir başka kul da yine önem vermeyerek Allah'ın öfkelenmesini gerektirecek bir söz yüzünden cehennemin dibine indirir." (Buhari, Rikak, 23)

1517 - وَعَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ بِلَالِ بْنِ الْحَارِثِ الْمَزْنِيِّ رضي الله عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللَّهُ لَهُ بِهَا رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَاهُ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ مَا كَانَ يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللَّهُ لَهُ بِهَا سَخَطَهُ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَاهُ .

1517: Ebu Abdurrahman Bilal ibni'l-Haris el-Müzeni (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse Allah'ın sevdiği bir sözü söyler de o söz ile Allah'ın rızasına ulaşabileceğini zannetmez. Halbuki Allah o hayırlı söz sebebiyle kıyamete kadar o kimseden razı olur." Yine bir adam da vardır ki Allah'ın gazabını gerektirir bir söz söyler fakat o sözün kendisini Allah'ın gazabına çarptıracağını zannetmez. Oysa Allah o kimseye kıyamete kadar öfkelenir." (Muvatta, Kelam, 5)

1518 - وَعَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنِي بِأَمْرٍ أَعْتَصِمُ بِهِ قَالَ: قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ، ثُمَّ اسْتَقِمْ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخَوْفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا .

1518: Süfyan ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü, bana sınımsız sarılacağım bir iş haber ver" dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Rabbim Allah'tır de, sonra da dosdoğru ol" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Rasulü, hakkımda korkulacak şeyin en tehlikelisi nedir?" dedim. Mübarek dilini eliyle tutarak "İşte budur" buyurdular. (Tirmizi, Zühd, 61)

1519 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : لَا تَكْثُرُوا الْكَلَامَ بغيرِ ذِكْرِ اللَّهِ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الْكَلَامِ بغيرِ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى قَسْوَةٌ لِلْقَلْبِ وَإِنَّ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْقَلْبُ الْقَاسِي .

1519: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Allah'ı anmanın dışında sözü fazla uzatmayın. Çünkü Allah'ı anmanın dışında çok söz söylemek kalbi katılaştırır. Allah'tan en uzak kimseler ise katı kalpli olanlardır." (Tirmizi, Zühd, 62)

1520 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : مَنْ وَقَاهُ اللَّهُ شَرَّ مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ، وَشَرَّ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ .

1520: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu demiştir: "Allah kimi iki çenesi ve iki bacağı arasındaki şeylerin (yani dili ve tenasül uzvunun) şerrinden korursa o kimse cennete girer." (Tirmizi, Zühd, 61).

1521 - وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا النَّجَاةُ؟ قَالَ: أَمْسِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ، وَلْيَسْغُكَ بَيْتُكَ، وَأَبِكْ عَلَى خَطِيئَتِكَ .

1521: Ukbe bin Amir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü, kurtuluş yolu nedir?" dedim. "Aleyhine olacak sözlerden dilini tut, evinle meşgul ol, günahlarına pişmanlık duyarak gözyaşı dök." (Tirmizi, Zühd, 61)

1522 - وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَصْبَحَ ابْنُ آدَمَ، فَإِنَّ الْأَعْضَاءَ كُلَّهَا تُكْفِّرُ اللِّسَانَ، تَقُولُ: اتَّقِ اللَّهَ فِينَا، فَإِنَّمَا نَحْنُ بِكَ، فَإِنِ اسْتَقَمْتَ اسْتَقَمْنَا وَإِنِ اعْوَجَجْتَ اعْوَجَجْنَا .

1522: Ebu Said el-Hudri (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ademoğlu sabahladığında bütün organları dile boyun eğip yalvararak şöyle derler: "Bizim hakkımızı korumakta Allah'tan kork, çünkü biz sana bağlıyız. Senin söyleyeceklerinle cezalandırılız. Eğer sen doğru yolda gidersen biz de doğru oluruz, eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz." (Tirmizi, Zühd, 61)

1523 - وَعَنْ مُعَاذِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يَدْخُلُنِي الْجَنَّةَ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: لَقَدْ سَأَلْتَ عَنْ عَظِيمٍ، وَإِنَّهُ لَيْسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسَّرَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ، وَتَحُجُّ الْبَيْتَ ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ؟ الصَّوْمُ جُنَّةٌ، وَالصَّدَاقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ ثُمَّ تَلَا: ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ﴾ حَتَّى بَلَغَ ﴿يَعْمَلُونَ﴾ [السجدة: 16]. ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ، وَعَمُودِهِ، وَذُرْوَةِ سَنَامِهِ قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذُرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَخْبِرُكَ بِمَلَاكٍ ذَلِكَ كُلُّهُ؟ قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ قَالَ: كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ فَقَالَ: تَكَلَّمَ بِهَذَا أَهْلُ يَكْبُ النَّاسِ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ . ؟

1523: Muaz ibni Cebel (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü, beni cennete sokacak, cehennemden uzaklaştıracak bir amel haber ver ki, onu yapayım" dedim. Şöyle buyurdular: "Çok büyük birşey istedin, fakat yine de bu Allah'ın kolay kıldığı kimseler için pek kolaydır. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kulluk edersin, namazlarını gereği üzere kılarısın. Zekatı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, gücün yeterse haccedersin." Sözüne devamla,

"Şimdi sana hayır kapılarını haber vereyim mi? Oruç kalkandır. Sadaka suyun ateşi söndürmesi gibi günahları siler, süpürür, söndürür. Kişinin gece kılacağı namazlar da günahları siler, süpürür, söndürür." buyurdu. Daha sonra,

"Onların yanları yataklarından uzaklaşır(yataklarından geceleri kalkarlar), korku ve ümidle Rablerine dua ederler. Kendilerine geçinmeleri için verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar. Onların yaptıkları amellere mükafat olarak kendileri için neler gizlenmiş olduğunu şimdi kimse bilmez." (32 Secde suresi, 16-17) ayetini okudu.

Daha sonra şöyle buyurdu:

"Sana bütün işlerin başını, ana direğini ve doruk noktasını bildireyim mi?" Ben de, "Evet, bildiriniz ya Rasulallah" dedim.

"- İşin başı İslam, yani herşeyiyle Allah'a teslim olmak" demektir.

"- Direği ise beş vakit namaza devam etmektir."

"- En yüce tarafı da cihaddır" buyurdu. Ondan sonra da,

"Bunların hepsinin gerçekleşmesinin kendisine bağlı olduğu şeyi haber vereyim mi?" "Evet, buyur ya Rasulallah" dediğimde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dilini tutarak, "Bunun sana zarar vermesine meydan verme" buyurdu. Ben de, "Ey Allah'ın Rasûlü, biz konuştuğumuzdan da sorgulanacak mıyız?" dedim.

Allahın Resulü(sallallahu aleyhi vesellem) : "Hay anasını kayıp edesice. İnsanların cehenneme yüzüstü kapaklanmalarının sebebi, dillerinin ürettiklerinden başkası mıdır?" buyurdu. (Tirmizi, İman, 8)

1524 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ. قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهْتَهُ .

1524: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Gıybet nedir bilir misiniz?" Sahabiler, "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) de, "Din kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır" buyurdu. "Şayet kardeşimde söylediğim ayıp varsa ne dersiniz?" diye sorulması üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet ettin, yoksa o zaman ona iftira etmiş olursun"buyurdu.(Müslim, Birr, 70)

1525 - وَعَنْ أَبِي بَكْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي خُطْبَتِهِ يَوْمَ النَّحْرِ بَمِنَى فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ: إِنَّ دِمَاءَكُمْ، وَأَمْوَالَكُمْ، وَأَعْرَاضَكُمْ، حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ.

1525: Ebu Bekir (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) veda haccında kurban bayramı günü Mina'da yaptığı hutbede şöyle buyurdu: "Bu gününün, bu ayınızın ve bu şehrinizin haram kılınmış olduğu gibi birbirinize kanlarınız (canlarınız), mallarınız ve namuslarınız haramdır. Tebliğ ettim mi?" (Buhari, İlim, 9; Müslim, Hac, 147)

1526 - وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةَ كَذَا وَكَذَا. قَالَ بَعْضُ الرُّوَاةِ: تَعْنِي قَصِيرَةً، فَقَالَ: لَقَدْ قُلْتَ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَتْ بِمَاءِ الْبَحْرِ لَمَزَجَتْهُ! قَالَتْ: وَحَكَيْتُ لَهُ إِنْسَانًا فَقَالَ: مَا أَحَبُّ أَنِي حَكَيْتُ إِنْسَانًا وَأَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا

1526: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Rasulü, hanımlarından Safiyye'nin şöyle böyle oluşu sana yeter" dedim. (Ravilerden biri Hz. Aişe'nin onun kısa boylu oluşunu kastettiğini söylüyor.) Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Aişe! Öyle bir söz söyledin ki, eğer o söz denize karışsa deniz suyunun tadı ve kokusunu bozardı."

Hz. Aişe diyor ki: "Ben yine bir gün bir kimsenin durumunu taklid ederek hikaye etmişim. Bunun üzerine Hz.Peygamber, "Bana dünyayı verseler ben yine de bir insanı hoşlanmayacağı bir şekilde taklid edip anmayı asla sevmem" buyurdu. (Ebu Davud, Edeb, 35; Tirmizi, Kıyamet, 51)

1527 - وَعَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمَّا عُرِجَ بِي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نَحَاسٍ يَخْمِشُونَ وَجُوهَهُمْ وَصُدُورَهُمْ، فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرِيْلُ؟ قَالَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لَحْمَ النَّاسِ، وَيَقَعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ .

1527: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Miraca çıkarıldığımda bir toplumun yanından geçtim, bunlar bakırdan tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı."

"Ey Cebrail, bunlar kimlerdir?" diye sordum.

"Bunlar gıybet etmekle insanların etlerini yiyenler, onların şeref ve namuslarıyla oynayanlardır" cevabını verdi. (Ebu Davud, Edeb, 35)

1528 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ وَعَرَضُهُ وَمَالُهُ .

1528: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Her müslümanın diğer müslümana karşı kanı, ırzı ve malı haramdır." (Müslim, Birr, 32)

BÖLÜM: 255

GIYBET DİNLEME YASAĞI, GEREKTİĞİNDE O TOPLANTIYI TERKETME GEREĞİ

قال الله تعالى : ﴿ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ﴾

"Onlar ki, boş ve anlamsız söz işittikleri zaman ondan, yüz çevirip bizim işlediklerimizin hesabı bize; sizin yapıp ettiklerinizin cezası da size ait derler..." (28 Kasas, 55)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴾

"Onlar ki boş, anlamsız söz ve işlerden yüz çevirirler." (23 Mü'minun, 3)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi tüm yaptıklarından sorumludurlar. Kıyamette sorguya çekilecektir." (17 İsra, 36)

قال الله تعالى : ﴿ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾

"Şimdi mesajlarımız hakkında ileri-geri konuşan, ayetlerimizi alaya alan kimselere rastladığın zaman, bu kimseler başka değişik konulara geçinceye kadar onlardan uzak dur. Eğer şeytan sana yapman gerekeni unutturursa, hiç değilse hatırladıktan sonra böyle zalimler topluluğun içinde yer alma." (6 En'am, 68)

1529 - وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ، رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

1529: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyuruyor: "Kim din kardeşinin ırz ve namusunu onu gıybet edene karşı savunursa Allah da kıyamet günü o kimsenin yüzünü cehennemden korur." (Tirmizi, Birr, 20)

1530 - وَعَنْ عَثْبَانَ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ الْمَشْهُورِ الَّذِي تَقَدَّمَ فِي بَابِ الرَّجَاءِ قَالَ: قَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يُصَلِّي فَقَالَ: أَيُّنَ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشَمِ؟ فَقَالَ رَجُلٌ: ذَلِكَ مُنَافِقٌ لَا يُحِبُّ اللَّهُ وَلَا رَسُولَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: لَا تَقُلْ ذَلِكَ أَلَا تَرَاهُ قَدْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يُرِيدُ بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ! وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ.

1530: Itban ibni Malik (Allah Ondan razı olsun)'dan, "Allah'ın rahmetini ümit etmek" bölümünde geçen uzun hadisinde şöyle demiştir:

"Evimizde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namaz kıldırdı. Namazdan sonra cemaatten biri Malik ibni Duşşum nerede? dedi. Bir başkası:

"- O, Allah ve Rasûlünü sevmeyen bir münafıktır" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) "Öyle deme. Görmüyor musun o Allah'ın rızasını dileyerek la ilahe illallah diyor. Allah'ın rızasını dileyerek la ilahe illallah diyen kimseyi Allah cehenneme haram kılmıştır" buyurdu.

1531 - وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه فِي حَدِيثِهِ الطَّوِيلِ فِي قِصَّةِ تَوْبَتِهِ وَقَدْ سَبَقَ فِي بَابِ التَّوْبَةِ. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْقَوْمِ يَتَّبِعُونَكَ: مَا فَعَلَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، حَبَسَهُ بُرْدَاهُ، وَالتَّنْظُرُ فِي عَطْفِيهِ، فَقَالَ لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي الله عنه: بِئْسَ مَا قُلْتَ، وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم.

1531: Ka'b ibni Malik (Allah Ondan razı olsun)'dan tevbe bölümünde geçen uzun hadisinde şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Tebuk'te ashâbı arasında otururken, "Ka'b ibni Malik ne yaptı?" diye sormuş, Beni Selime'den bir adam, "Ya Rasulallah, elbiselerine ve endamına bakıp gururlanması onu yola çıkmaktan alıkoydu" demiş. Bunun üzerine Muaz ibni Cebel ona: "Ne fena söz söyledin?" diye çıkmış ve Peygamberimize dönerek:

"- Ya Rasulallah, biz onun hakkında hep iyi şeyler biliyoruz" diyerek tezkiye etmesi üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sükut edip hoş görmüş ve hiçbir şey söylememiştir. (Buhari, Megazi, 79; Müslim, Tevbe, 53)

BÖLÜM: 256

GIYBETİN MÜBAH OLABİLECEĞİ HALLER

1532 - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَجُلًا اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: ائْتِنَا لَهُ، بِئْسَ أَخُو الْعَشِيرَةِ؟

1532: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın yanına girmek üzere izin istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Kabile sinin ne kötü adamıdır, ama izin verin ona" buyurdu. (Buhari, Edeb, 38; Müslim, Birr, 73)

1533 - وَعَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا.

1533: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Falan ve filan kimsenin dinimizden birşey bildiklerini sanmam." (Buhari, Edeb, 59)

1534 - وَعَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: آتَيْتَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم، فَقُلْتُ: إِنَّ أَبَا الْجَهْمِ وَمُعَاوِيَةَ خَطْبَانِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: أَمَّا مُعَاوِيَةُ، فَصُغْلُوكُ لَا مَالَ لَهُ، وَأَمَّا أَبُو الْجَهْمِ، فَلَا يَضَعُ الْعَصَا عَنْ عَاتِقِهِ.

1534: Fatıma binti Kays (Allah Ondan razı olsun) şöyle dedi: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldim ve "Ebu'l-Cehm ve Muaviye ibni Ebu Süfyan bana dünürücü oluyorlar(evlenme teklifi ettiler),, ne dersiniz?" dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem): "Muaviye malı olmayan fakir biridir. Ebu'l-Cehm ise sopasını omuzundan hiç indirmez, kadınları çok döver" buyurdular. (Müslim, Talak, 39)

1535 - وعن زيد بن أرقم رضي الله عنه قال: خرجنا مع رسول الله ﷺ في سفرٍ أصاب الناس فيه شدة، فقال عبد الله بن أبي لأصحابه: لا تُتفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا وقال: لئن رجعنا إلى المدينة ليُخرجنَّ الأعرزُ منها الأذلَّ، فأتيت رسول الله ﷺ، فأخبرته بذلك، فأرسل إلى عبد الله بن أبي، فأجتهد يمينه: ما فعل، فقالوا: كذب زيد رسول الله ﷺ، فوقع في نفسي مما قالوه شدة، حتى أنزل الله تعالى تصديقي: ﴿إِذَا جَاءكَ الْمُنَافِقُونَ﴾ ثم دعاهم النبي ﷺ لِيَسْتَعْفِرَ لَهُمْ فَلَوْوَا رُؤُوسَهُمْ.

1535: Zeyd ibni Erkam (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'la birlikte bir Beni Mustalık gazvesine çıkmıştık. Müslümanlar büyük bir yokluk ve sıkıntı içindeydi. Askerler arasında bulunan münafıkların reisi Abdullah ibni Übeyy yandaşlarına, "Allah'ın elçisi yanındakilere sakın birşey vermeyin ki onu terketsinler. Eğer Medine'ye dönersek güçlü olanlar güçsüz olanları oradan mutlaka çıkarıp atacaktır" dedi. Ben de gidip bu olayı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'a haber verdim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Abdullah ibni Übey'e haber gönderip çağırttı ve durumu soruşturdu. O da böyle bir söz söylemediğine dair yemin üzerine yemin etti. Bunun üzerine bazıları, Zeyd peygambere yalan söylemiştir dediler. Böyle dediklerinden dolayı son derece bunaldığım bu sırada Allah peygamberine benim söylediğimi tasdik eder mahiyette Münafikûn suresini indirdi. Sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) günahları için istiğfar etmek üzere onları çağırdı, fakat onlar kafa tutup istiğfardan yüzçevirdiler. (Buhari, Tefsiru Sureti'l-Münafikin, 1; Müslim, Sıfatu'l-Münafikin, 1)

1536 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت: قالت هندُ امرأةُ أبي سفيانٍ للنبي ﷺ: إن أبا سفيانٍ رجلٌ شحيحٌ وليس يعطيني ما يكفيني وولدي إلا ما أخذتُ منه، وهو لا يعلم؟ قال: خذي ما يكفيك وولديك بالمعروف.

1536: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ebu Süfyan'ın hanımı Hind peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e: "Ey Allah'ın Rasulü, Ebu Süfyan çok cimri bir adam. Bana ve çocuğuma yetecek derecede birşey vermiyor. O'nun malından gizli olarak aldıklarımla geçinmekteyim" diye sorunca, peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), "Sana ve çocuklarına yetecek kadarını normal olarak al" buyurdular.

BÖLÜM: 257

İNSANLAR ARASINDA SÖZ TAŞIMANIN YASAKLIĞI

قال الله تعالى: ﴿وَلَا تَطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ هَمَّازٍ مَّشَاءٍ بِنَمِيمٍ مِّنَّا لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَتِيمٍ﴾

"O halde çok yemin edip duran alçaklara, insanların arkasında konuşanlara ve aralarını açmak için söz getirip götürünlere, hayra engel olan saldırgan günahkarlara itaat edip uyma.." (68 Kalem, 10-12)

قال الله تعالى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾

"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen ve dediklerini kayda geçiren bir melek bulunmasın." (50 Kaf, 18)

1537 - وَعَنْ حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ .

1537: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İnsanların arasını açmak için laf getirip götürün asla cennete giremez."

1538 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِقَبْرَيْنِ، فَقَالَ: إِنَّهُمَا

يُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ بَلَى إِنَّهُ كَبِيرٌ: أَمَّا أَحَدُهُمَا، فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ .

1538: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanından geçmekte olduğu iki kabir hakkında şöyle buyurdu:

"Bu iki kabirde yatan kendilerince büyük olmayan birer gûnahtan dolayı azab görüyorlar. Aslında günahları büyüktür. Biri koğuculuk(İnsanların arasını açmak için laf getirip götürün) yapardı, diğeri ise idrarından sakınmaz ve iyice temizlenmezdi." (Buhari, Vudu, 55; Müslim, Cenaiz, 82)

1539 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: أَلَا أَنْبَأُكُمْ مَا الْعَضُّهُ؟ هِيَ النَّمِيمَةُ،

الْقَالَةُ بَيْنَ النَّاسِ.

1539: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Size el-adh kelimesinin ne demek olduğunu söyleyeyim mi? O insanların arasını bozmak için laf taşımak demektir." (Müslim, Bir 102)

BÖLÜM: 258

İDARECİLERE SÖZ TAŞIMA YASAĞI

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ﴾

"...Kötülüğü ve düşmanlığı artırmada yardımlaşmayın..." (5 Maide, 2)

1540 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يبلغني أحد من أصحابي عن أحد شيئاً، فإني أحب أن أخرج إليكم وأنا سليم الصدر .

1540: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'dan bildirildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Ashabımdan hiçbiri diğer bir kimse hakkında hoşlanmayacağım bir şeyi bana ulaştırmasın. Çünkü ben her zaman gönül huzuru ile yanınıza çıkmayı istiyorum." (Ebu Davud, Edeb, 28; Tirmizi, Menakıb, 63)

BÖLÜM: 259

ÇOK YÜZLÜLÜĞÜN (MÜNAFIKLIK) KÖTÜLENMESİ

قال الله تعالى : ﴿يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا هَآأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً﴾

"Onlar yaptıklarını insanlardan gizleyebildiler ama Allah'tan gizleyemezler. Çünkü gecenin karanlığında Allah (c.c.)'ın razı olmadığı düşünce ve inançları her ne zaman tasarlasalar, Allah onların yanı başındadır ve Allah onların tüm yaptıklarını ilmiyle kuşatır(onun ilminden hiç bir şeyi gizleyemezler). Sizler belki bu dünya hayatında onların yanında olup savunabilirsiniz, ya kıyamet günü kim onları Allah'a karşı savunacak, kim onların vekili olacaktır." (4 Nisa, 108-109)

1541 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: تجدون الناس معادين. خيارهم في الجاهلية خيارهم في الإسلام إذا فقهوا، وتجدون خيار الناس في هذا الشأن أشدهم له كراهية، وتجدون شر الناس ذا الوجهين، الذي يأتي هؤلاء بوجه، وهؤلاء بوجه .

1541: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Siz insanları madenler gibi cins cins bulursunuz, onların cahiliyye döneminde hayırlı ve değerli olanları, dini emirleri iyice anlayıp yaşarlarsa İslamiyet döneminde de hayırlıdırlar. Siz yine en hayırlı kişileri yöneticilik işinden hiç hoşlanmayanlar olarak bulursunuz. Siz en kötü kişileri de iki yüzlü (münafık)lar olarak bulursunuz ki, onlar bir takım insanlara bir yüzle başkalarına da başka yüzle gelir ve giderler." (Buhari, Menakıb, 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe, 199) .

1542 - وعن محمد بن زيد، أن ناساً قالوا لجدِّه عبد الله بن عمر رضي الله عنهما: إننا ندخلُ على سلاطيننا فنقولُ لهم بخلاف ما نتكلمُ إذا خرجنا من عندهم. قال: كُنَّا نَعُدُّ هذا نفاقاً على عهدِ رسولِ الله ﷺ .

1542: Muhammed ibni Zeyd'den nakledildiğine göre bazı kişiler dedesi Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'a gelerek,

"Biz idarecilerimizin yanına girer ve onlara karşı oradan çıktığımız zaman söylediklerimizin tam tersi sözler söyleriz" dediler. Bunun üzerine Abdullah ibni Ömer:

"Bu sizin yaptığınız hareketi biz Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında ikiyüzlülük (münafıklık)tan sayardık" cevabını verdi. (Buhari, Ahkam, 27)

BÖLÜM: 260

YALAN SÖYLEMENİN HARAM OLUŞU

قال الله تعالى: ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi tüm yaptıklarından sorumludur lar. Kıyamette sorguya çekilecektir." (17 İsra, 36)

قال الله تعالى: ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾

"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen, dediklerini kayda geçiren bir melek hazır bulunmasın." (50 Kaf, 18)

1543 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: إن الصدق يهدي إلى البر، وإن البر يهدي إلى الجنة، وإن الرجل ليصدق حتى يكتبه عند الله صديقاً، وإن الكذب يهدي إلى الفجور، وإن الفجور يهدي إلى النار، وإن الرجل ليكذب حتى يكتبه عند الله كذاباً .

1543: Abdullah ibni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk, üstün iyiliğe, iyilik de cennete yol açar. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında doğrulardandır diye kaydedilir. Yalancılık, yoldan çıkmaya götürür. Yoldan çıkma ise kişiyi cehenneme götürür. İnsan yalancılık yapa yapa Allah katında yalancılar defterine yazılır." (Buhari, Edeb, 29; Müslim, Birr, 103)

1544 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ، كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ، كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدْعَهَا: إِذَا أُوْتِمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ .

1544: Abdullah ibni amr ibni'l-Âs (Allah Onlardan razı olsun) rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdular:

“Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münafık olur. Kim de bu huylardan biri bulunursa onu terk edinceye kadar o kişi de münafıklıktan bir parça bulunmuş olur:

1. Kendisine bir şey emanet edilince ihanet eder,
2. Konuştuğunda yalan söyler,
3. Söz verince sözünden döner,

4. Dava ve duruşma esnasında haktan ayrılır, düşmanlıkta haddi aşır haksızlık yapar.” (Buhari, İman, 24; Müslim, İman, 106)

1545 - وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ: مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ، كَلَّفَ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ، وَمَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، صَبَّ فِي أُذُنَيْهِ الْأَنْكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً، عُدِّبَ، وَكَلَّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ .

1545: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

“Her kim görmediği bir rüyayı gördüm diye anlattırsa ahirette hiçbir zaman yapamayacağı iki arpa danesini birbirine düğümlene cezasına çarptırılır.

Her kim de bir topluluğun duyulmasını istemedikleri bir sözü ve haberi işitmeye, öğrenmeye çalışıp kulak hırsızlığı yaparsa kıyamet günü kulaklarına eritilmiş kurşun dökülür.

Kim de herhangi bir canlının resim ve heykelini yaparsa, o da kıyamette bu yaptığına can ver diye teklif olunarak azap olunur. Halbuki ona can vermesi mümkün değildir.” (Buhari, Ta'bir, 45)

1546 - وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : أَفْرَى الْفَرَى أَنْ يُرِيَ الرَّجُلُ عَيْنَيْهِ مَا لَمْ تَرِيَا .

1546: İbn-i Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den bize aktarıldığına göre, peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yalanların en büyüğü rüyasında görmediği bir şeyi gördüm diye kişinin gözlerine iftira etmesidir.” (Buhari, Ta'bir 45).

1547 - وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ ﷺ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِمَّا يُكْتَرُ أَنْ يَقُولَ لِأَصْحَابِهِ: هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيَا؟ فَيَقْصُ عَلَيْهِ مَنْ شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقْصُ، وَأَنَّهُ قَالَ لَنَا ذَاتَ

غَدَاةٍ: إِنَّهُ أَتَانِي اللَّيْلَةَ آتِيَانِ، وَانَّهُمَا قَالَا لِي: انْطَلِقْ، وَإِنِّي انْطَلَقْتُ مَعَهُمَا، وَإِنَّا أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ، وَإِذَا آخِرُ قَائِمٍ عَلَيْهِ بِصَخْرَةٍ، وَإِذَا هُوَ يَهْوِي بِالصَّخْرَةِ لِرَأْسِهِ، فَيَثْلُغُ رَأْسَهُ، فَيَتَدَهَّدُهُ الْحَجَرُ هَاهُنَا، فَيَتَّبِعُ الْحَجَرَ فَيَأْخُذُهُ، فَلَا يَرْجِعُ إِلَيْهِ حَتَّى يَصِحَّ رَأْسُهُ كَمَا كَانَ، ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ، فَيَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ مَا فَعَلَ الْمَرَّةَ الْأُولَى قَالَ: قُلْتُ لَهُمَا: سُبْحَانَ اللَّهِ! مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا، فَأَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُسْتَلْقٍ لِقَفَاهُ وَإِذَا آخِرُ قَائِمٍ عَلَيْهِ بِكُلُوبٍ مِنْ حَدِيدٍ، وَإِذَا هُوَ يَأْتِي أَحَدَ شِقْيِي وَجْهَهُ فَيُشْرِشِرُ شِدْقَهُ إِلَى قَفَاهُ، وَمَنْخَرَهُ إِلَى قَفَاهُ، وَعَيْنَهُ إِلَى قَفَاهُ، ثُمَّ يَتَحَوَّلُ إِلَى الْجَانِبِ الْآخَرَ، فَيَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ مَا فَعَلَ بِالْجَانِبِ الْأَوَّلِ، فَمَا يَفْرُغُ مِنْ ذَلِكَ الْجَانِبِ حَتَّى يَصِحَّ ذَلِكَ الْجَانِبُ كَمَا كَانَ، ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ، فَيَفْعَلُ مِثْلَ مَا فَعَلَ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى قَالَ: قُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا، فَأَتَيْنَا عَلَى مِثْلِ التَّنُورِ فَأَحْسَبُ أَنَّهُ قَالَ: فَإِذَا فِيهِ لَغَطٌ، وَأَصْوَاتٌ، فَاطْلَعْنَا فِيهِ فَإِذَا فِيهِ رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ، وَإِذَا هُمْ يَأْتِيهِمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفَلَ مِنْهُمْ، فَإِذَا أَتَاهُمْ ذَلِكَ اللَّهَبُ ضَوْضُوءًا. قُلْتُ: مَا هَؤُلَاءِ؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا فَأَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: أَحْمَرُ مِثْلُ الدَّمِ، وَإِذَا فِي النَّهْرِ رَجُلٌ سَابِحٌ يَسْبَحُ، وَإِذَا عَلَى شَطِّ النَّهْرِ رَجُلٌ قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ حِجَارَةً كَثِيرَةً، وَإِذَا ذَلِكَ السَّابِحُ يَسْبَحُ مَا يَسْبَحُ، ثُمَّ يَأْتِي ذَلِكَ الَّذِي قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ الْحِجَارَةَ، فَيَفْغَرُ لَهُ فَاهُ، فَيُلْقِمُهُ حَجْرًا، فَيَنْطَلِقُ فَيَسْبَحُ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَيْهِ، كُلَّمَا رَجَعَ إِلَيْهِ، فَغَرَّ لَهُ فَاهُ، فَالْقَمَهُ حَجْرًا. قُلْتُ لَهُمَا: مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا، فَأَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ كَرِيهِ الْمَرَأَةَ، أَوْ كَأَكْرَهَ مَا أَنْتَ رَأَيْ رِجَالًا مَرَأَى، فَإِذَا هُوَ عِنْدَهُ نَارٌ يَحْشُهَا، وَيَسْعَى حَوْلَهَا. قُلْتُ لَهُمَا: مَا هَذَا؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا، فَأَتَيْنَا عَلَى رَوْضَةٍ مُعْتَمَةٍ فِيهَا مِنْ كُلِّ نَوْرِ الرَّبِيعِ، وَإِذَا بَيْنَ ظَهْرِي الرُّوضَةَ رَجُلٌ طَوِيلٌ لَا أَكَادُ أَرَى رَأْسَهُ طَوِيلًا فِي السَّمَاءِ، وَإِذَا حَوْلَ الرَّجُلِ مِنْ أَكْثَرِ وُلْدَانِ رَأَيْتُهُمْ قَطُّ، قُلْتُ: مَا هَذَا؟ وَمَا هَؤُلَاءِ؟ قَالَا لِي: انْطَلِقْ، انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا، فَأَتَيْنَا إِلَى دَوْحَةٍ عَظِيمَةٍ لَمْ أَرِ دَوْحَةً قَطُّ أَعْظَمَ مِنْهَا، وَلَا أَحْسَنَ! قَالَا لِي: ارْقُ فِيهَا، فَارْتَقِينَا فِيهَا إِلَى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبْنٍ ذَهَبٍ وَلَبْنِ فِضَّةٍ، فَأَتَيْنَا بَابَ الْمَدِينَةِ فَاسْتَفْتَحْنَا، فَفُتِحَ لَنَا، فَدَخَلْنَاهَا، فَتَلَقَانَا رِجَالٌ شَطْرَ مَنْ خَلَقَهُمْ كَأَحْسَنِ مَا أَنْتَ رَأَيْ! وَشَطْرَ مِنْهُمْ كَأَقْبَحِ مَا أَنْتَ رَأَيْ! قَالَا لَهُمْ: اذْهَبُوا فَفَعَعُوا فِي ذَلِكَ النَّهْرِ، وَإِذَا هُوَ نَهْرٌ مُعْتَرِضٌ يَجْرِي كَأَنَّ مَاءَهُ الْمَحْضُ فِي الْبَيَاضِ، فَذَهَبُوا فَوَقَعُوا فِيهِ. ثُمَّ رَجَعُوا إِلَيْنَا قَدْ ذَهَبَ ذَلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ، فَصَارُوا فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ. قَالَ: قَالَا لِي: هَذِهِ جَنَّةُ عَدْنٍ، وَهَذَاكَ مَنْزِلُكَ، فَسَمَا بَصْرِي صُعْدًا، فَإِذَا قَصْرٌ مِثْلُ الرَّبَابَةِ الْبَيْضَاءِ. قَالَا لِي: فَذَاكَ مَنْزِلُكَ قُلْتُ لَهُمَا: بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ، فَذَرَانِي فَادْخُلْهُ. قَالَا: أَمَا الْآنَ فِلا، وَأَنْتَ دَاخِلُهُ. قُلْتُ لَهُمَا: فَإِنِّي رَأَيْتُ

مُنذُ اللَّيْلَةِ عَجَبًا؟ فما هذا الذي رأيتُ؟ قالوا لي؟ أما إننا سنُخبرُكَ: أمَّا الرَّجُلُ الأوَّلُ الذي أتيتَ عليه يُتْلَعُ رَأْسُهُ بِالْحَجَرِ، فَإِنَّهُ الرَّجُلُ يَأْخُذُ الْقُرْآنَ فَيَرْفُضُهُ، وَيَنَامُ عَنِ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ، وَأَمَّا الرَّجُلُ الذي أتيتَ عليه يُشْرِشِرُ شِدْقَهُ إِلَى قَفَاهُ. وَمَنْخِرُهُ إِلَى قَفَاهُ، وَعَيْنُهُ إِلَى قَفَاهُ، فَإِنَّهُ الرَّجُلُ يَغْدُو مِنْ بَيْتِهِ فَيَكْذِبُ الْكَذْبَةَ تَبْلُغُ الْآفَاقَ. وَأَمَّا الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ الْعُرَاةُ الَّذِينَ هُمْ فِي مِثْلِ بِنَاءِ التَّنُّورِ، فَإِنَّهُمْ الزُّنَاةُ وَالزَّوَانِي، وَأَمَّا الرَّجُلُ الذي أتيتَ عليه يَسْبَحُ فِي النَّهْرِ، وَيَلْقَمُ الْحِجَارَةَ، فَإِنَّهُ أَكَلَ الرَّبَا، وَأَمَّا الرَّجُلُ الْكَرِيمُ الْمَرَاةَ الذي عِنْدَ النَّارِ يَحْشُهَا وَيَسْعَى حَوْلَهَا، فَإِنَّهُ مَالِكٌ خَازِنٌ جَهَنَّمَ، وَأَمَّا الرَّجُلُ الطَّوِيلُ الذي فِي الرَّوْضَةِ، فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام، وَأَمَّا الْوَلِدَانُ الَّذِينَ حَوْلَهُ، فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ.

وفي رواية البرقاني: وُلِدَ عَلَى الْفِطْرَةِ فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ، وَأَمَّا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرَ مِنْهُمْ حَسَنًا، وَشَطْرَ مِنْهُمْ قَبِيحًا، فَإِنَّهُمْ قَوْمٌ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا، تَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهُمْ.

وفي رواية له: رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتْيَانِي فَأَخْرَجَانِي إِلَى أَرْضٍ مُقَدَّسَةٍ ثُمَّ ذَكَرَهُ وَقَالَ: فَاَنْطَلَقْنَا إِلَى نَقَبٍ مِثْلِ التَّنُّورِ، أَعْلَاهُ ضَيْقٌ وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ، يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا، فَإِذَا ارْتَفَعَتْ ارْتَفَعُوا حَتَّى كَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا، وَإِذَا خَمَدَتْ، رَجَعُوا فِيهَا، وَفِيهَا رَجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ. وَفِيهَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دَمٍ وَلَمْ يَشْكَ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمًا، عَلَى وَسَطِ النَّهْرِ - وَعَلَى شَطِّ النَّهْرِ - رَجُلٌ، وَبَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ الذي فِي النَّهْرِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ، رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِيهِ، فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كُلَّمَا جَاءَ لِيَخْرُجَ جَعَلَ يَرْمِي فِيهِ بِحَجَرٍ، فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ. وَفِيهَا: فَصَعِدَا بِي الشَّجْرَةَ، فَأَدْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَرَقُطْ أَحْسَنَ مِنْهَا، فِيهَا رَجَالٌ شَيْوخٌ وَشَبَابٌ. وَفِيهَا: الذي رَأَيْتَهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ، يُحَدِّثُ بِالْكَذْبَةِ فَتَحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ، فَيُصْنَعُ بِهِ مَا رَأَيْتَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَفِيهَا: الذي رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسُهُ فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَنَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ، وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ، فَيُفْعَلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالِدَارُ الْأُولَى الَّتِي دَخَلْتَ دَارَ عَامَّةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ، وَأَنَا جِبْرِيلُ، وَهَذَا مِيكَائِيلُ، فَارْفَعْ رَأْسَكَ، فَارْفَعْتَ رَأْسِي، فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ، قَالَا: ذَلِكَ مَنْزِلُكَ، قُلْتُ: دَعَانِي أَدْخُلُ مَنْزِلِي، قَالَا: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ، فَلَوْ اسْتَكْمَلْتَهُ، أَتَيْتَ مَنْزِلَكَ.

1547: Semure ibni Cündeb (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çok defa ashabına rüya göreniniz var mıdır diye sorardı. Gördüm diyenin rüyasını da Allah'ın istediği şekilde yorumlardı. Bir sabah bize şöyle buyurdu: "Dün gece rüyamda bana iki kişi gelerek haydi yürü dediler. Ben de onlarla beraber yürüdüm. Yolda yere uzanmış bir adam ile karşılaştık. Elinde bir kaya parçası

bulunan bir başka adam onun başı ucunda ayakta duruyor, elindeki kayayı uzanmış adamın tepesine indiriyor, başını yarıyordu. Taş da yuvarlanıp gidiyordu. Adam taşı arkasından koşup alıyor, o geri gelinceye kadar ötekinin başı iyileşiyor, eski haline geliyordu. Adam böylece ilk yaptığı hareketi aynen tekrarlayıp duruyordu. Ben yanımdakilere Sübhanallah bu nedir? dedim.

“Yürü yürü” dediler. Yürüdük, derken sırtüstü yatmış bir adamın yanına vardık. Başucunda bir adam elinde demir kancası ile duruyor, yatan adamın yüzünün bir tarafına gelip kancasıyla ağzının burnunun ve gözünün bir kısmını ensenine kadar yaralıyor, sonra öbür tarafına geçip orasını da aynı şekilde parçalıyordu. Bir taraf parçalanırken diğer taraf eski halini alıyordu. Adam da sürekli olarak aynı işi yapmaya devam ediyordu.

“Sübhanallah, bunlar nedir?” dedim.

“Yürü, yürü” dediler. Yürüdük, fırın gibi bir binaya vardık. Orada ne söylendiği anlaşılmayan çığlıklar, gürültüler birbirine karışıyordu. İçeride çıplak erkekler ve kadınlar olduğunu gördük. Aşağıdan yükselen alevler vücutlarını sarıyor ve hep birlikte çığlıklar koparıyorlardı. Yanımdakilere bunlara ne oluyor?” dedim.

“Yürü, yürü” dediler. Yürüdük, nihayet bir nehre vardık ki suları kan renginde idi. Nehrin içinde bir adam yüzüyor, kıyısında da yanına birçok taş yığılmış başka bir kimse duruyordu. Nehirde yüzen adam bir süre yüzdükten sonra kıyıya gelip ağzını açıyordu. Kıyıda duran adam da ağzının içine bir taş atıyor, o da geri dönerek yüzmeye devam ediyordu. Sonra dönüp yine kenara geliyor, ağzını açıyor, öteki de ağzına bir taş daha atıyor, o da atılan taşı yutarak geri gidiyordu. Yanımdakilere bunlar nedir böyle dedim. Bana yürü yürü dediler. Yürüdük, gayet çirkin bir adamla karşılaştık. Yada hayatında gördüğün en çirkin yüzlü gibiydi durmadan ateş yakıyor ve etrafında dolanıp duruyordu.

“Bu nedir?” dedim, “Yürü, yürü” dediler. Yürüdük, bir süre yürüdükten sonra içinde her türlü bahar çiçekleri bulunan geniş yemyeşil bir bahçeye vardık. Bahçenin ortasında uzun boylu bir adam vardı, o kadar ki, göğe uzanan başını neredeyse göremeyecektim. Adamın etrafında daha önce hiç görmediğim kadar çok çocuk vardı. Yanımdakilere, bu adam ve bu çocuklar nedir? Dedim.

“Yürü, yürü” dediler. Gitgide büyük bir ağaçlığa vardık. Ben onun kadar güzel ve geniş bir ağaçlık görmemiştim. Yanımdakiler bana bu ağaca çık dediler. Birlikte bu ağaca çıktık ve ilerledik ve böylece binalarının tuğlaları altın ve gümüşten olan bir şehre yükseldik. Şehrin kapısına varıp açılmasını istedik. Kapı açıldı, içeri girdik.

Bizi karşılayan adamların vücutlarının yarısı bugüne kadar gördüklerinizin en güzeli, diğer yarısı ise en çirkin olan bir takım adamlardı. Yanımdaki iki kişi onlara:

“Gidin şu nehre dalın” dediler. Baktım ki suları pırıl pırıl parlayan enine doğru akan bir nehir saf süt gibiydi, hepsi bu nehre girip çıktılar. Çirkinlikleri tamamen kaybolmuş hepsi de son derece güzelleşmişlerdi.

Rasûlullah sözlerine şöyle devam etti: “Yanımdakiler bana burası Adn cennetidir ve senin konağın da şurasıdır” dediler. Başımı kaldırıp baktım. Beyaz buluta benzeyen bir köşk gördüm. İşte burası senindir dediler. Ben o iki kişiye, “Allah iyiliğinizi versin, bırakınız da ben oraya gireyim” dedim. “Hayır, şimdi değil, nasıl olsa ileride oraya gireceksin” dediler.

Bunun üzerine ben, “Bu gece hayret verici çok şeyler gördüm, bunlar ne idi?” diye sordum. Onlar da anlatalım dediler ve anlattılar.

“İlk önce gördüğün kafası taşla ezilen adam yok mu, o Kur’an’ı öğrendiği halde terk eden ve uykuyu farz namaza tercih eden kimsedir.

Şakakları burnu ve gözleri demir çengelle yarılıp yüzülen adam evinden çıkıp her tarafa yalanlar yayan kimsedir.

Fırın içindeki çıplak erkek ve kadınlar ise zina eden kimselerdir.

Nehirde yüzüp yüzüp de taş yutan adam ise faiz yiyen kimsedir.

Yanındaki ateşi sürekli yakıp etrafında dolaşıp duran çirkin görünüşlü kişi cehennem görevlisi Malik’tir.

Bahçedeki uzun boylu adam İbrahim (a.s.)’dır. Etrafındaki çocuklar ise İslam fitratı üzere ölen veya fitrat üzere doğan çocuklardır. Peygamberimizden bunları dinleyen Müslümanlardan biri, “Müşrik çocukları da bunlara dahi midir? diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), “Müşrik çocukları da bunlara dahildir” buyurdu.

“Vücutlarının yarısı güzel, yarısı çirkin adamlara gelince, bunlar hem kötü hem de iyi amel işleyen kimselerdir. Allah onların kötülüklerini bağışlamıştır.” (Buhari, Ta’bir, 48)

Buhari’nin bir başka rivayetinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Dün gece bir rüya gördüm. İki melek beni kutsal bir yere çıkardılar.

Biz üstü dar altı geniş ateş yanan tandıra benzer bir deliğin yanına vardık. Alevler yükseldikçe insanlar da yükselip dışarı fırlayacak gibi oluyorlardı. Alevler sakinleşince de dibe doğru iniyorlardı. Orada çıplak erkek ve kadınlar bulunuyorlardı.

Nihayet kan akan bir nehrin yanına vardık. Nehrin ortasında ayakta duran bir adam nehrin kenarında da önünde bir yığın taş bulunan bir başka adam vardı. Nehirdeki adam çıkmak isteyince kıyıdaki onun ağzına bir taş atıyor ve onu geri çeviriyordu. Çıkmak için kenara her gelişinde aynı şeyi yapıyor, ağzına bir taş alıyor, o da geri dönüyordu.

O iki kişi beni ağaca çıkardılar ve beni daha güzelini hiç görmediğim bir eve soktular. İçinde yaşlı ve genç erkekler vardı.

Şu ağzının parçalandığını gördüğün adam var ya, o yalancının biriydi, devamlı yalan söyler, yalanı ufukları kaplıyordu. İşte bu yalancı kıyamete kadar böyle azap olunacaktır.

Bir de şu başının ezildiğini gördüğün adam var ya, ona da Allah Kur’an’ı öğretmişti. O ise geceleri hep uyku ile geçirip Kur’an okumamış, gündüzleri de Kur’an’la amel etmemiştir, buna da kıyamet gününe kadar böyle azap edilecektir.

Girdiğin birinci ev mü’minlerin, şu ev ise şehidlerin köşküdür. Ben Cebrail’im bu da Mikail’dir. Kaldır başını dedi. Başımı kaldırıncaya beyaz bulutu andıran bir köşk gördüm, burası senin makamındır, dediler. Ben bırakın beni oraya gireyim dedim. Hayır, henüz sen ömrünü tamamlamadın, onu tamamlayınca köşküne gireceksin dediler. (Buhari, Cenaiz, 93)

BÖLÜM: 261

YALAN SÖYLEMENİN CAİZ OLDUĞU YERLER

1548 - عَنْ أُمِّ كَلْبُومٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصَلِّحُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَنْمِي خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا .

زاد مسلم في رواية: قالت أمُّ كَلْبُومٍ: وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُ النَّاسُ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ، تَعْنِي: الْحَرْبَ، وَالْإِصْلَاحَ بَيْنَ النَّاسِ، وَحَدِيثَ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ، وَحَدِيثَ الْمَرْأَةِ زَوْجَهَا .

1548: Ümmü Gülsüm (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edilmiştir. Rasûlullah'tan işittim, buyurdu ki:

"İnsanların arasını düzeltmek maksadıyla birinden ötekine uygun ve hayırlı sözler taşıyan kimse yalancı sayılmaz." (Buhari, Sulh, 2; Müslim, Birr, 101)

Müslim'in diğer bir rivayetinde şöyle bir fazlalık vardır:

Ümmü Gülsüm şöyle dedi: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şu üç hal dışında halkın yalan söylemesine ruhsat verdiğini işitmedim.

1. Harbte,
2. Kişilerin arasını düzeltmekte,
3. Aile birlik ve düzenliğini sağlamak için kocanın hanımına hanımın kocasına söylediği sözlerde. (Müslim, Birr, 101) 251'de geçmişti.

BÖLÜM: 262

SÖYLEYECEĞİ VE NAKLEDECEĞİ SÖZÜ SAĞLAM KAYNAĞA DAYANDIRMAYA TEŞVİK

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü göz, kulak ve kalp bunların hepsi tüm yaptıklarından sorumludur lar, mutlaka sorguya çekilecektir." (17 İsra, 36)

قال الله تعالى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾

"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen ve dediklerini kayda geçen bir melek hazır bulunmasın." (50 Kaf, 18)

1549 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: كفى بالمرء كذباً أن يحدث بكل ما

سمع .

1549: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

"Her duyduğunu nakletmesi kişiye yalan olarak yeter." (Müslim, Mukaddime, 5)

1550 - وعن سمرة رضي الله عنه قال: قال: رسول الله صلى الله عليه وسلم: من حدث عني بحديث يرى أنه

كذب، فهو أحد الكاذبين .

1550: Semure (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yalan olduğunu bildiği bir sözü benden söylenmiş gibi nakleden kimse yalancılardan biridir." (Müslim, Mukaddime, 1)

1551 - وعن أسماء رضي الله عنها: أن امرأة قالت: يا رسول الله إن لي ضرة فهل علي

جناح إن تشبعت من زوجي غير الذي يعطيني؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: المتشبع بما لم يعط كلابس ثوبي زور .

1551: Esmâ (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir kadın, "Ey Allah'ın Rasulü, benim bir kumam var, kocamın bana vermediği bir şeyi verdi diyerek ona gösteriş yapmamda bana bir günah var mıdır?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kendisine verilmeyen bir şeyle bir üstünlük sağlayan kimse iki sahte elbise giyerek böbürlenen ve süslenen kimse gibidir." (Buhari, Nikah, 106; Müslim, Libas, 127)

BÖLÜM: 263

YALAN ŞAHİTLİĞİN ŞİDDETLE YASAK OLUŞU

قال الله تعالى: ﴿ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ .. ﴾

"... Yalan sözden mutlaka sakının." (22 Hacc, 30)

قال الله تعالى: ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ

كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾

"Bilmediğin şeyin ardına düşme, çünkü göz, kulak ve kalp, bunların hepsi tüm yaptıklarından sorumludurlar, mutlaka sorguya çekilecektir." (17 İsra, 36)

قال الله تعالى: ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾

"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen ve dediklerini kayda geçen bir melek hazır bulunmasın." (50 Kaf, 18)

قال الله تعالى : ﴿ إِنَّ رَبَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ ﴾

"Çünkü Rabbin her zaman gözetleyip durmaktadır." (89 Fecr, 14)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ﴾

"Onlar ki yalan ve asılsız olan şeylere tanıklıkta bulunmazlar..." (25 Furkan, 72)

1552 - وعن أبي بكره رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: أَلَا أُنبئُكُمْ بِأكْبَرِ الكَبَائِرِ؟ قلنا:

بلى يا رسول الله. قال: الإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ وَكَانَ مُتَكِنًا فَجَلَسَ، فقال: أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ فما زال يُكرِّرها حتى قلنا: لَيْتَهُ سَكَتَ.

1552: Ebu Bekre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "En büyük günahlardan bir kaçını size haber vereyim mi?" buyurdu. "Evet ya Rasûlallah" dedik. Rasûlullah ta şöyle buyurdu: "Allah'a şirk koşmak, ana-babaya itaatsizlik etmek" dedikten sonra yaslandığı yerden doğrulup oturdu ve "Haberiniz olsun, iyi belleğin, yalan söyleyip yalan şahitliği yapmaktır" buyurdu. Bu son cümleyi durmadan tekrar etti. Biz daha fazla üzülmelerini arzu etmediğimiz için keşke sussa diye temennide bulunduk. (Buhari, Şehadet, 10; Müslim, İman, 143)

BÖLÜM: 264

BELİRLİ BİR İNSANA VEYA HAYVANA LANET ETMENİN YASAKLIĞI

1553 - عن أبي زيدٍ ثابتٍ بنِ الضَّحَّاكِ الأنصاري رضي الله عنه، وهو من أهل بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ

قال: قال رسول الله ﷺ: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ بِمَلَّةٍ غَيْرِ الإِسْلَامِ كاذِبًا مُتَعَمِّدًا، فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ، عَذَّبَ بِهِ يَوْمَ القِيَامَةِ، وَكَيْسَ عَلَى رَجُلٍ نَذْرٌ فِيمَا لَا يَمْلِكُهُ، وَلَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ .

1553: Ridvan biatında bulunan sahabilerden Ebu Zeyd Sabit ibni'd-Dahhak el-Ensari (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

"Kim İslam'dan başka bir din adına bilerek yalan yere yemin ederse, o kişi dediği gibi yalancının biridir. Kim de kendini herhangi bir şeyle öldürürse kıyamet günü onunla azab olunur. Sahib olmadığı bir şeyi nezrederek adak yapanın adağı geçersizdir. Mü'mine lanet etmek onu öldürmek gibidir." (Buhari, Cenaiz, 84; Müslim, İman, 176)

1554 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ: قال: لا يَنْبَغِي لِصَدِيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَانًا.

1554: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İşlerinde ve sözlerinde dosdoğru olan kimsenin lanetçi olması yakışmaz." (Müslim, Birr, 84)

1555 - وعن أبي الدرداء رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يكون اللعانون شفعاء، ولا شهداء يوم القيامة.

1555: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Lanet edenler kıyamet günü ne şefaathçi, ne de şahit olurlar." (Müslim, Birr, 85)

1556 - وعن سمرة بن جندب رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا تلعنوا بلعنة الله، ولا بغضيه، ولا بالنار.

1556: Semure ibni Cündeb (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hiçbiriniz diğerine Allah lanet etsin, Allah'ın gazabına uğra, cehennemde azab gör gibi beddualarla lanet etmeyiniz." (Ebu Davud, Edeb, 45)

1557 - وعن ابن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ليس المؤمن بالطعان، ولا اللعان، ولا الفاحش، ولا البذيء.

1557: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Olgun bir müslüman kimseyi ayıplayıp kötülemez, kimseyi lanetlemez, sözünde ve işinde sınırı aşır hayasızlık etmez, kötü ve çirkin sözler sarfetmez." (Tirmizi, Birr, 48)

1558 - وعن أبي الدرداء رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن العبد إذا لعن شيئاً، صعدت اللعنة إلى السماء، فتخلق أبواب السماء دونها، ثم تهبط إلى الأرض، فتغلق، أبوابها دونها، ثم تأخذ يميناً وشمالاً، فإذا لم تجد مساعاً رجعت إلى الذي لعن، فإن كان أهلاً لذلك، وإلا رجعت إلى قائليها.

1558: Ebu'd-Derda (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kul herhangi bir şeye lanet ettiğinde o lanet gökyüzüne çıkar, gökyüzünün kapıları ona kapanır, sonra yere iner, yeryüzünün kapıları da ona kapanır. Sonra sağa sola başvurur, girecek yer bulamaz da lanet edilen kişiye döner. Eğer gerçekten lanete layık ise onda kalır, değilse lanet edene döner." (Ebu Davud, Edeb, 45)

1559 - وعن عمران بن الحصين رضي الله عنهما قال: بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم في بعض أسفاره، وامرأة من الأنصار على ناقية، فضجرت، فلعننها، فسمع ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: خذوا ما عليها ودعوها، فإنها ملعونة.

قال عمران: فكأنني أراها الآن تمشي في الناس ما يعرض لها أحد.

1559: İmran ibni Husayn (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Bir yolculukta Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'la beraber bulunuyorduk. Devesinin üzerindeki Medineli bir hanım devesinin yürümemesinden sıkılarak ona lanet etti. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca, "Üzerindekileri alın ve deveyi bırakın gitsin. Çünkü o deve lanetlenmiştir" buyurdu.

Hadisi bize aktaran İmran der ki: "O deve hâlâ gözümün önündedir. İnsanlar arasında gezinirdi de ona kimse ilişmezdi." (Müslim, Birr, 80)

1560 - وعن أبي بَرْزَةَ نَضْلَةَ بْنِ عَبْدِ الْأَسْمِيِّ رضي الله عنه قَالَ: بَيْنَمَا جَارِيَةٌ عَلَى نَاقَةٍ، عَلَيْهَا بَعْضُ مَتَاعِ الْقَوْمِ، إِذْ بَصُرَتْ بِالنَّبِيِّ ﷺ، وَتَضَايَقَ بِهِمْ الْجَبَلُ، فَقَالَتْ: حَلِّ، اللَّهُمَّ الْعَنْهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَا تُصَاحِبْنَا نَاقَةً عَلَيْهَا لَعْنَةٌ.

1560: Ebu Berze Nadle ibni Ubeyd el-Eslemî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: "Genç bir hanım üzerinde müslümanların bir takım eşyalarının da bulunduğu bir deve üstünde bulunuyorken peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i gördü. Tırmandıkları dağ onlara zorluk veriyordu. Genç hanım deveye: "Hay Allah'ın lanetine uğrayasınca yürü" diye deveyi sürmeye çalıştı. Bunun üzerine peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Lanetlenen bir deve yanımızda bulunmasın, bize yoldaş olmasın" buyurdular. (Müslim, Bir 82)

BÖLÜM: 265

İSİM BELİRTMEKSİZİN GÜNAHKARLARA LANET ETMENİN CAİZ OLUŞU

قال الله تعالى : ﴿ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾

"...Dikkat edin ve unutmayın! Allahın laneti zalimlerin üzerindedir." (11 Hud, 18)

قال الله تعالى : ﴿ فَأَذِّنْ مُؤَدِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾

"...Bunun üzerine, içlerinden bir seslenici haykırarak: Allahın laneti zalimlerin üzerine ezerine olsun!." (7 A'raf, 44)

BÖLÜM: 266

MÜSLÜMANA HAKSIZ YERDE SÖVMENİN HARAM OLUŞU

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا

بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴾

"Mü'min erkekleri ve mü'min kadınları yapmadıkları bir fiilden dolayı suçlayıp eziyet edenlere gelince, onlar böylece şüphesiz bir iftira atma suçu işlemiş ve açık bir günaha girmiş olurlar." (33 Ahzab, 58)

1561 - وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ

1561: İbni Mesud (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuşlardır: "Müslümana sövmek hak yoldan çıkmaktır(günah işlemiştir). Onunla savaşmak ise küfürdür." (Buhari, İman, 36; Müslim, İman, 116)

1562 - وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفِسْقِ أَوْ الْكُفْرِ، إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ، إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ .

1562: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre O, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işitmiştir: "Hiç kimse başkasına fasık ve kafir demesin. Şayet o kimsede bu haller mevcut değilse, o söz, onu söyleyene döner." (Buhari, Edep, 44)

1563 - وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الْمُتَسَابَّانِ مَا قَالَا فَعَلَى الْبَادِي مِنْهُمَا حَتَّى يَعْتَدِيَ الْمَظْلُومُ .

1563: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Karşılıklı sövüşen iki kişinin günahı haksızlığa uğrayan kimse haddi aşmadığı sürece sövmeyi ilk başlatan kimseyedir." (Müslim, Birr, 68)

1564 - وَعَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ قَالَ: اضْرِبُوهُ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَمَنَا الضَّارِبُ بِيَدِهِ، وَالضَّارِبُ بِنَعْلِهِ، وَالضَّارِبُ بِثَوْبِهِ. فَلَمَّا انصَرَفَ، قَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: أَخْزَاكَ اللَّهُ، قَالَ: لَا تَقُولُوا هَذَا، لَا تُعِينُوا عَلَيْهِ الشَّيْطَانَ .

1564: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'ın huzuruna şarap içen birini getirdiler. Hz. Peygamber orada bulunanlara, "Şu adama vurun" dedi. Ebu Hureyre diyor ki: Bunun üzerine bizden kimileri eliyle, kimileri ayakkabı ile kimi de elbisesiyle bu adama vurmaya başladı. Dayak bitip de adam oradan ayrılacağı zaman cemaatten bazıları, "Allah seni rezil etsin, kahretsin" diye söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Hayır öyle söylemeyiniz, adam aleyhinde böyle şeyler söyleyip de şeytana yardımcı olmayınız" buyurdu. (Buhari, Hudud, 4)

1565 - وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالزَّنَى يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ .

1565: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim: "Kim kölesine ve kendisine yardım eden işçi ve uşağına zina iftirasında bulunursa; köle ve cariyede de böyle bir günah bulunmadığı takdirde kıyamet günü bu iftira eden kimseye had cezası uygulanır." (Buhari, Hudud, 45, Müslim, Eyman 37)

BÖLÜM: 267

DİNİ BİR FAYDA OLMASIZIN ÖLÜLERE SÖVMENİN YASAK OLUŞU

1566 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله ﷺ: لا تسبوا الأموات، فإنهم قد أفضوا إلى ما قدموا .

1566: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslüman ölümlere sövmeyin, ayıplarını söylemeyin. Çünkü onlar ahirete götürdükleri iyi veya fena amellerinin sonuçlarıyla başbaşadırlar." (Buhari, Cenaiz, 97)

HADİS EZBER

لَا تَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ

Ölümü temenni etmeyiniz.

Ölmeyi istemeyiniz.

يُحِبُّ اللَّهُ الْعَامِلَ إِذَا عَمِلَ أَنْ يُحْسِنَ

*Cenâb-ı Hak o âmili sever ki işlediği vakit işini güzel
yapar.*

Yüce Allah, işini güzel yapan kimseyi sever.

لا طاعةَ لِمَنْ لَمْ يُطِيعِ اللهَ

Cenâb-ı Hakk'a itaat etmeyen kimseye, itaat olunmaz.

Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan kimseye uyulmaz.

المُسْلِمُ مِنْ سَلَمِ الْمُسْلِمُونَ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ

*Müslüm o zâttır ki, âmme-i Müslimîn, onun elinin
ve lisanının şerrinden emin kalırlar.*

Müslüman, diğer Müslümanlara, söyledikleri ve yaptıklarıyla güven veren kişidir.

إِسْتَعِدَّ لِلْمَوْتِ قَبْلَ نَزُولِ الْمَوْتِ

Ölüm gelmeden evvel onun için hazırlanınız.

Ölüm vakti gelmeden önce, ölüm için hazırlık yapınız.

TESBİHAT VE EVRAD

- HAFTADA BİR CEVŞEN

<http://cetele.org/cevsen/>

- HAFTADA BİR TEVHİDNAME

<https://onlinekeyfiyet.wordpress.com/tevhidname/>

VAAZ

Evrım Anaforu ve Gerçek

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Evrım_Anaforu_ve_Gercek_01.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Evrım_Anaforu_ve_Gercek_02.mp3

Fizik Ötesi

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Fizik_Otesi_01.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Fizik_Otesi_02.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Fizik_Otesi_03.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Fizik_Otesi_04.mp3

İnsanlığın İftihar Tablosu

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-İnsanlığın_İftihar_Tablosu_1977_Berlin_Konferansı_1.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-İnsanlığın_İftihar_Tablosu_1977_Berlin_Konferansı_2.mp3

